נשמת כל חי ח"א

הנני מילי מחיים מוה"ר הבריים, קצת הערות וחקירות לפי קוצר השגתי כאזן לחי"ך נפוצים ס אלקטה נא באומריים לדבר הלכה הללו אוסרים והללו מתירים וחמס בס"ף מה שעלתה במצודתי לע"ד הן אומר והן דברים בסדר או"ח וי"ד לשתי טורים מאשר הורוני מן השמים אדיר אדירים, בעזר אלהים
חיים

וגדול המזכה זה איש החפץ חיים הקדיש את קרבנו ה' בעודנו בחיים אף הוא היה מכוין נכחו וסונו, הלא הוא זקן ואיש שיבה הוא עלינו, מלוה לעני בשעת דוחקו חרוס קרנו, לקיים ומוקיר רבנן ויטע אהלי אפדנו, הגביר המרומם יצחק חי אינריקים נ"ע ואשרי בניו אחריו הזלים זהב מכיס לכבוד אביהם עושי רצונו כגדול הגדל ראשית אונו, מושל בכל קנינו, את שאהבה נפשי הדר הוא לפני קונו, הגביר הנבון ומעולה איש החסד סי' אברהם אינריקים נר"ו יצרנהו כאישון עינו, ויגד לשני אחיו מצות אביהם ויוסיפו עוד סנ"ו, אחים ולא יתפרדו שם השני כמנוע ומעולה סי' משה אינריקים הי"ו וגם השלישי דוד אינריקים הי"ו במעמד שלשתם שהפרישו מידות' אביהם צדקות פזרונו, להוציא לאורה תורה חתומה את אשר ישנו, תורת חיים

קול החיים משום יקרא דחיי ומשום יקרא דשכבי, הא בריש' לי הוה סבי' איש חי מעלנא אית ליה עצמה ירבה, תהא נפשו צרורה בצרור החיים בהדי צדיקייא וחסידייא אשלי רברבי, וזרעו לברכה שלשה המה מטיבי, הראשון אדם גדול הנא'מ'נ' אברהם כן ירבה, בבני'ו' וב"ב פרה ורבה, ושני נעריו עמו שבת אחים חרי רובי, בחורי חמד המ"ה יעמדו על הברכה בברכה המשולשת בתורה בני חיי ומזוני טבי' על כל עדת בני"י תכון תפלתי יבאו ימי ההלל והשמחה יומי טבי', ובא לציון גואל ולשבי', ומלאה הארץ דעה את ה' ימי לא ינכא, אור המאיר לעולם לא יכבה, ותחזנה עינינו באור פני מלך חיים

פי המדבר, קטן המחבר, והוא הצעי"ר וצעיר חיים פאלאג"י ס"ט

ותשלם המלאכה בר"ח רחמים משנת לני ובשר, ירננו אל חי

נדפס פה שאלוניקי יע"א
תחת ממשלת אדונינו המלך סולטן מחמוד יר"ה ותמל"א
נדפס בדפוס יתומי המנוח כה"ר בצלאל הלוי אשכנזי נ"ע

הסכמת המאור הגדול מע' הרב המובהק ונוגה לו ברק ריש מתא רבתי העיר המהוללה אזמיר יע"א

מה נאה אילן זה אשר פריו יתן בעתו, כל היום וכל הלילה תמיד תהלתו, אמירתו לגבוה, כל שיסנו בלמידה, ויהי כזית הודו דמי לפרילדא, זורע בשעת זריעה, גדולי הקדש יבין שמועה, דין הוא הדר מעלת הרב ועצום כמה"ר **חיים פאלאג'י** נר"ו, מגן אבות יהיה בעזר והיה אלירו, הלל ה' **חי**

בבן של קדושים, גזע ישישים, מגויית הארי אריה דבי עילאי, לבי"ת בית ה' לימא כחנאי, גרמיו כמטיל, אפי' בחלף לא בטיל, מורינו ורבינו, רב רנא ירושלמאה גאון עוזנו גדול אדוננו מעלת ה"ה כמוהר"ר **רפאל יוסף חזן** זצוק"ל בעל **חקרי לב** וס' **מערכי לב**, מאיר עיני חכמים בהלכה, מאפילו במיהוא קרוי **ז'**

לימים אשר הן חליפות, דבכי' חמימי' נטיעות יפות, ס' **לב חיים** וס' **דרכי חיים** וש"ות **סמיכה לחיים** זהב ממולאים והגהות' על רוס מנשאים, והשמ'הכא נקיט בידיה תרתי חכמה **רחמים לחיים** עם נחלה, בני גיבורי אדם המעלה ויונא כרח ויגן לין נוסח ונוחן באמונה, ממנו יתד ממנו פינה, ספרי חיים כזויות מחוטבות על סדר ד'טורים שאלו'ותשובות, ויקרא אהרן, נכון ובשמותיהן **נשמת כל חי**

מגלגלין זכות על ידי זכאי איש טהור נוהג בשורה, מעם לועז המנורה הטהורה, זקן וישיש אוהב התורה, הגביר המרומם כמה"ר סי' **יצחק** **חי** **איגריקיש** נ"ע באחלא דבסים אורחא, כי נדר גדול נדר לאדפוסי הדרא, הני מילי מחיים אורה זו תורה, כדברים האלה ניטא בשפתיו בשפה ברורה, הן בעולמו **חי**

וזרעו לברכה בניו אחריו, קיימו את מצות אביהם כל דבריו, את בראשא, גדול האחים גינא דלובשא, גבר בגוברין, מן המהדרין, דרחים ומוקיר רבנן, הוא ויוה יוהב את הכל קוה ויראה מצוה, הגביר הנבון ומעולה ה"ן מתעלה כה"ר **אברהם איגריקיש** הי"ו **חי** אאריך ימים לעל ממלכתו, יעמד

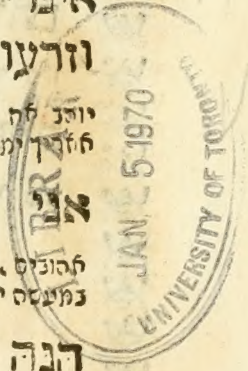
אני ארנה, לשני אחיו אילני דמלבלבי, תפארת בחורים, שבא נעורים הנחמדים מזהב בחורים וחשבי', שניהם כאחד טובים, סי' **משה דוד** איגריקיש הי"ו רעים אהובים, שאו'ן שלשתיכם, על כל מעלה רמה כטוב בעיניכם, יהי"ר שתשרה ברכה במעשה ידיכם, תלמעבוד חכם, ונשאת'ם את אביכ"ם **חי**

הנה ברך לקמחי בעי אודויי, לאחרי דספרא שמא דחיי, יהא רעוא יפוצו מעיינותיו יחידה לעמוי' ושקט ושאנן כחמר טב דיחיב על דורדייה ועלמא לא יבול חדירולא פסיק, בחכמה בתבונה ובדעת מחון ומגין, ולזאתי מעיו ילכו יונקותיו, ירבו כמותו ותתברכנה פארותיו, בני סמיכי זרע ברכי, בני אל **חי**

אשא קולי על כל בית ישראל כלו, אנא ה' שלח חסלה ובא גואלנו, שורש ישי יבא סילה, בנה לך בית בירושלם ישמח הר ציון, כדה אלהים את ישראל עם ענינואבין והשב העבודה לדביר ביהך שם חביון, אז יעלו על מזבחך תמידין כסדרן, ומוספין כהלכתן כבשים כדבין, ולוים לדוכנן לשירן ולזמרן, ירננו אל אל **חי**

הכ"ד ההוא ההו"ף **אזמיר** יע"א בחדש תמוז משנת התקל"ב ליצירה בא סי' והיה ביום **יתקע** בשופר לפ"ג ושלם

הצעיר **שלמה** בכ"ר **שמואל חכים** ס"ט

עמ״ך בס״ד ספר עש״ה

ש״ות נשמת כל חי חא״ח סימן א

שאלה ראובן שהוא ת״ח וגרונו נאה ויש לו קול ערב והוא נשוי אשה ושהוא גדול בשנים יותר משלשים שנה אלא שעדיין לא נתמלאה זקנו כ״א שיש לו קצת שערות שנים או שלשה והם קטנות ורואים למנופו פ״ך כיון דאינו סרים והוא מוליד ויש מוחים בדבר מטעם שלא יש לו זקן אע״פ שאינו סרים והוא מוליד אם מותר לכתחילה למנותו ואת״ל דמותר לכתחילה למנותו אם יהיה הדין שהוא סרים גמור אם מותר למנותו לכתחילה גם בלא נתמלאת זקנו והוא גדול בשנים בנדון כזה אם יש הפרש בין שאר ימות השנה לימים נוראים אם יהיה מותר להתפלל בימים נוראים אפי׳ לכתחילה על הכל יודיענו המורה משפט אמת לאמורו ושכמ״ה

תשובה עיקר״א דהאי מילתא איתא בש״ס בפ״ק דחולין דכ״ד ע״ב ת״ר נתמלא׳ זקנו ראוי לעשות ש״ץ ולירד לפני התיבה ולישא את כפיו כו׳ והנה רש״י ז״ל בס׳ הפרדס די״ט ע״ב ורא״בן במגילה דע״ט ע״ג כתבו הך בריית׳ כצורתה נתמלאה זקנו ראוי לעשות ש״ץ ולירד לפני התיבה גם שם ולא חלקו אכן בתוס׳ שם בחולין ד״ה נתמלא׳ ובמגילה דכ״ד ע״א ד״ה אינו עובר ובסוכה דמ״ב ע״א ד״ה ויודע כו׳ חילקו דדוקא להיות ש״ץ קבוע בעינן נתמלאה זקנו אבל באקראי מותר אפי׳ מבן י״ג ע״ש וכ״כ הרמב״ן ז״ל בחי׳ לחולין בס׳ מזבח כפרה שם והמרדכי שם סי׳ תקמ״ו והר״ן בה׳ דחולין ובמגילה והרשב״א והריטב״א במגילה שם והס״ג אשר סביבות הרי״ף פ״ה דמגילה והג״א סופ״ק דחולין והרא״ש פ״ק דמגילה סי׳ ע״ו וכ״כ בתשו׳ כלל ד׳ סי׳ טו״ב וסי׳ כ״ב והאגודה סוף פ״ק לחולין סי׳ כ״ה והרב המאירי בחי׳ לחולין שם ור״יו בס׳ אדם נתיב ג׳ ח״ז וכ״ן לומר בדעת הרמב״ם בפ״ח מה׳ תפילה הי״א לפי דברי מרן והרב לח״ם ז״ל שם והרב מהרד״ע ז״ל וכ״כ הרדב״ז בתשו׳ החדשות ח״א בלשונות הרמב״ם סי׳ ס׳ והרב נחלת צבי בא״ח סי׳ נ״ג ס״ק ו׳ יע״ש וכ״ה דעת הטור בא״ח סי׳ נ״ג יע״ש אמנם לדעת הרב זפר״ח בא״ח סי׳ נ״ג נראה דס״ל כדעת הרמב״ם דאפי׳ באקראי אינו יכול להיות ש״ץ ועיין בתשו׳ מהרח״ש ח״ג סי׳ א׳ וב׳ ובס׳ מעשה רוקח ולהרב בן ידיד שם יע״ש

הנה מבואר מדברי רובא דרבוותא דס״ל דלהיו׳ ש״ץ קבוע בעינן נתמלאה זקנו אלא דצריך לדעת הקור דבר הי הא דאצטריכו נתמלאה זקנו הוא אפי׳ שעדיין הוא רך בשנים ולא הגיע לכלל עשרים שנה ולקולא אבל כל שהוא בן עשרי׳ שנה ל״ב נתמלא׳ זקנו ומותר למנותו לכתחילה והנר׳ להכריע דכל שהוא מבן עשרים שנה ל״ב נתמלאה זקנו שהרי מבואר שם בש״ס בפלוגתא דרבנן עם רבי לענין עבודת המקדש דלרבנן כהן שהוא מבן י״ג שנה כשר לעבודה ולרבי בעי שיהיה בן עשרים שנה שנאמר ויעמדו הלוים מבן כ׳ שנה ולמעלה כו׳ שהוא מבן י״ג ולמעלה ולכן בש״ץ דבעו רבנן נתמלאה זקנו שהוא מבן י״ג ולמעלה הוא כדי להתירו בפחות מבן עשרים ורבי דס״ל עד שיהיה בן עשרים פליג אפי׳ אם נתמלאה זקנו מקודם מבעי ליה שיהיה בן עשרים וכדנפ״ל מקרא לענין עבודת הקדש אפשר לומר דדוקא בענין עבודת המקדש פליג אבל לענין ש״ץ מודה או אפש״ל דגם לענין ש״ץ נמי פליג אלא דקרא דנפ״ל מבן עשרים שנה הוא בעבוד׳ המקדש לכן גילה דעתו ר׳ בעבודה ומינה נפק״ל לענין ש״ץ נמי שיהיה בן עשרים

וכאשר דמיתי כן ראיתי בירוש׳ בסוכה סוף פ׳ לולב הגזול שאמרו שם וז״ל קטן היודע כו׳ אבל אינו נושא את כפיו ואינו עובר לפני התיבה ואינו עומד על הדוכן עד שיתמלא זקנו ר׳ אומר וכולן מבן עשרים ומעלה שנאמר ויעמדו את הלוים מבן עשרים ולמעלה הרי מינו דרבנן מתירין בנתמלאה זקנו היכא שהוא פחות מעשרים ור׳ פליג עלייהו וס״ל דבעינן עשרים וכל שהוא בן עשרים אינו צרי׳ שיתמלא זקנו וכ״כ הרב קרבן העדה בפי׳ הירוש׳ שם וז״ל וכולן מבן עשרים שנה ולמעלה ואם הוא בן כ׳ שנה אפי׳ שלא נתמלא זקנו כשר לכולן עכ״ל אבל אה״ן אם יהיה שיש לו עשרים שנה לכ״ע יכול להיות ש״ץ לכתחילה אף בלא נתמלא זקנו אלא דעדיין יש לנדד ולומר דאה״ן ללדעת רבנן דתלו הדבר בנתמלאה זקנו יתכן שיתמלא זקנו פחות מבן עשרי׳ וסגי להו בהדא במילוי זקן לבד ואתא ר׳ ופליג עלייהו וקאמר וכולן מבן עשרים שנה דבעינן תרתי מילוי זקן עם בא בשנים שיהיה בן עשרים וא״כ י״ל דלרבנן דתלו הדבר בנתמלאה זקנו הוא לעיכובא דלא איכפת להו בשנים כלל ולר׳ דבעי שיהיה בן עשרים שנה הוא קפיד דוקא בשיעור השנים לבד וליכא למימר דאימא לר׳ תרתי בעי ובא להוסיף ע״ד רבנן דלא מהני במילוי זקן לבד ומצריך עוד שיהיה ג״כ בן עשרים שנה וכדמוכח ל׳ הירוש׳ דנר׳ דלא בא ר׳ לאפוקי מדברי ת״ק מדקאמר ר׳ אומר וכולן מבן כ׳ שנה

איברא שראיתי להג״א בסו״פ לולב הגזול שהביא הך וגרים הגיע לי״ג ויום אחד חייב בכל מצות האמורות בתורה אבל אינו עובר כו׳ ר׳ אומר עד שיהיה בן עשרים יע״ש דנר׳ דלר׳ סגי כשהוא בן עשרים ומעלה וגם בזה י״ל דעל דברי ת״ק קאי ואין כ״כ הכרח מ״מ למדנו מדברי הרב קרבן העדה דלדעת ר׳ כל שהוא בן עשרים שנה כשר אפי׳ לא נתמלאה זקנו מ״מ לדעת רבנן צריכא רבה אם מ״ש נתמלאה זקנו כשר והוא אפי׳ בפחות מבן עשרים שנה אם יהיה שהוא בן עשרים ומעלה לא יהיה צריך מילוי זקן א״ד לא שנא ועדיין בעיין במקומה עומדת וכמ״ש בשאלה וראיתי להכלבו ה׳ תפילה סי׳ י״א ובס׳ אורחות חיים סימן ע״ח שכתבו וז״ל ומי שלא נתמלאה זקנו אע״פ שהוא חכם אין ממנין אותו ש״ץ מפני כבו׳ הצבור יע״ש ולכאורה מדקא תלו הטעם מפני כבוד צבור היינו משום דהזקן הוא הדרת פנים לאדם ואינו כבוד לצבור שיהיה להם שליח צבור בלתי זקן גם מסתם שכתבו ומי שלא נתמלאה זקנו אע״פ שהוא חכם גדול אין ממנים אותו נראה דבכל גוונא מיירי אם לא שנדחוק לומר שהם דיברו בהווה

ושו״ר למרן הקדוש בב״י שעמד בחקירה הלזו היכא שהוא גדול בשנים אלא שאינו בעל זקן אפשר דראוי למנות שליח צבור שכל שניכר בו שהגיע

שהגיע לכלל שנים שראוי להתמלאות זקנו נתמלא זקנו קרינן ביה והביא ראיה מלשון הרמב"ם בהל' תפלה פט"ו ה"ד וז"ל כהן נער לא ישא את כפיו כו' ועוד הביא על שיתמלא זקנו משמע דלואת כשלא נתמלאה זקנו מחמת נערות קאמר דלא ישא את כפיו הא זקן הוא גדול שראוי שתתמלא זקנו אע"ג שאין לו זקן כלל נושא את כפיו כו' ועוד הביא סמך לזה ממס' סופרים פי"ד שאמרו שם העובר לפני התיבה והנושא את כפיו עד שיהיה בן עשרים שנה ובעל זקן אבל אם אין לו זקן והוא בן עשרים אע"ג שנראה לסריס וי"א אפי' סריס עצמו מותר ע"ש ועז שמרן כתב בל' אפשר וקי"ל לדעת מרן גופיה דל' אפשר הוא ס' ולא ודאי כמ"ש בב"י בא"ה סי' תנ"ו ובתשו' הישנות סי' י"ז דק"ו ע"ל יע"ש וכן הכריע הרב הגדול מו"ה בס' הק"ל חא"ח סי' כ"ח דג"ן ע"ג ועי"ש בעניותי בסו' ס' יקר הערך בהשמטות מס' שו שלמה לרב אחי מהרש"א נר"ו בלפ"ה ע"א יעש"ב ואם כן כיון דקי"ל לדעת מרן גופיה וכן הסכימו רוב רבני האחרונים דל' אפשר ספק הוא ולא ודאי היה ק' לכאורה על פסק מרן גופיה בש"ע סי' זה ס"ה שכתב הדין בפשיטות דהיכא שהוא בן עשרים לי"ב נתמלא זקנו יע"ש אם לא שנאמר דאה"ן דפתח לדבריו של מרן שבדין לא הביא ראיה מלשון הרמב"ם ומ"ש אמרה להאי מילתא כמסתפק נרס כשנהגו' בראיות וטובות מדברי הרמב"ם ומ"ש בתר לבעית נמסבן ז ליה הדר פשוט וכתב הדין בש"ע בפשיטות וזה פשוט וברור והנה הי' בפיהו אמת שמ"ש מרן לדקדק ולהוכיח מלשון הרמב"ם מדין נשיאות כפים לתפלה דלי"ב נתמלא זקנו כל שהוא למעלה מעשרים כקהות להלן בתשו' הרמב"ם בס' פאר הדור סי' קט"ו והובא ג"כ בתחי' ס' מעשה רקח בהי' להרמב"ם כ"י ד"א ע"ג שהוכיח במיסור דלש"כ אפי' סריס גמור מהני כדברי הי"א של מ"ש יע"ש אלא דיש להרגיש על הרמב"ם שלא הזכיר מ"ש כלל ומ"ג שנראה מדבריו שם שרצה להביא ראיה למבן עשרים שנה אף שאין לו זקן כשר מדין מוכר בנכסי אביו שאמרו עד שיהיה בן עשרים יע"ש ולמה הביא מדיני ממונות אחר שבדין ש"כ גופיה אמרו במ"ס להדיא כן וכ"י ועמ"ש בס' מח"בר סי' זה אות ב' ובס' בתי כנסיות יע"ש וכ"פ בס' נחלת לבי ס"ק י"ד

וראיתי להרב אורחות חיים בהי' תפל' סי' ע"ז כתב ע"ש הרמב"ן שאחר שהביא תשו' ר"ן גאון שפסק דהיכא דלא אפשר להם ומבטלין קדיש וקדושה יכול להיות ש"צ מבן י"ג שנים וכו' וז"ל אבל במ"ס משוי חילוק בין בעל שער לשאינו בעל שער שלא עלה זקנו שנראה כסריס עכ"ל ודברי אלו אינם מובנים אצלי שהרי חילוק זה שמחלק במ"ס לדבריו הוא לבעל שער הוא יכול להיות ש"ץ ושאינו בעל שער דנראה כסריס אינו יכול להיות ש"ץ דלא יתכן לומר החילוק להיפך דבעל שער אינו יכול ושאינו בעל שער יכול להיות ש"ץ דליכא בארעא וגיורא בשמי שמיא ואי לזאת הדבר קשה דבמ"ס אדרבא משוה בעל שער אפי' שהוא בן י"ח כמי שאינו בעל שער אפי' שיהיה בן ך' שנר' כסריס והכל להיתרא ונראה דט"ס נפל בדבריו וצ"ל דבמ"ס לא משוי חילוק בין בעל שער לשאינו בעל שער שלא עלה זקנו שנראה כסריס וכונתו דהא מיהא לפי דברי מ"ס הרי בעינן בעל שער או שאינו בעל שער והוא בן ך' שנראה כסריס וא"כ איך מתיר ר"ן מבן י"ג לזה סיים וכתב ומ"מ לכתחילה הוא כו' יע"ש, א"נ יש לומר דהסר תיבת חילוק וכצ"ל אבל במ"ס משוי בין בעל שער לשאינו בעל שער לזו' זפ' ע"ל שכתבנו

וכן ראיתי להדיא בחי' הרמב"ן גופיה בס' תוספת כפרה בחי' לחולין להכ"ד דאחר שהביא דברי תשו' של ר"ן גאון הלזו סיים וכתב וז"ל אבל במ"ס משוה בין בעל שער לשאינו בעל שער שלא עלה זקנו שנראה כסריס מ"מ לכתחילה הוא כו' יע"ש, הרי נראה לדעת כל הני רואה דרבוותא דס"ל דבדיעבד היכא דלא אפשר אפי' בן י"ג שנים מותר להיות ש"ץ ולכתחילה הא מיהא בעינן נתמלא זקנו דפחות מבן ך' שנה או יותר מבן עשרים שנה אפי' שלא נתמלא זקנו,

וראיתי לרבינו המאירי בחי' למגילה לדכ"ד שהביא מ"ש בירוש' שם וז"ל ובתלמוד המערב אמרו שאינו פורס את"כ הביא ב' שערות הא הביא ב' שערות פורס אע"י שהוא קטן אבל אינו עובר לפני התיבה אף על פי שהביא ב' שערות עד שיה' כגדול ר"ל שיהיה גדול ובר מצות הא כל שנר' כגדול אעפ"י שלא נתמלא זקנו ומ"ש במס' חולין שאין ממני' ש"ץ אא"כ נתמלא זקנו פי' להיות ש"ץ קבוע אבל זו שבגלון עניינו באקראי בעלמא ומ"מ גדולי המפרשים כתבו שענין נראה כגדול ונתמלא זקנו שיעור א' הם עכ"ל

והנה חילוק זו שחילק בין ש"ץ קבוע לאקראי למבן י"ג יכול להיות ש"צ באקראי ולהיות קבוע הוא דבעינן שנתמלא זקנו זהו כחילוק התוס' ושאר הראשונים וכמש"ל בראש אמ"ר ברם מ"מ גם גדולי המפרשים דנר' כגדול ונתמלא זקנו שיעור אחד הם, לכאורה לא ידעתי כונתם בזה שהרי שיעור נראה כגדול ובר מצוה כפי דברי המאירי היינו שמדבר כשהוא מבן י"ג שנה דאז הוא מתחיל להיות בר מצוה ועניין נתמלא זקנו הוא עבור יותר זמן דלפעמי' אינו מתחי' לצמוח זקנו כי אם קרוב לך' וא"כ איך יתכן להיו' שיעור א' ואם לכו לו' דסבי' ליה במה שנר' גדול שהוא בר מצוה מבן י"ג להיות ש"ץ בזה לבד בלתי שתתמלא זקנו מה יענה לסוגיא דחולין דבעי נתמלא זקנו וגם שאינו מובן זה ממשמעות דבריהם שכתבו שיעור אחד הם דהו"ל דנראה כגדול הוי כמי שנתמלא זקנו אם לא שנאמר שכונתם הוי הכי שהם מחלקים לומר דכל שהוא עדיין שלא נתמלא זקנו מיקרי קטן לענין זה שאינו יכול להיו' ש"ץ וכל שהוא שנתמלא זקנו מיקרי גדול לענין זה דראוי להיות ש"ץ וכן מדוקדק מדברי הרמב"ם בתשו' הנ"ל שכתב וז"ל והנער אשר הוא בן י"ג שנה לא יתפלל עד שיתגדל יותר כמ"ש ולא יהיה לו רשות למכור בנכסי אביו עד שיהיה ב"ך אם היה רצונם במציאות השער היה צריך לתלות ולומר מי שאין לו זקן וכו' יע"ש הרי שנראה כגדול שהוא בן עשרים עם מי שנתמלא זקנו הכל שיעור אחד הוא דמבן י"ג אם יש לו שער מותר אפי' פחות מבן עשרים ואף הוא גדול בשנים מבן ך' שנה מהני בלא נתמלא זקנו והוא פשוט,

איברא דזה עומד לנגדנו מ"ש מרן בב"י בסמוך ונר' וז"ל וכתוב בנמק"י פרק הקורא עומד בשם הגאוני' דמי שאין לו רק זקן מועט כיון שהוא בן שנים כמי שנתמלא זקנו דמי עכ"ל, ולכאורה זה סותר מ"ש מרן בב"י לעיל מזה דכל שהוא בן שנים דהיינו שיש לו עשרים שנה לי"ב נתמלא זקנו ולפי מה שהכריע מרן הקדוש בראיות מדברי הרמב"ם ומס' סופרים שאמרו כן בהדיא

גם לבעל דין לחלוק ולהקשות ע"ד הרנ"י אלו שהם היפך דברי מ"ס וגם על מרן יש לתמוה שהביא דברי הרנ"י בזה אחר זה ולא נרגש בכל זה כלל וכבר ראיתי למור"ם בד"מ שנרגש בזה ותי' דאפשר דהרנ"י מייר בדלא הגיע לכלל עשרים עכ"ל.

ולעד"ן זה דוחק גדול מהרי אם זה דכתי' הרנ"י דאם יש לו זקן מועט הוי כנתמלא זקנו כיון שהוא בן שנים יוס בן שנים זה שכתב הרנ"י הוא כהוא מבן עשרים מהיכא נפ"ל זה הרי להדיא תנינן בברייתא דת"ר נתמלא זקנו ועוד דכיון שהוא פחות עשרים מה ריבותיה בשנים מי"ג ולמעלה כל שאינו בן עשרים ואם באנו לומר דוקא בנתמלא זקנו בעינן הרי זה לא נתמלא ובמ"ס תנינא בהדיא דבן י"ח אם נתמלא זקנו כשר דוקא נתמלא זקנו ואם נאמר דכוונת הרנ"י הם דפחו' מן נתמלא זקנו אינו ר"ל שיהיה לו זקן גדול אלא ה"ל שיתמלא כל שטה זקנו משערות אפי' הם מועטים מ"מ כבר נתמלא כל הזקן א"כ הוא לא היה לו לתלות כיון שהוא בן שנים אם לא שנאמר דבן שנים ה"ל שהוא בר מנין שצריך עכ"פ שיהיה בר מצוה ובר חיובא דהלא"ה לא מהני וזה דוחק. ומ"מ מה שהעתיק הרב הפרישה בדברי הב"י בשם הנ"י אלו דמי שאין לו רק זקן מועט כיון שהוא ב"ך כשנתמלא זקנו דמי יע"ש, קשה טובא דזה הוי היפך מדברי הרנ"י שכתב להדיא דבן עשרים ל"ב נתמלא זקנו כלל ואיך לא נרגש הרב הפרישה בכל זה אם לא שנדחוק לומר בזה דמה שנעתק בזוך דברי הרב הפרישה בן ך' נעתק בטעות ויש להגיה תי' ך' ועדיין צ"ע

וזה תמיהני להרב מהרש"ל ביש"ש בפ"ק דחולין סי' מ"ח שכתב להדיא מסבר דבפשיטא דהאי נתמלא זקנו הי"ד כשהוא פחות מבן עשרים אבל כל שהגיע לך' אפי' לא נתמלא זקנו כשר דלא עדיף מעבודת המקדש וכן איתא במ"ס שם כתוב להדיא אפי' סרים גמור מותר ולא נראה בעיני דאין זה כבוד צבור שהרי לעולם לא הגיע למידת השלימות שאמרו על הש"ץ, ועוד נר' בעיני דהכי איכא שלא הגיע לך' דבעינן נתמלא כל זקנו מ"מ לי"ד מילוי גמור כו' וכן נמצא כתו' בשם הגאונים כו' יע"ש. ותמהני עליו שלא הזכיר דברים אלו של מרן הב"י בזה כלל שהוא מאריך דהאי קמעתתא וגם שמ"ש בכונת דברי הגאונים שהביא הרנ"י המ"ס מרן בב"י נר' שהבינם כמ"ש מור"ם בד"מ והרי כבר ביארנו דעדיין לא איפרק מחולם והיה לו למהרש"ל להרגיש בכל זה גם מ"ש ע"ד מ"ס בס' הי"א שהתירו סרים גמור לש"ץ שלא נראה בעיניו כו'

אחרי המח"ר לא ידעתי מה כחו יפה לחלוק ע"ד הי"א שבמ"ס דאי משום דאינו הגיע למידת השלימות של ש"ץ היכא דבעינן בס' תעניות שיהיה מטופל בבנים כו' מה בכך הרי באותה שעה מורידין לפני התיבה ש"ץ דנמצאו כל המידות שמנו בו חכמים ז"ל אלא"ה נצטרך בכל ש"ץ דעלמא שיהיו בו כל הדברים הצריכים לש"ץ של תעניות ואין זה הכרח וצורך כלל ואם תאמר לומר דכיון שהוא סי"א ות"ק פליג יש לנו לפסוק כת"ק היה לו למהרש"ל לומר זה ולהקשות ע"ד מרן ב"י דפסק כיש אומרים וזה תמהני למרן הב"י בשיירי כנה"ג א"ח סי' נ"ג הגב"י אות ו' שהקשה על מרן דפסק כי"א נגד ת"ק וישב דאולי ס"ל דל"פ ת"ק עם י"א וכתב לבסוף אבל רש"ל בפ"ק דחולין סי' מ"ח כתב ע"ד הי"א ואין נראה בעיני כו' יע"ש.

ולעד"ן קשה דלמה לא נרגש בזה שהרי א"ם ס"ל דפליג הי"א עם ת"ק היה לו להכריע זה ולא לומר טעמא אחרינא מדנפשיה. ואם נאמר דזה הטעם הכריחו למהרש"ל לומר דבזה הוא מוכרח דהת"ק פליג עם הי"א כיון שיש לנו טעם אחר כעיקר מתלמודין בעינן הדברים הצריכים לש"ץ בתעניות העיקר חסר מהם' ואו דאעיקרא מהרש"ל לא ס"ל דכשר' לש"ץ הסרים גמור מדינא כ"א שאינו נר' בעיניו דאין כבוד לציבור כל שלא הגיע למידת השלימו' ולא משום דהת"ק פליג בזה ואוסר משום שהרי הוא בר חיובא וכל המחויב בדבר מוציא את הרבים י"ח ועמ"ש הרב המח"בר בס' זה אות ג' ועמ"ש לקמן בס"ד ועמ"ש מהר"ין ז"ל בס' שמחת יהודה בפי' מ"ס יע"ש

ומ"מ למדנו מדברי כולם דכאן בנ"ל במי שכבר הגיע לכלל שנים שהוא יותר מל' שנה דהכי בעינן שיהיה בן ל' שנים ושיהיה נשוי שאע"פ שמור"ם ז"ל בהגה ובד"מ כתב זה לתפיל' ימים נוראים כמ"ש בא"ח סי' תקפ"א יע"ש ומ"מ מדברי הרב א"מ בה' תפילה סי' ע"א נראה דהה"נ בכל ש"ץ דעלמא דבעינן הרי בן ל' ונשוי שהרי כתב וז"ל וצריך לדקדק שיהיה בשניו כמספר שני העובדים עבודה מל"ה שנה ומעלה המצוה מן המובחר מבן ל' שנה שאז הוא בחצי ימי הזקנה ולבו נכנע ונשבר יותר ונהגו שאין להתפלל אלא מי שהוא נשוי אשה דומיא דכ"ג שאמרו ז"ל שצריך שיהיה לו אשה לשומרו מן החטא כדאמרי' התם דיינו שתגלות אותו מן החטא עכ"ל הרי מבואר מדברי הרב דגם בכל ש"ץ דעלמא ואפי' בשאר ימות השנה בעי' שיהיה בן ל' ונשוי ובנ"ד הנא בשאלה אם זה האיש הוא ת"ח ופרקו נאה והגון וראוי לש"ץ והוא נשוי אשה ובן ל' שנה כמ"ש בשאלה פשיטא ודאי דמותר לכתחילה למנותו לש"ץ לכ"ע כי לא מצינו חולק ע"ז בהדיא לשום אחד מן הפוס' ז"ל והרי מבואר להדיא במס' סופרים ודברי הרמב"ם ז"ל בס' הי"ד ובתשובותיו דמתיר להדיא וכ"ה דעת מרן בב"י וכל קדושים עמו ומוהרש"ל ביש"ש בכלל כמבואר להדיא בדבריו שם דקא פסיק ותני מס' דנפשיה דהיכא שהוא בן עשרים שנה ואין לו זקן אז ראוי להיות ש"ץ והביא ראיה ממ"ס שלא הלך כ"א בדין סרים גמור וכ"ן להדיא מלשון שכתב כי לא יגיע לכלל שלימות ש"ץ וזה אינו אלא בסרים גמור לא במי שאין לו זקן ועוד ראיה ממ"ש שם בתחילת הסי' בקצור פסקי דיניו שכת' וכן להדיא וז"ל ואפי' אין לו זקן והגיע לך' שנה אז ראוי לעשות ש"ץ לירד לפני התיבה בקביעות כו' יע"ש וכ"נ שהבין בדעתו מרן הכנה"ג בס' כנה"ג וכמ"ש לעיל ולא הייתי צריך לזה מרוב פשיטותו שהוא ברור לעיני הכל. אכן לפי מה ששמעתי שיש מי שרצה לומר שמהרש"ל קא פליג גם בדין זה במי שהוא בן עשרים ולא נתמלא זקנו שפסול להיות ש"ץ ולכיכך היה רוצה לחוש לס' מהרש"ל ולסייע ביד המוחים שלא למנותו לכתחילה כי כן הוצרכתי לזה לכתוב ולשנו' דבר הידוע דגם מהרש"ל ס"ל דכשר להיות ש"ץ כמבואר בדבריו להדיא.

ואנכי תמיה דאיך יתכן לומר כן בדעת מהרש"ל כי מלבד שדבריו ברור מללו דקא אזיל ומודה דכל שהוא בן ך' שנה ומעלה אפי' שלא נתמלא זקנו כשר זאת ועוד דאם איתא כדברי' תקשי קו' עצומה דמה יענה מהרש"ל ז"ל לדברי המ"ס הוא ת"ק דפליג שום. אשם מחלוקת בזה כלל וגם הנה כסק הרמב"ם ז"ל וכמ"ש מרן בב"י וגם טעמו שכתב מהרש"ל

מהרש"ל שלא יגיע לכלל השלימות ס"ז לא שייך בזה בסרים וכמש"ל ומה שהיה נראה שהולק על זה מדברי הרנ"י בשם הגאונים כבר ישבו מהרש"ל איהו גופיה כלאחר יד דמיירי כשלא הגיע לכלל עשרים וכמ"ש וז"ל ועוד נראה בעיני דאפי' היכא שלא הגיע לעשרים דבעינן נתמלא כל זקנו מ"מ ל"ל מילוי גמור כו' וכן מצאתי כתוב בגאונים יעש"ב הרי דקא מפ' הני דברי הגאונים שהבי' גם הרנ"י דמיירי כשלא הגיע לכלל ך' וכלדברי מור"כ בד"מ וגם מלשון זה מורה להדיא שלעת מהרש"ל מסכים הולך דהיכא שהוא בן עשרים ל"צ מילוי זקן והוא ברור ופשוט וזו אינה צריכה לפנים ודוק

באופן שמי שהגיע לכלל עשרים שנה ולמעלה וכ"ש מבן שלשים שנה דמצוה מן המובחר דהוא כשר להיות ש"צ ואפי' לא נתמלא זקנו ולא מיבעיא מחלוקת כ"א בסרים גמור שלדעת הי"א של מ"ש והרמב"ם ומרן הקדוש ורבים אשר אתו ס"ל דכשר הסרים להיות ש"צ וכ"נ דעת הרב המחבר בסי' ג"ן יע"ש, והרב הלבוש סי"ט הביא מחלוקת בזה יע"ש והנראה שחשב כי י"א של מ"ש פליג על הת"ק והוא תימא על הרב כנ"הג כי לא הזכיר לדברי הרב הלבוש בזה וראיתי להרב אורח לצדיק סי' ה' שפסק בהדיא לסרים חמה מותר להיות ש"צ הן בתעניות הן בשאר ימות השנה יע"ש והדבר קשה שלא הזכיר כלל לדברי מהרש"ל דקא אסר להדיא לסרים להיות ש"פ וכלדברין נראה שהסכימו הרב הכנ"הג והרב עולת התמיד ועו"ק כי לפחות הו"ל להזכיר דברי הרב הלבוש שכתב להדיא בזה מחלוקת והוא פסק הדין להדיא כביעתא בכותחא ועו"ק כי לדעת מהרש"ל שכתב מילתא בטעמא הא מיהא בס' תעניות אין לירד לפני התיבה כי אין לו טיפ' בנים וכיוצא ואיך כתב בסתם שיכול הסרים להיות ש"צ אפי' בתעניות כי ליתא להא לכ"ע ועיין להרב א"ל סי' ה ס"ק י"ג יע"ש

ומ"מ אני אומר דאילו היו רואים מהרש"ל ז"ל ודעמיה לדברי הרמב"ם בתשו' שכתב להדיא דסרים יכול להיות ש"צ נראה דלא היו כותבים לאסור ואף מהרש"ל ע"ד הי"א של מ"ש קא חלק מ"מ אילו היו רואים גם לדברי הרמב"ם היה נותן דעתו לו' כי ודאי שהרמב"ם לדקדק יותר בדברי המ"ם וראה שאין סתירה לדינו וכאמור שבמ"ם אין בה פלוגתא בין ת"ק והי"א ואי משום טעם שלא יגיע לכלל השלימות של ש"צ בלא"ה הרמב"ם שם בפי' המ' במס' תעניות חילק בין המדות הצריכים לש"צ דבעלמא למידות הצריכים לש"צ שבתעניות וכל אחד ואחד כפי משפטו ודינו והוא פשוט וברור

ומ"מ בלא נתמלא זקנו בעינן שיהיה ראוי שיצא מכלל קטן שיביא ב' שערות בזקן התחתון וזהו כונת לדברי רבי' נתן שהביא הרב אורחות חיים שם בה' תפלה יע"ש ועיין למרן בב"י בסי' ג"ן ע"ד ר"ן אלו יע"ש וכ"ש מרן להדיא לקמן סי' נ"ה ס"ה וז"ל אם הביא ב' שערות אפי' הוא גדול בשנים היינו כקטן עד שיאו רוב שנותיו שאז יברר שהוא סרים כו' יע"ש וכ"כ הרב מטה יוסף ח"ב בא"ת סי' י"א והרב מאמר מרדכי סי' ג"ן ס"ק ה' יע"ש

ולענין הלכה נראה דבמי שהגיע לכלל כ' שנה ונשוי והוא הגון וראוי ובפרט היותו ח"ת וירא שמים דבכה"ג יש למנותו לכתחי' אפי' שלא נתמלא זקנו כלל ויכול להתפלל בקביעות ובימים נוראים וכ"נ לדקדק מדברי הרב"ח בסי' זה סעיף ב' יע"ש כמו שידאה המעיין וכיון שכן כל שנראה לנו שיש לו סימנים שאינו סרים כלל וכנזכר בשאלה שכבר הוא מוליד וכ"ש אם יש לו קצת שערות כדי לכוף ראשן לעיקרן בגלדי הכנים ובעיקר הזקן אף שהן מועטים כלעת הגאונים וכמש"ל נראה דכשר להיות ש"צ.

ברם אם הוא סרים גמור אם שנראה לומר דרוב הפוס' ס"ל דכשר וגם להחולקים היה מקום לומר דאילו היו רואי' דברי המתירים הוו הדרי בהו כמש"ל מ"מ מיראי הוראה אני ולענין מעשה יש לחוש לכתחי' שלא למנותו זולת אם הוא בשעת הדחק באופן שמבטלים קדיש וקדושה בתפילה בצבור שיש להקל גם בזה וע"ל שכתבו הגאונים להתיר מבן י"ג ולמעלה וזה פשוט וברור וה' יצילנו משגיאות ויראנו מתורתו נפלאות כיר"ת

סי' ב

שאלה במאי דקי"ל למותר להפסיק באמצע ק"ש וברכותיה כדי לענות קדיש וקדושה וברכו ומודים אם הוא בתחילת הברכה כגון בא"י קודם יוצר אור או קודם יוצר המאורות וכלומה אם מפסיק או לא ואת"ל לאסור אי בשאר ברכות כברכת המצות או ברכת הנהנים אי מותר להפסיק באמצע או בין ברכה לדבר שמברכין עליו כדי לענות קדיש וכיוצא על הכל יורנו המורה ושכמ"ה.

תשובה הנה התוס' בברכות פרק היה קורא די"ג ע"ב בד"ה שואל הכריחו דקי"ל כר"י דבאמצע שואל מפני היראה ומשיב מפני הכבוד א"כ נראה שמותר ליענות קדיש וקדושה באמצע ק"ש דאין לך מפני הכבוד גדול מזה וכ"ש בפסקי התוס' שם סי' מ"ב שמותר לענות קדושה באמצע ק"ש כו' יע"ש

ונר' דמה שנקטו בפסקי תוס' קדושה ל"ד דהה"נ קדיש וכ"כ תלמידי רבי' יונה ז"ל וכ"פ הרא"ש בפ' היה קורא ס"סי ה' והאגודה שם סי' ל"ח ובפ' לולב הגזול סי' ל"ב ור"יו נתיב א' ח"ב בשם רוב הפיסקים וכ"ה לעת הרשב"א ז"ל בתשו' ח"א סי' תת"ז ותתס"ב ובח"ה סי' ט' וכן העד העיד בנו מרן בב"י ז"ל שלעת הרשב"א כלעת הרא"ש ומרן החבי"ב בכנ"הג בהגב"י כתב להכריע כתשו' הרשב"א ח"א סי' תתס"ב שאינה ממהר"ת ועליה נהכוון מרן בב"י יע"ש ואני אומר דהאמת כן שהרי בתשו' הקודמות שם לפניה ולאחריה התים עלייהו מהר"ת וכזו לאו מר חתים עלה וחוץ מזאת דמוכרחים אנו לומר כן שלא יהיו דברי מהר"ס סותרים ז"ל זברם להכריע לעת הרשב"א שהוא כהרא"ש ז"ל כבר מבואר לעתו להדיא בתשו' אחרות בהא לח"א סי' הת"ז וח"ה סי' ע' כמבואר וכ"כ ג"כ בתשו' הקטנות סי' ת"ל וכתב שם שכן הוא דעת רבנו והוא תימא על מה שכתב האגור סי' קט"ו שמהר"ס ז"ל כתב שמשיב בין הפרקים וכן בתשו' הרשב"א יע"ש ולית' שהרשב"א קאי כלעת הרא"ש ור"י ז"ל ודעמיהו דאפי' באמצע מפסיק ויש להרגיש על מרן ב"י ומרן החבי"ב שכתבו שהרשב"א הולק על מהר"ס בזה ולא זכרו לדברי האגור שנראה להפך וצ"י וגם' שבולי הלקט הלכות תפלה כלל ו' ד"ה ע"א פ' כלעת הרא"ש ודעמייהו יע"ש והסמ"ק סי' ק"ד יע"ש וכ"נ לעת הרב ארחות חיים ז"ל הלכות ק"ש סימן ו"ך וכתב

שם שכן הוא דעת הרב הרי"ץ אבן גיאת ז"ל ובעל השלמה ע"ש וכ"כ הטור בא"ח סי' ס"ו ואבודרהם דל"ג ע"א ע"ש והרב ת"ה סי' י"ב וכן הוא דעת הרב רבי' אלחנן ז"ל כמ"ש האגור סי' קע"ו יע"ש אבל מדברי הא"ל נר' שלדעת רבי' אלחנן כדע' מהר"ם שאינו מתיר להפסי' כ"א דוקא בין הפרקי' וכ"פ מרן בש"ע סי' ס"ו ס"ג אבל מהר"מ בר ברוך הל' ש"ו וס"ל דאין להפסיק כמ"ש הרא"ש ז"ל שם ורבי' ירוחם ז"ל שם וגם תלמידי ר' יונה ז"ל הביאו חולקים על זה ונראה דדוקא באמצע הוא שכתב מהר"ם וטעמיה דאין להפסיק מטעם דכיון דעסוק בשבח זה אין להפסיק בשבח אחר אבל בין הפרקים מפסי' וכ"כ להדיא בס' האגור סי' קע"ו בשם מהר"ם וכן הוא ג"כ בס' שבולי הלקט שם שכתב וז"ל בפרקים שואל מפני הכבוד ומשיב שלום לכל אדם וכן הלכתא ומצאתי שהשיב הר' רבי' מאיר ז"ל שמותר להפסי' בין הפרקים לענות קדיש וקדושה וברכו אם מפסיקים לכבוד ב"ו ק"ו שמפסיקי' לכבוד הקב"ה וכן השיב רבי' אלחנן יע"ש

ונ"ל דיש להקשו' על סברא הלזו דכיון דלהפסי' בין הפרקים הוא מטעם ק"ו דלכבו' ב"ו מפסי' ק"ו לכבוד המקו' הרי גם באמצע שייך ק"ו זה דאם קי"ל דבאמצע מפסי' ומשיב מפני הכבוד אמאי לא הוי ק"ו להפסי' לקדיש ולקדושה וברכו כיון דמפסי' לכבוד ב"ו ק"ו לכבו' [illegible] להפסי' בשבח אחר יש לנו לחלק ולו' לדידהו דוקא באמצע דהוי מקרי עסוק בשבח אחר אבל כשהוא בין הפרקי' לא מקרי עסוק ומותר להפסי' אבל לטעם הפסקה בין הפרקים מן הטעם דלכבוד ב"ו מפסי' כל שכן לכבוד המקום [illegible] אמור

ולענין הלכה קי"ל כסברת [illegible] להפסיק באמצע ק"ש וברכותיה [illegible] וברכו ומודים כי רבו המתירים כמ"ש לעיל וכן פסק מרן בש"ע ואין לזוז ממנו וכן הסכימו רבני האחרונים ז"ל ונראה להכריע כדעת רוב הפוסקים דבאמצע ק"ש וברכותיה פוסק לענות לדברים שבקדושה ומ"ש בברכו' דכ"ז ע"ב הנכנס לבית הכנסת ומצא צבור שמתפללים אם יכול להתחיל ולגמור עד שלא יגיע ש"צ למודים כו' ואל אמר לקדושה כו' יע"ש והשתא אם כדברי הפוס' שגם באמצע ק"ש וברכותיה אינו מפסי' לדברים שבקדושה הו"ל לתלמודא לומר אם יכול להתחיל ולגמור ברכות וק"ש קודם שיגיע ש"צ לקדושה ומודים יתחיל ואם לאו לא יתחיל וכמו שכן ראיתי להרשב"א ז"ל בעצמו בתשו' הקטנות סי' ת"ל שהוא מן הכת הפו' דמפסי' בק"ש וברכותיה שהביא ראיה זאת וא"כ מה יענו החולקים על זה וס"ל דאינו מפסי' לסוגיא זאת ולומר שהש"ס איירי בשכבר קרא ק"ש וברכותיה ובא להת' סמוך לתפלה הוא דוח' ועוד דהו"ל להש"ס ללמדנו זה כשבא בני אמירת ק"ש וברכותיה שהוא דבר ההוה ורגיל ומצוי בכל יום גם לומר דמ"ש אם יכול להתחי' כו' קאי נמי אק"ש וברכותיה ואפי' קודם [illegible] גם כן שהכל בכלל התפלה ומ"ש יתפלל ואל יתפלל דנראה דקאי דוקא על תפלת י"ח דהכי קרי ליה הש"ס תפלה סתם לתפלת י"ח יש לומר דכיון דמיירי נ"כ בענין תפלת כלל הכל בלשון יתפלל ואל יתפלל וגם זה דוחק לכן הנכון הנראה ליישב לזה הוא למאי דנקט הש"ס בתפלה ולא בק"ש וברכותיה הוא דבשלמא בק"ש וברכותיה יש בהם פרקים דאם הוא אומר ומתחיל בנקל יוכל לבא לידי אחד מהם ולענות אבל בתפלה דליכא פרקים והיא ארוכה לזה הוצרך הש"ס ללמדנו אם יכול להתחיל כו' וזה ברור,

פשוט גבן לברר אם התחי' ברכת יוצר אור שעדין לא אמר כ"א בא"י אמ"ה אם מותר להפסי' לענות קדיש וקדושה וכדומה וכמו כן אם הוא מברך בא"י יוצר המאורות קודם יוצר המאורות שהוא באמצע הברכה אם עונה וכמו כן יש לחקור בברכת הנהנים וברכת המצות שהוא באמצע הברכה או בסיומה קודם אכילה וקודם שעשה המצוה אם שמע קדיש וקדושה וברכו אם מפסיק או לא

הנה מדברי הרמב"ם ז"ל פ"י מה' תפלה כתב וז"ל וכן לא יענה אמן יש"ר מברך והוא באמצע תפלה ואין צ"ל בשאר ברכות ופי' שם מרן בכ"מ בפי' הב' וז"ל ועוד יש לפ' דכיון דבאמצע תפלה אפי' בין ברכה לברכה באמצעיות לא יפסי' כ"ש דלא יפסי' באמצע שום ברכה משאר ברכות מברכ' הנהנים או ברכות ברכת המצות עכ"ל הרי מבואר מדברי הרמב"ם לפי פי' מרן ז"ל דאין להפסי' באמצע שום ברכה משאר ברכות מברכת הנהנים והמצוה וכל שכן כשסיים הברכה ועדין לא נהנה א"נ עדין לא קיים המצוה אחר ב"ך עליו נראה דכמברך ברכה לבטלה בהפסק דברים הללו

וראיתי להרב מגילת ספר ז"ל עשין ק"י ד"ל ע"ב שהכריע מדברי הפוס' שכתבו דמותר להפסי' באמצע ברכות ק"ש דק"ו לברכת המצות וברכ' הנהני' שמותר ועל זה תמ"ה יקרא ע"ד מרן בכ"מ ז"ל אלו דאיך פירש בדברי הרמב"ם ז"ל דבאמצע ברכות הנהנים והמצות דלא יפסי' והניחו בצ"ע

ולעד"ן דלק"מ דמה שאמרינו דבאמצע ברכות ק"ש מפסי' הוא מפני שהם דברי שבח לבורא עולם ומפסי' בשבחים לענות אמן וקדושה עם שהוא שבח אחר הוי מעין שבחים שעומד בו דלא הוי הפס' במה שהוא שם כי הכל מעין כמהו ולא ק"ל לרבי' יונה ז"ל כ"א בסיום הברכה דיהיה כמו ברכה לקיום המצות והוי הפס' על זה תי' דלא הוי הברכה לקרות ק"ש כו' אבל במברך ברכת הנהנים שאומר ברכה על הדבר שהוא בא ליהנות ממנו הרי אם כופ' באמצע הברכה בענית אמן של שבח אחר ולא הוי מעין כיוצא בו וכ"ש אחר שסיים הברכה ובא לענות אמן וכיוצא דהוי הפס' בדבר שאינו מעין שבח שעומד בו ודאי דלא הותר להפסי' בכה"ג אפי' בברכות דק"ש שמותר להפסי' באמצע היינו באמצע ממש שאומר דברי שבח אבל בברכה עצמו כגון בא"י אמ"ה קודם יוצר אור ויוצר המאורות זה לא התירו וה"ה לברכת המצות וברכת הנהנים דלא התירו באמצע הברכה דכה"ג לא הוי כמו אמצע ברכו' ק"ש דרב המרח' ביניהם כאמור ואם באנו לומר דיענה אמן אחר שסיים ברכת המצות קודם קיומו ואחר ברכת הנהנים קודם שיהנה מהם הא ודאי ליתא שהרי מבואר מדברי הר' יונה ז"ל שהביא מרן בכ"מ ז"ל סוף פ"ב דק"ש דדוקא בברכת ק"ש כיון שאין מברכין לקרות ק"ש לא קפדינן כולי האי ומותר להפסי' דש"מ הא בשאר מצות שהם לקיום המצוה עצמה קפדינן ומה שכתב הרב מט"ץ ז"ל בא"ח סי' כ"ט מדברי ר"י ז"ל שהביא מרן ז"ל בא"ח ס"ס כ"ט ע"ש הרואה יראה דיש מקום לחלק ואכמ"ל וכ"ן מדברי הרשב"א ז"ל בתשו' הקטנות סי' מ"ט וח"ה סי' י"ג דאם מפסי' בין ברכה לעשית המצוה בא יש"ר וקדושה הוי הפס' וחוזר ומברך כו' ע"ש וכ"כ האגור ז"ל בשם הרשב"א ז"ל והביאו כל זה מרן ז"ל בא"ח סימן כ"ה יע"ש. הרי דאין להפסי' בברכת המצוה בין ברכה

לעשית

בעשית המצו' דמקרי הפס' וחוזר ומברך ודוקא בשהתחי' במצוה לא הוי הפס' אבל ק דם שהתחיל לקיים המצוה הוי הפס' אף במכשי לדבריו שבקדושה לקדיש וקדושה כאמור, וכן מתבאר עוד מתשו' הרשב"א ח"א סי' רמ"ד ובקצנות סי' ת"ו ושוב ראיתי להרב כסא אליהו ז"ל בא"ח סי' ס' שהכריע מדברי רבי' יונה והרשב"א ז"ל דלי שאין לענות לדברים שבקדושה בין הברכה ובין הדבר שמברכין עליו דהוי הפס' ושוב הרגיש בזה מ"ש הרא"ש ס פ כ' בתרא דר"ה לענין שהחיינו גלילה כ' של ר"ה דלכתח ילי ס' יקח פרי חדש כו' ולא קרי ליה הפס' בין ברכת היין לשתיתו יע"ש, ולע"נ דלק"מ דמבואר מדברי הרא"ש ז"ל שם שדעתו ז"ל להכריע כדעת האומרים שיברך שהחיינו גם בליל ב' דאלא שסיים וכתב וה"ל וטוב שיקח אדם פרי חדש ויניחנו לפניו כו' ע"ש דלזכת' ועי"ב שיקח הוא שלפני האמת גם בלי כר"ח יש לנו למינקט כס' הא' שמברך שהחיינו אלא דיותר טוב שיקח פר"ח וכה"ג דלקיחת פר"ח הוא ליותר טוב לא הוי הפס' כיון שעיקרו לצורך היום הוא שמברך שהחיינו וה"כ לא מקרי הפסק בכה"ג וזה ברור

ואולם מה שהביא עוד שם הרב בס"ד מתשו' הריב"ש ז"ל סי' פ"ב שנהגו בבלינסייאה לברך על קידושין שניים ברכת היין וה"ל ברכת אירוסין בלי הזכרת ש"ש שגר זה דהוי הפס' בין ברכת היין לשתיתו, נראה ליישב גם לזה דכיון שמנהג זה הוא שבא לקדשה כ"כ משום שלא יאמרו הע לם שנכנסה לחופה בלי קידושין שאין הכל יודעין בקדושי הגליה כמבואר שם בדברי הריב"ש ז"ל לכן הנהיגו ג"כ לברך כדי שישמעו הכל קול ברכת אירוסין לפרסם הדבר ויען השמו לב' ברכות לת"ל שאין צריך לברך רהיגו לברכה בלי הזכרת השם ובזה מיושב ג"כ מ"ש שם הריב"ש ז"ל וז"ל אבל מורי הרב רבינו פרץ הכהן ז"ל היה מלעיג על זה מה תועלת לברך אחר שא"א להזכיר בו ש"ש יע"ש די"ל דנהגו כן מסיבת לפרסם הדבר כי נתקדשה כדין וכהלכה וזהו הנ"ל ליישב לזה ודוק

איברא דזה עומד לנגדינו מ"ש הרשב"א ז"ל גופיה בתשו' ה"א סי' ש"א שכתב וז"ל והרב רבי יצחק ן' גיאת ז"ל גם הוא כתב כן וז"ל וברכות דעלמא בברכות דק"ש וכק"ש דמי ופיר' באמצע ושואל בתחילה בשלום גדול בתורה שמתיירא ממנו כו' יע"ש והרשב"א שהביא דבריו לא הלק עליו נראה שגם לעתו כדעת הר"יץ בן גיאת והסתא נהוי אנן אם ברכות דעלמא שכתב הר"י ן' גיאת שהם דומו' לברכות ק"ש ומותר להפסיק באמצע ברכה א"כ מכ"ש דמותר להפסיק בין סיום הברכה לדבר מברך עליו דלתי לפרקא כמו פרקים דק"ש וזה ודאי לא יתכן לו' דמקרי בין הפרקין בין ברכה לדבר שמברכין עליו כיון דלא"ד לברכות ק"ש שברכות ק"ש לא הוי הברכה לקריאת ק"ש ולכך לא מקרי הפסק הא בשאר ברכות דהוי הברכה לקיים את המצוה הוי כברכת הנהנים להנאות ממנו ולאי להוי הפסק גמור וחוזר ומברך כדברי רבי' יונה והרשב"א גופיה וכמש"ל, ואם באנו לומר דדמיון זה שכתב ר"יץ ן' גיאת לברכות דעלמא הוי כברכו' לק"ש דוקא להפסיק באמצע ולא בין הברכה לדבר שמברכין עליו דלא הוי זה לגבי ברכות דעלמא פרקין כפרקין דק"ש וברכותיה וכמ"ש א"כ נמצא דלא הוי ההקש לגמרי ואין הקש למחצה

וחוץ מזאת דאם בברכת המצות וברכת הנהנין קי"ל דהוי הפסק אם עונה דבר שבקדושה

בין הברכה לדבר שמברכין עליו כ"ש כשיפסיק באמצע הברכה שאומר תחילת הברכה ברוך אתה ה' ועונה קדיש וכיוצא ושוב אומר סיום הברכה דהוי הפסק גמו' וניכר יותר מזה שהוא מפסיק ועונה קדיש בין הברכה ובין הדבר שמברכין עליו כי ע"כ הנכון הנראה לע"ד לומר כוונת הר"יץ ן' גיאת אלו כמ"ש דברכות דעלמא דמו לברכות ק"ש דמפסיק באמצען שזהו דוקא בברכו' דדמו לברכות ק"ש שפותח בברוך ומסיימת בברוך ויש דברי שבח והודאה באמצע כמו ברכת ברוך שאמר דקי"ל דבאמצע הברכה הואה עונה קדיש וקדוש' וברכו כברכות ק"ש דלא עדיף מק"ש וברכותיה וכמ"ש כן להדיא הרב מטה יהודה בא"ח ר"ס נ"ז יע"ש יכ"ע בס' ס"ן דס"ז ע"ב והרב' הגדול חיד"א ז"ל בקשר גודל סי' ז' אות ל' ע"ש וכמו כן נמי ברכת מעין ג' וברכת אשר יצר שאם הוא באמצע הברכה דעונה קדיש וכיוצא וכל כי.כא בברכות אלו חוץ מברכת המזון שהיא דאורייתא כמ"ש הר' ת"ק והביאו מרן ב"י בא"ח סי' קפ"ג ופסק בש"ע שם סעיף ח' שדינה כתפילה יע"ש

באופן דזכינו לדין דלכ"ע ס"ל דבברכו' המצות והנהנים אין להפסיק לענות שום דבר שבקדושה לא באמצע הברכה ולא בין הברכה לדבר שמברך דהוי הפסק, ואם ענה חוזר ומברך וכדברי הרמב"ם ופי' מרן בכ"מ שם, אלא דבברכו' ק"ש והדומות להן שיש בהן שנתחלה בברוך ומסיימ' בברוך ויש בהם באמצע דברים של שבחים והודאות יכול להפסיק בדם באמצע וכ"ש בין הפרקין במה ששייך בהו פרקין כדי לענות קדיש וקדושה וכדומהן

ומאחר עלות כל זה בעז"י המדבר'ה, הנה מקום אתי ליישב ע"ת מראיתי בס' נדבת מחדש ס' זכור לאברהם ח"ג ד"ה ע"ב דעלה ונסתפק הר' במי שהיה אומר איזה ברכה ושמע קדיש או קדושה יש לעיין אי שרי להפסיק באמצע הברכה לענות כמו ק"ש וברכותיה והביא של הרב ז"ל משם בני לבשיע שכן זה מדברי הר"יץ ן' גיאת שמובא בתשו' הרשב"א שכתב דברכות דעלמא דמו נמי לקריאת שמע וברכותיה לעונה באמצע כו' וסמך שתי ידיו עליו דהכי קי"ל דיש לענות באמצע הברכות כו' יע"ש ומדסתם דבריו נראה דאיירי בכל הברכות אפי' ברכת הנהנים וברכת המצות והכי נראה בלשונו שכתב גם דגם על ברכת הנהנים והמצות איירי כמו שיע"ש

והדבר תמוה דאיך יתכן לומר כדבר הזה להפסיק באמצע הברכה בין ברוך לה' או למלך העולם לסיום הברכה דהוי הפסק גמור וניכר ולא גרע ממה שמפסיק בין ברכה לדבר שמברכין עליו דבהא קי"ל דלכ"ע אין להפסיק לענות בדברים שבקדושה ואם הפסיק הוי הפסק וחוזר וברכה כמו כן הוי הפסק באמצע הברכה ומדברי הר"יץ ן' גיאת ז"ל כבר ביארנו דאין כונתו בכל הברכו' דעלמא שדומות לברכות קריאת שמע כי אם דוקא בברכות השוות ודומות כמו ברכות קריאת שמע שפותחת בברוך ויש דברים של שבחים והודאות למקום ב"ה באמצען כהם וכיוצא בהם שוות ממש לברכות קריאת שמע חוץ מב"המ דהוי כתפי' וכמש"ל אבל ברכת הנהני' המצות וברכות קצרות כגון יוצר המאורות ואהבה ומעריב ערבים ואוהב את עמו ישראל וכל כיוצא בהם וכמו כן הוי' ברכת יוצר אור קודם שהתחיל יוצר אור או אמר בדברו וכן כל כיוצא בהם אין להפסיק כלל דהוי הפסק גדול ובנקל.

יבנקל יכול לדוק לשונו לומר ב׳ דברים אחרים שלא יהיה כמזכיר שם שמים לבטלה ח״ו

גם ראיתי שם שהביא בי׳ מרן ז״ל בכ״מ ע״ד הרמב״ם שפי׳ ואל״ל בשאר ברכות דס״ל דבאמצע ברכות דעל״ה אינו מפסיק ומה שיש לתמוה מ״ש מברכות ק״ש כבר תמה הרב מגילת ספר ז״ל ומ״מ נ״ל דספיקא מספקא ליה להרב כ״מ ולא שבקינן סתמא דכל הני כו׳ יע״ש

ולע״ד דברי מרן בפי׳ דברי הרמב״ם ז״ל נכונים בטעמן וסבר׳ פשוטי׳ הוא להחמי׳ שלא להפסיק באמצע ברכות הנהנים והמצות כאשר נתבאר, וממה שתמה הרב מגילה ספר כבר השגנו ע״ד דלק״מ, גם מ״ש דספיקי מספקא למרן ז״ל לא ידעתי היכן מספקא ליה שהרי ב׳ פירושים כתב בדברי הרמב״ם ותרווייהו הלכתא נינהו ויותר יש לסמוך על׳ פירוש בתרא אם מצד דהכי קי״ל דפי׳ בתרא עיקר ואי מצד עצמו שהוא יותר ברור ומדוקדק בדברי הרמב״ם ז״ל דפי׳ הראשון של מרן ז״ל אינו מדוקדק בדברי הרמב״ם כ״כ גם פי׳ הרב לח״מ ז״ל אינו מיושב כלל כמו שכתוב הנלי בהי׳ להרמב״ם ז״ל לשם בס״ד

ועוד דלא יהי דמרן בכ״מ ספוקי מספקא ליה בדברי הרמב״ם איזה מ׳ בדין הרמב״ם ז״ל מ״מ שני הפי׳ אמתיים הם וכולהו אליבא דהלכתא נינהו דאף באמצע התפלה לא יענה אפילו ברכה לברכה כ״ש שלא יפסוק באמצע שום ברכה כו׳ הרי שברי׳ אתא דהוי כ״ש שלא להפסיק בברכת הנהנים וברכת המצות באמצע הברכה זה לא מספקא ליה למרן ז״ל ואדרבא מיפשט פשיטא ליה דהכי הסברה נותנת ושהדין כן ושהיא בזה במכ״ש

גם מ״ש דלא שבקינן כל הני סתמי כו׳ איני רואה אני׳ גם אחד מהם דבברכת הנהנים והמצות יכול להפסיק באמצע דמ״ש בברכות ק״ש דיכול להפסיק כבר כתבנו דרב המרחק ביניהם בין ברכת הנהנים והמצות לברכות ק״ש והדומות להן, ושוב ראיתי לה׳ ערוך השלחן נר״ו בק״א דק״ך ע״ב בא״ח סי׳ ס״ו אות ב שהבין דברי הרב מגילת ספר ז״ל והוכיח מתשו׳ הרשב״א שהביא מרן בא״ח סי׳ נ״ה דאין להפסיק בין הברכ׳ לדבר שמברכין עליו ונרגש מתשו׳ הרא״ש סי׳ פב״א מה שהביא משם הרי״ן בן גיאת ז״ל יע״ש, ולענ״ד לייטב הכל כדכתיבנא

וראיתי שם להרב זכור לאברהם ז״ל שרצה לתרץ לקו׳ הרב מגילת ספר ע״ל מרן דמאי מקשה מלבדי הפוסקים ז״ל דס״ל דבאמצע ק״ש וברכותיה מפסיק לענית דברים שבקדושה דאימא דהרמב״ם לא ס״ל כהרא״ש ודעימיה אלא כיש אומרי׳ שאינו פוסק כלל כו׳ את״ד, ולענ״ד להשיב ע״ד אלה שהרי כיון להזינן שרוב הפוסקים כתבו דמותר לענות מק׳ ולא מפני כבוד בשר ודם מפסיק ק״ו לכבו׳ המקום ב״ה וכמו שמרן ז״ל הביא מחלוקת זה ע״ד הרמב״ם בה׳ק״ש פ״ב הפו״ו יע״ש וכיון שרוב הפוסקים הסכימו להפסיק והרמב״ם ז״ל לא גילה דעתו אחריו מסתמא דעתו כדעת הרבים, וכיוצא בזה עיין למרן גופי׳ בכ״מ פ״ב דשכנים ובס״נ״ה ה״מ סי׳ קנ״ל יע״ש ומה גם כיון דמצינו בלאו הכי דאף דס״ל להרמב״ם כדעת הרא״ש דעימיה דמפסיק באמצע ק״ש וברכותיה עכ״ז לק״מ קושית הרב מגילת ספר ז״ל וכאמור

גם מה שהשיב עוד הרב שם דמדמצינו שהר״ן ז״ל מפרש מפני היראה דלא כהרא״ש אלא דהוא מפני שלא יגערו או שלא יגערהו דלכי׳ פירושו דוקא כשיש חשש הריגה או צער הוא דצריך להפסיק הא לאו הכי לא יע״ש, הא נמי ל״ק דמלבד דעיקר היתר לענות קדיש כו׳ הוא ממה שמצינו שהתירו להשיב מפני הכבוד כמבואר בדברי רוב הפוסקים זאת ועוד דהרי הסמ״ק קאי ככי׳ הרמב״ם דשואל מפני היראה הוא מפני מושל והונס ועם כל זה פסק להדיא דמותר לענות קדיש וקדושה כו׳ יע״ש, הרי לן להדיא שאין זה הכרח כלל לומר דמדמפרש הרמב״ם ז״ל מפני היראה משום חשש סכנה דמפני זה יחלוק על הרא״ש דהא ליתא כאשר נתבאר, וממה שהרא״ה בתשובת הרמב״ם בס׳ פאר הדור סי׳ ס״ד וסי׳ קכ״ט וסי׳ קמ״ז שאוסר להפסיק בק״ש וברכותיה כמו שיעויין שם לא דמי כלל להא דנדון דילן דהיינו דכדי לענות קדיש וכיוצא יודה הרמב״ם וכן נוטים דברי הרמב״ם שם כמו שיראה המעיין ודוק היטב

העולה לענין הלכה הוא דלקדיש וקדושה וברכו ומודים עונה באמצע ק״ש וברכותיה כפסק מרן וכן כל כיוצא בהם כברכת ב״ש ואשר יצר ומעין שלש וכדומות ודוקא באמצע הברכות כבר התחיל אבל אם עדיין הוא בתחילת הברכה כגון שאמר ברוך אתה ה׳ קודם יוצר אור וכיוצא בהם או הוא בסיום הברכה יוצר המאורות או הבוחר ולדומה לכן אין להפסיק בהם וכ״ש בברכת הנהנין וברכת המצוה שאין להפסיק בהם לשום דבר שבקדושה לא באמצעה ולא בין הברכה לדבר שמברכין עליו וכמו כן נמי בברכת המזון אין לענות דהוי כתפילה כדברי מרן וזה ברור לע״ד ועיין בס׳ פ״מ ז״ל בחלק א״ח סימן נ״ה סק״ג וע״ש

סימן ג

מעתה צריך לחקור בהא דקי״ל דבאמצע ק״ש וברכותיה פוסק לקדיש אם הוא דוקא לעניית ה׳ תיבות שבקדיש או דוקא אמן יהא שמיה רבה כו׳ לבד

והנה על חקירה זאת עמד עליה רב רחומאי מלא רוח חכמה ובינה, ממנו יתד ממנו פנה, מעלת הרב הכולל ענותן כהלל, כמהר״ר רפאל קאלאמארו נר״ו ובמקום גדולתו שם מצינו ענותנותו, לשלה לי אמריו כי נעמו אשר כריו יהן בעני׳ו ואענה אף אני חלקי, בעזר משדי אלהי צדקי, ומצי׳ל אני שלא אכשל בדבר הלכה, ורצוני בא להשיב על סדר קונטריסו סדר המערכה, והילך לשונו לשון הזהב, כתב מרן בש״ע א״ח סי׳ ס״ו לקדיש ולקדושה ולברכו מפסיק אפי׳ באמצע פסוק וכן למודים כו׳ הנה מסתמיות דברי הפוסקים משמע דעונה אמן בכל הקדיש דהיינו עיקר הקדיש שהוא עד תתקבל וכמ״ש הרב לב״ח כ״ב לברכות ס״ק כ״ג והניאו הרב מגן אברהם בסי׳ זה סק״ג וכן הפס במושלם הרב הגאון מהרח״א ז״ל בליפורנו שמיר והלכה זו היא שמורה בידינו וכן נהגנו מעולם ולא ראינו מי שמפקפק בדבר, והן עתה ראינו שיש לדון טובא בזה דאין כונת הפוסקים לומר דיענה בכל אמניך דקדיש, דהנה הרשב״א ז״ל בא״ח סי׳ תתס״ב כתב וז״ל וליהא שמיה רבה ולקדושה וברכו מפסיק בין הפרקים דק״ש וברכותיה ואפי׳ באמצע פרק כמו באמצע הברכה ובכל מקום שאלא חובה כו׳ הרי נראה מדברי הרשב״א ז״ל דאינו מפסיק לא לזמן דקדיש אלא ליהא שמיה רבה,

וכן

וכן יש לדקדק קצת מדברי הרא"ש ז"ל שכתב דרבינו יונה הביא ראיה ממה שנהלקו ב"ם הי פיסק בי"ח לקדיש ומינה לברכות דק"ש וק"ש לא נחלקו יעי"ש, והתם לא נחלק אלא באמן יהא שמיה רבה ולא באמן כדאיתא בברכות דכ"א ,
וחזינן להרב ב"י ז"ל בסי' ס"ו שהביא לדברי הפוסקים שכתבו לקדיש מפסיק והביא תשובת הרשב"א ז"ל דמשמע כן כנראה דגם שאר הפוסקים דכתבו סתם דלקדיש מפסיק דינו ליהא שמיה רבא כמ"ש הרשב"א ז"ל וכן מצינו להרשב"א גופיה שכתב בסי' תת"ו קדיש סתם וגם מרן בסי' ק"ע לענין המתפלל כתב קדיש סתם ורוצה לומר יהא שמיה רבא כמ"ש הב"י בשם המרדכי ז"ל וכמ"ש שם המג"א וגם הרא"ש ורבינו יונה ז"ל כתבו שנחלקו בקדיש אי פוסק בתפלה ולא נחלקו אלא ביהא שמיה רבא הרי דסתם קדיש היינו יהא שמיה רבה ,

וכן יש לדקדק ממה שלא אמרו אמן דקדיש ואמרו קדיש משמע הקדיש גופיה מה שנזכר בגוף הקדיש וכ"ן מתשו' הרב ת"ה סי' י"ב שכתב וז"ל שאלה העומד בין גאולה לתפלה יענה אמן יהא ש"ר או קדושה וברכו או לא, תשובה בהדיא איתא בתוס' ומרדכי שמותר לענות קדיש וקדושה באמצע ק"ש כו' יע"ש וידוע דשאלות הת"ה הן מסידורות מעצמו והרי נעשה כוה"ל ומשיב ומבאר מסידור השאלה דמה שכתב לענות קדיש היינו אלא ליש"ר ולא לאמן וכ"כ בסי' ג' בסוף ת"ז דהפי' לענו' קדי' יהא שמ"ר נוטה דעת קצת גאונים להסו' יע"ש, הרי נר' דפשי' ליה להרב ת"ה לקדי' שאמרו היינו יהא שמיה רבא והו לא ,

שו"ר בקיצור של"ה בסוף דיני ק"ש שכתב וז"ל ושמעתי מהגאון מהר"ש בתשו' שכתב שככה יש לנהוג דכל מקום דאסור להפסיק ושומע קדיש לא יענה אמן רק יהא שמיה רבא כי אמן הרי הוא הפסק כו' יע"ש, הרי דפשיטא ליה להרב ז"ל כמ"ש , וכן ראיתי להרב מהרי"ע בספרו מטה יהודה דפשיטא ליה הכי דאין להפסיק אלא ליהא שמיה רבה ולא לאמן אך את זה ראיתי שכתב אמן יהא שמיה רבה , כנראה דגם לאמן יש"ר מפסיק דאמן זה עדיף , וכמו כן ראיתי להרי"ף בפרק מי שמתו דגריס מהו להפסיק לאמן יש"ר וגם המרדכי גריס כן אבל הרא"ש ז"ל גורס מהו להפסיק ליהא שמיה רבה והיה נראה דודאי כך היה גורס בדברי הרי"ף שידוע שדרכו של הרא"ש ז"ל להעתיק דברי הרי"ף , אבל ראיתי להרמב"ם בפ"י מה' תפלה בסופו שכתב ולא יענה אמן יהא שמ"ר כו' יע"ש ובפ"כ כתבי דקי"ט ואיתא דהעונה אמן יהא שמ"ר בכל כחו קורעין לו גז"ד וכן גרים הרי"ף שם והביאו בפ' מי שמתו והרא"ש גריס שם כל העונה יהא שמיה רבה והרב ל"ח הגיה אמן יהא שמיה רבה והטור סימן נ"ו הביא אמן יהא שמיה רבה ומפני זה נראה דסובר הרב מע"י דגם לאמן זה יפסיק דדינו כיהא שמיה רבה אבל שאר אמנים לא

וראיתי להריב"ה בסי' נ"ו שנראה דעיקר חיוב עניית אמן היינו בשני אמנים דהיינו אמן יהא שמיה רבה ואמן דסוף הקדיש והשלשה אחרים הוא מנהג וכתב דבסידור רב עמרם כתוב ואומר יתברך אמן שמיה דק"ב יע"ש ולא נהגו עתה לומר אמן אחר יתברך ולא אחר שמיה דק"ב יע"ש , נראה דאינו עונה אלא אמן דיהא שמיה רבא ואמן דסוף הקדיש ותו לא והרמב"ם בסדר התפילות כתב נוסח הקדיש וכתב שם שעונים חמשה אמנים (וברפ"ט מה' תפילה לא כתב אלא מה שהוא לפי הדין)

והנראה לי דלהכי כתב מה שהוא נהוג בס' התפילה לענות חמשה אמנים וגם בזה יש שינוי מנהגים דשם לא כתב לענות אמן אחר ויקרב משיחיה כמנהגינו אלא כתב לענות ויתברך ובפ"ט לא כתב אלא מה שהוא מעיקר הדין דהיינו ב' אמנים והרב לח"מ בפ"ט הניחו בצ"ע יע"ש ,

והנה אמת דאי גרסי' בש"ס מהו להפסיק לאמן יהא שמיה רבא כגרסתינו בהרי"ף יש מקום לומר דעניית אמן גם כן הוי כיהא שמיה רבא ונקט אמן יהא שמיה רבא דהגם דיש הרבה תיבות ואיכא הפסק גדול עכ"ז מספקא מהו להפסיק בתפלה ומילא שמעינן דבקריאת שמע וברכותיה מפסיק גם לאמן וה"ה בשאר אמן דקדיש אלא דהא קיינן להרשב"א בתשו' דל"ק אלא יהא שמיה רבא ולא כתב אמן כלל וגם הרי"ף דגרס אמן יהא שמיה רבא כולה להרא"ש לא היה גורס כן ותו דמדברי הרב מע"י מבואר דאמן זה דוקא עדיף. דעדיף טפי וכ"ן להדיא כ"כ דקי"ט דנקטו אמן יש"ר וגם הטור בסי' נ"ו כתב לענות אמן יש"ר בכל כחו , וכן נראה מלשון הזוהר שהביא הרב ב"י בסי' נ"ו ומ"ג לפי מה שנראה מלדברי הטור דהחמשה אמנים של קדיש לאו מעיקר הדין נינהו ולכן נראה דלכל המרבה אין להפסיק אלא לאמן יש"ר

ושו"ר להרב מהר"ש יונה בתשו' מי למורא סי' ט' דנקיט בפשיטות דגדול כח עניית אמן יהא שמיה רבה יותר מקדושת לכן יקדים לענות אמן יהא שמיה רבא לקדושה נר' דסובר הרב דאמן זה עדיף והוי כמו יהא שמיה רבא ואפשר דאמן דנקט היינו משום דהוא סמוך ליהא שמ"ר ולא משום דאמן זה עדיף וכ"נ דגירסתו שהביא הוא כגירס' מהו להפסיק ליהא שמ"ר כו' נראה דגם באמן זה אין דינו להפסיק לכן נראה עיקר דלכל המרבה אין להפסי' בקריאת שמע וברכותיה אלא ליהא שמיה רבא והו לא ועיין להרב ב"י בסי' נ"ו מ"ש מהר"י אבוהב משם הגאונים ז"ל

עוד זאת אדרש מחר לעיין במה שהביא הרב"י בשם הגאון מהרי"א בסי' ס"ו במ"ש ע"ל הסמ"ק באמן דהאל הקדוש ושומע תפלה והטעם דחייב לאמן דקים שלום דיש ללמוד מדבריו דאפי' דכתבו דפוסק בקריאת שמע וברכותיה לענות אמן קדיש וקדושה וברכה אינו אלא בפ"א בכדי חיוב והו לא והוא דבר חדש דאין נראה כן מדברי הפוס', וגם האחרונים לא כתבו חידוש זה ומסתמיות דברי הפוסקים משמע דמפסיק לעניית אפי' אלף פעמים ביום ולמו כן הכם בפשיטות הרב מהר"י עייאש בסי' ס"ו הגם שדבריו תמוהים שם במה שהבין בדברי רמ"א וכמו שיראה המעיין וצ"ע והארכתי בזה בקונטרים והכמ"ל

והנה בדין זה דפוסק לענות קדיש וקדושה אני נבוך בזה דאם זה הסור בק"ש וברכותיה אמאי פסיק דהא קי"ל דהעוסק במצוה פטור מן המצוה ומשמע ודאי דהפי' לתוס' והרא"ש דפ"ב דסוכה דכ"ה דסוברים דהיכא דיכול לעשות שתיהם חייב לעשותן ודלא כהר"ן ז"ל מ"מ ודאי לפסוק מהמצות כדי לעשות אחרת לא אעי' דתני אח"כ לחזור למצוהו אלא שראיתי להרב ברכ"י בא"ח סי' ל"ח דלא הבין בדבריהם אלא דחייב להפסיק כדי לעשות המצוה העוברת ולחזור למצותו יע"ש ולדידי לא משמע כן מדברי התוס' והרא"ש ז"ל דהא ודאי הם בעודו עוסק במצוה ,

שוטה. טלית של אביו'בא עני הגסלמני לחזור ולפטור טלית אע"ך אינו חייב לתת פת לעני וצ"ע

ואם כניס אנשנו בזה הדבר יוצא לאם בשעה שקורא ק"ש וברכותיה שמע קדיש. וקדושה אינו חייב להפסיק ולא משמע הכי מדברי הפוסקים וצ"ע אך זאת זה כתבתי אגב ריהטאי ואין הכנאי מסכים כהתיפב בזהויען מר עסוק בסי' ס"ו לעיין מר וילמדנו בכלחות מתורתו וללמוד אני צריך ולעת כזאת אני עסוק בדין אחד ולא כל העתים שוות ; ובהיותי עסוק בזה הציר ורא תשו' החדשות מהרשב"א ז"ל ה"ה ושם ראינו שכתב הרשב"א ז"ל בסי' ט' דבק"ש וברכותיה פוסק לקדיש ולקדושה ולברכו ; ואצ"ל לאמן די"ה ברכות יע"ש והוא תמוה שהוא הפך כל הפוסקים והפך דבריו בח"א סי' תתמ"ב דשם כתב דמפסיק ליהא שמ"ר וקדושה ובדוחק יש לומר דכוונתו לומר לשני אמנים די"ה ברכות דהיינו האל הקדוש ושומע תפלה וכדכתבו הסוברים כן בסי' ס"ו אלא דהש"ס הוי דלא כמ"ש בח"א וצ"ע עכ"ל נר"ו

סימן ד

חיים מדבר הוי הוית מ"ש מני"ר דמשמעיות דברי הפוס' משמע לעונה אמן דכל הקדיש דהיינו עיקר הקדיש שהוא עד תתקבל וכמ"ש הרב לח"ק ז"ל והביאו הרב מג"א ז"ל וכן תכם במושלם הרב הגדול מוהרה"א ז"ל בלכורן שמיר כו' זת"ל כך אני מדקדק מדברי התוס' בכ' היה קורא די"ג ע"ב ד"ה שואל ורבי' יונה והרא"ש והמרדכי ז"ל שם סי' מ' שכתבו סתמא לענות קדיש וכ"ן מדברי האגודה שם סי' כ"ז בשם רבי"ה וכ"כ ר"ין ס' אדם נתיב א' ח"ב שכת' לקדיש כלו' לענות קדיש וכ"ן מדברי הרשב"א ז"ל ח"א סי' תת"ו וקטנות סי' ת"ד וח"ה סי' ט' ומה שכ' בח"א סי' תתס"ב לדוקא יהא שמ"ר כו' אפשר לומר דל"ד ולא נקט כ"א מפני שיש הפסק הרבה תיבות וכמ"ש הרב מעדני מלך בכ"ב דברכות סי' ה' ע"ש או דעכ"פ שמי אדם מקמיה תלתא ולקמן בס"ד נעמוד בזה וכ"ן להדיא מדברי הסמ"ק ז"ל סי' ק"ד והכלבו סי' יו"ד והרב א"ח ה' ק"ש סי' ז"ך וכ"ן מדברי הרב שבולי הלקט ז"ל ה' תפלה כלל ו"ו ד"ה ע"כ שכתב וז"ל ומצאתי שהשיב רבי' מאיר ז"ל שמותר להפסיק בין הפרקים לענות קדיש כו' וכן השיב הרב אהרן ז"ל מפסיקין בין הפרקי' ליהא שמ"ר כו' וכ"ש שיש לענות עם הצבור קדיש וקדושה וברכו יע"ש מ"ש לענות קדיש סתם נראה דעל כל הקדיש מיירי ומ"ש בשם ה"ר אלחנן ליהא שמ"ר נ"ל גם האגור סי' קמ"ו כתב סתמא לקדיש כרו"כ"ן להדיא מדברי הרב ל"ח בכ"ב דברכות סקכ"ג והרב מג"א סי' ס"ו סק"ג שכתבו דמתתקבל והילך אין לענות דש"מ הא כל אמנים שבקדיש יש לענות כמ"ש כת"ר נר"ו וכן כתבו הרב יד אהרן ז"ל שם בהג"הט והרב שע"ז והרב ה"ר ס"ק ה' והרב שלמי צבור דפ"ה ע"א יע"ש גם הרב חיד"א ז"ל בס' קשר גודל סי' ט' אות י"ד כ' דלקדיש ולקדושה וברכו והיכא מודים מפסיק ובאות ט"ו פסק ולא יפסיק לענות שום אמן דברכות כו' יע"ש וכ"כ שם סי' י"א אות ך' ואות כ"א יע"ש כנר' דס"ל דלאמנים דקדיש עונה לכולם והוא מה שרמז כת"ר נר"ו מ"ש מהרח"א בציפורן שמיר ועל זה שכתב בקונט' קשר גודל נראה שהיתה כונתו ;

עוד כתב הרב אהא"י כת"ר לי נר"ו וז"ל והן עתה ראה ראינו שיש לדון עובא בזה דאין כונת הפוס' לומר דיענה אמן בכל אמנים דקדיש דהנה כהרשב"א בח"א סי' תתס"ב כתב וז"ל ולהא שמ"ר וקדושה וברכו מפסיק בין הפרקים דק"ש וברכותיה ואפי' באמצע הפרק והוא באמצע הברכה בכל מקום שהוא חוכם הרי נרא' מדברי הרשב"א ז"ל דאינו מפסיק לאמן דקדיש אלא ליהא שמ"ר כו' יע"ש אה"ד נר"ו

ולעד"ן לומר דמ"ש וליהא שמ"ר היינו מלבד מה שעונה אחר המניס והוי היבת וליהא שמ"ר אחר שעונה אמן ואפשר דבשאלה היה ג"כ כתוב ולאמן לקדיש וליהא שמ"ר אלא דברוב ההעתקות מס' לם' נשמטו איזה תיבות או דנקט וליהא שמ"ר להידוש' דאע"ג דהוי הפסק מרובה נתי' הרב' וכ"ש עניית אמן שהוא תיבה אחת ועם כל עיקר האייתם להפסיק ולענות לדברים שבקדושה הוא מק"ו דאם לכבוד ב"ו מפסיק כ"ש לכבוד המקום הרי הא נמי לכבוד המקום שנהגו לענות אמן בקדיש בכל מקום ומקום הראוי לו והוא אינו עונה עמהם וע"כ נ"ל כן שהרי בתשובת הרשב"א ז"ל שם בח"א סימן תת"ו ובקטנות סי' ת"ד ובח"ה סי' ט' נקט סתמא לקדיש שהם כסתמיות דברי רוב הפוסקים וזה מורה דכל מה שיש לענות בקדיש בעניית אמן יוכל להפסיק

ואם שראיתי לכת"ר נר"ו שכתב וז"ל וכן מצינו להרשב"א ז"ל גופיה שכתב בח"א סי' תת"ו קדיש סתם כו' ורצה להכריע דקדיש כתם הוא על אמן יש"ר. לעד"ן להשיב דאין זה הכרע כלל אלא דאדרב' יש להכריע לאידך גיסא דנאומרו קדיש סתם הדין יוצא דבכל מקום יש לענות בקדיש עונה ולא מיקרי הפסק כלל

גם מ"ש כת"ר נר"ו להכריע מדברי מרן ז"ל והוינן למרן בב"י בא"ח סי' ס"ו שהביא דברי הפוסקים שכתבו דלקדיש מפסיק היינו ליהא שמ"ר כס' הרשב"א זת"ל. ולעד"ן דהא נמי לא מכרעא דאין דדעת רוב הפוסקים שכתבו סתמא לקדיש משמע על כל עניית אמנים שבקדיש. והכי נראה הדבר מוכרח גמור דהא"ת דיש לחלק ביניהם לא הו"ל למרן ז"ל לסתום בתומי' ולפסוק בש"ע לקדיש סתם ומ"ג לבהביאו דברי הרשב"א ז"ל לז הביא בדבריו שום רמ"ז דלא קאי כ"א ליהא שמ"ר דוקא. כי סתם וכתב וז"ל וכ"פ הרשב"א בתשו' דלדבר שבקדושה הוא שמפסיקין שהרי שואל מפני היראה ומשיב מפני הכבוד יע"ש

ודברים הללו שהביא מרן משם הרשב"א ז"ל לא מוכחי מידי דאין לענות אחר המנים שבקדיש ואם כל עיקר סתמיות שבדברי הפוסקי' שכתבו קדיש סתם אנו באים להוציא סתמיות זה ממה שנראה מדברי הרשב"א שכתב בהא דה"א ליהא שמ"ר כו' זה הו"ל למרן להביאו ולהזכירו כדי שנבין בדרך רמז דגם הפוסקים שכתבו סתם הוו כדברי הרשב"א ועכ"ז יד' הדוחה נטויה דכולי האי ואולי, אבל מאחר דהעיקר חסר מן הספר שמה שנראה מדברי הרשב"א ז"ל דין מהודש שאינו עונה כ"א ליהא שמ"ר וכל הפוסקים שכתבו סתמא ס"ל למרן דקיימי' כס' הרשב"א כל כי האי הו"ל למרן לבאר בא"הט ולא בדרך רמז ורחוק ואחי מרחיק ומ"ג דאם באנו לדקדק המעיין ישפוט בגלק דבלים. כפשטן דמ"ש מרן בב"י וכ"פ הרשב"א בתשו' לדבר שבקדושה הוא שמפסיקים שהרי שואל מפני הכבוד דברים הללו מוכיחים להדיא דסובר הרשב"א ז"ל גופיה דעונה כל אמנים שבקדיש דמק"ו דלכב"ו כמ"ש ובבר כתבנו לעיל מהם לכי האמת תשו' מהר"א שבכי אחס"ב היא מהרשב"א ושעליה כיוון הרב ב"י מ"מ הרי מצינו עוד תשו' אחרות להרשב"א להדיא דס"ל כדעת רוב הפוסקים. וגם כתב סתמא לענות קדיש וזה

הי"ל למרן להודיענו דפסק בזה ולא הרגיש בתשובה דנמ"ח שכתב ליתא שמ"ר כיון דרוב הפוס' וגם הרשב"א ברוב תשובותיו כתבו לקדיש סתם וסתמו כמשמעו דעל כל עניית אמנים שבקדיש שרגילין לענות יוכל להפסיק

גם מה שהביא מני"ר נר"ו ראיה מפסק מרן בא"ח בסי' ק"ט שכתב לענין המתנה דהנכנס לב"הכ ומצא צבור מתפללין אם יכול להתחיל ולגמור קודם שיגיע ש"ץ לקדושה וכו' לקדיש יתפלל כו' שכתב קדיש סתם ור"ל יהא שמ"ר כמ"ש בב"י בשם המרדכי וכמ"ש הרמג"א ז"ל זת"ד, והנה הן אמת שכ"פ המרדכי בשם ר"י גבי מ"ש שם דכ"א ע"ב מהו להפסיק באמן יהש"ר ומסקינן דלא יפסיק ופסק ר"י דלא יתחיל אא"כ יודע דיכול לגומרה עד שלא יגיע ש"ץ ליהא שמ"ר דלא גרע מקדושה ומודים וכ"כ האגודה שם בשם רבי"ה סי' ס"ז יע"ש

אלא שלדברי המרדכי בשם ר"י יש להרגיש בהם דהול"ל דאדרבא עדיף יהש"ר מקדושה ומודים כאשר מתבאר שם מסוגייא שהביא ועלה קאי המרדכי וש"ר להרב פר"ח שהרגיש מזה ונראה לייסב למ"ש דלא גרע ל"ד אלא דר"ל דלא יתכן שיש ס' בעולם שיהיה גרוע מקדושה ומודים כיון דמצינו בגמ' דעדיף טובא ומ"מ אין זה כ"כ ראיה למה שאנו דנים בו מתרי טעמי הדא שעכ שמצינו דעיקר המתנה הלזה לקדיש הוא בעבור איש"ר וכמ"ש בהדיא גם כן הרב ע"ת והרב מג"א ז"ל רש"י ק"ע ה"ט שעיקר שורש דין זה תלוהו הראשונים הנ"ל ממה שמצינו בגמרא דלאיש"ר מבעיא מהו להפסיק ומסיק דלא יפסיק מינה נשמע דלהמתנה חייב להמתין דלא גרע כו' ועוין למה שמצינו בש"ס שהוא דאיש"ר עדיף מקדושה ומודים יש לנו ללמוד ממה דממתין דלא גרע ואדרבא עדיף משא"כ שאר אמנים דקדיש דלא שמעינן בש"ס דעדיפי מקדושה ומודים ויש לנו לומר לפי האמת דקדוש' ומודי' עדיפי משאר אמנים כאשר כתב הרב פ"מ ז"ל בחלק מ"ז סי' ק"ט יע"ש וא"כ לענין המתנה שלא מצינו בש"ס יותר עדיפות מקדושה ומודים אין לנו להחמיר יותר לשאר אמנים ולדברי קדושה שימתין להם מה שלא נאמר בש"ס אבל בענין הפסק לענות אמן שהוא נלמד מק"ו דאם לכבוד ב"ו מפסיק ק"ו לכבוד המקום י"ל כל אמנים שבקדיש בכלל כבודו של מקום הוא

ועוד י"ל דכיון שהוא ממתין ואינו מתחיל עד שיענה אמן יהש"ר ממילא הוא יענה שאר אמנים הקודמים שיש בקדיש ואה"ן דמשום עניית איש"ר הוא שהכריחוהו וחייבוהו להמתין מ"מ עי"ז הוא עונה כל שאר אמנים שבקדיש וכשיכול להתחיל ולגמור עד שיגיע ש"ץ לאיש"ר יתחיל ויתפלל אף שמתבטל מאמן שבתחילת הקדיש ולא איכפת לן בקדושה ומודים דש"מ דאמן שבקדיש גרע מקדושה ומודים עדיין י"ל דדוקא לענין הפסק והמתנה לגבי תפלה אבל בק"ש גם לשאר אמנים מפסיק ועמ"ש עוד לקמן בס"ד.

גם מה שהביא ראיה כח"ר נר"ו מדברי הרא"ש שכתב דרבינו יונה הביא ראיה ממה שנחלקו בש"ס אם פוסק בנ"א לקדיש ומינה דבברכו וק"ש לא נחל' ואתשלא נחל' אלא באמן יהש"ר ולא באמן כדאי' בברכות דכ"א כו' מדכתבו הרא"ש ור"י ז"ל שנחלקו בקדיש ולא נחלקו אלא ליש"ר ש"מ דקדיש סתם היינו איש"ר זת"ד, והנה בעיקר דברי רבי' יונה אלו עמדתי מתמיה מעיקרא דהיגא בת"ש מדפליגי בגמ' אם מפסיק בתפי' לקדיש ולקדושה או לא כו' מהרי כוונו לרמוז לסוגיא דכ"מ"ש דכ"א ע"ב וכמ"ש להדיא הרב מעדני מלך בפ"ב שם בפי' לדברי הרא"ש ז"ל שהביא הא דר"י יע"ש, והרי הרואה יראה שם בגמ' ירא' בעיניו דלא הוזכר מחלוקת כ"א ליש"ר דוקא ולא לקדושה.

וישו"ר להרב בית יעקב בתשו' סי' ט"ו שהרגיש מזה ומה שהאר' לייסב לעד"נ דיש להשיב ע"ד כמו שירא' הרואה, ול ק"ד נראה ליו' דמ"ש רבינו יונה מדפליגי בגמ' לקדיש ולקדושה יש להשמיט תיבת ולקדושה וכמו שנראה מסיום לשונו שם שכתב היו חולקים אם מפסיק לקדיש או לא מכלל כו' יע"ש, ואע"ג דלל עיקר הראיה מגמ' אינו אלא לקדיש שהוא ליש"ר ואיך מביא ראיה רבינו יונה ז"ל לקדוש ולברכו ומודים בזה י"ל דבההדרגה מייתי למדהוינן דבתפלה היה ס"ל לענות איש"ר אם שהוא דבר שבקדושה המעול' שבכולן ומסקינן הלכתא דלא יפסיק הוא מפני דיש איסור להפסיק דאמרינן שואל בשלומו לא ישיבנו מינה דבק"ש דמפסיק להשיב מפני הכבוד נהדינן דרגא דלא"מ יהא שמ"ר שהוא דבר גדול אלא גם קדוש' ומודים וברכו מפסיק ולפי שביאה שמ"ר יש הפסק אינו הרב"ק אהני לן מה שמפורש בגמ' להדיא שהוא דבר גדול ומעולה מכולן משא"כ בברכו דלא אתמר בגמ' אלא למדו ר"י מסברא כיון דאינו מוריד יותר דהוי הפסק מועט ומודים נמי מפסיק רק שיהא כנגד עיין בדברי מרן בב"יו"ל שאמר תיבת מודים דוקא ולא יותר לפי שהוא הפסקה גדולה וכן נקטו רוב רבני האחר' ניט הלא בספריהם.

וא"כ לכך ר"י סתם ונקט תיבת קדיש לבד אף שראייתו מהש"ס הוי מיהא שמ"ר דהכ"נ דלענין הפסקה בק"ש דאין הכרס ולכל אמן שבקדיש עונה ושפיר קאמר דנחלקו בגמ' על הקדיש שעל עיקר הקדיש שהוא איש"ר קאי והוא למד ממנו בהדרגה לכל אמן שבקדיש כיון שהוא הפסק מועט כתיב' אמן לבד שהוא פחות מברכו וכיוצא ולכן סתם ונקט תיבת קדיש שבגמרא משמע קדיש ע"מ שהוא עיקר הקדיש איש"ר והוא תפסו לקדיש סתם לגבי ק"ש לכל אמנים שבקדיש וכבר מצינו עדיפא מינה בדברי הפוסקים שתופסים לישנא דגמרא שב"ל משמעו אחד והם תופסים אותו הלשון למשמעות אחרת כמ"ש בעניותי בקונטרי' כללי הפוסקים ובספרי הקטן לב חיים ח"א סי' פ"ז וסי' צ"ב יע"ש וכ"ש בכה"ן דאינו זר אי ר"י נקט קדיש סתם דמשמע קדיש על כל כללות הקדיש ומשמע נמי על פרטות על איש"ר

ועוד נ"ל לומר בכונת דברי ר"י אלו דהכרח ראייתו הוי מדמצינו דנחלקו בש"ס לקדיש אי מפסיק בתפלה מה שלא נחלקו בק"ש ש"מ דבק"ש אין ספק דלכ"ע מפסיק לכולהו דאין לומר דנקט בש"ס תפלה והה"נ לק"ש שהרי מצינו בתפלה דאינו מפסיק אפי' המלך שואל בשלומו ובק"ש מפסיק להשיב מפני הכבוד והרי כיון דלא נחלקו כ"א בתפלה מינה דלק"ש לא היה להם שום ספק דפשיטא ליה דמפסיק מק"ו דלכבוד הבריות דהלא"ה הו"ל להש"ס להסתפק בזה וכיוצא כמו שנסתפקו בתפלה וע"ד שהביא הרשב"א ראיה מסוגייא זאת מרישא דעניינא דהנכנס לב"הכ ומצא צבור כו' דקאמר יתפלל ואל יתפלל דש"מ דבק"ש יכול לענות ולהפסיק ככתוב בתשו' הקצרות סי' ח"ל וכמש"ל בסימן הקודם יע"ש בס"ד וא"כ אין הכרח מדברי ר"י והרא"ש ז"ל שנקטו קדיש סתם שהוא דוקא על אמן יהא שמ"ר לשדין יש לבעל דין לחלוק

להלוך ולומר דעל כל אמנים שבקדיש כיוונו בלבריהם

גם מ"ש רב אח"י נר"ו וכן יש לדקדק ממה שלא אמרו אמן דקדיש ואמרו קדיש סתם משמע דהיינו הקדיש גופיה מה שעונים בגבור מגוף הקדיש זת"ד נר"ו, ואין זה הכרח כלל דהרי גם כשרוצים לומר שיענה אמן לכל הקדיש הכי משתמע באומרו קדיש סתם ולא רצי להאריך בלישנייהו לומר אמן דקדיש דבאומרם לקדיש סתם על אמן דקדיש משתמע כל מה שיש לענות בו

עוד ראיתי למכ"הר נר"ו שהביא ראיה מדברי הרב מ"ה סי' ג' שכתב וז"ל דאפי' לענות קדושה ויהא שמ"ר נוטה דעת קצת גאונים לאסור יע"ש דנר' דאין לענות אמן שבקדיש כ"א יהא שמ"ר ואין זה מוכרח דהרב מ"ה רצה ללמדנו רבותא טפי דאפי' יהא שמ"ר וקדושה שהם היותר גדול במעלה עכ"ו ס"ל לאסור כ"ש השאר אבל הפוס' דמתירין להפסיק דלא גרע ממשיב מפני הכבוד כל דבר דאיכא משום כבוד שמים במשמע וכמש"ל וכ"ן לדקדק מדברי הריטב"א בחי' ליומא לדי"ט ע"ב ד"ה וכה"ג כו' יע"ש

אמנם מה שהביא כת"ר נר"ו מדברי השאלה שבת"הד סי' י"ב דנקט דוקא יהא שמ"ר וידוע שזר"י נעשה שוא"ל הרב ת"ה ז"ל עצמו ויהי כמשיב מדברי התוס' והמרדכי ז"ל דכתבו דאין לענות קדיש סתם דס"ל דעל יהא שמ"ר קאי זת"ד, האמת הוא דכן נר' פשט דברי ת"הד ומ"מ אפשר לומ' דאה"ן דהוא עשה שאלתו ליהא שמ"ר שהוא היותר מעולה מאחר אמנים והביא מ"ש התוס' דברכות סתם דאין להפסיק לענו' קדיש סתם ובכלל הוא אמן יהא שמ"ר אבל היתר שכתבו להפסיק לענות קדיש באמצע ק"ש וברכותיה דלא גרע מכבוד ב"ו זה יתכן להיות בכל אמנים ויען שהרב ת"הד הוא עשה שאלה זאת על להפסיק בין גאולה לתפלה שלעתו היה נוטה שלא להפסיק נקט יהא שמ"ר דוקא לרבותא טפי ,

עו"ב רב נהוראי נר"ו וז"ל שו"ר בקיצור של"ה בסוף דיני ק"ש שכתב וז"ל ומשמעתי מהגאון מהר"ש אב"ד דק"ק בירדא בראה בתשו' שכתב שככה יש לנהוג כל מקום שאסור להפסיק ושומע קדיש לא יאמר אמן רק יהא שמ"ר כי אמן הרי הוא הפסק כו' יע"ש הרי דפשיטא ליה להרב ז"ל כמ"ש זת"ד ,

והנה אמת נכון הדבר שדברי הרב אלו מורים להדיא כדבריו שאין לענות בקדיש אמן כלל כ"א דוקא יהא שמ"ר אלא דלא ידעתי מי נעל דברים של התשו' הזאת דאם יהיה זאת התשו' מחד מן קמייא מדורות הראשונים שאפשר לומר שהוא מכת התנאים דס"ל דאין לענות שום דבר שבקדושה בק"ש וברכותיה כיון שעוסק בשבח זה אין לו להפסיק בשבח אחר ועכ"ו דס"ל דאסו' להפסיק ביהא שמ"ר מודה שמותר להפסיק וזה היה מקום לדקדק ול' מר כל מקום שאסור להפסיק דנראה דמפשט פשיטא ליה דאסור להפסיק ולא הותר כ"א ביהש"ר ולא נקט כל מקום שמותר לענות קדיש לא הותר אלא יהא שמ"ר ואגלאין היכא לזה דהנה הרב רבי' יונה שהוא מכת הסוברים שמותר להפסיק לענות קדיש וקדושה וברכו מייתי ראיה לזה ממה שמצינו בגמ' דנסתפקו אי מותר לענות יהא שמ"ר בתפלת ח"י ואף דאין הלכה כמ"ד שמותר זהו דוקא בתפלה לא בק"ש וברכותיה, והיא גופא

תיקשי להו להחולקים דס"ל דאסור להפסיק בק"ש וברכותיה שהרי מצינו שלא נסתפקו בגמ' כ"א דוקא בתפלה ולא בק"ש והתי' לזה לדידהו הוא כמ"ש דאה"ן דליהא שמ"ר דוקא יהיה מותר כיון שהוא שבח גדול בנסתפקו בגמ' שיהיה מפסיק גם בתפלה ובזו דלא להוסיף עלה ומ"כ יתכן לומר שזאת התשובה היא מהכ' הזוסרי' ח"ל ליכא רזיה לדידן דקי"ל כדע' המתי' וכמו שכן נהגינן וכמ"ש הרב ת"הד ז"ל נתשו' הנ"ל אלא דזה דוחק מפני נדדים כן מגד שסתם קאמר כל מקום שאסור להפסיק ושומע קדיש גם על הק"ש וברכותיה משמע ועוד שהגאון מהר"ש ז"ל ובעל קב"ה ז"ל סברו וקבילו דברים כפשטן דקאי על מה שאסור להפסיק גם באמצע ק"ש וברכותיה אלא דהיא גופא צריכה רבה מנא להו הא דאסור להפסיק באמן כ"א דוקא ליהא שמ"ר כיון דהתירו להפסיק בפשוטו של מקום לענות קדיש גכזה הוא משנחו של מקום ולקמן בע"ה נעמוד עוד בזה

עוד כתב כת"ר נר"ו וז"ל וקראיתי להרב מהר"י עייאש ז"ל בספרו מט"י סי' ס"ו דפשיטא ליה הכי דאין להפסיק אלא ליהא שמ"ר ולא לאמן, אך את זה ראיתי שכתב איש"ר כנראה דגם לאמן יש"ר מפסיק דאמן זה עדיף עכ"ל ואחרי המח"ו אין מדברי הרב מט"י שום הוכחה כלל כי הרב מט"י ז"ל בחושבו בדברי הרב ל"ח שכתב ומתקבל ואילך לא יענה אמן שחשב שקאי על כל הקדישין הנאמרים אחר תתקבל לזה חרה לו והנ"ע דמשמע דאינו חייב לענות אכי' אמן יש"ר והוא תימה שהרי בגמ' בברכות דכ"א משמע דאיש"ר עדיף כו' יע"ש וכיון שהרב מט"י בא להקשו' בכח נקט להקשות מעליא מינה שהוא אמן יש"ר שאין בו שום פקפוק כלל והוא ש"ס ערוך ולא בא לאפוקי שאר אמנים שלא יענה ואדרבא ממה שהביא הרב מט"י ראיה לדבריו מדברי מרן בב"י סי' נ"ו שכתב ונראה דמאחר דיש מחלוקת על מה מחוייב לענות כשיפסיק ק"ש וברכותיה לענות קדיש לא יענה אמן אלא על לעלמי עלמיא כו' יע"ש זה מורה באמצע דאדרבא בכל אמנים שבקדיש שחייב לענות ואין בהם מחליקת כלל שיכול להפסיק באמצע ק"ש וברכותיה ,

עו"ב מכ"ר נר"ו שמדברי הרי"ף ז"ל בפרק מי שמתו נראה דיש לענות אמן יש"ר ושכן גריס המרדכי. אבל הרא"ש ז"ל גורס מהו להפסיק ליהא ש"ר והיה נראה שכך היה גורס בדברי הרי"ף ז"ל אלא שידוע שדרכו של הרא"ש ז"ל להעתיק דברי הרי"ף ז"ל כו' ובפי' כל כתבי דקי"ט איתא להעונה אמן יש"ר כו' וכן גריס הרי"ף שם והביאו בפ' מי שמתו והרא"ש גריס שם כל העונה יהא ש"ר והרב ל"ח הגיה אמן יש"ר והטור סי' נ"ו הביא אמן יש"ר ומפני זה נר' דסובר הרב מט"י דגם לאמן יפסיק כו' זת"ד, והנה אמת שמדברי הרא"ש ז"ל בב' מקומות שם בפ' מי שמתו ל"ג כי אם יהא ש"ר ולא אמן יהא ש"ר וגם אנכי הרואה בהלק"ט הל' תפילין סי' ט"ו שכתב הרא"ש אף ליש"ר כו' ולא כתב אמן יהא שמיה רבה והרב ל"ח שם לא הגיה כלום ואדרבה העתיק יהא שמיה רבה כו' אלא שראיתי להטור בה' תפילין סי' כ"ה שכתב וז"ל ולא יפסיק ביניהם לדבר אפי' לענות אמן יהא שמיה רבה כו' והנראה מדברי הטור שעל שם הרא"ש כתבו וכ"כ שם מרן בב"י שם וז"ל ומ"ש רבי' אפי' לענות איש"ר מבורך וקלוס כ"כ הרא"ש שם יע"ש אינרא

איברא שבפ"ק דברכות ד"ג ע"א אמרו אלא בשעה שישראל נכנסים לב"כ ולב"מ ועונין יהא שמיה הגדול מבורך כו' גם בסוכה דנ"ל ע"א אמרו וז"ל אמר רבא לא לימא איניש יהא שמיה רבה והדר מברך כו' יע"ש הרי דלא נקטו אמן יש"ר אלא שבגירסת הע"י ז"ל שם בברכות והטור בא"ח סי' נ"ו העתיק בהא דברכות איש"ר ובתאמר דסו' סוטה דמ"ט ע"א והיהא שמיה רבה דאגדתא כו' גם הרוקח סי' שמ"ב העתיק כל' הגמ' דסוטה ודברכות ובפסקי ר"י ובמ' מגלי בכלם כתוב יהא שמיה רבה ולא הזכיר אמן יהא שמיה רבה יע"ש ונר' לומר דגם אמן יהא שמיה רבה צריך לענות ולא נקטו יהא שמיה רבה כ"א לפרש שכל הגדולת השבח הזה הוא בעבור סיום זה יהא שמיה רבה שהוא מרומם על כל עניית אמנים מש"כ אמן של יהא שמיה רבה שחיבת אמן לבד הוא כשאר כל האמני' שבקדיש ואין הפרש בזה ולכן זהו היה טעמו של מקומות הש"ס והפוסקים למינקט יהא שמיה רבה ואה"ן דהם באנו להתיר ולענות בקדיש במקום שמותר לענות דחייב לומר ג"כ אמן יהא שמיה רבה וכן נר' מדברי הרשב"א ז"ל בתשו' הקטנות סימן מ"ט וה"ה סי' י"ג שנקט אמן יהא שמיה רבה יע"ש וכן נר' מדברי הרוקח עצמו בסי' ש"ך ועמ"ש עוד בזה לקמן בס"ד וכ"ה להדיא בזוהר הקדש ס' תרומה דף קכ"ע ע"ב והביאו מרן ז"ל בסי' נ"ו וכמ"ש כת"ר נר"ו לקמן יע"ש ועיין עוד בזוהר הקדוש ס"ו דקס"ה ע"ב יע"ש ודוק

עוד כתב כת"ר נר"ו וז"ל וראיתי להריב"ה סי' נ"ו שנראה שעיקר היוב עניית אמן היינו בב' אמנים דהיינו אמן יהא שמיה רבה ואמן דסוף קדיש והג' אחרים הוא מנהג וכתב דבסידור רב עמרם כתוב ואומר יתברך אמן שמיה דקב"ה כו' יע"ש ולא נהגו עתה לומר אחר יתברך ולא אחר שמיה דקב"ה יע"ש נראה דאינו עונה אלא אמן דיהא שמיה רבה ואמן דסוף קדיש והולא כו' זהו תורף דבריו

והנה אמת שכן נראה מדברי הריב"ה שאינו עונה כי אם ב' אמנים וכ"כ הלבוש שם ס"ב יע"ש, וראיתי לרש"י בס' הפרדס דנ"ו ע"ד שכתב וסמוך לעניית יהא שמיה רבה מלחשים ומיד עונים בקול גדול יהא שמיה רבה כו' יע"ש נראה דאינו עונה אמן יהא שמיה רבה כי אם יהא שמיה רבה לבד וכן נראה ממ"ש שמוך נראה וז"ל ומיד כשאומר החזן יתגדל ויתקדש שמיה רבה כו' ומיד לענות יהא שמיה רבה כו' וכ"כ עוד שם דח"ן ע"א וז"ל ועונין כל הקהל יהא שמיה רבה כו' יע"ש הרי דלא הזכיר רש"י עניית אמן בקדיש והוא תימא דלא יתכן זה כלל גם שם בס' הפרדס דכ"ח ע"ב כתוב משם ס' האורה וז"ל כך הוא אמן יהא שמיה רבה כו' ע"ש הרי נראה דהא מיהא עונה אמן יהא שמיה רבה כו' ומכל מקום נקוט מיהא דאינו אמן כי אם מיהא שמיה רבה וזה נוטה קצת כדעת ריב"ה

אכן רב עמרם גאון שהביא הטור שכתב דעונה יתברך אמן כו' ואמרו אמונר' לכאו' דאינו עונה אמן כי אם מיתברך ולא אמן יהא שמיה רבה וזה ודאי לא יתכן לומר דאינו עונה אמן יהא שמיה רבה ויענה אמן מיתברך ואילך וע"כ צ"ל דס"ל לרע"ג דמלבד מה שעונה אמן ביהא שמיה רבה עוד מוסיף לענות אמן מיתברך כו' וכן הוא דעת הרמב"ם ז"ל בסידור התפילו' בנוס' הקדי' עונה אמן גם ביתברך ע"ש והיינו שכתב מור"ם בל"מ בסי' ג' זה אחר שהביא לשון הרמב"ם בנוסח הקדיש כתב וכן כתב רע"ג כמו שהביאו רבינו הטור בסמוך יע"ש, והדבר קשה שהרי רע"ג כתב דעונה לבד ב' אמנים ולהרמב"ם הם ה' אמנים ולכן צ"ל דגם לרע"ג עונה אמן יהא שמיה רבה כו' והם ג' אמנים לכל הפירושים והם קרובים לדברי הרמב"ם או אפשר לומר דע"ל מה שכתב שעונה אמן ביתברך כו' לזה כתב מור"ם וכן כתב רע"ג

ואולם דברי רע"ג בסידורו כ"י בנוסח הקדיש וז"ל ומקמי דלימא פותח הכי יתגדל ויתקדש כו' בעגלא ובזמן קריב ועונים הצבור אמן יהא שמיה רבה כו' ואומר יתברך שמיה דקב"ה ישתבח ויתפאר כו' שמיה דקודשא בריך הוא אמן לעילא כו' דאמירן בעלמא ואמרו אמן יעו"ש, הרי נר' להדיא דאינו עונה אמן כי אם באמן יהא שמיה רבה ושמיה דקודשא בריך הוא ובסוף הקדיש שהם ג' אמנים ואינו עונה אמן ביתברך כמו שכתב הטור בשמו ואפשר לומר שבזמן להטור גירסא אחרת בדברי רע"ג אבל הגירסא היותר נכונה נר' שהוא מה שכתוב בגרסתינו דעונה אמן יהא שמיה רבה ובשמיה דקודשא בריך הוא ובסו' קדיש הוי הם ג' אמנים

אמנם רבי' סעדיה גאון הביא דבריו הרב אבודרהם דז"ך ע"ד שהוא שעונין בקדיש ד' אמנים דהיינו הני תלתא שכתב רב עמרם גאון עוד הוסיף לענות אמן בתחילת הקדיש דהיינו יתגדל ויתקדש שמיה רבה אמן יעויין שם

וראיתי שם להרב אבודרהם מקור שהביא דברי רב סעדיה כתב וז"ל וכן כתב הר"ס במז"ל יעויין שם, ורואה אנכי להרמ"ה בס' תפילות שכתב שיש לענות ה' אמנים דהיינו יתגדל ויתקדש שמיה רבה אמן בעלמא כו' בעגלא ובזמן קריב ואמרו אמוכל העם עונים אמן יהא שמיה רבה וכשהוא אומר בסוף ואמרו אמן כל העם עונים אמן כו' יעויין שם הרי שלדעת הרמב"ם מוסיף עוד אחד והם ה' אמנים ולא ד' כדעת רס"ג אם לא שנאמר כמ"ש וכן כתב הר"ס במז"ל שכתב ה' אמנים והוי בכלל ה' הרביעה וע"ד שכתבנו לעיל ודוק

ומה שיש לעמוד בדברי הרמב"ם אלו הוא ממ"ש בריש פ"ט מה' תפלה וז"ל סדר תפילות הצבור כך הוא בשחר כל העם יושבים ושליח צבור יורד לפני התיבה ועומד באמצע העם ומתחיל ואומר קדיש וכל העם עונים אמן יהא שמיה רבה כו' בכל כחן ועונין אמן בסוף קדיש כו' יעויין שם כנר' שאינו עונה אמן כי אם מאמן יהא שמיה רבה כו' וגם אינו עונה אמן ביתברך כי אם בסוף הקדי' והרי אינו עונה בקדיש כי אם ב' אמנים כדעת רש"י ולעימיה וכבר הרב לח"מ הניחו בצ"ע וכן נראה דעת הכלבו סי' ו' יע"ש

וכבר ראיתי למכה"ר נר"ו בדברי קדשו שכתבו בזה וז"ל ובסדר התפילות כתב נוסח הקדיש וכתב שם שעונין ה' אמנים והנראה לי דשם כתב מה שהוא נהוג בסדר התפלה לענות ה' אמנים וגם בזה יש שינוי מנהגים דשם לא כתב לענות אמן אחר ויקרב משיחיה כמנהגינו אלא כתב לענות ביתברך ובפ"ט לא כתב אלא מה שהוא מעיקר הדין דהיינו ב' אמנים והרב לח"מ בפ"ט הניחו בצ"ע יע"ש, ולע"ד תי' זה אינו מדוקדק כל כך שהרמב"ם יכתוב בפ"ט מה שהוא לפי הדין ובסדר התפלות מה שהוא לפי המנהג כיון דגם בפ"ט כתב סדר תפלות הצבור כך הוא בשחר כל העם יושבים דזהו גם כן מה שהיה נוהג בזמנו ולכאורה דיש שנוי רב בין לפי הדין למה שנוהגים

היה

היה לו לבאר זה בפירוש וכמ"ש מוהרי"קו שורש קנ"ג ועמ"ש בס' הקטן לב הייסח"א ס"סי היעו"ש גם ראיתי להרב מערכת המשנה אשכנזי בה"כ דט"ו ע"ב שכתב וז"ל ולק"מ דכוונת רבינו שצריך הש"ץ להמתין עד שיכלו אמן מפי הצבור כו' וזהו שכתב רבי' ואחר כך אומר ברכו כו' יע"ש

ואחרי המחבר אין דבריו מיושבים בכונת דברי הרמב"ם ז"ל שהרי כתב בתחילת לשונו סדר התפילות הצבור כך בשחר כל העם יושבים וש"ץ יורד לפני התיבה ועומד באמצע העם ומתחיל ואומר קדיש וכל העם עונים כו' הרי דגם לענין סדר עניית הקדיש שעונים העם מיירי וכיון שהתחיל ללמדנו גם סדר ענית הקדיש מה שהעם עונין הי"ל לבאר כל הסדר העניות שעונין גם ראיתי להרב מעשה רוקח ז"ל שרצה ליישב כדברי הרב מרכבת המשנה ז"ל וי"ש להשיב עליו כמ"ש והנראה לע"ד ליישב לזה הוא דמ"ש הרמב"ם בפ"ט ומתחיל ואומר קדיש וכל העם עונים אמן יש"ר כו' הכונה שכל העם עונין אמן מה שהוא הכרח לענות בקדיש אמן וגם יהא ש"ר כו' בכל כחו כו' אלא דהיה צריך לפסוק שעונה אמן ויתברך כמו שכתב בסדר התפילות ואפשר דזה לגד הלוי במנהג המקומות לכן לא כתבו בפ"ט וזה הוי ע"ד שכתב ה"ה הפוסק הי"ו ומ"מ שמענו מלדברי הרמב"ם ז"ל שיש לענות ה' אמנים כמ"ש בסדר התפילות וכ"כ הרב אורחות חיים בס' קדיש ד"י ע"ז אות ב' ואות ח' וכן הסכים מרן מלכא אור המופלא רבי' האר"י ז"ל שיש לענות בקדיש ה' אמנים כסדר. הזה דהיינו יתגדל ויתקדש שמ"ר כו' אמן ויקרב משיחיה אמן בעגלא ובזמן קריב ואמרו אמן יהא שמ"ר כו' שמיה דקב"ה אמן דאמירן בעלמא ואמרו אמן כו' וכ"כ בשמו בס' ש"ץ דפ"ד ע"ב הרי שסובר כדעת הרמב"ם ז"ל בסדר התפילות אלא דיש שינוי קצת דבהרמב"ם כתוב שעונה אמן אחר יתברך ולדברי האר"י הוא אחר שמיה דקב"ה וכן מצאתי מס' מגיד משרים למרן הקדוש ס' תולדות ד"ט ע"ב וז"ל והשתא אתינא לגלאה לך רזא דקדישא הלא לך למנדע דמאי דאמר שלמה בהיני דאין לענות אמן אחר ויקרב משיחיה לאו קושטא אלא צריך לענות אמן חמשה זמנין חד בצידן דאמרין יתגדל ויתקדש שמ"ר וחד בעידן דקאמר ויקרב משיחיה וחד איש"ר כו' וחד בתר שמיה דקב"ה וחד בתר לעילא כו' דאמירן בעלמא כו' דהיינו להבל ה' בתריה יע"ש הרי לך נפי' כדברי רבי' האר"י ז"ל שכן גמר אומר מגיד למרן ז"ל והכי נקטינן

עוד כתב ה"ה הפוסק נר"ו וז"ל והנה אמת דהאי גרסינן בש"ס מהו להפסיק לאמן יש"ר כגירסתינו בהרי"ף ז"ל יש מקום לומר דעניית המנג"כ הוי כיהש"ר ונקטו איש"ר להגם דיש הרבה תינוקות והיכא הפסק גדול עכ"ז מסתפק מהו להפסיק ומסיק דאין להפסיק בתפילה ומתפילא שמעינן דבק"ש וברכותיה מפסיקין גם לאמן וה"ה לשאר אמן דקדיש אלא דהא הזיין להרשב"א בתשו' דלא"ן אלא יש"ר ולא נקט אמן כלל וגם הרי"ף לגורס איש"ר מורה דהרא"ש לא היה גורס כן והו דינדברו הרב מט"י ז"ל מבואר דאמן זה דוקא עונה דעדיף טפי וכ"כ מפ' כל כהני דקי"ט דקאמר איש"ר לבד וגם הטור בסי' נ"ו כתב לענות אמן יש"ר בכל כחו וכ"כ מלשון הזוהר הקדוש שהביא הרב"י בסימן נ"ו. ומ"מ לפי מה שנראה מלבר,

הטור דהחמשה אמנים של קדיש לאו מעיקר הדין ולכך נראה דלכל המרבה אין להפסיק אלא לאמן יהא שמיה רבה עכ"ל

והנה ההכרע שעשה מתשו' הרשב"א ח"א סי' תתס"ב דנקט וליהא שמיה רבה ולא נקט אמן יהא שמיה רבה כבר ביארנו לעיל דאין זה הכרח דאיתא נקט ליש"ר במה שהוא אריכות דברים מלבד אמן גופיה או דשמי הלא מקמי שאר תשובות הרשב"א ז"ל שנראה להדיא דעונה כל אמנים שבקדיש, וגם שמדברי הרא"ש כבר מבואר לעיל בסמוך דאין מזה הכרח ויגיד עליו ריעו מר בריה ריב"ה ז"ל וכמש"ל, גם מלדברי הרב מט"י כבר ביארנו לעיל בטוב טעם דלא כיון הרב מט"י לכך כמבואר בדבריו לעיני כל רואה

עוד הביא רב האחרון נר"ו תשובת מהר"ש יונה סי' ע' דנקיט בפשיטות דגדול כח עניית איש"ר יותר מקדושה לכן יקדים לענות איש"ר לקדושה נראה דסובר הרב דאמן זה עדיף והוי כמו יש"ר, ואפשר דאמן דנקט היינו משום שהוא סמוך ליש"ר ולא משום דאמן זה עדיף וכן נראה דגירסתו שהביא הוא כגירסתנו מהו להפסיק ליהא שמ"ר כו' כנראה דגם באמן זה אין דינו להפסיק ולכן נר' עיקר דלכל המרבה אין לפסוק בק"ש וברכותיה אלא לאיש"ר והו לא, ועיין להרב"י בסימן נ"ו מ"ש בשם מהרי"א בשם הגאונים יע"ש

והנה מלדברי הרב מהרש"י נראה דהגירסתיה' גירסתו כגירסת הרא"ש שגורס ליהא ש"ר כו' עכ"ז לא עשה עיקר מזה שאין לענות כ"א איש"ר דגם אמן יש"ר עונה והראיה שאחר שהביא גירס' הש"ס סיים וז"ל הרי שאעכ"י שבפשיט' ליה להלמודא שאינו פוסק לקדושה מבעייא ליה לענין איש"ר הרי דנקט אמן יש"ר אף שבש"ס לא נקטו אמן יש"ר, והאמת הוא כי עיקר בעיית הש"ס לגבי דגריס יהא שמ"ר הוא כיון דהוא יותר שבח גדול משאר אמנים ואכי"ה אינו מפסיק בתפילהומ"מ במקום שמפסיק גם לאמן מפסיק.

ומ"מ נראה מלדברי הרב קה"ק סי' ש"ך והמרדכי פ"ק מי שמתו סי' ו' וגדולה מזו סי' ס"א דגם הם גרסי הכי ואף הם נלחוק לומר דלאו דמי דוקא יהא ש"ר דה"נ איש"ר על כל פנים נר' דלוקא לאיש"ר שהרי כל עיקר איתם להפסיק בזה הוא דמלקא מבעיא ליה בתפילה ס"ל לבק"ש וברכותיה מותר ומה"ט נמי הא דהותר לענות קדושה ומודים הוא משוגיא זאת כמ"ש בתשו' הרשב"א, וא"כ שאר אמנים שבקדיש לא שמענו מהיכן נפקא לן וגם לשני האמנים של האל הקדוש ושומע תפילה ולאידך מ"ד גם להתברך אחר עמו ישראל ככתוב בדברי הפוסקים הוא נלמד מהירושלמי כמבואר בדבריהם וא"כ בשאר אמנים לא נתבאר בפי' בדברי הפוסקים, גם ראיתי להרב נוחלין די"ז ע"ב שכתב וז"ל ובקדיש דוקא לאיש"ר כו' ולשאר אמנים על"ל, ומשמע דבריו נראה דלשאר אמניה בכה"ג היינו למה שעונין מיהא שמ"ר והילך דאם לכל שאר האמנים שבקדיש מיירי שקודם יהא שמיה רבה וא"כ לא אתי שפיר לשון שכתב ובקדיש דוקא לאיש"ר דמהו דוקא שכתב אלא ודאי נר' דס"ל כמ"ש דמאמן יש"ר הוא דעונה והם כדברי כה"ר נר"ו, וכן ראיתי להרב כרי מגדי בחלק מ"ז בא"ח רס"י ק"ט שכתב דסדר המדרגות כך הם איש"ר קדושה מודים ברכו ב' אמנים

אמנים (דהיינו של האל הקדוש ושומע תפלה) והכריע שם לדעת מרן דאינו מפסיק אפי' לבני אמנים יע"ש, וא"כ כל שכן דאינו מפסיק בשאר אמנים ועיין עוד להרב ע"ת סק"ב ובמש"ל ודוק ׃

עוד ראיתי בד"ק כתוב לאמר וז"ל ועיין מה שהביא הרנ"י משם הגאון מהר"י אבוהב במ"ש ע"ד הסמ"ק ז"ל באמן דהאל הקדוש ושומע תפלה והטעם דיהיב לאמן דשים שלום דיש ללמוד מדבריו למאי דכתבו דפוסק בק"ש וברכותיה לענו' אמן דקדיש וקדושה וברכו אינו אלא' לפעם אחד בכדי חיוב ותו לא והוא דבר חדש דאין נראה כן מדברי הפוסקים כו' וכמו שכן תפס בפשיטות הרב מהרי"ע בס' מטה יהודה סימן ס"ו הנה שדבריו תמוהים שם במה שהבין בדברי הרב מג"א ז"ל כמו שיראה המעיין את"ד

ובשאני לעצמי נראה דאין כונת לדברי הרב מהר"י אבוהב כמו שהבין כת"ר נר"ו דס"ל למהרי"א דהיכא שכבר יצא י"ח בפעם אחד שענה אמן וקדושה וכיוצא דשוב אינו עונה ופוסק דאין הייתה כוונת דבריו כי אם דוקא בזה שנאמר בירושלמי שהתמידו שיענה אמן אחר סיום ברכה של האל הקדוש ושומע תפלה ומטעם שהם סיום דקדק הרב מהרי"א דלמה לא חשיב אמן של המברך שיענה כיון שהוא סיום כל הברכות ח"י, לזה השיב דכיון שיחיד בעצמו אומר אמן אם כן הרי יש לו תקנה לאמן זה שהוא סיום כל ברכות ח"י ביחיד וא"כ כיון שלא התמידו הירוש' להצטרך ליחיד שימתין כדי שיענה אמן זה דל"ל להני תרי א"כ ממילא אין לו להפסיק בק"ש וברכותיה כיון דבירושלמי הקלו באמן זה כי אין צורך עניה כלל להוו כשאר אמנים שבברכות י"ח ׃ ומה שתראה בס' אורחות חיים הק"ש סימן ז"ך שהעתיק בשם הסמ"ק גם לברכת המברך כו' יע"ש ׃ אבאר שבני האחרונים לא היו בידם ס' אורחות חיים שהוא נדפס בדור שלפנינו, ואף שמרן הקדוש מביאו י"ל שכיון שראה להראשונים התוספות והרא"ש והמרדכי ודעימייהו בפ' מי שמתו דכ"ח ע"ב שכתבו בשם הירושלמי שאינו עונה כי אם לב' אמנים אלו וגם הטור והכלבו ושאר הפוסקים שהעתיקו לדברי הסמ"ק לא הזכירו כי אם לשתי אמנים ולכן לא עשה עיקר מדברי אורחות חיים ועמ"ש הרב מאמר מרדכי סימן זה סק"ד ועמ"ש בזה בעניותי בחי' לא"ח סי' זה בס"ד

ועוד נראה לומר דהעיקרא דדינא פירכא דעיקר הוכחתו מדברי מהרי"א דכיון שענה פעם אחד שוב אינו עונה אין הוכחה כלל שמדברי מהרי"א אין מקום להוכיח כי אם היכא שכבר הוא אומר אותו עניין ביחיד בפ"ע אין לו להמתין לאומרו בצבור, ובזה אלא יוצא לעניית איש"ר וקדושה וברכו וכיוצא דאין עונה הוא בעצמו ביחיד ובר' שיהיה בצבור א"כ חייב להמתין לאומרה בצבור ולהפסיק בו אפי' פעמים רבות והוא ברור ודוק ׃

גם מה שסיים מני"ר נר"ו בסוף דבריו לתמוה ע"ד הרב מט"י בסי' ס"ו ס"ה במה שהבין בכונת לדברי הרב מגן אברהם סק"ג שהביא בשם הרב לחם חמודות פ"ב דברכות סקכ"ג דמן תתקבל ואילך לא יענה שאינו אלא מנהג כו', שהרב מט"י השב שהוא בכל הקדישים הנאמרים אחר קדיש תתקבל ועל זה תמה מה שתמה כמו שיע"ש, וכת"ר נר"ו הוקש' דאין כונת לדברי הרב מגן אברהם כמו שהבין הרב מט"י כי אם שאינו עונה מתתקבל ואילך באותו קדיש והיינו' להוי למני"ר נר"ו כי גרחותי לדברי ה' מט"י גם בעיני יפלא דהיך עלה בדעתו להבין כן אחר שמבואר להדיא בדברי הרב לחם חמודות שמפרש ואזיל שלא יענה יהא שלמא ועושה שלום וגם למבואר בדברי הרמב"ם ז"ל שנוסח תתקבל הוא מנהג ׃

ושוב ראיתי בספרים וראיתי שכן תמהו עליו שלמים וכן רבים הרב מאמר מרדכי בסוף ח"א שם בסי' ס"ו ובספרו לדברי מרדכי שם ס"ב והרב המופלא ערוך השלחן נר"ו בקו' תיקון הכלין כי' זה והרב נוה שלום שם ורב רחומאי מר שניי הרב העצום כמהר"ר יהודה בן עזרא ז"ל בס' בתי כנסיות א"ח סימן רכ"ו ובס' זכור לאברהם ח"א דקנ"א ע"ב וח"ג דמ"ג יע"ש והאמת אתם שדברי הרב מט"י צ"ע כעת

עוד כתב כת"ר נר"ו וז"ל והנה בדין זה דפוסק לענות קדיש וקדושה הני נבוך בזה דאם זה עסוק בק"ש וברכותיה למה יפסיק והלא קי"ל העוסק במצוה פטור מן המצוה ומשמ' ליכא דאמרי לה תוס' והרא"ש בפ"ב דסוכה דכ"ה דסוברים דהיכא דיכול לקיים שניהם חייב לעשותם ודלא כהר"ן מ"מ ודאי לעסוק תמצוה כדי לעשות אחרת לא אפי' דמאי אה"ך לחזור למצותו אלא שראיתי להרנ"י בא"ח סי' ל"ח שלא הבין כן בדבריהם אלא דחייב להפסיק כדי לעשות המצוה עוברת ולחזור למצוה יע"ש, ולדידי לא משמע כן מדברי התוס' והרא"ש ז"ל דהא ודאי בעודו עושה טלית של אבידה בא העני הגם דמאי לחזור ולעשות הטלית אח"ך אינו חייב להפסיק ליתן פת לעני וצ"ע ׃ ואם כנים אנחנו בזה הדבר יוצא לנו בשעת שקורא ק"ש וברכותיה שמע קדיש וקדושה אינו חייב להפסיק ולא משמע הכי מדברי הפוסקים וצ"ע אה"ד

ואנא זעירי המחבר נראה לע"ד כמ"ש כת"ר נר"ו לכונת לדברי התוס' אלו דל"מ עסוק במצוה כ"א בעודו עושה המצוה ועוסק בה כגון מחזיר אבידה לבעלים שמוליכה בידו להחזירה או עסוק בה לנערה או מטפל בה אם הם בעלי חיים להאכילם ולהשקותם שכל זה הוא בכלל מ"ע דהשבת אבידה כמ"ש בב"מ דכ"ח ע"ב ראה היאך תשיבנו לו כו' יע"ש אבל אם אינו עסוק במצות כמו אם מצא אבידה והיא מונחת בתיבה או שכבר קיים המצוה שהניח לציצי' ותפי' אז ל"ג עסוק במצוה וחייב במצוה הבאה לידו ולפי שנרגשו התוס' מהא דשלוחי מצוה פטורים מן הסוכה הגם בלילה ומסתמא בלילה לאו זמן שיהיו עסוקין במצוה באותה שעה ואשכן אמאי יהיו פטורים לכן יישבו וצ"ל דהכא נמי איירי בכה"ג דאי מטרידי בקיום מצות סוכה הוו מבטלי ממצוה דאה"ן שאינם עסוקים במצוה באותה שעה אבל על כל פנים מיקרי עוסקים במצוה משום דאם יבקשו לישב בסוכה בלילה יתבטל מהמצוה ביום ואם כן בכה"ג דעל ידי טירדת מצות סוכה יתבטלו מהמצוה שהם שלוחים עליה מיקרי עוסק כיון שבטירדת מצוה אחרת מפסיק עסק המצוה הראשונה ולזה פטור מן המצוה

א"ב יש לפרש כונת לדברי התוס' שכתבו דהכא נמי איירי בכה"ג דהיינו שהם עסוקי' במצוה באותה שעה ואי הוו מבקשים לקיים מצות סוכה מבטלי ממצוה ר"ל דכיון שהם עסוקים גם כן במצוה אם ילכו לקיים מצות סוכה יתבטלו מהמצוה שהם עסוקים בה וביטול קרי להו תוס' ז"ל מה שמפסיקים באותה שעה מהמצוה אף אם יש שהות לחזור ולקיימה והיינו

והיינו דלייקו וכתבו מבטלי ממצוה שהם מבטלים מהמצוה ולא שהמצוה יתבטל לגמרי דאם המצוה יתבטל לגמרי הוה ליה לכתוב יתבטל המצוה אלא ודאי כדכתיבנא

ובפ"ב הראשון נראה עיקר והכי מדוייק להדיא בדברי הרא"ש שם סי' ו' שכתב כדברי התוס' וז"ל דהכא בני איירי בכה"ג שאם יש לו לחזור אחר סוכתו לצורך הלילה יתבטל ממצותו ביום ולזה מיקרי עוסק בה כיון שע"י עשיית מצוה אחרת אודא לה הראש' בה והוא ברור, מ"מ מבואר דדעת התוס' והרא"ש שכל שכבר התחיל במצוה ועוסק בה כעת ר ואף אם יכול לקיים גם את האחרת בלי שיתבטל לגמרי המצוה שעוסק בה עכ"ז פטור, אמנם בהג"א שם כתב וז"ל אבל בא"ז חילק דכל שעוסק במצוה בידיו או ברגליו כגון משקה בהמת אבידה או מאכילה נפטר בהיא שעוה מלחת פרוטה לעני אע"ג דאפשר לקיים שניהם וכן לובש תפילין ומתעטף בציצית פטור בשעה שהוא לובש ומתעטף אבל לאחר שהשקה או נתעטף בציצית או לבש תפילין חייב ואין זה קרוי עוסק במצוה וכן ר"ח כו' אעפ"י שהיו יכולים ללכת לסוכה פטורים משום דהואיל והיו הולכים לד"ג ועדיין לא הגיעו לשם הוי כמוליך אבידת הבהמה להשקות דפטור, עכ"ל

והנראה דמדכתב בהג"א ע"ד הרא"ש אבל בא"ז חילק כו' דכל העוס' במצוה פטור אף דיכול לקיים את שתיהם נראה כאלו הרא"ש והתוס' הולקים עליו זה וצ"ל לדקא כשאינו יכול לקיים את שתיהם הוא דפטור וכמו שכן יש מקום לדקדק ממ"ש בסוף דבריהם שאם יש לו לחזור אחר סוכתו לצורך הלילה יתבטל ממצות ביום שזה מורה כאלו הא דפטור היינו דוקא כשאינו יכול לקיים את שניהם ומלבד שכל דברי הג"א שבאים ע"ד הרא"ש לחלוק ע"ד הרא"ש הם דא"כ למאי אתו כמ"ש ז"ל וכתבתי זה בקונט' כללי הפוסקים, זאת ועוד דכאן הדבר מוכרח לומר דפליג ע"ד הרא"ש שלשונו מוכיח עליו שכתוב ע"ד הרא"ש אבל בא"ז חילק כנראה דבא לחלוק ע"ד הרא"ש

אלא דלע"ל הדבר קשה לשמוע דהא מדברי התוס' והרא"ש שכתבו שאם יחזור אח' סוכתו יתבטל ממצותו ביום אין נראה לומר שחלק על חילוק הג"א הלזה שכתב דאכי' היכא דיכול לקיים שתיהם פטור שהרי הקשו דברי התוס' והרא"ש תינח ובפ' שאם כתבו דדוקא היכא שמונחת האבידה בקיבה ואינו עוסק בה חייב אבל בעודו עוסק בה פטור אף אם בא על בחותה שעה אף שיכול לקיים את שתיהם ולא יתבטל מהזהרת האבידה ומהשבתה ויכול לקיימה ולעשותה אח"ך וא"כ איך כתבו דרא לפטור ממצות סוכה הוא היכא דע"י עשיית מצות סוכה יתבטל מהמצוה שהיו עסוקים כנראה דאם אינו מתבטל חייבים במצות סוכה

אף האמת וברור בדברי התוס' והוא דלא"ן אם עוסק במצוה ממש וכבר התחיל בה אינו מפסיק מעשייתה בשביל מצוה אחרת אף אם לא יתבטל המצוה שהתחיל רק"ל העוסק במצוה פטור מן המצוה והמתחיל במצוה הוא דיש לו גמור אבל כשעדיין הוא שליח מצוה שהולך לקיים המצוה ולא התחיל ולא נתעסק בה לאו הדין היה נותן דאינו פטור ממצוה אחרת אם נזדמנה לידו לזה באו התוס' והרא"ש ז"ל ולימור דגם בכה"ג אנו רואים אם יתבטל המצוה שבת הולכי' עליה מיקרי עוסק במצוה ופטור גם בכה"ג וכיון שכן שוין דעת

התוס' והרא"ש ז"ל עם הג"א לכולם שוין, למצוה דהיכא דהתחיל במצוה ועסוק בה גם אם יכול לקיים מצוה אחרת אמרי' גם בכה"ג העוסק במצוה פטור מן המצוה וא"ת א"כ לכ"ז במאי פליגי הג"א ע"ד הרא"ש כבר כתבנו שמלבד שדרך הג"א הוא משמע לחלק ולחלוק ע"ד הרא"ש זאת ועוד דלשונו מוכיח עליו דקאמר אבל בא"ז חילק כו', והנראה כשוט בעיני דעיקר חילוק הא"ז דקא מחלק ע"ד הרא"ש והתוס' ז"ל הוא במה שפיים בס"ד לייסב ז"ל וכן ר"ה כו' אעפ"י שהיו יכולין ללכת לסוכה פטורים משום דהואיל שהיו הולכים לד"מ ועדיין לא הגיעו לשם הוי כמוליך הבהמה להשקות ופטור ובזה דוקא הוא דפליג. הג"א עם התוס' והרא"ש ז"ל שהתוס' והרא"ש כתבו טעם פיטורם מן הסוכה אף שלא היו עסוקים ממש במצוה משום שאם יקיימו מצות סוכה יתבטל המצוה והא"ז חילק דליה גופא ההליכה שהולך לדבר מצוה מיקרי שכיה עוסק במצוה וזה ההכרש הוא דהיכא בין דעת התוס' והרא"ש להג"א וזה ברור

והתוס' והרא"ש לא הייכו ניכול לקיי' שתיהם כ"א כשכבר לקח האביד' והניחה בביתו או כבר הניח ציצית ותפילין שבעודו היה מקיים מצוה אחרת ואינו מתבטל ומפסיק כלל מהמצוה שכבר התחיל בה לקיים האחרת ל"מ בכה"ג יכול לקיים את שתיהם כמו אחר בדברי התוס' והרא"ש שם ובב"ק דנ"ו ד"ה בההיא הנאה כו' יע"ש ובדעת זאת קאי גם הרג"א בשם הא"ז [illegible] ע"ש, וכ"נ לעת הרב"ן ח שהביא המרדכי פ"ב דסוכה כי רם"ש וההגודה שם סי' ט' דכשמגיה ויחנים, בלילה לכבאן יכולין לעסוק למחר שפי והוי הכל בכלל עוסק במצוה

איברא שראיתי להר"ן ז"ל בהלכות פ"ב דסוכה שהבין בכונת דברי התוס' דאכי' היכא דיכול לקיים את שתיהם דהיינו שבעודו עסוק במצוה בא לו מצוה אחרת דמני לעסוק בה ולחזור למצותו הראשונה דבה"ג נ"ה עוסק במצוה פטור מן המצוה ומה שכתבו בסו"ד התוס' דאם יטרדו במצות סוכה יתבטלו ממצוה הוא דבכה"ג אינו יכול לקיים שתיה' שיתבטל המצוה, ותמ'ה יקרא עליהם ז"ל ול"נ כן דשמיא דמילתא לא משמע כן וה"נ אמרי' בגמ' פ"ק ד"י דר"ה ור"ה איקלעו לבי ר"ג כו' ואמרי ליה אנן שלוחי מצוה אנן ופטורים ולא משמע דלהוי מפגרים מדאיית רבן ברגל אי הוו מהדרי למגנא בסוכה כו' יע"ש

ואחרי המח"ר נראה דלק"מ להתוס' דאעיקרא מה שהבין בדברי התוספות דס"ל דעוסק במצוה פטור מן המצוה הוא דוקא כשיתבטל המצוה שעוסק בה הא לאו הכי מחייבי התוס' לימא להא כלל דמלבד דהכי מוכח להדיא ובדבריהם כאן שכתבו דהיכא דעוסק באבידה לשומה ולהאכילה הוא דפטור והרי גם בכה"ג יכול לקיים מצוה אחרת ולחזור למצותו. א"ן לכונת דברי התוס' שכתבו היכא דיכול לקיים שתיהם חייב היינו כשהוא פנוי לגמרי מן המצוה כמו שביארו בדבריהם דהיינו היכא שהניח האבודה שמורה בתיבה או שכבר הניח ציצית ותפילין ושמבואר בדבריהם וביותר בנדרים וכמש"ל, ויעוד ראיה מוכחת שהתוס' לפסיעו חילוק זה כתבו וז"ל וצ"ל דר"ן איירי בכה"ג דאי מטרדי בקיום מצות סוכה הוו מבטלי ממצוה דס"מ דהי' זה של תוס' במסך עם המות הקודם שכתבו דדוקא בעודו עסוק פטור וכל זה דברים ברורים ופשוטים שכיוה דברי התוס' לאו חילוק בתכי נכסיה כלפרשינן, וא"כ

קא"פ הוו לדברי התוס' עם דברי הר"ן שוים וא"כ לא ידעתי לקושר דעתי מאי נק' הר"ן ע"ד התוס' ומסיק לבסוף דחשי' היכא דיכול לקיים שתיהם פטור דהרי בכה"ג שמפ' הר"ן יכול לקיים שתיהם שמניח המצוה שעוסק בה לקיים מצוה אחרת ואחר כך חוזר למצותו גם התוס' מודים בזה דפטור מן המצוה ומ"ש בס"ף דבריהם דאי מטרדי במצות סוכה מתבטלי ממצוה היינו להחשיבו כעוסק במצוה ולא יתחשב כמניח האבידה בתיבה או מניח ציצית ותפילין וכמ"ש לעיל והוא ברור

ומעתה מה שהקשה הר"ן ע"ד התוס' מפ"ק דסוכה ד"י ע"ב דאמרי' התם ר"א א"ה איקלעו לבי ר"ג כו' ואמרינן אנן שלוחי מצוה אנן ופטורים כו' ולא משמע דלהוו מסגרי מראיית רבן בדגל אי הוו מהדרי למגנא בסוכה כשירה א"ד ואחרי התקי' רבה לא קשיא מידי דהתוס' מפרשים שם ד"ה שלוחי אנן וכגון שהיו מתבטלים מן המצות אם היו מחזירים אחר סוכה אחרת יע"ש הרי דהתוס' בעצמן הרגישו בזה וישבו דמיירי שהיו מתבטלין וזהו כדי לא נחשיבן למקרי עוסקין במצוה ממש ולהוו פטורי' ולאו למימרא דלוקא מפום ביטול מצות פטורים הא לאו הכי חייבים דליתא להא אלא כונתם כמ"ש. גם מה שהקשה מלאמרינן חתן פטור כו' וא"א דניכול לקיים את שתיהם נימא דליבעי ליה ליתוני דעתיה כו' והא נמי ל"ק דכיון שהתחיל במצוה שנשא אשה והכל יודעים כלה למהנכנסה לחופה הרי הוא טרוד ועסוק בטירד' של מצוה וכל שהתחיל ונתעסק במצוה אין מקום לומר שיפנה דעתו כו' דהו"ל כמו עוסק באבידה וכיוצא דאין חילוק בין עסוק במעשה בין עסוק אפי' במחשבה וכמו שכתבו רש"י והתוס' שם גם מה שהקשה מהאומר כוך כו' הא נמי עסוק במצוה קרינא אף אם עומד לפוש קצת וזהו בכלל צורך התעסקו' במצוה וכן מה שהקש' הר"ן ממ"ש בפרק מי שמתו מלתניא המשמר את המת כו' והא משמר ודאי אפשר לו לקיים כמה מצות ולמה אמרו פטור יע"ש וגם בזה י"ל דלק"מ לתוס' דבכה"ג דהתחיל במצוה ועסוק שמשמר את המת אפי' שיכול לקיים מצוה אחרת פטור ולא חייבו התוס' ז"ל כ"א דוקא כשהניח המצוה ולא עסק בה כמניח אבידה בתיבה או שכבר הניח ציצית ותפילין וא"כ מ"ש הר"ן בעצמו אחר שלחה דברי התוס' מסברא דנפשיה הן הם דברי התוס' דהכי ס"ל כמ"ש הר"ן גופיה וצ"ע

ותבט עיני למרן הקדם ז"ל בב"י בא"ח סימן ח"ל שכתב' כתב וז"ל וצריך לומר דבשעה שהן עוסקין במצותן דוקא דקאמר שלא יפסיקו ממצותן כדי לעשות מצוה אחרת אבל בשעה שאינם עסוקים במצותם הרי הן כשאר כל אדם וחייבים כו' וכמ"ש התוס' והרא"ש והר"ן ז"ל כו' יע"ש הנה מתבא' מדברי מרן שהבין בדעתם דלוקא כשהוא עוסק במצוה הוא לפטור אבל בשכבר קיים המצוה והניח ציצית ותפילין או מצא אבידה ושמרה בתיבה לא מקרי עסוק אז במצוה וקיים שכ"כ התוס' והרא"ש והר"ן ז"ל והכי הוא האמת אבל דא עקא מ"ש מרן סמוך ונראה וז"ל ולפי מ"ש הם ז"ל שם היינו דוקא כשהוא בענין שאם יניחו תפילין או יקראו ק"ש או יקיימו אחת משאר מצות תבטל המצוה שהם עסוקים בה כגון שאדם אחד רוצה לפרוש ביס או בשיירה עכשיו ורוצה לקנות תפילין כו' וא"א לו להמתין עד שהשו' או התגר יקיים המצוה הבא לידו אבל א"א לו להמתין שיעשה הסו' או התגר מצוה הבא לידו אם היא מצוה עוברת והא"ך יכתוב כו' ע"ש

ואחר המח"ר אין נראה כן מדברי התוס' ז"ל והרא"ש שאדרבא אינהו גופייהו ס"ל דכל שהוא עסוק ממש במצוה אין להשגיח אפי' במצוה אחרת אף אם אפשר לקיים שתיהם כל שהוא צריך להפסיק מהמצוה ראשונה שכבר היה עסוק בה קרינא ביה שכיר עסוק במצוה פטור מן המצוה ומ"ש הם ז"ל בסיום דבריהם דאי מטרדי בסוכה מבטלי מהמצוה היינו כדי לקרותו עוסק במצוה גם בעת ההיא אף שלא יש בידם שום עסק מצוה כלל שאז כנויים הם מהמצות שהם הלוהים עליה אבל כשהוא עוסק במצוה ממש אז פטור אפי' יש שהוא לעסוק במצוה אחרת וכל זה הוא ברור ופשוט בדברי התוס' והרא"ש וכמו שביארנו לעיל ומשתמיות דבריהם נראה דאף אם יהיה המצוה אחרת עוברת ויהיה הוכן לחזור למצותו הראשונ' שעסוק והינה מתבטלת לגמרי עכ"ז פטור וכמ"ש ג"כ הריטב"א בהי' לסוכה יע"ש וכ"כ הר"ן להדיא בה' בפ"ק דקידו' גם מ"ש מרן הקדוש ז"ל על זה וכ"כ ר"יו על בריית' זו ודוקא כשמתבטלין ממלאכתן בשעה שיתעסקו במצו' אחרת אבל אין כן דעת רבי' נסים כו' יע"ש

והנה בדברי ר"יו ראיתי מ"ש בס' אדם נתיב י"ט ריש ח"ל וז"ל כותבי ספרים והגרים שלהם אם פטורים מתפילה ומשאר מצות בעוד שהם מתעסקים במלאכתם כקבתי בנתיב ב' ח"ב בדין כותבי ספרים וסוחרים שלהם כו' יע"ש והפשתי שם בנתיב ב' ח"ב שכתב שם דיני כתיבת ס"ת כו' ולא מצאתי שם דיני כתיבת ס"ת כו' ולא מצאתי שם כלום כי אם נתיב ב' ח"ד שהוא כלשון שמניא מרן בב"י ז"ל, ומ"מ מבואר יוצא מכוונת דברי ר"יו כמ"ש מרן שכמו שדינו דעוסק במצוה פטור מן המצוה הוא בעודו עוסק במלאכתו במצוה ההיא הא לאו הכי שכבר קיים הו"ל כמניח ציצית ותפלין או מצא אבידה והניחה משומרת בתיבתו דבכה"ג כ"ע מודו ומ"ש מרן ואין כן דעת הר"ן האמת שמפי דברי הר"ן שהבין בדברי התוס' ז"ל הדבר יוצא שהר"ן חלוק עם התוס' אמנם כשאני לעצמי איני רואה מחלוקת בזה כלל ואדרבא קשה על מרן דהיה לו להגיה ע"ד הר"ן ולהשוו' לנו את החלוקי' כמ"ש

וכן נראה עוד להכריע מדברי ר"יו ס' אדם נתיב ה' ח"ב שכתב העוסק במצוה פטור מן המצוה פירוש ודוקא שאם יחזרו מן הסוכה יתבטל מן המצוה כו' כמו שפירשתי בהעוסק במצוה בנתיב הג' עכ"ל וצ"ל כמו שכי' כו' בנתיב הב' והיינו מ"ש דדוקא כשהוא עוסק במצוה וצריך להבטל ממנה כדי לקיים מצוה אחרת בזה דוקא נקרא עוסק במצוה פטור מן המצוה וא"כ ע"כ צריך לומר בשלוחי מצוה דפטורים מן הסוכ' דמיירי נמי בכה"ג וע"ל שכתבו התוס' והרא"ש וכמו שפירשנו דבריהם לעיל וכ"כ הטור בא"ח סי' תר"ם חילוק זה בה' סוכה יע"ש וכן מתבאר מדבריו ביותר ממ"ש בנתיב י"ג סוף ח"ג וז"ל העוסק במצוה פטור מן המצוה כך פשוט בסוכה ובכמה לוכתי פי' ודוקא כשמתבטל מהמצוה שמתעסק בה בעשותה האחרת אבל אם יתבטל מלעשות מצוה שמתעסק בה בעשו' האחרת חייבת לעשות האחרת שאם לא כן מי שיש לו ציצית בבגדו יהיה פטור מכל המצות וכן הסכימו כל הפוס' עכ"ל הרי מבואר שכונת דברי ר"יו שכתב דדוקא כשמתבטלין מאותה מלאכה כו' היינו כשמתבטל האדם מאותה מלאכה לפי שעה אף שאח"כ חוזר בו וכמ"ש כאן בנתיב י"ג ודוקא כשמתבטל מהמצוה כו' שר"ל שהאדם צריך להניח ולהתבטל מאותה שעה שעסוק במצוה

במצוה זו כדי לעשות אחרת ודוק במ"ש כשמתבטלו כו' אם לא יתבטלו כו' שהכל הוא ביטול והפסק לאדם באותה מצוה לפי שעה לכל והראיה לזה מפי' ר"יו וכתב דאנ"כ מי שיש לו ציצית בבגדו כו' יהיה פטור דש"מ שעוסק במצוה פטור מן המצוה היינו כשהוא עסוק ועדיין לא גמרה וצריך להתבטל ממנה משא"כ בשכבר קיים וגמרה כשמנית ציצית ותפילין וכמ"ש גם כן התוס' והרא"ש .

גם מ"ש מרן ז"ל שהג"א ס"ל כדעת הר"ן כבר ביארנו דגם ההג"א ס"ל כדברי התוס' ז"ל והרא"ש ולא נחלקו כ"א בפלוגי מצוה דאינן עסוקים במצות דהתוס' והרא"ש פטרי להו היכא דעל ידי זה מתבטלים לגמרי מהמצוה והג"א חילק דאפי' לא מתבטלי מ"מ מיקרי עסוק דבהכי מזמנה להו טפי וכמש"ל וזה מתהני ע"ד מור"ש ז"ל בד"מ שהביא מ"ש הטור בה' סוכה סי' תר"ס והתוס' והרא"ש ור"יו ושהר"ן והג"ה חולקין כמ"ש הב"י ז"ל יע"ש ואחרי המח"ר יש להשיב דאין כאן מחלוקת כלל ועיין מ"ש בהג"ה מור"ס מ"ש הרב ע"ת והרב מ"מ ס"ק יו"ד ודוק וכן ק"ל ע"ד הרב לחם המודות בה' תפילין אות קכ"ז שהעתיק דברי מרן הב"י ולא הרגיש עליהם כמ"ש .

ומעתה מה שהקשה כת"ר ע"ד מרן הקדוש במה שהבין כונת דברי התוס' באופן אחר וע"ד שכתבנו תגיד עליו דלא מש"כ מדברי התו' והרא"ש הי"ל להרגיש בזה דהא תיפוק מה שהבין מרן בכונת דברי התוס' אלו והוא מה שהבין הר"ן מר ניהו גופיה בכונת דבריהם דהא בלאו הכי מעיקרא מה מקום יש מחלוקת בין התוס' והרא"ש עם הר"ן מאחר דיכול לקיים ב' תייב דמה שכתבו התוס' והרא"ש היינו בלי הפסק המצוה שעסק בה אף אם לא יתבטל לגמרי וכגון שכבר הניח ציצית ותפילין וכדומה אבל אם עסוק במצוה ונזדמנה לו מצוה אחרת וצריך להפסיק מהראשונ' לקיים את השניה אע"פ שחוזר אחר כך לראשונה בהא מיקרי שפיר עוסק במצוה פטור מן המצוה וכמ"ש וכעת לא ראיתי לשום אחד מרבני האחרונים שהרגישו בדברי הר"ן אלו וצ"ע

ולעיקר הקושיא שחקר חקירת הכם מני"ר נר"ו דאמאי הזהירו השום' להפסיק בק"ש ובכוותיה לענות דברים שבקדושה ולמה לא אמרינן בזה עוסק במצוה פטור מן המצוה

לענ"ד נראה לומר דהרבה חלוקות בדבר להנה"מ לדברי התוס' והרא"ש לפי מה שהבינו הר"ן ז"ל ומרן בכונת דבריהם דהא לפטור הוא דוקא היכא דאין יכול לקיים שתיהן דכאן יכול לקיים שתיהם מיקרי דאף על גב דמפסיק כדי עניה בהפסק מועט כדי דבור לגבי בלא מעשה לא מיקרי הפסק כיון דליכא טרחא ואף הר"ן מודה בזה כמ"ש הר"ן להדיא דכל דליכא טרחא יקיים שתיהם א"כ דדוקא בב' מצות משונות זו מזו אפי' דיהיה השניה גדולה הימנה אין לו להפסיק מטעם עוסק במצו' פטור מן המצו' כמ"ש הריטב"א בהי' לסוכה וכמש"ל משא"כ בשבחים של מקום דאם יש יותר גדול דחייב להפסיק

א"נ יש לומר כי אחם המצות הם נפרדות מה שא"כ הכא דהכל מיקרי מצוה אחת וענין אחד דכולו הוי בשבח המקום ב"ה א"כ ההם במצו' דהוא עסוק בה רובם ככולם נעשות ומתקיימות ביחידות כל א' וא' לעצמו משא"כ שבחים אלו שבח לעצמו ולהפסי' שהם תלויים ביד אחרים והוא צריך לרבים .

א"נ יש לומר כיון שהצבור עונים והוא אינו עונה מורה לאחרים כאלו אינו מודה במה שהצבור עונים וכ"ש בעניית מודים שנראה ככופר כמ"ש רש"י והתוס' ז"ל ושאר הפוסקים גברכות דכ"א יע"ש וא"כ לא שייך לומר בכה"ג עוסק במצוה פטור מן המצוה כל עוד שהוא שאח אינו מקיים המצוה בניה נר' כאילו אינו מודה בשבחיו יתברך ונראה ככופר .

ועוד נראה לתרץ דאין להדמות תקנת הכמים לאהדדי שיש מקומות שחשבו לעוסק במצוה פטור מן המצוה ויש מקומות שלא חשבו דמי לנו גדול בכל המצות כת"ת וכלתנן ות"ת כנגד כולם ועכ"ז קי"ל דמבטל ת"ת לשמוע מקרא מגילה וק"ו לשאר מצות של תורה כמ"ש בא"ח סי' תרפ"ז ואף דהוי מקרא מגילה מצוה מדברי קבלה ות"ת מצות עשה מד"ת וגדולה מכולם וכ"ש וק"ו לשאר מצות של תורה כמ"ש ז"ל א"ו ע"כ יש לנו לומר דאין להדמות מצות אלו לאלו דיש מהם שנמהגו לפי העת והזמן. נלהג מילתא כפיקתא . א"כ יש לנו לומר ג"כ בנדון דידן דכגון דא לא אמרינן עוסק במצוה פטור מן המצוה והראיה לזה דהכי' הפוסקים שאסרו להפסיק אפי' לענות דברים שבקדושה היה טעמם וניח' קס משום דכיון שעסוק בשבחו של מקום אין לו להפסיק בעבור שבח אחר ולא כתבו טעם משום יוהם דקי"ל עוסק במצוה פטור מן המצוה דמזה משמע דלכ"ע לא ניתן ליאמר בענין כ"ל ה"ט דעוסק במצוה פטור מן המצוה

וכן ראיתי להדיא להרב מטה יהודה בא"ה שם סי' תרפ"ז שכתב וז"ל ומיהו אין להדמות מילתא למילתא בעניינים אלו אלא דוקא במה שמנינו להם מפורש דלפעמים העדיפו כח המצוה יותר כי הא מבטלים ת"ת לשמוע מקרא מגילה אע"ג דהיא מצוה מדרבנן ולענין השכר דשכר התורה עדיף כדתנן ות"ת כנגד כולם דמיירי לענין השכר ואשכחן נמי דגדול ת"ה יותר מכבוד אב ואם כו' דאין לנו אלא מה שכינו חכמינו יע"ש וא"כ ה"נ י"ל דלא"ד ענין עוסק במצוה פטור מן המצוה לאו דנ"ד כלל האמור

ומכאן תוכחה מגולה על מנהגי עירנו אזמיר יע"א שביום ש"ק באמצע קריאת התורה קמים יחידי החברה של קברים הי"ו מנ"הכ זה לנ"הכ אחר כדי לבקר למי שהשמחה במעונו שאף אם יהיה היציאה בין גברא לגברא על כל פנים מיקרי עוסק במצוה בשמיעת קריאת ספר תורה דמה שמפסיק בין גברא לגברא צורכי קריאה וצורכי מצוה הוא שעדיין לא גמר בדעתו לסיים קס"ת וקריאת ההפטרה וה"ז דומה לדין החופר כוך למת דמיקרי עוסק במצוה אף בשעה שעומד לפוש כמ"ש הר"ן ז"ל בהלכות גפ"ב דסוכה יע"ש . ואם כן אף אם יתחשב מה שהולכים לבקר בגדר מצוה עכ"ז קי"ל דעוסק במצוה פטור מן המצוה אף אם המצוה שעוסק בה היא קלה והאחרת היא חמורה כמ"ש הראשונים ז"ל .

ועוד שכבר כתבו התוס' והרא"ש דאם מתבטל מהמצוה שעוסק בה בעבור קיום המצוה אחרת מיקרי עוסק במצוה ממש לפטור מן המצוה וע"ד שכירתנו דבריהם בעניותין , ומ"ג למה שהבינו הר"ן ומרן ז"ל בדבריהם שכוונתם הוא דכל שהוא מתבטל מן המצוה הראשונה שעוסק בה מיקרי עוסק במצוה לפטור מן המצוה וכ"ש וק"ו לס' הר"ן דכתב דאם אם יכול לקיים את שתיהם ואינו מתבטל מהמצוה הראשונה אפ"ה פטור לנדון בזה שמתבטל המצוה לגמרי בודאי דפטור ואם נאמר דפטור הוא אבל הרשות בידו אם ירצה הרי כתב הריטב"א ז"ל בהי' לסוכה וז"ל דאי בעי להניח מצוה זו ליעשות מצוה

אחרת

אחרת גדולה היתנה לאסור לעשות כן יעו"ש
ואם כאמר שאין מצות קש"ת חשיבה מצוה זהו לענין אי
מיקרי חיוב מ"ע מד"ה' אבל עכ"פ כנגד העיקור ולאי
שחשב מצוה גדולה לגבה ובפרט שהוא מצוה דרבים
ות"ת דקי"ל ות"ת כנגד כולם , ועמ"ש בעניותין בספרי
הקטן שמיכ לחיים חא"ח סי' א' ומה שהשיבני עט"ר מו"ה
הגדול ז"ל שם בסי' ב' ועוד כתבתי בס"ד באורך במ"א
ואכמ"ל ,

עוד כתב רב אחאי נר"ו וז"ל ובהיותי עסיק
בזה האיר וזרח תשו' החדשות מהרשב"א
ה"ה ושם ראינו בסי' ע' שכתב דבק"ש וברכותיה פוסק
לקדיש ולקדושה ולברכו ואף לאמן די"ח ברכות יעו"ש
והוא תמוה שהוא היפך כל הפוסקים והיפך דבריו
בח"א סי' תתס"ב דשם כתב דמפסיק ליהא שמ"ר וקדו'
וברכו ודוחק לומר לכונתו לומר לב' אמנים די"ח ברכו' דהיינו
האל הקדוש ושומע תפלה וכדעת הסוברים כן בסימן
ס"ו אבל לסוף סוף הוא דלא כמ"ש בח"א וצ"ע ,

והנה באה דכתב למ"ש רבינו הרשב"א ז"ל
לברכות של ח"י דקאי לב' אמנים אינו סובל
זה בדברי הרשב"א וכבר מני"ר כתבו בדרך דוחק ומ"מ
מחזיקנא טיבותא למני"ר נר"ו שאמר שרמי ומקש' תשו'
הרשב"א לאהדדי ממ"ש בח"א סי' תתס"כ איך לא דרך
קשתו על דברתי שכתבתי שם בהגהות בקו' רחמי' לחיים
שם סמוך ונראה באה דכתב הרשב"א לאפי' לברכות
של ח"י כו' וכ"כ הרשב"א ח"א סי' תתס"ב שמלבד שאינו
כן אדרבא הוא להיפך וכמו שכן הקשה אלי ידי"ן החכם
השלם והכולל כמה"ר אברהם מנשה נר"ו בן להרב
המופלא כמהר"ר יעקב מנשה נר"ו במכתב אשר שלח
אלי מזה שנים תכף שיצא לאור האי ספרא נה"ר ובו
בפרק כתבתי על דבריו בקונט' ההשמטות לשו"ת הרשב"א
בסי' הנו' ותוכן הדברים הוא דלק"מ שמ"ש הרשב"א
בח"א שמפסיק ליש"ר ולקדושה ולמודים היינו באמצע
הפרק ואפי' באמצע הפרשה ולהא ודאי אינו מפסיק
לענות אמן לברכות של ח"י אכן מה שהתיר בה"ה
היינו למ"ש ואל"ל בין פרק לפרק שהרי הוא משיב
אפי' מפני הכבוד כ"ש לקדושה ומודים ואכי' אם בא
לענות אמן לברכות של ח"י כו' דהיינו למה שהוא מפסי'
בין פרק לפרק אפי' שבא לענות אמן לברכה של ח"י
מפסיק ומ"ש אני בעניי וכ"כ הרשב"א ח"א סי' תתס"ב
קאי לעיק' הדין שמתיר הרשב"א להפסיק לענות באמצע
ק"ש וברכותיה שהרי יש חולקי' על זה וס"ל דאינו
מפסיק כלל דכיון דעסוק בשבח זה אינו מפסיק בשבח
אחר ונה שיש לעמוד עוד בדברי הרשב"א לפי כ' זה
כתבתי בעניותי שם בהשמטות כאשר בא יבא לקמן
בסוף הספר בס"ד , ועיין בש"מ בחלק א"ח סי' נ"ח
סק"ג יעו"ש דנר' לעתו לאסור לענות אמן של שאר
ברכות באמצע ק"ש וברכותיה כנראה דבין הפרקים
שרי וכ"כ שם בסימן ס"ו ס"ק י"א יעו"ש ,

וראיתי להרב הגדול חיד"א בס' קשר גודל סי'
ט' אות ע"ו שכתב ולא יפסיק לענות על
שום אמן דברכות כן הוא לדעת מרן ז"ל וכ"כ בסי'
י"א אות כ"א אם בעוד שהוא קורא ברכת אמת ויציב
כו' כי לדידן אין עונים אפי' שום אמן דברכו' בברכות
ק"ש עכ"ל ואף שהיה מקום לצדד בדבריו דקאי דוקא
לאמצע ברכות ק"ש אבל אם יהיה בין הפרקים אפ'
דמודה למותר לענות אמן של ברכה מ"מ פשט דבריו
מורים דבכל אופן אין להפסיק דבכל כי האי הו"ל לבאר

וכ"נ לעת"ח י"ש נוחלין די"וע"ד שכתב שהרי במקום
שאסרו להפסיק אין מפסיקים אכי' לענות אמן וזהו
הברכות שבתכילת י"ה זולת איזו אמנים מיוחדים
יעו"ש ועיין להפרישה בסי' ס"ו בביאור דברי סמ"ק
שבטור ולפי פירוש הפרישה נראה דהרא"ש ודעימיה
ס"ל שבכל אמנים דעלמא עונים ועיין להג"ה
שם , גם הבא"הט סי' ס"ו סק"ט כתב בפשיטות
דעונים אמנים דעלמא והניח בצ"ג מדברי הרב
מג"א וכ"כ בס' קיצור ש"י והרב נהורות שמשון הביאם
הרב מאמר מרדכי בסי' זה ס"ד והוא חלק עליהם
וס"ל דהעיקר כפסק מרן דאינו עונה לשאר אמנים
ומ"מ מבואר מדבריו שם דזהו דוקא באמצע ק"ש
וברכותיה אבל בין הפרקים יכול לענות גם לשאר
אמנים כמו שיע"ש

וראיתי בתשו' הרב כנה"ג חא"ח ה"ב סי' כ"ח
דל"ה ע"א שכתב וז"ל ונראה דלמאן
דס"ל דעונה אמן של יהא שמיה רבה ואינו עונה שאר
אמנים ה"ה דיכול לומר וזאת התורה כו' ואף למי
שאומר שאינו עונה אלא קדיש וקדוש' וברכו הוא הדין
דאומר וזאת התורה יעו"ש ואחרי המחי' רבה לא הבנתי
כונת דבריו דאם מ"ד דס"ל דעונה אמן יהא שמיה
רבה הוא לקולא דלא"מ דעונה שאר דברים שבקדושה
כקדושה וברכו וכיוצא אם כן ה"ה דיכול לומר וזאת
התורה ואף למי שאומר שאינו אלא קדיש וקדושה כו'
כנראה למ"ד זה הוא דס"ל דאינו עונה אמן יהא שמיה
רבה ואם כן גם וזאת התורה היה ס"ל שלא יאמר
לזה כתב דאף למ"ד זה או' וזאת התורה . וזהו שמובן
מדבריו לעיני כל רואה ואי לזאת הדבר קשה שהרי
אמן יהא שמיה רבה הוא עדיף מכל הדברים שבקדוש'
ומרומם על כל ברכה ותהלה כמבואר בסוג' דברכות
פ' מי שמתו דאפי' באמצע ח"י היה ס"ד להפסיק וכמו
שכן הכריע הרב מהרש"ל בתשו' וכמה מרבני האחרוני'
ואם כן איך יתכן שהרב ז"ל יחשוב לעניית אמן יהא
שמיה רבה שהיא יותר קל ממאמר דברים שבקדושה גם
דקאמר בדבריו ואף למי שאומר שאינו אלא קדיש כו'
והרי אם אמן יהא שמיה רבה שהוא היותר חמור מכל
עניינו שבקדי' אינו עונה מה נשאר אחר זה בקדי' לענות
שהרי שאר אמנים שבקדיש אינן כל כך חמורים לענות
כמו אמן יהא שמיה רבה כמ"ש בש"ס ובפוסקים בכ"מ
וכמש"ל

וסבור הייתי לומר בכונת דברי הרב לאיידך
גיסא דמ"ש בתחילה ונר' דלמאן דס"ל
דדוקא אמן יהא שמיה רבה הוא להחמיר דס"ל דדוקא
אמן יהא שמיה רבה שהוא חמור מכלם הוא דמפסיק
לענות ואם סוה המ"ד כעת לא ידענו מי הוא. אפשר
לומר שהוא מכת החולקים דס"ל דאינו מפסיק כלל
מטעם דכיון דעסוק בשבח זה אינו מפסיק בשבח אחר
ועל זה הוה קשיא לדידהו סוג' הש"ס שבברכות דקא
מספקא לענות אמן יהא שמיה רבה באמצע ח"י דמ"מ
דבאמצע קריא' שמע וברכותיה מותר וכמו שכן הכריע
הרשב"א שהוא מכת הסוברים דמפסיק לענות דברים
שבקדושה וכיון דזה ק"ל לכת החולקים מסוגיא זאת
וכמש"ל לזה הכרח להוכרחו לחלק בהכי דשאני אמן
דיכול להפסיק באמצע ק"ש וברכותיה ולדעת מ"ד זה
קאי הכנה"ג במ"ש ולמאן דס"ל דעונה אמן יהא
שמיה רבה דיליף מינה דהה"נ דאומר וזאת התורה
ושוב כתב דגם למאן דאמר דעונה קדיש דהיינו
שאר אמנים שבקדיש וקדושה כו' דהה"נ דאומר וזאת
התורה וזהו היה נראה ליישב לדברי מרן הכנה"ג אלא
דהלשון שכתב ואף למי שאומר שאינו עונה אלא
קדיש

קדיש וקדושה וברכו כו' כנ"ל דבאומר ואף כו' שסותר סברת המחמירים יותר מת"ש בתחילה כי כן כעת לא זכיתי להבין דבריו גם מה שרצה הרב ז"ל להכריע דיותר מצוה הוא אמירת וזאת התורה מעניית אמנים כו'. אחהמ"ד לא נהירא שדברי מבואר בס"ם ובזו"הק במקומות רבים ובפרט בס"ר וילך דרפ"ה בגדולת מצוה עניית אמן ובעונש גדול מי שאינו עונה דודאי עדיף טובא מאמירת כגון וזאת התורה.

וישר"ד להרב מופת הדור הייס שאל ה"א סי' ס"ה שגם הוא עמד בזה. ע"ד הרב כנ"הג והכריע דיותר עדיף עניית אמן מאמירת וזאת התורה יעש"ב ומיהו נראה מדברי מרן החבי"ב דאיכא מ"ד דאינו עונה בקדיש כי אם אמן יהא שמיה רבה כו' וזהו כפי מה שרצה לצדד רב אחאי נר"ו ולא ידעתי איך לא הזכיר דברי מרן החבי"ב בזה. ומ"מ מתבאר שם מדברי מרן החבי"ב דלשאר אמנים אין להפסיק באמצע ק"ש וברכותיה ואפשר דבין הפרקים מותר וכמש"ל

ואולם כשאני לעצמי נראה לענ"ד להכריע דבאמצע ק"ש וברכותיה יש לו להפסי' לענות כל אמן דברכות ששומע כמו שעונה אמן של קדיש וקדושה וברכו ומודים כדעת הרשב"א בתשו' אבר בא"ח שכתב דעניית אמן גם לברכות של ח"י וכמו שכן הוא ג"כ דעת כמה וכמה מרבני האחרונים ז"ל דקיימי בשיטה זאת דעונה אמן דעלמא וכמש"ל

ואמינא לה ממה שמצינו בס' הז"הק בס' עקב דרע"ז ע"א כמה הפליגו בברכה דאתינו עלה אמן שהוא דבר גדול; גם בס' וילך דרפ"ה הפליגו בשכרו והפליאו הרבה מאד בעונש של מי שאינו עונה אמן דיורד לגהינם ואינו עולה יעש"ב וא"כ כיון שמצינו שעניית אמן של ברכות הוא דבר גדול כזה כנז' שהוא עדיף יותר מקדוש ומודי' וברכו כמבואר שלא מצינו שהפליגו כ"כ באמירתם וכיון שקדוש ומודי' וברכו הותרו לענות באמצע ק"ש וברכותיה כ"ש בעניית אמן של ברכות דגדלו מאד ביקר שאת על אלו וכ"כ להדיא הרב נוירות שמשון הביא דבריו בס' מאמ' מרדכי סימן זה שכתב דהה"נ לכל אמן דשרי לענות דהוי מצוה עוברת ונזהר מחמיר בעונש השומע ברכה ולא ענה אמן כו' יעש"ש הרי לך כדהרינו ואם שהר"מ"מ שם כתב ע"ו וז"ל ואני במקומי אני עומד וע"כ לא החמיר הזוהר כי אם כשהוא במקום שרשאי להפסי' אבל במקום שאסור להפסיק לא יעש"ש. לקוצר דעתי אין זה דחיה כלל דכיון שמצינו דאף שאסור להפסיק הותר לענות קדיש וקדושה וברכו מאן כתב לן דעניית אמן לא הותר אחר שנתבאר בזו"הק גודל מעלתו וגודל עונשו ואה"נ אם יהיה הענין שאסור להפסיק בכל מידי שבקדושה כמו שהוא עומד בתפילת ח"י או ודאי דגם עניית אמן אין לו להפסיק גם לפי דברי הזו"הק אבל באמצע ק"ש וברכותיה כיון שמצינו שהותר לענות קדיש וקדושה וברכו אין לנו להחמיר שלא לענות אמן של ברכות דהוי חומרא דאתי לידי קולא דמלבד שאיסור הפסקה בזה אינו ברור לפי הדין שאדרבא מצינו היתר מפורש כיון דאהיא מק"ו אם מפסיק מפני הכבוד כ"ש בכבוד שמים כמ"ש הפוס' ואין לך כבוד שמים גדול מזה שדרשו עליו בזו"הק פ"ז בס' וילך דרפ"ה דעליו נאמר כי מכבדי אכבד ובוזי יקלו הוץ כמה עונשים קשים ומרים זאת ועוד דנראה דהוי יותר גדול העונה אמן מקדושה וברכו ומודים. ולזה נראה דכיונו רז"ל במ"ר ס' חנה וז"ל ולמדנו רבותינו שאם היה בטוח שלא חטרוף דעתו עליו עונה אמן ולמה שאין גדול לפני הקב"ה כעניית אמן יעש"ש ועפ שמדברי הפוסקים נראה דלא חשבו עניית אמן דברכות כ"כ גדול מהני דברים שבקדושה ואפי' לדברי הרשב"א ז"ל שהתיר בר' דס"ל דיותר גדול עניית שאר דברים מ"מ אפשר לומר דלא נתגלה בימיהם של הראשונים ז"ל ס' הז"הק דאילו ראו דברי הז"הק שבס' וילך שהפליג בעונשו הרבה אין מחמירים גם בעניית אמן של ברכות ולדעת רבני האחרוני' יש לומר שהלכו בשיטת הראשונים ולא הסיקו בדעתם ללמוד מדברי הז"הק אף שכבר היה בידם או אפשר שנעלמו מהם לפי שעה באותו פרק ולא באו לדקדק בו מה שדקדקנו ומקום הניחו לנו כו' ועיין מ"ש בזה בס' נוירות שמשון ואין מכל הפוס' ראיה שלא ראו ס' הז"הק יעש"ש ומה שהשיב עליו הרב מ"מ יעש"ש והאמת נראה כדכתיבנא בעניותין וזה ברור ודוק.

ואם באנו לומר דהוי בענין זה תלמוד דידן והירושלמי והפוסקים חולקים ע"ד הקבלה וקי"ל דיש לנו ללכת אחר התלמוד והפוס', בזה אני אומר שלא נמצא ולא ימצא בענין זה שיהיה התלמוד חולק על הז"הק בזה בכי' דמה שנמצא בגמ' בקדושה ומודים ואיב"ר כדאיתא בפ' מי שמתו דכ"ה אין זה סותר לדין זה דהתם מיירי בענין שהוא צריך לצאת י"ח בעניית אלו התלויים בצבור ולא ביחיד ואם יתפלל להתפלל הוי מעוות לא יוכל לתקן שמאבד קדושה בצבור וכיוצא וכן בירוש' שאמרו אם יכול לענות אמן של האל הקדוש ושומע תפילה היינו שההדירו כדי שיהא נחשב בזה כאלו מתפלל עם הצבור וכל כיוצא בזה הכל כשאנחנו מתירין לו להפסיק באמצע ק"ש וברכותיה מטעם דאם לכבוד ב"ו מפסיק מפני כבוד המקום לא כ"ש ופוסק מפני כבוד שמים או כשיטא ודאי דגם אמן של ברכות הוי כבוד שמים ויש לו להפסיק ולענות ואיני רואה שום צד לומר דהאי נגרע ה"ו אמן של ברכות משאר דברים שבקדושה שפוסק עליהם ומ"מ הירא את דבר ה' לא יביא עצמו לידי כך להפסיק באמצע ק"ש וברכותיה וישכים להתפלל עם הצבור ביחד ובערב זה נראה שיהיה נזהר שלא להתפלל בק"ק ח"ח וק"ק עץ החיים שבעירנו אזמיר יע"א שמתפללין הרבה תפילות בזה אח"ז ואם לא בשעת הדחק והכרח גדול שאף שנזהרים שאינו מתחיל להתפלל הש"ץ האחר עד שישלים הש"ץ הראשון חזרת העמידה עכ"ז נמצא שמתפלל זה שומעים קדיש וברכות ק"ש של ש"צ השני והמתפללים עם השני שומעים קדיש שאחר חזרת העמידה מפי ש"צ הראשון דלכ"ע יש' להפסיק לענות בתם והיחידים רבים המתפללים שם אלה מפה ואלה מפה עומדים באמצע ק"ש וברכותיה ולפי האמור יש לענות אמן אפי' של ברכות ח"י כדעת הרשב"א ז"ל ודעמייהו ולכ"ע קדיש וקדושה וברכו ומודים שהוא מוסכם מרוב הפוס' ולכן כל כמה דמצי להתהדר בכל עוז ותעצומות להתפלל בב"הכנ עם הצבור ביחד במקום שאינן מתפללי' כי אם תפילה אחת בלבד מה טוב ומה נעים שלא לבא להכניס עצמו בכמה איסורים אם שומע ואינו עונה שמאבד טובה הרבה כמה עניות בדברים שבקדושה שחייב לענות בהם והוא אינו עונה. ואמת טירדות ובלבול ש' תפילה והמתפללים ודי בזה למבין ושומע לנו שכון בטח שאנן ועליו תבא ברכת טוב והאל יצילנו משגיאות ויורנו מדרכיו ונלכה באורחותיו ארחות

חיים

סימן ה

שאלה מה שנוהגים בעירנו זאת אזמיר יע"א בב"הכנ של ה"ת ובב"הכ עץ החיים יב"ץ שמתפללים בתפלת שחרית בכל זוית החל הרבה תפלות בזה אחר זה, וכשמסיים חזרת התפלה הש"ץ העומד בזוית אחד מתחיל ישתבח הש"ץ בזוית אחרת ונמצא שאומר זה הש"ץ יוצר וק"ש וברכותיה ואומר הש"ץ שכנגדו קדישים שאחר תפלת ח"י וזה שומע ומכוין גם הש"ץ האחר שכנגדו הוא שומע מש"צ זה ברכות ק"ש ולפעמים גם ברכות של חזרת העמידה אם חייבים השמיעי צבור לענות זה מזה או פטורים משום טורח צבור יורנו הדין ושכמ"ה.

תשובה נראה פשוט דכמו שהיחיד חייב לענו' אמן כו' ונ"ע ק"ש וברכותיה וכמו שביארנו בסי' הקודם בס"ד כמו כן חייב הש"ץ, ואנ"ל אחר חזרת העמידה דודאי חייב לענות אמן כן של קדיש כן של ברכות ולא מבעיא היכא שהש"ץ שומע עם היחידים שלו שמתפללים עמו שבלאו הכי היחידים גם כן חייבים לענות והוא עונה עמהם וליכא משום הפסק וטורח צבור אמן כלל, אלא אפי' אם לפעמים יהיה הש"ץ שומע והקהל שמתפללים עמו אינם שומעים כגון שמברך אחד מיחידי הקהל שאנ"ל הש"ץ וקרוב אליו מברך איזה ברכה שאז הש"ץ שהוא קרוב לו הוא השומע לבדו ולא היחידים דעכ"ז חיובי' רמיא על הש"ץ לענות אמן דכל דבר שבקדושה היכא שהוא במקום שראוי לו לענות וליכא בזה משום טורח צבור דאע"ג דאמרינן ביומא ד"ע ע"א דאין גוללין ס"ת בצבור מפני כבוד צבור, וכרש"י ז"ל מפני כבו' צבור שיהיו מצפין ויושבין לכך יע"ש, וגם מצינו בכמה דוכתי בש"ס שחששו חז"ל לטורח צבור, מ"מ כתב הריטב"א שם ביומא בשם דברי הירושלמי שם דכל שהוא לתוכנת היום וסידורו ליכא משום טורח צבור וכה"ג כתב הכלבו בה' קס"ת בשם חכמי נרבונא ז"ל דהיכא דיתבטלו קריאת התורה לא חיישינן לכבוד צבור יע"ש, וא"כ דכוותא נמי הכא שמתבטל מלענות אמן ודברים שבקדושה במקום שמחויי' לענות ל"ח לכבוד צבור, ועוד דכאן הוי דבר דלא אפשר בלאו הכי ובכה"ג מוטב לידחה כבוד צבור ולא ידחה תקנת וחיוב חז"ל שחייבוהו לענות וכמ"ש בכה"ג בהגהות מרדכי בגטין סי' תס"ג דהיכא דלא אפשר מוטב לדחות כבוד צבור ולגלול הס"ת מלדחות תקנת חז"ל שתיקנו לקרות וכ"כ הב"ח בא"ח סי' קמ"ט והרב קרבן נתנאל ז"ל במגילה פ"ג סי' כ"ד ע"ש, וכן מדוקדק ג"כ מדברי הריטב"א ז"ל הנ"ל יע"ש, וא"כ כמו כן הכא ידחה כבוד צבור ויענה הש"ץ אמן וכדומה ולא יתבטל חיוב חכמים ז"ל.

ועוד נראה לע"ד שהוא צורך גדול שחייב לענות אמן ועונשו גדול מאד כמ"ש בזה"ק דהוי בכלל כי דבר ה' בזה והכי כתב הרב שאלת יעבץ ח"א סי' תכ"ט דכל שהוא צורך גדול מוטב שימחלו הצבור על כבודם וימחינו על הגלילה כדפסקינן והאידנא מחלי טורח צבור יע"ש

ועוד י"ל דאע"ג דמצינו מחלוקת בפוסקים אי מהני מחילה לכבוד וטורח צבור בכה"ג דנ"ל כ"ע מודו דמהני שהרי כתב הרב כנה"ג בא"ח סימן רפ"ב בהגה"ט דאע"ג דלכלבו כ"ג אין מוחלין על כבודם חתן שאני שדומה למלך ומצוה לשמחו

וכ"כ הרב תיו"ט ז"ל בסוטה פ' אלו נאמרים ד"ה עשר תעשר יע"ש ואם לכבוד מלך ב"ו כך כ"ש לכבוד מלך מלכי המלכים הקב"ה שנאמר בו כי מכבדי אכבד על העונה אמן כמ"ש בזה"ק ודודאי דאין שהדי להצבור מחלי על כבודם וניח"ל למעט בכבודם ולהרבות בכבו' שמים וזה ברור, ועוד היה נראה לומ' דבאמירי' דברים שבקדושה אפי' איש"ר עד עלמא שהם שמונה תיבות הו"ל כאמירת פסוק אחד דאין בזה משו' טורח צבור וכמו שמבואר בב"ק דברכות די"ב ע"ב, ופרש"י ז"ל שם ואם שיש בזה מחלוקת בפוסקים וכמ"ש לקמן בס"ד בזה דנ"ל כ"ע מודו, ועוד נראה לומ' דבכה"ג שהש"ץ הוא השומע והוא העונה והם שותקים ואינם מחוייבים ולא משתתפים בהודאה אמירה נראה דלכ"ע אף דהוי טורח צבור מ"מ, מכל הני טעמי הריני לכתיבנא נראה דליכא משום טורח צבור בזה וזהו הכי שהש"ץ השומע והוא עונה והצבור אינם שומעין והם שותקים כ"ש וק"ו כשגם הצבור שומעים שמחוייבים גם המה לענות דאז ליכא משום טורח וכבוד צבור כלל

עוד נראה לומר דהנה כשיהיה הענין קביע וידוע מקודם שכבר יש ש"ץ אחר שהוא קם לפניו או לאחוריו וכולם יודעים ושומעים הרי אדעתא דהכי נאתי וחייבים כולם לענות וליכ' טורח צבור ואם יהיה הענין שהש"ץ שומע בדרך מקרה והם אינם שומעים הרי בכה"ג נראה דליכא משום איסור טורח צבור כיון שלא היה בידו של הש"ץ לתקנו מקודם ומה לו להש"ץ לעשות שהרי האוזן הוא מאברים של אדם שאינו ברשותו כמ"ש בב"ר פס"ה ובמדבר רבה פ"ך ובתנחומ' סדר תולדות יע"ש ואין בידו של הש"ץ לעשות שום דבר וכה"ג ראיתי להרב בית יהודה ח"א חא"ח סי' כ"ה שחילק כגון דא לענין מה שאנו נוהגים להוציא ס"ת אחר כשנמצא טעות יעש"ב וכבר כתבתי בנלע"ד בכל פרטי ענייניה אלו של טורח צבור לקמן בסימן שאחר זה והנמשכים אחריו בס"ד

ואין לומר דש"ץ שאני שאם יענה אמן בעוד שמתפלל עם הצבור איכא משום טירוף ובלבול הדעת וכדתנן בברכות בפרק אין עומדין דל"ד ע"א העובר לפני התיבה לא יענה אמן אחר הכהני' מפני הטירוף ואם אין שם כהן אלא הוא לא ישא את כפיו ואם הבטחתו שהוא נושא את כפיו וחוזר לתפלתו רשאי, ולכאורה נראה לדקדק דדוקא גבי סיפא הוא דמהני אם הבטחתו שנושא את כפיו וחוזר לתפלתו מפה"כ בעניית אמן דאפי' שהוא מובטח שחוזר לתפלתו עכ"ז אינו יכול להפסיק וכן נראה לדקדק מדברי הגמ"י בפט"ו מה' תפלה אות ו' והבי' מרן ב"י א"ח סי' קכ"ח שכתב הטעם שלא תתבלבל הנ"כ וסיים וכ"כ מורי רבינו ז"ל יע"ש וידוע שרבו היה מהר"ם ב"ב מרוטנבורק ז"ל הרי נראה דלדעתו ז"ל דלא יענה הש"ץ אמן אף אם הבטחתו שחוזר לתפלתו

וכן ראיתי להדיא להרב"ח שם סי"ג שהביא משם המרדכי הארוך שכתב בשם מהר"מ ז"ל כן להדיא שדקדק ממתני' דמדקדקני בסיפא אם הבטחתו ולא ברישא ש"מ דלענין עניית אמן ל"מ אם הבטחתו יעש"ב וכן הכריע הרט"ז בסי' זה סקי"ל וחילק דיש הפרש בין עניית אמנים שהוא למחשבה אחרה לנשיאות כפים שהוא בטירוף אימת צבור יע"ש. וכ"ן דעת הרב הלבוש ס"ק כ"א יע"ש.

ואברא דהדבר קשה ממ"ש במ"ר ר"ס כי תבא וז"ל כך שנו רבותינו העובר לפני התיבה לא יענה אמן אחר הכהנים מפני הטירוף ולמדונו רבותינו ואם היה יכול לענות שלא תטרף דעתו יענה למה שאין גדול לפני הקב"ה יותר מאמן שישראל עונין עכ"ל, וכבר ראיתי להרב חי"ט ז"ל שם בפ"ה דברכות משנה ג' שבתחילה דקדק לומר דלענין אמן ל"מ הבטחה דאתמא תנן לא יענה כו' ודוקא משום ביטול ג"כ התירו בסיפא באם הבטחתו כדברי הגמ"י ושוב חזר בו בס' לחם חמודות שם בפ"ה סי"ב והביא ראיה ממ"ר הלזה שמורה להדיא דמתני' הבטחתו לענות אמן ומכח זה פי' המשנה דלרבותא קתני בסיפא דאפי' הפסק גדול מהני כו' וכ"ש לעניית אמן וסיים וכתב וז"ל הך עתה שבתי וראיתי שאין למדין הלכה ממ"ר כו' יע"ש

והרי דאין קו' מהמ"ר לס' מהר"מ ודעימיה וכן ראיתי להרב מג"א בסי' זה ס"ק כ"ט שהביא דברי הח"י"ט הללו שכתב דאין למדין הלכה מהמ"ר ול"מ הבטחתו לעניית אמן וסיים שכ"כ הרב"ח בשם מרדכי הארוך יע"ש וכ"כ לעת ה' ערוך השלחן סי' זה אות ח' יע"ש וכ"כ הרב פרי מגדים בחלק מ"ז בסי' זה ס"ק י"ד דהעיקר כהט"ז ואין למדין הלכה מהמ"ר יע"ש

אלא דראיתי למרן החבי"ב בשכ"הג בסי' זה בהגב"י אות י"ב שהביא ח"י לדברי התוי"ט ומה שחזר בו בלח"ח ולא עוד כמו שיע"ש ונר' להסכמתו כדברי המ"ר מדלא הביא סוף דברי הרב תי"ט במ"ש דאין למדין הלכה מפי מדרש וכ"כ הרב עולת תמיד שם ס"ק מ"ג יע"ש, אלא דיש להרגיש עליהם דאם לא ניחא להו למרן החבי"ב ז"ל והרב עולת תמיד בהכי הו"ל להביא סיום דברי הרב תי"ט ולהשיב עליהם, וש"ר להרב אליהו רבה סקל"ח וא"ז ס"ק עו"ב שתמה עליהם שמדברי התוס' י"ט נראה דאין לעשות עיקר ממ"ר יע"ש, ולע"ד הדרבא יש להקשות דמי יוכל לדחות דברי רז"ל במ"ר בלתי הכרח מהש"ס וכן ראיתי להרב פר"ח בסימן קכ"ה סקי"ט וק' שכתב בפשיטות דגם בעניית אמן מהניא אם הבטחתו כו' והשיב ע"ד מוהרמ"ת והביא לדברי המ"ר שהביאו הרב לח"ח וסיים ומי יוכל לחלוק על המדרש בלא ראיה מהש"ס והא ודאי תיובתייהו יע"ש

ואחרי המח"ר הדבר קשה שלא הזכיר לדברי הרב תי"ט שהוא בעצמו אחר דברי הגמ"י בשם מהר"ת הביא לדברי המ"ר כמ"ש בלח"ח ושוב חזר בו דאין למדין הלכה מדברי המדרש ואיך לא הזכירו וכמ"ש בא"הט סקל"ד הן אמת שראיתי להרב כר"ח גופיה במים היים ד'א ע"ב בחי' לברכות לפ'אין עומדין ח'מה יקרא על סיום דברי הרב תוי"ט אלו במ"ש דאין למדין הלכה ממדרש וכתב עליו וז"ל ולא דק דפסק הלכה לא ילפינן דכיון דבש"ס לא אתפרש סמכינן אכללים אבל במילי דלא אתפרש בש"ס פשיטא דסמכינן אמדרשים וכמה מקומות הראשונים מביאים ראיה מהמדרשים וזהו פשוט עכ"ל הרי דכבר ראה לדברי הרב תוס' י"ט אלו והוא תימא על הרב בא"הט שלא זכר מדברי הכר"ח אלו שבמ"ח גם מרן החבי"ב בשכ"הג א"ח בכללי הגמ"א ע'הביא דברי הרב תי"ט אלו ושכ"כ הרמ"ע סי' ל"ו והשיב ע"ד דה"ד כשהוא חולק הגמ' דילן וע"ד שכתבו הרשב"א ומהרל"ח יע"ש וכ"נ דהאמת אתם עם הרב כנ"הג וכר"ח דנכגון לא דנ"ד דליכ' ראיה מהש"ס היפך המ"ר

סמכי' למ"ר דאפי' דקדוק מעשה הרב מהרמ"ת מלקתני' בסיפ' הך תקנת' דאם הבטחתו כו' הלא ברישא כבר הריך יתיב הרב לח"ה גופיה דלרבותא נקט וכמ"ש הרב פר"ח ומאחר שכן שאין לנו הכרח ודקדוק מהש"ס שהוא חולק על המ"ר על מה ועל מה נוכל לומר דלא סמכינן המ"ר שדבר זה הוא קשה לשמוע ואם היה לפי האמת שהרב תי"ט לא ניח"ל ליישב דקדוק מתני' או היה לנו פה להשיב ולומר דמדקדוק דברי הש"ס נראה היפך המ"ר ולא סמכינן המ"ר נגד הש"ס עם שלעד"ן דאינו כדאי דקדוק כל דהו לדחות דברי רבותינו הקדושים במה שנמצאו דבריהם בפירוש נגד לקדוק מדברי הש"ס ואי לזאת אם היה הרב תי"ט מעמיד עצמו לומר דנראה לו דקדוק זה והיה דוחה המ"ר נגד הש"ס וליכא סתירה מהש"ס אפי' מדקדוק נגד המ"ר מה כח יכה שלנו לדחות דברי רז"ל במ"ר ולומר דאין למדין הלכה מבי מדרש אחרי שמצינו ראינו לגדולי הפוסקים ראשונים ואת אחרונים שהביאו כמה דינים עצמו מספר מדברי המדרשים וכמ"ש הרב פר"ח וכ"כ הרדב"ז הח"ב סוף סי' תרמ"ז יע"ש וכן ראיתי להרב קול הרמז ז"ל שגם הוא דחה דברי הרב תוס' י"ט בדברים אלו וכ"כ הרב"ד והרב הון עשיר כמו שיע"ש אלא שיש להרגיש על הרב הון עשיר כי לא זכר שר מדברי הרב כר"ח והרמ"ז וכבר הוא בעצמו בס' חושב מחשבות פ"ט"ב והזכיר לדברי הרמ"ז אלו יע"ש

וכבר אני בעוניי עמדתי בענין זה בספרי עצמו בקונט' הכללים ואין לכפול הדברים כאן יעוש"ב בס"ד ועיין בס' שלחן גבוה בכללים סי' קס"ז והוא מן התימא על הרב מנחת אהרן שם דכת' להשיב ע"ד הפר"ח דמ"ש ליישב דמתני' לרבותא כו' דאין בהם פלי פגיעה לסתור דברי הרב תוס' י"ט יע"ש ואחרי המח"ר אין דבריו מוכנים כלל דעיקר דברי הפר"ח הן הנה דברי הרב תי"ט גופיה שכתב ליישב דל"פ מתני' עם המ"ר ולהא שוים הם דברי הרב פר"ח עם הרב תי"ט ועיקר דברי הרב פר"ח הם ממ"ש הרב תוס' י"ט גופיה בלח"ח ומאי דפליגי הרב פר"ח עם הרב תוס' י"ט הוא דוקא בעיקר הכלל שכתב הרב תי"ט דאין למדין הלכה מפי מדרש דלפי דברי הרב תוס' י"ט הוא אפילו היכא דליכא סתירה מהתלמוד כאשר כתב איהו גופיה והרב פר"ח השיב עליו דכגון דא דליכא מחלוקת ולא יש סתירה מהש"ס בזה למדין הלכה מפי מדרש וכמ"ש הרב כר"ח במ"ח ושאר הרבנים וכמ"ש וכל זה נעלם מעיני הרב הנז'

גם מ"ש לתשכים לדין דאין לענות אף אם הבטחתו ליחא, עוד ראיתי להרב הנז' שתמה ע"ד התוס' בברכות דל"ד ע"א ד"ה לא יענה יע"ש ודבריו תמוהים ביותר וכמ"ש בשיטתי לשם בס"ל והכמ"ל ומ"מ למאי דקמן נראה אמת דהעיקר כדברי המ"ר דגם בעניית אמן מהני הבטחה ושלא כדברי מוהרמ"ת ואנן סהדי דאילו היה רואה מהר"מ לדברי רז"ל במ"ר הוה הדר ביה והוא תימה על רבני אחרונים דאיך נטו לדעתם לומר דאין למדין הלכה מפי מ"ר כל שאין לנו סתירה מהש"ס להדיא ואף שהט"ז ביאר הטעם לחלק בין עניית אמן לנשיאות כפים וגם הרב הון עשיר ז"ל ביקש טעם אחר לחלק כמו שיע"ש אין מכל אלו הטעמים כדי לדחות דברי רז"ל במ"ר בלתי שום ראיה מהש"ס וכמו שכן לעת הרב הון עשיר ז"ל שם באופן כי נראה ברור ומוכרח לדברי רז"ל במ"ר

דגם

דגם בעניית אמן אם הבטחתו שעונה אמן ואינו מטריף
דעתו מותר

ושוב אחז"ר האיר וורח סבר נדפס מחדש
ממש זה שמו עונת אליהו להר' המכורס'
מהר"א ישראל זלה"ה שנשאל על כעין נ"ד וכה השיב
דיכול הש"ץ לענות איש"ר וקדושה, והביא ראיה
מדברי הרב פר"ח בא"ח סי' קכ"ח שהכריע מדברי הרב
לח"מ בשם הה"ר דמהני אם הבטחתו גם לעניית אמן
ושוב הראוהו לו דברי התוס' י"ט שדחה זה משום דאין
למדין הלכה מפי מדרש וכתב שהעיקר כהרב בנ"הג
בכללי הש"ס אות ע' והשיב ע"ד הרט"ו וגם הכריע
דמשום טורח צבור ליכא יעש"ב, ויש להרגיש עליו
כי לא זכר שר גם דברי הרב פר"ח גופיה במ"ח שגם
הוא דחה דברי הרב תוס' י"ט יע"ש ומ"מ מצינו תנא
דבי אליהו דמסכים הולך לכל מ"ש ודוק

ועוד נראה לע"ד לומר דאפי' להחולקי' וס"ל
דל"מ הבטחתו זהו דוקא כשהש"ץ הוא
באמצע תפלת ח"י דיש לנו לחוש שמא יטעה ויבא
לידי ברכה לבטלה ולידי הפסק באמצע התפל' וטעות
בתפלה חמירא טובא, משא"כ כשהוא באמצע ק"ש
וברכותיה דאינו חמור כ"כ כמו באמצע תפלת ח"י
ועוד נראה לומר דהנכון בזה שיהיה הש"ץ מתפלל
מתוך הספר ובזה ינצל מן הטעות והטירוף וכמ"ש הרב
מג"א בסי' זה ס"ק כ"ט ובס' א"ר וזוטא ס"ק י"ו וכ"נ
מדברי הרב דבר שמואל בתשו' סי' ס"ו, ועם שראיתי
להרב מ"וק בסי' קכ"ח שדעתו נוטה דאף אם מתפלל
מתוך הסידור אינו מצילו מן הטירוף כמו שיע"ש
לעד"ן ליש להשיב ע"ד ומ"מ נ"ל דאינו באמצע תפי'
ח"י גם הרב מ"וק יודה דמהני מה שמתפלל מתוך הס'
לאצילו מן הטירוף ועמ"ש עוד הרב ז"ל שם ובס' לחם
שמים שם בס"ח דברכות ובס' שאלת יעבץ ח"א סי' ד"ן
יע"ש ויש להשיב ע"ד ואכמ"ל

סימן ו

שאלה קי"ל בכמה עניינים שחשו רז"ל
לטורח צבור אי הוי דוקא בב"הכנ או
בכל מקום דהצבור מתפללים ומתקבצים וכל בי
עשרה דשכינתא שריא או לא

תשובה הנה פסק מרן בש"ע א"ח סי' קמ"ד"ס
בס"ג וז"ל ואם אין להם אלא ס"ת
ואם צריכים לקרות בב' עניינים גוללין וידחה כבוד
צבור דין זה כתבו מרן בב"י משם הג"מר בגיטין סימן
קס"ג ומשם הריטב"א בחי' ליומא יע"ש והק' הרב מג"א
בסק"ו וז"ל צ"ע דהא בכ"ג התירו לקרות ע"פ ולא
התירו לגלול בצבור ש"מ דלא אמרינן ידחה כבוד צבור
אפי' היכא דלא אפ' בענין אחר וא"כ ה"נ יקרא ע"פ כמ"ש
בב"י כו' ואחר הראה לדברי הריטב"א יר' דלק"מ דהרי
הריטב"א שם לד"ע עמ"ש שם בש"ס אין גוללין ס"ת
בצבו' מפני כבוד צבור כת' וז"ל הק' בירו' והא קתני קורא
אחרי מות ואך בעשור ופריך שניא היא משום סדרו של
יום תדע דאמר ר"ל בכל מקום אתה אסור לקרות
ע"פ וכאן קורא ע"פ, ונראה דלכך פי' דאך בעשור
התירו לגלול ולא חשו לטו' צבור כיון דהוא צריך
לסדרו של יום אבל לחזור ולגלול בעשור שבחומש
הפקודים אינו מעיקר הקריאה כיון דכבר קרא סדר
היום בפ' אמור ומה שחוזר וקורא בעשור שבחומש
הפקודים אינו אלא כמגיד עבודת היום לפיכך התירו
ביע"פ כו' ואח"י כך כתב וז"ל ובחגים ובמועדים ובכל
מקום שאמרו להוציא ב' תורו' במקו' דאין שם אלא תורה

א' גוללין וקורין דל"א דאין גוללין ס"ת בצבור אלא בדבר
דאינו סדרו של יום כלו' דאינו מעיקר הס' וכדאי' בירוש'
שכתב לעיל יע"ש הרי מבואר מדברי הריטב"א דהוא
מיסב דאתי קריאת פ' בעשור שבחומש הפקודים שאינו
מעיקר הסדר משא"כ שאר הפרשיות שבתורה,

והנה נהא לכתב לבירוש' הק' על הא דאין
גוללין ס"ת בצבור והא קתני קורא אחרי
מות ואך בעשור כן כתב הסמ"ג בעשין ר"ט ע"ש בירוש'
בנוסחי דידן איתא וז"ל אין מדלגין בתו' ר' ירמיה
בשם רשב"ל שאין גוללין ס"ת ברבים ר' יוסי בעי הגע
עצמך דהיתה פ' קטנה אלא כדי שישמעו ישראל תורה
על הסדר והא תנינן קו' אחרי מות ואך בעשור שניא
היא סדרו של יום תדע לך דהאמר רשב"ל בכל מקום
אינו קו' ע"פ והכא קורא ר' יוסי מכקד לבר עולא
אונא דכנישתא דבבלאי כל דהיא חדא אורייתא מהי
גלגל לה להדי פרוכתא כו' וכן איתא התם במגילת
פ"ד ובמס' סו' פי"ז יע"ש, ונראה לפ' פשט דברי
הירוש' דלמה דקי"ל דאין מדלגין בתו' הוא דקא יהיב
טעמא ר"י בשם רשב"ל לפי שאין גוללין ס"ת ברבים
והיינו כש"ס דילן ביומא דס"ט וד"ע דדוקא מפיאחרי
לאך בעשור מדלגין בתו' שהוא בענין אחד וליכא
טירחא בגלילה דכיון דהם סמוכי' זו לזו וחרי הוא מסיים
בכדי שיפסוק המתו' משא"כ מאך בעשור לעשור דבחו'
הפקו' להם רחוקו' ואיכא גליל' הפנכזי ליפסו' המתורג'
לכך קורא ע"פ ואין גוללין ס"ת ברבים ומק' הירוש'
ע"ז דקאמר דטעמא דאין מדלגין דאיירי בשתם מטעם
דאין גוללין ס"ת ברבים ולא פי' אם הוא בענין אחד
או בב' עניינים דהגע עצמך שהיא פ' קטנה וליכא
טעם דאין גוללים ס"ת ברבים יהיה מותר לדלג אפי'
דיהיה בב' עניינים אלא כדי שישמעו ד"ת על הסדר
דה"ט דאין מדלגין משום שקורא בב' עניינים והשומע
לא יהיב דעתיה כמ"ש רש"י שם ביומא ובמגילה דכ"ו
ע"א יע"ש וא"כ אפילו שלא יצטרכו לגלול וליכא משום
טורח צבור הא מיהא איכא דאין הקריאה בענין סדר
אחד וא"ת דטעמא דאין גוללים ס"ת ברבים במקומו
קאי אלא דזה הטעם לא שייך כ"א כשיהיה בענין א'
והם רחוקים וכ"ש בב' עניינים דאיכא תרתי דולאי
דאין מדלגין והדבר מוכרח דאירו' לא הדר מהך טעמ'
הן מצד עצמו לו' דאיכא למימר מצד הסברא דהא
דאין גוללין ס"ת ברבים הוי דבר טורח לצבור וכמו
שהירוש' אח"ז מייתי דר"י מפקד לבר עולא דיהא גולל
הס"ת שלא בפני הצבור דש"מ דהאי דינא במקומו
קאי דאין גוללין ס"ת ברבים ואפי' דקאמר הירוש'
אלא נראה דלא הדר כי אם לטעם דאין מדלגין אבל
לעיקר הדין גופיה לא ויותר נראה דל"ג לחי' אלא
וכנ"ל אמר לית כמו שכן איתא בירוש' דמגילה ומס'
סו' ועל זה מק' הירושלמי עוד על חי' זה דקאמר
כדי שישמעו ד"ת על הסדר, והנראה דהבין בסדר
דשירוש על הסדר הוא בסדר הכתוב בס"ת
מסודר זה אחר זה ולכן מקשה בכח והא תנינן קו'
אחרי ואך בעשור ולא הוו על הסדר דאינן כתו' זה
אחר זה ומשני שניא היא סדרו של יום דהרווייהו בענין
אחד הם מענין יום הכפורים, וכיון שכן הא קי"ל
דבענין אחד מדלגין ולזה מייתי ראיה דכל דהם בענין
אחד צריכים לקרו' ולא הוי בב' עניינים דאין מדלגין
ותדע לך דאמרשב"ל בכל מקום אינו קו' ע"פ והכא קורי'
ע"פ והיינו דבעשור שבחומש הפקודים דהיא ג"כ בענין
אחד מענין יו"הך קורא אותה בע"פ אפי' לדברים

מנהג

שכתב אי אתה רשאי לאומרם ע"פ ואתאי כהי למשוי עו"ה צבור דאע"ג ס"ת ברבים אינו קורא הכ"ג ס' זו א"ת משום איסור דדברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרם בע"פ הו"ל שלא לקרותה כלל ושב וא"ת עדיף לזה מכריע דכיון דהוי סידרו של יום הוי כחובת היום וצריכים לקרו' דבר יום ביומו

וא"כ מבואר מהירוש' דפרשת אך בעשור ובעשור שבחומש הפקודים שניהם שוים לטובה וליכא עדיפות מזו לזו כ"ז דבפ' אך בעשור ליכא כ"א גלילה מועטת קורא בס"ת ובעשור שבחומש הפקודים שהיא גלילה מרובה וקי"ל אין גוללין ס"ת בצבור אינו קורא אותה בס"ת כ"א ע"פ וכך הם דברי הסמ"ג גם בעשין ע"ר דאחר דהביא קו' הירוש' ומה שתי' כתב וז"ל עי' התירו גלילה מועטת מפ' אחרי לפ' אמור משום דהוא סידרו של יום אבל גלילה מרובה לא רצה להתיר והתירו לקרו' בע"פ משום דהוא סידרו של יום ואינו אלא כמגיד עבודת היום עכ"ל וכונת דבריו כמ"ש ואינו אלא כמגיד עבודת היום דר"ל שהוא סידרו של יום וקא יהיב טעמא למלתיה שאינו אלא כמגיד עבודת היום ואם כן הוי מענינו של יום והוי חובה לקרותה ועיין עוד בת"הד סי' ך' ומ"ש הרב כסא רחמים שם במ"ש דמ"כ ע"ב בפירוש הירוש' והמ"ס ומה שהכריע מתי' אלא יש להשיב

ואולם נפי' הריטב"א שם גי' הירוש' הלזה ק' שכתב ונראה לכך פי' דאך בעשור התירו לגלול ולא חשו לטורח צבור כיון דהוא צריך לסידרו של יום אבל לחזור ולגלול בעשור שבחומש הפקודים אינו מעיקר הקריאה כיון דכבר קרא כו' דהרי ה"ט דהתירו לקרו' פ' אך בעשור לפי דאין טירחא בגלי' אם לפרש"י דפי' דליכא הפסק נכדי שיפסיק המתורגמן וטעמא דאין גוללין הוא משום דהצבור מצפים ודוממים אם לפי' אחר שכתבתי לפי דעתו של הריטב"א בחי' לשם דהגלילה בצבור בלי הפסק אינו כבוד הרי מפ' אחרי ואך בעשור כיון דהם קרובות זו לזו הגלילה אינה מנכרא כלל וא"כ אם היא הגלילה מרובה אפילו לאך בעשור הוא אסרי' ואין מדלגין בתו' אפי' דהוא בענין א' כמתנא' בש"ס שם ביומא דס"ט ע"ב וא"כ מאי האי דכתב הריטב"א התירו לגלול ולא חשו לטורח צבור כיון דהוא צריך לסידרו, של יום ובעשור שבחומש הפקודי' אינו סידרו של יום, דהרי אין הטעם מפני זה כ"א דפ' אך בעשור ליכא טירחא בגלילה ולעשור שבחומש הפקודים איכא טירחא, ומ"ג לפי דברי הר' יוסף שהביא שם הריטב"א לעיל מזה דכתב דב' פרשיות אלו אך בעשור ובעשור שבחו' תרווייהו הוו בכדי שיפסוק המתורגמן וליכא טירחא בגלילה ולא שייך הא דא"ג ס"ת בצבור כלל, ועו"ק דהרי מפשט דברי הירושלמי נר' דתרווייהו כי אהדדי נינהו דאחר שתי' דאך בעשור הוי סידרו של יום ומדלגין קאמר תדע דאמר רשב"ג בכל מקום אינו קו' ע"פ והכא קו', והרי ה"ט דקו' ע"פ פ' בעשור לחלם הוא משום ה"ט גופיה שהיא סידרו של יום א"כ עיקר הראיה לפ' אך בעשור דהוי סידרו של יום הוא מפ' בעשור דהתירו לקרות ע"פ משום דהוא סידרו של יום, וא"כ איך יתכן לחלק ביניהם ולומר דמה שקורא ע"פ הוא דהוא סידרו של יום וחובת היום הוא דהתירו להתיר לקרות ע"פ, ועיין להרב קרבן העדה בפי' הירוש' שם ביומא בד"ה והא דתנינן להכ"ג הורא אחרי מות ואך בעשור שבחו' הפקודים יעי"ש, ולאו דאך בעשור הוא בפ' אמור אם לא לט"ס נפל בדבריו

ומ"מ בהג"מר בגיטין סי' קס"ג קאי כסברת הריטב"א הלזו כוותיה ולאו מטעמיה דכשאין להם כ"א ס"ת אחד דגוללין ס"ת בצבור דהיכא דלא אפשר מוטב שידחה כבוד צבור ולא תדח' תקנת רז"ל יעי"ש, וכמ"ש מרן בב"י, ופי' דבריו שכתב היכא דלאפשר היינו כענין פ' בעשור שהיה הכ"ג קורא בי"הך שהיה גדול בתורה, וגם בבית שני עכ"פ היה לומד סדר העבוד' ורגיל מקוד' ומינה היה יודע דצריך לקרו' ע"פ והוא פעם אחת בשנה אבל בכל פרשיות המוספים זה דבר דלא אפשר שיהיה יודע הקורא לעלות לס"ת לפי מנהג הקדום או החזן ע"פ ואם כן הוי דבר דלא אפשר ולכן דחינן כבוד צבור כדי לקיים תקנת רז"ל דתקנו לקרות וכה"ג פי' הרב קרבן נתנאל בפ"ג דמגיל' סי' כ"ה יעי"ש

גם ראיתי להמרדכי בפ' הדר סי' תקי"ג דהתיר לקרות ההפטרה ע"פ היכא דלא אפשר בס' והבי' ראיה מכ"ג דקורא על פה משום דלא אפשר בענין אחר משום עת לעשות לה' יעי"ש, והיינו דלא אפשר משום דאין גוללין ס"ת בצבור אבל אפשר להיות הקריאה בע"פ אבל היכא דלא אפשר עיקר הקריאה ע"פ או דחינן כבוד צבור והוא ברור בדברי המרדכי ועיין לעט"ר הגאון מז"ה ז"ל בהק"ל א"ח סי' י"ג דיי"ו ע"ב ובס"סי כ"ו דף ק' ע"א שעמד ע"ד המרדכי אלו וכתב דאין ראיה מכ"ג בי"הך שהרי בירוש' אמרו הטעם דקורא ע"פ שהוא סדרו של יום הוא וכבר הביאו הי' זה הריטב"א והסמ"ג יעי"ש

ואחרי המ"ר לי"ק להמרדכי מהך ירושלמי דהוא מכרעו כפשוטו על דרך שכתבנו דסידורו של יום הוי תרווייהו פ' אך בעשור ובעשור שבחומש הפקודים ותרווייהו חובת היום נינהו, ועיין להרב תרעא דישראל מער"ד' אות ט"ו שכתב בפירוש הירושלמי דאין זו חובת קריא' דאינו אלא כחוזר ומגיד מה שכבר קרא בפ' אך בעשור ומש"ה הותר לקרות בע"פ ועיין להריטב"א ז"ל בחי' ליומא ד"ע ביאר זה כדכתי' יעי"ש ויש להשי' ע"ד שהרי אין כונת הירוש' משום לחזור ומגיד מה שכבר קרא בפ' אך בעשור דהרי אך בעשו' לא נאמרו קרבנו' המוספים כי אם כתי' והקרבת' אשה לה' ולא עוד ואפי' דהוא כולל ורומז לקרבנות המוספים דפ' פנחס מ"מ אינו בהליא ולא עוד אלא דאפילו הריטב"א לא כתב כ"א לפ' בעשור שבחומש הפקודים אינו מעיקר הקריאה ועיין להגאון מז"ה ז"ל שם בדי"ו ע"ג יעי"ש ודוק

והנה הרב מג"א בסי' זה סק"ו תי' לקו' זו וז"ל וה"ט דכ"ג כיון דקחשו לטו' צבור ולא התירו לגלול ס"ת בצבור משום דבמקדש היו כל ישראל ולא מחלי משא"כ בי"הכ דהם מתי מספר מסתמא מחלי כדי לקיים קריאת המפטיר יעי"ש ודבריו תמוהים דדין זה דאע"ג ס"ת בצבור לי"ד במקדש אתמר ולאו אמתני' דכ"ג מיירי כמבואר שם בירוש' בפ' בא לו ובפרק הקו' עומד ובמ"ס סו' פי"א וכ"ם כל הפוס' הרי"ף והרמב"ם והרא"ש והטור ודעימייהו וכמו שעמד ע"ז הרב קרבן נתנאל בכ"ג למגילה סי' כ"ה דפ"ב ע"א ועוד דלשון הש"ס דקאמר לפי דא"ג ס"ת בצבור כו' יעי"ש והרי לשון הש"ס לפי שא"ג ס"ת מורה כאלו נאמר הדין לכ"ע וגם דלצבור דנאמר בש"ס דילן ואין גו' ס"ת ברבים דאמרו בירוש' הרי גם בב"הכנ אפי' כשהם במתי מעט מקרו רבים ומקרו צבור ועי' להרב ג"ד של שלמה בא"ח סי' טו"ב דמ"ד ע"ב שהביא חי' זה להרמג"א וקלסיה דנכון הוא וכתב דע"כ צ"ל הי' זה דאל"כ למה פסק מרן דאם אין להם כ"א ס"ת אחד וצריכים

צריכים לקרות בב' לגוללין וידחה כבוד צבור והלא גבי כ"ג לא התירו כו' יע"ש והדבר תמוה דמלבד דקי"ל לא ניתן להאמר והוא היפך הש"ס והירוש' ומ"ש וכל הפוסקים שכתבו הדין בפשיטות גם לו"הז, ועוד דעיקר הכרחו למה פסק מרן זהו עיקר קו' הרמג"א, וגם זה לק"מ דדין זה לפסק מרן הוא מדברי הריטב"א והמרדכי, והרי מבואר בדבריהם דלהריטב"א מחלק בין ס' א' לשאר ספרים והמרדכי מחלק בכה"ג דכ"ג אפשר לקרות ע"פ משא"כ עתה בו"הז וכמ"ש הר' קרבן נתנאל ועוד הרבה חילוקין נאמרו בזה דהרב ת"ה סי' ף' חילק בין כ"ג בי"הך דהיה בחד גברא בו"הז שהוא בב' גברי כי כן דבריו ל"ע

ובכן נקטינן דאיסור טורח צבור איתיה בכל בי עשרה ומקרו צבור, וכ"כ הרב בית יהודה חא"ח ח"א סי' נ"ה, והרב אדרת אליהו בקונט' קול מוסיף סי' א' וגם הרב שלמי צבור ד"ג ע"א הכריע דצבור מיקרי כל בי' אפי' אינן בב"הכ ופייש ולא נכתב כ"א לאפוקי מי שסגג בזה יע"ש, והוא תימא דבדא דהרמג"א הוא מיקל יותר דאפי' בב"הכ ואיכא במתי מעט גוללין וליכא משום טורח צבור, וחוץ מזאת דעיקר דבריו הם ריא"ז שהביא הש"ג בפ"ב דמגילה דבמגילה כתב שהאומר דדוקא בב"הכ הוו צבור ולא בלנופיא לנ"י ושוב דאה ריא"ז ס"ו יע"ש ועיין ברש"י בסנהדרין דט"ו ע"ב ד"ה מעשרה דכ' דצבור הוי מזה ול"ע והכמ"ל

וראיתי להרב מור וקציעה בסי' זה שעמד ע"ד הרב מג"א אלו שכתב דבמקדש היו כל ישראל דמי מגיד לו שהיו כל ישראל כו' יע"ש, וג"זה ליישב לכונת הרב מג"א דכיון דבירושלים היו ישראל רבים כחול אשר על שפת הים וכעובד' דפסחים דס"ד דאגריפס, וגם מ"ש במדרש איכה ע"פ רבתי בגוים יע"ש והרב מ"ק תי' דשם לא היו יכולים לומר משום תילא דכ"ג יע"ש, וכבר ביארנו דאין לחלק בין זמן הכ"ג לזמן הזה כיון דלדין זה פסקוהו הפוסקי' בפשט, ועוד תי' דשאני פיבעצור דהיא אינה חובה ליום יע"ש, והן הם לדברי הריטב"א בפי' הירוש' וכמו שנתבאר, והרב אליה רבא בסי' זה סק"ג הק' על השו' הרשב"א שהביא מרן בסי' זה וז"ל ושאלת ר"ח שחל להיות בשבת דמוציאין ב' ס"ת זה אינלהם כ"א ס"ת א' אם מותר לקרו' המוספי' בחומשי' שלנו תשו' מותר לקרו' בחו' דהרי בפ' בא לו התירו לקרות ע"פ אפי' לדברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרם ע"פ ואסרו לגלול משום כבוד צבור וכ"ש כאן שקורין בכתב דאין גוללין שהוא הסף מלידים אדידיה מ"ש הרב הרד"א ד"ו משם הרשב"א שכתב דאף אם בירך בשחר חייב לברך אתנות תקנת עזרא ואות"ז תקנה לא נתקנה אלא בס"ת ואם כן ודאי אין התקנה בחומשים יע"ש ולא הבנתי קו' כלל דהה"נ דעיקר התקנה היא בס"ת שלם ולא בקו' אבל כשאין להם כ"א ס"ת אחד דצריכים לגלול ואיכא משום טורח צבור דא"ג ס"ת בצבור והאינן תקנת חכמים הלזו שלא לקרות בס"ת וקו' הכ"ג בי"הך ע"ש ועיקר תקנת רז"ל דאסרו לקרות ע"פ כמו דאינן גם תקנת רז"ל דתקנו לקרות בס"ת וקו' בחומש מפני כבוד צבור

ומ"ש הרב א"ר ז"ל גם הראיה שהביא הרשב"א מדקרא' הכ"ג אך בעשור לאו ראיה לפי זה דשם אינה מצד התקנה כו' יע"ש ואין זה קושיא כלל דהרי עיקר דינא דאין גוללין ס"ת בצבור לאו בפי' כ"ג בי"הך לבד אתמר כמש"ל, עוד בה דהרשב"א לא ס"ל כפי' הריטב"א שפי' הירוש' דקריאת בעשור אינה חובת היום אלא ס"ל כהמרדכי ושאר הפוסקים דס"ל דהוי מחו' היום וסדר העבודה והרי היא שוה לתקנת עזרא, אלא דמלבד אהר ק"ל דמ"ש דתקנת עזרא היא לקרות בס' המוספים בס"ת בדברי קריאה כ' המוספי' בס' ב' אינה מתקנת עזרא כ"א ותקנת הגאונים כמ"ש הרמג"א גופיה בסי' זה, וכ"כ מרן הב"י בסי' קמ"ח בשם הרא"ש והר"ן וכמ"ש יע"ש, ואדרבא הרב פרי הארץ תמה עליהם בח"ב סי' י"ו דמש' כ"ג בי"הך נראה דהוי מדינא דגמ' יע"ש מה שתי' הרב ברכ"י בשם בה"ה סי' ת"ך אות ה' יע"ש, וא"כ לו יפי' דיהיה זה כמו זה הרי מניהם שוים הם

עוד ראיתי להרב א"ר שם שהביא דברי המג"א ומה שנדחק ליישב והטיב דאשתמי' מ"ש הרב"ח בסי' ז' דבימיהם היה עומד ס"ת חוץ מהבית ותש"ה אין גוללין כו' יע"ש, ולע"ד אי מזה לא איריא דאעיקרא קושיא כתבו רי"ו בס' אדם נתיב ג' ח"ג וז"ל אין גוללין ס"ת בצבור כו' דזה היה בימיהם דהיה עומד הס"ת חוץ מהבית דמתפללים בו כדאמרינן בסוטה אבל בו"הז אין חשש, וע"ז תמה מרן בב"י סי' קמ"ד וז"ל ואיני יודע טעמה דהכי' בו"הז היכא משום כבוד צבו' שהיו מצפים ודוממי' וכדפרשי', וכ"ב דהוא דעת כל הפוסקים דסתמו דבריהם ולא חילקו בין זמן לזמן עכ"ל, וע"ז בא הרב"ח ליישב תמיהת מרן דטעם רי"ו הוא דליכא ב' טירחות כו' יע"ש, אבל עכ"פ הכרח מרן מכל הפוסקים שסתמו ולא חילקו בי"ל כ"ל הא דרי"ו הוא אמת, וכיון שכן מה מקום להק' ע"ד הרמג"א מדברי הרב"ח שלא כתב כן כ"א לדעת רי"ו ועיין להר"ח ולהרב כסא רחמים בפי' למ"ס בפ"ח בזה, ועמ"ש אני הדל בפי' לש"ע סי' קמ"ד יע"ש

איך שיהיה העולה לענין דינא דאיסור טורח צבור איתיה בכל מקום דנקבצו י' יוד בני אדם במקום אחד הכי' דאינו בב"הכ כיון דכל בי עשרה שכינתא שריא וכ"ש בב"הכ ויותר מעשר' דיש משום טורח צבור, וצריך האדם להזהר בזה מאד דגדול כבוד צבור שהוא כבוד השכינה כמ"ש הפוסקים ז"ל והוא ברור

סימן ז

שאלה בענין איסור טורח צבור צריך לדעת עד איזה שיעור זמן שייך ביה משום איסור טורח צבור.

תשובה הנה שם ביומא ד"ע ע"א דאין גוללין ס"ת בצבור מפ' אמור לפ' כהנים משום כבוד צבור ולא התירו לגלול כ"א מפי' אחרי לפי' אמור דהוי בכדי שלא יפסיק המתורגמן כמבואר שם בדס"ע ע"ב וברש"י יע"ש, והנה בכדי שיפסוק המתורגמן הוי שיעור מועט מאד כדי לקרות פסוק אחד, ועיין להריטב"א בחי' לשם ובסמ"ג עשין ע"ר שכתבו התירו גלילה מועטת כו' כנראה דכדי כשיעור מעט בזה לא הוי טורח צבור ועמ"ש ע"ד בסי' הקו' בס"ד והט"ז בא"ח סי' י"ג סק"ג כתב וז"ל דמי שקראו לס"ת ואין עליו עדיין הטלית וגם לבו' עליון כדי לילך לס"ת דאין לו בזוק הטלית בעת התיה משום טורח צבור כדאשכחן ביומא כו' יע"ש, והרי הא לבדיקת הטלית הוי שיעור מועט ואסם הט"ז משום טורח צבור, והנה בהא דאמרינן שם בש"ס לתרץ קו' ניתי ס"ת אחרינא ונקרי והירצו משום פגמו כו' ופי' הרב אדרת אליהו בקונ' קול המוסיף סי' א' הוא ע"ד לאמר הכ"ג כ"ב יותר ממה שקריתי

לכם

לפניהם כתוב בס' ראשון ומתקן הפנס ומכח זה כתב דיש הוכחה גדולה לאסור להטריח לצבור גיו"הך הכי' טורח קל כזה שלא היה חלוי כ"א בתוס' דיבו' קל ומעט ע"ש והר' ב"ל ס"ש מא"ח סי' י"ז חלק עליו וכת' דבשיעו' מועט כ"ש ליכא משום טו"צ ע"ש והמהני דלא זכר מ"ש הרב כנ"הג בתשו' חא"ח סי' ד' שכתב על שם אחד הכס ו"ל ולא תתן לכך לדברי רז"ל דחשבו לכבוד וטורח צבור דאפי' בפסוק אחד שהוא אדני שפתי תפתח כתבו דאין לאו' פ"ב משום טורח צבור כו' יע"ש הרי דאפי' בפסוק אחד שהוא פחות תיבה הנוח ממה שיאמר יותר ממה שקריתי לפניכם כתוב בס' א' איכא משום טורח צבור אלא דאני תמיה על דבריהם בזה שכת' הרבנים ז"ל דחשבו לטו' צבור באמירת פסוק אחד דהוא הפך סוגיא ערוכה בברכות די"ב ע"ב דאתמר שם בקשו לקבוע פ' בלק בק"ש ומשני מה לא קבעוה משום טו"צ וסקי' ועוד הש"ס ומסיק משום דכתיב כרע שכב כארי ופריך ולימא חך פסוק ותו לא כו' ופרש"י ולימא הך פסוק וליכא משום טו"צ יע"ש

הרי מבואר דמשום פסוק אחד ליכא טו"צ גם אעיקרא דדינא כירכא דהיכן מצינו ברז"ל דאין לו' פסוק אדני שפתי תפתח כ"ב משום טו"ץ והדרבא איכא קי"ל כמ"ש מרן בש"ע א"ח סי' קי"ה ס"ב וסי' קכ"ל ס"ו כשיחזור הש"ץ התפילה יאמר ג"כ אדני שפתי תפתח יע"ש ואפי' למה שהביא מרן בב"י שם סי' אהל מועד דאין לאומרו לאו מטעם טו"צ הוא כ"א מטעם דלא יהיה הפסק כלל כדברי רבני האחרונים ז"ל יע"ש ויש להרגיש על מרן המחב"ר איך לא נרגש עליו גם בזה

וא"כ מבואר יוצא לפ"ז דבכדי שיעור קל ומועט כזה לו' פסוק א' ליכא משום טו"צ והוא תימה על הרב ב"ל של שלמה איך לא נסתייע בזה מהש"ס דברכות ופרש"י שם גרס בשיעור קריאת ג' פסוקים איכא טו"ץ כמ"ש בש"ס דמגילה דכ"א דבימות החול אין עולין לקרות בתורה כ"א ג' גברי ואין מוספים עליהם ופרש"י דה"ט דהם ימי מלאכה דלא יקשה לצבור יע"ש וכיון שכן לענין הלכה נקטי' דבשיעור קריאת ג' פסוקי' איכא משום טו"ץ לכ"ע והאמת להכל לפי הענין שהם מרגשים בטלה איכא טו"ץ והמכם עיניו בראשו לתת לב להזהר בזה

סימן ח

נתתי לבי לבאר אי איסו' טו"ץ הוי מד"ת או מד"ס

הנה עיקרא דהך מילתא איתא ביומא ד"ע גבי מתני' דתני ובעשור שבחומש הפקודי' קורא ע"פ כריך הש"ס ואמאי ניגלו לס"ת ונקרי ואמר"ה בדר"י אמר"פ לפי שאין גוללין ס"ת בצבור מפני כבוד הצבור ופירש"י מפני כבו' צבור שיהיו מצפי' ודוממים לכך יע"ש הרי מכינו דכבוד צבור עדיף דדוח' לאיסו' דדברי' שבכתב א"א רשאי לאו' בע"פ והרי איסור זה דדברים שבכ' כו' הוי מד"ת כמו שיש להוכיח ממ"ש בגיטין ד"ס ע"ב ובתמורה די"ל דנפק"ל איסו' זה מדכתי' כתוב לך את הדברים האלה יע"ש, וכ"כ ממ"ש הרב ס' ההרדים דכוס קובעא די"ט ע"א ודפוס וניזניא דכ"א יע"ש וכ"כ הרב יפרש יעקב בחי' לגיטין דנ"א ע"ב דהק' דמסוגיא זו לגיטין מוכח דאיסו' דברים שבכתב כו' הוי מד"ת ואילו מסוגיא דיומא אמרינן משו' ברכה שא"צ והוי מד"ס כו' יע"ש וכ"כ הרב ערוך השלחן נר"ו בא"ח סי' מ"ט מדברי התוס' בסוגיא דל"ג ע"א ד"ה כל ע"ש וכ"כ מהתו' הפנ"ך ס"א סי' ב' ד"ח רע"א שכתב דדברים שבע"פ אי לתבן איכא איסו' מד"ת כדמוכח מפ' הניזקין ומס' תמורה א"כ הה"נ לדברים שבכתב כו' דתרוייהו מחד קרא נפקי וא"כ אי איסור דדברים דהוי מד"ת נדחה משום כבוד צבור א"כ כ"ש דאיסו' כבוד וטו"ץ הוי מד"ת דאי הוי מדרבנן איך דחינן איסו' תורה מקמי איסו' מד"ס אלא ודאי דהוי מד"ת

אלא דהיא גופא צריכה רבה דאמר דמצינו דאיסו' ברכה שא"צ היא מדרבנן ועכ"ז עובר על איסו' לקרות ע"פ א"כ מזה נלמוד איכא דאיסו' טו"ץ הוי מד"ס וכמ"ש הרב מק"ק דקכ"ד ע"א דהכריע משום דאיסו' דברי' שבכת' כו' הוי מד"ס מדניחן לדחות משום ברכה שא"צ וברכה ושא"ל הוי מד"ס

וראיתי להרב החסיד בס' ארעא דרבנן מע' ד' אות קס"ב דנסתפק בזה באיסו' דברים שבכתב כו' אי הוי מד"ת או מד"ס וציין להרב חוות יאיר סי' קע"ה ולהרב מק"ק יע"ש והרואה יראה דמתשו' הרב הו"י אין גילוי כלל אי הוי מד"ת או מד"ס ותמהני על מ"ש הרב גופיה בס' אמת ליעקב סי' א' אות יו"ד ו"ל ועי"ג דאיכא למ"ד דאף לדברי' שבכתב א"א רשאי כו' הוי מד"ת וכמ"ש הרב חו"י סי' קע"ה כו' ע"ש, והרו' יראה דאין שום גילוי בתשו' הרב חו"י דס"ל אי הוי מד"ת או מד"ס ואכי' למ"ש בס' שלמי צבור ד"ב ע"א וז"ל כתב בס' חו"י סי' קע"ה דפוז ס' אי הוי מד"ת או מד"ס יע"ש והא נמי ליתא עם נהך תשו' כמו שיר' הרואה

גם הראיה שהביא הרב ערוך השולחן נר"ו מדברי התוס' בסוטה לכתבו בשם ר"ת וז"ל הא פשיטא דבשעת מ"ת ניתנו למשה בל"הק והא דקא' הכא היינו אם ניתנ' ליכת' בל' אחר או לא וע"פ דבריהם נשמע דלמ"ד לא ניתנ' להעתי' בל' אחר לא ניתנ' לקרות כמו כן בל' אחר דמי שהיה קורא אותה בל' פרסי והיא כתובה בלשון עברי כאלו קורא ע"פ יע"ש דנר' דקרא דוהיו הדברים בא לו' שיקראנה כמו שהיא כתובה בל' הקדש הלא"ה הוי ע"פ מוכח דהוי מד"ח דיש לדחות ולומר מדא דלשני ה"ש דכיון דהצריך רחמנא היובא בהויתן יהו לאומרה בל"הק משום דצריך לקרותה ככתבם א"כ לא מהני לקרותה מן הכתב נמי ולא דמי לשאר ד"ת זאת ועוד דמ"ש התוס' דהיכא דכתובה בלשון אחר וקורא בל"הק הו"ל דברים שבכתב בע"פ זהו לא הוי מד"ת ואפשר דיהיה מד"ס ולא הצריך רבי כ"א לקרותה בל"ה משום דכתיב והיו ולא לאומרה בל' אחר וכיון שכן אי אתרמי דכתוב בלשון אחר ואומרה בלשון הקדש הוי קורא על פה ואיכא משום איסור דברים שבכתב ויהיה איסורו מד"ס ומ"ג דהתוס' והראשונים דהתירו לקרות ק"ש ע"פ לכי התירוצים דנאמרו בזה כיע"ש

וראיתי להרב זרע יעקב בה"אח סי' א' דהכריע דאיסור דברים שבכתב הוי מד"ס מדלהינן משום ברכה שאינה צריכה כמש"ל ועוד הכריע משום דהיכי דהיכן איסו' מד"ת נידים מקמי כבוד צבור דאע"ג דאמרי' בפ"ק דע"ז דהותר איסור נער ג"ה משום כבוד מלך היינו משום דהוי כבוד דכל ישראל יע"ש והיה מקום לדחות הכרח זה דהכא אכי' דהינן איסור תורה לו' דברים שבכתב ע"פ משום כבוד צבור הא מיהא עושה מצוה בקריאתו ולא הוי כאיסו' כער בע"ח וכדומה להם וכיוצא בזה ראיתי להר' אדרת אליהו בקו' קול המוסיף סי' א' אות וי"ו שכתב אע"ג דלאיסור טו"צ אינו מקרא מן התורה כמו שיש לקריאה' בע"פ איסור דברים שבכתב דנפק"ל מקרא מ"מ בעת

עוברו

עוברו על איסור גלילת הס"ת אינו עושה המצוה. כ"א אח"ך מפת"כ נקוד ע"פ דבעודו קורא ע"פ דעושה איסור עושה מצות הקריאה ולכן ניח"ל לדחות איסורו משום עו"כ כו' יעו"ש הרי דכיון דליכא מצוה בקריאה רנו להקל ולדחות איסור דקריאה בע"פ כיון דאיכא מצות גלוי' בכל אחד משום שלא לדחות עו"כ דליכא בגלוי' מצוה כלל

אלא דעדיין יש לדחות דאה"ן דאם שניהם איסו' קריאה ע"פ ואיסו' עו"כ הוו מד"ת או מד"ס יש לנו לו' שאף שיש הדרגה אחת באיסו' דברים שבכתב דאיכא מקרא מפו', ובעו"כ ליכא קרא עכ"ז חמיר עו"כ משום דבקריאה ע"פ איכא מצוה אבל היכא דאיסו' עו"כ הוי מד"ס ואיסור קריאה ע"פ הוי מד"ת אין ס' לומר דמשום שיש עדיפות דעושה מצוה בקריא' שלתה הא מיהא איסור מד"א וגם מדברי הרב אדרת אליהו אין ראיה דס"ל דהוי מד"ת די"ל דאפי' אי ס"ל להרב דהוי איסו' קריאה דשב"כ מד"ס, עכ"ז מינו עכ"פ דאיכא קרא דנפק"ל מיניה איסור זה אפי' דיהיה דרך אסמכתא מפת"כ באיסור עו"כ דליכא קרא ואפי' בדרך אסמכתא

וא"כ לפי האמת נראה דאיסור זה דעו"כ לא הוי מד"ת כ"א מד"ס וכן הוא משמעות הפוס' דזכרנו לעיל

סימן ט

פשט גבן לבאר בענין טו"כ אי רנו למחול על כבודם אי מהני מחילה אי לא

הנה מרן בב"י סי' ג"ן הביא משם הרשב"א ז"ל בקי' לס צ"ק דחולין לדכ"ל ע"ב והרמב"ם בפ"ה דתפילה דס"ל שאז נתמלא זקנו אין ראוי להיות ש"צ וה"ט משום כבוד צבור והוכיח לדעתם דאם רנו הצבור למחול על כבודם דמהני מחילה אבל הרא"ש והטור חולקים ע"ז וס"ל דל"מ מחילה יעו"ש וכ"כ להדיא ריא"ז ה"ל הרב ש"הג פ"ל דמגילה יעו"ש וכבר הוכירו הרמג"א שם בסי' ג"ן סק"ט יעו"ש והוא תימא להרב מאמר מרדכי שם סק"ב שכתב אחרי כתבי זה מצאתי עוד ראיה לדברי מרן בשה"ג כו' ואקים' דזה נעלם מעיני כל האחרונים יעו"ש ולא זכר שר דכבר קדם ווכה במציאה זו הרמג"א והרב סמא דחיי בהא"ה סי' ט"ו ד"י ע"ג יעו"ש ועיין להרדב"ו הח' סי' רכ"ע שכ' והצבור מוחלים ע"כ יעו"ש

אלא דהרב"ח חלק ע"ז וס"ל דל"מ מחילה, וגם הרט"ו שם סק"ב דעתו נוטה במקצת דבדבר הנוגע לכבוד המקום ל"מ מחילה יעו"ש, אבל הרפ"ח שם ס"ו ובסי' קמ"ג ס"ב וסי' קמ"דס"ג חלק על הרב"ח והביא משם ר"יו והמרדכי בסוף פ' הקומץ שה"ד מרן בב"י בסי' קמ"ג דס"ל דמהני מחילה יעו"ש וכ"נ דהוא דעת הרב לב"הג בסי' ב' שכתב ואמנהג עכשיו לאתתין לאכס הקהל ולכל גדול הקהל ואין בזה עו"כ שהם מוחלים על כבודם יעו"ש וכ"כ שה בסי' רפ"ב בהג"הט דלכבוד אחתן אין מקפידים הצבור ומסתמא מוחלים ע"כ ואע"ג דלכבוד הכ"ג לא היו מוחלים אתן שאני דדומה למלך ומצוה לשמחו יעו"ש, נראה מדבריו דמהני מחילה בכבוד צבור

ואולם לעד"ן טעם פשוט דבהא דאתן ניח"ל לצבור למחול ע"כ יען דלהם או לבניהם ימחינו להם וכמוהם יהיו עושיהם ובההיא הנאה דקא מקני זה לזה מוחלים ע"כ ומ"מ דעת הרב כנ"הג נראה דהצבור יכולים למחול ע"כ וכ"נ לדעת הרב מג"א ועיין מ"ש בזה בס' מוכל מאם בסוף ס' אם דת סי' י"א יעש"ב, וראיתי להרב גית יהודה ח"א חא"ח סי' כ"ב דע"ו ע"ג שהביא מ"ש מרן חב"י ז"ל דלדעת הרשב"א והרמב"ם מהני מחילה והשיג עליו דליתא דל"מ מחילה יעו"ש, ושו"ר להירו' והמרדכי שהביא מרן ס"ל הכי וכמו שכבר הזכיר הרב עצמו שם בדבריו ואת ועוד דריא"ז ושאר רבני האחרונים כתבו להדיא בדין ש"צ דמהני מחילה ואיך נעלם ממנו כל זה ומה שהביא ראיה הרב מדברי הרב שכנ"הג שם בסי' ג"ן הגב"י אות ה' ואות ז' שהשיג ע"ד מרן וס"ל דל"מ מחילה כבר הרפ"ח דחה דבריו והביא סיוע לדברי מרן מדברי רי"ו והמרדכי וכבר כתבנו דגם ריא"ז קאי כוותיה ושכן הסכים הרב כנ"הג גופיה ואעיקרא בדעת הרב כנ"הג מ"ש בסיירי דברי הרב"ח ליכא ראיה דס"ל כהרב"ח די"ל דה"ל לעיבור לנו דדבר זה שכתב מרן בב"י להו מילתא פסיקתא היא ובמחלו' הוא שנוי בין מרן ובין הרב"ח בדעת הרמב"ם והרשב"א ואין ס"ל להרב"ח בזה ליכא קו' להרב כנ"הג דסותר דבריו ומ"ש בסי' נ' ורפ"ב דמהני מחילה דהה"ן דל"מ מחילה כס' הרב"ח והיינו לכתחילה לדחות תקנת רו"ל ולהת טו"כ אבל היכא דהם נהגו מעצמם ומחלו אין לבטלם ממנהגם ואי מחלו מהלו ושו"ר להגאון בע"ר מו"ה ז"ל בתק"ל א"ח סי' ה"י דל"ב ע"ג שהשיב ע"ד הרב גית יהודה הלו יעו"ש, וזה המהני ע"ד הרב אדרת אליהו בקו'קול רמופיף בי"א' אות וי"ו שכתב דאין הצבור יכולים למחול ע"כ כו', ואלבר המוה דאיך נעלם ממנו כל זה דרובא דרבוותא ס"ל דמחילה מהני וכ"י וכבר הרב אדרת אליהו הרנה דבריו לכני מי שגדול הרב"ל של שלמה והפי' ע"ד בחא"ח סי' טו"ב דמ"ד יע"א והכריע דמחילה מהני יעו"ש אלא דלא זכר שר מדברי ריא"ז

ואין להביא ראיה דמחילת צבור מהני ממ"ש בסנהדרין דמ"ז ע"א ישראל גופייהו ניח"ל דמחלי יקרייהו לגביה דנר' דכבוד צבור ניתן להמחל וכמ"ש הרב פתח עינים ז"ל יעו"ש, ולעד"ן לומר דמלבד דשאני התם דחפוי ככרה שאינו ולא ידה ממנו נידה דוה מכוין לכפרה לאת ומילתא נוגע בכבוד צבור דכה"ג אנן סהדי דניח"ל ומחלי על כבודם דאלימ' מילתא טובא, ואת ועוד נראה לומר דכיון דזה הדבר עשאו חזקיהו המלך הרי איכא כבוד מלך גופיה דהיה מכלבם של ישראל שנאתו כרך וכבוד מלך הוי כבוד כל ישראל כמ"ש התוס' בע"ז לי"א ע"א ד"ה עוקרין, ואחרי לגבי חזקיהו המלך לפי גודל חסידותו הוי דבר זה שעושה לאביו בזיון כדי שיהיה לו כפרה הוי זה לגבי דידיה כבוד ויקר וגדולה ניתר שאת, ובכה"ג דאיכא במחילת הצבור ע"כ כבוד למלך לאוי נכללת מהני מחילה

ואפשר דהיינו דדייק הש"ס וקאמר ישראל גופייהו ניח"ל דמחלי ליקרייהו לגביה להאי לגביה קאי להזקיהו המלך דמשום כבוד מלך הציבור ניח"ל למחול ע"כ ודוק

עוד ראיתי להרב פתח עינים שם שכתב וז"ל ועמ"ש הרמב"ם בכ"ג דממרים ה"ד דתלי טעמא שלא ירבו מחלוקות בישראל ודוק היטב יעו"ש, ונראה בדעת הרב דכונת דבריו הוא להוכיח דמאחר דתלי בטעם שלא ירבו מחלוקות בישראל נר' דהלא"ת הוה מהני מחילה, והאמת דהכי איתא בסנהדרין דפ"ח ובסוטה דכ"ה. אמ"ר יאשיה ג' דברים כו' וצל זקן

ממרא

אמרה דרצו ב"ד למחול לו מיהו' לו. וכשגאלתי לפני חברי מבדרוס על פתים הודו לי ועל זקן ממרא לא הודו לי שלא ירבו מחלוקות בישראל יע"ש ונראה דליכא ראיה כלל דאף אי הוי קי"ל דכבוד צבור ל"מ מחילה ה"ד כשאינו מתחייב מיתה אבל בהא דחייב מיתה ובמחילתם ניצול מן המיתה בכה"ג דאיכא הצלת נפשות היה לנו לומר דמהני מחילה ולזה הוצרכו לתת טעמא רבא שלא ירבו מחלוקות בישראל

א"נ י"ל דדוקא בתקנת רז"ל דבכבר תיקנו איזה דבר כגון אין גוללין ס"ת בצבור וכדו' בהם כיון שהם תיקנו הדין משום כבוד הצבור ובאים עתה לעקור התקנה במחילתם בכה"ג ל"מ מחילה, וכמתבאר מדברי הרב"ח שם בסי' ג"ן בעיקר הכרחו דמחילה ל"מ בכבוד צבור כיע"ש, אבל במקום' כנגד כבוד הצבור ובא לבקש מהם מחילה בודאי דבכה"ג מהני בדבר הנוגע לכבודם וכן נמי כה"ג גבי ב"ד מצינו בח"מ סי' ז"ך ס"ב וז"ל מי שנתחייב נידוי משום שפקר בב"ד ורצו למחול על כבודם ולא נידוהו הרשות בידם והוא שלא יהיה הפסד לכבוד הבורא כמו שהיו העם מבעטים בכבוד התורה ובדיינים הואיל ופקרו העם בדבר כו' יע"ש, הרי דמחילה ב"ד מהני אם לא היכא דאיכא משום זלזול לכבוד התורה ותוי לענין זקן ממרא שלא ירבה מחלוקות בישראל.

וראיתי להרב החסיד בס' שלמי צבור ד"א ע"ד וד"ג ע"א דהק' לס' הפוסקים דס"ל דמחילה מהני לכבוד הצבור ממ"ש בסוטה ל"ט א"ר יצחק לעולם תהא אימת צבור עליך דהרי הכהנים פניהם כלפי העם ואחריהם כלפי השכינה. ואם איתא דמחילה מהני ימחלו הצבור ע"כ זת"ד. ואחרי המ"ר ל"ק דאעיקרא הא דהכהנים פניהם כלפי העם הוא מלתני בברייתא שם דל"ח ע"א הביא אידך כה תברכו פנים כנגד פנים אתה אומר פנים כנ"פ או אינו אלא פנים כנגד עורף ת"ל אמור להם כאדם האומר לחבירו יע"ש, הרי דמקרא מלא הוא דהקב"ה חלק מכבודו לצוות ע"ז, וכבר ראיתי להרב עושה שלום מע' ז' דפ"א ע"א ובחי' למגילה דקנ"ל שעמד בזה יע"ש

גם מ"ש ואם לתחמיר בכבוד צ"ו יותר מכבודו הוא רשאי ולא אנו יע"ש, דהרי ה"נ הוא החמיר בכבוד צ"ו וכן צוה כה תברכו ואם כוונתו לומר דאפי' דהוא צוה כן אנו לא נכון לעשות כן דמלבד דאין ס' לומר כן לעשות היפך ציווין ית' ומ"ג דבציווי עצמו אין גילוי אי הוי לכבוד צ"ו שהרי הציווי הוי כה תברכו אמור להם כאדם המדבר לחבירו שמדבר פנים כנגד פניו, ועיין להרב אות אמת בקונ' אהרן דג"ן ע"ב מ"ש ליישב לקו' הרב ש"ץ וי"ל, גם מ"ש עוד שם לתק' לסברת האומרי' דמחילת צבור מהני מהך סוגיא דבעי ר"ן להוכיח דלעולם תהא אימת צבור עליך מדכתיב ויקם דוד המלך כו' יע"ש, הרואה יראה דלפרש"י שם ליכא ראיה כלל, ואפי' לדברי מהרש"א והרב המאירי יש להוא וכמש"ל בס"ד ועיין להרב יד אהרן א"ח סי' קמ"ד ובס' מטה יהודה הא"ח רס"י נ"ה יע"ש ודוק

מבואר יוצא דלפי דעת רוב הפוסקי' נקטינן דאם רצו הצבור למחול על כבודם מוחלי' היכא דיש טעם וסיבה גדולה למחול על כבודם וע"ד שביארנו בעניותין הלה"ה לא ודוק

סימן יוד

שאלה כבוד צבור וכבוד כהן ות"ח איזה מהם עדיף

תשובה הנה כתב הרשב"א בח"א בסי' קט"ו דכבוד ת"ח עדיף מכבוד כהן ולא יהיה כבוד צבור קל מדרבנן יע"ש נר' דכבוד צבור ות"ח עדיף מכבוד כהן אך כבוד צבור ות"ח אכתי לא ידענו איזה מהם עדיף הנה מדברי הרשב"א נר' דכבוד צבור אינו קיל מכבוד ת"ח והרי הם בשוים וא"כ לנו לדעת מי נדחה מפני מי, וראיתי להרב שלמי צבור ד"א ע"ב שתמה ע"ד הרשב"א אלו במ"ש ולא יהא כבוד צבור קל מדרבנן ולא כה' דכבוד צבור עדיף מכבוד ת"ח כדתוכח ממ"ש הרמב"ם בפי' המשנה כ"ג דבכורים מ"ג גבי מתני' דכל בעלי אומנו' עומדים בפניהם כתב וז"ל והעיקר אצלינו דאין בעלי אומניות רשאים לעמוד בפני ת"ח אבל הייננו להלן לפי שהנכנסים הם קהל וכבוד צבור שאני יע"ש ס"מ דכבוד צבור עדיף מכבוד ת"ח דמפניהם עומדים משום דהם קהל וצבור ומפני ת"ח אין עומדים א"ד.

ולעד"ן דל"ק דהא' אפי' דחייבים לעמוד בפני קהל וצבור לאו משום קהל וצבור גרידא כ"א משום דעכ"פ הם עסוקים במצות הבאת בכורים וכדע' הסוברים דזהו דוקא משום דעסוקים במצוה הוא דעומדים מפניהם כפי' הר"ש ור' עובדיה שם והיא ס' ר"י ב"ר בון בשם ר"ה בר"ח כמ"ש בירו' בפ"ג דבכורים ה"ג ובש"ס דילן בקידושין דל"ג ובחולין דל"ן ע"ב יע"ש, ועוד נראה דהרשב"א ס"ל הטעם כמ"ד חביבה מצוה בשעתה או כמ"ד במצאת מכשילן לע"ל, ולא משום כבוד צבור הוא והו ל"ק להרשב"א דס"ל דכבוד צבור לא עדיף מכבוד ת"ח ועיין בס"ה סי' אתק"ל יע"ש

גם מה שהקשה עוד הרב שם ע"ד הרשב"א ממ"ש בסוטה ד"מ לעולם תהא אימת צבו' עליך דהרי כהני' פניהם כלפי העם ואחו' כלפי שכינה כו', יע"ש, אחרי המ"ר אי מהא ל"ק דהוי לא אמרו גדול כבוד צבור מכבוד שכינה כדי שנשמע דבאיקרמי לאדם תרווייהו בבת אחת שידחה כבוד שכינה מקמי כבוד צבור ע"ד שמצינו בשבת דקכ"ז דאמרו אמר"י אמ"ר גדולה הכנסת אורחים מהקבלת פני שכינה שנ' ויאמר אדוני אם נא מצאתי חן בעיניך אל נא תעבור מעל עבדך ופרש"י דהניחו והלך לקבל האורחי' שנדחה כבוד שכינה מקמי הכנסת אורחים. אלא אמרו לעולם תהא אימת צבור עליך דינהוג כבוד לצבור ותהיה אימת צבור עליהם לגדול כבוד צבור דבנד מה מצינו דה' חלק להם כבוד בזה דהכהנים הופכים פניהם מפני צורך הדבר לאמר להם הברכה פנים נגד פנים אבל לאו לכבוד שכינה נדחה משום כבוד צבור וא"כ לכבוד שכינה עדיף מכבוד צבור והוא ברור. אלא דלע"ד נראה לומר דכבוד צבור עדיף מכבוד ת"ח דקי"ל דת"ח דמחל ע"כ כבודו מחול ובצבור עכ"ס מצינו דאיכא מ"ד דאין כבודם מחול כמ"ש בסי' הקודם בס"ד יע"ש

העולה מזה דכבוד צבור עדיף מכבוד כהן וכבוד ת"ח כאמור ועיין להרב יד אהרן א"ח סי' קמ"ה שכתב דכבוד תורה עדיף מכבוד צבור יע"ש ויש להשיב ע"ד ועיין להרב אמת ליעקב סי' א' או' יו"ד שכתב דכבוד צבור עדיף מכבוד ת"ח יע"ש

סימן יא

שאלה כבוד מלך וכבוד צבור איזה מהם עדיף

תשובה הנה התוס' בפ"ק דע"ז די"א ד"ה עוקרין על המלכים כתבו וז"ל וי"ל דשאני כבוד מלך שהוא כבוד לכל ישראל ואתי כבוד דרבים ודחי איסור תורה דלער בע"ח, לנר' דכבוד מלך הוי ממש כבוד רבים דהיינו כבו' צבור, ולכאורה נר' דתרווייהו כי הדדי נינהו, וכ"כ הרב בית יהודה ח"א חא"ח סי' כ"ך דכבוד צבור דינם כמלך יע"ש, אבל כד דייקינן שפיר נר' מדברי התוס' אלו אדרבא דכבוד מלך עדיף מכבוד צבור יען דהוי כבוד כל ישראל משא"כ בכל קהל וצבור דאינם כל ישראל, דמה"ט הוא דקי"ל מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול משום דכבודו הוא כבוד כל ישראל, ואילו בכבוד צבור לדעת כמה מהפוסקים שזכרנו לעיל בסי' הקו' דס"ל דמהני מחילה והרב מג"א הוא מכללם שכתב בסי' קנ"ד ס"ז דהוקא בבית המקדש דהיו כל ישראל שם ל"מ מחילה דאז הצבור הוי דומה למלך הלא"ה מהילת צבור מהני בכל קהל ועדה שהם בפרעות,

הגה כי כן נראה ברור דכבוד מלך עדי' מכבוד צבור, וכ"כ להדיא הרב כנה"ג בא"ח סי' רפ"ב בהגה"ט דכתב דהצבור מוחלים ע"כ לגבי החתן לדומה למלך יע"ש, ועמ"ש בסי' הקו' וכ"כ הרב תוס' י"ט בסוטה ע' אלו נאמרים מ"ח ד"ה עשר תעשר יע"ש

וראיתי להרב אות אמת בק"א דד"ן ע"ב סתמה ע"ד דרבנן הרב כנה"ג והרב תוס' י"ט אלו שכתבו דכבוד צבור נדחה מפני כבוד מלך מסוגיא זאת דפ' אלו נאמרים ד"מ דבעי להוכיח ר"ן דלעולם תהא אימת צבור עליך מדכתיב ויקם המלך דוד על רגליו כו' וא"א דרש"יס למחול אמאי לא הוסיבוהו אלמא דכבוד צבור לא ניתן להמחל אפי' למלכי ב"ד וכ"ש למלכי ישראל וא"ל לגבי חתן

ולעד"ן דל"ק כלל דהרי עיקר הכרח ר"ן למילף דלעולם תהא אימת צבור כו' לגדול כבוד צבור אין עיקר הכרחו מדקם דוד המלך על רגליו דאי מהא ליכא למשמע מינה די"ל דקם מהמיטה דהיה שוכב בה והתחזק לקום ולעמוד על רגליו לילך למקום הוועד אשר ניוה שם להתאסף לראשי ישראל וכמ"ש רד"ק שם בפי' הכתו' בד"ה א' סי' כ"ח יע"ש אלא עיקר הוכחתו הוי מדכתיב שמעוני אחי ועמי ואמר"א אם אתם שומעים לי אחי אתם ופי' רש"י אחי וחבירי אתם אלמא המלך אימת צבור עליו אם הם כשרים ואפי' אם נאמר כפשט הכתוב שפי' הרב מנחת דוד שם והרב המאירי שם ומהרש"א ז"ל שם דנפק"ל מדכתיב ויקם דוד המלך דקם לכבוד שרי ישר' ליכא קו' להרב כנה"ג והרב תוס' יו"ט די"ל דהם ס"ל כפרש"י ורד"ק, ועוד דאפי' למאינו שקם דוד המלך על רגליו לכבוד שרי ישראל י"ל דשאני הכא דהמלך היה צריך לשרי ישראל שיתנדבו לנדבת המקדש וקראם ובאו לרגלו וכדי לכבדם כדי שיתנו לבם ויתנדבו בלב שלם עשה להם כבוד למיקם על רגליו, וע"ד שאמרו בכיוצא בזה בקידושין דל"ג ע"א בטעמא דמתני' דבכורים דכל בעלי אומניות עומדים מפניהם כו' משום דא"כ נמצאת מכשילן לע"ל ופרש"י שלא יבואו עוד שיאמרו נבזים אנו בעיניהם יע"ש הרי דהקימה מהני לגבי מקיימי המצוה כדי שיתכבדו ויעשו המצוה בחשק כמו כן עשה המלך דוד והיינו דמייתי דרבא ר"א שמעוני אחי ועמי אם אתם שומעים לי להיות שלמים למקום אחי והנרי ועוד יש להאריך בזה ואכמ"ל

ובהכי אזלא ליה מה שהקשה שם הרב אות אמת ממ"ש בר"ה ד"ח ודע"ז מלך וצבור מלך נכנס תחלה וה"ט משום דלאו אורח ארעא למיתב מלכא אבראי כו' דנר' דכבוד מלך עדיף מכבוד צבור דהכי הוא האמת דהמלך גדול כבודו מכבוד הצבור, ואין ראיה מדקם דוד המלך על רגליו לגבי הצבור דגם הצבור נמי כמו כן חייבים לעמוד מפני המלך וגם לעבור מלכם בראשם וא"כ כשיהיו דהמלך והצבור בהדרגה אחת המלך קודם לצבור ועמ"ש הרב עושה שלום מער"ך דפ"א ע"ד ודקל"ב ע"א ועיין תוס' בסנהדרין די"ט ע"א ד"ה ינאי יע"ש

באופן דנקטינן דכבוד מלך עדיף מכבוד צבור כמדובר ועמ"ש אני עני בדרשותי בקו' ראה חיים בס' יתרו בס"ד יעש"ב

סימן יב

שאלה אם יכול לקדש על היין שהיה מגולה במקום דלא שכיחי נחשים או לא; ואת"ל דלא לנו לדעת כמה שיעור בעינן דיהי' מגולה כדי שיהיה אסור לקדש

תשובה בפ' המוכר פירות דצ"ז ע"א גרסי' אמר מ"ו בר טוביה אמ"ר אין אומרים קידוש היום אלא על היין הראוי לנסך ע"ג המזבח ופריך למעוטי מאי אי למעוטי מגולה סכנה היא כו' אל"א לעולם למעוטי מגולה ואע"ג דעבריה במסננת כר"נ אפי"ה הקריבהו נא לפחתך כו' ופרשב"ם ז"ל לעולם למעוטי מגולה ודקא ק"ל סכנה הוא כגון דעבריה במסננת למותר לשתיה ואיצטריך למימר דפסול לקידוש כר"נ דאמר נחש כף ועומד במקומו ויש לו תקנה בסינון כו' הקריבהו נא גבי חולה כתיב אלמא כל דבר מגונה אסור לקרבן עכ"ל, והנה הר"ן שם בה' הביא הסוגיא הלזו ופי' דלא ממעטינן ליה מקידוש כ"א משום כבוד של מעלה ומשו' הקריבהו נא לפחתך יע"ש, ובודאי דהכי ס"ל להר"ן לפסק דין וכמו שהוכחתי בעניותי בכללי הפו' כן יע"ש בס"ד וכן פסק הרא"ש שם בסי' י"ד דיין מגולה פסול אפי' דעבריה במסננת משום הקריבהו נא, וכ"פ בפסקין שם יע"ש, וכ"פ בגליות דר"י ה"ל הר"ב בש"מ שם יע"ש. וכ"פ הרי"ף ז"ל בפ' ע"פ והסמ"ג עשין כ"ט והרמב"ם בפכ"ט דשבת הי"ד והטור בא"ח בסי' ער"ב והר"ן בס' אדם נתיב י"ב ח"א יע"ש

אלא דק"ל ע"ד הפוסקים הנו לכיון דהם פסקו במחלוקת ר"נ עם רבנן בכ"ח לתרומות מ"ז דלא מהני העברה מסננת כנר' מדברי הרי"ף והרא"ש בפ"ב דע"ז, וכ"פ הסמ"ג בעשין ע"ט, ור"ו שם נתיב ט"ו א"ת ל' והטור בי"ד סי' קי"ו והר"מ במז"ל בפי"א מה' רוצח פי"א הי"ד דיש במשמרת דין גלוי כרבנן, ומהא דפסק בפכ"ט דשבת בדין קידוש דאין מקדשין על יין מגולה דל"ק כקו' הא"ס דפשיטא הוא דהרי אסיר משום סכנה די"ל דאצטריך היכא דהעבירו במסננת וכתי' הא"ש אליבא דר"נ, אלא דזה אינו מב' צדדים האחד הוא דהרמב"ם לא הזכיר כלל דיין מגולה דאסור לקדש אפי' דהעבירו במסננת וכמו שכתי' הא"ם וכמו שהזכירו עכם זה כל הפוסקים

ואדרבא מדהשמיט טעם זה נר' דלא ס"ל כר"ן וכדכסק בהדיא בב' מקומות, וזאת ועוד דלהדיא בכי"הם שם כסק דלא כר"נ

וא"כ י"ל דלהרמב"ם לק"מ דכסק דיין מגולה פסול לקידוש בסתם דאפי' דהוה פסיעה דכיון דאיכא משום סכנה וכקו' הש"ס עכ"ז. הרמב"ם כוסק מב' טעמי או במקום דלא שכיחי נחשים דעכ"ז אסור או אכי' דאיירי הרמב"ם במקום דשכיחי נחשים דהצריך ללמד הדין לגבי קידוש דאסור ג"כ אף דפשי' דאסור אפי' בעלמא משום סכנה ולא רצה לסמוך למ"ש בה' רוצח כדי שיזהרו הכל וידעו הכל דאסור גם לקידוש אף דהוי פסיטא מתאי דאפיר משום סכנה ודוק' בש"ס שייך לאק' פשיטא משום דמאדרי דש"ם ניגהו וכבר ידעו הכל דדבר זה סכנ' הוא ואסיר, אבל הרמב"ם הוצרך ללמד הדין גם לגבי קידוש ולא קא סמיך לשינויא דש"ס לדחות הקו' ולא קא סמיך לפשוטו של דבר

והבן יקיר לי אחד היה אברהם כר"ן חביא סמוך לדברינו אלה ומ"ש הרב הגדול החיד"א ז"ל בס' ברכ"י בא"ח סי' י"ד אות א' וז"ל כן אדחו' הפוסקים להביא כל מ"ש בגמ' אפי' דאתמר בגמ' פשיטא ע"כ, ומלא ג"כ כדברי ה"ב בר"י להרב ב"ח ח"מ סי' ט"ן ולהרב בית מושב שם שכתבו הכי עיין עליהם וכיוצא בזה ראיתי אני להרב"ה בא"הע סי' וי"ו ס"ב יע"ש

אבל להרי"ף והרא"ש ושאר הפוסקים קשה דפסקו כרבנן דבמסננת יש בה משום גילוי והם פסקו ג"כ גבי קידוש איסור זה דאפילו דעבריה במסננת, ולדעת הרי"ף והרא"ש היה מקום לדחוק ולומר דאה"ן דס"ל דה' כר"נ דמסננת לית בה משום גילוי וטעמייהו משום דהש"ס שקיל וטרי וקא מסני אליביה ומש"ה הם הביאו בפ"ב דע"ז וגם דברי ר"ן דק זמר שם במהני' ור"נ מתיר, אבל מגל אחר קשה דאם אמת הדבר ק' לאטור דפסק להדיא היפך דעת מ"א הרא"ש וגם דלא מצינו לשום א' מהפוסקים דס"ל בדעתייהו, וגם דלא זכרו עכ"פ גם פסק דברי הרי"ף אי ס"ל להיפך דלא כרבנן, כי ע"כ צ"ל דפסקו גם המה כרבנן דמסננת יש בה משום גילוי וא"כ למאי איצטריך לאשמועינן הא דעבריה במסננת והיה אפש"ל דלהרי"ף והרא"ש ל"ק דכיון דדרכם הוא להעתיק דברי הש"ס ובש"ס נקטו לחרץ אליבא דר"נ דעבריה במסננת הוצרכו להביא כל הסוגיא וא"כ דגם לרבנן כסיטא דכ"ש דאסיר לקידוש משום סכנה ולאשמועינן דלקידוש אסיר ג"כ אעי' דבלא"ה אסור משום סכנה וכמו שביארנו

ברם להסמ"ג ורי"ו והטור ודעימייהו דאין דרכם להעתיק לשון הש"ס לפסק הלכה קשה דלמה הוצרכו לפ' אפי' העבירו במסננת כיון דאין זה ריבותא לדידהו דפסקו דלא כר"נ וזה נאמר בש"ס אליבא דר"ן וזא אכשר לעק האגודה בפ' המוכר את הספינה. אות קמ"ד דהשמיט להא דיין מגולה לקידוש ולא הזכירו כלל דס"ל כיון דבלא"ה יש בו משו' סכנה פשיטא דאסיר אבל להסמ"ג ורי"ו והטור ק', ושו"ר להפרישה בא"ה סי' ער"ב ובדרישה ביו"ד סי' קי"ו שעמד ע"ד הטור בזה יע"ש, וכן תמה הרב"ח יע"ש ולא ידעתי איך לא נרגש גם בדברי כל הני אשלי רברבי הפוסקים שזכרנו דכתבו גם הם לדברי הטור ולא על הטור לבד הלוקהם כמו שנתבאר ומכל מקום כבר תי' הרב הפרישה שם ובדרישה שם

ובדרישה שם דהטור כתבו לדידן דאפי' דאין חוששין בגילוי אסיר יע"ש, ויש להבין ע"ז דהרי בלא"ה כתב הטור דברי הרי"ז ן' גיאה ז"ל שכתב להדיא דאכינו האידנא דלא קפדינן לגילוי אסור, ואפש"ל בכוונת דברין דהטור רצה ללמד זה דגם האידנא דאין חוששין לגילוי אסיר לקידוש מהא דר"ן דכיון דמצינו נדעת דר"נ דאכי' העבירו במסננת דליכא סכנה אפ"ה קאמר הש"ס דלקידוש אסיר מינה יש ללמוד לבנ"הז דליכא גילוי לרבנן וכ"כ הרב"ח להדיא לתרץ דברי הטור דהא דאסיר גם האידנא דליכא נחשי' מה"ט גופיה משום הקריבהו נא כו' יע"ש, וראיתי להרב בית יהודה ח"ג חא"ח סי' נ"ג שכתב דדעת הטור פשוטה דמדרי' נשמע לרבנן יע"ש ולא זכר לדברי הרב"ח ונ"י

איברא דקשה ע"ז דכיון דלדידן דלא"ת גילוי כתבו הטור לאיסור אפי' דלא קפדינן משום דאיכא במגולה משום הקריבהו כו' וכ"כ בהדיא הרמג"א והדט"ז בא"ח סי' ער"ב יע"ש, וכ"כ הרב גילה לדרך במ' אד' כלל א' וז"ל ולא על היין המגולה אפי' דאין חוששין בזה"ז לגילוי יש בו משום הקריבהו כו' יע"ש, וכ"נ מדברי הסמ"ק סימן עט"ר דלא מיעט כ"א יין דאין מנסכים אותו מחמת גריעותו מחמת מיאוס כגון ריחו יע"ש, וכ"כ הכלבו בה' שבת דמ"א ע"א והרב אורחות חיים בה' שבת סי' נ"ך דס"ד ע"א וכדברי הסמ"ק והביא עוד שם משם מהר"ם הלוי והריא"ג ז"ל דיין מגולה אפי' דמברכין עליו בפ"הג אין מקדשין עליו ולא ברכת המזון והבדלה יע"ש

והדבר תמוה לכל הני אשלי רברבי דכיון דבש"ס מבואר דדוקא לר"נ דקאמר דיין מגולה אפי' דיש בו ארס הנחש ואיכא סכנ' בדבר והוא נתקן ע"י סינון במסננת שייך שפיר לומר דעם כל זה לקי' פסול משום הקריבהו, אבל היכא דלא"ת לגילוי כהאידנא דלכ"ע ליכא סינון כלל ואנו שותים ממנו לכתחילה וכמ"ש התוס' בביצה ד"ו ע"א ד"ה והאידנא, וכן מתבאר מדברי הפוסקים בי"ד סי' קי"ו יע"ש, מהיכא תיתי לאסור אותו לקידוש משום הקריבהו ומשום מיאוס בדבר שאין נזהרים כלל רוב העולם בזה, וכבר כתב הרב"ח בא"ח סי' ק"ס גבי מים מגולים לנט"י דאזלינן בתר רוב העולם ואכי' לנזהרים שלא לשתות מים מגולי' לא הוו כטופכי' לגבייהו דאזלינן בתר רוב העולם יע"ש, ואפי' אם נאמר דבקידוש שהוא דבר מצוה יש לחוש מסתיי' לאסור אותו לנזהרים שלא לשתות יין מגולה משום דלגבי דידהו שייך לומר ה"ט דהקריבהו נא ואכשר נמי דבלא"ה אינו שותהו משום דחושש משום מיאוס אפי' בלי קידוש, אבל למי שאינו נזהר מהיכא תיתי לאסור וגם מהש"ס גופיה יש ראיה דהו"ל לתרץ דאתי אליבא דכ"ע וכגון דהניחו מגולה במקום דאין הנחש יכול לשתות כגון שהניחו על דף גבוה וכמ"ש רש"י בחולין ד"י ע"א ד"ה ש"מ ועיין מ"ש בחי' לש"ס בס"ד והכמ"ל או חלוי באויר, או שלא העלים עיניו ממנו והיה בידו מגולה ואפ"ה פסול משום הקריבהו, וזהו לטעם הרמג"א שם בשי' הנו' סק"א שכתב דאם עמד שעה מועטת מגולה אין קפידא וגם הכהות והסגנים לא קפדי בדיעבד אא"כ נמר ריחו וטעמו וכ"כ הרב בית יהודה ק"א הא"ח בסי' מ"ג דהיינו כשעבר עלי' לילה אחת מגולה או שנפתחה כ"כ עד שנמר קיה וטעמו יע"ש וכ"כ הרב עצי שטים סי' וי"ן יע"ש

הרי דעיקר טעמא דמיאוס שכתבו הראשונים הנ"ל הוא שנמר ריחו וטעמו, והרי יתכן זה לתרץ הש"ס אליבא דרבנן, וזה תימא ע"ד הרב כ"ונ נחלק מ"ז נרש"י ער"ב שכשב דהכהות והסגנים לא קבלי כ"א ביש חשש ג"ז אידנא כ"יע"ש, דש"מ דעיקר הטעם דנאסר מגילוי לקידוש הוא מפני השם הנחש, והרי אם באנו לאוי לוה מכ"ש וק"ו הוא דהותר לקידוש דהרי אם במקום סכנה דאמירא שכנה מאים ראו כדקי"ל באולי' די"ט ע"ב דאם יש מים מגולים אפי' דנאיסור לא הייבי' מש' כדיליף הש"ס שם מכמה דוכתי עכ"ו חייבי' נש' מים מגולים במקום דלא שכיחי נחשים דאנו שוהים לכתחי' מים מגולים כמ"ש התוס' והפוסקים ואיך יתכן לאסור לקידוש כיון דאדרבא נהפוך הוא דהמירא סכנתא מאיסורא ואני עני לא ידעתי מהיכן בא להם שוהם דין זה לאסור יין מגולה בזמן הזה משום הקריבהו אחר דמלבד דלא מצינו שורש בש"ס אדרבא מסוגיא הלזו דנ"ב מוכח להיפך וכמ"ש.

וכן יש להוכיח עוד ממ"ש בסוכה דמ"ח במתני' דתני נשפכה או נתגלתה היה ממלא מהכיור שהיין והמים מגולין פסולין לגבי המזבח, ופרש"י שהיין והמים כו' פסולין לגבי המזבח לחיישי' שמא שתה נחש והארס מעורב בהם נמצא דאינו מנסך מים כשיעור שהרי הארס משלים השיעור, וכתבו ע"ל התוס' שם ד"ה שהיין ויתכן פי' זה למאי דס"ד בש"ס מעיקרא דפריך ונעבריניהו במסננת אבל לפי המסקנא מפרשינן משום הקריבהו כו' עכ"ל כוונתם פשוטה דכרש"י זה לא אתי למסקנא דש"ס שהרי פריך הש"ס על מתני' הלזו ונעבריה במסננת דש"מ דע"י סינון אינו עובר הארס וכשר לגבי המזבח כיון דע"ז היה רוצה הש"ס לומר דמתני' לא אתי כר"נ וע"ז משני דאתי גם כר"ן ולגבוה לא התיר ר"נ מסננת ולכן ה"ט דאסור לגבי המזבח דאינו כבוד לגבי מעלה להתיר בסינון לגבי המזבח ומסיק הש"ס ולית ליה לר"נ הקריבהו נא והכונה דלר"נ דקאמר דאף דלהדיוט איכא תקון לארס הנחש ע"י סינון לגבוה אסיר וזהו עצמו טעמא דמתני'.

אבן לרבנן דקי"ל דמסננת יש בה משום גילוי בכל אופן איירי מתני' לאסור המים והיין המגולים משום דכיון דאיכא בדבר סכנה גם כי לגבוה ליכא פיסול מצד הדבר של סכנה איכא משום הקריבהו דכל דבר שבקרבן בעינן ממשקה ישראל וכמ"ש במנחות ד"ח ובתמורה דכ"ט ובשאר דוכתי. וגם בירו' בסו"פ ד' דסוכה אמרו ד"ט גופיה על מתני' הלזו דאמ"ט דפסולין ע"ג המזבח דבעי' ממשקה ישראל יע"ש, וא"כ רש"י דפי' משום דבציר ליה שיעור' ה"ט דרנה לפ' לפי הס"ד של הש"ס וכך דרכו של רש"י בדוכתי טובא לפרש המשנה לפי הס"ד ולפי' למי שאין הלכה כמותו וה"ט דבציר ליה שיעורא נאמר גבי פיסול מי חטאת עיין בחולין ד"ט ע"ב וברש"י והתוס' שם יע"ש, אבל למסקנא דש"ס אליבא דהלכתא דקי"ל כרבנן דלא מהני מסננת ואיכא משום סכנה בלא"ה הוא נאסר משום הקריבהו כו' וכדאית' בירושל' וכ"כ ר' ישעיה ז"ל בחי' לסוכה גם שם חיים וז"ל ואם נתגלתה פסולין מן המזבח משום שנאמר הקריבהו כו' יע"ש וכ"כ הרב תוס' יו"ט במשנתינו דסו' פ"ד דסוכה מ"י וז"ל מסקינן בש"ס משום הקריבהו וכ"כ נרש"ל דפרה ד"ה פסולין יע"ש

וראיתי להרב שושנים לדוד בסוף פ"ד דסוכה שהק' ע"ד התוס' וע"ד הרב תוס' יו"ט דאדרבא לדידן דקי"ל כרבנן ול"מ תיקון בסינון שפיר כרש"י דה"ט משום שיעורא אנינא. דהלכתא דהרי מבואר שם בש"ס דלא אצטריך טיבותא דהקריבהו אלא לר"ן דס"ל דיש תיקון בסינון ואין בו משום גלוי אבל למאן דפליג עליה לא אצטריך לאו דא"ל משו' שיעור' א"כ לדידן דלא קי"ל כר"ן כמ"ש הרב בתרומות שפיר כתב רש"י דטעמא משום שיעורא דלא משגחי' בהך מסקנא דאתיא כר"נ כו' אח"ד יע"ש

ואחרי המ"ר לדבריו תמוהים דאה"ן דלא קי"ל כר"ן וכמסקנא דש"ס אליבא דר"נ היינו במאי דתריץ כי קאמר ר"נ להדיוט לגבוה לא אבל במאי דקאמר הש"ס ולית ליה לר"נ הקריבהו נא הכונה הוי בניחותא דלית ליה הקריבהו נא למוד מזה ולומר דאדרבה זה מורה להדיא דרצה הש"ס לו' דטעמא דמתני' לנר פלוגתים דר"נ דהיינו רבנן דקי"ל כוותייהו הוי טעמא דמתני' דפסולין ע"ג המזבח משום הקריבהו ולא משום שיעורא לדכרש"י שהרי לר"נ גם דלהדיוט מותר בסינון היין זה כבוד לגבוה לרבנן דלא פלי"ה בלא"ה ליה להו טעם דהקריבהו כיון דלר"נ לית ליה ה"ט מינה נשמע לרבנן דאל"כ למאי איצטריך הש"ס לומר לית ליה לר"נ משום הקריבהו זה לא יתכן לומר שיכהים ר"נ מקרא שכתוב וז"ן הא דמסיק הש"ס היינו אליבא דרבנן לידע טעמא דמתני' וא"כ מאי מקשה ע"ד התוס' והת סיו"ט ואדרבה דבריו קשים לע"ד

והנה ליישב לזה דהרב שושנים לדוד הבינו דמ"ש בש"ס ולית ליה לר"נ משום הקריבהו היינו בתמיה דקא מקשה ולית ליה לר"נ משו' הקריבהו והגם דעבריה במסננת מ"מ איכא בו פגם ומגונה היא דאינו דבר מן המובחר להדיוט וכה"ג אתמר בסוטה די"ד ע"ב אימור דאמר רי"ני בחשובים בפחותים מי אמרו ולי"ל לרי"ני משום הקריבהו כו' יע"ש, וא"כ ממילא גם לגבוה אסיר מה"ט דהקריבהו והאמת דהכי יש ראיה לדבריו מהירוש' שם דסוכה דבתר דקאמר טעמא דמתני' דהמים והיין המגולין פסולין ע"ג המזבח מדכתיב ממשקה ישראל מדבר המותר לישראל פריך שם עד כדון מים יין אמ"ר שונתי המשמח אלהים ואנשים ופי' הרב קרבן העדה שם וז"ל עד כדון מים הוא דאסיר מקרא דמשקה ישראל ואלא יין מ"ט אסיר הא אפשר לעבריה במסננת וארס של נחש צף למעלה וכדהנן בפ"ח דתרומות משמרת של יין אין בו משום גילוי ומתני' משמע דוקא יין מהני מסננת אבל למים לא כו' המשמח אלהים ואנשים דאפי' דעבריה במסננת אינו משמח אנשים דמקיירחים לשתות ממנו אולי נשתייר מארס הנחש הילכך אף יין המגולה ל"מ סינון להקריבו למזבח יע"ש הרי דה"ט דאסיר לגבוה לר"נ דהוא מודה להך דינא דמסננת מותר אפ"ה איכא פגם ובגלוי להדיוט ומה"ט אסור לגבוה משום הקריבהו והשתא א"ש כונת הגמ' דבתחילה אי' לר"ן משום דמסננת מותר להדיוט אפ"ה לגבוה אסיר וע"ז אסיק הש"ס בתמיה לר"נ בל' תימה ולית ליה לר"נ משום הקריבהו שהוא מקרא מלא ואין חולק בדבר וכיון דע"כ אית ליה לר"נ הא דהקריבהו הרי הכא איכא בדבר הזה משום הקריבהו ופי' דלהדיוט שרי עכ"פ איכא פגם וגנאי דמקיירחים ממנו בני אדם ומקפידים בו ולכן גם לגבוה אסור אלא דיש חילוק בין דברי הש"ס דילן דקאמ' ה"ט דהקריבהו גם למים דס"ל דבהוייהו מהני סינון והירוש' איירי ביין לבד אבל עכ"פ גם הירוש' ס"ל דאם גם במים הוה מהני סינון לר"ן אפ"ה משום דבני אדם מקיירחים לשתותו הוי קצת פגם ומגונה גם לגבוה משום הקריבהו ואם

ואם כנים אנחנו דהכי מחברש כונת הש"ס והוא שנויא לר"נ דאית ליה משום הקריבהו א"ש מה דהוא ק"ל מהך סוגי' דס"כה לזק לר"נ דהרי גם בנ"כ אמרי' על מי מרת למ"ז בה טיבא משמיה דרב דאין או קידוש אלא על היין הראוי לנסך ע"ג המזבח וקא מוקי לה אליבא דר"נ לעגרי במסננת ואפ"ה אין מקדשין בו משום הקריבהו הרי דלר"נ גופיה אפילו דבסינון מותר עכ"ז אסיר לגבוה משום הקריבהו ומינה דגם לקידוש אסיר מה"ט גופיה וכמו שפירש"י והר"ן בה' שם וכ"כ כל הפוסקים ראשוני ואחרונים דה"ט דיין מגולה דפסול משום הקריבהו וכאמור ׃

ומעתה היה מקום לחק' לאידך גיסא ע"ד התו' ור' ישעיה והרב תוס' יו"ט דס"ל ומפרשי לתי' הש"ס תוי למסקנא אליבא דרבנן משום הקריבה וס"ל דתי' הש"ס הוא דלית ליה לר"נ משום הקריבהו בניחותא לקושטא דמילתא ומינה ס"ל דהך תי' אתמר אליבא דרבנן גר פלוגתייהו דר"נ א"כ קשה דהרי ר"נ גופיה אית ליה ביין הראוי לנסך ע"ג המזבח משום הקריבהו דהיינו ה"ט גופיה כי ע"כ הנ"ל לו' דגם התוס' ר"י והתוס' יו"ט כולהו ס"ל כפי' דברי הש"ס דקאמר וני"ל לר"נ משום הקריבהו דהוא בתמיה כלומר דודאי אית ליה לר"ן לה"ט דהקריבהו ואם כן במסננת ג"כ אית ליה לה"ט גופיה דהוי דבר מגונה כמ"ש בירוש' ושאר הראשונים אבל פ"ל דכיון דהש"ס טריך בפשיטות וני"ל משום הקריבהו וכו' דה"ט דהוא פשוט לכ"ע לית ליה לר"ן דהוכרך הש"ס לאוקי אליביה דאפי' להדיוט מותר לגבוה אסיר הרי גם להדיוט הוי מגונה וכ"ש וק"ו לרבנן דס"ל דלהדיוט איכא סכנה דודאי דמה"ט גופיה אסיר לגבוה משום הקריבהו והוא טעם פשוט לכ"ע ואפי' דנאמר אליבא דר"נ מ"מ כ"ש וק"ו דה"ט שייך לרבנן בשוטי וא"כ למה ליה לרש"י לפרש דה"ט דבגיר ליה שלא נזכר בש"ס כלל וגם דאף בלא ה"ט דבגיר מסיעורא עכ"ז כיון דאיכא סכנה בדבר אסיר משום הקריבהו והוי קו' התוס' ולכן נקטו ר' ישעיה והתוס' יו"ט גם למסקנא הך פי'

ובי"מ נמי לענין דינא טובא דלטעם דרש"י ז"ל דמפרש משום דבגיר ליה סיעור' א"כ והו דוקא כשהיתה מכוסה ומצאה מגולה דאיכא ריעותא בדבר ואית לן למיחש שמא בא נחש וגילתה ושתה ממנה אבל כשהניחה מגולה מעיקרא ומצאה מגולה ושהה כדי שיבא הרחש ממקום קרוב ושתה או לית לן למיחש הס' דבגיר ליה סיעור' וכדומה לזה אמרינן בחולין ד"ט ע"ב על מתני' דהתני בדפי"א לפרה שנוליסת שהניחה מכוסה ומצאה מגולה אם יכולה חולדה לשתות ממנה או נחש לדברי ר"ג כשלה וקא דייק הש"ס הא מצאה כמו שהניחה לא טומאה איכא ולא פסול איכא כו' ואילו ס' מים אסורים מ"מ חמירא סכנת מאיסורא יע"ש הרי דלענין איסור תורה לי"ח בגלוי ולענין ס' מים מגולין לענין סכנה חיישי' ואם כן ה"נ אם באנו לאסור מים ויין מגולין משום דבגיר ליה סיעור נמי לי"ח ואם באנו לאסור משום סכנה דלהדיוט אסיר וגם' מיה מגולים גם במגוליה מעיקרא אסירי לחמירא סכנתא א"כ ה"נ יש לאסור משום הקריבהו אף לאם באנו לחוש בחשש זאת דשמא שתה נחש אין לנו מחום לחוש מידי לאיסור ועי"ז סביר הק' התוס' ע"ד רש"י וסביר מפי' הרבנים. אלו המסקנא לפי המסקנא הואת, אלא דלרש"י י"ל דדקדק לפרש המגנה דבגיר ליה סיעור' דכיון דקתני נתגלתה שהיתה

מכוסה מעיקרא הרי יש לפרש דבלא"ה איכא השתא נחש מגל היכוס מחמת שהיתה רגהא. גגים

ועוד נלע"ד דבלא"ה איכא למימר בכונת דברי התוס' למ"ש ע"ד רש"י דיתכן כי' זה למאי דס"ל בש"ס דבריך ונעברים במסננת אבל למסקנא מפרשה משום הקריבהו כו' כונתם דכל זה נאמר אליבא דר"ן אבל לט"ד דבריך ונעבריה במסננת ס"מ דלא אתי אליבא דר"ן כלל כ"א אליבא דרבנן ולכן ה"ט להסיר משום דבגיר ליה סיעור' ולי"ל היקון בסינון דבהא פליג ר"ן וס"ל דאיכא היקון אבל למסקנ' דמשני משום הקריבהו לא הצטריך לה"ט דמני' לאוקמי מתני' אליבא דר"ן אלא דבלא"ה ה"ט גופיה דר"ן איתא להו לרבנן נמי ואחר אליבא דכ"ע וכמ"ש ר' ישעיה והתוס' יו"ט וזה נכון, אלהכי והכי נהיך טעם אמאי הסרו התוס' בזה"ז יין מגולה לקידוש משום הקריבהו אהר דאין חוששין בו כלל

והנה בעקר ראיתי עיני להרב, עזי אלהוגים בה' גביין דל"צ ע"ב שעמד בזה וז"ל וצריך טעמא לאמאי פסול לקידוש כיון דהאידנא לא קפדי' ויש לזה וז"ל וכ"ל דטעמו של הרי"ן ז' גיאת כמ"ש לאפי' דאין אנו חוששין שיתערב ארס בתוכו כיון דאין הנחשים מצויים גבינו מ"מ חיישי' לדבר אחר כגון רוק שמתערב בתוכו וכיון לקידוש נמי בעינן שיעור לכן חיישינן ביין שנתגלה שמא נתערב בו מרוק או משקה התורה של בעלי חיים דבגיר ליה סיעורא ולכן אלו הטעם ביין שנתנסך ע"ג המזבח דהתם נמי וזהו הטעם דפסול לגבי המזבח משום דהסר ליה סיעורא וכדפרש"י בסוכה עכ"ל, ואחרי המחי"ר דבריו אין מחוורים כלל דזהו דיש לנו לחוש לעירוב רוק של נחש וש"ד שרצים וזהו במקום דשכיחי רחשים והוא בלא"ה אסיר משום סכנה אבל האידנא דלא שכיחי ואנו שותים לכתחילה ולי"ח לסכנת אכי' מה איך יתכן לומר דעכ"ז יש לחוש לשתית נע"ח שיטילו רוק בו דאם הוא בענין שיכול התתול והחולדה או שאר ב"ח לשתות שהם בכלי מגולה דהפיפלו חושב בלא"ה ח"ל דזה נוהרים העולם שלא לשתות מים או יין ושאר משקים משום מיאום וגם דיש בדבר משום קולי דמעלה בו שהוא אכי' בשאר שרצים וכמ"ש הוא' וגם דלא הוה לו להטור והרי"ן ז' גיאת ודעימייהו להודיענו דין זה ריבותא דגם האידנא דליכא נחשים יש לאסור דמאי ריבותא דאכי' דליכא נחשים איכא שאר הנחשים ואם היה היין מונח בכלי דפיו צר מאד ככלים דהאידנא דא"א לב"ח לשתות מהם א"כ מניין לנו לאסור משום רוק שמתערב ואם באנו לומר שמא שתה נחש ויוקלי עשה הרי בלא"ה איכא למיחש לסכנה דחמיר מאיסור וזו לא חיישינן מספק בזה"ז כיון דלא שכיחי כ"ש דלא חיישי' משום איסור דבגיר ליה מסיעור וכה"ש שם הרב לעיל מזה נכונה מרן בנ"י ז"ל יע"ש

ועוד דמ"ש דהרוק מתערב ובפסול לנט"י ולקידו' דבעי' סיעור לא מכרעא דהרי אם נתערב מעט רוק ונתבטל ביין ובמים הו"ל כמאן דליתיה והראיה ממ"ש הרמב"ן ודעי' וה"ד החב"ן ה"א סי' ס"ה וה"ה בכ"ט לשכת הי"ד דיין שנתערב בו מעט דבש כשר לקידוש דלא נכסל לגבי המזבח אלא הדבש כיע"ש והרי ת"ל דמי שדבש בגיר ליה סיעורא מ"מ דאין להקפיד בזה וצ"ע

כי ע"כ הנכון הנראה לו' בדין זה הוא דהנה ודאי אם נתגלה היין והוא מונח בכלי שא"א לשתות מהם הנ"ה כלל וגם לא נכל לתוכו זבובים

וזובים וכו' עוני' לדבעי סינון כלי להסיר' ולא נשתא"כ מגולה עד שנמר ריחו וטעמו ודאי אין לאוסרו כלל לקידוש אבל אם היה מגולה לילה אחת דבלא"ה רוב בני אדם בזה"ז נזהרים שלא לשתות מים המגולים כל הלילה א"כ הה"נ יין, או שהניחוהו מגולה אפילו ביום זמן מרובה עד שנכנסו בו פרעושים וזבובים וצריך סינון בזה יש מקום לאוסרו משום הקריבהו יען מצינו דלסברת ר"ן אפי' בסינון כדי להנצל מהסכנה יש קצת מחמירים לשתות ממנו וע"ז נאמר הקריבהו נא כו' וכמ"ש בירוש' וכפי' הרב ק"חע שם ה"נ י"ל בז"הז לענין קידוש וזה ברור לע"ל

סימן יג

פשוט גבן מה שיש לחקור אם דין זה דאמרינן גם בז"הז יין מגולה אם הוא דוקא לענין קידוש או דילמא גם לענין הבדלה נמי אסיר אם נתגלה וכן אי אסיר לכוס של ברכת המזון או לא.

והנה לפי לישנא דש"ס דפ' המוכר דא"ז דאמרי' אין אומרים קידוש אלא על היין הראוי לנסך ע"ג המזבח למעוטי מגולה וריחו רע כו' דדוקא לקידוש הוא דנאמר ולא להבדלה, וכ"כ לדקדק מדברי הר"ן בה' בפ' ע"פ שכתב וז"ל דהא דאמרי' בפ' המוכר דאין מקדשין אלא על היין הראוי לנסך ע"ג המזבח לקידוש דוקא נאמר אבל הבדלה וברה"מ לא"א כפת התירו בהבדלה כל היכא דהוי חמר מדינה וברה"מ כל היכא דקבע סעודתיה עילויה עכ"ל, הנה מבואר דמ"ש אין אומרים קידוש אלא על היין כו' הוא דוקא לענין קידוש דאתמר ולא לענין הבדלה וברה"מ, ואף דהר"ן לא בא כ"א להתיר חמר מדינה דאף דלקידוש ל"מ להבדלה וברה"מ מהני מ"ש כיון דהאי כללא לא איתמר כ"א לקידוש יש ללמוד דלא נאסר יין מגולה וריחו רע להבדלה וברכת המזון

וישו"ר להרב שער אפרים בסי'א"י שנשאל על זה אי יין סרוח קצת אי כשר להבדל' וא"ל הר"ן אלו ושוב נסתפק למה שכתב בש"ע סימן ער"ב ס"ט להתיר דיש אומרים גם קידוש בחמר מדינה והניח הדבר בצ"ע יע"ש, ולעד"ן דאי מהא ל"מ דמלבד דהסכמת מרן שם כדעת הרא"ש לעכ"פ בלילה אין מקדשין בו, עוד בה דלדעת רוב הגדולים המפורסמים ס"ל דאין מקדשין, ואף גם זאת דאה"נ דחמר מדינה י"א דמהני לקידוש נמי ומינה דכ"ש לאבדלה וברה"מ ואנן ילפינן לקולא להשוות דין הבדלה לקידוש בדבר זה, אבל לאסור יין מגולה וריחו רע בז"הז ולנאמר לגבי קידוש דבעי' דיהא ראוי ע"ג המזבח מנ"ל לאסור גם בהבדלה וברכת המזון ואמהני להרב בית יהודה הי"ו בחא"ח סי' ג"כ שכתב וז"ל ודבר פשוט דאין חילוק בין קידוש להבדלה לענין זה דלא מצינו חילוק ביניהם לדעת כל הראשונים דס"ל דאין מקדשין על חמר מדינה ואפ"ה מבדילין ובהסכמת מרן שם בש"ע וגם דהר"ן קא יהיב טעמא לחלק ביניהם דהבדלה אפשר בפת משא"כ קידוש וכו' אמור, וגם דלא זכר כלל לדברי הרב שער אפרים דהכ"ע דין זה ליין שריחו רע אי כשר להבדלה ודין מגולה שוה להא דריחו רע להרוויהו נתמיעטו מדאמרי' אין אומרי' קידוש אלא על היין הראוי לנסך ע"ג המזבח, ומזה יש להרגיש ע"ד הרב יד אהרן דבמהדורא קמא בסי' רנ"ו בהג"הט הביא להך תשו' דהרב שע"א וכן במ"ב כיע"ש ואילו שם במ"כ בסי' ער"ב הג"הט אות ד' ה"ד הרב בית יהודה אלו דאין חילוק בין הבדלה לקידוש ואיך לא נרגש בזה וצ"ע

איברא דראיתי להרב אורחות חיים בק' שבת דס"ד אות כ"ב שכתב וז"ל יין מגולה אפי' דמברך עליו בפה"ג אין מקדשין עליו ולא ברה"מ ולא הבדלה כ"כ הר"ש הלוי והריא"ג יע"ש, ואדבר קשה דמנ"ל הא מאחר דבש"ס לא אמרו כ"א אין מקדשין כו', הן אמת דראיתי להרב א"ח שם לקמן דס"ה באות י"ט שכתב וז"ל אין מבדי' אלא על היין הראוי לנסך ע"ג המזבח כמו דאין מקדשין עליו אין מבדילין עליו חוץ מן השכר מהמדינה דרוב יינה שכר דמבדילין עליו הואיל והוא חמר מדינה ושאר היינות כבר ביארנו משפטיהם בה' שבת עכ"ל והרי בש"ס לא אתמר אלא אין מקדשין, ושו"ר להרשב"ץ בח"א סי' כ"ה שהביא בשאלה השואל וז"ל עוד נשאת ונתת בדבריך ואמרת שלדברי גאוני המערב אין מקדשין ואין מבדי' עליו לפי דכלל גדול אמרו א"מ ואין מבדי' אלא על היין הראוי ע"ג המזבח ויין זה אין ראוי ע"ג המזבח מהמת הדבש, והשיבו הרשב"ץ ע"ו וז"ל דלא אמרו אלא אין אומרים קידוש אלא על היין כו' והבדלה אינה בכלל קידוש היום ולא הוזכרתי לכתובה אלא שראיתי בדבריך בשם בעל א"ח שהוא משוה הבדלה לקידוש ולמדה ממנו ליין שנתערב מעט דבש ואינו כן כו', ובסוף התשובה כתב ומ"ש בשם בעל א"ח ז"ל כל שאין מקדשין עליו אין מבדילין עליו חוץ מן השכר זה הכלל לא מצאנוהו ושמא המחבר ההוא ז"ל סובר אי סמר הריאן כשר הוא לקידוש וא"כ הוא דעתו ז"ל אפשר להתקיים אבל לדברי הפוסל חמר הריאן לקידוש וכן יין שנפל מעט דבש ויין מבושל כו' אפי' שאין מקדשין עליו מבדילין עליהם ואין למדין מן הכלל זה אפי' לנאמר בו חוץ שהרבה הקילו בהבדלה יותר מבקידוש כו' יע"ש

והנה מ"ש בדעת הא"ח בספק אם ס"ל דיין לבן וכן מבושל ויין שנתערב בו דבש לכשר לקידוש ואתי כללו הדק היטב דכל דאין מקדשין אין מבדילין כן הוא לפי האמת דס"ל להרב א"ח בכל הני יינות דכשרים לקידוש כמבואר שם בדבריו בדס"ד יע"ש, אבל עכ"פ לאסור יין מגולה וריח בע להבדלה אין לנוראיה ברורה דאם בזנו ללמד מדין קידוש יש מקום לחלק וכמ"ש הרשב"ץ גופיה דהקידוש מד"ת והבדלה מתקנת אנשי כנה"ג.

וראיתי להרב ערוך השלחן נר"ו בא"ח ר"סי ער"ב סה"ל הרשב"ץ אלו וכתב וז"ל משמע דכל שמחמת גריעותו אין מקדשין עליו ה"ה כמו יין מגולה או שריחו רע ה"נ אין מבדילין עליו ודלא כהרב שע"א סי' ה"י יע"ש, ואף דהכי משמע דלא התיר הרשב"ץ להבדלה כ"א יין לבן ונתערב בו דבש ומבושל וחמר מדינה מ"מ ללמוד מדבריו ולאסור מגולה וריחו רע אין לנו ראיה דאי מבו' מ"ש אין אומרים קידוש אלא על היין הראוי לנסך ע"ג המזבח דממעטינן מגולה וריחו רע, הרי כתב שם הרשב"ץ דלקידוש אמרוהו ולא להבדלה וגם שיש לחלק ביניהם דקידוש מד"ת והבדלה מתקנת אנשי כנה"ג א"כ עדיין ספק הרב שע"א במקומו עומד, וא"כ מתא הזי לפתב ודלא כהרב שע"א וצ"י.

ומ"מ

ומ"מ נר' לק"ד לענין דיצא דגם על היין מגולה בז"הז ושריחו רע קצת דראוי עכ"פ לשתיה מבדילין עליו היכא דאינו מצוי יין אחר אבל לכתחי' היכא דיש יין אחר יש למנוע עצמו שלא להבדיל עליו וה"ה לכוס לבה"מ והוא ברור ועיין להרב יעבץ בס' עמודי שמים בה' הנהגת הסעודה דרצ"ה ע"א שכתב וז"ל כיוצא בו ראוי ליזהר ביין מגולה שלא לברך עליו כמו שאין לקדש עליו יע"ש

סימן יד

עתה אקום לבאר אם קידש על היין מגולה בז"הז אם יוצא י"ח קידוש בדיעבד אי לא
והנה לפי מה שנסתפק הרב שע"א בתשו' הנז' לענין יין שריחו רע דאם אינו בנמצא יין אחר דיותר טוב לקדש על היין מעל השכר וכתב דזה אינו דהרי אמרו הטעם לפי שאינו ראוי לנסך ע"ג המזבח א"כ משמע אף דאינו בנמצא וצ"ע עכ"ל, ולכאורה נר' מדבריו דאפי' אם עבר וקידש דאינו יוצא י"ח דכיון דאינו בנמצא הו"ל כי אין לו תקנה וחשיב בדיעבד כמ"ש הרב מ"הל בפ"ו מי' ק"ן ופסקו מור"ם בס' המ' בא"הע סי' קס"ט סי"ג והרב משפטי שמואל בסי' י"ל יע"ש אבל נראה לקושטא דמילתא דגם אם אינו מצוי יין אחר לא חשיב זה כדיעבד מפני שאין לו תקנה יען יש לו תקנה לקדש בפת ואה"נ דגם הרב שע"א מודה דאם בדיעבד קידש יוצא י"ח ואדרבה יש לדקדק מלשו' דש"ס דקאמר אין אומרים קידוש אלא על היין כו' נר' דהיינו לכתחילה אין אומרים אבל בדיעבד לית לן בה

ויש"ר להר"בדכ"י בר"ש ער"ב דנסתפק בכיוצא בזה ובתהי' רצה להביא ראיה מדברי הרמב"ן דס"ל דאם קידש ביין לבן בדיעבד לא יצא ה"נ לענין מגולה שמדברי הריטב"א יש ללמוד דיוצא בדיעבד ושוב הביא דאף אם יהיבנא ליה כל דיליה בנ"ר יש לנדה ולקדש פעם אחרת ממ"ש במנחות דס"ל ע"א דלכתחי' אומרים לו הבא שמנה ושחטה וה"ט משום הקריבהו נא כו' יע"ש, ולק"ד נראה דעדיין יש לחלק דהתם כיון דהוי צורך גבוה ועדיין לא השלים המצוה לגמרי כ"ז בשחיטה דאעיקרא שחיטה לאו עבודה היא התירו לו לכתחי' לחלל שבת משום הקריבהו כו' כדי שיקיים המצוה בהדרת טובה ממנה משא"כ ביין מגולה דאעיקרא כי קא קפדינן בז"הז דליכא משום סכנה כ"א דוקא משום הקריבהו וכל שעבר וקידש וקיים מצות קידוש היום בברכה שקידש הרי הוא יוצא י"ח ממ"ע דזכירת שבת וכבר שתהו הכוס ג"כ ואם יש פקפוק ביין עצמו משום הקריבהו וכבר שתהו ג"כ וגם דעכ"פ במ"ע דזכירי' שבת כבר קיימ' לגמרי וגם ברכת בורא פרי הגפן הוי כדינה ואיכא למי' דבדיעבד יצא ולא קפדינן משום הקריבהו כ"ז דוקא לכתחי', משא"כ גבי קרבן דהשתא הוא דהתחי' בו לקיים המצוה ושחטו להקריבו לקרבן ושוב רצה לקיים המצוה מן המובחר בקרבן אחר הטוב ממנו אה"נ דלכתחי' מותר הגע עצמך דשחט כחושה ועשה החטאת כתיקונה לגמרי בכל חוקותיו ובכל משפטיו וה"נ לעולה כמ"ש שם התוס' והרמב"ם מי שם פה לאדם לו' ליחזור ויביא שמנה לקיים המצוה פעם אחרת בודאי דזה אינו יכול לעשות בשבת ואפילו בחול איכא משום בל תוסיף דלא מצינו דלכחוש נפסל בדיעבד כמבואר מדברי הרמב"ם בפ"ז דאיסור מזבח יע"ש וכן מוכח להדיא במנחות דפ"ד ממ"ש לר"ל דבדיעב' מותר משום כחוש ואפי' ר"י מודה דלא פליג עליו אלא מכח דכתיב מראשית כו' יע"ש

והנה בירוש' סו' פ"ל דסוכה על מתני' דתני נתגלתה או נשכבה כו' שהמים והיין המגולים פסולים ע"ג המזבח בעי התם וס"ל הוא בעי מימי' עבר והביא כשר הגי ר"י דרומיא קומי ר"י שהמים כו' מ"ט ומה אחד מן הנאן ממשקה ישראל מלבד שהוא מותר לישראל' וכו' הרב קרבן העדה שם וכיון דמקרא אסיר אפי' בדיעבד נמי אסור עד כדון מים יין מנ"ל על שם המשמח אלהים ואנשים וכירוש הרב הנז' עד כדון מים אסיר משו' ממשקה ישראל אלא יין מ"ט אסיר דהא אפי' להעבירו במסננת והא חייש משום נחש נפקו' ואפי' דהעבירו במסננת אינו משמח אנשים דמתייראים ממנו אולי נשתייר בו מארס הנחש כו' יע"ש הרי דבדיעבד ל"מ סינון ליין לגבי המזבח אפי' דאינו כ"ז משום הקריבהו דזהו אליבא דר"נ דסל"ה בש"ס דילן שם ובב"י שם וכיון דאיתקש יין דקידוש ליין לגבי המזבח א"כ כשם דביין לגבי המזבח אפי' בדיעב' ל"מ ה"נ יין לקידוש וכדאמרי' אין אומרים קידוש אלא על היין הראוי לנסך ע"ג המזבח למעוטי מגולה דעברי' במסננ' כר"נ דלתפ"ס איכא משום הקריבהו והרי מצינו בירוש' דכל כה"ג למזבח בדיעבד אסור

והכי נר' להוכיח מהירוש' הנזה דאם קידש על היין מגולה אפי' דיעבד לא יצא וצריך לקדש פעם אחרת אבל אחר ההתבוננות אדרבה י"ל לאידך גיסא דיש ראיה מהירוש' הנזה לענין קידוש מותר דע"כ לא נאמר זה בירוש' דאפי' בדיעבד ל"מ למזבח משום דאיירי במגולה גמור ובזמן דשכיחי נחשים ואיכא איסור משום סכנה וכי התיר ר"נ בסינון איכא משום הקריבהו לש"ס דילן וזה ג"כ כמ"ש בירוש' דאינו משמח אלהים ואנשים דמתייראים קצת ואיכא חשש בתוכו יין משא"כ השתא לגבי דידן דלא נאסר יין מגולה לקידוש מעיקר הדין ומדינא דש"ס משום סכנה כ"א משום הקריבהו ואינו כ"כ חמור כמו בזמן הש"ס כ"א מה שנוהגים הפחות והסגנים להקפיד ומשום הקפדה קצת הוא דאסרוהו בכה"ג דליכא פיסול גמור מדינ' לא מד"ת ולא מד"ס כ"א משום דרך כבוד ומעלה בכה"ג אם קידש בדיעבד על היין הזה שהיה מגולה בודאי דיוצא י"ח ואיה אפשר לו' דאם אינו מצוי לו יין אחר ובלא"ה הוא שותה מיין זה המגולה ואינו מקפיד בזה הגילוי דשפיר מצי לקדש בו אפי' לכתחילה מלקדש על הפת

ועוד נר' לק"ד להתיר בדיעבד דכיון דעיקר דין זה דהקריבהו ביין מגולה בז"הז אינו אסור כ"א בשיש בו חשש קצת ומזה יצא לנו לאסור גם בדליכא חשש וכיון דאיכא ספק אם יוצא בדיעבד או לא נר' דאין צריך לחזור ולקדש ואמינ' לה ממ"ש הרמב"ם בפ"ו דאיסור מזבח הי"ג וז"ל חטים שליקטן מגללי בהמה וזרען הרי אלו ספק אם עבר מונים בזריעה או עדיין הם מאוסין בזריעה או עדיין הם מאוסין לפיכך לא יביא מהם מנחות ואם הביא כשר והיא בעית הש"ס במנחות דס"ט וסלקא בתיקו ומבואר שם דהר"ע דיש בד לאוסרם משום הקריבהו ולא התיר הרמב"ם כ"א בזרען ובדיעבד דס"ת הא אם היו מאוסי' בודאי היו אסו' אפי' בדיעבד משום הקריבהו וכיון דבעיית הש"ס בזרען סלקא בתיק"ו דהוי הדבר ספק לכן פסק הרמב"ם להקל בס' זה דהוי מדרבנן וא"כ ה"נ בנ"ד שקידש ביין זה מגולה דאינו מאוס לגמרי
כמו

כמו שביארנו ועדיף טפי מספק מאום הנו' בש"ס לכן חשבינן ליה כש' מאום עכ"ש לאסור לכתחילה ולא בדיעבד

אמנם דק"ל ע"ד הרמב"ם אלו במ"ש הרי אלו ס' אם ענה מיאוסן בזריעה אי לא והרי לאליא אמרו שם בש"ס ל"צ דנקטינהו וזרעינהו וקא בעי לאהויי מנחות מינייהו מאי משום דמאיסותא הוא וכיון דזרעינהו אזלא ליה מאיסותייהו או דילמא כחישותא הוא והשתא נמי כחושה הוא תיקו יע"ש , הרי דלא הוי צד הספק אם עבר המיאום ע"י הזריעה אי לא דזה פשיטא להש"ס דהוא עובר המיאום אלא הס' הוא משום דהוו כחושים וכמו שכן הק' הרב לח"מ שם והוא תימא למרן הקדוש שכתב בכ"מ ע"ד הרמב"ם דיצא לו דין זה מהן סוגי' ואיך לא הרגיש בזה עליו זל"י

אלא דק"ל בעיקר הסוג' עצמה לצד הב' דקא' א"ל משום כחישותא והשתא כחוש דהיכן מצינו דמשום כחוש אם הקריבן בדיעבד שיהא אס"ר דהרי אינו אלא למצוה מן המובחר כמ"ש הרמב"ם ז"ל בפ"ה דאיסורי מזבח וכמש"ל ואם נאמר דבעיית הש"ס הוא לאקריב לכתחילה והכי נר' האמת קשה למאי מספק"ל אם יש בכחשותא משום הקריבהו דשפי' דיש איסור וכמ"ש שם במנחות דס"ד דאפי' בשבת אמרינן לכתחילה הבא שמינה ומהוט לכן נראה ליישב דודאי דבכחוש לא יש איסור משום הקריבהו כ"א בכחוש שעדין לא קיים המצוה וכמש"ל אבל כל שעדין לא גמר המצוה ויש להביא שמינה לא יביא כחוש וצד הבעיא הוא דבזה דהכחוש הוא דבא מצד המיאום יהיה אסור אפי' בדיעבד דאינו כחוש מתחילת בריאתו ושלקה בתיקונו ולכן פסק הרמב"ם לחקל דבדיעבד כשר דהוי ס' דדינא ולקולא ואפשר דבזה נמי יתיישב דברי הרמב"ם דנקט בלשון הבעיא במאיסותא לבד ולא בצד הכחוש דרצה לפרש דעיקר הכחוש עצמו תלוי בצד המיאום דהכחש הזה הוא בא מצד דנמאס מעיקרא וכן עד"ז תי' הרב לח"ס ז"ל דברי הרמב"ם שם כיע"ש

ובזה מינח ניחא לי מאי דק"ל טובא לעט"ר הרב א"א נר"ו בעיקר הסוג' בעיית רמי ב"ח דבעי חטין שבגללי בקר כו' מהו ופריך הש"ס למאי אילימא כו' תנינא כו' אלא למנחות פשיטא דלא הקריבהו נא כו' לא צריכא דנקיטנהו וזרעינהו ובעי לאהויי מנחות מינייהו מאי משום דמאיסותא הוא וכיון דזרעי' אזלא למאיסו' א"ד משו כחישותא הוא והשתא נמי כחוש תיק"ו הרי דהש"ס שקיל וטרי בפירוש בעיית רמי ב"ח ובתחי' פשטה וקאמר הש"ס תנינא כו' קאמר אלא למנחות ואח נמי קאמר פשיטא דלא משום הקריבהו נא כו' , ואסיק ל"צ דנקטינהו וזרעינהו כו' והדבר קשה דאמאי לא פשיטא ליה ממתני' דמנחות דתנן בפ' כל הקרבנות דס"ה דתני אין מביאין לא מבית הזבלין ולא מבית השלחין ולא מבית האילן ואם הביא כשר ופי' הרב ר' עובדיא בפירוש הראשון דנמצאו פירותיה כחושים ובכי' הב' פי' דהטעם דאין מביאין מבית הזבלים הוא מפני דהזבל מבאיש ומפסיד טעם הפרי וכ"פי במה דתני דאין מביאין מבית השלחין ולא מבית האילן מה"ט גיפים דפירותיה כחושים יע"ש הרי לך בכי' דאכי' דאיכא משום מיאום בשדה שנזדבלה וכמו כן משום כחושתא עכ"ז כשר בדיעבד כדקתני ואם הביא כשר וא"כ תו מאי קבעי רמי ב"ח ותפשוט ליה הש"ס מהך מתני' וא"ד נר"ו ונני ידיין **אברהם** נר"ו רצה להרץ לו דהך מתני' איירי בנענועתה וב' אנחנו כנר' מתני' שם בתחי' הפרק דקתני כל קרבנו' הצבור כו' חוץ מן העומר וב' הלחם ועלה סמיך ליה הך דקתני אין מביאין כו' וככי' הרב רבינו עובדיה ל' דיז ובעיין הוי למנחות וח"ד ינ"ו ואין חי' זה מהוור כלל דמנגד ללדעת התוס' וכמ"ש התוס' שם וגם הרמב"ם סל"ה ז מתני הלזו נמי לכל המנחות קאמר וכמ"ש ג"כ הרב תוס' י"ט יע"ש , זאת ועוד דאלו בא תפשוט הבעייא משם דדוקא בעומר וב' הלחם הוא דתני דאין מביאין לכתחילה משום כהיכותא ואכי"ה קתני ואם הביא כשר מינה דשאר מנחות מהני אכילו לכתחילה

וכשאני לעצמי מריש הוה אמינא ליישב לזה די"ל דבעיין דב"ש איירי דהמיאום אזלא ליה ע"י הזריעה ומתני' דאין מביאין מבית הזבלים גר הזבל בנזדבלה השדה מנחים הכרי דיש להלה דין חב בעיין היא נהטיב עלמן דהיו מונחים ונזרעו ואדרי ע"י הזריעה כלה ואבד אותו הטעם וי"א פרח וכגים הקשות באו לכאן ונהלכו לגמרי והו ליכא בהו עוד צד מיאום כלל אבל בנזדבלה דהבהמה בעצמה נדלה מכח הזבל הוא נותן טעם לחטה שהיא גדלה בזבל ומבאיס הכרי , ויש סמך לזה מה"ש בפסיקתא דאיכא רבתי פי' מ"אח חמרה דשתינן ברמשא טעם קיברא הוא ליה ומפ"ש דהך גבנא הוה לן נגוני' על קבר דאבוהן כו' יע"ש , וגם על מה דלא כפיטא הש"ס הבעייא דמשום כחישותא בדיעבד מרי לדעת התוס' והרמב"ם דמתני' איירי בכל המנחות או אכילו לכתחילה לדעת ר' עובדיה דמתני' איירי דוקא בעומר וב' הלחם אבל לכל המנחות מרי לכתחילה משום דיש לדחות דאימא דטעם דמתני' דהני אין מביאין כו' לאו משום כחישותא אלא ה"ט משום דאין הפירות מוטעמים וככי' הרמב"ם או כפי' רש"י שכי' גבי אין מביאין מבית האילן משום דלא גדלה יפה כו' יע"ש

ואפשר לומר דלאו משום כחישותא הוא אלא משום דאין הפרי מוטעם או אין הפרי כ"כ יפה במראה או דאינה מתגדלה כל צרכה ולאו ה"ט משום כחישותא וזהו מה שהיה נראה ליישב לקו' עט"ר א"א ורבי נר"ו , גרס הכתי לא איפרק מהולשא לפי' רע"ב דקא מפרש להדיא דה"ט דמתניתין משום כחישותא אכתי הקשו' בעיין דכחישותא לא מיפשט לכתחי' כ"א בעומר וב' הלחם לפי דעתו דבהאי איירי מתני' אלא לשאר מנחות כשר אפי' לכתחילה

והנלע"ד ליישב גם לזה הוא דיש לחלק בין כחישות דמתני' לאה דבעיין דכחש דמתני' הוי דיוצא כחוש מסיבת דבר אחר הגורם לו ולא הוי הכחישות מחמת הכרי עצמו גרם כחוש דבעיין דהוי מסיבה דהכרי עצמו הוא כחוש מעיקרו ועי"ז הכרי היוצא ממנו הוא כחוש יותר נכה"ג דהוא כחוש דבכחוש הוא דאיכא לספוקי אי כשר למנחות אי לא , ועל שביעתה באתי דלפי מה שביארנו דטעם חלזו אם יש לאסור משום כחישות' הוא משום כחוש זה הע"י שהיה מאום מעיקרו א"כ בזה וכיון' בזה הוא דאיבעייא ליה בכחוש כזה דבא מחמת המיאום דמעיקרו ועל"ד שכתבנו ליישב דעת הרמב"ם וכמ"ש הרב לח"מ ול"ד למתני' דאין מביאין מבית הזבלים שכי' רע"ב דאיכ' משום מיאום וכחוש דהאם במתניתין הביאים לא גרם ליה הכחישות שכ"כ להדיא רע"ש שם וז"ל לא מבית הזבלים משדה דצריכה לזבל דשמא לא נזדבלה כל צרכה ונמצאו פירותיה כחושים יע"ש דש"מ מדבריו דמלבד דביאום לא גרם לו הכחוש אדרבה אם היה מוזבלת כל צורכה לא היו הפירות

כחושים

כקושיא וא"כ ל"ד כלל דיגא במתני' לבעייא דש"ס ולכן לא הביא הש"ס פשיטות מהך מתני' וזהו מה שנראה לע"ד ליישב לזה ודוק

ולמאי דאתאן עלה מבואר יוצא דאם קידש בזה"ז על יין מגולה בדיעבד י"ל יצא ידי קידוש יען היין גופיה הוי ראוי לברך עליו בפה"ג ול"ד למ"ש הרב פ"וב סי' קע"ו בקידש על היין ונמצא מים וכן לתשו' הרדב"ז ח"ג סי' תל"ז והרב שמח דהיי סי' ס' בקידש על היין ונמצא חומץ יע"ש דהתם היין גופיה שהוא העיקר חסר משא"כ בנ"ד וכאמור ועמ"ש בעניותי בזה בתשו' במ"א בס"ד ואכמ"ל

וישור להרב הגדול בס' מתנה יהודה בה' הונאה סי' י"ל דרי"ו ע"ב שנר' דעתו דקצת מכריע דלדעת הרי"ן גיאת ז"ל דאסור לקדש ביין מגולה ואם קידש בו אפי' בדיעבד לא יצא י"ח אבל ביין תוסס מגולה כל דלא עבר טפי מג' ימים מותר לקדש עליו ויע"ש מה שהאריך בענין זה ובמה שכתבתי לעיל בסי' הקודם בס"ד וכעת אין הפנאי מספיק להשתעשע בדברי קדשו ודוק

סימן טו

האותיות שאלוני למאי דקי"ל בדין עירוב דמזכה לכל בני המבוי, אי בבן הסמוך על שולחן אביו והוא גדול בשנים אי יכול הוא לזכות ע"י הבן הזה בעירוב לאחרים, ואת"ל דלא מני זכי, ביתום הסמוך על שלחן ב"הב מהו, ואת"ל דע"י זה מני לזכות אם הוא אדם אחר והוא עני ועכ"ז הוא סמוך על שולחן אחרים איכול לזכות ע"י האיש הזה הו לא.

תשובה עיקרא דהאי מילתא איתא בעירובין דע"ט ע"ב תנן התם כיצד משתתפין במבוי מניח את החבית ואומר הרי זו לכל בני המבוי ומזכה להם על ידי בנו ובתו הגדולים כו' אבל לא על ידי בנו ובתו הקטנים מפני שידם כידו, ובפי' דהך מתני' נחלקו גדולי רבותינו הראשונים מערכה לקראת מערכה, דהנה דעת ר"ת בס' הישר בחידושיו לגיטין סי' ק"ז קא מפרש לגדולים דתני במתני' לאו גדולים ממש אלא כל שאינו סמוך על שולחן אביו נקר' גדול ובנו ובתו הקטנים לאו קטנים ממש אלא גדול סמוך ע"ש אביו מיקרי קטן, והביא שכן מוכח מסוגי' הש"ס בפ"ק דב"מ די"ב גבי מתני' דקתני התם מציאת בנו ובתו הקטנים כו', דקאמר שמואל טעמא דמתני' מפני מה אמרו מציאת קטן לאביו דבשעה דמוצאה מריצה אצל אביו ואינו מתיירא בידו וקאמר התם כו' דאמר ר"ת בר אבא אמר ר"י לא גדול גדול ממש כו' אלא גדול וסמוך על שולחן אביו זהו קטן, קטן ואינו סמוך ע"ש אביו זהו גדול יע"ש, וכיון דקי"ל כר"י א"כ אין לזכות העירוב ע"י בנו הגדול הסמוך ע"ש אביו, וכ"כ עוד ר"ת שם בחי' לעירובין סי' ר"ן יע"ש וגם התוס' ז"ל שם בעירובין בד"ה ומזכה ובב"מ שם בד"ה ר"י ובגיטין דס"ד ע"ב הביאו ש' ר"ת הלזו וכתבו שם בעירובין דכן הוא דעת ר"י יע"ש, וכן פסקו שם בפסקי תוס' עירובין סי' קנ"ד ובגיטין סי' ר"נג ובב"מ סי' נ"ה יע"ש, וכ"כ דעת הרא"ש בפ"ק דב"מ סי' ג"ל ובעירובין בפ' חלון סי' א'

אלא דראיתי שכתב שם הרא"ש היה אומר ר"ח דלר"י כו' והה"נ הכא כו' יע"ש דהנה מ"ש בשם ר"ח ז"ל לא שמענו ולא ראינו בדברי התוס' ושאר הראשונים לזכרו כלל דעת ר"ח בזה אלא דעת ר"ת וכלשון הזה שכתב הרא"ש כתבו התוס' שם בעירובין ובשאר דוכתי בשם ר"ת דוקא, וידוע דהרא"ש ז"ל תמיד הוא נגרר אחר דברי התוס' ועם שנראה לו דגם ר' חננאל קאי בסברא זאת עכ"פ הי"ל להביא לר"ת ג"כ, כי ע"כ נראה ברור דט"ס הוא וצ"ל היה אומר ר"ת במקום ר"ח, וכ"כ להדיא הרא"ש בפ"כ דגילה בסי' ו' יע"ש, וכ"ע בקיצור פסקי הרא"ש שם יע"ש, והג"מיי בפ"ב מה' עירובין, וכ"ש האגודה בעירובין סי' פ"ב ובגטין סי' קי"ו ובפ"ק דב"מ סי' כ"ל יע"ש, ורבנו ירוחם בס' אדם נתיב ד' ח"ג וארחות חיים בה' עירובין סי' י"ט ומהר"ם בר ברוך בתשו' לס' נזיקים סי' ת', והמרדכי בפ"ק דב"מ סימן רמ"א שכתב ואנן עבדינן עובדא כר"ת ולחומרא יע"ש ויש להרגיש על הג"א בפ' חלון שכתב ומהר"ם לא כתב אלא דברי ר"ת שהרי כתב ג"כ דעת ר"ש החולק לר"ת אלא דנקט לחומרא כר"ת

והיותר ק' לע"ד הוא על הר"ב אשכנזי ז"ל בתשו' סי' ל"ח שכתב דמהר"ם הש' לסברת ר"ש יע"ש, ואחרי המ"ה ליתא דאדרבא כתב להדיא ואנן עבדינן כר"ת אלא דלרבותא כתב עוד כו' כאשר יראה הרואה וצ"ע ועיין בת' אחרת לקמן בהה"מ מה שאכתוב ישוב לזה בס"ד וכ"כ תלמידי הר"פ הביא דברי הר"ב בש"מ לב"מ שם בפ"ק די"ב, וכ"כ הוא דעת הר"פ כמ"ש בשמו הכל בו והאורחות חיים שם, וכ"נ דעת המרדכי שם בב"מ סי' ר"ס ובר"פ חלון סי' תק"ך יע"ש, וכן הוא דעת הרשב"א ז"ל כמ"ש בס' עבודת הקודש בשע' ד' דכ"ה ע"א להביא שם דעת ר"ת בסתם ושוב כתב ויש מי שהורה כו', וכבר קי"ל דפוסק דמביא ס' ראשונה בסתם והס' השנייה בשם י"א קי"ל כסברא הראשונה וכמ"ש מהריק"ו ז"ל בשו"ל"ח והרב כנה"ג בא"ח סי' ש"ה, ובכללי הפוסקים שם באות מ"ו ובאות ס"ב יע"ש וכ"כ מתשו' חמים דעים סי' ס"ו כהר"ב ז"ל ויזכה ע"י אחרים ולא ע"י בנו ובתו הסמוכים על שולחנו יע"ש

אכן מצינו להקת הפוסקים החולקים לס' ר"ת הלזו הרמב"ן הביאו הר"ב בש"מ שם בפ"ק דב"מ דחלק לר"ת וכתב דכי איפליגו שמואל ור"י וקי"ל כר"י דלא גדול גדול ממש ה"ד גבי מציאה ומטעם איבה, גרס במה שהאב רוצה לזכות ע"י בניו ליכא איבה יע"ש וכ"כ הריטב"א בשמו בחי' לב"מ שם בשיטה הנדפס בתוך חי' מהרמ"ג, ובחי' לעירובין לדף ע"ט, וסיים שם וכן דעת מורי הרב ז"ל והוא הנכון וכן דעת הגאונים יע"ש

והנה לנו לדעת במ"ש הריטב"א ז"ל וכן דעת מורי הרב דאם כונתו הוא על רבו הרשב"א הלא קשה שהרי מדברי הרשב"א בס' עבודת הקודש נר' דס"ל כר"ת וכמש"ל ולכן נ"ל דמ"ש וכן דעת מורי הרב הוא על רבו הרא"ה ז"ל, אלא דראיתי להרב מקור ברוך בסי' ו' שכתב לדרכו של הריטב"א כשמזכיר רבו סתם המורגל בפיו הוא הרשב"א ז"ל ואם נאמר שהוא הרא"ה הוא דוחק

והגם דהרב כנה"ג בי"ד סי' ק"פ הג"הט אות ז' ובתשו' בעי חיי בח"מ ח"א סי' קל"ם דקס"ז ע"ג כתב דכשמזכיר הריטב"א להרשב"א אומר מורי הרשב"א יע"ש וכיון שכן כאן שכתב מורי הרב סתם בודאי דכונתו להרא"ה וכבר אני עני הארכתי בזה בס"ד בקונ' שכללי' ובס' הקונטרס הח"מ סי' כ"ה בכללי הקי"ל יע"ש ובאח"הע סי' קט"ו ס"א יעש"ב בס"ד ואכמ"ל

ואכמ"ל ומ"ת במ"י לקטן לא איפרק מחולשא דאכילו אסנאמר למודי הרב שכתב הריטב"א הוא הרא"ה ול"ק מזה להרשב"א בס' עבודת הקודש . הרי מצאנו ראינו שהרשב"א ס"ל כהרמב"ן ז"ל וחולק לר"ת וכמ"ש הרב נ"י בשם הרשב"א ז"ל והרנב"ר יע"ש

גם ראיתי להר"ב אשכנזי שם בסי' ל"ה שכתב על שם הרשב"א דאע"ג דבחי' לעירובין הביא הב' סברות ולא הכריע מ"מ בחי' למציעה פליג עלייהו דבעלי התוס' בהביא לעירוב ודחה ס' התוס' בשתי ידים יע"ש

הרי מבואר לעת הרשב"א להדיא דחולק לר"ת וא"כ למה הביא בס' עבודה הקדש לס' ר"ת נסתם ועשאה ס' עצמו וס' החולקים הביא בשם יש מי שהורה . ואפש"ל דאה"ן להרשב"א דעתו כדעת הרמב"ן וחולק לר"ת כאשר העידו משמו הרנ"י והר"ב ז"ל אלא דעכ"ז רצה לחוש ולהחמיר לענין מעשה לס' ר"ת כאשר הדבר מפורש בתשו' המיוחסות סי' רי"ג דאחר שהביא שם הב' סברות סיים וכתב וטוב להחמיר כס' ר"ת יע"ש . ומאחר דלענין מעשה הם להחמיר גם לס' ר"ת לכן בס' עבו"הק שהוא פסקי דינים הביא בתחילה ס' ר"ת לחוש לדעתו להחמיר ואח"ך כתב ויש מי שהורה שהיא ס' הרמב"ן ודעימיה החו' לר"ת ז"ל להחמיר כדברי שניהם ועדין צ"ע שהי"ל להביא ב' הס' בסתם או תרווייהו בשם יש י"א ולכתוב דטוב להחמיר כדברי ב' גם דעת הר"ר שמשון מפלאיירא ה"ל מוהר"ש בתשו' לס' נזיקין סי' ה' ומרדכי בפ"ק דב"מ סי' רמ"א ובאגודה שם סי' כ"ך שחולק גם הוא לר"ת ומחלק בין מניח' דליכא לעת אחר' מקנה להיכא דאיכ' דעת אחרת מקנה וכ"פ בתשו בהג"א בפ' חלון יע"ש

אלא דראיתי להסמ"ג במ"ע מד"ם סי' א' שכתב דר"ש מפלאריירא פסק כשמואל ושגב ר"ש בר אברהם הכים"ל שכתב וז"ל ומדברי זקני הרב ר"ש בר' מתוך סוגיית הירוש' דערובין פ' חלון דאין מביא שם כלל דברי ר"י אלא מוכחת הסוג' שמדבר בקטן ממש ובירוש' דב"מ מביאה עכ"ל וכ"כ בהג"מי בפ"א דעירובין יע"ש . ואחרי המ"ר יש לתמוה במ"ש שהר"ש פסק כשמואל דהרי אעיקרא לא ס"ל להר"ש דמחלוק' שמואל ור"י שייך ג"כ בעירוב כ"א פלוגתייהו דוקא הוא במציאה לבד ומשום דליכא דעת אחרת מקנה ובהא הוא דחולק על ר"ת דקא מפ' דכי היכי דפליגי במציאה ה"נ פליגי בעירוב דליתא וא"כ לא שייך לומר דפסק כשמואל דאעיקרא לא ס"ל להר"ש מחלוקת זה גבי עירוב וכ"נ לי הוכחה גדולה מדברי הר"ש בר אברהם שמביא ראיה מהירוש' דב"מ דהביא לדברי ר"י וגבי עירוב אינו מביא דס"ת דר"י לא לדבר כלל גבי עירוב וע"ק ע"ד הסמ"ג והג"מי שכתבו וז"ל וכן הבה"ג לא הביא כלל דברי ר"י אלא מס' לגמרי דסובר כשמואל וכן רבי' נסה יע"ש

והנה אמת למ"ש דהבה"ג ס"ל כשמואל לגמרי היינו דבמתני' דב"מ דקתני דמציאת בנו ובתו הגדולים הביא המשנה כצורתה ולא הביא כלל לדברי ר"י שם משמע לגדולים וקטנים כמשמען וא"כ מינה נראה דפוסק כשמואל אפי' לגבי מציאה וכ"כ בהג"מר בשניות בפ"ק דב"מ סי' תמ"ו יע"ש ועמ"ש הרב הלכה למשה בכי"ז דגזילה הי"ג דלק"ה ע"ב דנפלס מיניה לאר דברי הסמ"ג וצ"י ומה שיש לעמול עוד בזה אכתוב לקמן בתשו' לה"מ בס"ד אבל מ"ש להרמב"ם פסק כשמואל יש להשיב דהדי איכא למימר דסובר הרמב"ם ז"ל דלא שייך בהא דעירוב פלוג' דר"י ושמואל וכ"ע מודו כס' הרמב"ן ודעימיה וכמ"ש מ"ב בדעתו נפ"א דעירו' ה"ך יע"ש

וכבר ראיתי למרן הב"י בא"ח סי' שס"ג שכתי' ע"ד הטור שכתב כלשון הסמ"ג ז"ל להרמב"ם פסק כשמואל והשיב עליו דלא דק דהרמב"ם ס"ל דלוקא במציאה הוא דאיפליגו וכו' שכן הוא דעת הרי"ף ז"ל דבפ"ק דב"מ כתב לדברי ר"י ובעירובין הביא המשנה כצורתה ויש טעם לחלק בין מציאה לעירוב וכמ"ש בתשו' להרמב"ן בסי' רי"ג יע"ש וכ"כ הכ"מ שם והנה מ"ש דכן הוא דעת הרי"ף כ"כ בשה"ג בפ' חלון דמדהביא הרי"ף המשנה כצורת' משמע דס"ל דגדול וקטן ממש הוא וא"כ קשה ע"ד הג"א בפ' חלון שע"ד הרא"ש כתב וכן המיי' ורב והאלפס ורמב"ם פסקו כשמואל כו' יע"ש והנה דעת רמב"ם לא נתברר ועיין להרמב"ם בב"כ דקל"ו ע"ב ד"ה נקנייה לבנו קטן יע"ש ועמש"ל בס"ד בתשו' לה"מ בזה ואכמ"ל . אכן דעת הרי"ף והרמב"ם אין הכרח לומר דס"ל דפליגי ר"י ושמואל גם בעירוב ולומר דפסקו כשמואל וכמו שפסק מרן ע"ד הטור ועי' להירך אברהם הב"ח ה"ב סי' ע"ה שלא זכר לדברי מרן והסמ"ג בזה וצ"י ומה שהי' הפריסה שם דלהטור דס"ל דפליגי גם בעירוב לגבי דידי הוי ס' הרמב"ם דפסק כשמואל יע"ש וגם הרב"ה כ"כ בפסקיו' יע"ש

ובזה מיושב גם דברי הג"א דקאי ע"ד הרא"ש אלא דיש להשיב ולומר שהוא דוחק לומר כן בדברי הטור וכ"ש בכונת דברי הסמ"ג כאשר יראה הרואה , ושו"ר להרב מרכבת המשנה אלפאנדארי ז"ל תמה ע"ד הג"מי אלו במ"ש דהבה"ג פסק כשמואל דמי הגיד לו זה ואיך כתב וכ"כ הרמב"ם דהרי בפי"ו מה' גז"וא פסק כר"י וגם הרב מגן שאול בל' הרמב"ם ז"ל דל"ז עמל בזה ע"ד הסמ"ג והג"מי שכתבו אחר דברי הר"ש והרשב"א דפסקו בעירוב כשמואל וכו בה"ג כו' שסוברים כשמואל לגמרי וכ"כ הרמב"ם דליתא יע"ש והנה מ"ש דסוברים כשמואל לגמרי ט"ס הוא וצ"ל דסובר לגמרי כשמואל וע"ד בה"ג קאי לבד וכמו שכ"כ להדיא בהג"מ ומ"ש וכ"ע הרמב"ם לגדלים קאי על מה דאיירי ביה בענין עירוב אלא דממילא השתיענו דעת בה"ג דס"ל לגמרי כשמואל גם במציאה כאשר מוכח מדבריו במקומם בב"מ וכמ"ש בהג"מר ועמ"ש הרב נהר עסק בתשו' סי' מ"ד והוא תימא איך נעלם ממנו כל זה , גם מ"ש הריטב"א ז"ל בעירו' דגם הגאונים ס"ל כס' הרמב"ן דבעירוב גדול וקטן ממש הוא הכי נר' לעת הגאונים בתשו' נהרות דמשק בסי' קכ"ו יע"ש ועי' עוד מ"ש הריטב"א ז"ל בס"מ בב"מ ל"ד ע"ב בשם הגאונים יע"ש ועי' להרב מהר"י נאב'ארו נר"ו בס' לב מבין לקמ"א ע"ב

וראיתי להריטב"א בחי' לב"מ בחי' מוהרמ"ג שכתב וז"ל ומה"ט מסתברא דאפילו מתנת מנחן לבנו קטן אפי' שהוא סמוך על שולחנו אינה שלו דלא אמרי' אלא מציאתו ולא מתנתו ואע"פ דיש לו יד לזכות לעצמו אין לו יד לזכות לאחרים וכדקתני אבל לא ע"י בנו ובתו הקטנים משום דאפי' זכייתו לעצמו דרבנן היא עכ"ל , ולכאורה דבריו תמוהים דלמה לא מהני זכית קטן לאחרים גבי עירוב כיון שאינו מדרבנן ובהדיא אמרי' בגיטין דע"ד ע"ב על מתני' הלזו דמייתי לה הש"ס אבל לא ע"י בנו ובתו כו' ולא ע"י עבדו ושפחתו כו' ופריך הש"ס הזי שפחה ח"ל אי לאתיא ב' שערות מאי ביניא גבי אלא לאו דלא אתיא ב' שערות וקתני זכה לאחרים ומשני שאני שתופי מבואות דרבנן. יע"ש

הרי מבואר דבדרבנן מהני זכית קטן לאחרים ואיך כתב הריטב"א על מתני' גופא הלזו בנו ובתו הקטנים לא מהני לזכות לאחרים הן אמת דהתוס' שם בד"ה אלא הרגישו בקושיא זאת דמ"ש שפחה מבנו ובתו הקטנים דאינו מזכה על ידם והוצרכו לתרץ עכ"י ס'ר"ת דקא מפי' אליבא דר"י דבנו ובתו הקטנים היינו סמוכים ע"ש ולשמואל דאמר התם קטן קטן ממש ומש' טעמא התם דבשעה דמוצא המציאה' נריצה לאביו נ"ל דמה"ט בכל דבר ידו כיד אביו יע"ש

ואי"כ להריטב"א ודעימיה דלא ס"ל כפי' ר"ת דמפרש למתני' כר"י אלא ס"ל דקטן קטן ממש א"כ הוי כשמואל והרי הריטב"א ודעימיה לא ס"ל טעמא דשמואל גבי מציאה דבשעה דמוצאה מריצה לאביו אלא סתמא ס"ל דבקטן פחות מבן שש אין לו זכיה, וכמ"ש הרמב"ם ז"ל בפי"המ שם בפ"ק דב"מ על מתני' הלזו, וא"כ אמאי אינו מזכה ע"י בנו ובתו הקטנים, וכה"ג יש לתמוה על שיטת הרמב"ן ודעימיה דחולקי' לס'ר"ת גבי עירוב דלא ס"ל כטעמא דשמואל גבי מציאה דלמה לא יזכה ע"י בנו ובתו הקטנים כיון דמדרבנן יש לו זכיה לקטן לזכות גם לאחרים ובעירוב גופיה

ושו"ר דאחר ההתבוננות לק"מ והוא דהרמב"ן גופיה כבר נשמר מזה ותיקנו בדבריו שהביא הר"ב ז"ל בש"מ וז"ל ומיהו בקטן ואי' כיון דאין זכיה לקטן אע"ג דגבי שיתופי מבואות דרבנן אית זכיה לשכחתו העבריה שהיא קטנה כדאי' בפ'המקבל גבי אב כיון דתקינו רבנן שהיא של אביו בסמוך על שולחנו אינו זוכה לאחרים ואפי' ברשותו שהרי אין לו יד אלא מדרבנן ואתייא דרבנן ועקרא לדרבנן לגמרי דלא תקון זכיה במקום אב אלא לצורך האב יע"ש,

הרי לך מבואר להדיא דהרמב"ן תיקן בזה בטוב טעם ודעת דמאי בנו ובתו הקטנים כיון דבעלמא קי"ל גבי מציאה דבסמוך ע"שו הוי של אביו וידו כיד אביו לא תקינו ליה בדרבנן זכיה וא"כ מ"ש הריטב"א דאין לו יד לזכות ובדקתני אבל לא ע"י בנו ובתו הקטנים היינו במקום אב שהאב הוא המזכה וכדאיירי מתני' באב המזכה, ואה"נ אם יהיה אדם אחר המזכה ע"י קטן מהני בדרבנן, ועוד נראה לומר עדיפא מינה מהא דכתב הרמב"ן ז"ל דלא"ל בעבור שאין לבן זכיה במציאה כשהוא סמוך אלא גם בקטן דעלמא באינו סמוך נמי דקי"ל גבי מציאה דכשהוא פחות מבן שש שנים שהוא של אביו, א"כ כיון דלגבי מציאה אינו זוכה הבן הקטן דידו כיד אביו לא הקינו ליה רבנן שיזכה מיד האב לאחרים, וכמ"ש הרשב"א בחי' לגיטין להדיא בדס"ד סעמד ע"ז והי' וז"ל וי"ל משום דבבנו קטן זכאי במציאתו ולפיכך ידו כיד אביו אבל שפחה אפי' קטנה זכאי במציאתה יע"ש, הרי דקא מחלק בין מה שזוכה ע"י בנו הקטן דאע"ג דאית ליה זכיה לי"ת לגבי אביו, וכ"נ מדברי התוס' בב"מ שם די"ב ע"ב ד"ה ר"י שכתבו ולשמואל התם נמי גבי עירוב אינו זוכה דידו כיד אביו כיון דמציאתו לאביו ה"ה כל זכיותיו לאביו עכ"ל

הרי דלא נקטו טעמא דמציאה כי אם לוקא הדין במה שהוא אמת דקטן ממש הוי מציאתו לאביו, וכ"כ בגליון תוס'ה"ד הר"ב בש"מ שם בסוגיין שכתב וז"ל וי"מ דעירוב שאני דשיתופי מבואות דרבנן לכך זוכה אפי' לאחרים כשאחר מזכה שאינו אביו דומיא דאלון דהתם דמזכה ע"י אמה עבריה קטנה יע"ש, הרי אחילוק ברור ומבורר דלי"מ לזכות לאחרים ע"י בנו ובתו הקטנים לדעת החו'לס'ר"ת וס"ל דקטן ממש הוא אפי' דע"י אמה עבריה מזכה דשאני אחר מאב ולגבי אב לי"מ זכיה לאחרים על ידיהם וכאמור

ובזה מיושב לק"ד דעת הרב רבי'עובדי'ז"ל דהנה בפ"ק דב"מ מ"ה פסק לגבי מציאה כר"י דגדול וסמוך ע"שו אביו מיקרי קטן ומציאתו לאביו משום איבה, ואילו בעירובין פ"ז מ"ו ס"ל כהרמב"ן ודעימיה דדוקא לגבי מציאה מהני סמיכות לא לענין אחר יע"ש, וכמ"ש הרב הי"ט ז"ל שם, וא"כ קשה ע"ד ממ"ש בפ"ד דמעשר ב'מ"ד גבי מתניתין דמערמים על מ"ש כו' אבל לא יאמר כן לבנו ובתו הקטנים מפני שידם כידו, פי' הרע"ב שם ובנו קטן נמי זכיתו לאביו דמציאת קטן לאביו עכ"ל

ואו"ר המ"ר דבריו תמוהים שהרי מה ענין מציאה לכאן שהרי במציאת קי"ל דגדול וסמוך הוי קטן וכמו שכבר תמה עליו בזה הרב מגן שאול בלשון הרמב"ם דל"ו ע"ג יע"ש, אבל לפי האמור לק"מ דכונת הרע"מ הוא דכיון דקי"ל לגבי מציאה שהוא לאביו וידו כיד אביו מה"ט הוא דאינו זוכה בדבר אחר מידו של אביו דידו כיד אביו ואפס"ל נמי דבקטן ממש אף דלא קי"ל כשמואל לגבי מציאה מ"מ ה"ט דמריצה לאביו איתיה בקטן ממש ולא הוי זוכה מידו של אביו דהוי ידו כידו, כל אביו וכמו שכן דהיתי הדבר מפורש בדברי הריטב"א, ה"ד הר"ב בש"מ לב"מ בדס"ט ס"ב וז"ל וי"א דדוקא בנו שאינו סמוך ע"שו אבל בנו הסמוך ע"שו אסור ונראין הדברים כן בבנו הקטן שהוא מריץ אצל אביו כו"יע"ש, הרי דאע"ג דהריטב"א לא ס"ל במציאה כשמואל אלא כר"י כמבואר דעתו במקומו עכ"ז אם לטעמו בקטן המריץ לאביו והוי כנותן לאביו כ"מ כשאביו הוא הנותן דהוי ידו כיד אביו כאמור

ובזה נתיישבו דברי הלבוש בא"ח סי' שס"ו ס"י דאמר דפסק כדעת הרמב"ן דבנו ובתו קטנים ממש ואינו מזכה ע"י נתן טעם שאלו כל מה שעושים ע"ד אביהם הם עושין ולא יצא העירוב מרשותו ועבדו ושפחתו אפי' קטנים שאינן דומים לבנים דבשכרן קאכלי ואין ידם כידו עכ"ל, ולכאורה קשה דלמ"ל טעם משום דבשכרן קאכלי דזהו שייך לס'ר"ת דקאסר דוקא בסמוך ע"שו, לא כן למ"ד דגדול וקטן ממש, אך עפ"י האמור ניחא דרבה הרב הלבוש להשמיענו טעם לחלק בבניו הקטנים אינו מזכה ע"י דבעירוב קטן מהני לכן כתב דשאני נבניו דהוי ידו כיד אביהם ולא יצא מרשותו והראי' דמציאתו לאביו משא"כ בעבד ושפחה דלא הוי מציאתם לב"ת דבשכרן קאכלי וא"כ לא חשיבי ידם כיד בעה"ב

ועפ"י האמור אהרי המ"ר תמהני עמ"ש הרב הפרישה ז"ל בא"ח סי' שס"ו דאח'דכתב דלענין עירוב כיון שהוא קטן אין לו יד לזכות בכני עצמו על ידו לאהריט כתב וז"ל ומיהו בסוגיא משמע שם דעירוב כיון שהוא מד"ס זוכין ע"י דהרי התוס'ז"ל הק'ע"פרש"י דפי'קטן שאין זוכין ע"י האי קו'כיון דהוי מדרבנן זוכה וקונה לאחרים עכ"ל

והדבר תמוה שהרי יש לחלק בין קטן לקטן דאה"נ דקטן זוכה בתידי' דרבנן, ומכיר עקשו התוס'על פרש"י דבקטן אית ליה זכיה בעירוב מד"ס כיון דהמזכה ע"י אינו אביו של קטן, אבל

אבל בקטן דאביו הוא המזכה ע"י כיון דהוי ידו כיד אביו לא מהני לזכות ע"י כאשר ביארנו מבס מתוס' שם בד"ה ר"י ובשאר דוכתי וגם גדולי הראשוני' דס"ל היפך ס' ר"ת וס"ל ד' טן קטן ממש לגבי עירוב ואינו מזכה הזב ע"י ה"ט משום דהוי זכייתו על יד אביו ולא מהני ככל האמור כמדובר

ומן התימא למה שראיתי להרב קרבן נתנאל בפ"ב דביצה סי' ו"ן שהביא שם דעת הטור וכל האחרונים דהבינו בדעת הרמב"ם דבעירוב קטן ממש מדלא פי' בסמוך על שולחנו ועל זה כתב ואשתומם על המראה הגדול הזה כיון דבגיטין משמע דבקטן זוכה בעירוב מדרבנן וכדפסק הרמב"ם שם א"כ אי איתכן לומר להרמב"ם דקטן שאינו סומך ע"ש אביו איך יכול לזכות ע"י הלא בדרבנן יש לו זכיה דמ"ש מאמה עבריה ולשמואל צ"ק דמה"ט דמריפה אבל אביו ידו כיד אביו אבל הרמב"ם דפסק כר"י לענין מציאה ודאי ק' למה אינו מזכה ע"י בניו הקטנים אלא ש"מ שהמה סמוכים ע"ש יע"ש

ואחרי המ"ר הנני יוסיף להפליא על דבריו הבלא ופלא רחם י' כל דהא דק"ל משמואל וקא מתרץ הם הם דברי התוס' בב"מ ובגיטין והו"ל להרב להזכירם וע"ק דאיך שם ללבו למשוי ח"ו כטועים על כל גדולי הראשונים שכתבו כן על הרי"ף והרמב"ם דמלהביאו המשנה דעירובין כצורתה ש"מ דס"ל דבעירוב קטן ממש אפי' שאינו סמוך כמ"ש הטור והסמ"ג במ"ע דרבנן סי' א' והג"מי שם והרב ש"הג בס' חלון והרב המגיד ומרן הב"י ובכ"מ ומהרש"ל ז"ל וכן סברו וקבילו כל רבני האחרונים והו"ל להרב לאפוקי אלעתים דכל כי האי מילתא בודאי כי ליתא למיעבד ח"ו במילתא כדנא וקושיתו בזה לאו כלום היא דאע"ג דקי"ל כר"י במציאה מ"מ גבי עירוב ל"מ זכי' הבן הקטן מיד אביו כיון דלגבי מציאה הוי ידו כיד אביו או כס' הרמב"ן דבמקום אב לא תקינו ליה רבנן שיזכה וא"כ מאי מקשה דמ"ש בניו הקטנים מאמה עבריה דהרי מבואר מדברי התוס' ושאר הראשונים בש"מ לב"מ שם דשנא ושנא דאמה עבריה מציאת א' לעצמה ומציאת בניו הקטנים לאב, ועל אחרין ק"ע דאה"נ דלדעת הרמב"ם יסב בזה לצ"ק מקושייתו דמ"ש בעירוב קטן היינו סמוך וסמך עמ"ש בה' גזו"א עם שהוא ירא שהוא דוחק מ"מ אפי' דיהיבנא ליה כל דיליה מה יענה הרב ביום שידובר בו שיטת הרמב"ן והרשב"א והר"ן ושאר הראשונים ואחרונים דגלו דעתם בפי' לפסוק גבי עירוב דקטן קטן ממש אפי' אינו סמוך דהרי קי"ל דקטן אית ליה זכיה בעירוב שהוא מדרבנן ואיך לא עלה על לבו הרב ז"ל לכל זה דודאי כבר עמדו הראשונים על זה והחילוק ברור כאשר גילקו הם בעצמן ואיך הרב הגדיל המדורה בדבר דלק"מ וכאמור

והנה בעתה ראיתי להרב עזי אלמוגים בסי' סס"ו שעמד מתמיה ע"ד הרי"ף ז"ל והרמב"ם במה שפסקו דבבניו הקטנים ממש היכי יכול לזכות דהא קטן אית ליה זכיה מדרבנן ונדחק ליישב יע"ש ודבריו תמוהים דמלבד דכבר קדמו הרב קרבן נתנאל עוד בא דלק"מ שהרי הרמב"ן והרשב"א כבר ישבו בזה כמש"ל ואיך לא זכר שר מכל זה, גם ראיתי לו עוד שם דרמי ומקשה על שיטת הרמב"ן ממ"ש דאינו יכול לזכות ע"י דמ"ש מגדול הסמוך על שולחן אביו כו' יע"ש ונעלם דבר שהרמב"ן ז"ל בעצמו סתכית הריטב"א בחי' לב"מ בפ"ק והר"ב בש"מ לשם

עמד בזה להלך גיסא להקשות דמ"ש בנו הגדול מאשתו דמזכה ע"י ואפי' למ"ד דאינו מזכה זהו אליבא דר"מ וס"ל באשתו דאלמוה רבנן לשעבודיה דבעל דידו כידה א"נ עדיפא מידה יעו"ש וצ"ע

והן כהיום בא לידי ס' שמחת יהודה להרב מהרי"ן נר"ו וראיתי לו בס' חגי יהודה בקו"ט דלע"ג ע"ג שעמד ע"ד הרב ק"נ יע"ש, ואגב ראיתי שכתב לדעת הרשב"א בס' עט"הק דל"ח כר"ת יע"ש, ואחרי המה"ר מלב"ל כי אין הכרח מס' עט"הק אדרבא יש להוכיח להפך והו"ל להביא מ"ש להדיא הרב"י והר"ב בחשו' בשם הרשב"א וכמו שגילדנו לעיל וז"י גם מה שעמד שם הרב נר"ו ע"ד הסמ"ג שכתב וכן ר"מ כו' ע"ש כבר עמדו בזה הרב מ"הם והרב מ"ש וכמש"ל

והנה הסמ"ג גם הביא לדברי רשב"א בשם הר"ש זקנו דבר' מתוך סוג' הירוש' דפ' הבנין דאין מביא לשם כלל לדברי ר"י אלא דמוכחת הסוגיא דאיירי בקטן ממש ובירוש' דב"מ מביא לגרי ר"י והמה ע"ד בהג"מי דהלא גם בש"ס דילן שם בעירובין לא הביא כלל לדברי ר"י ובב"מ הביאו יע"ש, ולעד"ן דהנה אמת דבש"ס דילן לא הובא שם הך דר"י במתני' דעירובין מ"מ לא מוכחה מהסוגי' שם דמיירי מתני' בקטן ממש משא"כ בירוש' דעל מתני' דעירובין שלא הביא הך דר"י מסתמא משמע דבקטן ממש איירי גם מוכחת סוג' הירוש' דהתם דמיירי בקטן ממש שהרי שקיל וטרי שם הירוש' על מרבני' הלזו בזכיית קטן ממש ולא זו בלבד דבגופא דמתני' דקתני ולא ע"י בנו ובתו הקטנים פריך התם בירוש' מ"אי דתנינן הפעוטות מקחן מקח, ומשני הירושלמי שם רבנן דקסרין אמרי כאן שיש דעת להינוק כאן כשאין דעת לתינוק כו', הרי משמע להדיא דמתני' דעירובין בקטן ממש איירי והיינו כונת הר"ש בדבריו דבת' לנ"ל מתוך סוגיית הירוש' דכ' הבנין דאין מביא כלל שם דברי ר"י אלא מוכחת הסוגיא דמדבר בקטן ממש לדייק לומר דמוכחת הסוגיא גבאי מה דלא משמע כן לש"ס דילן, ועיין להרב מרכבת המשנה להרב אלפאנדארי ז"ל מ"ש כיוצא בזה

ובפ"מ עדיין קשה מ"ש דבירוש' דעירובין אינו מביא כלל שם לדברי ר"י דלהא מילתא היה יכול להביא ראיה גם מתלמודין, וכקו' הג"מי ונראה ליישב גם לזה דאדרבה גם בזה הוי ראיה יותר מהירוש' עפי מתלמודין דהנה ידוע דהלמו' ירוש' אינברו רבי יוחנן וכמ"ש הרמב"ם בהקדמתו בס' היד, וא"כ אם היה הסברא לומר דיש מקום לחלק בין מציאה לעירוב מטעם איבה כמ"ש הרמב"ן ז"ל ועיי' או מטעם דעת אחרת מקנה, א"כ אם היה ס"ד לר"י על הדמיון הלא דוכתא וכס' ר"ת א"כ ר"י דקאי בדיניה וסברתיה הו"ל לאשמועי' אידושא טפי במתני' דעירובין דהוי רבותא טפי ומה גם דהוא בעצמו מנ"ד המחבר הירוש', וא"כ ש"מ דמדלא הביא בירוש' שם בעירובין למימריה דר"י ובב"מ מייתו ש"מ דאעיקרא גם ר"י לא אמרה למילתיה גבי עירוב וה"ט דיש לחלק ביניהם וכאמור

וכיוצא בזה ראיתי לסמ"ג שם דאחר שהביא לדברי הר"ש הלז שהביא ראיה מהירוש' כאמור הביא גם הוא ראיה מהירוש' בפ"ד דמעשר ש' דגרסי' תמן תנינן הפעוטות מקחן מקח כו' והכינן אבל אינו מזכה ע"י בנו ובתו הקטנים רבנן דקסרין אמרי כאן כשיש בו דעת להינוק כו' משמע דבעירובין דוקא קטן ממש לבני א"י דהיו תלמידי

ר"י

ר"י עכ"ל, הרי להסמ"ג ז"ל קמפרש דראית הירוש' הוי משום שהוא לגבי א"י שהם תלמידי ר"י מדברי רבנן דקסרין על דרך שכתבנו, אלא דקשה דלמה לו להסמ"ג להביא מהירוש' דמעשה באחד בירוש' גופיה דעירובין דקמייתי הר"ש ז"ל שם נאמר הא דרבנן דקסרין, אם לא שנאמר דלפי מה שפירשנו בכונ' דברי הר"ש דקא מייתי ראיה מהירוש' דעירובין היינו כונתו על מ"ש רבנן דקסרין וכך הבין הסמ"ג בכוונתו. לכן הוסיף הסמ"ג ראיה מדיליה מהירוש' דמעשה ב' דשם אמרו ג"כ כה"ג ודוק

ואולם כל לגבי דידי נר' לומר כדמו' ראית הר"ש מהירוש', והוא דמינו דיעל מתני' דב"מ דמציאת בנו ובתו הקטנים דקאמר ר"י למילתיה שם הוזכרו דברין אלו בירוש' על מתני' הלזו בג' מקומות בפ"ק דב"מ ובפ"ד דפיאה ובפ"ו דכתובות ואילו על מתני' דעירובין לא הוזכ' כלל דברי ר"י ואדרב' מוכח דלא אמרה ר"י למילתיה בהך מתני' כאמור.

ישו"ר דברי הר"ש אלו גופיה דקא מייתי הסמ"ג הביאם בהג"א בפ' הלון ושם כתוב הר"ש הזקן אמר דבנו הגדול אפי' סמוך על שולחנו מזכה ע"י כגמרא שלנו וכן בירוש' לא מייתי מילתיה דר"י אלא אמציאה בכל מקום, הרי דעיקר ראייתו של הר"ש הוי ג"כ מן הש"ס דידן ובהכי ל"ק או קושי' הג"מי ועיין להרב מגן אבות בחי' על הרמב"ם דל"ו יע"ש

ואת זה ראיתי להרב עולת תמיד בחלק עולת שבת שם בסי' שפ"ו דרמי ומקשה לפסק מרן בשולחנו הטהור דמזכה ע"י בנו ובתו הגדולים אפי' הסמוכים ע"שו ואילו בח"מ סי' ער"ר פסק דלית להו יד לזכות לעצמן, ותי' וז"ל וי"ל דס"ל להמחבר לחלק בין עירוב למציאה וכמ"ש הרמב"ן בחסו' מ"ג דשאני מציאה דאיכא איבה כו' וזהו דעת הרמב"ם והרי"ף יע"ש, ודבריו תמוהים דאיך לא זכר שר מדברי מרן עצמו שם בב"י דקא מהלך איהו גופיה בין מציאה דאיכא איבה להא דעירוב והביא ג"כ להא תשו' הרמב"ן שהיא בסי' רי"ג והרב ציין סי' מ"ג והוא ע"ש וא"כ או מאי קמקשה ומתרץ ע"ד מרן מאחר דכבר הוא בעצמו עמד בזה וישבו כאמור ולכהות הו"ל להזכיר לדברי מרן בב"י

והנה הרמב"ן ז"ל ה"ד הריטב"א בחי' לפ"ק דב"מ והר"ב בתי' לשם שהשיב יע"ד ר"ת דס"ל דאינו מזכה ע"י בנו ובתו הגדולים דמ"ש מאשתו דתנן דמזכה על ידה ואפי' דמציאתה שלו ולא אמרינן דאין לה יד לזכות לאחרים כנגד בעלה והר"ב ז"ל בתשו' סי' ל"ח הביא חי' לזה משם הריטב"א והרב המאירי בחי' דשם זכי אשתו מפני שמזונותיה עליו דהוי חוב אצלו והרי היא כא כלא משלה יע"ש, ובזה תי' הר"ב שם קו' שהק' התוס' ז"ל דל"ד דאפי' מתנה שנתן הלב לבנו ל"ק להרי קי"ל בעל שנתן מתנה לאשתו קנתה וכ"ל דשאני אשתו כו' יע"ש, ויש להרגיש קצת שהרי הריטב"א ז"ל אחר שהביא דברי הרמב"ן אלו לא פקפק עליו בזה ואדרבא הוא מסכים הולך לדברי הרמב"ן ז"ל, ואולם את זה ק"ל להרב בני אהרן בתשו' סי' ל"ן דס"ג ע"ג שהק' לדעת ר"ת והרא"ש דלא תיהני זכיית הבן מזכות האשה יע"ש ולא זכר שר בזה תשו' הר"ב אשכנזי אחר שהוא עצמו מזכירו תמיד שם וגם מ"ש עוד בזה לקמן בחה"מ בס"ד

ומ"מ לענין דינא נקטינן לחומרא דבן גדול וכן קטן ואינו סמוך ע"שו אין לזכות

על ילדה כפסק הטור והסמ"ג בסי' רפ"ב והאגור סימן תקמ"א והרשב"א בתשו' המיוחסות ובס' עבודת הקדש ופסק מרן בש"ע הלא דביתום הסמוך ע"שו נ"ה אי יכול לזכות ע"י נר' מדברי התוס' בגיטין דס"ל ע"כ ד"ה אלא שכתבו כדעת ר"ת שכתב דשפחה לא מיקרי סמוכה לשולחן ב"ה מפני דבשכרה אוכלת, דבהכא דחק ר"ת לומר כן דלא השבינן יתום ידו כיד ב"ה בשביל שהוא סמוך ע"שו הלא דוקא בבנו דכל האמו' ע"שו ב"ה אין מאיארן שלו, וכ"כ התוס' עוד שם בעירובין ד"ה ומזכה להשיב ר"י ע"ד ר"ת דדוק' בבנו שייך טעם סמוך ע"שו אבל שאר בני אדם אין מגיאהן של ב"ה, ולזה כוונו התוס' שכתבו בב"מ שם ד"ה ר"י דלא שייך איבה אלא בבנו שדרכו לזונו תמיד ואם לא יפרנסנו אחר, אבל אדם אחר מיצלמא סמוך ע"שו חבירו הינס כגון יתום וכיוצא בו אין סברא שתהא מציאתו לחבירו וכ"ש עבד ואמה שבשכר טורחם הם אוכלים יע"ש, והיינו דעת ר"י דס"ל דדוקא בבנו דמקרי סמוך ע"ש אביו ולא באדם אחר ולאפוקי מדעת ר"ת דס"ל דדוקא שפחה דבשכרה אוכלת, ולכן ראיתי להרב מ"ז ז"ל בס' עין יהוסף שה בב"מ דנראה כונת דברי התוס' שכתבו אבל אדם אחר לא כו' דבזה פליג על ר"ת דס"ל דגם אדם אחר כמבואר בתוס' בעירובין ובגיטין לחלוק על ר"ת יע"ש וא"כ כפי זה נר' דעת ר"ת דאפי' יתום הסמוך ע"ש ב"ה הוי מציאתו לב"ה וכ"ש אדם אחר דעלמא וכ"פ להדיא בהג"א בקיצור פסקי הרא"ש בפ"ק דב"מ סי' ג"ל וז"ל יתום או אדם אחר הסמוך יע"ש חבירו לאכול ידו כיד ב"ה יע"ש.

גם הסמ"ג עשין מ"ל ובמ"ע מד"ס סי' א' הביא הא דר"ת ור"י כנר' דפליגי כאמור וכ"נ דהוא דעת הגולה בגיטין סי' קי"ו ובעירובין סי' פ"ב יע"ש וא"כ לדעת ר"י שכתב דדוקא בבנו הסמוך ע"ש ידו כיד אביו ולא באדם אחר וא"כ יתום וכ"ש אדם אחר הסמוך ע"ש ב"ה אין ידו כיד ב"ה וזהו דעת הרא"ש בפ"ק דב"מ סי' ג"ל ובפ' חלון סי' ח' ובבילה פ"ב סי' ו"ו, וכ"נ דעת גליון התוס' הביאו בש"מ לכתובו' לדמ"ו ע"ב והלבוש סי' ע"ר וכן הוא דעת ר"יו בס' משרי' נ"ך ח"ג לדוק' בבנו אבל אדם אחר לא ע"ש אלא דק' ממ"ש בח' אדם כ"ד ח"ג וז"ל ועבדו ושפחתו העברים לא דמו לבניו ובנותיו אפי' סמוכים ע"ש מזכה ע"י דבשכרן קאכלי דדוקא בבנו גדול לפי שרגיל כו' אבל נכרי הסמוך ע"ש ב"ה לא כו' את"ד יע"ש

ודברין צריכים ביאור דהרי ממ"ש טעמא גבי עבדו ושפחתו דבשכרן קאכלי מתילא נשמע דאפי' אדם אחר דעלמא מקרי סמוך ע"ש כל דליכא שעמא דבשכרו אוכל ואילו אח"ך כתב דדוקא בבנו אבל אחר דעלמא לא וקשו דברין רישא לסיפ' דזהו הכרח התוס' ור"י ע"ד ר"ת וכמו שנתבאר

איברא דהדבר קשה ממ"ש המרדכי בפ' חלון סי' תק"ך בשם ר"ת גופי' דיתום ויתומה המגדל אדם בביתו ומפרנס' בחינם לא השיבי ידם כיד ב"ה אלא לענין עירוב ולא לענין מציאה דהוי כעבדו ושפחתו העברים דבשכרן הם אוכלין מפני המצוה יע"ש וכ"כ הר"ב בש"מ לב"מ בשם הר"פ שכתבו כן בדעת ר"ת ע"ש וא"כ יש להשיב ע"ד התוס' שכתבו דהשיב ר"י ע"ד ר"ת דבאינו דחק גבי שפחה דבשכר אוכלת מכח דלא הוי יתום ידו כיד ב"ה כו' דמה קו' היא מהא דיתום דאיכא טעמא רבא מפני שכר המצוה וא"כ לפי זה מבואר דעת ר"ת דכל דאיכא טעמא רבה מפני שכר המצוה לא הוי ידו כיד ב"ה וכ"כ הטור בא"ח סי'

סי' שס"ו וז"ל אם יש לאדם מלמד או סופר שאוכל בשכרו או יתום אוכל על שולחנו כתו' דלקה יכול לזכות כו' וכ"כ בא"ח בהי' עירוב אות ט' דט"ן ע"ת יע"ש, וכ"כ הסמ"ק סי' רפ"ה והכלבו בעירוב יע"ש,

אלא דק"ל ע"ד הטור דלמה נקט כס' ר"ת ולא כס' ר"י דהכי ס"ל להרא"ש ונ"מ לענין דינא בינס' ר"ת דתלא אדבר דבשכר עו' אוכל או שכר המצוה לא"כ הוא אם אדם שאינו עני וסמוך אצל בה"ב או אדם שיש לו ואינו רוצה להתפרנס דקי"ל דאין נזקקין לו אם הוא סמוך ע"ש אחרים לדעת ר"ת הוי ידו כיד ב"ה ואינו יכול לזכות ע"י ולדעת ר"י לא הוי ידו כיד ב"ה וא"כ איך לא נקט הטור כדעת אביו הרא"ש דס"ל כר"י והיותר תימא על מרן ז"ל דע"ד הטור אלו דס"ל כר"ת הניח לדברי הרא"ש ז"ל ולא הרגיש בזה דנפקא מינה טובא ולדעת הטור דנקט כר"ת לאומר גם בזה דלא מהני אדם אחר דבעלמא אם הוא סמוך ולפ"ז מ"ש בהג"א בפסקי הרא"ש דר"ת ס"ל דיתו' הוי ידו כיד בע"ה יע"ש אחרי המ"ר לע"ד ליתא דגם ביתום איכא טעמא דשכר המצוה ועיין להרב הלכה למשה בכיי"ו דהגוות דרכה. להגיה וצ"ל לא הוי ידו כיד ב"ה והרב לב מבין בר"ו בלקט"א ע"ג תמה דאיתא דדעתו כדעת התוס' דס"ל הכי בדעת ר"ת יע"ש, ואפש"ל דאע"פ דהתוס' השיבו ע"ד ר"ת ממ"ש גבי שכחה הא מיהא לא חלקו עליו בפי' לו' דס"ל דיתום הוי ידו כיד ב"ה אלא דהשיבו לו מיתום לומר דאין חילוק בין יתום לאדם אחר וא"כ כשמצינו דעת ר"ת דס"ל דביתום איכא נמי שכר המצוה לא הוי ידו כיד ב"ה א"כ כיון דהג"א הוי בתרא דהתוס' והמרדכי ז"ל בודאי דנתבאר לו ס' ר"ת דביתום מודה ועיין להרב מגן שאול ז"ל בחי' להרמב"ם ז"ל דל"ח יע"ש

ואת זה ק"ל ע"ד מהר"פ ה"ל הר"ב בש"מ שם בסוג' דב"מ שכתב בדעת ר"ת וז"ל ומיהו אני' לדברי ר"ת יתום המתפרנס משל ב"ה אינו כבנו לדוק בנו דרגיל כו' אבל יתום שאין זה רגילו' כו' יע"ש, ואחרי אמ"ר אדבר קשה דהרי מבואר דעת ר"ת דעכ"פ בענין שיאיה לו כל תכר באכילתו או שכר מצוה ביתום וכיוצא או שכתו כעבדו ושפחתו וא"כ איך יתאו לחלק בנותן טעם בין בנו דרגיל ליתו' דאינו רגיל דאין זה דעת ר"ת אפי' למ"ש המרדכי וכ"ש למ"ש התוס' ור"י וכאתור ועמ"ש הרב מהרימ"ט ז"ל בדרשותיו בס' צפנת פענח ס' לך לך ד"ו ע"ד ויש לעמוד ע"ד

ומכל מה שנתבאר מה מאד תמהני ע"ד הרב כסא אליהו בא"ח סי' שס"ו אות וי"ו שכתב ולכ"ע יכול לזכות ע"י איש זה אע"פ שאינו סמוך ע"ש יע"ש ודבריו תמוהים דלדעת התוס' ור"י שהשנו בדעת ר"ת דאפי' יתום הוי ידו כיד ב"ה וכ"ש אדם אחר וכפשט דברי הג"א ג"כ ואפי' למה שנתבאר דעת ר"ת ודעימיה דביתום דאיכא שכר המצוה לא הוי ידו כיד ב"ה מ"מ באדם דבעלמא ליכא מאן דפליג דס"ל לר"ת דהוי ידו כיד ב"ה כל דאיכא טעם דשכר טורחו ושכר מצוה וא"כ איך כתב דבאיש זה לכ"ע לא הוי ידו כיד ב"ה ולא זכר מכל זה כלום ועיין להרב מהר"א די אבילא ז"ל בס' מעיין גנים בהי' לה"ת סי' ע"ר דק"ל ע"ג יע"ש ודוק

סימן יז

שאלה מעשה שהיה שהיו לשין המצות נדף ואחר שכבר לשו ואפו המצות מצאו אדפכולה מלאה ומלא כלכ' בדסובלקו המצו' ומצאו שהיה בהם כמו ל' מצות בדם שעליהם ולשאול הגיעו דאיכא לספוקי שמא נתערב עוד דם בשאר המצות ואינו ניכר ע"י שנתערב בתוך המצות וכיון שכן יש לחוש משום חשש חימוץ משום מי פירות עם מים דממהרי' להחמיץ כמ"ש מרן בש"ע סי' תס"ב ס"ג ודם הוי בכלל מי פירות כמ"ש מרן בב"י סו"סי' הס"ו בשם ר"יו והה"ח וכ"ש בש"ע שם ובכנה"ג

תשובה מחיים לפי קיצורי המעט נראה דיש כמה טעמי' להקל ולהתיר שאר המצות וזה החלי בעזר משדי צורי וגואלי הנה אם באנו לאסור משום תערובת מ"פ עם מים דממהרים להחמיץ הרי כתב מרן שם בש"ע דאם לש בהם תאפה מיד כדברי חכמים בפ' כ"ש דל"ו ע"א דאמרו ואם לא יאפה מיד ולא כר"ג דאמר ישרף וכמ"ש הרא"ש והרמב"ם והטור וש"ע שם וכן הוי הסכמת הגאונים בתשו' הנדפסות בס' נגן משק סי' ק' וסי' קצ"ט דהלכתא כחכמים, אלא שמצינו להרב בה"ג דפ' כר"ג דישרף מיד ואינה ס' יחידאה שהרי הרמב"ן ה"ג סי' רכ"ח סבר כוותיה והיה מקום לחוש לסברתיה וכתב הרע"ך בי"ד סי' כ"ה ס"ק ב' דכמה פעמים מצינו שהתו' והאחרונים חששו לדבר' בה"ג אפי' היכא דלא מסתבר טעמיה אפילו להקל מפני שכל דבריו דברי קבלה וכ"ש היכא דהוא מחמיר יע"ש וכ"כ התוס' במסכת חולין דמ"ד ע"א ד"ה כדי שכל דברי בה"ג הם דברי קבלה וראוי לסמוך עליו יע"ש ואם שמצינו שחלקו עליו גדולי הפוסקים מ"מ לחוש מיהא בעינן ומ"ג דהרשב"ץ קאי כותיה וגם הוא מחמיר וכמ"ש הרע"ך ומ"מ בזה אפשר דגם בה"ג מודה שהרי הרב מג"א שם סק"ז הוכיח מדברי הרא"ש דבדבר מועט אינו אוסר וה"ט דמיעוט מ"פ מתבטל ברוב עם מים הרבה וכמו שנקט בביאורו הרב מ"א הכא בס"ז סק"ו והרב נמח לדק סי' קכ"ג דמ"פ עם מים מיעוט מתבטל ברוב וא"כ נמצא לדעת רבנן דפליגי עליו דר"ג וסברי דאם לש מ"פ עם מים ה"ל כשהמ"פ לא הוו מיעוט ואז הוא דר"ג פליג וקאמר תשרף אבל במיעוט מ"פ שנפל לתוך עיסה ונילושה במים דמתבטל דאז אפי' לדעת חכמים אינו בכלל עיקר פלוגתייהו גם ר"ג מודה בזה וא"כ נב"ד דהא דיש לחוש לדם הניתז ממי שהיה עוסק במצה הוא דבר מועט ומיעוטא דמיעוטא דודאי לכ"ע מודו דכל שנאפה מיד כמו שהיה המעשה כי לא היה בזה כדי שהייה כשיעור המוזכר בש"ע סי' תנ"ט וכמ"ש מרן בב"י שבודאי דהכי' המצות עצמה שהיה הדם דבוק בהם למותרות הם וכ"ש שאר המצות דלא הוו בהו היכר דם אלא השפה דודאי למותרות הם,

איברא שראיתי להרב פר"ח ז"ל בסי' תס"ז שהשיב ע"ד הרב נ"ל והוכיח מלשון הרמב"ם שכתב מים כל שהוא דאין חילוק בין מועט להרבה וכן הסכים הרב מוהרי"ע ז"ל בס' מטה יהודה סי' הס"ב והשיג ע"ד הרמ"א ודהה ראייתו מדברי הרא"ש וא"כ נמצא דלפ"ז אפי' במיעוט מ"פ עדיין במחלוקת הוא שנוי ולדעת בה"ג והרמב"ן דפסקו כהר"ג דתשרף מיד אסור ונראה לע"ד להתיר מכח ס"ס ספק אי הלכה כבה"ג והרמב"ן דפסקו כר"ג דתשרף נגד רוב הפוסקים ואת"ל דהכי הוי הלכה שמא כדבר

מועט

מועט לא נחלקו כדעת המג"א. ותל"ג וכיוצא בזה ראיתי להב"ל ז"ל א"ח סימן קנ"ו דכיון דאיכא פלוגתא הויא ס"ס ושרי וכן כתב הדב"ש א"ח סי' ז"ך

ועוד יש להתיר מטעם אחר דכיון דמנינו אעיקרא בדם אי הוי מ"ס מחלוקת דהן אמת דר"ין והא"ח כתבו דיש לו דין מ"פ מ"מ ריא"ז הביאו הרב ש"הג ס' כ"ש נראה דס"ל דדב הוי דין מים ומתמיכין שכתב וז"ל נראה בעיני שכל המשקים מחמצין חוץ ממי פירות וכ"כ הרב כנ"הג סי' הס"ו וא"כ הו"ל ס"ס ס' אי הלכ'הוי כדע'תסוני'דדם הוי מ"ע וא"ת ז"ל דהוי מ"ס שמא בדברמועט או משו'דבמט'הנשארו'שמא לא נפל עליה'דם ותוי ס"ס דמנת' ועוד יש להתיר מצד אחר דאפסניהוס לדברי הרב כה"ג ןהרשב"ץ הא מיהא כיון שהמנות שהיה דם דבוק בהם הוציאו הרי איכא למי'כאןנמצא וכאןהיה כדאמרי'תבי נכמה דוכתי אלא מראיתי למרןנב"י בסי' תס"ו שהביא מ"ש הכלבו בשם הראב"ד דאם נמצא במנה ג' חטים אסור דתלא' הויא הוקה דאיכא טובא ושמא נתבקעו יע"ש וכתב עוד הכלבו בשם הראב"ד ז"ל וה"ה בתולעים דנתלאת הויא חוקה ומ"ש ג"כ בשמו הר"ן במס' חולין פ' אלו טרפות וכמ"ש כל זה מרן בב"י ובש"ע יו"ד סי' פ"ד ס"ע יע"ש ואם שמרן בא"ח בסי' תס"ו לא פסק דין זה של הראב"ד בחטים דבתלתא הויא הוקה כבר תמה עליו גם הרב החבי"ב בשכנ"הג שם הגב"י אות ט"ו ולכי זה יש מקום לתמוה ע"ד המג"א בסי' תס"ה סק"ת בדין הבהוב העופות בקשין ונמצא דגן מתומץ שכתב אף אם נמצאו ג' כ"ע אם יש לדמותו לתולעים שכתב ביו"ד סי' פ"ד ס"ע דהוי הוקה והט"ז כתב שם בשם רש"ל דלא אמרי'כן אלא בתו לעי'דמיני'קא רבו אבל בדבר דאתי מעלמא לא יע"ש ולכאורה יש לתמוה על כל הני חלוקת אשילי דברבי לאיך נעלמו מהם דברי הראב"ד לקרי ביתיל וקאמר עיקר דינו בחטים ושוב למד מינים לדין תולעים

ובאתי לכלל ישוב עמ"ש הרב ב"ד בסי'-לי"ח שמכריע מדברי רוב הפוס' דפליגי ע"ד הראב"ד אלו וס"ל דאף אם נמצאו ג' יש לחלק ולומר כאן נמצא וכאן היה והראב"ד יחיד הוא בסברא זאת ובזה יש ליישב דעת מרן דהשמיט דין זה של הראב"ד בס' תקנר כיון דכל חכמי ישראל חולקים עליו ומה שפסק מרן בי"ד סי' פ"ד דין הראב"ד בתולעים היינו משום דהר"ן בפ' א"ט קאי כותיה ויש לחלק בין תולעים לחטים ע"ב שחילק ג' הילוקים הא' מהם הוא דתולעים שאני דמיני'קא רבו וכדברי מהרש"ל יע"ש וא"כ נמצא לפ"ז אלינא דכל הפוס' דקי"ל כוותייהו אף שנמצאו ג' או ד' מצות מלוכלכות בדם י"ל דהני דוקא והו לא וכאן נמצא וכאן היה ואסשיש לחוש שמא נדבק דם בא' מהם ונתפר'בתוךהמצה עד שאינו ניכר מ"מ יש להתיר מכמה טעמים דאעיקרא המצה עצמה אפשר היה הדם בתוכה לא היתה נאסרת כולה דמאחר דסריעותא מן סדם הבא מחמת האשה שהיתה עורכת המצה א"כ י"ל כא"ן וכאן היה וכמו שיש רובא דרובא דפוסקי' דס"ל"ה במצה שנמצא החטה בתוכה וכמ"ש בסי' תס"ז וכמו שאסף וקבץ הרב מוהרי"ל בס' ב"ל בתשו' חז"ח סי' ר"ב וא"כ הו"ל במצה עצמה שיש בה משהו חמץ ממעט דם שנתערב עם מים במצה זו וכיון שאינו אוסר כל המצה כולה ונתערב בתוכה וזה המצה אפר יש לחוש בזה מיד הא'הזאת הרי נתערב עם מצות אחרות עשר ידות ומעושין מצה יתרות על זו שיש להוס מטום מבם דם א"כ הו"ל תרי משהו שנתערב בתערובת שני' יבש ביבש שינו אוסר ובטיל ברובה לדעת הרט"ו בי"ד סימן כ"ב ס"ק ט"ו וכן לדעת הא"וה הביאו הרב ש"ך שם

וכן הסכים עמהם הרב כר"ח ר"סי תמ"ו וא"כ ולאי דכל המצות כשרות הם וראויים לאכול לכ"ע בלי השש איסור

אלא שנמצא חולקים בזה וס"ל דמשהו שנתערב עושה תערובת ב' במשהו כמ"ש הרב ש"ך שם והרב מג"א בסי' תס"ז ס"ק י"ג שהשיג על הרב"ש בזה וכתב עליו דהפריו על המדה יע"ש ועל. זהרין הרב בית יהודה ח"א במנהגי ארג'יל סי' י"ד הסכים לדין עמהם דאוסר בהמץ הוי משהו מ"מ י"ל דנב"ל שאעיקרא האיסור הוי משום חשש שכן כ"ע מודו דאם נתערב משהו באחרות דבטלות הן ומו"ר להרב נ"ל בסי' קס"ג וז"ל ונ"ל דאיכא דהוי ס' אם נכנס מהחמץ בתערובת הב'כ"ע יודו דשרי דהוי ס' במידי דרבנן ואם הוא משהו איכא ס"ס אם נתערב שם או לא נתפזר שם כו' וא"ת"ל נתערב דילמא הלכה כמ"ד בטל בס' יע"ש הרי להדיא דבכדבר שהוא ס' אפיי החולקים מודים דבטל ברוב ועם שדבריהם נאמרי' בנתערב חוך הפסח להוי איסורו במשהו כ"ש וק"ו דיש להתיר בנ"ד דנתבט'קודם פסח דאין איסורו במשהו דעדי'טובא וברי

ובר מן דין יש להתיר בכה"ג מטעמא אחרינא דכיון דהוי ס"ס ספק אם נתערב ספק אם לא נתערב וא"ת"ל נתערב הרי נתבטל במצות אחרות בששים קודם פסח ובזה לכ"ע איכא ביטול דיבש ביבש חד בתרי בטיל כמ"ש הרב"ד סי' קנ"ב וקנ"ז ודי"מ ח"א סי' ז"ך ואל תשיבני ממה שנהגו להחיר בס"ס שהרי לדעת מור"ש ז"ל בסי' תס"ז שכתב דלא מהני ס"ס להתיר ולאכלן בפסח כבר תמהו עליו הרב ט"ו והרב כר"ח דהלא אפי' בדאורייתא קי"ל ס"ס להקל כ"ש במשהו דרבנן יע"ש מה שיבנו בזה דלא היה הס' נגד האיסור יע"ש וגם הרב ח"י שם הסכים דבס"ס יש להקל ולהתיר וכ"ש בס"ס בפלוגתא דפוס' דקיל טפי יע"ש וכבר כתבתי לעיל משם הרב"ד והד"מ ח"א שהתירו בכה"ג , ודע דלא שייך לו' בענין ביטול המצות הללו במצו'אחרות דלא בטיל משום דקי"ל דבר המוב ודבר שבמנין אפי'באלף לא בטיל ובכרות של ב"ה דבר שבמנין הוא כמ"ש ביו"ד סי' ק"י דכבר הרב"ד בתשו' סי' קנ"ז וד"מ ז"ל ח"א סי' ז"ך בעלו המעוררין בזה דהתם מיירי בככרות חשובים אבל בנ"ל שנתערבו המצות קודם אפיה כו' הרי היא מהבעלת בעודה עיסה וליכא חשיבות ומשום דבר שבמנין ליכא כי לא הביא שם סברת הטור שם והרא"ש כו' ומלבד דהספר שאין זה נקרא דבר שבמנין כי אין כיוצא במצות אלו נמכרים במנין אלא במשקל הנה אפי' יהא דבר שבמנין בטיל מטעם שאינה חשובה ומ"ג דמצה שאנו עושין היא קטנה ביותר מככר של נחתום ואין לו דין ככרות שב"ה ובטיל חד בתרי ואף הרבנים הנ"ל התירו אפי' בככר חמץ שנתערב בב' ככרות של מצה דחד בתרי בטיל כ"ש בנ"ד דעדיף טפי דאם נחוש לאיסוריה מיהא לא הוי איסורו במיעוטו אלא בטעמו וא"כ לכ"ו יש להתיר בנ"ד מטעם אחר משום דבר שבמנין דכיון דהאיסור אינו מחמת עצמו אלא מחמת מה שבלע זאת המצה ממ"ש עם מים א"כ הוי האיסור מחמת הבלועה ובכה"ג לא שייך לומר דבר שבמנין לא בטיל ובטיל ברוב כמ"ש הרב מג"א בסי' תמ"ו ס"ק ט"ו והרב כנ"הג ביו"ד בסי' ק"י הג"הט אות י"ז ואף שיש לו' דנ"ד הוי האיסור מחמת עצמו מ"מ כבר ביארנו דאפי' חמץ גמור שנתערב בשתי ככרות של מצה חד בתרי בטיל וכבר פסק הרב פ"ח הלכה למעשה בסי' תמ"ו ס"ק ג' ככמנא בתוך כל המצות השוויות מה אחת שלא נאפית וכסף לתך בתרי בטיל ועיין

עוד

עוד להרב פר"ח סי' תמ"ח ס"ק ג' ד"ה ככר של בע"ה ולהרב ת"ח בכלל ע"ה די"א והרב ח"י אות מ"ב ונ"ל בתשו' סי' יו"ל וסי' פ' ולהרב"ח בסי' תמ"ז ואין להאריך עוד בזה ועיין בתשו' זרע אמת הא"ח ה"ח סי' ס' יע"ש

פש גבן דנשאר לנו לבאר אם זה האיש אשר אירע לו מעשה הזה הוא אוכל קנירה דהיינו דנזהר לשמור החטים משעת קצירה דודאי דקפיד משו' חוזר וניעור בפסח דאיכא סוברים דאסור כמ"ש מרן בב"י סי' תמ"ז כמ"ש הרב ב"ד דמי שאוכל חטים ברורים הוא נזהר מאיסור חו"ון וכבר כתב שם הרב נ"י ול"מ במקום הנ"ל דאף דנתבטל קודם פסח מ"מ חו"ון בפסח

ונלע"ד דאין כאן בית מיחוש משו' דה"ון בפסח כיון דזה החשש דיש לחוש משום חימוץ הוא שמא נתערב דם ולם הוא נותן טעם לפגם כמ"ש בסו' מכות דם שנפשו של אדם קצה בהם כו' ומאחר דהוא נותן טעם לפגם אף דיש אוסרי' נט"לפ בפסח כמ"ש בב"י שם מ"מ אם נט"לפ שנתבטל קודם פסח כב"ל אינו חוזר ונעור בפסח וכמו שראיתי להרב מטה יהודה בסי' תנ"ח בדין שפוד שצלו בו בשר בפסח כתב דאם השפוד היה שלא צלו בו בו ביום הוי נט"לפ ובנט"לפ לא שייך חו"ון ואיך כתב מרן בב"י דלסובי' חו"ון בפסח לאסור ומכח זה אוקמיה הרב שם בשפוד בן יומו וכן הביא משם הרב פר"ה יע"ש גם הרב חמד משה סי' תמ"ז ס"ק כ"ג נראה דס"ל הכי וכן ראיתי להרב חמדת ימים בה' פסח כ"ג שכתב דאף לדעת הסוברי' נט"לפ בפסח אם נתבטל קודם פסח אינו חוזר וניעור בפסח לכ"ע יע"ש וא"כ כ"ש בנ"ד שהיא נט"לפ שכבר נתבטל קודם ואעיקרא הוא חששא ולא ודאי

אלא דלע"ד אחרי המח"ר מכבוד תורתם נראה דגם נט"לפ שנתבטל חו"נ בפסח שכן נראה מדברי מרן בב"י שם סי' תמ"ז שכתב דטעם הרא"ש דחלה שלא נעשה בה יין הוא למ"ד כו' ואה"ן דס"ל ס' כלי גוים אינם בני יומן יע"ש הנה מבואר דגם בנותן טעם לפגם אמרי' ביה חו"ון ועו"ק על הרב מע"י מה שהביא משם הרב פר"ה דהרי הפר"ח כתב שם סי' תמ"ז ס"י דנט"לפ שנתבט' קודם פסח חו"ון ופו"ה להרב עט"ר הגאון מרן זקני נר"ו בס' חק"ל נח"ב ליו"ד בשיורי א"ח סי' י"ל שתמה על הרב חמד משה בזה והכריע מדברי הרא"ש אלו כמ"ש ועוד מת"ש שם עוד הב"י על תשו' רש"י יע"ש, ואגב ישב גם מה שהקשה הרב חמד משה על הרב פר"ח לדבריו ספרא' נינהו יע"ש והסכים לדין עמהם דאף בנט"לפ איכא למיחש לחוזר וניעור ואסיר וא"כ יש לו' דגם בנ"ד אם איכא למימר לחו"ון אסור אבל נראה דבנ"ד כ"ע מודו דכיון דעיקר' הוא ס' אי איכא איסורא או לא וכבר כתב הרב ברכ"י ז"ל בא"ח סי' תס"ב אות י"ז דבציר הקדש ירו' ח"ו אף שי שנהג משום איסור חוזר וניעור לא נהיג אלא בודאי לא בדליכא ספיקא אי מעיקרא היה איסור ונתבטל יע"ש גם אנחנו נאמר דאף שאיש הלזה נוהג חומרא זאת דחוזר וניעור משתמא ודאי דלא נהג כן כ"א בשיש איסור ודאי לא בס' וכמו שכן נראה לענ"ד מכמה דברים לכל דלא יש חשש איסור ודאי לא חששו משום חו"ון

שוב ראיתי להרב הגדול בס' משאת משה ח"א חא"ח סי' ב' שנשאל על נדון מעין נדון שלנו בחטים שהיה בהם חשש חימוץ וכתב שם להתיר מכח ס"ס ואף שאינו מתהפך וכס' הרב פר"ה ואף שכנגדו יש עוד ס' אחר דנתבטל ברובא ונרגש מס' הרמב"ס דס"ל חו"ון בפסח אסיר ויש בנ"מ בתמץ ודאי ולא בס' יע"ש הדי לך בהדיא דאי אשילו דברבי דקא שרו בשיש ס' דליכא משום חו"ון ולכן מותר לאכול מאלו המצות בפסח בלי פקפוק וחשש כלל ועיקר, כנלע"ד להלכה ולמעשה דכבר הורה גבר עט"ר מורינו ורבינו הגאון מרן זקני נר"ו ג"כ להתר גמור וכיתי שכונתי לאמת אנ"י"ת כ"ו וכתבתי בנחיצה רבה איידי דטרידנא ומה שיש עוד לפלפל בפרטים אלו כבר כתבתי בתשו' אחרת באורך וברוחב בס"ד ואכמ"ל

סימן ט"ז

שאלה לנו לדעת במ"ש בפ"ס והפוס' ז"ל בכמה מקומות מכין אותו מכת מרדות אם יש מקום לחלק בין כשמכין אותו על עבירה שכבר עבר למכין אותו על עבירה נמשכת על הכל יורנו ושכמ"ה

תשובה בתוספתא סו' פ"ג דמכות תניא וז"ל מכת תורה מ' חסר אחת. אומדין אותו אם יש לו כלקות לוקה ואם לאו אינו לוקה מכת מרדות אינו כן מכין אותו עד שיקבל עליו או עד שתצא נפשו עכ"ל ותוספתא זאת הובא בירו' פ"ד דנזיר ה"ג יע"ש וכ"כ ר"נ גאון בתשו' בס' שע"י צדק דפ"א ע"ב סי' ט"ל וכ"כ בתשו' הגאונים הישנות סי' רנ"ב יע"ש והביאו הר"ן בה' ס"י מכות יע"ש וכ"כ הרמב"ן בסה"מ שורש ח' וז"ל וכן כל הגזירות שגזרו בהם מדבריהם שמכין אותו עד שיקבל עליו או עד שתצא נפשו כמו שמפורש בתוספתא לסנהדרין יע"ש וכ"כ הרב החינוך ס' שופטים סי' תק"ה יע"ש וע"ש בכל בדבריהם דבתוס' דסנהדרין ליתא זלזה נ"ל בתוספתא דמכות יע"ש גם התוס' בנזיר ד"ך ע"ב ד"ה ר"י כתבו וז"ל ובפי' בתרא דמכות דכ"ל מכות מ' מן התורה אבל מכת מרדות בלי מנין אלא מכין אותו עד שתצא נפשו או עד שמקבל עליו יע"ש ואין בש"ס במס' מכות דכ"ב שום רמז מזה אלא היא תוספתא בסו' פ"ג דמכות והובא בירו' שם באותו ע"ק על הך מתני' דהפר לה בעלה והיא לא ידעה כמו שיע"ש וכ"כ רש"י בס' הגדה דכ"ו ע"ג יע"ש וכ"ן עוד מדברי רש"י בפ"ק דסנהדרין ד"ו ע"ב ד"ה מקל כתב וז"ל מקל למכת מרדות על שיחזור בו יע"ש וכפ"י שם הר"ן ז"ל בה' ובפ"ק דמ"ק לד"ג ע"ב גבי מ"ש שם כי אתא רב לימי אמר יכול ילקה על התוספת הביא שם הריטב"א בחי' וז"ל וא"ת והיאך לוקין על עשה לכך פרש"י ילקה מכת מרדות דרב' עד שתצא נפשו דומיא דאמרו עזה סוכה ואינו עושה יע"ש וכ"כ הרש"י והר"ן בה' בא"לין לדקת"ז ע"ב הרי דס"ל לרש"י דמכת מרדות הוא עד שיקבל עליו או עד שתצא נפשו כדברי התוס' והירו' והגאונים ז"ל וכ"ש לעת רע"ש בפי' המ' שם פ"ד משנה ג' יע"ש

והנה אמת נכון הדבר דכפי זה צריך לומר דהא דמכין אותו מכת מרדות עד שמקבל עליו או עד שתצא נפשו זה שיידוקא בעבירה נמשכת דלא שייך לדברי הכמים דומיא דאמרו לו עשה סוכה ואינו עושה לולב ואינו נוטל דמכין אותו עד שתצא נפשו כדאיתא בכתובות דפ"ו ע"א אבל אם יהיה הענין שכבר עבר על מ"ע או על איסורים דרבנן הוודאי דלא שייך לומר דמכין אותו עד שיקבל עליו או

או עד שתצא נפשו דמאי דהוה הוה וכן ראיתי להדיא להר"ן בה' ברפ"ד דכתובות דמ"ה ע"ב והריטב"א בחי' שם וכ"מ שהכריחו כן לומר דעל עבירה שכבר עבר מכין אותו מכת מרדות פחות מט' ולהקל ממלקות של תורה כמ"ש הרמ"ה אבל על עבירה במסכ' מכין אותו עד שיקבל עליו או שתצא נפשו והניחו שם לדברי ר' נתן בעל הערוך ע' מ"ד שכתב אבל עובר על מ"ע כגון סוכה ולולב ואינו עושה מכין אותו עד שתצא נפשו ובלא אומד ובלא מכה משולשת וכן מי שעובר על דברי חכמים מכין אותו בלא מספר ובלא אומד ולמה קורין מ"מ מפני שמרד בד"ת ובד"ס. וכתבו על דבריו דנר' מדבריו דמ"מ הוא עד שתצא נפשו גם הר"ם במז"ל כתב בפ"ו מה' חמץ ומצה הי"ב אסרו חכמים לאכול מצה בערב פסח כו' ומי שאכל מצה בע"פ מכין אותו עד שתצא נפשו

ולפי דבריהם יש בזה חומר בד"ס יותר מד"ת אבל הרמ"ה ז"ל כתב כו' יע"ש. הנה מבואר שהבינו הריטב"א והר"ן בדעת הערוך והרמב"ם דס"ל דמ"מ עד שתצא נפשו הוא. גם למי שכבר עבר על מכות דרבנן וכ"כ הרב נ"י בחי' לשם יע"ש ועי"ז הקשו דמצינו דחמורים ד"ס יותר מד"ת.

ולע"ד הדבר קשה מגד עצמו דאיך יתכן למי שעובר על דברי חכמים שיכו אותו וימיתוהו דבר שאין השכל סובלו ולא נמצא בשום מקום דבר זה שיהיה חייב מיתה בידי אדם לעובר על דברי חכמים כי מ"ש רז"ל בעירובין דף כ"א ע"ב ובשאר דוכתי דכל העובר על ד"ס חייב מיתה והו מיתה בי"ש לא מיתה בידי אדם ומ"ש בתענית דכ"ד ע"ב דרבא נגדיה לההוא גברא דבעל כותית ומית כו' אין ראיה דאימא מעשה שהיה הוא דנגדיה כשיעורו ועכ"ז מת וכמו שהשיב הרב קול בן לוי בתשו' ח"ומ דו"ך צ"ל ע"ד הרב פר"ח בא"ח סי' תע"א. ועמ"ש הרב יד אהרן שם ובמרכבת המשנה הספר לו שם יע"ש ושו"ר מ"ש הרב קול הרמ"ז שם בנזיר מה שהשיב ע"ד הרב שושנים לדוד שם יע"ש. וא"כ י"ל דלא רצה לשוב מהעוה"ו ולקבל עליו את הדין ולכן מכין אותו עד שיקבל. וכמש"ל בס"ד.

ועוד יש לעמוד על דברי ר' הערוך והרמב"ם ז"ל ממ"ש בתוספתא וביררו' דמ"מ הוא עד שיקבל עליו או עד שתצא נפשו וע"כ צ"ל דאיירי בעבירה במסכת אבל על עבירה שכבר עבר לא וא"כ איך כתבו הם ז"ל דעל עבירה שעבר עד שתצא נפשו וכבר ראיתי להרמב"ן ז"ל שם בס"המ שורש א' שכתב וז"ל ובמקומות יש להם מ"מ והיא למי שעובר על מצו' של דבריהם שהם כענין של תורה והם כל הגזירות שגזרו בהם מדברי' שמכין אותו עד שיקבל אותם עליו או עד שתצא נפשו כמו שמפורש בתוס' ולא כמו שהתיר הרב שכתב בכל עבירות לדבריהם עד שתצא נפשו. עכ"ל ונראה דכונת הרמב"ן להקשות על הרמב"ם תרתי חדא שהתיר בכל עבירות דדבריהם ולא חילק בהם בין יש בהם עיקר מן התורה וכו' וע"ד שכתב סתם עד שתצא נפשו ולא כתב דהיינו דוקא בעובר בהווה ואינו רוצה לקבל והוא דבר קשה. גם על הרב ק"ק ז"ל דהו"ל להקשות ע"ד הרמב"ם והערוך מהתוס' והירו'. וכבר ראיתי להרב דברי אמת בקונטריס ו"ו דנ"ב ע"ב שעמד בזה וגם הרב אורח מישור שם בחי' לנזיר סמך על הר"ן דנר' שנעלם מעיניה הירו' יע"ש ולע"ד יש מקום לומר בעד הר"ן שכיון דנפשו' מכות ככר

הביא תשו' ר"נ גאון שכתב מ"מ חובטים אותו עד שיקבל עליו או עד שתצא נפשו הרי דברים אלו הם ממש דברי התו' והירו' אלא דאעפ"כ קשה שהי"ל להר"ן להשיב ע"ד מהתוס' והירו' וע"ד הרב בעל הערוך לק"מ שיש לו' שכוונתו למ"ש בסוף דבריו וכן מי שעובר על דברי חכמים כו' אם כעת שעובר בעבירה במסכת והו' על העקידה לאו הרי הוי כענין עשה סוכה ואינו עושה וכו' ושניה מכין אותו עד שתצא נפשו וכדברי הר"ן שם ואם יהיה שכבר עבר על האיסור הרי הערוך לא קיים כי אם שמכין אותו בלא אומד ובלא מספר ואה"נ שהו' כפי ראות עיני הב"ד ולא עד שתצא נפשו וכ"כ להדיא הריב"ש בתשו' סי' ז' בכונת דברי הערוך וכמ"ש הרב דברי אמת שם

אלא שראיתי להרב דברי אמת שם על מ"ש הרב מגילת אסתר די"ד ע"ב ע"ד הרמב"ן שכתב על שם הרמב"ם שהתיר בכל עבירות לדבריה' עד שתצא נפשו וכתב עליו הרב מג"א וז"ל ולא ידעתי מקומו איה כתבו וכו' יע"ש והשיב ע"ד הרב ד"א וז"ל והנה יראה דברי הרמב"ם ז"ל בה' ח"ומ שעליהם נתכון הרמב"ן כו' יע"ש ולעד"ן להליץ בעד הרב מג"א דכיון שהרמב"ן כתב על שם הרמב"ם בכל עבירות דדבריהם עד שתצא נפשו ומצא שאינו באכילת מצה בע"פ לבד ועל זה הוא דדייק לומר שלא ידע מקומו איה כתבו ועיין להרשב"ץ סי' תר"י גם מה שהקשה ע"ד הרמב"ן ממ"ש הרמב"ם בה' טוען פ"א ה"ה שכל מי שהלה עליו שמתה ל' יום מכין אותו מ"מ וא"כ מתירין את נידויו ואם מ"מ הוא עד שתצא נפשו הי"ל להרמב"ם ז"ל לו' ואח"כ שואלים את ארונו וכו' יע"ש ולעד"ן דלק"מ דכיון שהדין הוא להתיר הנידוי אחר המ"מ גם אם יהיה שמת ע"י המ"מ מתירין לו שזהו תקנת רז"ל והכי תקנו ועוד דמה לו כי יצעק על הרמב"ן דכיון שהוא ז"ל כתב שדברי הרמב"ן אלו שכת' בעד הרמב"ם שמ"מ מכין אותו עד שתצא נפשו הוא נתכוון לדבריו דבה' ח"ומ שכ"כ להדיא מכין אותו עד שתצא נפשו א"כ תיקשי דברי הרמב"ם להדדי וכמה שהביא ממ"ש הרמב"ם בפי"ח מה' עדות ה"ו מכין אותו מכת מרדות כפי מה שיראו ולא כתב עד שתצא נפשו וכ"כ בפכ"ד מה' סנהדרין ה"ה יע"ש וכמ"ש בפיה"מ שם בפ"ד דנזיר יע"ש תקשי דברי הרמב"ם שנר' דבריו סותרים אלו לאלו. וכמו שכן ראיתי שנרגש מזה הריטב"א ז"ל בחידושיו וכש"מ לכתובות דמ"ה ע"ב ממ"ש בה' ח"ומ למ"ש בפיה"מ ממס' נזיר יע"ש. ואי לזאת היה מקום לומר דהרמב"ם חזר בו בחיבורו ממ"ש בפיה"מ ומ"ש בחיבורו דמ"מ עד שתצא נפשו זהו עיקר וכמ"ש הרב י"מ בכללי הרמב"ם אות ז' יע"ש אכן כיון שראינו דגם בחיבורו בה' עדות ובה' סנהדרין כתב כן להדיא דמ"מ הוא כפי אומד ב"ד כדבריו שבפיה"מ א"כ תיקשי לן דברי הרמב"ם בחיבור הי"ל עצמו דסתרי להדדי והוא מן התימא על הריטב"א ז"ל שלא הזכיר לדברי הרמב"ם אלו שבה' עדות וכו'.

וזה קי"ל ע"ד הרב נזיר שמשון בפיה"מ למס' שבת הפ"ק דכ"ה ע"ב שהני' לדברי הריטב"א אלו וגם הוא לא זכר מדברי הרמב"ם שבה' עדות וגם מה שחשב דהריטב"א מיישב דברי הרמב"ם לא כן אנכי עמדי כי מ"ש נראין הדברים כו' הוא הכרעה שלו לבד וכמו שנר' מדברי הר"ן בה"ש דאם הוא חילוק ע"ד הרמב"ם הרי הרמב"ם כתב בפי' בה' ח"ומ ומי שאכל מצה בע"פ שהוא על מה שעבר ואם נאמר שהריטב"א גורס בדברי הרמב"ם והאוכל מצה שהוא הווה ועתיד כל כה"ג הי"ל לבאר

ומ"מ הדבר תמוה על הר"ן ז"ל והריטב"א לכפי מה שהבינו הם ז"ל בדעת הרמב"ם והערוך דמ"מ הוא עד שתצא נפשו אפי' בשכבר עבר אמאי לא הקשו על דבריהם מהך תוספתא והירוש' שאמרו להדיא דמ"מ מכין אותו עד שיקבל או עד שתצא נפשו דמזה נראה בפי' דקאי על עבירה נמשכת דקתני עד שיקבל עליו או עד שתצא נפשו והר"ן בעצמו בסוף מכות הביא משם ר"ן דכתב כלשון התוספתא והירושלמי הנז' ואם נאמר דכיון שהביא לשון ר"נ גאון שהוא כ' התוס' והירוש' סמך על זה כי ודאי ר"נ גאון משם התוס' והירוש' הביאו עם שהוא קצת דוחק עכ"ז כדי להקשות ע"ד הרמב"ם והערוך הי"ל להזכיר הך תוס' והירוש' וכמו שהקשה כן הרמב"ן בס"ה"מ וכמו שתמה בזה הרב ד"א לשם ע"ד הר"ן וזה ק"ל ע"ד הרב מ"א הפנים בפי' הירוש' שם כ"ד דנזיר ה"ג שכתב ע"ד הירוש' אלא דכך הם דברי הרמב"ם וטוב דזה דהירוש' מיירי בעבירה נמשכת יע"ש

והדבר קשה דמ"ל דאם הרמב"ם כסך כהך ירו' הו"ל לפסוק נמי הא דקאמר ברישא עד שיקבל עליו ועי"ק שנעלם ממנו דברי הרמב"ן בס' המ' דאדרבא מתמיה ע"ד הרמב"ם מהך תוספתא והירו' שאמרו בפי' מכין אותו עד שיקב' עליו או עד שתצא נפשו דמ"מ דמיירי בעבירה נמשכ' ומ"ש ליישב קושיית הר"ן דמצינו דמתורים ד"ס מד"ת כו' יע"ש נראה דאי מהא ל"ק מידי דהתם הוא לזיין מיתה לצמים או משום גדר וסייג שיזהרו בד"ס שצריכים חיזוק יותר מד"ת כדם להמיתו על העובר ע"ד חכמים מיתה זה לא שמענו ולא ראינו ולהך מילתא איך יתכן לומר שיחמירו חז"ל בד"ס מה שלא מצינו בעובר על ד"ת כ"א במחוייבים מיתות שחייבת תורה בפי' לא כן בעובר עשה ול"ת שבתור' אפי' מחוייב מלקות של תורה הוא במספר מ' ואדרבא מצינו בענין עונש בכ"ל של מגה העובר על ד"ת הוא חמור מעוב' על ד"ס וכמו שאמרו במשנה הלזו אם אינה סופגת את המ' תסבוג מ"מ וכן בהרבה מקומות ובהרמב"ם ובפוסקים ראשונים ואחרונים שחילקו בענין העונש בין העובר עד"ת לעובר עד"ס וכמ"ש הריב"ש בתשו' סי' ז' יע"ש

איברא דבתשו' הריב"ש הלזו יש לתמוה במ"ש וז"ל ואין בשום מקום בעובר על ד"ת מכין אותו עד שתצא נפשו דלא נזכר זה אלא במצות עשה כו' יע"ש והרי מצינו שאמרו כן להדיא גם בעובר על ד"ת כמבואר בתוספתא ובירוש' והרמב"ם והרמב"ן וכמו שהק' הרב ל"א יע"ש ועם שראיתי להרב מרכבת המשנה הל' מ' לאחרי שם בה' ת"ומ ובס' יד אהרן סי' תע"א והרב מעש"ר שם שהביאו קו' הפר"ח על תשו' הריב"ש הנז' מני הרמב"ם וכתבו ליישב דלא היה בס' הרמב"ם אשר ביד הריב"ש אותי לישנא דעד שתצא נפשו, הנה אמתכי גם אני מצאתי בספרי הרמב"ם ק"ק שנדפסו בלתי חיבור ה"ה שהשמיטו שם עד שתצא נפשו עכ"ז הדבר קשה ודוחק מאד למאמר דהר"ן שהוא רבו והריטב"א הביאו לשון הרמב"ם והעתיקו בספרי הרמב"ם אשר בידם עד שתצא נפשו הדבר רחוק לומר שלא היה ביד הריב"ש כן זאת ועוד אחרת דמה יענו למה שלא הזכיר התוספתא והירוש' ודברי הרמב"ם ז"ל בספר המצות ששם נאמר בהדיא מ"מ עד שתצא נפשו ומן התימה על הרב מו"ג בהל"ח בכללים אות קס"ה שכתב דאין שום קו' על הריב"ש דבעת לא נמצא זה אלא בערוך כו' יע"ש ונעלם ממנו דברי התוס' ז"ל והירוש' והרמב"ן

ואולם לשאני לעצמי לא תצווג נפשי לשאול דאיך יתכן לומר דמ"ש בירוש' מ"מ מכין אותו עד שיקבל או עד שתצא נפשו דמיירי בעבירה נמשכת ולא בעבירה שכבר עבר וכמ"ש הרא"ש והרא"ש בש"מ שם בנזיר דכ"ג וכ"כ הרב הפ"ד בפירו' התוספתא דכ"ג דמכות בפי' הראשון וכמו שכן כתב שאר המפרשים ז"ל וכמש"ל שהדי דברי הירוש' הלא המה באו לפרש מתני' דהאשה שנדרה בנזיר והיתה שותה יין ומטמאה למתים הרי זו סופגת את מ' הפר לה בעלה והיא לא ידעה שהפר לה בעלה והיתה שותה יין ומטמאה למתים אינה סופגת את מ' ר"י אומר אם אינה סופגת את מ' תסבוג מ"מ הרי דמתני' מיירי בהאשה שכבר עבר על האיסור וכ"כ המפרשים שם שמיירי על שעבר וכן הדין פשוט דמלקות של תורה מ' חסר' אחת אינו אלא בשכבר עבר על האיסור וא"כ לפרש מתני' מתנ' פירושו של מ"מ קאמר הירוש' הדין פירושא דמ"מ הוא עד שיקבל עליו או עד שתצא נפשו דא"מ דגם על מ"מ שנתחייב על שכבר עבר מיירי וא"כ הדבר קשה איך יתכן לומר דכי' עד שיקבל הוא בעבירה נמשכת וכ"כ יש לאוכיה ג"כ מגופא דתוספתא דקתני התם ברישא וז"ל אבל כהן הדיוט שנטמא לאחר מתים או שנכנס לבית הקברות הר"ז חייב נכנס לשדה שאבד בה קבר בתוכה אינו חייב עד שיהלך את כולה נכנס לבית הפרס או לארץ העמים או שיצא לח"ל מכין אותו מ"מ הרי דכל אלו דקתני שמכין אותו מ"מ מיירי בעבירה שכבר עבה ועלה סיים התוספתא מכת תורה מ' חסר אחת כו' מ"מ אינו כן אלא מכין אותו עד שיקבל עליו או עד שתצא נפשו כפשוטו דקאי עביר' שכבר נעשית מכין אותו מ"מ קא מפרש דמ"מ הוא על שיקבל עליו או עד שתצא נפשו ואם נאמר דהירוש' והתוספתא בפי' מ"מ לא מיירי אלעיל מיניה מלבד שהוא דוחק גדול דלמאי מתניא בבבי אהדדי סמוך ונראה זאת ועוד דהא באו לפרש מ"מ על מה דתנן רבנן בכל זה דוכתי שמשמע שתמו הדבר בין לעבר בין לעתיד והרי מתני' ותוספתא גם על עבר מתניי' ועכ"ז מפרש את"מ הוא עד שיקבל עליו או עד שתצא נפשו

ותמהני ע"ד הרב קרבן העדה והר' מראה הפנים שם שכתבו דהירושלמי מיירי בעבירה נמשכת מדקאמר עד שיקבל עליו ולא קאי אמתני' דמ"ל שהוא דוחק גדול לומר דלא קאי אמתני' הא על מתני' קאי זאת ועוד שכיון דהירושלמי בא לפרש פי' מ"מ בסתם בין לעבר בין לעתיד מיירי ולא מצינו בירוש' ותוס' כי אחר לענין מ"מ לחלק בין עבירה נמשכ' לעבירה שאינה נמשכת דבר שאין הדעת סובלו שיפרו' התוס' והירוש' פי' מ"מ מהו בסתם לנדון זה ודאי דמיירי בכל חייבי מ"מ בין על עבירה שכבר עבר בין על עבירה שהיא נמשכת ועל מתני' ועל תוספתא דתני בתוספתא שם לעיל מזה נרי' דקאי וא"כ איך יתכן לומר כן שענייהם לא יכונו וע"ק ע"ד הרב קרבן העדה שכתב דכן נראה לדעת הרמב"ם ודלא כהתוס' י"ט ול"מ ע"ש ולא ידעתי מהיכן משמע ליה מהרמב"ם דמיירי בעביר' נמשכת אחר שכתב ומי שאכל נ' עבר ועל לשון זה קאי הרב תוס' י"ט ואי קשיא על הרב תוס' י"ט הוא מה שלא הזכיר לשונות הרמב"ם שבשאר דוכתי כמש"ל בס"ד

ועיין להרב מראה הפנים שם שכתב להר"ן מביא כן יש מי שאומר והם דברי הערוך

הערוך כמ"ש הריב"ש סי' ז' יע"ש בדפוסים שלנו כתוב כן להדיא בדברי הר"ן גם הערוך יע"ש ועמ"ש הרב אורח מישור שם בתי' לנזיר בזה ויש להשיב ע"ד כי כן הנכון הנלע"ד בזה הוא פי' ר' המאירי ז"ל בס' בית הבחירה שם בתי' לנזיר שכתב וז"ל ופי' בברייתא במס' מכות פ"ד (צ"ל בתוספתא דמכות סו"פ ב) מלקות מ' חסר אחד מרדות עד שיקבל עליו או עד שתצא נפשו ודבר זה יש לפקפק אם הוא מקבל עליו מיד אם הכאו כלל ויראה שמתחילין אותו להכות כודאי יצא מה שנגזר כפי מה שיראה לב"ד ואם מקבל עליו מניחים אותו אעפ"י שלא הוכה מ' ואם עומד במרדו ואינו מקבל עליו מכין אותו עד שתצא נפשו שהכותים עמו מיזוק לדבריהם עכ"ל הרי דקא מפ' מ"ש עד שיקבל עליו דקאי גם לעבירה שכבר עבר ומכין אותו כדי ליסרו ואם קבל עליו דהיינו שמתחרט ותוהא על הראשונות ומקבל שלא לעבור עוד פוטרין אותו ואם עומד במרדו ואינו שב מידיעתו מכין אותו על שתצא נפשו והשתא יבא על נכון דברי התוס' והירו' לתרווייהו הם המדברים בענין מ"מ על מה שכבר עבר וקא מפרשי עלה דמ"מ הוא עד שיקבל עליו שלא לעשות עוד ווה הפירוש הוא אמת ויציב ונכון ומוכרח הוא מכח דברי התוס' והירו' כאמור הלא דיש להרגיש על דברי ר' המאירי ז"ל דהא למייתי דברי התוס' במס' מכות דלאו קאי על מתני' הלזו כמבואר שם יותר הי"ל להזכיר דברי הירו' דקא מכים על מתני' גופא ואם נאמר דדברי הירו' עצמם הם דקא מייתו דברי התוספתא הלזו כדי לפ' המשנה ואינו לדברי הירו' עצמו עכ"ז הרי הדבר מוכח בבירור דעיקר התוספתא לא בא לפי מתני' הלזו דנזיר וזה שבאו לפ' מתני' דנזיר מכח דברי התוס' הלזה הוא הירו' עצמו וא"כ הי"ל להרב המאירי להזכירו וצ"ע ועמ"ש בס' מגילת ספר בלאוין ס"ט לט"ו ע"ב יע"ש ודוק

ואולם איכא למימר לד"ת המאירי ז"ל דכיון דפי' הירו' והתוספתא במ"מ בסתמא איירי יש לומר דגם על עבירה שכבר עבר מכין אותו כמו כן עד שיקבל עליו או עד שתצא נפשו והוא ברור

אלא דאנכי תמיה ע"ד הרמב"ם ורע"מ ודעמייהו דהם פי' במתני' דנזיר בעבירה שכבר עבר דמכין אותו מ"מ כפי מה שיראה בעיני הב"ד וכ"כ הריב"ש סי' ז' דאמאי לא פסקו כדברי התוס' והירו' דקא אמרי בפי' שהוא עד שיקבל את הדין ואם נאמר דפי' מה שיראה לב"ד היינו הא דמכין אותו עד שיקבל עליו וכפי' רבי' המאירי הדבר קשה דתלי תניא בדלא תני לעיק' הדין והוא עד שיקבל עליו אלא דקבלה זאת תהא כפי מה שיראו לב"ד אם שב מידיעתו וניחם על רעתו והם ז"ל לא הביאו עיקר דברי התוס' והירו' וכתבו לפסק הדין מה שנראה מהפירוש הירו' בזה וא"כ לא ידעתי למה לא פסקו כדברי התוס' והירו' ויפרשו עליו כפי פירושם ועם שמצינו בל' המשנה בנכורות דמ"ת ע"כ שאמרו כי האי ליסנא עד שיקבל והוא קבלה בפני ב"ד כמ"ש הרמב"ם בפ"ו מה' ביאת מקדש דין ט' יע"ש מ"מ הרי כתב עד שיקבל עליו והוא קבלה בב"ד וכאן לא הזכיר לשון קבלה כלל ואם סברו דהירוש' והתוס' איירי בעבירה נמשכת ולא על מה שעברה זה קשה מן הראשונה דמלבד כי דברי התוס' והירו' בעצמן מתאימים בזה כפי מה שהוכחנו זאת ועוד דהעיקרא מנ"ל הא דמ"מ בזה במקום וולתו הוא ככי שיראה לב"ד מהיכן נפק"ל הא אם לכי האמת לאו פי'

דברי התוס' והירו' על עבירה שכבר עבר כפי דברי הרב המאירי באופן שכעת סדבר לא"ת והנראה לומר דכפי מה שירצה בעיני הב"ד כולל עבר ועתיד דעל העבירו שכבר עבר ככי חומר העבירה יכבידו עליו אם לא קבל על העתיד יכוהו עד שיקבל וכ"נ לדעת הריטב"א בחי' למכות לדכ"א ע"ב יע"ש

גם בדברי הרמב"ם בה' חו"מ קשה שכתב ומי שאכל מצה בע"פ מכין אותו עד שתצא נפשו דאם מיירי הירו' והתוס' בעבירה שכבר עבר שכן הוא האמת וכמש"ל ומכאן הוציא הרמב"ם דין זה דעל עבירה שכבר עבר מכין אותו עד שתצא נפשו קשה דהעיקר חסר בדברי הרמב"ם שהוא מ"ש בירו' ובתוס' בתחלה עד שיקבל עליו אלא דאם אינו מקבל עליו ועומד במרדו אז מכין אותו עד שתצא נפשו וא"כ מלבד שהרמב"ם ז"ל השמיט הלוקא ראשונה שיש בתוס' ובירו' דהיינו עד שיקבל עליו זאת ועוד דהנה היא כנגד היסוד דכל עיקר דיש רשות לב"ד להכותו עד שתצא נפשו הוא דוקא כשהוא עומד במרדו ואינו מקבל עליו דהא אם מקבל עליו פוטרין אותו

וראיתי לר' מנוח ז"ל בפי' לדברי הרמב"ם בה' ח"ומ שכתב וז"ל ויש בספרי הרב ז"ל שכתוב בהם מכין אותו מ"מ עד שתצא נפשו וד"ל כשאומרים לו שלא יאכל מצה ואוכל שאינו שומע לדברי חכמים אבל כל זמן שמקיים מצות חכמים ונמנע מלאכול מכין אותו מ"מ לבד כמות מ"מ לכוס מאי דחזו ב"ד והביא מ"ש בירוש' במסכת נזיר גבי כהן שנכנס כו' שמכין אותו מ"מ ואמרינן התם מ"מ חובטים אותו עד שיקבל עליו או עד שתצא נפשו יע"ש

והנה מה שהבי' בשם הירוש' דנזיר בכהן שנכנס כו' ליתא בירוש' כ"א חוספתא סופ"ב דמכות והירוש' מיירי על מתני' דאשה דהפר לה בעלה כו' ומ"מ נר' דה מדברי הרב דקא מפרש לדברי הירושלמי בעבירה נמשכת ועל סמך זה קא מפרש ג"כ דברי הרמב"ם ולע"ד לתרווייהו ליתנהו דהנה בפי' התוס' והירוש' כבר כיארנו דהאמת הוא שהם דברו בעבירה שכבר עבר אלא דהה"נ דגם בעבירה נמשכת עושין כסדר הזה גם מ"ש דהרמב"ם מיירי במי שאומרים אותו שלא יאכל ואינו שומע ואוכל הדבר תמוה דהרמב"ם נקט בלשונו ומי שאכל מצה בע"פ שהוא לשון עבר וא"כ איך יהכן לפרש עבר לשון עתיד וכל עיקר מה שעונשים אותו ומלקין אותו עד שתצי נפשו אינו אלא כשהוא אוכל ואינו שומע לדברי חכמי' וכל כי האי מילתא שהוא עיקר הדין מלבד מה שהוא חסר בדברי הרמב"ם זאת ועוד דבל' הרמב"ם כנקט ומי שאכל לשון עבר הר"ז סותר כל הבנין הזה

עוד ראיתי לר' מנוח שם בהקשה על זה ממ"ש בחולין בד"א במל"ת כלומר כי אמרינן שיש קצבה מ' למלקות במל"ת שכבר עבר עליו והי' אפשר להזור וכבר ענשו הכתוב אבל במ"ע כגון עשה סוכה ואינו עושה לולב ואינו נוטל מכין אותו עד שתצא נפשו פי' או יקבל עליו לעשות והא מל"ת היא הריך ה"מ לאו דאורייתא אבל לאו דרבנן מכין אותו עד שתצא נפשו ודוקא כשאינו מקבל עליו דברי הכמים עכ"ל ואנכי לא ידעתי מאי ק"ל להרי כיון דמל"ת דאכילת מצה בע"פ שכתב הרמב"ם שמכי אותו על שתצא נפשו מיירי כשאינו שומע לדברי הכמים ואוכל

ואוכל הרי בכה"ג ל"ל למה שהביא בד"א במל"ת שמלקין אותו דוקא מכת מ' ותו לא דיש לומר דהיינו דוקא כשכבר עבר אבל אם הוא עובר על מל"ת תדיר שמתרין אותו ואינו משגיח הה"ן דמכין אותו עד שתצא נפשו כמו גבי אוכל מצה בע"פ ואם כיש לומר דמצינו תי"ש במס' מכות דכ"א ע"א בנזיר שהיה שותה יין כל היום אינו חייב אלא אחת אמרו לו אל תשתה אל תשתה והוא שותה חייב על כל אחד ואחד וכו' יע"ש, נראה דבמצות ל"ת גם אם אינו עובר ואינו שומע לדברי חכמים אין מכין אותו עד שתצא נפשו אלא ע"כ התראה והתראה מלקות אחד ובעובר על"ה הוא עד שתצא נפשו בלי מנין ע"כ התראה והתראה וא"כ זה הי"ל לר' מנוח לומר ולחלק בין מל"ת דאורית' למל"ת דרבנן דבמל"ת דאורייתא בעובר בהווה הוא חייב מלקות ע"כ התראה ובעובר כה"ג על מל"ת דרב' הוא עד שתצא נפשו ויש ליישב בדוחק כי נכלל קו' הרב מהא דקאמר הל"א במלא' שיש מלקות מ' היינו בכל גוונא בעבר ובעתיד דהיינו שאינו שומע התראה דעל"ש הכל הוי מלקות מ' בעתיד ג"כ כך אם מלקין מ' ועבר ועתיד במל"ת דאורייתא הכל הוי דבר אחד ויש דמיון בכל מה לעבר לעתיד כמו במל"ת דרבנן ולכך מחלק בין דאורייתא לדרבנן דבאורייתא לעולם הוי מספר מ' ובמל"ת מדרבנן כשאינו שומע הוא מכת מרדות עד שתצא נפשו וליכא לאקשוי כקו' הר"ן והריטב"א דמינה לאמורים ד"ס מד"ת דיש לומר דעכ"ז אמורים ד"ק בזה שהרי על כל התראה והתראה ואפי' אם קיבל מלקין אותו מנין שמלקות דהיינו מלקות מ' ככל אזהרותיו וכמ"ש הריב"ש דסי' הנז' משא"כ בזה דעובר על מל"ת מדרבנן כשאינו מקבל היכא דקבל עליו פוטרין אותו מיד ונמצא אומרו קולו זה נ"ל ליישב בעד דברי רבינו מנוח ועדיין צ"ע ועיין להתשב"ץ ח"ב סי' נ"א יע"ש ודוק

ומ"מ למאי דאתאן עלה בדברי הרמב"ם כתב ומי שאכל מצה בע"פ מכין אותו עד שתצא נפשו קשה וכמו שהקשה הר"ן והריטב"א וכמש"ל גם הרב נר"ת בא"ח סי' תע"א הבין בפשיטות בדעת הרמב"ם כדברי הר"ן ומה שהקש' הרב דברי אמת שם דנ"ב ע"ב לזה שהבין הרב פר"ח בדברי הרמב"ם ישתקע הדבר ולא יאמר וכו' יע"ש לענ"ד דלק"ת על דברי הרמב"ם אלו כפי מה שהם כתובי' לפנינו דנקט לשון מי שאכל לשון עבר וכמו שכן העתיקו דבריו כל הראשונים והאחרונים והדבר מובן מאליו דעל עבר קאי ואה"נ דס"ל כדברי ר' מנוח דמיירי על עתיד ושתים' ותירוס' מיירי בהכי הדבר קשה וכדכתיבנא

ומה שנראה לע"ד ליישב דברי הרמב"ם ז"ל בזה והוא במה שיש להגי' בדברי הרמב"ם דחסר אות וי"ו בדבריו וכצ"ל ומי שאוכל מצה בע"פ מכין אותו עד שתצא נפשו ובמקום שאכל שהוא לשון עבר הוא אוכל לשון עתיד ולכן שפיר כתב הרמב"ם דמכין אותו מכת מרדות עד שתצא נפשו כיון שהוא עובר ואוכל ועומד במרדו ומינה יוצא דאם מקבל עליו ואינו אוכל וחוזר לאחוריו דהוא ניצל מהמכות כדבר האמור

וראיתי להרב תי"ט שם בנזיר פ"ד מ"ג שעל לשון הרע"ס ז"ל שכ' מ"מ כפי מראה עיני הדיין וכפי צורך השעה על זה הביא לשון הר"ן בפ"ל דכתובות שהביא משם הערוך דמ"מ הוא עד שתצא נפשו וסיים וז"ל וכן דעת הרמב"ם בה' ח"ומ פ"ג יע"ש, והדבר תמוה דאיך הביא לשון הרמב"ם בה' ח"ומ לבד דפליג על הרע"ס בזה ולא הביא לשון הרמב"ם שם באותו פרק באותו מקום בפי' המ' שכתב להדיא דמ"מ בזה המקום וזולתו עיניינו תלוי לב"ד כו' יע"ש בדברי רע"ס ואם נאמר לזה דיותר יש לסמוך ע"ד הרמב"ם שבס' היד ממה שכ' בפיה"מ הרי גם בס' היד מצינו לו דוגמתו ממש כמ"ש בה' עדות פי"ח ה"ו יע"ש כן להדיא כדבריו שבפיה"מ והיכי שביק דברי הרמב"ם בהני תרי דוכתי ונקיט ואזיל עמ"ש בה' א"ומ ולכאו' הי"ל להרב תי"ט להרגיש בכל זה וצ"ע

אכן ראיתי להתשב"ץ ח"ב סי' נ"א שהא' שהביא דעת רש"י בחולין דמ"מ אין לו קצבה אלא עד שיקבל עליו כתב וז"ל וכ"פ בעל הערוך וזה נוטה לדעת הרמב"ם ז"ל שמכין אותו עד שיקבל עליו לעשו' כן מכאן ולהבא או עד שתצא נפשו יע"ש באופן דבעובר על איסור וכבר עשאו ומכין אותו מ"מ אינו עד שתצא נפשו אלא למר כדאית ליה במנין קצוב ליה מ' או פחות כאשר נבאר לקמן בס"ד בסי' אחר זה ולמר כדאית ליה מכין אותו מ"מ הוא כפי ראות עיני הב"ד עד שיקבל עליו אבל יהיה עומד במרדו הרי דהתשב"ץ ז"ל נקיט בדעת הרמב"ם כדבריו שבה' א"ומ שכוונתו כן אלא דיש להרגיש על זה שהי"ל להרשב"ץ להזכיר דברי הרמב"ם בפיה"מ דנזיר ועיין עוד שם

ועל שהזכיר דברי הרמב"ם שבה' עדות ודוק עביר' נמשכת וכשאינו רוצה לקבל ולשמוע דברי חכמים הוא עד שתצא נפשו וכ"פ הרשב"א בתשו' סי' רס"ד וכ"כ להדיא הרב מוהרח"ש בח"ג סי' ל"ז יע"ש ומה שהקשה הרב דברי אמת שם בקונטרים לכ"ב ע"ב שלא נס זייע מדברי הריב"ש ואיך אשתמיט והיע"ש לענד"ן דלק"ת דמוהרח"ש לאו להכי הוא דאתא כ"א לכתוב מה שהוא מוסכם לפי האמת מכל הפוסקים ומה שקשה הוא לוקח מדברי הרמב"ם בה' חו"מ סנה' דגם על לעבר הוא עד שתצא נפשו וזה סותר דברי הה"ש אלו לזה י"ל דסמך על ר' מנוח ודעימיה שכבר הסיעו דברי הרמב"ם אלו דמיירי להבא או לסמך דברי הרמב"ם בהלא דוכת' מקמי תרתי וגם דהיכא דסותר דבריו שמכינן לדבריו שהם כרוב הפוסקים כמ"ש במ"א וזה ברור

וב"ב הש"ג בפ"ג נסביב המרדכי בשם ר"ת ז"ל דעל עתיד לבד הוא מ"מ עד שתצא נפשו ע"ש וכן מתבאר מדברי הרא"ש בתשו' כלל ח' סימן ב' והביאו הטור ח"מ סי' ע"ג דעל עבירה שכבר עבר כתב דמכין אותו מ"מ ועל עבירה נמשכת עד שתצא נפשו וכמ"ש הרב פרישה ובסמ"ע שם ס"ק ע"ב ומה שהקשה עליו הרב ש"ך שם ס"ק ע"ו דבלא"ה ליכא בז"הז מלקות דאורייתא יע"ש כבר כתבו הרב הפרישה שם בנועם ב' יע"ש וכ"ן דעת התוס' כמ"ש בנזיר ד"ך ובסנהדרין דפ"ט ע"ב ד"ה הכובש יע"ש וכ"כ בתשו' הלק"ט ח"ב סי' פ"ה יע"ש וכ"כ בתשו' מהרח"ש ח"ג סי' ל"ו יע"ש אלא דיש להרגיש קצת שנראה שמחלק דמ"מ הוא לדבר בע"ע ומכין אותו לדבר בפ"ע ועד שתצא נפשו אינו מכת מרדות הוא לדבר בפ"ע והא ליתא דגם מכין אותו עד שתצא נפשו הוא דנק' מכת מרדות כמבואר בדברי התוספות והירוש' והערוך והגאונים וכל הפוס' וכמבואר

וזה ראיתי להרב לב תבין גר"ו בה' ח"ת פ"א ד"י ע"ב שתמה ע"ד הרש"ך ז"ל אלו שכתב דבלא"ה אין סמיכה כו' שהרי איכא מחלוקת זבין מהר"י בי רב ומהרלב"ח והם ז"ע ס"ל כמהר"י בי רב כו' ות"ל ולענ"ד להשיב על זה שהרי קו' הרב ש"ך ע"ד.

ע"ל הסמ"ע הוא אפי' דס"ל כמהר"י בי רב דיש סמיכה אם מסמכים מ"מ בזמן הרב הסמ"ע והש"ך וקודם להם אף בזמן הרא"ש והטור לא היתה סמיכה ואפילו בזמן הרמב"ם וא"כ שפיר קא מסני בזה הרב ש"ך והאמת שכן הוא שגם הסמ"ע גופיה בפרישה קא מסני להא דהרב ש"ך בטעם שני שכי' והכל מודים בזה דהאידנא ליכא סמוכים דלפי האמת לך הוא דליכא וזהו ברור ומ"ג למ"ש הרב כנה"ג בח"מ סי' א' ח"א הג"הט אות טו"ב לדעת הטור יס"ל דבזה"ז אינה נוהגת הסמיכה יע"ש ואע"פ שאין סמיכה בזה"ז כתבו הטור והש"ס בכמה דינים חייב מלקות דבפקא מינה לפוסלו לעדות כמ"ש הרס"ך יו"ד סי' י"ו ס"ק טו"ב יע"ש ועיין להרב דינא דחיי לאוין נ"ו ולהרב המגיה ז"ל בס' נשמת חיים לאוין רי"ג דל"ו ע"ד וכבר כתבתי בעניותי בזה בח"מ בס"ד ואכמ"ל

וראיתי להרדב"ז ח"ה סי' שני אלפים קכ"ו שכתב ליישב דברי הרמב"ם דבתייבי עשה לאיסורו מדה"ת אין מכין אותו מ"מ עד שיקבל עליו או עד שתצא נפשו יע"ש ואחר המה"ר הדבר ק' כפי דברי הרמב"ם בה' ח"ומ שכתב עד שתצא נפשו גם באוכל מנה בע"ש שהוא איסור מדרבנן ואם כאמר שלא היה גורס כן בדברי הרמב"ם מה יענה לדברי התוספתא והירוש' דאמרו מכין אותו עד שיקבל עליו או עד שתצא נפשו והוא אפי' באיסורין דרבנן וכמ"ש הערוך והרמב"ן והר"ן וכמש"ל ועיין בס' מגילת ספר לאוין ס"ט דע"ו ע"ב

סימן ח"י

פיש גבן חקור דבר בענין המכות של מכת מרדו' כמה מלקין אותו להנה לפי מ"ש בתוספתא ובירוש' והראשונים דסברי שמכין אותו עד שיקבל עליו או עד שתצא נפשו וכפי האילוקים הנאמרים שם כמש"ל בס"ד

אכן מלדברי התוס' בנזיר ד"ך ע"ב ד"ה ר"י שכתבו וז"ל ומשמע לר"י דהכא דלוקה על שעבר דשתא לוקה מ' ואינו לא דלוקה כשאינו רוצה לקיים המצוה מכין אותו בלי מספר אבל הכא שכבר עברה למה תלקה יותר מדאורייתא אם לא היפר עכ"ל הנה מבואר מלדברי התוס' דמספקא להו דמ"מ על שעבר הוא במנין מ' הס' אתדכעין מלקות דאורייתא ולכאורה קשה ע"ד התוס' אלו דאם כדבריהם דהכא דמיירי על שכבר עברה הוא לוקה מ' ותרי ר"י אומר הכא ב"ס אם אינו סופגת את הארבעים הסבוג מ"מ כנראה דמ"מ הוא כאות מ"מ כן ראיתי לאדין לרש"י בס' הפרדס דכ"ה ע"ב שהכריע מלשון משנתינו זאת דקאמר ר"י אם אינה סופגת את הארבעים הספוג מ"מ מכלל דיש לנו מלקות קטן שהוא פחות מ"מ יע"ש וכ"כ הרב קול הרמ"ז שמדקדוק לשון המשנה מוכח דמ"מ הוא פחות ולאקל ממלקות דאורייתא יע"ש ושוב ראיתי להרב נ"ר בפי"הם שם שעמד בזה ע"ד התוס' אלו יע"ש

ולעד"ן דלק"מ והוא במה שנראה מלשון רש"י שם בפי"הם שכתב וז"ל ר"י אומר אם אינה סופגת את המ' הספוג מ"מ אם לא נתחייבה במלקות מן התורה תהא לוקה מכות מ' דרבנן כדי להוכיחה שלא תהא מזידה יע"ז והכונה דאה"ן אף אם יהיה מלקות מדאורייתא עם מלקות דרבנן שוים עכ"ס ר"י בא לומר שאם כן היא לא נתחייבה במלקות מן התורה ומכת זה מרדה לגער אותה כיון שהתורה

כטרתה עכ"ז תלקה מכת גדר וסייג חכמים להוכיחה וכמו שמנינו בכמה ענינים שמד"ת כגודרו הז"ל מהייבי' וא"כ מ"ש ר"י אם אינה סופגת את המ' הכונה מ' דאורייתא הספוג מ"מ מדרבנן מחוב דרבנן ולכי האמת יש הפרש בין מלקות דאורייתא למ"מ מדרבנן אף שיהיו שוים במנין המכות במספר הרבעים יש נהם הפרשיו' הרבה דבמלקות דאורייתא הוא על גדרו ממש ומכות מרדות הרבה ומכת מרדות אינה בדרך זה כאשר דיבר בקדשו הריב"ש ז"ל שם יע"ש וכ"כ מוהרלב"ח ז"ל בפסק הסמיכה דרפ"ז ע"ד וא"כ מ"ש ר"י אם אינה סופגת את המ' הספוג מ"מ היינו לקולא ולהקל מעליה ממלקות דאורייתא שהוא יותר חמור והוא ברור

ואולם ראיתי להריב"ש ז"ל שם שהביא מדברי התוס' שכתבו בפי' אלף במכת מרדות מספר המכות הם מ' כמספר של תורה יע"ש ואם שדברי התוס' בנזיר הביאו התוס' אחי סברא גם אפשר להריב"ש מלא בתוס' במקום אחר בדבריהם יותר בפשיטות וזה ראיתי להרב שולחן גבוה בקא"ה בכללין אות קמ"ה ד"ט ע"ב שהביא לדברי הריב"ש אלו במ"ש בשם התוס' דמ"מ הוא כמספר מלקות של תורה. והמ"ה יקרא דא"כ רבותינו בעלי התוס' חולקים מינם ובם בההיא דנזיר שכתבתי לעיל בשמם שכתבו שהוא עד שתצא נפשו וזולי כו' יע"ש ולא ידעתי מאי קמ"ל שהרי שם התוס' בנזיר אחר שהביאו הך תוספתא דמ"מ הוא עד שתצא נפשו סיימו בדבריהם לחלק בשם ר"י דעל מה שכבר עבר יהיה המכות במספר מ' ולא עד שתצא נפשו וא"כ הרי בעלי המימרא שרצו להלק ולומר דמ"מ הוא מ' הם התוס' ז"ל עצמן שכתבו כן על דברי התוספתא דקאמר עד שתצא נפשו ועלה קאילחלק בין עבר לעתיד וגם לדברי הריב"ש שכתב בשם התוס' ז"ל דמ"מ הם במספר מ' על שעבר קאי כאשר מוכיח בראיתו שהביא מהקורא לחבירו ממזר שופג את המ' דעל שכבר עבר הוא וא"כ איך לא ראה שהתוס' שם במקום שכתבו דמ"מ הוא עד שתצא נפשו שם כתבו הך סברא דמ"מ הוא במספר מ' ואם שהתוס' ז"ל קא מספקא ליה והריב"ש מניח בשמם בפשיטות אין זו קפידא וכמש"ל ועיין להרמ"ל בה' חמץ ומצה פ"ו דין י"ב יע"ש וכן ראיתי להרשב"א בתשו' ח"ד סי' רס"ל שכתב בשם התוס' הללו דמ"מ הוא במספר מ' כמלקות של תורה דוהו דוקא על שעבר אבל על העתיד מלקין אותו עד שתצא נפשו יע"ש

והנה שם הביא הרשב"א ראיה לזה דמ"מ הוא במספר מ' ממ"ש בקידושין דכ"ח ע"א הקורא לחבירו עבד יהא בנידוי ממזר סופג את המ' ואינו אלא מ"מ מדרבנן יע"ש וכ"כ ראיה זאת הריב"ש והרלב"ח בפסק הסמיכה דרכ"ח ע"ד יע"ש וכ"כ רש"י והר"ן שם והריב"ה בפסקי הרא"ש שם סי' ל"ח דסופג את המ' היינו מ"מ יע"ש ונראה דיש לדחות דשאני גבי דהקורא לחבירו ממזר בסופג את המ' כדלקתנו טעמא שם התוס' עצמן בד"ה הקורא והר"ן בה' משום דהוא קרא לחברו ממזר דעוגר בלאו דלא יבא ללך לוקה מ' כו' מדה כנגד מדה יע"ש ואה"ן דבשאר מ"מ לא יהיה במנין מ' . וכבר ראיתי להתשב"ץ ח"ב סי' כ"ח והרב כר"ה בא"ה סי' חע"ז שלחו ראיה זאת לאמור יע"ש ועיין בס' טו"ג שם ד"י ע"ד יע"ש

ובזה מיושב דלק"מ לדברי הר"ן אהדדי דלאן בקידושין כתב הר"ן דסופג את המ' הוא מ"מ ואילו הר"ן גופיה בכ"ד דכתובות הסכים לסברת הר"ה

הרמ"ה לת"מ הוא כהותמ"ת ולהקל ממלקות של תורה המנס לפי זה לאמרינן דשאני בהא דהקורא להבירו ממזר דקנסוהו חז"ל בת"מ זאת שיהיה במספר מ' שהוא מידה כנגד מידה וכן כתב ג"כ הר"ן עצמו ניחא והוא ברור ודוק ובזה יש להשיב ע"ד מהרש"ל בתשו' סימן כ"ה שכתב וז"ל לפי שעכשיו אין דין מלקות להלקותו עד שכמעט תצא נפשו או להכותו ת"מ רק לזכרון בעלמא ואף שהר"ן כתב גבי ממזר שוכב את המ'שהוא ת"מ המספר לסימנא בעלמא כתב כלומר שהוא מדרבנן אבל לא להכותו מכות יסורין כו' יע"ש ,

ואחרי המח"ר דבריו המוהים כחשב בדעת הר"ן דמ"ת הוי יותר קשה והרי הר"ן ז"ל לשיטתיה אזיל דת"מ הוא קיל ממלקות של תורה שאני בהא דממזר דלוקה ארבעים משום מידה כנגד מידה וכמ"ש הר"ן ז"ל , ועוד שגם רמ"י ז"ל כתב כדברי הר"ן וע"ק במ"ש דבז"הז ליכא מ"מ והרי מבואר בש"ס ובפוסקים ובטור וש"ע שמלקות ליכא בז"הז אבל מ"מ איתיה גם בז"הז ולהדיא כתב הר"מ בה'סנהדרין פי"ו ה"ג כל מלקות שמכין דייני ח"ל בכל מקום אינן אלא מ"מ גם מ"ש דעכשיו אין מלקות להלקותו עד שתצא נפשו כו' הדבר קשה שהרי להדיא כ"כ הרמב"ם בה'חנוך ומצה שהאוכל מצה בע"כ מכין אותו עד שתצא נפשו ודין זה הוא גם בזמן הזה וגם להחולקים עליו אינו אלא בעבר אבל בעתיד הכל מודים שמכין אותו עד שתצא נפשו וכמש"ל ואם שלזה י"ל דכונת מהרש"ל הוא דליכא דין מלקות מד"ה מאותו מלקות שאומדין אותו שמה ימות שהם מכות הזקות כו'וזה נראה ליישב קושיא זאת אבל מ"ש דליכא מ"מ בז"הז כו'עדיין דבריו צ"ע ועיין להרב כנה"ג ה"מ סי'ת"ך הגב"י אות ג"ל יע"ש

ועיין להרב מראה הפנים בפ"ד דנזיר ה"ג שהקשה לס'הרמב"ם דס"ל דמ"ת הוא עד שתצא נפשו מס'התוס'אלו שכתבו שהוא מ"מ בחספר ושהדבר מוכרח מסוגיא דקידושין יע"ש ולפי מ"ש התוס'והר"ן ודעימייהו שהוא מידה כנגד מידה לק"מ ואפשר דלזה כיון הרב מראה הפנים שם שסיים וז"ל יע"ש בדברי התוס' שכתבו סופ: את המ' כדין עובר בלאו כו'יע"ש שכונתו לומר דמהא לק"מ דשאני הכא כדכתבו התוס'אלא שהיה לו לבאר ואולם מה שנרגש הרב שם ע"ד התוס'אלו דלכאורה משמע כעובר לאו גמור כו'יע"ש לק"מ וכמ"ש בעניותי בסיעתי לשם בדברי התוס'יע"ש בס"ד

עוד ראיתי להרשב"א ז"ל בתשו' ח"ד סי' רס"ד שהביא ראיה לדבריו דמ"מ הוי במספר מ'ארבעים כמלקות של תורה ממ"ש בסנהדרין כו"ב דכ"ו ע"ב עני מארי ארבעין בכתפיה וכשר ופרש"י ארבעין בכתפיה הייג מלקות היא אע"פ שאין שם התראה דאמר מר מלקין על לא טובת השמועה עכ"ל וכתב התשב"ץ שם בח"ג סי' נ"א שראית הרשב"א הלזו היא ראיה גמורה יע"ש ולעד"ן דיש להשיב גם בראיה זאת דהכא שאני שזה עבר על לאו גמור מדברי קבלה וקנסוהו במלקות מ' לדון אותו כעובר על לאו מד"ת לדברי קבלה כד"ת דמי כדאמרי' הכי בש"ס בדוכתי טובא והכי דייקי ג"כ דברי רש"י שכתב הייג מלקות אע"פ שאין שם התראה דאמר מר מלקין על לא טובה השמועה לכן מלקין אותה ויותר מבואר מדברי רש"י בקידושין דפ"א ע"א שכתב שם וז"ל מלקין על לא טובה השמועה דלא טובה השמועה לאו הוא דכתיב בבני עלי אל בני לאוים כאן על לא טובת השמועה

יע"ש וכיון שאיסורו הוי מעובר בלאו לכן חייבוהו חז"ל במלקות ארבעים כסייני מלקות מד"ת וכ"ן מדברי הרמ"ה ז"ל שם יע"ש אבל בשאר איסורין מדרבנן דעובר בהם יהיה בקום עשה או בשב ואל תעשה דלית בהו לאו מפורש בהם אפי' בדברי קבלה ואינו עובר באיסור חבירו עובר בלאו כקורא להברו ממזר הה"ן הת"מ שהוא ת"מ ולהקל ממלקות של תורה כדברי הרמ"ה והר"ן ודעימייהו

ובזעתה מ"ש שם התשב"ץ להכריע דמדברי התלמוד שלנו מ"מ הוא במספר מ' והולך על הירוש' והתוספתא שאמרו שהוא עד שיקבל עליו או עד שתצא נפשו ועיין שם מה שיישב יע"ש אין אנו צריכין לזה דהא"ן דבגני דקאמר התלמוד יוסוכ את בת'כקורא להבירו ממזר וכההיא דעובר על לא טובה השמועה נגני וכיוצא בהם הוי הת"מ שלהם במספר מ' מילתא בטעמא כדכתיבנא אמנם בשאר איסורין מד"ת או מדרבנן שאין בהם ליתא דלאו אלא בחז"ל חייבו מ"מ משום בעבר על האיסורין אז יהיה כהות ממלקות דאורייתא ומ"ש בירוש' ותוספתא עד שיקבל עליו או עד שתצא נפשו ל"מ למפרשים בגי' שהוא בעבירה נמשכת דבהא כ"ע מודו שמלקין עד שתצא נפשו אלא אפי' לדעת המפרשים שהוא בעבירה שכבר עבר וכמו שכן נראה פשוט מהתוספתא והירושלמי עכ"ז כבר תרגמא הרב המאירי ז"ל דאף בעתיד אם אינו מקבל לחזור ממה שעשה מכין אותו עד שתצא נפשו וכמש"ל בסי' הקודם בס"ד

ובזה שהילך התשב"ץ שם ליישב התלמוד דידן עם הירוש' והתוספתא שהירושלמי והתוספתא איירי במצות של דבריהם שהם כעין תורה ואם כל הגזירות שגזרו מדבריהם וכ"כ הרמב"ן ז"ל בס"המ לו' יע"ש ולעד"ן אחרי המח"ר יש להשיב שדברי תלמודו בש"ס ובפוסקים מ"מ בכמה איסורים שהם מד"ת שפין ולאוי' שאין בהם מלקות שמלקין אותו מ"מ ועל כל מ"מ מדבריהם קא מכ' התוספתא והירושלמי דהו הת"מ ולא הלך לנו בין זה לזה כי ע"כ צ"ל כמש"ל ,

וראיתי למהרלנ"ח בפסק הסמיכה דסי"ד ע"א שהכריע שלדעת הרי"ף שהביא בסוף מכות המשנה כצורתה כמה מלקין אותו כו' נר' דס"ל דמ"מ הוי כשל תורה במספר מ' וכן הכריע מדברי הרמב"ם ז"ל ממ"ש בפי"ו מה' סנהדרין ה"ג וכל מלקות שמלקין דייני ח"ל אינן אלא מ"מ יע"ש אלא שיש להרגיש בדברי מהרלנ"ח ז"ל שם בלשונו שאחר שהביא דברי הר"ן ז"ל והריטב"א ז"ל שהביאו שיטת הרמ"ה ז"ל שמ"מ הוא כפי אומד ב"ד הוא ולהקל ממלקות של תורה כתב וז"ל גם הריב"ש ז"ל כ"כ בתשו' כו' וק' דהאי קאי לזה הרי לא הי"ש מ"מ ונראה שזהו דעת הרי"ף ז"ל שדעת הרי"ף הוא לענין מספר מ' ואפשר לומר למה שכתב ונר' שזהו דעת הרי"ף ז"ל קאי אדלעיל מיניה דברי הר"ן ז"ל והריטב"א ז"ל שהביאו למה שהכריע שהוא במספר מ' ומה שהביא שכ"פ הריב"ש אפשר דקאי למ"ש שבדברי הרמב"ם לא נמצא כתוב עד שתצא נפשו כו' ועמ"ש בסי'הקודם בס"ד וגם למ"ש שם הריב"ש שמ"מ הוא באומד ב"ד יע"ש אלא דק"ל בדברי מהרלנ"ח כי לא הזכיר דברי הרמב"ם בפי"ט ובס' הי"ד בה' עדות שכתב להדיא דמ"מ הוא כפי ראות עיני הב"ד הרי דלאו דוקא במספר מ' וכו'

ומ"מ כתב שם מהרלנ"ח בדפי"ז בדעת הרי"ף דס"ל דמלקות בז"הז דהוי כעין של תורה

למי שבא בדרך תשובה יע"ש לא היה צריך לזה דאפי' בדרך כפיה ב"ד מכין אותה כמ"ש ר"נ והרמב"ם ועיין שם עוד למהרלנ"ח דסי"ג ע"ד שכתב להשיב ע"ד מוהר"י בי רב ז"ל שהרי"ף ז"ל לא הביא מכל המלקיות כ"א קצת מהמשנה הראשונה כמה מלקין אותו כו' לא כל שאר משניות שהאריכו בכל דיני המלקות ובפרט בדין האומד שצריך במלקות של תורה גם לא כתב דין הרצועה שגם היא צריכה דוקא למלקות של תורה משמע שלדעתו אין מלקות של תורה עתה כלל כו' אלא היו מ"מ מדרבנן במספר מ' כשל תורה יעש"ב ומכאן המהני ע"ד הרב המגיה בס' נשמת חיים דל"ו ע"ד לאוין רי"ב שכתב שלדעת הרי"ף הוא דיש מלקו' של תורה בז"הז מדהביא כל דיני מלקות כמ"ש מהר"י בי רב ז"ל יע"ש והא ליתא כלל שהאמת הוא שהרי"ף לא הביא כל דיני המלקות וכמו שכבר השיגו בזה מהרלנ"ח ע"ד מוהר"י בי רב ואיך עשה עיקר דברי מהר"י בי רב בזה כיון שדבריו תמוהים וצ"ע ׃

עוד ראיתי להרב מוהרלנ"ח שם בדשי"ז ע"א דכתב וז"ל גם מ"ש והזכיר בכאן שודא דדייני לא דק בפי פר"ת והיא האמיתי מכה הקושיות שהק' על פי' רש"י אפי' על פי' רש"י לא דייק הכא כולי האי חיבת שודא אלא דשייך קצת אמנם לפי' ר"ת לא שייך והנה מהרלנ"ח נתכוין להקשות על מהר"י בי רב שכתב דהמלקות הוא לפי שודא דדייני שאומרי' ב"ד מלוה הנאמר שודא דדייני האמר בגמ' בכתובו' דפ"ה ע"ב בההוא דאמר נכסי לטוביה כו' וכרש"י ז"ל שודא דדייני שהדיינים יאמרו דעת הנותן למי נתכוון והתוספות שם בד"ה שודא הביאו גם פי' ר"ת שפי' דשודא דדייני הוא אומדנת הדיינים למי שירצו הם יעש"ב

והנה אמת נכון הדבר שאם יהיה למון זה שמלקין אותו בשודא דדייני על מלקות מ' מדל"ת או א"ש יותר כרש"י שפירש שודא דדייני שאומדים הדיינים דעת שכנגדם וכאן אומדים הדיינים דעת הנלקה כמה יכול לסבול ולא אתי שפיר פר"ת כלל שכתב שב"ד אומדים לפי דעתם ויעשו מה שירצו לא כן אם שודא דדייני הוא לענין להלקות מ"מ או שייך יותר כרש"י שב"ד מה שירצו יאמדו בדעתם וילקוהו וכמ"ש כן להדיא בתשו' ר"ב גאון ז"ל הביאה הר"ן ז"ל בהי' בסוף מכות והיא לין בדפסה בס' ש"ך דפ"א ע"ב סי' ע"ל שכתב דמ"מ הוא בלא השבון אלא לפי שודא דדייני ע"ש ולהא א"ש יותר כפי' ר"ת מכפי' רש"י

נמצא דבס' התוס' והרשב"א אלו שכתבו דמ"מ הוי במספר מ' כשל תורה קיימי הרי"ף והרמב"ם כמ"ש מהרלנ"ח גם הרב הלקט בח"ב סי' ש"ה כתב שלדעת הרא"ש בתשו' כלל ה' סי' ב' שכתב וז"ל כשהמכות הם כדי שיפרע בלבד בלא שבועה כתב דייק הרא"ש לומר מכין אותו עד שתצא נפשו וכשמכין אותו משום שבועת שוא דייק לומר מכין אותו מ"מ היינו ארבעים במקל

גם מורינו הרב הגדול בס' פרשי הים ח"א ד"ב ע"ג יחס לדעתו של הרמב"ן דס"ל לעל מה שעבר הוא למכין אותו מ"מ במספר מ' יע"ש ׃

ומ"ש הרב מהר"י די ליאון בתשו' הרא"נ"ח ה"ב סי' מ"א דע"ג ע"א וז"ל וא"א כמ"ש הח' בזה שהוא מרדות היך אומר ארבעים בכתביה והלא מרדות אינו במספר מ' אלא עד שיאמר חטאתי יע"ש

הדבר קשה שנעלם ממנו ס' התוס' ותשו' הריב"ש שכתבו דגם מ"מ הוא במספר מ' וגם לא זכר מדברי הריטב"א בחי' לקידושין לדפ"א וכמו שהק' עליו בזה בתשו' פמ"א ח"ב סי' כ"ג ד"ן ע"א וכמ"ש בעניותי בס' הקטן של"ה ח"נ סי' י"א דפ"ו ע"ג יעש"ב והנה בעתה ראתה עיני להרב כנה"ג הר"ן ז"ל חיו"ד סי' ז' ד"ת ע"ב שתמה ע"ד מהר"י די ליאון מדברי הריטב"א יע"ש ולא זכר מר שכבר קדמו בזה הרב בת"א ׃

והנה לדעת רש"י לפי דברי הרב כר"ח בא"ח סי' קע"א נראה דקא מסמיך לדעת רש"י ז"ל לפי' הרמ"ה והר"ן והריטב"א ז"ל שם בכתובות בהי' ובב"מ ובסוף מכו' יע"ש דמ"מ שהיא על מה שכבר עבר הוא פחות ממ' ולהקל ממלקות של תורה שכן כתב רש"י להדיא במס' יבמות פר"ג דנ"ב ע"א ד"ה והתניא לוקה ואין מלקות ארבעים אלא על ד"ת אלמא דאורייתא היא והיכי אמרת קנס וקא משני האי לוקה לאו מלקות ארבעים הוא אלא מ"מ מכה רדוי מדרבנן כו' יע"ש דנראה מזה שלדעת רש"י הוא דמ"מ איננה במספר מ' וכן הסכים שם הפר"ח דמ"מ הוא כפי ראות עיני בנ"ל כדעת רש"י והר"ן וע"ש וק' ע"ד הפר"ח כי לא הזכיר שגם הרמב"ם בפי' המ ובס' היד ק"ו בשב' זאת דמ"מ הוא לפי ראות עיני הב"ל וכמ"ש הריטב"א ז"ל שם בהני דוכתי כמו שיע"ש והוא ז"ל מביא להרמב"ם שהוא חולק בזה וצ"ע

וכ"מ נראה מדברי הריטב"א שם בחי' למכות לדכ"ב ע"ב שהבין בדעת רש"י דס"ל נמי הכי דמ"מ הוא כפי ראות עיני הב"ל ושיים שכ"נ מדברי הרמב"ם בפי' המ יע"ש וכבר כתבתי בס' הקודם דגם בס' היד נמצא להרמב"ם שכתב כן יע"ש

אלא דיש לעמוד בזה דהנה הריטב"א הכריע מדברי רש"י וז"ל י"א שאין מדקדקים על מ"מ משום דבר מכל וה אלא שמכין אותו בין במקל בין ברצועה מכות שירצו ב"ד לפי מרדו וכ"ן מדברי רש"י ז"ל שכתב בפ"ק דסנהדרין ד"ז ע"ב גבי כלי הדיינים שאמרו שם מקל ורצועה מקל למ"מ והרצועה למלקות ווהו מרדות לשון רדוי כאדם הרודה במקל או ברצועה כמו שירצה כאב הרודה את בנו כו' יע"ש נראה דסובר הריטב"א דלדעת רש"י כפי מ"ש בפ"ק דסנהדרין דמקל הוא למ"מ ככי מה שיר' בעיני הב"ל אבל לא גילה לנו הריטב"א דעתו של רש"י אם זה שמכין אותו כפי מה שירצו הדיינים אם הוא פחות ממלקות של תורה או יותר . והנראה שהריטב"א לא ס"ל בדעת רש"י לומר בדעתו שהוא פחות ממלקות מ' אלא סתם כתב שלדעת רש"י הוא כפי מה שנראה לב"ד כפי מרדו יהיה פחות מ"מ או יותר והראיה לזו שהר"ן כתב דעת מר רבו והרמ"ה ז"ל שכתבו להדיא להקל ממלקות של תורה ולא צירף בזה דעת רש"י והאמת נ"ל כן שרש"י לא ס"ל להא דמ"מ הוא פחות ממלקות של תורה שהרי בדברי רש"י ז"ל גופיה שמביא הריטב"א שם בפ"ק דסנהדרין ד"ז ע"ב ד"ה מקל כתב וז"ל למ"מ על שיחזור בו יע"ש , ולשון זה על שיחזור בו מורה שלפעמים יהיו יותר מ"מ כשאינו חוזר בו עדין או כאות כשיחזור מיד וכ"נ עוד מדברי רש"י בחולין דקמ"א ע"ב ד"ה מכת מרדות וז"ל רדוי ותוכחה שלא ירגיל בזה ואין לה קצבה אלא עד שיקבל עליו יע"ש הרי מוכח מדברי רש"י אלא דמ"מ אין לו קצבה אלא עד שיקבל עליו והוא אפי' להיות יותר מ"מ שהרי מ"ש רש"י עד שיקבל עליו

אינו

אינו רוצה לומר שהוא עבירה נמשכת דבהא כ"ע מודו כי אין לה קצבה אלא גם בשכבר עבר מיירי שהרי על מעשה המוזכר בש"ס שם בההוא דגזינהו לגפה ושלהה ואח"ך תפסה נגדיה רב יהודה כו' ומוקי לה הש"ס דהא דנגדיה ר"י הוא מ"מ מדרבנן ולפא בז רש"י ז"ל לפי דמ"מ הוא רידוי ותוכחה שלא ירגיל בזה והיינו להוכיח על מה שכבר עבר שלא יעשה עוד ולהא מסיים רש"י ואין לה קצבה אלא עד שיקבל עליו והיינו עד שיקבל התוכחה ויאמר חטאתי ולא אעשה עוד ופירוש הרב המאירי כמ"ש בספ' הקודש דאילו נאמר דעד שיקבל עליו הוא על זמן שיסלקנה הרי זה לא ניתן לאמר כי צריך זמן רב עד שיגלגלו כנפיה והכי מוכיח פשט לשון הש"ס דקאמר נגדיה ר"י א"ל זיל רבי לה גדפיה כנראה דהנגיד'תיה נתחי' הענין על מה שעבר והוא ענין בפני ע מו ואח"ך ציוהו שירבה גדפא ושלהנה ,

באופן שמדברי רש"י בסנהדרין ובחולין נראה דס"ל דמ"מ אין לה קצבה אלא עד שיקבל עליו ובעל שיחזור בו וכ"ן ממ"ש בס' הפרדס דכ"ו ע"ג שהביא שם תוספתא למכות דקתני אבל מ"מ אינה כן אלא מכבין אותו עד שיקבל או עד שתצא נפשו יע"ש הרי דס"ל דמ"מ הוי לדבר דאינו קצוב והנר' דגם רש"י מפרשא על העבר וכן פירש הר' המאירי ז"ל יע"ש ובזה אפשר שיהיו לכעמים יותר מ"מ או פחות כפי האדם אם תקבל ותחזור מיד או עומד במרדו וכ"כ להדיא רבינו יונה בש' שערי תשובה ש"ב וז"ל ודע כי העובר ע"ד חכמים עונשו ביד ב"ד להכות מ"מ כפי מה שעיני ב"ד רואות ליסר ולהענוש בעת ההיא אם לכות מ"מ או לתוסיף להכותו על אלה ע"ש ,

ומ"ש רש"י ביבמות דנ"ב ע"א ד"ה והתניא לוקה כו' וז"ל וקא מסני דהאי לוקה לאו מלקות מ' הוא מ"מ מכת רידוי מדרבנן אין הכרח מזה הלשון שס"ל לרש"י שיהיה פחות מ"מ דאפ' לומר דהכל לפי הענין או פחות או יותר ועיין להרב פר"ח בא"ח סי' תצ"א שיחס ס' רש"י לדעת הר"ן והרמ"ה ודעימייהו דמ"מ הוא לפי ראות עיני הב"ד אבל יש חילוק בדעות דלרש"י הוא אף יותר מ"מ או פחות ולדעת הרמ"ה והר"ן הוא דוקא פחות מ"מ ולא ביאר הרב פר"ח זה החילוק

ועי"ק שאחר שמביא פרש"י בחולין שכתב כי אין לו קצבה אלא עד שיקבל עליו שנראה לו שלשון רש"י חולק עם הר"ן שכתב דיש לחלק ממלקו' של תורה כי לא יהיה חמור ד"ס מד"ת וע"ז סיים הר' פר"ח וכתב ומשמע שאם כבר עבר מכין אותו לפי אומד ב"ד כו' יע"ש והרי הדבר קשה לגם רש"י מיירי בפירוש הש"ס בחולין בשכבר עבר וגם בסנהדרין שכתב שזהו מקל למ"מ על שיחזור בו בעבר ג"כ מיירי וכדכתיבנא ועיין להרב שלחן גבוה בכללין אות קס"ז ד"י ע"ד שעמד בדברי הפר"ח אלו יע"ש אלא דיש לעמוד ע"ד במ"ש דהש"ס בחולין מיירי בעבר ועובר ורגיל בזה כו' דלא"ת כי ענין ננובלא דש"ס לא משמע שהיה רגיל ומ"ש רש"י רדוי התוכחה שלא ירגיל הוא דכשמכין אותו על מה שכבר עבר הוא תוכחה שאומרים לו שלא תעשה זה שנית אחת שהרי מן הדין אין בו עונש וכפרת אשמתו במ"מ זה כיון שהתורה פטרתו וחז"ל קנסו בו ועגשוהו לתוכחות מוסר שלא יעשה וירגיל בזה פ"א ומ"ש עוד הרב שו"ג על דברי רש"י ביבמות דמדלא חילק רש"י בין קודם שעבר לאחר שעבר משמע דבין בין יע"ש לא ידעתי כוונתו דמלבד דרש"י על סוגית הש"ס שהוא ועבר מיירי

זאת ועוד דלא נפק"ל מידי שאם יהיה בין עבר בין עתיד הרי כתב רש"י דמ"מ אינו במספר מ' וכי ון שהוא רידוי ותוכחה יהיה פחות או יותר מי לא עסקינן דכבר חטא ועכ"ז אינו רוצה לשוב ולומר חטאתי דאז מכין אותו עד שיקבל עליו וכדברי הרב המאירי וכמש"ל

ועיין להר"ן בה' שם בסוף חולין שכתב מ"מ כו' אין לה קצבה אלא עד שיקבל עליו לעשות דנראה דמיירי על העתיד יש לישב ע"ד שכתבנו ושאכתו' לקמן בס"ד והר"ן לשעתיה אזיל דדוקא על העתיד אין לה קצבה אלא עד שיקבל לעשות אבל על מה שעבר יש קצבה למעל'בחות מ"מ

ברם אחזה ק"ל בדיע' רש"י שהרי רש"י בעצמו שם בס' הפרדס דכ"ה ע"ב כתב דמ"מ הם י"ג מכות שלים ממלקות של תורה יע"ש הרי דסובר רש"י דמ"מ הוא פחות ממלקות של תורה ואיך מביא התוספתא דמכות שם בס' הפרדס דכ"ו ע"ג דמ"מ הוא עד שיקבל עליו או עד שתצא נפשו גם קשה ממ"ש רש"י גופיה בפי' הש"ס בחולין דמ"מ אין לה קצבה וקושיא זאת כבר הקשה אותו הסמ"ג ח"ב סי' נ"ח שהביא בתחילה פרש"י ז"ל ביבמות פ"ג לכתב דמ"מ הם י"ג הכאות ולא יותר וע"ז תמיה יקרא ממ"ש בחולין שאין לה קצבה אלא עד שיקבל עליו לעשות כו' ושהו' כדברי התוס' והירו' יע"ש , והנה מ"ש הסמ"ג בשם רש"י ביבמות כ"ג בקשתיו ולא מצאתיו וכ"כ הרב קהלת יעקב למהר"י אלגאזי אות קע"א יע"ש

ואולם זאת מצאנו ברש"י פ' ר"ג דנ"ב ע"א ד"ה והא הגיה לוקה שיש מקום לדקדק קצת דמ"מ אינו במספר מ' אלא דעכ"פ אינו ג"כ הכרח שיהיה פחות מ"מ ושיהיה י"ג מכות ומ"מ בודאי שהסמ"ג מצא בדברי רש"י בזיוה מדורות שכ"כ להדיא ולא נמצא בדפוסים שלנו אבל אפשרותיה דמר קא סמכינן, דמאן גברא רבה מסהיד עליו ומ"מ מאחר שכבר מצינו לרש"י עצמו שכ"כ להדיא ס' זאת דמ"מ הם י"ג הכאו' ושפיר קא מקשינן לרש"י מדידיה אדידיה דאיך כתב בחולין כי אין לו קצבה

כי על כן הנראה לי ליישב בדעת רש"י הוא דעל עבירה שכבר חטא ועבר ואין בו עוד שום טיפול באותו ענין סגי ליה בי"ג הכאות שהוא עונש על מה שכבר עשה אכן בהא דחולין הן אמת דמאי דנגדיה ר"י הוא לתה שחטא ועבר אבל כיון שיש בו טיפול בדבר שצריך לגדלה עד כי יגדלו כנפיה ושלחנה לכן מכהו בלי קצבה כי צריך להזהירו גם על העתיד שיקבל דבריו דהיינו כשיגדל כנפיה ישלחנ' וכן בתוספתא שמביא רש"י קא מפרשה רש"י דאיירי בכה"ג בעובר ועתיד לעבור דבכה"ג שצריך להזהירו על העתיד אז מכין אותו בלי קצבה עד שיראה בעיני הב"ד שהוא מקבל עליו ועמש"ל בציונותי בס' הקודש בזה בס"ד

וראיתי להרב של טי הגבורים אשר סביב המרדכי פ' י"ב שהביא ס'רש"י בסוף חולין דמפ' דמ"מ אין לו קצבה ושוב הביא משם ר"ת וז"ל ואומר ר"ת שזה י"ג מכות שהם שלישי מכות שבתורה שכן תקנו חכמים לעובר על דבריהם כדבר שא"א לתקן אבל בדברים שאפשר לתקן כו' והיינו שאין מלקות זה ראוי להשתלש עכ"ל הר"ר אברהם יע"ש , והנה מ"ש ס'רש"י דמ"מ אין לה קצבה ומביא ע"ז שר"ת חולק וס"ל שהם י"ג מכות כבר מצאנו ראינו אנן בדיקן הסברות הללו שתים זו שמענו משם רש"י ולק"מ ע"ד

ע"ד שכתבנו גם מה שהקשה שהמכות האלו שהם י"ג אינן ראוים להשתלש לא ידעתי מאי ק"ל דמה דקי"ל דאומדים אותו במכות הראויות להשתלש זה אינו אלא במלקות דאורייתא לא כן במ"מ וכמ"ש. כן להדיא הרב הערוך בערך מרד וכ"כ בתשו' הגאונים הישנות סי' סי"ד יע"ש

ומצינו מילתא בטעמא בדברי מהרא"י ז"ל ס' כי תצא שהביא גם סברה זאת דמ"מ הוא י"ג הכאות וכתב דמל"ת והיוב הוא י"ג מכות לחוצא אלא שהתורה קנסו בכפלים וזהו בדין תורה ואבל מה שקנסוהו חכמים אין להם כח כ"א מה שחייב כפי חטאו דקנס לקנס לא עבדינן יע"ש וא"כ הדי להדבר מוכרח שלא להוסיף על הי"ג מכות לסוברים דמ"מ הוא במספר י"ג מכות

ועוד כמ"ש רמ"י והתשב"ץ שהוא שליש ממכות של תורה ואדרבא מכה מאי דקי"ל דמלקין אותו מכות הראויות להשתלש השליש הוא י"ג וכמש"ל בס"ד ועיין להרב באר שבע בתשו' סי' נ"ה שכתב ככל דברי הרב ש"הג יע"ש והוא תימא כי מלבד כי לא זכר שלבדיון הם הם דברי הרב ש"הג ואת ועו"ק למה שהקשה שאין מלקות זה ראוי להשתלש וכי זה אמר דבמ"מ צריך שיהיו משולשות כיון שאין מלקים בו בשום ענין מדיני המלקות ולא ברצועה וכמ"ש רש"י בסנהדרין מקל למ"מ ועו"ק כי לא זכר מדברי מהרא"י ז"ל שכתב טעם לדבר שלא יתכן להיות יותר מי"ג וכמ"ש ועיין להרב מוה' שמשון בר"ש מסכת שבת דנ"ה שעמד ע"ד הרב באר שבע אלא כי לא זכר מדברי הש"הג וכמו שהקשו' גם מה שהקשה עליו כי לא זכר ממ"ש התשב"ץ ח"ב סי' נ"ז יע"ש לק"מ כי ס' התשב"ץ נדפס שנת תק"א וס' באר שבע נדפס שנת תס"ה והוא ברור

וראיתי להרב מג"א בפירוש התוספתא דמכות שם סוף פ"ג שכתב ע"ד התוספתא אבל מ"מ אינה כן אלא עד שיקבל עליו או עד שתצא נפשו כתב וז"ל וזה שלא כמהרא"י בביאורי רש"י עכ"ל. ולעד"ן דלק"מ דהרי מינו לרש"י בעצמו שהוא מודה לה לזו שמעתת' דמ"מ הוא י"ג מכות כדברי הרב מהרא"י כמ"ש שם בס' הערלם לכ"ה ע"ב ושם בדל"ו ע"ב מביא התוספתא כנורתא ועי"כ נ"ל דלא קשיא פרש"י מפרש"י דעד שיקבל עליו או עד שתצא נפשו בעבירה דמסכת ואף שקשה על זה דבר"א דמיירי הת שבתא נשבבר יעבר ומסתמא מיירי וכמו שנראה מהירושלמי דנזיר פ"ד מ"מ אפשר לומר לדעת רש"י דיש בעבירה זאת דקתני התם בתוספתא בכהן כו' נעבר ועתיד לעבור ע"ד שכתבנו או דרש"י ז"ל מביא דברי התוספתא לענין עבירה דמסכת אף שהתוספתא מתנייא בכל אופן ועיין עוד להרב מג"א בא"ח בסי' תצ"ו סק"ג שכתב וז"ל מלקין אותו מ"מ וכתב מהרא"י בביאורי רש"י ס"פ כי תצא שהוא י"ג מכות ע"ש ובהרמב"ם לא משמע כן יע"ש

והאמת שבהרמב"ם לא משמע כן מכמה טעמים האחד הוא שהרמב"ם כתב בה'א"ומ דמכין אותו עד שתצא נפשו ולדעת רבותי' ס"ל כדעת הרמב"ם דמ"מ הוא דאלי"ק עד שתצא נפשו ממ"ש בפיה"מ ובה'עדו' דמ"מ הוא כפי מה שיראו עיני הב"ד ג' ממ"ש בה' סנהדרין פי"א ה"ג וכל מלקות שמלקין דייני ה"ל אינן אלא מ"מ וס"ל למהרלנ"ח ודעימית שדעתו של הרמב"ם הוא כס' התוס' והרשב"א דמ"מ הוא במספר מ' כשל תורה נאופן שלכל הפירושים בלעת הרמב"ם לא משמע כן דסובר לפי' מהרא"י דמ"מ הוא י"ג מכות וטו"ר בס' מחצית השקל שם בסי' תצ"ו סק"ג שפירש דברי הרב מג"א שמ"ש ובהרמב"ם לא משמע כן היינו למ"ש בה'א"מ יע"ש והיינו כמ"ש בטעם הראשון

אלא שהרב מג"א לא גילה לנו בפירוש על איזה לשון מדברי הרמב"ם הייתה כוונתו אבל האמת להכשות בדברי הרב מג"א הוא על לשון הרמב"ם בה'א"מ ע"מ"ש הרב מהויה ברכ' בא"ה בס"י זה ודוק. ומ"מ לכל הלבדות ולכל האמירות מבואר יוכל שהרמב"ם לא ס"ל דמ"מ הוא במספר י"ג וכמ"ש הרמג"א ומעתה תמיה נשגבה על הרב מהר"ר ערחמה שכתב בריש ה' שבת בשם המפרשים דמ"מ הוא במספר י"ג יע"ש והנראה שכלה ליהם סברה זאת לדע' הרמב"ם. וכ"נ ממ"ש הרב עצמו בה' גירושין פ"ז בפשיטות ע"ד הרמב"ם וז"ל מ"מ מלקות דרבנן י"ג יע"ש גם בה'נערה בתולה פ"ג כתב וז"ל וכתב רבינו מלקין אותו מ"מ וסברא נכונה היא מדרבנן להכותו י"ג יע"ש גם בה'א"ב ריש פ"א כתב וז"ל ואם בשוגג פטור מכלום פי' אפי' מרדות לא. נתקן אלא לחויך דרבנן והוא י"ג יע"ש הרי מוכח מדברי הרב שרצה לומר שלדעת הרמב"ם הוא דס"ל דמ"מ הוא י"ג מכות ואחרי המח"ר ליתא להא בדעת הרמב"ם ואדרבה יש להוכיח ממ"ש הרמב"ם בפיה"מ בס' היד דלא סל"ה וכמו שביארנו. וזה תמהני ע"ד הרב פרי מגדים חז"ח בפתיחה כוללת ד"נ ע"ד אות כ"ח שממ"ש הרמב"ם בה'ממרים פ"א ה"ו שמכין אותו מ"מ כתב שהוא י"ג מכות יע"ש וליתא להא לומר בדעת הר"מ במז"ל כמבו' ועמ"ש עוד שם אות כ"ה

והנה מ"ש התשב"ץ שם ח"ב סי' נ"א בטעם י"ג המכות וז"ל ונראה שיצא זה המספר מן משולשין כדי רשעתו לפניו וכדי שתי רשעיות לאחוריו ומלקות של תורה ט"ל שלשיתן הוא י"ג כו' יע"ש דבר ס'נכיהו אמת שכן כתב רש"י בספר הפרדס שם דכ"ו ע"ב

וראיתי בתשו' הגאונים בסוף ס' נהרות דמשק סי' ט"ו שכתוב וז"ל ר' האיי מה שאלתם מ"מ במס' נזיר דבני מערבא מ"מ מ' חסר אחת אומדים אותו אם יש בו כח מלקין אותו ואם אין בו כח אין מלקין אותו פי' אם יש בו כח לקבל המלקות מלקין אותו מ"מ חובטין עליו עד שיקבל עליו שמונים מלקיות או עד שתצא נפשו אלמא דמ"מ אין לה קצבת ואין לה מנין עכ"ל. והנר' דיש ט"ס בתחילת דברי הגאון שכתוב במס' נזיר דבני מערבא מ"מ מ' חסר א' כו' ואינו כן אלא כצ"ל במס' נזיר דבני מערב' מלקו' הו' ארבעים חסר אחת כו' וכ"כ לקמן שם סי' קפ"א וכ"ל בישנות סי' רפ"ב יע"ש

ברם מ"ש מ"מ חובטין אותו עד שיקבל עליו שמנים מלקיות כו' לא הבנתי פירושו שאם ר"ל שמונים שמכין שמונים הכאות כעלים ממלקות של תורה זה לא שמענו בשום מקום ואדרבא כפי פשט מתני' דנזיר שאמר ר"י אם אינה סופגת את הארבעים תספוג מ"מ נראה דיותר פחות המ"מ ממלקות של תורה וכמש"ל ואיך יתכן לומר שהוא שמונים ולא נזכר זה בשום אחד מהפוסקים ואם נגרס שמנים מלקיות ר"ל שמונים ומספרם במנין ההכאות הא נמי לא דברי הגאון אלמא דמ"מ אין לה קצבה ואין לה מנין ועוד דהני תרתי ליתנהו ממ"ש בסוף ואם תם שמנים או שמנים הרי איכא קצבה ומניין לכן נראה דיש להגיה וכצ"ל עד שיקבל עליו שמניה מלקיו' דר"ל

לר"נ אם קבל עליו פוטרו מיד שמניח המלקין ואינו מכהו ויש להחליף תיבה אחת מ"ס בהי"ת ובמקום שמניס שמניחה זה כ"ל לייסר כעת ומ"מ נראה מדברי הגאונים בתשו' הנ"ל דגם בת"מ דלהבא כתבו דאין לה קצבה כמבואר למדקדק בדבריהם

המורם מכל האמור דבמ"מ שעונשים ומכין אותו על העתיד שיעשה המצוה או שלא יעשה עבירה מכין אותו עד שיקבל עליו עד שתצא נפשו ובזה כ"ע מודו

אף אמנם במ"מ שהוא עונש על מה שעבר והנה בזה יש שש סברות הסברא הראשונה היא סבר' הגאוני' ורש"י והרמב"ם והערוך ולעימייהו כפי מה שהבינו מקצת רבוותא הוא ג"כ בכה"ג דמכין אותו עד שתצא נפשו וי"ח בס' הערוך והרמב"ם ורש"י ז"ל וכמש"ל

הסברא הב' היא ס' הרב המאירי בחי' לנזיר לכ"נ דס"ל דגם בעבירה שכבר חטא בה מכין אותו עד שיקבל עליו ואם מקבל עליו פוטרין אותו אעפ"י שלא הוכה מ' ואם עומד במרדו ואינו מקבל עליו מכין אותו עד שתצא נפשו יע"ש וכבר כתבנו לעיל דאפשר דגם רש"י ס"ל כן יע"ש

הסברא הג' היא ס' הרמב"ם בפי' המ' ובס' היד ובה' עדות למכין אותו כפי מה שיראו בעיני הב"ד וכן הוא לדעת רע"ס ז"ל ולסברא זאת יהיה המכו' מרדו' פחות ממ' או יותר וכ"כ להדיא רבינו יונה בשער התשובה כ"ב יע"ש ועיין להרב קול ן' לוי שכתב בדז"ך ע"ה ואם נראה לב"ד בעבירה חמורה שראוי להכות מאתים מכות מכין אותו אפי' מיתות יע"ש

הסברא הד' היא ס' הרמ"ה והר"ן והריטב"א ודבי' מנוח והרב פר"ח שהוא כפי מה שיראו באומד ב"ד ולהקל ממלקו' של תו' דהיינו שיהיה פחות ממ' וכמש"ל ומ"ש הרב שבות יהודה בהשמטות דק"מ ע"ל שלדעת הר"ן כלעת התוס' ליתא וכמבואר ולקמן בס"ד אכתוב ע"ד בזה

הסברא הה' היא ס' רש"י ז"ל בס' הפרדס ומהרא"י והרב ש"ג בשם ר"ת שהוא י"ג מכות

הסברא הו' היא ס' התוס' והרשב"א דמ"מ הוא במספר מ' כשל תורה וכמש"ל

ועיין להרב פרי מגדים חא"ח בפתיחה כוללת ד"ג אות כ"ה יע"ש

סימן י"ט

שאלת מתני על איזה עבירות הוא שמכין עליו מכת מרדות

תשובה הנה מדברי רבי' הערוך ז"ל נערך מרד נראה דמ"מ הוא על מ"ע מדאורייתא כהא דתניא בכתובות דפ"ו ע"א שאומרים לו עשה סוכה ואינו עושה לולב ואינו נוטל למכין אותו עד שתצא נפשו וכמו כן באיסורין דרבנן נמי מכין אותו על שתצא נפשו ולא מקורין אותו מ"מ שמרד בד"ת ובד"ס יע"ש וכ"כ הר"ן ז"ל בה' בכתובות פ"ל יע"ש והריטב"א שם בחי' ובש"מ בשם הרמ"ה ועם שהלקו ע"ל . מ"מ כ"ע מודו דמ"מ ישנו באיסורי תורה ובאיסורין דרבנן ואפי' בת"ע דרבנן שאמר שאינו רוצה לקיים מכין אותו עד שתצא נפשו כמבואר בתשו' הרשב"א ח"ל סי' רס"ל והתשב"ץ ח"כ סי' נ"ז והרב ש"הג שכיב המלכי' ס' י"ג יע"ש

גם הר"ן ז"ל בה' סו' מכות כתב וז"ל לגאון ז"ל מלקות דאורייתא כו' קבל עבר מצות עשה א"נ חייבי לאוין בלא התראה מכין אותו בלא מסבר כו' יע"ש הרי דגם באיסורים דאורייתא כחייבי לאוין כו' מלקין אותו מ"מ וכ"כ בתשו' הגאונים הישנות סימן שי"ד שאם עבר על דרבנן או עבר על מ"ע כו' יע"ש וכן פסק הרמב"ם ז"ל בספר היד בדוכתי טובא בכמה איסורי דאורייתא עשין ולאוין שאין בהם חיוב מלקות מד"ת דעכ"ז מלקין אותו מכת מרדות כמ"ש בכח"י בה' סנהדרין ה"ה מי שעבר על איסור כרת או מיתת ב"ד והתרו בו כו' וכל אלו שלא קבלו עליהם התראה מכין אותו מ"מ הואיל וחטאו מ"ת ואפי' על איסור מד"ס מכין אותו מ"מ יע"ש ומדכתב ואפי' על איסו' מד"ס כו' דס"מ דא"ל באיסור תורה דכשאין בהם מלקו' דמכין אותו מכת מרדות והוא ברור וגם בכ"ו דין ד' וה' בחיוב לאו דליכא התראה למכין אותו מכת מרדות יע"ש וכמו כן בלאו הבא מכלל עשה כמבואר בפ"ג דבכורים ה"ו ומ"ש מרן שם בכ"מ יע"ש , וגם בלאו שבכללות שאין לוקין עליו מכין אותו מכת מרדות כמ"ש הרע"ו ובי"ד סי' קיין סק"ו ועמ"ש בס' קד"י למהר"י אלגאזי ובס' נר מצוה ח"א דכ"ח ע"ב יע"ש ובפי"ה מה' עדות ה"ו פי' דהע"פ דלאו שניתק לאזהר' מיתת ב"ד אין מלקין אותו אבל מלקין אותו מכת מרדות יע"ש ובכי"ל מה' מאכלות האסורות ה"ב כתב וז"ל ואסור מן התורה לאכול כל שהוא מדבר האיסור אבל אינו לוקה על כזית ואם אכל כל שהוא מדבר איסור כהוא מכשיעור מכין אותו מכת מרדות יע"ש וכן בחייבי עשה כתב הרמב"ם רפ"א מה' איסורי ביאה וז"ל הבא על אחד מחייבי לאוין במזיד לוקה כו' והבא על אחד מהשניות במזיד מכין אותו מ"מ מדבריהם אבל הבא על אחד מחייבי עשה אינו לוקה ואם הכו אותם הב"ד מ"מ כדי להרחיק מן העבירה הרשות בידם ועמ"ש בזה הרדב"ז ח"ה סי' ב' אלפים וקכ"ו דבעובר על עשה ואינו פורש ממנהגו דמכין אותו מ"מ עד שתצא נפשו יע"ש ועמ"ש ע"ל לעיל בס' פי הקודש ולקמן בס"ד ועיין עוד בה' מעבר בני כ"ב דין ו"ו עי"ש וגם מצינו לו להרמב"ם במקומות מרובים בס' היד בכמה איסורים דרבנן שחייב מלקות למכין אותו מ"מ וכבר קבצם הרשב"ש בסי' תי"י כמו שיע"ש וכן ראיתי להריב"ש סי' קכ"ז דגם בלאוין שאין בו מעשה דקי"ל דאין לוקין עליו עכ"פ מכין אותו מ"מ יע"ש ועמ"ש הרמב"ן בס' המ שורש הנו' ע"ד הרב מגילת אסתר די"ד ע"ב יע"ש

אף אח זה ראיתי בתשו' הגאונים בסו' ס' נהרות דמשק סי' פ' והרי"ף בתשו' סי' ש"ל שכתב וז"ל שאלה על איזה עבירה מתחייב מלקות ועל איזה מכת מרדות תשו' על כל עבירות שבתורה לאו שיש בו מעשה לוקין עליו ומה שהוא איסור מדרבנן לוקין מ"מ מדרבנן עכ"ל והנראה מדבריהם דבאיסורים של תור' ליכא מ"מ שהרי לא הזכיר מ"מ כ"א דוקא באיסו' של רבנן והדבר קשה שהרי בכמה איסורין של תורה שאין בהם מלקו' מכין אותו מ"מ מדרבנן כי ע"כ נר' דגם הגאונים והרי"ף הכי ס"ל דגם באיסורים של תורה בדברים שאינו חייב בהם חיוב מלקות מן התורה הוא לוקה מ"מ מדרבנן ומ"ש לאו שיש בו מעשה לוקין עליו מינה נפקא דלאו שאין בו מעשה ובחד לאוין שאינו חייב בו מלקות מלקין אותו מ"מ ומה שהזכירו בכי' ומה שהוא איסור מדרבנן לוקין מ"מ מדרבנן מזה יש ללמוד לאיסורים של תורה שאין בהם חיוב מלקות דמכין אותו מ"מ במכ"ש וכמ"ש להדיא הרמב"ם בפי"ה מה' סנהדרין ואפי' על איסור מד"ס כו' וכמש"ל ולא

ואסר

אשר מלל זה חמו' מוכח' לדברי הרב מהר"א מוטל בחמו'כי בא בת' מהרח"ש ח"ג סימן ז"ל, שכתב דמ"ע הוא דוקא על איסורין דרבנן יע"ש והוך מזה שהשיב עליו מהרח"ש ז"ל אנכי תמיה שהוא היפך כל הפוסקים הנ"ל שמצינו שכתבנו בפירוש דגם באיסורין של תורה איכא מ"מ ומה שנראה מדברי המו' הגאונים והרי"ף בדבריו יש ליישב ע"ד שכתבנו ודוק ועיין להרב מוהר"י די ליאון ז"ל בתשו'כי בא בתמו' מהרא"נ"ח ח"ב סי'מ"א דע"ג ע"א שנראה מדבריו דבלאוין דאורייתא דאין בהם התראה אין בהם חיוב מ"מ וגם כי נראה מדבריו דמ"מ הינו על לאו כ"א [על] איסור מד"ס יע"ש וכפי כל מה שנתבאר דבריו תמוהים וכבר השגתי ע"ד בס' סמיכה לחיים הח"מ סי' י"א דפ"ח ע"א יעש"ב

וראיתי להרב תרעא דרבנן מע' מ"ס אות פנ"ע שהביא מ"ש הרמב"ם בפ"ב שחיטה, ובפ"כ מה'מעשר עני דמ"מ איתיה באיסורא דאורייתא וע"ז תמ"ה יקרא עמ"ש הר"ן בס' כ"ד דכתובות משם הרמב"ם ז"ל דמ"מ היינו למכין אותו על שתלא נפשו דקשה מטעם שמצינו חומר בד"ס כו' והא הכא למלק"ת אסור ונעשה במ"מ והניחו בצ"ע,

ולעד"ן דלק"מ שהרי הר"ן והריטב"א שם שכתבו משם הרמב"ם ז"ל שכתב בס' ה'ומ להאוכל מצה בע"ש דמכין אותו עד שתצ' נפשו לא הכחישו זה שיש גם בשאר איסורים מדאורייתא או מדרבנן מ"מ במקומות רבים אלא דלק"מ משום הלא כתב הרמב"ם כ"א מהם מ"מ ולא עוד ולכך ל"ק להו מידי אבל בהא דהוי מד"ס איסור אכילת מצה בע"ש וכתב על שתלא נפשו זה ק"ל דמצינו דתמורים ד"ס שמכין אותו על שתצא נפשו יותר מלאו גמור מדאורייתא שהוא על מ' ותו לא והר"ן אם מצינו להרמב"ם דס"ל דמכין מ"מ גם באיסורי תורה הוי על שתצא נפשו כמו שפי'בה'ח"מ עכ"ז עדיין קושייתם של הר"ן והריטב"א ע"ד הרמב"ם במקומה עומדת דמצינו דחמורים ד"ס מה שהחמירו חז"ל להלקו'מד"ס בדברים שאין בהם חיוב מלקות מד"ת דרחמנא פטריה וליכא חיוב מלקות ורבנן שהחמירו בו להלקותו יהיו מחמירים בו להלקותו יותר ממלקות דאורייתא הרי נמצא דחמורים ד"ס יותר מד"ת ואתי קושית הר"ן והריטב"א בכל אוכן אבל הם ז"ל ידעו והבינו דיש הילוק בכמה וכמה איסורי תורה שחייבו בהם מ"מ גם באיסו'תור' וכמ"ש תליא הר"ן בה'כשו' מכות וכמש"ל ועמ"ש הרב עפרא ד'ארעא שם ועיין להרב כרי מגלים בח"אה בפתיחה כוללת ד"ג אות כ"א ודוק,

סימן ד

שאלה במי שעבר על מ"ע מד"ת או מדרבנן באיזה עונש מעניסים אותו ואי חייב על זה מכת מרדות או לא

תשובה הנה ממאי דתניא בכתובות דפ"ו ע"א בד"ה במל"ת אבל במ"ע כגון שאומרים לו עשה סוכה ואינו עושה טול לולב ואינו נוטל מכין אותו עד שתצא נפשו ופירש"י בד"א דלוקה מ' מכין אותו שעבר על העשה ויש בידו לקיים עכ"ל נראה דלוקה כשעובר על העשה ועדיין יש בידו לקיים מכין אותו כדי שיקיים העשה אבל אם כבר עבר אין עליו שום עונש כלל וכ"ן מדברי התוספתא דקדני בד"א שלוקה מלקות מ'במצות ל"ת והתם הוא בשכבר עבר ועלה קתני נכי'אבל במצות עשה כגון שאומרי' לו עשה סוכה ואינו עושה כו' מלקא מפרש בפירוש הברייתא כגון שאומרים לו עשה סוכה ואינו עושה כו' נראה' דבאו לאמדנו בפירוש דלוקה בעובר על מ"ע ויש בידו לקיים המצוה עדיין הוא דמכין אותו מכת מרדות אבל לא בשכבר עבר על מ"ע דליתיה במ"מ כלל וכ"כ נחליה הרמב"ם ז"ל בס'המצות שורש י"ד וז"ל אבל מ"ע בכללה כל המצות מהם כשתחייב עשייתה יש לנו שנלקה הנמנע מלעשות עד שימות או יעשה וכשיסתלק זמן החיוב נמנע מזה כמי שעבר ולא ישב בסוכה ע"ד משל אין לנו להלקותו התק הסוכות על עבירתו ודע זה כו' יע"ש.

הרי לך בכי'דנעובר על מ"ע ואין בידו עוד תקוה לקיים העשה אין לו שום עונש להלקותו מכת מרדות כלל וכ"כ הריב"ש בתו"ש סימן ז' וז"ל ואם עבר זמן המצוה לא מלקינן ליה שאין מלקין למי שעבר על מ"ע יע"ש וכ"פ התשב"ץ ח"ב סי' נ"א ומ"ג סי'ה'יע"ש וכ"ה דעת הרב המאירי בחי' לכ"ק דיבמות דל"ג ע"ב שכתב וז"ל ה"מ לשבת ר"ל מכין אותו עד שיעשה עד שיתנה לעשות הא אם עבר והלכ בלא סוכה אין מלקין אותו על מה שעבר כדין ל"ת עד שתלא נפשו אלא שמייסרין אותו כפי ראות עיניהם של ב"ד יע"ש, והנה מ"ש כדין ל"ת עד שתלא נפשו אינו מדוקדק וצ"ל דכונתו הוא כדין ל"ת שמלקין אותו על שעבר וכאן הוי המלקות של עשה עד שתלא נפשו דכן מצינו במ"ע המלקות הוא שמלקין עד שתלא נפשו לזה מחלק דזה המלקות הוא להכא לא על מה שעבר, וראיתי לרלב"ג ע"הח ס'כי תלא דרל"ה ע"ל שכתב וז"ל כי לא מצינו במ"ע לבלתי מקיים עונש בידי אדם כו'יע"ש

והנה אם כונתו בדבריו שכתב לבלתי מקיים הוא בעתיד ועומד ובידו לקיים קשה מסוגי'דכתובות דקתני להדיא אומרים לו עשה סוכה ואינו עושה כו'למכין אותו על שיקיים או עד שתלא נפשו וצ"ל דכונתו במ"ע בבלתי מקיים הוא לבלתי קיים המצוה שכבר עבר זמנה ולא קיימה,

ואת זה ראיתי להרב קול בן לוי בחי'על הטור דז"ך ע"ל שכתב וז"ל ונראה דעכ"ל דמכין אותו עד שתלא נפשו לאו פסיקתא היא בכל דוכתא אלא דלקיים מ"ע מכין אותו והולכים כל זמן שלא קבל עליו לעשות והעיסימות כל זמן שעומד במרדו וכשכבר עבר מכין אותו לפי חומר העבירה כפי ראות ב"ד ואפי'עד שתלא נפשו עכ"ל ודבריו קשים לשמוע דלא מצינו במ"ע בשכבר עבר שמכין אותו כלל כמ"ש הראשונים הנ"ל ואכי'לדברי הרב המאירי הוא שב"ל מייסרין אותו אבל לא יתכן להכותו על זה מכה רבה ובפרט מכות עד שימות בו אם לא שיש ליישב בדוחק כמ"ש ובשכבר עבר לא קאי על מ"ע ולגדלים קאי ועדיין צ"ע, אלא שראיתי להר"ן ז"ל בה'בסוף מכות שכתב בשם גאון וז"ל אבל העובר על מצות עשה, ה"נ חייבי לאוין בלא התראה מכין אותו כו' יע"ש והנראה דמיירי בשכבר עבר על מ"ע שהרי כתב אבל עבר על מ"ע ולשון עבר משמע שכבר ביטל המ"ע ואין בידו לקיים וגם דהוי דומיא דקייבי לאוין בלא התראה שכתב באמוך דמיירי בשכבר עבר עליהם דוקא

נתיבות

איברא דבתשו' הגאונים הישנות סי' ש"ל כתוב לאמר וז"ל או עבר על מ"ע כגון שאומרים לו עשה סוכה ואינו עושה כו' מכין אותו מכת מרדות יע"ש הרי דנקיט לשון עבר על מ"ע וקא מפרש לה כגון שאומרים לו עשה סוכה ואינו עושה כו' דקאי על העתיד כי כן צ"ל חדא מתרתי דאפי' דנקטו ל' עבר בעתיד כיון שהיה בידו לקיים ולא קיים עדיין הרי ליה עבר או דצ"ל דהסר אות וי"ו וצ"ל עובר על מ"ע דהוי בהווה ועתיד לעבור ובידו לקיים וזה ברור ואף שהקשה הרב מגילת ספר בלאוין ס"ע לט"ו ע"כ ע"ל תשובות הגאונים הללו יע"ש לק"מ דהגאונים רצו ללמדינו עיקר מהו נקרא מכת מרדות מל"ת שהוא מלקות מ' ולינו ואתו נקרא מכת מרדות מדרבנן ואה"ן דיהיה איזה חילוק נעבר ועתיד במ"ת ובזה לא דיברו הגאונים בכאן

והנה הרמב"ם ז"ל בס' הי"ד בפ"א מה' איסורי ביאה ה"ח כתב וז"ל והבא על אחת מהשניות במזיד מכין אותו מכת מרדות מדבריהם אבל הבא על אחת מחייבי עשה אינו לוקה ואם הכו אותם ב"ד מ"מ כדי להרחיק מן העבירה הרשות בידם עכ"ל ויש לעמוד ע"ד הרמב"ם אלו במ"ש גבי שניות מל"ס דמכין אותו מכת מרדות אם שאיסורו הוי מל"ס פשך דמכין אותו מכת מרדות ולגבי חייבי עשה דהוי מל"ת כתב שאינו לוקה אלא שאם רצו ב"ד כו' וכמו שכבר עמד בזה הרדב"ז ז"ל ח"א בתשובו' סי' שני אלפי' קכ"ו ומ"ש ליישב וז"ל פשיטא דחייב מ"מ אם בא על אחת מחייבי עשה ואם קבל עליו לפרוש פוטרים אותו ואם לא קיבל מכין אותו מכת מרדות עד שתצא נפשו כגון עשה סוכה ואינו עושה כו' דקי"ל למכין אותו עד שתצא נפשו ובהכי איירי רבינו וזהו שכתב ואם הכו אותם ב"ד מכת רצה הרשות בידם כדי להרחיק מן העבירה ואם בא על אחת מן השניות נמי למכין אותו מכת מרדות אבל לא על שתצא נפשו עכ"ל

ודברינו תמוהים אחרי המח"ר דהרי אם גם בשניות אם אינו פורש למה אין מכין אותו עד שתצא נפשו ואע"פ שיהיה איסורו מל"ס והרי כל הפוסקים הסכימו ובפרט הרמב"ם בה' חמץ ומצה גבי אוכל מצה בער"פ שהיא מל"ס שמכין אותו עד שתצא נפשו ואף להחולקים על הרמב"ם ז"ל בזה עכ"פ לכ"ע מודה בזה דכאוכל מצה בער"פ ואינו פורש לכ"ע מכין אותו עד שתצא נפשו ובזה לא היה שום מחלוקת כלל בין הפוס' וכמבואר לעיל בעניותין ובסימנין הקודמים וכמו שהקשינו גם ע"ד הרדב"ז אלו ואם נאמר דבשניות מיירי בסוג אחד בספי' ובבא על חייבי עשה מיירי כשאינו פורש מלבד דלא ניתן לחלק חוץ מזאת לפלוג וליתני בדידיה ועו"ק להעיקר חסר בדברי הרמב"ם ז"ל שפשט דבריו הוא שבא למעט בעונש הבא על חייבי עשה ותלה הדבר ברשות ב"ד אם רצו להכותו והוא בא לפי דברי הרמב"ם שבא להחמיר ולהכותו מכה רבה וכהאיא דתניא עשה סוכה ואינו עושה כו' דמכין אותו עד שתצא נפשו דכל כי האי מלבד שחסר העיקר בדברי הרמב"ם ז"ל זאת ועוד דאדרבא איפכא משמע ומ"ג דתלה הדבר ברשות ב"ל דאילו לית חיוב מדינא להכותו כ"א לגדר וסייג וכמ"ש בסנהדרין דמ"ו דב"ד מכין ועונשים שלא מן הדין לעשות סייג וגדר לתורה וכמ"ש הרב מגלל עוז שם ומזה ק' עמ"ש ה"ה ז"ל שם וז"ל ובחייבי עשה נ"כ כ"ש הוא שאם רצו ב"ד שיש שם מכת מרדו' בביאור אמרו במ"ע כגון עשה סוכה ואינו עושה כו' יע"ש והדבר קשה דמאי מייתי מחייבי עשה דעלין בידו לקיים ממי שכבר עבר על מ"ע ובאים להכותו על מה שעבר ואם באנו לומר דהכא נמי מיירי בעומד במרדו ואינו פורש הרי קשה דלמה תלה הדבר ברשות ב"ל הרי מדינא חייב בכל מ"ע שאומרים לו ואינו מקיים דמכין אותו עד שתצא נפשו. והי"ל להרמב"ם להשמיענו דבר זה בפי' דמיירי בה"ג וגם ללמדינו שמכין אותו עד שתצא נפשו כי. ע"כ נראה לע"ד ליישב דברי הרמב"ם אלו לפי פשוטן שהוא דאה"ן דלגבי שניות מל"ס חמור יותר חייבי עשה שהוא מל"ת ושניות הוא מל"ס אבל לגבי העונש כיון שמכינו לבעובר על מ"ע אין בהם שום עונש כלל כמבואר בש"ס ובפוסקי' וכמ"ש להדיא ג"כ הרמב"ם ז"ל בס' המ' כמ"ש בראש ‑ אמי"ר לכן כתב הרמב"ם ז"ל דאין בו שום עונש היוב להכותו מ"מ והכל מיירי בשכבר עבר, אבל בשניות מל"ס כיון שהוא לגדר ולסייג שלא לפגוע בערוה כמ"ש בגמ' ומינו בחייבי לאוין שבהם האסורים מל"ת שחייב עליהם מלקות ואף על לאוין שניתן לאזהרת ב"ד ובלא אתראה וכיוצא בהם עכ"ז קי"ל דחייב מ"מ כמו כן באיסור שניות מל"ס הבא מכחן דהוי ל"ת של דבריהם חייבוהו מ"מ ולכן בפרט זה החמיר בשניות מל"ס יותר מחייבי עשה מל"ח וזה ברור ודוק ועיין להרב מהר"ין ז"ל בס' שבות יהודה על המכילתא בהסמטות דק"ס ע"ד יע"ש ועמש"ל בס"ד

אף את זה עומד לנגדינו מ"ש הרמב"ם ז"ל בה' מעשר שני פ"ב ה"ו וז"ל אינו לוקה מן התורה עד שיאכלנו אחר שנכנס לחומת ירושלים שנאמר לא תוכל לאכול בשעריך והאכלת לפי ה"א כיון שנכנס למקום אכילתו ואכלו מבחוץ לוקה אבל אם אכלו קודם שיכניסהו לירושלים מכין אותו מ"מ מדבריה' עכ"ל וכתב שם מרן בכ"מ דאע"ג דליכא לאו מ"מ עשה איכא דכתיב וצרת הכסף אבל לא פדיה ואזו מכת מרדות שכתב רבינו ז"ל יע"ש

ולכאורה הדבר תמוה שהרי הרמב"ם ס"ל דבעובר על עשה אין עליו שום עונש מכת מרדות כלל וכמ"ש הרמב"ם גופיה וכבר ראיתי להרב יצחק ירנן שם בחי' להרמב"ם דל"ז ע"ג שתמה על הרמב"ם דהיכן מצינו דמי שעבר על מ"ע דמכין אותו מ"מ דלא מצינו אלא שמי שרוצה לעבור על מ"ע דמכין אותו עד שתצא נפשו לקיים המצוה כו' יע"ש, ולעד"ן דלק"מ דשאני הכא דאע"ג דזה ביטל העשה מ"מ כיון דעיקרו הוי איסור לאו משום שנאמר לא תוכל לאכול בשעריך כמ"ש הרמב"ם ז"ל גם כי בטל מ"ע חייבו הרמב"ם ז"ל מ"מ כיון שעשה זה הוא נמשך מעיקרו מאיסור לאו. וממ"ש הרמב"ם בה' בכורים פ"ג ה"ו דהאוכל בכורים באנינות מכין אותו מ"מ שעובר על מצות ושמחת בכל הטוב כו', לק"מ דה"ט דמכין אותו מכת מרדות משום שעובר על לאו הבא מכלל עשה וכמ"ש מרן בכ"מ ועיי' בס' יצחק ירנן שם ודוק

איברא שראיתי להר"ן בחי' לחולין לדקל"ב ע"ב שכתב וז"ל נראה לי דמל"ת ועשה לאו דוקא אלא הכי קאמר בל"ת דמלקין אותו מ' ואתו לא במל"ת ר"ל שמכין אותו ואומרים לו ל"ת עוד מה שעשית ואו כיון שעבר סוכות ולא נטל לולב או שלא ישב בסוכה כיון דלית ליה הו למיתב בסוכה ולמיטל לולב מלקינן ליה מ'חסר א' ואו לא וכן אם אכל חמץ בפסח אחר שהעבירה עשויה אבל אם

אם אית בפסח והיה אוכל חמץ מלקינן ליה אם לא רצה לעמוד מלאכול חמץ אע"ג דמל"ת הוא מכינן ליה אי עד שיאמר הריני אני או עד שתצא נפשו עכ"ל

הרי מבואר מדברי הר"ן דיש חיוב עונש מלקות מ"של מ"ע בשכבר חטא ועבר עליהם והוא היפך דברי כל הראשונים הנ"ל ועוד תמיה לי ע"ד הר"ן אלו מת"ז איהו גופיה בפ' בר"פ דכתובות שאחר שהביא דברי הערוך והרמב"ם דמ"מ עד שתצא נפשו ובכלל מ"ע עשה סוכה ואינו עושה דמכין אותו עד שתצא נפשו הביא דברי הרמ"ה דמ"מ היא כפי אומד ב"ד ולהקל ממלקות של תורה סיים הר"ן וכתב וז"ל ונראין דבריו ומיהו ודאי מ"מ שהיא על העבירה במסכת מכין אותו עד שתצא נפשו או עד שיקבל עליו דברי חכמים אבל כל שאינו אלא כדי לענשו על מה שעשה נראין הדברים שמכין אותו כפי אומד ב"ד ולהקל ממלקות של תורה עכ"ל

הרי מבואר מדברי הר"ן הללו דמכת מרדות הוא להקל ממלקות של תורה והרי מלקות על מ"ע בשכבר עבר וחטא הוא מ"מ ולא מלקות וא"כ צריך להקל ממלקות של תורה ואיך כתב שזאת במספר מ' חסר אחד כמלקות של תורה אם לא שנאמר שמ"ש הר"ן בה' כתובות דמ"מ הוא כפי אומד ב"ד ולהקל ממלקות של תורה אינו אלא במצות מדרבנן אבל במ"ע של תורה הוא מספר מ' כשל תורה אלא שהוא דוחק מאחר כי לא מצינו חיוב מלקות מד"ת במ"ע בשכבר חטא ועבר עליהם בתורה א"כ הו"ל מכת מרדות מדרבנן והרי כבר כללא כייל לן הר"ן דמ"מ הוא להקל ממלקות של תורה ולחלק בין מכת מרדות למכ' מרדות דיש מהם במספר מ' דהיינו בעובר על מ"ע ויש מהם פחות כעת זה לא שמענו ושוב ראיתי להרב מהר"ין ז"ל בס' שבות יאודה על המכילתא ס' יתרו דע"כ ע"ב שהביא דברי הר"ן בחי' לחולין אלו שכתב דמלקין על העובר מ"ע מלקות מ' חסר אחד וכתב עליו וז"ל וצ"ל שהוא מדרבנן וכ"כ בהשמטות שם דק"ש ע"ד ושהוא מכת מרדות מדרבנן וס"ל כסברת התוס' שהביא הריב"ש סי' ז' דמ"מ היא כעין של תור' במספר מ' ות"ד, ואחרי המחי"ר אישתמיט מיניה דמר דברי הר"ן בה' דפ"ד דכתובות דכתב להדיא דנראין דברי הרמ"ה דמ"מ היא פחות ממלקות של תורה ואיך לא זכר מר דברי הר"ן ז"ל אלו וכתב דס"ל כסבר' התוס' דליתא

הרי זה מתעליה דלדעת הרמב"ם ז"ל ושאר הראשונים הנזכרים למעלה בראש אמי"ר הוא דס"ל דבמ"ע מדאורייתא אם נעבר עליהם ואין בידו תקנה לקיים עוד המצוה אין מלקין אותו כלל ולדעת הר"ן ז"ל חייב מלקות מ' וכיון שמצינו סברת הרמב"ם דס"ל דאם רצו לזכותו מכת מרדות נהיינו עשה לתגדר מילתא הרשות בידם וגם הרב המאירי כתב דב"ד מסירין אותו כפי ראות עיניהם לכן טוב יותר הוא שילקו מלקות מ' כדי לכפר על נפשו ועיקר הכל היא התשובה כדקי"ל בפ' בתרא דיומא עבר על מ"ע ושב לא זז משם עד שמוחלים לו ע"כ עונותיו, כן אינו תיקון וכפרה למי שעבר על מ"ע ושב שיקריב עולה שהרי תניא בת"כ והביאו רש"י ז"ל בסדר ויקרא ע"ש ונרצה לו לכפר עליו דהעולה מכפרת על עשה וכמ"ש הרמב"ם בה' מעה"ק פ"ג ה"י יע"ש, והאידנא היום שאין לנו בה"מק בעונותינו הקריאה הוי כהקרבת

כמ"ש בסוף מנחות והפוסקים בא"ח סי' א' וכ"כ להדיא הרשב"ץ ז"ל ח"ג סימן ח' יע"ש והם אל סודו אדרוש כבר גילה לנו רבי' האר"י ז"ל הובאו דבריו בס' נגיד ומצוה דל"ה ע"א שכתב דריקון שמבטל מצות תפילין או שאר מצוה עשה הוא דצריך להתענות ס"ז תעניות והטעם כי מ"ע הם בחסדים וחסד אל כל היום היו"ס בגימ' ס"א יע"ש ועמ"ש בס' הקטן לב חיים ח"א סי' ל"ג ול"ד בס"ד ודוק

סימן אף

שאלה נהא לקי"ל דבעובר על מ"ע מדאורי' ובידו לקיים עדיין המצוה כגון שאומרים לו עשה סוכה ואינו עושה לולב ואינו נוטל דמכין אותו עד שתצא נפשו כדאיתא בכתובות דפ"ו אם הוא דוקא במ"ע מדאורייתא או גם בקיום מ"ע מדרבנן מכין אותו עד שיקיים או עד שתצא נפשו או דילמא דוקא במצות עשה מדברי תורה ולא במ"ע דרבנן.

תשובה הנה בתשו' הגאונים ריגנות סי' ש"ד כתוב וז"ל אבל מרדות הוא מדרבנן והוא אם עבר על דרבנן או עבר על מ"ע כגון שאומרים לו עשה סוכה ואינו עושה טול לולב ואינו נוטל מכין אותו מכת מרדות עכ"ל, והרי מדמינו שכתבו או עבר על מ"ע היינו שעדיין בידו לקיים ויש זמן וכמו שהביאו ראיה מסוגיין דאומרים לו עשה סוכה ואינו עושה כו' דהיינו מ"מ עד שתצא נפשו כדאית' בש"ס וכמ"ש כמו כן אית לן לפרושי מ"ש בנידו אם עבר על דרבנן למיירי נמי בכה"ג דהיינו דעבר על המצוה שעדיין בידו ואינו רוצה לקיים ועדיין יש זמן למצוה לקיימה דעכ"ז מכין אותו מ"מ שהוא עד שתצ' נפשו הרי דהתם במ"ע מדרבנן נאמר בה האי דינא כשאינו רוצה לקיים דמכין אותו עד שתצא נפשו ואם נאמר דמ"ש עבר על מ"ע דרבנן האי דוקא ע"י לשעבר ויעבר על מ"ע דאורייתא קאי על תרתי' הוא דוחק לחלק לשון אחד לשתי משמעיות היותר קרובים וסמוכים זה לזה וחוץ מזאת לכאורה דהכא נאני לפרש דברי הגאונים דיעבר על דרבנן שהם מיירי ואפי' במ"ע מדרבנן מ"ע כענין מ"ע מדאורייתא שהוא מ"מ עד שתצא נפשו הנה יוצא הדבר בק"ו להשתא ומה במ"ע מדרבנן בשכבר עבר עכ"ז מכין אותו מ"מ עד שתצא נפשו כ"ש וק"ו כשהוא עבירה במסכת שבידו לקיים העשה אבו' מאות מדרבנן ולא נפרש ונאמר דעבר על דרבנן קאי אמ"ע מדרבנן בשכבר עבר ולא יש עוד זמן לקיים ומ"ש מכין אותו מ"מ היינו מ"מ כפי אומד ב"ד וכיוצא וזה לא סיים בתשו' זאת מכין אותו עד שתצא נפשו כלשון השאלה במ"ע דאורייתא ויש זמן לקיימן אלא סתם וכתב מ"מ לפרש כל אחד כדינו דהיינו במצות עשה מד"ת ובידו לקיי' עד שתצ' נפשו כדברי הש"ס ובמ"ע כשכבר עבר או אפי' אם נפרש לעתיד הוא מ"מ סתם ונכון אין כ"כ ראיה מדברי התשו' הגאונים

מ"מ האמת יורה דרכו כי פשט דברי הגאונים מורים דאפי' במ"ע מדרבנן ובידו לקיים מכין אותו עד שתצא נפשו כשאינו רוצה לקיים כמו שמכין במ"ע מד"ת דמאן פלג לן, ועיין בספר מגילת ספר בלאוין לט"ו ע"ב ובמש"ל ודוק וכ"כ להדיא הרשב"ץ בתשו' ח"ד סי' ש"ל והחשב"ץ ח"ב סימן כ"ז והיעב"ץ בסוף מכות דאפי' במ"ע מדרבנן ובידו עדיין לקיים המצוה ואינו רוצה לקיים דמכין אותו

אותו על שתצא נפשו וכ"נ מדברי הר"ן בפ' ברפ"ד דכתובות והריטב"א שכתבו וז"ל ומיהו ודאי למ"ת שהיא על עבירה נמשכת מכין אותו עד שתצא נפשו או עד שיקבל עליו ל"ח כו' יע"ש הרי דאכי' בעובר על דברי חכמים מכין אותו עד שתצא נפשו בעבירה נמשכת ובודאי דאין חילוק באיסורים של דברי חכמים בין עשה לל"ת למאן עלג לן וגם נראה דבריהם שכתבו לדברי חכמים קאי לב"ד המייסרין ומכים אותו מ"מ פשט דבריהם שחילקו זה החילוק ע"ל שערוך והרב הערוך גם בעובר על דברי חכמים דהיינו באיסורים דרבנן ובשכבר עבר מיירי וא"כ כמו כן אין חילוק באיסורים דרבנן בין עשה לל"ת למאן כלל לן וכדכתיבנא בעניותין

באופן שנראה כל הראשונים הנ"ל אין חילוק בין מ"ע מד"ת למ"ע מדרבנן דגם במ"ע מדרבנן אם אינו רוצה לקיים מכין אותו על שתצא נפשו ונמה שנר' לכאורה מתשו' הריב"ש סס"י ז' שכתב וז"ל ואין בשום מקום בעובר על דברי חכמים שמכין אותו על שתצא נפשו ולא נזכר זה אלא במ"ע של תורה שיש לו זמן לקיים כו' ובעל הערוך בסוכה ולולב הוא שהזכיר מכין אותו על שתצא נפשו ובעובר ע"ד חכמים הזכיר בלא אומד ובלא מספר ולא אמר על שתצא נפשו עכ"ל כנראה דס"ל להריב"ש דבמ"ע מדרבנן ובעבירה נמשכת אין מכין אותו על שתצא נפשו וכן מה שסיים בסוף דבריו וכתב בעל הערוך כו' ובעובר ע"ד חכמים הזכיר בלא אומד כו' דממשמעו' הדברים האלו לכאורה הוא דוקא במ"ע מד"ת הוא דליכא מלקות על שתצא נפשו לא במ"ע דרבנן והדבר קשה שהוא היפך כל הראשונים וגם למנינו דגם בעובר ע"ד חכמים איכא על שתצא נפשו כמ"ש בתוספתא ובירושלמי וכמש"ל בשי' הקודמים בס"ל

ומה שנראה ליישב הוא לכונת דברי הריב"ש הנ' במ"ש ואין בשום מקום בעובר עד"ח שמכין אותו על שתצא נפשו היינו בשכבר עבר מיירי דהכי היתה כונת דברי הערוך במ"ש וכן העובר ע"ד חכמים מכין אותו בלא מספר ובלא אומד ולפי שהבין השואל להריב"ש שהערוך ז"ל מיירי בשכבר עבר ע"ד חכמים והיא עבירה עוברת הוקשה לו דאיך אפשר שיהתירו וילקו העובר ע"ד חכמים על שתצא נפשו והעובר ע"ד תורה באיסור כרת מכין אותו באומד כו' והיינו דקי"ל לחייבי כריתות מלקין אותן מלקות מ' חסר אחת והוא באומד ככל חוקותיו של המלקות וא"כ איך יתכן שבאיסור דרבנן חמיר טפי עובא להלקוהו על שתצא נפשו וכמו שכן הקשה הר"ן והריטב"א ברפ"ל דכתובות הרי שהערוך מיירי בעובר על דבריהם באיסור שכבר נעשה ואין זמן לקיימו דא"כ למיירי בעבירה דרבנן והיא נמשכת מאי מקשו דהמורים ד"ס מד"ת הרי גם בד"ת הכי הוי שאומרי' לו עשה סוכ' כו' מכין אותו על שתצא נפשו כשאינו רוצה לקיים המצוה והוי לדברי חכמים כדברי תורה וליכא קושיא דהמורים ד"ס מד"ת כי אם במה שהבינו הם ז"ל לדברי הערוך על אמיתותם דמ"ש וכן העובר ע"ד חכמים מכין אותו בלא אומד ובלא מספר דמיירי בעובר על דברי חכמים בעבירה שאין בידו לקיים ולכן שפיר מקשו הר"ן והריטב"א ז"ל והשואל להריב"ש למנינו דחמורים ד"ס מד"ת דבאיסור כרת שהוא עובר לאו הוא מלקות באומד ובעובר ע"ד חכמי' הוא על שתצא נפשו וע"ז השיב הריב"ש דלק"מ דהאמת דאין בשום מקום בעובר ע"ד חכמים על שתצא נפשו ובשעבר מיירי ומ"ש הריב"ש ולא נזכר זה אלא במ"ע של תורה שיש לו זמן כו' לאו לאפוקי מ"ע מדרבנן אלא לא לומר כי לפי האמת זה הדין לא נזכר בשום מקום אלא דוקא במ"ע מד"ת והה"ן אם ילפי' מיניה למ"ע דרבנן כשהוא בכס"ג גם הריב"ש יהיה מודה לדברי הראשונים הנ"ל ומ"ש הריב"ש ובעל הערוך בסוכה ולולב הוא שהזכיר על שתצא נפשו שהוא בעובר על מ"ע שבידו עדיין לקיימן אבל בעובר ע"ד חכמים הזכיר בלא אומד כו' ולא אמר על שתצא נפשו והיינו בעובר ע"ד חכמים במ"ע מדרבנן שבידו לקיים ואינו רוצה לקיים נראה דגם הריב"ש ס"ל דמכין אותו עד שתצא נפשו וכן נראה בפי' זה שכתבנו בדברי הרב בעל הערוך דהכי הבינו ג"כ הר"ן והריטב"א שם בכתובות והכי מבואר שם בדבריהם דבמ"ע דרבנן נמי כשהוא בעבירה נמשכת דמכין אותו על שתצא נפשו וזה ברור ודוק וכן הוא דעת הרב ס"הג אחר שהביא המרדכי כי"ב שכתב דליטול לולב ביום ב' מכין אותו עד שתצא נפשו יע"ש ומדכתב ליטול לולב יום ב' הוא שבא ללמדנו זה דגם לולב ביום ב' שהוא מדרבנן אם אינו רוצה ליטול מכין אותו על שתצא נפשו ודוק

ומאחר עולות כל זה תמהני על דברי הרב מוהרי"ן ז"ל בס' שבות יהודה בהשמטו' לק"ם ע"ל שכתב וז"ל ומפורש מדברי הריב"ש דבמ"ע דרבנן אפי' תוך זמנו ואינו רוצה לקיים אין מכין אותו על שתצא נפשו אבל הריטב"א ז"ל כתב דמכין על שתצא נפשו עכ"ל ואחרי המח"ר דבריו תמוהים לפיכן מלא הדבר מפורש בדברי הריב"ש ז"ל דסביר' ליה דבמ"ע דרבנן דאין מכין אותו על שתצא נפשו כי דברי הריב"ש כולם נכוחים למבין דלא היתה כונתו כך כי האמת כמ"ש דגם הריב"ש מודה לדעת הראשונים דגם במ"ע דרבנן כשאינו רוצה לקיים דמכין אותו על שתצא נפשו ועו"ק כי לא הזכיר מתשו' הגאונים והרשב"א והרמב"ן והר"ן בה' וכ"י ועיין להרב מהר"ל ערזמה ז"ל בריש ה' קנת וז"ל אבל כשאינו רוצה לעשות מצוה דאורייתא המרדות שלו עד שיאמר רוצה אני יע"ש ותימא עליו דנ"ד מצוה מד"ת דהה"ן במצות דרבנן כדבר האמור ודוק ועיין להרב פרי מגדים בפתיחה כוללת ד"ג ע"ג אות כ"ה ואות כ"ה ויש להשיב ע"ד לפי כל מה שנתבאר

סימן כב

פשט גבן הקור דבר אי הא דמלקין אותו על העובר על מ"ע מדאורייתא כשיש בידו לקיים עליין כגון שאומרים עשה סוכה ואינו עושה לולב ואינו נוטל דקי"ל דמכין אותו על שתצא נפשו כדאיתא בגמ' וכמש"ל אם מלקות זה הוא מדרבנן או הוא מד"ת שמכין אותו עד שתצא נפשו

רע דמדברי תשו' הגאונים הישנות סי' ש"ל נראה להדיא דהוי מדרבנן שהרי כתבו וז"ל שאלה איזהו מלקות ואיזהו מרדות תשובה מלקות הוא מהתורה מרדות הוא מדרבנן והוא אם עבר על דרבנן או עבר על מ"ע כגון שאומרים לו עשה סוכה כו' מכין אותו מכת מרדות יע"ש הרי להדיא דמ"ע הוא מדרבנן על מי שאינו שרוצה לקיים מ"ע וכ"כ להדיא הרב המאירי ליבמות בהי' לד"ג יע"ש והר"ן בה' סוף מכות בשם גאון יע"ש

אך את זה ראיתי להריטב"א בהי' למכות לכ"ת ע"ב שכתב וז"ל ומורי ז"ל היה אומר כי מנין הרצועות כו' אבל אם הוא דבר העתיד כגון שמונע שלא לקיים דבר תורה אומל דבריה' מכין אותו

עד

על שהוא תמרדו וכעין מ"ש לענין מלקות דאורייתא דתניא אמרו לו עשה סוכה ואינו עושה טול לולב ואינו נוטל מכין אותו עד שתצא נפשו עכ"ל נראה מדבריו דס"ל דמה שמלקין על מי שאינו רוצה לקיים המצות עשה מדאורייתא הוא מד"ת ולא מדרבנן ולכאורה הדבר תמוה למגבל שכל הראשוני' הנ"ל כתבו בפשיטות שהוא מדרבנן ועוד בה דהכי הוא לפום קושטי' דמילתא כי לא מצינו מפורש להדיא בתורה כי אם מלקות על העובר על מל"ת ולא על מצות עשה כמבואר בכל הש"ס ובכל הפוס' כי ע"כ נראה ליישב דמ"ש בדברי הריטב"א ז"ל מלקות דאורייתא אין כונתו לומר דמלקות זו חייבתו תורה אלא כונתו לקרותו מלקות מדאורייתא ר"ל מלקות שלוקה על דבר שהוא מדאורייתא דהיינו ברוצה לעבור על מ"ע מדאורייתא והש"ן דגם הריטב"א ז"ל ורבותיו הם משלנו דלכ"ע חיוב מלקות זה שמלקין על מי שאינו רוצה לקיים על מי שאינו רוצה לקיים מצות עשה מדאורייתא וכ"ש במצות דרבנן שאינו אלא מדרבנן ולא מד"ת והוא ברור ודוק

סימן כג

שאלה אי במכת מרדות צריך התראה כמו במלקות של תורה או אפי' בלא' התראה מלקי' ליה מכת מרדות

תשובה הנה מדברי הרב הערוך שכתב וז"ל מלקות דאורייתא בהתראה כו' אבל בעובר כו' ונר' דמ"מ א"צ התראה וכ"פ בתשו' הגאונים הישנות סי' ש"ל יע"ש וכ"ן מדברי הגאון שהביא הר"ן בסו' מכות שכתב דמ"מ הוא על הייבי לאוין בלא התראה יע"ש וכ"כ רש"י בסנהדרין דכ"ו ע"ב ד"ה ארבעים וז"ל מ' בכתפיה חיוב מלקות הוא אע"פ שאין שם התראה דאמר מר מלקי' על לא טובה השמועה יע"ש והרי חיוב מלקות זה הוא מ"מ מדרבנן וכמ"ש בזה בעניותי באורך בס"ד בספרי סמיכה לחיים הח"מ סימן כ"א דפ"ז ע"א יע"ש , וכ"ן דעת הרשב"א ז"ל ח"ד בתשובה סימן סד"ר והרשב"ץ ז"ל ח"ב סי' כ"א יע"ש וכ"ן דעת הרמב"ם בה' סנהדרין פה"י ה"ח וככ"ו ה"ד וה' יע"ש וכבר נשאל הרשב"ש סי' תר"י על זה אי גם במ"מ בעינן התראה כמו מלקות או לא ותשו' ראיה מדברי רש"י והרמב"ם הלו גלנראה דס"ל דבמ"מ ל"צ התראה ועל זה כתב וז"ל ואחר דלא בעי' התראה נראה דהשוגג והמזיד שוים שהרי לא ניתנה התראה אלא להבחין בין שוגג למזיד ואחר הנעה זאת לכאורה ק"ע מה שנמצא כתוב בה' איסורי ביאה פ"א הבא על אחת מן השניות במזיד מכין אותו מ"מ כו' ותי' דבכל איסורים מדרבנן לשניות ושבותים שהם למשמרת לתורה הוא כעין של תורה ובעינן התראה וכמ"ש בסנהדרין דמ"ו דב"ד מכין ועונשים שלא מן הדין לעשות סייג וגדר לתורה ובשאר איסורים דרבנן בלא התראה זת"ד ויעש"ב והנה בעיקר קושיתו נראה לע"ד ליישב דלק"מ דהא"ן דבמ"מ לא בעינן התראה כלל אבל על כל כנים צריך שיהיה ניכר לב"ד כי זה האיש שחטא באיסור זה הוא במזיד דאם הוא שוגג פטור ומשכחת לה טובא שיהיה במזיד ושלא היה בדבר התראה וכמ"ש להדיא בזבחים דפ"ה ע"ב במזיד ולא התרו ביה יע"ש גם מה שנראה מתוך דבריו דמ"ש ב"ד מכין אותו ועונשים היינו נמי בכה"ג בהתראה הנה ר"יוס' ומשרים נתיב א' סו' ח"ב אחר שהביא ברייתא זאת דב"ד מכין ועונשים כו' סיים וז"ל וכל זה אפילו בח"ל ואפי' בלא התראה יע"ש ונראה לומר לכונת דברי הרשב"ש הוא להביא ראיה דב"ד מכין ועונשים כו' דיש כח לב"ד לייסר גם במה שאינו כתוב בתורה והא"ן דהיכא דיהיה למשמרת לכעין של תורה יהיה בהתראה ובשיטה למגדר מילתא באיסורים דרבנן יהיה בלתי התראה ועדיין צ"י ועיין עוד להרשב"ש סי' רי"ג ודוק

ואולם נראה מדברי הרב הפרישה ובסמ"ע בח"מ סימן ע"ג ס"ק טו"ב ובש"ך שם ס"ק ע"ו דאפי' באיסור דאורייתא כשמכין אותו מכת מרדות הוא בלא התראה יע"ש ומדברי התוס' בסנהדרין דכ"ע ע"א ד"ה הכובש שכתבו שמכין אותו עד שתצא נפשו כמו עשה סוכה כו' יע"ש ואמרו שם בש"ס מאן מתריס ביה כו' אין ראיה כלל דודאי על העבירה נמשכת שמכין אותו כדי לעשות צריך לו' לו בתחילה עשה מצוה זאת ואם לאו מכין כו' ועיין להרב בני חיי בהי' לסנהדרין שם דע"ו ע"ג שרצה להביא ראיה דמ"מ צריכה התראה מדברי התוס' , ומה"ר מהרק"א ז"ל דחה ראייתו וכי' בדברי התוס' פי' אחר יע"ש , ואחרי המחה"ר לא היה צריך לכל זה שהרי מבואר להדיא מדברי הראשונים והאחרונים דמ"מ ל"צ התראה וכמ"ש ת"י ובזו"ר להרב קהלת יעקב אלגאזי ז"ל מע' מ"ם אות קע"א שהביא לדברי הרב"ה אלו וכתב עליו ע"ד שכתבנו יע"ש ועיין למרן בכ"מ בריש פ"ג מה' איסורי ביאה יע"ש

ומ"מ נראה לומר דאע"ג דל"צ התראה כדינו בכל פרטיו עכ"פ בעינן שיהיה ניכר מתוך מעשיו שעשה הדבר שמגיא בו שהיה יודע שהוא חטא וכיוצא בזה כתב הרב מגילת ס' בלאוין ס"ט דע"ו ע"ג ועמש"ל בס"ל בסי' שאח"ז וכ"כ הרב פרי מגדים חא"ח בהקדמתו בפתיחה כוללת ד"ו ע"ג אות כ"ג היה מזיד או הבר לוקה מ"מ ובד"ת בעינן שיקבל עליו התראה ומתה מנגדים בגמ' נגליה ולא היה שם התראה יע"ש

סימן כד

והשתא דאתינן להכי חקור דבר אי מלקין מכת מרדות אם חטא בשוגג או דוקא במזיד מלקינן מכת מרדות ולא בשוגג

הנה מתשו' הרשב"ש סי' רי"ג וסי' תר"י נראה דס"ל דמכת מרדות הוא אפי' בשוגג ולא במזיד וכתב שם הרשב"ש וז"ל דלא נזכר בדברי הרמב"ם מכת מרדות בזדון זולתי בחמשה מקומות שהם בהלכות שבה וג' בה' איסורי ביאה כו' יע"ש , ותמה עליו בס' קהלת יעקב אלגאזי ז"ל מע' מ"ם אות קע"ו שגם בה' ח"ומ פ"ו דין י"ג כתב דהאוכל מצה בערב"פ במזיד מלקין אותו מ"מ יע"ש , ובפאתי לעצמי אנכי הרואה להין בלשון הרמב"ם שם שכתוב תיבת במזיד וכן חפשתי בשאר דפוסים אחרים ולא מצאתי בהם בשום ספר שכתוב תיבת במזיד גם הרשב"ש ז"ל נוכיח העתיק לשון זה של הרמב"ם דהאוכל מצה כו' ולא העתיק תיבת במזיד דש"מ דליתא להא ולא ידעתי היכן מצא במפרי הרמב"ם שכתוב כן שבא להקשות על הרשב"ש מלשון זה אלא אי קשיא הא קשיא ממ"ש הרמב"ם בה' ח"ומ פ"א ה"ז וז"ל והאוכל פחות מכזית במזיד מכין אותו מ"מ יע"ש הרי דכתב במ"מ במזיד גם בדין האוכל חמץ בפסח ואיך כתב זולתי בחמשה מקומות ונראה ליישב דכונת דברי הרשב"ש הוא דדוקא באיסור תורה ומלקות דאורייתא בעינן במזיד לאפוקי בעינן התראה ולאפוקי שאינו מזיד ולפי שנרגש ממ"ש הרמב"ם

הרמב"ם בה' שבת גבי שבותים דהוו מדרבנן דלוקה מזיד הוא ולמכין אותו מ"מ וכן בה' איסורי ביאה גבי שניות מדברי סופרים כתב למכין אותו מ"מ במזיד לכן הוצרך ליתן דשניה אני דהוו למשמרת לד"ת והוו כעין של תורה דבעינן לוקה במזיד וכיון שכן בכל מקום שכתב הרמב"ם באיסורי תורה מכין אותו מ"מ במזיד אכי הוי הדין דבל"ת הוא המכת מרדות במזיד ולא בשוגג וא"כ ל"ק מש"ש בה"ח"ומ דהאוכ' המץ בפסח בחו"מ כו' במזיד מכין אותו מ"מ דהכי קי"ל הני שיעור אסור מד"ת כר"י כמ"ש הרמב"ם נכ"מ, ועמ"ש בזה הרשב"ש שם בתשו' הנ"ל ולהכי נר' דל"ק מ"ש עוד הרב קהלת יעקב אלגאזי ז"ל ע"ד הרשב"ש ז"ל אלו מ"ש הרמב"ם בפ"א מה' תרומו' ה"ב זר שאכל דבש תמרים ויין תפוחים במזיד מכין אותו מ"מ דל"מ אי אמרינן דגם תרומות שאר פירות שאינן מדגן תירוש ויצהר ג"כ חייבים מל"ת א"כ באיסור תורה המ"מ שלהם הוא דוקא במזיד אלא אפי' יהיה מדרבנן עכ"פ גזרת חז"ל הוא כעין דאורייתא ולמשמרת שבאורייתא הוא דגן תירוש ויצהר ואתו רבנן וגזרו בשאר פירות והוי כעין דאורייתא דלמי לדין שבות ושניות מד"ס אלא דעכ"פ קשה להריב"ש דכמו שהביא מ"ש הרמב"ם בה' שבת ובה' איסורי ביאה דבעינן במזיד משום טעמו של דבר דהוי כעין דאורייתא כמו כן היה לו להביא גם מ"ש בה' תרומות ולאת טעם כדבר' האמור ולמה כתב זולתי בה' מקומות אם לא שנאמר דקי"ל להרשב"ש כדעת הרמב"ח דגם בשאר מיני פירות הוו מל"ת ועמ"ש הרמ"ל ריש פ"ב מה' תרומות יע"ש וא"כ כיון שהוא איסור מל"ת לא הוצרך הרשב"ש להזכיר דפשיטא ודאי דבכל איסור תורה הוי עונשם לוקה במזיד ולא בשוגג ופלכתיבנא, וא"כ נראה שדעת הרשב"ש הוא דלוקה במלקות של תורה ובמ"מ שהוא על איסו' תורה ומדרבנן כעין של תורה כשבותים ושניות וכדומה להם הוי לוקה במזיד ולא בשוגג אבל באיסורים דרבנן שאינן משום למשמרת דאורייתא או הוי המ"מ אפי' בשוגג דעל זה קשה למ"ש הומר בדרבנן עפי מד"ת וע"ד שהקשו הראשונים וכמ"ש הר"ן והריטב"א בפ"ל דכתו' וכמ"ש בעניותי בסי' הקודמים בס"ד ועיין להרב לחם יהודה בפ"א מה' שבת ה"ג שהביא תשו' הרשב"ש ז"ל הנזו וקלסיה שדבריו הם קלורית לעין יע"ש ויש להרגיש איך לא עמד בכל זה

ואולם ראיתי להרמב"ם בה' ביאת מקדש פ"ג הכ"ד שכתב וז"ל יצא בקצרה כו' במזיד אינו לוקה בשוגג אינו מביא קרבן מפני שהדבר ס' אבל מכין אותו מ"מ עכ"ל הרי מצינו דבמ"מ מלקין גם על השוגג וזה ק"ל ע"ד הרב מהר"ד ערמאה שכתב בריש ה' איסורי ביאה וז"ל ואם בשוגג פטורים מכולם פי' אפי' מרדות דלא ניתקן אלא למזיד דרבנן יע"ש והדבר קשה שהרי מצינו דגם בשוגג דרבנן מכין מ"מ וצ"ע

סימן כה

עתה אקום לעמוד בענין זה אי באיסורים שהם ספק אי מלקינן אותו מ"מ או לא דוקא באיסורים של ודאי ולא על הספק

הנה מלשון הרמב"ם פ"ג מה' ביאת המקדש הכ"ד נראה להדיא דאפי' על הספק מלקין אותו מכת מרדות שכתב וז"ל בשוגג אינו מביא קרבן מפני שהדבר ספק אבל מלקין מ"מ יע"ש וכמש"ל ומכאן קשה ע"ל מרן בכ"מ פ"ט מה' כלאים ה"ג שכתב וז"ל דאין מלקין מ"מ על הספק, וש"ד להרב צרור החיים בתי' להרמב"ם שם דקט"ו ע"א אהק' כן על דברי הרמב"ם ושם הביא שהרב בני יעקב בהגהותיו על הרמב"ם בכ"ו מה' איסורי מזבח דין ג' דרל"ג ע"א תמה על מרן מלשון הרמב"ם אמר שם כמו שיע"ש ,

ולכאורה היה מקום לומר לדברי מרן בכ"מ בזה שכתב ועוד דאין מלקין מ"מ על הספק צריך להסמיך מן הסבר וכמו שכן נרי שהוא כתוב בהני ירא וסמך לזה הוא דבב"י ביו"ד סי' רצ"ז כתב כלדברים האלו והסמיכו להא דאין מלקין על הס' כדאי' לקמן יע"ש היינו כמ"ש מרן בב"י שם בדין במין של יש עם של יבשה שאסור להנהיג שאין לוקין עליו וכתב וז"ל בס"פ הפרה דב"ה בעיא דלא אפשי' ומדקדוק דברי הרמב"ם נראה דאפי' מ"מ אין בו יע"ש והיינו שהרמב"ם כתב שם בה' כלאים פ"ט ה"ח וז"ל אבל מד"ס שני מינים כו' מכין אותו מ"מ ואסור להנהיג בהמה מן הים עם חיה שבים כו' ואם עשה פטור יע"ש דס"מ דאפי' מ"מ אין בו שהרי סתם וכתב פטור דמשמע פטור לגמרי

לכן נראה לע"ד להליץ בעד מרן הקדוש ז"ל דמ"ש דאין מלקין מ"מ על הספק היינו בענין כלאים דאיירי ביה וכלומה. לו שעיקר הספק היא שחז"ל נסתפקו בדבר הזה אי אסרינן בכה"ג משום איסור כלאים או לא אסרינן והוא מותר ויש כה אחד להיתר והאיס' אינו בודאי וכיון שהם ז"ל אינהו בדידהו נסתפקו בדבר זה לכן אין מלקין אותו מ"מ על הספק וכ"ש שהיא דאיבעיא בסוף פ' הפרה במין ים עם יבשה דאיבעיא האיסור הוי מדרבנן וכמ"ש הרדב"ז שם בס' יקר תפארת יע"ש אבל לגבי מאי דאיבעיא לן בכ"ס בשבועות די"ו ע"ב ופסקו הרמב"ם ז"ל בה' ביאת המקדש דט' נא שיצא בקצרה ושהה שהיות רבות אי שהיות מצטרפות אי לא התם האיסור הא מיהא הוא איסור ודאי ולא התירו כ"א לצאת בקצרה וכיון שזה שוהא בקצרה הרי הוא עצמו באיסור טומא' ודאית קאי ומש תייס לפטור משום ספיקא מכרת וקרבן אבל באיסור מיהא יש לו שלא התירו הז"ל כ"א בכדי שילא ואה לו להשהות בו שלא ברצון חכמים וא"כ ל"ק קו' הר' צרור החיים גם מה שהקשה הרב בני יעקב ממ"ש הרמב"ם ז"ל גבי מקדיש יין פסול לגבי מזבח התם נמי האיסור הוא ודאי שהיין פסול ולא חזי לגבי מזבח וזה שהקדישו הא על מנן אלא לעניין מלקות פטרינן ליה משום דהוי ספק אי דמי לבעל מום או לא אבל איסורא מיהא עביד שמקדיש דבר שהוא פסול

גם מה שהקשה עוד הרב צרור החיים שם ממ"ש הרמב"ם בה' איסורי ביאה פי"ו ה"ו שכתב וכן נמי מי שהיתה ספק גרושה או ספק אלמנה או ספק זונה וספק חללה מכין אותו מ"מ וחייב להוציאה בגט התם נמי ה"ט כיון דחז"ל אסרו ליקח הני ספקות שהם אסורות משום דהוי ספקא דאורייתא ולחומרא ווה לא השגיח במה שאסרו חז"ל מכין אותו מ"מ אף דהוי ספק איסור וכן ממ"ש שם הרמב"ם ז"ל בפי"ט ה"י בדין ספק חלל דנותנים לו חומרי כהנים וחומרי ישראל ואם אבל אונטמא או נשא גרושה מכין אותו מ"מ משום דכיון שכבר אסרו בו חז"ל משום ספקא דאורייתא לחומרא הו"ל כדין עובר ע"ד חכמים דמכין אותו מ"מ ועיין להרב בני דוד פ' לקון שם דב"ן ע"א מ"ש בזה ולעד"ן כמ"ש גם ממ"ש הרמב"ם שם בפ"א ובריש פ"ג דיש מ"מ על הספק היינו נמי בכה"ג דבלא"ה אסרו הז"ל מספק וכמ"ש מרן בכ"מ שם בריש פ"ג

וראיתי

וראיתי להרב הרעא דרבנן במ"ב מערכת מ"ס אות קל"ט שכתב וז"ל כתב מרן בהכל איבאמא דמ"מ אין מלקין על הספק ותמהו ע"ד דהרמב"ם כתב בספ"ג מה' ביאת המקד' כו' יע"ש והיינו כקו' הרב בני יעקב ובס' קהלת יעקב ז"ל מערכת מ"ס אות קע"ב הביא קושיא הלזו מפי השמו' מהרב בני יעקב מהא דכתב הרמב"ם בה' א"מ והרב ז"ל שם הוסיף מדיליה להקשות לס' מרן הכ"מ ממ"ש הרמב"ם בה' שחיטה פ"ג הת"י שכתב וכל ספק בשחיטה הרי הוא ספק נבילה והאוכל ממנה מכין אותו מ"מ יע"ש וכפי מ"ש לק"מ דמלבד שחז"ל כבר אמרו ספק נבילה והוא ספק באיסור תורה זאת ועוד שסבר מבואר שם בדברי הרמב"ם שכתב וז"ל כל מקום שאמרו בשחיטה פסולה הרי זו נבילה ואם אכל ממנה כזית לוקה משום אוכל נבילה שאין מוציא מידי נבילה אלא שחיטה כשירה כאשר צוה משה ע"ה יע"ש הרי דכדי שתהיה לנו היתר גמור לאכול שחיטה כשירה הוא צריך שיהיה בלי שום פקפוק וכל שיש לנו ספק הרי אין זו שחיטה כשירה שציוה מ"ר ע"ה ואף אם יהיה איסורו ספק מ"מ ככל ספקא דאורייתא לדעת הרמב"ם ודעימיה עכ"ז מכין אותו מ"מ כדין העובר על ד"ס שכתב הרמב"ם בחיבורו בהרבה מקומות שמכין אותו מ"מ וכ"ש לדעת הפוסקים דספיקא דאורייתא לחומרא הוי מד"ת דודאי למכין אותו מ"מ כדאמרינן בכמה איסורי תורה שיש בהם מ"מ כמ"ש הרמב"ם ורוב הפוסקים וכמש"ל בסימנים הקודמים בס"ד ומזה יש להשיב ע"ד הרעא דרבנן מער' סמך אות חנ"ט שכתב וז"ל ספיקא דאורייתא כתב הרמב"ם בפ"י מה' כלאים ובפ"ג מה' ביאת מקדש להעובר בספיקא דאורייתא מכין אותו מ"מ והוא פשוט לשיטתיה אזיל דס"ל דספק' דאוריי' לחומרא הוי מדרבנן יע"ש ולא היה צריך הרב ז"ל לזה דאי נמי אית ס"ל להרמב"ם דהוי מד"ת מה בכך הרי כמה דברים שהם אסורים מדאורייתא ועכ"ז כתב הרמב"ם דמכין אותו מ"מ

ושוב ראיתי להרב עכר' דהרעא שם במער' מ"ס אות סכ"ע שעמד ע"ד הרב אלו וגם רצה ליישב לקו' הרבנים הנ"ל ע"ד מרן כ"מ ע"ד שכתבנו אנן בעניותין ברסאת וה ק"ל שהשב שמ"ש הרב הרעא דרבנן באות חנ"ט ממ"ש הרמב"ם בפי' מה' כלאים שהוא בפרק יו"ד ואינו כי לא כיוון הרב ז"ל כ"א למ"ש בכ"ט דין ו' ויגיד עליו ריעו שהביא גם מ"ש בפ"ג מה' ב"מ שהוא ספק ומכין אותו מ"מ וט"ס בכל בדבריו ובמקום פי' הוא פ"ט וכיון שכן ק' במ"ש בסיום קו' הרבנים ע"ד מרן וז"ל והה"נ דהוו מצו לאקשויי מהך דפ"י מה' כלאים דכתיבנא יע"ש שהרי מפ"י ליכא שום ילפותא מדברי הרמב"ם שם דמכין מ"מ על הספק כ"א ממ"ש בפ"ט דין ו"ין ואי לזאת כבר קדי מרן הכ"מ עלה וקא מקשה דאין מלקין מ"מ על הספק והרב הרעא דרבנן כיון שהוא רצה להביא מה שנראה מדברי הרמב"ם לתדיא וכן תבין בפשוט הרב מוהר"י קורקוס שם שלדעת הרמב"ם מכין אותו מ"מ על הספק וכמו שכבר הוא מפורש ביותר בה' ב"מ אלא דיש להרגיש דהי"ל להביא ולרמוז לדברי מרן

איברא שזה עומד לנגדינו מ"ש הרמב"ם בה' מאכלות אסורות פ"י ה"ה שכתב וז"ל תבואה שהשרישה אחר העומר וקצרה וזרעה מן החיטי' בקרקע ואח"כ קרב העומר הבא וגדלו החיטים בקרקע הרי אלו ספק אם התירן העומר כאילו היו מונחים בכד או לא ניתרו אותם מפני שביטלו בקרקע לפיכך אם לקט מהם ואכל אינו לוקה ומכין אותו מ"מ עכ"ל הרי דהכא לא יש איסור ודאי בלא"ה כ"א בד אחד היתר גמור ובד שני איסור ועכ"ז על הספק חייב מ"מ והיא קושיא על מרן ז"ל שכתב דאין מלקין מ"מ על הספק וכמו שכן פסק הרמב"ם שם פ"ה דין א' בספק נבילה דמכין אותו מ"מ יע"ש וכמו שהק' הרב קול בן לוי שם בה' לכ"ט מה' כלאים דכ"א ע"ב יע"ש וזה סותר ג"כ לתירוץ שחידלתי אני בעניותי דכל היכא דיש איסור בלא"ה וגם שיש בד אחד היתר בזה הוא דכתב מרן דאין מלקין על הספק שהרי הכא גבי עומר וגבי נבילה שהיא בעיא דלא אפשיטא והדבר ספק שקול וליכא איסור ודאי בלא"ה ועכ"ז כתב הרמב"ם דמכין אותו מ"מ וזה ג"כ הוא תימה ע"ד הרב עכרא דרבנן שרצה גם הוא לתרץ בכה"ג דמה יענה למקומות הללו לכן נראה לומר דשאני הא דכתב מרן ע"ד הרמב"ם בספק אי חוששין לזרע האב דהתם קי"ל כרבי יהודה דמד"ת אין חוששין לזרע האב אלא דמספקא ליה והוא מדרבנן אי חוששין וכיון דהספק הוא בדרבנן שר"י גופיה מספקא ליה לכן בספק כזה וכיוצא בזה אין מלקין מ"מ על הספק אבל בס' איסור תורה או בבעיא דלא אפשיטא באיסור תורה כס' איסור חדש או איסור נבילה דעיקר האיסור הוא מד"ת בודאי דמלקין עליו מ"מ אכי' שהוא ספק ומה שהק' עוד הרב קול בן לוי שם ממ"ש הרמב"ם בה' איסורי ביאה פט"ו הט"ו לק"מ כיון שבלא"ה איסור יש בדבר אלא דאיכא ספיקא אי חייב כרת או לא בהא ודאי דמכין אותו מ"מ על מעשה האיסור אשר עשה גם מה שהק' עוד שם ממ"ש הרמב"ם שם פ"ג דין א' בספק מקודשת או מגורשת כו' לק"מ דבלא"ה איסור יש בדבר ויש בדבר הזה ס' איסור מדאורייתא ולזה אמרו חז"ל ליטא ספק מקודשת או מגו' לכן מכין אותו מכת מרדות

ומה שרמז עוד הרב קול בן לוי ממ"ש הרמב"ם בפ"א מה' מ"א ה"ד ובפ"ד ה' ד' ובפ"ט ה"ו ובפי"ב מה' שחיטה דין י"א שכתב בכמה דברים שאסורין בס' ואין לוקין עליו ולא כתב דמכין אותו מ"מ כמו שיע"ש נראה לע"ד דאין כ"כ הכר' בדברי הרמב"ם דאפשר דיש לדקדק בדבריו דאין מלקין מלקות דאורייתא אבל אה"ן דמכין אותו מ"מ או אפשר לו' דיש לחלק באיסורי' לפי דעת מרן ולו' דבהא דפי"ב מה' שחיטה דין י"א דאינו לוקה אפי' מ"מ אבל בשאר דברים דהוי האיסור ברור וס' איסור תורה אה"ן למכין אותו מ"מ וכמש"ל

וראיתי להרב עושה שלום ז"ל מער' מ"ס דס"א ע"א דכתב לתרץ קוש' הרב בני יעקב ודעימיה ע"ד מרן וכתב וז"ל ולע"ד נראה לתרץ עם מה שראיתי להרב פר"ח ביו"ד סי' ל' סעי' ב' שכתב דבעיא דלא אפשיטא אינו נכנס תחת סוג ספק וספקו כודאי יע"ש מעתה ההיא דאיסורי מזבח וביאת מקדש כולם הן בעיות דלא אפשיטו וספיקו כודאי מיהא לענין מ"מ עכ"ל ודבריו תמוהים אצלי ביותר דמלבד דאין הנדון דומה לראיה שהרי מרן כתב דאין מלקין על הספק מ"מ והרמב"ם קורא גם לבעיא דלא איפשיטא שהדבר ספק וא"כ תרוייהו שם ספק איח להו לענין מלקות ומ"מ זאת ועוד שזה כתבו הרב פר"ח גופ' דבנשיקת וסיים ודלא כהב"י בסי' כ"ט שמרן גופיה לא ס"ל"ה כמו שיע"ש וכיון למרן ס"ל דגם בבעיא דלא אפשיטא חשיב ספק ולא ודאי מאי מתרץ הרב לדעת הרב פר"ח מדברי העומד לנגדו ולא ס"ל"ה ומ"ג שהרב כרי תולד שם כבר קדם לדברי הרב פר"ח בזה כמו שיע"ש

ועד

ועל אחרין קשה מכולן שמרן ז"ל בב"י שם ביו"ד סי' רצ"ו גבי בעיא דלא אפשיטא גופא כתבו לרא דאין מלקין על הספק מ"מ, הרי דגם בבעיא דלא איפשיטא עצמה כתב מרן דהוי הדבר ס' ואין מלקין מ"מ על הספק כי כן לבריו נ"ע.

ומפו"ש

הרמב"ם בה' שמיטה ויובל פ"א ה"ג שעל שאר התולדות שעבודת הארץ עם שאר האבות שלא נתפרשו בענין זה אינו לוקה עליהם אבל מכין אותו מ"מ וכתב מרן בכ"מ וז"ל בריש מ"ק בחרישה בשביעית נחלקו ר"י ור"א חד אמר לוקה וחד אמר אינו לוקה ומספיקא לא מלקינן ליה יע"ש וכ"כ מהר"י קורקוס יע"ש דנראה מזה דלדעת' שאין מלקות מד"ה על הס' עכ"ז כתב דמלקין אותו מ"מ דשאני הכא דהמכת מרדות הוא על האיסור דלכ"ע אסור שאר תולדות מדרבנן כמ"ש בגמ'ותוס' בכל שאר איסורים מד"ס דאע"פ שאינו לוקה מלקות דאורייתא מלקין אותו מ"מ גם ממ"ש מרן בב"י ב"ד סי' מנ"ל גבי מ"ש בפ"ק דקי' דכ"ח דרב מגיל למאן דהייל עליה שמתא דרבנן ליום כלומר אם תבע כו'נהרדעי אמרי דלא מנגיד כו'אבל הרמב"ם לא כתבו משמ'דס"ל דכיון דספיקא הוא אי מנגיד רב או לא אזלינן לקולא ואחרין נמצך דבינו בע"הט יע"ש הרי לך דאין מלקין מ"מ מספק ואין זה סותר לדבריו שבכ"מ דאין מלקין מ"מ מספק דשאני הכא דהספק והמחלוקת הוא בעיקר הנגידא אי מלקין אותו מ"מ או לא וכיון דהספק הוי במילי דרבנן אזלינן לקולא ועמ"ש הרב כנה"ג בח"מ סי' פ"ו הג"הט אות כ"ך ועיין להרב כרי מגדים בא"ח בפתיחה כוללת ד"ג ע"ד אות כ"ו ויש להשיב ע"ד כפי מה שנתבאר.

בכלל

העולה דלדעת מהר"י קורקוס ושאר רבני' האחרונים מלקין מכת מרדות על הספק ולדעת מרן אין מכין בספק איסור שנחלקו בו אי הוי איסור אבל בספק איסור שבכ"ע אסורו חז"ל ובס'איסור תורה גם מרן מודה למכין אותו מ"מ וכשהמחלוקת הוי אי חייב מכת מרדות או לא לכ"ע אין מלקין מכת מרדות על ספק זה ודוק.

סימן כו

שאלה

למאי דקי"ל במחלוקת של תורה דבעינן שיהיו המכות משולשות אם גם במכת מרדות הוי דינא הכי או לא

תשובה

הנה כבר ביארנו לעיל בסי' ח"י במנין המכות של המכת מרדות כמה הם והבאתי שם שתי סברות בדבר הזה דלדעת הרמב"ם והערוך ודעימייהו לפי פשטן של דבריהם דמכין אותו עד שתצא נפשו הוא בלא שלוש וכמו שכ"ן מתשו'הגאוני' הישנות סי' ש"ד ומדברי הערוך והר"ן והריטב"א וכמש"ל וכ"ן לס' שניה שהיא ס' הרב המאירי ז"ל שמכין אותו אם מקבל ואם יקבל מיד מנחים אבי' שלא לקה מ' ואם מסרב עד שתצא נפשו גם בזה ל"ב שילוש והבאתי את השלישית שהיא ס' הרמב"ם ודעימיה שמכין אותו לפי אומד ב"ד ולהקל ממלקות של תורה גם לפי סבר' זאת ל"ב שילוש ואת רבע שהיא ס' הרמ"ה והר"ן ודעימייהו שמכין אותו לפי אומד ב"ד ולהקל ממלקות של תורה גם לפי ס' זאת ל"ב שילוש וגם לס' חמישית שהיא ס' רמ"ד בס' המדלס דהם י"ג מכות הרי אין בהם מנין משולש אך אמנם לס' השני'

שהיא דעת התוס' והרשב"ץ דמ"מ הוא במספר מ'כשל תורה להא ולאי צריך שיהיה המכות משולשות כיון דהוי כעין של תורה וחוזר הדין שאם אינו יכול לקבל כל הט"ל מכות שאומדי' אותו במכות הראויות להשתלש ומ"ש הרב באר שבע בתשו' סי' נ"ח והרב שה"ג שכיב מרדכי בכי"ן לתמוה ע"ד מ"ד דהם י"ג מכות כי ליכא מכות משולשלות יע"ש לק"מ שהרי לא הוי המ"מ דומה למלקו'של תורה וכמו שנשתנ' בכמה דברים מ"מ ממלקות של תורה הכי נמי נשתנה גם בדבר הזה וכבר כתבנו בזה ע"ד לעיל בסי' הקודמים בס"ד וכן ראיתי להריטב"א ז"ל בחי' למכות לדכ"ז שכת' וז"ל והמכרשי' הראשונים והאחרונים ז"ל נחלקו בזה כי י"א שאין מדקדקים על מ"מ בשום דבר מכל זה כו' ויש שכתבו דמ"מ כעין דאורייתא' תקנוה קצת בהכאתו לכיה ולאחרי' ומכות המשולשות כו' יע"ש דפ"ו דוקא למ"ד דמ"מ כעין דאוריי' תקנוה הוא דבעינן נמי מכות המשולשו' דהוי כעין דאורייתא המכס לדעת החולקים וס"ל דלא הוי כעין דאורייתא ואין מדקדקי' בכל הדיני'הצריכי' במלקות דאורייתא כ"כ נמי ל"ב מכות משולשות וז"ל ודוק

סימן כ"ז

שאלה

ממני אי כמו שמצינו במלקות של תורה דאומדים אותו אם יכול לקבל או לא אי אומדים כן גם במכת מרדות או לא

תשובה

הנה בתוספתא דמכות פ"ג אמרו דמ"מ בלא אומד וכן איתא בירו' פ"ד דנזיר וכ"כ הגאונים בתשו' בס' נאדות דמשק סי' ט"ו ובס' שערי צדק דכ"ה ע"ב סי' ל"ח בשם ר"נ גאון יע"ש וכ"כ הר"ן בסוף מכות בשם גאון יע"ש, והערוך בערך מרד יע"ש אבל ברש"ד דכתובות כתב הר"ן בשם הרמ"ה למכין אותו באומד ולהקל ממלקות של תורה וכתב שם הר"ן דנראים דבריו יע"ש וי"ל

וראיתי להרב בנימין זאב בתשו' ס"סי רפ"ד שהביא בתחילה בשם הגאון דמ"מ הוא בלא אומד ושוב הביא מ"ש הר"ן ז"ל בחולין פרק שלוח הקן סימן כ"ח דמ"מ אין לו קצבה עד שיקבל לעשות ואח"ו הביא משם ר"ן גאון דמ"מ כוסג באומד ולהקל ממלקות של תורה יע"ש וק'שהרי הני כי הדדי נינהו הביאם הר"ן בסו'מכות בשם גאון ומ"ש משם ר"ן גאון הם דברי הרמ"ה שהביא הר"ן בפ"ד דכתובות ור"ן גאון בתשו' פ"ל כדברי הגאון שהביא הר"ן שהוא בלא אומד והרואה יראה שלדברי ר"ן גאון בס' ש"ד בסי' ז"ל וח"ל הם כדברי הגאון שהביא הר"ן ועי' בטור בח"מ סי' תכ"ה יע"ש.

ועו"ק ע"ד הרב ב"ז דאמאי דקא מחלק בין דברי הר"ן בסו'חולין להא דכתב הגאון דאין לו קצבה לא ידעתי אמאי מחלק ביניהם מאחר דהכל הוא דבר א' וגם מ"ש הר"ן בשם הרמ"ה ולהקל ממלקות של תורה הוא דוקא על מה שעבר ולא על העתיד דבזה כ"ע מודו דאין לו קצבה אלא עד שיקבל עליו לעשו'וכמש"ל ועו"ק שעירב דברי הרמ"ה שכתב שמ"מ הוא להקל ממלקות של תורה עם ס' ר"ן שהוא ס' הגאונים דמ"מ אינן כן אלא חובטים אותו עד שיקבל עליו או עד שתצא נפשו ונהי תוספתא למכות פ"ג ול' הירו'וכמש"ל ועי' להרב שולחן גבוה הא"ח בכללים סי' קס"ו ד"י ע"ב מ"ש בכונת דברי הרב בנימין זאב ומה שנדחק בדבריו יע"ש ולע"ד יש להשיב ע"ד כפי כל מה שנתבאר

סימן כח

שאלה אי בעינן בהלקאת מכת מרדות אחד מלפניו ושתים לאחריו כמו במלקות של תורה או אין למלקות זה מקום מיוחד ובמקום שירצה ילקו אותו

תשובה הנה כפי דעת הראשוני' שכתבנו הניחנין למעלה בסימנים הקודמים דס"ל דאין מדקדקים במ"מ בכל הדינים האמורים גם בדבר זה לא איקפד בהו וכ"כ רש"י ז"ל להדיא בס' הפרדס דכ"ה ע"ב וז"ל ואין לזה המלקות הקטן דהיינו מ"מ מקום ידוע אלא אם ירצו בגבו או ברגליו או בעגבותיו עכ"ל הרי לך בהדיא דלא איכפת לן הכאת מרדות באיזה מקום בגופו הוא כמו המלקות דאורייתא ברש צריכא רבה לדעת התוס' והרשב"א דס"ל דמ"מ הוא במספר מ' כשל תורה אי בעינן נמי להכותו לפניו או לאחריו ונראה שלדעתם צריך נמי הא כיון שהוא שוה למלקות של תורה וכ"כ הריטב"א בחי' למכות לדכ"א שאחר שכתב דעת היש אומרים שאין מדקדקים על מ"מ בשום דבר מכל זה כו' ומכין באיזה מקום שירצה בין מלפניו בין מלאחריו ויש שכתבו דמ"מ כעין דאוריי' תיקונה קצת להכותו לפניו ולאחריו ומכות משולשות וברצועה של עגל ושל חמור הלא שאין מדקדקים בכל אלו הדברים השנויים כאן ולא בכפיתה על העמוד כו' יע"ש הרי לך בפי' דלדעת התוס' והרשב"א ודעמייהו דהצריכו למ"מ ג"כ מספר מ' כעין של תורה בעינן נמי שיהיו ההכאות אחד מלפניו ושתים לאחריו כמו מלקות דאורייתא אלא דלא קפיד הריטב"א בזה בכפיתה על העמוד

ולענין הלכה למנהג שאנחנו נוהגים ללקות המ"מ דהיינו המלקות שבזה"ז שהוא נקרא מ"מ כמו שכתבו הרמב"ם והריטב"א וכמש"ל אנחנו נוהגים ללקות במנין הסמוך למ' וברצועה של עגל ושל חמור ובכפיתה על העמוד ובג' דיינים ושאר דינים הכל כאשר לכל כעין של תורה בכל חוקותיו ובכל משפטיו ונראה הטעם שע"י זה תזוכל בר אמים ברצון לפני אלהינו מרחם ויעלה זכרון זה כאילו נלקה בב"ד הגדול שבירושלים כאשר תיקנו הקודמים דבנן קדישי בעלי המוסר ורבי' הקדוש האר"י וצ"ל ונשלמה פרים שפתינו כאשר אמרו רז"ל והמקריבים בכל מ"ע שא"א לקיימם דהלימוד הוי כמעשה וכ"ש כאן דאיכא מעשה בפועל אלא להסר המניעו' שלא יש לנו דייני' מומחים סמוכי' בא"י דודאי דיתחשב לפני הקב"ה מעשם זה כאלו נעשה בב"ד מומחים וסמוכים שבא"י יבוא במחלים עונותיו ויעמ"ש יעוד בזה לקמן בסי' שאח"ז בס"ד ובמ"ש בעניותי בהי' לה' יו"הכ ס"ו יע"ש ודוקא בזיפה הוא דנמנע מלעשות כמ"ש בספרי הקטן לב חיים ח"א סו' סי' כ"ט יע"ש

סימן כט

שאלה אם עבר עבירה אחת שחייב עליה מלקות מד"ת ומכת מרדות מדרבנן אם לוקה בב' אלו או לא ובחד סגי

תשובה על מבוכה זו כבר עמד עליה הרב מ"ל בה' איסורי ביאה כפו"ב ה"ז וז"ל אם בעבירה אחת איכא איסור תורה ואיסור דרבנן כגון אשה גרושה שנחלל זה ובא עליה כהן כיון שלוקה משום גרושה אין מכין אותו מ"מ משום חלוצה אף שאם היתה חלוצה לבד היו מכין אותו מ"מ דקתני הכא

דאיכא מלקות דאורייתא והביא ראיה לזה שכ"כ התוס' להדיא רפ"ג דמכות די"ג ע"א ד"ה גרושה יע"ש וכדברי התוס' כתב הריטב"א גם שכ"כ הרמ"ה ז"ל יע"ש ,

איברא שראיתי להרב כרי מגדים בהא"ח בפתיחה כוללת ד"ג ע"ד אות כ"ח שכתב ע"ז וז"ל ולי עני יש לומר דשאני הכא דאו"ו והאשה אסמכוהו חלוצה ומחד קרא נפיק עשאו כעין של תורה דלאו שבכללות כזה תרתי לא לקי הא עבירות הלוקות י"ל אף שלוקה מלקות ד"ת לוקה עמהן מ"מ ולעבירה אחרת שיש בה יע"ש , ולעד"ן להכריע דכיון דדבר זה במחלוקת הוא שנוי אם בעבירה אחת דאית' שתי שבטים מלקות ומ"מ אם לוקין בתרוייהו או לא נראה לומר דכיון דהדבר ספק אין ל הלקהו מ"מ כל שכבר לקה מלקות דאורייתא ובזה"ז ג"כ מספקא לא לקי כ"ז בהדא לבד פעם אחת ולא תשנה לו והוא ברור ודוק

סימן ל

שאלה אם כמו שמלינו במלקות דאורייתא דבעינן שיהא ברצועה של עגל אי גם במ"מ בעינן נמי שילקה אותו ברצועה או בדבר אחר

תשובה הנה לא מבעייא לפי הפוסקים ז"ל הניחנים למעלה דס"ל דמ"מ היא כשל תורה במספר מ' ואין מדקדקים במ"מ כדרך שמדקדקים במלקות נראה דהא נמי לא צריכא שיהא ברצועה כדין מלקות וכמ"ש להדיא רב נטרונאי גאון בתשו' בס"ס"ץ דנ"א ע"ל סי"ט"ל וסי"מ' והר"ן בפ' כל הולין וכ"נ דעת רש"י בפ"ק דסנהדרין ד"ז ד"ה מקל למכת מרדות יע"ש דכר' דלא צריך רצועה למ"מ וכן ראיתי להריטב"א בחי' למכות לדכ"ך ע"ב שהביא שם מחלוקת הלזה שלדעת י"א הוא דאין מדקדקים במ"מ בשום דבר אלא שמכין אותו בין במקל ובין ברצועה כו' ושכ"נ מדברי רש"י ז"ל בפ"ק דסנהדרין כו' ויש שכתבו דמ"מ כעין דאורייתא תיקנוה קצת להכות כו' וברצועה של עגל ושל חמור יע"ש ועמש"ל בסי' הקודמי' ועיין בס' הלק"ט ח"ב סי' ס"ח שכ' דמ"מ הוא במספר מ' במקל יע"ש והדבר קשה דלא"ד דמ"מ הוא במספר מ' אם התוס' והרשב"א ודעימייהו והיינו ס"ל הטעם דמ"מ תיקנוה רבנן כעין של תורה כדין מלקות וא"כ גם רצועה ליבעי נמי כיון שהוא כשל תורה ואם מלינו להריטב"א שכתב ס' הלזו וכתב דבמקלת דברים הוא דשוה המ"מ למלקות הא מיהא הם מודים דברצועה דאיתא במלקות איתיה נמי במ"מ וכמ"ש כי כן לע"ד דבריו זה"ת עיין למרן הבי"ב בכנה"ג בח"מ ח"ד סי' א' הגב"י אות ב' רצועה למלקות ג"כ מכת מרדות כו' יע"ש

ויש להרגיש עליו שהרי כבר נאמר לעיל מזה מקל למ"מ ורצועה למלקות כמ"ש רש"י ומרן בב"י ואפש"ל שהר' כנה"ג בא ללמדנו לזה"ז דליכא ב"ד סמוכים וכמ"ש הטור גם להדיא וז"ל אבל האידנא דליכ' סמיכ' כו' ועיין עוד להכנה"ג ה"ז גם בח"מ סי' א' בהגה"ט אות טו"ב ודוק כי קצרתי , ומ"מ כבר כתבנו דעכשיו בזה"ז אנו נוהגים ללקות כל המלקיו' כדיני מלקות דאורייתא בכל הנא מילין וכמש"ל בסי' כ"ח ולכן בדין הוא שיהיה גם המלקות שמלקין בזה"ז ברצועה כדין מלקות של תורה וכן נוהגים

פימן

סימן לא

שאלה אי במלקות דאורייתא מלקינן גם בלילה או דוקא ביום ולא בליל' וא"ל דבמלקות אין מלקין בלילה אם במכת מרדות מכין בלילה או דוקא ביום, עוד זאת אדרש אי מלקינן מלקות ומכת מרדות בשבת וא"ל דאסור אי בע"ש ועי"ט מותר על הכל יורנו המורה משפט הדין לאשורו ושכמ"ה

תשובה הנה לפי מאי דקי"ל בסנהדרין בר"פ אחד דיני ממונות דל"ב ע"ב דקתני במתני' ד"נ דנים ביום וגומרים ביום ויליף שם בגמ' דל"ד ע"ב מקרא דכתיב והוקע אותם לה' נגד השמש נראה דאין דנין ד"נ אלא ביום ואין גומרין אלא ביום ול"ד תחילת דין וגמר דין דבעי' ביום אלא דגם העשי' הדין דהיינו המיתת ב"ד עצמה בעינן ביום ולא בלילה כדאמרי' התם דל"ה ע"א וליקטליה לאורתא נגד השמש בעי' יע"ש, הרי מבואר דהמיתת ב"ד עצמה צריכה להיות ביום ולא בלילה ומאי דאמרי' במ"ק ד"ד ע"ב אתו מצפרא ומעייני בדיניה ועיילי ואכלי ושתו כוליה יומא והדר אתו בפקיעת החמה וגמרי לדיניה וקטלו ליה יע"ש לאו לאימרא דבשקיעת החמה ממש אחר שנשקע החמה הוא דגומרין הדין וממיתין אותו אלא סמוך לשקיעת החמה בעוד שהוא יום ולא לילה וזהו שדקדק הרמב"ם בס' הי"ד מה' סנהדרין פי"ג ה"ה שכתב במקו' שקיעת החמה סמוך לשקיעת החמה כמו שיע"ש וכ"נ ממ"ש עוד שם הרמב"ם בפט"ו ה"ז וז"ל ותולהו סמוך לשקיעת החמה יע"ש וכיון שמצינו שמיתת ב"ד הוי ביום ולא בלילה ה"ה במלקות שהרי אמרי' מלקות במקו' מיתה עומדת כדאיתא בסנהדרין ד"י ע"א גבי מאי דתנן התם מחלוקת ר"י עם רבנן דרבנן אמרי' למכות בג' משו' ר"י אמרו בכ"ג דפריך הש"ס מ"ט דר"י אמר אביי אתיא רשע רשע מחייבי מיתות כתיב הכא והיה אם בן הכות הרשע וכתיב התם אשר הוא רשע למות מה להלן בכ"ג אף כאן בכ"ג, רבא אמר מלקות במקו' מיתה עומדת ע"כ וכיון שמלקות במקו' מיתה עומדת כמו שמצינו שהדין הוא דאין מיתת ב"ד אלא ביום ולא בלילה ה"נ דאין מלקות אלא ביום ולא בלילה ואין לומר דזה שאמר רבא מלקות במקו' מיתה עומדת לא אמרו רבא כ"א לפי ר"י דאמר מכו' בכ"ג ואנלא קי"ל כוותיה אלא כדעת רבנן דפליגי עליה דר"י וס"ל דאמרי' מכו' בג' וכיון שכן ל"ד מלקות לד"ן שהרי מצינו להרמב"ם בפי"א מה' סנהד' ה"ד דפסק כרבנן דמכות בג' ועכ"ז שם באותו פרק באותו מקום פסק בריש הפרק כל ההפרשות שיש בין ד"נ לד"מ ואחד מהם לדיני נפשות דנין ביום וגומרים ביום כו' וסיים שם בה"ד וז"ל, אחד דיני נפשות ואחד דיני מלקיות ואחד דיני גלות הדינים האלו שוים בהם אלא שהמלקות בג' דס"ל להרמב"ם ז"ל דטעם שאמר רבא מלקות במקום מיתה עומדת לכ"ע אמרו אלא דלגבי דיינים שבמלקות הוא דנחלקו רבנן עליה דרבא מטעם דגלי קרא ושפטום הא לכל שאר דינים גם רבנן מודו דמלקו' במקום מיתה וכל הדינים שהצריכו רבנן בדיני נפשות ה"נ צריכים להיות בדיני מלקות וכ"כ מרן ז"ל בכ"מ וז"ל ומ"ש דדיני מלקיות כדיני נפשות מדאמר רבא בפ"ק דסנהדרין מלקות במקום מיתה עומדת וכמו שיתבאר בפי"ו מה' אלו והוא דשם בפי"ו ה"א כתב הרמב"ם וז"ל אעפ"י שהמלקות בג' מלקות במקום מיתה עומדת ונרגש שם מרן בכ"מ דלאחר שרבי' פוסק דמכו' בג' דאליבא דר"י דסבר בכ"ג הוא דאמר רבא מלקות במקום מיתה ולכיפך צריך כ"ג ונראה דלענין זה הוא דבמקום מיתה כי צריך מומחים ועליהם והכרא' ודרישה וחקירה כד"נ כו' יע"ש

ואחרי המה"ר לא היה צריך מרן למשכוני נפשיה דמשום מומחים כו' הוא דכתב הרמב"ם מלקות במקום מיתה שהרי מצינו להדיא להרמב"ם שם בפ' סנהדרין ה"ה ה"ה דגם בדיני קנסות כגון גזילה והבלות והשלומי כפל והשלומי ד' וה' והאונס והמפתה וכיוצא בהם דאין דנים אותם אלא ג' מומחים והם הסמוכים בא"י יע"ש הרי דגם בקנת מדיני ממונות שאין הם ולמיון שהם במקום מיתה ועכ"ז כתב הרמב"ם דבעינן דיינים סמוכים וא"כ הדר דינא דלמאי אצטריך לו' הרמב"ם ז"ל דמלקות במקום מיתה עומדת גם לענין דרישה וחקירה הרי פסק הרמב"ם גופיה בה' עדות רפ"ג דאחד ד"מ ואחד ד"נ בדרישה וחקירה אלא דמשום שלא תנעול דלת בפני לווים התקינו רבנן דל"ב בד"מ דרישה וחקירה ועכ"ז פסק שם הרמב"ם בה"ב דה"ד בהודאות והלואות כו' אבל בדיני קנסות צריכים דרישה וחקירה וא"צ במלקו' כו' יע"ש, וכיון שכן דגם בדבר שהוא ממון דהיינו בדיני קנסות בעינן סמוכים אעפ"י שאין בהם מיתה א"כ חו לא צריך טעם במקום מיתה להצריך למלקות סמוכי' דרישה וחקירה ובא פי הי"ל למרן לו' דטעם מלקות במקום מיתה הצריכו הרמב"ם ז"ל לכל שאר פרטי דיני' שכתב בפי"א שיש הפרש בין ד"מ לד"נ ומלקות הוי שוה בכל אותן הדינים לד"נ וכמ"ש שם מרן ז"ל והוא ברור

ונראה לו' דהיא גופי' ק"ל להרמב"ם ז"ל דקי"ל למלקות במקום מיתה עומדת הן מצד שאומדין אותו שלא ימות שכן מצינו שהזהירו עליו בכל פרטי דינים הנצרכים במיתת ב"ד שכן הצריכו נמי במלקות כי ע"כ צריכים אנו לומר דה"ט דמלקות במקום מיתה עומדת אמת גם לפ' רבנן ושאני במנין הדיינים דגלי קרא ושפטום ולכן כתבו הרמב"ם ז"ל לפסוק דמכות בג' כדי שלא תטעה לו' דכיון דמכות בג' ולא קי"ל כר"י יהיה ה"ט דמלקות במקום מיתה עומדת לבטלה ולאו הלכתא הוא ולפי האמת אינו שהרי מצינו דלכל שאר דינים שוים הם מלקות למיתה לכן הוצרך הרמב"ם לאומרו בהדיא דאע"ג דמכות בג' עכ"ז מלקו' במקום מיתה עומד' כאשר ביאר בפי"א וכ"כ בתשו' מוהרלב"ח בפס' הסמיכה דרכ"ה ע"ג ודש"א ע"ב ודשי"ח ע"א יע"ש ואין להקשות על זה ממ"ש בסנהדרין דל"ג ע"ב לענין דמחזירין לזכות ואין מחזירין לחובה דאיתיה בד"נ ומהדר הש"ס למילף לחייב מלקיות מנין אתיא רשע רשע כו' יע"ש ופסקו הרמב"ם שם בפי"א ה"ד יע"ש והרי א"א דלכ"ע לכל שאר דינים שוים הם דיני מלקיות לד"נ מטעם דמלקות במקום מיתה עומדת למ"ל קרא וזה כבר הרגישו התוס' בפ"ק דף ו' ע"ב ד"ה חייב מלקיות וז"ל ולענין מחזירין לזכות ולא לחובה לא שייך כ"כ מלקות במקום מיתה עומדת לשמא ימיתה דוקא משו' ושפטו העדה והצילו העדה יע"ש ודברי התו' אלו נעלמו מעיני הרב מוהר"מ מלובלין בחי' לשם וכמו שהק' הרב זרע יצחק שם יע"ש, וכ"כ הרב עולה ליונה שם יע"ש

אלא דמצינו מחלוקת בזה שלדעת רבי' יונה בחי' לפ"ק דסנהדרין ד"י בס' שם חיים הוא לו' שטעם רבא דאמר מלקות במקום מיתה עומד' אליבא דר"י אמרו ורבנן לא ס"ל וכ"נ מדברי הר"ן ז"ל בחי' לשם יע"ש, וכ"ה דעת מוהר"ם מלובלין ז"ל כמש"ל וכיון שכן היה מקום לו' לדעתם דמלקות נותני' בלילה

בלילה כיון דל"ד לד"נ דבעינן ביום ולא בלילה אבל אחר ההתבוננות נר' דלכ"ע מלקות ל"מ בלילה שהרי גם כי לא ס"ל דמלקות במקום מיתה עומדת הרי ס"ל עכ"פ בכמה דינים שאמרו במלקות כמו שאר דיני מיתות וגם זה יתכן להיות שוה ודומה דין דבעינן ביום ולא בלילה גם למלקות ועוד שהרי כיון דעיקר המלקות גופי' הוא במעשה הב"ד עצמו כדכתיב והפילו השופט והכהו לפניו כו' והרי המלקות עצמו נקרא משפט ואין דנים בלילה ול"ל ולד"מ דגומרין בלילה דהתם ל"נ בשילום הממון שום משפט ודין נדרש הכא במלקות עצמו כשמלקין הדבר תלוי במשפט וחוץ מזאת דמלקות יש לנו לדמותו בזה לד"נ כיון שהוא עונש הגוף על החטא ולא לדין ממון שאינו תלוי בגוף האדם, כי מכל אלין טעמי תריצי נראה לומר דל"מ לא' הרמב"ם ודעימיה דס"ל דמלקות במקום מיתה עומדת ודמי המלקות לד"נ וכשם שאין דנים וממיתין בלילה כך אין מלקין בלילה אלא אפי' לס' הר"ן ורבינו יונה נר' דהם מודים שאף שאין המלקות כמיתה עכ"ז ל"ד כלל לד"מ ולו יהי הדבר ספק נקטינן להחמיר דאין מלקין אלא ביום ולא בלילה וכאמור

והנה ממ"ש מרן בש"ע בה' יוה"ך סי' תר"ו ס"ד וז"ל יכול לטבול ולהלקות מתי שירצה רק שיהיה קודם הלילה והם דברי מהר"ם נ"ב אשר כתבו בשמו תלמידו התשב"ץ סי' קי"ג והכלבו והא"ח בה' עיוה"כ וכמ"ש מרן בב"י יע"ש כנראה מדבריהם דמדכתבו שיהיה המלקות קודם הלילה דש"מ דאין מלקין בלילה, וכ"ן ממ"ש שם הטור ומרן בש"ע בסי' תר"ו סעי' ו' שהמלקות יהיה אחר תפלת המנחה וכ"כ שם הרב הלבוש ושאר הפוס' וגם הרוקח סי' רי"ד כתב דיהיה קודם האכילה כמו שיע"ש דכראה הא תיהא מדברי כולם דאין מלקות בלילה, אין מכל זה ראיה לנ"ד דהתם לא באו למעט משום איסור לילה כ"א משום דבלילה הוא יוה"ך ואין מלקין ביוה"ך כמו שאין מלקין בשבת וי"ט ויגיד עליו ריעו דאסרו נמי טבילה והרי אין שום חשש איסור בטבילה כשהיא בלילה הי' ע"כ ה"ט שהצריכו הם ז"ל שיהיה המלקות בעיוה"ך קודם הלילה משום דבלילה הוא יוה"ך והוא יו"ט שאסור ברחיצה כמו שאסרו ה' עינויים וגם הצריכו זאת כדי שיהיה טהור ומכופר קודם יוה"ך, ואין להקשות בעיקר דבריהם ז"ל שכתבו שיהיה קודם הלילה דמה באו ללמדנו הרי קי"ל דטבילה ומלקות ביוה"ך אסור דיש לומר דלא באו ללמד את זאת לאסור אלא עיקר דבריהם באו ללמד היתר דכל יום עיוה"ך כשר לטבילה ומלקות עד עצומו של יוה"ך דהא אסור ולאפוקי ס' רב עמרם גאון שכתב דעיוה"ך טובל אדם או בשבע שעות או בשמונה שעות ומתפלל תפילת מנחה יע"ש וכה"ג כתב בס' תניא סימן ע"ח בשמונה שעות או בתשעה שעות יע"ש וגם י"א שהמלקות והטבילה קודם מנחה וי"א שהמלקו' אחר המנחה לאפוקי מכל הסברות אלו כתבו הם ז"ל דלאו לעיכובא אלא דיש לו שהות עד הלילה

ובזה יש ליישב מה שהק' הרב שלחן גבוה ז"ל בא"ח שם בסי' תר"ו ס"ק י"ד שתמה בזה וכתב וז"ל קודם הלילה לא ידעתי פירושו דפשיטא שיהיה קודם הלילה דיוה"ך אסור ברחיצה אפי' לטבול משום קרי כו' יע"ש ולפמ"ש לק"מ דלא באו ללמד כ"א להודיע דעד הלילה כל שעתא ושעתא זימניה הוא ותמהני להרב ז"ל שם בס"ק י"ג פי' דברי מרן למ"ש יכול כו' בבא לאפוקי מס' רב עמרם וכמ"ש וכיון שבא לידי מדה זאת אין קו' עמ"ש רק שיהיה קודם הלילה דכוונתו נהורה שר"ל דעד זמן איסורו יש לו רבנה לטבול וללקות כל היום כולו והוא ברור ודוק

איברא שראיתי להטור בא"ח ר"סי' רל"ז שכתב וז"ל, תפלת ערבית אומר והוא רחום והיקנו לאומרו לפי שבשחרית ומנחה כו' וי"א לפי שנהגו ללקות ערבית לאחר ברכו כל היום ובמלקות מכפר להם לכך נהגו לומר אחר המלקות והוא רחום וגם מפני שאומרים אותו ג' פעמים בשעה שלוקין כי יש בו י"ג תיבו' והרי לג' פעמים ע"ל תיבות כמנין המלקו' עכ"ל וכ"כ הרב הלבוש שם והרב מטה משה סי' שפ"א וכ"כ הרב ש"ל דקס"ו ע"א יע"ש והדבר קשה דלפי כל מה שנתבאר נראה דאין מלקין מלקות בלילה והיכי נהגו ללקות המלקות בערבית והנראה דלכתחילה היו ממתינים ללקות בערבית וכך היה מנהגם ולמה נהגו ללקות בלילה כיון שנראה למדינא אין מלקין בלילה כמו שאין דנין בלילה דמלקות הוי דין גמור וכמש"ל

והנר' לע"ד ביישוב הדבר הוא דכיון דמזמני' הגאונים ורש"י ותו' רפ"ק דברכות דמנהגם היה להתפלל ערבית מבעוד יום וכמ"ש ג"כ הטור בא"ח סי' רל"ה יע"ש ושאר גדולי הראשונים הלא בספריהם וכיון דתפילת ערבית היה בעוד היום והמלקות היה קודם תפילת ערבית כאשר נראה מפשט לשון הטור וכמ"ש הרב הפרישה ז"ל וכ"נ מדברי הרב אורחות חיים ז"ל בה' עיוה"ך סי' ד' דקי"ג וז"ל ולפי שנהגו ללקות מי שמחויב מלקות נכנס לבה"כ יחף קודם שיאמרו ברכו ומקבל המלקות ואומר המלקה והוא רחום כו' יע"ש והרי כיון שהמלקות הוא קודם תפלת ערבית וערבית גופיה הוא בעוד היום וכמ"ש ג"כ הרב אורחות חיים גופיה שם, לעיל בה' תפילת ערבי' סי' ו' יע"ש ז"כ לק"מ מכל מה שביארנו דלעולם דינא הכי הוי דהמלקות הוי ביום ולא בלילה וכאמור

ועוד נראה לי ליישב דאין מלקות בלילה כלל ומ"ש שהיו מלקים קודם תפלת ערבית נראה לומר שאף שהיו מתפללים ערבית בלילה אחר שקיעת החמה עכ"ז המלקות שהוא קודם תפלת ערבית הוי זמנו קודם שקיעת החמה או סמוך לשקיעת החמה ומצאתי סמך לזה דהנה טעם זה שכתב הטור וי"א לפי שנהגו ללקות כו' מר ניהו רבא אמרה למילתא מאור עינינו הר"י ז"ל כמ"ש בס' הפרדס לרש"י ע"א ושם כתב וז"ל ד"א לפי שנהגו החוטאים ללקות לפני מעריב ומיד שלוקה מבקשים עליו רחמים ומחילה כולם והוא אומר והוא רחום כו' יע"ש הרי שרש"י ז"ל כתב להדיא לפני מעריב והיינו ממש קודם שיעריב השמש ועדיין הוא יום והוא בין מנחה למעריב כאשר מצאתי כן להדיא מפורש יותר בדברי הרב שבולי הלקט ה' כהנים כלל ט"ו דף י"ז ע"א ובס' תניא ס"י שכתבו בשם רש"י ז"ל ורבינו שלמה כתב לפי שנהגו החוטאים ללקות בין המנחה למעריב, גם ראיתי להרב אבודרהם דנ"א ז"ל כתב אבן הירחי לפי שהפושעים לוקים בין מנחה למעריב יע"ש הרי לך כפי' שלשת הראשונים ז"ל הוא שאין דין המלקו' אלא מבע"י וה"ט כי הכי קי"ל הלכה רווחת בישראל שאין מלקות בלילה והוא ברור ועיין מ"ש הרב א"ר בא"ח רס"י רל"ו דלפי טעם י"א גם בלילי שבתות וי"ט אין לאומרו שאין מלקין בשבת ושכ"פ הראשונים יע"ש

ולכאורה תמי' ההשקפה נראותי דבריו היו קשים בעיני שהרי לפי מה שביארנו דהעיקר אין מלקות בלילה כי אם ביום א"כ גם בשבתות יכול לאומרו דהמלקות הוא בעוד היום בערב שבת שהוא חול אבל אחר שראיתי דברי הרד"א במקומן האמת נראה לומר דאה"נ דס"ל דהמלקות הוא ביום מ"מ כיון שהוא צ"ש ומקדשים היום מבעוד יום אין שייכות למלקות כלל וכאשר כתוב כן בדברי הרב אבודרהם להדיא שם שכתב אחר טעם זה וז"ל ומכאן חשו' למנהג ספרד שנוהגים לאומרו בשבתות וי"ט ואין ראוי לאומרו שכבר קידש היום ואין מלקין אותם עוד ובצרפת אין אומרים אותו בשבתות וי"ט כו' יע"ש דכמ"ש דבשעה שמתפללים בער"ש בעוד היום שהוא בחול היו מלקין אותו קודם ערבית עכ"ז בער"ש שכבר קידש היום באותו זמן אין ראוי לאותה שעה למלקות לכן אין אומרים כסוק והוא רחום

ומיהו מבואר לדעת הרד"א ז"ל והרב א"ר דאין מלקין בשבת והטעם פשוט דכתו דקי"ל דאין דנים ד"נ בשבת וגם אין ממתים ב"ד בשום א' מד' מיתות בשבת כמ"ש בסנהדרין דל"ה ע"ב כמו כן נמי דאין מלקין מלקות בשבת דמלקות במקום מיתה עומדת ואף למאן דס"ל דה"ע נאמר לר"י מ"מ הם מודים דיש במלקות חשש מיתה דאומדין אותו כו' ואם מת תחת ידו פטור כמ"ש במכות דכ"ב ע"ב ועיין מ"ש התוס' בסנהדרין ד"י ע"א ד"ה מלקות יע"ש, וא"כ איך יתכן להתיר זה בשבת כיון דלדברוהם מלקו' במקו' מיתה עומד' וכן ראיתי בתשו' הגאוני' סי' שנשאל אי מלקי' בשב' והשי' וז"ל אין מלקי' בשבת וי"ט דמלקו' במקום מית' עומד' יע"ש וכ"כ בתשו' הגאוני' אחר בסוף ס' נהרות למסק סי' קפ"ב שנשאל על זה והשיב וז"ל ואל ילקו אותו בשבת וי"ט מפני חילול ויש דברים במלקות שיש בהם חילול כו' יע"ש, ונר' לכאורה דמלהלת טעמא דיש דברים במלקות שיש בהם חילול ולא תלה הדבר משום למלקות במקום מיתה עומדת שיש לחוש למיתה ש"מ דלא ס"ל לה"ע דאין מלקין בשבת משום דמלקו' במקו' מיתה עומד' נר' לוי' דבכלל מ"ש דיש במלקות דברים שיש בהם חילול שבת היינו משום דיש חשש מיתה וחבורה בשבת ע"י הכאה והא דלא נקטו נמי משום דהוי המלקות דין גמור ואין דנים בשבת דאין איסור זה מל"ת להוות מ"ע דאפשר משום דאף אם היו דנים בשבת משום דינא לבד אין בזה מיקרי חילול שבת ואיסור תורה כלין דאין דנים ד"מ דלא הוי כ"א משום רשות או משום מצוה כדאית' ביצה דל"ו ע"ב ורש"י ותוס' שם כמו שיע"ש ועיין להרב מג"א בא"ח סי' של"ט ס"ק ג' מה שהק' ומה שכדל לתרץ דגם במלקות איכא חילול יע"ש דבר ה' בפיהו אמת שכ"כ בתשו' הגאונים אבל ק' דלא זכר תשו' הגאונים הישנות סי' יו"ד והרב שארית יאודה דא"ע שכתבו הטעם למלקות במקום מיתה עומדת, ועיין להרב בנ"הג ז"ל סי' זה הגב"י שהביא תשו' הגאונים הישנות ותשו' רש"ג כ"י ודברי הרב שארית יאודה דמ"ע ע"ב דס"ל דאין מלקות בשבת יע"ש וכן הוא דעת הרמב"ם בה' שבת שכ"ל ה"ו שכתב וז"ל אין עונשים בשבת אע"פ שעונש מצות עשה אינו דוחה שבת כיצד הרי שנתחייב בב"ד מלקות או מיתה אין מלקין אותו ואין ממיתים אותו בשבת שנא' לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת זו אזהרה לב"ד שלא ישרפו בשבת למי שנתחייב שריפה וה"ה לאחר עונשים עכ"ל וכ"כ הסמ"ג בלאוין ס"ה יע"ש,

ואע"ג דבגמ' לא מיעטו כ"א מיתות נ"ל מ"מ כיון דהמלקו' במקום מיתה עומדת וכמו שסובר כן הרמב"ם להדיא בה' סנהדרין וגם כתב שם באותו פרק ה"ל דדיני מכות שוים לד"נ וכמש"ל לכן כתב דה"ה מלקו' וכ"כ להדיא הרב שארית יאודה שם דמ"ע ע"ב ובתשו' אמונת שמואל סי' ד"ן יע"ש, ויש להרגיש על הרב יד אהרן ז"ל בא"ח סי' זה הגב"י ובס' מרכבת המשנה אשר לו בה' שבת שם שלא זכר שכ"כ גם הרב כ"י, וכן נמי ק"ל ע"ד הרב מעשה רוקח ז"ל שם בה' שבת שכ"כ בכונת דברי הרמב"ם כמו שיע"ש ולא זכר מר שכבר קדמוהו שרים

וראיתי למרן ב"י בא"ח סי' רס"ג שהביא תשו' רב שרירא גאון שהובא בס' שבולי הלקט כ"י דמי שעבר עבירה בשבת או בחול ולא נזכר אלא בשבת כו' אי ילקוהו בשבת והשיב דאין מלקין בשבת ואין מכניסין לבית הסוהר דהני מילי דינא נינהו ואין דנים בי"ט ובשב' עכ"ל והביאו מור"ם בד"מ בסי' של"ט וכסקו שם בהגהה יע"ש הרי דתלה טעם הדבר משום דינא ולא משום חילול והמלקו' במקום מיתה ויש ליישב חדא מתרי והדר הוא דכיון דכלל עונש בית הסהר נמי בהדי מלקות רצו לתת טעם אחד לשניהם א"נ משום דמיירי גם לזמן דליכא ב"ד מומחי' סמוכים דאז לא הוי עונש המלקות מ"ת ולא במקום מיתה גמורה עומדת כי הוא קל מזמן הסמוכים ולכן בחרו לתת טעם פשוט דאין דנים בשבת וי"ט דאפי' ה התלקות דין מקרי וצריך ב"ד של הדיוטות למלקות שבז"הז

גם לדעת הרב היגון ס' ויקהל סי' קי"ל נראה לפי פשט דברי הירוש' שהביא בפ' א' דיני ממונות דאין דנים בשבת וגם לפי טעמו שכתב שרצה הש"י לכבד את יום זה שימצאו בו מנוחה הכל גם המוטאים יצ"ש נראה דאין מלקין בשבת ועיין בס' א"ר וברכ"י ומה"בר בסי' של"ט ודוק ועיין להרב בית יהודה ה"ה חא"ח סי' כ"ט ועיין עוד להרב הגדול חיד"א ז"ל בספי' לס"הז סי' ת"ט מ"ש בזה וגם ראיתי כתוב על שם תשו' לרב כהן צדק גאון ז"ל שהובא בשבולי הלקט כ"י על מי שעבר עבירה בשבת דמלקי' ליה בשבת דמלקות במקום מיתה עומדת כו' וכל מלקינן ליה מכבר דתנן כל חייבי כריתות שלקו נפטרו מידי כריתתן כו' והר' שבולי הלקט ז"ל הק' עליו דכיון דמלקות במקום מיתה עומדת והיאך נדיננו בשבת והא אסור לדון דיני ממונו' ק"ו ד"נ יע"ש וכתב הר' חיד"א ז"ל שם דמה שלא הק' משום דכתיב לא תבערו אש דהגאון תפרש על ד' מיתות דוקא אבל הא קשיא מסו' דאין דנים והפשר דס"ל לרב כהן גאון דגזרת אין דנין היינו משום שמא יכתוב ובמלקות ליכא צורך כתיבה כו' יע"ש

ולע"ד נראה לכונת קו' הר' שבולי הלקט ז"ל מק"ו מד"מ שאין דנין בשבת לד"נ שהוא מלקות היינו על עיקר הלקאת המלקות גופיה דדמי לדיני נפשות וכשם שאין ממיתים בשבת משום חילול שבת כך איכא במלקות משו' חילול שבת שמא ימות וכמש"ל, והרי הגאון רב כהן צדק ז"ל גם הוא סבר וקביל דמלקות במקום מיתה עומדת ולטעמו של הגאון מק' הר' שבולי הלקט ז"ל דאחר דס"ל להגאון דמלקות במקו' מיתה עומדת א"כ יש לחוש לחילול שבת דאין דנים ד"נ בשבת היינו דין מיתת ב"ד והבע"ל להגאון ס"ל דאף מלקות במקום מית' עומדת לאו משום שמא ימות וכמו שכן הוא דעת התוס' ז"ל וכמש"ל

ולמש"ל אלא היינו טעמא דע"י המלקות ניצול מכרת וכלמוכיחים לדברין שם דק"ל מתיר להלקותו בשבת מש"ע גופיה דמלקות במקו' מיתה עומדת וע"י המלקו' מתכפר דתנן כל חייבי כריתות שלקו נפטרו מידי כריתו' הרי דאדרבא עיקר טעמא דמלקות במקו' מיתה עומד' מיבעי ליה להגאון ז"ל לאפלויי להביא אדרבה ראיה מזה דמלקין אותו בשבת כדי להנצל מעונש כרת שלא ימות ותיהוי ליה כפרה והוי"ל כדין פיקוח נפש שדוחה את השבת אלא דבלא"ה ק' ע"ד הר"ג שבולי הלקט ז"ל דלמה צריך לאתויי מק"ו מד"מ לד"נ לאפליא קי"ל בד"נ דאין דנין בשבת וגם אין ממיתים בשבת וכיון דכל עיקר קו' על הגאון הוי משום דמלקות במקו' מיתה ודמי לד"נ יהיה אסו' לדונו מסו' שמלקין אותו אחרי אתרוייהו נמנהו בהדיא בד"נ הס לא שנאמר דרבה למדנו מק"ו דד"מ לאלומי קו' דאתיא גם מק"ו מד"מ ועדיין צ"י מ"מ למדנו שלדעת כל הגאוני' הללו וכל הראשונים כלהו סברו וקבילו דמלקות במקו' מיתה עומדת ודמי לד"נ כל אחד לפי טעמו ופירושו ·

איך שיהיה מצינו למדין דכיון דמלקות במקום מיתה עומדת ודמי לד"נ אין דנין בדיני חיוב מלקות דהיינו לדון ולעיין בדינו בשבת וגם שלא לעשות מעשה להלקותו בשבת משו' דאין דנין ד"נ ולא ממיתים ד' מיתות ב"ד בשבת ואף לדעת הגאון רב כהן צדק ז"ל דס"ל דמלקי' מלקות בשבת לא כתב כן כ"א במחלל שבת לבד לחטא ביום השבת הלא"ה גם הגאון רב כהן צדק מודה בזה דאין מלקין ומ"ג דאיכא למיחש לשמא יעשה חבורה ואע"פ דהוי מלאכ' שאינה צריכה לגופה חייב מד"ת לדע' הרמב"ם כמ"ש הרב פרי מגדים ז"ל בא"ח בה' א"א סי' שכ"ט ס"ק ג' ובס' מרכבת המשנה ח"א בפכ"ד מה' שבת ה"ז וכמו שכן כתבנו לעיל וכיון שמצינו דמלקות שוה לד"נ בין לדונו בין להלקותו לענין כמה דברי' וגם לענין שבת דכמו דקי"ל לענין ד"נ דאין דנין וממיתי' בשבת ה"נ לענין חייבי מלקיות דאין דנין ומלקין בשבת ומטעם דמסתברא כי כבוד השבת הוא שיהיה מנוחה לכל כמ"ש החינוך וכמש"ל א"כ מינה נשמע ג"כ לענין שאנו דנין בו דאין מלקין וממיתי' בלילה וזה ברור ·

ודין זה בני נאמן בדרך אברהם הי"ו אשכח מרגניתא והביא בידו למה שאנו דנין בו ממ"ש הרמב"ם בפט"ז מה' סנהדרין דין ה' לפסק הכי נתקלקל מי שיצא מב"ד ללקות ואפילו מבערב הרי זה לוקה וכתב הלח"מ ז"ל מבערב ר"ל שהוא ערב ואין ראוי ללקות אלא למחר ואע"פ שיודע שלא ילקו לו עתה מפני שהוא סמוך ללילה ואין מלקין סמוך ללילה אלא למחר כו' עכ"ל, הא קמן דפשיטא להו מדינא דליכא מלקות אפי' קרוב ללילה ומכ"ש בלילה ממש וצ"ע לפי מ"ש בראש אמ"ר בכונת דברי הרמב"ם ויש ליישב ודוק

פש גבן לברר אי מותר להלקות בע"ש ועי"ט שהרי קי"ל בח"מ סי' ה' דאין דנין בע"ש ועי"ט ולפי דעת הרב הסמ"ע שם ס"ק ה' נראה דס"ל דאסור לדון בער"ש אף אם נתפייס הבע"ד לפניהם לדון דה"ט דאסור משו' דהוו מתונים בדין ולא כע"ש יעו"ש א"כ גם במלקות דהוי דין יהיה אסור להלקות בע"ש וי"ט והרי מעשי' בכל יום שמלקין בער"ש וגם בעי"ט בער"ה ועיו"הך כמבואר בכל הפוסקי' וכמש"ל הכי נראה לומר דהאמת הוא לכל שכבר דנו הב"ד מקודם וחייבוהו מלקות וזה בא ועומד לפנינו לקבל המלקות בלתי שום עיון בדין כלל דמותר וכ"ש כשהוא בא מעצמו לקבל מלקות לכפרת עונותיו וכענין שאנהגנו עושי' ג"כ בער"ה ועיו"הך דודאי דכל כה"ג לית דין צריך בושש דמלקין אותו בע"ש ועי"הך, וכ"ש אם יהיה הנחו שחטא בחילול שבת ונשתהה לקבל המלקו' מאיזה סיבה והוכן עד ער"ה ועי"הך דודאי דמלקין אותו כדי שיתכפר לו עונו ולא יכנס לשבת וי"ט סר וזעף ודואג מחטאתו שהרי לא שייך בכל זה טעם שכתב הסמ"ע לאסור לדון בער"ש וי"ט משו' דהוו מתונים, גם לא שייך טעם הלבוש ז"ל משו' טירדא וכיוצא כמובן וכן עשינו מעשה לאדם אחד שנתחייב מלקות על חילול שבת להלקוהו בער"ש אף שהיה לעת ערב ועכ"ז הלקינו אותו כדי שיכנס לשבת מתוך רוב שמחה ומתוך מיעוט עונות כי אין שמחה לאדם כ"א כשמכפרי' לו עונותיו וע"ד שכתבו התוס' ע"הת בס' דעת זקנים בס' אמור ד"ה אך בחמשה כו' יע"ש וע"י שלקה יכנס לשבת נקי מעבירו' שבידו וגם שלא ידאג על מה שחטאתו לנגד עיניו וכ"ש לדעת רב כהן גאון ז"ל דס"ל דמלקין אפי' בשבת וכמש"ל לכ"ש בער"ש ומ"מ נראה שאם הוא שעה לקבלת שבת וכ"ש אם כבר קיבלו שבת אף שעדיין הוא מבעוד יום אין להלקות מלקות כלל כמ"ש הרב אבודרהם והרב א"ר בסי' רל"ו וכמש"ל · ועיין להרב ב"ה שם בח"מ סי' ה' ולמהרש"ל ביש"ש במס' ביצה פ"ה סו' סי' ז' יע"ש ועיין למורינו הרב כמהר"ר אהרן לאפיאפה בתשו' בס' אבק דרכים סי' מ"ו ועיין עוד שם סי' כ"ח ולהרב מטה אהרן די"ב וי"ו

העולה לענין דינא הוא דלענין מלקות אין מלקין לא בשבת ולא בי"ט ולא בלילה משום דהמלקות מקרי דין ואין דנין לא בשבת וי"ט ולא בלילה ונראה לומר דה"ן למלקות שאנהגנו מלקין בזה"ז דהוי מכת מרדות אף אם לא היה שייך במכת מרדות זאת שום צד חילול שבת כלל שהרי מידי נער לא נפיק והרי כתב הרב החינוך דמכבוד יום השבת הוא שלא לענוש כי ימצאו מנוחה הכל ואפי' החוטאים ועיין בזוה"ק ס' אמור דק"ה ע"ב משל קרוב לדברי הרב החינוך ז"ל למלכא דעבד הילולא לבריה יחידאי ועטר ליה בעיטרא עילאה ומני ליה מלכא על כלא בהאי יומא חדוותא לכולא חד סנטירא דאתפקד על דינא לבני נשא הוה בידיה גוברין לבעיין קטולא גוברין דבעיין לאלקאה בגין יקרא דהאי יומא חדוות' דמלכא שביק דינוי ונטר להדוותא דמלכא כו' יע"ש ·

ואם י"ל דהחוטא גופיה יצטער בעצמו וילקה אין ללמוד מזה שב"ד מלקין לכפר עונו ביום השבת ואף בעצמו נראה דאם חטא בשבת בשוגג אין להתענות כמ"ש הרב"ד חא"ח סי' קכ"ג אבל במזיד צ"ע כמ"ש בעניותי בחי' לא"ח לה' שבת סימן של"ט בס"ד יע"ש מ"מ כל זה הוא לגבי דידיה בינו לבין עצמו אבל לעשות ע"י אחר בפומבי לא והוא פשוט וכמש"ל דכיון שהמלקות שאנחנו מלקין בזה"ז עשאוהו כעין של תורה בג' דיינים וברצועה וכפיתת העמוד ובמספר מ' א"כ יהבינן ליה גם דין מלקות דאורייתא שאין להלקות בלילה אלא ביום ומ"ג כי לפי דברי רבי' האר"י ז"ל והמקובלים מבואר יוצא כי עיקר מלקות זה הוא כי החוטא בחטאו מגביר הדינין והקליפין וע"י המלקות הזה הוא כדי לכפות הדינין ולהגביר הרחמים כמ"ש בל"ח פ' תצא ובס' נגיד ומצוה ח"ב ובס' עץ החיים ושל אברהם על המצות מצות ק"פ

דע"ת

דע"א יעש"ב וא"כ אין מן הראוי להלקות מלקו' בלילה שהוא זמן תגבורת הדינים כאשר כתב רבי' האר"י ז"ל והמקובלים בכמה עניינים שאין ראוי לעשות בלילה שהוא זמן שליטת הדינין בסוד לא תחסום שור בדישו מאחר שאנחנו מכוונים למלקות זה לדין מלקות דאורייתא ובכלל הכוונות הראוי לכוין בהם ואף מי שאינו מכוין דעתו לכוין לדעת היודעים והמכוונים א"כ מהני הא מיהא צירוף מחשבתו הטובה להעביר הדינים מעליו במעשה המלקות הזה ע"ד ונשלמה פרים שפתינו וכמש"ל בסי' הקודמים א"כ נראה כי לא נכון לעשות זה להלקות בז"הז מלקות זה בלילה כלל ואף אם נהגו כן יש לבטל מנהגם כי לא נהגו כ"א מחמת הסרוביליע' שלא ידעו שיש פקפוק בדבר או שלא דקדקו ויהבו דעתייהו לכך אבל עתה שהודענו נאמנה שאין נכון לעשו' כן אם ישמעו ואם יחדלו תע"ב ואין שייך בזה הורת מנהג מטעם האמור ועוד טעמים רבים ועצומים איכא דלא שייך בזה דין מנהג כאשר כתבתי בעניותי בענין דין הורת המנהגות בספרי סמיכה לחיים סי' א' וסימן ג' וסי' ט' כמו שיעש"ב קחנו משם ואין צורך לכפול הדברים כאן וזה ברור.

ואולם אי אתרמי להו איזה אדם שבא לקבל מלקות בער"ש וי"ט מלקין אותו ואין בזה שום חשש איסור משום דאין דנין בער"ש ועי"ט שמפורש בפוסקים להדיא דמלקין מלקות. אף אם חל בע"ש ג"כ וכמו שכן נוהגין ודבר זה ברור וזו אינה צריכה לפנים ומשום דליכא מומחים דיינים סמוכים בא"י אין למנוע מלקבל מלקות לכפרת עון שהרי להדיא העידו על רבי' האר"י ז"ל שהיה אומר לאע"פ דליכא דיינין מומחים וסמוכים בא"י עכ"ז היה מקבל עליו מלקות כי אינו אלא צער בעלמא כו'. ובודאי דהוי ליה כפרה זה הצער וכמ"ש מהרלב"ח ז"ל בפסק הסמיכה דר"פ ע"ג דמ"ש בגמ' בד' חלוקי כפרה דצריך יסורין לכפר כמו שיעו"ש המלקות שלוקה בז"הז הוי במקום יסורין וכן הוא דעת מרן בב"י בא"ח ס"ס תר"ז דכפרת מקצת הוא ואף לדעת מור"ם בד"מ שם שכתב דלא הוי כפרה היינו דלא תיקנו הראשוני' מלקו' בעי"הך לשם כפרה אבל לאו למימרא שאינו מכפר המלקות שלוקה האדם לכפרת עונותיו כי כל הגאונים הראשוני' כתבו דלוקין גם בז"הז מלקות שהוא מ"מ והכל הוא כדי לכפר ואפי' בבא מעצמו דרך כפרה וכמש"ל בסי' הקודמים ובחי' לא"ח לסי' תר"ז ס"ו יעש"ב בס"ד והכמ"ל.

המפל האמור אמרתי לשואלי דבר למי שאינו בחילו' ש"ק ומוצאי ש"ק היה יום פורים ורוצה לקבל עליו מלקות על כי נפשו עליו וסר וזעף על שבא חטא גדול כזה ע"י והוראתי לו שילקה כיון שיש ש' מן הגאונים שהתירו אפי' בשב' ומט"צ' פיקוח נפש לחייב כרת וקי"ל דכל חייבי כריתות שלקו נפטרו מידי כריתותן וקי"ל דיו"ט לא קבילו עלייהו ואף שאסרו כמה דברים בהספד ותענית ותחנונים משום שהם ימי משתה ושמחה עכ"ז כל שעוש' לכפרת עונותיו ובפרט בעון חילול שבת דאיכא משום פיקוח נפש ולא"י למותר ושב ורפא לו וחיה יחיה והדרב' שמחה היא לו שמכפר עונותיו ותשובתו ותש' ובתו מהרה יצמח ומשום מה שאסרו הפוסקים מלקות בשבת משום חילו' או משום דאין דנין בשבת ולדומה וכמש"ל ליתנהו בפורים ומ"ג כי לא היה לו שעה הכושר לתקן את אשר עוותו כיון שיום אהוא פורים ולא היה לו קודם לכן שעה הראויה ללקות כי כן אני רואה מקום לאסור גם משום איסור עשית מלאכה אין איסור כיון שאינה מלאכה ונקראת לצורך פורים כיון שרוצה לקבל עליו הטובה ולא להיות מיצר ודואג על עוונותיו וזה ברור

סימן לב

ומעתה עלי בוזר חקור דבר אם יהיה הצנין שהלקו אותו הנ"ד מלקות מ' מד"ת בלילה אי מהני או לא וצריך להלקותו בעת אחרת וכמו כן צריך לדעת למכת מרדות בז"הז שאנהגנו מלקין אי בדיעבד מהני בלילה או לא ,

ונראה לע"ד דל"מ מלקות שמלקין בלילה כלל שהרי איפליגו רבותינו הראשונים בדיני ממונות דאי בדיעבד עברו ודנו בלילה אי מהני או לא שהנה לדעת רשב"ם בב"ין דקי"ג והסמ"ג עשין צ"ו ודעימייהו סברי דאם עברו ודנו בלילה דיניהם דין אכן הרמב"ם והרא"ש ודעימייהו חלקו וס"ל דל"מ וכדאמרינן בר"ה פ' ראוהו ב"ד דכ"ה ע"ב דקי"ה בלילה ל"מ אפי' בדיעבד דמשפט כתיב ביה ועיין למרן בב"י בח"מ סי' ה' ולהרב"ה שם שהביאו מחלוקת זה ומבואר שם דבמילי דאיסורא אפי' בדיעבד ל"מ לכ"ע וכמ"ש שם הרב כנה"ג ז"ל הח"מ ח"א שם סי' ה' הג"הט אות ט' דאפי' בדיני גטין וקידושין ואפי' למאן דאמר לדיני ממונות אפי' הכי בהא דמי טפי לד"נ יעו"ש ועיין שם סי' כ"ח לענין קבלת עדות שאם קבלו העדות בלילה צריך לחזור ולקבלו ביום יעו"ש ועיין למהרש"ל ביש"ש פ"ב דיבמות סי"ך יעו"ש, וא"כ כמו כן בנ"ד כיון דכבר ביארנו לעי' בסי' הקודם שמלקות הוי דיני מלקין בלילה דדמי לד"נ א"כ לכ"ע לא מהני אפילו עברו והלקו אותו בדיעבד ומכ"ש אחי דהשתא ומה בדיני גטין וקידו' דאיכא למ"ד דדמי לד"מ לכמ' דברים עכ"ז לענין אי עברו ודנו בלילה בדיעבד לא מדמינן להו לד"מ אלא לד"נ כ"ש ו ק"ו למלקות דלכ"ע לא מדמינן ליה לד"מ דודאי דל"מ אם מלקו אותו בלילה אפי' בדיעבד ומה גם כי עיקר דין מלקות דלא מהני בלילה כ"א ביום נראה דהוי מד"ת ולא מדרבנן והרי כיון שהוא דאורייתא לא מהני בדיעבד אם לקה המלקות אלא דיש לדחות כיון דכל עיקר המלקות הוי משום ונקלה אחיך לעיניך והרי נקלה ועדיין צ"ע

ומ"מ במכת מרדות שאנו מלקין בז"הז כעין מלקות דאורייתא דלכ"ע מלקות זה הוי מדרבנן יש מקום להקל אם הלקוהו בדיעבד בלילה דא"צ לחזור ולהלקוהו פעם אחרת כיון דטעם הוי משום צער ויסורין ובזיון הרי כולהו איתנהו ביה אבל לכתחילה נראה דבעינן תרווייהו ביום בין מלקות בין מכת מרדות ובס"הה סי' ת"ט כתב גם נידוי בעינן ביום ולא בלילה יעו"ש, ולעד"ן הטעם כמ"ש בשם המקובלים דאין לעורר הדין בלילה שהוא תגבורת הדינים כ"א ביום שהוא מ"ר כדכתיב חסד א'ל כל היום. האל הטוב יטה עלינו חסד ברחמים **נחיים**

בס"ד חיו"ד סימן ל"ג

שאלה מי שנוהג איסור באיזה דבר כגון שאינו אוכל בשר הירך וכיוצא אם מי שנוהג התר יכול לתת לו מאותו דבר שנוהג בו איסור אם יש בזה משום איסור דולפני עור ל"ת מכשול או לא

תשובה כתב רבינו הטור בי"ד רס"י ס"ב וז"ל לא תאכל הנפש עם הבשר אזהרה לאוכל אבר מן החי דנוהג בבהמה וחיה ועוף ואינו נוהג אלא בטהורים . הנה לדברי הטור הם מבוארים בפ' גיד הנשה דק"ב ת"ר אבר מן החי נוהג בבהמה חיה ועוף בין בטהורים בין בטמאים ז"ל דברי ר"י ור"א והכ"א אינו נוהג אלא בטהורים . אמ"ר יוחנן ושניהם מקרא אחד דרשו רק חזק לבלתי אכול הדם כי הדם הוא הנפש ולא תאכל הנפש עם הבשר , ר"י ור"א סברי כל שאתה מצוה על דמו אתה מצוה על אברים ורבנן סברי לא תאכל הנפש עם הבשר אלא בשר להודיה כל שבשר מותר אתה מצוה על אבריו וכל שאין בשרו מותר אין אתה מצוה על אבריו ואמרינן שם בש"ס תניא כוותיה דר"י כו' ועוד אמרי' שם אמר רב גידל מחלוקת בישראל אבל בב"ן ד"ה מוזהר גם לטמאים , דב"ה אבר מן החי ב"נ מוזהר על הטמאים כטהורים וישראל אינו מוזהר אלא על הטהורים בלבד יע"ש , וכן אמרו עוד שם בדקל"א ע"ב וכן פסקו כל הפוסקים זולת הרב הרוקח בסי' תס"ה דז"ל בטהורים ובטמאים , וכבר עמד ע"ד הרב כנה"ג בסי' ס"ב יע"ש

והנה רש"י ז"ל פי' בסוגיין דה"ט דב"ן אסור בטהורין ובטמאים דגם בב"ן נפק"ל מק"ו דלא תאכל הנפש עם הבשר דכל שבשרו מותר לגבי דידהו דהותר בטמאים אסורים באברים , ואין להקשות מי איכא מידי דלישראל שרי ולגוי אסיר דבלא"ה גם לישראל אסיר משום טמא , וכ"כ התוס' שם בדנ"ג ד"ה אחד נכרי יע"ש

כי מן האמור ק"ל למה שראיתי להרב הפרישה שם בסי' ס"ב בהגה' שם שכתב ליישב דקדוק מרן ע"ד הטור שכתב ואינו נוהג כ"א בטהורים דמ"מ מינה לאשמועינן זה דבלא"ה ישראל אסירים בטמאים ובאיסורן הן עומדים , תי' ע"ז בהג"ה הפרישה דבא להשמיענו דכ"ת לבן נח שהוא מצווה על אמ"ה , וא"כ אם ישראל נותן לו עובר משום ולפני עור לא תתן מכשול לזה קאמר רבינו דאינו נוהג בטמאים דמשום בהמה טמאה אינו עובר שב"ן אינו מצווה עליו ואבר מן החי אינו נוהג בו דליכא למימר דב"נ עובר משום אב"מה בבהמה טמאה דליכא מידי דלישראל שרי ולגוי אסור יע"ש , והדברים תמוהים וכמו שכבר עמדו ע"ד הרב ש"ך שם ס"ק ג' ותמה נ"כ ע"ד הרב"ז שכ"כ וגם הרב כנה"ג והפר"ח ז"ל תמהו כן תמהו יע"ש

•

וראיתי להרב אמונת שמואל בסי' י"ד דרצה ליישב דברי הרב ב"ח והגה' הפרישה והוא בהנחה סובר"א שהניח דהא דאיסו' משו' לי"ע לת"מ ה"ד באיסו' דהוא מוזהר עליו אבל באסור אבמ"ה דאינן אסירי' בטמאים כ"א לב"נ שרי לישראל להושיט ולא אמרי' בזה דאסור משו' ולי"ע לת"מ , ואפי' בישראל מצינו בפ"ק דיבמות דב"ש הוו מודעי לב"ה ולא נמנעו וכן בחולין אם ליה לורעיה דאבוה דליספי ליה איסו' נבי ל"ע בר נ"ט ושלפלו הפוסק' אי צריך להגיד לו , ול"ד למושיט יין לנזיר דאפי' דלדידיה שרי מ"מ האו' אסרו עליו כשיהיה נזיר ובזה מיושב מה שהק' בס' ש"ך על הב"ח והפרישה והט"ז ולמ"ש א"ש דלהושיט ישראל לב"נ בטמאים שרי כיון דלדידיה ברי אינו עו' על לי"ע לת"מ והא דנקט הפרישה ליתא מי איכא מידי דלישר' שרי כו' דהאיסור הפט' קאי ולא האיסור אבמ"ה בטמאי' לב"נ דודאי אסור כמ"ש ר"ג בגמ' עכ"ל

ולע"ד אחרי המ"ר אמרני ע"ד דאין כאן דמה שכת' הפרישה דמי איכא מידי דלישראל שרי כו' קאי על איסור הטמאה מאחר דדברי הפרישה מבוארים שם דכתב דליכא מידי דלישראל שרי ולגוי אסיר הרי דמ"ש מי איכא דלישראל שרי על איסור טמאים וכמ"ש כן להדיא וכ"כ ג"ב שם דמשום אבמ"ה בטמאה אינו מצווה ב"נ וא"כ איך כתב דלדעת הפרישה ליכא משו' ל"ע לת"מ כל שהמושיט אינו מחויב באותו איסור דלפי דברי הפרישה מבואר יוצא להפך מדהוצרך לפטור לישראל המושיט באומרו דגם הב"נ אינו מוזהר בטמאים אף שגם זה הוא קשה לנו שהוא הפך ההלכה ולא רצה לומ' בפשיטות דהגם דב"נ מוזהר כל שישראל המושיט אינו מצווה אינו עו' על לאו דל"ע וכבר ראיתי בס' עין יהוסף למז"ה ז"ל בהגה' המגיה שם בפ"ק דב"מ ד"י שתמה ע"ז יע"ש

ואפילו לפ"ד הרב"ח אשר בא שמומים וכחי בסתם דבטהורים דאיכא איסו' אבמ"ה אסיר משו' ול"ע לת"מ להושיט לב"נ ובטמאי' מותר כנר' דבא להשמיענו הך דינא דלהי' דרב א"ש וליכא איסו' דל"ע לת"מ יע"ש עכ"ז היא גופה צריכה רבה דאיך יתכן דליכא משו' ול"ע מאחר דלגבי ב"נ הוא שם והרב עץ החיים בס' וישב והרב אורח מישור בסי' ליו"ד ד"ג והגאון מרן זקני נר"ו בס' חק"ל הא"ח סי' ס"ח דקי"ד וכ"נ מדברי הרשב"ם פי' יין הלא המה בספרתם כיע"ש

ואולם כל לגבי דידי אמיקרא למילתא יש לעמוד בעיקר הראיות שהביא הרב א"ש אתייא ראשיה מ"ש וז"ל ואפי' בישראל מצינו בפ"ק דיבמות די"ד דב"ש הוו מודעי לב"ה ולא נמנעו עכ"ל דהנה מה שהביא מהך סוגיא במה שנחלקו ב"ש וב"ה דאמרי' ב"שם אי עשו ב"ש לדבריהם או לא הביא הש"ס מאי דתני במתני' אע"פ דאלו אוסרים ואלו מתי' לא נמנעו ב"ש מליסא נשים מב"ה מכ"ש אא"ב לא עשו מפ"ה לא נמנעו אלא א"א עשו אמאי לא נמנעו ועשו כסברת' ומהר' הש"ס דמודעי להו ופרשי ועו' תני בברייתא לא נמנעו כו' ללמדך שחיבה וריעות נוהגים זב"ז כו' ר"ש אומר נמנעו מן הודאי ולא מן הספק ופריך הש"ס מ"ש ודאי דאיסו' הוא ס' נמי איסו' הוא ומסיק לא תימא מן הספק אלא אימא מן הסתם למודעי להו ופרשי ומאי קמ"ל דקאמ' טעמא ללמדך דחיבה כו' ומסיק כולא ר"ש היא יע"ש

הרי הרואה יר' דאין מכאן ראיה לדעת ב"ש דמתירים ע"כו כשבאים מב"ה ליקח נשים אם היו מאותם האסורות לב"ה לפי סברתם הוו מודעי להו ב"ש לב"ה ופרשי , וס"ת דאדרבא מוכח להפך דאכי' מי שאינו מחויב באותו איסור אית ביה משו' ול"ע לת"מ כשנותן לנוהג איסור מה תאמר דראיית הרב א"ש היא ממאי דפריך הש"ס אעיקרא למילתא אי עשו אמאי לא נמנעו דא"א דאיכא איסו' דל"ע כזה הנוהג אהר מושיט לאוסר הרי מאי כריך הש"ס אמאי לא נמנעו הייט להחיוב מוטל לב"ש להודיע להו משו' ול"ע וכ"נ במ"ש שלא נמנעו מן הסתם , ופירש"י ז"ל דהיו מודיעי ב"ש לב"ה דהיא אסורה ואמרי' כולה ר"ש היא ולמדך דחיבה וריעה נוהגים זב"ז ומה לנו טעמא דחיבה וריעות ת"ל משו' איסו' ל"ע לת"מ אלא

ודאי

ואי לכל להוי כה"ג ליכא איסו' דל"ע, ובודאי הגמור דזהי כונת הרב א"ש ז"ל בראייתו עם שקיצר בלשנו עכ"ז לעד"ן דליתא לראיה זו כלל שהרי הטעם שאמרו שם בש"ס אמאי לא נמנעו וכ"ג דמן הסת'היו מודיעי משו' איבה וריעות ה"ע דלא היו ב"ש נותנים האיסו' לב"ה בידים אלא דב"ה מעצמן היו באים ולוקחים להם נשים מכל אשר בחרו וא"כ בכה"ג ליכא איסו' דל"ע לת"מ ועכ"ז קמ"ל הש"ס דמשו' איבה וריעו' הוו מודיע' וכמו שכן ראיתי להריטב"א ז"ל נהי' לשם שכת' וז"ל פי' דאלו מדינא נהי דאסו' למיספי להו בידים כדאמרי' בחולין אם ליה לזרעיה דאבא דליספי לי מידי דלא ס"ל מ"מ כל שהו אינהו מנסבייהו לא מחייבינן לאפרושינהו כיון דלדידהו התר גמור הוא אלא דאיבה וריעות נוהגים זב"ז ומאי דסני להו לאפרינהו לא עבדי עכ"ל

הרי לך בתלייה דה"ע לקאמ' הש"ס משו'איבה וריעות היינו משו' דלא הוו ב"ש מוספי להו האיסו' בידים דבודאי כה"ג היה אסור משו' ל"ע לת"מ אעפ"י שלגבי המושיט מותר וכמ"ש נהי דמדינא אסור כו' וכן ראיתי להרב הגדול מוהרלנ"ה ז"ל בסי' קכ"א שהביא משם הרא"ה ז"ל דב' ת"ח דאחד אוסר ואחד מתיר אם נותן המתיר באיסור שאינו ניכר עובר משו' ולפני עור וכמ"ש בחולין אם ליה כו' דליספי לי מידי דלא ס"ל והק' ע"ז הרלנ"ח דא"כ מאי שבקייהו דב"ש דקאמ' דהוו מודיעים משום איבה וריעות ת"ל דמדינ' אסיר ותי' דקמ"ל דאפי' בדבר שהיה האוסר מעצמו, עכ"ז היו מודיעים משו' איבה וריעות יע"ש.

ואינו כדברי הריטב"א ז"ל והוא תימא על הרב א"ש איך נעלם מעיני דמר תשו' הרלנ"ח הלזו ודברי הרא"ה שכתב לאסור משום ל"ע, וכן הסכימו הרב המאירי בחי' לשם ובהגה' מרדכי יע"ש, וכ"כ מהרשל"ם בחי"ד סי' זכ"ר למ"ש משום איבה וריעות דגם מדינא אסור משום ול"ע לת"מ יע"ש, גם מוה"ר המובהק ז"ל בספר מקראי קדש בדר"ל החזיק במעוז חילוק זה של מהרלנ"ח וכתב ליישב עוד שם הרב דהמקשן שהקשה אמאי לא נמנעו לא עלה על דעתו דגם בכה"ג דזה אוסר וזה מתיר שייך איסור ל"ע לגבי האוסר וחדית לן הש"ס דמודעי להו ופרשי דגם בכה"ג צריך להודיע משום איסור ל"ע.

וכפי האמור מבואר יוצא דגם הראיה שהביא הרב א"ש ממ"ש בחולין אם ליה לזרעא דאבא כו' לחשב הרב דהוא משום חסידות ולא איסור מדינא אחרי המ"ר ליתא גם לפי שהרי דעת הרא"ה והרלנ"ח הוא דאפי' מדינא משו' ול"ע לת"מ ובמ"ש כן להדיא, וגם הריטב"א בחי' ליבמות דעתו כן דהרי כת' דאלו מדינא נהי דאסור לספויי בידים כדאמרי' בחולין אם ליה כו' וכן הורה לי מורי הרב כו' יע"ש והיינו לדעת רבו הרא"ה ז"ל שהבית לנו הרלנ"ח, ועם שראיתי להרב פר"ח ז"ל בא"ח בה' יו"ט במנהגי איסור סי' כ"צ דהכריע מסוגיא דיבמות ומהך דהולין דליכא איסו' מדינא וכת' ע"ד הרלנ"ח דאין דבריו מחוורים יע"ש, הרואה יראה דיש להשי' ע"ד שדברי הרלנ"ח מבוארים ומיוסדים על אדני פז הלא הם הגבורים הרא"ה והריטבא ז"ל, וכבר ראיתי להרב מק"ק שתמה על הרפ"ח בזה יע"ש, ועיין להרב חסדי דוד בסי' תר"ע דנ"ו ע"ב סעיף ב' יע"ש

ומ"מ אפי' יתיבנא ליה להרב א"ש כל דיליה למשמע מהני סוגי דליכא איסור דל"ע עכ"ז אין ראיה כלל ועיקר דהתם ה"ט דכל דהמתיר סובר דהוא מותר חשיב ליה לאוסר טועה ולא נקרי מכשול לפי דעת המתיר משא"כ באיסור אבמ"ה בטמאים דאסיר לב"נ מד"ת ולימרי' דלית בהו איסור זה אין ב"נ טועים לגבי ישראל המושיט כדי שנימא דלא חשיב מכשול וא"כ שפיר קרינן ביה ול"ע לת"מ וכמו שכ"נ מלברי הרב פר"ח עצמו בי"ד ר"סי ס"ב שתמה ע"ל הרב א"מ אלו יע"ש ועיין להרב טל אורות בחי' למרדכי די"ל לכתב ע"ל הרב א"ש הלז דיש ראיה מתשו' הרלנ"ח יע"ש והרואה יראה דהוי כל בהר איפכא ואדרבה משם תיובתיה דאלו הרב א"ש ס"ל כסוג' דהולין דהם ליה כו' אינו משום ול"ע והרלנ"ח והרא"ה כתבו להפך וכמו שביארנו

כי מן הכהרים לעמוד ע"מ שראיתי להגאון מרן מלכא אדוני זקני נר"ו בס' הנחמד חק"ל חי"ד ח"א סי' ז' שחקר בדין לשויא נפשיה התירה דאיסורא נגד ב' עדים דלכ"ע שרי ולדידיה אסיר, אי אסיר לן להטעות לזה ולאכילו שלא מדעתו מי נימא דאסיר לגבי המושיט דקאי באיסור ל"ע הכך דעת הרא"ה וכתב דבכ"ד כ"ע מודו דדוקא במחלוקת בי ת"ח שלא הכריעו ונשאר האיסור בספק משא"כ הא דלכ"ע מותר את"ל יע"ש וקשה דהרי אבמ"ה בטמאים דאסור לב"נ לכ"ע ועכ"ז דעת רובא דרבוותא חולקים על הרב אמונת שמואל וס"ל דעובר המושיט משום ל"ע והכי הכריע ג"כ הגאון מז"ה בחא"ה סי' ס"ח דקי"ל ע"ג יע"ש, אם לא מי"ל שלא דכר מו"ה נר"ו כ"א בגלון כזה דשלא"ד במקום עדים דלכ"ע מותר גמור הוא והו"ל זה האוסר טועה גמור בדעתו עם דמשחא מיהא דס"ל ה"ל אסו' לדידיה מדינא מ"מ לכ"ע מותר גמור וגם לזה בעצמו משא"כ אבמ"ה בטמאים דאסי' לב"נ מד"ת והוא ברור ועיין להרב זרע אמת בח"ב סימן י"ט, ולהרב חסדי דוד שם דנ"ו ע"ב גם מלברי הסמ"ק סי' ק"ע ובס' מאה שערים שער ס"ט שכתבו ולא יכשילוהו באחד מן הדברים שהוזהרו בהם עכ"ל נר' מפשט דבריהם דהעיקר תלוי באזהרי' שלהם לבד

ותבין עיני להרב בני חיי בי"ל סי' פ"ב שהק' ע"ל הרב א"ש מברייתא גופא דפ"ק דע"ז ד"ו מניין שלא יושיט אדם כוס יין לנזיר ואבמ"ה לב"נ ת"ל ול"ע לת"מ והרי מינו דעובר בל"ע אפי' להמושיט אינו נזיר ועכ"ז עו' משו' ול"ע לת"מ יע"ש והרב לימודי ה' נר"ו בלימוד נ"ו דג"ל ע"ב תי' דשאני נזיר דאיתיה באיסו' ובר מיניה יע"ש, ואתהני ע"ל דעל מבוכה זאת לבר ישב הרב אמו' שמואל שם בהך תשו' והכי תריץ יתיב לה, וכבר הרב בני חיי ז"ל כשהק' זה ההוא אמר ולא יבכר להרב אמו' שמואל לא נרגש מזה ודבר ה' בפיהו אמת לכבר נרגש הרב א"ש מזה וכבר ראיתי להרב עץ החיים בס' וישב שגם הוא הק' כן והרב בית יהודה בתשו' חי"ד סי' ג' תי' כן והמ"ה יקרא עליהם הרב מחנ"ר שם בי"ל סי' ס"ב יע"ש, ומכל האמור תמיה נשגבה עמ"ש הרב טל אורות שם בלי"ל שתי' הכי מדנפשיה ולא זכר מר לדברי כל הרבנים הללו שכבר קדמוהו

עוד ראיתי להרב עץ החיים שם שהק' ע"ד הרב אמו' שמואל ממ"ש התוס' ז"ל בחגיגה די"ג עמ"ש שם בש"ס דאסור למסור ד"ת לכותי משום מגיד דבריו ליעקב שהק' בתוס' דת"ל משום ל"ע לת"מ דקי"ל גוי העוסק בתו' חייב מיתה, ותי' הרב בית יהודה שם וז"ל דהתם בישראל מצוה למ"ש התוס' בסנהדרין דע"ן ליכא מידי לישראל שרי ולגוי אסיר כשהוא מצוה לישראל ול"ק הרב א"ש כדבר דלדידיה שרי לית ביה משום ול"ע לת"מ אלא בדבר שאומרים

שאומרים בו מי איכא מידי דלישראל שרי ולגוי אסיר יע״ש, ודבריו אינם מובנים אצלי לק״ד, דהנה מ״ש הרב א״ש מי איכא מידי דלישראל שרי ולגוי אסיר לאו מדברי הרב א״ש הם אלא הן הם דברי הרב הכרי׳ שכתב דבטמאים יכול להושיט לגוי כיון דלישראל שרי איסור אבמ״ה בטמאים דמי איכא מידי דלישראל שרי ולגוי אסיר, וכבר הרב ש״ך תמה ע״ל ממ״ש בש״ס דלגוי אסור בטמאים ונדחק הרב א״ש עפ״י חילוק זה דלכל שאינו מחויב בדבר לא קעבר על איסור לפ״ע ובטמאים יכול הישראל להושיט לגוי ומי איכא מידי דלישראל שרי ולגוי אסיר להושיט, וכבר כתבנו ע״ל הרב א״ש אלו שדבריו אינם מובנים כלל אעיקרא בדברי הרב הפרישה, וא״כ מאין מצא הרב ב״י שמ״ש הרב א״ש תך חילוקא הוא משום דה״ט דמי איכא מידי דלישראל שרי כאמור בש״ס שהרב א״ש לא זכר מזה כלום, ואדרבא דברי הפרישה שם שהם נשמעים כלשון הש״ס דסנהדרין הוציאן הרב א״ש מפשטן כי ע״כ דברי הרב״י ל״י,

אלא שראיתי להרב בני חיי שם דרצה לתרץ דאיכא תרי גווני בלפ״ע אחד שנותן לו האיסור בידו והוא אוכל ויש לפ״ע שמאכילו האיסור בידים וזה אפי׳ שלדידיה שרי אסיר אבל כשאינו מאכילו האיסור בידים כענין מה שנותן לו אבמ״ה כיון דלדידיה שרי מותר להושיט עכ״ל, והרב מא״בר לאחה מ״זה, גם הרב לימודי ה׳ נר״ו כתב ע״ד דאין חילוק זה ברור,

ולעד״ן דיש ראיה לדברי הרב״ח ממ״ש הריטב״א והרלב״ח שכתבו דלשפוי האיסור בידים הוא דאסיר אבל כשהוא בא מאליו ליקח האיסור להודיע לו הדבר אין איסור כ״א משום אהבה וחיבה כענין ב״ש עם ב״ה כמש״ל, וא״כ ה״ג נימא דכשהוא מלמד לגוי ד״ת עושה איסור ומספי ליה בידים וזה לא דבר הרב א״ש, אבל כשבא ליתן לו אבמ״ה עם שזה בעלמא הוי נתינת מכשול מ״מ כשאינו מחויב בדבר אהני לן: ונתזינן דרגא, ובזה מתיישב מה שהק׳ הרב בכור שור בחי׳לא״לין דק״ז ע״ד ע״ל הרב א״ש ממ״ש בחולין דג״ל מזמנין ישראל על בני מעיים ואין מזמנין כותי על בני מעייס יע״ש, דיש להשיב דבכה״ג שהוא בא להזמינו הרי זה מספי ליה בידים ובדיבורו הוי כאלו עביד מעשה, וש״ר מ״ש הרב ערך השלחן נר״ו בזה שם בי״ד סי׳ס״ב ומה שיישב בזה כה״ג יע״ש, ועיין עוד להרב לימודי ה׳ נר״ו לימוד ב״ו מה שרצה ליישב עפ״י דברי הרב א״ש אלו קוש׳ הרב כ״ופ יע״ש, ולא זכר שר מ״ש הרב אורח מישור שם בחי׳לי״ד ובד״ג ע״ז.

איברא דאנכי הרואה דהך חילוקא של הרב בני חיי שכת׳ע״ל הרב א״מ״ש דכשהוא מושיט גוף האיסור עצמו הוא עובר על לפ״ע עם שאינו מחויב, לע״ד אהרי המ״ר ליתא שהרי הרב א״ש הוציא מחילוק זה דמותר ליתן לזונה נויה משק׳ כדי להפיל ולהמית עוברה אפי׳שב״נ מצווים על העוברים מ״מ ישראל אינו מצווה וכתב שם הרב א״ש שכתדומה לי שראה פלפול בזה למהרימ״ט בח״א סי׳כ״ו ולא ידע להיכן דעתו נוטה יע״ש, והרי הכא שנותן לגויה גוף האיסור דהיינו שיפיל וימות עוברה ומכ״ז קאמר הרב דמותרין וא״ת דהרב א״ש איירי בשנותן המשקה ביד הגויה והיא שותה ליתא דמילתא דפסיקא קתני דבכל גוונא איירי וכבר הזיתי לרבני האחרונים דהשוו

חילוק זה של הרב בני חיי לקי׳ הרב מ״ש ז״ל, ל״ב הרי עברי נראה כשהוא נותן גוף האיסור והביאו השגת מהרימ״ט הלזו שהוא חולק ע״ד הרב מ״ש ועיין להרב מ״ז בס׳עין יהוסף בכ״ק דב״מ ד״י וגם׳כי שנים בי״ד סי׳ ק״ם

וראיתי להרב לימודי ה׳ נר״ו שם שהק׳ ע״ד הרב א״ש אלו ממ״ש התוס׳ בפ״ק דב״מ ד״י ע״ב ד״ה דאמר לישראל שכת׳ וז״ל אבל ישראל אע״ג דעובר משו׳ ולפ״ע לא״מ במקדש הגרושה לכהן כיון דאי מקדשה לעצמו לא מחייב ל״מ בר היובא עכ״ל וכן הק׳ הרב מחב״ר בסי׳ ס״ב ושוב הביא שכן הק׳ הרב הגאון מוהר״א ברודא ז״ל באורה מישור בחי׳ לי״ד ד״ג יע״ש ותימה על הרב לימודי ה׳ דלא זכר מזה כלל ועוק״ל ע״ד דאעיקרא קושיא ליתא ואדרבא מדברי התוס׳ אלו יש סייעתא רבה לדברי הרב א״ש ז״ל והוא דכוונת דברי התוס׳ הם כמו שראיתי פירושם להרב דת ודין בס׳ קרח שהק׳ ע״ד התוס׳ אלו דכיון דבשליחות זה ליכא שום נדנוד עבירה לא שייך דברי הרב ודברי התלמיד ולחייב שולחן וכה׳ ליישב וז״ל ואפשר לפ׳ דכונת דברי התוס׳ במאי דקרי לכהן בר חיובא הוא מטעם לפ״ע אבל ישראל אע״ג דעבר על לפ״ע כיון דאי מקדשה לעצמו לא מחייב ל״מ בר היובא להתחייב על לפ״ע כיון דאינו שייך באותו איסור כשמקדשה לעצמו גם על לפ״ע לא קעבר דהא בהא תליא דכל המחויב בדבר עובר על לפ״ע וכל שאינו מחויב אינו עובר יע״ש הרי לך בהדייא דהרב ז״ל קאי כש׳ הרב א״ש ואיליה הוא מדברי התוס׳ אלו, וא״כ תימא על הרבנים הללו שרצו להק׳ ע״ד הרב א״ש מדברי התוס׳ אלו ולא זכרו מדברי הרב דת ודין אלו כלל דקא מפ׳ דברי התוס׳גופייהו כל נחר איפכא

הן אמת דלעד״ן שדברי הרב דו״ד הם לחוקי׳ מאד בכונת דברי התוס׳ ומה גם דהתוס׳ עצמם בחגיגה די״ג ד״ה אין מוסרין ס״ל דאע״ג דלאו בר חיובא הוא יש איסור דלפ״ע לא״מ יע״ש וכמו שכן ראיתי להרב המגיה בס׳עין יהוסף בחי׳לב״מ שם שלחה דברי הרב ד״ו יע״ש, וגם אני עני זה כמה ימים למעלה מי״ב שנה הכי הבנתי דברי התוס׳ אלו כפשוטן כמ״ש בס׳חקרי לב להגאון מז״ה נר״ו לי״ד בהי״ג סי׳ קנ״ד אסר בשפלנו זכר לנו יע״ש כל הכתוב לחיים

אלא דק״ל עוד ע״ד הרב ד״וד וע״ד הרב א״ש ממ״ש בת״כ ס׳ קדושים עפ״ז בעצמו דלפ״ע לא״מ שדרשו וז״ל ולפ״ע לא״מ לפני סומא בדבר בא אחל ואמר לך בת איש פ׳מה היא לכהונה אל תאמר לו כשירה והיא אינה אלא פסולה כו׳יע״ש הרי מפורש יוצא מברייתא הלזו דעיקר חיוב איסור לפ״ע לא״מ במכשיל לחבירו באיסור לא נקט ליה הת״כ בשום איסור כ״א באשה כשירה לכהונה והיא פסולה והרי איסור לפ״ע לא״מ נסתם איירי ועל כל ישראל כאמר ומ״ג לישראל נפישי מכהנים ע״ד שכתב הריטב״א בפ״ק דב״מ שם במאי דנקט הש״ס בלשון כגון כהן דאמר לישראל קדש לי אשה גרושה כו׳ דהה״נ כהן לכהן אלא נקט ישראל דנפישי יע״ש, וגם לא מצינו עוד דרשה אחרת בהכשלת כ״א זאת ק״מ דהיוב מוטל על ישראל שלא לעבור על לפ״ע גם בכה״ג באשה הכשירה או פסולה לכהונה אפי׳ שהוא אינו מחויב באותו איסור, והוא היפך דברי הרב א״ש והרב ד״וד

והרב

והרב ז"ל והוא דבר פלא עליהם וגם על שאר רבני האחרונים אשר קמו עמדו ע"ד הרבנים הללו ולא זכרו כלל לברייתא דא"כ הנזו ומ"ג לרבני האחרונים אשר זכרנו לעיל דעלו ובאו להלין ולייסב שגרתם של הרבנים אלו כמבואר מברייתא הנזו דליתא וכעת צ"ע

ובהיותי בזה ראיתי נס' אמרי נועם ע"הת נס' קדושים והוא מהרי' התנס' הראשונים ז"ל שכתבו עפ"ז דל"ע לא"מ וו"ל וק' דהך אמרי' בחולין דל"ג שולא אדם ירך שגיד הנשה שבה מפני שמקומו ניכר, וי"ל דלא אמרי' חיוב ל"ע אלא היכא דנאמר ולא נשנית אבל היכא דנאמר ונשנית אינו עובר אם נותן עכ"ל. ואחרי המ"ר לא זכיתי להבין דבריהם למה איסור ל"ע שייך בשולה ירך לנכרי עם גיד הנשה, דהרי הגוים לא נצטוו מעיקרא באיסור ג"ה כמבואר שם בחולין ובסנהדרין דע"ן, ואי משום שמא יתננה לישראל הרי קאמר מפני שמקומו ניכר שהיא שלימה והנוטלה מהגוי נוטל הג"ה ובגמ' שם פריך דאעיקרא איך ישראל לוקח בשר מהגוי, ומסיק שמא יתננס לגוי בפני ישראל דאו איכא משום גונב דעת הבריות, וכרש"י דהגוי סרואה דנוטל הגיד אומר שהוא מחבבו דמתקן לו ונוטל ממנה הגיד יע"ש, ועיין להרשב"א ז"ל שם בחי' דטעם איסו' זה הוא משו' שמא יחזור הגוי וימכר בה לישראל וכ"כ בחי' אנשי שם נפ"ק דע"ז יע"ש וא"כ מה מקום לקוש' ואת גם מה שתי' דחיוב ל"ע הוא דוקא היכא דנאמר ולא נשנית אבל היכא דנאמ' ונשנית אינו עובר אם נותן, הדבר תמוה דאדרבה כל בתר איכפת הוא ובהדייא אמר שם בסנהדרין דע"ן כל מצוה שנאמ' לב"נ ונשנית בסיני לזה נאמרה נאמרה לב"נ ולא נשנית לישראל נאמרה ולא לב"נ יע"ש הרי להדייא היכא דנאמ' ונשנית חייבים גם ב"נ בה ושהן מחוייבי' הרי איכא איסו' ול"ע לא"מ ואיך כתי' דאינו עובר היכא דנאמ' ונשנית וכן כשלא נשנית בסיני דקי"ל דלישראל נאמ' ולא לב"נ למה שייך איסו' ל"ע כשנותן לגוי וסבור הייתי ליישב ולו' דיש ט"ס בדבריהם וצריך לומ' דלא אמרי' חיוב ל"ע אלא היכא דנאמר ונשנית אבל היכא דלא נשנית אינו עובר אם נותן ועכ"ז לא אתי שפיר אלא דולאי כשאין חייבים באותו דבר מה מקום לומ' דאין חיוב ל"ע ועוד דגיד הנשה לדעת רבנן דקי"ל כוותייהו הרי אמרו שם דבסיני נאמר ואפי' לס' ר"י שאמר דנאמר קודם מ"ת עכ"ז סובר הא מיהא דלא נאמ' לב"נ כי ע"כ הדבר צ"ע אגלי

איברא דבעיקר דברי הריטב"א והרלב"ח והרב מק"ק ומוהרמד"ס ז"ל שכת' דמה דב"ה לוקחים נשים האסורות לדעתם ובנרתם מנ"ש לא היו עוברים ב"ש על איסו' ל"ע כיון דמאליהם היו לוקחים והו"ל לב"ה לחקור ולדרוש באשה אם היא אסו' או מותרת אח"ד. וקשה דהרי הק' שם הראשונים הרמב"ן והרשב"א והריטב"א והרב שמאירי ז"ל בחי' לדפ"ב גבי מאי דאצטריך קרא דלא יקחו לא יקחו שתי פעמים להזהיר לנשים שלא ינשאו הן עצמן לכהנים, והק' הם ז"ל דלמ"ל קרא ות"ל דמוזהרות משו' ול"ע לא"מ יע"ש מה שתי' משו' דהוי לאו שבכללות ואין לוקין יע"ש הרי דהנשים עצמן במה שינשאו לכהנים קעברי על ל"ע וא"כ ה"נ הכא אי שייך איסור ל"ע מה מהנייא במה שלוקחים ב"ה הם נעצמם דהלא נשי' מוזהרות על ל"ע כמו התם וי"ל דשאני הכא דמאחר דאין זה איסו' המפורש בתו' ומ"ג דלדידהו דסברי

כב"ש הוא היתר גמור וא"כ בכ"ג דאינן יודעים דאיכא איסו' מפו' בדבר וגם אפשר דלא ידעי מס' ב"ה דאסרו, ואפילו את"ל דידעי דאסורות לס' ב"ה מ"מ כיון דאינהו סברי דמותרות הם כדעת ב"ש אינן יודעו' דכל כה"ג שייך איסו' ל"ע לא"מ והא דתמה ע"ז דהרי הרב מק"ק תי' כהמקשן דמקשה בש"ס לא נתנינו לא ס"ל ליש בזה איסו' ל"ע וכ"ש הנשים

ואולם היכא דקאי בתרי עברי דנהרא דאינו יכול ליקח כ"א ע"י זה הנותנו אז עובר הנותן משו' ול"ע לא"מ וכמ"ש בע"ז ד"ה לאסו' למכו' בהמה לגוי לפי דמקריבה לע"ז וב"נ מצווה על ע"ז וכי' אחת מז' מצות ב"ן דמצווין על ע"ז ורש"י ז"ל שם נרגש בזה וז"ל ונהי דאמרי' בסנהדרין דב"ל עמד והתיר להם מיהו אל יעברו על ידך שהרי עד"דין הם ליקן את הדין על שאין מקיימים אותם ואע"פ שאין להם שכר בקיומם והאי קעבר ישראל משום ל"ע לא"מ ול"מ דהיכא דאית ליה בהמה לדידיה שרי ופריך ע"ז וכי אית ליה לא עבר משום ל"ע לא"מ והתניא אר"נ מנין שלא יושיט אדם כוס יין לנזיר ואבר מן החי לב"נ ת"ל ול"ע לא"מ ומסיק הכ"ע דקאי בתרי עברי דנהרא דייקא נמי דקתני לא יושיט ול"ק לא יתן, וכתבו התוס' בד"ה מנין דלכי זה אסור להושיט למומרים דבר איסו' אע"פ שהוא שלהם כי כבר ידוע דיאכלוהו והוא נאסר להם דכישר אל השבינן ומיירי דקאי במקום שלא יוכל אם לא יושיט לו זה כדמסיק דקאי בתרי עברי דנהרא עכ"ל

וראיתי בתשו' להרב"א נסי' ג' שכתב שם תשו' אחת משם רבו הרדב"ז והיא לו נדפסה בתלשו' בח"ב סי' תשכ"ו שכתב וז"ל וכתבו התוס' דאסור להושיט דבר איסור למומרים כו', וסוף דברין בזה ואפי' אם נפרש לפי' התוס' דבכלהו בעינן נמי דלא מצי שקיל מ"מ איסור דרבנן מיהא איכא במה שמסייע ידי עוברי עבירה וכלברי הר"ן נה', ואני המשיב אומר דבכ"ל הכל מודים דאיכא איסור תורה אפי' היכא דלא קאי בתרי עברי דנהרא לדוקא גבי כוס יין לנזיר והב"מ"ה לב"נ דהוא יודע דהוא דבר איסור איכא למימר דליכא משום מסייע ידי עוברי עבירה כו' אבל בכ"ל שהוא יודע דהוא אסור ולא סלה ובודאי אכיל הסי' מל"ת משום ל"ע לא"מ יע"ש

ואחרי המ"ר תמהני ע"ד מהרי מ"ש בתחילה ואע"אם נפרש לפי' התוס' דבכלהו נמי בעינן דלא מצי שקיל שהרי להדיא אהתמ"כ התוס' בהא דאסור להושיט איסור למומרים ומיירי דקאי בתרי עברי דנהרא כו' וכ"כ הרא"ש שם והסמ"ג לאוין הס"ת וע"ק במ"ש דבכ"ל שאסור ל"כ בתרי עברי דנהרא דהרי התוס' כתבו דמו' על שיודע דאסורא הדר עכ"ז בעי' בתרי עברי דנהר' ע"ש ועי' להר' אר' דרבנן מ' למ"ל או' של"ש"ס ועו"ק בדברי הרדב"ז במ"ש בעל דברי התוס' דאפי' במקו' דליכ' איסו' ל"ע בדקאי בתרי עברי דנהרא עכ"ו יש איסור משום מסייע ידי עוברי עבירה וכדכתב הר"ן ז"ל דהנה את דכ"כ הר"ן שם ובפ"ק דשבת והמרדכי שם ואכי כתבו בבי' התוס' בפ"ק דשבת ד"ג ד"ה בבא כו' וכ"פ הרא"ש שם והתשב"ץ ח"א סי' קנ"ה והריטב"א בחי' לשבת שם ובחי' לע"ז ד"ה כתב דכל לא קאי בתרי עברי דנהרא ויכול ליקח האיסור אפי' בעי"ז ויקרבה האיסור לית לן בה אבל אם חבע ליה בפי' האיסור א"צ למשום ל"ע לא"מ ליכא משום מסייע ב"נ איכא כדקי"ל דאין מסייעין ידי ישראל בקביעות ואפי' לומר לאם הוחזק אסור ולא עוד אלא דחייבין

לחייבין למחות בידו דכל ישראל ערבים ז"לז וכדאמרי' בפ"ק דב"מ ד"ד דאלת"ה אנן חומא לרועה היכי מסרינן וכדפרש"י התם והיינו דגם בב"מ כתב הריטב"א דמ"מ אין לנו לגרום איסור משום מסייע ע"ע יע"ש וא"כ קשה להרדב"ז דבתשו' הק' א"ג בלי הרמב"ם סי' רע"ו עמ"ש בב"מ גבי רב עיליש גברא רבה הוא ולא שבי איסור לאחרים כתב דאי משום לו"ע ליכא דאם לא היה לוקח מרב עיליש כו' וכ"כ בח"ג סימן תקל"ו גבי מה ששאלני ממכונתי שהשביעו אביו שלא יקח אלמנה"אם והוא רוצה לעבור וליקח אי יכולים אחרים לשתף עמו כתב דמותר דליכא משום לו"ע כל שיכול לעשותו בעצמו יע"ש , ולמה לא כתב דאיכא איסו' מסייע כמ"ש הראשונים וכמ"ש הרב בעצמו בהך תשו' ובס' יקר תפארת בסו' כ"ה דנזירות ועמ"ש הרב ערך השלחן נר"ו בי"ד סי' ס"ב ומ"ש בא"ח סי' שנ"ז יע"ש ולק"ל נראה דלק"מ דמ"ש גבי רב עיליש היינו במאי דאיירי דליכא איסור ברור דזהירי אינשי וכמ"ש בתחילה דליכא לו"ע בדרבנן דכונתו שאינם זהירים וכן בלוקח אלמנה"ס בלקיחתו לבד הוא כנר עבר על דת ואיסורא דעבד עבד

אך קשה ע"ד הרדב"ז במה שר"ל דהיכא שהוא יודע בודאי שיעבור אפי' לא קאי בתרי עברי אסור וראיתי להרב ערך השלחן נר"ו שם בא"ח שהוכיח מדברי הרדב"ז דאם חברו אינו יודע האיסור והוא מושיט לו בכל גוונא איכא משום ולו"ע יע"ש , דבזה ישב בסי' תמ"ג מ"ש הרמב"ם בסו' ה' כלאים מזיד לוקה ואם היה שוגג עובר משום ולו"ע דהיינו אפי' דלא קאי בתרי עברי דנהרא כמ"ש הרדב"ז ע"ש וא"כ במזיד עובר משום לו"ע דודאי עושה ובשוגג נמי עובר משום לו"ע ולא בעי' תרי עברי דנהרא אבל עדין קשה ממ"ש הרדב"ז עצמו בס' יקר תפארת בפ"ה דנזירות ע"ש שם הרמב"ם דהמטמא את הנזיר עו' משו' ולו"ע בין בשוגג בין מזיד ולא כתב דקאי בתרי עברי דנהר' כתב שם הרדב"ז והוא דקאי בתרי עברי דנהרא יע"ש והדבר ק' דמלבד דדין הכלאים והנזיר שניהם שוו בשיעוריהן בעיני כל רואה עוד בה דהרדב"ז בעצמו בס' יקר תפארת השוה אותם שניהם כא' יע"ש (ןועיין בס' פרי העץ הנדפ' מחדש ממש לרב אחאי כמהרי"א נר"ו בדע"ב ע"א שהביא משם רב הביבי כמהרא"ה נר"ו שעמד מהמניה ע"ד הרמב"ם אלו בפ"ה דנזיר ה"ך ומה שישב לזה שם יעש"ב והנראה כי לא זכרו מדברי הרדב"ז אלו ועי' עוד מ"ש שם ובמש"ל ודוק ועי' בס' פרי עץ החיים אבינגדור דכ"ו ע"ב ומ"ש בעניו' בתשו' במ"א ואכמ"ל ולקמן סי' ל"ח בס"ד

איברא דיש להביא ראיה לדברי הרדב"ז ז"ל שכתב דהיכא דודאי עושה האיסור ואף שיודע שהוא אינו נמנע עובר הנותן משום לו"ע אפי' דלא קאי בתרי עברי דנהרא והוא ממ"ש בתוספתא פ"ב דדמאי וז"ל היה נדור מן הככר וא"ל תן לי ואוכלנו יין ונתגלה וא"ל תן לי ואשתנו לא יתן שאין מאכילין לאדם דבר האסור לו כיוצא בו לא יושיט ישראל יין לנזיר והבמ"ה לב"נ דאין מאכילין לאדם דבר האסור עכ"ל ומינו דבתלמוד בפ"ק דע"ז ובכסחים שהביאו הך סיפא דהך ברייתא דלא יושיט כוס יין לנזיר וכמ"ש הרב בנימן זאב בסי' ת"ו והרב הסדי דוד שם ואם כן מוכרחים אנו לומר דרישא דהך ברייתא לא איירי בדקאי בתרי עברי כסיפא דאילו כל הכרח הש"ס דסיפא איירי בדקאי בתרי עברי הוא מדהני לא יושיט ולא קתני לא יתן וא"כ ברישא דהני בהדיא לא יתן כדקתני היה נדרו מן הככר כו' לא יתן כו' ובודאי דה"ע משום ולו"ע

ל"א מכשול כמו סיפא דברייתא דקמכרש לה הש"ס להדיא דאיסורו מקרא דלו"ע לה"מ וא"כ צריך לדעת מאי הפרש יש ביניהם ועכ"כ ה"ט דרישא דברייתא דקא תנא וששאל האיסור ואומר תן לי כו' הוי לי"ב תרי עברי נהר' ומכאן קשה ע"ד התוס' והרא"ש ולהריטב"א שם בהי' ודעימייהו דס"ל דאפי' בתבע האיסור להדיא אינו עובר על לו"ע אי לא קאי בתרי עברי דנהרא דהרי מרישא דהך תוספת' משמע להכך וכמ"ש וסבור הייתי לומר דאינהו מכרכי רישא בהך תוס' דקא אסר אפי' בתבע ה"ט משום מסייע יע"ע ועי' להמרדכי בהגהות בפ"ק דיבמות סי' נ"ח שכתב דבמזיד ואוסר דבר הזוהר היכא משום לו"ע יע"ש מ"מ עדיין קשה דהו"ל להזכיר רישא דברייתא הלזו ולו' דה"ע משום דמסייע וגם קשה על הרדב"ז דהו"ל להזכיר ברייתא הלזו וכעת לא ראיתי מי שנתעורר בזה וצ"ע

ואולם עדיין יש לעמוד בדעת הרדב"ז בתשו' ובמ"ש ג"כ הרי"ב ז"ל שם בתשו' דאיסור מסייע ישנו בישראל מומר וכ"כ בתשו' הרב משנוי שמואל ס"סי לק"ל דאסור משום מהניק ילדי ע"ע כטעם איסור מסייע וכ"כ בתשו' הרדב"ז בסי' ק"ז יע"ש והדבר קשה דהרי מדברי הרא"ש ז"ל בפ"ק דשבת שכתב דלא גרע מישראל קטן אוכל נבילות דב"ד מצווין להפרישו כ"ש ישראל גדול יע"ש ומזה הוכיח הרב ש"ך בי"ד סי' קנ"א ס"ק ו' דמשא"כ בגוי וישראל מומר דאינו חייב להפרישו , וכתב שם טעם שלדעת מור"ס דבר זה אי בגוי יש איסור מסייע במחלוקת הוא שנוי מ"מ לדעתו נר' דכ"ע מודו בזה הר"ן והרא"ש והתוס' והג"מר ור"ין דבגוי וישראל מומר אינו מצווה להפרישו יע"ש

ואת זה ראיתי להרב יד מלאכי במע' למ"ד אות שס"א שהביא מ"ש בנדרים דס"ב ל"ב אשי הוה ליה ההוא אבא זבניה לבר נורא א"ל רבינא לר"א והא איכא לפני עור א"ל רוב עצים להסקה ניתנו והק' ז"ל למאי צריך רבינא ומאי מהדר ליה ר"א הרי מסקינן בפ"ק דע"ז ד"ד דליכא לו"ע כ"א בשאינו יכול ליקח ממקום אחר ודוחק לומר שלא היה להם בכל אותו הישוב רק אותו היער , וע"ז הביא משם א' קדוש מדבר שישב דאדם השוב כמו רב אשי צריך להתרחק מן הדרך המותר לאחרים , והר"מ גופיה מי' דלק"מ שהרי כתבו התוס' והרא"ש והר"ן בכ"ק דשבת ובכ"ק דע"ז דאע"ג דליכא לו"ע עכ"ז אסור משו' מסייע יע"ע יע"ש , ולע"ד יש להרגיש בדברי הרב על גודל בקיאותו דהרי קדמו הרפ"ה בת"ח בהי' לשבת בל"ג ע"ד שהביא ראיה להם מהך סוגיא דנדרין יע"ש

אלא דעכ"פ קשה ע"ד דאיך כתב כן דאיכא משום מסייע יע"ע בגוי ממ"ש התוס' והר"ן מאחר דהרב ש"ך כתב להדיא להיפך והכריע אדרבה דעת הרא"ש ושאר גדולי הראשונים כן כי אילו דלא חיקשי אהדדי בחילוק זה יע"ש וא"כ איך לא זכרו דבריהם , הן אמת דלפי סוגיא זו דנדרים מורה דאע"ג דלא היה אסור משו' לו"ע דודאי היו נמצאים עצים עכ"ז היה אסור וע"כ דה"ט משו' מסייע יע"ע וזהו שלא כדברי הרב ש"ך וכמו שכן ראיתי להרב שיורי ברכה בי"ד סי' קנ"א שכת' לסתור דינו של הש"ך מהך סוגיא והנה לדעת המתירים שהביא מור"ס ז"ל דמהך סוגיא מוכח דאסור ודוחק לומ' דלא היו עצים נמצאים יע"ש ומהני עליו איך לא זכר שר לדברי הרב י"מ אלו ושו"ר מ"ש בס' יעיר אוזן בעין זוכר מע' למ"ד אות י"א יע"ש

אפן לעד"ן דמעיקרא קוש' ליתא דהנה מאחר דמסיקן ביצ"ז ד"ה דאיסו' ל"ע לת"מ לא שייך כ"א בדקא' בתרי עברי דנהרא באופן דלא יוכל לקחת האיסור כ"א ע"י אחר א"כ כשפריך בנדרים רבינא לר"א והאיכא ל"ע בודאי דמשמעא הוא על סמך דקאי בתרי עברי כו' לכן בא לו לתרץ יוהר אידוש דכל שיש לתלות על הרוב שהוא התר תלינן עם דשייך באיסור ל"ע באופן דקאי בתרי עברי ואפי' שהיה האופן דנמצאים עלים והיה יכו' לתרץ רב אשי נדקאי בתרי כהי' הש"ס בע"ז אפי"ה השיב לו התשובה נאהת דבין אם יש איסור בדקאי בתרי עברי , או למטוני אפי' דלא קאי בתרי עברי כאן מותר מטעם אחר ואנכי לא ידעתי מה ראו הרבנים הללו להקשות בזה דהרואה יראה דלק"מ וכמו שכן מצאתי אילן גדול תנא דמסייע לי הוא הרב המאירי ז"ל שכ' בסוגיא שכתב וז"ל אסור לאדם להזמין לעע"ז דברים הראוים לעבודתם דכל דאפשר יזדמנו לו אלא על ידו עובר משום ול"ע והוא מ"ש כאן ור"א הו"ל אבא כו' יע"ש , הרי שהבין בפשוט פשט הסוג' כמ"ש , ושו"ר להרב המגיה בס' עין יהוסף בפ"ק דב"מ ד"י שהבין הך סוג' דנדרין ואוקמא נמי בהכי בדקאי בתרי עברי וכתב דבהכי נ"ק להמרדכי שהניא מור"ס יע"ש , וזהו דלא כהרש"ך כאמור , והכי דייקי דברי הריטב"א בחי' לפ"ק דע"ז דאי מני סק"ל ליכא משום ל"ע , אך אם תבע האיסור אסיר משום מסייע יע"ע כמ"ש אין מחזיקין ידי ישראל בשביעית אפי' בלגריפ כו' ולע"א שחייבי' משום דכל ישראל ערבים ז"לז יע"ש ש"מ דלכ"ז בגוי ליכא משום איסור מסייע יע"ע

וראיתי להר' שיורי ברכה שכ' בסי' ס"ב שהביא ראיה לאסור גם לגוי הסיוע ממ"ש הרמב"ם ז"ל בפ"ח לשמיטה ויובל ה"ח וז"ל מחזיקי' ידי גוים בשביעית בדברים בלבד כו' מפני שאינן מצווין על שמיטת הארץ הא לא"ה אסור להחזיק אפי' בדברים יע"ש ויש לדחות שהרי כתב הריטב"א דעיק' הדבר שאסו' משום מסייע יע"ע היינו בתבע האיסור הלא"ה דהיינו הובע בו האיסור משתמע יש לו לסייע והכא שזה עושה האיסור ודאי אסור לסייעו וכמו שכן ראיתי להרב ערך השולחן נר"ו שכ"כ להדיא יע"ש

גם מ"ש עוד הרב שיורי ברכה דמלשון הר"ן בפ"ק דע"ז דקאי על מוסי' כוס יין לנזיר ועל אבמ"ה לב"נ ועל שניהם כאחת הוא אומר דדוקא דקאי בתרי עברי והיכא דלא"ק בתרי עברי אסור מדרבנן וכדברי הריטב"א בחי' לע"ז יע"ש , ואנכי הרואה דמלבד מדברי הר"ן ז"ל ליכא הוכחה כלל שהרי כתב אבל מ"מ מדרבנן מיהא אסור מחוייב הוא להפרישו מאיסו' ואיך יסייע יע"ע עכ"ל ובודאי דהיוב להפרישו מאיסו' ה"ל לישראל משום הוכח תוכיח את עמיתך גם בר"פ קמא דשבת כ"כ יע"ש ויותר קשה דמ"ש הרב וכדברי הריטב"א כו' הרי הריטב"א ז"ל כתב בפי' דה"ט דחייב משום דקי"ל דאין מחזיקין ידי ישראל כו' ואפי' לומר לו הותר אסור ולא עוד אלא דאנו מחוייבים למחות בידו משום דכל ישראל ערבים ז"לז וכ"ש דאסור להם לגרום להם לעשות איסור יע"ש הרי מבואר מדברי הר"ן והריטב"א דבישר' דוקא איירי ואיך כתב הר' להוכיח מדברי הר"ן והריטב"א להגוי"ע וכן יש להכריע מדברי הר"ן סופ"ק דע"ז שהביא משם הרמב"ן במה שאסו' לישר' לעשות שותפות עם הגוי אינו אסור אלא מדרבנן משום ל"ע כו' יע"ש דש"מ דאפי' אין ב"נ מוזהרים ליכא משום ל"ע אף מדרבנן בלא ישראל אלא דקשה על מ"ש הר"ן

בע"ז לבנ"א גבי מ"ש דורכין עם הגוי בגת שכתבו שם רש"י והר"ן דמשום מסייע יע"ע ליכא שהגוי לא נצטוה יע"ש בר' דאם נצטוה אסור גם הסיוע וי"ל דשאני סיוע שהוא כעין חוטטה אבל סיוע שיש בו מעשה באיסור גופיה אה"ן דאסור והרש"ך לא דיבר כ"א במה שהם לוקחים ממנו דומה להסטה וכ"כ הרב קרבן אלימור דקמ"ב ע"א יע"ש

איברא דעדיין לעמוד בזה מתה שראיתי להרב משנה למלך בפ"ו דכלאים ה"ו עמ"ש הרמב"ם ז"ל שם דאסור לישראל להניח לגוי שירכיב לו אילנות כלאים דכתב מרן הכ"מ דה"ט משו' אמירה לגוי שבות בכל האיסורים והרמ"ל תמה עליו בזה דמאחר דהרמב"ם בפ"י דמלכים ה' פסק דב"נ מצווין על איסור הרכבת האילנות א"כ ס"ל דאפי' בלא אמירה אסור להניח כיון דהגוי מוזהר איכא משום ול"ע דזהו שכתב אסור להניח ולא כתב אסור לומר לגוי כו' ע"ש וכ"כ ה'מרכבת המשנה שם יע"ע והרי הכא זה הגוי הוא עושה האיסור מאליו בלא ציווי ואמירה ישר' וגם אינו מסייעו ועדיף טפי ממה שאינו בתרי עברי דנהר' ובודאי ליכא איסור ל"ע לת"מ באיסור להו , וע"כ צ"ל דהיינו משום איסור מסייע יע"ע והרי לפי כל מה שנתבאר ובפרט לדעת הרש"ך דליכא מחלוקת כלל וכ"ע ס"ל דאין איסור מסייע לגוי ואפי' לסוברים דבתבע בפי' האיסור אין לסייעו או במעשה האיסור עצמו הכא ליכא מכל הני כלל , ומאחר דהאמת הוא כדברי הרמ"ל והכריחו ברור קיט ע"ל הרב ש"ך אם לא דיש לחלק ולומר דשאני הכא בכלאים דאסור הסיוע משום דעושה האיסור בממונו וברשותו של ישר' ומ"ג דבלא"ה אסור ליש' לקיימו א"כ מה שהוא מניח לגוי לעשות האיסור בשלו ובממונו כמסייעו ממש דאסור ,

ותבט עיני להרב לימודי ה'נר"ו בלימוד ב"ן שהכריע כמ"ש דאיסור מסייע ליתיה בגוי דאיסור מסייע הוא משום ערבו' והוכח תוכיח את עמיתך ולא גוי והכריע כן ממ"ש בפ"ק דע"ז דלטעם משום ל"ע כי איה לית בהמה לגוי שרי וה"א דאסור מדרבנן משום מסייע אמאי שרי יע"ש

וכבר קדם וזכה בראיה זאת הרב בית יהודה בתשו' ח"א חי"ד סי' ער"ב יע"ש וע"ז תמה עמ"ש התשב"ץ בח"ג סי' קל"ג על מה שמוהטים הגוים קרבן לשם פסח ע"י ישר' דאסור משום ל"ע דמוסיפים הגוים מצות על ז' מצות שלהם ואע"פ דאינו עובר על ל"ע כ"א בדקאי בתרי עברי מ"מ אסו' לסייעם שהרי חייב להפרישם כמ"ש בפ"ק דשבת יע"ש , ולפי מה שכת' הרואה יראה דאין קו' כלל ועיקר דאה"ן דסיוע בגוי שרי היינו משמתא כעין האמור בש"ס באיסור ל"ע דהרי בלא"ה הוא עושה איסור בשלו אבל כשעושה האיסור בפי' או אסיר וכפי דברי הריטב"א ועם שבדברי הריטב"א ביארנו דאיירי בישר' מתה דנתן טעם לדבר משום דכל ישר' ערבים ז"לז מ"מ אינו מהסוג' הכרח כלל לאידך גיסא ומ"ג לזה הסיוע דנדון התשב"ץ גרע טפי כיון דהישראל עושה האיסור בידים ובכי האי הוי בידים לכ"ע אסור משום מסייע והוא ברור

גם מ"ש למדברי רש"י בסנהד' בפ' בן סו"ומ דע"ה ע"א שכתב וז"ל וא"ת דב"נ מוזהר על ק"ה לא לימא ליה לך לשלום דמשמע דהודה לו בהי דלא היכי אינו מצווה להוכח הוכיח את עמיתך כתב ולא גר [illegible] מיהו תולייה לדבר לא אודיי עכ"ל . ג"ת

וכ"מ לנר' מדברי רש"י ז"ל אלו דאפילו בגוי דלי"ן בחרי עברי יש בו משום לי"ע א"ד ודבריו תמוהים דהיכי משמע ליה כן מדברי רש"י שהרי רש"י ז"ל לא כתב כ"א דלא הו"ל להודויי בדבר איסור דמשום לי"ע ומשום מסייע אינו, ומ"ג בענין זה דנעמן היה שואל מאלישע הנביא עצה טובה אם מותר להשתחוות שהיה אנוס ואמ"ל לך לשלום דס"מ דהודה לו והחזיקו בדבר וזה ודאי לאסור

ובזה נמצא טוב טעם לדברי הרנ"ה בחי' לפס שכתב דאיכא משום לי"ע לא"מ ואמאי הודה ליה עכ"ל יע"ש, וה"ט כיון דהגוי בא לשאול ממנו הדין ולבקש מלפניו תיקון באיסור אי מותר בכי האי גונא אין לו להודות בדבר דאיכא איסור ושייך שפיר ולי"ע לא"מ, וזה אפשר דהוי קצת סיוע לתשו' הרב מ"ש בסי' דק"ל שכתב דע"כ לא אמרינן דלעבור בלי"ע צריך שיהיה בחרי עברי נהרא כשאינו מעוררו לעבור על האיסור ברם כשהוא מעוררו לעבור אפילו היכא דשקיל הוא האיסור עובר על לי"ע לא"מ דנמצא דאתה מודה לו יע"ש, ומ"ש ע"ד הרבני אחרונים ממ"ש הרמב"ן שהביא הר"ן בספ"ק דע"ז דבמסייע לגוי אם הוא מעוררו עכ"ז בעי' חרי עברי יע"ש מה שתי', ומ"מ דהוא על הספק שמא יודה ולא ישבע, משא"כ כשבודאי עביד האיסור דודאי אסיר וכמ"ש הרב משאת משה בתשו' חיו"ד סימן ד' יע"ש

עוד כתב שם הרב מ"ש בהך תשו' דבנותן כוס יין לנזיר ואמ"ה לב"ן אינו אומר להם שיעשו האיסור ויתכן איזה אונס או מקרה ולא יוכלו לעשות האיסור אבל באומר לכותי שיעשה מלאכה ועפ"י ציווי עושה האיסור לי"ב חרי עברי נהרא יע"ש, וכן מצאתי להרב משאת משה בחי"ל רש"י ד' שכ"כ בכי' יע"ש ותימה דלא זכר מתשו' הרב מ"ש הלזו ובס' פרשת הכסף בפ"ע דע"ז כתב דכונת הרב מ"ש הוא דבאופן דיעשה תכף ומיד לי"ב חרי עברי נהרא יע"ש

ועוד כתב הרב מ"ש שם דכל שבנתינתו הוי מכשילו בגוף האיסור לי"ב חרי עברי דדוקא בכוס יין לנזיר ואבמ"ה דאין בהושטה גוף האיסור אלא בנמשך ממנו בעינן חרי עברי יע"ש, והביא דבריו אלו הרב י"מ באות עס"ה והרב חסדי דוד בתוס' בפ"ג דמכות דע"ו ע"ב, וכתב דס' פשוטה היא יע"ש, ולע"ד תמהני ע"ד דמלבד שדברי הרב מ"ש אלו הם הפך דברי התוס' דחגיגה די"ג ד"ה לכותי שכתבו דלעבור על לי"ע בעינן חרי עברי אם שהוא גוף האיסור גופיה וכמ"ש הרב המגיה בעין יהוסף בב"מ ד"י וכן הק' הרב כנ"הג והרב כהונת עולם בי"ל סי' ק"ס ממ"ש התוס' בב"מ דע"ה דזימנין דערב ועדים עוברי בלי"ע היכא דקאי בחרי עברי, וכתב שם הרב כנ"הג דגם הרב גל"ה והרב לח"ס והרב הי"ט ס"לה כס' התוס' יע"ש, גם הרא"ש והריטב"א ז"ל ה"ל הדי"ב בב"מ לשם כת' כדברי התוס', גם ראיתי להר' הפרישה' בי"ל סי' קס"ן והרב כנ"הג בהג"הט אות י"ג והרב פני משה ח"ב סי' ק"ה כתב דגם בלוה ומלוה בריבית אילו לא היה לוה זה אית ליה לוה אחר לי"ק הלוה בלי"ע וכן הסכים הרב זרע אברהם בחיו"ד סי' א' יע"ש, ומאחר דעלו ובאו להקת הרבנים הראשונים והאחרונים' דסברי מרנן הפך דברי הרב מש' שמואל תמיה נשגבה על הרב יד מלאכי שכתב והביא לדברי הרב מ"ש בסתם כאלו הם הלכה פסוקה בלתי חולק ולית והיותר תימא על הרב חסדי דוד שכתב דסברה פשוטה היא ולא זכר שר מכל זה וצ"ע

ורואיתי להרב המגיה בס' עין יהוסף דרצה להביא ראיה לדברי הרב מ"ש אלו ממ"ש הרמב"ם ז"ל בפ"ה דנזירות דין ך' המטמא לנזיר או הנזיר כו' להטמאהו עו' בלי"ע, וכן בה' כלאים פ"י ה"ל פסק גבי המלביש לחבירו כלאים וכן בפ"ג דאבל המטמא לכהן דעובר בלי"ע ולא כתב דקאי בחרי עברי ע"ש ולפי הדל נר' דהא נמי לי"נ דכבר כת' הרדב"ז בי"ה בה' נזירות דמוקי לדברי הר"ם אלו בדקאי בחרי עברי יע"ש, וראיתי להרב רית שדה שהביא משם הרב מהרי"ב"ל שכת' ע"ד התוס' גבי מושיט דבר איסור למומרים דאסור משום לי"ע והוא דקאי בחרי עברי ולמה הוצרכו התוס' לומר כן דפשיטא הוא וכמ"ש בם"ס בחרי עברי ותי' דהתוס' באו לאשמועי' דאפי' שהוא יודע דודאי יעבור על האיסור עכ"ז אינו אסור אלא דקאי בחרי עברי, אך הרמב"ם פליג על התוס' דלכן כתב דכשהלובשו מזיד לא כתב דהמלבים עובר משום לי"ע הוא בחרי עברי דס"ל שלא כדעת התוס' יע"ש, וכבר כתב הרדב"ז דה"ד בדקאי בחרי עברי וצריך בירור עוד ועמש"ל בס"ד סי' ל"ח ועוד יש לעמוד בזה ואכמ"ל

סי' ל"ד

פשוט נבן לבאר באיסו' מסייע יע"ע מהיכא נפק"ל, וגם אי הנשים חייבות בלאו דלי"ע או לא, והנה הרמב"ם ז"ל בפי' המשניות בפ"ו דתרומות מ"ג כתב דאיסור מסייע ידי עוברי עבירה דנפק"ל מקרא דאל תשת ידך עם רשע, אך מדברי הריטב"א בחי' לע"ז דכתב דה"ט משום דכל ישראל ערבים זל"ז יע"ש, והרי דבר זה הוא נלמד בשבועות דע"ל מקרא דכתיב וכשלו איש באחיו איש בעון אחיו דכל ישראל ערבים זה לזה ומסיק שם דהיינו כשיש בידן למחות יע"ש וכן ראיתי להרב זקן אהרן בסי' פ"א שנשאל על מי שנשבע לשרת לחבירו ועבר על שבועתו ויצא מביתו דאסור לש' לקבלו משום דאע"ג דליכא לי"ע דכבר עבר על שבועתו מ"מ חייב לאפרושי מאיסור וע"ז הק' דלא מצינו אפרושי מאיסור כ"א קטן דאין בו דעת, ושוב הביא קרא דונתתי פני באיש ההוא ובמשפחתו כו' יע"ש, ותמהני דאיך לא זכר לדברי הרמב"ם בפי' המ שכתב להדיא דאיסור מסייע יע"ע בגדול הוא מקרא דאל תשת ידך עם רשע, וגם עיקר קרא דוכשלו איש באחיו דכל ישראל ערבים זל"ז ולכן פשיטא לתיובתא רמיא ע"כ א' ואחד מישראל לאפרושי מאיסור לחבירו וכאמור

והנה צריך לדעת אם חייבות הנשים בלאו זה דלי"ע דפשיטא ודאי דחייבות בכל מל"ת ובכלל איתנהו בלאו דלי"ע לא"מ כמבוא' בדברי הראשונים ביבמות דפ"ד גבי מ"ש דאיצטריך קרא דלא יקחו אזהרה לנשי' הפסולו' לכהונה, שלא ינשאו לכהונה והק' הראשונים דת"ל משום ולי"ע ע"ש ס"מ דכשי"ל דגם הנשים איתנהו בלאו דלי"ע, וכ"כ להדיא הר' ההינוך בס' קדושים סי' ר"מ ונוהגת מצוה זו בכל מקום ובכל זמן בזכרים ובנקבות יע"ש

אף את זה ראיתי להרמב"ן בחי' ליבמות שם שחי' לקו' הלזו דלמה לי"ק דבלא"ה אסורי' משום לאו דלי"ע, וכתב ע"ז וז"ל דאיסור לי"ע לנשים היינו בלאו השוה בכל משא"כ לאו דלא יקחו דאינו נוהג כ"א בכהנים לוקא וכמדומה לזה תי' הש"ס דלא אמרי' השוה הכתוב אשה לאיש אלא בלאו השוה בכל יע"ש, ומינה יליף הרב מהב"ר בי"ד סי' ס"ב באות א' ליישב דברי הטור דכסק דאמ"ה אינו נוהג אלא בטהורי' דלגבי גוים דלית להו אבמ"ה בטמאים הותר לאשה להושיט

להושיע דליכא משום לפ"ע כיון דלאו זה אינו שוה בכל יע"ש, ולע"ד אחרי המ"ר המהני ע"ד דברי מ"ש בש"ס דנשים אינן חייבות בלאו שאינו שוה בכל היינו משום חונא דידהו למלכתיב איש או אשה וקי"ל דמה דהשוה הכתוב אשה לאיש אינו אלא כ"א באיסור השייך ושוה בכל איש ואז הוא דאמרי השוה הכתו' אשה לאיש לחייבן באותו איסו' עצמו משא"כ לאו הכתו' בכהנים דוקא לא שייך לומר השוה הכתוב כיון דאינו שוה בכל ולכן איצטריך לא יקחו דס"ל דאפי' משום לפ"ע ליכא כמ"ש הרמב"ן אבל באמ"ה דהאיסור שוה בכל ישראל והשוה הכתוב אשה לאיש והאשה בכלל מה מקו' לומר דלא הוי איסור זה שוה בכל שהרי באיסור לפ"ע שוה הוא לנשים ולגוים ושאני גוים דהותר להם הטמאי' ועוד היה מקום לעמו' ע"ד ולקצר הני כי' וכבר ראיתי להרב ערך השולחן שם שעמד ע"ד יע"ש

סי' ל"ה

יש לחקור היכא דליכא איסור לפ"ע כגון דלא"ק בתרי עברי דקי"ל דאסיר עכ"פ משום מסייע יע"ע אי גם בזה הנשים חייבות, דלכאור' נר' דפטורות לפי הטעם שכתב הריטב"א ז"ל ואחר הפוס' שהוא אסור מטעם דכל ישראל עזל"ז, והרי כתב הר"ן ז"ל בפ"ג דברכות דנשים אינם בכלל ערבות כו' וכן הוא לעת רבי' יונה שם, ועם שהרב מהרימ"ט ז"ל בחי' לקידושי' לד"ע רצה לומר דהנשים והטף הם בכלל הערבות יע"ש, הלבר קשה מדברי הראשונים, וכבר תמה ע"ד הרב זרע אברהם בתא"ח סי' י"ג והסכים לדין דאינן בכלל הערבות כלל יע"ש

וראיתי להרב מוצל מאש אשר בסו' אש דת שכה' דהא דהנשים אי איתנהו בערבו' ליש להסתפק אי ה"ד במל"ת ומ"ע שאין הז"ג אבל במ"ע שהז"ג דנשים פטורות או לא יהיו ערבניות, וכתב לגזרת הכתוב הוא דאינן חייבות בערבות מפני שאינן חייבות באותן המצות שהרי כמה מצות דחייבי' הכהנים וליתנהו בישראל היאכן לומ' דישראל אינן ערבין באותה מצוה יע"ש והרב הגדול כתב בס' עץ החיים בס' קרח דפ"ז ע"א משם הרב מ"ז עמ"ש דנשים ליתנהו בערבות מדכתי' בפ' ערבות טפכם נשיכם כו' לעוברך בברית כו' ועוד שאמרו בפ"ק דע"ז דנענשה אשתו של רחב"ת על שלא מיחה בבעלה ומהא מדין ערבות כמ"ש בשבועות ע"פ וכשלו איש באחיו איש בעון אחיו ומסיק כשיש בידו למחות יע"ש ואי' משם מוהרמ"ג ז"ל דנשים במה שהן איתנהו חייבות איתנהו בערבות יע"ש וא"כ הוא זה ק"ל על הרב מ"מ שכת' להפך ועיין להרב זרע אברהם בתשו' הנז' שכתב כדברי הרמ"ג דבמצות דחייבות איתנהו בערבות ועיין להרב שמע יעקב ס' וילא דנ"ע וא"כ בנ"ד שהוא לאפרושי מאיסור ולא לסייע יע"ע והוא מטעם דכל ישראל עזל"ז אם הנשים חייבות בזה במחלוקת הוא שנוי וכמדובר אלא די"ל כמ"ש הרב שמע יעקב שם דבדרבנן חייבות וא"כ בחקירתינו דבלא"ה הוא איסור מדרבנן כמ"ש התוס' חייבות ועוד נ"ל מטעם אחר דהנשים חייבות והוא במה שראיתי להגאון מרן זקני נר"ו בס' הנחמד תז"ל לא"ח סי' מ"ח שהטיל פשרה בהא דכתבו הרא"ש ור' יונה ז"ל דנשים ליתנהו בערבות וכל קבל דנא מצינו כמה סוגיאות מוכיחות דנענשו אנשים בשביל הערבות וכתחיא דאשתו של רחב"ת וכתי' ליישב לזה דתנה ערבות איתיה במ"ע ובמל"ת ואיינו בגדול שיש בידו כח למחות כגדול הדור וגדול הצעיר וגדול הבית ובהא אם אינו מוחה הוא נתפס בעון הדור כאלו הוא עצמו עשה האיסור אבל במצות עשה דהוכח תוכיח את עמיתך להוכיחו בנחת ובלי רכה לאפשר שיחזור בו החוטא מעון שבידו במעשה זה אינו תלוי בערבות כלל וכיון שכן נכללו גם הנשים והגרים כמ"ש הרב החינוך וע"ז הוא דנענשת אשת רחב"ת משום דבעידן ריתחא ענשי' המעשה יע"ש

ודברין קיים וקיימים וא"כ בהא דעיקר חקירתינו הוא כיון דכיד האשה למנוע לאיש הזה שלא יעשה אותו דבר של איסור או שבידיה שלא לתת לו דבר הגורם לאיסור או שלא לסייעו דיש סיפק בידה שלא לסייע יע"ע, א"כ לחייבות, ועם שהריטב"א והרב זקן אהרן והרב"י כתבו הטעם משום דכל ישראל עזל"ז לא בהו למעט הנשים כל דאפשר להם לנשים לאסור ולקיים איסו' זה ולא לסייע יע"ע, ומ"ג לרש"י ז"ל בסנהדרין דע"ה דנקט איסור מסייע יע"ע מדכתי' הוכח תוכיח את עמיתך שכת' גבי נעמן נהי דמצו' הוכח תוכיח ליכא מ"מ לא הו"ל לומר לך לשלום דנראה מודה לו עכ"ל יע"ש דמש' מדברין למצו' הוכח הוכיח נגעו בה וכל כה"ג דאיכא היובא משום עשה דהוכח תוכיח גם הנשים חייבות.

ועוד שהרי הרמב"ם ז"ל בפיה"מ בפ"ו דתרומות מ"ג כתב דאיסור מסייע הוא מדכתי' אל תשת ידך עם רשע והרי במל"ת כולם מחוייבים אחד אנשים ואחד הנשים דהשוה הכתוב אשה לאיש וא"כ אין להם לסייע יע"ע ונ"ל דגם הוא רמוז בפסוק עצמו דלפ"ע לא תתן מכשול דהכונה במ"ש לא תתן ר"ל לא תניח לכניו האיסו' ר"ל לא תניחנו שיעשה דבר איסור והוא ע"ד שאמר הכתוב ולא נתנו אלהים להרע עמדי וכמ"ש הרב מנחת בלולה יע"ש, ועיין להרב ישועות יעקב ס' קי' שרה וא"צ דעיקר קרא גופיה דאיירי בעלות והנשים ליתנהו בלאו זה דקי"ל אנשים ולא נשים. וכמ"ש הרב החינוך ס' משפטים סי' פ"א והרמב"ם גופיה בפ"ט מה' עלות ה"ב מ"מ הפס"ל דבאסמכתא זאת לקייכי שפיר גם נשים כיון שבידיהן שלא לסייע ידי עוברי עבירות הן חייבות

סימן לו

עוד יש לנו לדעת בענין זה אי איכא איסו' משו' לפ"ע לא"מ במונע לחבירו מלעשות ולקיים מצות עשה וכבר ראיתי להרב ליהודי ה' נר"ו בלי"ן שעמד בזה יע"ש ולעד"ן להביא ראיה דגם במ"ע שייך איסור זה ואפי' שהוא בשב וא"ת ממ"ש הרב בחי' קי' לא נודע למי לדה"י עמ"ש שם בש"ס דירושת גר מגוי אינה מד"ת אלא מד"ס דהניא גר וגוי שירשו את אביהם גוי, גר יכול לומר טול אתה ע"ז שבמקום פ' ואני מעות טול אתה יין ואני פירות ומשבאו לרשות הגר אסור ואי ס"ד דאורייתא כי לא באו לרשותו נמי כי שקיל חילופי ע"ז קשקיל אלא מדרבנן כו' יע"ש והק' ע"ז הרב הני' שם וז"ל ואי קשיא דהגר וע"ה שירשו אביהם ע"ה והניח פירות מעושרים יכול החבר לומר לע"ה טול אתה פירות שבמקום פ' ואני פירות שבמקום פ' פי' דהחבר יכול ליטול המופרשים ומותר לעשות כן דא"כ פליגי הוויהו במעושרים ושאינן מעושרים ס"ס ע"ה לא ירצה לעשר את חלקו וליכא משום לפ"ע לא"מ כיון דלא אתא לידיה דהבר ש"מ דאפי' בירושת מד"ת עד דמטי לידיה לא הוויא ברשותייהו עכ"ל

עכ"ל והרי הכא בענין איסור מעשר ליכא כ"א משום מ"ע גרידא כמ"ש הרמב"ם בפ"ו ה' מעשר יע"ש ועכ"ז איכא משום ל"ע לת"מ אסלא דעדיין אינו ברשותו כמ"ש הרב ז"ל

אמנם שראיתי להריטב"א ז"ל בחי' לסוכה לד"י ע"ב גבי מ"ש שם במש ר"ה ורבה בר ר"ה איקלעו לבי ר"ג אנכייהו ר"ל בסוכה בנויה מופלגים מהנה ד' טפחים אשתיקו כו' כתב וז"ל ואע"ג דאכתי לא ידע ר"ג דהדרו משמעתייהו או להוו שלוחי מצוה אגניתו לפום דעתיה ולא הש דהוי אתיכה לאיסורא לדידהו ויתני בסו' פסו' ומברכי אחם שלא כראוי והוי כנותן מכשול לפני פקח כו' יע"ש, הרי דנקט הריטב"א טעם האיסו' משו' הברכ' ולא מפני דמבטלי מ"ע של ישי' סוכה ואפשר לדחות דל"ד מכני הברכה אלא דר"ל דכיון דלפי דעתם הסוכה כשולה איכא נמי משום איסור הברכה ואה"ן דלענין איסור דמכשיל את העור אפי' בלתי הברכה איכא ועדיין צ"י

עוד נ"ל להביא ראיה לזה ממ"ש ר' יונה ז"ל בסו' פ' אלו דברים וכסק מור"ם בא"ח בס"ס קס"ט דאסור להאכיל למי שלא נטל ידיו משום ול"ע לת"מ וכן פסק מרן בס"ג שם בס"ב דלא יתן לאכול למי שלא נטל ידיו משום ול"ע לת"מ וכ"פ הר' הלבוש דעובר משום ל"ע יע"ש בסי' קס"ג וקס"ט והרב"ח ז"ל כתב בסי' קס"ט דבנטילת ידים כיון דעובר מיד אל"ע אסור אבל בברכה שהוא אח"כ אינו עובר על ל"ע יע"ש ועמ"ש הרב ערך השולחן נר"ו שם בסי' קס"ג

ומיהו אין מכל זה ראיה לעבור אל"ע מד"ת דאפשר דהוא מדרבנן וכמו שכן משמע מעניינו גופיה אלא הא מילתא מהוייב האדם לסייע לחבירו בכל דבר מצוה אם היכולת בידו וכמ"ש ראיתי להרב מג"א בא"ח סי' תרע"א סק"ה שכתב וז"ל ואם יש לו שמן כמנהגו ולחבירו אין לו כלל מוטב שידליק בכל לילה א' כדי שיתן לחבירו דהא מדינא א"צ להדליק אלא א' עכ"ל וה"ט דיש חיוב לסייע לחבירו שיקיים המצוה בכל הבא מידו ועם שראיתי להרב בית יעקב בתשו' סימן קי"ד שכתב דאין ליתן טליתו או אתרוג שלו לכפר כו' והוא יברך על של קהל הרי חילק הרב שם דה"ד ליחיד אבל לזכות לרבים מצי זכי יע"ש הטעם משום דיש לן לעשות עיקר המצו' בממונו משא"כ הכא דהוא משום מן המהדרין והוא ברור ועל מ"ש הרב א"ר שם ע"ד הרמג"א וע"ל הרב"י אלו דלותן לחלק בהכי יע"ש, לעד"ן דהדבר ברור ואינו דוחק כלל והוא ברור לחלק בהכי ומ"ג דהרמג"א בעצמו בסי' תרנ"ה ס"ק י"ב הביא קך דינא דאתרוג משם הרב מ"מ וע"כ צ"ל עו' דשאני בין יחיד לצבור וכמ"ש הרב"י

וגדולה מזו ראיתי להרב בית יהודה בח"ב סי' כ"ו בשנים שהיו במדבר ואין להם כ"א כזית מצה לפסק מאן דאלים גבר כו' והכריע הרב עקרי הד"ט בא"ח סי' י"ע או' י"ג דה"ט דס"ל להרב"י דאין חיוב מצוה בהאי שיעור דאלת"ה לא הו"ל להרב לומר תאן דאלים גבר דנהי דמצוה מן המובחר ליכא בה"ש הסברא נותנת דעשייה מצוה שאינה מן המובחר יהיה זכות יותר גדול בצירוף של חבירו לשלו מעשייתו הוא בלבד המצוה מן המובחר עכ"ל הרי מבואר כמה אלים זכות מזכה לחבירו דאפי' בכה"ג דאינו מקיים המצוה בשלימות כ"א האי בלבד עכ"ז עדיף טפי לתת לחבירו שיזכה גם הוא נהי תאחר ממה שיקיים הוא המצוה בשלימותא והוא לבדו

ואולם לע"ד אין נראה כן דהא מיהא החיוב מחייבתו התורי' היא מצוה שלימה וא"ש כן בודאי דהחיוב מוטל עליו לעשות המצוה כתקנה ודוקא בדבר הנוסף על עיקר המצוה כהידור מצוה וכדומ' אזי בכה"ג מוטב שיבטל תוספת והידור המצוה וכדי שיזכה גם לחבירו בעיקר המצוה ע"ד שכתב הרמ"א ועפי' מזאת לא שמענו ולי"ק ע"ד הרב"י אלו כ"א כיון דבדרך אלמות הוא גרוע וכמו שכבר עמד בזה החייר הגדול הגאון מרן זקני נר"ו בס' הנחמד חק"ל א"ח ס"סי ז' יע"ש וכבר אני הדל כתבתי בזה בדרכו' נס"ל והכמי"ג ועיין מ"ש עוד בס' הקטן לב חיים ח"א סי' י"א דקכ"ה ע"ה ובהשמטות לשם דקמ"ג ע"א ובספרי סל"א הוו"ד סי' ו"ין יע"ש

סימן לז

עוד מילתא בכותאי לעמוד אי שייך לפ"ע גם באיסורין דרבנן והנה ראיתי להרב ארעא דרבנן אות ש"ס שכתב משם התוס' בפ"ק דע"ז דכ"ך ע"א ד"ה תיפוק ליה כו' שכתבו דלדעת ר"ת ז"ל דשייך למימר לפני עור אף במידי דרבנן יע"ש, וראיתי שם בגליון שכתוב וכן מוכח נמי מפרש"י פ' שואל דק"ן גבי מתני' דלא ישכור אדם פועלים א"יק ס"ט ע"כ והיינו דרש"י פי' שם עמ"ש ולא יאמר אדם לחבירו לשכור פועלים דכיון דאסור המשלחו עובר משום לפני עור אך צריך לדעת דמ"ש התו' שם ד"ה ודבור מי שרי נראה דאיסורו הוי מדאורייתא ויש לעמוד בזה

אך מדברי רש"י והר"ן ז"ל במס' ע"ז דט"ל ע"ב במ"ש אין לוקחים ימ"ח מה"ג אלא מן המומחה פי' שחנונים שבסוריא חשידי דלא קפדי אלפני עור לא תתן מכשול כו' ואיסורים אלו אינם אלא מדרבנן וכמ"ש בב"י יו"ד ר"ס קי"ט והרשב"א ריש סי' חקנ"ג יע"ש ועיין עוד בי"ד בסי' נ"ה ס"ה ובש"ך שם סק"א ובכנה"ג י"ד סי' ס"ב הג"הט אות י"א ואות י"ט ולהרב בית יהודה ה"א חיו"ד סי' טו"ב ולהרב בני יהושע חיו"ל סי' ג' ודוק ועיין מ"ש הר"י בברכות פ"ג אלו דברים ופסקו מור"ם בהגה א"ח סו' סי' קס"ג ומ"ש רבני האחרונים שסהלא בספרא' ועיי' לעיל בסי' הקודמים מ"ש בם"לועוד יש מקום להאריך בזה ואין כאן מקומו

סימן לח

יש לחקור באיסורי' שהזהירה התורה על המאכיל כאוכל ועל העושה איסור במעשה אי איכא גם בכה"ג משום ולפני עור לא תתן מכשול או דילמא לא

על החקירה הזאת עמד עליה החייר הגדול עט"ר מז"ה נר"ו בס' הבהיר חק"ל בח"א סי' ס"ח דקי"ו ע"א וכת' וז"ל בהנך לאוי כגון לא תקיף ולא ישרטו וכתובת קעקע דגלי בהו קרא דהמאכיל כעושה האיסו' לא קאי עלייהו לאו דל"ע ולאו דלספויי לקטן איסור וכי תשו' בדבר הא' דכל עיקר לאו דל"ע לא אצטריך אלא במקום שלא חייב למאכיל כאוכל דאלו בהני שכבר חייב למאכיל אף למלקות למ"ל איסור זה דל"ע וכיון דלאו זה דל"ע בסתם אמר ומתוק' שפיר בהני לאו דלא חייב בהם למאכיל לא מוהמינן ליה גם בהנך שכתב חייב בהו מלקות כו' ותי' קי"ל מת"ש בב"מ דע"א שהמלוה ברבית עוברים בל"ע המלוה והלוה י"ל דשאני רבית דמה שהזהירה התורה למלוה

במלוה ולוה כו' שהרי עיקר האיסור תלוי בין שניהם דלא משכחת לה שיצא רבית מבלי שיתנו וכיון שגוף האיסור עשו ב' חייב את ב' משא"כ בהנך לאוי שעיקר גוף האיסור נעשה בניקף ונשחת ונקרח ונרצע ונכתב בו קעקע וגם יתכן שיעשוהו בלי סיוע מאחר וה"ד, ולפי הנראה מלשונו דלא חייב המקי' כו' בלאו דלבני עוד אף אם לא היה, הניקף ניקף כ"א ע"י כגון שאינו יודע וכן משחית לחבירו וכדומה להם שהתורה לא הזהיר לתוספת האיסור כיון דעיקר האיסו' בגוף הניקף כו' וגם יתכן שיעשהו בלי סיוע אף שעכשיו אינו יכול לעשות כי אם ע"י סיוע לא חשבי' ליה לאיסור המקיף איסו' מוכרח כמו מלוה ולוה דרבי' דהאיסור הוי בין שניהם ולא אפשר דיעשהו בלי סיוע
והו הנלע"ל כונתו פשוטה

מעתה ק"ל אהרי ניו"ק מת"ש התוס' והריטב"א בש"מ שם בב"מ דע"ה ע"ב ד"ה ערב ועדים אין עוברים אלא משום בל תשימון כתבו וז"ל זימנין דעברי נמי אל"ע לת"מ כגון שלא היה מלוה בלא ערב ועדים אבל כו' יע"ש וכ"כ הרא"ש ז"ל הרי דאף באופן דאין נעשה גוף האיסור בין שניהם ובלא"ה משכחת האיסור שהזהירה התורה מ"מ כיון דלא אפשר לעבור האיסור כ"א בסיבתם חייב בלאו דל"ע אע"פ דאיכא איסור דעוברים בבל תשימון ואף אם נדחוק כו' דגם במקיף וכיוצא מיירי כשהיה יכול להקיף הניקף בעצמו לפי דברי התוס' לנראה דליכא איסור משום ל"ע א"כ מה כל החרדה הזאת לחלק ולדון כדבר חדש דת"ל דבאופן כזה ליכא לאו דל"ע ועוד דזה אינו דהרב מרן זקני נר"ו בכל אופן איירי וע"כ צ"ל דאיירי אף כשאין הניקף וכיוצא יכולין לעשותו דבכה"ג איכא משום ל"ע וע"ז דן את הדין דכל שהוא עובר על לאו בעיקר החיוב אינו עובר משום ל"ע והדבר קשה מערב ועדים דאף שעוברים משום לא תשימון איכא איסורא דל"ע

ועוד מטעם אחר א"א לומר דגבי מקיף וכיוצא אף דאפשר לעשות האיסור בעצמם בלתי סיוע קאי בל"ע דהרי כתבו הרב הפרישה בי"ד סימן קט"ן והרב כנה"ג שם הג"הט אות י"ג והרב פני משה ה"ב סימן ק"ה והרב זרע אברהם בי"ד סי' א' דס"ל דאף בלוה ברבית אלו לא היה הלוה לוה ברבית היה יכול המלוה להלוות לאחר בלא רבית באופן כזה לא קאי הלוה בל"ע יע"ש וא"כ כ"ש במקיף דהוא קל יותר דאינו נעשה גוף האיסור כ"א בניקף ובודאי דבכה"ג פשיטא הוא דגם המקיף פטור בל"ע אלא שחייב בלאו כמו שחייב הלוה בלאו דלא תשיך וכיוצא ואף שכבר ראיתי להרב משפטי שמואל בסי' קל"ד שהוכיח דהא דאמרי' דהיכא דלא קאי בתרי עברי נהרא דלא מחייב בל"ע היינו דוקא כשבאותה עשיה אינו עושה גוף האיסור כהושטת יין לנזיר ואבר מן החי לב"נ דאין ההושטה גוף האיסור רק מה שימשך ממנו אבל היכא דבעשיית עצמה הוי האיסור אז אין חלוק האיסור אליבא דכ"ע והביאו הרב יד מלאכי במע' למ"ד אות שמ"ה ומזאת התשובה לן הרב חסדי דוד בתוס' פ"ג דמכות דע"ו ע"ב שכתב בד"ה הקורא כו' וז"ל ובקורא מלבד דקעב"על לאו ולוקה פשיטא דעובר נמי משום ול"ע ולא עוד אלא דאפי' בענין שהיה יכול הנרקא לעשותו בעצמו עכ"ז הקורא עובר כו' וסברה פשוטה היא זו וכ"כ הרמ"ש הביאו הרב יד מלאכי בכללין ע"ש

ולעי"ד אחרי ניו"ק ק"ל דמלבד שכבר כתבנו משם הרב הפרישה ושאר גדולי האחרוני' שכתבו להדיא להפך איך כתבו כן בפשיטות בלי

מחלוקת עוד בה שהרב כנה"ג בי"ד סי' ז' קי"ס הג"הט אות ט' וכן הרב כהונת עולם בס' רבית הק' ע"ד הרמ"ש אלו מדברי התו' דב"מ דע"ה דכתבו דזמנין ערב ועדים עברי בל"ע היכא דקאי בתרי עברי נהרא ולכי דברי הרב מ"ש בכל אופן עברי ערב ועדים בל"ע וכתב שם הרב כנה"ג דגם הרב גד"ת והרב לח"ם והרב תוס' יו"ט ס"ל כדברי התוס' יע"ש

וכבר הבאתי ג"כ לעיל שהרא"ש והריטב"א כתבו כדברי התוס' וכן ק' עוד ע"ד הרב מ"ש ממ"ש התוס' בחגיגה די"ג ע"א ד"ה אין מוסרין כו' דכתבו דהמלמד לגוי תורה דעובר על ל"ע ה"ל דליכא גוי אחר המלמדו דהוי בתרי עברי נהרא וא"א כדברי הרב מ"ש דכל שהוא גוף האיסור אין לחלק בין לקאי לתרי עברי נהרא דאפי' דלא קאי בתרי עברי נהרא חייב אמאי כתבו התוס' שאינו עובר היכא דאל, ובו"ר להרב מהרי"ח המגיה בס' עין יהוסף בשיטת מניע' ד"י ע"ב בתוס' ד"ה דאמר לישראל כו' די"ד יע"ש וכן נמי ק"ל עמ"ש הרב מ"ש שם דהיכא דבודאי עביד האיסור אף דלא קאי בתרי עברי נהרא חייב והרי הכא כשהוא מלמדו בודאי עושה האיסור ואפ"ה מצריכין התוס' ז"ל בתרי עברי נהרא וכן קשה ממ"ש התוס' ז"ל בב"מ לע"ה דערב והעדים אף שהם ערב ועדים בודאי דיעביד האיסור ואפ"ה הצריכו התוס' והרא"ש ז"ל דלעימייהו בתרי עברי נהרא

ואין להביא ראיה לדברי הרמ"ש דכתב דהיכא דהוי גוף האיסור א"צ לקאי בתרי עברי נהרא ממ"ש הרמב"ם בפ"ה מה' נזירות דין ד' המטמא את הנזיר אם היה הנזיר מזיד הנזיר לוקה וזה שמטמאו עובר משום ל"ע וכן מ"ש בפי"ג מהלכות כלאים דין ל"א המלבים את חברו כלאים אם היה הלובש מזיד הלובש לוקה והמלבים עובר משום ל"ע וכן בפ"ג מה' אבל דין ה' המטמא את הכהן אם היו שניהם מזידים הרי הכהן לוקה וזה שמטמאו עובר על ל"ע כו' יע"ש הרי נראה דאפי' דלא קאי בתרי עברי נהרא שו"ר להרדב"ז בס' יקר תפארת בה' נזירות שכתב ע"ד הרמב"ם שהמטמא את הנזיר כו' וז"ל מ"ש רבי' וזה שמטמאו עובר משו' ל"ע לת"מ היינו דקאי בתרי עברי נהרא יע"ש ודלא כמ"ש מהרי"ח הרב המגיה בס' עין יהוסף במקום הנ"ל יע"ש. ועיין בס' פרי עץ חיים אבינגדור דכ"ו ע"ב שהנ"ע ובס' נדפס מחדש פרי העץ דע"ב ע"א ומ"ש לעיל סי' ל"ג יע"ש בס"ד אלא דאית גופה צריכה רבה אמאי לא כסקו הא דנאמר בגמ' דע"ז ד"ה ע"ב דקאי בתרי עברי נהרא

איך שיהיה הראת לדעת דהתוס' והרא"ש ז"ל והריטב"א והלח"מ והגד"ת והתוס' יו"ט והרב הפרישה והרכנ"הג והרב כהונ' עולם והרב זרע אברהם סברי מרן הכך לדברי המשפטי שמואל והוא פלאי איך היתה עלמ"ה מהרב יד מלאכי והרב חס"ד ולכתוב בפי' דס' פשוטה לחלק בהכי והא ליתא כמ"ש ועו"ק דהרב הס' דיעלתו שם לבי'מזה באותו דף ע"א כתב דהמלבים לחבירו כלאים עכ"פ עובר הוא על ל"ע אפי' לא הלבישו ממש אלא הזמינו והוא היכא דקאי בתרי עברי נהרא יע"ש ואולם מצינו להרב הס"ד תנא דפליג על מ"ז הרב נר"ו וכמבואר

עוד אני מתמיה ע"ד הרב משפטי שמואל בחילו' שני שכתב דכל היכא דהוא ברור דודאי עביד אז אפי' לא קאי בתרי עברי נהרא והרי כתבו התוס' שם באותה סוג' דמס' ע"ז ד"ו ע"ב ד"ה מנין שלא יושיט כו' וז"ל ולפ"ז אסור להושיט למומרים דנראה איסור אע"ג שהוא שלהם כי הדבר ידוע שיאכלנו'

כו' ומיירי בדקאי במקום שלא יוכל ליקח אם לא יוסיע לו וזה כלתסיק דקאי בתרי עברי נהרא יע"ש, וכ"כ הרא"ש אלא דשינה קצת שכתב בסי' ב' וז"ל הילכך אסור להוסיע למומרים דבר איסור לפיהם שלפס היכא דקאי בתרי עברי נהרא עכ"ל והיינו בודאי שהדבר ברור שיאכל שהרי דברי התוס' הוא נקט וכ"כ בפסקי הרא"ש ז"ל שם ואסור להוסיע דבר איסור לפוקר כו' עי"ש הרי דאף דודאי יעשה האיסור אפ"ה אצטריכו בתרי עברי נהרא וזה תמיה גדולה להרב ז"ל בריש חי' זה תוכיר דברי התוס' והרא"ש במה שכתבו ברישא דבריהם ומכ"ן ק' גם לחילוק הג' שכתב דהאומר לתומר דיעשה איסור שהוא גוף האיסור דהיינו שיעשה מלאכה בשבת דלא צריך בתרי עברי נהרא יען הוא גוף האיסור והרי הכא מנוחן גוף האיסור לעיו של מומר לא תהא גרוע מאמירה לגוי שיעשה מלאכה דאי חיישינן שלא יאכל כ"ש שיש לחוש שלא יעשה מלאכה ואף לחילוק א' שכתב דהיכ' שהוא לא עיד בזה ואני המעוררו איכא איסור אף בדלא קאי בתרי עברי נהרא דבמלא דאתה מודה לו כו' יש להוות מדברי התוס' אלו וכהיות דאינה דקייס כ"כ ע"כ לא הארץ בזה

והנה בדברי הריטב"א דבכ"ת הביאו הר"בש"מ דע"ה ע"ב וז"ל ערב ועדים כו' ולא משום ול"ע לת"ת כיון דאפשר זולתם עכ"ל וכתבתי לעי' דכונת דבריו כדברי התוס' והרא"ש ואף שכונת דבריו הוא לומר דכיון דאפשר זולתם דהיינו להלוות שלא על ידיהם עתה שהוכרחו להיות מלוה על ידיהם ולא אפי' בלא"ה כיון דאפשר זולתם לא קאי עלייהו לאו דל"ע וכן ראיתי אח"ז להרב נוה שלום בחי' פוסקי' על מס' ע"ז סי' ה' ד"ק ע"ב שכתב ע"ד הריטב"א ז"ל ונויהו נלדבריו משמע כיון דאפשר זולתם אע"ג דאיהו לא עביד השתא אלא ע"י ובלא"ה לא עביד לית ליה איסור דל"ע ודלא כהתוס' עכ"ל, הן אמת דהכי משמע כשט דבריו וכן הבנתי אני בעניי אך שבתי נהתמהי מת"ש הריטב"א ז"ל בעצמו בש"מ לפס בפ"ק ד"י ע"ב כהן דאמר לישראל קדש לי אשה גרושה וכתב הריטב"א וא"ת והאיכא משום ל"ע ותי' בתי' ב' וז"ל עי"ל דמיירי כשהכהן עצמו יכול לקדשה לעצמו ובכי הא ליכא משום ל"ע כדאיתא בפ"ק דע"ז יע"ש, הרי דסובר הריטב"א בדברי התוס' דכל שהיה יכול לקדש לעצמו אז אינו עובר בל"ע הא לא"ה דאי אפשר להכהן לקדשה כי אם ע"י שליח אז עובר השליח בל"ע ואף דלבעמים יכול לעשות שלא ע"י שליח א"כ ע"פ צ"ל דמ"ש בריבית דאפשר זולתם ר"ל בדאפשר זולתם כדברי התוס' ונעלמו דברי הריטב"א מהר' נוה שלום גם מה שרצה לומר בתחילה דכוונת הריטב"א דאפי' זולתם היינו בערב ועדים אחרים יע"ש מדברי הריטב"א אלו נראה דליתא שהרי במקדש לכהן איכא נמי דאפ' לעשות ע"י שליח אחר ודוק ועמ"ש בסי' ל"ג בס"ד,

ונחזור לדברי עט"ר מ"ז הרב נר"ו במ"ש דשאני רבית דגוף האיסור נעשה בין שניהם וא"כ לא הוי תוספת איסור וע"כ קיימינן בל"ע משא"כ בלא תקיפו דאיסור עושה בניקף לבד יע"ש וע"פ זה יתיישב נמי מ"ש ביבמות דכ"ל ע"ב מתיב רבין בר נחמן לא יקחו כו' אמר רבא כל היכא דהוא מוזהר היא מוזהרת כו' וכרש"י והאי קרא לאו להזהיר כשרות אתי אלא פסולות שלא לינשא לכשרים שכשם שהכהן מוזהר שלא ליקח זונה והללה כך היא מוזהרת שלא תשאנו יע"ש וכתב הרמב"ן והרשב"א והרב המאירי ז"ל דאע"ג דלעולם איכא לאו דל"ע לאשה שלא תנשא לכהן מ"מ אינו לוקה על לאו דלא יקח ולוקה על לאו זה אפ"ה עוברת על ל"ע וע"כ צ"ל דכיון דהאיס' נעשה בין שניהם איש ואשה יחדיו ידובקו על זה קאי האשה בל"ע ולעד"ן דגם האיש העובר על ל"ע במה שגורם שהאשה ינשא לו ויעבור על לאו דלא יקח,

איברא דמ"ש עט"ר מ"ז הרב נר"ו בגל השני דליכא באקלאוי דהייב הכאו' למאכיי' האיסור לעושה האיסור משום ל"ע שכתב וז"ל וגם מגל אחר י"ל כן שהרי בלאו דל"ע הקפיל הכתוב דאע"ג דאינו עושה הוא גוף האיסור שלא יכשיל באיסור גם את חבירו אבל בהכך לאוי שהט עמאס להבירו כבר חייב בהכ משום מקיף וכיונה אין נד שיכשיל את חבירו כי היכי דליקוב עלייהו נמי לאו דל"ע משא"כ גבי רבית דהלאו דקאי עליה המלוה אינו אותו דקאי עליה הלוה ניה דכל חד יחד לו הכתוב לאו בכ"ע וע"כ נלאנ דליקיה במלוה קאי עליה הלוה בלוה וכן המלוה יע"ש והשתא לפי סוגיא דיבמות ודברי הראשונים הרי דאף דהאיש ואשה ב' עוברים בלא יקחו ואפילו הכי עוברים בלפני עור, ואין לדחות ולומר דהא מיהא אצטריך קרא לומר לא יקחו ב' פעמים וע"כ כל א' מוזהר שלא לעבור על לאו שכנגדו אפי' שהוא בלאו א' ובפ' א' יען אצטריכו ב' פעמים לא יקחו זה אינו דהרי בגמ' הקשו מהכא נפקא מלרב"י אמר רב נפקא דאמר רב יהודה אמ"ר וכן תנא דבי ר"י איש או אשה כו' השוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשים שבתורה ופריק אי מההיא הו"א לאו השוה בכל, אבל שאינו שוה בכל לא יע"ש וה"א כמ"ש למלכתיב ב' פעמים לא יקחו הוא דחייב גם בל"ע ואי כריך מהתם נפקא דהשוה הכתוב אשה לאיש והרי ליכא איסור משני ל"ע. וכן לתי' ב"של הרמב"ן שם שתי' להם לאו משום לא יקחו לגלי דגם הנשים חייבות לא היו חייבות אפילו בל"ע כי היכי דאמרי' בלא יקחו דלא היו חייבות לכי שאינו שוה בכל ה"ה בל"ע יע"ש ועיין להרב מהזיק ברכה בי"ד סי' ס"ב יע"ש והרי בלא כתיב לא יקחו היו חייבות משום דהשוה הכתוב אשה לאיש נמצא דלא גלי קרא לא יקחו נ"פ כ"א משום הס"ד דלא היה יכול להיות הנשים חייבות משום לאו זה שוה בכל הא אם היה שוה בכל אף שהוא מלשון א' ובפסוק א' בלא יתרון היו חייבו' בלאו ול"ע כדברי הרמב"ן ז"ל ושאר מפרשים וצריך עוד לעמוד בזה ועמ"ש ררב מוכל מאם שנס' אש דת סי' מ"ה וק' מכל מה שנתבאר והראיה שהביא מהלעיטהו לרשע יש לעמוד לצח הפנאי וכבר עמלתי בזה בחבו' לחז"ת לקמן בס"ד וע"ל הרדב"ז היגנות סי' קנ"ב כמו שיע"ש ועיין בכנ"הג בי"ל ר"סי ס"ב באיסור אבר מן החי דב"נ מוזהר מקרא דאך בשר ויעראל מקרא אתרינא ואיכא משום איסור לפני עור יע"ש ודוק;

סימן לט

נשאלתי על מעשה שהיה דנפלה אחיכת שומן של בשר לתוך קדרה של דגים והיה בדגים ס' לבטל השומן אי מתבטל ואם יש להחיר בכל דבר האסור משום סכנה אם נתערב בדבר אחר אי בטל בס' או לא

תשובה ראיתי להרב ר' יונה ז"ל בס' איסור והיתר בכלל כ"ג בי"ז' שכתב וז"ל כתב

כתב במרדכי וכ"ו דלדבר דיש בו משום סכנה דינו כאיסור לבטלו בס' ויותר חמיר. דאפי' ביבש במינו צריך ס' עכ"ל. וכ"ש חתיכת בשר דנפלה ליורה של דגים או איפכא דיש שם סכנה לד"א דצריך נגדו ס' עכ"ל. והנה מור"ם ז"ל בד"מ בסי' קי"ו ס"ו הביא לדברי הא"ו אלו וכתב וז"ל כתב בא"ו בשם המרדכי והשערי בפ"א מ לכל דבר של סכנה בעי בס' כמו שאר איסורים כו' ותמה ע"ד וז"ל ולבי תמוה הוא דהא חיישינן לגילוי אפי' בתמ"ש זה ואי אמר דלא יהא ס' אפי' אם הם נחשים רבים דשתו מהם עכ"ל.

והנה מ"ש מור"ם בד"מ בשם הא"ו בשם השערי ליתא והוא ט"ס וצ"ל וה"ז. אבל מה שתמה מהא דמים מגולים דאיכא משום סכנה ולא בטלי בס' דהרי אפי' במ"ש זה אינו בטל הארס כו' לע"ל ק' עוד על המרדכי גופיה דשם בע"ז בפ"ב דמס' ע"ז והנה שם שהביא הא דרבי יוסי לפ"ח דתרומות בדין גילוי בכלים כל שהוא וז"ל נר' לפ' בכלים כל שהוא בין רב בין מועט יש בהם משום גילוי דס"ל דאין המרה נאבדת בכלי אבל בקרקע' עד מ' סאה יש בהם משום גילוי ולא יותר ממ' סאה עכ"ל. הרי דהמרדכי גופיה כתב להדיא הך דינא דמים מגולים לא בטלי אפי' עד מ' סאה. ואיך כתב הא"ז בשמו דכל דבר דיש בו סכנה בטל בס'.

וראיתי להרב ט"ז בסי' קי"ו סק"ד שהביא לדברי הרב ד"מ אלו שהקשה ע"ד הא"ז וגם הוא הביא סיוע מדברי מהרי"ל שכתב דשלוחית מלג דנפלה לקדרה של בשר ונתבשל שם ואסר מהרי"ל הכל משום סכנה עכ"ל. משמע דל"מ ס' דחמירא סכנתא מאיסורא ח"ל יע"ש. ונראה דמה דהכריחו להרט"ז לומר דמהרי"ל איירי בנ"ל ביותר מס' משום דכתב ומהרי"ל סג"ל אסר הכל ומשום דקאמר הכל משמע דהוי יותר מס' וכ"נ מהטעם דקא יהיב משום סכנה מורה דהוי משום דחמירא סכנתא מאיסורא ה"א דאפ' דאל"ה לא הו"ל דינו' שסכנה אסר הכל אלא ומוהרי"ל סג"ל אסר בדינו ותו דמה בא לאשמעינו דודאי כיון דחיישינן לד"א יש לאסו' בס' א"ו דהחידוש הוא דאסר הכל ודוק בדברי הרט"ז שכתב אחר דברי מוהרי"ל משמע דל"מ ס' ודוק.

וזה ראיתי להרב ש"ך בס' נקודת הכסף שם בסי' קי"ו בס"ק ב' דהשי' ע"ד הט"ז אלו שהביא משם מוהרי"ל די"ל דלא היה ס' וכ"נ דלא מחמירינן בסכנתא טפי מאיסו' וכו' יע"ש. ולדידי אין זו קשו' ע"ד הט"ז כיון דמדברי מוהרי"ל מוכח דאפי' שהיה ס' אסרו מוהרי"ל סג"ל הכל משו' סכנה גם ראיתי להרב חוט השני סי' ס"ז דגם הוא כתב דכוונת דברי מוהרי"ל אלו דלא היה ס' ויש להשיב ע"ד דאין זה מוכרח ועו' יש להרגיש ע"ד דהביא דברי מוהרי"ל אלו שהביא הרב ד"מ לסייע לדבריו וזה אינו דהרב ד"מ לא זכר לדברי מוהרי"ל כלל אלא הרט"ז הוא דהביא לדברי מוהרי"ל

ועוד ראיתי שם להרב נה"כ ולהרב חוט השני דרצו לדחות לקו' הד"מ ע"ד הא"ז שהק' מהא דמים מגולים דלא בטלי דשאני זיהרא דנחש דמקלא קלי טובא יע"ש והנה אמת דיש חילוק ברור בין סכנת מים מגולים משו' ארסו של נחש לסכנת בשר עם דגים דמלבד דהסכנה היא משו' דבר אחר וקילא מסכנת הנחש זאת ועו' דאין כ"כ סכנה אפשר מצד קיומי כמו ארס הנחש ומצינן שפיר לחלק ביניהם וכן

בקדש ראיתי להרב פר"ח שם בסי' קי"ו ס"ק ד' דהביא לדברי הרט"ז אלו ושיית וכת' ע"ד וז"ל ולבר משום דאין ענין גילוי לכאן דאין הארס מתבטל אפי' במאה אלא עד שתאבד המרה משום דזיהרא מקלא קלי אבל בכאן בענין הדג כל דיש ס' הטעם מתבטל וכמאן דליתיה דמי יע"ש. הרי דהרב יצא לחלק בין ארס דנחש להא דדג אבל מ"מ לא דחה קו' הרב ד"מ שהק' ע"ד הא"ז מט"ז יען דעיקר קו' הרב ד"מ ע"ד הא"ז היא עמ"ש בכללות דכל דבר דיש בו משו' סכנה דינו כאיסור לבטלו בס' והא ליתא דארס הנחש דאסיר משו' סכנה לא בטיל בס' וא"כ קשה ע"ד. הרב נה"כ והרב חוט השני דרצו לדחו' לקו' הד"מ בהאי חילוקא ואכתי לא איפרק כיון דקו' הרב ד"מ היא במ"ש הא"ז לכל דבר דיש בו משו' סכנה ולאו בבשר עם דג לבד איירי שהרי סיים הא"ז וכתב הא"ז וכ"ש חתיכת בשר דנפלה ליורה של דגים דש"מ דעד השתא מ"ש דבר האיסור לאו בבשר ודג מיירי וא"כ לא תי' כלל וקו' הרב ד"מ במקומה עומדת.

ומה שהביא הרב נה"כ ממ"ש בס' אבי רברבי וז"ל דבר דיש בו סכנה כגון בשר ודגים בין לח בין יבש לבטל בס' עכ"ל. אחרי המ"ר הדבר קשה דממקום שבא מדברי הרב אפי רברבי אין הכרח כלל דהרי לא כתב בכל דבר דיש בו משו' סכנה דבטל בס' אלא אדרבא פי' דבריו וכתב בפי' לדבר דיש בו סכנה כגון דגים ובשר כו' דס"מ הא בשאר דברים דיש משו' סכנה לא בטלי בס' אבל דברי הא"ז שכתב בכללות כל דבר סכנה ק' וקו' הד"מ

וראיתי להרב כנה"ג שם בסי' זה בהגב"י או' כ"א דהביא לדברי הרט"ז ותמה מהא דמוהרי"ל דלא היה ס' יע"ש וכבר ביארנו דאין זה הכרח גמור וכת' עו' שם לתרץ קו' הד"מ ע"ל הא"ז דשאני ארס נחש דאין לחלק בין ס' ליותר מס' דהארס אינו מתערב כדי שיתבטל אלא או צף או משוקע או סוקע והכי' אם היה מתערב זיהרא מקלא קלי והכי' באלפי אלפים אבל בדברים האסורים משו' סכנה לד"א בהא ודאי כיון דלענין איסו' אינו נ"ט ה"ה לענין סכנה אין במעט ההוא כח לשלוט במרובה שיהיה בו סכנה וגם הד"מ ודאי דעאוולא הק' ע"ד הא"ז אלא עמ"ש מהמרדכי דלדבר דיש בו סכנה דינו כאיסור. דמשמע אפי' סכנת ארס עכ"ל הנה רואה דהרב כנה"ג הבין בכונת דברי הד"מ דכל עיקר הקו' ע"ל הא"ז אינו אלא כ"א עמ"ש כן גבי דבר דיש בו סכנה דמשמ' אפי' בסכנת ארס ובזה שפיר מקשה וכמו שביארנו

אלא דיש לדקדק ע"ל הרב כנה"ג בעיקר הי' זה שכת' דשאני ארס הנחש דאינו מתערב כו' דהא ניחא לפי' הב' שכ' הטור שם בסי' קי"ו וכ"כ הרי"ף והרא"ש ז"ל בפי' א"מ בפי' דמתני' דקתני בפ"ח דתרומות שיעור המים המגולים כדי שתאבד המרה ברס דהיינו עד מ' סאה ניכר הארס ויותר ממ' סאה אינו ניכר ואסו' וש"מ דאינו מתבטל אפי' באלפי אלפים וע"כ צ"ל דארס נחש אינו מתערב ומתבטל אבל לפי' ראשון שכת' הטור שם וכ"כ הרי"ף והרא"ש שם דאם הם מ' סאה או יותר או מתבטל בהם ושרי ופחות מזה אינו מתבטל ואסי' ע"ש וכ"פ הרמב"ם בפי' המ' שם ובה' רוצח פי"א הי"ב וגם הרא"ש שם בפי' המ' כתב דנתבטל ומתערב כשהוא יותר ממ' סאה יע"ש וא"כ איך כתב הרב דארס הנחש אינו מתערב ומתבטל ומ"ג דקו' הרב ד"מ מעיקרא לא היתה כ"כ

נפי'

לפי המפ' דפי' למתערב ומתבטל ארס הנחש כמבואר בדבריו שכת' דהא קיישי' לגילוי אפי' במי' שזה מים מגולים וא"א שלא יהא ש' אפי' שתו נחשים מהנו יע"ש לנר' להלייא דקו' קיגז כ"ז לתמ' דפי' לעל מ' שזה אינו מתבטל דאפ"ה הרי מניני דאיכא כמה ש' נגד הארס ולא בטיל ומה דמור"ז לא הק' מהמפ' דפי' בפי' ב' דיותר ממ' שזה אינו מתבטל דליכא ביטול כלל י"ל הדא מהרי א' דרלה מור"ם להק' דגם לדע' המפ' דס"ל דשייך ביטול בדבר דיש בו סכנה מ"מ לא בטיל בס' כמ"ש הא"וה, או השם שאז דעת המרדכי והא"ז להביא הא"וה לדבר דיש בו סכנה בטל ביותר ממ' שזה ולכן הק' ע"ד מכי הא' דס"ל עכ"פ דיש ביטול ביותר ממ' שזה וכיון אל האמת דהרי לכי מ"ש בהגהו' מרדכי שם בפ' א"מ הוא דס"ל כפי' הא' וא"כ לק"מ מס' המפ' דס"ל דלא בטיל כיון דלא ש"ה זה יציין להרב מנחת יעקב בכלל ע"ו או' כ"ה דל"ג ע"כ דגם הוא רצה לתר' לקו' הד"מ כתי' הרב בנה"ג ויש להפי' ע"ד הנ"ל ואמור

ושוב להרב אורח מישור בהי' לי"ד בסי' קי"ו על ד"מ דהביא תי' הרב נה"כ לקו' הד"מ וכת' דליכא קו' הד"מ היא ממ"ש בא"וה בשם הביא תי' הרב מנחת יעקב דשאני ארס נחש דאינו כו' דהא לא מתערב כלל והביא פי' רע"מ יעש"ב סזה ויותר ולא סגי בס' אבל לא היה לו להביא מכי' הא' דהביא הטור ושאר הראשונים

אלא דק' ע"ז להרע"ז העתיק בדברי הד"מ דהקו' היא ממה דחיישי' בגילוי אפי' במאה שזה מים וכ"כ הכנה"ג והרב מנחת יעקב והרב בית להם יהודה סי' קי"ו סק"ג וא"כ הקו' מכי' הנ' שהביאו הטור והרי"ף והרא"ש והגר' הוא דנים נכל בדברי הב"י והיה כתו' במ' שזה ברית והסמ"ך טעה והבין דהוא במאה וכת' כן וע"ז נמשכו אחרין הרבנים הנו' דכל האמת הוא דקו' הד"מ אינה כ"א מכי' הא' וכמ' שמיכה לשונו וא"א דלא יהא ש' אף אם נחשים כו' ואם היא מכי' השני דליכא ביטו' כלל לא הול"ל כ"א דחיישי' לגילוי ולא בטיל כלל אלא ולאי דעיקר קו' הוא מכי' הראשון והוא תימה ע"ד הרב אורח מישור דנהית הא' של רבי' הטור ובמ' שזה בטל ולא סגי במ' ונקשה ע"ד הרב נ"הכ והרב מנ"י ולא נרגש דהט"ז והמנ"י העתיקו דחיישי' לגילוי אפי' במאה שזה מים וכ"כ הרב"ח וע"ק הנקיט בפשיטות דבמ' שזה מים בטל והרי מדברי מור"ם בד"מ נר' דבמ' שזה מים איכא משום גילוי שהרי כתב דהא חיישינן לגילוי במ' שזה אלא דגם ע"ד הד"מ קשה דהרי הטור כתב דאם הם מ' שזה או יותר או הארס בטל בהם ושרי כו' וכ"כ ר"יו ניזיב ע"ו ה"ה או' לי הרי דגם במ' שזה ההרס בטל ועיין בכנ"הג בהג"הט אות מ' יע"ש ואפי' לומר לנו' בדוחק דמ"ב הד"מ דהא קיישי' לגילוי במ' שזה לי"ד אלא הכונה הוא דקיישי' לגילוי במ' דינין במ' דהוא הוא מותר וכל זה היה להם להרבנים לה להעיר בזה וכעת דבריהם צ"ע ועיין להרב בית דה ה"א הי"ד סי' כ"ה דנשאל אי נתערבו מים מגולים

במים אחרים אי בטלי בס' ובאחיכת בשר דנבלה ליותה של דגים שנפל בס' למסקנת הרכ"ה ולהלן יצא דדבר פשוט כיון דקיעור מים מגולים כדי שהאבד המרת ול"מ ס' כנגד הארס א"כ הה"נ באחרונים כו' מש"כ בשר ודגים אין יוצאים אלא נרגש עצמם ובקיעור ש' אנ"ט כלל כו' יע"ש והוא תימה למלבד דהרפ"ח גוכיה שם בסי' קי"ו סק"ד מחלק בהכי וזה ועוד דלא זכר דה"א מחלוקת רבני האחרונים כמו שהזכרנו ועיין להרב חיים שאל בשיורי ברכה בסי' קי"ז אות ד' ועיין עיקרי הד"ט חי"ד סי' יו"ד אות ד' ועיין להרב הסל לאברהם סי' ל"ג יע"ש

והנה בעתה ראיתי להרב סולת בלולה בסי' סי' מנחת יעקב דרצה לת' לקו' הרב א"ת דאיך כתב למילתא בפיקתא דבמ' שזה בטל וזה אינו דאפי' במים שבקרקעות י"א דלא בטיל ופי' המכנה בדרך אחר כמבואר בהדיא בטור בסי' קי"ו ומסיק הטור להחמיר וכ"ש בכלים אליבא דכ"ע יע"ש ודבריו תמוהים דלשון מור"ס בד"מ הוא כך דהק' מגילוי דלא בטיל כ"ז ביותר ממ' שזה והוכרח מור"ס להק' דבותא טפי דל"מ למ"ד דליכא ביטול כלל שהוא כרי' הבי וא"כ מאי מק' דאיך כתב דבמ' שזה בטל דזהו לרבותא וזה ועיל דנעלם ממנו דברי הגהות מרדכי דקא תפ' להדיא כפי' הא' דבמ' כזה בטל, גם א"ש לא"ץ דמ"ש הא"וה כל דבר סכנה אין למדין מהכללו' וכה"ג כ"ל בדעת הש"ך בנק"הכ וחוט השני יע"ש וקשה דעי' קו' תד"מ הוא דמאחר שכתב בתחילת דבר שיש בו סכנה בטל בס' ושוב כתב כ"ש דגים כו' מ"מ דאיירי בתחילת דבריו גם בסכנת ארס ואף לדברי הא"וה לא כתיב תי' כל אלא דבר סכנה סתם ומור"ס בד"מ הוא להשתיק לתי' כל מ"מ שתמו כפי' גם מ"ש דכן צ"ל בדעת הרב ש"ך והחוט השני לא ידעתי מה כיון לו' בזה אחר לעיקר דברי הש"ך והח"הס הוא הילוק זה וכעת דבריו צ"ע ושו"ר להרב או' מישור בח"ב על סי' קי"ו להשיב ע"ד הרב סולת בלולה ובכלל רצה ליישב דברי הא"וה דס"ל כח"ק ובטל בס' יע"ש ודבריו תמוהים לעיקר דברי הא"וה הם מהמרדכי ובהגהות מרדכי"ל כתב לא"יא כר' יוסי דבטל במ' שזה וכמ"ש לעיל וצ"ע

העולם מכל האמור דהארסו של נחש ושמחיה וכיוצא בהם לא"ב אפי' ביותר ממ' שזה דנקיטי' לחוי בדברי דסכנ' אבל בבשר ודגים שנתערבו באנו לחלוקת דלדעת המרדכי וא"ו והא"וה והש"ך וה"ה והכו"ח כלהו ס"ל דבטל בס' אכן לדעת הט"ז ושכן נר' דעת מור"ס ומוהרי"ל לא סגי בס' וכיון דהוי' סכנה נלק"ד לאסור וכן הסכים המנחת יעקב ואף דחזר בו בשבות יעקב ח"ב סי' ק"ל לצ"ל נראה דיש להחמיר ועיין להרב מג"א בא"ח סי' קצ"ג סק"א יע"ש ודוק

סימן מ

שאלה קי"ל בטי"ד סי' קי"ו דבמקום דשכיחי נחשים בס' מגולים דאסור לשתות אם יש לאסור לשתות מים בבית גוי כיון דלא קפדי לגילוי אי לא

תשובה גרסי' בע"ז דל"ל ע"א רב לא שתי מים מבית ארמאה משום דלא זהירי בגילוי ושמואל מבית הרמאה. שתי נהי דלא קפדי לגילוי אמנקירותא מיהא קפדי א"ד רב לא שתי מיא מבית ארמאה כו' שמואל לא שתי לא מבית ארמאה ולא מבית ארמלתא כו' יע"ש הנה מבואר לן"י בד"ז דלכ"ע

דלכ"ע בין לרב בין לשמואל דאין לשתות מים מגית הגוים משום ספק מים מגולים ואפי' לא"ל קמא דפליגי רב ושמואל אסור דהא קי"ל כרב באיסורי וכ"ש במילי דסכנה וראיתי להרי"ף שם בה' והרא"ש והאגודה שם בפ"א שהביאו גירסת הש"ס וז"ל רב לא שתי מיא לא מבית ארמאה ולא מבית ארמלתא משום דלא זהירי בגילוי עכ"ל וכ"כ ר"ין בפ"אדם נתי' ע"ו אות ל' ע"ש וכבר הכנה"ג בי"ד סי' קי"ו בהגה"ט אות ט' הק' על הרמב"ם וסמ"ג והטור אמאי לא כתבו דין זה יע"ש וזה אמהני להרפ"ח בסי' קי"ו שהביא דין זה וז"ל הגוים אינן נזהרים מגלוי ולפיכך מים שלהם אסור כדאיתא בפ' א"מ רב לא שתי מיא מבית ארמאה אמר לא זהירי בגילוי מבי ארמלתא שתי אמר סירכא לגברא נקטא עכ"ל וקשה דלא זכר מר לדברי הרי"ף והרא"ש ז"ל והאגודה דגרסי רב לא אתי מיה ותרוייהו לאיסור ׳

והנה

ראיתי להתוס' בע"ז דל"ה ע"א עמ"ש שם א"ר"ש בן פזי אמר ריב"ל משום ניקור דחלב שחלבו גוי אסיר משום דגוים לא קפדי לגילוי והק' התוס' שם בד"ה משום וא"ת מפני מה אסרו משו' גילוי יותר ממים ולדם למאן דאית ליה בפ"א"מ דשייך בהו גילוי וי"ל דבכל המשקים אפי' דל"ק לגילויא לניקורא אמנקיות' מיהא קפדי אבל גבי חלב משום דרוב פעמים אינו באכל בינן וגם מסננים אותו אמנקיותא לא קפדי עכ"ל הרי דס"ל להתוס' דאין לאסור במשקים של גוים משום גילוי דאפי' דלא זהירי בגילוי ׳ עכ"פ מכסים המשקים משום נקיות והיא ס' שמואל לא"ד קמא דאמר נהי דלגילוי לא קפדי למנקיותא מיהא קפדי וכ"כ עוד התוס' לעיל דל"א ע"ב גבי מ"ש ר"נ דטעם דאסרו שכר של גוים משום גילוי באתרא דמגלו מיא כתבו שם בד"ה באתרא כו' וא"ת למ"ד לעיל דאמנקיות' קפדי מאי איכא למימר וי"ל דבשכר ל"ק כ"כ משום דסופו להוציא כל גריעותו שבו כו' יע"ש הרי דאי לאו דל"ק אמנקיות' בשכר כמו בחלב לא אסיר משום גילוי כיון דזהירי לכסות משו' נקיות א"כ ליכא למיחש לגילוי

והנה

לפי דעת התוס' שם בדל"ה ע"א בד"ה חדא דפסקו כר"ת דה' כריב"ל דחלב שחלבו גוי אסיר משום דגוים ל"ק לגילוי וכן הביאו מש הירוש' והוא בכ"ח דתרומות ובפ"ק דשבת ובפ"ב דע"ז ושאני שאר משקים במים ודבש דזהירי אמנקיות' קשה דהרי מלבד דלגירסת' קמא דשמואל דס"ל אדרב פליגי עליה ואסר וקי"ל כרב באיסו' וא"ת ועיד דלא"ד בתרא קאמר דשמואל לא שתי לא מבי ארמאה ולא מבי ארמלת' דתרוייהו לאיסו' וה"ה דהתוס' ז"ל הוא גרסי כגיר' הראשונים במקום שמואל רב הרי קי"ל כרב באיסו' וכלא"ד בתרא והנה בתחילת ההסקפה היה מקום לומר דהתוס' ס"ל דכיון דה' כריב"ל דחלב שחלבו גוי דאסיר משום גילוי דלא קפדי למנקיות' ודוקא בחלב יש לאסור ומינה נבקא דבשאר משקים כמים ודבש דקפדי לא אסיר ולכן לא קי"ל כהא דרב דלא שתי מיא כו' ובדעת זה קיימי ר"א כמ"ש התוס' שם והמרדכי בפ"ב דע"ז סי' תרכ"ו והסמ"ג לאוין קנ"ל וכתב שכ"כ רבו יע"ש ואפשר דזהו לדעת הרמב"ם ז"ל והסמ"ג והטור דלא פסקו להא דרב והוא תימא לתרן החבי"ב והפר"ת להביאו הך סוגי' לפסק ה' דיש בגוים משום גילוי והרי לדעת התוס' יש לחלק בזה וגו' דלא קי"ל הכי ואם לדעת הרמב"ם והטור לא ברירא לן כ"כ לו' הכי כיון דלא כתבו באיסור דחלב שחלבו גוי משום גילוי מ"מ לדעת הסמ"ג י"ל כן דהרי בלאוין קל"ב

כתב להדיא דאיסור חלב שחלבו גוי הוא משום גילוי יע"ש וא"כ הו"ל להרב כנ"הג והרפ"ח להעיר בכל זה

איברא

דעדיין אפש"ל דאה"ן דהתוס' ס"ל דה' כריב"ל לגבי חלב שחלבו גוי לאסור משום גילוי והה"ן דשאר משקים אסור מה"ט ולא כתבו דזהירי הגוים בשאר משקים כ"א לדעת שמואל וריב"ל ואף אי ס"ל דהא דחלב דה' כוותי' בשאר משקים ס"ל כרב כיון דקי"ל ה' כרב באיסו' וכ"ש במילתא בתרא דחמי' סכנתא וכמ"ש הכנ"הג והנה הרי"ף והרא"ש בפ' א"מ הא דשכר דאסור משום גילוי באתרא דמגלו מיא לא ס"ל כהתוס' דהולי לשי' דלא ס"ל דקפדי לנקיות' כמ"ש בפשי' רב לא שתי לא מבי ארמאה כו' ומ"ג לנ"ש הרא"ש שם סי' ע"ו וז"ל ודבש דמתני' דל"ט היינו משקה דעושה מדבש מלקמר עלה בש"ס אי משום בישו' גוים כו' והא דפרי במתני' היינו לשתוהו בבית ישראל ולגילוי לא חשו דאפשר דלא מגלו מיא כמו בשכר עכ"ל יע"ש והרי גבי שכר כתבו התוס' דחיישי' למנקיותא ועכ"ז כתב הרא"ש דהיכא דמגלו מיא יש בו משום גילוי ועוד דיש לדחות לזה דאימא דהיכא דמגלו מיא בדבש הו"ל כדין שכר דמגלו מיא דכתבו התוס' דבכי האי ל"ק למנקיותא אפי' דיש חילוק ביניהם בין שכר לדבש מ"מ לכל הדברות כבר ביארו דעתם דלא ס"ל בכי' להא דכתבו התוס' דהיכא דקפדי למנקיותא ליכא משום גילוי וכמבואר ותו אינה צריכה לפנים

ואולם

אח זה ק"ל עי"ל הרא"ש אלו במ"ש דלא חיישי' לגילוי בדבש דאפשר דלא מגלו מיא כגר' דלכל עיקר הטעם לאסור בדבש דהיה משום גילוי הוא משום דמגלו מיא ולא ס"ל כמ"ד דדבש עצמו הטיב משקה גם לאוסרו משום גילוי דהיא סוג' דפ' א"ט דמ"ט לענד עובדא דנב"י לאיסור בדבש משו' גילוי כס' רשב"י ורשב"א דפליגי לתנא דמתני' דגי' משקים אסור משום גילוי יין מים וחלב וס"ל דגם הדבש אסור וא"כ אחרי המ"ד הוא תימא להרי הרא"ש בכבודו ובעצמו שם בפ' א"מ סי' י"ג כשפסק שם כל הדברים האסו' משום גלוי פסק ג"כ להא דפי' א"ט דלדבש יש בו משום גילוי ׳ וכ"פ הרי"ף והרמב"ם בפי"א דרוצח ה"ז והטור בסי' קי"ו והר"ן בהי' לשם והסמ"ג בעשין ע"ט ורי"ו ס'אדם נתי' ע"ו אות ל' והרשב"א ז"ל בת"ה בית ג' שער ה' וכתב הב"י שם דכן פסקו כל הפוס' יע"ש ׳ וא"כ איך כתב הרא"ש דל"ח לגילוי משו' דלא מגלו מיא דהא מבו' דאפי' דלא מגלו מיא אסור משום גילוי וכמו שכ"ע איהו גופיה שם סמוך וגר' בסי' י"ג ׳

ובעיקר

המשנה שם בע"ז דל"ט דתני ואלו מותרים באכילה חלב שחלבו גוי וישראל רואהו והדבש כו' ופריך שם הש"ס ע"ז דבש למאי ניחוש אי משום איערובי כו' ואי משום בישו' גוים כו' ואי משום גילוי כו' ול"ק ליה כמי דניחוש לגילוי משום די"ל הדא מתרתי או דקפדי למנקיותא כמ"ד דלעיל די"ל ע"ב אפי' דלדידן לא קי"ל הכי או כיון דהא דתני התם בדבש ול"ח לגילוי הוי סתמא דמתניתין וה"א מתניי' אליבא דת"ק דמתני' דפ"ח דתרומות דתני ג' משקי' אסו' לבד ולא מתנייא אליבא דרשב"י ורשב"א דפליגי את"ק ׳ אכן להרא"ש קשי' דס"ל דגם בדבש אסור משום גילוי גם כי לא מגלו ביה מיא אסיר וכ"ת דגם הרא"ש ז"ל ואת הייתה כוונתו במ"ש לגילוי ל"ח דאפשר דלא מגלו מיא כמו ליבושין לשכר והיינו לשי' הש"ס ואפי' דלא קי"ל הכי הוא דוחק דדרכו של הרא"ש.

מ"א"ש הוא לפסוק ולא לכתוב בפסקיו דבר שלא כהלכה וגם דלא ס"ל"ה והו"ל לבאר אם כיון לזה

והנה יוסיף להפלי' להרי"ף י"ל כפי א"מ כסק להך מתני' לדבש ושיר למותר ליקח מהגוים וכן הרא"ש וכנו הטור בי"ד סי' קי"ל והרמב"ם בפ"ג דמ"א הכ"ב פסק לציר מותר ליקח ושם בסי"ו הכ"ב פסק היתר הדבש, וכ"כ האגודה בפ"ב דע"ז סי' ל"ה ורי"רוכלתי' ע"ז ח"ו יב"ש, והנה לפי כן קשה דכיון דהם פסקו לכדבש וציר יש בו משום גילוי ושלא לשתות מים מהגוים א"כ איך התירו ליקח מהגוים

ובין קש"ל שמ"ג דבלאוין ק"ב גבי חלב שחלבו גוי פסק דאסור משום גילוי וס"ל דגם ציר ודבש איכ' משום גילוי א"כ איך פסק בלאוין קמ"ח להך מתני' דדבש מותר ליקח מהגוים, אם לא שנאמר דס"ל כחילוק התוס' דיש לחלק בין חלב לדבש דקיימי למנקיותא וכמ"ש התוס', וכה"ג י"ל בדעת הרמב"ם דלא ס"ל אעיקרא איסור גילוי בגוים כיון דלא פסק תא לאתמר בש"ס וכמו כן י"ל בדעת הטור וגם דבלא"ה להטור ל"ק מציר דלא פסק בסי' קי"ן איסור גילוי בציר, אבל להרי"ף והרא"ש והאגודה ורי"ו קשה ובשלמא לדעת הרב"ג דפסק בסי' ה' יין דקכ"ל ע"ב דדבש וציר של גוים מותר מעיקרי' ל"ק דלא ס"ל להך דינא דבדבש וציר יש בו משום גילוי אלא ס"ל כת"ק דס"ל דג' משקים דוק' אסור אבל להפוסקים דל"ש לת"ק וס"ל איסור גילוי גבי גוים ולא ס"ל דחיישינן לנקיותא קשיא וכאמור

וגם כפי פשט דברי התוס' נר' דס"ל לקושט' דמילתא דליכא למיחש לגילוי במים ודבש מליקח מהגוים כיון דקפדי לנקיות' דפסקו כריב"ל והנה כי כן הי"ל לבאר דלא קי"ל בהא דדבש הכי כיון דמשוג' דלעי' בד"ל מבואר יוצא דאיכא איסו' גילוי במים וגם הו"ל לאסור בהדיא וכן ראיתי להרב ש"הג אשר סביב המרדכי בפ"ב דע"ז באות א' כתב וז"ל חלב שחלבו גוי, ואין ישראל רואהו כולו דלא מספיק לנה שם על שחלב רוב החלב הקפיד ר"ת על רשב"ם אחיו דהיה מתיר בענין זה ואפי' להקלו חכמים גבי מיא מבי ארמאה שלא להוש לגילוי החמור משום דאמנקיותי' קפדי יע"ש הרי לך בהדיא דכתב בפי' דרז"ל הקלו במיא משום גילוי דקפדי למנקיותא וזהו שלא כדעת רב גם לא"ד בתרא וכמ"ש הראשונים וע"כ צ"ל כיון דפסקו כריב"ל דס"ל"ה לא חשו להא דרב דלא שתי מיא כו' והוא דבר תימא דנעלם כ"ז מהרב כנ"הג והרפ"ח

איברא דלדעת הרי"ף והרא"ש והאגודה ורי' ירו' ודעימייהו דסברי כהנך דגם בגוי איכא משום גילוי ולא ס"ל דלמנקיות קפדי קשה דלמה עשו חכמים הגזירה דוקא בחלב שחלבו גוי ונאס' במנין ובב"ד משום גילוי ולא במים דשכיחי טפי ומצוי יותר והם אסורי' משום גילוי לכ"ע וכקו' התוס' עצמן ואכב"ל דס"ל להרי"ף והרא"ש ודעי' דלא קיי"ל כטעם ריב"ל בהא דאסרו החלב דהוא משום גילוי, אלא ה"ט למעמידים בקיבה של נבילה וכמ"ש הרי"ף כן להדיא ואכי' דבלא"ה לדידיהו כבר איכא איסור זה ג"כ דגילוי למה להם פסקו כרב דלא שתי מיא מ"מ לא הוצרכו ב"ד לגזור על זה יען דכבר היו נזהרים ונוהגים איסור כמו שהיו נזהרים במים וא"פ' בסבר דאסרו בימי האמוראים משום גילוי כמ"ש בע"ז דלא"ת

והתוס' והרא"ש שם וכאן במים לא הוכר להביא להדיא דאסרוהו. בש"ס כ"א מעשה רב דרב לא שתי מיא כו' י"ל דכיון דכבר היה פשוט אצלם טעם איסור גילוי ובלא"ה היו נזהרים וכן קים לדקדק מדברי הרמב"ן בחי' לע"ז דבלא"ה ע"א וה"ד הר"ן בה' שכתב וז"ל הכי לדעת ריב"ל דאסר הגבינה משום גילוי ואכי' האידנא אסיר משום דבר שבמנין דנאסר בב"ד אבל שאר מגולי' לא הותיבו ב"ד עליהם ולא נאסרו במנין כ"א דהיו אוסרים עליהם מפני דמלנתי' מליה להם עכ"ל וכיוצא בזה כתב הרמב"ם והרשב"א וה"ד מרן הב"י בסי' קט"ו יע"ש הרי מבואר דשאר משקים היו אוסרים מעצמן ושתא איידי ואפי' מהגוים אי לא קפדי לגילוי, וא"ל לדעת הפוס' דלא כריב"ל י"ל הכי בכל שאר המגולים

אלא דלדעת האגודה ק' דליון דס"ל כרב דלא שתי מיא כו' ואיכא משום גילוי גבי גוים והוא אסר חלב שחלבו גוי משום גלוי א"כ קשה דלמה אסרו חלב ולא מים דשכיח טפי ומצוי יותר, וליכא למי' כתי' התוס' דכיון דפסקו להא דרב דלא"ת למנקיותא אם לא שנאמר דמה דלא הוצרכו לגזור גזרה זאת גם במים דה"ט דאפשר דכבר היו מורגלים להזהר בו שלא לשתות מבי ארמאה משום גילוי, ברם בחלב שחלבו גוי להיו מקלים בו קצת ולא היו הצול' נזהרים יען כיון דהיה תכף החליבה בתוך הכלי שלו והגוי על הרוב עומד ע"ג לכן היה נראה להם דליכא משום גילוי וע"כ הוצרכו לעמוד ולגזור ולאסור חלב דחלבו גוי משום גילוי ומאחר דנאסר במנין בב"ל נשאר באיסורו מש"כ שאר מגולים וכמ"ש הרמב"ן,

והנה הטור לפי מ"ש מרן בסי' קט"ו להטור לא כתב משום גילוי בחלב שחלבו גוי משו' דכיון דהאידנא לא שכיחי נחשים וכמ"ש בסי' קי"ן יע"ש ואף ע"ע דבסי' קי"ו כתב הטור כל דיני גילוי מ"מ בהא דחלב ס"ג דבלא"ה איכא טעם לאסור בלי איסור גילוי השמיט טעם זה כיון דבלא"ה איכא ט"א לאסור וכ"כ הרב ב"ח בדעת הטור שם ברי"ש קי"ל בדין שכר גוי שם בש"ס כתב וז"ל ורבי' דכתב משום חתנות משום דאפי' בזמן דליכא משום גילוי אכתי איכא משום חתנות יע"ש

וראיתי לרב כנ"הג שם בר"סי קי"ד בהגב"י שכתב ע"ל הרב"ח אלו וז"ל ות"ס הרב"ח אינו מסכי' ולפי מש"ס בסי' קי"ן דהאידנא נהגו להקל בענין הגילוי אפ' למש"ה לא חש להביאו יע"ש, ואהרי המ"ר לא זכיתי להבין דבריו דהרי זה בעצמו הוא מה שתי' הרב"ח דה"ט דלא כתב רבי' טעם גילוי משום דאכי' בזמן דליכ' משום גילוי ובאיו' זמן הוא דליכא משו' גילוי אפלא מ"ש הטור בסי' קי"ו דהאידנא ל"ח לגילוי וא"כ מה זה שכתב לדחות דברי הב"ח ואי' מלנפשיה דבר דכבר הוא רמוז בדברי הרב"ח וצ"ע, גם הרב הפרישה בר"סי קי"ן להביא טעם מרן למה דסמך הטו' דין איסור חלב שחלבו גוי לדין גילוי משום דבש"ס היתה לה"ט דגילוי נ"כ להלב וכתב הפרישה וז"ל ורמז רבי' בזה דיש בחלב נ"כ איסור גילוי אלא דלא כתבו רבי' משום דאין אנו מקפידים עכ"ל וכונתו במ"ש דלא כתבו רבי' משום דאין אנו מקפידים לאו על ענין איסור גילוי גופיה לדידן דהא ודאי כתבו להדיא בסי' קי"ו בכלל ג' משקים אסורין אלא כונתו היא דלא כתב גבי איסור חלב ס"ג להוא אסור מטעם זה ודוק בדבריו במ"ש ורימז רבי' בזה דיש בחלב ג"כ איסור גילוי

דמלכא בג"כ איסור גילוי הוא נוסף על איסור אחר שכתב בחלב ש"ג וכ"כ להדיא הפריש'. שם בסי' קי"ו ס"ק ה' יע"ש והוא ברור ולאפוקי למי שטעה בזה כתבתי זה ודוק

ומ"מ אין מזה כ"כ ראיה למ"ש הרבנים הללו בעד הטור דס"ל איסור גילוי בגוים בשכר וחלב דלפשר דס"ל כתוס' דמאני שכר דמגלו מיא לא זהירי בנקיות וכן בחלב אבל בשאר משקים אפשר דס"ל דל"ה לגלוי גבי גוים ועמ"ש בס"ד בסי' שאח"ז

ואף שיהיה נקטינן היכא דשכיחי נחשים אפי' דזהיר הגוים בנקיותא נכסות יש לנו לאסור ליקח מהם כל דבר דשייך ביה גילוי כלדעת הרי"ף והרא"ש ודעימייהו וכ"ש בלבריס דג"ח הגוים אינה נזהרי' בנקיון לכסות דודאי להם אסורים כמו שביארנו

סימן מא

והגה כי כן מצאת החקירה מקום לנוח דכיון דלדעת הרי"ף ודעימיה ליכא איסור גלוי בגוים איך התירו רז"ל ליקח פת של נחתום גוי בכל מקום ובכל זמן והו"ל לאסור באתרא דשכיחי נחשים כיון דלא זהירי בגילוי ואופין במים מגולים והרי קי"ל דעיסה הנילושה במים מגולים אפי' דהיא של תרומה ישרף ואצ"ל של חולין כת"ק בתוספתא דפ"ז דתרומות ואפי' דר' נחמיה חולק ואמר אפיה מותרת מפני דאש אוכלת כלה באור מ"מ קי"ל כת"ק וכמ"ש הרמב"ם בפי"א דרוצח ה' ט"ז יע"ש וכן איתא בירוש' בפ"ח דתרומות וז"ל מים שנתגלו לא יגבל בהם העיסה ר"נ או' אפיא מותר מפני דאש אוכלת כלה באור כו' יע"ש, והנה ראיתי למרן בכ"מ שם שכתב וז"ל עיסה דנילושה כו' בירוש' פ"ח דתרומות ר"נ מתיר ומשמע דת"ק אוסר יע"ש

ואחרי המ"ר יש לתמוה דלא הו"ל להביא לפסק דין הרמב"ם מהירוש' דמשמע דת"ק אוסר מדקאמר לא יגבל כו' דהא אני לה בהוספתא להדיא דברי הת"ק כל' הרמב"ם עיסה דנילושה כו' תישרף וכ"י וכן אמרו שם בירוש' תבשיל שבישלו במים המגולים אפי' של תרומה ישפוך יע"ש

הרי דפת דנאפה במים מגולים הפת אסור וא"כ למה לא חששו חכמי הש"ס הבבלי והירוש' לאסור פת של נחתום גוי משו' דאופין במים מגולים במקו' דשכיחי נחשים כמו דאסרו המים עצמם וזה לא שמעתי ולא ראינו מי שנתעורר בזה ומן התימא להפ"ח שם בסי' קי"ו דכתב דין זה דעיסה דנילושה במים מגולין דהפת אסורה ושוב אח"ז סמוך ונראי מביא לדין זה דגוים אינם נזהרי' בגילוי ולפיכך מים שלהם אסו' יע"ש דלכאורה קשה דא"כ נאסור הפת של גוים ואפי' של נחתומי' במקום דשכיחי נחשים

וכמו כן יש לאסור מלאכול פת ושאר תבשילי' מבני ארמלאה לדעת הפוס' הנז' בסי' דלעיל דאין לשתות מבי ארמ' מים מגו' דלא זהירי בגילוי והוא תימא דלא נישתמיט שום אחד מן הפוס' לומר דבר זה והסבור איתי לישב דכיון דמחממים המים הנה ארסו אזלא ליה וכס' שמואל בירוש' שם בתרומו' דאי' התם גבי מחלוקת ת"ק ור"נ בעיסה דנילושה במים מגולים דלתנא קמא אסיר ורבי נחמיה מתיר סיים שם הירושלמי וזה לשונו הכל מודים במים דהותמו דאסור כו' ושמואל אמר מה יעשה לי רשע זה אינואני שותה אלא חמין מילתיה אמר זונן ונשעו חמין מותרים אמר"ת רשע זה לעחונקיה ואינו שותה חמין שכשעו צוננותי ליתיה אמר המין שכשעו. כונן מותרין ר"א בשם ר"י אמר א' זה ואחד זה אסור מתני' מסייע ליה לר"י כל זמן דמעלין הכל הרי אלו מותרי' הכל מיה המגולים אפי' שמתחמן הרי אלו אסו' עכ"ל הרי דלשמואל היה סיקין למים מגו' לחמם ולשתו' וזהו דאמ' מילתיה דשמואל צונן ונעשו חמין לחמות' וכפי הרב ממר"א ליב ז"ל דאם המם מים דהיו מגולי' מותר יע"ש וא"כ מים דהנחתום לא נהם הכת הרי הוא מחממם וא"כ ליכא בזה משום גילוי

אלא דזה לא ניתן להאמר דבודאי לא קי"ל כשמואל מהאי דמחם הירו' בתחילה וקאמ' הכל מודים במים דהוחמו דאסו' וגם ר"א בשר"י הו' ע"ז דשמואל ומסיק הירו' בסייעתא דמתני' לר"י מה מקום לו' דסמכו להא דשמואל כיון דלא קי"ל כוותי' וכ"פ הרמב"ם בפי"א דרוצה ה"ח וז"ל ויין או חלב או מים שהיו חמין כל זמן דהבל עולה מהן וכו' אין בהם משו' גילוי כו' הא אם נצטננו אח"כ או שהיו צונן מעיקרא יש בו משו' גילוי יע"ש, וא"כ קי"ל כר"י בפ"כ דע"ז סי' ז"ך ועיין בטו' י"ד סי' קי"ד והאגודה שם סי' כ"ט ור' ירו' נתי' י"ז ח"ז דבפסקו דין זה דמו' ליקח פת מפלטר גוי דאמאי ל"ח להא למים מגולים מ"ג כר"י דאית ליה בירו' דמים דהוחמו יש בהם משום גילוי ואיהו ס"ל דפת של פלטר מותר כמבו' בע"ז דל"ה וכמ"ש הרמב"ם בפ' טו"ב למ"א הי"ב ונעיין להרי"ף והר"ן בפ"ב דע"ז ועמ"ש מרן בב"י ובב"י שם והיה מקום להלק וכו' בלעת ר"י דא"כ דס"ל דבמים חמין נמי היכא משו' גילוי והתירו בפת גוי הוא משו' דכיון דקפדי למנקיותא כס' שמואל דליסנא קמא ע"כ מותר

ברם להפוסקים דכסקו דלא כחך ס' וס"ל דאיכא משו' גילוי בגוי א"כ כיון דנאסרו המים משום חשש גילוי גם הפת דנילוש בהם יהיה אסו' וה"ל דאם חששו למים דנתגלו בבית גוי דלא קפדי לגילוי והו דוקא כשאנו רואים הריעותא בעינינו דהם מים מגולים משא"כ כשנאפה הפת דאין המים נגולים בעין וגם ליכא למימר עו' ספקו דהיינו ס' אם נתגלו או לא ואת"ל נתגלו ס' שמא נחש או לא וגם אי ע"י דהנחתום מחמם המים כלה הארס וכס' שמואל וגם לס' ר"נ דהארס הנחש כלה באור דנהצטרפות כל הני ספקי יהיה מקום להתיר דאין להלק בהכי כיון דחשש סכנה הוא ואמי' סכנתא וביהודאי לספיקא לא עבדינן וכמ"ש בע"ז ד"ל ע"א יע"ש

גם אין לחלק ולו' דכיון דהגוי נחתום אומן הוא ומוכר לרבים נאמן ק"ל דאומן לא מרע נפשיה כדאי' בי"ד סי' קי"ד ס"ג יע"ש וא"כ כששתה כהם והוא מזיק לישראל בודאי דקפיד ואינו לש העיסה בהם דמלבד דזהו ניחא כשודאי שתה נחש אבל אנן קי"ל לאסור אפי' בס' נתגלו זאת ועו' דכיון דגוים ל"ן לגילוי הם מקילים מטעם דלא יאמינו לים סכנת וא"כ עדיין הדבר קשה

וזה ק"ל עמ"ש בשבת דכ"ז אמ"ל ר"נ לדרו עבדיה אטפין לי צונן ואייתי לי מיא דאחים קבילא ארמלה שמע ר"א ואיקפד אמר"י מ"ט איקפד לדכותיה עבד הדא כרב וקדא כשמואל כו' כרב דאמ' רשב"י כל שהוא נאכל כמו שהוא חי אין בו משו' גוים ע"כ והדבר ק' דאיכי משני דר"נ עבד כהדא כרב רבו במה לשתי מים דאחים קבילא ארמלאה משום דליכא איסור"ג דנאכל כמו שהוא חי ות"ל ליה דאיכא ריעותא מכל אחר הרב לא שתי מיא מבי ארמלאי דל"ק

דצ"ק אגילוי ואס נאמר דס"ל כרב בהא דוקא בבש' גוים אבל בענין גילוי ס"ל כשמואל דליכא קמא דשמואל שתי מבי ארמאה כיון דקפדי למנקיותא מהא דר"נ אסר שכר גוים במקו' דמגלו מיא משו' גילוי וי"ל כמ"ש התוס' שם ד"ה דמגלו מיא יע"ש ובמש"ל ואפי' לגירסתינו בא"ד בתר"ן לגבי שמואל לא שתי לא מבי ארמאה ולא מבי ארמלתא י"ל דס"ל כאידך סי' דשמואל בירו' מה יעשה לי רשע זה אין אני שותה אלא חמין כו' וא"כ ר"נ היה שותה מים חמין מהגוים לכה"ג מותר

אלא דעדיין קי"ל עי"ז דאעיקרא שמואל מה היה דעתו להכנס עצמו בסכנה דמלבד דגם למעלה בירו' על מחלוקת ת"ק ור"נ בעיסה דנילושה במים מגולים דלת"ק הפת אסרי' ולר"נ מותרת עכ"ז קאמ' הכל מודים במים דהוחמו דאסורים וא"כ למה שמואל מתיר בדבר דאיכא סכנה זאת ועוד אפי' אם נאמר דלשמואל לא ס"ל"ה וס"ל כמחלו' בעיסה כך נחלקו במים עכ"פ מודה הא מיהא דלרבנן אין ארסו של נחש כלה בחור וא"כ איך שבק רבנן ועביד כר"נ ובפרט בדבר דאיכא סכנה ועו' דגם מתני' מסייע לר"י וכמ"ש שם בירו' ועלה על דעתי המעט לו' דכונת דברי שמואל דאמר מה יעשה לי רשע זה אין אני שותה אלא חמין הכונ' הוא דבכל זמן שלא היה שותה מים כ"א חמין דמיד לכשנתבשלו היה מניחם וכה"ג המים היה שותה חמים ולא קרים ובכה"ג ליכא שהות ולא איירי במים דנתגלו מעיקרא והמים מ"מ לפי פשט הירו' שם ועי' מוהר"א ליב ז"ל שם לא משמע הכי

הנה כי כן מה שנלע"ד לתרץ לזה הוא עפ"י מה שראיתי להרב פרי תואר בסס"י קי"ו שכתב וז"ל והא דר"פ ור"ה, אולי דזכותא קיים להו ולאו לכ"ע אית זכות למרחש להו ניסא ובני אדם שלוחים בעבירות לנזיקא והצילנו כו' יע"ש, א"כ ה"נ י"ל כן דקים ליה דזכותו אליש והיה שותה חמין סובר דבזה יתבטל הארס ולא יהיה לו כח להזיקו והיינו דקאמר מה יעשה לי רשע זה והיינו לומר מה יעשה לי ר"ל לי דוקא דאליש וכוחו אבל לשאר אינשי ובפשוט מים מגולים לא רצה להתיר לעצמו ולסמוך לניסא בפשוט לכ"ע אבל בחמין דאיכא מ"ד דמתיר דארס נחש כלה בחור סמך לניסא וכמ"ש הרב פ"ת בר"פ ור"ה כה"ג ודוק

ברם אהכי והכי קשה להפוסקים דהו"ל לפסוק איסור בפת של גוים של נחתום במקום דשכיחי נחשים כיון דפסקו לאו דאיסור גילוי בגוים בס' מים מגולים, ונר' לומר דאה"ן דמלבד איסור בישולי גוים והחנות בגוים התירו פת של נחתום ומים דהוחמו אבל אה"נ דבמקום דשכיחי נחשים ולא קפדי לגילוייהו אסור מלבד איסור סכנה וע"ד דתנן בחולין דנ"ח מותרת משום טריפה ואסור משום סכנת נפשות.

ובזה היה מתורץ כל אותם דתנן במתניתין דלוקחים מן הגוים כלבש וציר ואית בהו משום גילוי וכמש"ל די"ל דלענין איסור תערובת ושאר איסו' מותרים וכמו שהוא בל' הרמב"ם בפי"ז מה' מ"א הב"נ יע"ש, ובזה יש מקום ליישב מה שתמה אלי עט"ר הרב אלוני אבי נר"ו מהא דפסק הרא"ש ז"ל בפ' כל שעה ס"פ"ו לדבריהם דאמר שם בל"מ ע"א בנקות של גוים אלא מתלא כריסו מהם ואיירי אפי' בלא בפנינו, והרי ק"ל דאסיר משום גילוי כיון דמנ"ר פסק דהיינו בגוים לס' מים מגולים ואסירי, אם די"ל דהרא"ש לא איירי אם כ"א ללמדנו התר משום חימוץ

אפ"נ דיהיה העניך למיחש לגילוי דהיינו דשהו מים בכלי והכא נתנו בתוך קמח אף שלא רחיגו הלישה או אפשר דיהיה הדין לאסור משו' גילוי לדידן אלא דר"ה ס"ל כדעת הסוברים דקפדי למנקיותא והרא"ש לא בא להודיענו כ"א התר לענין חימוץ דלנ"ב שימור לישה והע"ג דזה נמי הוא דוחק דעכ"פ לא הוה משמיט שום פוסק להודיענו דבר זה האי חשש דגילוי. ובכל הני דוכתי מ"מ מצאתי חנא למסייע להילוק זה הוא הרב שאלת יעבץ ח"א סי' ע"ו דחילק גם הוא כה"ג גבי מ"ש גבי קנינת אילן אם מעולה במים מותר בכוונה דמותר משום לאו דהשחתה ואסור משום סכנה יע"ש

ועוד נראה לק"ל לו' דאת"נ דאמינו דרב לא שתי מיא משו' גילוי ולא סמך אפי' דקפדי למנקיותא זהו דוקא במים לבד אבל בנחתום אומן דהוא מחמם המים ולש ואופה הפת מלבד דהוא זהיר עפי לכסות המים שלא יהיה בהם דבר כדי שיצא הפת נקי וכו' וגם איכא ג"כ כל הני טעמי להקל ק"ת לכן נראה להם להפוסקים להקל בדבר ולא זכרו שום איסו' בפת נחתום משו' גילוי ועמ"ש הרב שבות יעקב ח"ב סי' ק"ה יע"ש ועיין להרב תבואות שור סי' ו"ין ס"ק"ד יע"ש

המורם מכל האמור דאם ראינו בנחתום גוי דלא קפיד למנקיותא לכסות המים דלש בהם הפת ורוב במקו' דשכיחי נחשים יש לאסו' הפת של נחתום זה משום סכנה וכאמור ודוק.

סימן מב

שאלה אי נכל דבר דאיכא משו' סכנת כגון מים מגולים וכדומה להם. אם יש מקום להקל בדבר מצוה משו' שומר מצוה לא ידע דבר רע אי"ל לא שנא ואפי"ה אסיר ושכמ"ה

תשובה נר' ודאי דאין מקום להקל ולהכניס עצמו בסכנה בדבר מצוה ואמינא לה ממ"ש בב"ב דצ"ז דפריך הש"ס עמ"ש שם אין אומרים קלוס היום אלא על היין הראוי לנסך ע"ג המזבח דהי' למעוטי מגולה סכנה הוא ומוקי לה כר"נ דעבריה במסננת כמו שיע"ש וא"ז דבדבר מצוה ליכא למיחש לסכנה הו"ל להש"ס לאוקמיה אפי' אליבא דרבנן דאפי' דהוי דבר מצוה לקדש על היין וליכא למיחש לסכנה עכ"ז אסיר משו' הקריבהו נא לפחתך והיינו דבא למעוטי מגולה ושו"ר להרט"ז בי"ד סי' קי"ו ס"ק ב' שכת' ליישב דברי הטור בא"ח סי' ער"ב דפסק להך סוגייא דיין מגולה אסו' לק"ה אפי' דהעבירו במסננת כר"נ דהא הטור גופיה פסק כאן בסי' קי"ו דלא כר"נ ויישב וז"ל דקמ"ל הטור דלא אימא כיון דהוא רוצה לעשו' בו מצוה לא יחוש לסכנה כיון דעכ"פ מהני לר"נ מסננת אפי' לשתיה וכמ"ש בע"פ דקמ"ל כוס של ברכה מצטרף לטובה ולא לרעה לענין זוגות קמ"ל דאפי"ה אין לקדש עליו עכ"ל יע"ש הרי להדיא דס"ל להרט"ז דאין מקום להתיר הסכנה בדבר מצוה כלל אלא דבהא דהיה מקום להקל לסמוך לסברת ר"נ להתיר במסננת אפי"ה כתב הטור דאסור בלא"ה גם לר"נ משו' הקריבהו נא לפחתך, וכמש"ל בעניותי בקה"ת סי' י"ב יע"ש

וראיתי להרב בית יהודה ח״ד באה״ע סי׳ מ״ג שתמה ע״ד הרט״ז אלו וז״ל והוא תימא

דכיון דהסכנה היא בגוף המים מאי מהניא המצוה וכפשט הש״ס דפריך אי למיטע מנו׳ סכנה הוא ועוד דלרבנן ל״מ מסכנה וכ״ש לא קיננותיו סברה נהנו׳ ס׳ רבנן בדעת ר״נ והוא דכוס של ברכה דאינו מצטרף צירוף שאני דאין סריעותא בגוף המשקה ועוד דבדבר שיש בידו להשמר ונהסכנה ע״י כיסוי ל״מ גם המצוה יע״ש, ואחרי המ״ר לא ידעתי מאי ק״ל ע״ד הרט״ז דגם הט״ז אזיל ומודה דבדבר שיש בו סכנה ל״מ המצו׳ להתיר ולא כ״כ כ״א דהטור רצה ללמדנו דלא יאמר אדם כיון שהוא ד״מ ואיכא ס׳ ר״נ דמתיר במסכנת יהיה מותר ע״ד דאמרינן בכמה דוכתי בש״ס כדאי הוא ר״פ לסמוך עליו בשעת הדחק וכיוצא בזה כתב הר״ן ז״ל בפ׳ המוכר פירות ביין לכנדכתלקו הפוס׳ אי כפר לק״ה כתב וז״ל ומ״מ לענין פסקא למילתא דלא לקדש על יין לבן כ״ז בשעת הדחק דאין יין אדום וכדאמרי׳ בעלמא כדאי הוא ר״פ לסמוך עליו בשעת הדחק יע״ש וה״נ כדאי הוא ר״נ לסמוך בדבר מצוה ונה זה לא כתבו הרט״ז לקושטא למילתא דהכי קי״ל אלא דהטור רצה ללמדנו דאם יבא להקל האדם בל״מ ולסמוך ולפסוק כר״נ דאפ״ה אסיר אבל לדידן דבלא״ה קי״ל כרבנן וכמ״ש הטור גופיה דאפי׳ סיננו ל״מ וא״כ שפיר קא פסיק הש״ס דלרבנן ליכא תקנתא מסו׳ ד״מ כיון דרבנן החולקים נר״נ לא ס״ל דיעבור האדם במסכנ׳ ואכ״ז הסכנה במקומה עומדת ואדרבה משם ראיה דבדבר סכנה ל״מ מצוה וא״כ מאי ק״ל ומ״ש דכ״כ ואדלא ס׳ רבנן בדע׳ ר״נ דלא חלה לא דבת רבנן כר״ן ולא לר״נ בדעת רבנן אלא דהטור השמיענו דאפי׳ אם יש צד לס׳ ר״נ משום ס״ד דידיה דבד״מ יש להקל עכ״ז איכא איסור משום הזריבהו גם לפתוך כרם לא כתב דבדבר מצוה יסמוך ולא יחוש׳ לסכנה ׃

ועוד נ״י לומר דאדרבא כיון דהטור השמיענו דבל״מ אפי׳ אם יסמוך לס׳ ר״נ איכא איסו׳ דהקריבהו מתילא נמי לא עשה המצוה כתיקנה ויצא לידי סכנה דבכי האי מצוה אינה מגינה עליו כיון דלא עשאה כתי׳ גם מה שהק׳ דל״ר לכוס של ברכה כו׳ דהתם אין הריעותא בגוף הדבר כו׳ יע״ש מי לא ידע נכל זה דל״ל כלל וגם הרט״ז לא כ״כ לס״ל דעלמא וכמ״ש להטור בא להסיר הס״ד דלא תימא למשום מצוה לא יחוש לסכנה ולפי שהוא׳ לו היכן מצינו דמהני הדבר מצוה להסיר הסכנה כדי שנאמר דאיכא ס״ל לומר כן לזה הביא הא דכוס של ברכה ׃

וזה ק״ל ע״ד הרב עצי אלמוגים בה׳ נט״י סימן ק״ס ס״ק י״ל דל״ב ע״ב שהק׳ גם הוא ע״ל הרב ט״ז ברתיה זו והרבה להשיב לדחות תי׳ זה של הרט״ז מהך סוג׳ דכ״כ דאז הוא כחילוק הרט״ז אמאי לא מוקי לה אפי׳ אליבא דרבנן ובלא טעם דהקריבהו אלא משום דלק״ם יהיה מותר משום דבר מצוה כמ׳ הרט״ז הנ״ל כו׳ יע״ש ודבריו תמוהים דאיך יתכן לומר לדעת רבנן דס״ל דאיכא סכנה דמשום ד״מ יהיה מותר דבר דאין לו שהר ואין מי שיהיה טועה בדבר כלל ודברי הרט״ז ברור מללו דהס״ל הוא לדידן דקיינן לר״נ דס״ל דיש להתיר במסכנת מאי יעלה על לב איש לסמוך עליו בשעת הדחק משום דהוא דבר מצוה אבל לרבנן גופייהו דפליגי וס״ל דלא כר״נ ואיכא סכנה בדבר מה מקום לומר דיתרץ הש״ס אליבייהו דמשום דבר מצוה יהיה מותר אהר דלא מצינו ולא ראינו לבלבל

סכנה יהיה מותר משו׳ ד״מ וגם הטור אזיל ומודה בזה וכ״נ

ובז״מ מצוא׳ יוצא דל״מ דבר מצוה להצי׳ מהסכנ׳ וממ״ש המרדכי בס׳ כל שעה והביאו הרב״י בא״ח בס״סי הנז׳ ומור״ס שם דאין לשפוך מים דלנו לפצות משום מה דשומר מצוה לא ידע דבר רע וכבר הק׳ הרב בית יהודה שם בתשו׳ הנז׳ דשאני התם דאין בידו לשומרו, אבל הדבר דיש יכולת בידו לשמור מהסכנה ע״י כיסוי ל״מ גם המצוה וכמו שהילק הרכ״ה בי״ד סי׳ קי״ו יע״ש וראיתי להרט״ז בא״ח בסי׳ הנ״ה סק״ג שכתב דלמצת מצוה אפילו דאפשר לו ללוש מבלי מים אלו דאסור לשופכן דנראה דמזלזל במצוה וקל בעיניו מ״ש הכתוב שומר מצוה לא ידע דבר רע

ולע״ד קשה דכיון דאפשר לו ללוש במים אחרים שלנו ומאי מקיים המצוה בלי חשש סכנה למה לו לסמוך על המצוה שיגן עליו כיון דשכיח היזקא וכ״ב מלבדי האגודה בסוף פ׳ק כ״ש סימן מ״א שכתב וז״ל אם אירע מת כ״מ לא ישכוך מים שלנו אם אין בעיר מי יתן לו מים שלנו עכ״ל יע״ש מש׳ דאם יש מי שיתן מים שלנו דלא יסמוך על המצוה, ושו״ר להרב א״ר בסימן תנ״ה ס״ק ט״ו שעמד ע״ד הרט״ז אליוע״ש ועמ״ש אני הדל בתשו׳ לא״ק לסימן תנ״ו במ״מ ואכמ״ל

ומעתה יש לחלק דשאני קידוש דיכול לקיים המצוה נפק מנה״ב במצת מצוה כיון דא״א לקיים המצוה כתיקנה אם אין בעיר מי שיתן לו מים שלנו גם יש מקום לחלק בין הא דגילוי דהוי בריא בזיקא ושכיח יותר דהוי כמקים דשכיח נחשים וגם דהוי אדם חיוני ומזיק בדרך טבע משא״כ במים דנמצאו בשכונת המת דאפילו דיש לחוש לאחד מן הטעמים דהמ״המ תליה חרבו במים עכ״פ אפשר דלא הדיח באלו המים וגם דהוי האדם הזה מכל הרוחניות ויתכן דמהני המצוה בזה טפי מהא דהוי האדם בדרך טבע וגם דהוי יותר מצוי ושכיח הזיקא בהא לבקא מהא דמים בשכונת המת

והכי נראה מהירושלמי בפ״ח דהדומות דאמרו שם חד נר נס אינגלי ליה גרבא דחמרא אזל בעירובא דנומא רבה למשכני מאתי׳ חד א״ל הב לי ונשתייה א״ל לא מגלי הוא א״ל הב לי ומארי דנומא ליקום לא איספיק בשתייה עד דהתחלחל עכ״ל, הרי דהיא דלא אגין עליה המצוה מפני הסכנה דאפילו דחשב האיש הזה לזכות המצות דאכילת סעודה מצות בערב יוה״כ יגן עליו ולא אהניא ליה, דיש לחלק דהיכא דהוי שכיח היזקא לא מהני המצוה להגן עליו בכה״ג וכמ״ש הרב מהר״ש יפה והרב אגדת אליהו שם בסימנו׳ יע״ש וה״ט דהיכא דבידו להזהר ולשמור עצמו ל״מ המצוה וכמ״ש הרב ב״י בתשו׳ הנז״ל ועוד בא דהיה יכול לקיים המצוה והסעודה של ערב יוה״כ בדבר אחר מבלי יין זה וכפ׳ האגודה

ושו״ר להרב ב״ר בחיי״ל סימן קס״ה דהק׳ ע״ל המרדכי אלו דכתב שומר מצוה ל״י דבר רע מהך ירוש׳ ותי׳ דיש לחלק דהתם בירוש׳ הוא אפי׳ בלא׳ הנהו מיא ושמך על נס לכ״תהי׳ עכ״ל ובלא״ה נ״י דמעיקר״ק׳ליה לזה אמר ומארי דנומא יגן עלי דל״מ לפי מהר״א לב ודעימי׳ דפי׳ שהוא על הקב״ה שהוא אדון יוה״כ וכן לפי מהרמ״ל במעריך דמ״ו ע״ב דפי׳ דמן השמים ירחמו אלא אפי׳ לפי׳ הרפ״א ביו״ד ר״ס קי״ו דפי׳ לזכות יוה״כ יגן עליו עכ״פ לא חלה לאו מצות

מצות אכילת עיו"הך דאפי' דכבר אכל הסעוד' או היה בדעתו לאכול סעוד' אשר הכין לו ולא היה בשתי' זאת אל מצוה כלל ולכן לא הנין עליו אלא דלפי האמת בר' דגם דלא היה יכול לקיים מצות סעוד' עיו"הך בר' דאין לו לסמוך ע"ז היכא דקביע הזיקא משום שומר מצוה ושאני הא דמים דשכונת המת וכמ"ש

וזה ראיתי להרב"ד שם בסי' נ"ו דנשאל בצואת ר"י החסיד דלא יתוץ דסתנור וכיריי' שאופין בו כדי להשתמש באותו מקום אלא יניח אותו לתקן בנית דסכנה הוא כל עושה אלה, ורצה הרב להתיר לנתוץ תנור וכרייס לצורך לבנות בית תלמוד דהוי דבר מצוה ממ"ש המרדכי בהא דתקופה ומה בתיב שלנו דמותרים משום שומר מצוה וכתב וכ"ש ת"ת דרבים שמגן יותר יע"ש ואחרי המ"ד אין נראה להתיר דאיכא חילוק ברור ביניהם דבשלמא במי תקופה ומה עיקר הסכנה היא בעת אכילתו ושתייתו וכיון דבו בפרק עושה המצוה יכולה היא שתגן להצילו מהסכנה וכמ"ש שומר מצוה לא ידע דבר רע משא"כ בנדון הרב דבעת דהוא נותץ התנור וכרייס בנתיצה גופא ליכא שום מצוה אלא אח"כ כשיתקן ויקבע למודו בת"ת דרבים וכל כי האי הוי ענין נפרד ומלבד דחילוק זה הוא ברור עוד יש חילוק אחר יותר נכון דבמים שלנו דלש בהם המצות עכ"פ מקיים המצוה באכילת המצה בלילה הא' מד"ת מ"ע גמורה ואפי' למתירים גם לשאר הלילות ה"ט דאיכא מצות אכילה כמ"ש ביו"ט והוא מוכרח לקיים המצוה בזה משא"כ בהא דבונה ביתו לת"ת דרבים דליכא מצוה דחיובא עליו לבנות בית תלמוד ואתמ"ל דאיכא אינו באותו מקום דוקא ויבנה במקום אחר וגם דיכול להיו' יושב ולומד שם בלתי הסרת התנור וכרייס דלא הוי דבר מוכרח להסיר לכן נלק"ד דאין לסמוך להתיר

והראיה שהביא ממ"ש בעירובין דכ"ו מכאן לת"ח שאלה דמושיבים ישיבה על פתחו ופרש"י דלא יהא רשות למ"הם ליכנס כו' יע"ש לק"ד אינה ראיה דהתם ה"ט דע"י זכות התורה בעידנ' דעסיק בה מגן ומינה דלא יהא רשות למ"הם לשלוט בו וכמ"ש בשבת ד"ל ע"ב גבי דוד מלך ישראל דאפי' ביום כעירהו כל זמן דהיה עסוק בתורה ולא פסיק גיר' מפומיה לא הוה יכיל ליה וה"ג אמרו בב"מ דפ"ו ברבה בר נחמני כמו שיע"ש אבל בנותץ תנור וכרייס דאיכא סכנה בדבר מאי מהני ליה הלימוד דלומד בתוכו אח"ך להנצל מהסכנה גופא דאה"ן דאם יהיה האוכן שלא יפסיק מגירסתו תמיד כל הימים כל היום וכל הלילה תמיד לא יחטא בודאי דינצל מן הסכנה אבל דבר זה הוא מהנמנע וא"כ העושה אלה אריה דסכנתא רביע עליה ובעת אשר ימצא מקום להפסיק הוא נלכד בה רח"ל

גם מ"ש שם הרב"ד דהך צואה דר"י החסיד דלא יתוץ תנור וכרייס לא נתפשטה בעולם ורוב העולם אינם נזהרים בזה יע"ש הנה הרב ז"ל דבר במקומו נרם כפי מה ששמענו וראינו בגבולינו הוא דנזהרים הרבה מאד בדבר הזה ומי שלא נזהר נסתכן והוא בדוק ומנוסה ומי לא יחוס לנפשו בדבר סכנה

גם שאר החילוקים שחילק הרב"ד שם דזה לא נאמר אלא כ"א להשתמש לצורך עצמו לדבר חול אבל כאן דאינו לצורך הסתים כו' וכן מה שחילק בין יחיד לרבים אחרי המ"ר יש להשיב ע"ד ופירוקא לסכנתא לא עבדי' כדאיתא בע"ז ל"ל ע"א יע"ש

ועוד להרב צרור הכסף בתשו' היו"ד סי' י"ו דנשאל גם הוא על נדון הרב ב"ד אי מותר לנתוץ תנור וכרייס כדי לתקנו לבית תלמוד והשיב לאסור ולחד ראיה של הרב"ד מהא דמים שלנו דהקס נשארו לשם מצוה ושוב אין רשות לבא אל מקדש ה' ערל וטמא משא"כ בהא דתנור וכרייס דהוא בא לנתוץ על דעת לעשות מצוה אח"ך יע"ש וגם זה הוא חילוק ברור ונכון ומצאתי להרב עיקרי הד"ט בי"ד סי' י"ד אות ב' דהביא תשו' זו דהרב צרור הכסף ודחאו וז"ל גם מה שחילק בין מים דנשאבו לנתיצת תנור אינו מעלה ארוכה דאטו ביחד הדר אחד לבית תלמוד ועביד ביה מידי דהזמנה ותיקון קצת לבית מדרשו לא חיול קדושה עליה ואמאי לא נימא אל יבא אל מקדש ה' כמים דנשאבו לשם מצוה וחל עליהם הקדושה בתחי' ושוב אח"ך בא עליהם השם דסכנה דתקופה ומה משא"כ בנתיצת תנור וכרייס דהסכנה היא בזה בעת ובעונה דנתיצת התנור דהסכנה היא משום דכבר החזיקו בו המזיקים מקודם והוא מקום מוכן לפורענות ואם חל הקדוש' על הבית ועל מקום התנור מ"מ הסכנה הלא הי' תקיע' שם מכבר דבנו התנור והחזי' בו המזיקי' וזה היה קודם המצוה וגו' דאפי' דחל הקדו' גם על מקום התנו' מ"מ זהו בשוא"ת שלא יבא נזקו כמו המי' דנשאבו משא"כ לעשות מעשה בפועל לנתוץ ולהאביד ולהרוץ והסכנה היא בזה בקום עשה בודאי דהביא היא הדבה ועוד דיש מקום לחלק עוד וכמש"ל

עוד הביא הרב צרור הכסף ראיה ממ"ש ר"י החסיד בצואה שלא לתת ב' ילדיו לסנדק אחד כו' ואף שיש לדחות דהסכנה הוא לילד וליכא שומר מצוה כו' הכתי הביא עוד שם ראיה ממ"ש שלא לעשות נשואין לב' בניו ביחד ושלא ליקח את בת אחיו יע"ש וראיתי שם בס' עיקרי הד"ט שדחה דבריו דהכא נמי נימא דהסכנה היא לאשה וליה בדידה שומר מצוה דהאשה אינה מצווה על פ"ור ע"ש ולעד"ן דל"ד להא דסכנת הילד דהתם עכ"פ הקטן גופיה אינו בר מצוה כלל משא"כ באשה דעכ"פ היא מסייעת לבעל במצות פ"ור ועל דעתה ורצונה היא מקיימת המצוה ועיקר המצוה תלויה בה ובלא אשה לא יוכל לקיימה ודאי דאי אמרי' שומר מצוה כו' עיקר המצוה של פ"ור בה תלויה אפי' דאינה מצווה וכבר ראיתי להר"ן בה' בר"פ האיש מקדש שכתב וז"ל דגם באשה אשמועי' נתינ' דמצוה בו יותר מבשלוחו דאע"ג דאשה אינה מצווה בפ"ור מ"מ יש לה מצוה מפני דהיא מסייעה לבעל לקיים מצותו יע"ש ועיין למהרד"ך בית טו"ב חדר יו"ד הרי דגם באשה יש קצת מצוה כמ"ש הר"ן וא"כ ל"ד כלל למ"ש הרב לחלק בין סכנה דידיה לסכנת הולד

עוד ראיתי להרב צרור הכסף דהביא ראיה דאפי' במקום מצוה יש לחוש לסכנה ממ"ש בפ' ער"פ דק"ט ע"ב דפריך על מתני' דלא יפחתו מד' כוסות היכי מתקני רבנן מידי דאתי בה לידי סכנה ותי' ליל שמורים ורבא כוס של ברכה מצטרף לטובה ורבינא אמר כל כוס מצוה בכ"ע כו' ואמאי לא תירץ משום שומר מצוה כו' יע"ש וע"ז השיגו שם בעיקרי הד"ט דאינה הוכחה דהכתי הוו מצי תקוני ה' כוסות דאין ספק דהי תימא נמי בפשיטות דלא קפדי' במקו' מצוה לסכנה מ"מ השכל גוזר דהיכא דמצינן לקיים המצוה בלי שום סכנה אמאי לא ניחוש ולעולם אימא דהכא א"א בלא"ה לא קפדינן לסכנה כו' יע"ש והאמת הוא דחילוק זה ברור דכל דאפשר לקיים המצוה בלא"ה יש לחוש לסכנה וא"כ גם בנדון הרב בנתיצת התנור היה יכול לקיים המצוה בלא אותו מקום או ע"ג אותו מקום

מקום או דאינו מצוה מוכרחת לקיימה כמו מצות דאכילת מצה וכמש"ל

אלא דעכ"פ מהא דד' כוסות ליכא ראיה כלל דאה"נ דבדבר מצוה אפי' דאיכא סכנ' אמרי' שומר מצוה כו' וקו' הש"ס אינה אלא היכי מעיקרא מתקני רבנן בדבר דאיכא סכנה על סמך דשומר מצוה כו' דודאי לא היה להם לסמוך לניסא לכתחי' וכמ"ש הרב פתח עינים בפי' לשם ובזה אין קו' ע"ד המרדכי שהביא משם רי"ח במים שלנו משום שומר מצוה כו' דאמאי לא אמרו כן הכא בד' כוסות די"ל כמ"ש ובו"ר להרב אהבת דוד בדרו' ט"ו דס"ט ע"ב דעמד ע"ז ותי' דכל דאי אפשר בלא"ה והוא ובע"כ דנכנס התקופה כו' יש להתיר משום שומר מצוה אבל אעיקרא דדינא פירכא איך מתקני רז"ל מילתא דאתי לידי סכנה ואין לומר שומר מצוה דלכתחילה אין ליכנס בזה כו' יע"ש

ואת זה ראיתי להרב שאלת יעבץ ח"א סי' ע"ו דדנה להתיר לקוץ את האילן כדי להרחיב הבית הכנסת משום מצוה יע"ש, והגם דנימא דהוי בעידנא דקא אתי הסכנה נעשית המצוה דבעת קצילת האילן המקום מתרחב והויא הקדושה מקודם במה שמצטרף המקום הזה עם הבית הכנסת ועוד דהוי מוכרח וא"א בלא"ה דקטון מהכיל דהוי המקום צר מ"מ עדין יש מקום לפקפק בדבר דאכתי' דהוי לבנין בי"הכ, והוי מצוה דרבים אין להכניס בסכנה.

אלא דבעיקר דברי הרב צרור הכסף ק"ל אחרי דיבר ממה שהביא ראיה דר"י החסיד חשש לסכנה אפי' בדבר מצוה ממ"ש בצואה דסי' מ' וז"ל לא יעשה חבירו סנדק לב' בניו אלא א"כ מת האחד יע"ש הרי דחשש הרב לסכנה אפי' בדבר מצוה דנר' לק"ל דיש לדחות דמעיקרא ליכא ראיה כלל שהרי זהו דין פשוט במהרי"ל ופסקו מור"ם בהגה בי"ד סי' רס"ה ס' י"א דהמילה דומה לקטורת ואמרי' ביומא דכ"ו חדשים לקטורת ה"ה גבי מילה כו' וכבר מצינו בס' בצואות למניא כמה דינים דהם פשוטים כמו בסי' ט"ז כל הבוכה על המת יותר מדאי כו' ג' לבכי כו' יע"ש והוא דין פשוט בש"ס וכן בסי' כ"ב לא יעשה אדם ביתו גבוה מב"הכנ וכן בסי' מ"ה לא זיניחו אדם מלוקק עם אשתו בליל טבילה וכן בסי' ג"ן אילן העושה פירות אין לקוץ יע"ש והגם דיש מקום לגדל בזה דבא לאסור גם כי איכא להותר מדינא וכמו שגידל הרב חיים שאל ח"א ס"סי כ"ג מ"מ בשאר כל הני הנז' מבואר דבא לו' הדין בפשיטות והיינו דיהיו נזהרים בזה הרבה, או שלא היו מקפידים בזה לכן ציוה אותם שיזהרו וא"כ י"ל בזה דלא יעשה לחבירו סנדק דה"ט משום דהוי כקטורת ולא משום סכנה, וכבר כתבתי עוד בזה במ"א בהשו' לחיו"ד לסי' רס"ה בס"ד ואכמ"ל ואפי' אם נאמר דבכל הני הדין פשוט בש"ס רצה ללמדנו שיזהרו דאיכא סכנה עכ"ז אפש"ל בהא דסנדק אין בו אלא חידושו דהוא דין מחודש ולא נזכר בש"ס ואפי' אם יש לחוש לסכנה אפש"ל דהוא משום עין הרע ועין הרע שולט אפי' בדבר מצוה ובזה יש להשיב

גם על מה שהביא ממ"ש בצואה סי' ל"ה לא ייעשה נשואין לב' בניו יחד דלא יצליחו יע"ש דאין מזה ראיה להותר סכנה בדבר מצוה דהכא ה"ט משום דאיכא עין הרע וסכנת עין הרע שולט גם בקדוש' וכמ"ש רז"ל בלוחות ראשונות שנשתברו משום עין הרע ומה שיש עוד לעמוד כבר אני עני כתבתי בקו' חיי נפש מער' עי"ן בס"ד יעש"ב, ועיין במ"ש עוד בקונ' רוח חיים בא"הע בסי' ס"ב ע"ד הגה בס"ד יע"ש ובזה דבלא"ה אין ראיה כלל דיכול לעשות הב' נישואים ביום אחד ולא אחר זמן ויהיו בשני בתים וכל דיכול לקיים המצוה ולא להכנס בספק סכנה בודאי דלא אמרי' שומר מצוה לא ידע כו' ואם משום הפסד מרובה לא הוי משום סיבת מצוה

גם מה שהביא הר' עוד ממ"ש בסי' כ"ו דלא ישא בת אחותו מלבד דאין ראיה כלל וכבר ציין שם ועיין סיון הע"ז ושם כתב כמו כן, ונדחק הרב המגיה שם ממ"ש בס"הח בסי' פה"ח וי"ל דמיירי באחי אשתו מן האב יע"ש, והרי אשתמיט מיניה מ"ש בס"הח סי' תפ"ח ועוד דעיקר הכריחו ליישב דברי רי"ח מהא דאמרו והנושא בת אחותו לא הבנתי דבריו כעת וכבר כתבתי אני עני בזה בקונט' רוח חיים בא"הע סי' ב' ס' ו' ע"ד הב"ה יעש"ב ועוד י"ל דכל הני שאני דהר"ב רי"ח המצוות אותם עיקר ציווין הוא בדבר מצוה וע"ד כן קא נקיט משא"כ בשהציווי הוא בשהכ אימא דבדבר מצוה לא ציוה

גם מ"ש עוד שכ' דבתקופה שאני דליכ' סכנה אלא שהקדמונים כו' יע"ש מלבד דזה לא אתי לדברי רי"ח שכתב הטעם משום שומר מצוה כו' ועוד דמה יענה למים שבשכונת המת שמביא הרב"ד מדברי המרדכי וצ"י

עו"כ שם והביא להשו' הרב שמש צדקה בי"ד סי' ל"ו דנשבה וי"ט ליכא משום סכנה במים דבשכונת המת דציוה הקב"ה דלא יערבנו שמחתם כו' יע"ש, דמ"מ דאכי' בדבר מצוה איכ' סכנה דאל"כ מה צורך לציווי זה ת"ל שהוא ביום דכולו מצוה ובמקום מצוה אין לחוש כו' יע"ש, דלע"ד דיכו' לקיים מצות עונג שבת במים אחרים ואפי' דאיכא טירחא קצת לשאוב המים אין זה מיקרי טירחא דיש שדולי' לכתחי' בשבת מים מבורות עמוקים ואפי' אם לפעמים יארע הדבר דהוא בדוחק וטורח גדול לא הוי זה מצוה פרטי' ול"ל כלל לשאר מצות וגרע טפי מנ"ד מנחיצת הכוד וכריים לד"מ, ומ"מ נר' דאין מקום להתיר להכנס בסכנה לדבר מצוה וכן פסק הרב יוסף אומץ בתשובה סי' ל"ו בדין לסגור חלון מב"הכנ דאיכא בדבר סכנה ואפי' דהוי מצוה דרבים והביא השו' הרב צרור הכסף והרגיש עליו קצת יע"ש, ומ"מ ק"ל דלא זכר שר לתשו' הרב שאלת יעבץ הנז"ל והוא עצמו הביאה בס' חיים שאל ח"א סי' כ"ב וכ"ג יע"ש ועיין מ"ש בדרושים ס' ראה בס"ד

העולה מכל מ"ש דבדבר סכנה אסר לבר הזהירנו רז"ל דיש לחוש לסכנה ואפי' בדבר מצוה כל עוד דהמצוה אינה בטלה לגמרי יש לחוש לסכנה ולא אמרי' שומר מצוה כו' בכה"ג אבל אם לא אפשר לקיים המצוה בלא"ה והיא מתבטלת לגמרי יש לסמוך על דבר מצוה ושומר מצוה כו' י"ר ועמ"ש מהר"ם אלשקר בסי' צ"ט והרא"ם בח"א סי' נ"ך ומהרלנ"ח סי' ל"ו בתשובה דליכא משום קבלנות דשומר מצוה נ"ר וממ"ש הרב נרכ"י בא"הע סי' ע' יעש"ב

סימן ג"ם

שאלה ראובן שהיה דר בעיר אחת והתיעות עוברית שם ניוחר והוכרח במעשיו ללוות מעות מש' ונתן לו לש' כוליסה לפקיד של ר' סיפרע בקושטא לפקיד של שמעון ופירע לזמן ארבעה חדשים

חרטים הסך שלי"ה פה מש', ויש הפרש בשיווי המעות כמו ט"ו לק' אם מקים שהלואה לקושטא דבמקו' שלוה הם ביותר ובקושטא הם בזול, וכן נוכן הסחורה ורגיל בהולכים לירי"ד הנק' פירי"אש ובאזזי"ש וצריכי' למעות שם ולווים שם להמעות ביוקר ופורעים במקומם דהמעות הם בזול ויש מי שנותן בעיר סחורה לחבירו ההולך לירי"ד שימכרנה להזבינו ואח"כ שיפרע לו בעיר מעות בערך השוים בעיר והוא משתמש שם בירי"ד במעות הסחורה ואח"כ פורע בעיר ממעות העוברים שם בשוויים, והן עתה ש"וז אם הלכו אם יש סרך רבי' בדבר זה אי לא יורנו המורה תשעה אמת לאמתו ושכמ"ה

תשובה

על שאלה זאת אר"י נעשה ש"ואל כענין ומשיב כהלכה, מנ"ר אחד המאיר עיני חכמים בהלכה, מציו דעת ותבונה דנחית לעומקא דדינא, כה מפיק מרגליות, אהוב לשמים ולבריות, ידיו רב לו במלחמתה של תורה, הוא הודה הוא זיוה הוא הדרה, מעלת הרב השלם הדיין המצויין, נחל נובע מקור חכמה כש"ת כמוהר"ר רפאל קאלאמארין נר"ו ושמרו כרו"אה הדר"ן הכי"ר ובמקום גדולתו שם תמצא ענותנותו היתה על ידו המנחה, ה"ן ישנה חשו' הרמה והנשאה, כדי לעמוד על הכרך כל כי הני מילי, וכל לגבי דידי אכירש ונקלה, לא ידענא לכוין אימר"א, וכ"ש במידי דאיסורא, ומ"ג טרדות הזמן ואת כל הקורות, הרבה מאד מאין ספורות, עוד כה היותי טרוד בהדפסת ספר שמיכם לחיים דבר פתח, דבעי ההעתקה והעריכה, הלק הישב דקה מן הדקה, כי על כל אילין יכה שתיקה, ואולם משום עשה דכבוד תורה רה"ם רהמתי"ם אמרתי לבא בדרך קצרה עכ"י סדר תבו'ויהי נא פי שנים,

בראשית

מאמר כתב וז"ל הנה לענין הלואת מעות במקום היוקר לפרוע במקום הזול הגם דמנה לוה ומנה פורע בלי תוספת סבוס הגרושי"ם. שלוה מ"מ הדבר נראה לענין לישראל גדול למלוה דודאי אם הוא היה שולח המעות האלו לקושט' היה מפסיד ט' נא לפי ערכם וע"י שנותן מעותיו שם וממתין לו אינו מפסיד מידי, והנה בפ' הרבית דע"ג ע"ב איתא המוליך פירות ממקום למקום מצאו חבירו ואמ"ל תנם לי ואני אעלה לך פירות שיש לי באותו מקום אם יש לו פירות באותו מקום מותר ואם לאו אסור. ופרש"י דזה פורע לו במקום היוקר בשכר המתנתו הוא לו במקום היוקר והוי רבית ואם יש לו שם מותר דסאה בסאה לאו ר"ק הוא וכי יש לו לא גזור יע"ש, והסכימו הפוס' דבעי' שיהיה לו שם כשיעור מה שלוה כאן ולא סגי בים לו קצת כיון דפורע לו במקום היוקר, ועיין בתשו' מהרי"ט אלגקר סי' ן' ,

והנה

לכאורה קשה דאמאי לא הוי ר"ק מאחר דלוה במקום הזול צ"ע לפרוע במקום היוקר, והרי ברכא"נ אמרי' אם אוזיף מאה במאה מעיקרא קיימי במאה בדנקא ולבסוף מאה בחומשא אי בתר מעיקרא אזלינן לא נשך איכא ולא רבית איכא ואי בתר סוף אזלינן הרי נשך והרי תרבית וקי"ל דבתר מעיקרא אזלינן ואי אוזיף מאה במאה ודי והוזלו איכא נשך ותרבית, ומשנינן מהני דאי הוא אזלי' בתר סוף הוי ר"ק אפי' דמאה שקיל ומאה יהיב דכיון דהוקרו בעת הפירעון הוי כמוסיף לו יותר וא"כ הכא דזה מחוייב לפרוע במקום היוקר נמצא דמעיקרא ומ"ש איכא נשך ותרבית, ואפשר ליישב דהכא לא הוי ר"ק כיון דאינו ברור דעדיין הם ביוקר דדילמא לעת בואת הזמן כמו הכא וכיון דהוי ספק לא הוי ר"ק ומיהו ודאי אם נתחייב לו לפרוע לו יותר על מה שלוה ודאי דהוי ר"ק וכולי האי לא הייסי' לספק ה דשמא הוזלו כ"כ ועמדו שם עשרה כמו ט"ו מהכא ולא חשי' ספק אבל בשוים חשי' ספק ועדיין צריך להתיישב בדבר עכ"ל

חיים

מדבר כלע"ד דלענין נ"ד ל"ד להאי דאוזי' מאה בדנקא והוא דהתם הוי עיקר ההלואה באיסור ומתני' הרבית בכי', משא"כ בנדון השאלה דשכיח הגרושי"ש שלוה תות מה שהתנה לשלם לא כחות ולא יותר אלא דבשיווי הגרו"ש גופיה יש הילוף בין מקום הלואה למקום הפרעון בערך הזהובי' ולקמן בס"ד ארחיב הדיבור בזה ולעיקר הקו' כתב היה עוד מנ"ר נר"ו וז"ל שו"ר להרב מהנ"א בהלכות מלוה ולוה סימן כ"ך שעמד ע"ז ותי' דכיון דאפשר דביני ביני יוזלו הפירות באותו מקום וישוו כמו שנתן לא הוי ספק וכל ספק לא הוי רבית. מד"ת יע"ש וקשה דא"כ כי לוה מאה בדנק' אמאי הוי ר"ק דילמא עד עת הפרעון יוזלו הק"ך בדנק', ואדרב' חזינן דאפי' הוזלו לבסוף איכא נשך ותרבית דבתר מעיקרא אזלינן והכא נמי כמו כן הוא האי חשבון להוי ר"ק משום דמתחייב לפרוע במקום היוקר אפי' אם הוזלו לבסוף דין הוא שיהיה ר"ק, ונראה' ליישב תי' זה דכשלוה ק' בק"ך אפי' אם הוזלו ועמדו בק' דליהוי ר"ק דמן הדין אינו חייב לשלם אלא מה שלוה דהיינו המאה והמאה עכשיו הם שמונים, וכיון שכן ודאי דבכי יהיב ליה הק"ך ר"ק ואיכא נשך ותרבית, וזה טוב טעם ודעת לאמאי דקי"ל בתר מעיקרא אזלינן והוה קשה לכאורה דכיון דהכתוב קפיד שיהיה נשך ותרבית הרי ליכא ולא הרויח כלום ואמאי הוי ר"ק, אבל לפי זה ניחא דגם בזה איכא נשך ותרבית בפרוע לו הק"ך אפי' אם הוזלו, ועכ"ז ודאי דכשלוה במקום הזול ופורע לו במקום היוקר אם ביני ביני יוזלו שם הפירות ולא הרויח מלוה מידי ודאי דליכא שום צד ר"ק כלל, ולכן אפי' בלא הוזלו והרויח המלוה באו"ם הפירות לא הוי ר"ק כלל כיון דהיה באפשרות דיוזלו הפירות והוי ספק וכתי' הרב מהנ"א עכ"ל

חיים

מדבר כשאני לעצמי נראה דמעיקרא קושיא ליתא דבשלמא בנותן לו מאה והוקרו ופירע לו ר"ק בשווי ק"ך דשוים עתה דאי אזלי' בתר בסוף איכא הא מיהא רבית מד"ס כמ"ש הר"ן ה"ד בש"מ רפא"נ והרנ"י שם והלמי' הרשב"א ה"ד מרן בב"י בי"ד עי' ס"ם דהכי קי"ל דסאה בסאה לא הוי רבית מד"ת כיע"ש, אבל זה דמוליך פירות ממקום הזול למקום היוקר ומצאו חבירו ואמ"ל תנם לי ואני אעלה לך פירות שיש לי באותו מקום דבין בתחילה ובין בסוף לא נשך איכא ולא תרבית איכא דהרי זה הלוקח הפירות במקום הזול ופורע לו במקום היוקר מה שלוקח הוא נותן וגם המוכר סאה יהיב סאה שקיל וזה התוספת הוא בא מסיבת דהמקום גורם ושם הם ביוקר ומתרבו והרי לגבי המוכר לא נתרבה ממונו דבלא"ה גם פירותיו אם היה מעלה אותם שם היה מתרבה ממונו בפירות אלו, וגם נשך לגבי לוקח ליכא דבלא"ה פירותיו שבמקום היוקר אם היה מביאם כאן כמו כן היו שוים בזול. וא"כ כל עוד דמה שפורע לו ביוקר לא הוי יתרון לתועלתו ולא חסרון ללוקח אין כאן לא נשך ותרבית דאין כאן כ"א יוקרא מסיבת שיש הגלל והכרע

והפרש ממקום למקום והרי שפיר כתב רש"י יש לו באותו מקום מותר דמהשתא אוקמינהו ברשותיה כו' אין לו איסור דבשביל המתנה נתן לו יותר דהשתא ליכא למימר דהלוקח היה מביא פירותיו לכאן כיון דלית ליה פירות וגם איסור זה הוי מל"ס דלגבי המוכר בלאו הכי היה מוליך פירותיו לשם והיה משתכר כמו כן והוי דין איסור רבית מל"ס דסאה יהיב וסאה שקיל ואה"נ דאם יהיה ההלואה והפרעון במקום אחד ואיכא יוקרא וזולא בהא ודאי אם יהיה הענין דבין בתחילה ובין בסוף איכא נשך ותרבית בכה"ג לא מיקרי סאה בסאה ואיכא איסור דר"ק מל"ת וזה ברור ועיין להרב פרי האדמה ח"ל ד"ל ע"א

אין י"ל דמעיקרא איסור ר"ק ליכא כ"א בהלואה גמורה משא"כ כאן דאינו דרך הלואה גמורה אלא כעין הלואה שהרי זה מולי' פירות למקום היוקר להשתכר וכשמצאו חבירו ואמ"ל תנה לי כאן ואני אעלה לך מהפירות שיש לי שם הוי דומה למכר, וא"כ לא הוי הלואה גמורה ולא מכר גמור דלא הוי הלואה גמורה דלא אמ"ל הלוני, וגם לא הוי מכר גמור דלא אמ"ל מכור לי פירות אלו באותם שיש לי שם, א"כ הוי צד אחד דומה להלואה וצד א' דומה למכר, וא"כ כשבא לשלם לו כפי מקו' היוקר הוי כמי שמשלם לו הפסד ונזק שגרם לו, אלא דאפי' הכי יש לחוש בצד מה שדומה להלואה דלוקח פירות במקום הזול לשלם לו במקום היוקר כדין לוה סאה בסאה דסאה יהיב וסאה שקיל וליכא הכא איסור אלא בצד הדומה לפרעון הלואה דסאה ליוה ומשלם לו סאה ביוקר דהיכא דאין לו אסיר מל"ס משום גזירה פסיק לו לא גזור ומותר והתירו לאפו' באין לו בדמותו לדין לוה סאה בסאה, אבל לאסור גם בכה"ג דהוי ר"ק ואסיר מל"ת בכה"ג לא, ועיין להגמ"ר פא"נ סימן תנ"ט שכתב דלוקח בפיס לו דרך למלוה לילך לשם, ועיין להרב פני משה ח"א סי' ע"ד וסי' ע"ה מ"ש ע"ד יעש"ב

ואולם יש להביא סמך לדברי הרב מהנ"א ממ"ש הר"ב בש"ת לב"מ לדע"ג ע"א וגבי מ"ש החמרים מעלים במקום היוקר כמקום הזול, ואינן חוששין להק' לפרש"י דהוי רבית גמורה, ותירץ י"ל כיון דאם הוזלו החטים במקום היוקר יותר ממקו' הזול ע"כ של כ"ה תקבל מהם מעצה שלקחו הפירות במקום הזול נעשו שלו יעו"ש, וא"כ אפי' כאן אם יוזלו הפירות במקום היוקר ע"כ מקבל עליהם, וא"כ לא הוי ר"ק, וכמו דלגבי חמרים הוצרכו לטעמיה דלא יהיה איסור רבית כלל משום דמעלה להו חדעא או משום דמוזלי גבייהו כמ"ש, כמו כן נמי בהך דהכא ביש לו ליכא איסור כלל ואם אין לו עכ"פ איכא איסור רבית מל"ס

עוד כתב כת"רני"ו ז"ל ולפי"ז נראה דמאי דתנן בפ' הרבית דע"ג דלוה סאה ולא קצץ בהוזלו נותן חטים הוקרו נותן דמיהן אכי' דודאי הברייתא דינא קתני בהוזלו דנותן חיטיו וכמ"ש הריב"ש בסי' שצ"ו בסוף התשו' מ"מ ודאי אם בא להוסיף לשלם לו דמים או חיטים ביוקר שלא יפסיד וכמו שהיה שוה בשעת ההלואה בודאי דאיכא איסור ריבית אלא כיון דלא קצץ הוי מל"ס וכן בהוקרו וכ"כ בש"מ שם לדע"ה דאם לא קצץ והוזלו אינו רשאי ליטול דמים כשעת הלואה וילו על התחתונה הריטב"א ז"ל וכ"כ הרדב"ז בתשובות סי' ע"ה וכשוט

הנה הלום ראיתי להרב מהנ"א שם סי' ז"ך דס"ל איפכא דהברייתא דינא קאמר ולעולם אם רצה להשלים שלא יפסיד: אין בו משום רבית ועיקר לנגדו לדברי הריטב"א שם דאסר בהטיעות ושכ"כ מהרי"ט יעו"ש ומ"ש הרב שכ"כ הריב"ש בסי' שצ"ו ושכ"ן קצת מדברי התוס' הכונה לומר דהריב"ש כתב דהברייתא דינא קאמר ולא דהריב"ש סב"ה לדינא דשרי להוסיף כדי שלא יפסיד דאיקפוס דמנ"מ זה בדברי הריב"ש ומ"ש הריב"ש דאם היה משום דינא ליתן דמים בהוקרו למה בהוזלו נותן חיטים כונתו מבואר דאם היה דינא הכי היינו כאלו קצץ בדמיו דנותן לו דמים שהיה שוה ואין בו משום רבית ופשוט וכמו שיראה המעיין בדבריו אלא דהרב מהנ"א היה סובר דכיון דהברייתא דינא קאמר אפשר דאם ירצה להוסיף יכול להוסיף כדי שלא יפסיד ולבסוף ביטל דעתו משום דעת הריטב"א ומהרי"ט ונמצא דלכ"ע גם בהוזלו איכא איסור דרבית אם משלים לו ההפסד ופשוט את"ד

חיים מדבר לעד"ן להביא ע"ד הרב מהנ"א הלוי שכתב בלוה סאה בסאה והוזלו דאם יתן לו הלוה הפרעון כמו שהיה שוה מעיקרא אם יש בו איסור משום דנר"אה מדברי מהרימ"ט בח"א סימן יו"ד דאסור משום ריבית. ולדד הרב ז"ל להתיר ונראה ע"ו ממ"ש בס"ם שם דע"ד ע"ב ת"ר אומר אדם לחברו הלוני כור חיטים וקצץ לו דמים הוזלו נותן לו חיטים הוקרו נותן דמיהם ופריך והלא קצץ אמ"ר ששת ה"ק אם לא קצץ הוזלו נותן חיטין הוקרו נותן דמיהם הרי דאם לא קצץ והוזלו נותן חיטיו כמו שהיה השיעור מציאותי' דלאו משום ליתא דרינו' הוי דינא קא משמעי דאינו חייב להחזיר לו ושכ"נ מדברי התוס' בפ' הגוזל והריב"ש בסי' שצ"ו אמנם מדברי הריטב"א בחי' נראה כמהרי"ט ז"ל

ואנכי לא ידעתי איך יתכן לו' דכשהלוה סתם סאה בסאה ובשהוזלו ופורע לו יותר דלא יהיה בו משום רבית דהרי יותר ניכר האיסור כשהוזלו ונותן לו יתרון מכשהוקרו ונותן לו סאה כמו שלקח דסאה יהיב וסאה שקיל והכ"ה איכא משום רבית וגם לעיקרא מה שהוכיח מהתוס' דהגוזל דצ"ו ע"א ד"ה המלוה שכתבו לגבי הלואה היכא דהוזל משלם כי זולא דהשתא כדאמרי' בא"נ יעו"ש היינו כונתם דרצה להוכיח דלענין דינא דאין כח ביד המלוה לתבוע לו יותר דסאה לקח וסאה משלם כזולא דשעת הפרעון ומאהר דמדינא מקיים מצות פריעת ב"ח הלוה בסאה ואת אכי' דהוזלא א"כ מינה נפקא דממילא איכא איסור רבית אם בא לשלם לו יותר על סאה כשיעור דהיה שוה בשעת ההלואה כיון דאין זה מצד חיוב עיקר פרעון ההלואה נעשה היתרון זה רבית ואפי' מדברי הריב"ש שם בתשו' שכתב דכשהוזלו נותן חיטיו מדינא וכשהוקרו נותן דמיהן משום רבית כונתו הוא דכיון דזה הלוה לו כור חטים ולא קצץ הרי הכור הזה הוי הלואה וא"כ כשהוזלו משלם החטים הרי הוי זה מדינא דכור הלוה וכור משלם וממילא ליכא איסור רבית וכשהוקרו דמשלם דמיהם לא הוי זה מדינא כיון דעיקר ההלואה היה חטים היה צריך לשלם לו חטים כמו שהלוהו אלא דמשום רבית אמרו דנותן דמיהם וה"ה דגם הריב"ש מודה דהיכא דהוזלו ובא לשלם לו יותר מהכור בין דיהיו חטים בין אם יהיה דמים איכא משום רבית

ועוד נלק"ד להכריע דודאי הך דינא דברייתא דכשהוזלו נותן חיטיו וכשהוקרו נותן דמיהם מיירי כשאין השער שבשוק ידוע וגם אין לו חטים ללוה וכמ"ש הבה"ג ה' רבית דצ"ה ע"ב יעו"ש ובכה"ג איכא איסור משום רבית בלוה סאה בסאה

וכ"כ

וכ"ל בש"ת לבס בשם הרא"ל וחרמ"ך יע"ש וכ"כ הריטב"א בחי'לבס והרמב"ם בפי"הם בפא"נ גבי מתני' דלא יאמר אדם , ובס'היד רפ"י, דמ"ול יע"ש , וכ"נ לדקדק מתשו' הרא"ש כלל ק"ח סי'ט"ו כמו שירא המעיין יע"ש , וא"כ כשמשלם לו יותר מסאה איכא איסור רבית דכמו דהיכא דהוקר ואיכא שבח בסאה גופיה איכא רבית כמוכן בהוזלה הסאה שהוקא יהיב סאה ותוספת אותו התוספת הוא רבית ונמצא לפ"ז דגם מ"ש הרב מהב"ל להריטב"א קאי למהרימ"ט , ושהתוס' והריב"ש חלוקים בזה , אחרי המ"ר י"ל דליתא להא וכולם שוין לטובה וס"ל דאיכא משו' רבית היכא דלוה שהסוליכא חד מנ'תנאי'אלו דהיינו שער שבשוק ידוע או דיש לו או קצץ להדין הוא הוזלו נותן חיטיו הוקרו נותן דמיהם וכמו שהכריע מנ"ר נר"ו וכן ראיתי להחשב"ץ ח"א סי'קי"ל דבלוה סאה בסאה והתנה בפי' לשלם סאה דאם יש לו או יש שער ידוע דבין הוקרו בין הוזלו נותן לו חטים כמו שלוה יע"ש וה"ט דבהוקרו ליכא רבית כיון דיצא השער או דיש לו ובהוזלו ליכא טענה למלוה דמשלם לו פחות דכך התנה לשלם סאה בסאה , וכ"כ הרב בני שמואל סי'מ"ט יע"ש , ונראה עוד מדברי התשב"ץ שם שכתב וז"ל ואם הוזלו החטי' אינו נותן לו כ"א סאה חטים דאם יתן לו יותר משיוויו עכשיו הוי רבית כיון דלא עשאן דמי'כו' יע"ש כנראה מדבריו דליכא אוכן דהוזלו שיתן עכשיו יותר משיוויו לפיות שוה כבתחי'כ"א דוקא בשעשאן דמים מינה נפקא דההי"ן היכא דלא קצץ וליוה סתמא דנותן לו חיטיו כיון דהיות ביה ה"ט דלא עשאן דמי' . ועיין להרב יד המלך בפ"י דמ"ול ה"ב מ"ש ע"ד התשב"ץ אלו יע"ש , ויש להשיב ע"ד כמו שיראה הרואה , ועיין עוד להתשב"ץ ח"ב סי'פר"ח שמתבאר מדבריו דכמו שהתנה משלם אפי'הוקר השער וה"נ שנותן לו דמים דשוה עכשי' דק י"ל כר"י מ"ל הומ"ל דתיהןיע"ש ועיין להרא"ד ה"ל בש"ת לב"ק לדל"ח ע"א ד"ה אבל הרא"ד ז"ל כו'והביאו הרא"ש שם בפ'הגוזל סי' י"ג יע"ש

עוד כתב כמ"ר נר"ו וז"ל ומ"מ בקצץ מעיקרא כמה היה שוה באותה שעה ליתן החיטים בין יוקרו בין יוזלו ודאי שרי אפי'אם פורע לו סאה והוי דמ"ל דמים מ"ל חטים וכמ"ש שם הרב מהנ"א ולפ"ז גם במעות שריכה"ג דאם זה מלוה לחבירו פ"וכ מטבעות כסף כ"וכ גרושי"ש וא"כ הוזלו המטבעות וצריך להוסיף בסכו'המטבעות כדי להשלי' סיכום הסך גרוש"ש שקיבל דזה הלוה לו עשרה ופורע לו י"ב שרי כיון דעשאן דמים בכ"וכ גרושי"ש וידוע דהגרוש ר"ל ארבעי'גרושות לדידן , וזכורני שכ"כ מהרש"ה סי'מ"ט יע"ש עכ"ל

חיים מדבר ונראה לומר דאפי' לזה אחר שעשאן למיס כ"וכ גרושיש קבע זמן לפרעון החטים או המעות והא הוזלו החטים או המעו' וצריך להוסיף יותר מסכום החטים או המטבעות שנתן לו בהלואה מ"מ שרי ואין כאן איסור דאפילו דנראה מדברי הרמב"ם בפ"י דמ"ול ה"א וה"ב דבקביעו' זמן איכא איסור היינו בלא עשיית דמים כמדוקדק בל' הרמב"ם שם בה"ב והרא"ד שם בהשגות והרשב"א ה"ל שם ד"ה אבל בעשיית דמים ליכא איסור וכ"כ הרמ"ך ז"ל בש"ת לב"מ לדע"ה ע"א ד"ה ולענין כסף כו' יע"ש , ושוב תמיהא על מה שהביא הרב מהנ"א סברת מאן דאסר בכה"ג משו'רבית דהרי מכו' מעיקר הביאה והפוס'דכל שפסק עמו הדמי' נותן לו כמו שפסק וכקו'הש"ס והלא כסף וכפרש"י ואי משו' בצריך ליתן לו דמי' שפסק ולא לתת לו המורהס הטי'כשיעור המעות זה לא ידענו מאי הפרש יש בזה דכיון דנותן לו יותר ממה ששוה הסאה שהוא שיעור מה שפסק לו בתחילה מ"ל הן ומ"ל דתיהן וכמ"ש ה"ה כמ"ר נר"ו .

ומ"ש מעכ"ת וזכורני שכ"כ מהרש"ה סי'מ"ט כן הוא האמת בס'בני שמואל שם וז"ל לכן נ"ל דבירידת הגרו"ש משלם כוולא דהשתא ואם הלוה גרו'ש יו"ד וקצץ במעות כלומר שיתן לו אלף לבני'בגרו"ש כפי הערך שישוו"ל דאפי'דהוזל הגרוש לע'כ'נותן י"ב גרו"ש והאי דהוי אפי'סאה בסאה אי קצץ לו נותן לו דמי'ובודאי דאפי'קצץ לו דמי' והתנה שיתן לו אותם דמים בחיטי'לערך שישוו החטי' נותן לו דמים כו'יע"ש . וכ"כ עוד שם בסי' ס"א יע"ש , הנה' מבואר מדברי הרב דבקצץ הסאה או המטבע בדמי'אפי'דהוזל א"ך נותן לו כמו שקצ'אפי' דמוסיף בסאה בסאה ובמטבעות יתר על מה שלוה .

ומ"ש מהרש"ה דאפי'דהתנה שיתן לו אורך דמי'בחטי'לערך שישוו החטי' נותן לו דמי' לאו למימרא דוקא דמים והיינו יכול ליתן לו כונתו הוא דאפי'דהוא פורע לו אלו הדמי'שקצץ בחטי' ונראה התוס'להאי'לעשרה סאים ליוה ופורע י"ב ואפי' הכי נותן למי'שקצץ , והה"ן שיתן לו דמי'אלו בסאים חטי'כשיעור המעות שילו החטי'וכס'הרב מה"א , ועיין בתשו'הרא"ש כלל ע"א סי'א'והביאו הטור בח"מ סס"י ע"ד ועיין ע"ש בכלל ק"ג סי'א' ובכלל ק"ה סימן ז' וכ"ן להוכיח עוד מ"ש ריא"ז בש"ג ס"ב הרי"ף בפ'הגוזל קמא שכתב וז"ל ונראה בעיני דהמטו' שלנו דהס'כמטבעי'אחד הזהב ופעמי'דהמעות הנכפלי' הם כמו ג'מאות בטרי'של זהב והמעות היוצאות כמו כ"ל בטרי"ן בגזרת המלך יש לנו ללכת בהם לעולם אחר הזהב ואם היה חייב לחבירו ג'מאות מהמעו'הנכפלי' נותן לו מהמעות היוצאות שוה טרי"ן אחד יע"ש , מינה יש ללמוד לדידן דהמעות שלנו הם נמשכי' אחר ערך שיווי הגרו"ש למ'תחיכות לערך זה הנו משערין דהלבנרי'שנותן לתשלו'סכום ג' מאות גרו'ירדו מערכם צריך ליתן לו סכו' ג'מאות גרוש' דאזלינן בהו' הנמשך ועיין בתשו'הגאונים היבמות סי' קמ"ה ובמ"ש לקמן בס"ל ועיין להרב ג'ור בה"ן כלל ד'סי'י"ח וכ"כ מת"ש מהרש"ך בח"ב סי'ע"ב יע"ש

עוד כתב רב אחאי נר"ו וז"ל והשתא נראה לכאורה דענין זה לא דמיא לכשזה מלוה להכי' במקו' היוקר עושה עמו חש'הגרו"ש לפי מה ששוים המטבעות ומשלים לו סך סכום הגרו"ש ונותן לו במשל עשרה והובים משוים ג' מאות גרוש ופורע לו בקושטא י"ב זהובים להשלי'לו סך ג' מאות גרו'ש, שהלוה במקום היוקר אין בכך כלום דשוה מאה הלוה לו ושוה מאה הוא פורע לו

ואולם כל לייקינן שפיר חזינן דלאו מילתא היא ולא דאי זה כראי זה דכשזה הלוה לו סאה או מטבעות וקצץ כמו שהיו שוים באותה שעה ודאי דאין בכל זה רבית כלל דכך פורע לו כמו שהיה שוה באותה שעה והמלוה נמי אם היה מוכר לסאה או בלמים מזומנין עכשיו היה לוקח באותם דמי'סאה וחצי מחטי'ולבוזת במטבעות שלוה וקוצץ בגרושי"ש לא

פן הכא דהמלוה רוצה שיהיה הפרעון לוקח בעיר קושטא יע"א במקום הזול ויש לו הנאה טובא למלוה דרוצה מעותיו להשתכר שם או לפרוע שם חובותיו. ואם היה שולח מעותיו שם היה מפסיד טובא כה"ג ודאי הוי רבית אפי' במונח דיש לו ללוה שם סחורות ומוכר' ופורע שם ולא יצטרך לשלוח מעותיו במקו' היוקר למקו' הזול ולהכסיד וה"פ א"נ אמרו מ"ש אמרו רבנן כיסך' על פיצר בפסוק דא"ל שקיל טיבותך וש"י אחורי מאי אהנית לי אי הוה לי זוזי בידי הוה מזבינא בדיני ושיילי בזולא ע"כ. ויש להבין דלקמן בלש"ה איתא א"ר פפא עיסא דידי שרי מ"ט שיכיה לא פסיד זוזי לא צריכנא א"ל ר"ש מאי רזי מר דקא אזלת בתר דידך זיל בתר דידהו דאי הוה להו זוזי הוו שקלי כי השתא יע"ש וא"כ התם נמי נהי דהמלוה לא קא מרווח כלל דהיה יכול לקנות בזול מ"מ הלוה מפסיד דקונה ביוקר לפרוע למלוה וגו' לארץ דהאי זה חשוב פסידא ללוה דכאותן המעות שנתן לו המלוה לפסוק אטיס היה יכול לקנות בזול וליתן משא"כ התם בעדשא דר"פ עכ"ל

חיים מלבר לעד"ן להרץ קרוב לזה והוא דבאותו פרק שנתן המעות ביד שניהם בין המלוה בין הלוה ליקח כשער הזול משא"כ בעדשא דר"פ. דנותן לו ביותר משער שבשוק כאותה שעה א"נ נראה להרץ דבשלמא בפוסק על שער שבשוק יתכן דימשך השער ולא יהיה תוספת כלל או יתכן נמי שיהיה יותר בזול ולא הוי נמי שיתן לו ביותר כ"א משו' ספק ולכן מהני ה"ט אפי' לאירע דנתייקרו דמאי אהנית לי משא"כ בעדשא דר"פ לאדרבא הוי נראה שיתן לו ביותר דבניסן אורחיה דשכר להתייקר והוא הווה ודאי ועל כן זה פוסק לו ביותר דבניסן יתייקרו ומ"מ אם יתייקר לפי האמת הרי הוא נראה דיוקרא וא"ת דאינו מתייקר בניסן לא הוי רבית מה שנותן לו לכ"ע ועיין בתשו' הרשב"א סי' י"ט ודוק

ער"ב כא"ר נר"ו וז"ל ושמעינן מנה דאפי' דלא חשיב זה פסידא דלוה אפ"ה אם היה למלוה שום הנאה בסיבתו היה אסור משו' רבית וגם זה לא שרי כ"א משו' דהוי מ"ות ובדרך הלואה אסור גם בזה כמו שאלה בשזה כדאיתא התם דמשני התם הלואה הכא וביני כ"ש בנ"ד דהלוה מרויח טובא בסיבת המלוה דבשו' אופן לא היה יכול לאמטויי הני זוזי לקושטא בלא פסידא דודאי הוי רבית בפשיטות א"ד נר"ו

חיים מלבר כשאני לעצמי אין נראה מכאן ראיה לנ"ד לאיסור איסר משו' רבית דשאניענין עדשא דר"פ לעכ"פ איכא יתרון ותוספת על העיקר באותה שעה למוכר להם השכר ביותר משער שבוק על הערך דיתייקר בניסן ואם היה מצו' לקוני' היו קוני' באותה שעה כזולא דהשתא והיו הם מרווחי' אותו תוספ' משא"כ כשזה נותן לו ג' מאות כא"ק דבג' מאות אריות לוקח כאן יו"ד זהובים ובמתא קושטא לוקח י"ב זהובים מה בכך הרי אם זה היה שולח אלו ג' מאות אריות בפרועות דהיינו מחזיקו' לשם ערך מה שוה מ' מהם גרוש' אחד היה לוקח בדמים אלו כמו כן הי"ב זהובים אלו או אם היה שולח סחורות או פירות וכיוצא דבר השוה לכסף לסכום שלש מאות גרוש' היה לוקח י"ב זהובים להצלים סכום הנו' ונמצא דאינו מרויח כלו' באופן זה והוא מוזאת דאיני רואה בזה שום איסור רבית כלל שהרי אפי' הלוה לו יו"ד זהובים שווים כאן לע' ג' מאות ובמקום הפרעון הם בזול וצריך לתת לו י"ב לאצלים הסכום מהג מאות כל דעסאן דמים הזהובים הלו וזקפן הלואה עליו במלוה לסכום ג' מאות ליכא למי' בזה דינא דבריית' הוזלו נותן לו הישיו דהכא לא שייך לומר הוזלו נותן לו זהובין כיון דכבר עשאן דמים וזקפן עליו במלוה בכ"ב גרוש' ובעת הפרעון מה שיעלה סכום הסך הנז' חייב לשלם מכסף ושוה כסף במעות בענין עוגר לסוחר

ומה שיש להסתפק בזה הוא לאידך גיסא כגון שלקח מחבירו עשרה זהובים ונתחייב לפורעם הלו כזהובים בקושטא או במקום אחר ובאותו מקום שהוא מקום הפרעון הזהובים אלו הם שוים יותר ממקום הלואה ונמצא דכשהוא כו' שסמנין הזהו' שלקח משלם לו יותר לפי שיווי הזהוב שבמקום הפרעון ויש לחוש בזה משו' רבית דהוי כדין סאה בסאה ממש וא"ת דמהני הנאי שער ידוע כמו דמהני בהלואה סאה בסאה זה לא יתכן כיון דהתנאי היה שיפרע לו במ"א ושם הזהובים כיוקר ממקום ההלואה ל"מ שער ידוע שיש במקום ההלואה למה שיש במקום הפרעון וגם תנאי אחר דאם יש לא דינר דיכול ללוות כמה דינרים וע"ד שאמרו שם בב"מ דע"ה דאם יש לו סאה לוה כמה סאין ודוזה דוקא בהלוא' וע"ד דבדינרים לא שייך ה"ט כמ"ש הרמ"ך בש"מ בשם לדמ"ד ונלע"ה וע"ש ההילוק שיש דבהלוא' דינרים לא שייך לו' יצא השער יע"ש ועוד דענין ספק זה הוא כמו מכירה או הליכין דמוכר ומהלין זהובי' שיש לו כאן לזהובים שיש לו במ"א א"כ הרי נ"ל ספק לידן לדין הברייתא במוליך פירות ממקום למקום ומצאן הנירו וא"ל תנם לי כו' שיש לי באותו מקום דאם יש לו מותר, ופרש"י אם יש לו שם מותר למתבאת אוקמינהו ברשותיה ואע"ג דלא מפך שזה בשזה לא הוי ר"ק אלא אב"ר דרבנן ואם יש לו לא גזור יע"ש וכן ראיתי למהר"ש אלשקר ז"ל סי' ן' דנשאל כה"ג שלוקח זהובים במקום הלואה דשוים מ"ח הדינר ובמקו' הפרעון שוה הדינר ן' לידד נתחי' לו' דהוי רבית ול"מ יצא השער ושוב דימהו לדין דמוליך פירות וכתב דמ"ל לקח פירות מ"ל לקח דמים כו' ופיים דבעינן שיהיה לו שם באותו מקום כל הדינרים שפסק לו עליהם ול"ד להלוה סאה בסאה דאם יש לו סאה לוה עליה כמה סאין כו' דיש הילוק בין הלואה למכיר' דבמכר לא שייך ה"ט יע"ש, והשו' מהרמ"א בלוו היא נעלמה מהרב מגדנות כהן נחי' לנכ"מ בסוגיי' הלוו שדקדק מפרש"י שכתב אוקמינהו ברשותיה דמשמע דהא דקאמר אם יש לו ר"ל יש לו כנגד מה שנתן לו ואע"נ דה"י ס"ל דיש לו סאה לוה עליה כו' נראה ד"ד דלא אמרי אלא דוקא האם דלא דרי לן היוקר כו'. משא"כ הכא דנהיר לן דבאותו מקום כם ביוקר בעינן יש לו כנגד מה שלקח כו' וכתבתי זה משני שראיתי לאחד מגני הדור שהביא דהא דקאמר אם יש לו ר"ל אפי' סאה ורצה להקהכ' וללמוד מזה למה שנוהגים הסוחרים ליתן להגריס סך בונ'דקי זהוב הכא ולוקחים אותם מהם בוינדיק וכל במצרים הבונדקי הוא שוה יותר מכאן ובא זה להתהכם ולהתיר היכא דיש לו בונדקי אחד והביא ראיה מסוגיא הלוו כו' יע"ש

והאמת הוא דבא"ל הן לי אותם זמעות ואני אעלה לך ממעו'שיש לי במקו' כ' בעינן דיהיו לו כל אותם מעות וכדינא דברייתא דמוליך פירות וכמ"ש מהרמ"א ז"ל ברם כשהו' בדרך הלואה דא"ל הלויני כ"ו דינרים ואני אפרע לך לזמן

דפי'

דפי במקום פי׳ אפי׳ דשם הוי השער יותר לאו רבית אם יש לו דינר לוה עליו כמה דינרים ובלקי״ל יש לו סאה לוה כמה סאים ה״נ הוא דליכא אסכמתא דינרי׳ אם יש לו אחד דאפי׳ בלוותו שעה הוא יותר במקום היותר כמתבאר מתשו׳ מהרמ״ה הלזו שכתב וכ״ש בנ״ל דהאיסור כיון ובזמן שפיקה המעות שוה יותר במקום הפרעון ולא שנא בכה״ג כו׳ ע״ש וא״כ איך כתב הרב מגדנות נתן דמודה״א דלוה עליה כיון לא״ת כשהוא בא לפסוק כשעת הלואה במקום היותר דליתא וגם על המתיר שסבירא הרי מכירות כיון יש יש לתמוה דאם כ״ל אינו בדרך הלואה כורי תלי אלא הרי הוא כדין הברייתא דתני לי ואני אעלה לך א״כ הרי כתב מהרמ״ה דכל כה״ג שהוא דרך מכירה ולא הלואה צריך שיהיו כל אותם המעות במצרים והוא הוי׳ על הרב מגדנות נתן דזה הו״ל להקשות ע״ד המתיר ׃

עוד ראיתי להרב מגדנות נתן שם שכתב וז״ל ודע דאפי׳ לשיטתיה שלוה המתיר צריך הא דיש לו בונדקי הוא שם במצרים כמו הכא ומעות הוא בידו דפי׳ הסוג׳ אינו כן וכדכתיבנא יע״ש ורוא׳ יראה דאין דבריו מובנים דאם כונתו שיהיה הבונדקי במצרים כמו הכא קאי לענין שיווים דיהיו רבא כמו התם מאי רבית איכא ואם נאמר דבתחילת ההלואה שוה הכא כמו התם ובעת הפרעון נתייקר מלבד דזהו ענין נדון דידהו כמבואר בדבריהם זאת יעיד דהברייתא דמוליך פירות איירי דבתחילת ההלואה יש הפרש ממקום ולמקום הפרעון דהוי ביוקר ׃ ואם כונתו על הכין הבונדקי במצרים דיהיו שוים במנין ובמספרם כמו הכא אין זה דעת המתיר דהוא רריר דבדינר א׳ יכול ללוות כמה דינרים ׃ וכבר״ל דט״ס נפל. וצ״ל ודע דאפי׳ לשיטתיה כל זה המתיר דא״כ הא דיש לו בונדקי הוא שם במצרים כמו הכא ומעות הוא בידו הפירוש הסוגייא אינו כן וכדכתיבנא ׃

עוד כתב שם הרב מגדנות נתן וז״ל ועוד דאף דפי׳ הסו׳כן הוא מ״מ נ״ד מעית להכילה למעות אינם מצויין והוי קצר כמו גרועאות דלקמן ה״ד ׃ ולעד״ן דיש להשיב על חילוק זה דהדי מבואר מדברי הרמ״ך ה״ד בס״מ בב׳ מקימות הנז״ל ומתשו׳ מהרמ״ה הנז״ל שכתבו להדיא דגם בהלואת דינרים אם יש לו דינר אחד לוה עליו כמה דינרים ׃ וגם כתב מהרמ״ה דגם דין למוליך פירות שייך בדינרי׳ הרי להדיא דאין הי׳ בין מידי דהכילה לדינרים אדרבא נראה להוכיח מדברי הרב הנ״י נר״פ הזהב גבי מ״ש בש״ס רב אוזיף דינרים כו׳סיים וכתב וז״ל לכיון דרבית סאה בסאה מד״ס הוא וכ״ש דינר בדינר בכה״ג לא גזור יע״ש ׃ הרי מבואר מדברי הרנ״י דעדי׳ טפי הלואת דינר בדינר מהלואת סאה בסאה ׃

גמה שהביא ראיה ממ״ש גבי גרועאות ׃ זהו ענין אחר דאמרו שם בב״מ בדע״ג בענין המורים למעלים ממקום היוקר למקום הזול וליכא היסור רבית מב׳ טעמים או דמגלי להו תרעא או למוזיל גבייהו והני טעמי לא שייכי בגרועאות כמ״ש רש״י ז״ל שם ד״ה מהו כו׳ דבסחר פרקמטיא כמו שגרי זהב כו׳ דהבואה למידי דשכיח דאזלי והתו נ״ל דמגלה תרעא כו׳ אבל שאר פרקמטיא ליכא כו׳ דמי מוכר הים לא ימכור למחר כו׳ יע״ש ׃ וא״כ דוקא לענין הני ב׳ טעמי ליתנהו בגרועאו׳ כו׳ אבל לענין

הלואת סאה בסאה דשרינן דאם יש לו כו׳ מי זה יאמר דדין זה ליתיה בהלואת דינר בדינר דאם יש לו דינר דאינו יכול ללוות כמ״ד ומה חי׳ שייך בזה בין מיעות להכילה דמעות אינם מצויין דטעמא דאם יש לו ראה דלוה כמה סאים הוא דהשבינן כל סאה וסאה כאלו היא נגד מה שלוה וה״ט נמי שייך בדינרים ומה לחלק בין מצוי לאינו מצוי ׃ והוא מזאת דמי וה אמר דמעות נמי לא שכיח כמו מידי דהכילה ואדרבא לקד״ן דיותר שכיח ומצויים מעות להלות דינר בדינר כדי להעבירם ממקום למקום למקום יותר חמה שמצוי ללוות סאה בסאה ומאר מידי דהכילה כאופן לדברי הרב מגדנות נתן לצ״ל נ״ע

וראיתי להרדב״ז בתשובה סי׳ רפ״ו שנשאל על מי שהלוה דינרי׳ זהב לערך ס׳ ובשעת הפרעון עלו לערך פ״ה והשיב דליכא מסורבית דקי״ל יצא השער פוסקים ׃ וגם דא״ת שלא יהיה לו לוה דינר א׳ וקי״ל דאם יש לו סאה לוה כמה סאים כו׳וכ״ש הוא דאף בתורת הלואה כו׳ה הירו ללוות נסאה אחת כמה סאים כ״ש כשהוא דרך מ״ומ כו׳ ע״ש ׃ הרי דהרדב״ז התיר בפשיטות ללוות בדינר אחד כמה דינרים ׃ וגם כתב דכ״ש הוא מדין דעל סאה אחת לוה כמה סאים דהתם דרך הלואה ואבי״ה התירו כ״ש בדינרי זהב דהוי דרך מ״ומ ובנ״ל הוי נמי כה״ג בדרך מ״ומ ולא בדרך הלואה וא״כ הוי כ״ש להתיר אלא דיש לעמוד בתשו׳ הלזו דאחר שכתבו להתיר אם יש לו דינר זהב כדין אם יש לו סאה אחת דלוה עליה כמה סאים נדגש מדברי ה״ה שכתב ברפ״ט דמ״ול שכתב הרמב״ם דאם אין לו אלא סאה אינו יכול לבמו׳אלא על סאה מ״מ כו׳יע״ש

ויש להשיב ע״ז דהרי דברי ה״ה הם עמ״ש הרמב״ם בד״א כשלא היה לו כלום מאותו המין בעת שפסק עליו אבל אם היה למוכר מאותו המין כגמר הכי׳דעדיין לא נגמרה מלאכתו הרי זה מותר לפסוק עליו ׃ וכתב ה״ה וז״ל כי׳מותר לפסוק לקנות מה שיש לו אבל אם היתה לו סאה אינו יכול למכור יותר ואינו כלוה שיתבאר בפי׳דאם יש לו סאה לוה כמה סאים כו׳יע״ש ׃ הרי דמ״ש ה״ה בדעת הרמב״ם דאם אין לו אלא סאה אחת דא״י לפסו׳הוא למוכר ולמלוה לא ללוה ולקונה וכמ״ש לדברי הרמב״ם שם בפי׳הב׳לאת דר״י דאם יש לו סאה אחת בלבד לוה כמה סאים כו׳ ׃ וזה בעצמו נראה ה״ה בס״ד ואינו כלוה שיתבאר בפי׳שיש לו סאה לוה כמה סאים ואי משום להרדב״ז דנה לעשות הלואה שמעון לפוסק היה לפי׳דינר זהב כלואה שעה דקי״ל דאם יש לו סאה לוה כמה סאים ׃ וא״כ אין מקום לדמותו לפוסק ולמוכר ׃ ועיר דאין נראה לומר בנדון הרדב״ז דהוי כדין פוסק דהרי עשה הלוא׳דינרי זהב דמים לשלם בויניציאני״נו ׃ והרי זה דומה לדין הלוה לו חטים ועשאן דמים והתנה לבאותם דמים ישלם חטים כפי מה שיעור השער דהוא מותר גמור כמו שכת׳ ועיין בסוף התשו׳ להרדב״ז הלזו ועדין צ״ע ׃

גם מ״ש לדחות לדברי ה״ה וז״ל ומ״מ היינו לומר מל׳ הרב הספר זה וז״ל בד״א כשלא היה לו מאותו המין כלום בעת שפסק אבל אם היה לו מאותו המין כלו׳ אע״פ דעדין לא נגמרה מלאכתו הרי׳ מותר לפסוק עליו אע״פ שלא יצא השער ולדעת ה״ה מה לו להזכיר כלים מאותו המין כיון דלא תלי מעות נהכי

בהני והכי הו"ל למימר ואם יש לו אפי' דלא נגמרה מלאכתו פוסק מותר לפסוק, אלא משמע דהרב ז"ל תרתי קאמר דאם יש לו מאותו המין פוסק עליו אפילו הרבה ואם אין לו כלל אבל יש לו אלא דלא נגמרה מלאכתו פוסק ות"ד, ולע"ל נראה להשיב ע"ד בזה דהרי אם הוא כדבריו שכתב דהרמב"ם תרתי קאמר כך הו"ל אבל אם היה למוכר מאותו המין כלומר או יש לו אע"פ דעדין לא נגמרה מלאכתו. ומדכתב אבל אם יש למוכר מאותו המין כלו' אע"פ דעדין לא נגמרה מלאכתו נר' מלי זה דחד דינא קאמר וקרי ליה הרמב"ם יש לו כלום מאותו המין ר"ל שעדין לא נתבטל המין לגמרי אלא יש לו כלום קצת מאותו המין והמתבט' ונ"ל למ"ש הרמב"ם בפ"י ה"ב לא היה לו כלום מאותו המין דהתם פי' הוא כמשמעו דאין לו כלום מאותו המין כלל כלל לא וציין למרן בב"י יו"ד סי' קע"ה בזה ולהרב החינוך בס' בהר סי' רס"ס יע"ש.

עו"ב הרדב"ז ז"ל בתשו' הנז"ל וז"ל וכן דקדקתי מדברי רש"י שכתב על משנה דהלוני על שיבא בני לכיון דיש לו ש"ד דהוא סאה בסאה דרבנן ולא נסך לאורייתא וכי יש לו לא גזור וה"ה והוא הטעם בפוסק על הפירות דהא מדרבנן הוא כו' יע"ש והרואה יראה דרש"י איירי בלוה דיש לו סאה וכ"כ רש"י בפ' הזהב דמ"ד ע"ב ד"ה דינרים ובפ"ג דע"ה ד"ה יש לו וא"כ מאי מייתי הספר דברי ה"ה דבלוה דוקא התירו ולא בפוסק ועוד דהביא ל' רש"י לגבי הלוני על שיבא בני כו' דמיירי בהלואה ובא להוכיח דה"ה נמי בפוסק דהנה אמת נכון הדבר דגם בפוסק אם יש לו לא גזור דהוי רבית דרבנן אבל עכ"פ בעינן שיהיה הכל ברשותו בשער הפוס' וכמ"ש רש"י להדיא שם בדע"ב ד"ה פוסק עמו וכמ"ש הוכיח הגל"ת דרנ"ו יע"ל מל' רש"י זה דס"ל דבפוס' בעי' שיהיה לו כדי שיעו' דפוסק ע"ש וכ"נ דהוא דעת רבי' עובדיה ז"ל שם יע"ש

עוד כתב הרדב"ז ז"ל ופשטא דמילתא נמי הכי איתא דכי היכי דפוסקים ומלוים לענין יצא השער בדין הוא דיהיו שוים אם יש לו כלו' מאותו המין כו' יע"ש, וגם ע"ז לק"ד נר' להשי' דשאני לוה די"ל הטעם כמ"ש ה"ה שם רפ"י דאנו רואים כאלו לוה סאה כנגד סאה שיש לו ונמצא לו ביוקר שתים כנגד ב' וכן לעולם כו' ומש"כ בפוסק דלא שייך ה"ט וכמ"ש הרב לח"מ שם ברפ"ט יע"ש, וכ"כ הרב"ח והרב הפ"ו והרש"ז בי"ד סי' קע"ה סק"ה יע"ש ועיין להרב אדמת קדש ח"ב בי"ד סי' קכ"ב ע"ב יע"ש.

ובבר ראיתי להרדב"ז בחדשות ח"א סי' תכ"ה שהביא לדברי ה"ה אלו וכ"כ הרשב"א והשיב ע"ז וז"ל ואי לאו דגברי רברבי אמרוה הו"א דמכר קיל טפי מהלואה וגם במכר אפשר דשייך ה"ט דמכר לו טיפה אחת דיש לו וחוזרת לו אצלו מלוה וכן טיפה כו' וכמ"ש הרשב"א וה"ה ודעי' יע"ש, ואחרי המח"ר לא הבנתי לדבריו דאיך שייך ה"ט במוכר דהרי אם יש לו סאה אחת ומכרה סאה זו עם שאר סאים דאינן ברשותו איך יכולה לדבר לחוזר לו אצלו מלוה מאחר דכבר נמכרה לאחר אותה סאה ושאר הסאים אחרות אינן ברשותו ואין אדם מוכר דבר שאינו ברשותו וכמ"ש הרב"ח שם והרב ש"ך בסי' קס"ג סק"ב והסמ"ע שהובא בס' מנחת אדמה דנ"ה ע"ב אות יו"ד ודו"ן אות י"ט יע"ש

עוד ראיתי להרדב"ז בתשו' הישנות בסי' קפ"ו שכתב וז"ל הא איכא כמה מרבוותא דפסקו דבהא נמי דהיינו בפוסק אם יש לו סאה מפוסק עליו כמה סאים יע"ש, והנה לא גילה לנו היכן דיברו רבוותא אלו דבר זה ומי הם, דהרי הטור בי"ד סי' קע"ה פסק להדיא דאם יש לו למוכר חטים יכול לפסוק על כדי החטים שיש לו, וכ"נ מדברי רש"י ור"ע"ב בפי"את דקתני ופוסק עמו על הגדיש כו' וכמש"ל וכן הוא ס' הרמב"ן והרשב"א והרפ"י בכי ה"ג, וכ"נ דעת הריטב"א כמ"ש הר"ב בש"מ לד"סג וכן הוא דעת הרמב"ם וכמ"ש ה"ה וגם הטור בסי' קס"ג וקע"ז ואף למרן בב"י בסי' קע"ה גרגם מל' הרמב"ם שכתב שאין לו כלום מאותו המין וכמו שדקדק הרדב"ז אכי"ת בש"ע שכ בסימן קע"ה ס"ד פסק להדיא דצריך שיהיה כדי שיעור שיש לו יע"ש ואף דהרדב"ז גופיה ביטל דעתו נגד הרמב"ן והרשב"א וה"ה דס"ל בדעת הרמב"ם ז"ל דצריך דיהיה לו כשיעור מה שפסק יע"ש, וכמ"ש בהני תשו' הנז"ל, וכן נקט בפשיטות מהר"י אלשקר בסי' וכתב שכ"ה דעת הרמב"ם והר"ן ושאר ראשונים ואחרונים יע"ש וכ"פ המבי"ט בח"ג סי' מ"ל וכן הכריע הרב גל"ת דנ"ר ע"ב וכתב דמבואר כן דעת הרמב"ם שכת' להדיא בסו' פ"י ה"ו אם יש לו חטים כשיעור מעותיו כו' יע"ש

ולעד"ן דאין מזה ראיה כלל דשאני התם דבא לפסוק אגב פירות משא"כ בפוסק במעיקרא וכמו שכן ראיתי להרדב"ז בישנו' יע"ש הרמב"ם אלו דיש לדחות כו' יע"ש ואפשר דגם הוא היה מכוין לדחות ע"ד שכתבנו ודו"ק

איברא דראיתי לרי"ו בס' מישרים נתי' ח' ח"ב גבי דינדמי שהיה נושא בחבירו שכתב וז"ל וי"א שכתבו שיש לו כמו שפסק ויש מי שכתב דדין כמו סאה שלוה עליה כמה סאים וכ"ף עיקר ולזה הסכים הרא"ש עכ"ל, וכבר תמה מרן בב"י בסי' קס"ג דאין בהרא"ש שום רמז יע"ש, ולעד"ן יותר יגדל התימה דמר בריה הטור ז"ל כתב להדיא להיפך בשתי מקומות בסי' קס"ג וסי' קע"ה, והיך יתכן דהטור יפסוק היפך ס' הרא"ש ז"ל, וגם הרב גל"ת שם דרנ"ה ע"ב תמה ע"ל רי"ו בעיקר הדין שהסכים לכך עיקר דהרי טעם הגאונים המצריכים שיהיה לו כשיעור מעותיו כפי' הרב ב"י ז"ל בשם הרשב"א וגם היכן מצא דהסכים הרא"ש בזה, ותי' שהוא מדברי הרא"ש בפא"נ לדס"ג סי' ו' וכולן אם יש לו מותר אין לו אסור פי' לא חטים ולא מעות אסור כו' יע"ש, ומלבד מה שהביא משם מרן בב"י שם שכתב דאינן לדברי הרא"ש, וגם הרב פלפלא חריפא תוסיף על השמועה וכתב דאפי' בשם הג"ה אין לקרותה אלא תלמיד כתבה ונאו דשמכה הוא כלל יע"ש, זאת ועוד דאכי' לפי שיטתו אין הכרח כלל לומר דמל' זה ס"ל להרא"ש דבפוסק לא בעי שיהיה כשיעור שפסק דיש לדחות כמו שיראה הרואה ודו"ק

ואולם כשאני לעצמי בהיות שיש לנו הקדמה ידועה מגדולי רבני האחרונים דספר רי"ו יש בהם טעיות הרבה לכן נר' להגיה וכצ"ל ויש מי שכתב דדייכמו סאה כו' ואין נר' עיקר ולזה הסכים הרא"ש ועיין להרב בני יעקב מאמר ב' ד"ס ובס' שער המים פי' ב' ד"ג, שוב מצאתי בתשו' הגאונים הישנות סי' קי"ד דס"ל דאם יש לו סאה פוסק כמה סאים ועיין בס' זכות אבות הנדפס מחדש דז"ן ע"ג סי' ר"ב יע"ש.

ואיך שיהיה אם הלוה לו במקום אחד יו"ד זהובים והתנה לשלם במקום אחר יו"ד זהו' ושם באותו מקום שוים ביוקר ויש לו שם באותו מקום

מאלו הזהובים דליכא משום רבית, או לאידך גיסא דהלוה לו י"ל זהובים ועשאן דמים שיווי ג' מאות ואם הם שוים בזול וכשפורע משלים יותר כיון דהתנה בשעת ההלואה לשלם לו באותו מקום, ויש להביא ראיה עוד לזה ממ"ש הרא"ש בכלל ק"ק ס"ס ט"ו וז"ל ואם יתחייב לו חטים וההלואה היתה במקום א' והתביעה במ"א והחטים הם יקרים במקום התביעה ממקום ההלואה יתן לו כשיעור של מקום ההלואה דהלואה ניתנה ליפרע במקום הלואה דתנן בפ' בתרא דב"ק המלוה לחבירו בישוב לא יחזיר לו במדבר, וה"ה דלא ניתנה ליתבע אלא בשווי מקום ההלואה עכ"ל

ולבאורה דברי הרא"ש לא זכיתי להבינם דאם החטי' הם יקרים במקום התביע' כמקום ההלואה ואין הפרש ביניהם מה מקום להסתפק אם יתן כמקום ההלואה או כמקום התביעה אם לא שנאמר לכונת דברי הרא"ש הוא דאם יתחייב חטים והם יקרים במקום התביעה כמקום ההלואה יתן לו כשוין שלמקו' הלואה דר"ל דדוקא בכה"ג דמה שהוקרו החטי' במקו' התביעה היה היוקר כמקום ההלואה או הוא נותן בשוויין כמקו' ההלואה הלא"ה דאינו שוה היוקר כמקו' התביעה אזלינן בתר מקום ההלואה,

אך דע"פ נפל בל' הרא"ש וצ"ל והחטים הם יקרים במקו' התביעה יותר ממקום ההלואה, וכן העתיק הטור בי"ד סי' קס"ב. ופסקו מרן בש"ע שם ס"ה והלבוש שם והרב כנה"ג שם הג"הט אות מ' יע"ש וע"ש להרב"ה שכתב ונראה ודאי דהרא"ש מדינא קאמר ולא משום רבית דהדין נוטה למקום הלואה עיקר ולא במקו' הפריעה וכדמייתי ראי' ממתני' דמלוה את חבירו בישוב לא יפרע לו במדבר וה"ה שלא ניתנה לתביעה אלא בשווי מקום ההלואה. ויש להקשות ע"ד הרא"ש אלו דמה ראיה מביא מהך מתני' דלא יפרע לו במדבר דהתם ה"ט כדכרש"י שם דלאו מקום שימור הוא וה"ן דאם הלוה לו בישוב יכול לפרוע במ"א כל דהוא מקו' ישוב וכמ"ש בח"מ סי' ע"ד יע"ש, ועוד ק"ל דהתם מ"ש לא יפרע במדבר היינו לתועלת המלוה וא"כ דאם המלוה ניח"ל לקבל חובו במדבר ולאי דיחזיר לו במדבר וכמ"ש שם בש"ס מלוה ניתנה ליתבע בכל מקום וכ"כ בפי' המשנה שסוגיה היד בפי"ג דמ"ה ה"ח יע"ש והרא"ש והטור שם יע"ש

והנראה ליישב בדעת הרא"ש לכונ' ראייתו מהך מתני' דלא יחזיר במדב' הוא דכמו שמצינו דהיכא דהלוה בישוב לא יחזיר לו במדבר מטעם דאינו מקו' שימור ויגיע נזק והפסד למלוה בפרעון הה"נ היכא דמשלם לו במקו' התביע' כשהחטים הם יקרי' יותר ממקו' ההלואה דמגיע לו נזק ללוה לאו אמרי' דמקום ההלואה עיקר, אלא דלכל זה הוא דוחק בל' הרא"ש דפשט לדבריו נראה דכל עיקר טעמו ודינו הוא להוכיח דמקו' ההלואה עיקר ולא מקו' הפריע' ואין זה הכרח מהך סוגייא כמ"ש, והוא תימ' להטור בנו ומרן בב"י שם, והרב כנ"הג והלבוש ודעימיה דהביאו תשו' הרא"ש הלזו ולא הרגישו בזה כלל ועיין בתשו' הרב"ה תיסבות פי' ע"ז, ועיין בתוס' מעשר שני רפ"ד ומ"ש המפ' ז"ל שם ודוק, ומ"מ אכי' לדיני' הרא"ש דס"ל דמקו' ההלואה הוי עיקר והו בהלוה לו בסתם אבל בהתנה עמו שישל' במ"א נראה דגם הרא"ש מודה דמשלם לו חטי' אפי' הם יקרי' ממקו' ההלואה ואפשר דלא הוי רבית כיון דכן התנה שישלם לו במקו' פ' והכי

נר' מדברי הרא"ש שכתב דלא ניתנה כריעה כ"א במקו' ההלואה כנראה דאם היה הדין נותן לשלם במקו' התביעה לא היה קשיל הרא"ש על מה דמשלם לו יותר משו' רבית

אבל אי קשיא הא קשיא ע"ד הרא"ש להא דקא מייתי מתני' דהמלוה כו' לא יפרע במדבר דהיכא דמידחי כמ"ש יותר הו"ל להביא מברייתא דכתובות דקי"ל ע"ב ת"ר המוציא ש"ח על חברו כתוב בו בבבל מגבהו ממעות בבל, כתוב בו א"י מגבהו ממעות א"י, כתוב בו בסתם הוציאו בבבל גובה ממעות בבל הוציאו בא"י מגבהו ממעות א"י יע"ש, והרי בנדון הרא"ש היינו ממש זה שנתחייב בשט"ח חטים שלוה ממנו, נמצא אם אי כתוב בשטר מקום ההלואה הרי זה דומה לדין הברייתא כתוב בו בבבל מגבהו ממעות בבל ומקו' ההלואה עיקר ולא מקום התביעה, ואם כתוב בו סתם הא קי"ל דבמקו' דמוציאו מגבהו וא"כ הו"ל להרא"ש לפסוק את הדין דבמקום שמוציאו מגבהו כדין הברייתא ולא לפסוק בפשיטות דלא ניתנה ליפרע במקום התביעה, ול"מ לדעת הר"ן בה"ש בכתובו' דנתן הטעם מש"ה דכיון דלא פי' מקום מסתמא נשתעבד הלוה לפורעו במטבע של מקום הגובינא אם לפחות אם להוסיף, וכאן נמי בנדון הרא"ש אם יהיה לפי האמת דכתוב השטר בסתם ולא הזכיר מקו' ההלואה, הרי במקום התביעה מגבהו וגובה חטים כמו שהם יקרי' יותר ממקו' ההלואה, אלא אפי' לדעת הרמב"ם בפי"ז דמ"ול ה"ט והטור בח"מ סי' מ"ב והרב ב"הת ריש שער ד"ן שכתבו הטעם דבסתמא דבמקו' שהוא דר בו עכשיו שם מלוהו יע"ש, הרי כאן בנדון הרא"ש דשניהם מודים בדבר דלא היה ההלואה באותו מקו' שבא לתובעו א"כ היה ראוי שישל' לו כמקו' ההלואה, וא"כ הו"ל להרא"ש לאתויי ראיה מהך ברייתא, ואי ס"ל להרא"ש דיש לחלק בין חטי' וכיוצא דאית בהו יוקרא וזולא במין עצמו אפי' דאין בו הוספה וגריעות ולכן תמיד אזלינן בהו בתר מקו' שעבודו דהמין עצמו בדמותו הוא עומד משא"כ במעות דההפרש הוא במשקל או בערכו אם הוא כסף צרוף או סיגי' וכיוצא בזה וכמ"ש הטור שם דאם טוען הלוה דהמעות דהוא חייב לו הוא מכסף שהוא פחות מזה המטבע ישבע ויטול כו', כנראה דאם יש הפרש בין מקו' ההלואה למקום התביעה אזלינן בתר מקו' ההלואה כדי שלא ישל' הלוה יותר ממה שלקח אפי' דלא הזכיר שם מקו' ההלואה, וא"כ הו"ל להרא"ש לאתויי ראיה לנ"ד דאינו נותן לו חטי' במקו' התביעה שהם יקרי' והוא יותר ממקום ההלואה מהך ברייתא

ואת יש לחלק דדוקא כשההפרש הוא בכמות או ביתרון או הוא דאמרינן דאינו נותן יותר ממקו' ההלואה וכענין דנקטו הרמב"ם והטור דאם טוען הלוה דהמעות האלו דאני חייב לו הוא מכסף שה"ת כהות מזה המטבע כו' דנמצא משלם לו הלוה יותר ממה שהלוהו בכמות או במנין משא"כ בנדון הרא"ש דהחטי' הם שוין בכמות' במינ' ובמנייני במקו' התביע' כמקו' ההלואה ולא יש יתרון כ"א בשווייא שהם יקרים יותר במקום התביעה ממקום ההלואה ובהא לא היכא לן משום רבית מד"ת כ"א איסור דר"ס דלוה סאה בסאה וכל שיש לו היתר דיצא השער או דיש לו דפקע איסור רבית לגבי' כמ"ש ז"ל א"כ יהיה חייב לשלם לו חטים יקרים במקום התביעה ולכן לא מייתי הרא"ש מהך ברייתא לפטור ללוה דאזלי' בתר מקו' ההלואה

ההלואה לנכה״ג י״ל דאזלינן בתר מקו׳ התביעה כל שלא יש שינוי בפרעון במראה ובקומה ובמנין ולכן מייתי ממתני׳ דלא יפרע בובמדבר אלא דעדין לא איפרק מתלשא כיון דלפי האמת גם מסך מתני׳ אין ראיה ואיכא למימר ביה נרגא א״כ עפי הו״ל להרא״ש להביא מסך דכתובות דנראה יותר להדיא דאזלי׳ בתר מקום ההלואה ולא בתר מקום התביעה ואם יהיה שאמית דאו משלם כמקום התביעה וגם ס״ל דינו של הרמב״ם והטור בריה דהיכא דיש לו שינוי בפרעון שנותן הלוה יותר וההלואה היא בפחת דאז משלם כמקום ההלואה ונדון שלו נראה לאי דומה אם יהיה דומה ממש להא שכיר מייתי ראיה דמשלם כמקום ההלואה ואם ירצה לו לחלק בין כשיהיה התוספת בכמות לשיהיה בערך השווי ביוקרא וזולא כנ״ל היה לו לחלק בהכי ולו׳ דאם היה מפורש במקום ההלואה משלם כמקום ההלואה ואם לא משלם כמקו׳ התביעה האופן שלדברי הרא״ש כעת לא״ת

וראיתי להרב גד״ת שם סד״ן ה״ז פי׳ ב׳ להק׳ ע״ד הר״ן ז״ל דאיקריתכן שיוכל להיו׳ כן בהיתר שינכה מטבע נחוש׳ ממה שהלוהו דאם יתברר דהמטבע שהלוהו היה גרוע כפי מקום ההלואה ועתה במקום הגביה משלם לו מטבע יותר טוב ונוסף על הראשון הר״ו תוספת באיסור וליכא למימר דכיון דאפשר שיתבענו ג״כ במקום שיהיה המטבע גרוע ממקום ההלואה ויפסיד המלוה או שירצה המלוה לפורעו בזה המקום הגרוע כו׳ נמצא דהוי קרו׳ להפסד כמו לשכר דודאי אין מקום לזה עכ״ל ולא הבנתי קו׳ כלל דהרי הר״ן פי׳ שיאותיו וכתב להדיא דה״ע כשלא פי׳ במקום שנתחייב לשלם במקום התביעה אם לפחות או להוסיף הרי דהר״ן נשמר מזה שלא יהיה משו׳ חשש איסור במה שפורע יותר כיון דלפי האמת הקו׳ נעשה בספק ואפשר שיהיה כחות ויפסיד המלוה, א״כ בכה״ג ליכא משום רבית מה״ט שהוא קרוב לשכר וא״כ לא ידעתי מ״ש לאחות לזה דודאי דאין מקו׳ לזה דלמה לא יהיה מקום לזה מאחר דגבי׳ רבה אמרה למילתא הוא הר״ן ז״ל והרי הוא גמר מק״ו שכתבו הראשונים גבי החמרים ללוקחים ממקום הזול המוליכים למקום היוקר דליכא משו׳ רבית דאפשר שיוזל גם במקו׳ היוקר כמקום הזול אחריות זה הוא על הב״ה וזהו כשבודאי הוא ביוקר כ״ש כשיש ספק ספי׳ בדבר דשמא יפרענו במ״א דהיינו במקום ההלואה ואפי׳ אם יהיה הפרעון במ״א אפשר שלא יהיה יותר ממקום ההלואה בודאי דהוא היתר גמור וליכא משום איסור רבית כלל ועיין בס׳ שעשוע החלמי׳ בח״מ סי׳ מ״ב ד״מ ע״ד שהביא קו׳ הרב גד״ת ע״ד הר״ן וכתב לתרץ דהיינו רבית דהוי קרוב לשכר ורחוק להפסד כו׳ וכו׳ דלא קשה דברי הרב גד״ת במקומם דכבר כלל הרב בכלל דבריו לאו דהוי קרוב לשכר וקרוב להפסד יע״ש ,

ואולם נפקא מינה לדידן דכשזה הלוה ג׳ מאות אדיות לפורעם בקושטא ושם הזהובים הם בזול והוא נותן לו בפרעון עוד ביוקרים דאיכא משום רבית דהרי התנה בפי׳ לשלם לו שם והרי החוש׳ הוי בודאי וניכר לעין ויהיה אסור בכה״ג לכ״ע ואפי׳ לדעת הר״ן אם לא די״ל כמ״ש דכיון דיש לו שם באותו מקום שהתנה כדי שיעור המעות שהלות הו״ל כדין פירות דקתני בברייתא ואני אעלה לך כו׳ וכמ״ש הר״ש אלשקר ז״ל וכמז״ל, ועיין להרב שער המים בתשו׳ סי׳ ב׳ שנשאל ע״ז ופסק דאם יש לו כנגד כל המעות שם באותו מקום מותר וכדין המוליך

פירות כו׳ יע״ש ויש להרגיש דלא זכר מר מהר״ש אלשקר הנז׳ , ועיין להרב מהנ״ח ה׳ מ״ר סימן כ״ב דרכה לחלק בין דינא דברייתא דמוליך פירות למעות דפירות איתנהו בחליפין ואין מטבע נקנה בחליפין יע״ש

ואחרי המ״ר דבריו המוגים כיוהר דלא יתכן לומר דברייתא הוי משום דינא דחליפין דהרי קי״ל אין אונאה בחליפין וממילא ליכא רביה וגם לדברי רש״י הכי דייקי בד״ה יש לו שם תוחר דמסתמא אוקמיניהו ברשותיה ואע״ג דלא מסך נראה דבשזה לאו רביה הוא כו׳ יע״ש ומלשכב רש״י אע״ג דלא מסך נראה דבשלה דלא נקנו הפירות בחליפין דא״כ כיון דמשך זה הפירות שכא קנו לאחר הפירות שיש לו בכל מקום שהם אבל האמת הוא דלא נתכוונו לחליפין ולא שייך ביה חליפין כיון דהוא נותן באותו מקום מאותו המין ובאותו שיעור שוה בשוה וזה ק״ל ג״כ להרב חן נתן בהי׳ לסי׳ דפ״ר יע״ש

ושו״ר להרב קול אליהו ח״א חי״ד סי׳ כ״ח שדחה לדברי הרב מהנ״ח אלו יע״ש והוא תימא דהיה לו להשיג מעיקר גופא דברייתא ופי׳ רש״י אלא דיש לעמוד בזה ממ״ש שם בב״מ. דפ״ו אן לי. בדינר מעות ואני אעלה לך יפה דינר ועריסין׳ ובעי למילא דמטבע נעשה חליפין דאי הלואה אסיר ומשני בגרוטו׳ שנו דהוו פירא א״כ משמע דהוי מדין חליפין והדר קו׳ לדוכתא ואם דאצ״ג דלא משיך כיון שלקח זה הפיקו׳ נתחייב הלוה בחליפין בכל מקום שהם והיה נר׳ לתרץ דהתם גבי פירות בדרך הלואה מותר כיון דאין בזה אגר נטר דמיד שנתן זה הפירות לקח וקנה לו הפירות שיש לו באותו מקום משא״כ הכא דזה עומד בשוק ואומר ואני אעלה לך ממעות שיש לי בביתי הרי איכא זמן בזה וליכא אגר נטר אלא דרש״י שם כתב בד״ה ואני העלה לך לזמן פי׳ מפירות שיש לי באותו מקום הרי דגם התם גבי פירות איכא אגר נטר וי״ל דאפילו לזמן פ׳ ניחא ליה ללוה שבא ליקח הפירות שיש לו באותו מקום ואית ליה תועלת שאומינם שם לאותו זמן שצריך לו א״כ י״ל דהכא שאני דאיכא תוס׳ שנתן לו עריסין יותר ניכר אבל התם יש לו כשיעור שנתן לו שוה בשוה אי״ן דהתם התוספת היא מקום הזול למקום היוקר ואינו מפסיד בנותן והלוקח אינו מרויח דאם זה היה מביא פירותיו היה מוכרם בזול ואם זה היה מוליכם הוו ביוקר והמקום גורם ורב אשי דמשני לעולם בדמים ובפרוטטו׳ כיון דאית ליה נעש׳ כאומר בלווני על שיבא בני או עד שאמצא המפתח לפירש״י ליה דאפי׳ הלואה דישנו בביתו מותר להת לו עודף דהו״ל על שיבא בני, וכ״נ מפי׳ ר״ח בש״מ דאפילו במעות מותר אם יש לו, וא״כ אין חילוק מדין פירות לא הי׳ ר״ח במטבע אמור די״ל חדא מתרתי אן דהכי דייקי טפי לשון הברייתא יפה דינר וכמ״ש רש״י או דר״ח ורש״י התירו במעות ליתן עודף בכה״ג דנעל׳ מאותו המין הוי שזה נשאים ואסור וכמ״ש התוס׳ שם בד״ה נעשה יע״ש , ועיין להריטב״א בהי׳ שכתב וז״ל נראה מפרש״י דמותר ללוות ברבית אם יש לו מעות בתוך ביתו כו׳ והראב״ד ז״ל כו׳ יע״ש , וק׳ דאין נראה כן מפרש״י והראב״ד גופיה הבית הא בשם יש בבני הדור כו׳ וכתב ע״ז וז״ל וכמה הוא טועה דלא תמינו היתר כ״ז לשזה בשזה כו׳ יע״ש בש״מ וכן הל׳ הרב בע״הת שמ״ו ה״ה סי׳ יע״ש

במציגו למדין לענין דינא דלא"מ נלוקח במקום הזול לשלם לחבירו במקו' היוקר כשיעור שלקח מאותו המין דמותר גמור הוא אלא אפי' נותן לו קצת תוספת כל דהוא שם הוא במין אחר דפורע לו הדינר והפרוטות הוי קצת יותר מהדינר שלם כה"ג מותר, וכ"כ הרא"ש בפסקיו שם אבל בנותן לו יתרון כאותו המין או במין אחר יתרון שהוא יותר על פרוטות של הדינר אסור לכ"ע, בין על סיבת בני כו' בין במק"פ למקום אחר וכן ראיתי בש"מ שם למו"ו שהביא משם גליון שכתב וז"ל נ"ל דלוקח בפרוטות שרי דדרך מ"ומ הוא אבל מעות גמורים הוא דרך הלואה ואסור דהוי שלא נשאים, וכנראה הר"ף והרא"ד, ולעד"נ דגם רש"י ור"ת מודו בזה, והכי דייקי דברי ר"ת שכתב ואפילו דשויף בשעת הפריעה יותר הוי כשלא נשא דאסים לו מותר עכ"ל. ומדכתב ר"ת דשוה יותר בעת הפרעון והוי שלא נשא, שמע מינה דאין היתרון במין אחד ע"י הפרטות וכה"ג הוא דרך מ"ומ ומותר, ועיין להרב קול אליהו שם דרצה ללמו' מדברי רש"י ור"ת דהם מתירים אפי' מעות ממש ואפי' היתנה עמו יע"ש, ולעד"ן דליתא, גם מה שהביא מש"מ לע"ד נראה דכולה שייך לטובה, גם מ"ש מדברי התוס' דאית להו גיר' אחרת אין זה הכרח כלל דהתוס' רצו לומר דהיתרון הוא במין אחר במה שנותן הפרטו' בעד הדינר, וגם מדברי הרא"ש בפסקיו ליכ' סתירה כנ"ל ועיין בתשו' מהרי"ו הלוי ז"ל אחיו של הרש"ז סי' ד' ולהרב פרי האדמה ח"ד דכ"ט ע"ג.

וזה ראיתי למהריט"ץ בסי' י"ד כנשאל במי שלוה מחבירו בשטר במצרים סך מה ונתחייב לפורעם בטריכול או בנפה ה"ו ובהמשך הזמן נשתנו המעות והלוה אומר דאין לו לפרוע כ"א במעות טריכול כמו שהתנה כו', והשיב דעיקר דין זה הוא יוצא מהברייתא דסיפ כתובות הלוו, והביא ג"כ לסברי הרמב"ם ודברי הר"ן דחולק להרמב"ם וע"ז כתב וז"ל ועדיין יש לשאול דמנ"ל להר"ן דהרמב"ם סבר דטעמא הכי דאפי' תימא דס"ל דטעמא כמ"ש הר"ן משום דמסתמא נשתעבד הלוה לפרוע במקום גובייתא מ"מ הכי קאמר טען הלוה שהמעות שאני חייב לו כאותו מזה המטבע כלו' דבכי האתינו שאפרע לו ממטבע כאות מזה היכדי שבע המלוה כו' יע"ש.

ואחרי המ"ר לא הבנתי דבריו דאיך יתכן לומר כן בכונת הרמב"ם אחר דדברי הרמב"ם כך הם דבתחילה פסק דין דכתוב בבבל כו' ואח"ו כתב לא היה בשטר כתוב שם מקום והוציאו בבבל מגבהו ממעות בבל הוציאו בא"י מגבהו ממעות א"י, בא לגבות ממעות המקום שיצא בו השטר וטען הלוה שהמעות דאני חייב לו כו' יע"ש דנראה לדברי הרמב"ם ברורים דעיקר טענת הלוה לא בא כ"א מחמת שינוי המקום שבא המלוה לגבות במקום אחר וע"ז הוא דבא חילוק המטבעות, וא"כ נראה דלא ס"ל כהר"ן דס"ל דנשתעבד לגבות במקום דהוציאו להוסיף או לגרוע, וא"א כדברי מהריט"ץ דטענת הלוה הוא על חנאי דהתנו לא הו"ל להרמב"ם לפסוק דין זה בחלוקה היכא דלא כתוב בשטר שם מקום ובא לגבות במקום דהוציאו כנראה דכל עיקר טענת הלוה לא הוי כ"א מסיבת חילוק המקומות, וכ"נ מל' הרמב"ם שכתב וטען הלוה בוי"ו דקאי עיקר טענת על מה שבא לגבות במקום דהוציאו ואפי' שיש באיזה דפוסי' מדברי הרמב"ם דכתיב בתו טען בלא וי"ו העיקר נר' דהוי בוי"ו ואפי' דכתיב בלא וי"ו, מ"מ הלשון בעצמו מורה' דעל שינוי המקום בא טענתו, וכ"נ מל' הטור שם וזה ברור בדברי הרמב"ם.

ומ"ש שם מהריט"ץ לדחות לזה וז"ל ק"ש היא סובר הרמב"ם דמסתמא נשתעבד במקו' גובייתא או ל"מ לא זה שום טענה כלל דאנן סברי דמלשהס נשתעבד במקום גובייתא יע"ש לע"ד דאין זה דחיה כלל דאפי' דנשתעבד במקום גובייתא וזהו כשלא התנה בעי' המעות דנתחייב לפרוע דודאי דהיכא דנתחייב לפרוע ממעות כפי' כל אחד לפי רצונו רייב לפרוע ולא מהני שעבודו למקום הגביינא כיון דעיקר שעבודו היה על תנאי זה.

עוד ראיתי שם למהריט"ץ שהביא לחרץ דנ"ל שכתוב מקום הלואה במצרים וכתוב שיפרענו בטריכול או בנפה לפי ס' הר"ן לפי שכתוב שהם אמרי' מה זמן נתחייב לפרוע במקום גביינא הכא הרי פי' מקום ההלואה והשעבוד ואפי' שכתב שיפרענו במקום פ' כו' נ"ד לס' הרמב"ם כו' ולבסו' העלה דהדבר נפ' ויל בעל השטר על התק' יע"ש, ולעד"ן דאין כאן ספק דודאי לכי האמור דאפי' לס' הר"ן כתב דהיכ' דכתוב שם נשתעבד במקום הגובייתא זהו דאמרי' מסתמא במקום שמוציאו גובהו, וא"כ כ"ש וק"ו כשבעת ההלואה התנה בפי' לפורעו במקום פ' דודאי דברי מתחייב דכל תנאי שבממון תנאו קיים, ומ"ש בשטר דההלואה היה במצרים זה אינו סותר לחיוב מפורש דנתחייב לשלם במקום אחר דכן דרך העולם לכתוב בכל השטרות במקום שהם עומדים וכותבים, וכ"כ בתשו' מהר"ם מפדווה סי' ס"א שנשתתף במי שרוצה במקום אחד כדי להתעסק במקום אחר דרצה לגדל דהחיוב הל במקום העסק ומ"ש בשטר שם מקום ההלואה הוא דהכי נהוג כו' והביא ראיה לזה יע"ש.

והרואה יראה דיש ראיה מדברי מוהר"ם בתשו' הלזו לנ"ל דדוקא התם לנדון הרב שלא היה החיוב לפרוע במקום אחר כ"א התעסק הוא דנסתפק בו ורצה לגדל אבל אם היה כנ"ל דנתחייב בפי' לשלם לו במ"א לא היה מקום להסתפק כלל דודאי דמשלם לו במקום שנתחייב דכן התנה בפי' ואפ"ה הסכים מהר"ם שם דמשלם במקום העסק דיוקרא וזולא על המלוה דיש לחוש לאיסור רבית שנותן לו יותר ממה שהלוהו כבר הביא שם מ"ש בס"ם דהב דינרי הוו ליה כו' יע"ש. וא"ל גם בנ"ד אם כשהלוהו היו לו דינרים הרי ניצול מאיסור רבית או דבלא"ה אם נותן לו ש' אריות בחתיכות דהיינו כרוטות לע' ח' אחי' הגרוש' הרי הוא לוקח הדינרים בתוהו מקום יותר ממה שהלוהו וכל כה"ג אין לחוש לרבית.

ושו"ר למה"ר הגדול בס' נתי כהונה ז"ל בח"ב סי' כ"ה דז"ן ע"ג שעמד ע"ד מהריט"ץ אלו ושם ראיתי להרב ז"ל להחזיק במעוז להלוקינו זה לענין נדון דידיה דאפי' דיש הפרש במיני המטבעו' בע"לה ויורד ממקום למקום מ"מ כיון דעיקר החיוב הוי נכ"וב גרוסי"ם והגרוש' הוא במ' אחי' א"כ יתן לו החיוב שנתחייב בחתיכות יעש"ב, וא"כ אנן בדידן בנ"ל נימא הכי דכיון דהלוה לו ש' אריות והוא מוכב לו בקושטא בזהובים יתר ממה שהלוהו יתן לו' הש' בחתי' והוא לוקח זהובים בערך זה ובכה"ג לית חשש איסור רבית כלל ואפי' להרב דחה זה ממה שנודע לו דגם בחתי' היה הפרש זה ממקום למקום בזמנינו זה ליכא הפרש כלל בגלילות טורקיאה יע"ש, וכן ראיתי להרב בנימן זאב סי' סנ"ו לשכ"ט ע"ב שכתב וז"ל י"ל דוקא אם היה הפרעון בזוזין הי איכא למי' לגבות לו מאי דזילי פירי מחמת המטבע וזהב אבל הכא דהפרעון

להפרעון הוא בארע״ה אינו חייב לגכות לו מאומה כיון דהיה עליו מלוה ומלוה להוצאה ניתנה וכיון דהתנה ליתנם לו בכל מקום שימצא או לו או לשלוחו ווקפא עליו במלוה והייב לו מטבע היוצא בשעת הפרעון כיון דנשתעבד לו בכתב שכתב לו אזלי׳ בתר השעבו׳ כלינקשטרי חוב כו׳ יע״ש וכ״כ עו״ש בסי׳ ס״ע יע״ש א״כ ה״נ לוכוות׳ כיון דהפרעון הוא במ״א דכקה״פ שעבודו אינו מנכה לו אפי׳ אי זייל דמשלם לו כשיעור מעות שלקח בהלואה במטבע היוצא בעת הפרעון במקום דהוי הפרעון ופאמו׳ ועיין בתשו׳ גאוני בתראי סי׳ י״ט ודוק

אלא דיש לעמוד עוד בעיקר נדון מהריט״ץ דשאלתו היתה דהלוה שמעון לראובן במצרים יו״ד אלפים מדיכו׳ ונתחייב לפרוע בטריפול או בככת ת״ו ועבר זמן כמו ל׳ שנה או יותר ובהמשך הזמן נשתנו המטבעות בגלילות האלו והמלוה דהיתה במצרים עתה תובע מעות מצרים והלוה אומר דאינו פורע לו כ״א מעות טריפול כו׳ יע״ש והשתא נחזי אנן אם היה האוכן דהיו״ד אלפים המדי׳ הם עצמם לא נשתנו אלא כמו שהם שוים בטריפול כו׳ הן עתה בעת הפרעון והן בעת ההלואה א״כ אם יש לו סכום הזה במדיכות או דמי שיווים דמ״ל הן מ״ל דמיהם ולא יש בזה שום הפרש בין מלוה ללוה

והנה ודאי דמחמת שינוי המטבעות נשתנו גם המדיכות דהמדיכות עצמם שהם במצרים שוים יותר מטריפול וא״כ המלוה רוצה ליקח מהמדי׳ מצרים והלוה רוצה לפרוע לו בהמדי׳ טריפול בזה צריך לדעת אם יש הפרש בין זה לזה לענין יוקרא וזולא אם רוצה ליקח בהם פירות דבמדי׳ מצרים הוא לוקח פירות יותר ובמדי׳ טריפול לוקח פחות הרי איכא יוקרא וזולא בפירות מחמת פחיתות המטבע והרי קי״ל בפרק הגוזל קמא דנ״ז המלוה לחבירו על המטבע והוסיפו עליו דאיבעיא שם בש״ס ומסיק דנותן לו מטבע היוצא באותה שעה בעת הפרעון ובהנאי שלא יוזלו הפירות מחמת המטבע דאז משלם לו מטבע שהלואהו דהרי מפסיד המלוה ועוד תנאי אחר אמרו שם בש״ס דאע״ג דלא זייל פירי אי איכא שבחא לענין נסכא עד עשרה בחמניא שהוא חומש יותר מהמטבע שתרוהו בהא פליגי בה רבוואתא דלדעת רש״י שם בד״ה עבדו עובדא כו׳ וכ״כ רבותינו התוס׳ ז״ל שם בשמו ד״ה עד כו׳ לאיסורא דכשהוסיפו על המטבע חומש נותן המטבע ישן וכ״כ דעת המרדכי שם בהגוזל קמא סי׳ ק״י שהביא מ״ש התוס׳ שצריך לפרוע יו״ד חדשים תחת ישנים והם׳ וז״ל וזה דוחק דס״ס איכא רבית מ״ל מרובי׳ מ״ל מועט ויש לשון אחר מיושב טפי שצריך להם לתת שמונה חדשים בעד יו״ד ישנים כיון דהוכבד המשקל וכ״כ ר״ת והאלפסי עכ״ל. ואחד הרואה יראה דמ״ש וכ״פ ר״ת והאלפסי לא קאי על לשון אחר דהל׳ אחר הוא דעת רש״י דס״ל דבהוסי׳ חומש איכא איסו׳ רבית ור״ת והתוס׳ והרי״ף ס״ל להפך מזה להתירא אלא מ״ש וכ״פ ר״ת כו׳ קאי אדלעיל מיניה אחר שהביא סיום דברי התוס׳ והוא ברור וכ״כ בחי׳ אנשי שם להלית שם באות ב׳ יע״ש

וראיתי להרב גד״ת בש״מו ה״ח דרס״ט ע״ב דעמד ע״ד המרדכי הלו במ״ש אחר ס׳ רש״י שהוא הלשון אחר וכ״ע ר״ה והאלפסי דאי קאי למאי דסליק מיניה הא ליתא דזוהי ס׳ רש״י אבל ר״ת כתבו התוס׳ בשמו דפי׳ עד עשרה בתמניא ויהיב ליה עשרה כו׳ והרי״ף ז״ל כתב כן בהלכות יע״ש ׃

ובכר נתבאר דהא דכתב המרדכי וכ״פ ר״ת והאלפסי לא קאי כ״א אדלעיל מיניה אחר שהביא לס׳ התוס׳ וכמ״ש ועיין למהר״א ששון סי׳ קנ״ג דקס״ו ע״ד שכתב והמעיין בכל דברי הפוס׳ יראה דכלהו כמעט ס״ל דחומש מחיל יע״ש. וק״ק דהמרדכי קאי כס׳ רש״י כמבואר ועיין להרב פ״מ ח״ב סי׳ צ״ו שכתב דכל רבוואתא הנז״ל ס״ל דלענין התוס׳ אם הוסי׳ יתר על חמשי׳ או עד חמשי׳ כו׳ והמה ע״ד הפר״ח שופן כלל ד׳ סי׳ א׳ דש״ה ע״ג דלדעת רוב הפוס׳ כל שהוא עד חומש אינו מנכה לו כלום יע״ש. ולי״ק דהרב פ״מ רצה לומר דינו למר כדאית ליה דהיא ס׳ רש״י והמרדכי וקי״ל

עוד הק׳ הרב גד״ת שם ע״ד המרדכי הלו וז״ל ועל פירוש קמא דיהיב יו״ד קאמר שהוא דוחק דס״ס איכא משום רבית דמ״ל מועט כו׳ וכתב דיש לשון אחר מיושב טפי דיהיב שמונה ומשמע דבהאי ליסגי ליכא האי דוחקא ואתמה׳ כו׳ יע״ש. ולעד״ן לייטב לוה דכוונת דברי המרדכי הוא דפשט ל׳ הש״ס דפריך והא קא שבח לענין נסכא ומשני אלא כי הא דרי״פ ור״ה בריה דר״י דעבדי עובדא בזוזי כו׳ עד יו״ד בח׳ נראה דכל כה״ג דאיכא תוספת עד חומש מיקרי שבח׳ א״כ כיון דיש שבח הניכר לעין הרי איכא משום רבי׳ דקפדי בהו אינשי. וא״כ שפיר מק׳ המרדכי לס׳ ר״ת והתוס׳ ודעימיה דס״ל דיהב יו״ד בח׳ הוי להיתירי הרי כיון דאיכא שבח הניכר לעין איכא משום רבית דהרי קרינן ליה שבחא שהוא דבר שמתרב׳ ומקרי שבח לאינשי וא״כ מ״ל מועט כו׳. אבל לל״א דהוא ס׳ רש״י דעל יו״ד לקפדי אינשי ומיקרי שבח בעין הוי אסור משום רבית א״כ ל״ק כשהוא פחות קצת הרי איכא שבח ורבי׳ ומ״ל מועט ומ״ל מרובה דבפחות קצת אינו ניכר השבח בעין ולא קפדי אינשי ולא מיקרי רבית ומותר. והרי כל עיקר טעם המרדכי שם למ״ד דעד חומש ליכא רבית הוא משום דליכא קפידא והלוה דעתו בכך אפי׳ אם ישתנה המטבע כו׳ והרי כל שבהו ניכר כעובדא דרי״פ ור״ה בדר״י מיקרי תוספת ואיכא קפידא דאסיר משום רבית אבל פחות מזה לא קפדי וליכא משום רבית. ואפ׳ דטעם זה כתבו המרדכי גם למ״ד דעל חומש ליכא משום רבית. מ״מ מקש׳ לס׳ זאת מ״ל מועט כו׳ משום הכרח הש״ס וכמ״ש. וזהו מה שהכריחו לרש״י לפרש האי שיעורא דחומש לאיסורא וק״ל ׃

עוד ראיתי להרב גד״ת שם דרצה לומר לטעם זה שכתב המרדכי דליכא קפידא ודע׳ הלוה בכך אזיך לטעמו של הרא״ש שכתב שם בסוגיין בהגוזל קמא סי׳ י״ב דכל דליכא שבחא בזולא כ״א משום נסכא לעד חומש ליכא רבית דכיון דדינא הוא לשלם לו מטבע היוצא באותה שעה לולי מחמ׳ התוס׳ דשבח נסכא ומחזי כרבית כיון דאין בו אלא חומש יותר אין כאן שבח לענין נסכא דאם היה מחזיר לנסכא חסרת החומש להסרון היתוך ובשכר הצורף אבל אם היה התוספת יותר מחומש משלם לו מטבע אחרון במשקל מעות הראשונות שהיה חייב לו ולא לפי המנין משום דאיכ׳ שבחא לענין נסכא כו׳ יע״ש

והנה טעם זה דהחומש מחמת ביתוך ושכר צורף כתבו׳ ג״כ הרא״ב״ד כרי יוחנן ה״ל בש״מ שם בסוגי׳ כיע״ש ולעד״ן זאת לטעם המרדכי שכתב סתמא דליכא קפידא לדעת הלוה בכך כוונתו נמי להא דה״ט דליכא קפידה יען ליכא שבחא לענין נסכא דהיתר אגב הלך כאמיתך ומ״ש לדעת הלוה

נלך אם יש תנה תות לומר דנך הוא דנר ההוה ורגיל בעולם ומחוייב ליתן לו האי מטבע היוצא ולא הישן, א"נ י"לדעת המרדכי כטעמו של הרמ"א שם בש"מ שכתב דקים להו לרבנן דוימנין זיילי ופסלא ומטי יו"ל פריטי דהוא פריכא בהמניא פריטי כו' או כפי'אחר של הרא"ל דאיכא חקולי ומחוסרי כו', וכ"כ הרב"י שם בשם הרשב"א בר"ל בסי'קס"ה יע"ש, ועיין לתלמב"א ח"ל סי'פו"ד, ועיין עוד למרן שם בב"י דגר'אדבריו לטעם המרדכי הוא טעם בפני עצמו יע"ש, ומ"ש עוד שם מקומשס"ה ורש"י והרשב"א יע"ש כן הוא דעת הרא"ש שם והוא תימא שהביא בתחי' לשון הרא"ש, ושוב אח"כ לא הזכיר דעתו בזה, ועיין למהרש"ל בח"מ סי'ע"ה דגם הוא ז"ל הבין דטעם המרדכי הוי טעם בפ"ע יע"ש, אלא דיש מקו'להרגיש בדבריו שם שכתב ומ"ך כו' יע"ש והרי זהו טעמו של הרא"ש שם בפסקיו, וגם טעם ב'דקי"ל לרבנן כו'הוא של הרשב"א וכתבו מרן בב"י כיע"ש

עוד ר'איתי להרב גד"ת דרמי ומק' ע"ל הרא"ש אלו שכתב דלינא היא לשלם מטבע היוצא באותה שעה לולי מחמת התוספת כו'דכיון דאית להו טעמא דהיהרא לבהומש אין כאן שום שבח משום פחת דהיהוך כו', א"כ למ"ל להרא"ש לומר בתחי' דבריו דכיון דדינא לשלם מטבע היוצא לולי מחמת התוספת למשמע דעיקר הוא משום דמדינא חייב לשלם מטבע היוצא דנידון הא לית ליה מדינא לשלם מטבע היוצא באותה שעה כגון אם אית ליה אורחא כו' אם ירצה לתת לו החדש יהא אסור מחמת השבח כוי"ע"ש

ואחרי המ"ר לא ידעתי מאי ק"ל דאדרב'כל נהר איככא הוא דכיון דמדינ' חייב לשלם מטבע היוצא אי לית ליה אורחא להעביר הישן שהלוה לו, א"כ מכח זה דנך הוא דינא נכנסנו לבית הספק דבהוסיפו עליו איכא משום רבית ושקיל וטרי הב"ס לומר דאפי'יש הוספה במטבע כל דלא זיילי פירי ליכא איסורא והדר פריך לענין שבחא דנסבא וגם בהא מנה הייתר עד חומש ומיעוט דליכא שבח ניכר למלוה הרי דכל השקלא וטריא הוא לענין איסור רבית אינו אלא משום דקי"ל לענין דינא דנותן מטבע היוצא אפי'דהוסיפו עליו ומינה דייקינן אפי'אם היה הדין לנותן לו מטבע הישן לא היינו צריכים לכל הני חילוקי כלל, זהו הנר'לק"ל בכוונת דברי הרא"ש והם פשוטים וברורים לעיני כל רואה

וא"נ דאם היה הדין לתת לו מטבע הישן אפי' דלא יש במטבע החדש דין איסו' רבית דההוספה עד חו' עכ"ז אינו חייב לתת לו כ"א מטבע הישן לבד דזהו היה היונו והרא"ש לא נחית מעיקרא הכי כ"א לבאר טעם ההתר דעד חו' וטפי מחו' אסו' אכי' למאי דקי"ל דחייב לתת לו מטבע חדש ודוק,

עוד הק' הרב גד"ת שם ע"ד הרא"ש וז"ל והו איכא לאתמוהי לה"ט דא"כ כשהתוספת הוא יותר מחו' אמאי משלם ממטבע במשקל מטו' הראשונים דהרי ע"כ אי אפשר לו למלוה לעמוד בשלו כו' והול"ל שיתן לו כשבוס המשקל הראשון פו' חומש בשבור הפחת כו' יע"ש ולעד"ן לנ"ק דהרי הא דחייב בלתת לו מטבע היוצא הוא בדליכא איסו' רבית גרס אם היה בדבר סרך רבית דהדר לוזה דאינו נותן לו כ"א מטבע שהלוהו א"כ מה שהלוהו משלם ואינו נותן לו שום הוספת משו' פחת ההיתוך כו' דזה השיעו' דהתירו רז"ל אינו אלא נו' שלא יהיה נד רבית בתוס'

זה כיון דלהוצאה אינו מעלה טפי לוסכא כשבא ללוקחו צריך היתוך א"כ אינו מרויח הלוה כלום, ולכן כיון דחייב לתת מטבע היוצא ניתן לו כמו שהוא אבל כשניתוסף יותר מחו' דלא נחסר לתת לו אותו מטבע היוצא הדרינן לדמעיקרא ונותן לו שיעור מה שהלוהו ואינו מנכה לו ההיתוך שהרי כשמשלם מטבע היוצא משלם לו שיעור שינא למה שהלוהו ואם היה מה שהלוהו ה' והלוה לו אחד וחצי מזה המטבע ונתוסף לו ה' בי"ב נותן לו אחד לשוה י"ב בהגיע אחד וחצי שלוקח כו' ע"ל זה משלם לו לפי החשבון והוא ברור,

עוד הק' הרב גד"ת ע"ל הרא"ש ז"ל דכשהפחת הוא יותר מחו' אמאי יהיב ליה כמשקל הראשונות הא ע"כ איכא משו' רבית דקא רווח האי שהיה מהויר בהיתוך כו' והן הראוי לא הו"ל ליתן אלא מחומש ולמעלה יע"ש ולעד"נ דגם זה ל"ק דהרי כשנפחת המטבע היוצא מחומש דאז דינא הוא דנותן מטבע שהלוהו הרי מה שהלוהו משלם דהוא מטבע הישן והרי כל שנותן מה שלקח ליכא משום רבית וזה שיעור ההיתוך אינו אלא לענין שבחא דנסבא כאומר הלא"ה אין המלוה רוצה בהיתוך ועיין בדרישה בי"ד ר"סי קס"ה והרע"ו שם ובתשו' למהר"א ששון סי' קנ"ג והרשב"ש בס'אי' סופרים דע"ה והרב כהונת עולם בי"ד סי'קס"ה ולה'פרח שושן ח"מ כלל ד'סי'ה'ובס' כ"מ יוסף לאחי להר'כמהר"י ןייעיש'הי"ד סי'ב'עפ"נ

ומ"מ עלה בידינו דאיכא דניתוסף המטבע באופן דאיפא וולא בפירי אפי'כל שהוא איכא משום רבית והה"נ להפך היכא דנפחת המטבע איכא יוקרא בפירי מהאיך משלים כל הפחת כדעת כל גדולי הראשונים וגם הרשב"א בח"ג סי' ל"ד וכ"נ ממ"ש עוד שם בסי' מ' יע"ש, איברא דהרשב"א בח"ב סי' קכ"ה נשאל ע"ז אם הדין שאמרו בהוסיפו אם הה"נ בפיחתו והשיב כל הדברים פשוטים בעיני דלא ולא אחת היא וכל הוסיפו נמי חליפין נינהו כו', ואחרי המ"ר אין דבריו מובנים לע"ד דלענין הוזכו כבר מפו' בס"ס דינו וכל שהלחו והשו' שבא לחדש לנו הוא בפיחתו לאסוקי מס' הרא"בד והו"לל וכן שפיחתו נמי כו' אם לא שנאמר דט"ס הוא ודוק, וכן הוא דעת הרא"ש בפ' הגוזל קמא סי' י"ב כהרי"ף ובתשו' כלל ק"ג סי' היע"ש וק' עמ"ש הר"ב מוהר"ס אלג"יך בסי' ע"ט דהרא"ש נסתפק בזה דאחרי המ"ר ליתא ועיין עוד שם בסי' קט"ו ות"י

ולא מצינו חולק ע"ז זולת להרא"ב"ד דחו' ע"ז לענין דאינו משלם לו הפחת ועיין להרב כנה"ג שם בסי' הט"ז הגב"י או' ד' יע"ש וא"כ בנדון הרב מוהריט"ץ בתשו' הנז"ל שהלוהו החיכות מצרים ונתחייב לשלם בטריפול ושוב אחר עבור זמן הרבה זה לי' שנה נשתנו החתיכו'והוו'ס במקום הפרעון פחות ממה ששוים במצרים י"ל דחייב הלוה לשלם כיון שהוא ממעות מצרים כיון דיש למלוה פחת בדבר לענין יוקרא שכשהיו' מצרים כשהוא בא ליקח פירות מן השוק ליקח יותר ממה שלוקח ממעו' אריכו' ואפי' דחיוב הפרעון היה בנ' המקו' אלו, מ"מ אונדנא דמוכח הוא דכיון דבלוהו זמן לא היה הפרש בין מצרים להני דוכתי אמרינן אדעתא שהוא שוים קיבל המלוה לקבל הפרעון הוכו במקומות אלו לא היו שנשתנה ונתחשו המטבעות ועי' שלידר שם הרב מוהריט"ץ כו' איכא לתיתני' אפילו לא יהיה הפרש במעות מצרים להני דוכתי מבו' יוקרא אם יהיה ההפרש

הרב לענין נסכא שנתייקרו הם בגדים במשקלם יותר מחומש והייב הלוה לשלם הכאת מדינא דגמ' ובמס"ל. ומזה דן את הדין הרב מוהריק"ש נפ' אהלי יעקב סי' קל"ג בנשאל כעין נדון הרב מוהרימ"ן ז"ל דלוה במצרים מטבע הנהוג שם ונתחייב לפרוע בצפת ועבר זמן רב ולשבא לפרוע נפחת המטבע קרוב לשני שלישים וגם איכא יוקרא בפירו' מאמת פיחות המטבע, וכתב השואל דחכמי צפת ת"ו פסקו דלא ישלם כ"א ממעו' צפת, כו' והפי' הרב מוהריק"ש ע"ז דלא אמינן דיצא דבר זה מפי קדישי עליוני' דהרי הדין פשוט דמשלם לו מה שהלוהו כמ"ש הרמב"ם בפי"ו דמו"ל וכל המפ' פה אחת הסכימו כן בין דהוזל המטבע וכיחתו ממנו ות"ג עתה בנ"ד למטבע ח"י כיחתו קרוב לב' שלישים וגם הסחורות והפירות הוקרו כו' דהדין פשוט אליבא דכ"ע כו' יע"ש. והיינו כמ"ש דכיון דקיי"ל דהה"נ אם פיחתו נתחייב הלוה למלוה הכאת בין ליוקרא בין לענין נסכא, כאשר מתבאר

ואולם לא תצוב נפשי לשאו"ל עמ"ש מהריק"ש דהדין פשוט אליבא דכ"ע דהרי מצינו דב גוברייה הראב"ד דחו"ע"ז וס"ל לבפיחתו אינו משלם לו הפחת אם לא שנאמר דלדעת מהריק"ש הוא כדעת מהרימ"ט בה"א סי' ע"ד ובח"ב חי"ד סי' מ"ד ובא"הע סי' ב' וסי' ה' דהיכא דאיכא תרוייהו יוקרא בפי' וגם פחיתות במטבע גופיה לענין נסכא דגם הראב"ד מודה דבכה"ג דאיכא משום גזל דחייב לשלם והביאו הרב כנה"ג שם בסי' קס"ה הגב"י אות ד' יע"ש, ולעד"ן לדקדק כן מדברי הראב"ד המו' בש"מ בסוג' דלוקא לענין שיעור' דחומש ליתר מחומש לענין נסכא הוא דחולק להרי"ף דאינו משלם הפחת כיון דבמטבע היוצא לא הוקרו הפירות נאמתו ואם כן גם בנדון הרב מהריק"ש ז"ל דהיה נדון דאיכא תרווייהו יוקרא בפירות ופחת לענין נסכא לכן כתב דאליבא דכ"ע חייב לשלם ומ"מ לא איברר מהו' דבכה"ג שבא לו' חילוק חדש לסברת הראב"ד הי"ל לבאר

ועכ"ל עמ"ש פס מהריק"ש בדחי' דבריו דהרי הדין פשוט לאינוקית שב"ר דמשלם לו מה שהלוהו כמ"ש הרמב"ם בפי"ו דמ"ול וכל המפרשי' פה אחת הסכימו כן יע"ש דהרי במ"ש דהרמב"ם ז"ל בפי"ו כונתו ודאי הוא עמ"ש בח"ע המוציא ש"ח על חבירו והיה כתוב בא"י מגבהו ממעות א"י כו' והרי פלוגתא אין ראיה לדינו דאפי' דכתוב במצרים מ"מ חייב הפרעון היה לפורעו בצפת וכל דהתנה בכי' גם הרמב"ם מודה ולמש"כ ואי משום מ"ש שם הרמב"ם ז"ל טען הלוה להמציא שאני חייב לו הוא מכסף שהוא פחות מזה המטבע ישבע המלוה ויטול כו' זהו דוקא פשנא לשלם לו יותר ממה שהלוה דתשלם לו כמו שהלוה ולא עוד משום דיש לחוש לאיסור רבית אבל אם כשהלוהו יותר ותשלם לו פחות אין ראיה דאימא דבכל דליכא איסור רבית ליח לן בה

ועוד י"ל דעיקר הא דישבע מלוה ויטול כמו שהלוהו אפשר דאפי' דיהיה להם הפרש לענין נסכא זומא וגם ליכא זולא בפירות אפ"ה רוצה זה ליקח מעות שהלוהו ול"ד לדין הש"ס בתוס' עליה דמשלם לו מטבע היוצא ובלבד שיהיו בו ב' תנאים דלא זייל פירי וליכא שבח בנסכא יותר מזו דהם המטבע ראשון כפש'. ואינו יוצא כלל ונכנס זה במקומו לשפעין אבל בדין זה דהלוה טוען כו' הוא דכששני המטבעות יוצאים ונפל הפרש בין לוה למלוה מהו המין המטבע הכתוב בשטר שמא אם הוא מטבע מכסף

צרוף יותר או מן הפחות וכזה ליכא הני תנאי דזייל פירי או שבחא דנסכא עד הר נעכי מחו' וזה בה"ר וא"כ לא היה לו למהריק"ש להביא ראיה' לדינו מדין זה דפי"ו דמ"ול אלא הי"ל להביא ראיה ממ"ש הרמב"ם שם נפ"ד ה"א שכתב וה"ה למלוה על מטבע ופיחתו ממנה הרי כמו שהדין בחומש' דאיכא איסור רבית איכא נמי לענין פחת דמשלמים לו מה שהסר יע"ש וזו היא ס' הרי"ף ושאר הראשונים ותמיה לי מילתא טובא על הראב"ד דאו' בזה למ"ש נשמו הרא"ש והר"ב בש"מ שם דא"כ דאמתי בהשגות לא השיגו להרמב"ם בדין זה ואין לומר דהראב"ד דמביא בש"מ אינו הראב"ד בעל ההשגו' דהרי מבואר בדברי הראב"ד דהביא הר"ב בש"מ לב"מ נ"קי ע"א דהראב"ד בעל ההשגות אמר פה מר ניהו הראב"ד בעל ההשגות כמ"ש הרב שם הגדולי' ח"ב מער' אלף אות ב' ואות ו"ו יע"ש, וכן כתבתי אני בעניי בקונט' כללי רפוס' נפ"ד יע"ש וביותר בזה ראיתי להרב כנה"ג נר"ל סי' קי"ג הגב"י אות ב' שהקי' מעין זה עמ"ש התוס' בשם הראב"ד דא"כ למה לא השיגו להרמב"ם יע"ש ושו"ר לכבר עמד בזה מהרש"ל ביש"ש בפ' הגוזל קמא סי' ע"ו וכתב ואולי גם הראב"ד חזר מדבריו יע"ש

ולעד"ן לומר דהראב"ד מה שהשיג להרמב"ם אינו אלא בדבר שמוצא סמך בדברי הש"ס למסייע לו לפי' או שיש לו סעד מדברי הראשונים אבל בדינו זה דלא יש לו סמך בש"ס לפי' וגם כל הראשו' כתבו בהדיא הפך מסברתו והוא יחיד בדבר דאדרבא רוב הראשונים מסכי' לס' הרמב"ם בזה ודאי לא ניחא לו להראב"ד להשיג עליו ולא נחית בכה"ג למקלא הסיגו ש"מ דסב"ה ועיין בתשו' למהר"י כאשהן ז"ל סי' ס"ב דל"ז ע"ש

ומעתה נהזי אנן ענין נ"ד דזה הלוה לו י"ל זהובים שוים ג' מאות גרוש' לפורעם בקושטא י"ב זהובים כדי להשלים שוים הג' מאות, והרי כתב הרב המאירי ה"ל בש"מ שם נם ג' וז"ל וכן הדין לדעתי בתוספת ערך המטבע או פיחת אפי' דלא ניתוסף במשקל עכ"ל דברי דכל כה"ג דנ"ד דנפחת ערך הזהב בעצמו מערכו ממה שהוא במקום ההלואה אפי' דלא נפחת תכמותו לענין נסכא הרי איכא פסידי למלוה וצריך להשלים לו הפחת דאם היה המקח במנין הזהובים דהיינו דכמו שליקח בהלואה בזהב א' כמו כן במקום הפרעון הוא בערך זה או אפי' דיהיה פחות או יותר ממקום ההלואה עכ"פ במקום הפרעון שהוא בקושטא אם ירצה ליקח במנין הזו"ד זהובים אלו שהיה' או פירות הוא לוקח כמות מכדי שחי זהובים כיון דלאשנוי הני מאות דהייב לו וכא לשלם הוא כוחה וצריך להשלים לו הפחת כיון דהיה התנאי לשלם לו בקושטא אלו הג' מאות גרוש' ושם הוא נפחת ערך המטבע וצריך הוא לשלם הכל במושלם וכן מתבאר מתשו' הרב ג"ור בה"ע כלל ד' סי' א' דהיכא דהלוה לו המטבע וזקפו עליו במעו' דמי לנוה שה וזקפה עליו במלוה דמשלם בשוי' הראשון וג"ש דקכ"ד ע"ב דהביא ראיה מדברי התוס' דר"פ הזהב כו' יע"ש ועיין למהרשד"ם ח"מ סי' ע"ה שהביא ראיה זו יע"ש והרב ג"ור גופיה הזכיר לקמן לזה תשו' הרשד"ם יע"ש ויש להביא ראיה ע"ז ממ"ש בתשו' הגאונים ז"ל היכנות סי' קס"א בראובן שהלוה לש' כ"ו לספים והט"ו היו בדינר והבו ונשא הזירוף בדינר ולאחר זמן עמדו הכספים עשרים הש' כיון שלא היה מכר אלא הלואה דוחים אם המטבע של כסף היא עתה כמו שהיה כו' שוי הזהב הוקר ואין שמעון חייב לתת לראובן אלא

ע"ז

ט״ו יע״ש . וא״כ מינה נפקא דהה״נ לענין פחת דאם היה שוה הדינר ד׳ והלוה לו דינר זהב ווה הוזילו בשוה עשרים כסף ושוב נפחת ערך הדינר והרי הוא בט״ו פשיטא דמשלם לו דמי שיווי הכספים שהם הגרוש יש כשיעור דהלוה לו במנין הכספים שלא נכחת הגרוש׳ של כסף משיעורו וה״נ דהלוה בפי׳ ג׳ מאות גרוש׳ כשיעור חשבון לשלם לו הג׳ מאות גרוש׳ בקושטא דינרי זהב שהם בזו׳ שם עתה מעו׳ הג׳ מאות גרוש׳ . ועיין למהרא״נ ח״א סי׳ ק״ד וכן ראיתי למהרשד״ם שם בסי׳ ע״ה להכריע לדין זה האמור בש״ס בזיילי פירי ועפ״י מחו׳ דאיכא רבית הה״נ בענין עליית וירידת המטבעות דכל דאיכא תוס׳ בעילוי הערך איכא רבית וכל דאיכא פחת בירידת ערך המטבע איכא משום גזל וחייב לוה להשלים למנות כשיעור שהלוהו יע״ש וכ״כ בר״ל סי׳ קע״ו ונסי׳ דר״ך יע״ש

ודבר ה׳ בפיהו אמת שלעניו ז״ל כדעת רבי׳ המאירי שהובא בש״מ לשם וכמש״ל דס״ל דה״נ בניתוסף ערך המטבע וכיון אפי׳ שלא ניהוסף במשקל איכא חשש איסור רבית בהיסבה וגזל בפחיתות וכ״כ הרב ש״הג בר״פ הזהב יע״ש . ואע״פ דראיתי להרב נכדו בס׳ בני שמואל בסי׳ מ״ע דרצה לדחות ס׳ הרב מר זקנו מהרשד״ם ז״ל כיע״ש . לעד״ן דיש להשיב ע״ד דמלבד דמצינו הגא דמסייע ליה רבי׳ המאירי ז״ל זאת ועוד לגם מה שמביא מדברי המרדכי דפי׳ הגוזל קמא סי׳ ק״י בשם ראב״ן להק׳ ע״ד מהרשד״ם אלו שכתב דהא דאמרי׳ דהיכא דנשתנה המטבע והוזלו הפירות להוי רבית ומבלה ליה היינו כשהוסי׳ על המטבע אבל לא הוסי׳ לא כיון דלא הוזלו כ״א מחמת חריפותם אין בכך כלום . וכן ראיתי להרב מהר״ש הלוי בח״מ סי׳ ג״ל דגם הוא הכריע כן מלשון המרדכי יע״ש

ולעד״ן דאין הכרח מדברי המרדכי אלו דלא כ״כ כ״א כשהחלשים שוים במשקלם עם הישנים אפי׳ דזיילי פירי בחדשים מחמת חריפותם אין בכך כלום דודקא בכה״ג דליכא תוס׳ לא בערך המטבע ולא במשקל כ״א בחריפות טפי בהואה בהך פורתא לא חשיב רבית לדידיה והה״ן לענין פחת אם הישנים הם חריפים יותר אבל כשיש הפרש ביניהם בעי׳ או שהוקרו הפירות מחמ׳ הער׳ גם המרדכי מודה בזה להרב המאירי דבתוס׳ הערך והוזלו הפירות איכא רבית או בפחיתת הערך והוקרו הפירות איכא גזל . ועיין להרב ג״ור שם בכלל ד׳ סי׳ א׳ ועיין עוד למהרש״ח בתשו׳ סי׳ ס״א ולהרב מ״ץ ה״ג סי׳ ס״א ובס׳ שמש צדקה סי׳ י״ב ואילך ולהגאון מז״ה בהק״ל ח״מ ח״א סי׳ קכ״ד דרל״ג ע״ד יע״ש וגם הרב מעשה חייא בסי׳ טוב חסכים והודה במקנת דגם בכיחתו הערך דנותן לו כשיעור שהלוהו אלא דבהב דה״ל שהלוהו קוריינטי״ס או קנץ כ״וב קוריינטים . אבל אם הלוהו זהובים או דינרים משלם לו כמו שהלוהו יע״ש . ולפי דברי הרב המאירי נר׳ דגם בכה״ג מנכה לו התוס׳ אם ניתוסף בערכו ומשלים לו הפחת אם נפחתו ועיין עו׳ בתשו׳ הרב מ״ח שם סימן ו״ו ומה שכתב אחר דברי הרא״ש דכלל ק״ג וכ״כ כל המפ׳ ליתא דהרי הראב״ד חולק ע״ז וגם הרא״ש שם הוכיר מ״ש המפ׳ בזה וכ״י ועיין בתגהו׳ שם מ״ש בשם ריואל ודוק

וראיתי למוהרא״ז בח״מ סי׳ ק״ד דהכריע דהמלוה לחבירו גרו״ש ועלה דנותן לו מה שהלוהו ונסתייע מתשו׳ הרא״ש כלל ע״ח סי׳ ה׳ וכלל ל״ו יע״ש ואחרי המ״ר יש לדקות דהתם נגלון הרא״ש המטבע שהלוהו הוא עצמו ואחייב לשלם ומטבע היוצא הוא מין אחר וב׳ יוצאים ולא הוי דיוצא דנותן לו מטבע היוצא כמ״ש בתשו׳ הרא״ש דכלל ק״ג הנז״ל בטעם ב׳ שכתב דאחר דבירור נכ״ל דאיכא הפרש בין מטבע שהלוהו לא יטבע היוצא יותר מחומש וכהייקר הדבר למדין הש״ס נותן לו מה שהלוהו נתן טעם ב׳ דשניהם יוצאים כו׳ כיע״ש . הנה מבואר דעת הרא״ש דס״ל בבירור דבזמן הש״ס דלא היה יוצא אותו מטבע הוא לשיערו בשיעורים אלו וזו היא ראיה לא׳ מהרש״ך ח״ז סי׳ ס״ב . ובזה לי״ק מה שחק׳ מהרש״ח בתשו׳ הנז״ל ועיין להסמ״ע בח״מ סי׳ ע״ל ס״ק ד׳ ולהרב אורים גדולים לימוד קנ״ט ור״א ע״ש ודוק

והנה בדעת הרב המאירי ומהרשד״ס ז״ל דס״ל דהיכא דנפחת ערך הדינר עצמו דחייב לשלם לו הפחת ואם עלה הערך דאיכא משוכרבית וכן נראה לעת מהר״י באסאן בתשו׳ הביאה מהרימ״ט ז״ל בחי״ד סי׳ מ׳ דנשאל במי שהלוה לחבירו כ״וכ גרוש׳ ועלו הגרוש׳ השיב דאיכא איסור רבית כדין סאה בסאה הרי דס״ל דגם כשעלה הגרוש׳ הוי הדין כמו הוסיפו עליו ועיין להרב מהרי״ן כד״ו בס׳ לב מבין בכ״ל למו״ל דק״ל צ״ב שתמה ע״ד הרב כנ״הג בר״ד סימן קס״ה בהגהת הטור אות ב׳ דהשוה דעת מהרי״ב ז״ל בתשו׳ הנז׳ לדעת מהרשד״ס ז״ל והקשה לגבת סורא בינייהו יע״ש . ולעג״ד אחרי המ״ר אהד הר אה יראה לצלקו לברי הרב כנ״הג דמה שהשוה אותם הוא לענין דגם בעליה וירידה ערך המטבע איכא איסור רבית כדין סאה בסאה . ואה״נ דהמחלוקת שיש סאה בסאה או המחלוקות שיש בפוסקים מיטך סייכי ג״כ במטבע והוא ברור . אלא דיש לדקדק ע״ז ממ״ש מר ניהו גופיה הרב מהרי״ב בתשובותיו סי׳ ח״ן לחלק דדוקא כשעלה הגרו״ש מצד עצמו אבל אם היה מסיב׳ ההספרו״ש והאותאנים משלם לו כשעת הלואה והכריע דעתה בזמנינו אין הדבר תלוי אלא במעות הרקות והרצות ופסק הדין שיתן לו כשעת ההלואה וליכא משום רבית יע״ש , וא״כ אמאי בתשו׳ זאת שהוא במהרימ״ט פסק דאיכא משום רבית , ואם נאמ׳ דתשו׳ זאת דהובאה במהרימ״ט היתה בזמן קודם דעלי׳ הגרו׳ לא היה כ״א מצד עצמן , נראה לומר דהרי בתחלת התשו׳ הציע דבריו וכתבו וז״ל הנה כא ערכתי משפט זה התשו׳ שלימה לעת עתה תקרוב פעמים ג׳ בזרוב׳ ועתה אבא בקצרה . והנר׳ דמ״ש בתשו׳ פעמים הן הנה כתשו׳ שנדפסו בספרו סי׳ ח״ן כיע״ש ועמ״ש בסימן כ״ע ודוק

ובנראה שכן הוא דעת הרב מהר״מ״ג בתשו׳ סי׳ כ״ן דס״ל דכל דעלה הגרו׳ בשוויו וליכא ריוח בסחורה דלא הוזלו כלל אז ליכא חשש רבית יע״ש . וכ״כ עוד בסי׳ פ״ב יע״ש דנראה דבתו בהני ב׳ תשו׳ דס״ל דכל דאיכא הוספת בערך דמי לדין הוסיפו דש״ס , ומ״ש בסס״י כ״ו כ״ש וכ״ש שכתוב בפי׳ גרו״ש בגרו״ש , לאו לאפוקי היכא דכתוב זהובים בזהובים אלא דבא לומר שהן נוהגים כ״וך גרו״ש בכ״וך זהובים ועיין לצט״ר הגאון מז״ה בס׳ חק״ל ח״מ ח״א סי׳ קכ״ד דרל״ב ע״ד ודרל״ו ע״ג ולעד״ן כדברי הרב כנ״הג והרב אורים גדולים דנקטו הם ג״כ הכי להבין כן כדעת מהרמ״ג ז״ל ודוק . וכ״כ הרב דרכי נועם חי״ד סי׳ כ״ד והרב המניה נר״ו בס׳ פני אהרן חה״מ סי׳ ג׳ ועיין מה שתמה ע״ד מז״ה ז״ל שם בהרח״ל צ״ד יע״ש

ברם כתב הרב כנ״הג שם בסי׳ קס״ה הגב״י אות ב׳ דרבים חולקים על ס׳ מהרשד״ס ודעי׳

ולעיקרא דהלכה המה מהרש"ך בח"א סי' ס"ב וסי' ע"ב וסי' קי"ב ח"ב סי' ג"ן ור"ל דס"ל דהיכא דהוסיף המלך ערך המטבע נותן לו כמו שהלוהו וליכא רבית וכ"פ מהרש"א סי' ת"ט וס"א ומהרמ"א סי' ע"ט והרב מעשה חייא סי' ע"ז ומהרימ"ט חא"בע סי' מ' ועיין עוד מ"ש בח"א סי' י"ז ובח"מ סי' נ"א והניא שם שכ"כ מהר"א מונסון בתשו' כ"י ושכתב בנקסבות ח"נ סי' מ"ט דכל מי שלא ישגיח בזה אינו בעל הוראה וכתב עוד שם הרב כנ"הג דכ"נ מתבאר מתשו' הרא"ש ח"א סימן ק"ל, ולענ"ד דיש להשיב ע"ד בזה שכתב דכל דאינו משגיח בזה דאינו בעל הוראה כו' דאלו היה רואה הרב ז"ל לדברי הרב רבי' המאירי שכתב להיפך מזה לא היה כותב כדברים האלה, ועיין להרשב"א בח"ג סי' מ' שכתב להדיא דהיכא דהוזל או הוקר ביצרך המטבע נותן לו מה שהלוהו יע"ש וכ"כ מהריט"ץ סי' ג"ל וק"ט והסמ"ע בח"מ סי' ע"ד ס"ק ך' והרב משא משה בי"ד ח"א סי' ה' והרב מחנ"א ה' מ"ול סי' כ"ג וכ"ד וכ"ה והרב כרם שומרון הח"מ כלל ד' סי' א' והרב מ"זק"ג סי' ס"ב יע"ש

וראיתי למהריק"ש בס' גדולת אח בי"ד סי' קס"ב שהביא לתשו' הרשד"ם דהי"ד סימן קע"ו דס"ל דגם בעלית ע' הגרו"ש גופיה איכא רבית וכתב ע"ד דוהן שלא כדברי הש"ס ק"ים ואפשר דלא היו יוצאים בהוצאה ושלא היה ע' קצוב למלכות יע"ש, והרואה יראה דמלבד דאות דוחק לומר בנדון רשד"ם כן עוד בה דבתשו' ח"י"ד סי' דר"ך ובח"מ סי' ע"ה נראה להדיא דאבי' ביוצאים מיירי הרב מהרשד"ם יע"ש וכ"י

גם ראיתי לו להרב מהריק"ש בסי' קס"ה שכתב הוזלו המעות או הוקרו ולא נשתני המשקל לאו כלום הוא ונותן לו מה שהלוהו או מה שנתחייב לו כך פשוט בדברי הפוס' עכ"ל, והוא תימא דהרי מינוי שלמים וכן רבים דמשכתים בזה למהרשד"ם ז"ל וכמ"ש אם לא שנא' דסמך למ"ב בסי' קס"ב דמהרשד"ם לא איירי אלא דלא היו יוצאים כו' יע"ש וכבר כתבנו דהא נמי ל"מ ושו"ר להרב דרכי נועם בי"ל סי' כ"ד דמ"א ע"ד שפי' לדברי מהריק"ש אלו דמ"ש לאו כלום היינו דבערך דהיו נותנים קודם דהוקרו המעות אותם פירות נותנים ג"כ עתה אחר דהוקרו כו' ושהשבים לדין לגם מהריק"ש יודה היכא דאיכא הוספה לענין רבית ואם איכא שהתנא לשלם למלוה יע"ש, והרי המ"ר עדין לא תיקן בזה לכי מ"ש לעיל בסי' קס"ב ע"ד מהרשד"ם ועיין להרב אורים גדולים לי' ר"א דנ"ז ולהרב פרח שושן ז"ל בכלל ד' סי' א' ל"ע דעמדו ע"ד מהריק"ש אלו ועיין להרב נ"ור בח"מ כלל ד' סימן א' דקכ"ג ע"ד ודוק ועיין להרב מים שאל ד"ה ע"ג שעמד ע"ד מהרשד"ם מסוג' דפ' הזהב ולא זכר שר דבכר עמד בזה מהריק"ש וכדכתי'

ועוד הקשה הרב אורים גדולים שם דנ"ז ע"א ע"ד מהריק"ש ואלו שכתב דהרשד"ם בסי' קע"ז החמיר בגרוש' של כסף שלא כדברי הפוס' ואפשר דלא היו יוצאים בהוצאה ושלא היה ערך הגרון' קצוב למלכות גם בדברי הרש"ך דח"א סי' ע"ב דפליג למהרשד"ם ושניהם היו בעיר אחת שהק' דל"פ מהרש"ך עם מהרשד"ם כ"א בהוזלו דמהרש"ך דינה אותה לדין פאה בפאה כו' דהיכא דהוזלו אסור גם מ"ש שלא כדברי הפוס' לא ידענא מאן ניהו זה"ד ולענ"ד ליישב דכונת מהריק"ש ז"ל פשוטה לפניו דמ"ש שלא כדברי הפוס' כונתו להק' דקי"ל בש"ס בעובדא דרב בדמ"ל' ובפוס' בי"ד ר"סי קע"ב דבמטבע כסף מותר ללוות

דינר בדינר כסף ול"ד לסאה בסאה וא"כ איך כתב מהרשד"ם דבגרוש דהוי מטבע כסף דאיכא איסור רבית והיינו דבא מהריק"ש להק' ע"ד מהרשד"ם בדין זה דכסק מרן דבמטבע לשפליכא איסור דסאה בסאת עלה קאי להקשות עליו שלא כדברי הפוס'

ושו"ר להגאון מז"ה י ז"ל בחק"ל ח"מ ה"א סימן קנ"ד דעמד גם הוא מקושיה ע"ד מהרשד"ם אלו במ"ש דגרוש' של כסף בגרוש' של והב איכא איסור רבית דהוא שלא כדברי הש"ס והפוס' ז"ל ושוב הביא למהריק"ש נרגש מזה והי' דלא היו יוצאים כו' ותמה עליו דלא יש רמז מזה בדברי מהרשד"ם וכמש"ל גם תמה עליו במ"ש דמהרש"ך חו' להרשד"ם דזה אינו דאכי' שכתב דבהלואת הגרוש' דקס דינא דנין הוזלו או הוקרו דיוקרא וזולא על המלוה כבר כתבו לפי מזה דלינו כלין סאה כו' יע"ש והאמת הגו' שדעת מהרש"ך בח"א סימן ס"ב וע"ב וקי"ז דאע"ג דגילד בתחילה ליש לחלק בין דינר זהב דהוי רבית דמקרי פירא לדינר כסף דהק' ניינעא לבסוף העלה עיקר דכלהו מקרי פירא ואיכא משום רבית כדין סאה בסאה אם לא דיש ההוא מצד אחר וכבסך מוהרק"י ז"ל בפ"ל סי' ד"ן יע"ש והוי כדעת מהרשד"ם דס"ל דגם במטבע כסף איכא משום רבית אבל הם חולקים מצד אחר דלס' מהרשד"ם בתשובה זו א"צ דההלכה בכי' לשם הגרוש' במספר לבנים והתי' או כ"ע דרקמ"ץ. ושוב נתייקר ערכו נותן לו כשיעור השוה בעת הפרעון וליה ליה היקר דיש לו ולא התר דיצא השער ולא חילק בהתריות אלו שיש בדין סאה בסאה דאם יש לו סאה לוה עליה כמה סאים וכן לווים על השער שבשוק ומהרש"ך ס"ל דהני תרתי איתנהו גם בדינרים והשתא סיעור דברי מהריק"ש כך הם דמ"ש דלא היו יוצאים בהוצאה כו' כיונו לדעת מהרשד"ם גופיה דס"ל דיש לו לגרוש כסף דין סאה אמאי לא אתיר משום יצא השער לזה מביא מהרש"ך ח"א סי' ע"ב פליג למהרשד"ם בזה וס"ל דיש שער קצוב ומותר מצד התר זה ויהי מתמיד ואפשר דלא היו יוצאים בהוצאה ולא היה ערך קצוב ומותר מצד התר זה והיינו דמשיים מהריק"ש וכו' היו בעיר אחת ואין לומר דבעיר מהרשד"ם לא היו יוצאים ולא היה לו שער קצוב ובעיר מהרש"ך היה שער קצוב דהלא שניהם היו בעיר אחת ש"מ דחולקים ועיין לעט"ר הגאון מו"ה ז"ל שם שהקשה ע"ד מהרש"ך ממ"ש בח"ב סימן ג"ן דאם נשאר חייב לו כך וכך גרוש' שהלוהו חייב להחזיר לו אותו הסך מהגרוש' דלית ליה דין סאה בסאה הכך מ"ש בח"א ותירץ דכי שרי היינו מסתמא דיש לכל הגרוש אחד כו' ע"ש

ולענ"ד אהרי המ"ר לא היה צריך לזה דבהדיא כתב שם מהרש"ך ז"ל אמנם אם בעת שעשה השבון עמו ה"ל דנשאר חייב לו כך וכך סך גרוש' שמלוהו ונתן בעדו בעד הכרעון חייב להחזיר לו אותו הסך מהגרוש בין הוקרו בין הוזלו כמו שהארכתי בפסקי בזה והדבר פשוט יע"ש ונראה דמ"ש דהאריך בפסקו הוא שהני פסקי דח"א דאיכא התר בזה אי משום דיש לו או משום דיצא השער ונראה לומר בדעת מהרשד"ם דהתר דיש לו לא רצה להתיר בזה ישעקבי הוא מדבר בכל מיני הלואות הנעשות ולכן ליש לוה דהאך לו והתר יצא השער לא ס"ל דמהני בדינרי זהב וכסף כאשר מצאנו להרמ"ך ז"ל ה"ל בש"מ לב"מ לדמ"ס ע"ב יע"ש וכן הכריע מהריט"ץ ז"ל בסימן ל"ג בדעת מהרא"י בכ"י סימן ל"ן לשיקא התרות רחוקים ולא כתב הך התירא דיצא השער ור"ל דלא ס"ל למהרא"י הך התירא בדינרים דיצא השער יע"ש ואף למהריט"ץ

הקשה

הקשה קו' זאת בחוזק יד על מהרא"י ובקש לאחר' בלוחק כיע"ש כבר מלינו בס' זאת אילן גדול הרמ"ך הנה למסייע דקאי בס' מהרא"י אלא להרשב"א בתשו' שהביא שם מהריט"ץ והרדב"ז היסנות סי' קכ"ו ומהר"ס אלפקר בסי' ן' ס"ל דמהני יצא השער לס' מהרש"ך גם הרב מהר"י באסאן ז"ל בסי' ס"ז ובתשו' שהביא מהרימ"ט ה"ב ביו"ד סי' מ'נר' דעתו כדעת מהרשד"ס בזה דגם בדינר כסף יש לחוש לאיסור רבית ומהרש"ת בסי' מ"ט וס"א מסתפק בזה והעיקר דדעתו לאסור כדין סאה בסאה יע"ש

וראיתי למרן החבי"ב בכנה"ג שם בסי' קס"ה הגב"י אות ב' דהביא מחלוקת זה דמהרשד"ס בתשו' ס"ל דאיכא איסור רבית גם צהוקרו המטבעו' וכ"כ מהרי"ב ומהרמ"ג סי' כ"ו ופ"ב יע"ש והנה מ"ש בדעת מהרמ"ג הכי נראה וכמ"ש באורים גדולים בלי' ר"א ועמ"ש התייר הגדול מז"ה ז"ל שם בתשו' הנז"ל ובמ"ש לקמן בס"ד גם מ"ש הרב כנה"ג שם למהרש"ך הלוך בתשו' הנז' וחולק למהרשד"ס וס"ל דהיכא דלא הוסיפו על המטבע אלא דגזר המלך על העליה לישלם מה שהלוהו דליכא רבית וכמו דהאריך בטעמו של דבר כו' יע"ש, דלכאורה דבריו תמוהים דכבר נתבאר דגם מהרש"ך חשש בזה לאיסור רבית דיש לו דין פירא וכמ"ש הרב כנה"ג גופיה שם בסי' קס"ב הגה"ש אות כ"ג אלא דצ"ל דכונת הר' כנה"ג לומר דעכ"ז חלוק להרשד"ס וס"ל דהכי' דמשלם מה שהלוהו ליכא רבית הי משום דיצא השער או יש לו והיינו שכתב וכמו שהאריך בטעמו של דבר וזה היה עיקר טעמו להתיר וע"ד שכתב עט"ר מז"ה שם דרל"ו ע"ג וכתב עוד שם מז"ה ז"ל דבזה א"ש מ"ש למהרא"ח ה"א סי' ק"ד ומהרש"ח סי' מ"ט חולקים למהרשד"ס כו' והרי הם מסופקי' בדבר אבל למ"ש א"ש דבדין סאה בסאה דיש לו או יצא השער למתירים, וזהו הפך מהרשד"ס ואולם לעל"ן דעת מהרא"ח בח"א סי' ק"ד נוטה דעתו יותר להתיר גרוש' בגרוש' של כסף דאחר דכתב טעם מהרא"י הביא טעמו של הרשב"א להשיב טבעא וזה נר' דדעתו להתיר להדיא כיון דהוי טבעא שלא כדברי הרשד"ס וכ"כ הרב אורים גדולים לי' ר"א דל"ו ע"ד יע"ש ועיין להרשב"א ה"ד בס"מ לב"מ לדמ"ל וע"ש בדברי הריטב"א ודוק

והנה בעיקר קו' הריק"ש ומז"ה ע"ל מהרשד"ס מסיג' לפי' הזהב דמטבע כסף חשיב טבעא וליכא משום רבית אם הוקרו ול"ל לסו' דב"ק דצ"ז דאע"ג דהוי כסכא וכלפריך והא קא שבק לענין נסכא כו' דהתם מיירי דהוסיפו על המטבע גופי' כמ"ש שם מז"ה ז"ל בר"סי קנ"ד דהוי כמלות סאה ומשלם לו סאתים יע"ש וכ"כ הרב מהר"י קונקי ז"ל בס' אורים גדולים לי' קל"ח יע"ש וזה ק"ל ע"ד רבי' המאירי ז"ל שכתב דהה"ד אם הוסיפו בערך המטבע דהרי הרב קאי על סוגיא וזאת דאיירי במטבע כסף והרי קי"ל דכספא טבעא הוא וליכא רבית אם לא שנאמר כמ"ש הרב המאירי בסו"ד וכן הדין לדעתי בניתוסף המטבע בע' דלא איירי כ"א דוקא בוטבע דשייך בו איסור רבית דהיינו במטבע זהב ולא במטבע כסף וכל זה כדינו ועדיין צ"ע

וראיתי להרב דרכי נועם הי"ל סי' ד"ך דהקשה הני ב' סוגייאות אהדדי וכתב ות"ל דשעתא דהאי דהגוזל משום דהוסיפו אטבעא כלומר הוסיפו בנושק' ממה שהיה בתחי' ולכך קפדי' אבל בההיא דהזהב לא הוסיפו במשקל כו' יע"ש דדבר זה אין הדעת סובלו כו' והביא משם הרב"ה טעם לדבר והכריע דגם במטבע כסף יש לו דין פירא בנ"הו לאסור משו' רבית

ושכ"ש הרב ש"הג ר"פ הזהב ומהרשד"ס יע"ש ועי' מ"ש הרב ש"הג בפ' ג"פ וכבר עמדו ע"ד הרב ש"הג הרבנים אלו מהרי"ך ומהרי"ו בס' אורים גדולים, גם הרב מהריק"ש כבר עמד ע"ד מהרשד"ס ועי' למז"ה ז"ל בס' דרל"ו ע"ג גם מ"ש הרב דרכי נועם למהרימ"ט אזיל בשיטת מהרשד"ס עיין להרב כנ"הג שם בסי' קס"ה ובח"מ סי' ע"ל הגה"ט אות ט"ו שכתב משם מהרימ"ט בא"הע סי' מ' דחו' למהרשד"ח ומוהרי"ב יע"ש, וזה תמהני ע"ד הרב מים שאל ביו"ד סי' קס"ה ד"ל ע"ג שהביא סברת מהרש"ך ומהרי"ב ז"ל דגרוש' כסף הוי טבעא וכ"כ ג"כ מהרי"ב בתשו' מהרימ"ט קי"ד סי' מ' ומהרימ"ט לא השיגו וכ"כ הרב כנ"הג ביו"ד סי' קס"ב הגה"ט אות כ"ג בשם מ"ח סי' ו"ו יע"ש, והדבר תמוה דמה שמכריע ממהרימ"ט ז"ל בלא רשיגו אדרב' הכנ"הג בסי' קס"ה מביא תשו' מהרימ"ט דהו' פ"ד מהרי"ב ודעי' וגם מתשו' הרמ"ח שהביא בסי' ו' דס"ל דגרוש' הוי פירא בסי' ו"ו כתב הרב להפך וכבר עמד ע"ל מהרימ"ט אלו הרב פרח שושן שם ד"ע ע"א וכתב דגם הרב כנ"הג נתכוון לזה במה דציין ע"ו עוד מ"ש בח"ח כו' יע"ש וגם מתשו' הרב מ"ח ל"ק ב' התשו' אהדדי וכמ"ש מז"ה ז"ל ליישב כל זה בכונת דברי הרב כנ"הג אלו כאשר עיניך תחזינה משרים בהק"ל דרל"ו ע"ב יע"ש, עו"ר להרב מים שאל שהביא מתשו' מהרש"ה סי' ע"א (נ"ל סי' מ"ט) שכתב דאע"ג דגרוש' יש לו דין סאה בסאה אם יש לו גרוש' אחד כו' או מטלט' מזה גרוש' ותמה ע"ד דמנ"ל הא והרי החיפוש מנא לדבר זה בפ"ח סי' ד"ן יע"ש ולא היה צריך לכל זה לצהליא הביא לנו מהרש"ך בח"א סי' ס"ב תשו' מהרא"י הלזו דהתיר ביש לו מטלטלים ועל תשו' מהרש"ך הלזו קאי הרב מהרש"ה בסי' מ"ט וס"א ומה שציין סי' ס"ז הוא ט"ס כאשר יראה הרואה ונ"ל סימן ס"ב והוא ברור והנה בס' מהרא"י הלזו קאי מהרש"ך ומהרש"ת והרב ש"הג בר"פ הזהב וכסקו מור"ס בהגה ר"ס קס"ב והכי הסכימו הריט"ו שם סק"ב והרב ש"ך בס"ק ד' והפרישה שם והרב בית יעקב בסי' קי"ב יע"ש

אמנם הרב גד"ת דרס"ב ע"ד חולק ע"ז והי"ל הרב כנ"הג בסי' קס"ב הגב"י אות כ"ע וכתב דאין כן דעת הרדב"ז ז"ל בישנות סי' קפ"ו ומהר"ס אלפקר סי' ן' יע"ש והיינו מ"ש שם בריש התשו' וז"ל ומעתה השאלה פשוטה מב' טעמים דאם המלוה היה דינרי זהב כדמשמע לשון השטר רחוק הוא היה לו לש' דינר זהב באותה שעה וקי"ל כו' והיה לנלחקור אם היה לו לש' דינר זהב באותה שעה או לא עכ"ד, דמש' מדבריו דאם האמת היה דלא היה לו דינר זהב באותה שעה לא היה לו תקנה ואסור וזה מבואר ממ"ש והיה לנלתקו' אם היה לש' דינר זהב או לא דאומרו או לא ש"מ דאז איכא איסור ואם איתא דס"ל ה"ט שכתב מהרא"י אכי' דלא היה לו דינר זהב היה לו להתיר אם היו לו מטלטלים דמסתמא יש לו לאדם מטלטלים דלאו בגבר' ערטיל' אי עסקינן, וזה ראיתי להמים שאל שסד"ל ע"ל שלמ' דברי הרב כנ"הג אלו ביע"ש דאינגר' כומדברי הרדב"ז וכתב וז"ל ולפק"ל דקקתי בכל דברי הרדב"ז שם ולא מצאתי שמץ מנהו דחלק בפי' דהוי לא הזכיר לס' מהרא"י כו' ומנ"ל לו' דהרדב"ז חולק עליו וח"ל ודבריו תמוהים דהרי הרב כנ"הג לא כתב דהרדב"ז הו' לנמהרא"י בפי' כדי שיקש' לו להרי' ע"ד הכנ"הג ולו' דבקש ולא מצא דחו' זעליו בפי' גם מ"ש דלא הזכיר לס' מהרא"י הא זו היא הנותנת דחו' הרדב"ז לס' מהרא"י הנז' מדלא זכר לס' זו דאם היה לו מטלטלים כו' ש"מ דלא ס"ל גם מ"ש דמדברי הרדב"ז נר' כו' מ"ש ומעתה השאלה

השאלה כו' לקד"ן מלדבריו אלו נר' להדיא דלא פסיקא ליה דינו של מהרא"י כמ"ש וזהו הכרח הרב כנה"ג, ומה שהכריע הרב ז"ל מהכלל המסור בידינו דאפוסי פלוגתא ל"מ כו' ביע"ש אומה אני דבזה לא נאמר כלל זה דאפוסי כו' מאחר דעינינו הרואות דלא ס"ל הך ס' דמהרא"י והוא ברור

ועוד נר' להכריע בדעת הרדב"ז דלא ס"ל כס' מהרא"י דהתיר ביש לו מטלטלים דהרי בתשו' האחרונות ח"ז סי' צ"ז עמד בחקי' הלזו על מה סמכו העולם להלוות דינר בדינר וביקש טעמים אחרים ולא זכר לטעם מהרא"י הלזה וא"א דס"ל לה"ט הו"ל לאומרו דהכי על הקירה זו היא גופא הוא שעמד מהרא"י וכתב ה"ט דאם יש לו מטלטלים יע"ש אלא ודאי ש"מ דלא ס"ל להרדב"ז ה"ט למהרא"י ודוק,

אלא דהיא גופא ק"ל ע"ד הרדב"ז דלא זכר לס' מהרא"י הלזו דהוא מאריה דהאי שמעתתא דגם הוא עמד בחקירה זו וישבה בהני טעמי שכתב ואפי' לא ס"ל להרדב"ז בהני טעמי הי"ל להביאו ולחלוק ע"ד, ושוב אחר החיפוש ראיתי לו להרדב"ז בח"ה הנ"מ בסי' אלפים שי"ג דנשאל ע"מ סמכו להלוות דינרים בדינרים, והשיב ראיתי מי שכתב בטעמו של דבר דשאם בני אדם יש להם מטלט' שוים דינר כו' ולא הייתי סומך על ט"ז כו' יע"ש

הרי את לדעת דהרדב"ז נגלו לו דברי מהרא"י בפו"כ ועליהם ודאי הוא דנתכוון הרדב"ז וא"כ נראה להדיא דלא ס"ל"ה להרדב"ז גופיה וכמ"ש ולא הייתי סומך עליהם כו' יע"ש, הרי דמינו להדיא דהרדב"ז פליג למהרא"י בטעם זה וכלדברי הרב כנה"ג ודבריה' בפי הו אמת דהכי נר' מהתשו' דסי' ש"ן הלא דנוסף על זה גם מת"ש בהני תשו' באחרונות דנראה בפי' דפליג למהרא"י, גם מ"ש לדהוא דברי הרב כנה"ג במ"ש דמהרמ"א בסי' חולק למהרא"י דהא נמי ליתא דהרי מהרמ"א לא כתב כ"א אם יש ללוה דינר אחד דיכול ללוות כמה דינרים כו' ומזה אין שום הוכחה דפליג למהרא"י זא"ד ולקד"ן דכיון דמהרמ"א כתב בריש התשו' ובסופה פעמים ג' דאם יש לו דינר איכול ללוות כמה דינרים ואם לאו אסור ש"מ דלא ס"ל טעם מהרא"י שכתב דאם יש לו מטלטלים מותר והוא ברור

ונראה לומר דלפי ס' מהרש"ם והרב ד"ו ודעימיה דס"ל דאפי' בגרוש כסף דיש לו דין פירא ואיכא איסור אל"מ להו שער קבוע ולא דין יש לו סאה כמבואר בדבריהם וכמש"ל, א"כ פשי' ודאי דחולקים למהרא"י בהיתר זה דאם יש לו מטלטלי' וזה ראיתי להרב דבר משה ח"א הי"ד סי' כ"ג שתמה ע"א הרב ד"ן דנראה דנעלם ממנו דברי מהרא"י ז"ל, ולעד"ן לומר דהם ז"ל ס"ל דהעיקרא בדברי מהרא"י נראה דלאו מטעם זה לחודיה התיר כ"א משאר הטעמי' אחרים שכתב שם, וגם דאעיקרא לא כתב להתיר לכתחילה כ"א סמך למנהג, וכמ"ש הרב כהונת עולם בסי' קס"ב די"ט ע"א יע"ש, וראיתי להרב שער המים בתשו' סי' ב' להכריע מסוגיא דר"פ הזהב דמ"ד ע"ב דמתרץ רב הוו ליה דינרי למלוא הי' רב דינר הו"ל ש"מ דבהלואת דינרים ל"מ אם יש לו דינר ללוות כמה דינרים כמו דמהני בהלואת סאה בסאה, ואין לומר למעשה שהיה כך היה דהרי מרן בב"י ברס"י קס"ב הכריע דאסור בין אם קבע זמן בין לא קבע זמן מדקאמר רב יוזיף כו' והול"ל לזמן בו' יע"ש,

ולע"ד אחרי המ"ר יש להשיב ע"ד דמלבד די"ל דגם על מרן ב"י איקשי לן מה הכרח הוא שמה שלא אמרו בש"ס יזיף לזמן דאימא דמעשה שהיה כך היה בפסח, זאת ועוד דאין הכרח כלל מדברי מרן מבודדים דאפי' אם היה האמת דרב קבע זמן לפרעון וכמו שכן יש לדקדק קצת מלשון הש"ס דקאמר אייקור עכ"ז מדקאמר שאמא יזיף ול"ק לזמן ש"מ דאפי' בפסח אסיר, וא"כ לפי האמת הוא בלי קביעות זמן היינו מה שהכריע מרן, דהא"ז דלוקה בקבע זמן אסור ובפסח מותר דהיה נר' להש"ס לאסור הוא משום קביעות זמן הו"ל למימר יזיף לזמן ומדקאמר סתמא ש"מ דיש לאסור אפי' בפסח וזהו כונת דברי מרן, ובהכי אין הכרח כלל לראיהו, ועיין להרב כנה"ג שם בהגב"י באות א', גם ראיתי מה שהביא מהס"מ לדיצ"ה לב"מ מסס הרמ"ך בד"ה ולענין עסקן שכתב וז"ל דגם בהלואת דינרים מהני אם יש לו דינר אחד ללוות כמה דינרים ואמא עליו מסיני' זאת יע"ש, ולפי מ"ש לק"מ, עוד הק' ע"ד הרמ"ך שכתב דבאתרא דסגו דינרים שיכא וליכא משו' רבית ואמה ע"ל דלמה לא אי' הש"ס דעובדא דרב שאני דבהאי הוה סגו דינרים יע"ש,

ולע"ד נר' דה"נ ל"ק דאימא הא מגייהו נקט טעם כעיקר ליוקרא דדינרים הו"ל, ואה"נ דאיכא עוד טעמי אחריני, א"נ הא דקאמר דינרים הוו ליה לרב הוה ק"ל להש"ס דר' צבי' שיה ומשתמ' הו"ל דינרי' ועוד ק"ל דלפי האמת לא שייכא' בהכוא אתר דינרי' הוו סגי דהרי רב מבבל הוה או אפי' בא"י וכמו כן שאר אמוראים דשקלו וטרו בש"ס על דינרי זהב להוו פירא ש"מ דבאתרייהו באותם הימים לא הוו סגו להו הדינרים, ולכן לא חי' הש"ס כ"א מילתא דפסיקא ליה להש"ס דדינרים הו"ל כדינא דקי"ל אם יש לו סאה לוה עליה כמה סאים, ועיין להרב גופיה בס' מים שאל ד"ה ע"א וע"ע, גם ראיתי מה שהביא מהרא"י שכתב בפ"וכ סי' ד"ן דהתיר אפי' ביש לו מטלטלים וכתב דדברי מהרא"י בעצמו מהרב גל"ה שם דרס"ב כו', ולא היה צריך לכל זה דבהדיא כתב הרב גל"ה שם דרס"ב ע"ד דס"ה פ"וכ אינו מצוי כעת בידי לעיין שם יע"ש, ועיין להרב גופיה בספר מים שאל ד"ד ע"ד יע"ש,

עו"ב הרב שער המים שם דהרב שה"ג נר"פ הזהב הביא לתשו' מהרא"י הלזו ולא כקפק בה כו' יע"ש, ולא היה לו לכתוב כן דבהדיא הביא הרב שה"ג תשו' הלזו אדרבא החזיק במנגו בדינו של מהרא"י וכמ"ש הרב גופיה שם בס' מים שאל ד"ה ע"א ועיין ב"ש' הוה הסנ"ס סי' מ"ד יע"ש, איך שיהיה במ"ש דאמאן עלה בר"כה"ג דב"ה שהלוה ג' מאות אריות בדינרי זהב וכסף שעולה בציור ההלואה למנין כמה דינרים הג' מאות אריות ע"ש להכריע במקום אחר ובמקום הפרעון הדינר הוא שוה כמות מכ"י להש"לי' למנין הג' מאות וצריך להוסיף עוד הרבה דינרים יותר, נראה דמותר כיון דלא הלוה אותם הדינרים ע"מ שיחזיר לו דינרים כמו שהלוה אלא זקפו עליו במלוה למנין ג"מ גרו"ש ויש בפרוט' ובשאר המטבעות או השקורות שווי ג' מאות אלא דזה פירש לו באותם דינרים נה' דאין בכך כלום דאומר לו תן לי פרוטות או דבר השוה כתן ג' מאות אריות ואם יהיה הדבר להפך דלקח בהלואה ג' מאות גרוש' במנין דינרים כו"כ ועלו שם במקום הפרעון הדין כן דנותן לו ג"מ גרוש' בשוויי מנין הדינרים פחות ממה

שלוה

שלוה ולא נחלקו הפוסקי' כ"א כשהלוה לו כו"כ דינרי' ועלו או ירדו כנז"ל, ואין זה ענין לנ"ד כיון דבלא"ה זקקן עליו במלוה לג"מ אריות וגם אינו מזכיר שכום הדינרים ומ"ש הרב הפוסק נר"ו להשיב זה הבאה הבאה מלוה למלוה אין נר' לי' להקדי' זה הנזה כיון דמשלם שכום המעות שחייב לו ועיין לתוהרימ"ט בח"א סי' יו"ד ודוק

עו"כ כח"ד נר"ו וז"ל ואו' איתא התם והא בעי למיתב זוזי אם שפירא מ"ל דקא יהיב ליה רב אשי אמר זוזי דאינשי אינון עבדין ליה שפירא וכתב הרא"ש ז"ל שם וז"ל מדבריהם למדנו דאין ללוקח להשתכר כלום בקנייה זו כו' לפיכך מי שמוכר לו התבואות שהיתה התבואה הסרה אם היתה בגיתו בשעת הפסיקה על שער הפרעון לפי הזמן ולפי המידה ופסקו הטור והש"ע הרי שמעינן כמה החמירו רז"ל שלא יהנה המלוה משיבת הלוה אפי' דאתי ליה הנאה ממילא ולאו מידי חסריה וכמו כן כתב הריטב"א ה"ר בש"מ לשם וז"ל שמעינן מיהא דכל דהמלוה מרויח בשבתו של לוה במעיינין אפי' דאינו מחסרו כלום כיון דעל ידו הוא בא לו אסור דהכא אין המוכר מחסר כלום אלא שהלוקח מרויח אותו כו' ודון מינה ואוקי באתרין במכ"ש בנ"ד דהריות נראה לעין וטפי מזה דיהיב ומרויח טובא עכ"ל

חיים מדבר ולנד"ן לומר דכיון דכל עיקר תנאו לא הוי לשלם לו מעות באותן הדינרים עצמן אלא כותב לו שטר שיפרע לו ג' מאות אריות שחייב לו הרי שיווי ג' מאות אריות הוא ולא יותר והרי אם ירצה ליתנם מפרוטות או במעות אחרות או בסחורות ובכל דבר השוה ג' מאות או לאפי' נותן לו הג' מאות מדינרים שהלוהו ומשלם לו יותר במנין הדינרים דאין בכך כלום כיון שלא התנה כן מתחילה לשלם לו כו"כ דינרים אלא ג' מאות אריות והרי הוא משלם לו שיווים, והיה נראה לו לרבותא משום מילת חסידות ותכני מראית העין דלא ישלם לו במנין אותם הדינרים דכיון שהוזלו הרי הוא נוטל יותר ממון שנתן ואיכא איסורא משום מראית העין אלא יתן לו משאר מעות ושאר דינרים או דבר כסף ושוה כסף שיווי הג' מאות אלא דנראה דאין לחוש לזה כלל דלא"מ לסברת ר"ת שהביא הטור ביו"ד סי' קע"ה ופסקו מרן בב"י שם שצי' וי"ו דהפוסק על הפירות ונתייקרו בשעת פירעון דכמו שיכול ליתן הפירות כך יכול ליתן דמיהם כפי מה ששוה בשעת היוקר דאף כאן נמי בנ"ד יכול ליתן אותן המעות עצמן כפי שיווים שם שכום המנין ג' מאות אלא דאפי' לס' הרשב"א והרא"ש שם שכתבו שאין יכול ליתן מעות אלא יכול לשום פירות וכן כתב ס' זאת רבינו בי' בס' התק"ד שם בשם יש מי שאומר וכו' כמו שיע"ש התם שאני משום דכשנותן לו בעבור שכום מידות הטים מעות הרי משלם לו יותר ממה שהלוהו בשכום המעות ובמנין הדינרים ברם הכא מה שעולה שכום ג' מאות אריות הוא משלם לו האריות בדינרים יתירים ממה שהלוהו הדבר מוכרח לשלם לו שכום שווי ג' מאות וא"כ אם היה שהלוהו לו דינרים בדינרים ובא לשלם לו יותר מנינם אם הוזלו היה נראה דאסיר לדעת הפוסקים דפליגי וכמש"ל משא"כ בהך דהכא דנ"ל

עוד ראיתי לרב אחד הרב הפוסק נר"ו שכתב וז"ל והנה ע"ד הרח"ש שהצריך לגבות ההשכנות השיב שם בש"ע וז"ל וכבר תמה הם תמה

כדבריו איך לא הזכיר זה בתלמוד ואפשר לי לומר דדבר זה לא מינכר לכיכך לא גזרו בו רבנן ועוד אפשר לומר דבמידי דלא פסיד מוכר לא גזרו ובזוזי דשפירא פסיד מוכר דהכשר להוציאן אם שיבקש לו פירותיו בלא שפירא ויתן לו יותר מלמי שווין אחת דמי השפירא שאינו נותן אבל בחסרונות לא פסיד מידי שהרי לגלגן יתן כו' ע"כ שיטה, ונראה דאין זה לדעת הרא"ש והריטב"א אלא בכל גוונא אסור למלוה שירויח בשבי' הלוה ואפילו דלית ליה שום פסידא ומניעת ריוח ללוה ונראה דזה דנדחק בעל השיטה לומר דאיכא פסידא למוכר דאי לאו יזדמנו שום אדם כו' הוא דוחק טובא לחוש כולי האי לספיקא כזה דשמא ימצא מי שיתן לו יותר כדי לאסור עכ"ל

חיים מדבר זה בגר כתבו הריטב"א בגופיה שם להדיא וז"ל ושמעינן מהכא שכל דהמלוה מרויח בשיבתו של לוה כו' אעפ"י שאינו מחסרו כלום כו' דהכא אין המוכר מחסר כלום כו' וכבר הבי' מנ"ר נר"ו דברי הריטב"א לעיל מזה וכמ"ש וכבר כתבנו בעניותין לעיל מה שנראה לק"ד לחלק מזה לנ"ד, עו"כ מעלת ה"ה נר"ו וז"ל ועוד ק' נמי ראיתי דחזינן לרב אשי דבא להליץ ולומר דאין צריך ליתן דמי שפירא מטעמא דזוזי דאינשי כו' ובודאי דאין כונתו לומר דכל מי שיש לו זוזי אין צריך לשפירא דא"כ מאי טעמא דרבא וכי במציאות פליגי נגא. במוק ונשאל לסוחרים אלא ודאי כונתו לומר דמי שיש לו מעות מצוי למצוא לקנות בלא שפירא על הזוזי ואין זה ריוח ללוקח ומצי' מזה דאי לאו האי טעמא דאפשר למצא לקנות בלא שפירא אסור היה וקשה דאף אם"ל דאינו מוצא לקנות בלא שפירא שלא יצטרך ליתן שפירא וכיון דאין זה ברור שרי גם לפי טענתו של רב כהונא דשמא ימצא לקנות בלא שפם ר' וכיוודאינו בחזר דצריך לשפירא שרי וא"כ מטע' זה יהא שרי אפי' אם הוא בודאי דאינו מוצא לקנות בלא שפירא כיון שאינו ברור שהמוכר יהא מרויח אלא ודאי מוכרח דאין הטעם משום דמפסיד המוכר דאף אם אינו מפסיד מידי כיון שהלוקח מרויח אסור ורב אשי סבר כיון דאינו הדין ברור שהלוקח צריך לשפירא ואפשר דהיה מוצא לקנו' גם בלא שפירא מותר ואין צורך שיתן דמי שפירא עכ"ל

חיים מדבר ולנד"ן דלק"מ דאם הוא"ל חששו לאסור איסור הנאה למלוה משיבת הלוה אף שאינו מחסרו כלום לדעת הרא"ש ז"ל והריטב"א אף דקשה לשמוע דלמה הקפידו חכמים כ"כ להחמיר כיון שאין כאן נשך ותרבית דהוי כהלכתא בלא טעמא דאף שכתב הריטב"א ז"ל שם בש"מ דהכא אין מחסרו כלום כו' אין זה הכרח גמור דיש לומר דמ"ש בעל השיטה דגם הכא חששו חז"ל כ"ש דיש להחמיר בהנאה הבאה למלוה דאיכא פסידא ללוה אף שיהיה הפסד בדרך רחוקה שחז"ל החמירו באיסור רבית כל מידי דהנאה הבאה למלוה משיבת הלוה כל שיכול לבא ע"י פסידא ללוה ובהא איכא טעמא רבה שרז"ל החמירו שלא יבא הלוה לידי איסור וכשיבא הלוה לידי איסור איכא נשך ורבית מכח זה החמירו בו רבנן וגזרו לאסור בכל גוונא דלא פליגי רבנן בתקנתא וזו עיקר הכריחו שהכריע בעל השיטה לחלק בין הא דגזרו רבנן בדמי שפירא ול"צ בניכוי החסרונות

עוד ראיתי כד"ק כתוב לאמר וז"ל ונראה לע"ד דאף לסברת בעל השיטה דמוקי לה בדאפ' שהיה מרויח הלוה בזוזי בשפירא ומשום הכי הוא דקפידו שלא יגיע ליה למלוה האי רווחא הלא"ה

מ"מ נראה דלאו בכל גוונא קאמר שהרי קי"ל דאפי' בדברים אסור ואם אנו רגיל להקדים למלוו שלום אסור להקדימו אף שאין בזה שו' פסיד' ללוה כלל ונמלמלוה לא מטי ליה שום ריוח ממון אלא דיבור בעלמא אסור אלא ודאי נר' דשאני התם דהנאה דמטי ליה למלוה ואינו מלוה ממש אלא מבחוץ ובשיב' הלוה כהאי דשפירא וביוצא וכן בהיתרון התבואה ממילא בא לו ללוקח הנא' זו וכגון דא דליכא פסידא כלל ללוה לא חיישי' משא"כ בדברים דבריש בנתינת שלום וכיוצא דהנא' זו לאו ממילא הוא אלא הלוה עצמו ממטי ליה במה שמקדי' לו שלום ודומה להנאת ממון דממטי ליה הלוה למלוה ולכן אסור אף דליכא פסידא ללוה ומעתה נ"ד נמי לא דמי להנאה בעצמו עושה לו טובה גדול' למלוה במה שפורע לו מעותיו בקושטא שהוא מקום הגזול ופורע לו י"ב זהובים במקום עשרה שקבל במקום היוקר ומרויח עיבא בזה ודאי אסור גם לס' בעל השי' עכ"ל

חיים מלבד כשאני לעצמי נר' לצ"ל להשיב לזה שהרי כתבנו לעיל מזה כי כל עיק' הכרע בעל השי' הוא דמה שגזרו בשפירא שיבא ליתסך מתנו פסידא למוכר דל"מ לס' רבא שחושש לשמא יוזלן כו' דאפי' לא בדיר ליה חוסם וגזרו רבנן על ככה אלא אפי' לר"ז דלא חייש משמא מ"מ מודה הא מיהא היכא דעל הרוב הוא בשפירא להוי הדבר היוקר בריא לבא משמא לפסידא דמוכר כמ"ש כמ"ר נר"ו דדילמ' לא יוזלן למוכר מי שיקנה פירותיו ביוקר משום דמי ששפירא וכיון שאין זה ברור שהרי כו' ככתוב בד"ק לעל"ן דליתא לזה דכיון שעל הרוב הוי שפירא הרי כשמוצא בלא ספק והווה ורגיל בעולם הוא לכשבא ליקח וליכא סרסור הוא דוחק ומוסיף עוד יותר על הערך כשיעור הסרסרות ועוד דעכ"פ הוי הגזרה מאתן מטעם דאתי לידי פסידא דמוכר באפשרות וכל כה"ג גזרו והשוו להנאת המלוה הלא"ה ס"ל לבעל השיטה דל"ג ביה רבנן כנ"ל ואע"ג דקי"ל כר"א לבתרא הוא

איברא דכל לגבי דידי נצחר להבין דברי הרב בעל השיטה הלזו שכתב וז"ל אבל בחסרונות לא פסיד מידי שהרי אוכלן עתה כו' ואע"ג דפסיד היוקר כנגד החסרונות דבר זה לא מינכר כו' יעו"ש ולא הבנתי מהו כוונת הדברים הללו שאוכלן עתה דאם הכונה מפני שבידו של מוכר לאוכלן עתה ובהכי לא יש לו חסרונות הרי עכ"פ כשמשהא אותן בביתו מתחסרין ועוד דאם הם הרבה ואוכלין מועטים הרי אין בידו לאכול הכל מיד ועוד שהלשון אוכלן עתה אינו מיושב דהו"ל דהרי כשהיה לוקחן לעצמו בביתו לאוכלן היה מתחסר והנכון לומר בכונת דבריו שהרי אוכלן עתה ר"ל על עתה על שימסרם ללוקח או נראה להגיה בלשונו וכצ"ל לוקח עתה במקום אוכלן ואם כן כשלוקחין עתה מחדש בעת המסירה ליכא שום חסרון לגבי המוכר ואף אם יהיה שלוקחן מזמן מוקדם מ"מ כיון שאם היה לוקחן עתה ומוסרן לו ליכא שום חסרון לגבי המוכר לא קפדינן בהכי ואע"ג דפסיד היוקר שהרי כשאנו משערים הלקיחה איכא פסידא מהיוקר כנגד החסרונות דבר זה ודאי לא מינכר זהו נרא' לפרש כעת דברי בעל השיטה ודוק

עוד כתב רב אחאי נר"ו וז"ל א"כ אפשר דיש לחלק טובא בין הלואה לזביני ודוקא בפוסק על הפירות דהוי דרך מ"ומ הוא דסובר בעל השיטה דאי לא מפסיד מידו המוכר שרי ללוקח פירות בשינת המוכר משא"כ בדרך הלואה אסור כמו נתינת שלום וכיוצא וג"ל הוי דרך הלואה עכ"ל

חיים מלבד לצעל"ן להשיב על זה דשאני היכא דאיכא הנאה למלוה מן הלוה בריוח ממון או אפי' בדבור בנתינת שלום דזהו אסור משום דעכ"פ הנאה מיקרי שנותן לו יותר ממה שהלוה והנוסף הוא רבית גמור מה שא"כ בנ"ד שפורע לו בקושטא שיווי ג' מאות אריות כיון שזקפן עליו במלוה והגם שיהיה הפרעון בקושטא אף שמרויח טובא מ"מ שם באותו מקום זהו השיווי שוה הג' מאות אריות וא"כ מה שהלוהו ג' מאות אריות כך משלם לו ג' מאו' אריות ומה שהלוהו משלם וליכא תוספת כלל כדי שיתחשב הנוסף משום רבית כי אף שניתוספו במנין הזהובים מ"מ השיווי הוי דבר השוה לג' מאות אריות וליכ' יתרון כלל וא"כ ל"מ לדעת בעל השיטה דלז הוי רבית ומותר אלא אפי' הרא"ש והריטב"א דהחמירו בכל מילי דהנאה שבא ממלוה ללוה לאסור אף דליכא חסרון בכה"ג לנ"ד מודו דשרי דליכא יתרון בתוספת זה כאמור

ע"כ הרב השו' נר"ו וז"ל ואפי' הוא דרך פולי"סה לקוסטא כנהוג אין זה חשוב דרך מ"ומ כמו במכירת שטרות דהתם מוכר לו החוב שיש לו על חברו וגם איכא קבלת אחריות לרוב הפוסקים ואעפ"כ יש מצריכין כתיבה ומסירה מה דלא שייך כאן בנ"ד, וזכורני שכ"כ הרב פרי האדמה ח"ב ד"ל ע"ד יע"ש מה שפלפל בזה דאפשר דהוי דרך מ"ומ היינו כיש לו מעות ומוכר בכי' משא"כ כאן דהוי כההיא דהמוליך פירות ממקום למקום דהוי דרך הלואה כמבורם ברש"י שם ואכי"ש לו שם פירות כ"ש כאן דאין לו שם מעות עכ"ל

חיים מלבד ואני אומר דאף דהוי דרך הלואה מה בכך כיון שאינו דרך מתנה לשלם לו יותר תוספת על מה שהלוהו וגם אינו משלם כ"א שיעור הסכום מעות שהלוהו לא קפדינן ביה אם יש במניינם והא יתירים כיון שבסכום הגרוש"ש הם שוים ג' מאות אריות והנה לפי האמת אם באנו לדמותו לדין המוליך פירות היה צריך שיהיה כל סכום המעות שפורע לו באותו מקום מוכנים אצלו וכדכתב מוהר"מ אלשקר בתשו' סי' ן' וכמוש"ל וכ"כ בתשו' מהר"י הלוי אחיו של הרב ט"ז בסי' ד' בג' תנאים דבעינן להתיר עסק הפולי"סה הנהוגה בין הסוחרים וא"כ הל' מנהג הוא שיהיה לו סכום אותם המעות באותו מקום וכ"כ בס' מים רבים בתשו' חי"ד סי' ל"ח וכבר עמד בזה התייר הגדול אבי המעודה הגאון מו"ה ז"ל בס' הבהיר הק"ל חח"מ ח"א סי' קנ"ה על ענין זה במה שנשאל שם נואת מני"ד נר"ו ועל עסק הפוליסה יעש"כ

וגם אני בעניי כתבתי בזה בתשו' בס' שמיכה לחיים חי"ד סי' ג' ועיין שם סי' ד' ועיין להרב פרי האדמה ח"ד דכ"ע ע"ג שכ"כ יע"ש. אבל נר' ודאי במה שפלפל שם הרב פרי האדמה טעמים להיתר היכא דהוי מכר וכיש לו היינו במה שהיה לפי נדון שלו שהלוה לו זהובים ופורע לו זהובים ופורע לו אותן הזהובים במקום אחר ושם הם ביוקר ולכן אן הצריך הרב ז"ל לפי נדון שלו הני טעמי כדי להתיר דאעפ"י שהפריע שם דעכ"פ בכה"ג שהלוה ממקום אחד ע"מ לפרוע לו במקום אחר דלא הוי רבי' מד"ת כ"א מדרבנן דהוי ספק שמא יוזלו כו' כמ"ש שם הרב ז"ל ד"ל ע"א היינו משום דעכ"פ נראה לענין התוספת כיון דבענין ההלואה היה שוה עשרה זהובים מאה אריות ומתנה

לפרוע

לפרוע לו נאותן זהובים עצמן במקום אחר שאוה מאה ועשר מה שאין כן בנדון דידן דליכא תנאי לפרוע לו אותן זהובים כ"א לפרוע לו סכום מעות כו"כ למצי לפרוע במיני זהובים אחרים ואחיכו'ושאר מיני סחורות שוות סכום המעות שזוה ג' מאות כאמור דבכה"ג לכ"ע נראה דליכא איסור כלל ושרי

עו"ב רב האי משבחא נר"ו וז"ל ומרן בש"ע בי"ד סי' ק"ס סכ"ג פסק דהמלוה מעות ע"מ שכל מלאכה שיש ללוה לעשות כמו גגד לתפור וכיוצא שיתן למלוה לעשותה ולא לזולתו אסור וכתב מור"ס ז"ל דאפי' בלא תנאי אסור אם אינו רגיל בכך יע"ש והיינו ודאי משום דהלוה נהנה אף באין ללוה שום פסידא וחסרון כלל והרע"ז שם יצא לחלוק על פסק תרן בזה דאין בזה שום איסור דאפי' קלך כיון דלאו בחינם קא יהיב ואף דנראה מיהא כההיא דח"מ סימן ש"ז דאותן מקרי ש"ש בהתיא הנאה שנותן לו לתקן ליטול שכר אין זה השוב חיסרון בסוף דבר ללוה דיכול עליו שם רבית וראיה מסי' קע"ב ס"ה וההיא דהרא"ש במלוה שכהן לישראל ע"מ שיתן לו תרומות ומעשרות דאסור היינו משום שהוא בחינם וטובה גדולה היא למלוה כו' יע"ש

ולעד"ן להעיקר כפסק מרן דהרי דברי הריטב"א והרא"ש גדורים שכתבו שלא יהא שום הנאה למלוה בסיבת הלוה אף דלא חסר ליה ללוה מידי כההיא דוזא דספסירא אף דהנאה לא מטי ליה מהלוה אלא מבחוץ בגרמא לבד כ"ש כאן דהלוה הוא דממטיה ליה האי טובת הנאה למלוה וטובה גדולה היא למלוה שיהא מצוי לו מלאכה בריוח להתפרנס וכ"ש בקובץ עמו ע"מ כן דודאי הוי רבית גמור והרי בחצר דלא קיימא לאגרא דאסור למלוה לדור בו וכמ"ש בב"מ דס"ד ע"ב וכתב הרא"ש שם סי' טו"ב דאם דר אפי' אבה"ר ליכא כיון דלא קיימא לאגרא אפי' עביד למיגר המלוה וכ"ש היכא דגם המלוה לא עביד למיגר לכתחילה אסור למהוי כרבית וקי' ע"ז דא"כ יהא אסור למלוה ליהנות מהלוה בשום דבר והי' דהתם בסתם בני אדם שאינן רגילין להלוות זה לזה יע"ש. הרי שמעינן על היכן שגיע איסור הנאה למלוה מהלוה במידי דלאו רגיל ביה מקודם אף דלאו מידי חסריה ללוה אף דלא הוי הנאה כ"כ למלוה כיון דלאו עביד למיגר ויהכן דגם בלא הלואה הוה משאיל ליה בית ועכ"ז אסרו כיון דלאו היה רגיל בו מקודם למחזי דהוי תחתית. הפלואה כ"ש כשקלץ מפני ההלואה דודאי אסור גם ברגיל וכ"כ הריטב"א הביא דבריו בש"מ לשם יע"ש גם בפוסק על הכירות וכל דבר שהיה עושה אף בלא הלואה שרי ובלבד שלא יהא קוצץ ועושה כן מפני ההלואה וא"כ מבואר מזה דודאי דבמלוה מעות וע"מ שיתן לו מלאכתו דודאי אסור ורבית גמור הוא אף מתילא אסור דהנאה זאת בודאי שהיא יותר גדולה מחצר והיכא דגם המלוה לא עביד למיגר דאסור באינו רגיל עכ"ל

חיים מדבר ולי נראה דיש לחלק בין הנושאים דבשלמא גבי הנאת זוזי דספסירא ושאר הנאות שכתבו הרא"ש והריטב"א ז"ל דאיכא משו'רבית ואסור כמש"ל הוי אותן ההנאות בחינם שהיה הדבר תלוי בממון אף דלא הוי הנאה מאת הלוה מ"מ עכ"ז אסור משום שבא לו מסיבת הלוה ולכן אסור משום רבית משא"כ כשאומר לו אם ימכור הבית בשוויו שרוצה למוכרה לאחרים בשווי זה ימכרנה לו כההיא דח"מ סי' עק"ב ס"ד וכן כל המלאכה שתבא לידו דבסימן

ק"ס סכ"ג דבפני וכלומה לבן דלאו גופיה הנא' מה בעין לא חשיב זה ממון גלאו מעותדים להיות ממון בשום צד וכל כה"ג ס"ל להרע"ז להתר גמור הוא וכן מדוקדק בלשון הריטב"א ז"ל שכתב וז"ל וסמעינן מהכא דכל שהמלוה מרויח בסיבתו של לוה במעותין אע"פ שאינו מחברו כלום כו'אסור הילכך האומר הרבנו מלוה לך מנה ודבר נלי' להשלטון והמלוה מסהכרי בדבור זה אסור ור"ק הוא אם הוא דבר שנותנים עליו שכר אבל אם הוא דבר שאע"פ שלאדם אחר עשה כן ואינו קוצץ שעשה כן מפני הלואה זאת מותר שאין המלוה מודר הנאה מן הלוה וזה ברור עכ"ל.

הדרי לך בהדיא שדעת הריטב"א ז"ל להתיר בהנאה שעושה הלוה למלוה שאינה תלויה להחשיב אותה הנאה לממון אע"פ שעכ"כ נהנה המלוה מסיבת הלוה ומשתכר בסיבתו וה"ט כמ"ש בכל הנאה מן הלוה שאינה נמכרת בשוק להנאת ממון לא חשיבא הנאה לייאסר משום רבית ומה שהצריך הריטב"א שלא יהא קוצץ שעושה כן מפני הלואה זאת י"ל דהריטב"א כיון דאיירי במשתכר זה בדיבור שמדבר המלוה ואיכא הרוחת ממון בדיבורו וגם שזה הוא דבר שרגילים בני אדם להחשיבו לממון ומ"מ שהוא עושה לו שליחותו ואינו רוצה להבטל אם לא ע"י שנותן לו שכרו משלם אז להוות כפועל בטל וכההיא דה"מ סי' רס"ד יע"ש וא"כ גם כשעושה זה לאחרים בחינם בעינן שלא יהא קוצץ מה שאין כן בנותן לו מלאכה או דבר אחר בשיווי ואינו מוותר לו כלום ממה שהוא עושה עם אחרים מותר בכל גוונא, אפי' קוצץ כיון שהדבר מצד עצמו ליכא שום הנאה וחשיבות לק רוחו ממון גם מדברי הרא"ש אין סתירה לס' הרע"ז לגבי דר בחצר חבירו אף דלא קיימא לאגרא ולא עביד למיגר עכ"פ הנאה חשיבה לגבי אחריכ ויש בשיוויה ממון אם הוה בעי בעל החצר להשכיר לאחרי' ולהרווי' וגם ביה בעל החצר לעכבו שלא ידור במוכו דאין כופין שידור בע"כ כמ"ש בח"מ סי' בס"ג סעיף ו"ו וכן כל הנאה בזה וכיוצא בזה דהויא הנאה דמצי אתי לידי ממונא חשיבא הנאה לגביה ואפי' שום טובת הנאה שבא להנאתו בחינם ככהן המתנה לישראל שיתן לו מעשרו' והתרומות שהוא טובת הנאה שמתנהו בחינם וכמ"ש הרע"ז אבל במתנה עם חבירו שימכור לו דבר השוה בשינוי שהוא מוכר לאחרים או שיתן לו מלאכה בדבר השוה שהיה נותן לאחרים כה"ג י"ל דס"ל להרא"ש דאפי' קוצץ לו שמלוה לו ע"מ כן היתר גמור הוא וכבר ביארנו לעיל דגם הריטב"א ז"ל יודה בס' הרע"ז הלזו כיון דמה שמתנה שיתן לו אינו דבר הנאת ממון בפרשות כ"א במה שהיה נותן ומוכר לאחרים בכה"ג אה"ן דס"ל דהוי היתר גמור

עו"ב כת"ר נר"ו וז"ל והנה אמת דהרע"ז שפיר קא מותיב מההיא דסי' עק"ב דאם אמר המלוה אם תמכור קרקע שלך לא תמכור אלא לי בשוויה וע"מ כן אני מלוה לך מותר אף דזה נרנה בקניתו ואף דהנאה זה לא הוי כההיא דממציא לו פרנסתו בריוח שנותן לו לעשות מלאכתו אין לחלק בין הנאה כורתא להנאה מרובה עכ"ל

חיים מדבר וכשאני לעצמי כבר כהנתי מה שנראה לע"ד דאדרבא הנאה מצב דלא עבידי למיגר עדיף מהני כיון דלאו הנאת ממון הוא אינהו גופיהו ולא חשיבא הנאה לגבי בני אדם וכמש"ל

עו"ב ה"ה נר"ו וז"ל ואפשר לחלק לכל הני הרחקות דעשו חז"ל שלא יהנה המלוה מהלוה

מהלוה אינו אלא היכא דודאי נראה מהלוה וכההיא דקוצץ ליתן מלאכתו דודאי לא יגער שיהיה מלאכה ללוה ליתן למלוה בזה וכיוצא בזה אסור משא"כ בההיא דסי' עק"ב דאינו ברי דשמא לא ימכור זה ביתו לעולם וכיון שאין זה ודאי וגם דיהיב דמי ולאו מידי חסרי' ללוה שרי אפי' להלוות בתנאי זה וכשבא למכור הבית ומוכרה למלוה לא מינכר האי הנאה דגם בלא ההלואה היה אפשר שיזדמן לקנותו בית זה ובפרט שכבר קדם לו לשאול מאת בעל הקרקע דהוא רוצה לקנות אימא דשיה מוכרו לו כגון דא שרי משא"כ בזה דהיה רגיל ליתן מלאכתו לאחר ונותן לזה בשביל ההלואה אסור וזהו הנראה ליישב לדעת מרן ומור"ם עכ"ל

חיים מדבר נראה לע"ד לחלק חילוק ברור דהיכא למימר ולחלק בין תנאי שמתנה למכור לו הבית בשיווי דמה שלוקח זה הבית לאו חשיבא הנאה כלל כיון שלקחה בשוויה ומה שנתן לקח והמלוה לא נהנה מידי כיון דגם לאחר שמכרו בשיווי זה אבל במתנה שיתן לו כל מלאכ' שיבא לידו הרי יש הנאה למלוה דלפעמים לא ימצא מי שיתן לו מלאכה וישאר בטל אפי' אם יתנו לו אחרים מלאכה אפשר דכשיתן גם הלוה דוחק את עצמו לעשות מלאכתו יותר העדפה על ידי הדחק ואיכא הנאה גמורה שמרויח הרווחת ממון בשיבתו ומקרי ריוח גמור ואפי' אם יהיה האופן שמה שהוא מן הלוה מלא' זאת כ"פ היה מוצא אחרים עכ"פ שעושה שיתן לו כל מלאכה ויתכן לבא שלא יתנו לו אחרים ואינו משתכר במלאכ' חשיבא הנאה לגבייהו עוד דכיון דהרווח המלאכה היא גופה חשיבא ריוח ממון שמרויח אף דהוי ע"י מלאכה עכ"פ הוי ריוח ול"ד למכירת הבית דליכא רווחא כלל וזה נראה לי ברור להשיב על ראית הרט"ז הנז' מסי' עק"ב ס"ד ובהכי נמי ל"ק מדברי מרן כסותרים זל"ז מסי' סק"ב סו"ד להר' ש"ך בס' נקודות הכסף בסי' ק"ס ס"ק כ"ב שהשיב ע"ד הרט"ז בזה ע"ד שכתבנו ועוד כתב לחלק חילוק אחר דהתם בסי' עק"ב שאני שכבר היה בידו מתחילת בתורת משכונא יע"ש ומ"ש כה"ר נר"ו דאין לחלק דהתם הנאת כורתא לרנאה מרובה עיין הס"ר דוהו דוקא היכא דמקריא הנאה ממון אז אין לחלק בין מועט למרובה דרבית אסרה תורה בכל דהוא אבל ענין חילוק זה הוא בענינים אלו לחלק ולומר בעיקר הנאה גופא דיש הפרש דהנאה למכור לו בית בשוויה לא מקרי הנאה גמורה לענין זה לאסור משום רבית משא"כ בנותן לו מלאכה לעשות שמה שלוקח הוא בהרווחה בלתי כתיבת שום דבר ועוד נראה לחלק בין ההיא דסי' ק"ס שהתנאי הוא שכל מלאכה שתבא לידו ומורה ובא שהוא הרוחה מחמת ההלואה שהתנאי הוי בכללות והוא תנאי נמשך בכל זמן אבל בבית הוי התנאי בפרט בדבר אחד ואינו תנאי כללי ונמשך תדירי וא"כ אינו מורה התנאי הזה כמשעבדו בתנאי זה מחמ' ההלואה אע"ג שמתנה לו כן בבירור שע"מ כן מלוהו וזה ברור ודו"ק

עוד כתב הר' הפוס' נר"ו וז"ל ומ"מ אחר ההתבוננות נראה שדרכו של הרט"ז ניחא טפי למאחר דאשכחן דשרי להלות בתנאי כזה ע"מ שאם ימכור לו א"כ שמעינן דהנאה שבא לו בדמים לא הוי רבית א"כ יש לומר דגם במלאכתו שרי וכל מה שהקפידו חכמים שלא יהנה מהלוה אפי' דלא אסיה כלום ככל מה שכתבנו מספרא וכיוצא היינו בהנאה שבא לו למלוה בלא דמים שאינו קונה אותה הנאה בדמים עכ"ל

חיים מדבר לכאורה איכא למישדי ביה נרגא בהאי חילוקא שהרי מצינו להרב ש"ך בס' נקודות הכסף דקא מחלק כל בתר איככא דהתם הוא מתחילה אצלו במשכונא יע"ש כנראה דאדרבא בהיות שכבר הבית הוא אצלו במשכונא והיא במכורה קנה בידו הוא דהתירו . ולחילוק כת"ר נר"ו נראה דאדרבא בבית הוי הדבר ספק אם ימכרנה לו ולא הוי ברי כמו תנאי דמתנה שיתן לו כל מלאכה שתבא לידו ואפשר ליישב קה"ן דיש לחלק בין נראה לשמא כמ"ש מני"ר נר"ו ברס חילוק הרב ש"ך הוא דהתם כבר הוא במשכונא בידו ול"ד לתנאי דכל מלאכה לעתיד לבא אבל עכ"פ יתכן להיות שלא ימכרנה לו כלל והוי הדבר ספק ולא ודאי כתנאי דכל מלאכה וזהו נראה לע"ד ליישב חילוק כת"ר נר"ו שכתב ודוק

עוד כתב מני"ר נר"ו וז"ל ומעתה עפ"י כל האמור ומבורר דבר הלמד מעניינו דבנ"ד כיון דאיכא הנאה טוב' למלוה במה שזה פורע לו מעותיו בקושטא ולא במקום שלוהו מעותיו ודאי אסור כ"ש הכא דע"מ כן מלוה לו וקוצץ עמו שיפרע לו בקושטא דודאי אסור אף במונח דלא יש שום פסידא בזה כאמור לעיל

חיים מדבר האמת שגם אני כתבתי בתוך דברי כיוצא בזה להשיב דעת הרט"ז אבל הנכון הנראה לע"ד לחלק דהיכא הפרש בין מוכר בית בשוויה למה שנותן לוקח לו מלאכה לעשות דאם היה בטל היה מפסיד הכל והוי הרווחה דאתי מסיב' מלוה וכחילוק הרב ש"ך והוי חילוק נכון מכל החילוקים שכתבנו לעיל

עו"ב רב אחאי נר"ו וז"ל כ"ש דודאי אזינן דיש ללוה פסידא גדולה במה שלוה להשלי' הסך שלוהו לפרוע בקושטא דצריך לפרוע לו יותר זהובים ממה שהלוהו להשלים הסך שהלוהו וזה ודאי כל דייקינן שפיר פסידא מיקרי לא איבעיא אם הלוה יצטרך לשלוח מעות לקושטא בהגיע זמן הפרעון ויצטרך לשלוח ממקום אחר שהוא מקום היוקר למקום הזול ומפסיד טובא דודאי דבזה דמפסיד הלוה ומרויח המלוה נראה לענ"ע"ל

חיים מדבר כבר מילתא אמורה דכגון דא בנ"ד ל"ד לכל הני דהכא מה שהלוהו ג' מאות גרו"ש משלם לו אלא שהמעות שנתחייב לפרוע לו גו"ש שהזהובים הם מוזלים וא"כ כה"ג אם יכול לשלם לו באיזה מיני מטבעות אחרים או דבר אחר השוה ג' מאות אריות אין כאן איסור רבית כלל ואפי' מן הזהובים עצמן ישלם כיון שוקצן עליו במלוה וק"ל ,

עוד כתב המיל לבאי מכה"ר נר"ו וז"ל אלא אף אם הלוה ישתדל במנות ויקנה שהורו' או יעשה אישמירס"ו לשלוח לקושטא כדי להרויח ולהשלים למלוה סך הנז' ולא יפסיד מביתו עכ"ז פסידא מיקרי דאם היה לו מעות מעצמו והיה קונה סחורות ומרויח לעצמו ועכשיו מרויח לבעל המעו' ואטו מי שלוה מעות מחבירו ומשתכר ומרויח בהם יהיה מותר לתת לו רבית הא ודאי אסור וכמו כן כאן כ"ש שאין זה מרויח במעותיו אלא פורע במעות אלו לאחרים וא"כ משתכר במעותיו ומשלם לו ונמצא מצליח לו מכיסו ואף אם יהיה ללוה במקום היוקר סחורות ובהמשך הזמן מוכר לפרוע למלוה גם זה פסידא מיקרי במה שהוא צריך לפרוע לו במקום הזול י"ב זהובים בנקוס עשרה שלוהו ואילולא היה מבית מעותיו .

מעותיו במקום היוקר והיה מרויח בהם ואפי' אם לא היה רוצה להביא מעותיו שם היה מוכח להרויח שם במקום היוקר בכה"ג למאה דרך פוליסה לקושטא ומפני שאין לוה כמזומן לוה לזמן ופורע י"ב בשביל יו"ד כ"ש דלפי הנשמע אף שעושה איסמירסו ומרויח בקושטא באיסמירסו עכ"ז אינו מעלה לו וצריך להפסיד מכיסו ולשלוח שם יותר ממה שלוה כדי לפרוע לו לערך מעות קושטא אלא דע"י שעושה איסמירסו אינו מפסי' טובא מכיסו וכגון דא נראה לעין דאיכא רבית גמור והרי נשך והרי תרבית והרי מי שלוה מעות במקום היוקר לפרוע שם כמו ששוים בקושטא הא ודאי הוי רבית גמור דהלוה שם במקום היוקר מאה גרושי"ש ופורע לו שם מאה ועשרים וא"כ משום שנתחייב לשלוח מעותיו לקושטא ולפרוע שם יהא מותר והלא ניחא ליה טפי למלוה שישלחם לקושטא דיש אחריות הדרך והוצאה ואף אם יפרע הפוליסט"קו כנהוג אינו אלא בשביל ההוצאה ואחריות הדרך שכן הוא הדרך ליתן שכל לעולם אינו מספיק על הפסד הלוה לשלים ולרבי' כ"ש דראיתי נושאים ונותנים בזה אפי' בלי פוליסאטקו. וכגון דא אפי' אי ליכא שנוי במעות אסור בהא יש לנו הוצאה ללוה לשלוח מעותיו לקושטא וגם אחריות הדרך ואף אי מרויח זה באיסמירסו אסור עכ"ל

חיים מלבד לק"ד אעיקרא לא ידעתי מה מפסיד הלוה שהרי כשלקח נעשר זהובי' לערך י"ב השוים במקום ההלואה הוא מוציא אותם שם לערך זה והלוה משלם לו בקושטא י"ב זהובי' לערך עשרה להשלים סכום מה שלוה אינו מפסיד כלום ומה שמתחייב להיות הפרעון בקושטא הוא כי אם דשם שולח לו סחורות וכיוצא בזה ומה שאינו רוצה לשלם ולהביאם למקום ההלואה הוא מפני האחריות או מפני שכך ניח"ל ללוה להיות הפרעון שם דבהכי משתכר במשאו ומתנו כנהוג בין הסוחרים ומ"ש מנ"ר נר"ו דאכי"אי ליכא שינוי במעות אסור דהא יש לו הוצאה ללוה לשלוח מעותיו לקושטא וגם אחריות הדרך ואף אם מרוי' זה באיסמירסו אסור ככתו' בד"ק לעד"ן דאין כאן איסור כיון דבלא"ה זה הלוה משאו ומתנו הוא לשלוח סחורותיו דרך קושטא והוצאו' הדרך ואחריות עליה דידיה קא סמיך כדי להרויח במ"ומ וא"כ אמאי יתנכה לו למלוה הוצא' הדרך כיון דבלא"ה זאת ההלואה נעשית בשבלו וכיון שכן בשבלו הוא טורח ומוציא הוצאות להוליך סחורותיו ואף שנהנה המלוה בזה הרי הוא כזה נהנה וזה אינו חסר וכיון נביל לחוריה גביל לחורי ועוד י"ל קרוב לזה דכיון שלקח הלוה המעות מן המלוה וזקפן עליו במלוה גמו' ונעשה עליו ה"ב גמור והפרעון יהיה בקושטא הרי ההלואה והפרעון נעשה כדין ומה שנצטרך הלוה להוליך המעות בקושטא אינו בשביל הנאת המלוה. כ"א לצרכו ושיבתו ול"ל למ"ש בפי' א"נ דע"ג וכסקו מרן בש"ע יו"ד סי' קע"ג ס"ו מי שיש לו סחורה שנמכרת כאן בזול ובמקום אחר ביוקר וא"ל חבירו במקום הזול תנה לי ואוליכנה למקום היוקר ואמכרנה שם ואעשה צרכי במעות על זמן פ' ואפרענה לך כפי מה ששוה שם כו' דצריך שיהיה האחריות על מלוקח ויתן לו שכ"ט ואז מותר כמשיע"ש דהתם שאני שלא לקחה לעצמו ולא קנאה כ"א על שיוליכנה לאותו מקום וקאי עדין ברשות המוכר משא"כ בנ"ד שכבר לוה לו וזקפן עליו במלוה והרי הוא אצלו חוב ע"מ לשלם לו במקום אחר והרי ק"ל דהיכא דהתנה לשלם לו במקום אחר משלם לו למקום הפרעון ומשום רבית ליכא דנ"מאות אריות הלוהן ג' מאות אריות הוא משלם לו כמש"ל

עוד ראיתי בד"ק כתוב לאנ"ר נר"ו וז"ל וכ"כ ראיתי נוהגים דמי שהולך לפיירא להסרה ונותן לו חבירו סחורות שימכור לו שם בעדו ונותן לו שכ"ט ומתנה עמו שישהא הוא במעותיו וממתין לו כ"כ זמן כדי שיפרע לו מעות בזול כפי ערך השוה בעיר וכגון דא רבית גמור הוא דאם הוה מייתי לו מעותיו בעיר היה מפסיד טובא וגם אחריות הדרך עליו וע"י שזה מלוה לו מעותיו אינו מפסיד כלום וגם הלוה לוקח עשרה זהובים ופורע בעיר י"ב ואף אי משהה במעות המלוה וקונה ומרויח לא מפני זה יהיה שרי ליתן רבית ואסור עכ"ל

חיים מלבד ואני אומר כי נר' לע"ד אם הם עושים כסדר הזה דהיינו שמתנים בפי' שבשביל מה שלוה לו המעות עד זמן מוגבל מתחייב לשלם לו במעות שישוברים בעיר הא ודאי אסור ורבית גמור הוא וכדכתב כמ"ר נר"ו בהם אפשר למצוא היתר באופן אחר דהיינו אם מתנה עמו דכשימכור הסחורה שם באותו מקום יקח אותם המעות בהלואה גמורה ויזקוף אותם על עצמו לעשות בהם מה שירצה ואז האחריות הדרך עליה דידיה דלוה ליהדר כדין כל לוה מעו' מחבירו וגם מתחייב לו סכום המעו' דהיינו ש' אריו' השוים שם באותו מקו' אף שהלוקח אות' במנין זהובי' כ"וכ כיון שאינו מתנה עמו בפי' לשלם במנין זהובי' כמו שלקח כ"א על חשבון הגרו"ש דליוה ממנו א"כ כשבא לעיר לשלם לו הסכום הנז' ומשלם לו שיווי ג' מאות אריות או זהובים הללו במנין יותר לתשלום הג' מאות אריות ואינן ג"כ כשלקח המעות באותו מקום לא היה העילוי בכל מיני מטבעות ובמתיכות וכיוצא נראה להתיר כיון דזה לקחם שם בהלואה לעצמו הרי שם היה מוצא המלוה סכום ג' מאות אריות הללו להביאם עמו בסחר מיני מטבעות משאר מינים ולא היה מפסיד כלום, א"כ הלוה לקחם בהלואה לעצמו והוציאם שם בסכום ג' מאות וזקפן עליו במלוה משלם לו בעיר כחשבון הזה בשאר מטבעות או אפי' באותן הזהובים דמ"ל הן מ"ל למיהך וכדכתיבנא אבל אם היה העילוי בכל מיני מטבע ואפי' במתיכות דבכל המינים איכא בהם עילוי ובא לשלם כאן כשער הזול נראה דאיכא איסורא משום רבית וזה ברור ופשוט ודוק

עוד כתב רב אחי ה"ה נר"ו וכבר אירע מעשה בראובן שנתן מעות לשמעון פוליסה לקושטא לזמן ושמעון נתן המעות לראובן ובהגעת זמן מהפוליסא באה חזרה יען שראובן מטה ידו ולא שלח מעות לפקידו כדי שיפרע בעדו בקושטא ולשאול הגיע שמעון מראובן שיפרע לו שם בערך מעות קושטא שכך היה תנאו שיפרע לו הפוליסה בקושטא וכיון שלוה נתפרע בקושטא יפרע לו שם באותו הערך ונמצא שנתן אלף גרו"ש והיה רוצה לגבות אלף ומאתי' וזה גרם לו לשמעון מפני שנעשה כתב לגבות בקושט' מעות לש"ך ששוין שם כסכום שלוה במקו' היוקר אף דהוא מרויח בקושטא והלוה מפסיד ששולח יותר ממה שלוהו כדי לפרוע ומש"ה יפה שאל דיפרע לו כאן כמו בקושטא דהא טפי הוה ניחא ליה שיפרע בקושטא והיה מרויח הוצאת הדרך ואחריות וא"כ למה יהא מפסיד יותר במעות לוקח ביוקר ונמצ' דבדברים כאלו הותרה רצועה הרבית להלוות מאה ולפרוע מאה ועשרים והוא שיבוש גמור דודאי זה שנתן אלף גרוש לא יכול לגבות יותר מאלף שם דהסך שלוה הלוה טרע עכ"ל

חיים

חיים מלבד גם לעד"ן להאמת כל דברי מעכ"ת נר"ו שא"י לגבות בכאן במעות בזול אשר הם שוים בקוסטא דבשלמא אם היה פורע שם בקוסטא כיון דאיכא עוד שאר מיני מעות ואתיכות אשר המה שוים בערך של מקום ההלואה והזהב הוא סכום מעות גרו"ש סך מה שהם הדי יכול לפורעו באחר מטבעות ושוה כסף העולים לסך ההוא וא"כ ל"כ יכול לשלם אפי' במנין הזהובים עצמן שליוה אף אם יהיו יתירים במנינם להשלים הסכום הנז' מה"ט גופיה וכלכתיבנא בדם כשבא לשלם כאן במקום ההלואה סך אריות ג' מאות צריך להשלים כמו שהלוהו לא יותר וזה פשוט דאם פורע לו יותר הוי רבית מור בלי ספק כמ"ש מנ"ר נר"ו ואין צריך לפנים

עוד כתב מעכ"ת נר"ו וז"ל וגם בקוסטא לא היה יכול לגבות זה הסך אלף מעות קוסטא דאם היה שרי לגבות שם גם הכא דינא קמשתעי לגבות כערך קוסטא עכ"ל •

חיים מלבד לעד"ן דהא ליתא שהרי מה שחייב לשלם בקוסטא הוא כפי חיוב שנתחייב לשלם שם סך שלש מאות אריות ושם בקוסטא כיון דהזהוב בזול צריך לתת יותר במנינם להשלים המנין ג' מאות אבל כאן הרי כפי ערך הזהוב הרי משלים לו מנין ג' מאות אריות שנתחייב לו והוא הילוק ברור •

עוד כתב רב אחאי הרב הפוסק נר"ו וז"ל ומה שטוען ש' שהיה לו נזק בעיכוב המעות ורוצה שיפרע לו ראובן הנזק לאו מילתא היא דאפי' מהרשד"ם בחלק ח"מ סימן קע"ט שכתב דחייב לשלם המעכב מעות חבירו היינו משום שהיה פורע רבית לגוים וגרם לו נזק גמור משא"כ הכא דהאי נזק הוא דמנעו מלהרויח שהיה יכול לעשות איסמירס' וזה פעמים שלג ונשלום לקוסטא ולהרויח ואין זה אלא מניעת ריוח דפטור עכ"ל

חיים מלבד הנה אמת נכון הדבר לחי' שחילק כה"ר כ"ו ע"ל מהרשד"ם בתשו' דסי' קע"ט וכ"ה ג"כ שם בסי' קפ"ג שמה שחייבו מהרשד"ם לשלם משום מבטל כיסו של חבירו מדינא דגרמי היינו משו' שהיה פורע רבית לגוים הא"ה אסור משום רבית כן הילך להדיא הרב כנ"הג בח"מ סי' קפ"ג הגה"י אות מ"א לומר כן בדעת מהרשד"ם דלא פליג על מ"ש הרב משאת בנימין סי' ל"ל ומהר"י הלוי בסי' כ"ל דאין לו טענה משום מבטל כיסו של חבירו ועיין בתשו' הרב כנ"הג בריש שיירי יו"ד ובס' בעי חיי ח"ל סי' קפ"ב ובכנ"הג שם ביו"ל סי' ק"פ הגב"י אות ע"ז יע"ש ואף שמהרש"ך בתשו' ח"ב סי' קי"ב כתב בדין מבטל כיסו של חבירו שחייב כבר חלקו עלין כל חכמי דורו וכמ"ם הרב שם בשם תשו' מהר"ש הלוי ז"ל חא"הע סי' ה' יע"ש ועוד כי אפי' לדעת מהרש"ך ז"ל דוקא כשיש שם ריוח אז חייבו משום מבטל כיס של חבירו כמ"ש הרב כנ"הג שם בתשו' בעי חיי הנ"ל ועיין למהריב"ל ח"ב סי' כ"ו ומהרשד"ם חי"ד סי' רכ"ב ולהרב ב"ל חי"ד סי' פ"ה ד"ז"ל ע"ג וכאן בנ"ד אפשר דבזמן מועט כזה לא היה שם לפוה ריוח כי אם בכ"הג לכ"ע פטור ודוק

עו"ב ה"ה נר"ו ז"ל ואף אם יהיה ראובן דגם הכא היה לו נזק גמור מ"מ זה לא עיכב מעותיו שלא כדין כנדון מהרשד"ם וסבור היה שפקידו היה פורע בשבילו אפי' אם לוה ישלם מעות הכף

לזמן הכריעה כנהוג מאז ומקדם שפרע בעדו אף שלא שלח מעות ואף גם זו דוה ודאי כבר היה משתדל להמציא מעות ולשלוח ולא מצא עכ"ל

חיים מלבד ולעד"ן דיש לחלק בינ"ל לנדון הרב מהרשד"ם והוא לכ"ל הוא הלואה גמורה ואיכא למיחש לאיסור רבית בדם בנדון מהרשד"ם היו בשותפים שלא באו המעות לידו בתורת הלואה ולכן לא חש כ"כ לחשש איסור רבית וחייבו משום דינא דגרמי וכמ"ש הרב עין משפט חיו"ד סי' ה' ד"ל ע"א וק"ל

עוד כתב רב אחא משבחא נר"ו וז"ל ואו לבר מן דין כבר הוכחנו דדין עסק ביש ויש איסור רבית בעסק זה אפי' פורע בקוסטא לא נשאר מקום תביעה דמי שהלוה לחבירו ברבית לא יוכל לתובעו שיפרע על עיכוב ממונו ואף גם זו מדברי מהרשד"ם בזה יש לעמוד עוכא והכמ"ל עכ"ל

חיים מלבד כבר כתבתי מה שנראה לע"ל דבפורע לו בקוסטא איכא צדדים להתיר ע"ד שכתבנו למעלה ועיין ג"כ להרשב"א ח"ג סי' אזכ"ר שכתב דא"כ כל רבית נתיר שבכל הלואה יש נזק כזה שאינו להרויח תוך זמן יע"ש ועיין להרב כנ"הג בח"מ סי' שפ"ו הגה"ט אות מ"ה שכתב על תשו' מהרשד"ם הלזו דלכאורה נראין דבריו תמוהים כמו שרמזתי בטו' זה סי' קפ"ג הגב"י אות מ"ה יע"ש וכונתו במ"ש שם וז"ל ובכיור יו"ל בהגב"י סי' הנז' עמדתי על תשו' זאת של הרשד"ם דזה היינו מ"ש ביו"ל סי' ק"ם הגב"י אות ע"ז בריש דבריו וז"ל כתבתי בתשו' כו' והוא מ"ש בתשו' בעי חיי חי"ד סי' קכ"ב ובהם אשר בריש ס' שיירי יו"ל אלא שלא סיים שם כל לשון התשו' במה שתמה למהרשד"ם שם ע"ש ממאי דקי"ל בטיו"ד סי' קס"ט בישראל האומר לחבירו לוה מעות מכותי כו' יע"ש ועיין בס' עין משפט חי"ד סי' ד' דכ"א ע"ד בתשו' מורינו הרב מהרח"א שהרגיש ע"ד הכנ"הג שנסי' שפ"ו שהרי לא זכינו לאורס דבח"מ סי' קפ"ג וביו"ד סי' ק"ם לא תמה כלום ע"ד מהרשד"ם ואדרבה כו' יע"ש וכבר ביארנו דלא הדבר בדוך דמז מ"ש בתשו' הנ"ל כאמו' ועיין עוד להרב עין משפט שם סי' ה' דל"א ע"ג שעמד גם הוא ע"ד מהרשד"ם הלזו יע"ש ויש להרגיש על הרבנים הללו שאף שס' בעי חיי ליתנהו בידייהו כי לא נלכם בזמנם מ"מ היה להם לראות דברי הרב כנ"הג בתשו' שכבר נדפסה בס' שיירי כנ"הג יו"ל וגם מה שכבר דמז במפתחות בס' בעי חיי שנלכסו בסו' ס' קול ן' לוי ד"ט ע"א חשו' זאת של סי' קפ"ב ושם כאמר שהרגיש בתשו' הרשד"ם הלזו מדברי הטור יו"ל סי' קס"ט כו' כמו שיע"ש והיה להם להזכיר מזה ועיין בתשו' בעי חיי חה"מ ה"ב סי' כ"ח יע"ש ודוק

והנה הוית למורינו הרב מהרה"א שם בתשו' הנ"ל דכ"ב ע"א שכתב שתשו' הרב מהר"ס די בוטון סי' ז"ך חולק ע"ד מהרשד"ם שהרי פטרו מהר"ס לשמעון שעכב נכסי ר' לעלמו בעד חובו שקנה מלוי ולא פרע לגוי שהרי חייב ברבית יע"ש , ות'מה יקרא ע"ד הרב כנ"הג במקומות הנ"ל שלידד אם ימצא חולק למהרשד"ם ולא מצא והרי נמצא חולק תשו' זאת של מהר"ס די בוטון שחולק על מהרשד"ם ויותר הגדיל הזימה שהרב כנ"הג עצמו שם בח"מ סי' קפ"ג הגב"י אות ל"ח הביא תשו' מהרמל"ב הלזו והניחו בתימא יע"ש ולעד"ן תחר המח"ר אין כאן קו' כלל על מרן החבי"ב הרב כנ"הג ואתה הרואה יראה ניש חילוק בין

מלון מהרמל״ב לנדון הר׳ מוהרש״ם שהרי מה שפטרו
מוהרמל״ב לשמעון היינו אחר שכבר קנה החוב מלוי
אשר היה חייב לו ראובן ובזה נעשה הוא בעל חובו של
ראובן ולכן מה״ט עיכב הנכסים בידו לפרעון חובו
ליהודה ובוודאי אף כי לא בא עדיין זמנו לגבות מ״מ
משום לא תדע מה ילד יום עיכבם בידו וכיון שהיה
לו שייכות בעיכוב זה לבטחון שלו א״כ לא חייבו
מוהרמל״ב משום דינא דגרמי במה שעיכב לעצמו ולא
עשה שליחותו כיון דאעיקר׳ לא חוב לשמעון שיהיה
שליח לראובן שימכור הסחורה ושיפרע לגמי משא״כ
בנדון מוהרש״ם ז״ל שמה שעיכב השותף הנכסים
לעצמו מן השותפות היה ונתחייב השותף לשאת ולתת
כדי להרויח א״כ עיכוב זה שעיכב הנכסים לעצמו היה
שלא כדין מיוחד שהיה מחויב לשלוח וזה ברור לע״ד
ובזה נ״ק על הרב כנה״ג שבסי׳ קפ״ג או׳ ל״ת הביא
תשו׳ מוהרמל״ב הלזו ואיך סמוך ונראה באות מ״א
הביא תשו׳ מוהרש״ס הלזו ולא כתב דפליגן בהלייהו
דה״ט כדכתיבנא דיש לחלק ביניהם כאמור ובענין זה
בדין מבטל כיסו של חבירו עמ״ש בס׳ כהונת עולם ה׳
רבית ד״ל ובס׳ לב מבין להרב כמהר״ין ג״ן בה׳
מו״ל כ״ה דק״נא ע״ג יע״ש ובס׳ ידין של משה חיו״ד
ס״סי ד׳ ובתשב״ץ ח״ל בקוט המשולש למוהר״ש כרור
סס״י א׳ ד״ע יע״ש ולהרשב״ם סי׳ ע״ר ולמוהרש״ת בס׳
משכטי׳ ישרים סי׳ כ״א ועמ״ש עוד אנן יד עניי בתשו׳
אחרת לה׳ רבית בס״ד ואכמ״ל עוד בזה ודוק

עוד כתב רב נהוראי נר״ו וז״ל איך שיהיה
בזוכן דנראה לע״ד דנאלו העסקים
שלווין ומלוין במקום היוקר לפרוע במקום הזול דודאי
אסור ובודאי דהיכא דהלוה צריך לשלוח מעות לפרוע
למקום היוקר ומפסיד כדי להשלים הסך שליוהו לכדי
לפרוע אלף גרוש׳ צריך שיקלח אלף ומאה או יותר
דודאי דכגונדא איכא ר״ק דהרי זה מפסיד ווה
מרויח ואיכא משום נשך ותרביה וכ״כ אלו ההולכים
בפירייאס ולווין שם ופורעין בעיר שהמעות הם בזול
יותר משם וצריך שיוליך שם יותר מטבעו׳ ממה שליוה
כדי להשלים הסך דהוי ר״ק אף אי מסחר באותן
המעות ומרויח יותר ממה שפרע עכ״ז לא מהני מידי
דלבר פשוט הוא דאכי׳ נזדמן ללוה להרויח על הד
הלא אסור ללות ולפרוע רבית ור״ק הוי אי מהנה
ליתן יותר ממה שליוה ולכוותא בנ״ל ומילתא דפשי׳
היא שאין זה ענין להלוואת פירות וביוצא דאם במקו׳
אחד ליוה סאה והוא ביוקר דשוה סאה חטים בעשרים
פרוטות ובמ״א שוה בעשרה ווה ליוה סאה במקום
היוקר ועשאן דמים בעשרים פרוטות כמו ששוה שם
שיפרע לו במקום הזול עשרים פרוטה מהטים כמו
ששוה שם במקום הזול דהרי אף דזה ליוה סאה אחד
ופורע שתים ושרי דהתם ודאי כיון דהסאה שוה שם
עשרים פרוטות ועשאם דמים אינבו ש״ך רבית דבאותן
דמי׳מצי לקנות שתי סאים במקו׳ הזול משא״כ כאן בזול
ויוקר המטבעות דכל המעות הם ביוקר ואם יוליכם
למקום הזול יפסיד וזה מלוה אותם שבכדי שלא
יפסיד במקום הזול הוי ריות הנראה לעינים עכ״ד

חיים ומדבר ולעד״ן דאם האמת הוא המונח
שהניח בכל המעות הם ביוקר ואפי׳
האחיכות שהם פרוטות שאנחנו קורין פאר׳ה שמשערים
הרבעים פרוטות מאלו לערי גרוש׳ אחד ואפי׳ באלו
הפרוטות הם ביוקר בהא פשיטא ולאי דיש לאסור
משום איסור רבית כמ״ש רב אחאי נר״ו שסברי נה מודה
להדיא שמה שמלוה לו במקום היוקר לפרוע למקום
הזול היינו בשביל הכאת ותוספת המעות ואכי׳ שוקלן
עליו למלוה בשכום גרוש׳ים הזהובים מה בכך הרי
גם הגרוש׳ ופרוטות ושאר מטבעות הם שוים ביוקר
במקום הלואה ובזול במקום הפרעון ואף שיש לו דנותן
לו שוה כסף בסחורה וכיוצא מ״מ כיון דהווה שכורא
לו מעות בעין וגם חוב הלוה הוי לפרוע לו כן באח
ולאי הדין דין אמת כמ״ש כה״ר נר״ו דאיכא משום
רבית וכ״כ בהולכים לאחידים שלוים משם שכום
המעות ופורעים בעיר בזול כיון שבכל מיני מטבעות
ואפי׳ בפרוטות איכא הורדה ועליה דבכה״ג איכא
איסור רבית כאמור אבן אם יהיה הענין שבמטבע
אחד או שנים איכא יוקרא וזולא בהו ובשאר מטבעות
ואחיכות הם בשוים וזה שליוה במקום היוקר זהובים
וזקפן במלוה לסכום גרוש׳ או מני לפרוע לו במקום
הזול בשיעור המעות שנתחייב במנין הגרוש׳ מאיזה
מטבע שירצה וזה ברור ודוק

עו״ב רב אחאי נר״ו וז״ל ואף גם זו לידוע
הוא ומפורסם דלפי יוקר המעות הם
ג״כ פירות והסחורות דבזמן שהמעות ביוקר הסחורות
ג״כ עלו למעלה עקרבים והוא דבעינינו ראינו כמה
פעמים דבזמן שבא מאמר המלך להוריד המעות גם
הסחורות ירדו מערכם וזה דבר מפורסם לכל וא״כ זה
ששוה המעות ביוקר אינו אלא האוזן עינים דלפי
היוקר המעות כחונים ג״כ הסחורות ונמצא זה עולה
כערך המטבע וזה עולה כערך הסחורה וכן הוא ורגיל
בפירייאס שהמעות הם ביוקר יותר מהעיר וגם
הסחורות הם יותר ביוקר וקונים סחורות שם ומביאן
לעיר ומוכרים שם בערך הגרוש׳ שקנו ולי להם במה
שמרויחים במטבעות וא״כ זה שליוה הזוב בשלשים
אריות ופורע לו בקושטא לערך המשה ועשרים מפסיד
חמשה אריות בזהוב ואידך מרויח והוי כלות מאה
במאה ועשרים נהוי רבית גמור עכ״ל

חיים מדבר וגם בזה אני אומר דאף אם יש
הפרש בין בסחורות ובפירות כמ״ש כה״ר
נר״ו עכ״ז אם לאו כל מיני מטבעות ביוקר ויש בהם
דשוים בשני מקומות לערי׳ אחד וזה נתחייב סכום מנין
גרוש׳ כו״כ יש להקל לע״ד ע״ד שכתבנו וק״ל
עוד כתב מני״ר נר״ו וז״ל והנה מקום הספק הוא
כשיש ללוה בקושטא מעות או סחורות ומוכר שם
ופורע ואין צריך לשלוח שם מעות ולהפסיד כדי
לפרוע וזה צריך להביא המעות במקום שהוא שם
במקום היוקר ויש לו אחריות ותפני זה לוה שם במקום
היוקר ופורע במקום הזול ונמצא זה נהנה ווה נהנה
אי כגון דא שרי ליין שזה רוצה להביא שם המעות
ואינו מוצא להביאם דרך פוליסה ולהרויח כלל אף
אם המעות מזומנים וכיון שכן אדרבה הוא נהנה
ללוקח מעותיו שלא באחריות ולא מפסיד מידי ונראה
דגם זה אסור שהרי מהאי דוזא דספסירא הוכחנו
דאף דהלוה לא מפסיד מידי ואידך מרויח בסיבתו
וכן בההיא דהמוליך פירות ממקום למקום דאסור אף
אם צריך להביא פירותיו כאן במקום הזול עכ״ז אסור
אם לא שיש לו הפירו׳שם מזומני׳והוי כמו סאה בסאה
והכא אם אין לו דמים אלא סחורות לא מהני ואף
אם יש לו דמים מזומנים לא דמי להתם דהתם הוי
כמו סאה בסאה דמאי דיהיב שקיל משא״כ דזה לוה
עשר זהובים ופורע לו שם י״ב ואו דהתם אי מייתי

הפירות לעיר אינו מרויח כלום והכא אי מייתי מעותיו במקום היוקר מרויח ח"ב עכשיו שפורע שם ומכסיד ומ"ג דחזינן דבכל יום ויום מוליכים מעות לקושטא ע"י שמרים נאמנים ואין שטן ואין פגע רע ואין זה אלא דמפני דוחקו מהדנה להפיד כדי ליקח מעותיו שם וזה נר' לע"ד בעניין זה דלכל ההלוקות לא פליט מאיסור רבית עכ"ל

חיים מדבר כבר הוכחנו בעניותין לעיל דמזונא דספסירא אין לאסור דהתם שאני דההוא ורגיל הוא שנותנים דמי סרסרות וקשדי בהכי וכמש"ל ברם בהך דנ"ד דכשיש לו לזה במקום הזול מעות לשלם שם למלוה הו"ל כעין ההליפין וי"ל דניח"ל ללוה בהכי ואף שלדעת הרב ח"ה בפו"כ סי' ד"ן נר' דגם בסחורות וכיוצא חשיב ליה כאלו יש לו מעות ומצי ללות עליהם דמקרי יש לו זהו לענין כשלוה לינר בדינר ונתייקר אס"כ, משא"כ בהך דנ"ד דמעיקרא בתחילת התלואה הוי הנאי הפרעון ביותר ממה שלוהו ואולם האמת איתא לע"ד דהתם הוא מוליך למקום היוקר שיעור הפירות שמוליך משלם לו במקו' הזול משא"כ שמה שמשלם לו יותר ממה שהיה מוליך ומ"מ במקומי אני עומד דאם יש באיזה מטבע השוה בב' מקומות וזה מצוי ורגיל וכהיבא הפולים הוא בסכום כו"כ גרוש'ים להקל או יהיה הענין דרך היתר בג' תנאין שכתב הרב מוהר"י הלוי אחיו של הרט"ז סי' ד' וכמ"ש מנ"יר נר"ו בתשובתו הרמת"ה אסר הגיאה הגאון מו"ה ז"ל בס' תק"ל חח"מ ח"א סי' קכ"ה ומה שהשיב שם עט"ר מו"ה ז"ל שם וכמ"ש גם אני בעניי בזה בס' שמיכה לחיים חיו"ד סי' ד' וסי' ה' ובהגהו' לס' שו"ת הרשב"ץ ח"ה ונקראות רחמים לחיים סי' קמ"ד ועיין בס' נת עיני מאחד מרבני אשכנז שנזדמן לידי בהורת שאלה לכי שעה בתשו' סי' ה' יע"ש ודוק

עו"ב רב אחא משבחא נר"ו וז"ל והנה לכי דברי הרב מחנ"א ליהיב טעמא בההיא דהמוליך פירות דה"ע דהוי דרבנן משום דשמא אדהכי והכי יוזלו הפירות שם ואינו מרויח כלום והוי ספיקא ולכן ליכא איסור תורה יש מקום לו' דגם הכא אף דזה צריך שישלח מעות לקושטא ומפסיד מכיסו כדי להשלים הסך שליוה עכ"ז לא יהיה איסור תורה כאן דמילי ספיקא לא נפקא דשמא עד זמן הפרעון יהיה שם המעות ביוקר ואינו מפסיד מילי ונראה דזה אינו דודאי מי שליוה מאה לפרוע מאה ועשר לזמן אף דספיקא הוי דשמא עד זמן הפרעון יהיו הפירות בזולא ונמצא דמה שליוה משלם ולא הוסיף מדיליה ולדידיה בפ' א"נ באוזיף מאה במאה ועשרים דאי אזלא בתר סופא לא נשך איכא ולא תרבית ומסיק דבתר מעיקרא אזלינן וה"נ הכא נמי דזה ליה בש'לוניקי יע"א סך מאה גרוש' משלם בקושטא כמו ליוה עשרה מטבעות לשלם י"ב דכבר נתבאר דזה שוה הזהב בשאלוניק בלי ויותר אינו אלא אחוזת עינים ללוקחים הזהב ביוקר ומעלים הסחורה כנגד מילוי הזהב וזה ברור כאמור לעיל דבעינינו ראינו דכשהורידו המטבעו' עפ"י מאמר המלך לערך השוה בקושטא תכף ומיד הורידו הסחורות עכ"ל

חיים מדבר ולעד"ן דלנ"ד הנדון לראיה דודאי דמי שליוה מאה לפרוע מאה ועשר בפי' זהו רבית פשוט ברם כשלוקח מאה אריות ונותן לו שיווין במנין ינצ"ר מטבעות ובפרעון שפורע לו במקום הפרעון אחרי' לשלם לו י"ב כיון דלעולם שיעור פגרש' הוא לארבעים פרוטות הוא עומד במקומו אף שיש יותר וזול בכסף וזהב מה בכך הרי שיווי מה שחייב צריך לשלם וזה ההורדה והעליה הוי מצד עליית הכסף והזהב וכ"כ ירידתן או יהיה מצד הסחורות והפירות עכ"ז לא כיוונו מעיקרא לרבית וגם שהרי זה בעולה ויורד ואינו ברור כנ"ל נכון, עו"כ רב חביב"א נר"ו וז"ל ואני נראה דהעיקר יש לעמוד על דברי הרב מחנה אפרים במה שהעלה בההיא דהמוליך פירו' דה"ע משום ספיקא ואילולי זה היה ר"ק והוא שקשה להיין זה דבר מוסכם שהרי במשנתנו בלא נכייתא בהדיא למסלקי להסור דהוי כמו הלואה ונחלקו הפוסקים אי הוי ר"ק או דרבנן דלדעת רש"י ור"י ור"ת והרא"ש כיון דהוי ספק אשו הפירות או לא הוי רבית דרבנן ואולם לדעת הרא"ש ור"ת והרמב"ן והרשב"א דהוי ר"ק דכיון דהוי הלואה כשיצאו הפירות הוי ר"ק אע"ג דהוי ספק כמבואר בי"ול סי' עק"ג ומטעם זה כתבו הרמב"ן והריטב"א בההיא דמעות יתומים דשרי למתני' שכר והקשו דאמאי שרי כיון דקביל עליה כולי תמונא במלוה כי יהיב כלום לאחריה הו"ל רבית קצוצה דומיא למשכנתא והי' הרמב"ן כיון דלא יהיב ליה אלא מינייהו לאו רבית קצוצה הוא כמ"ש כל זה בש"מ לב"מ בדק"נה ע"ד והיינו ודאי כסוברים דכיון דאיכא הלואה אף דסבך אחי ליוואה ספק לא אתי הוי ר"ק וא"כ בהא דהמוליך פירות ממקום הזול למקום היוקר משום דהוי דרבנן דהרי אם יש לך לומר דהוי ר"ק אף בספק הוי ר"ק לדעת הרי"ף והרמב"ן ודעימיה ואף לרש"י ודעימיה הסוברים במשכנתא דלא הוי ר"ק משום דהוי ספק הכא לא הוי ספק כיון דהשתא מיהא הפירות הם ביוקר שם ובתר מעיקרא אזלינן כמו ליוה מאה במאה ועשרים והוזלו אה"נ דהוי ר"ק משום דבתר מעיקרא אזלינן ומה שכתבנו לעיל בראשית דברינו ביישוב דבר זה אינו נראה כמפורש בש"ס דאי בתר סופא אזלינן ליכא לא נשך ולא תרבי' לכי דברינו גם אם נזיל בתר סופא הכא איכא נשך ותרבית ומאי דאזלינן בתר מעיקרא היינו משום דנת' שמה אזלינן וכמ"ש בש"מ שם בשם הרא"ד ולכן נ"ל דה"ע דמוליך פירו' משום דאי שולח הלוה הואקפירו' שם במקום היוקר הם שוים נמי ביוקר ואינו צריך לשלם יותר ואף דאיכא הוצאת הדרך ואחריות אין זה רבית דמיגכב טובא לאסור מן התורה ועיין בש"מ במציעא גבי איזהו נשך שכתב וז"ל שהרבית של תורה היא קצוצה ונראית חסרונו לעין וקרי ליה נשך אבל רבית דרבנן שאינו נושך בתחילתו ואין חסרון ניכר אלא שהוא מתרבה מאליו כגון סאה בסאה כו' דלאו ר"ק קרי ליה תרבית ע"כ ומקבתי רש"י בההיא דהמוליך פירות בלע"ג נר' דאף בפירע במקום היוקר כמו סאה בסאה יה"ט כדפרישית עכ"ל

חיים מדבר לע"ן כהש"ל ועיין להרב פרי האדמה ח"ד ד"ל ע"א מ"ש בדברי הרב מחנה אפרים אלו ולהרב יד המלך בר"ד מהי' מ"ול ודוק בדבריהם וכמ"ש לעי' כי כן המורס מכל האמור מה שנר' לע"ד הוא דבלוה במקום א' זהובי' או מטבעות במנין כ"וכ לפרוע אותם במקום אחר ובאותו מקום פרעון המטבעות והזהובים ביוקר בלבי לדין המוליך פירות ממקום הזול למקום היוקר שצריך שיהיה שם במקום הפרעון כל אותן מטבעות והזהובים כמ"ש מהר"ר אלשקר בתשו'סין ומהר"י הלוי אחיו של הט"ז סי' ד' והכ"ב מים רבים בחיו"ד סי' ל"ח והרב פרי האדמה ח"ד לכ"ש יע"ג ואם יהיה הענין לה' שבמקו' ההלואה היו היוקים והמטבעות שליוה אותם ביוקר כמנין כ"וכ ובאותו מנין המטבעות נתחייב לפורעם לו

במקום

במקום הזול שאז מפסיד הלוה הזינן אם. כשהלוה עשה תנאי מפורש לפרוע לו במקום הפרעון אף שהן בזול. ועכ"ו נהרלה המלוה דהוי מקיל אבל אם נחדש אח"כ זה הזול יש לחוש לאיסור גזל ויש להשלים לו הפחת לדעת הרב המאירי ודעימיה או. לכחות יש לדיין לעשות פשרה ביניהם כהוראת מהרא"נ"ח ז"ל אשר הביאוהו רבני האחרונים והסכימו עמו רובא דרבוותא דרבנן בתראי וכמש"ל, ואם יהיה הענין כנדון דידן הכתוב בשאלה שלוה במקום אחד כ"וך זהובים ועשאן דתים כמנין גרוש כו"ך ע"מ לפרוע במקום אחר, ובמקום הפרעון המעות הם בזול שאז בתשלום סכום הגרוש צריך להוסיף זהובים מיותרים ממה שלוה צריך לחקור בענין שאם יהיה זה הזול בכל מיני מטבעות ואפי' בפרוטות אז איכא איסור רבית בתשלום סכום גרו"ש שלוה שנותן לו יותר דתים ממיני מטבעות שיהיו יתרים ונוספים ויש להוש לאיסור רבית כהוראת רב אחאי הרב הפוסק נר"ו וכ"כ במה שכתוב בשאלה שנושין בירידים הנקראים פיירייאש ובאחרים שלוקח סחורה מחברו לאורה שם במעות ביוקר ובשובו לעיר לשלם לו המעות בזול כמו שעושים בזה כמי דין אחד להם שאם יהיה זה הזול וזיוקר בכל מיני מטבעות אפי' בפרוטות איכא איסור רבית כאמור

אבן אם יהיה באיזה מטבעות שמחים הם ובפרט בפרוטות אשר עליהן הוי סכום הגרו"ש לע"מ' ההיכות אין נגרע מערכו וגם ליכא יקרון בהם או ליכא חשש איסור רבית כיון שעשאן דתים כגרו"ש חשוים לע' הגרו"ש למ' כרוטות במקום הלואה כמקום הפרעון זה נותן לו ואפי' אם ישלם במיני הזהובים שלוה היה נראה להתיר. כיון שעשאן דתים בסכום גרו"ש אלא דיותר טוב הוא שיפרע לו במין מטבע אחר דאז הוי היתר גמור ואם יהיה הענין להיפך דבסכום הגר"וש שלוה במקום הלואה הם המעות כולם בזול ובמקום הפרעון ביוקר נראה נמי דליכא משום גזל כיון דבסך גרו"ש שלוה בסך זה משלם לו במקום הפרעון ואף שמשלים לו הסך בזהובי' ומטבעות הסרים ממנין שלוה אין קפידא כיון שכך הבנו מעיקרא לשלם לו שיווי סך מה וכך היו שוים בעת ההלואה. ואם נשתנה אח"כ באנו למחלוקת הפוס' אי משלם לו הפחת או לא ואף כאן יש לעשות כסברת מהרא"נ"ה ודעימיה לפשר ביניהם כל זה נלע"ד לפום ריהטא, לאסוקי שמעתתא, אגב שירדתי דלא אילא דעתאי, וה' אלהים ינחני במעגלי צדק למען שמו. ואהיה תמים עמו, נס"וא הלא כה דברי אנכי אש צעיר

חיים פאלאג"י

תשובה גם על השאלה הזאת השיב עליה אמיל לבאי, הרואה אומר נרקאי הוד והדר אחרי שנחבורה, בקי בחדרי תורה, מסיק שמעתתא אליבא דהלכתא, הרגימו נהוריתא, מעלי הרב השלם המלאך רפאל הלבי ישראל. כמה"ר **רפאל קאלאמרו** ר"ו ושמרו כרועה עדרו אכי"ר ולפי רוב הענו שלא אלי תשובתו הרמה, שכלכל בחכמה, ויהי ידיו אמונה, ואם שאיני מופנה דקקתי את עצמי בעבור כבודו גם איש שלומי, אותבי ורעי על אוכנו, לעשות רצונו וזה החלי בעזר משדי, עוזר לי גס"ד

פתח דבריו יאיר כתב כח"ר גר"ו וז"ל הנה נפ' הרבית שנינו דע"א ע"כ א"ר מלוה ישראל מעותיו של גוי מדעת הגוי אבל לא מדע ישראל כיצד ישראל שלוה מעות מן הגוי ברבית וביקש להחזירם לו ומצאו ישראל אחר ואמ"ל הנם לי ואני אעלה לך כדרך שאתה מעלה לו האסור ואם העמידו אצל הגוי מותר ופריך כיון דאין שליחות לגוי. איהו ניהו דקא שקיל רביתא מניה ומוקי לה דאמ"ל הניחם ע"ג קרקע והפטר אושנשל ונראן ניד לא וכה בקבלתו לגוי ואינו חייב לגוי כלום אלא לישראל וכשנותן רבית לגוי הרי הוא נותן בעבו' ישראל המלוה וכותרו נגד הגוי והוי כנותן לישראל עצמו ומשני דהאמ"ל הניחם ע"ג קרקע והפטר והלוה ישלם מע"ג קרקע בכיווי הגוי להתחייב לו קרן ורבית וקספורוע לגוי הרבית אינו נשנאל ישראל שהרי כבר פטרו הגוי כו', אבל כשלא הניחם ע"ג קרקע אלא א"ל תן לפ' לישראל והפטר ואני מהנה עמו שיתן לי קרן ורבית היה אסור אפי' שעתה אינו פורע לו רבית לפטור לראשון שהרי כבר פטרו הגוי מ"מ כיון שקבל המעות מיד ישראל הראשון שהיו עד עתה באחריות נראה כנותן לו רבית אפי' דהינו מתנה עמו אלא הגוי ע"כ וכ"כ הרא"ש והטור בי"ד סי' קס"ט והרמב"ן בחי' לב"מ בכח"י כתב דגם באומר תן והפטר אסור מדינא דהלואה קדמה לפיטור דלא פטרו אלא לאחר שיתנם לישראל שני ובאו' הלואה יע"ש, וכ"כ בש"מ בסוגיין בשמו ומשם הרי"ף והר"ן למן הדין אסור והוי ר"ק והרשב"א הכיב ע"ד הרמב"ן דלעולם ההלואה והפיטור באים כאחד ולא אסיר כ"א מדרבנן דמיחזי כנותן רבית מחמת מעותיו של ישראל וא"כ כיון דזוזי דישראל ניניהו ובאו' הלואה ברבית באו לידו הו"ל כמלוה מעותיו ליתן רבית לאחר דמל"ת אסור כיון דמתמתיה יהיב עכ"ל

חיים מדבר הנה מ"ש כח"ר נר"ו בשם התוס' דב"מ דע"א ד"ה בשלמא שכתבו מילתא בטעמ' דבאו'מן לו והפטר אסו' משום דכיון דקני' המעות מהישראל הראשון דהיו על עתה המעות באחריות נר' כנותן לו רבית אפי' שאינו מתנה עמו אלא הגוי עכ"ל. בוונתם בזה כיון דהיה מחוייב הישראל ראשון לגוי באחריות מעות אלו וכדי לפטור את עצמו מחיוב זה מסרם לישראל השני שקבלם הישראל השני הוא דנפטר הוי כנותן לו רבית כיון שזה ישראל השני עליה דידיה הוה רמיא חיוב זה יצא שעה שמסרם לישראל השני ובמסירתם בא לו פיטור זה, וכ"כ הרא"ש בפרק א"נ סי' ל"ן והטור בי"ד סי' קס"ט וז"ל כיון שקבל המעות מיד ישראל ונתנם כדי ליפטר בכך מן הגוי נראה כנותן רבית לגוי בשבילו יע"ש, וכ"כ הר"ן

סימן מד ס"ט

שאלה ראובן היה דחוק למעות וביקש ללוות מגוי אחד סך מה ברבית ולהיות שלא היה לגוי מעות מזומנים אמר לר' הגוי שילך אצל שמעון וילוה לו בעדו לחשבון סך מה דשמעון הנז' הוא נושא ונותן עמי וכתב הגוי טא"ב"ינ לב' אין קבל ממנו כל הסך הנז' והלך ראובן ונתן לב' הטא"ב"ל הנז' וב' נתן לר' המעות, ור' הוא פורע לגוי הרבית ולכשהגיע אם יש שום רבית בזה כיון דהמעות קבלם משמעון יורינו המורה לצדקה ושכמ"ה

אך הר"ב בש"מ שם בם וגיון וגם הריטב"א הביא לה"ע יע"ש וכ"כ הרב נ"י שם והג"מר בפא"נ סי' תל"ט, והנר' לק"ד מלברי הראשונים שכתבו דהוי כנותן רבית לגוי היינו כיון דזה נוטל מיד ישראל כדי ליפטר אסור כיון לנכנס ישראל הב' במקומו בחיוב ישראל הראשון ונמצא דהפיטור הוי בהלואת רבית של חבירו אסור וכן הבין בפשיטות בכונת דברי התוס' הרב ל"מ ה"א הי"ל ר"סי ב"ך יע"ש ואין זה ענין מתו' הרשב"א ע"ד הרמב"ן שם בש"מ מביטורו והלואתו בא"ס כאחר יע"ש ועיין להרב לשון למודים בה' רבית סי' ע"ל דרצה לו' להתוס' חלוקים בטעמם בזה עם הרנ"י יע"ש

ולעד"ן לגם התוס' קיימי בטעם הרנ"י ושאר הראשו' והכי יש להכריע מדברי הרא"ש דעל הרוב קאי כשיטת התוס' ומבוארים שם דבריו שהם כדברי הרנ"י וטעמיה א"נ יש לכו' לדברי התוס' ע"ד שכתב הרשב"א ה"ל בש"מ דכיון דהוא נתחייב לגוי באחריות הרבית הוי כאלו הוא מלוה לישראל הב' ב"מ ליתן הריבית לגוי יע"ש מ"מ יותר נראה לפ"ש כשיטת הרא"ש גם נראה לק"ד מלבריהם דרבנן שכתבו דהוי כנותן רבית לגוי דאין איסורו באומר הגוי לישר' תן לו והפטר מל"ת כ"א מלברי סו' וכ"כ הנ"ח בר"סי קס"ט דאין איסו' כ"א מד"ס שהרי אינו נותן רבית לגוי כדי לפטור הראשון דהרי כבר פטרו הגוי כו' וסיים וכתב וכ"כ התוס' והרא"ש להדיא יע"ש ובתוב נ"ש בסו"ל דנראה כנותן רבית לגוי כו' לאו הוא שכתב וכ"כ התוס' והרא"ש להדיא יע"ש וכ"כ הפרישה שם סק"ב והש"ך בסק"ל, ולפי טעם הראשון של הפרישה וטעם הרב"ח שכבר פטרו הגוי כו' נראה דאין חילוק בין אם מתנה הגוי עם הישראל הב' על הרבית בין אם מתנה עם הראשון שיתן הרבית לגוי

וראיתי להרב מהרש"ח בתשו' בס' מ"י סימן י"ב שהביא מ"ש מהרי"ך בשם תלמידי הרשב"א ור"ין שיש מתירים וחילק דכשיסד' הוא המתנה הוי ר"ק כו' יע"ש ויש להשיב ע"ד דנראה דכל שאמר לו והפטר אפי' יהיה המתנה ישראל לא הוי ר"ק מל"ת כ"א מל"ס וכן נראה מלי התוס' שכתבו ואפילו מתנה הגוי כו' דהיה ס"ל דהיה מותר לגמרי עכ"ו כתבו לאיסור מדרבנן אפי' מתנה הגוי לל"מ כשמתנה הישראל ודוק גם ראיתי להרב ל"מ שם בסי' ב"ך דאחר דהכריע דהוי מל"ס תמ"ה יקרא ע"ד מרן בש"ע ר"סי קס"ט שכתב לאסור בפתס דנראה דשוה לדין שכתב בתחילה לאסור מל"ת והוי ר"ק והא ליתא וא"ל ולעד"ן דלק"מ דמ"ש מרן בדין זה לאסור בסתם ולא ביאר שהוא מל"ס להדיא הוא משום דלא, מלא מי שכתב כן בפי' אלא דאנו מכריחים הדבר דצריך להיות איסורו מל"ס אבל מרן דרכו לכתוב מה שנמלא בפוס' בפי' ובדין שכתב בתחילה לאסור והוא ר"ק כבר הגיהו מ"ורס שם ודוק וזולת דלפי דברי הרשב"א שם בש"מ בטעם ב' ותהר"ף שם דהחזיקו בטעם של הראשונים הנז' דה"ע דבאומר תן לו והפטר אסיר היינו משום דהישראל לא נשתלח על שמסר לישראל הב' ועובר משום לאו דשימה כו' יע"ש ופשט דבריהם אלו דתהר"ף נראה דאיסרו מל"ת וכדברי הרשב"א בטעם הב', וכן ראיתי להרב כהונת עולם בסי' קס"ט שכתב דמדברי הפוס' שבדפוס נראה דאיסורו הוי מל"ס אך בסי' כ"י לר"ף כתב דעובר משום לאו דשימה כו' יע"ש דנראה דאסיר מל"ת והיינו הך דהביא בש"מ משם תהר"ף דס"ל כרבנו ר"פ והפטר לאו דוקא אלא לאו גמור מל"ת אלא דכיון דאיסור רבית הוי משעת מסירה משום לא תשימון הרי כאן איסור דקוא המסים ליד ישראל הב' בשעת מסירה ועובר משום לאו דשימה אלא דאפשר דלא אסיר מל"ת כיון דהגוי פטרו והרבית הוא בא מיד ישראל הב' ליד הגוי ומ"ש א"כ הוא עובר משום לאו דשימה דאמסירה הזאת היא עצמה השימה אלא דקל"ש לאו זה דלא הוי לאו גמור מל"ת כיון דהגוי פטרו וכבר תמינו בכה"ג בש"ס ובפוס' דעובר בלאו ל"ד ודוק

ומעתה יש להשיב ע"ד רב נהורא"י נר"ו דאהר שהביא ס' התוס' והרא"ש ז"ל והטור והרמב"ן דס"ל לאסיר מדינא סייס וז"ל וכן הביא בש"מ שם בשנ' משמו ומשם הר"ף והר"ן דמן הדין אסור והוי ר"ק והרשב"א כו' ז"חד ולמה שנתבאר כולם שוים לטובה התוס' והרא"ש והטור ודעי' דאיסורו אינו כ"א מל"ס וכ"מ"ש כן להדיא גם רבני האחרונים ולא מצינו כ"א להר"ף והרשב"א דס"ל דהוי מל"ת ובדברי הר"ף כבר עיללנו בהו קצת דאפ' דהוי מדרבנן, קואמת דראיתי להרב קרית מ"ד בפ"ה ממ"ול ה"ד דמ"ד דרצה להכריע קצת מדברי הרמב"ן והר"ן דס"ל דאיסורו הוי מד"ת, דא"כ למהנלחך ליטב ההיא דק"ל מדרבינא כיון דאין האיסור, אלא משום דמחזי כרבית גימא דפליג רבינא כו' וא"ד, ולעד"ן דאין זה יהכרע כלל דמש"ה ס"ל להרמב"ן והר"ן דאיסורו מד"ת כאמור, ועיין למהר"ס אלגזי נס' א' בפי' דברי התוס' אלו ומ"ש הרב נמה"א ה' סלוחין ר"סי ב"ך ודוק, עו"כ הרב הפוסק נר"ו וז"ל נראה לעת הרמב"ם בכ"ה לת"ול ה"ג ובע"הת שער מ"ו ה"ב סי' ד' דכתבו דכל דלא נטל הגוי ביד הוי ר"ק כנראה לגם באמר תן לו והפטר הוי ר"ק זולת מאי דאשכחן בש"ס דשרי והיינו הניחם ע"ג קרקע והפטר ועיין בבע"ה דרל"ו עכ"ל,

חיים מדבר כשאני לעצמי איני רואה הכרח מלברי הרמב"ם דס"ל דבאומר הגוי קבלו והפטר דאסיר מל"ת והוי ר"ק דאם כה' הרמב"ם דהוי ר"ק על סיעו' הגוי ויחן ביד ישר' זהו כשהע' חסר דהגוי לא פטרו לישר' הא' אבל כל שפטרו הגוי לישר' הא' אה"נ דעדי' מנשא ונתן ביד וכדע' המתירין לגמרי למותר גמור ומה שלא כתבו הרמב"ם בפי' הן ז משום דאין דרכו לפסוק כ"א מה שמוצא בש"ס ובדברי רו"ל בפי' והכי נמי נראה דאין הכרח מדברי הרב בע"הת בשער מ"ו שכתב לדברי הרמב"ם די"ל דדוקא כשהגוי לא פטרו הוא שכתב והחמיר דהוי ר"ק וכמו שבק הדבר מפו' בדברין שם באותו שער ח"ל סי' י"ל דרל"ג ע"א שכתב להדיא דמ"ש בש"ס דהיכא דנשא ונתן ביד למותר הוא אפילו דלא פטרו הגוי לישראל דאי נפטרו עדיף טפי ורצה להכריע דהניחם ע"ג והפטר עדיף טפי מנשא ונתן הגוי ביד והשוה הנס לו והפטר להא דהניח' ע"ג קרקע והפטר כמבואר שם בדבריו להדיא וא"כ איך כתב לגם הרב בע"הת ס"ל דבאומר תנם לו והפטר דהוי ר"ק ואסיר דלק"ד נראה אדרבא שהוא מכת המתירים ואע"פ דהבע"הת איירי שם במלוה על המשכון הרואה יראה דהכ"ג ס"ל דבאומר תנם לו והפטר שהוא מותר כמבואר שם בפשט דבריו ומה שציין כה"ר נר"ו לדברי הבע"הת שם בדל"ו אין הכרע כלל דהנה שם בדרל"ו רע"א הביא משם תשו' ר' משולם שכתב וז"ל ואכי' העמידו אצל הגוי וא"ל הגוי לישראל תן לו אסור על שיתן בידו כו' יע"ש דודאי כה"ג דלא אמר לו תן לו והפטר כ"א קבלו סתם ודאי דאסי' לכ"ע גם שם בדרל"ו ע"ל הביא משם הר"מ מנרבונא ז"ל שכתב וז"ל מה לי הניחם ע"ג

כו׳ מה לי תנם לפ׳ בשליחותי והפטר ועוד נר׳ להכריע דאין לומר דלדעת הרמב״ם ובע״הת דס״ל דבאומר תן לו והפטר דהוי ר״ק מאחר דמצינו לרבני האחרונים ז״ל שרכין הלכה הפרישה והש״ך והט״ז שכתבו בפשיטות לאיסורו מדרבנן ועוד אתריין הרב ד״מ דהכריע גם הוא כדבריהם והוסיף לתמוה ע״ד מרן שכתב מסוג׳ בפסח כנר׳ דהשוה לדין דלעיל דאסור משום ר״ק והא ליתא כו׳ יע״ש ואם כדברי כת״ר נר״ו דבדעת הרמב״ם ושבע״ת נראה דס״ל דהוי ר״ק איך חבריהו הרבנים הנז׳ וכתבו בפשיטו׳ דלא הוי ר״ק וגם אתי תקשה הרב ד״מ ע״ד מרן אות ע״כ נ״ל כדכתיבנא והוא ברור

ע״פ רב אחאי הרב הפוס׳ נר״ו וז״ל ולדעת הריטב״א ורבו דבאומר תן לו והפטר שרי לגמרי ול״ל קאמר הש״ס תניחם ע״ג קרקע וכ״ה דעת הרמ״ך ור׳ משה ב״ר טודרוס להתיר כמ״ש כל זה הר״ב בש״מ שם ומרן הב״י ז״ל בי״ד ר״סי קמ״ט הביא משם תלמידי הרשב״א שכתבו משם הרמב״ם להתיר דהוא מן האוסרים ודעת ר״ין ג״כ להתיר עכ״ל

חיים מדבר ולבר השיבו ע״ד הרב ר׳ משה אלו הרמב״ן והר״ן שם בש״מ וס״ל לאסור יע״ש אבל מ״ש הר״ב שם בש״מ בסוגיין דקנ״ה ע״ב שכתב משם הריטב״א וז״ל ויש לר׳ משה בן טודרוס בשמועה זו דברים שאינם מחוורים ולהכי לא כתיבנא כו׳ יע״ש הנה הגם דכיוון הריטב״א ע״ד ר״מ אלו שהביא הרב שם בדקמ״ט ע״פ יע״ש מ״מ אין השגתו על דין זה שכתב דבאומר לו תן לו והפטר למותר דהרי גם הריטב״א הוא מכת המתירים כמ״ש שם בש״מ ובהי׳ לפס פיש״מ והוא ברור ומדברי הרא״ל בש״מ בסוגיין דלהב הניחם ע״ג קרקע והפטר ונטלם משם ואפי׳ הושיטם לו ישראל מותר כו׳ יע״ש אין הכונה דבמקום הנחה ע״ג קרקע הושיטם הישראל וס״ל דבאומר הניחם ע״ג קרקע או תן והפטר מהני אפי׳ שלא הניחם כו׳ אלא הכונה ואפי׳ הושיטם הישר׳ אחר שהניחם ע״ג קרקע וכסקו להוציא מוהר ומ״מ למדנו לדעת הרמב״ן מ״ש ע״ד ר״מ אלו וממ״ש איהו גופיה בפי׳ סוגיין בס בש״מ בשם ר״א דס״ל דהב״ן דמותר גמור גם באומר לו תן לפ׳ והפטר ודחאו וגם ממ״ש בשי׳ כה״י לב״מ כמ״ש כה״ר , הנה בתלתא דוכתי אלו הויא חזקה דס״ל דבאומר תן לו והכטר אסור וכיון שכן הוא מן התימה למרן הב״י ז״ל שכתב משם תלמידי הרשב״א שכתבו משם הרמב״ן ז״ל להתיר כיון דהרמב״ן גופיה הוא מהאוסרים וכמו שלבר הרגיש מזה כת״ר נר״ו

אכן נעד״ן למעיקרא קו׳ ליתא שהרי מעולם לא כתב מרן על שם תלמידי הרשב״א ז״ל בשם הרמב״ן להתיר כי דברי מרן כך הם דאחר דהביא ס׳ התוס׳ והרא״ש דס״ל לאסור כתב וז״ל וכ״כ הג״מר ותלמידי הרשב״א בשם הרמב״ן כו׳ יע״ש וכונתו פשוטה דכניה למציאה דתלמידי הרשב״א בשם הרמב״ן לדסמיך אלכני פניו לס׳ האוסרים ולא קאי לאחריו והא״ך כתב ור״ין שיש מתירים והרואה יראה שחסר חי׳ כתב מן הס׳ וכצ״ל ור״ין כתב שיש מן המתירים והכי הוא האמת דבל״פ אין הלי מיסב דאפי׳ למה שהבינו כה״ר נר״ו דתלמידי הרשב״א משם הרמב״ן קאי אלאחריו לס׳ המתירים הו״ל למרן לכתוב ותלמידי הרשב״א כו׳ ור״ין כתבו דיש מתירים וכיון דלכל הפירושים כאן חסר תיבה אחת מלי׳ מרן או כתב בלשון יחיד או כתבו בל׳ רבים לזה ספר קדמוני לו׳ לחסר חי׳ כתב ויבוא הכל על נכון דמ״ש ותלמידי הרשב״א משם הרמב״ן ז״ל לנעיל קאי לס׳ האוסרים ור״ין כתב לס׳ המתירים ובזה לא יקשה לן לדברי הרמב״ן דאחרי אהדדי וזה נר׳ לק״ל אמת ויציב בכונת דברי מרן ואפי׳ אי יהיבנא ליה כל דיליה דכונת מרן במה שהביא לתלמי׳ הרשב״א דקאי לאחריו והכי מורדף לאחריו נראה דל״ק דכ״ל דתלמידי הרשב״א בשם הרמב״ן ור״ין כתבו שיש מתי׳ והיינו שכ״ל תלמידי הרשב״א על שם הרמב״ם כדברים האלה והיינו דאף דהרמב״ן כתב דיש מתירים וכמו שמצינו לפי האמת דגם בו הרשב״א לי׳ הרמב״ן ושם כתוב בלשונו״א להתיר וכמ״ש לעיל ולאו להרמב״ן עצמו איהו גופיה כתב להתיר ואה״נ דלדידיה אסור ולמו שבא הלבר מפו׳ בב׳ מקומות הנז״ל אלא שהביא בשם י״א ולית לי׳ ס״ל ומה שמרן לא השמיענו עיקר ס׳ הרמב״ן לאוסר בדין זה י״ל דלא הוה בידיה אנפי לשונות הרמב״ן לדי להוכיח דעתו אם אוסר או מתיר ומל׳ תלמידי הרשב״א הכפר דלא היה בו שו׳ הוכחה בדעתו של הרמב״ן לאליא לכן לא צירף מרן דעתו של הרמב״ן בזה לס׳ האוסרים , ואולם אנן בדידן בהגלות נגלות ס׳ הרמב״ן דהוא מהאוסרים ודאי דמ״ש תלמידי הרשב״א משם הרמב״ן דיש מתירים היינו ע״ד שכתבנו וזו היה נראה לומר בכונת ודברי מרן לפי דעתו של כת״ר אבל לעד״ן האמת כדכתיבנא

וראיתי להרב ד״מ ח״א חי״ל בר״בי ב״ף דמ״א ע״ב שכתב וז״ל כתב מרן בב״י דכ״כ הג״מר ותשו׳ הרשב״א בשם הרמב״ן אך כתבו תלמידי הרשב״א ור״ין דיש מתירים בזה עכ״ל תנה מבואר מדברי הרב ד״מ דהבין שמ״ש מרן ותלמידי הרשב״א קאי אדלעיל מיניה לצרף אותו עם האוסרים וכמ״ש אנן יל׳ עניי בפי׳ ראשון בכונת דברי מרן ודוק

ואולם מ״ש הרב ד״מ אך כתבו תלמי׳ הרשב״א ור״ין שיש מתירים לא ידעתי מהיכן מכיק לה הרב ד״מ דתלמידי הרשב״א כתבו דיש מתירין כיון דלשון מרן במה שהביא לתלמידי הרשב״א כבר פי׳ דקאי אדלעיל ואם נאמר דס״ל כפי׳ רב׳ שכתבנו דתלמידי הרשב״א בשם הרמב״ן ור״ין כתבו דיש מתי׳ קאי לאחריו א״כ לכ״ז לא נפיק מל׳ זה דתלמידי הרשב״א כתבו משם הרמב״ן לאסור ואם כונת הרב ד״מ הוא להגיה בדברי מרן ולגי׳ הכל כתבו תלמידי הרשב״א ור״ין שיש מתירים הרואה יראה דהוא דוחק להגיה בלשון מרן דגהה כזאת אחר דלקעד״ן האמת הוא כמ״ש ומה גם דלדברי הרב ד״מ חסר תי׳ כתבו ויותר נר׳ דחסר תי׳ כתב והכל מתוקן וכאמור

גם ראיתי להרב מהרש״ח בס׳ משפטים ישרים סי׳ י״ב ד״י ע״ג שכתב וז״ל כתב מהרי״ק שכתבו תלמידי הרשב״א ור״ין שיש מתירים בזה יע״ש ויש להרגיש דאם הבין בכונת דברי מרן במ״ש לתלמידי הרשב״א בשם יש מתירים הרי זה כתבוהו בשם הרמב״ן והרי הרמב״ן הוא מכת האוסרים וכמ״ש שם הרב סמוך ונראה וז״ל ואע״פ שראיתי מי שסובר דאם אמר הגוי תנם לפ׳ והפטר והוא יתן לו דמותר לא ראיתי מי שהסכים לס׳ זאת והתוס׳ והרא״ש והרמב״ן חולקי׳ בזה יע״ש , הרי דכתב דהרמב״ן הוא מהאוסרים אם לא כנאמר דהרב הבין בפי׳ דברי מרן כפי׳ הב׳ דתלמידי הרשב״א דכתבו בשם הרמב״ן הוא דהרמב״ן כתב דיש מתירים בזה וליה לא ס״ל וכמש״ל וכ״נ מתי׳ הרשד״ם חיו״ד סי׳ ס״ד והוא מן התימה איך לא זכר כת״ר לדברי הרב ד״מ ומהרש״ח אלו ולא תשו׳ הרשד״ם

פסקל"ס כבר הניחה כת"ר לקמן ושם הכתוב בס"ד מה שיש לעמול ע"ד הרשד"ס

ואת זה קל"ל בדברי מהרש"ח אלו דאחר שהביא ס' המתירים שכתב מרן משם תלמידי הרשב"א ור"יו עב"ז לחלק יצא בין כ"ד דהמתנה הוא ישראל א"כ מאי האי דכתב אח"ך ואע"פ שראיתי מי שסבר דאם אמר הגוי תנה לפי והפטר והוא יתן לו מוחר לא ראיתי מי שהסכים לס' זאת כו' דהרי ס"ו סיא היא מ"ש תלמידי הרשב"א ור"יו וע"ז הוא דהולקי' התוס' והרא"ש והרמב"ן א"כ חו מה הוצרך לכפול הדבר ולומר לא ראיתי מי שהסכים לזה ואם כונתו הוא דאע"פ שכתבו תלמידי הרשב"א ור"יו שיש מתירים מ"מ הם לא הסכימו לס' המ"ת הלזו א"כ קשה דנלא"ה עלה קאי לעיל מזה ולחלק יצא ואם נאמר דכונת דבריו במ"ש ואע"ש שראיתי מי שסובר שאם אמר הגוי תנה לפי והפטר והוא יתן לו מוחר דהיינו הישראל הראשון הוא המתנה ולא הגוי והוי קאי לישראל תב' דאומר לו הראשון שיתן לגוי מלבד דאין הל' מוכיח כן זאת ועוד דאם הוא כן אין צריך להביא דהתוס' והרא"ש והרמב"ן דחולקים בזה דגם המתירים מודו בזה דאסור וכמ"ש לעיל ופ"ק דאפי' דאין פרשה מדברי הרמב"ן ז"ל ור"יו דמסכמים לס' היש מתירים אלו, מ"מ הרי מצינו להבע"הת דמסכים לס' הי"מ וכמ"ש ג"כ בשם הר"ס מנרבונא ועוד מצינו שלמים וכן רבים דקיימי בסברא הלזו הריטב"א ורבו והר"ס בר"ט והרמ"ך ודעי' אלא דמכל הני רובא דרבוותא ל"ק דיל"ל דלא נדפסו בימי מהרש"ח אבל ממ"ש הרב בע"הת קשה ואיך כתב דלא ראה מי שהסכים לס' זאת באופן שדברי מהרש"ח אלו כעת צ"ע

עוד יש לעמו' בדברי כת"ר נר"ו במ"ש להריטב"א ורבו ס"ל להתיר דהרי הריטב"א לא כת'כ"א וכן דעת ר'ולפי מ"ש אני יצני במ"א הוא דכסבות' הריטב"א כס"ר כונתו על הרמב"ן וא"כ ק' דהרמב"ן גופיה כתב להפך אלא שלדעת הרב כנ"הג בי"ד סי' ק"ם הג"הט אות ז' נראה דכונתו הוא על רבו הרא"ה ובהכי לק"מ ודוק

עוקיל בדברי כת"ר נר"ו במ"ש ולדעת ר"יו ג"כ להתיר א"ד דמניין יצא לו לדעת ר"יו להתיר דלדרבה מדהביא מ"ש ר"יו שם במשרים נתי' ח' ח"ו וז"ל אבל א"ל הגוי תנהו ביד הלוה הנ'והפטר אסור ויש מחלוקת בזה עכ"ל הורה לדעת דלעתו הוא כהאוסרים מדלהכ בתחי' בסתם וכבר הערים לנו הרב כנ"הג וכנלא כייל לן בתז'ח בכללי הפוס' אות ס"ב משם מוהרי"קו ומהר"ש הלוי ומהרימ"ט ובשכנ"הג שם אות ט"ו בשם הרמ"ע דס"ל דפוסק שהביא סברא א' בסתם ואחר כך מביא חולק על זה דלדעתו כס' דהביא בסתם יע"ש וה"נ דר"יו הביא בתחי' ס' האוסרים בסתם ואחר כדכתב ויש חולקים ודאי דכוונתו להסכים כס' שהביא בסתם ויכן נראה מלשון מרן שכתב בשם ר"יו דיש מתירים ולא כתב ור"יו מתיר גם הרב ד"מ ומהרש"ח הבינו וכתבו דר"יו כתב דיש מתירים ולא נקטו בלשו' ש"כב לדעת ר"יו גופיה דס"ל דהבינו דלדעת ר"יו כס' האוסרים וכס' שכתבה בסתם ודוק ,

עו"כ הרב הפו' שיח"ל וז"ל ונמצא לג' סברות בדבר זה באומר תן לו והפטר דיש מתירים ויש אוסרים לגמרי מד"ת והוי ר"ק ויש סוברים דאין אסור מעיקר הדין כי אם משום דנראה כנותן רבית מממתיה כיון דלא זכה הישראל הב' במעיותיו בצל הגוי ומצות ישראל נינהו וזהו לעת מרן בריש סי' קס"ט עכ"ל

חיים מדבר האמת הוא כן דיש מקום לומר דדעת מרן נמי לאיסורו מד"ס וכמ"ש הרב ש"כ שם בס"ק ד' ומכל מקום כבר כתבנו דהרב ד"מ תמה ע"ד מרן דסתם וכתב אסור דנראה דקא מסוה לדין דלעיל מיניה לאסור מד"ס והוי ר"ק ואם פלקד"ין ליישב דעת מרן מקו' הד"מ וכמש"ל עכ"פ היה לו לכת"ר לעורר בזה ולא לכתוב בפשיטות שדעת מרן כש"ע כן כיון דדברי הרב ד"מ עומדים לנגדינו , וגם דברי מרן אינם ברורים כ"כ דס"ל דלא הוי אסור משום ר"ק כיון דדבריו באו סתומים ולא כתב דהוי כנותן רבית כו' כדברי הטור וכמ"ש הרב הלבוש לבזה שהיה כותב דהוי כנותן כו' היה מלמדינו דאין איסור מעיקר הדין ואם דאין זה קו' למרן כמש"ל מ"מ אין להוכיח דס"ל הכי להדיא דליכא הוכחה כלל ודוק

עו"כ מני"ר וז"ל ומכל מקום באומר הן סתם ולא א"ל והפטר הוי ר"ק לכ"ע כיון דלא נפטר מהגוי ופוטר עצמו בדברי'הבירו הו"ל כאלו בא הרבית ליד ישראל המלוה ואפי' דהוא לא קץ הרבית כלל עם הב' שהוא הלוה כיון דהוא חשוב מלוה דמעותיו נינהו והרבית בא לידו לאשכונו כהאמור נמצא דבא לידו רבית קצוצ'ותמהני ממהרשד"ס בחי"ד סי' ס"ד שכתב דלס' המתירים בתן והפטר דגב בלא הפטר מתירים יע"ש והוא היתא דלא מצינו מי שסובר כן והכך רואה דאפי' בתן והפטר יש כמה מודולי הפוס' דס"ל דהוי רבית קצוצה ואיך ירכן להתיר גם'. ואיך יתורץ קו' הס"ם דפריך כיון דאין שליחות לגוי איהו ניהו דקא שקיל רביתא וצ"ע

חיים מדבר קו'דמקשה כת"ר למהרשד"ס דאיך כתב וז"ל דאפי' תלמידי הרשב"א וי"ט שכתבו דיש מתירי'כשהעמידו אצל הגוי היינו כשנסתלק הישראל הראשון מן הגוי או שאמר ליה הפטר הו ואפי' לא א"ל אלא תנם לו היה אפש"ל דיהיה מותר לדעתם אפי' דרבו התוס' אפי' כשאמ"ל הפטר עכ"ל דהרי כיון דלא אמר הגוי והפטר אלא תנם לו סתם מה מקום לו' דיהיה מותר הכי' לס' המתירים כיון דאין שליחות לגוי וכמ"ש בס"ם , האמת אגיד דקו' זאת שלי היתה ע"ד מוהרשד"ס וערתי הרבה למצוא ישוב לדבריו ולא מצאתי ואדרבה הייתי תמיה בנפשו, הרב שכתב דאפי' לתלמידי הרשב"א שיש מתירים כו' היינו כו' להבין בכונת דברי מרן במ"ש ותלמידי הרשב"א כו' קאי לס' המתירים כמו שכידהנו לעיל מ"מ הרי מבואר תמה דסמך מרן דברי ר"יו שכתב דיש מתירים שהוא על דין זה באומר הגוי תן לו והפטר וא"כ מאי האי דקא מתיק ואומר שיש מתי' כשהעמידו אצל הגוי היינו דנסתלק הישראל הראשון מן הגוי או דאמ"ל והפטר דאיך היקשם לחרי גבי והיינו כ"א חדא דהיינו בדין זה עצמו דאומר לו תן לו והפטר הוא ליקח במה שהעמידו ישראל הראשון לישראל הבי אצל הגוי ונסתלק הישראל ראשון דהיינו סילוק גמור דאומר ישראל הראשון לגוי הרי אני מסולק ממך ונכנס בתקומי זה וממנו התבע הרי על זה איירי הס"ם כמ"ש ואם העמידו אצל הגוי מותר וצל זה מק' הס"ם דאין שליחות לגוי וא"כ באופן זה אין מקום התר כלל וגם תלמידי הרשב"א ור"יו לא דברו בהכי כ"א היתר אחר על אוקמתא זאת וא"כ איך עשה מחלוקה אחרת להתיר בזה דליתא

והיה נר' לכונת מוהרש"ל ס' היא כלפי מ"ש הריטב"א בש"מ בשם תשו' רבי' הגדול שם בפ' גיטין וכ"כ עוד לקמן בשם הרא"ש שם כשאומר הישראל הב' לראשון אני מסלק לגוי מנליך דמותר גמור יע"ש וא"כ מ"ש מוהרש"ל ואפי' לתלמידי הרשב"א שכתבו ליש אוסרי' כשהעמידו אצל הגוי היינו בשנסתלק ישראל הראשון מן הגוי כו' וכוונתו במ"ש דנסתלק לאו מעצמו כ"א לישראל הב' שילקו דבכה"ג הוי התר גמור אלא דאין זה נוח לי דמלבד דהלשון אינו סובל זה דעיקר הס' דהו"ל לשסילקו זאת ועוד דיש מתי' שהם מ"ש תלמידי הרשב"א לא היה האוסרים זה כ"א למ"ש תן לו והפטר ומה לנו לומר אוקמתא' ותריות אחרות, ועל הכל ק' מה הלשון או' ואפי' לתלמידי הרשב"א שכתבו שיש מתי' כשהעמידו אצל הגוי כו' למי שם עה לאלם לו' דיאמרו תלמידי הרשב"א כלבר הוה דיש מתירים כשהעמידו אצל הגוי לזהו גופא דברייתא דקתני ואם העמידו אצל הגוי מותר ועלה מק' ומתרץ דלוקא בהניחם כו' או נשא ונתן כו' ואי ניחא קמיה דמוהרש"ל לחלק עוי' תי' האי בסילוק ישראל וע"כ שכתבו הראשונים אף שהוא מן הדוחק ולכתיבנא הו"ל לו' דבש"ס אמרו ואם העמידו אס' ויש לחלק בזה ומה לו להביא לתלמידי הרשב"א דהם לא דברו בהכי כלל ולא יתכן שידברו בזה נגד הש"ס למוקי לברייתא בהעמידו אצל הגוי לאיסור אם לא על ב' התריות האמו' בש"ס ואם נאמר לכוונת לדברי מוהרש"ל הוא להבין בכונת לדברי תלמי' הרשב"א להתר העמידו למוקי הש"ס בהניחם כו' אוינבנא ונתן כו' כמו כן היכא עוי' ב' התריות אחרות סילוק ע"ד שכתבנו או תן לו והפטר, ומ"ש היינו כו' לאו שהוא ז"ל מחלק בהכי אלא הכל הם מתלמידי הרשב"א הרי יגיל עליו ריצו דמרן מהתינהו בהלא מתאת לדברי תלמידי הרשב"א עם לדברי רי"ו וריו"ו לא מיירי כ"א באומר תן לו והפטר ומהא דסילוק כו' וכיוצא לא הוזכר בשום מקום כ"א בדברי הראשונים המו' בש"מ וגם מרן שהביא לדברי תלמידי הרשב"א ז"ל אלו שכת' ליש מתי' לא קאי כ"א על פי' התוס' והרא"ש והג"מר דאופ"יא בתן לו והפטר וע"ן הביא לתלמי' הרשב"א לכתבו די"מ

וגם מה שהילש לנו דגם בלא אמר והפטר למתירים זה לא ידעתי מנ"ל ואדרבה יש להוכיח מהש"ס להפך וכמ"ש מנ"ר ואין לי' דהיליה דמוהרש"ל בזה הוא ממ"ש מרן בב"י בר"סי קס"ט ע"ד הטור שכתב אוקמתא דה"ס בהניחם ע"ג קרקע ולא כתב והפטר משמע דס"ל דהפטר דקאמר הש"ס ל"ד דהניחם ע"ג קרקע בהניחם והפטר משמע יע"ש ה"נ תן לו אצ"ל והפטר דוהפטר ל"ד דהן לו שאומר הגוי תן לו והפטר משמע דלא דמי כלל דבאו' הניחם כו' כבר נסתלק הישראל הראשון לגמרי אבל באו' תן לו עדיין הוא ברשותו ובנהיניהו זאת הוא נותן ליד ישראל הב' ואסור כפי הטעמים שכתבו הראשונים וכמש"ל ועיין להרב ד"מ שכ בתשו' סי' כ"ב שהביא לתשו' מוהרש"ל הללו ולא הרגיש עליו בזה כלל והוא תימא איך לא נתעורר עליו בכל זה,

והנר' ליישב בזה לדעת מוהרש"ל לפי מומר הנוסח מ"ש בכונת היש מתי' שכתב תלמי' הרשב"א דאפי' באומר הגוי תן לו דאפי' לא אמר הפטר דאפשר למרי' כלי שלא היקשי לן קו' הש"ס דפריך והא אין שליחות לגוי וכמו שהק' בה"ר נר"ו במה שנאמר בכונת דברי הברייתא דקתני

ואם העמידו אצל הגוי מותר דלאו לעמידו ממש ישראל הראשון לב' גבי הגוי פנים בפנים במעמד ג' וכמ"ש כן להדיא הרב מוהר"ש בר"ט ז"ל שם דש"מ שהוא אחד מן הסוברים להתיר באומר הגוי תן לו והפטר כיע"ש וע"ין הוא דק"ל להש"ס והא אין שליחו' כו' וא"כ במה שאומר הגוי לישראל הא' שיתן לישראל הב' נשליחותיה ל"ק דקי"ל אין שליחות לגוי וא"כ נמצ' לישרי מלוה לישראל והגוי כמתן קליתיה וע"ז התרץ הש"ס לתרץ דהמ"ל הניחם או דנשא ונתן דשתי אוקמתות אלו להם בלא מעמד שלשתן, אבל אה"נ אם יהיה הראשון דבאו למקום אחד במ"ג הרי קנה הישראל הב' לשם הגוי בקנין זה של מ"ג ובהכי נפטר הישראל הא' מהגוי וס"ל להיש מתירים שהביאו תלמידי הרשב"א כלעת הרי"ף ז"ל ודעימיה דס"ל דגם בגוי קונה במ"ג וכמ"ש הטור ומרן בש"ע ח"מ סי' קכ"ו ס' כ"ב יע"ש, ומה גם לפי מ"ר"י שכתבו התוס' בספ"ק דגיטין די"ג ע"ב ד"ה במ"ג והרא"ש שם סי' ט"ו וה"ל הטור שם כשהניתן גוי והמקבל והנפקד ישראל דקנה יע"ש, וא"כ אצ"ל והפטר דהרי קי"ל דבאומר אנהו לפי' במ"ג לכל, ומבני כס' הפוסקים דגם בהמחאה הו"ל פיטור בפי' התוס' והרא"ש והטור ודעימי' דס"ל דהפי"א אסור נראה דאפי' אם יהיה הענין תן לפ' והפטר במ"ג וס"ל דמ"ג קונה בגוי וגם אמר והפטר דבעו הם מחאה שיפטור בפי' כמ"ש הפוסקים ז"ל, עכ"ז אסיר משום חומרא דריבית למהוי כרבית אפי' דקנה מן הדין וכ"כ להדיא הפרים' נ"ל סי' קס"ט סק"ב, והחולקים דס"ל להתיר מד"ת כטעמו שלהרשב"א בטעם הב' והר"פ וכמש"ל אפשר להם קיימי כשלא היה הקנין במ"ג וה"נ לאי איכא מ"ג קנה להכי נראה להדיא מלברי הרשב"א שם בש"מ בסוגיין דכל טעמו שחלק בדין זה דל"מ תן לו והפטר משום דלא יש קנין לישראל הב' וכמ"ש ז"ל אלא מסתברא לטעמא דמילתא כדאמרי' בעלמא דהינו בתורת זכיה כלל וכיון שלו כי אמ"ל תנם לו לישראל הכרך והפטר נהי דישראל הא' נפטר מיניה מיהו ישראל ב' לא זכה ליה ווזי דישראל ניהו ואי בעי שקיל להו יע"ש לש"מ דגם הרשב"א דחולק ע"ז והסר אינו אלא משום דלא היה לו שום זכיה ולכן נתן טעמו דאפשר להוי ר"ק מד"ה, ואה"ן אם יהיה זוכה ישראל הב' מיל הראשון במ"ג ולאי דקנה וגם כטרו בפי' דאמר והפטר אפי' דקנה מהראשון יהיה אסור משום חומרא דרבית דמיחזי כנורן רבית וכלעת התוס' והרא"ש ודעימיה, ועמ"ש מרן בב"י שם בשם תשו' הרשב"א ובס' גד"ת דף קכ"ה ע"ג. וכן ראיתי למהר"ש אלשקר סי' פ"ו שנשאל על שמעון דהיה חייב לגוי ברבית והעבירם להבירו במ"ג עם הגוי וכתב ראובן שטר על עצמו אך נשאר שמעון ערב לגוי כו', והשיב דאסור והביא מ"ש הפוסקים דאפי' דאמר הגוי תנם לישראל והפטר דאסרו משום דכיון שלא נפטר ישראל הא' כ"א בהלואת ברבית על חבירו אסור כו' ועוד האריך בזה יע"ש, והביא דבריו מרן החבי"ב בס' קס"ט הגה"ט אות ד' יע"ש וה"ט דמהרת"א דלו יהי דקנה ישראל הב' ההלואה מדין גמור דקי"ל דמ"ג מהני גם בגוי מ"מ כיון דבהלואה זאת דקנה ישראל בנפטר הראשון אם כפי' התוס' הנ"ל

ומכאן תשובה לנה שראיתי למורינו הרב מז"יה לאחרין ז"ל בס' דרך עץ החיים בחי' לח"מ בסימן קכ"ו לש"ע צ"ז חמה ע"ל מה"מ"ז אלו לכיון דנ"ל היה במ"ג א"כ ל"ל משום רבית ואפי' משום רבית מד"ס דהא יהיב ליה גברא בחריקי

במריקיה ואפי' לס' ר"ת כה"ג דהנותן גוי והמקבל והנפקד ישראל קנס בת"ג ואפי' למאן דס"ל דצריך פיטור בפי' מ"מ מידי פלוגתא לא נפיק ועוד למאן לימא לן דבנ"ד לא פטרו הגוי בפי' לשמעון דהא חזינן דהא כתב ליה ראובן שטר על עצמו כו' עכ"ד.

ולעד"ן דלק"מ אחרי המחילה דאה"נ דלפי הדין יהיה הישראל הב' קונה בהלואה ונפטר הראשון מ"מ כל שזה הישראל הא' נפטר מן הגוי בחיוב רבית מהלוה הב' למתחייב לגוי אסיר משום רבית ואפי' דאמ"ל והפטר בפי' עכ"ז אסיר משום דמיחזי כנותן רבית כמ"ש הראשונים ה"ד בש"ס ובסוגיין והתוס' והרא"ש והר"ש לאסור להדיא בחן לו והפטר מה"ט וכמו שכבר הביא כל זה הרב מהרמ"א שם יעש"ב, ואפי' להחולקים דס"ל דבחן לו והפטר ובמ"ג ליכא איסור משום רבית וכמש"ל כנדון מהרמ"א דנשאר הלוה הא' ערב לגוי בעד הלוה הב' לכ"ע נר' דאסיר, ותמהני בח"ש דאפי' למאן דס"ל דבעינן פיטור בפי' מ"מ מידי פלוגתא לא נפיק, דכיון דיש מחלוקת יש לנו לאסור גבי איסור רבית, ועל הכל קשה מ"ש לנדון דידיה לא פטרו הגוי בפי' דהא חזינן דהא כתב ראובן כו' דאמאי לא ראה כמי שילא שמעון הלוה הא' ערב לגוי, וע"ק דאפי' פטרו בפי' ונקנה החוב בנכרי לישראל הב' עכ"ז יש לנו לאסור משום דמיחזי כרבית כס' התוס' ודעימיה וכמ"ש מהרמ"א, ועוד תמהני ע"ל דהרי כבר הביא שם לדברי הפרישה שכתב בפי' קס"ט שכתב להדיא דאפי' לקי"ל דקונה במ"ג בגוי איכא איסו' משום דמיחזי כנותן רבית כו' יעי"ש, דש"מ דאפי' מן הדין איכא איסור רבית ועוד ראיתי להרב תנו' שם שהרבה להקשו' בזה ויש להשיב ע"ד וא"כ, ועיין בתשו' הרב פ"מ ח"ב סי' קי"ן ולהרב כרם שלמה בח"מ סי' כ"ד יעש"ב

עו"ב רב אחא"י נר"ו וז"ל ומעתה בנדון זה דהלך ישראל ללוות מהגוי ושלחו אצל הישראל שיקח מעות בהלואה בעד הגוי אם הוא דשמעון היה חייב לגוי ונתן לראובן זה לשם פרעון היינו ממש נ"ד דשמעון לא נפטר מהגוי ומוטר עצמו ברבית של חבירו מיהו נר' כיון דהגוי כתב קבלה שקבל כו"כ א"כ כיון דנפטר הישראל מהגוי והוי כאומר לו תן והפטר והכא עדיף טפי דקדם פיטורו להלואתו דאפי' הרמב"ן דסובר דתן והפטר דהוי ר"ק הכא מודה דאין כאן ר"ק אלא דעכ"פ לפי דעת הרוב הפוסקי' ופסק מרן דבעי' הניחם והפטר א"כ הכא ליכא הנחה כו' אלא יד ליד עכ"ל

חיים מלבד הנה מ"ש על שם הרמב"ן דס"ל בתן והפטר דהוי רבית קצוצה וכמו כן ס"ל להרב קמ"ר כבר נדלנו לעיל דאין זה הכרח ומכל מקום כבר מצינו להרשב"א שכתב ס' זי בפי' וגם להר"ף וכמ"ש הרב כהונת עולם ועמש"ל בס"ד. והנראה לק"ד דבנדון דידן שהגוי כתב שטר קבלה לישראל הא' שקבל כל הסך מידו דהוי פיטור גמור לראשון ואם כן אם אחר כך רוצה הגוי להניחם ביד הב' בהלואה הרי כבר קדם הפיטור להלואה ובכה"ג נראה דשרי לכ"ע והכי נראה לדקדק מדברי הרשב"א שהביא משם הרמב"ן שם בש"מ בסוגיין וז"ל והרמב"ן כת' דלוקא נקטיה דאלו נתנס לו להפטר הא לא פטרו אלא לאחר שיתנס ליש' הב' בתו' הלוא' ונתצאת ההלוא' קו' לפיטור הילכך אסור אבל כשאמ' הניחם והפטר כבר קדם פיטורו להלואתו הילכך שרי כו' יעי"ש דנראה להדיא מדברי הרמב"ן דכל דקדם הפיטור להלואה מותר וכן נראה להוכיח מדברי הר"ן שם שכתב דכיון דלא מיפטר ישראל הא' כי אם בתלוית רבית של חבירו אסו' כו' ולרבינא משכחת לה כגון דאמר ליה הגוי הנס לישראל חבירך שיזכה בהם בשבילי והפטר' ואחר כך יהיה מלוה אצלו דבכה"ג הוא דשרי כו' אלא דלאו הוראה למילתא עכפ"י יעי"ש

הרי מבוא' מדבריו דאם פטרו בתחילה לגמרי ושוב אמר ליה שיתנס לישראל הב' בהלואה מותר גמור וזהו אפי' בשהיה הגוי אומ' תנס לישראל כו' כ"ש בנ"ד שהגוי לא אמר כ"א שקבלם דעדי' מהנס לי ולא עוד אלא שהרי הר"ן הא' באמר הגוי תנס ליש' דיזכו' בשבילי ואח"כ יהיה מלואה אצלו וכאן ליכא עדי' טפי דליכא הנס אלא שקבלם ככתוב בשטר קבלתו דאוי' ומודה דקבלם הוא בעצמו ולא שיתנס לישראל זה בשבילו דנמצא קדימת הפיטור להלואה והוי זה הישראל הב' המקבל לגוי למיגה מורשה לגבות הוב מישראל חבירו ואם אח"ך מניחם בידו בהלואה הרי כבר פטרו הגוי מקודם ולא סמך עצמו בהלוא' חבירו וגם לא בא פיטור והלואתו כאחד דההלואה היא מלויה בדעת הגוי וא"כ אפי' דקי"ל כרוב הפוס' דבעי' הנחה ע"כ קדקש הוקא והו כדי שיהיה הפיטו' קודם ההלואה וא"כ בנ"ד לפטרו בתחילה בפי' וכתב שקבלם עדיף טפי וכ"ן מדברי הרמב"ן והר"ן

ואין להק' למה לא תני הש"ס כן כשפטרו קודם ההלואה די"ל כמ"ש הר"ן דהוראה דמילי נקט ונראה בכונת דברי הר"ן דגם להא להוס מלי לתרץ הש"ס פיטו' תחילה ואח"ך ההלואה אלא דהוראה דמילתא נקט והוא דכיון דהברייתא תני ואם העמידו אצל הגוי מותר ועלה מקשה דאין שליחות לגוי א"כ הוצרך לאוקמיה בב' אוקמתות בהניחם כו' ובנס' ונתן כו' ויהיה הנותן הגוי לישראל הב' והיינו דאהני ליה העמדהו לישראל הב' לגבי גוי כדי שיהיה הגוי הנותן לישראל ב' ושקיל עמו ומש"כ הא דהגוי פטרו לישראל ראשון תחילה ואח"ך שיהיה מלואה אינו סובל בלשון הברייתא דקתני ואם העמידו אצל הגוי מות' דלשון העמידו מורה דכל עיקר המחר הוא מה"ט שעמד הישר' הב' אצל הגוי והרי לתי' זה הוי עיקר התרו ממה שפטרו הגוי מתחילה לישראל הראשון והוא עצמו הנותן לישראל הב' ומשום דלא משמע להו להש"ס ליישב לי' הברייתא באוקמתא זאת כאמור לכן לא נקטו בהכי אבל הר"ן דכל כה"ג דהגוי פטרו מתחילה לישראל הא' וכתב לו קבלה שקבל כל הדמים שהיה חייב לו ונתן הקבלה הזאת ביד הישראל הב' אין לך פיטור גדול מזה ובודאי דמדינא מותר גמור לכ"ע ומרן וכל האוס' יודו בזה והגם שראיתי להרשב"א שם שדחה לדברי הרמב"ן וכתב וז"ל אלא מסתברא כו' וכיון שכן כי א"ל תנס לישראל חבירך והפטר נהי דישראל ראשון איפטר מיניה ישראל הב' לא זכה ליה וזוזי דישראל ניהו ואי בעי הדר שקיל להו ישראל הב' דלדעת שיזכה הגוי כו' יע"ש דכל זה שייך לומר באומר הנס לישראל חבירך והפטר אבל בהא דהגוי הוא אומר שקבל לא שייך לומר דזוזי דישראל ניהו ואי בעי הדר שקיל כו' דלא מני הדר ושקיל ולאו לישראל ניהו באופן דגם הרשב"א מודה בנ"ד דמותר גמור וכאמור.

עו"ב ידיין הרב הפוסק נר"ו וז"ל ואפ"ה לע"ב לא אסרו בתן והפטר משום דנראה כנותן רבית אלא באומר הגוי שיתנס לישראל הב' בהלואה ואי מהניה עמו על הרבית וכמ"ש הרא"ש והיינו בלי זה לכגון לא הוא דנראה כנותן רבית בשליחותו אמר דישראל

לישראל הב׳ קדמה לו הלואה להוא נותן מעותיו לב׳ בהלואה כדי שיתן רבית לגוי מפא״כ היכא דאומ׳ הגוי שיתן מעותיו בעדו לישראל ולא ידע אם הם הלואה ברבית או אם היוב דחייב הגוי לישראל וציוה שיכנס לו בעד הפרעון חובו כגון דא׳ ליכא למיחש דנר׳ כנותן רבית וכ״כ מת״ש הרב״י בי״ד בסי׳ קס״ט משם תלמי׳ הרשב״א דאם אמר הגוי תנם לישראל בפקדון והפטר ואח״ך יהיו בהלואה דאסור והא״ל מור״ס במפה יע״ש, ונראה אני לכ״ע בדליכא שום דיבור הלואה דשרי עכ״ל

חיים מלבד הנה ס׳ הלזו מתלמידי הרשב״א דאמר לו בתו׳ פקדון כו׳ כ״כ ג״כ הר״ן והרנ״י ה״ל בש״מ שם בסוגיין אלא דראיתי להרב גד״ת בס׳ ת״ו ח״ב סי׳ ד׳ דקי״ג ע״ג דשלא ביה נראה בהא דכתבו דמה שלא תי׳ הש״ס הכי משום דלאו אורחא דמילתא בהכי שהרי קשה וכי טפי הוי אורחא לומ׳ הניחם כו׳ מלמו׳ תנם בתו׳ פקדון יע״ש, ולעד״ן לא תי׳ דאורחא דמילתא הוא דאומר הגוי הניחם כו׳ וכ״ל ע״ג קרקע ממש אלא דאומר תן או הניח המעות כאן או ע״ג תיבה זו וכיוצא דהווה ורגיל בפורע חובו ואח״כ בא הישראל הב׳ ונטלם משם א״נ י״ל דאורחא דמילת׳ הוא דהגוי יודע דישראל מיד ישראל איכא איסו׳ רבי׳ ולכן כדי להציל מזה אומר דבר לתקן זה שיניח ע״ג קרקע או דהגוי נושא ונו׳ בידו אבל שיאמר הגוי לישר׳ שיתן בתו׳ פקדון ושוב יהיה אצלו בהלואה לאו אורחי׳ דגוי דאינו בקי בדקדוקי הדינים והמשפטים כאלו, ולזה הוא דכיוונו הרב הנ״י והר״ן לו׳ דלאו אורחא דמילתא בהכי ויע״ש מה שתי׳ הרב גד״ת בזה ולהרב לשון לימודים בה׳ רבית סי׳ ע״ד, וזה ראיתי להרב עדות ביהוסף בה״ה סי׳ ב׳ דה״י ע״א והובא תשו׳ זאת בס׳ פ״ת ק״ג סי׳ ס״ל דק״ח ע״ד שהק׳ ע״ד הרנ״י אלו וז״ל ומיהו נשאר לדקדק תי׳ הנ״י דס״ל דאם אמ״ל הגוי תנם לב׳ בתו׳ פקדון דמותר דאמאי לא תי׳ הכי בש״ס דמאי דקתני ואם העמידו היינו דאמ״ל הגוי תנם לזה בתו׳ פקדון והפטר-אך התי׳ ברור עכ״ל ולא ידעתי מאי קא קשי׳ ומתרץ מאחר שלדברי הרנ״י הן הנה היו וז״ל ומיהו הוה מצי לפרוקי כגון דאמ״ל תנם בתו׳ פקדון כו׳ אלא דלאו אורחא כו׳ יע״ש הרי דהנ״י כבר הרגיש מזה וקא מתרץ ותמהני ג״כ על הרפ״ת שם בה״ג סי׳ ל״ב ובס׳ עדות ביהוסף שם בסי׳ ג׳ שהשיב ע״ד התשו׳ הלזו ולא הרגיש עליו בזה וכו׳, וגם הרב גד״ת כבר תי׳ עלו׳ שם ע״ש כיע״ש,

איברא דדבר זה מידי פלוגתא לא נפיק דנר׳ דהרא״ש בתשו׳ כלל ק״ח סי׳ י״ג כתב דלא מצאת ההיתר אלא בנשא ונתן ביד כו׳ יע״ש וכמו שדקדק הרב גד״ת שם מדברי הרא״ש אלו דפליגן עם דברי הרנ״י ודעימיה כיע״ש וכן ראיתי להרב כנה״ג ח״מ סי׳ כ״א דנ״ד ע״ב דבתחילה רצה לו׳ דהרא״ש פליג עם הנ״י בזה ושוב צידד לו׳ דלא״פ יעש״ב, והוא תימא דלא הזכיר להרב גד״ת בזה, ומ״מ האמת הוא דלא״פ הרא״ש בזה וכ״נ מדברי מרן בב״י ומור״ס במפה דהביאו לתשו׳ הלזו ודברי הרנ״י אלו ודעי׳ ולא חששו לו׳ דפליגי וסו״ר להרב קמ״ר בה׳ מז״ל פ״ה ה״ד דמ״ה ע״א דגם הוא השיב ע״ד הרב גד״ת דלא״פ הרא״ש לס׳ הרנ״י ודעי׳, אבל מה שרצה לתרץ לקו׳ הגד״ת ע״ד הרנ״י דא״כ מאי מקרי׳ הניחם ע״ג קרקע וכי טפי אורחא דמילתא כו׳ דלא דקדק יפה דלא אמר הרנ״י לאו אורחא דמילתא הכי אלא כלפי אוקמתא שלוה הגוי ונתן לישראל כו׳ יע״ש

ולעד״ן דאין זה מן הישוב דלפי האמ׳ אירו׳ דהניחם כו׳ עם תי׳ דאמר לו בתו׳ פקדון תרוייהו כי אהדדי נינהו הרי מינו דהש״ס אמרו תי׳ הניחם ע״ג קרקע אף דלא אורחא דמילתא בהכי ולפי דבריו הו״ל להרנ״י לו׳ דרבותא קמ״ל ולא לו׳ דלאו אורחא דמי׳ וכ״ש לדברי הר״ן שכתב להדיא בכה״ג הו״מ לפרוקי כו׳ אלא דלאו אורחא דמילת׳ בהכי דנר׳ להדיא דעל תי׳ דהניחם כו׳ מיירי ולא כלפי תי׳ דנשא ונתן ביד ועיין עוד להקמ״ר שם דצידד לו׳ דלפי דברי הרשב״א בש״מ בסוגיין שכתב דלא זכה הגוי חווי דישראל נינהו א״כ גם כי אמר הגוי תן לו בתו׳ פקדון לא זכה ולזה יהיב טעמא שכתב מרן בשם תלמי׳ הרשב״א הדבר בל׳ אפשר כיון דהרשב״א חלוק בזה וס״ל דלא זכה הגוי וישראל הא׳ לא נסתלק וא״כ יהיה אסו׳ אף בכה״ג ומה גם למה שצידד הרשב״א בזה דהוי ר״ק כיע״ש, וא״כ תמהני על כה״ר נר״ן דהביא לחך דינא דתלמידי הרשב״א דתן לו בתו׳ פקדון כו׳ ולא הרגיש בכל זה דאיכא מחלוקת בזה ומ״ג דתני״ד קא נסתייע מילתיה מדברי הרשב״א אלו שהביא בש״מ והרב קמ״ר בא לדקדק מדבריו אלו דפליג בזה

אלא שראיתי להרב קמ״ר שם דהק׳ ע״ש הרשב״א וז״ל הן אמת דס׳ הרשב״א הנז׳ צריך להבינה דאיך לא נתחייב הישראל הב׳ לגוי מאחר דהגוי לא פטרו אלא כ״א כדי שיתנם לב׳ ויתחייב לו הב׳ ומאחר דהא׳ פטור ובשביל דיבורו של גוי באו המעות לידו אמאי בשביל הנאה זאת לא יתחייב הב׳ לגוי ודמי לגוי שיצא ערב בשביל ישראל דודאי חייב הישראל לפרוע לגוי אם פרע בשבילו עכ״ל, ולקד״ן דל״ק דודאי כשיצא הגוי ערב בעד ישראל ופרע בעדו עפ״י התנאים האמורים בח״מ סי׳ קכ״ט אה״נ דחייב הישראל לפרוע לגוי דהוי כדין מי שלוה מן הגוי דחייב לשלם לו ברם נדון דהכא דהמעות לא באו ליד הישראל הב׳ מיד הגוי ורשותו כדי שיתחייבו לגוי אלא באו ע״י ישראל הא׳ בפטורו של גוי וכל דהפטור׳ אינו לגמרי בסילוק גמור כ״א שיתנם לישראל הב׳ נמ׳ דנפטר הישראל א׳ בדיבורו של גוי מ״מ הב׳ לא זכה בעד הגוי דאין הישראל מזכה לגוי ונמצא עדיין כאילו הישראל א׳ נותן לב׳ וזה ברור בדברי הרשב״א כמו שיראה הרואה ודוק ולקמן בס״ד אכתוב עו׳ בדברי הרשב״א אלו מילתא בטעמא ומ״מ למאי דאתאן עלה עכ״פ מילי פלוגתא לא נפיק באו׳ תן לו בתו׳ פקדון ולפ״ד הגד״ת אין להקל לכתחי׳ כי כז אין ראיה בבירור להתיר לכתחי׳ בנ״ד מה״נ ועו׳ דלק״ד נר׳ לו׳ דאדרבה עדיפא הא דאו׳ הגוי בתו׳ פקדון ד׳ איפסיק׳ למילתיה דסילקו לישראל א׳ לגמרי, ושוב כשאמר דיהיו הלואה אצלו כניס הדשות באו לכאן וקנאם הישראל הב׳ מכח הגוי אבל באו׳ סתם. אם יהיה הנתינה זו הלואה גמורה וברביה הרי בנתינה זו הוי מיד ישראל בלי הפסק וסילוק הישראל א׳ לגמרי בא המעות ליד הישראל הב׳ בתו׳ הלואה והשתא הוי שפיר שבא פיטור זה מכח הלואת רבית של הגיכון אפי׳ דלא הזכיר הלואה מ״מ הלואה גמורה היא והישראל הב׳ ימוס שלא לפטור לישראל הא׳ ונסיבת הלואת רבית שלו

עו״ב משיח״ל וז״ל וגדולה מזו נר׳ דאסור דאפי׳ אם אמר הגוי לישראל א׳ תנם לב׳ בהלואה ושיפטר ואני אתנה עמו ליטול קרן ורבי׳ נר׳ דאינו אסו׳ אלא כשאו׳ כן בפני הלוה דלה״נ מחזי כאלו הוא נותן מעותיו כדי שיתן רבית לגוי אבל אם

הלוה

הלוה לא היה שם וא"כ נמסר הראשון לב' המעות בעד הגוי באין אומר ואין דברים דהלואה ברבית מהיכא תיתי לומר דנר' כנותן רבית מתמתיה , ויש ראיה לזה ממ"ש הרשב"א ה"ל בש"ג שם דנידל לומר דגם בתן והפטר הוי ר"ק אפי' דכבר נפטר מהגוי דהוי כמלוה מעותיו לתת אגר לזהר דאסור מד"ת דמתמתי' יהיב יע"ש , ורואה אני דאין מקום לדבריו דאם לא יהיה באופנים דהיה במותב תלתא כחדא כשאמר הגוי לתת מעותיו לב' כדי ליטול רבית ממנו דבגון דא הוי כאלו נותן רבית על פיו שכתבו התוס' בסוגיין בד"ה מכאן דאפי' לא היה חייב רבית המלוה לגוי כיון דבשכר הלואת הוא נותן רבית ע"פ המלוה הרי הוא כנותן למלוה עצמו כמו תן מנה לפ' ואקדש אני לך יע"ש , וכמו כן עלה בדעת הרשב"א לו' ג"כ אף כשאינו נותן ממש ע"פ ישראל הא' עכ"ז כיון דהגוי רוצה לתת מעותיו בשביל ישר' ליטול רבית מהב' ונתן הישר' הא' לב' המעות לקיים מאמר הגוי חשיב כאלו אומר בפי' שיתן לב' ושוב כ"ל הרשב"א לו' דכיון דנפטר הישראל א' מהגוי ולא איכפת ליה אי נותן רבית אי לא וגם לא אמר ליתן רבית לא הוי ר"ק כיון דלא בא הרבית מהלוה למלוה , באופן דנראה מתוך דברי הרשב"א דמה שאסרו אבי' בתן והפטר אינו אלא היכא דהוברר ביניהם ההלואה ברבית וכגון דא דנר' כנותן רבית ע"פ המלוה משא"כ בנותן המעות המלוה ללוה בפסח דליכא למיחש למידי והוא הנר' לע"ד בענין זה לפי' אבל לא עשה צריכה רבה ואין בו כדי שמיכה בזה ע"כ

חיים מדבר אחרי המ"ר מכת"ר נר"ו במ"ש ונדולה מזוכו' לע"ל נראה לומר כן בתר איפכא דאדרבא היכא דהיה במו' תלתא הגוי עם ב' הישראלים ואמר לראשון תנם לישר' ב' דאז קי"ל דקנה הב' מצד הגוי במ"ג וכמ"ש על"ו איכא איסור משום למחזי כנותן רבית כו' כיון דעד עתה היה חייב הראשון ועכשיו הלואתו של ב' נפטר אסור כמ"ש התוס' והרא"ש ודעי' . וא"כ מאי נ"מ אם היה זה הענין דאמר בלא מ"ג כ"א דאמר לישראל א' תן לישראל הב' ואני אתנה עמו ושוב נראו פנים יש' הא' עם הב' דהרי על"פ טעם התוס' שכתבו שם בסוגיין ד"ה בשלמא דאסיר משום דכיון שקיבל המעות מישר' הא' שהיו עד עתה באחריותו נראה כנותן כו' וכמ"ש ג"כ הרא"ש והטור והראשונים ה"ל בש"מ דכופר עצמו בהלואת חבירו של רבית והרי ה"ט איתיה בין שיהיה במ"ג בין כשאינו במ"ג , ואדרבא אם יהיה הענין במ"ג עדיף טפי דהא מיהא יש קנין לישראל הב' משא"כ כשאינו במ"ג דליכא שום קנין כלל וגריע טפי וא"כ איני יודע היכן מנא לחלק אי"ך זה בין כשהיה במ"ג דאסור ובין כשמסר לישראל הב' שלא במ"ג כיון דעל"פ תפס הראשון לשם הלואה וכל טעמי הדיני שכתבו התוס' והראשונים לאיסור איתנהו גם בכה"ג כמו שיראה הרואה ומה מקום לחלק בזה ,

גם מ"ש ראיה מדברי הרשב"א בש"מ בסוגיין דפילד לומר בתן והפטר דהוי ר"ק אפי' דכבר נפטר מהגוי דהוי כמלוה מעותיו ע"מ ליתן אגר לאחר דאסיר מד"ת ומתמתיה יהיב דהרואה יר' דאין מקום לדברי הרשב"א אם לא יהיה הענין באופן זה דהיו במ"ג כחדא כשאמר הגוי זת"ל , ואנכי לא ידעתי מהיכן משמע ליה דבר זה שדברי הרשב"א הם במ"ג , דכשאני לעצמי כ"ל לומר דאדרב' הרואה יראה דהרשב"א בלי מ"ג איירי דמלבד דפשטן של

לבריס הכי הוי דהרי עיקר דבריו אינם אלא להכריע דבתן והפטר כיון דלא זכה הישראל בי' מנה הגוי ווזי ישראל נינהו ואסיר מד"ת דהוי ר"ק למלוה ישראל אי' לבי' בריבית ע"א שיתן הרבית לגוי ואין איסור בכה"ג א"כ שיהיה במ"ג . וגם זה שהבאתי כת"ר נר"ו סיוע לזה מדברי התוס' דסוגיין בד"ה מכאן דהכריחו לומר דזעירי אמר ואני אבא: לגוי אסיר כיון דליכא הכרח כ"א בהעמידו אבל הוי הלא"ה נחשב ממונו של ישראל ראשון דמלוה לב' דאסיר אפי' דהתני' שיתן הרבית לגוי כיון דמשכר הלואה נותן לגוי הרבית ע"פ המלוה הרי הוא כנותן למלוה עצמו מדין ערב כמו תן מנה לפ' ואקדש אני לך דמקו' מדין ערב כו' יע"ש והרי כל זה איירי בלא מ"ג כמבואר מפשט דבריהם . ועו' דאין זה מקו' מדין ערב הוא בפ"ק דקדושין ד"ה ואין אי מקו' במ"ג הא שם בלא"ה הרי דדין מקו' מדין ערב אינו תלוי במ"ג . ועוד דלפמ"ש הכרחנו כיון דכל עיקר הכרחו של הרשב"א אינו אלא דליכא קנין לישראל ב' ווזי לישר' א' נינהו ואי בעי הדר שקיל להו דכל זה מודה דליכא מ"ג דאי איכא מ"ג הרי כבר קנה הב' מגוין מ"ג ואינו יכול הראשון לאיהדר למישקל להו וכמ"ש וכיון שכן מה מקום להכריע מדברי הרשב"א כמ"ש כת"ר דנר' מדברי הרשב"א דמה שאסרו בתן לו והפטר דהיכא דהוברר ביניהם דהלואה ברבית מש"כ בנותן המלוה ללוה בפסח כו' וז"ל , אמנם הרואה דאין הכרח והראיה כלל מדברי הרשב"א ואדרבא הרואה יראה מתוך דבריו דאינו מכריע כ"א דהישראל הב' לא זכה מיד ישראל הא' וזוזי דישראל נינהו , ומדבריו אלו הם מודים דהוי ישראל המלוה לישראל חבירו וכל כה"ג אפי' בפ"מ אפשר דיהיה אסור דזיל בתר טעמא ,

ע"ב תנ"ל נר"ו וצ"ל ואולם היכא דגם הגוי לא אמר לישראל הא' לתת המעות לחבירו כדי ליטול רבית ואינו יודע הישראל מענין זה שהוא הלואה בריבית דהגוי לא אמר כ"א שיתן מעותיו לב' בפסח כגון דלא נראה דאסור ולבד שיאמ' והפטר אלא דיש להחמיר בזה לפי' הרמב"ן ודעימיה דסובר דגם באומר תן והפטר הוי ר"ק דקדם הלואתו לפטורו והוי כאומר שזה תן בלא והפטר ובאן שזה נראה דאין לחלק ובכה"ג אסיר אפי' אם לא הוברר ביניהם דהוא הלואה בריבית דכיון דהוא נפטר מן הגוי ברבית של חבירו והוי כאלו בא לידו הרבית ודאי אסור בכה"ג , והש"ס לא אשכחא ואוקמא אחריתי כלא הפטר וכל דברינו אינו אלא בתן והפטר דלא חשיב דבא הרבית לידו כיון דכבר נפטר מהרבית מ"מ נראה בנ"ד דהגוי כתן כתב קבלה או טמיס"ק לישראל או שאמר על המעות הוי כתן והפטר ועדיף מיניה דכאן קדם פטורו להלואתו ע"י כתב הגוי שנעשה הישראל הראשון ואחר כך נותן המעות לב' עכ"ל .

חיים מדבר לנד"ן דאפי' לפי' הראשונים בתן והפטר אינו אלא כ"א הלוה הב' לראשון שיתנם לו בהלואה או הגוי אמר לישראל הא' שיתנם לישר' הב' לשם הלואה כל כה"ג איכא איסור דפוטר עצמו בהלואת רבית של חבירו אבל כשהישראל לא שאל מהראשון המעות בהלואה וגם הגוי לא אמר לראשון שהוא לשם הלואה לב' א"כ ליכא למימר דהראשון בא לפטור עצמו בהלואת רבית של חבירו וגם הגוי לא סמך על ישר' הא' ולא בא בסיבתו הלואת הרבית לישראל הב' , ותצרה לזה תמה דלא אשכח הש"ס פלוגתא אחריתי כו' והאי דאיו לחיה כלל דכל שקלא וטריא דהש"ס אינה אלא על הברייתא

דקתני

דקתני ישראל שלוה מהגוי וביקש להחזירם לו ומצאו ישראל אחר וא״ל תנם לי ואני אעלה לגוי אסור כמ״ש התוס׳ והראשונים יען בא פירעון ע״י הלואתו של חבירו. וגם כשאוקימו בש״ס מאי דקתני ואם העמידו אצלו מותר דהיינו בשהכניסם כו׳ או בנשא ונתן הכל בכה״ג לישראל הב׳ שאל מהראשון וגם הגוי על סמך זה הוא נותן לב׳ דכל כה״ג בעי׳ הכניסם כו׳ או נשא ונתן כו׳ דע״י נסתלק ישראל הא׳ סילוק גמור. לא כן בנ״ד דליכא שום שם להלואה מהראשון לפ״שלא אמר הגוי לישראל ראשון שהוא לשם הלואה נראה דא״צ שום סילוק ואפי׳ בלא הכניס דכל דאמר הגוי לראשון חוב שאתה חייב לי תנהו לישראל הנ״ל נראה דמותר ואינו ענין למה שאנו דנים בו באוקימ׳ הש״ס ודברי התוס׳ וכ״כ לדקדק מדברי הרמב״ם בפי׳ המשנה שם וז״ל ומ״ש מלוה ישראל כו׳ הוא כגון שהנכרי נתן לישראל מעות ברבית וכשרצה להחזירם לגוי אין ראוי שיתנם הוא לישראל אחר ויאמר העלה לנכרי כו׳ יע״ש. דש״מ דכל עיקר דאסי׳ אינו כ״א כשאמר הישראל א׳ לשני אתה תעלה הרבית לגוי דפי׳ל להרמב״ם לפי׳ התוס׳ ושאר הראשונים וכמ״ש הרב זרע יצחק בחי׳ לסוגיין יע״ש. כיון דיש הזכרת נתינת הרבית אסור. דנראה דהיכא דנתן לישראל בלי שום זכר רבית לא הם ולא הגוי א״כ להוי מותר גמור. ואעפ״י שמדברי הרא״ש בפסקיו שם בסוגיין סי׳ ד״ן שכתב וז״ל אעפ״י שלא יכריע כו׳ כיון שקיבל המעות מיד ישראל ונכנס כדי להפטר מן הגוי נראה כנו׳ כו׳ יע״ש. כנר׳ דקפיד הרא״ש על קבלת המעות ישרי מישר׳. וא״כ בנ״ד כמו כן הוא ויהיה אסור אלא דיש לדחות לזה דגם הרא״ש לא כתב כדבריו הללו כ״א ע״ד הברייתא דמצאו ישרי כו׳ ואם העמידו כו׳ וע״ז הוא דכתב דקבלת המעות מיד הישר׳ אסור כיון דיש שם הלואה זה מזה והזכרת רבית לא כן בנ״ד

ונראה להביא ראיה לזה ממ״ש הריטב״א בחי׳ לסוגיין דכתב וז״ל הית דהכרי רבא דאמר לא הא״ל ואני אעלה לך כדרך שאתה מעלה מותר דלא שיעבד עצמו לישר׳ אלא דאמר לגוי אני חייב מאה דינרים ברבית כגון דאמר לגוי אמור לישראל חברי (וכנ״ל) שיתן לי הק׳ דינרים שהוא חייב לך ואני מעלה הרבית והוא כשר ונכנס לו הישראל וא״ל הישראל הילך מאה דינרים ברבית הגוי פי׳ ולגוי תהיה משועבד ולא לי מותר ואפי׳ לא העמידו אצל הגוי ואיה דאמרי׳ אסיר. עכ״ל. וגרי׳ לו׳ דהכי׳ לפי׳ התוס׳ והרא״ש והרמב״ם ודעי׳שכתבנו לפי׳ דס״ל דל״ד ואני אעלה לך ה״ה ואני אעלה לגוי דאסו׳ נראה דל״פ בזה על אית. דאמרי׳ שכתי׳ הריטב״א למ״ש הריטב״א נבס דאית דאמרי׳ הוא דכל עיקר ההלואה הינה באה משו׳ דמצאו ישראל הב׳ לראשון ושאלו ושו׳ שעמידו אצל הגוי כלשון הברייתא דכה״ג גם דאמר ואני אעלה לגוי אסור כיון דכל המסובב הלוה הוא בא מפני הישראל אבל נדון דאית דאמרי הוא דהישראל שאל הגוי והגוי אמר לישראל א׳ שיתנם לב׳ דכיון דכל עיקר ביאתו לידי הלואה זאת היא מכח הגוי בכה״ג מותר באומר ואני חייב לגוי וכאמור ואם כשאומר הגוי לישראל א׳ שיתנם לב׳ לשם הלואת רבית והזכיר הישראל א׳ לב׳ נתינת הרבית לגוי וגם הישראל הב׳ שאלם בכי״ן הגוי אלו המעות לשם הלואת רבית דבא רגילת שאלת הלואתו מאת הגוי ובציוויו נתנם לב׳ ולא נעבד לישראל א׳ כ״ש וק״ו בנ״ד דשאלת הישראל הב׳ לגוי אינו על מעות הלואת. שביד ישראל הא׳ ואם לא אמר הגוי לישר׳ א׳, הנס ברבית בעלי לישר׳ ב׳ כ״א כתב קבלה שכתב ים לעצמו וגם הישר׳ א׳ בנתינת המעות לב׳ לא. הזכיר לו שם הלואה ולא נתינת רבית לי כן אני רואה שום ראש איסור רבית כלל והוא היתר גמור הוא וכיון שכן אני אומר דאפי׳ למ״ש הריטב״א בסו״ד ואית דאמרי אסור והרי מצינו דיש חולקין בזה נראה דדוקא בנדון דאית דאמרי דיש שם הזכרת הלואת ברבית וכל הני רעותא שכתבנו לעיל לא כן בנ״ד דליכא שום אחת מהנה דאין איסור רבית כלל

ואולם ראיתי להריטב״א שם דהק׳ על אית דאמרי דהתירו אפי׳ לא העמידו אצל הגוי וז״ל וצ״ע מלא אסכת התירא הנה בהעמידו אצל הגוי יע״ש ולענ״ד להרץ דלק״מ דהאית דאמרי מפרשי דמ״ש בברייתא ואם העמידו אצל הגוי מותר ל״ד העמדה גמורה פניה בכניס אלא דאומר לגוי מכאן והלאה תכיר לישראל פ׳ וקיבלו הגוי להכירו ולתבוע ממנו וכמ״ש בש״ת בסוגיין בשם הר״ם בר״ט יע״ש אכן מ״ש הם ז״ל ואפי׳ בלא העמידו הוא לכוני אחרת דאין צריך דיהיה העמדה זאת העמדה גמורה בה״ג כניס בבני׳ ואע״פ דהברייתא נקט לשון העמדה לכונה אחת והם נקטו לשון זה לכונה אחרת אין קפידה כמו שמצינו להריטב״א גופיה דכוה מחריה דקן כלא ע״ד הרי״ף כמ״ש בקי׳ בנדרין לד״ן. ומהרי״קו ג״כ אמרו ע״ד הרמב״ם וגם אני עניגנכרתי אחריהם בו׳ כן גם ע״ד שאר הפוס׳ כמ״ש בעניותי בס׳ הקטן לב חיים ח״א סי׳ כ״ז דקי״ג ת״ב ובסי׳ נ״ב דקל״ח ע״א ובהשמטות שם דקמ״ב ע״ב יע״ש ועוד נראה לתרץ ממה דמצינו בברייתא התירא בהעמידו דמברייתא איירי בענין שמצאו ישראל חבירו וא״ל תנם לי ולא כשאומר הגוי תנם לישראל כנדון שכתבנו הם דבכה״ג גם בלא העמידו מותר והיה נראה לומר דכונת דברי הריטב״א להק׳ דא״א דיש היתרא גם בלא העמידו באופן דישראל הב׳ שואל מהגוי א״כ ליפלוג וליתני בדידה אפי׳ בלא העמידו והרי בברייתא לא מצינו הכר כ״א דוקא בהעמידו וגר׳ דהא נמי ל״ק דיותר ניחא ליה לתנא דברייתא לאשמועינן התירא בשואל ישר׳ מישר׳ דאז שייך איסור דרבית ואפי׳ בהעמידו עכ״פ בא ההלואה הא מיהא מכחו דישר׳ הא׳ ואפי׳ למאי דמוקי הש״ס שנשא ונתן הגוי בידו עכ״ז הוה ס״ד להסור משום דגוי הדעתא דישר׳ קעביד דש״ת דכל עיקר השם איסור דרבית בזה הענין הינו אלא משו׳ דהלואה זאת היא באה אליו מכח ישראל הא׳ מש״כ כשישראל הב׳ לא שאל כ״א לגוי שילוה לו דאז בא ההלואה מכח הגוי ואדרבא הגוי בא שהכריע לישר׳ ראשון שהוא יתן לב׳ בכה״ג א״כ להוי היתר גמור כיון דאין האיסו׳ כ״א במי שבא ההלואה מכח ישראל הא׳ בלא״ה הוא היתר גמור ואינו נכנס בסוג השם רבית ולהכי לא שייך לפלוגי בדידה דאדרבה הוא ענין וסוג אחר ודוק

גם מדברי הריטב״א ה״ד בש״ת בסוגיין שכת׳ וז״ל דכיון דאין של״ג מה דיהיב ישראל לישראל אינו אלא כאלו נתן מעצמו ומשלו ואינו נפטר מחובו כל גוי ומה שישראל זה מקבל ממנו אינו זוכה לגוי אלא לישראל הנותן הוא מתחייב עכ״ל אין סתירה לכל מ״ש דהא״נ כשיהיה הענין כנדון הברייתא. דישראל מישראל שואלים זה מזה ההלואה אלא שהוא בידיעת הגוי או בהג׳ לדין שליחות ואין של״ג והוי כאלו ישראל מעצמו הוא הנותן ומשלו הוא נותן משא״כ בנ״ד דהגוי הוא המקבל והוא הנותן לישראל הב׳ אלא דרוצה הגוי לגבות חובו ישראל הא׳ ע״י א״כ למותר גמור.

ומה

מה שסיים הריטב"א ומה שישר' זה מקבל ממנו אינו זוכה לגוי כ"א לישר' הנותן הוא מתחייב כנראה דכיון דה"ט שכתב משום דהישראל הב' אינו זוכה לגוי לישראל הנותן הוא מתחייב כנז' דכיון דה"ט שכתב משום דהישראל הב' אינו זוכה בעד הגוי איהיה נמי לנ"ל דעל"פ ישראל זה הוא המקבל החוב בעד הגוי מהישר' הא' וכיון דאינו זוכה לגוי לישר' הנותן הוא מתחייב ויהיה אסור מה"ט די"ל דל"ל כלל דכיון דבנ"ל הוא שהגוי בא לגבות חובו ע"י ישראל זה הרי הוא נפטר ישראל הראשון מחובו כיון דברע ברשותו ואם הישראל ב' אם אינו זוכה בעד הגוי כיון דאין ש"לג מ"מ אינו מתחייב לישראל הנותן כיון דלא שאל ממנו ולא היה מכירו ונתכנס זאת לא בא מידו כ"א מהמת הגוי דשלחו לגבות חובו והמלוה שהוא הגוי רוצה לחת מעותיו ביד מי שאין לו זכיה לעצמו, האמת הוא כמ"ש דהרי הריטב"א הוא מהסוברים דהן והפטר מוהר והרי עדיין תקשי לן דהישראל ב' אינו זוכה לגוי ולישראל הנותן הוא מתחייב א"ו ע"כ צ"ל דבנתינת להישראל א' נפטר מן הדין מן הגוי אפילו דישראל הב' אינו זוכה בעד הגוי מותר.

ונראה להביא ראיה לזה ממאי דקי"ל בטור וש"ע בח"מ סי' קכ"א שלח לי הוכי או פקדוני ע"י שליח אם אמ"ל המלוה לשלחו ע"י ונאבדו פטור אפי' לא אמ"ל סה אלא פה אלא דשלח לו כתב שלח ע"י כ' ושלחו ע"י ונאבדו פטור ואפי' דהשליח גוי כו' יע"ש, וכתב שם הרב סמ"ע בסק"ג ז"ל ואפילו השליח גוי ואינו נ"ל שלח ופטור יע"ש, הרי דאפילו בשליח גוי וקי"ל דאין ש"לג עכ"ו כיון דנתרצה המלוה שיתן מעותיו ע"י הגוי הזה פטור הלוה ואפי' לא אמר תן לו והפטר א"כ בנ"ד הו"ל כה"ג דהגוי שלח לישראל זה בשטר הקבלה שיתן מעותיו ע"י זה ועדיף מכתב שימסור ליד פ' שכתבו ז"ל והרי אפי' דאין ש"לג כי היכי דאין ש"לג בין ישראל לגוי ובין גוי לישראל כדאיתא בפ"א"נ שם, מ"מ כבר נפטר הישר' הא' כפי הדין מן הגוי בין בדיני ישר' בין בדיני או"הע שכן נוהגים אסוהדים ואפי' בלא הפטר מוחד כמ"ש ז"ל, וראיתי להריב"ש בסימן תל"ט בנשאל בישראל שהיה חייב לגוי ושלח הגוי שליח לישראל לגבות חובו ונפל הפרש ביניהם ספיר דכיון דקי"ל אין ש"לג וחוי שליח ישראל נסבע השליח ונפטר הלוה וישראל יהיה לו דין עם המלוה גוי יע"ש, א"כ מוכח מינה דהיכא דהישר' הוי שליח מהגוי לגבות חובו מישראל לית ביה דין שליח גוי והו"ל שליח ישראל גמור כפי דברי הריב"ש.

ואפי"ה נראה למורה בנ"ל שהרי כיון דהוא שליח ישראל חברו לשלם חובו לגוי מה בכך הרי עשה שליחותו שגבה בעד הגוי מתורת שליחות ישר' ואם יהיה אח"כ זה השליח רוצה ליקח אלו המעות מהגוי בתור' הלואה וכיוצא אין קפידה כלל וכל מה דקפיד הש"ס דפריך והא אין ש"לג ואיהו ניהו דקא מוזיף ברביאת משום דשליחות זה לא היה בתורת פרעון חובו של ישר' לגוי כ"א בתורת הלואת מעות הגוי לישראל ובהא כיון דאינו שליח מן הגוי הוי עיקר הלואה הזאת ישראל מישר' ואם יהיה נהדה שלי' ישר' כדברי הריב"ש אין שייך לומר בזה שלוחו של ישר' הוא ושלוחו כמותו דהרי זה השליח בא ליקח לשם מלוה וישר' הא' בא ללוותו בשליחות ובשם הגוי, וא"כ פכה"ג דהוי מלוה ומלוה פשיטא דאסיר לא כן בנ"ל כאמור ועיין להרב סמ"א ח"א סי' ע"ו דקמ"ו ע"ג יעש"ב ובס' צור התעודה ה' שלוחין ברמ"א ותילך ודוק, ועיין להרב מחד ד"ף בס' מכתם לדוד ח"ל סי' י"ל דס"ט ע"ג, ובס' כ"מ אהל יצחק להרב מהרי"ך הקיד ז"ל בהח"מ סי' כ"ב יע"ש

ועוד נראה להביא ראיה ממ"ש הרהב"ד בא"ת בסוגיין דקל"ט ע"א וז"ל אם אמר לחבירו שנוה ראשון הריני מסלק ממך כל תביעת הגוי אבילו דלא נשא ונתן ביד ואפי' לא העמידו אצלו הגוי הרי זה מותר כיון דלא אמר בו' העלאת הרבית עכ"ל והשתא הדברים ק"ו ומה כשהישראל עצמו אומר לסלק הגוי מעליו מהני כיון דלא הוכרר העלאת הרבית כ"ש כשהגוי מעצמו בא להסתלק מעל ישראל הא' בנ"ל שנתן לו קבלה שקיבל כל מעותיו ולא זכר לעלאת הרבית דעדיף טפי דודאי שרי, וכ"ן לדקדק מדברי רבינו הגדול בתשו' שהביא הריטב"א שם בס"מ דקנ"ו ע"ג ע"ש.

וב"ב להביא ראיה ממ"ש הרא"ש בכלל ק"ח סי' י"כ דכל עיקר האיסור הינו כ"א כשנותן הישר' הב' הרבית לגוי ע"י המלוה שכ"כ וז"ל ועוד דאפי' לא היה המלוה חייב לגוי הרבית כיון דכשכר הלוה נתן לגוי רבית עפ"י המלוה הרי הוא כאלו נותנו למלוה עצמו יע"ש, דמ"מ דכל איסור זה אינו אלא בנותן הרבית לגוי ע"פ המלוה ובנ"ד ליתא להא כלל, ומ"ש שם הרא"ש ואעפ"י שכתב שטר בשבילו לגוי ונתן משכונו אסור דלא אסכה הש"ס התירא אלא בנשא ונתן ביד יע"ש, אין מדבריו אלו ראיה לאסור בנ"ל דל"ל כלל דהתם בנדון הרא"ש הישר' לא נסתלק מן הגוי וישראל הא' בא לתת המעות ביד הב' כרינא דבריית' ולכן אפי' כתב שטר על שמו לא מהני לא. כן בנ"ל דליכ' שום זכר הלואת והעלאת רבית ביניהם והגוי הוא השי' מישראל הא' גם הרא"ש מודה, ובזה יש לחלק דל"כ הרא"ש ע"ד הרהב"ד דהיכ' דמסלק הגוי מהני דהתם שאני דלא הזכיר להעלאת רבית כלל והוי סילוק גמור ומ"ש ובנדון הרא"ש ליכא סילוק כלל ודוק

גם מ"ש שם הרא"ש וה"ה אם היה חייב שמעון המעות לגוי בלי רבית יש לו בו דין זה דכיון דבשעה שנתן המעות לראובן היה אחריות המעו' עליו הוי לגמרי כאלו הלוה לו מעותיו והכי איתא בירו' יע"ש ופסקו מרן בש"ע ר"סי קס"ט יע"ש אין זה דומה לנ"ל אפי' דהיה אחריות המעות עליו על שעה שנתן לישראל הב' מ"מ לא היה בזה הלואה והעלאת רבית כנז' ודוק

עוד ראיתי למש"יה שכתב וז"ל ואם יהיה הראובן להישראל לא היה חייב לגוי כלל והגוי לשלחו אצלו שיקח מעות בעלו הוא דהיה רוצה ללוות ממנו וליתן לישראל הב' בזה צריך להתיישב בדבר, ולכאורה נר' דגוי דאמר לישראל שילוה בעדו לראובן ואני אפרע קרן וריוח ואכי' דאין הגוי מתחייב משו' דאין ש"לג ונמצא דההלואה היא מישראל לישר' מ"מ אין להו' משו' רבית אהר דאין ישראל חייב שום דבר לגוי כנדון הש"ס דהתם הראשון היה חייב רבית לגוי והרבית שנותן הב' הוא פוטר לראשון והוי כאלו הגיע לידו מש"כ כאן דאינו חייב כלום. א"כ הרבית דנותן הב' לגוי אינו כנותן לישראל הא' ואף למה שאסרו בזן והפטר משום דנר' כנותן רבית שמחתיה כיון דקבל הישראל המעות מישראל שהיו באחריות ישראל נר' לע"ד דל"ל דהתם כבר ביאר הרא"ש בפסקיו שם וכתב דכיון דקבל המעות מיד ישראל ונתנם כדי להפטר בכך מן הגוי נר' כנתן רבית לגוי בשבילו יע"ש וזה לא שייך כאן מאחר דישראל הא' אינו חייב לגוי כלל עכ"ל

חיים: מדבר בעל"ן דבלא"ה נ"ל כלל לאיתא דס"ס דהתם ישראל הא' הוי לוה מן הגוי וישראל הב' בא ללוות ממנו משא"כ כאן דהישראל הא' אינו מלוה לגוי וישראל הב' לוקח מהגוי. אלא דצריך לדעת אופן הדבר דהנה מדברי השאלה נראה דהאופן שאל בהלואה מן הגוי והגוי שלחו אצל שמעון שיתן לו לחשבון דנמצא הוא לוקח המעות מישראל והגוי הנותן המעות אלו לישראל הב' ולא דאנו הגוי לשמעון שילוה בעדו לראובן . ומנ"ר כאן לפני הליכור כתב דהגוי רוצה ללוות מעות מר' וליתן לשמעון ואי לואת אין כאן איסור רבית כלל דהרי הגוי הוא שלוקח מעות בהלואה מישראל ואפי' אם נותן לו רבית ושוב לוקח הגוי המעות ומלוה אותם לישראל ברבית והגוי לוקח מישראל. ופורע לישראל מה בכך כיון דאין החיוב הוא מישראל לישראל ולא שאלו זה מזה

וגם לא יש זכר הלואה ורבית מישראל לגוי. ואם לא אמר הגוי הלוה ברבית בעדי לישראל זה כ"א דאמ"ל הגוי תלך אצל ישראל ותקח מעות לחשבוני נר' דפשיטא דודאי דאין איסור כלל וזהו מצד הסברא ולקמן נרחיב הדיבור בזה בס"ד . אכן למ"ש מנ"ר נר"ו ולכאורה נראה דגוי האומר לישראל שילוה בעדו לישראל אחר ואני אפרע קרן ורבית כו' בזה צריך לעמוד וכמו שגילה מנ"ר נר"ו

וכתב עוד וז"ל ואולם נראה דיש לדאות דה"ן הוי כאלו נותן הרבית למלוה דכיון דמה שנתחייב הגוי למלוה בקרן ורבית אינו כלום מטעם דאין ש"לג הרבית שנותן המלוה לגוי הוא נותן בשביל המעות שלקח בהלואה והרבית הוא לבעל המעות וכשבא הרבית ליד הגוי דגוי הוא בליא בהיו' לפרוע למלוה הרבית שלקח מהישראל הלוה והוי כאלו שלה הרבית ע"י הגוי ואסור ואין לחלק ולומר דהכא כיון דהגוי אמר ליתן רבית למלוה. מאי איכפת ליה למלוה אם הלוה נותן רבית לגוי דאפי' אם לא יתן הגוי הוא פורע לו הרבית מכיסו לעמוד בדבורו

או שהגוי אינו יודע דין זה והוא טועה בדעתו וסובר דחייב הוא לפרוע הרבית מכיסו כיון דעפ"י כאן המעו' א"כ אין לו צד הנאה ברבית שנותן הלוה לגוי לומר דהוי כאלו נותנו לישראל המלוה . דנראה דאין זה מספיק כלל דא"כ גם התם בנדון הס"ס דאמר הגוי שיתן המעות לישראל ואני אגבה ממנו קרן ורבית הא ודאי כיון דעפ"י נותן אין הגוי חוזר והוגע ממנו רבית מישראל א"אפי' דלא יגבה מהב' ועכ"ז אמרי' כיון דעכ"פ עפ"י הדין לא נפטר הישראל הא' מהגוי ואם לא יגבה הרבית מהב' מצי לתבוע הרבית מהא' הוי כאלו בא הרבית לידו ונפטר מהגוי . אבל הכא אילולי דהלוה נותן רבית אין הגוי מתחייב רבית למלוה הוי כאלו נותן הלוה רבית למלוה עכ"ל

חיים מדבר בעל"ן להשיב ע"ד בזה דהרי אם האמת הוא דהגוי נתחייב למלוה בקרן ורבית ושוב בא הגוי להלוות לישראל הב' והוא הנתחייב לגוי כמו כן בקרן ורבית ואין לישראל הא' עם הב' שום דבור ושום חיובא כלל א"כ לא ידעתי מה איסור שייך בזה משום דאין ש"לג והוי כאלו נותן הרבית הישראל הב' לא' דהרי לא שוייה שליח הישראל הב' לגוי כ"א ישראל הב' דהוא בא ללוות מהגוי גופיה ולא שייך דין שליחות כלל . ומה שהביא מנ"ר נר"ו מהא דקי"ל דהיכא דאמר הגוי שיתן המעות לישראל ואני אגבה ממנו קרן ורבית . הא ודאי כיון דעפ"י נותן אין הגוי חוזר ותובע כו' ועכ"ז אמרי' כיון דעפ"י הדין לא

נפטר הישראל הא' מהגוי ואם אינו גובה מהב' מצי לתבוע מהא' הוי' כאלו בא הרבית לידו וזה"ל נראה דליכא הוכחה מהתם דל"מ היכא דהישראל הא' אינו נפטר מן הגוי לפי הדין דפשיטא דאסיר כיון דישראל הב' הרבית שנותן לגוי הוא לפטור הישראל הא' וזה נ"ד כלל דהרי הגוי כבר נתחייב בחיוב הלואה קרן ורבית אלא דהוא נתחייב בשביל דגם הוא מלוה לישראל עכ"פ בין בדיני ישראל בין בדיני או"הע הגוי הוא חייב לישראל א' ורב' הוא דחייב לגוי , וכיון דאין הישראל הא' אינו יכול לתבוע לב' אם אין הגוי משלם לו א"כ מאי מייתי ראיה מלינא דס"ס היכא דישראל הא' לא נפטר מהגוי כלל דאז חיוב הישראל הב' הוא לפטור הא' ול"ד כלל לנ"ד דהישראל ב' לא נתחייב כלל לראשון כ"א לגוי דווקא והגוי הוא דחייב לא' ועדיפא מינה אני אומר דאפי' למאי דקי"ל כהראשונים דבאומר הגוי הן והכתר דאסיר אכי' למאי דס"ל דככי הדין זה הוי פטור גמור מלינא ואינו יכול הגוי לחזור לתבוע מישראל הא' ועכ"ז ס"ל דאסיר ולמש"כ אפ"ה אינו דאיה לנ"ד לאסור בכה"ג נמי אף דאין ישראל חייב לראשון כ"א הגוי , דהתם ה"ט כיון דההלואה והחיוב דקרן ורבית שהיה חייב הראשון לגוי היה בריא בהיובא א"כ כשבא להסתלק מחיוב זה צריך שיהיה סילוק גמור דבר הנראה לעיני הכל כמו בהניחם כו' או בנשא ונתן כו' כמ"ש בש"ס . או אני אסלק הגוי כו' כמ' הרא"ש ז"ל וכמש"ל דכל מה דהוצרכו לא תמיר ולהצריך סילוק גמור היינו משום דהיה ההלואה מעיקרא בריא בחיובא , ומש"ה בהא דנ"ל דמעיקרא ליכא צד חיוב בעיקר ההלואה דהגוי לוה מישראל א' ואיהו גופיה מלוה לישראל הב' י"ל דבכה"ג הוא היתר גמור כיון דלא בא הישראל הב' לאחד הרבית כלל להפטר לגוי מישראל הא' ואינו נפטר בכך דעליין בחיובו הוא עומד והוא בא לשלם חיובו וגם הגוי כשחוזר ופורע לישראל הא' חיובו הוא משלם ולא מהכוין הישראל הב' לכך , ואכן נמי דאם יהיה הגוי אלם ואינו משלם לישראל הא' ונמצא דאין במה שמשלם הב' לגוי צד השם איסור לומר דיהיה אסור משום רבית כיון דהמעות האלו הקרן והרבית הם באים ליד הישראל הא' דלפי הנראה לק"ד אין איסור כלל

אבל עכ"פ צריך לעמוד בזה אם הענין הוא דהגוי שאל בהלואה לעצמו מישראל ראשון והוא המתחייב לו בקרן ורבית אלא שהגוי אצל עצמו הוא מלוה המעות האלו לישראל הב' ויהיה הישראל הב' מקבל המעות מיד הראשון לצורך הגוי אלא דאח"כ לוקחם לעצמו דהגוי הוא המלוה לישראל הב' דבכה"ג יש מקום לומר דליכא איסור כלל ולא איכפת לן משום דאין שליחות לגוי כיון דהגוי הוא השואל ההלואה מישראל דלא שוייה שליח לישראל הב' דהוא ישאל או יקח אלא למסר לו שטר קבלה דע"י ישלח ישראל הראשון המעות . ברם אם יהיה הענין דהגוי אמר לישראל הא' הלוה לישראל חבירך בעדי ואני אשלם לך דאז הישראל הא' בא לזכות אלו המעות ע"י ישראל הב' וכיון דאין לגוי תורת שליחות א"כ הוי ישראל מלוה לישראל

ונראה לומר דבכגון דא דנ"ל דהגוי אומר לישראל הלוה בעדי לישראל חבירך ולא תבע ישראל הלוה מישראל המלוה כלום נראה דאע"ג דאין שליחות לגוי הרי החוב מתחייב מדין ערב דבערבות אין חילוק בין ישראל לגוי , כמ"ש הטור בח"מ סי' קכ"ט ובכה"ג הג"הע אות ט' ובת"ב סם / אות

פ"יעש"כ, ועיין מ"ש הרב קמ"ר בכ"ה דמ"ול ה"ד דמ"ה ע"ח והרי קי"ל בטור וש"ע בח"מ סי' קכ"ט ס"ך וז"ל יש מי שאומר דערבות וקבלנות היינו כשתבע הלוה מהמלוה שילונו ונכנס עמו לדבר בלי ערבות או קבלנות אבל אם לא דיבר הלוה עם המלוה כלום אלא ראובן אמר לשמעון הלוה ללוי מעו' ואני פורע הלוהו ואני נותן לך הלוהו ואני חייב לך אין לשי' על לוי כלום אפי' נתכנס לו לילו אלא על ראובן שאמר הלוהו ובשליחותו של ראובן נכנס לו עכ"ל, והן הם דברי הרא"ש בסו' ב"ב סי' מ"ח יע"ש, וכ"פ כל רבני האחרונים ז"ל הלכה בספרם, והרי נ"ד שאומר הגוי לישראל תלוה בעדי ואני חייב לך וכתב לו שט' קבלה וחיוב על עצמו דאות המתחייב, אם כן הו"ל ממש כדינו של הרא"ש ז"ל דאין ישראל על ישראל כלום ואע"פ שסיים הרא"ש וכתב ובשליחות של ראובן נכנס נראה דל"ל הוא משום תו' שליחות כדי שנלקלק הא בגוי דאינו בתו' שליחות לא שייך דין זה דאין צורך לדין שליחות כלל אלא ר"ל ע"פ דיבורו וכאלו הוא הלוקח ומלוה ללוה ועיין להרב תו' חסל בסי' רס"ו בישראל דאמר לישראל אחר תן לו לגוי ואני חייב לך דמתחייב בערב לגוי בכה"ג ואפי' לדעת ר' שמחה דאין זה ערב אלא לוה ממש יע"ש ועיין עוד שם מ"ש בשם הרב"ח בסי' קנ"ט ובכנ"הג יע"ש א"כ אנן נמי נימא כה"ג לאידך גיסא דגוי נעשה ערב לישראל בעד הישראל בכה"ג בנ"ד דחייב מדין לוה ממש וכיון דהגוי הוא המתחייב לישראל בין בדיני ישראל בין בדיני או"הע ואין לו לישראל המלוה שום תביעה כלל על הישרי' הלוה נר' דהוא מותר גמור ואין כאן שום רבית כלל

עו"כ כה"ר נר"ו וז"ל והעיקרא דדינא נהוי אנן פ"ט לא יתחייב הגוי לפרוע למלוה קרן ורבית כיון דע"פ נתן המעות לראובן מי גרע מערבות דודאי כשנתערב ראובן בעד ש' מתחייב שפיר בערבו' כדאיתא נפ' הרבית דע"ח לענין ערבות לגוי המלוה לישר' וישר' אחר נעשה ערב נקבל לדון בדיני ישר' מתנא דאפי' דאינו בדין שליחות שייך בדין ערבות וא"כ הכא דהגוי אמר לישראל שיתן חובו לאחר גרע מדין ערב ואם כן אמאי לא נפטר הישר' מהגוי באמירתו שיתן חובו לאחר ואין לומר דאה"נ דהגוי יהיה חייב מדין ערב ושלא יהיה לישר' הב' לפרוע לראשון אבל לעולם הראשון לא נפטר מחובו בשביל ערבות של גוי הראשון לא נפטר מחובו בשביל ערבות של גוי והוא חייב לפרוע רבית לגוי על שיגבה מעותיו לב' ולא יהיו מעות לפרוע ואז יעשה גויינא מהממון דחייב בו הגוי הילכך בעי' שיאמר והפטר כדי שיפטור ולא יהיה חייב לגוי שום ריוח דודאי אין זה כלום דאי נחתי' להכי דהגוי מתחייב בממון זה שנתן ע"פ ודאי דהיה נפטר הישר' הלוה תכף ומיד לעדיף מערבו' וכיון דהכא אמר בפי' להמעו' שחייב שיתכנס לישראל והוא יתן קרן ורבית א"כ מתחייב תכף ומיד בממון זה ואינו ענין לערבות דלא נחית להתחייב אלא כהגיע תור הפריעה ויתבע מעותיו ולא יהיו לו מעות לפרוע דאז מתחייב לפרוע במקומו ונכרע בערבות דבדינם שאם לגוי שלוף לוץ ונעשה הוא ב"ח תכף ודין הוא דיהיה פטור הישראל א' דחייב לגוי באמירתו של גוי שיתן מעותיו לאחר אע"ג דאין שליחות עכ"ל,

חיים מדבר לע"ל אחרי הת"ר לא הבנתי דבריו דהרי בתחי' דיבר נשא ונתן בדין גוי האו' תן והפטר במונח דהניח אם יהיה נ"ד דהגוי היה

המלוה לישראל הא' ועתה שלח לישראל הב' שיתן הישראל א' חוב זה לישראל הב' ונשאנו ונתנו בדין ישר' שלוה מגוי ובא ישר' כו' ודין זה דתן לו והפטר דס"ל להרשב"א והראשונים דאסור ושוב צידד וכתב דנ"ד יהיה האופן בגוי שבא ללוות מישר' כדי להלוות לישר' הב' או דאומר לישר' המלוה תלוה בעדי לישר' אנרך אני מתחייב לך קרן ורבית וע"פ דיבורו של גוי נתן והישר' לישר' הב' אלו המעות וכיון דאיירי נ"ד נהכי מה מקום לו' דיתחייב הגוי מדין ערב ושיהיה נפטר הישר' הא' תכף ומיד לעדיף מערבות כיון דא"יל בכי' דהמעו' דחייב לו שיכנס לישר' והוא יגבה קרן ורבית א"כ נתחייב תכף ומיד בממון זה ואינו ענין לערבות כו' זת"ל דהרי עיקר ס' הרשב"א ודעימיה דס"ל דל"מ בתן והפטר משום דאע"ג דמיפטר ישראל א' מן הגוי הישראל ב' לא מחייב דהיינו זוכה בעד הגוי והדר דינא ותיובתא על ישראל הא' וא"כ אינו צודק דין היוצא מחמת ערבות לגבי הגוי ע"פ כי הוא בעל המעו' ואי קשיא הא דערבות הוא מה שהק' הרב קמ"ר שם בדף מ"ס לש' הרשב"א דס"ל דתן והפטר ל"מ דאמאי לא לא נתחייב ישראל הב' לגוי דודאי לא כשרו לא' אלא כדי שיכנס לב' ויתחייב לו ומאחר דהא' פטור ובשביל דיבורו של גוי באו המעות ליד הב' אמאי בשביל הנאה זאת לא יתחייב הישראל לפרוע לגוי דנתערב בשביל ישראל דודאי חייב הישר' לפרוע לגוי כו' יע"ש, הרי דק"ו מדין ערבות שייכא בגוי האומר ליתן חובו לישר' ב' דיתחייב הישר' הב' לגוי מדין ערב וישר' הא' כבר נפטר לגמרי

אלא דלקד"ן לתרץ לקו' הרב קמ"ר דאה"ן דבעלמא גוי שיצא ערב בעד ישראל לישראל חייב הישר' לשלם לגוי אם הגוי פרע בעדו כדם הכא הישר' א' בא לאפס זלק מחובו צריך שילוק גמור כדין וכהלכה ובנתינתו זאת לישר' הב' להישר' הב' לא זה בצל הגוי מ"ין זכיה נשאר עוד חיובו לישר' כדקאי קאי וכל דנותן הב' הרבית לגוי הוא כדי לפטור לא' מחיובו וא"כ לא נפטר הישר' הא' מדינא ואפי' אם נשארו המעו' ביד הב' יהיה חייב הב' מדין ערב כקו' הרב קמ"ר מ"מ אינו מדין זכיה דמסתלק לישר' הא' מזכייתו והיוצא וזה ברור

וא"כ אם באנו לומר בנ"ד נמי דהוא במונח דאיירי בחוב דהיה חייב הישר' הא' וע"פ דיבורו של גוי באו ליד הב' ונתן הרבית הב' לגוי הסו' אפי' דאמר הגוי לישר' הא' תן לו והפטר ואי משום דיהיה דומה הא דאמר הגוי לתת המעות עפ"ד כדין ערב להתחייב הגוי ור"ל בחיוב זה הו"ל כאלו נפטר הישראל הא' דנתינתו עפ"ד נכנס הגוי בחיוב ונפטר הישראל הרי אין זה כלום כיון דלא נסתלק הא' מחיובו כ"ז ע"י דמוסר מעותיו לישר' זה וזה לא מיקרי מסירה שיסתלק הישר' אם לא בסילוק גמור וכבר כתבנו בזה לעיל בס"ד ועי' להרב מחנ"א בה' פלוחין סי' נ"ך ודוק

ואולם לתה שאנו לדין עכשיו דהאופן הוא דהגוי הוא בא לומר לישר' הא' שילוה לו אוילות בעדו לישר' ב' וכן עשה בלי שקבע הישראל זה מוה בזה שייך שפיר דין חיוב ערבות דתכף ומיד דנותן לישראל הב' עפ"ד של גוי הרי מתחייב הגוי לישראל כדקי"ל תן לו ואני פורע דאין לו למלוה על הלוה כלום אלא על הערב ודין זה הוא ממש כנ"ד וכמ"ל ולקמן אכתוב עוד בזה ובמה שיש לצדד עוד בזה בס"ד יעז"ב ודוק

עו"ב כת"ר נר"ו וז"ל ומה שנר' לענ"ד הוא דיש לחלק בין ערבות לדין זה דבשלמא בערבות מעיקרא אדעתא דהכי נחית להיות ערב והוא לוה לאחר בערבותו משא"כ הכא למעיקרא לא נחית להיות ערב אלא כונתו ליתן חובו לאחר והוא יכנס במקומו ויזכה בעדו זה יוצא מחובו וזה נכנס בחיובו כיון דקי"ל דאין ש"לג דלא זכה הישראל הב' בעד הגוי ואינו מתחייב לגוי כלל אלא הוא נחשב לוה וב"ח מישראל הא' כמ"ש הרשב"א מש"ה לא נפטר הישראל א' כיון שלא הועילו מעשיו של גוי כלל. ולכן בעינן שיאמר בפי' תן והפטר ובזה ניחא דלא תיקשי ממ"ש בח"מ סי' קכ"א דאם המלוה אמר ללוה לשלוח חובו ע"י שליח חש"ו ושלח ונאבדו פטור המשלח הי' דהא לחש"ו לאו בני שלי' נינהו ואינן זוכים בעד המשלח עכ"ו פטור מאחר דהוא הרשהו לכך ומאי איכפ' ליה ללוה אי הוו בר שליחות או לא. ועפ"י האמור ניחא דהתם מעי' להכי נחית ולא שיזכו החש"ו בעדו אלא מעשה קוף בעלמא שיקח מזה ויתן לזה משא"כ הכא לכונתו של מלוה שיזכה אחר בעדו ויהא הוא במקומו ולא הועיל כלום. ועפ"ז אפשר דאין דין זה אלא בא' לישראל שיתן חובו לאחר בהלואה לכגון דא הוא דל"מ אמירתו כיון דלא זכה בה הגוי ולא נתחייב לו ומתילא גם הא' לא נפטר בהכי. אבל אם היה הגוי אומר ליתנם לב' בפרעון חובו או במתנ' כגון דא זכה הב' במעות שקבל ומתילא נפטר הא' וכ"נ ממאי דקי"ל בח"מ סי' קכ"ו דגוי דאמר לישראל מנה לי בידך תנהו לפ' זכה הב' במ"ג מק"ו דאפי' חכמים הפקיעו ממון ישראל במ"ג כ"ש ממון גוי יע"ש. ואי אמרת דאפי' נתן הלוה בציווי הגוי לאחר דאינו זוכה והוור מה מקום לומר דיזכה באמירת הגוי במ"ג אפי' שלא נתן עדיין המנה א"ו נראין הדברים כגון דא דהגוי רוצה ליתן ממונו לב' בהחלט ונתן עפ"י זכה הישראל ולכן גם במ"ג דאמר הגוי ליתן זוכה שפיר מק"ו מדין מ"ג וחייב הלוה ליתנם לחבירו אפי' אם יחזור הגוי ממתנתו או מהפרעון עכ"ל

חיים מדבר כשאני לעצמי נר' דעיקר חילוק זה מדין ערב לדין זה דאו' הגוי המלוה לישראל א' תן לישראל הב' והפטר הוא דבער' מתחייב הערב ומתחייב לערב כיון דבעיקר תחילת ההלואה היה הערבות ועל אמונתו הלואהו משא"כ בשבב' הלוה הגוי לישר' א' והוא חייב מן הדין אין כח הדיבור של הגוי תן והפטר להפקיע חיוב החוב כ"א בסילוק ברור וגמור כמ"ש בש"ס וזה פי' ברור ונאה ברסמ"ש מנ"ר בזה לא' דבערבו' מעיק' נחי' לכך אבל בלוה דמו"ל לא כיתו להיות ערב. אלא כונתו כו' זח"ל. ואנכי לא ידעתי מאי נ"מ אם כונתו הוא דיכנס אחר תחתיו כיון דעכ"ד נתן המעות ועליה דידיה סמיך והא עדיפא לית מערב גופיה וכמ"ש מכת"ר נר"ו וזה שנכנס במקומו אדרבה מתחייב לגוי מצד דין זה דהגוי הוא ערב שלו וכקו' הרב קמ"ר וכמש"ל ואדרבה הס' נוחנא דהגוי כב דעתו וכונתו אינו שיזכה הישרי הב' בעדו והוא לא ידע מדין זה ולא איכפת ליה בזכיה כ"א דעד עתה היה מחוייב לו ר' הלוה הא' ועתה מכיר לישראל הב' להיות מחוייב לו גם מ"ש כת"ר נר"ו ולכן בעינן שיאמ' בפי' תן והפטר אנכי לא ידעתי כונתו בזה דאפי' דאמר הגוי בפי' תן והפטר לדעת הרשב"א ז"ל ודעימיה ל"מ כלל וכמש"ל ומ"ש עוד כת"ר נר"ו ליישב בזה ע"ש קילוקו מאי דקי"ל בח"מ סי' קכ"א בשולח חובו ביד חש"ו דאפי' נאבדו פטור דלענ"ד ל"חלק דבלא"ה כל פה שהקפידו בש"ס והפוס' להצריך סילוק גמור ומעשה רב תנר' לענין אינו אלא כשמתחי' ישר' הב' בא לשאול מישר' הא' דבכה"ג איכא חששא שיזוב הישראל הוי' לפטור לא ולכן בעי' סילוק גמור ומעשה הניכר ול"מ הדיבור דאומר תן לו והפטר. ברם בעלמא דאומר המלוה ללוה שיתן מעו' הלואתו לאחר כיון למסרם לידו פטור מחובו וזה חילוק ברור ואמיתי וכמש"ל בעניותי

גם מ"ש עוד רב נהורא' נר"ו דאין דין זה כ"א בהלואה דלא זכה הישראל ב' בעד הגוי אבל אם אמר הגוי ליתנם בפרעון חוב או במתנ' כגון דא זכה הב' וכ"נ ממאי דקי"ל בח"מ סי' קכ"ו דיש מ"ג בגוי וכו' זח"ל. ולענ"ד כבר מילתי אמורה דגם בהלואת הגוי יש מ"ג אם הגוי מצוה מעצמו לישראל המלוה א' שימסור מעות האלו לישראל הב' במ"ג. הנה הוא וזכה הישראל הב' כיון דהיה בלא תביעתו וכל עיקר האיסור כמ"ש התוס' והרא"ש דנראה כנותן רבית כו' וזה שייך אפי' דקנה הישראל ב' הלואתו מדין מ"ג וכמש"ל כל זה. ומ"ש עוד הר"ב בח"מ דקנ"א ע"ב משם הריטב"א ז"ל וכל שמועתינו זאת אינה אלא בהלואה כו' אבל בפקדון דהפקיד הגוי ביד ישראל כו' ואמר המפקיד ליתנו לישראל שלוה הוא הם כל שנתנו הפקיד על פיו נפטר משמירתו דבפקדון כל היכא דאיתיה ברשותיה דמריה איתיה ולפיכך בכל ליותא בזה כל שהחוב באחריות הגוי מותר וכל שבאחריות ישראל אסור כו' יע"ש ועיין להרב בני יהושע בסו' לסוגיין דקמ"ד ע"ג יע"ש. והנראה מדברי הריטב"א דגם בהלואה נמי אם לא היה דהישראל הא' היה מחוייב באחריות המלוה הלזו לגוי כדי להיות נפטר מאחריות זה צריך סילוק גמור ע"י הגוי. אבל אה"נ דאם הגוי אומר מעצמו שיתן לישראל מבלי שאלת הישראל נ"ל דאז מורה דהאחריות הוא על הגוי בזה ולאי לישראל. הא נפטר משא"כ בפקדון דלא שייך אחריות לנפקד דכל היכא דאיתיה ברשות דמריה איתיה באוקמ' דכשהגוי אומר ליתן לישראל הב' בלי בקשת הישראל א' מהגוי אז אין חיוב כלל על הישראל לגבי הגוי. וכ"נ מדברי כת"ר מדבריו שכתב אח"ז כמו שיבא לכנינו בס"ד

עו"ב הרב הפוסק נר"ו וז"ל ועדיין לא איפרק מהו' להסביר הטב עיקר שורשוהי בדין זה דמצד הסברא יש לגמגם טובא דאם הגוי טעה בדעתו ועת עיניו מראות מה פשעו ומה חטאו מהיכ' הא שנתן המעות עפ"י דיבורו ש"ג וקיים דברו ויהיו מעותיו מונחים על קרן הצבי ליל' בתר דיתא ודיינא לגבוע מעותיו מישראל הב' דאפשר דלא יהיה לישר' הב' מעות לפרוע והוא תימא אחר שהוא שלא מדעתו ורצונו אלא עפ"י דיבור הגוי ומה איכפת ליה אם הגוי טעה בדעתו אי לא. אי לאו אמינא דאפשי' דה"ע דאזלינן בתר הגוי משום דהלוה שלו הוא הישראל הא' הכסילו ואות להש"ס מיירי דהב' אמר לראשון תנם ואני אעלה לך הרבית שאתה מעלה לו וכדי לעסות הדבר ביותר שיוכל הב' לפרוע הרבית והעמידו הא' לב' ליתן מעותיו בשליחות ש"ג וכיון דלפי האמת לא אהני ליה מעשיו דאין ש"לג ולא זכה הב' בעד הגוי והגוי לא רצה לומר ללוה שלו שהוא ישראל הא' ליתן מעותיו לב' אלא כדי שיזכה לו במעות הראשון ויתחייב לו וכיון דלא נתחייב ולא זכה בעדו דין הוא דלא יהא הא' נפטר. אבל לעולם אם הגוי בא לו מעצמו אצל הלוה שלו ואמר לו שיתן מעותיו לב' ה"ז נפטר מהגוי כיון דע"י נתן כדקי"ל בח"מ סי' קכ"ו דענין ערבות אינו אלא כשדיבר הלוה עם המלוה תחילה

תחילה ובאו לראובן להיות ערב או קבלן וביוצא אבל אם לא דיבר הלוה עם המלוה כלום אלא ראובן אמר לש' הלוה ללוי מעות כו' אין ללוי על ש' כלום אלא על ראובן דאמר לו הלוהו ובשליחותו הלוה כו' יע"ש ודין זה הוא ממ"ש הרא"ש שלמד כן מסברא בעלמא דמסתבר כן . וה"נ מסתברא דכנון דא שנתן עכ"י נפטר ממנו אפילו נימא דישראל ב' לא זכה בעד הגוי מטעם דאין ש"לג , מ"מ הא' ודאי נפטר מהגוי .

והיה אפש"ל דכיון דנפטר הא' מהגוי גם הב' זכה במעו' שקבל בעד הגוי אלא דמדברי הריטב"א שהביא בש"מ לסוגיין בשמעתא דסיפא לחו' נר' דאף בזו אינו זוכה לגוי , מ"מ אפשר דעכ"פ השני זוכה לעצמו ואין הגוי יכול לתבוע ממנו כלום כיון דאין ש"לג ולא זכה בעדו וגם הישראל הא' לא יוכל לתבוע ממנו אחר דבנתינתו לא נפטר אבל הרשב"א ז"ל שם כתב להדיא לגם נתן והפטר המתין הוא מישראל הא' עכ"ל

חיים מדבר כשאני לעצמי יש לי להשיב בכל דבריו והוא מ"ש ליש' לגמג' טובא דאם הגוי טעה בדעתו כו' ע"פ הגוי כו' דאם לפי הלין דקי"ל דבאומר הגוי תן לו והפטר ל"מ להסתלק מהגוי ובחובו קאי היה לו לישראל הא' לומר להגוי איני נותן המעות כ"א ע"י או להמאס ע"ג קרקע בזופנים של סילוק האמור בש"ם והנה כי פן הרי פשע והטא דלא תיקן הדבר לעשותו בהיתר גמור ועו"ק במ"ש דאם הגוי טעה בדעתו כו' דלפי האמת שגוי לא טעה להגוי סובר לוה שא"ל ליש' א' תן לו והפטר לכבר נפטר הישר' א' לגמרי וכל תביעתו אינו אלא כ"א על הב' ואין לו פה להשיב ולא מצא להריס ראש ולתבוע מהא' אחר דבדיבורו נתן הראשון המעות לב' וככי דינם של או"ה הנק' ד'ברי' קיי"שי זהו הוי סילוק גמור והעברה גמורה וכל מה שנשאר חיוב על הראשון אינו אלא בדין חו' הקדושה לבאופן זה לא זכה הב' בעד הגוי ונשאר חיובו מדינא על ישראל הא' והשתא מה שמשלם הב' קרן ורבית לגוי הוא לפטור לישראל הא' וזה אסור ומיגלם לא חשו הפוסקים על עיקר הפרעון של הקרן דלאי הישראל ב' הוא המשלם והגוי אינו תובע כ"א ממנו ולא מהראשון ולא חשו כ"א על הרבית משום דנשאר חיובו של ישראל אימדינא דלא נסתלק סילוק גמור ויש לחוש ברבית שנותן הב' מבעד הא' .

ועל שכל תמהני ע"ד דלא יהיה דבא הגוי לפני דייני ישראל לתבוע מישראל הא' מכל מ"ש הרשב"א ולעיתיה לישראל א' לא נפטר מהגוי וזולת לגבות ממנו , עכ"ז אמינא לישראל א' פטור יעטיר מת"ג דהרי תניא בברייתא בב"ק דקי"ג ע"א ישראל וגוי שבאו לדין אם אתה יכול לזכותו בדיני ישראל זכהו ואמור לו כך דיננו בדיני או"ה זכהו וא"ל דינכם והיא הלכה פסוקה ופסקו הרי"ף והרא"ש שם וכ"ע הרמב"ם בה' מלכים פ"י הי"ב והרב המגיד ה"ל הר"ב בש"ת לשם , ועיין בתשו' מור"ס סי' י"וד ומהרי"ו בתשובן סי' ג"ל ולהגאון מז"ה הגדול בחק"ל חי"ד סימן ט"ן דק"מ"א יע"ש וא"כ הכא בנדון כזה שהגוי אמר לישראל תן לו והפטר דאפי' שנתן הישראל ראשון לשני ע"פי דיבורו ש"ג לא זכה הישראל השני לא נפטר הא' מהגוי ובא הגוי ותובע מישראל א' אם תבעו בדיני או"ה הרי הם פוסקים לדינכ דכה"ג דעפ"י דיבורו שנתן פטור הישראל הא' וזהו הנק' די'ברי' קיסי"ר כמש"ל

ואם תבעו בדיני ישראל ובדיניה' לא נפטר הא' מהגוי הרי קי"ל ישראל וגוי כו' אם אתה יכול לזכותו בדיני או"ה זכהו וא"ל כך דינכם וה"נ מנינן לזכות לישראל הא' לפי דינם . ועוד נראה לומר פאעיקר' דין זה דתן לו והפטר דלא נפטר הישראל הא' מהגוי לאו הלכה פסוקה ומוסכמת מכל הפוסקים פוהרי ביארנו לעיל דמילי פלוגתא לא כפיק . וא"כ אם באו לדון לכנינו ישראל וגוי זה והגוי בא להוציא מהישראל הא' הרי כמ"ק לישראל דהוא פטור דאו' קי"ל כמ"ד דתן לו והפטר הוא פיטור גמור וזה ברור ועיין בש"ע ח"מ סס"י פ"ט

גם מ"ש כה"ד נר"ו ליישב לזה דה"ט דאולינן בתר לשון הג"י דהלוה ספות הישראל הא' השאילו והוא להש"ס איירי בו' והעמידו לב' אצל הגוי כו' זה"ל כל הלב בל"ק ולא היה צרי' לזה מעיק' דהכתיננא והוץ מזה דהטעם ברור ומבורר וכבר כתבנו לעיל כמה פעמים דכל דבא ליד הא' הלואה בחיוב גמור לגוי כשבא להסתלק מזה לתת לב' צריך שיהיה הדבר בסילוק גמור בלי פקפוק ובוכיה גמורה לישראל השני מכל הגוי מבלי שישאר שום חיוב לראשון ונתן לו והפטר ל"מ לדעת הרשב"א ודעימיה וא"כ נשאר חייב הראשון במקומו ואז הוי הישראל ב' נותן הרבי' בעד ואלו הלוהו הישראל א' ע"מ שיתן רבית לגוי וכמ"ש הראשונים ז"ל

גם מ"ש דאשכא הגוי מעצמו אצל הלוה ואמ"ל שיתן מעותיו ליש' דמהני והביא ראיה ממ"ש בח"מ סי' קכ"ט דהן לו ואני פורע כשהוא בלי תביעת הלוה מהמלוה אין לו למלוה על הלוה כלום הכי נמי מסתברא דכגון דא שנתן עפ"י נפטר ממנו טו' זא"ל והנה אם כל ראיתו הוא מהא דח"מ סי' קכ"ט היכא לחלק דהתם שאני דתחילת הלואתו ונתינתו היה על תנאי שיאמר תן לו לזה ואני פורע בעדו כו' אבל כאן אם כ"ד הוא דהגוי הלוה בתחילה לראשון והיה מחוייב לו בהלואה זאת קרן ורבית א"כ כשאמר הגוי שיתן לב' בלי תביעת הב' מהראשון אפש"ל דלענ' כיון דהראשון הוא מחוייב לגוי בהלואה זאת וצריך סילוק גמור ו ביה גמורה כדי להפטר אלא דכשאני לעצמי כבר מילתי אמורה דבלי ראיה זו ממקומו הוא מוכרח דכל עיקר איסור זה בהלואת ישראל מגוי דאיכא איסור בנתינת זו לישר' הב' אינו אלא דכגון דא האמיר בש"ס דבא ישר' הב' ושאל ממנו ובא תחילת פיטורו ע"י ישראל הב' אבל כל דהגוי או' מעצמו תן לישראל וכל כיוצא בזה לא נאמרו כל הדינים האלו

גם מה שצידד לומר אי נכה"ג זכה הגוי מכל קבלת הישראל אי לא הנה אם יהיה האופן דהגוי הוא האומר לישראל המלוה שילוה לישראל חבירו והוא פורע הרי הגוי חייב ליש' המלוה וישר' הלוה מתחייב לגוי מדין חיוב ערב וכמש"ל וזה היה דומה לנדון שלו ממש למה שצידד לו' דהגוי בא ליקח הלואה מישר' כדי להלוות לישר' זה ואיני יודע היך יאמר עוד מכ"ר על הראשונות לעשות לגוי מלוה ליש' הא' ושאמר הגוי שיתן לב' , ובכה"ג נמי נר' דכל דלא היה הזכרת רבית והלואה בין ישר' לישר' אלא להגוי אמ"ל תן והפטר נראה למותר גמור , והכי יש לדקדק מדברי הש"ם והפוס' דכתבו דבוי בנותן רבית מתמתיה וכלומה לזה שייך כשבאים לפרש ביניהם הלואה והבית משא"כ כשהגוי מעצמו בא לישראל הלוה הא' ואומר לו תן ממעו' ליש' חבירך דליכ' שום זכר הלואה

בלוה ונותן ביניהם והגוי הוא המוציא והמביא בכגון הזה נר' למותר גמור

ולכן נראה דמ"ש מנ"ר דלדעת הרשב"א ז"ל שם בש"מ דגם בחן והפטר הממון בא מישראל הא' כו' זה"ד דלע"ד נר' דגם הרשב"א ז"ל מודה בכה"ג דישראל הראשון נפטר לגמרי כיון דציווי הגוי למלוה הוא שיקיים מצות פריעה בהכי ע"י שיתן לישר' הב' ואין פיטור הישר' הא' בא לו מסיבת חיוב הישר' הב' כ"א בנתינת לבד ע"י הגוי יהיה למי שיהיה, וגם קבלת הישר' הב' יהיה בתורת הלואה או פקדון או פרעון או מתנה וכיוצא, ואפי' אם יהיה להגוי אמר דהוא רוצה להלוות לב' ברבית מ"מ אין פיטור הראשון בא כ"א מצד הגוי עצמו כי פיהו צוה לתת לב' ובדיבורו נתן ולא איכפת ליה לראשון אם הב' נותן רבית אי לא דלאו עליה דידיה רמיא ועיין להרב מהר"ש רוזאן בתשב"ץ ח"ד סי' ת"ה ודוק

עוד ראיתי למכת"ר נר"ו שכתב וז"ל באופן דנלע"ד דדין זה דאמר הגוי לישר' שיתן מעותיו לב' דלא נפטר מהגוי אינו אלא היכא דאמר לתת לב' בדרך הלואה ולא בדרך מתנה ופריעת חוב דאז ודאי זוכה הב' לעצמו והראשון נפטר מהגוי, ואף גם זאת דגם בהלואה אינו אלא כשדיבר הב' לא' להלוו' לו המעות לחייב לגוי והעמידו הא' לב' אצל הגוי ואמר הגוי שיתן לו מעותיו והוא יגבה ממנו קרן ורבית אבל אם דיבר הב' עם הא' והגוי מעצמו אמר לראשון שיתן מעותיו לב' כגון דא פרחין הדברים דנפטר הא' מהגוי אלא דעכ"פ הב' לא זכה בעד הגוי והמעות הם מהא' לפי מ"ש הרשב"א ה"ד בש"מ בסוגיין דגם בחן והפטר דנפטר הא' מהגוי לא זכה הב' בעד הגוי והא' הטו' שמלוה שלו עכ"ל

חיים מלבד כבר כתבתי מה שנר' לק"ד לכגון דא דהגוי אומר מעצמו לראשון שיתן לב' גם הרשב"א מודה דנפטר הא' לגמרי כיון דהפיטור לא בא מצד חיוב הישראל הב', וגם הב' לא מתחייב מ המות הראשון וכמש"ל והכי לייקי גם לנדרי הרשב"א

עוד שרעו וכתב מנ"ר נ"י וז"ל וע"פ הדברי' האלה הנה מקום אתי לייסב דברי מור"ם בסי' קס"ט ס"ג וז"ל ואם הישראל ב' לא יעשה הלואה עם ישראל א' רק עם הגוי והגוי אמ"ל לקבלם מישראל א' והב' אינו רק כשלוחו של גוי מותר אפילו נותן הרבית לישראל יע"ש

והנה מלבד דדבריו סתומים ומתומים ואין להם מובן איך בזה מסתלק הא' מהגוי במה שעשה הב' הלואה עם הגוי בלא אמירה חן והפטר וכ"ש לאפי' בחן והפטר אסור ואיך מתיר מור"ם כאן בהלט וכמו שתמה הרב"ח ע"ד שם בסי' קס"ט ס"ג יע"ש, ומ"ש הרט"ז שם סק"ה דמיירי דהגוי אומר בפי' לישראל דאחריות הב' זה מהיום יהיה עליו ועדיף מהפטר מלבד דיש להשיב ע"ד מלברי הרשב"א שם לבד זה העיקר חסר בדברי מור"ם דאם זה הוא עיקר היסוד לא היה לו לתכחידו תחת לשונו באופן דאינו מובן לכאורה בדברי מור"ם ותו דלא נודע מקור ושורש לדבריו מנין הוציא דין זה, והאחרונים הבינו שלמד כן מהג"מר בכא"נ והתמהו ע"ד דהגמ"ר לא כ"כ אלא לס"ד דש"ס ולא לפי המסקנא כמ"ש הרט"ז והש"ך ואחר האחר נים והיא קו' דאין לה תשובה כמבואר בדברי המרדכי וכל עצמו לא בא אלא לותר דהיתר הש"ס בהעמידו אצל הגוי אפי' נותן הרבית לישראל ומשום דהוקשה לו היך ס"ד דש"ס להתיר בנותן הרבית לישראל דודאי כיון דנותן הרבית לראשון מוכח ודאי דהלואה לאו מחמת הגוי אלא הישראל הא' הוא שהלוה לבני על אחריותו ומעשה הגוי לא היה אלא אחוזת עינים ולזה מוקי לה להגוי אמר לראשון דיהיה אכוטרופא שלו לקבל הרבית מהב' ויהיה שלוהו ולכן כדי ליקח הא' הרבית אבל במאי דצריך ואה"כ דאין שליחות לגוי ומוקי לה בהניחם ע"ג קרקע והפטר ודאי דאין מקום להתיר בהני מילי דאומר הגוי לישר' הא' דא"כ למאי כרת הש"ס באוקמתא אחר להבריייתא בהכי מיירי באומר הגוי לישראל שיהיה אפטרופא דיליה לקבל הרבית וכמ"ש המרדכי, א"ו דאין בזה כדי להקל כלל אם לא כדאוקי לה הש"ס.

א"ב אפשר דהמרדכי כ"כ אפי' לפי המסקנא והיינו דמיירי לבד היתר דהעמידו אצל הגוי על אופן דאוקמוה בש"ס באומר לו הניחם ע"ג קרקע והפטר דשרי, ועל כל זה הידם לן המרדכי דשרי לראשון לקבל הרבית מהב' בעד הגוי אחר דנסתלק הוא מהגוי ואומר הגוי דיהיה אפטרופא שלו לקבל הרבית בעדו ובזה ניחא מ"ש המרדכי גם דלהכי נקט ואני אעלה לך לאשמועי' הך חידו' דאי תנא ואני אעלה לגוי כשיטא למותר כי העמידו אצל הגוי דהגוי נהנה והוא מקבלם יע"ש ודברים ככתבם ק' להבינם איך הכא יכו' לדבר דהוא כשוע דשרי אחר דלפי האמת ולמסקנת הש"ס לא מקוקמא בלל שריותא דא כ"א בהניחם ע"ג קרקע והפטר אבל לפי האמור דהמרדכי איירי באופן ההתר לפי המסקנא ניחא

ועוד דהרב"ח אפי' כן בדברי המרדכי להקר להגיה על נוסחת המרדכי כתב והן הם דברי התוס' והרא"ש ובין לאוקמ' קמא ובין לאוקמתא בתרא כיון דנסתלק הראשון מן הגוי ולקחן הב' דמותר אפי' אמר הגוי לישראל א' אח"כ קבל מעותי מישראל ב' שרי עכ"ל וכונתו מבוארת כמ"ש דהמרדכי איירי בהתר זה לפי המסקנא ונסתלק הא' מהגוי ואומר הפיחס כו' או נשא ונתן כו' וכשוט, וא"כ לפי"ז לא יתכן לו' שלברי מור"ם הם לקוחים מהמרדכי ומלבד זה דמור"ם לא כתב כלברי המרדכי דאמר הגוי לראשון לקבל מעותיו ושיהיה אפוטרופא בלוולא יוכל לתבוע הוא כמ"ש כל זה שם ואין רמז מזה בדברי מור"ם ולכן נר' לק"ל שדין זה שכתב מור"ם אינו לקוח מהמרדכי אלא הוא דין אחר שהידש הרב מדיליה דס"ל דהא דצריך לו' תן והפטר אינו אלא בעשה הלואה הב' לא' וביאו ועמדו אצל הגוי שיסכים לדבריהם ובזה הוא דלא נפטר הא' מהגוי אבל אם הגוי מדיליה רצה להלוות לב' ושלחו אצל הראשון לקבל מעותיו בודאי הגא דנסתלק הא' באמירה לבד כיון דעפ"י מסר לו המעות לב' עכ"ל

חיים מלבד הנה לי הג"מר בפי' א"נ סי' חל"ט שהק' ברישא דברייתא דקתני ואני אעלה לך אסור דהא אכי' אמר ואני אעלה לגוי אסור מדלאא שכח הקירא כ"א דוקא בהעמידו כו' וחי' וז"ל וי"ל דרישא דשרי בהעמידו אצל גוי איירי דהגוי אומר לישראל קבל מעותי מישראל א' והוי אפוטרופא שלי אך לא הוכל לתבוע כ"א אני השתא דקאמ' ברישא ואני אעלה לך אסו' משום הידוס דהעמידו כו' מותר נקטו אפי' דישראל מקבלם מותר כיון דאינו רק נפקד שלו כו' ופריך בשלמא סיפא כו' יע"ש וראיתי להרב גד"ת בדרי"ג ע"ד שכת' דהיכי מצי מוקי לה בש"ס בהניחם

בהניחם ע"ג קרקע ובנשא ונתן, כ"ש דלפי זה לא צריכנא להכי כל עיקר ומעיקרא קו' הש"ס אלא רישא כו' ליתא דאינו אלא נפקד שלו ובאו' אפוטרופוס ירד מותר, וגם בתי' קו' ז"ל כיון שכתב דקאמר לך משום סיפא לא היה צריך לאוקמ' דאפוטרופוס כו' עכ"ל,

ולקדיין לתרץ דאה"נ דהברייתא דקתני ואני אעלה לך היינו אפי' לישראל הנ' הוא מקבל המעו' מישראל הא' דעשאו הגוי כאפוטרו' שלו ואעפ"י מותר בהעמידו כיון דהוי נפקד שלו זהו לפי' הס"ד וע"ז פריך הש"ס דאין ש"לג ול"ק הנ' בעד הפי ונמצא דהא' נפטר מרבית הפורע הנ' וכמו שביאר כל זה שם המרדכי ולכן הוצרך הש"ס לאוקמי אופן האחר בהניחם כו' או נשא ונתן דנסתלק הא' לגמרי והיינו באוקמתא דאנן קאמרי' דהגוי אמר לנ' קבל מעותי תחז' אלא לתשו' דאין ש"לג צריך הראשון ליתנם בקרקע או ליד הגוי כדי שיסתלק הא' ואפ"ה כיון דהגוי הרשאו לקבלם מהא' וא"כ אפי' דהניחם כו' או נשא ונתן כו' דנר' זה כמו ערמה כיון דהגוי אמר בפי' דיקבלם מישראל הא' ואפש"ל דזהו בכלל מ"ש בש"ס כי פריך ואכתי מאי למימרא ומשני מ"ד גוי גופי' כי עביד אדעתא דישראל קעביד ויתיב קמ"ל והיינו כיון דהוא שלחו לקבל המעות בעלו מישראל הא' ומשו' חשש איסור הוא דהוצרך הגוי ליתא וליתן ביד היה ס"ד לאסו' גם בזה משו' דאדעתא דישראל הא' יתיב שהיה עיקר השליחות ובידו הוא הנותן לנ' ועיין בפרישה אי"ל דאה"נ דלס"ד שהיה קשה להג"מ הא דתני ואני אעלה לך כו' הריך יתיב דאיירי דהגוי אמר שיקבל מיד הראשון ומאחר דהש"ס פריך דאין ש"לג וליתן ליה תקנתא להתרא במה שמקבל הישראל מישראל אחר ביה ואודא ליה וכן מצינו בש"ס כמה אוקמתות לפי הס"ד דלא קיימי למסקנא

גם מ"ש דכיון דאינו כ"א נפקד ובאו' אפוט' ירד מותר כו' לא ידעתי כוונתו דלפי האמת אינו כאפוטרו' ממש אלא במה שביקש הישראל מישראל שיתנם ואני אעלה לך על אופן זה דאיירי הברייתא קא מוקי דהגוי קבל המעות כו' אבל הא מיהא לשם הלואת נתתו וגם הישראל בהלואה מקבלם מהגוי ווה שאו' הגוי לקבל מיד הישראל דהוא כחא דההיתרא ולרבותא ה"ט דמותר דהוי נפקד שלו אבל אינו ממש נפקד ואפוט', גם מה שהק' דכיון שכתב דקאמר לך משום סיפא לא היה צריך לאוקמ' דאפוט' כמ"ש בסמוך בשם ה"ה יע"ש, לא הבנתי דבריו דהרי היכן כתו' בהגמ"ר למשום סיפא נקט כו' דלא כתב הג"מר שם כ"א הך מירוצא לבד

אלא דק' על מרן בב"י שם גשי' קס"ט שהביי האי דינא דהג"מר דאם אמר הגוי לישרי קבל מעותי מישראל הא' והוי אפוטרו' שלי אך שלא הוכל לתובעו כ"א אני כתו' בהג"מר דשרי אכי' דנותן הרבית לישראל. עכ"ל וכ"כ מור"ם שם בד"מ ס"ג יע"ש והדבר תמוה דמלבד דהג"מר לא כתב זה כ"א לס"ל דש"ס אך למסקנא ל"ת דצריך סילוק גמור או שישא ויתן או מניחם ע"ג קרקע כדאיתא בש"ס, זאת ועוד דעיקרא זה שכתב הג"מר אפי' לס"ד דש"ס הייני קידושא לרבותא דאפי' דהישראל מקבל מיד הישראל ונותן הרבית לזה היה נראה לאסור קמ"ל דשרי בהעמידו אצל הגוי

והנלע"ד ליישב בדעת מרן ומור"ם דאה"נ דהג"מר עיקר דבריו לא באו כ"א לפרש לס"ד דש"ס בהעמידו לבד דשרי דאיירי בשאומר הגוי לישראל הב' יקבל מעותי מהראשון כו' דאפי' נותן הרבית הישראל בי"לראשון שרי ומדנקט הג"מר הך דינא דאומר הגוי לישראל לקבל כו' זה מורה בא"נבע דס"ל דדין זה הוי היתר פשוט מדנקט הג"מר האי דינא בפשיטות ועם שזה פירשו הג"מר לס"ד ולמסקנ' הש"ס אודא ליה היינו במה דאיירי נוסח הברייתא למעיקרא נא ענין זה ע"י ישראל דבקש להוירם ומלאו הישראל אחר והמ"ל רנס לי אלא שבהעמידו אצל גוי מיירי דהגוי אמר קבל כו' אבל עיקר הברייתא לא איירי כ"א כשכבר בנעו ישראל זה בזה לוה ומלוה ועי"ז הוצרך הש"ס לתרץ בהניחם כו' או נשא ונתן ביד דזה הוי סילו' גמור כדי שלא יהיה נראה דלוה ישראל זה מזה מכח מה שדיבר ישראל הב' עם הא', והראיה לזה דאפי' באוקמתא דמוקי בנשא ונתן הגוי ביד דזה הוי סילוק גמור ועכ"ז הוה ס"ד לומר דמ"ל דגוי גופיה כי עביד אדעת' דישראל קא גמיר ויתיב קמ"ל. ופירש"י אדעתא דידיה דישראל דהרי הוא הביאו אצלו והוי הגוי שלוחו עכ"ל, הרי דאפי' כשנותן הגוי בידו והוא מוסר ביד הישראל הב' איכא חשש משום דהוא הביאו לש"מ דהבאת ישראל הוה ס"ד לאסור מכח מה שדיברו ביניהם תקודם, וא"כ כשלא יש הבאת ישראל ולא דיבור ולא תביעה מישראל הב' לראשון נראה דאין לחוש לזה כלל משום איסור רבית אפי' נותן הישראל הראשון הלואתו ביד הב' והב' נותן הרבית כדי שיתן לגוי כיון דלא דיברו ביניהם דברים כלל

והמובן מדברי המרדכי דגא לאשמועי' האי דינא לבינלמא דכשלא דיברו ביניהם הישראלים וע"ז דמותר מדכתב שאם הגוי דאומר ליש' כו' זה מורה להדיא דדעתו הוא דבכה"ג הדין פשוט להיתרא ולכן נקטו שפיר מרן בב"י ומור"ם בד"מ דברי הג"מר אלו לפסק הלכ' דגוי דאומר לישרא' קבל כו' כיון דדין זה הוא בסתמא והוא כשלא תבעו הישראלים זה מזה ולא דיברו בענין הלואה כלל והוא ברור ודוק

ומאחר שלות כל זה הנה מקו' אתי ליישב דברי מור"ם שם בהגה בס"ג שכתב וז"ל ואם ישראל הב' לא עשה ההלואה עם הראשון רק עם הגוי והגוי אמ"ל לקבלה מישראל הא' אינו רק כשלוחו של גוי ומותר אפי' נתן הרבית לישראל. וכ"פ תלמידו הרב הלבוש שם יע"ש ותמהו עליו הרב"ח שם ס"ג והט"ז ס"ה והרב ש"ך סק"ט דדברי הג"מר אינם כ"א לפי הס"ד אך למסקנת הש"ס ליתא להו, וכ"ה בנר"ן ג"כ הגדיל המדורה וכתב דהיא קו' דאין לה תשו' ככתוב בד"ק

ובשאני לעצמי בדברי רבותי חיינו ותיובתא לא קא חזינא דהרי מבואר בדברי מור"ס בפי' שכתב ואם ישראל הב' לא עשה הלואה עם הא' רק עם הגוי והיינו שלא דיבר הב' עם הא' בענין הלואה כענין האמור בברייתא חנס לי ואני אעלה לך כו' וא"כ כיון דאינו בסוג דתני הברייתא מה מקום לקו' דהגמ"ר איירי לס"ד ולמסקנא בעי שישא ויתן הגוי או לתניחם בקרקע דהני מילי דהצריך הש"ס הוא בענין שדיברו ב' הישראלים וע"ז בענין ההלואה כנז' מהברייתא לא כן כשהוא בלי שום דיבור והלואה ביניהם, וא"כ מלבד דל"ק ע"ד מור"ס זאת ועוד לאדרבה נהני עליהם איך נחתו להבין נכונה דברי מור"ס כן וה"נ לבד"מ הביא ל' הגמ"ר כל' שהביא מרן בב"י וא"כ דברי מור"ס מובנים מאליהם בטעמא דקא מדקדק בל' הג"מר דמנקט הברייתא אי לינא במגלו ישר אל אתר

כו' ש"מ דבלא דיברו זע"ז בענין הלואה מותר . ואפשר שזה דקדק מור"ם בלי הג"מ שכתב אבל לא יוכל לתבוע כ"א אגי דקא מזהיר הגוי לישראל הב' דהוא לא יתבע מהא' דעיקר האיסור תלוי בזה כשתבע הב' מהראשון דאז הוי כלשון הברייתא ולכן צריך סילוק גמור כמ"ש בש"ס ועיין להרט"ז בסי' קס"ט סק"ג מ"ש בפי' דברי הג"מ שכתב דלא יוכל לתבוע כו' יעו"ש ויש להשיב ע"ד ומ"מ מ"ש בכוונת דברי הג"מ שכתב דלא יוכל לתבוע דהוא הוראה לישראל יש לחוש דמלבד דהגוי מסתמא לא ידע הדין וגם לא קפיד בזה . ואת ועוד דהג"מ איירי בכלון הברייתא דכבר מכאן הישראל ואמר הגוי לי הדי דכבר תבעו . ואפש"ל דהגוי לפי הומו אומר כן דלא יהיה לוקח מישראל כ"א מידו בידו ובשמו דהוא הלוי והמלוה והוי כאלו לוקח מידו ממש כדי להחזי' הלואה שלו ולא ידחנו הישראל לומר לא לקחתי ממך ווה אסור לפי המסקנא כיון דשאל ישראל זה מוס בתחילה בדרך כשיהיה הענין בלי הלואת ישראל רק עם הגוי לבד בדרך זה הוא מותר גמור וק"ל . אלא כן כשלא תבעו הישראל זע"ז כ"א דגוי אמר שיתנם לב' דוה לא הוי כדין הברייתא דהוי התר גמור .

וזה יוצא מכל לשון הברייתא ומכל הסברא כאמור . ומ"ש כה"ר נר"ו להק' להרט"ז שכתב דהגהת מור"ם איירי דהגוי אמר בפני לישראל דאחריות חיוב החוב יהיה מהיום עליו ועדיף טפי מבפעור יעו"ש . מלבד דיש להשיב ע"ז מה"ש הרשב"א שם לבד זה העיקר חסר בדברי מור"ם כו' , וכשאני לעצמי לק"מ מדברי הרשב"א דבל זה שכתב הרשב"א דלא זכה הב' והדר דינא דישראל הא' מחוייב לגוי והוי הב' כשומר לישראל הא' והו דוקא כשתבע הב' מהא' או בענין סילוק גמור לא כן כשלא דיברו זע"ז דאז מהני בסילוק כל דהו כיון דהגוי הוא מסלקו מהני בכל אופן . ועוד דנר' דבאומר הגוי לישר' הא' אני מסלק האחריות חוב זה עדיף מחוזהכפור כאשר למדנו הרא"ש ז"ל דבאומר הב' לא' אני מסלק מעליך הגוי דמהני כ"ש כשהגוי גופיה הוא מסלק דעדיף טפי ומ"ש כה"ר נר"ו דהעיקר חסר בדברי מור"ם הא דהגוי אמר בפני לישר' דאחריות החוב זה יהיה מהיום עלי כו' , נראה לק"ד דכונת דברי הרט"ז הוא דבאומר הגוי לא' דהחוב שחייב לו שיתן לישר' הב' זה בעצמו מורה להדיא כאלו מסלקתמנו חיוב החוב הזה מאותה שעה כיון דעפ"ד מסר החוב ביד אחר וזהו מ"ש הג"מ דהוא כנפקד . ואפי' אם דברי הרט"ז שכתב שאומר הגוי בפני כו' אין סיבל הבנה ואת לעד"ן די"ל דבכה"ג דהגוי הגא המציוה לישראל הא' שיתן חיובו שחייב לו לב' עדיף מהכור והעיצה שכתבנו כיון דלא דיברו הישראלים זה ע"ז . ובלא"ה נראה לתרץ קו' הר"ח ע"ד מור"ם בהגה דה"ק דהא אפי' כשקבל הישראל המעות האלו מיד הגוי להיות לו לאפוטרופ' ולסנניר אסור להלוות לישראל ברבית כ"ש הכא דמתחלה קבלם הישראל מיד הגוי בהלואה פשוטה דאסיר להלוותם ברבית לישראל כמו שיתבאר וא"ל . דלק"ד נראה דלק"מ דהא דנראה שם בטור בסו' הסי' זה ובפוס' דאפו' ופנטר שנעשה הישר' ביד הגוי מות' להלוו' ברבי' דה"ד כשהישר' הוא האפוטרו' מיוחד דהא איכא בעית דמפורס' הדבר וכמ"ש המרד' בפ' א"ן סי' שי"ג וסי' של"ד יעו"ש משא"כ כשהוא אפוט' לדבר פרטי כענין זה דהא ליכא היתרא ואפי' דאחריות המעות על הגוי איכא איסור מפני מראית העין דהרוא' יאמר לישר' הוא המלוה ברבית ועכ"ז אין סתירה לדברי מור"ם בהגה מדין זה דרב המרחק ביניהם דהתם העיקר' הוא במלוה ברבית לחבירו ואפי' דהודיע לו

דהמעות של גוי הם עכ"פ הוא המלוה לחבירו ומתנה עמו משא"כ בדין זה שכתב מור"ם דהגוי גופיה הוא בעל המעות הוא המלוה לישראל הב' אלא דמלוה לישראל א' וא"ל דימסור הונו ביד זה וא"כ ליכא איסור כלל

גם מ"ש הרב ב"ח דהתר זה שכתב מור"ם ז"ל מצד דהישראל הב' לא עשה הלואה עם הגוי אינו התר כל עיקר דהרי גמ"א כתוב להדיא דאפי' העמידו אצל גוי ואני אתנה עמו שיתן לו קרן ורבית אסור אלמא דאפי' דהגוי עשה ההלואה עם הישר' אסור ע"ש . אחרי המ"ר לא הבנתי קו' כלל דהרי כל עיקר היתר זה הוא ברור ומבורר מהברייתא והג"מ דאינו אלא מפני שלא עשה הישר' ב' הלואה עם הא' והוא מוכרח מלי הברייתא וגל הכוס' דלא נקטו היתר וכמש"ל ומה שמביא ראיה מדין דהעמידו אצל הגוי דאכ"ה אסור אדרבה משם ראיה להפך דלוקח משום דהישראל ב' שאל מתחילה מהא' והא' הוא העמידו אצל הגוי בענין זה וכל כיוצא בזה איכא איסור אפי' דהגוי הוא המתנה עם הב' דבר' ליד ישר' עצמה ואת משא"כ כשלא דיברו הישראלים זה ע"ז דנר' לק"ל דהוא התר גמור וכעת לא מצאתי דבר המנגד לדין זה

גם ראיתי להרב הכוס' נר"ו שלידל שלבדי המרד' גם לפי המסקנא דנער' הניהס כו' או כשא כו' ועכ"ז אם קבלם הישר' הב' ונותן הרבית לא' מרי כמ"ש הרב"א בכתו' בד"ק וכן עד"ן נדלתי גם אני הלל כמש"ל מזה מ"מ מבואר יוצא דגם לפי המסקנא אינו אלא כ"א כשתבעו ודיברו הישראלים זע"ז בענין ההלואה וכאמור . וכו"ר להרב כני יהושע נחי' לסוג' אם כנר' לו להגיה בלי הכ"ס כמ"ש הרב"ה וכמ"ש בס הרב ס"ך בשם ס' גדולת מרדכי כיע"ש עכ"ז שם בסו' דבריו נר' דמסכים הולך דכשנסתלק הא' לגמרי אפשר דמותר כיון דלא התנה עמו כלום מעיקרא ולבסוף נמי אין לו שום עסק עמו וסיים ועפמ"ש יש ליישב הגה לי הג"ה דמ"א כו' יעו"ש ואף מדברי הרב כ"י בהומרו דנסתלק לגמרי היינו בסילוק האמור בש"ס מ"מ מדבא' ליישב בזה דברי מור"ם בהגה נר' דגם בכה"ג דלא דיברו ביניהם מענין הלואה וכדעין זה הוי סילוק גמור

גם מ"ש כה"ר נר"ו דדברי מור"ם אינם לקוחים מהג"מ כלוו דמור"ם ז"ל לא כתב כלדברי הג"מ דאמר הגוי לב' מעותיו כו' ולא יוכל לתובעו ואין רמז לזה בדברי מור"ם כו' נח"ד אחרי המ"ר ליתא להא דבאו דברי מור"ם ברורים דמהג"מ ליקחה הגהה זאת אחרי שכתב להדיא והגוי א"ל לקבל מישר' הא' היינו מ"ש הג"מ דהגוי אמר לישר' קבל מעותי מהא' ומ"ש מור"ם בהאי הגהה הלזו ואם הישר' ב' לא עשה ההלואה עם ישר' הא' רק עם הגוי זהו עיקר הדיבוק דהשמיענו מור"ם דאפי' דהג"מ קאי לס"ד זהו משו' דישר' עשה ההלואה עם ישר' אחר כלשון הברייתא דמיירי בה הג"מ משא"כ כשהיה דין זה בעלמא דלא עשה ההלואה רק עם הגוי דמותר גמור הוא וזה הוציאו מור"ם מפשט לשון הג"מ ומרן הניחו לפסק הלכה וגם דכבר צידדנו דאפשר דהוא רמוז גם בדברי הג"מ במ"ש ולא יוכל לה בעו וכמש"ל

ואף גם זאת להמעיין בהגהת מור"ם ציין להם דברי הג"מ ואע"פ דכבר כתבנו לפעמים המעיין לא כיוון יפה ולאו מור"ם עצמו בנה אבל ציין כמ"ש אני בס' הקטן לב חיים ח"ג סי' ל"ה דקל"ן ע"ג ובס' של"ה סי' יו"ל דצ"א ע"ג יעו"ש ע"מ כ"ן בתנ"ה ואת בר"ה

מהג"מ

להג"מר הוציא מור"ס דין זה וכמו שגם בל"ת הביא לשון הג"מר יאהר דכבר הביאו מרן בב"י א"כ אין ספק דלא כתבו כ"א לברר דין זה מתוך דבריו של הג"מר אלווה ברור ועיין בתשו' בית יעקב סי' טו"ב ומ"ג דילוע דמור"ס אינו מחדש הי' דינים מדעתו וסברתו שלא הביאם בל"ת או בב"י במ"ש הרב חיד"א בביורי ברכה בא"הע סי' י"א וסי' ס"ל יע"ש וכאן נדון זה אי אמרי' למור"ס פסק כל' הג"מר א"ש ומ"ג דל' הג"מר הביאוהו מרן בב"י ומור"ס בל"מ בלי חולק ואיך יתכן לומר דלא יפסוק כן בהג"ה הש"ע ויפסוק במקומו דין מחו' מדעתו דלא יהיה בו רמז לא בב"י ולא בל"מ דבודאי הגמור ליתא להא כיון דאין דרכו למור"ס בכך ודוק

ועו"ב מנ"ר נר"ו וז"ל אלא דעדיין יש להבין דהא לא שרי אלא באומר הניחם כו' והפטר אבל באומר תן והפטר אפי' להא' נפטר מהגוי אסור וא"כ ה"נ אפי' לנימא דנפטר הא' מהגוי עדיין אסור עד שיאמר לו הניחם ותפטר או לנסא ונתן ביד ואפי' דלא אסרו אפי' בתן והפטר אלא היכא דעשה ההלואה עם הב' והעמידו אבל הגוי כה"ג הוא דהתחירו לאסור דכבר נפטר מהגוי דכה"ג מחוי כנותן רבית בעדו דמטעם זה הוה ס"ל לאסור אפי' נסאו ונתן כדפריך הש"ס במאי דמוקי לה ר"כ היכא לנסא נתן מאי לגני' מ"ל גוי גופיה אדעתא דישראל גמיר ויהיב קמ"ל ופי' רש"י ז"ל אדעתא דישראל דהרי הוא הביאו אצלו והוי הגוי שלוחו כו' הרי דאי משום שהביאו אצלו היה ס"ל לאסור ואדיא לן הברייתא דשרי בנסא ונתן או בהניחם בו' והפטר אבל בלא זה אסור אף בתן והפטר ועכ"פ הוי כר' כנותן רבית בעדו כיון דהוא הביאו אבל הגוי אבל בלא הביאו ולא דיבר הא' עם הב' אלא הגוי מעצמו אמר ליתן כבר נפטר הא' ולכ"ב הניחם כו' באופן שלפי כל האמור יש כניס להסביר דברי מור"ס דכאשר יהיה האופן דהא' לא דיבר עם הב' להלוות לו ולא העמידו אבל הגוי והגוי מעצמו אמר לא' שיתן מעותיו לב' דכה"ג נפטר הא' מהגוי ואין כאן שררבית במה שנותן הב' לגוי אפי' דלא זכה הב' בעד הגוי מעות של ישראל כיכהו וזהו הנלק"ד להסביר דברי מור"ס, אבל למעשה ודאי דאין להתיר כלל בלא הניחם והפטר ואין לסמוך על זה להתיר ואפי' את"ל דעכ"פ נפטר הא' מהגוי אין לנו לו' שיהיה עדיפא מתן והפטר ואסור מכ"ש דאין לנו ראיה מוכרחת כגון לא נפטר הא' מהגוי בלא אמירה והפטר וכ"כ דברי האחרונים דחלקו ע"ד מור"ס בהתר זה ואסרו בכ"ג, שו"ר להרב מהנ"א בהל' מלוהין סי' כ"ך דגם הוא חילק כן ולבסוף הכ"ע מל' שהובא בש"מ לב"מ דלא שנא בין העמידו או לא עכ"ל

חיים מדבר כבר כתבתי אני עניתה שנראה לק"ל להכריע בזה דכשלא דיברו ישראל הא' עם הב' כלל אלא דהגוי מעצמו הוא והגר שיקבל מהא' דהוא מותר גמור ודקדקתי כן מל' הש"ס דקאמר מ"ל גוי גופיה כי עביד כו' ומה שפי' רש"י ככל דברי כת"ר נר"ו וגם עיקר ההכרח הוא מלשון הברייתא וכל הפוס' ואין סתירה ברורה, לדין זה למור"ס וכל מה דהק' ע"ד כל רבני האחרונים ז"ל י"ל דלק"מ וגם מן בב"י והלבוש קיימי בשי' זאת ומדברי הרשב"א אין סתירה וכמ"ש כל זה לעיל ומדברי הרב מחנ"א אין שום סתירה לנ"ד דבענין כ"ל גם הרב מחנ"א יודה לדינו של מור"ס בזה דליכא שום איסור רבית כלל ומ"ג בכה"ג דנ"ד דהישראל הב' לא ראה ולא ידע דהגוי היה לו מלוה ביד הא' והגוי מעצמו שלחו אליך

ויקח בכתב ידו ש"ג דכתיב בה דהגוי גופיה קיבל מישראל הא' כל מעותיו וגם הישראל א' לא נתכנס לשם הלואה לב' כ"א לשם פרעון חובו שהיה חייב לגוי ע"פ כתב הקבלה שהוליך לו הב' כמבואר בשאלה נראה דגם הרנ"א ולשיטתיה מודים דהתר גמור הוא ולא נחתי בזה כל הני חילוקי דינים האמורי' בש"ם ובפוס', ויש עוד סמך לזה מ"ש הרשב"א ח"ג סי' רכ"ט שכתב וז"ל דמה שחייב ישראל א' לגוי נותן לב' מחמת הגוי ואין לו עסק לישראל ב' עם הא' כלל כו' יע"ש לכוונתי נמי בנ"ד ודוק

וגם לגל הב' שגידל כת"ר נר"ו בשאלה זאת דהגוי לא הלוה לישראל הא' מעיקרא אלא עתה שרצה ממנו הב' בהלואה שלחו לגבי הא' שילוה לו לגוי בכתב הקבלה שביד הב' דלכאו' בה דהגוי גופיה קבל מהא' והוא בא הא"ך ומלוה אותו לב' דגם בכה"ג יש להתיר כיון דלא הוזכר שום הלואה בין ב' הישראלים כלל כיון דהגוי הוא הלוה והמלוה אלא דיש לעמוד בזה מתשו' הרשב"א ח"ג סי' רמ"ג הו"ד הרב"י ביו"ד סי' קס"ט ופסק כן בש"ע שם ס"ה אם הישר' הלוה לגוי ברבית כו' והגוי מלוה אותם לישר' ברבית יחזור הפ' ונוטל הרבית מיד הגוי אי מותר … להחמיר ולאם ר … בערמה כדי להלוותם לישר' אינו דומה לאותה שכינו בפ' א"כ גוי שהלוה מעותיו ברבית וביקש להחזירם ומלאו אחר וא"ל אחנם לי ואני אעלה לך כו' דהתם לא נעשית ערמה אלא דהגוי הלוה לישר' שביהור לצורך עצמו ומלוה אותם עכשיו לישר' אחר מותר כי ה"ג אבל כל שנעשית בו ערמה אסור כו' עכ"ל, א"כ ה"נ בנ"ד דהגוי לוה מישר' וחזר ומלוה אותם לישר' הב' יש לחוש ולאסור אם נעשה הענין בערמה אלא דנר' דלפי לי' השאלה דישר' המלוה לגוי דהוא הישר' הא' לא כיוון בזה כלל אלא להגוי שאל ממנו שילוה לו בכה"י כדי להלוות לישר' הב' והרי איכא כל וסברא דלא כיוון הישר' להערים להת לגוי כדי שהגוי ילוה לישר' אלא הוי כחילוק הרשב"א על הברייתא' דהגוי לוה בתחי' בבירור לצורך עצמו וחזר אח"ך ומלוה אותם לישראל,

הן אמת שהרשב"א כתב ומלוה אותם עכשיו לישר' כנר' דכל היתר זה אינו כ"א דהלוה לא היתה בא' אותו פרק תכף ומיד כשלוה הגוי אלא אח"ז וכלדייק מכ"ש עכשיו כו' ואלו בנ"ד הוי ההלואה גוי לישר' תכף ומיד לנטילתו של גוי מהישר' הא' דכיון גופא הוי הלואתו לישראל הב' מהגוי וא"כ גם די"ל דלא היה ערמה בעשית המעשה כששאל הישר' ב' מהגוי מ"מ כשהגוי שלחו בכת"י שיקבל הלואתו לצורך עצמו מישר' א' אם נודע הדבר דזה שלוקה הגוי בהלואה הוא להלוות לב' הרי הוי בכונה ומכוונת בהלואת זאת לגוי לצורך הישר' ב' ואם נתודע לא' דבר זה דזאת שלקח הגוי הוא כדי להלוות לישר' הב' אפי' דהא' לא נתעורר מעצמו לעשות המעשה זאת אלא דבא לו מצד שאלת הגוי נר' דאסור דאעפ"כ הישר' דמלוה לו עתה הוא על סמך זה שילוה לישר' ואיכא כונה וערמה ואעפ"פ דיש לחלק הא מיהא דהתם כישר' המלוה רוצה בקיומו של ערמה זאת ובכוונה מכונת מלוה לגוי כדי שילוה לישר' אבל כאן בנ"ל עיקר ההלואה היא לגוי דהישר' אפי' אם יודע שילוה אותם לישר' לא ניח"ל בזה ולא איכפת ליה כלל וא"כ י"ל דבנ"ד גם הרשב"א מודה דליכא איסור להחמיר בזה משום חשש ערמה ופ"ש אם הגוי לא אמר לישר' שרוצה

כדי

כדי להלוות לצורך ישראל וגם הישראל אינו יודע מזה וגם הנ"ל אמר לראשון שהוא לוקח אלו המעו' לעצמו ברבית נראה דאין בזה משום איסור רבית לכ"ע

איברא שמדברי מרן בש"ע דפסק דין זה בסתם וז"ל ישראל שהלוה לגוי ברבית והגוי מלוה אותם לישראל ברבית והוציא הישראל א' ונטל רבית מהגוי אסור עכ"ל , ומדנקט מרן האי דינא בסתם ולא הטיל תנאי דוהו דוקא כשנעש' בכוונה ובערמה נראה דבכל אופן אסור אלא דהיא גופא תיקשי לן בדברי מרן דמהיכן משמע ליה לאסו' בכה"ג דהך דין זה הוא מתשו' הרשב"א והרשב"א לא אסר כי אם כשנעשה בכונה ובערמה למבואר שם בדבריו , ואעפ"י שמדברי השואל להרשב"א לא כתב בשאלתו דנעשה בכונה ובערמה מ"מ הרשב"א השיגו לפי מה שהבין בדברי השואל דנראה לנעשה הדבר בכוונה מכוונת שהרי כתב וחוזר הראשון ונוטל הרבית מהגוי כו' דזה מורה דישראל א' לוקח מהגוי זה הרבית דלוקח הגוי מהב' דכן מורה הל' וחוזר כו' ונוטל כו' ולכן השיב הרשב"א דזה מורה דנעשה בערמה ובכונה והיינו דאמן בדידן אף דהוא יכחיש בדבר מ"מ לפי ראות עינינו נראה דהוא ערמה כו' ומרן ז"ל אפי' דהעתיק הא דחוזר כו' הי"ל לבאר הדין כמ"ש הרשב"א

והאמת דלוה כיון מור"ם בהגה שם שהגיה ע"ז וז"ל ודוקא אם הגוי הלוה לישראל הב' בשליחות ישראל א' וכמ"ד י"ש לגוי להומרא ואין ע"א כן משמע בטור ורש"י וסייעתו כו' יעו"ש

ולכאורה הדבר קשה ע"ל מור"ס אלו דהרי הרשב"א בתשו' זו קא יהיב טעמא לאיסור דזה עושה בכונה לתלות מעותיו ביד הגוי בהערמה כדי להלוותם לישראל כו' , וא"כ איך פסק מור"ס טעם כעיקר שכתב הרשב"א וכתב טעם אחר , וגם שכתב שהיה בשליחות ישראל הראשון וזה אינו מפורש להדיא בדברי הרשב"א , הן אמת דבסיום דברי הרשב"א בהך תשו' שכתב ולא עוד אלא סיפא דברייתא כו' להו מדיגא לפי דאין שליחות לגוי אלא משום חומרא ועשו לגוי דיש לו שלי' כו' דזהו ס' רש"י והטור וקא סבר הרשב"א דה"ט נמי איתיה הכא דהישרא' א' הוא עושה שליח לגוי וטעם זה לא הוי לכ"ע דר"ת ודעימיה חולקים בזה , וא"כ יותר הו"ל למור"ס להעתיק טעם שכתב הרשב"א דעושה בכוונה ובערמה ולא הטעם הב' דבמחלוקת הוא שנוי ,

ונראה ליישב לכל זה דודאי האי דהגוי שלוה מישראל וחזר והלוה לישראל ב' דמהמעשה נראה דנעשה בכונה מכוונת וידו כמקבל הישראל א' בזה וכיון שכן דאנן תולין דהיה הדבר בערמה ומיד ישראל הא' היתה זאת ע"כ שאנ' הישר' הא' לגוי אתה תלוה לישראל הב' וכיון שכן עיקר איסורו אינו כ"א די"ש לגוי לחומרא וזהו לס' רש"י והטור ור"ת חלוק בזה , ומה שמור"ס לא העתיק הטעם דנעשה בערמה הוא משום דכיון דהאיסור זה של ערמה וכונה אינו אלא משום דישראל א' עשה שליח לגוי וי"ש לגוי לחו' דהא' לדעת ר"ת דהכי בשלי' בפי' מהיר כ"ש כשהוא בערמה בלחי שליחות בפירוש ולדעת החולקי' די"ש לגוי לחומרא ע"כ בענין זה דהגוי הלוה ליש' הב' ואנו תולין דהוא בערמה ובכונה לתלות מעותיו בגוי הרי נר' דעשאו שליח לגוי וכיון דקי"ל יש שלי' לגוי לחומרא הרי הוא אסור מה"ט דלא יהבן לחוש לערמה והקבולה אם לא דישר' א' אמר לגוי שיעשה כן

לבכה"ג דוקא איכא איסור והרי הוא אסור מדין שלי' לגוי לחומרא , אבל אם יהיה הענין לפי האמת דהגו לקח בהלואה מישראל ותכף ומיד אותם המעות איהו גופייהו הלוה אותם לב' באין אומר ואין דברים כ"א הגוי לפי תומו עשה כן בודאי דהוא היתר גמור והוא ברור

אמנם דראיתי להרב ש"ך בסימן זה ס"ק יו"ד שעמד ע"ד מור"ס בהגה הלזו וכתב וז"ל ודוקא כו' וכתשובת הרשב"א שהביא הב"י משמע דהיכא דנעשה בכונה להלות מעותיו ביד גוי בערמה כדי להלוותם לישראל בכל ענין אסור והרב מיירי היכא דנעשה שלא בכוונה ובערמה עכ"ל , והיינו דנרגש דבתשוב' הרשב"א אסר היכא דנעש' שלא בכוונה ובערמה ומור"ס מיירי היכא דנעשה שלא בכונה כנר' דה"ט משו' שליחות דליתיה בדברי הרשב"א והרי הרשב"א בהך תשו' כתב גם לה"ט דהא דאסור בנ"ד הוא משום דיש"ל וכמבוארוהא דהצריך לאסור היכא דנעשה הענין בערמה ובכוונה היינו משו' דלא היה השליחות ברור כ"א לפי ראות עינינו הוי הענין ערמה כיון דחוזר הגוי ומלוה אותם המעות עצמן , אבל כל עיקר טעם האיסור אינו כ"א משו' של"ג לאתן דאסר אלא דבנדון הרשב"א אפי' דהיה השליחות ברור אסר מכח מה שנראה דהיה הענין בערמה , ומזה יש לאסור דנראה כי בשליחות ישראל מלוה הגוי לישראל ומור"ס בהגה' נקט טעם כעיקר ודוק

עוד כתב מנ"ר נר"ו וז"ל ומ"מ לצאת דאתאן עלה מעיקרא בגוי האומר לישראל סילוק לחבירו בעדו והוא יפרע קרן ורבית נר' לע"ד דספיר מתחייב הגוי לישראל כההיא דה"מ סי' קל"ו אפי' דלא זכר הב' בעד הגוי ואפי' אהמ"ל דלכל האומר ותפו' לעני' אינו מוכרח ולא שנא לן בין העמידו הלוה אבל הגוי אי לא דבכ"ג לא נפטר הראשון מהגוי מ"מ ודאי כאו' יתן ואני אתן הוי כאומר תן והפטר והגוי נעשה ב"ח מישראל הא' ושן ראיתי להרב מחנ"א דפשיטא ליה בהי' שלוחין סי' י"ג שכשאל בישראל דא"ל לגוי תן מוה לפ' ואני אתן לך ונתן הגוי ונכגר הגוי והאופן תובע מש' דכיון דע"פ נתן הגוי כי יהיב מלידיה קא יהיב והוא חזר והלוה לש' והשי' הר' דודאי כיון דר' אמר לגוי ליתן מנה לש' ואני אתן לך בלא שאלת ס' כה"ג שליחות דראובן קא עביד הגוי כמ"ש הטור בה' ערבות כף וכיון שכן בנ"ד כיון דראובן חשיב לוה מהגוי וא"ך יהיב לה' ויכול ראובן לתבוע המעות מש' זה אלא דא"ך נ"מ משוג' וכתב דנהי דמתחייב ראובן לשלם לגוי כיון דעפ"ד נתן לש' מ"מ לא חשיב דהוא הלוה לש' כלי שיוציא מידו של ש' כיון דיש"ג אבל מדברי הרמב"ם בפ"ה דמ"ול והרב בע"הת סמ"ן ח"ד שכתבו שם דכה"ג הוי ר"ק נר' דס"ל דהישראל זוכה לחבירו מיד הגוי ולפי דבריהם מ"ש בסיפא דלפי א"ל ישר' לגוי תנם ליש' זה דאינו אלא משום חומרא התם שאני משום דאין הישר' מכוין לזכות בעד חברו וכי לקחם לעצמו לקחם אבל נתכוון הישר' הלוה לזכות בעד הישר' המלוה הר"ז אסור מן הדין וכ"כ הטור ע"כ

הרי נראה מדברי הרב דבאו' הישר' לגוי תן לו ואני אתן ספיר מתחייב לגוי ובריא בחיובא לפרוע הישר' א' לגוי ובשוט הוא דלא נרצ' מאן והפטר אלא דיש לתמוה ע"ד הרב דשם נשאל נ"כ על ישר' דהיה נושה מנה אצל הגוי וא"ל ישר' לגוי מנה זה דאתה חייב לי תנהו לישר' פ' ונתן לו או דלא היה חייב לגוי וא"ל תן ואני אתן וא"כ איך לא ביאר בתנו' ראשונה

ראשונה דהיה חייב לגוי דלא נפטר הגוי כלל ונ"ל לחלוקה הנ' דמתחייב לגוי ואולי סמך על המבין שכן מתבאר מהסוג' שהביא אלא דלמה שהעלה הה"ק דלהרמב"ם ובעה"ת אם כיוון לזכות לא' זכה וחשיב ממונו של א' לא ביאר בחלוקה ראשונה דהיה הגוי חייב לא' אי בזה דנתכוון לזכות לב' נפטר הגוי אי לא וחשוב ממון גוי ובכל זה יהי"ל לבאר או אפשר דס"ל דכיון דהישר' מעצמו אמר לגוי שיתן מה שחייב לו נפטר כמש"ל שוב ראיתי להרב ז"ל שם בסי' כ"ב שכתב בכל אלי דאמרן לעי' נטעמא דהאי ולבסוף קנת סתירה דלא העמידו הא' או לא עכ"ל

חיים מלבר ולעי"ן דהאמת הוא דהרב מחנ"א לא הוצרך לבאר בחלוקה הא' דהגוי חייב לישר' וא"ל הישר' לגוי ליתן המנה לב' דבכה"ג פשיט' ודאי דנפטר הגוי מחיוב הלואה זו מישר' הא' הן בדיני אומות דהוי דבר"י קיסי"ר כמש"ל הן בדיני ישר' דהרי ל"ת אם היה זה במ"ג דקנה לב' השוס' בח"מ סי' קכ"ו סכ"ב ומ"ג היכא דכבר נתן הגוי לישר' ואפי' נתן ולא היה במ"ג כל שלא חזר בו הישר' א' ונחי"ל בנתינת הגוי הלואתו לב' מה מקום לומר שיתבענו הישר' א' לגוי אפי' אם הדין היה נותן לבדיני ישר' יהיה חייב דאיכא ח"ה בדבר כיון דעפ"ד ומאמרו פרעו ואי משום דישראל הב' לא זכה בעד הא' והו"ל כאלו הוא לוקח ממונו של גוי ואינו חייב הישר' ב' לפרוע לא' דאנו ממונו הוא וזוכה מהגוי כזוכה מהפקר גם זה פריכא רבה וכי מפני דהישר' האמינו שיגבה חובו מהגוי והגוי נתן לו לפרעון חובו של ישר' שיטלם הב' לעצמו דבר זה לא ניתן להאמר דהו"ל כדין הפורע חובו ושלחו ביד שלוחו לנפטר הלוה מחיובו כמבואר בח"מ ר"סי קכ"א ואז השליח מחייב ליתן המעות למלוה וגם מבואר דאפי' ע"י שליח גוי נפטר הלוה מחיובו ואין בזה משום אין ש"לג לעיקר פרעון חובו הוא לתת אותם ביד מי שירצה המלוה ועניין מ"ש הרב מחנ"א בסי' כ"ב הוא עניין אחר דישר' לוה מהגוי והגוי צוה לתתם ביד הישר' הב' דיש בעניין זה עניין שליחו' לזכית המעות האלו דהישר' רוצה לעכבם לעצמו דאין ש"לג מש"כ היכא דהגוי נתפס לב' בהלואות הישר' הא' לא נשאר שום תביעה לישר' א' מהגוי וגם הב' חייב לשלם לא' דהוא לקח וגבה חובו והלואתו מהגוי ועליו לשלם ולא הוצרך הרב מחנ"א ז"ל לבאר כל זה דהוא כנמל מחלוקה הב' שהביא לש' הרמב"ם ז"ל והבע"הת דס"ל דאפי' בגוי שלוה מישראל והעמידו אצל ישראל אסור דס"ל דיש"לג ונחשב כאלו ישראל מלוה לישר' כ"ש בנדון זה דהישר' אומר לגוי בלי שאל' הישר' שיפרע הלואתו ליד הב' דהגוי שהוא הב"ח הוא פורע ע"י ישר' זה דודאי שפיר נפטר הגוי מחיוב שגמר שליחותו ושילם חובו ולא נשאר שום חיוב על הגוי כלל וגם אינו עושה בפרעון זה שום מעשה מחדש להלוות הישר' ע"י ובנדון הש"ס כ"א דוקא תשלום חובו לבד ולכן לכ"ע נפטר מהגוי מחיובו ועל ישר' הב' לשלם מה שקיבל מיד הגוי כיון דהיה בעבור חובו לישר' הא' הוא מה שלקח מהגוי כדין המזכה לחבירו ואפי' של"ב קי"ל דזכין לאדם של"ב כ"ש בנדון זה ועי' להר' אלמת קדש ח"א בח"מ סי' ס"ו והרב מחנ"א מ"ש זה בשאלתו הוא לבדר שאלה זאת מתוך השו"את בדרך שכתבנו אבל אם יהיה האופן דלא גמר הישר' א' לב' דבר מזה וגם הגוי כשנתנם היה העניין בספק אי שיש הכחשה בין ישר"א' לב' ואם יהיה הגוי נאמן אי לא ע"כ הפרטים אלו לא ראה הרב מחנ"א לבררם ולפרטם כיון דלא איירי הרב ז"ל כ"א דוקא בדין שליחות בפרט זה לבד ולא עוד

עוד ראיתי למהר"ר גר"ו שכתב וז"ל ומיהו אחר דביארנו דגוי האומר לישר' שיתן לחבירו בעדו מעות דהגוי מתחייב שפיר לא' נחזי אנן אי בה"ג שרי ליקח רבית מהגוי אפי' דהגוי לוקח הרבית מהישר' כיון הוא דנתחייב לא' קרן ורבית ואין לו עסק עם הב' ונ"ל לדין הש"ס בחן והפטר דאסור כמו שביארנו וגר' לע"ד דיש לאסור כיון דממון ישר' הוא ולא זכה הב' בעד הגוי וק"ד

חיים מדבר האמת הוא כמ"ש כמהר"גר"ו דלא זכה הישר' לגוי וגם הגוי לא זכה במעות אלו אלא דיש לי לעמוד בעיקר דברי הרב מחנ"א שם בה' של חין סי' י"ג במה שנסתפק בישר' שאמר לגוי שילוה בעדו לישר' אחר ונפגר הגוי אי זכה הישר' א' א' הב' והביא הסוג' דפ' הרבית דגוי שלוה מעו' ברבית מישר' ומלאו ישר' אחר ופ"ל חנם לי ואני אצלה לך מותר ואם העמידו אצל ישר' אסור כירוש דא"ל הגוי תנס לב' ומשמע שם דהך דאסור אינו כ"א משו' אומר' דמדינא ליכא איסור דגוי לית ליה שליחות ולא אמרי' ישר' הלוה זכה מיד הגוי בעד ישר' חבירו אבל בדברי הרמב"ם בפ"ה דמ"ול ובעה"ת שמ"ו ח"ד שכתבו דגם בכה"ג הוי ר"ק דס"ל דהישר' זוכה לחבירו מיד הגוי יע"ש דלעד"ק דל"מ לש' הרמב"ן והרשב"א ודעימיה דס"ל דאינו זוכה בכה"ג דהיה חייב הגוי לישר' מעיקר' בהלואה גמורה וכ"ש בנדון הרב מחנ"א ז"ל דהגוי הוא המלוה עושה מעצמו לישר' הב' עפ"יד דישר' הא' דליכ' לגבי הא' שום זכות ושייכות בממון זה למבואר בדברי' דרבנן בש"ם שם בסוג' אלא אפי' לש' הרמב"ם ולעי' דס"ל דזהו משום ר"ק דמות נרי' דיש"לג וזכה הישר' לחבירו מיד הגוי זה יהיה דוקא בהלואה דהיה לגוי כבר על ישר' וכא הב' לגבות ולזכות בממון דכבר נתחייב לו הגוי כבר דבכה"ג יהיה מהני שליחו' והזכיה של גוי לא כן בנ"ד דהגוי מלוה עתה לישר' ע"י דיבורו שלוה למעולם לא באו מעות אלו ליד ישר' הא' ולא יש לו בהם שום זכיה כלל כל כה"ג נר' דלכ"ע לית ביה זכיה כלל לא' כיון דלא באו לידו ורשותו וכשמת הגוי זכה הישר' הב' מן ההפקר הא למה זה דומה להא דפ' ה"ה ופסקו הטור והש"ע ח"מ סי' קנ"ל ס"ב בישר' שלקח שדה מהגוי ונתן לו הדמים וקודם שהחזיק זה בא ישר' אחר והחזיק זכה האחרון כו' מהא למ"ד הרשב"א ז"ל בה"א סי' אלף ל"ב ור"יו נכ"ב ופסקו מור"ם שם בהגה דגוי דיש לו משכון ופקדון ביד ר' ונתנו לש' בשער וכה הוכן במה שבידו דמיד שנתן הגוי לשמעון כשהלך הגוי וש' לא קנה דמשיך כו' יע"ש ועי' למהרשד"ם ח"מ סי' כ"ו ולהח"ח בסי' רי"א בזה ולוק

ואי"ב בנדון זה דהישר' לא זכה בממון זה כ"א שאם היה הגוי גובה ממנו היה מהוי' הישר' הא' וזוכה מישר' חבירו והו"ל כדין דבר הגורם לממון וכל דלא גבה הגוי מישר' הא' לית ליה זכיה לב' כיון דעפ"ד הלוה לו הגוי ואין זה שום זכיה לגבי'. והוק מזאת דאיכא"ל דגם הרמב"ם והבעה"ת לא כתבו דאיכא משום ר"ק כ"א במה שישר' ניח"ל במעשה הגוי דהניח ממון שלו בהלואת רבית ביד הישר' חבירו והוא רוצה בקיומו של איסור אבל אם הגוי עושה איזה מעשה מעצמו ובאותו מעשה אין בו צד איסור כלל בודאי דקי"ל אין שליחות לגוי לעניין זכיה ודוק

ואולם

ואולם לתת שלנו דיש בו לענין איסור רבית נר' דכל כה"ג דהגוי הוא האומר לישר' שילוה בעדו לישר' אחר והוא יפרע קרן ורבית כיון דלוה הישר' המלוה וישר' הלוה אינם מכוונים לכך כלל אלא דהגוי מעצמו לפי תומו קאמר הכי וליכא הערמה כלל נר' דמותר גמור הוא כיון דהגוי הוא דחייב לישר' הא' קרן ורבית ונל"ד למ"ש התוס' והרא"ש דאפי' אמר ואני אעלה אסור דהתם שאני דגוה שמחייב הישראל לגוי מפקיע חיובו הא' דהיה מחויב כבר לגוי משא"כ בנ"ד דהגוי הוא דמחייב לישראל ונ"ד לדין הרשב"א ופסקו מרן בש"ע יו"ד סי' קס"ח ס"ה דאם ישר' הלוה לגוי ברבית והגוי מלוה אותה לישר' ברבית וחוזר הא' ונוטל רבית מהגוי אסור הרי נר' דעדיפא מנ"ד דהגוי בחזי' לקחם לעצמו ושוב הלום לישר' ואפ"ה אסו' משו' רבית לכבר תירגמה מור"ם שם בהגה דת"ד אם הגוי הלוה לישר' הנ' בשליחות הא' וכמ"ד י"ש לגוי לחו' ועמ"ש עוד בזה לעי' מזה בס"ד וכאן בנ"ד אי אמרי' יש"לב סו"ל הגוי המלוה וליכא איסור והי אמרי' אין ש"לג הרי הישר' אינו תובע מישר' אפי' הקרן וכ"ש הרבית ועיין בס' זור העודה בכ"א דשלוהין ה"ה דמ"ן

עו"ב הרב הפוסק יצ"ו ז"ל וגדולה מזו מצאתי בש"מ לב"מ לדס"ח ע"ב בההיא דאמרו חולה מעותיו בנכרי דהפירוש הוא דהולה מעותיו ביד גוי שילוה אותם לישראל דלאו איירי בישראל דמלוה לישר' ואותי' שהוא מלוה של גוי מאי איריא חול' מעותיו בגוי והם של גוי ואו"של גוי הם שהוא אסור אפי' מעות הגוי שהפקידם אצל ישראל להלוותם ברבית אסור לו להלוותם דהא אין הגוי עושה שליח ואינו נעשה שליח ואע"ג דלא קרינן כסבך המיוחד לקכיון דאין יד הגוי באמצע בשעת הלואה אסיר משום הל חקח מאתו נשך ומסוב לא הסימון וכמאן דאזויף מדיליה דמי עכ"ל הרי דאפי' לפי האמת מתונו ס"ג הוא כיון דהישראל מלוה אותם לישר' אם 'אעי' שהוא בעד הגוי מד"ח וכ"ש בממון ישר' דלא זכה בו הגוי כלל דאפי' דמלוה אותם בעד הגוי אסו' ואפי' דסברא זו דאוסר מד"ת ללוו' מעות הגוי אינה מוסכמת כלל והפוס' לא אסרו אלא משום מראי' העין ועיין להרב"י בסי' קס"ט דהביא מהבע"הת דאם הודיע ללוה ולעדים שהם ש"ג מותר, וגם הר"ן אפשר למודה דשרי יע"ש, ומ"מ בנ"ד דהמעות הם מישראל גרע טפי, וכנראה ממה שהביא עוד שם בש"מ ז"ל והלמידי הר"ף כו' הא למשמע כו' דאם היה אומר דשל גוי הם נאמן היה מותר להלוותם לישראל ה"ד היכא דהם בקדון בידו מהגוי ואין לו רשות להוציאם אלא בהלואה בעד הגוי ברבית והאחריות הגוי לישראל בכל האחריות על הגוי כו' יע"ש

הנה מבואר ש'חלמי' הר"ף בס' הפוס' המתירים להלוות מעות גוי מעיקר הדין. אך צואת דיהיו המעות מופקדים בידו באופן דאין לו רשות להוציאם, אבל אם יש לא' רשות להוציאם וכ"ש אם הוציאם עד שיזדמן לו להלוותם ושוב הלוה אותם אסור כיון דהמעות היו באחריותו עד עתה חשי' כלוה ממנו ברבית, ואף דזה שכתב דלא יהיה לו רשות להוציאם נר' דלא כס' בע"הת שהביא הב"י בסי' קס"ט דהתיר לישראל להלות מעות לגוי ברבית אפי' דאחריות בממון עליו בע"ס בקדון בידו, מ"מ היכא דהוציאם אפי' ברשות הגוי ושוב הלוה אותם ברבית להשכון הגוי אסיר גם לס' הבע"הת, ואפשר דה"ט כמ"ש התוס' בסוגיין ברישא דקתני תנם לי ואני אעלה לך כו' דכה"ג

דקנן רבית עם הישראל שיתן הרבית לגוי אפי' אם אינו חייב כלום לגוי הוי ר"ק דהוי כההיא דתן מנה לפ' ואקדש אני למקודשת יע"ש, והר"ן כיון דהמעות הוציאם ומעות ישראל הם והוא קוצץ עם הישראל שיתן רבית לגוי הוא רבית גמור ולע"ן נראה דה"ד נקוצץ רבית הישראל אי"עס הנ' דכה"ג הוא ר"ק אפי' דהוא ליתן לגוי ואפי' אינו חייב שום רבית לגוי

אבל אם הא' לא קוץ עם הג' אלא דהגוי הוא דקנן הרבית התם היינו דינא דברייתא דס יעמידו אצל הגוי ואמר הגוי ליתן לב' ואני אטול ממנו קרן ורבית דאם היה חייב הא' רבית לגוי ולא נפטר בנתינתו לב' יהני ר"ק ואם אמר תן ואפטר הוי רבית דרבנן משום דמיחזי כנוהן רבית בעדו כמ"ש התוס' והרא"ש אלא דהרשב"א צידד לומר גם בזה דכיון דזוזי דישראל נינהו ובתו' הלואה רבית שקלינהו הו"ל כמלוה מעותיו ליתן אגר לאחר דאסור מד"ת דמתמחייהו יהיב יע"ש

ונראה דכוונתו דאפי' דהראשון לא קנן עם הב' כלל מ"מ כיון דמעיקרא אמר הגוי במעמד הישראל שיתן המעות לב' ואני אטול קרן ורבית ואדעתא דהכי נתנם והב' קבלם הוי כאומר תן רביה לאחר ומיהו גם הרשב"א לא החליט המאמר בזה וכתב ואפשר דבכה"ג ליכא ר"ק דלא אסרה התו' כ"א רבית הבא מלוה למלוה ואיסורא מיהא איכא משום דמיחזי כנוהן רבית מחמת מעותיו יע"ש, וזה הוי כסברת התוס' והרא"ש דכל דנפטר הישראל מהגוי ליכא איסור דר"ק אלא דמיחזי כנוהן כו'

והשתא בנ"ד בגוי דאמר לישראל שיתן לראובן כ"וכ מעות בעדו ואני אתן לך קרן ורבי' והגוי כבר נתחייב במעות שנתן הישראל הא' עפ"י והראשון לא קנן שום רבית עם הב' אין כאן לתא דרבית, אם לא שנאמר דגם הכא כיון דמעות ישראל נינהו ולא זכה הגוי בהם מיחזי כנוהן רבי' מחמת מעות הישראל, ויש לדחות דדוקא התם אסרי' מהכי עם שניאר הרא"ש בפסקיו דכיון שנתנם כדי להפטר מהגוי בכך נראה כנוהן רבית בשבילו מה דלא שייך כאן ואף גם זאת דכבר כתבנו לעיל דכאשר יהיה האופן דהגוי אמר לישראל נכתם שיתן לר' בעדו כ"וך ולא הוזכר ביניהם הלואה ברבית כלל והישראל לא ידע אם הם הלואה והוא ברבית או אם הם לפרעון חובו כה"ג לא אסרו משום דמחזי כנוהן כו' וה"ה זהו הטעם בנ"ד,

חיים מלבר האמת כן הוא כוותיה ומעעתיה שכתב רב אחאי הרב הפוסק נר"ו וגם דנראה לק"ד לומר דמלבד מה שחילק בין קנן הרבית ללא קנן, ואת ועוד נראה דע"כ לא אסרו במלוה ישראל לישראל מעות הגוי ברבית שהם מופקדים אצלו כ"א כשאחריות הוא על הישראל ולא על הגוי ובנ"ד דהגוי הוא הלוה והוא המתחייב לראשון וליכא שום חיוב ואחריות על ישראל הב' לגבי הראשון בודאי דהתר גמור הוא, גם מלד אחר אין מקום לאסור ממ"ש בש"מ שם בפי' חולה מעותיו בגוי דהישראל הוא הנותן מעות לגוי כדי שילוה אותם לישראל דאסור כו' יע"ש ונחי' הריטב"א לפס דמזה הוי ראיה לאסור בנ"ד דהשתא ומה דהמלוה הוא הגוי מעצמו בלי שיעמוד המלוה ישראל עם הלוה ישראל ועכ"ז אסור כ"ש כאן דהישראל הוא המלוה ביד ישראל הלוה, דיש לדחות דשאני התם דכל כונתו של הישראל המלוה הוי כדי להלוות לישראל ברבית ע"י הגוי וכל עיקר כונתו הוא כדי להלוות לישראל ברבית אסור אפילו

דיהיה

ויהיה יד גוי באמצע , גרס בעין נ"ל דאין כונתם
דישראל המלוה והלוה בהלואה רבית דהישראל הוא
נותן לגוי דוקא לפי תומו בלי שום ערמה , וגם השני
לא נתכוון לכך אלא דהגוי רוצה להלוות מעות אלו
בכל כה"ג היתר גמור הוא כל דליכא השם ערמ' כלל
ועיקר והוא ברור , ומה שיש לעמוד בדברי הרמ"ך
ה"ל שם בש"מ שכתב וב"ע דגוים לא מפקדי כו' ,
לעל"ן דל"ק כמ"ש אני עני בחי' לשם בס"ד ואכמ"ל ,

עוד ראיתי לרב אחד נר"ו שכתב וז"ל ואולם
מה שאני רואה לאסור בזה הוא מדין
שליחות שנחלקו רש"י ור"ת והא"ד הטור בי"ד סי' קס"ט
וז"ל ישראל דאמר לגוי לוה לי מישראל מעות בשמך
ומה דיהבי לי קרנא ופירי עלי הוא והמלוה לא ידע
דבשביל ישראל לקח אותם ולבסוף נודע לו מלבדי ר"ת
דאין של"ג ככלל מותר ולרש"י שיש של"ג לחומרא הרי
הוא שלוחו של ישראל ואסיר כו' , והסכמת
הפוסקים לאסור כרש"י , וכן פסק מרן בש"ע שם וז"ל
וה"נ לזה השואל מעות מהגוי ברבית והגוי אומר דאין
לו וילוות מישראל בעדו וזה נתרצה שילוה בעדו לישר'
חייב שלוחו ואסיר לרש"י ולשיטתיה ואכי' היה נוטל
המעות כ"ש הכא דלא נטל הגוי המעות בידו ולא
זכה בהם ואפי' לר"ת דס"ל דאש"לג לחומרא ושרי מבתע
מדברי הטור והרא"ש דדוקא בלא ידיעת המלוה אבל
אם ידע המלוה שהם לישראל אסור , וכ"כ רש"ל
בתשו' סי' כ"ן והרב"ח , ואולם אי מטעם שליחו'
בהנו לאסור אין זה ברור דנראה עיקר כס' ר"ת להתיר
אפי' בידיעת המלוה ואפי' לרש"י דאוסר לאו כל אפייא
שוים כמו שאבאר

חיים מדבר עליון יש מקום לחלק דשאני
נ"ל דהגוי הוא השואל ההלואה והישר'
מלוה לשם הגוי אלא דהגוי הוא רוצה להלוות מעות
אלו גופייהו לישראל אבל עכ"פ המלוה על הגוי ליהדר
לגבות ממנו והגוי הוא עיקר ושורש ההלואה זאת ,
משא"כ כשהישראל הוא האומר לגוי שילוה בעדו דנמצא
דשורש ועיקר ההלואה היא מסיבת הישראל , ועל זה
באנו למחלוקת הפוס' הנז"ל ולחלק בדבר כמ"ש כה"ר
נר"ו ודוק

עוד ראיתי להח"ר נר"ו שכתב וז"ל והנה הרב
ב"י בי"ד סי' קס"ט כתב דמ"ש הטור
ולא ידע המלוה לא נצרכה אלא לס' רש"י ולא לס' ר"ת
דס"ל דאש"לג בכל ענין שרי יע"ש , וכן איתא
לשאלה בתשו' הרא"ש כלל ק"ח סי' ה"י , ברם שם בסי'
י"א כתב להפך ורש"ל שם בסי' כ"ן עשה עיקר מתשו'
זאת והא"ד הרב כנה"ג בסי' קס"ט הגב"י אות ע' יע"ש
וכן היא נ"ל עיקר דנראה לק"ד דההיא דסי' ה"י כו'
עכ"ל

חיים מדבר הנה בתחילה צריכים אנו לעמוד
ע"ד הרא"ש במ"ש בס' ר"ת דהנה בפסקיו
בפ' א"נ שם בסוגיין סי' ל"ן כתב דישראל שאמר לגוי
לוה לי מעות מישראל בשמך ומה דיהבת בהו קרנא
ורווחא עילוי והמלוה אינו יודע דבשביל ישראל הוא
לוה אותם ולבסוף ידע המלוה דהרבית מוטל
על ישר' ליתן לפר"ת דאין ש"לג אפי' להו' אפי' ליטול
הרבית מידו מותר לישר' המלוה אין לו עסק עם
הלוה ולפרש"י דס"ל דיש ש"לג להו' אסיר וע"ז פירש
הרא"ש בסי' ה"י דהא דכתב דלא ידע המלות זהו לפי
רש"י ור"ת לא לר"ת דלר"ת אפי' דהמלוה ידע
מותר כו' כיע"ש אלא דקשה ע"ז ממ"ש הרא"ש שם
בסי' י"א דאף לר"ת אם ידע המלוה אסור וכמו שכבר
עמדו בזה מהרש"ל בסימן כ"ן והב"ח בסי'
קס"ט ס"ח ומה שרצה ליישב בזה דתשו' דסי' י"א
דאסר לדעת ר"ת בידע המלוה מיירי בלא משכון
ותשו' דסי' ה"י דהתיר אף דידע המלוה לס' ר"ת
מיירי במשכון יע"ש לק"ד יש לדחות דהרואה שם בסי'
י"א בשאלה ובתשו' אחר שכתב לדעת ר"ת ז"ל דבידע
המלוה דגם על המלוה נתכוון וכל עונות שבה בסי'
ה"י להתיר לדעת ר"ת בידע המלוה נר' דאיירי גם
במלוה על המשכון

והן אמת דעיקר השאלה דסי' ה"י נשאל במלוה
על המשכון ובעיקר דברי התשו' שהשיב
וז"ל יפה כתוב בפ' הרבית גבי מלוה ישר' מעותיו של
גוי וכתוב בה ישר' האמר לגוי לוה לי מעות מישראל
ומאי דיהבת בהו כו' ולשון זה הוא הל' שהביא הרא"ש
והרנ"י שם בפ' א"נ והמרדכי שם ור"יו ס"מ נתיב כ"ה
חלק וי"ו והרי בל' זה מבואר דאיירי במלוה בלי משכון
ואפ"ה כתב לדעת ר"ת אפי' בידיעת המלוה מותר
וכן ראיתי להדיא להעריכה בסימן זה ס"ח שכתב דדין
זה מיירי אפי' בלי משכון וכמו שהכריע כן בדרישה שם
ס"ח ומ"ש שם בדרישה נתחי' דבריו דהיה נר' לכאורה
דאיירי במשכון ממ"ש בהג"מ כ"ה דמ"ול והוא מ"ש
בתשו' מיי' שם לס' משפטים סי' ג"ל דהכי' לר"ת ז"ל
אסור בלי משכון כו' יע"ש וכ"כ בב"י בסימן זה ,
ודבריהם אהרי המ"ר תמוהים דהרי דברי תשו' המיי'
הלנו לאו לדברי ר"ת קאי וגם מבואר בעיקר דברי
ר"ת הנאמרים באמת על סוג' דלע"א דמיירי במלוה
בסתם וכן נקטו כל הפוסקים בלשונם והנר' דהדרישה
נמשך אחר דברי מרן שכ"כ בב"י וכבר עמד ע"ל
הרב"ח שם והדין עמו כיע"ש וכן כתב הרב ל"ל בחי"ל
סימן ע"ה יע"ש ועיין להרב ברכות המים בהי"ד לסי'
קס"ט דח"ן ויש להשיב ע"ד וצ"ע

ועוד"ק ע"ד מרן בב"י והדרישה בס"ט וסי' י"א
דנקטו בפשיטות לה' לר"ת אפי' בידיעת
המלוה מותר ולא הזכירו כלל לדברי הרא"ש דסימן י"א
שכתב להדיא להפך וכבר מרן הזכיר שם להך תשובה
דסימן י"א כעת ושם משמעוך ונראה כיע"ש וכבר
ראיתי להרב כהונה עולם בחי' להטור בסימן זה לעמל
ע"ד הרבנים הנז"ל והנראה דגם בדבריו יש קצת
גמגום כמו שיר' הרואה ואכמ"ל

ועוד"ק ע"ד דלא זכרו מדברי ר"יו ס"מ נתיב
ה' חלק וי"ו דאחר שהביא דין זה בישראל
המלוה מישר' ע"י גוי דהוא מחלוקת רש"י ור"ת בזה
ומ"ש ר"י בתשו' שיים וז"ל ונר' מדברי כולם דאם
ידע המלוה דלצורך ישראל הם אסור כו' יע"ש הרי
דס"ל לר"י דלר"ת אסור בידיעת המלוה ומ"מ נראה
מדברי ר"יו שם סמוך ונראה לזה דבמלוה על המשכון
ס"ל אפי' בלי ידיעת המלוה מותר כיע"ש והוא ממש
כחילוק הרב"ח על ב' תשו' הרא"ש בדעת ר"ת וכ"פ
ר"ש מטהנך ה"ד המרדכי שם בפ' א"נ סימן של"ה
והאגודה שם סימן ק"ג והג"א שם וכמ"ש הרב"ח יע"ש
ואיכנר' לומר בדעת מרן כיון להבין בדעת ר"ת
דדוקא במלוה על המשכון הוא דהתיר ר"ת אפי' דידע
המלוה אבל באשראי אוסר ר"ת אם ידע המלוה
ולכן לא הוקשה לו מתשו' הרא"ש דסי' ה"י לסימן י"א
דמחלק כחילוק הרב"ח אלא דעכ"פ קשה כמש"ל ע"ל
הרב"ה והוא תמה למרן שם בב"י כתב על שם הרא"ש
לדעת ר"ת למתיר . גם נ"א שאתי והו"ל בהרגיש ממ"ש
הרא"ש בסי' י"א

ובפ"שאני לעצמי נראה ליישב הני תרי תשו' הרא"ש דלא יהיו סותרות זו לזו והוא דבסי' י"א שכתב אבל היכא שלוה הגוי מתחילה לצורך ישראל בידיעת המלוה לאסור לסי' ר"ת היינו דהגוי אמר בפי' דאין הלואה זו לעצמו כ"א לישראל וכאשר יתנו כן ישבו ובכה"ג אסור אפי' לסי' ר"ת ז"ל בשידע המלוה מזה ובסי' ח"י שכתב אבל לפר"ת אפי' דבשביל ישראל היא לוה מותר כיון דלא אסר אלא בנשא ונתן ביד כותו להגוי לא אמר בפי' דהוא לצורך ישר' עיקר ההלואה אלא הוא עצמו הוא הלוה אלא דלוה הוא כדי ליתן לישר' זה ויהיה לשם מתנ' או פרעון או הלואה בלי רבית או הלואה ברבית בכחו' או ביותר אבל אינו בכיוון ההלואה לשם ישר' ובכל כה"ג שהוא בשביל ישר' בלא צריכות בעיקר ההלואה מותר דלא אסר ר"ת בעיקר ההלואה שלוה הגוי מישר' כ"א כשנשא ונתן ביד הישראל מיד ישר' המלוה עם הלוה דאז אפי' דהגוי הוא הלוה אסור וה"ן בסוג כשהגוי הוא הלוקח עיקר ההלואה לשם ישר' כשליח מישר' אז יהיה אסור כשהוא בידיעת המלוה לכמנה"ג למתירים הרבית ישראל בישר' עם יד הגוי באמצע וכיון שכן נ"מ כשיהיה הענין דהגוי אומר לישר' המלוה הלוה לו לישר' חבירך בערך כ"וכ ואני אפרע לך ולקח המעות ישרי מישר' דיהיה אסור בכה"ג וא"כ בכ"ד דאומר הגוי לישר' לך אבל הישר' חברך שיתן להשבוני כ"וכ והגוי נתן לו קבלי' מידו שקיבלם יהיה אסור לפי פי' זה דאנו מפרשים בדברי הרא"ש לסי' ר"ת אם לא ליש לחלק היכא דהגוי כתב קבלה שידו שהוא עצמו המקבל להשבונו דבכה"ג אין לאסור ועדין צ"י ועיין להתוס' בב"מ דע"א ד"ה כגון בסה"ד ודוק

עוד ראיתי לכת"ר נר"ו שכתב וז"ל וכן היה נראה לי עיקר דנלע"ד דההיא דסי' ח"י אינה מתורתו של הרא"ש אלא מאחר מאחד מבני המלך וכן נר' מסגנון הלשון שכתב וז"ל ששאלת מי שהביא משכון כו' ירא"ה כפי' הרב"י גבי מלוה מעותיו של גוי וכתוב בה ישראל שאמר לגוי לוה לי מעות מישר' כו' לפר"ת כו' ולפרש"י ור"ה אסור ונר"לי דוקא דנקט והמלוה אינו יודע היינו לרש"י ור"ה יע"ש הנה הרואה יר' דא"א שיהיה זה מל' הרא"ש שהרי הוא מביא כל הל' הכתוב בפסקיו כאלו מביא דברי זולתו ומפ' דברי זולתו ולא יתכן כלל שיהיה מל' הרא"ש שהביא דברי עצמו בפסקיו בל' הזה אלא ודאי נראין הדברים בתשו' זו הם מאח' מבניו והביא דברי הרא"ש ומפ' דבריו ובזה תבוא דעתינו דלא יהיו דברי הרא"ש ז"ל בתשו' סותרים ז"לו וא"כ ההיא דסי' י"א שהיא מתשו' של הרא"ש היא העיקר וכמו שעשה עיקר מהרש"ל ז"ל להא דסי' י"א אף דמהרש"ל לא נחית לזה עכ"ל ,

חיים מדבר אחרי המח"ר אין דבריו נר' דאין זה הכרח כלל דמ"ש הרא"ש בהך תשו' ירא"ה כתוב בפ' הרבית גבי מלוה ישר' מעותיו של גוי וכתוב בה ישר' דאמר לגוי לוה לי מעות כו' , כוונת הדברים כך הם להרא"ש בא לומר שירא"ה זה השואל מה שכתוב בפ' הרבית כו' דהיינו מה שכתוב בה בדברי חד מן קמאי וצ"ל שכתב שם בכה"ג בתוס' הלזו יר' כתוב בב"מ בפ' הרבית מה שדקדק רבי' יצחק כו' וגם כאן כוונתו הוא שירא"ה מ"ש בהך סוגיא דפ' הרבית ר"ל על ההיא סוגיא כתוב שם זה והיינו מ"ש וכתוב ישראל דאמר לגוי כו' והיינו דשם כתוב דין זה ולא פירש הרא"ש כאן על שם מי כתוב דין זה יען דהדין תלוי בסברת מחלוקת רש"י ור"ת וממילא מובמע

הדין אך אמנם עיקר דין זה נשאל לר"י בעלי התוס' ככתוב בהרב"י שם בא"נ בשם הר"ן וז"ל עוד כתב הנב"ר כו' וישראל דאמר לגוי לוה לי מעות מישראל ברבית ומאי דיהיב בהו קרנא ורביתא עלי דבר לזה נשאל לר"י בעלי התוס' ז"ל מי אמרינן כיון דאשלי"ג הני זוזי דישראל נינהו ושרי א"ל כיון דיש"ש לגמי להוי כרש"י ור"ה אסיר והשיב לזה מותר הדא דלא מחזיקנן אינשי ברשעי כו' יע"ש הרי דעיקר למוד דין זה הוא מר"י בעלי התוס' וכדי השאלה תלוים במחלוקת רש"י ור"ת דלר"ת מותר ולרש"י אסור וכ"נ מדברי המרדכי בפרק א"נ סימן שנ"ה שכתב וז"ל השיב ר"י כ"וכמ"ש מרן ב"י שם ועיים שם מרן וכ"ל בתשובת הרשב"א יע"ש והיא כתובה לתשובת הרשב"א ק"ק סימן ס"ך יע"ש והיינו מ"ש הרא"ש בפרק א"נ סימן ה"ן דין זה וכדי השאלה לפסקא דדינא דלר"ת מותר ולר"י אסור ושוב כתב שהרא"ש שם כתב בתשו' להחירא כו' דהיינו מ"ש בתשובת על עיקר השאלה בדין זה עצמו ויען לדרך הרא"ש לקצר ולהביא פסקי דינים לבד לכן נקט בקצור בהשאלה מה שהוא עיקר השאלה והצדדים שלהם לענין דינא שהוא תלוי במחלוק' רש"י ור"ת ז"ל שזה כבר ידוע ושוב הביא מה שחידש ר"י בהשו' על השאלה הלזו ויען דעיקר השאלה ודין זה כשנשא לר"י נקטו בל' ולא ידע המלוה על זה בא הרא"ש ז"ל לפרש דלא נקט ל' זה דלא ידע כ"א לסי' רש"י ור"ה דס"ל דיש ס"לג להומ' ואפי' לא ידע אסור וא"כ מעתה אין הכרח לומר דתשו' לסי' ק"י אינה מתו' של הרא"ש ז"ל משום דבא לפרש דבריו שבפסקיו דליתא להא דאעיקרא דדינא דברים הללו הם שאלה לר"י בעלי התוס' ז"ל הלא דהרא"ש היעתיקם בסתמא ושפיר מצינן למימר דבתשו' הביא הא דנמצא כתוב שזהו כתוב בה על שם שאלה לר"י או לחד מן קמאי דכבר היו כתובים לכניו מקדם קדמתא ובא הרא"ש בתשו' הלזו וביאר על הדברים האלו מה שנראה לו בכי' הדברים , וא"נ י"ל למ"ש ירא"ה כתוב כו' וכתוב בה כו' דקאי עמ"ש הרא"ש ז"ל איהו גופיה בפסקיו ואפ"ה אינו מן התימ' דהרא"ש יפרש על דבריו כאלו הם דברי זולתו דהרי לכי האמת דברים אלו הכתובים בפסקיו אינם מתו' הרא"ש כ"א מזולתו דנשאל דין זה לר"י בעל התוס' כאמור וא"כ בא הרא"ש בתשו' הלזו לפ' הא דכתב ולא ידע המלוה דקאי לסי' ר"ת והוא ברור

עו"ב כת"ר נר"ו וז"ל ואולם זוהי קושיא דאפשר יהיה התשובה זאת לבן הרא"ש מ"מ אכי שקשה שיהיה הפך דברי הרא"ש בתשו' מההיא דסימן י"א ותמיהא גדולה היא שלא יהיה הבן בקי בדברי מר אביו ויכתוב דלא כהרא"ש וכמו כן קשה על הרב"י דאיך כתב בפשיטות דמ"ש הטור והמלוה לא ידע שלא נצרכה אלא לרש"י ולא לר"ת הכך תשו' הרא"ש מההיא דסי' י"א ולא יהכן דהשיתי' מיניה תשו' זאת דהרי הנזא תשו' זאת בסמוך וקודם לזה כמ"ש הטור דהרא"ש הכריע כר"ת דאין צ"לג ע"ש והו"ק דלא נסתייע מההיא דסימן ח"י שהוא כדבריו עכ"ל

חיים מדבר והנה מה שהוקשה למר על הרב"י שכתב בדעת ר"ת דמתיר אפי' ידע המלוה הפך תשו' הרא"ש דסי' י"א ובגדיל תמיהתו שכבר הזכירה מרן בב"י שם תשו' הרא"ש הלזו גבי מ"ש הטור וכן היא מסקנת א"א הרא"ש כו"ה כו' יע"ש ; ויותר היה לו להגדיל התמיהה זאת דלעיל מזה שכתב בדעת ר"ת דקא מתיר אפי' ידע המלוה קם סמוך ממש להא גבי מ"ש הטור וכתב א"א לדברי ר"י אין היתר בדבר כו' שם הכיר ג"כ להך תשו' הרא"ש בבסי' י"א

וכנו'

כבר הרב כהונת עולם בחי' לסי' זה הוקשה לו כקיע"ש וכבר צידדנו לעיל ג"כ ליישב דעת מרן ע"ד שכתב הרי ב"ח יע"ש ועיין בתשו' הרא"ש סס כלל ק"ח סימן ה' שנראה דיש תשו' למר בריה דהרא"ש בתוך התשו' יע"ש

עו"ב הרב הפוס' נר"ו וז"ל ובהיותי נבוך בזה יהיבנא לעתאי לדקדק בתשו' הרא"ש דסי' י"א וראיתי דיש ט"ס ניכר בדבריו ואציגה נא לפניך תשו' הרא"ש וז"ל באתי בקצרה שלא כשורה והנה ידעת מה כתוב בתוס' ז"ל ע"ש ר"ח ומי יעלה ע"ד להכריע כר"ת לקולא ואפי' לפי דברי ר"ת היכא דלא ליוה הגוי מתחילה לצורך ישראל אלא לצורכו, ושוב מצאו הישראל וא"ל חבה לי ואני אעלה לך כדרך שאתה מעלה לו מותר כיון דליוה הגוי תחילה לצורכו אבל היכא דליוה תחילה לצורך הישראל בידיעת המלוה אסור ואפי' ר"י לא התיר בתשו' אלא שלא בידיעת המלוה אבל לכתחילה כשיודע המלוה דיש שייכות לישראל בדבר אסור להלוות ואין להקל בדבר כלל עכ"ל והנה המסתכל יפה בדברי הרא"ש ז"ל יבין דבר לאסורו למ"ש ואפי' לדברי כו' אינו אלא לומר דהיכא דליוה הגוי לצורכו מותר ללוות ממנו אלא דסיים בלישניה דהיכא דליוה הגוי לצורך ישראל בידיעת המלוה אסור ולא דבא הרא"ש לומר דאפילו לדברי כו' בידיעת המלוה אסור דאם כונתו כך לומר זה דאפילו לדברי המתיר היכא דהוא בידיעת המלוה אסור לא היה כותב זה בסו' הלשון, אלא תכף שכתב אפי' היה צריך לכתוב זה דבידיעת המלוה אסור ומדכתב בתחילת הלשון ואפי' היכא דליוה לצורכו כו' מבואר לעיקר הרבותא הוא לומר דבליוה לצורכו שרי בפשיטות, וא"כ מעתה אינו צודק כלל מ"ש ואפי' לר"ת דלר"ת אינה רבותא כלל דלר"ת שרי אפי' ליוה לצורך ישראל ואם הרבותא הוא דאפי' ר"ת אסר בידיעת המלוה נכאן שליוה לעצמו שרי אפי' בידיעת המלוה שהוא ממון ישראל

הנה מלבד דאין זה צודק כלל דבליוה לצורכו מאי ידיעת המלוה שייך, אף גם זאת דלא השמיענו כותא דר"ת אוסר בידיע' המלוה לשמועי' תחילה דאפי' ר"ת אסר בידיעה ואח"כ לימא דבליוה הגוי לצורכו שרי, ואו דיותר הידוש הוא זה לרש"י דאוסר דבכה"ג מודה רש"י וצודק שפיר, משא"כ לר"ת דאינו צודק אי זה ולו ואפי' לר"ת כו' דלר"ת פשיטא דשרי, א"ו האמת יורה דרכו דט"ס הוא וצריך להגיה ולומר ואפי' לרש"י דאוסר מ"מ בליוה הגוי לצורכו שרי וא"ש לי' הרא"ש ועל זה סיים בלישניה דבידיעת המלוה אסור ור"ל דאסור ליטול הרבית ואין לו שום צד היתר ליקח הרבית, וכ"נ להכריע דכמו כשאינו בידיעת המלוה דיש צד היתר כמו שאבאר אח"כ, וכ"נ להכריע נ"כ מת"ש אח"כ יז"ל ואף ר"י לא התיר בתשו' אלא שלא בידיעת המלוה כו' וקשה דאם הוא כתב דאפי' לר"ת אסור בידיעת המלוה מה נפקא מיניה מדברי ר"י דר"י לא כתב כן אלא לדעת רש"י ז"ל ומה הוכחיוכיח מזה לר"ת ומה אי' לן במה שהביא לדברי ר"יצחק ו זהרבה מדברי ר"י מבואר לאיפך דדוקא לרש"י הוא דהוצרך להתיר דוקא בלא ידיעת המלוה אבל לר"ת לא אצטריך ואפי' בידיעת המלוה מותר אלא ודאי נר' הדברים להגיה' האמיתי הוא. ואפי' לרש"י כו' ולפי מ"ש דאין להקל כר"ת ויש להחמיר כרש"י וכתב דבידיעת המלוה אין שום צד היתר לרש"י לזה כתב דגם ר"ת לא התיר אלא שלא בידיעת המלוה דבזה יש צד סריות׳ לרש"י כמו שאבאר אח"כ וכ"ן

להכריע ממ"ש עוד שם הרא"ש וז"ל את אשר חמות מה יש בין ידיעת המלוה לידיעת הלוה ואם אין ידיעה בתחילה ויש בה בסוף מאי איכא למימר והנה כשתדק' בדבר המכא שלא כתבתי אלא על היתר המלוה הנוקח רבית ולא על היתר הלוה אני כתבתי שאם נעשה מעשה בדיעבד לא יוכלו בעלי בתים לעמוד בזה אם ימחו בידם מליקח רבית ודאי לכתחילה אסור כו' אמנם אם לא ידע המלוה שלוה הגוי לצורך לא יאמין כו' יע"ש הרי דהשואל תמה על חילוק דמאי איכ' בין ידע המלוה בתחילה או לא ידע וגם הרא"ש השיב לו דכן הוא לענין הרבית לא יש חילוק ופי' שיחותיו דבל ההתר כשלא ידע המלוה היינו דלא יאמין אח"ך שליוה לצורך ישראל וא"כ ודאי דלכ"ז לא יתכן לומר כן בדע' ר"ת דלדעת ר"ת אם יאמין מה בכך כיון דאין שליחו' לגוי אלא ודאי דאיןזה אלא לרש"י ובהכרח לומר דמ"ש הרא"ש בראשית דבריו ואפי' לר"ת בידיעת המלוה אסור דצריך לומר ואפי' לרש"י וכמו שפירשו דבריו לעיל ואין לומר דלרש"י הוא דאין חילוק בגן ידע המלוה או לא אבל לר"ת ה"נ דיש חילוק דהא ודאי ליתא דא"כ הו"ל להרא"ש להשיב לתמיהת השואל דכן הוא האמת דיש חילוק הוא לר"ת ולא לרש"י וגם הו"ל להסביר לשואל מאי איכא בין ידע המלוה ללא ידע דזאת תמיהת השואל דלא הבין צד החילוק אלא ודאי נראין הדברים כמ"ש וכן מבואר יע"ד מ"ש עוד שם ז"ל לכתחילה ודאי אסור ללוה ללות ע"י גוי וכן למלוה להלות לפי' רש"י שיש לגוי שליחות להומרא וגם לר"י ואם לא היה לעתו שילוה הגוי לעצמו כו' אמנם אם לא ידע כו' ע"כ

הרי דדוקא לרש"י הוא דיש איסור לכתחילה בידיעת המלוה ולא לר"ת וכ"ן ממ"ש עוד הרא"ש שם וז"ל ודע כי הצרפתים בארצנו נהגו קולא ברבית ומקלו יגיד לו כי אמרו ר"ת אמר דאין שליח אף לחומרא וגדולי ארצנו נהגו כמ"ש לאסור בידיעת המלוה כי הלוים לא ישמעו לאוסרים מרוב דוחקם ע"כ הרי מבואר כי הצרפתים אשר נהגו קולא כר"ת מתירין גם בידיעת המלוה אבל גדולי ארץ אשכנז לא רצו להקל כר"ת ואוסרים כפי' רש"י אלא מניחים לנלוים להנות כשקדמה לו ידיעה שהם לצורך ישראל וכן מבואר ממאי דיהיב טעמא בסוף דבריו לחלק שפיר בין ידיעת המלוה בתחילה לסברא טובה הוא לחלק ביניהם כיון שאינו אלא חומרא בעלמא כמו שמצינו החומרא בתלמוד ולא נוסיף הילכך לענ' היכא איסור ולא למלוה פ"כ הרי דנמוס דאעיקרא שליחות הוא חומרא בעלמא לכן לא נחמור אלא כמו דמצינו בש"ס שהוא בידיעתייהם וא"כ לר"ת דאין שליחות כלל ודאי דאין מקום לחלק בהיפן שכל דברי הרא"ש מבוארים ומוכחים דסובר דלר"ת אין שום חילוק בין ידע או לא ידע ובכל גונא שרי זלעתו אבל לרש"י הוא דיש לחלק דכיון דלא ידע המלוה מעיקרא לא יאמין אח"כ או דלא אמרו משום שליחות לחומרא אלא בידיעת שניהם ולגבי המלוה דלא ידע לא שייך שליחות לחומרא עכ"ל

חיים מדברי אחיי המחבר נראה שאין דבריו מוכרחים כלל דהנה מ"ש להכריע דיש ט"ס ניכר בדברי הרא"ש בתשו' שבסי' י"א במ"ש ואפילו לפי דברי ר"ת היכא דלא ליוה הגוי מתחילה לצרכו כו' מותר אבל היכא שלוה הגוי תחילה לצורך ישראל בידיעת המלוה אסור והכריע דעיקר החידוש והרבותי' אינו אלא למ"ש בתחילה בגוי שלוה לצורכו ולא למ"ש לבסוף דבלוה לצורך ישראל ובידיעת המלוה אסור

דא"כ לא היה כותב זה בשיטת הלשון אלא תכף שכתב ואפי' כו' היה צריך לכתוב זה לבידיעת המלוה בין ומדכתב בראשית הל' ואפי' כו' זיכא דליכא לצורכו כו' מבואר כונתו דעיקר הרבותא הוא לענין דבלוה לצורכו שרי בשיטות ידיעת אינו צריך כלל מ"ש ואפילו לר"ת כו' אלא ודאי דאמת יורה דרכו וט"ס הוא וצריך להגיה כל זה ולפי' לרש"י דאוסר כו' ומ"ל דלדר רבותא יותר דעיקר דברי הרא"ש הם מבוארים שבא להכריע לומר החידוש והרבותא לדעת ר"ת דמתיר דיעבד"ו בכה"ג דלות הגוי מתחילה לצורך ישראל ובידיעת המלוה אסור ול"ק מכל מה שדקדק מנ"ר כר"ן בלי דרא"ש כלל. ותוא דמ"מ להקל דאין מ"מ ישוב הגיא לדעת רש"י דס"ל דיש מ"מ לחייא יותב ומי יעלה על דעתו להכריע לקולא כר"ת כי ר"י לא הביא ראיה לדברי כו' דש"מ דכל הדברים הללו שדעת הרא"ש לאחור כסברת רש"י ולהשיב לשואלי דבר שאלו לו על מה שכתבו היתר ברבית ע"י גוי ור"ת התיר אפילו העמידו אצל ישראל דכתוב שם בשאלה זו על זה בא הרא"ש ז"ל והשיבו דאין להקל כר"ת להתיר כרש"י יעיין שם כך כשבא הרא"ש אחר הדברים האלו וכתב ואף לפי דברי ר"ת דליכא דלא לוה כו' איך יכון הרא"ש לי צריך לומר ואף לדברי רש"י כי הוא דבר הלא צריך כלל כי כיון דעל דברי רש"י קאי הרא"ש ינהגו כדבריו לאסור איך מצי לומר ואף לדברי רש"י כי אינו צריך כלל שהרי רש"י הוא מחמיר ואוסר ואת הדבר לומר דהוא להיתרא לרש"י הו"ל לומר כלישנא דהיתר ר"י כ"א כשלוה אף בלא אחר כיוצא בזה אבל לומר אחר שהכריע לאסור בנדון דידיה כרש"י דמחמיר ואף לדברי רש"י אין לו מהר כי נראה שבא להכריע על מ"ש לאסור לעיל מזה ועיקר דבריו שהכריע כה"ר נר"י ר"ל דרבותי' דמתירים הוא לס' ר"ת והוא בשלוה הגוי מתחלה לצורך ישראל ובידיעת המלוה הו"ל לאוסרו בתחלה כו' ואין זה דרך כלל דכונת דברי הרא"ש מבוארים דכל עיקר חילוק זה שבא להכריע לדעת ר"ת בלוה הגוי לצורך ישראל ובידיעת המלוה אסור אינו אלא אחר שמצינו כי ר"ת כשהתיר בפי' דברי הש"ס בפ' א"נ הגוי הוא דוקא כשלא לוה הגוי מתחלה לצורך ישראל אלא לצורכו ושוב מלוהו ישראל ואמר לו הגוי לי ואני אעלה לך כדרך שהיה מעלה לו כו' דמסיק בדברי הש"ס כו' בתב הרא"ש ... ואפילו שלוה הגוי מתחלה לצורכו ואינו עולה לישראל ... ואי הוי מותר כיון שמצינו שהתיר ... הגוי הוא ... זה דיקא כשלוה הגוי לצורכו ושוב מלוהו ישראל כו' א"כ ... מנינן ... כריש דדוקא בכה"ג שלוה הגוי לצורכו מותר אבל כשלוה לצורך ישראל ובידיעת המלוה אסור וא"כ כונת דברי הרא"ש שכתב ואף לפי דברי ר"ת היכא שלא לוה הגוי לצורכו כו' דמותר לדעת ר"ת כי בודי לא בא הרא"ש לומר זה להקשות בר"ת דס"ל קדי כי רב הוא בדברי התוס' דהביאו בפי' ר"ת על סוגיית הש"ס איירי בכה"ג שלוה הגוי לצורכו ושוב מלוהו יש' אלא כונת דברי הרא"ש הוא לומר כי אף לדעת ר"ת דהיכא דלוה הגוי לצורכו מותר כ"אמר בא רשב"י כתוב יחוס בש"ס בר"א דוקא הוא ובידיעת המלוה וזה ברור ... בדברי הרא"ש כאמר דהסר הוא דל"ת מתירנא ... ואף לפי דברי ר"ת היכא דלא לוה הגוי לצורכו כו' והוא מורדף

הל' כדי להוציא החידוש והרבותא דבלוה הגוי לצורך ישראל ובידיעת המלוה אסור יעיין בהגה"ה מור"ם ביו"ד סימן קס"ט ס"ז וש"ע וט"ז גם ש"ך ח'

והאמת הגיד כי גם לי לבב כמוהו ועלה ע"ד לומר דבר זה ולהגיה

במקום ר"ת רש"י בהגהות מטעם דבר אלא כדי לתרץ הני תמוהות הרא"ש דלא ... ח"י והיינו דכונת דברי הרא"ש הוא ודוקא לדברי רש"י דאוסר מ"מ היכא דלא לוה הגוי מתחלה לצורך ישראל אלא לצורכו ושוב מלוהו ישראל ... ואני אעלה לך כדרך שהיה מעלה ... הנה לו שלוה הגוי מתחלה לצורכו והיינו כשיטת דברי הברייתא בש"ס דקתני להדיא ... אבל ישראל אסור הלא"ה מותר אבל היכא שלוה הגוי מתחלה לצורך ישראל בידיעת המלוה אם גכה"ג מלא העמידו אצל ישראל וכמ"ש דיקא להדיא ר"ן בש"מ נחיב ה'מלך ור"ן ה"ל ונראה מדברי שהוא ידע המלוה שלצורך ישראל הם שאסור ואפילו איפס במעמד יע"ש, אבל הדברי דמלבד כי הרא"ש לא בא לומר כי לדעת המתיר כי לסברת רש"י שהוא הא סר הוא קאי הרא"ש כוותיה ול'ואף לא שייך העמדת אסור הכי"ז לו להרא"ש דאסיר אף לר"ת לפינו שכתב אבל לכ"ק שידע המלוה בים לישראל שייכות בדבר אסור ללוות והין להקל והרחר והא' דמיירי גם בלא העמדה אצל ישראל והוא כפשוט ובדרוך כי על דעת ר"ת קאי

גם מ"ש כה"ר נר"ו וכ"ן להכריע ממ"ש הרא"ש הה"ב ה"ל ואף הב"י ליצחק לא התיר בתשו' אלא שלא בידיעת המלוה וק'דלה לחב דלכי' לר"ת אסור מה נסתייע מדברי ר"י דר"י לא כתב כן אלא לדעת רש"י כו' זה"ד

ואין דברי מובנים הללו כלל דהדרבי'ליכא מסברא דמיכתב ואף ר"י לא התיר בתשו' אלא כו' זה מורה דכל הכרעתו של הרא"ש אינו כ"א להכריע הל"מ לס' רש"י דאסור בנדון דידיה אלא גם לר"ת לחו לרש"י ומתיר עכ"ז אסור אף לר"י בידיעת המלוה ותוך מזאת דמוכרח הוא הרא"ש לומר דר"י היה מתיר במשכון דהימו' אקנוי אקנייה ניהליה משכניה דלא שניק החירא כו' ועל זה דימה הרא"ש כ"מ זם ר"י ס"ל כרש"י ליכא סיוע מזה לר"ת דאין לסייע בזה לר"ת דלא עלה ע"ד הרא"ש כן, ועיקר אלא כמי ר"ת דהרי ר"י שם בש"מ כתב ה' ח"ו כתב להיא ור"י כתב בתשו' כר"ת הכך דדרין

הן אמת דכשאני לעצמי לא ידעתי כונת דברי ר"ן שכתב דר"י בתשו' כתב כר"ת דהרי מבואר בתשו' ר"י שהובאה בנ"י פ' א"נ והגמי"י הרשב"א בתשו' ק"ן סי' ש"ך והמרדכי שם סי' של"ת והרא"ש שם סימן ל"ה ובתשו' הללו ובעה"ת סימן יו"ד ראיה להדיא שדעת ר"י כרש"י שכתב דליכא כלל כו' ואפי' כו' בשני צדדים לא מהני כל'יה דלי לחוי לקמן בסיפא דהתם שניהם יודעים בדבר ומתכוונים

בנא מליסו של ישרי , הנל הכא ליכא איסור לגבי המלוה דהא לא ידע כו׳יע״ש , הרי לך בבי׳ דר״י ז״ל נתן טעם להיתרא בדין זה משום דל״ד לחומרי׳דנריתא וזהו כמ׳רש״י דס״ל דיש״לג לחומרא משום הומרא דהך בריית׳ וכ״ן עוד מדברי הרשב״א בתשו׳הנז׳דאהא׳ שכיים דברי ר״י כתב וז״ל ע״כ ר״ת כו׳דאין ש״לג כלל ואפי׳ לאו׳כו׳יע״ש דש״מ דלר״י דקאי עד השתא הוא ס״ל כרש״י דיש״לג לחומרא והוא ברור , ומ״מ למאי דאהינן עלה נר׳מדברי ר״י להדיא דבידע המלוה אסור כמ״ש הרא״ש וכ״ע המרדכי שם יע״ש

ומ״ש מ׳הרא״ש שכתב בפסקיו על שם ר״י ובתשו׳כלל ק״ח סי׳ ה״י והרשב״א שם דאף את״ל דאסור היכא דשוייה שליח כו׳אין להכריע מזה הלשון דס״ל כרש״י משום הכלל דס״ל להגאונים והרמב״ם ודעי׳דאת״ל האמור בש״ס הוי פשי׳ די״ל דה״ד בש״ס הוא דנאמר ולא בפוסקים י וכ״ש בשכתוב בל׳אף את״ל כמ״ש הרא״ש דאן אפי׳בש״ס לא הוי פשי׳ למ״ש הרב י״ת בכללי הרמב״ם אות י״ג דרפ״א ע״ח ועמש״ל בחח״מ נס״ל , ואדרבא יש מקום להכריע לאידך גיסא דמדכתב אף ואת״ל זה מורה דלא נקיט בדעתיה לפסוק בפשיטות כדעת רש״י , ואפשר דזה הכריחו לר״ו לכתוב בדעת ר״י דס״ל כר״ת ועדיין צ״ע

גם מ״ש כת״ר נר״ו להכריע ממ״ש הרא״ש את אשר תמהת מה יש בידיעת המלוה לידיע׳ הלוה ואם אין בה ידיעה בתחילה ויש בסו׳מאי איכא למימר כו׳הרי דהשואל תמה על חילוק דמאי איכא בין ידע המלוה בההי׳ אי לא ידע וגם הרא״ש השיב לו דכן הוא כו׳דלא יתכן לו׳לפ׳ר״ת דלר״י אפי׳לא יאמין בכך כיון דאין של״ג אלא ודאי דאין זה אלא לרש״י כו׳ זת״ד ואנכי לא ידעתי דאפי׳לדברי כת״ר נר״ו מה הוכח יוכיח מדברי הרא״ש אלו דקאי לפ׳ רש״י דאה״נ דכן הוא דהרא״ש בא להשי׳ דלכתחי׳ יש לאסור כפ׳ רש״י וכמ״ש ומייקל כפ׳ ר״ת כו׳וא״כ אם יהיה זה מ״ש הרא״ש לפ׳ רש״י מה בכך כיון דעכ״פ יש לחוש לפ׳ רש״י להחמיר וחוץ מזאת אני אומר דכונת דברי הרא״ש הוא דעפ״י חילוקו שחילק דאף לר״ת אם ידע המלוה אסו׳ ותמה בזה השואל למאי איכא בין ידיעת המלוה ללוה כו׳ מאחר דקי״ל דב׳ מוזהרים באיסור הרבית המלוה כו׳ וע״י השי׳ הרא״ש דאה״נ דלכתחי׳ בין הלוה בין המלוה ב׳אסורים ע״י גוי וזהו לפרש״י ור״י ולר״ת ללוות מותר אפי׳ לכתחילה אלא דהרא״ש קאי לאיפו׳ לכתחי׳ לכך סגר הדלת דבין הלוה ובין המלוה הרוייהו כי אהדדי נינהו אלא דחילוק דבין ידע המלוה ללא ידע אינו אלא בדיעבד אם כבר הלוה המלוה ע״י גוי ושוב רוצה הלוה לפטור עצמו ולו׳ דהגוי ליוה לצורכו ע״ז כתב הרא״ש דאין להאמינו ללוה בזה ולאסו׳ למלוה דלא יקח הרבית מהגוי וזהו ודאי דהוי לכ״ע אפי׳ לפרש״י ור״י וכ״ש לר״ת דמתיר אעיקר׳ ללוה וכל איסו׳ המלוה אינו אלא בידע וכאן לא ידע אבל לעשות הכרח גמור דהרא״ש ל״ק כלדעת ר״ת דבידע המלוה אסור עדיין אין הכרח מכל זה כלל

גם מ״ש כת״ר נר״ו ואינלו׳ דלרש״י הוא דאין חילוק בין ידע המלוה אבל לר״ת אה״ן דיש חי׳ דהא ודאי ליתא דא״כ הו״ל להרא״ש להשיב לתמיהת השואל דיש הי׳ והוא לר״ת ולא לרש״י וגם הו״ל להרא״ש להסביר לשואל מאי איכא בין ידע המלוה ללא ידע שזאת היתה תמיה׳השואל דלא ידיע צד חילוק כו׳ זת״ד ואנכי לא הבנתי כלל דבריו בזה דחילוק הרא״ש הוא דאפי׳ לדעת ר״ת ור״י דהתירו נכל כיוצא בזה בלוה ע״י גוי עכ״ז לא התירו כ״א כשידע הלוה ולא המלוה וע״ז היתה תמיהת השואל דמאי איכא בין ידע מלוה ללוה מאחר דב׳ מוזהרים וע״ז השיב הרא״ש דכודאי לכתחילה ב׳אסורים וכדיעבד אם הלוה לקח ע״י גוי והמלוה לא ידע הוא דאיכא צד להקל דיכול המלוה ליקח הרבית מהגוי וזה כונת דברי הרא״ש שכתב׳ וז״ל והנה כשתדקדק כדבר תמצא שלא כתבתי אלא על אחר המול׳ הלוקח הרבית ולא על אחר הלוה אני כתבתי דאם נעשה המעשה בדיעבד כו׳ אבל לכתחי׳ אסור כו׳ בפ״נ כיון דיש אוסרים רש״י ור״י אלא דיש צד ל אחר היכא שנעשה המעשה שלוה הגוי ולא היה דעתו ביהודי וילוה ליהוד׳ דבכה״ג יש אחר למלוה שלא ידע לו׳אני איני מאמינך כו׳ והתמיהת השואל לא היתה כ״א לידע החילוק בין ידיעת המלוה ללוה ע״ז הסביר לו כמ״ש דידיעת המלוה תמיד ישנן הי״א הלוקח הרבית ומשלא ידע המלוה מותר ואי נ״מ אם החילוק הזה הוא לר״ת או לרש״י כיון דלענין מעשה יש לנו לחוש גם לפ׳ רש״י להחמיר

גם מ״ש כת״ר נר״ו וכו מבואר עו׳ ממ״ש הרא״ש ז״ל עו׳ שם וז״ל לכתחי׳ ודאי אסור ללוה ללוות ע״י גוי וכן למלוה להלוות לפרש״י דיש״לג לחו׳ וגם לר״י כו׳ הרי דלוקא לרש״י הוא דאיכא איסו׳ לכתחי׳ להלוות בידיעת המלוה ולא לר״ת זת״ד והא נמי ל״מ דלפי האמת הכי הוא לדעת רש״י ור״י דס״ל דיש של״ג לחו׳ אסור לכתחי׳ ללוה ולמלוה להלוות אלא דבלא ידע המלוה יש צד התר כמ״ש שם העעם

גם מ״ש כת״ר נר״ו וז״ל וכ״נ ממ״ש עוד מס הרא״ש וז״ל ודע כי הצרפתים בארצינו נהגו קולא ברבית ומקלו יגיד לו דאמרו דר״ת אמר דאין של״ג אפי׳ לחו׳ ולהתיר בכל אופן וגדולי ארצינו נהגו כמ״ש לאסור בידיעת המלוה כו׳ הרי מבואר דהצרפתי׳ דנהגו קולא כר״ת מתירים גם בידיעת המלוה אבל גדולי ארץ אשכנז לא רצו להקל כר״ת ואוסרים כרש״י זת״ד ואנכי לא ידעתי מהיכן מבואר זה בדברי הרא״ש דמ״ש דהצרפתים מה שנהגו קולא כר״ת ומתי׳גם בידיעת המלוה והכי דייק ליפניה שכתב ומקלו יגיד לו דאמרו דר״ת אמר דשל״ג אפי׳ לחו׳ ולהתיר בכל אופן וזהו דהרה לו להרא״ש להתיר בכ״ג אפי׳ לדעת ר״ת וזהו דדייק לו׳ דאמרו ר״ת אמר כו׳ והו״ל לו׳ נהגו להתיר כפ׳ ר״ת ומה הלשון הזמרה כי אמרו ר״ת אמר כאלו דבר מה שאינו אבל למה שכיאר הרא״ש להלק כפ׳ ר״ת בידע המלוה ללא ידע א״ש והיינו מ״ש הרא״ש אבל גדולי ארצינו נהגו כמ״ש לאסור כמ״ש דלא אמרה ר״ת להתי׳ בידיעת המלו׳ כי הלווים לא מצאו לאוסרים דהיא פ׳ רש״י וריצ׳ מרוב דוחקם ואמר לי לבי מה שהתירו למלוה ליקח רבית היכא דלא ידע מתחילה ה״ט שלא יניחו אב ימחו בידם ומוטב שיהיה שוגג ולא מזיד ויצתה רנה מנזהי טעם להתיר היכא דלא ידע מתחילה עכ״ל והיינו מ״ש פס׳ הרא״ש לעיל מזה דהמלוה לא יאמין כו׳ וע״ד שכתבנו

גם מ״ש כת״ר נר״ו להכריע ממ״ש הרא״ש וס׳ עובה היא כיון דאינו אלא חו׳ בעלמא כתו שמצינו הומרות בש״ס ולא נוסיף הילכך ללוה איכא איסור ולא למלוה דאי לר״ת דאין שליחות כלל ודאי דאין מקום להלק כו׳ יע״ש והא נמי ל״מ דכונת דברי הרא״ש להכריע מהמו׳ר״י שכתב להלק בין נדון ! הש״ס להתם בניהם מתכוינים כו׳ע״ז עיין הרא״ש וכתב ונר׳ מתוך דבריו דר״ל דהבו דלא לוסיף עלה ונפ׳ עונש

טובה היא כיון דאינו אלא חו׳פו׳והיינו כיון דנדון הש״ס לעיקר׳הוא נשויתו׳א״כ אין לנו להחמי׳אפלא ידע המלו׳ וניכ׳איסור כ״א ללוה לבד אבל אה״נ דאם ידע המלוה מהאי׳ ומתכוונין ב׳ לעשו׳הלואה גמורה ע״י גוי גם ר״ת אוסר דהאי׳ טובא הוא מנדון הש״ס דהת׳הגוי כבר לקח הלוא׳לעצמו וגם הישר׳לא שאל ההלואה אלא מהגוי משא״כ כשהישראל הלוה אומר לגוי לך ולוה לי מישרי׳ וישראל המלוה יודע דמתכוונים זה ללוות וזה להלוות גם ר״ת אוסר

עו״ב
כת״ר נר״ו עלה בידינו דהוכחנו בבירור דדעת ר״ת להתיר אפי׳ בידע המלוה ומתפרש בתשו׳הרא״ש סי׳ה׳י הנז״ל וזהו דעת הרב״י בפשיטות דלא כהרב״ח ומהרש״ל והדברים ברורים כמ״ש עכ״ל

חיים
מדבר כבר הוכחנו דעדיין איכ׳למשמע מתשו׳הרא״ש דסי׳ י״א דס״ל גם בדעת ר״ת לאסור בידיעת המלוה . ומ״ש כת״ר נר״ו דמרן בב״י כ״כ בפשיטות ברואה ירא׳ה דגם מרן בב״י הביא מחלוקת בזה שהגהות אלוקות בדעת ר״ת להרא״ש דעת ר״ת להתיר בכ״ג ולהגמ״י בהא׳מיי׳פי׳ל״ג ס״ל דדוקא במשכון מתיר ר״ת ולא בחוב של אשראי ועמ״ש הרב״ח ע״ז וכמש״ל

עו״ב
רב חביבי הי״ו וז״ל ואתאן לשי׳ רש״י דס״ל דיש ש״לג לחומרא ואוסר ללוות ע״י גוי והנה בתשו׳ר״י שהביא הרא״ש בפסקיו ובתשו׳ דסי׳י״א מבואר דבלא ידע המלוה ליכא איסור למלוה אבל ללוה ודאי בשולח לגוי שילוה בשליחותו איכא איסור אפי׳דלא ידע למלוה . אבל קשה דבהגה׳ דסי׳ ח״י דהביא לתשובה ר״י מסיים להדיא דליכא איסור כלל לגבי לוה ולא לגבי מלוה ומשמע שהוא מתשו׳ר״י קשה להוא היפך מ״ש בסי׳י״א . והיה נראה לדחות דההיא דסי׳י״א שכתב הרא״ש הילכך ללוה איכ׳איסו׳ ולא למלוה לא קאי לתשו׳ר״י שהביא אלא קאי למ״ש בתחי׳ דהמלוה לא יאמין ללוה דליה הגוי לצורך ישראל ולוה שיים הילכך ללוה שידע דהגוי לוה לצורכו איכא איסור ולא למלוה דלא ידע אבל ודאי דלדעת ר״י הוא דגם לגבי לוה ליכא איסור , אבל נראה דלאו מילתא היא דהרא״ש שם כתב על תשו׳ ר״י דסברא טובה היא והנו דלא להוסיף איך חור וכתב הוך כדי דיבור דלא כוהיה באין או׳ ואין דברים וכן לא יעשה והו דלא כתב והעיד מגדולי ארץ אשכנז דנהגו לאסור בידיעת המלוה ואמר דהלווים לא ישמעו מרוב דוחקם וזו מנא ליה אימא דמה שנהגו הגדולים כן הוא משום דס״ל כס׳ ר״י וזו דבסו׳ התשו׳ מבואר דהדר ביה מסברתו דהיה סובר דטעמו היתר המלוה הוא משום דלא יאמין שליוה הגוי לצורך ישר׳ . אלא האמת הוא דטעמא כדברי ר״י דאין איסור למלוה כלל דאין שליחות אלא בידיעת המלוה וא״כ אינו חו׳ על תשו׳ ר״י והוא מסכים כוותיה כס׳ רש״י ואיך כתב דליכא איסור נגד ר״י אלא ודאי בהכרח לומר דתשו׳ ר״י שבא ליד הרא״ש לא כתיב בה האי סיומא שכתב בסי׳ ח״י דליכא איסור לא לגבי לוה ולא לגבי מלוה דאם היה ר״י מסיים כן להדיא איך ס״ל דהרא״ש ז״ל בא לפ׳ דטעם התר המלו׳הוא משום דלא יאמין מאחר מאחריה דשמעתתא ר״י גופיה שחי׳ כן מסיים דבלא ידע המלוה ליכא איסור אפי׳ ללוה ולא צריך לכל מ״ש בסי׳י״א ולומר והמדקדק בדברי ר״י אלא ודאי מוכרח כמ״ש או דשמא כך היה גורס הרא״ש בסיום תשו׳ ר״י דללוה איכא איסור ולא למלוה וא״כ מעתה בההיא דסי׳ ח״י נראה להגיה במקום מ״ש ליכא איסור לא לגבי לוה ז״ל אלא לגבי לוה ולא לגבי מלוה והכל ניחא בס״ד וכן מוכח בפסקיו שהביא תשו׳ ר״י וסיים וז״ל אבל הכא ליכא איסור לגבי מלוה דלא ידע ע״כ משמע דבהדיא כתב דלגבי מלוה הוא דליכא איסור אבל לגבי לוה איכא ודאי היסו׳ומשום דהיה נבוך הרא״ש בעיקר הטעם מאי איכא בין ידע המלוה ללא ידע כיון דהא מיהא יש איסור בעיקר ההלואה ובהאי׳ כתב דה״ט משום דלא יאמין וסו׳ כתב דה״ט כמ״ש ר״י והנו דלא כו׳

וראיתי
להמרדכי בסוף פא״נ דרבית תשו׳ ר״י ומסיים בה דליכא איסור לא ללוה ולא למלוה , וכ״ה בבע״הת שמ״ו ת״ל יע״ש ואין זה גירסת הרא״ש בתשו׳ ר״י וכ״כ הטור סימן קס״ט בשמו ונמצא דבמחלוקת שנויה אי לדעת ר״י להתיר ללוה בלא ידע והמלוה גם ללוה או לא התי׳אלא למלוה דלא ידע ולא ללוה שיודע שליוה הגוי לצורכו ומאחר דכי התיר ר״י גם בלוה התיר דכל דליכא ידיעה למלוה מחמירינן לומר דיש שליחות לעיקר הטעם שכתב ר״י הוא זה כיון דאינו אלא חו׳ בעלמא אין להחמיר דומיא דאיתא בש״ס דהחמירו בשליחות כ״ה והיינו בידיעת שניהם אבל שלא בידיעת המלוה לא אשכחן דהחמירו לומר די״ש וזו דאם יש איסור לגבי לוה הא מכסיא המלוה ללוה והו דליון דלר״ת שרי בכל אופן לא תפסי׳ כלוגתא אלא דלדברי ר״י אינם מוסכמים והרב״י הביא תשו׳ הרשב״א דאפי׳ דלדעתו נוטה לס׳ כר״י מ״מ אינו מורה להתיר למעשה לפי שהורו קצת מהבואינו להחמיר באשראי אלא במשכון וא״כ ודאי דיש להחמיר לכתחי׳ ולאסור כמ״ש הרא״ש שם בתשו׳ עכ״ל

חיים
מדבר לעד״ן דמ״ש כת״ר נר״ו לישב למ״ש הרא״ש בסי׳ י״א הילכך ללוה איכא איסור ולא למלוה לא קאי לתשו׳ ר״י אלא קאי למ״ש דהמלוה לא יאמין ללוה כו׳ זה״ל הרי נראה לפום קושטא דמילתא דמ״ש הרא״ש הילכך ללוה איכא איסור לאו מתשו׳ ר״י הלזו נפק״ל אלא דהוא הכריע בהאי׳ דלס׳רש״י שניהם שוים באיסור זה הלוה והמלוה אלא דכל דידע המלו׳והוא לו ויקח הרבי וע״ן נסתייע מתשו׳ ר״י דכתב דל״ל ענין נדון זה שלוה ע״י גוי לרינא דהש״ס דהני בסיפא דברייתא דהתם שניהם מכוונים כו׳וע״ן הוכיח הרא״ש וכתב מתוך דבריו דנ״ל הוו דלא להוסיף עלה וסברא טובה היא כיון דאינה אלא הוראה בעלמא וא״כ בנדון זה דליוה הישר׳ ע״י גוי בלי ידיעת המלוה הרי אין שניהם מכוונים וא״כ ליכא איסור בנדון זה כיון דהמלוה לא ידע וזהו עיקר הכריחו של הרא״ש והוא הנלמד מתוך דברי ר״י דבעי׳ הרא״ש לנילא מינה ולהתיר בלא ידע המלוה אבל אי לגבי לוה איכא איסור בזה לא הוציא דבר מתוך תשו׳ ר״י כ״א מס׳ רש״י האוסר דיש״לג לקו׳ אבל בתשו׳ דסי׳ י״א דקא מגדל איסור ללוה הוא ע״פ ס׳ רש״י ז״ל ומה שמגדל התם למלוה בדלא ידע ה״ט כמ״ש שם הרא״ש דאין בנו כח לומר אל תקח רבית דלא יאמין או מטעם שכתב דאין שניהם מכוונים וזהו מה שסיים בסו׳ התשו׳ ועתה הנה מצאתי טעם להתיר היכא דלא ידע מתחי׳ וכונתו על טעם שכתב בתחי׳ דלא יאמין או מדברי רש״י דבכל א׳ משניהם איכא טעם להתיר היכא דלא ידע המלוה ומה שדחה כת״ר דלזו הרא״ש כתב הנכן על תשו׳ ר״י דס׳ טובה היא והנו דלא להוסי׳א״כ איך חזר אח״ד דלא כוותיה וח״ל

ולעד״ן
דאין סתירה כלל לדברי הרא״ש ז״ל מבוארים לעיל . דעל . מ״ש ר״י לחלק

לחלק בין דין דאו' לגוי לוה לו מישר' כו' לדין הש"ס דלהש"ס דהסי' ס"לג לאו'. מיירי כשגניהם מכונים מבוא"כ בנ"ל דאף מילתא לגבי כתב דש' טובה היא כו' ושיבח לחי' זה דר"י אבל אי גם בזה אי ס"ל לר"י אי איכא איסור ללוה אי לא בזה לא דבר הרא"ש כשר"י ולא קאי בזה ומה שסיים אילכך ללוה איכא איסור היינו כפי הסברתיות שעשה שם מחמי' התשו' דלר"ש"י דאיכ"ש ס"לג לאו' אין חילוק בין ליה למלוה דלכתחי' כי' אסו' אלא דלאחי' למלוה שיקח הוא ע"פ טעם זה שכתב דאין בידינו כח וטעמו של ר"י דאין שניהם מכונים וכל ההתר הוא בדיעבד אבל לכתחילה אין להתיר כלל כמ"ש הרא"ש שם

גם מה שהכריע כת"ר נר"ו ותו דהא כתב והעיד מגדולי ארץ אשכנז דנהגו לאסור בידע המלוה ואומר דהלווים לא ישמעו מרוב דוחקם וזה מנ"ל דאימא דנהגו הגדולים כן משום דס"ל כר"י דמתיר גם ללוה אח"כ, ואין זה הכרח כלל דאפי' ר"י לא התיר לכתחילה הסף לדעת רש"י כ"ז גנ"ל דכשאלה שאלה זו בישראל דאמר לגוי כו' כמ"ש הרא"ש וכל הראשונים בשמו וכמש"ל ובהא דכבר לוה הגוי הוא דהתי' ר"י מתני טעמי אבל להתיר לכתחי' ללוות ע"י גוי לא שמענו דהתירו משם ר"י ומ"מ דאפי' דר"י יהיה מתיר לכתחי' עכ"פ הרא"ש הוא חושש לפי' רש"י ודעי' ומן הראוי הוא לחוש לכתחילה לאסור

גם מ"ש כת"ר נר"ו דבפני התשובה מבואר דהדר ביה מסברתו דהוא ס"ל דטעם היתר המלוה הוא משום שלא יאמין דליוה לצורך ישר' אלא האמת הוא דה"ט כדברי ר"י דליכא איסור למלוה דאין שליחות אלא בידיעת המלוה וא"כ אינו חולק על תשו' ר"י והוא מסכים כוותיה בפי' רש"י ואיך כתב דללוה איכא איסור נגד ר"י כו' ואת"ל וכבר נתבאר דהא נתי ל"מ למה שמביא הרא"ש ז"ל להוכיח מדברי ר"י הוא טעם ב' להתיר בלא ידע המלוה והא והא איכא ומ"ש הילכך קאי לפי' רש"י לדעתו דלא מחלק בהכי ובכ"ג אוסר רש"י מדין דיש"לג לאו' וכמו שכן היה דעת השואל בתשו' ר"י נכלון זה עצמו שנדחד לאסור בפ' רש"י וגם בדברי ר"י יש מקום לנדד וכמ"ש לקמן בס"ד ע"כ הוכ"ח הרא"ש לומר דללוה איכא איסור דכל דהוא לכתחי' לא הותר נגד פ' רש"י ודעימיה

גם מ"ש עוד כת"ר נר"ו אלא ולאי דבהכרח צ"ל לתשו' ר"י שבא ליד הרא"ש לא היה בה סיומ' שכתב בסי' א"י דליכא איסור לא לגבי לוה ולא לגבי מלוה דאם היה ר"י מסיים כן לפליא איך ס"ד דהרא"ש נ"פ לטעם היתר המלוה הוא משום דלא יאמין כו' מאחר דמזריה דשמעתתא ר"י גופיה דמחלק כן מסיים דבלא ידע המלוה ליכא איסור אפי' למלוה ולא היה צריך לכל מ"ש בסי' י"ח כו' את"ל וכבר נתבאר דאין זה הכרח כלל דמ"ש הרא"ש והמדקדק בדברי ר"י כו' לא קאי כ"א להחזיק טעמו של רבי דבלא ידיעת המלוה ליכא איסורי לגבי מלוה ולא למ"ש הרא"ש דאיכא איסור ללוה דבהא לא קאי לדעת ר"י ז"ל ולא מסתייע מתנו לזה כלל ומ"ש דלא היה בתשו' ר"י דהביא הרא"ש הך סיומא דכתב דליכא איסור לא ללוה ולא למלוה הרואה יראה דהוא דבר רחוק מאחר דבסי' ח"י כ"זה להדיא דאחר הדברים האלה שהביא סיום תשו' ר"י סיים הרא"ש וכתב ומתוך דברי ר"י משמע כו' גם המרדכי בא"נ סי' של"ח והגה"ה שמ"ו ח"ל סי' יו"ד כ"כ ע"ש תשו' ר"י וכמ"ש כת"ר נר"ו וגם הסב"א בק"ן סי' ס"ך הביא סיום תשו' ר"י הלזו על

שם ר"י וא"כ הוא מן התימה לומר דלהרא"ש לא היה לו סיום תשו' ר"י המזו ומ"ג דבסי' ח"י מביא סיום לשון זה שהוא שוה למה שהביאו שאר הראשונים הנו' ואיך יתכן לומר דלהרא"ש לא היה לו סיום זה דהוא רחוק מן הדעת גם מ"ש להגיה בתשו' ר"י שהביא הרא"ש בסי' ח"י דללוה איכא איסור כו' דזה לא ניתן להאמר להגיה במקום דנר' ברור לעיני כל רואה דכך היא הגירס' והנוסחא לכל הראשונים דהיו בזמן הרא"ש

כי ע"כ האמת הוא כמ"ש הרא"ש ז"ל בסי' י"א הילכך ללוה איכא איסורא לאו מדברי ר"י קא יליף לה וכן ראיתי להרב כהונת עולם בחי' לסימן קס"ט דייג שהרגיש מסי' י"ב (וכ"ב י"א) שכתב דאיכא איסור ללוה ובסי' ח"י העתיק סיום תשו' ר"י כו' ויישב דעת הרא"ש כו' יע"ש והאמת ידי' להבין הרב כמ"ש דמ"ש בסימן י"א לאו לדעת ר"י כ"א הרא"ש הרי לך תנא דמסייע לן והוא תימא על כת"ר נר"ו דלא הזכיר לדברי הרב כ"ע אלו

גם מ"ש כת"ר נר"ו דבמחלוקת שנויה לדעת ר"י להתיר שלא בידיעת המלוה גם ללוה או לא התיר אלא למלוה כו' ומסתברא דכי התיר גם ללוה התיר כו' ותו דאי יש איסור לגבי לוה הרי הוכשל המלוה בליה כו' וה"ה ולדידי אין זה הכרח כלל דכיון דהאיסור הוא לכתחי' בתחי' השאלה ובמ"מ דהרא"ש א"כ איסורא דעבד לוה עבד שלוה תיסר' וא"כ אין מכשו' למלוה דהיליה תיבא מהגוי וכ"מ הר"ש שנים זה והלוה הוא דנזכוון לאיסור

גם מ"ש רב אחאי נר"ו ותו דכיון דגר"א מדי בכ"ג לא מכשי' פלוגתא לא הבנתי לומר דבריו דזה תימה אי ר"ת ס"ל להתיר בכ"ג בידיעת לוה והמלוה משום דאס"לג לאו' לדברי כת"ר אבל כבר כתבנו דגם ר"ת ס"ל דבידע המלוה אסור לפי דעת הרא"ש וכמש"ל

ואולם כשאני לעצמי נר' לי' בפשט לדברי ר"י דר"י נתן ב' טעמים להתיר בכ"ג בישר' שאומר לגוי שילוה מישר' אחרו דמותר בכ"ג אפי' לפי' רש"י וכמ"ש הרא"ש בפסקיו בסימן נ"ה וכל הראשוני' דר"י כתב בתשו' להתירא דאפי' את"ל דאסו' היכא דשוויה שליח הכא לא מחוקינן אינשי ברשיעי דנימא שוויה שליח אלא לדעתו היה שילוה הגוי מישראל ויחזור ילוה לו ואפי' אמר בפירוש בפני עדים שיהיה שלוחו לא מתמרינן כוליה האי כו' דהתם בני' יודעים כו' יע"ש וא"כ לטעם א' שכתב דאף דאסור היכא דשוייה שליח לא אחזי' אינשי ברשיעי כו' דס"ת. דלס לפי' האמת הוא דשוייה שליח לא מחזקינן איסו' דשוייה שלוי' איכא איסורא' דללוה הכא וא"כ מה מוכח דאיכא איסור ללוה בעיסה זה אבל למה שנידד לו' אפי' פי' בפני עדים שיהא שלוחו לא מתמרינן כוליה האי ול"ל לאו' כו' דהתם שניהם יודעים כו' לצ"ו יש מקום להתיר גם לגבי ליה אפי' בשליחות גמור כיון דלא שייך בזה דין של"ג לאו' האמור בש"ס וע"ד שהכריע כת"ר נר"ו אבל עכ"פ זה כתב ר"י מדעת עצמו לנדד בדעת רש"י

אבל הרא"ש נימא ס"ל דרש"י ודעי' ס"ל דכיון דיש"לג לאו' בכל גוונא אפי' לחילוק ר"י מהני לן להתיר לגבי מלוה וש' טובה היא כמ"ש הרא"ש ע"ל ר"י אלו מ"מ לגבי לוה הא מיהא נתכוון לאיסור ויהיה אסור לכתחילה וזהו דעת הרא"ש ז"ל בפסקיו שלקלך לומר אחר דברי ר"י הבא ליכא איסורא

לגבי

לגבי מלוה דלא ידע דפ"ת דלגבי לוה איכא איסור דמדברי ר"י להוכיח דהתם ב' יודעים מסייעים להתיר הרבית לגבי מלוה אבל לא לגבי לוה אם כיון הלוה דיהיה שלוחו . כיון דרש"י ס"ל דיש"לג לחו' והרי כיון דהלוה עשאו שליח לגוי וקי"ל דלרש"י דיש"לג לחו' ושל"מ כמותו אסיר לגבי דידיה וזהו שכתב הטור בסי' קס"ט ז"ל וא"ת הרא"ש כתב דלדבריו כיון אין היתר בדבר אלא למלוה לפי שלא ידע שהוא לצורך ישראל אבל הלוה היודע דלצורכו לקחם הרי הוא שלוחו ואסור לפירש"י עכ"ל , והיינו מה שדקדק הרא"ש לו' לדברי ר"י אין היתר כ"והוא דר"י להוכיח המדינא דנרייתא לאי"דאסור מיירי דב' מכוונים , מינה יוצא דבנתכוון האחד והוא שלוחו הרי הוא אסור לרש"י , והפס"ל דגם ר"י הכי ס"ל כפירש"י ולא כתב להתיר בהשו' דליכא איסור לא ללוה ולא למלוה כ"א לפי"ה דס"ל דאפ"לג ובדעת רי"ו דס"ל דר"י כר"ח ס"ל ויהיה הכרעתו אבלא וכמש"ל , וא"נ ס"ל לר"י כרש"י וע"ד דלידהו לעיל נראה לומר דמ"ש ר"י דהשו' דליכא איסור לא לגבי לוה והמלוה מיירי על ענין נתינת הרבית דהמלוה לוקח מהגוי, אבל אה"ן דלבתחי' יהיה אסור ללוה לעשות שליח לגוי , ועיד י"ל דלדברי ר"י בתשובה לנדדים קתני דהכא שאלתו היא על ישראל דאמר לגוי לוה לי מישראל כו' וע"ז צידד ר"י להתיר שם כתבו' דדעתו הוא דילוה הגוי לעצמו ואח"כ ילוה לו כו' דזהו כענין שאלתו ומה שהוסיף ר"י ואפי' כו' בכני עדים כו' זהו כדי להתיר הרבית למלוה דלא מקתרינן כולי הלי אפי' בכה"ג דעשאו שליח כיון דאין ב' יודעים כו' ואה"נ דהלוה יהיה אסיר בכה"ג דעשאו שליח כיון דהוא לבדו ידע ומ"ש דליכא איסור לא לגבי לוה כו' לגד דאיירי שם ר"י בלוה הגוי לעצמו ואח"כ חוזר ומלוה לישראל בלי שליחות הישראל ע"ז סיים לבד וכתב אבל הכא לא וליכא איסור לא לגבי לוה כו' ומצינו דגם בדברי הפוסקי' אמרי' לנדדים קתני כמ"ש הרב בסי' י"מ נכללי שהר הפוסקים הוא ל' דקנ"ו ע"א יע"ש .

וראיתי להרב הפרישה בסי' זה ס"ק י"וד שכתב וז"ל ואפי' עשאו הלוה שליח בכי"כו' דלא מחזקינן אינשי ברשיעי דניחא בזויר שליח אלא דעתו היה כו' יע"ש , ולא הבנתי דבריו כלל דטעם זה דלא מחזקינן ברבו ר"י ברהי' דבריו אלא דאח"כ היר וכתב ואפי' עשאו שליח כו' לא אמרינן כו' משום דכשעשאו שליח בכי"לא צריך הי"ש דלא מחזקינן כו' דה"ש צריך לוקח כשאלינן דלא עשאו שליח בכיר"ש כמבואר בדר"י , כי כן דברי הפרישה צ"ח .

עו"כ כה"ר נר"ו וז"ל ושירו כל: זה הוא היכא דעשאו שליח ללוות מישראל אבל היכא דאמר לגוי בסתם שילוה מישראל משמע מדברי ר"י דאמרי' דעתו הוא שילוה הגוי לעצמו ואח"כ ילוה לו וליכא שום איסור בזה אפילו ידע המלוה וכן כתב הרב ב"י שם , והוא"ס תחשיבת ר"י שהביא המרדכי לא משמע הכי שכתב וז"ל השי' ר"י היכא דאמ"ל ישראל לגוי לך ולוה לי מעות מישראל ברבית כו' והמלוה אינו יודע דלצורך ישראל לוה נ"ל דאין זה דומה לשליחות שהי בדעתו שילוה לצורך עצמו ויחזור וילוה לו כו' עכ"ל שאלתו הרי נר' דר"י לא התיר בשום אופן מהצדדים כ"א במונח דהמלוה אינו יודע וע"ז הוא דהשי' להתיר מטעם דהיה בדעתו דהגוי הוא לוה לצרך עצמו וכנראה מדברי הרא"ש דסי' י"א שכתב דהמרכתים בארצנו נהגו קולא בר"ת וגדולי ארצנו

נהגו לאסור בידיעת המלוה דהלווים לא ימנעו לא פריו מפני דוחקם ע"כ הנה מזה מבואר דאין שום צד היתר בידיעת המלוה ללוות בכה"ג דא"כ למה נהגו לאסור בידיעת המלוה ולא כתב ר"י דמסתמא לא להפך ולעתו שילוה הגוי לעצמו אבל ודאי דאפי' בכה"ג זה לא שרי בידיעת המלוה ולכן כתב דהמרכתים דנהגו אחר בידיעת המלוה הוא דסמכו על ר"ת דמשמע דלרש"י אין שום צד היתר בידיעת המלוה אפי' אם מכוין שילוה הגוי לעצמו ויחזור וילוה לישראל אבל ק' דמש"ש הרא"ש קודם לזה לא הוכיח כן שכתב וז"ל ודאי לכ"ע אסור ללוה ללוות ע"י הגוי כן שכתב להלוות לפרש"י דיש"לג לחו' , וגם לר"י אם לא היה דעתו שילוה הגוי לעצמו ויחזור וילוה לישראל אפילו אם לא ידע כו' יע"ש הרי מבואר דדוקא אם לא היה דעתו שילוה הגוי לעצמו הוא דאיכא איסור ללוה ולמלוה אבל אם היה דעתו שילוה הגוי לעצמו שרי גם בידיעת המלוה

ומה שנר' לקי"ד ליישב לזה הוא דעיקר דברי ר"י דלא התיר ללוות לכתחי' הוא אלא להתיר למלוה ליקח הרבית אבל להתיר לכתחי' שילוה ע"י הגוי לא דקי"ם הדברים המסורים ללבו לא ידעי לכוין שיהא דעתו שילוה הגוי לעצמו ויחזור וילוה לו והו דהמלוה לא יוכל לסמוך על זה לכתחי' להלוות ולוה לא תשכחן היתר למלוה כלל כיודע שהם לישראל על סמך זה שמכוין שלוה לעצמו אבל בלא ידע שהם לישראל ליכא איסור לגבי דידיה אפי' אם כיון לשליחות אלא לגבי הלוה שיודע והמזון לשליחות ואם לא כיון לשליחות גם לגבי לוה ליכא איסו' אבל לא מורינן התירה ללוה שילוה לכתחי' וכ"כ מדברי מרן בש"ע דלא שרי ללוות ע"י גוי אלא דאם לוה והמלוה לא ידע שרי ואפי' לוה נמשכון אם המלוה יודע דהמשכון הוא מישראל אסור וכתב הש"ך שם בסי' קס"ט ס"ק כ"א דה"ט דאסור דיש לחוש שמא לא הקנה המשכון לגוי יע"ש עכ"ל .

חיים מדבר הנה מ"ש דהיכא דלאו עשאו לגוי שליח אלא דאמ"ל בסתם שילוה מישראל משמע מדברי ר"י וכ"כ מרן בב"י דאף בידיעת המלוה מותר וטוב נרגש הוא מ"ש שהביא המרדכי שכתב הסי' ר"י כו' והמלוה אינו כו' דנר' דאם ידע המלוה הסי' כהו' כדי"ק האמת הוא דכ"כ הרא"ש ג"כ נפסקו סי' נ"ה והרב בעה"ם בח"ן ח"ד סי' י"ד הלי' ליסנא דהמלו' אינו יודע כו' אך אמנם הרג"י שלא העתיק בלי רמז"ה שהלו לר"י הא דהמלוה אינו יודע בו' ונר' לק"ד דאין זה הלכה כלל בדעת ר"י לי דלא התיר ר"י דוקא כשהמלוה לא ידע דאימנה אפי' דידע המלוה ע"ז כיון דהלוה לא כיון לשליחות יהיה מותר ואף שאלו נשאלה כשהמלוה אינו יודע ע"ז לא מצינו כתב ר"י בטעם כה' שהטיל הנאי זה דהמלוה אינו יודע וכ"ז נטעם רבי כשעשאו שליח אז הוא דהיכא בין הימרא דנרייתא דבהם ב' מכוונים בדבר כו' משא"כ כשאין שליחות כלל לודאי לא אילפא לן ידיעת המלוה והייא המוחה למפני טעם ב' דהתיר בעשאו שליח בכי"ה לרח לומר דהמלוה אינו יודע וליכא לאימור דב' יודעים כהו' דברייתא וא"כ י"ל דקשיא לומר בשאלה דהמלוה אינו יודע כדי להודיענו דאם יהיה הענין דהלוה ש לא הגוי שילוה מישרי ויש לו ידיעה גם לישרי המלוה דהגוי עיקר הלואתו הוא לישר' יש לחוש מאי יצא הדבר בנהימה וסוף יד הגוי בימלא וכיון האמרו הרשב"א דבר זה בתג"ש ... והמ... לא שיקי זה פי' השו"ל גם אמנו זה דשלא היתרי זה לגבי מלוה

ישר' די"ל אומלנא זאת דהגוי ילוה בעצמו וזהו דוקא משום דהמלוה אינו יודע וליכא שום חשש כדי לחוש לערמה כלל ולאסור וכמש"ל

ובזה שדקדק כת"ר נר"ו מדברי הרא"ש דס"י י"א שכתב דהצרפתים בארצנו נהגו קולא כר"ת וגדולי ארצנו נהגו לאסור בידיעת המלוה כו' דנראה דאין התר ללוות לכתחי' אפי' לדעת ר"י, ות"ד אין זה הכרח כלל דדברי הרא"ש מבוארים דהצרפתים נהגו קולא כר"ת מטעם דס"ל דמתיר ר"ת ש"לג גם בידיע' המלוה והא ליתא דבידיעת המלוה גם ר"ת אוסר כמש"ל ואפש"ל דה"ט כמ"ש הרשב"א דבדאיכא ידיעת ב' מלוה ולוה איכא משום חשש ערמה כאמור וגדולי ארצינו נהגו לאסור בידיעת המלוה אף לס' ר"ת, וא"כ די"ל לפי דעתו וסברתו לגדולי ארצי' נהגו לאסו' דבידיעת המלוה כיון דלדעת רש"י אסור בכ"ג דלא מחלק כמו שחי' ר"י בין היכא דאיכא שליחות לאתמא כמבואר בדברי הרא"ש גופיה שכתבו שם לעי' מזה ודאי אסור לכתחי' ללוה כו' וכן למלוה לפרש"י וגם לר"י אם לא היה דעתו שילוה הגוי לעצמו דס"מ דלרש"י גם כשילוה הגוי לעצמו אסור וע"ז סיים הרא"ש וכתב וגדולי ארצינו נהגו כמ"ש לאסור בידיעת המלוה דהלוים לא ישמעו לאוסרים מרוב דוחקם דס"מ דגם ללוים אסור אפי' בלא ידיעת המלוה וזהו ודאי דתם הרא"ש לס' האוסרים כדעת רש"י ועי' כמבואר שם וא"כ מאי מהני אי לעת ר"י להתיר כשאין השליחות בפי' בכלא יש ידיעת למלוה כיון דבלא"ה לכתחי' אסור בכ"ג לס' רש"י וע"ז קאי הרא"ש כמבואר בדבריו שם ואם כן י"ל דא"כ דר"י מתיר גם בידע המלוה כשאין השליחות בפי' אבל עכ"פ איכא איסור לס' רש"י כמבו' בדברי הרא"ש ותמהני על כת"ר שנרגש מדברי הרא"ש אלו שכתב ודאי לכתחי' כו' לפרש"י וגם לר"י אם לא היה דעתו שילוה הגוי לעצמו ויחזור וילוה לישר' אמנם אם לא ידע כו' הרי מבואר דלוקא אם לא היה דעתו שילוה הגוי כו' אבל אם היה דעתו שילוה לעצמו שרי בידיעת המלוה כו' ות"ד, ואנכי לא ידעתי מאי קא ק"ל דמלבד דכן הוא האמת דלעת ר"י להתיר גם בידיעת המלוה כשהגוי מלוה לעצמו זאת ועוד אחרת דהנה מבואר מדברי הרא"ש אלו דקאמר בהדיא דלרש"י אסור ללוה ולמלוה ולדעת ר"י אם לא היה כו' דס"מ דלרש"י אין התר כלל בשום אופן, ועוד דכוונת דברי הרא"ש אלו במ"ש אמנם אם לא ידע המלוה שלוה הגוי לצורך ישר' לא יאמין כו' הוא אחר שהכריע דלכתחי' אסור לפרש"י בכ"ג ולר"י בשליחות הישר' ואיכא איסור ללוות לכתחי' ע"ז סיים, וכתב דעכ"ז אם לא יש ידיעה למלוה אפי' דהלוה עשה איסור לדעת רש"י גם תם ולר"י במפרש אפ"ה כל דליכא ידיעה למלוה ליכא איסור וא"כ דאם יהיה בסתם דלר"י מותר אפי' בידיעת המלוה מ"מ יש לחוש לאסור כס' רש"י

גם מ"ש כת"ר נר"ו לחלק בדעת ר"י דלכתחי' אסו' אלא למתיר למלוה יקח הרבית אם ליוה כו' גם אני עני נדדתי כן בדעת ר"י וכמש"ל והאמת הוא דאין מקום להתיר לכתחי' גם בלי שליחות בידיע' המלוה אלא לנר' ודאי דאם הלוה אמר לגוי שילוה מישר' לעצמו ושוב לוה לו וסמלת הלוהו ואפי' לידע שהוא לצורך ישר' או להגוי א"ל שהוא לוה לעצמו כדי דאח"ך יחזור הוא וילוה ישר' כיון דלא כיון הלוה ליקח מהמלוה זה וגם המלוה לא היה דעתו ללוות לישר' זה אלא ע"י הגוי והוא תלוה לגוי גופיה נראה דיש להתי' ליקח הרבית ול"ד לדין ערמה שכתב הרשב"א כמש"ל

ע"כ כת"ר נר"ו וז"ל וצ"ע הדברים האלה היא נראה עכ"פ היכא דהישר' לא שלח לגוי ללות מישר' כלל אלא הוא שאל ממנו מעות ולא היה לו וא"ל אני לא יש לי מעות המתן ואלוה מישר' ואלוה לך כה"ג ודאי דהגוי לוה לעצמו וחוזר ומלוה לישר' ואין כאן בית מיחוש דלוקא בשולח לגוי ללוות מישר' הוא דלא שרי' לכתחי' ללוות ובפרט בידיעת המלוה דיש לחוש כמ"ש משא"כ בזה זה היה נראה לפום ריהטא אם היה דהגוי היה לוקח המעות ומלוה לישר' אבל מאחר דהגוי לא לקח המעות הוא בעצמו אלא אמר שילוה בעדו לראובן וראובן קבל מסמעון והוא נעשה לוה מהישר' ראשון ולא מהגוי כמו שנתבאר א"כ הו"ל כלוה מישר' ושולח הרבית ע"י הגוי דנר' לאסור לאפי' לר"ת דמתיר ללוות ע"י גוי אינו אלא משום דהמלוה אין לו עסק עם הלוה וכמ"ש הרא"ש ז"ל בפרק א"נ סימן נ"ה והטור ז"ל בסימן קס"ט להיא דאין למלוה עסק אלא עם הגוי יע"ש, משא"כ בזה דיש לו עסק עם הלוה דמסר לו המעות מיד ליד והוא הוא הלוה ממנו, והרי זה דומה למי שאמר לגוי אמור שילוה לי מעות ואתה תביא לו הרבית ותן לך למלוה ויש לי ראיה לזה מהאי דכתבו הפוסקים בסי' קס"ם סעי' י"ג דיכול אדם לומר לחבירו הילך זוז והלוה עשרה דינרים לפ', ודוקא כשאומר כך מעצמו בלא דעת הלוה ונם לא יחזור ויקחנו מהלוה יע"ש הרי למלגו דאפי' למעצמו אמר כן ולא שלחו הלוה ולא נתחייב לו כלל אפי"ה אסור לחזור וליקח הרבי' ממנו כמ"ש הפוסקים דאם חוזר ולוקח נראה כשלוחו, א"כ נראה דגם בגוי אפי' דאמרי' אע"ג אסור דנראה כאלו הוא שלוחו ואפי' דאע"ג דהתם נמי בישר' שאמר מעצמו שילוה לישר' חבירו לא שייך שליחות כיון דמעצמו אמר כן ולא נתחייב כלום הלוה לוה, והכא גרע טפי דזה מעיקרא נתחייב הרבית לגוי ליתן למלוה ישר', וכן יש להוכיח מדברי רש"י שהביא הרב"י שם שכתבו בשמו שהתיר לומר לחבירו לוה לי מעות מישר' פ' ברבית וגם הבא לו הרבית ולא מחסר דשלוחו כמותו דהא אין שליח לדבר עבירה יע"ש שתמה הרב"י מההיא דסי' קס"ט דאסור לשלוח לגוי ללוות מישר' משום שליחות ככר ישבו הרב ד"מ דהתם הוא גוי ולא שייך לומר אין שליח לדבר עבירה יע"ש בסי' קס"ט, ומשמע ודאי דעכ"פ לא התיר רש"י אלא כאופן זה ללוה ע"י ישראל אבל אם אומר לחבירו שיאמר לראובן להלוות לשמעון והוא יביא הרבית אסור אפי' דאין שליח לדבר עבירה מ"מ כיון דלוה הוא בעצמו אפי' השולח הרבית ע"י אחר והוא לא נתחייב רבית למלוה אלא השליח הוא דאמר לגוי להביא לו הרבית מהמלוה אסור וכן מתבאר ממ"ש הד"מ בסי' קס"ט ס"ז יו"ד דע"מ שהק' הרב"י על הוראת רש"י דהתיר להלוות ע"י שליח ותמה עליו ממ"ש הפוס' באומר לחבירו הילך ד' זוזי והלוה לפ' דשרי דלא יחזור ויקחנו מהלוה והשיב, גד"מ דשאני התם דליוה הוא בעצמו מן המלוה אלא דהשליח נותן הרבית ובזו כפי' דאסור כו' יע"ש הרי להדיא כמ"ש, שמעי' מזה היכא דהוא ליוה בעצמו אפי' דנותן הרבית ע"י אחר דלא שייך שליחות כלל וא"כ דכוות' גבי גוי אסור וגרע טפי דאלו רש"י ס"ל דהתם בגוי אמיר טפי ושייך שליחות לחומ' משא"כ לישר' וא"כ נראה לק"ד דגם בגוי האומר לישר' שילוה לישר' חבירו והוא יפרע בעדו הרבית אסור כיון להרבית יוצא מכיס הלוה אסור עכ"ל

חיים מדברי לע"ג ולהשיב ע"ז להנה מ"ש כת"ר נר"ו לאסור כששלח הגוי לישראל אבל חבירו

חברו שילוה בעדו והישראל לקח המעות מיד הישראל חברו לחשבון הגוי דאפי"ה אסור, לא נהירא דכיון דזה הישראל המלוה לא נתן המעות לישר' הלוה לשם הלואה ולא הזכיר לו לא הלואה ולא שום קציצת הרבית כ"א דהגוי הלוה הוא יפרע למלוה נר' דהוא מותר גמור אפי' בכה"ג, וכ"ש אם הוא כנז' בשאלה דהגוי נתן קבלה שקבל לחשבונו מיד המלוה דפשיטא דהוי מותר כיון דאין כאן לא הלואה ולא הזכרת רבית בין שני הישראלים, ול"ד כלל לדין הלוה מישר' ושולח הרבית ע"י הגוי דנר' דאסור אפי' לר"ת כו' ככתוב בד"ק דהתם איכא עיקר הלואה ולוה ומלוה משא"כ כאן דהעיקר חסר דליכא לא הלואה ולא רבית בין שניהם

גם מה שהביא ראיה מדברי הרא"ש והטור שכתבו לטעם ר"ת להתיר הוא משום דהמלוה אין לו עסק עם הלוה משא"כ כאן דנ"ד יש לו עסק עם הלוה דהרי מסר המעות מיד ליד זה"ל נר' דל"ד זה לזה כלל דהתם איכא אמירה לגוי שילך וילוה מישראל בשליחותו ואפי' דליכא שליחות כ"א אמירה לבד עכ"פ עיקר הלואת הלוה הוא דלא מכוין ליקח מישר' וליתן לו הרבית אלא דעושה הדבר בערמה ע"י גוי משא"כ בנ"ד דהישר' הלוה מעולם לא כיון לבא לקחת לו מעות בהלואה מישר' זה וגם ישר' המלוה לא הלוה כ"א לגוי ואפגסואה לא נזכר ביניהם שם הלואה אפי' לגוי כ"א שאם שיתן לישראל זה לחשבונו של גוי בהא ודאי פשיטא למותר גמור הוא וזו אינה צרי' לפנים

והראיה שהביא כת"ר נר"ו ממ"ש הפוסקי' בסי' ק"ס דיכול אדם לומר לחברו הילך זוז ותלוה לפ' כו' דמותר והוא. דלא יחזור כו' זת"ל, והרואה יראה דאין מזה ראיה כלל, דהתם כוונו הלוה והמלוה לשם הלואה גמורה אלא דהרבית נתנו אחר בעדו וכל דאיכא השם דהלוה כיון ליתנו ע"י אחר או המלוה דעתו להלוות על סמך הנאה הבאה מסיבת הלוה אסור כיון דעכ"פ איכא הנאה למלוה מסיבת הלואה זאת, וגם כשיחזור הלוה ויפרע לנותן איכא הפסד ללוה דמתמעט ממונו בכך ושפיר קרינן נשך והרבית, משא"כ כאן בנ"ד דעיקר ההלואה דעליו יהיה נאסר הרבית ליתיה כלל דהלואה זאת אינה מישראל המלוה לישר' הלוה

גם מ"ש כת"ר נר"ו דיש להוכיח לאסור מתשו' רש"י שהביא מרן בב"י שם שכת' להתיר לומר לחברו לוה כו' ומה שתמה מרן מדין סל"ג דאוסר רש"י ויישבו מור"ם בד"מ בסי' קס"ט דמשמע דלא התיר רש"י אלא באופן זה כו' אבל אם אמר לחברו שיאמר לראובן להלוות לש' והוא יביא לגוי הרבית אסור כו' זת"ל, ואני אומר דזה לא היה צריך לאומרו דפשי' ודאי דאם אדם מלוה לחבירו הלואה גמורה ושוב נותן הרבית ע"י אחר דודאי אסור משא"כ בנ"ד דבעיקר ההלואה שאנו דנים בה כדי לאסור הרבית העיקר חסר דליכא שם הלואה בין ישראל לחברו כלל כמו שנתבאר, ומעתה אודה ליה נמי מה שהביא עוד ראיה ממ"ש הד"מ להרב לקו' מרן ז"ל מדין דסי' ק"ס דהילך ד' זוזי כו' דהתם שליוה הוא בעצמו מן המלוה כו' דס"ל דהיכא דהוא לוה בעצמו כו' זת"ד, ועמו הס"ר דכאן בנ"ד נמי לא לוה בעצמו דעיקר הלואה ליתא כ"א שלקח ישר' מישר' לצורך הגוי, ואה"ן דאם הגוי יאמר לישר' שילוה לישר' חברו והוא יפרע בעדו הרבית דעיקר ההלואה זה נעשה בין ישר' לחברו נראה דבכה"ג היה מקום לאסור כדברי כת"ר נר"ו, אלא

דהיא גופא צריכה רבה בדין זה גופיה אי אמרינן דשייך גם באומר הגוי לישר' תלוה לישר' חבירך ואני אתן לך כו"ך דבסתם ודאי דשרי כמו שנלינו להידך גיסא בישר' דאומר לחבירו תלוה לגוי ואני אתן לך כך וכך דשרי מתוך סוגייא דב"מ דס"ע ע"א והפוסקי' דשרי ליה לאינים כו', ומ"ש בהג"ה בשם מהר"ם בפ"ה דמ"ול הי"ד ובתשו' מהר"ם נ"ב ק"ק סי' נג"ד ובראב"ן סי' קי"ל, ומ"ש אנייעני בספרי סמיכה לחיים סי' ג' דת"י ע"א, וא"צ ל"ש לן בין גוי הנותן וישראל הלוה ובין גוי הלוה וישראל הנותן, ברם כשפייס הלוה שיתן בעדו למלוה דבזה יש מחלוקת בין הראשונים כמבואר שם בב"י. נר' דבכה"ג דיד גוי באמצע בין הגוי הנותן וישר' הלוה פייסו ובין ישראל הנותן והגוי הלוה פייסו נר' דבכה"ג לכ"ע שרי דהרי כבר כתב מרן שם בב"י דאפילו ישראל בישראל יש הרבה מהפוס' למתירים וסיים דהרוצה לסמוך על המתירים רשאי כיון דהאיסו' הוא מדרבנן ומסתבר טעמייהו וכ"כ הש"ך שם ס"ק מ"י יע"ש. וכ"ש גבי גוי דודאי דשרי דאעיקרא איסור זה דנר' כאלו הוא שלוחו ושליחות בגוי במחלוקת הוא שנוי ולפ' האוסרי' הוא משו' מותר' ומדרבנן משהיים להסו' בשליחות גמור לא בדומה לו דהבו דלא נוסיף עליה וע"ד שכת' הרא"ש בכלל ק"ח סי' ו"א יע"ש ועיין להרב כנה"ג שם בסי' ק"ס הגב"י או' ל"א יע"ש אלא דהיכא דחוזר הלוה ונותן למי שנתן בעדו בהא איכא לספוקי דלמאי דקי"ל לאסו' אם חוזר הלוה ומשלם לנותן א"כ בגוי נמי אם נותן בעד הלוה ישראל כשחוזר הישראל הלוה ומשלם לו יהיה אסו' ונר' דגם בזה לכאורה היה מקום להתיר משו' ה"ט גופיה דאעיקרא איסור זה דנר' כאלו הוא שלוחו ובשליחות גוי יש מחלוקת ולדעת האוסרים הוא משום מו' ומדרבנן כמ' הרמב"ן והרשב"א והר"ן, ולעני' בכה"ג היה מקום לו' דלכ"ע שרי אלא דלענין מעשה איני סומך על זה וכ"ש כשהלוה פייס לגוי הנותן דאיכא תרתי פייסות דחוזר ולוקח מהלוה וכל זה ליתיה בנ"ד

ואף משום מה שליוה הגוי מישראל המלוה ע"י ישראל זה ויהיה נחשב ישראל זה שליח לגוי ליקח הלואה בעדו בהא ודאי אין לאסור דקי"ל אשל"ג וכמ"ש מרן בש"ע בסי' קס"ט סי"ג וסי"ד. ועיין להגאון מו"ה הגדול ז"ל בתשו' שכתבתי בספרי סמיכה לחיים בסי' ד' דכ"ג ע"א דהכריע להלכה דאין איסו' אם הישראל נושא ונותן המעות מיד הישראל כיון דהוא לצורך הגוי אפי' דנותן הוא הרבית לישראל כדי שילוה הגוי על ידו ואפ"ה שרי יע"ש דיש לעמוד בזה דהנה מצינו דעכ"פ לא התירו הפוסקים באומר הילך זוז ותלוה לפ' ואין חילוק בזה בין ישראל לעמים דהא"ל כשאומר בדרך זה אבל באומר ואני אתן הרבית שהוא דבר הנמסך בלתי קצבה בכה"ג נר' דאסור כמבואר בדברי הרע"ז בסי' ק"ס סק"ו, וכ"כ הרב כנה"ג שם הגה"ט או' ל"ז יע"ש וה"ט דהוי זה שמקבל עליו הרבית הו"ל כלוה גם הקרן דכל זמן דאין הלוה פורע הקרן גם אחריות הקרן עליו כו' יע"ש, אלא דנ"ד דהגוי הוא הלוה והוא הנותן הרבית נר' ודאי דמותר גמור דאי אמרי' בסתם נותן הרבית כאלו חייב באחריות הקרן ג"כ כ"ש וק"ו בנ"ד דהגוי הוא הלוה והוא הנותן הרבית אלא דהוא ע"י ישראל דפשיטא דשרי ואין לאסור לאידך גיסא כשהגוי המקבל ההלואה מישראל וישראל נותן הרבית לישראל בעד הגוי בהא איכא לאסו' משום דהוי כאלו הישראל מקבל אחריו' כו', כמ"ש הרנ"ג

והרב

הרב לכנה"ג ועיין להרב מ"הר חי' ס"ח ופסקו מור"ם בהגה בסי' ק"ע ובש"ך שם סק"ו ובע"ו שם יע"ש ומה שיש לעמוד מדין זה דקי"ל דאם יחזור הלוה ופורע דאסור לזה שפסק מרן ביו"ד בה' נדרים סי' רכ"ו סעי' ח' במודר הנאה לחזור החנוני ונוטל מהמדיר כבר כתו' אגלי בחי' לש"ב יו"ד סי' ק"ס סי"ג בס"ד ואכמ"ל וזולת מה שאנו דנים בו דהגוי אמר לישראל שילוה לו ע"י ישראל חבירו והוא המלוה לגוי ע"י הישראל אבי' דהגוי מלוה מעות אלו לישראל ליכא למיחש לא לערמה ולא לשלוחות וכיוצא וכמ"ש

עו"ב כת"י נר"ו וז"ל הנה הלום חזיתיה להרב מחנ"א בה' שלוחין סי' ד"ך שנסתפק בזה על ראובן דאמר לגוי אמור לישראל פ' שילוה לי מעות ואתה תתן לו דינר ברבית בכל חדש וחדש ובסוף הזמן אני אפרע כל הרבית מהו מי נימא כיון דאשלי"ג כי יהיב גוי רבית לישראל לאו משל ישראל קא יהיב א"ד כיון דהישראל נתחייב לגוי אשתכח דישראל מישרא' שקיל רביתא כו' ונר' שלבסוף נוטה לאסור אפי' לר"ת דאין שלי"ג לרש"י ולאו דפשיטא דאסיר והכא נמי בנ"ל אפי' דהישראל לא אמר לגוי שיאמר לישראל כן כיון דהגוי אמר כן לישראל ונתרצה הלוה שיאמר לו שילוה הוי שלוחו וזה פשוט וכ"נ מדברי התוס' פ' הרבית דע"א ד"ה בשלמא שיפא לחו' שהרי נעשה ישראל ב' שלוחו יע"ש והכי מתברר ממ"ש התוס' בסי' קס"ג בגוי דאמר לישראל לוה מעות מישראל כהבו ה"ג והאב"ן דנעשה שלוחו של המלוה וכו' כאומן דעלה בידינו דגוי האומר לישראל שילוה בעדו לחבירו ישראל והוא יפרע לו קרן ורבית ונותן המלוה הממון לחברו דקי"ל דאשלי"ג ולא זכה הלוה בעד הגוי זהוא חייב לפרוע לחבירו אם ירצה לגבות ממנו וכיון שכן דהוא נידון הלוה מישראל והרבית יוצא מכיסו דהוא נותן לגוי והגוי נותן לישראל המלוה איכא איסור רבית אפי' לר"ת דס"ל דאשלי"ג כלל וכ"ש לרש"י עכ"ל

חיים מלבד לעל"ן דאחר המח"ר אין מדברי הרב מחנ"א אלו ראיה כלל. דעיקר נדון הרב מחנ"א הוא דהישראל ביקש מהגוי ופייסו שיאמר לישראל חבירו שילוה לו ושיתן הגוי בעדו הרבית ושו' יקחהו ממנו ובודאי דבכה"ג איסור גמור הוא כיון דעיקר ההלואה גמורה היא ונעשה בין ב' הישראלים המלוה והלוה אלא דהרבית שקלן הגוי מדיליה לתתו למלוה ע"מ לחזור ולקחתו ממנו וכבר ביארנו דממ"ש מרן בסי' ק"ס ס"ג באומר הנותן למלוה שילוה לאחר והוא יתן כ"וכ דאם חוזר ונותן ולוקח מלוה דאסור וכתו כוים אוסרים בפייסו הלוה לנותן שיתן למלוה זה וכ"ש בהצטרפות שניהם דחוזר הנותן ללוקח מלוה ובפיוס הלוה דאסור אפי' שיהיה הנותן גוי וכמש"ל וכאן תרתי איתניהו דהלוה פייסו לנותן וגם דחוזר ולוקח מהמלוה דודאי לכ"ע אסור

ומזה יש להשיב ע"ד הרב מחנ"א ז"ל אלו דרצה להביא ראיה ממ"ש בע"ז דע"א דאסור לומר לגוי עול חמרי לאוצר משום דכי יהיב גוי י"נ כאלו יהיב הישר' דמי כמשפרש"י ז"ל דשליחות דישר' קא עביד גוי ושוב דאמ' דיש מקנת מפ' שפי' בשתקדים לו דינר וש"כ מהירוש' כמ"ש הרמב"ן דהא בלא"ה שרי דאין ש"לג כו' יעש"ב ומלבד דיש לאות דאימור דהירוש' ס"ל כהש"ס דילן דס"ל דיש"לג לאו' כמו שראיתי להרמב"ן גופיה ח"ד הרי"ב בש"מ לב"מ בסוג' דע"א שכ"כ הרמב"ן ע"ד הירוש' וז"ל ודילמא לא ס"ל לבני מערב' דיש"לג לאו' כדאמרי' בגמרין ובעל נפש יחוש לעצמו וכ"כ הרשב"א

הר"ן יע"ש וא"כ מאי ראיה מייתי הרב מחנ"א מהירוש' ודברי הרמב"ן דהרמב"ן ס"ל דהירוש' ס"ל דאשלי"ג ולא קי"ל הכי ועוד דאפי' אם יהיה לפי האמת דאינו שלוחו מ"מ שאני התם עול חמרי אלא דבש"ס דאמר מן האוצר דבכה"ג לאו שליחותיה קעביד וכי קא יהיב מדיליה קא יהיב עכ"ו נר' דלענין רבית אסור בכה"ג דנ"ד דכיון דהגוי נותן לישר' הרבית וחוזר ולוקח ממנו ובפיוס הישר' הלוה אסור דלא התיר הרמב"ן ז"ל ה"ל הריטב"א לענין רבית בכה"ג כ"א כשישר' לוה מהגוי ובא ישר' אחר לסלקו וליקח החוב על עצמו ומתחייב ע"ז קנס דבכה"ג יש חילוק בין עול חמרי למלשני כו' כמבואר שספם"ג מובחי' הריטב"א לע"ז לדיע"א יע"ש

ברם כשהישר' הלוה אומר לגוי שיעשה כן לכתחי' שיאמר לישר' שהלוה לו שיתן הרבית ויחזור ויקחנו כל כה"ג דאיכא הלואה ברבית לכתחי' ע"י גוי לא הותר כלל ואסור לכ"ע ואפי' לר"ת ודאי דאסור בכה"ג דהרי הישר' הלוה לוקח המעות בהלואה מישר' המלוה מיד ליד והרבית קוצץ אותו ע"י הגוי ומשלם לו בשיטה ודאי דאסור כיון דעיקר ההלואה הוי מתלוה ללוה ומה בכך אם הרבית נותן ע"י גוי כיון דסוף סוף הלוה נותן הרבית והמלוה נהנה ואיכא נשך ותרבית ועיין להריטב"א שם בש"מ ובחי' לע"ז שכתב דבלאו' עלמאי מן האוצר מותר דזה הולך ולוקח לעצמו וקבלנות הוא שקבל עליו כו' יע"ש וזה לא שייך לו' באומר לגוי שיאמר לישר' הנז' שילוה לו והוא ישלם לו הרבית שיתן הגוי בעדו לישר' כיון דאין זה קבלנות שהוא מתחייב לשלם מה להבא על פיו והרי זה דומה לדין עול חמרי לאוצר דאסור שהק' גם ע"ז הריטב"א בחי' לשם וז"ל ק"ל כי א"ל עול אחתי אמאי הוי דהא אשלי"ג כדאיירי בפת"ג וכל דאין כאן שליחות מגרמיה הוא דעבד וי"ל כיון דס"ם חייב הוא לפרוע לגוי דמי היין שנתן על פיו ובשליחותו הוא הרי הוא כפורע חובו ע"כ יע"ש וא"כ דכוותא נמי הכא דכיון דס"ם חייב הישר' לשלם לגוי מה שנתן על פיו הרי הוא רבית וא"כ לא ידעתי דעת כת"ר נר"ו דרצה ללמוד לנ"ד אפי' דהישר' לא אמר לגוי שיאמר לישר' כן כיון דהגוי אומר כן לישר' ונתרצה הלוה הוי שלוחו והוא פשוט וח"ד ואנכי לא ידעתי פשיטותו זה דמה דמות יערוך אומר הגוי מעצמו שילוה לישר' חבי' לחשבונו שהוא המקבל לזו' שילוה לישר' להש' הישר' דרך המתרץ ביניהם ואפי' אם יהיה שניהם שוים דאמירת הגוי לא היתה מסיבת הישר' שאמר לו לגוי כי הוא יאמר לישר' וכ"ש בנ"ד דאיכא אחריני לצינותא דהגוי אמר כן לישר' מדיליה בלי ציווי ישר' וגם אמ"ל דהלואה זאת לישר' יהיה לצרכו ולחשבונו של גוי דנר' ודאי דלע"ד כלל לנדון הרב מחנ"א כאמור

גם מ"ש כת"ר נר"ו דכ"נ מדברי התוס' לפרק הרבית דע"א ד"ה בשלמא שיפא לחו' כו' שהרי נעשה שלוחו ישר' כו' ות"ד גם לזה לי"ד כלל דהתם המלוה ישר' מכיר לישר' הלוה דהרי הגוי נשתלח מאתו' דהרי כבר העמידו ללוה אצל ישר' וא"כ הוי קבלן המעו' מיד גוי למורך הלוה ישר' ממלו' ואפי' שלוחו בקבלת המעות מיד גוי כדי שיתחשב ההלואה ממלוה ללוה משא"כ כאן דהלואה זאת עיקרת אזנה מישר' המלוה ללוה דעיקר ההלואה הוא לשם גוי והמלוה והלוה שניה' לא נתכוונו להלוות וללוות בכה"ג נראה דהוי היתר גמור

ומפילא אודא ליה נ"כ הראיה שהביא כת"ר נר"ו ממ"ש הטור ב"י ה' סי' קס"ט בשם ה"ג והרמב"ן דגוי האומר לישר' לוה לי מעות מיש' ברבית

דרבית שמותר לישר' ליקח הרבית מיד השליח אפי' דאין ש"לג כו' וז"ל גם זה לע"ד בלל לנ"ל דהתם נמי דהגוי אומר לישר' שילוה בעדו מישר' ושליחותיה עביד בעיקר ההלואה מש"ה דשליח הישר' מן הגוי לאו לעיקר ההלואה היא כי אם שמקבל מישר' לצורכו ולחשבונו של גוי ומעתה מה שרצה כת"ר נר"ו ללמוד וכתב וז"ל בלשון דעלה בדינו דגוי האו' לישר' שילוה לחברו בעדו והוא יפרע קרן ורבית ונותן המעו' לחברו דק"ל דאש"לג ולא זכה הלוה בעד הגוי והוא חייב לפרוע לחברו אם ירצה לגבות ממנו כו' עכ"ד .

וכשאני לעצמי לא הבנתי לימוד זה שלמד כת"ר נר"ו דהרי כשהגוי אומר לישר' שילוה לחברו בעדו והוא יפרע קרן ורבית הרי הישרא' הלוה עיקר ההלואה לא באה לו מן המלוה וכמו כן המלוה לא כיון להלוות לו וא"כ לא ידעתי איך יתחייב הישר' לשלם לחברו כיון דעיקר ההלואה היתה בעד הגוי דהוא האומר שילוה לו בעדו והמלו' לא הלוה פ"א על סמך זה ומה בכך אם ישר' הלוה לא זכה בעד הגוי משום דאין שליחות מ"מ לא מינו לכזה דלא זכה יתחייב במה דאינו חייב דלוה זה לחשבונו ולצורכו ליוה כ"א לצורך הגוי. והו"ל למלוה שלא ליתן לו כיון דאין מקום לישר' הלוה להתחייב לו כלל וכמו דכבר הארכנו בזה לעיל דבין בדיני ישר' ובין בדיני או"הע אין לישר' הלוה שום טענה לגבי ישר' המלוה כל זמן שהוא פורע לגוי ואינו מכיר כלל לישר' המלוה שלו וא"כ מה שסיים בזה כת"ר נר"ו וז"ל וכיון שכן דהוא ניהו הלוה מישר' והרבית יוצא מכיסו דהוא נותן לגוי והגוי נותן למלוה איכא איסור רבית אפי' לר"ת דס"ל דאש"לג כלל וכ"ש לרש"י עכ"ד דנר' לע"ד דאין כאן איסור כלל אפי' לס' רש"י כיון דעיקר הלואה דאתי עלה רש"י לאסור הוא כשיהיה ההלואה לישראל מישראל המלוה אלא שהיא ע"י גוי אסי' משום דס"ל יש"לג אבל כשיהיה הענין למעיקרא המלוה לא הכיר ללוה בעיקר ההלואה כ"א לגוי וממנו יפרע בזה ודאי נראה דלע"ד זה כלל למחלוקת רש"י ור"ת ולמ"ש וכ"ש וק"ו כאן בנ"ד דהגוי כתב קבלה מידו דקבל המעות הללו לחשבונו וא"כ לא כיונו לא המלוה ולא הלוה לשם הלואה ז"לו כלל וא"כ אין מקום לאסור כלל דלקד"ן לנכה"ג לכ"ע הוא מותר והוא פשוט וברור .

עו"ב כת"ר נר"ו וז"ל ואולם בענין נ"ד דהגוי כתב עאחוי"ל או טימיסוק ומסר לזה שיתן ללוי ויקח המעות הנה אפשר לדון דזה היה ס' מוכר לגוי זה הטימיסו' של הגוי לשרי כמו סש"ח ש"ג לחברו וזה חזיתי בקונט' הסמ"ע הובא בס' מזבח אדמה וכתב שם בס"ו דאם יש ביד ראובן שט"ח דחייבים לו אחרים יכול למוכרם לחברו בפחות ואם אין בידו שט"ח רשאי לפייס לחברו שיתן שט"ח על אחרים וימכרם בפחות לצורכו וכ"כ עוד שם בס"ח דאפי' הוא עצמו יכול לחזור לקנותו ולפרוע הרבית בסוף שנה בקרוב ולא שנה ממש ע"ש וא"כ ה"ה והוא הטעם בנ"ד דמוכר לו זה כתי' ש"ג ואין כאן הלואה כלל אלא מכר ואפי' לס' הפוס' דמכרי' כתי' ומסירה בשט"ח ומחילה ושלו' בחובות הגוי כמבואר ביו"ד סי' קס"ט וסי' קנ"ג הנה בנ"ד דהכתב ש"ג כתוב ע"ש ראובן בע"המ שני במסירי' לבד כדאיתא בח"מ ר"ס ס"ו במור"ס וא"כ ה"נ אפי' דלא פי' שיהותיו דמוכר לו הכתב ש"ג כיון דרוצים דיהיה הדבר בהתר להתירא קא מכוין על אופן שיהיה והוי כמוכרו לו וזהו הנלע"ד עכ"ל.

חיים אלדבר הנה בחחי' צריך להגיה בדברי כת"ר לי נר"ו דנראה דיש ט"ס דהנה מ"ש להגוי כתב עאחוי"ל כו' ומסר לזה שיתנו ללוי צ"ל ומזהיר לר' שיתנהו לש' כמבואר בשאלה דר' קבל ההלואה מהגוי והגוי שלחו אצל שמעון בשטר הקבלה שקבל הגוי ממנו כדי ליתנם לר' הנז' גם מ"ש בסו"ד דהכתב ש"ג כתוב ע"ש ר' בע"המ צ"ל ע"ש ש' בע"המ ככתוב בשאלה ואולם אוכן האחר זה בנ"ד אני מכיר דכל הני ראיות דהביא כת"ר נר"ו מהסמ"ע שהובא בס' מזבח אדמה וכ"ל בס' לחם הפנים דס"ג אות יו"ד וי"א וי"ב זהו דוקא כשהשט"ח כבר הוא עשוי ושוב הח"ו שנתחייב בא למוכרו לאחר משא"כ כאן בנ"ד דעיקר שט"ח זה דנתחייב הגוי לש' הוא על ההלואה והקבלה שקבל ר' וכל עוד דלא בא המעות לידו ליכא חיוב לגוי בשטר זה כדי שיתחשב שטר כמוכר שט"ח שמוכר ראובן לשמעון והו"ל כמי שכותב שטר חיוב הלואה לחבירו מאלפיזון ועדיין לא קבלם היתכן להתיר למכור שט"ח למי שבא להתחייב לו בחשש מאות דודאי דהוי רבית גמור כיון דעדיין לא לוה וא"כ זה הגוי הבא להתחייב לש' בשטר קבלה זו לא חל החיוב עליו בשט"ח זה כ"א אחר שיתן לר' וכל עוד שלא נתן הרי הגוי לא מתחייב לש' ומה מקום למדור שנח"ו דאינו שוה כלום כ"א לגבי הנותן שהוא ש' וכיון שלא נתן ליכא שווי בשטר זה . וגם דהגמי אפיקרא כששלח לראובן שיתן קבלה זו לש' הוא דוקא כשימסור המעות ליד ראובן הלא"ה הרי הוא צריך השטר הנז' לגוי הגע עצמך דלשמעון לא היו לו מעות או לא רצה ליתן דאם יתן לא עשה כלו' ואפי' דמינו דנשטר שכתוב גוי הלוה למלוה ישראל דמשתעבד לו ולכל המוציאו וכה"ג מרני מסי' בלי כתי' כמ"ש הרב מה"ד סי' של"א וכסקו מור"ס גריס סי' ס"ו זהו דוקא בשכבר לוה הגוי ונתחייב לו או שמתחייב לו אפי' בלא כתיבה ושהישראל ישתמש במעותיו ש"ג לצורכו וכענין שכתב הסמ"ע גבי ישראל וכמש"ל דהא מיהא הוא מתחייב לזה וחיוב זה מוכרו לאחר שיכול לגבות לכל המוציאו אבל בעיקר ההלואה שמענו . וכ"ש כאן דלא כתיב בה לכל המוציאו כ"א דנתחייב דוקא לש' דיש לו עסק עמו ככתוב בשאלה ולע"ד למ"ש מור"ס דלכשנכתב השטר על שמו דא"צ כתיבה כו' זהו כשעיקר חיוב ההלואה נעשית ועומדת מקודם ועכשיו בא למוכרו לזה שהכתב הוא על שמו דל"ב כתיבה כו' אבל כשעיקר ההלואה הבא ללות מחדש הוא ועדיין לא לוה איך יתכן בזה מכירה לו וגם ממ"ש דאפי' הוא עצמו יכו' לחזור ולקנותו כו' אין זה דומה לנ"ד כלל דהוא על חיוב שנתחייב האחר דשוה ממון ווה מכרו לאחר יכול לחזור ולקנותו משא"כ כשלא יש חיוב הלואה כי אם לשם המלוה הבא ללות ממנו מחדש בזה אין מקום למכירה כלל וחוץ מזאת דאעיקרא דמילתא העיקר חסר דהגוי וגם ראובן הלוה וש' המלוה הלאת כהדא לא כיוונו לזה כלל דמלבד דהענין מוכיח דלא ע"ד לכך זאת ועוד דדבר זה לא נשמע מעולם דחיוב הלוה הכותב שטר ללוות מחבירו או מגוי שיהיה השטר והניתן למלוה דנותן לו המעות בתורת מכר דאינו בא דבר זה על דעת אדם לעזות לא מצד הסברא ולא מצד הדין כמו שנתבאר ומה שנהגו כת"ר נר"ו בתו"ד וכתב ואפי' דלא פי' שיהותיו דמוכר לו הכתב ש"ג כיון דרוצים שיהיה הדבר בהיתר להיתרא קא מכווני אעל אופן שיהיה והוי כמוכרו לו ככתו' בל"ק לעד"ן דליתא להא כיון דלא יתכן להיות דבר זה

לכתב גוי כזה יהיה נמכר מאי שנא לאת חייב לו בלי חיוב ובלי נתינה שיהיה שייך ביה מכירה, ויותר נראה לע"ד כהת׳ ע"ל שכתבתי ועיין בתשו׳ הריב"ש סי׳ ש"ה ובתשו׳ הרשב"א ח"ה סי׳ קל"ס ובמ"ש בהגהותי שם ודוק ועיין בס׳ נ"מ זה שמו זכור לאברהם להרב מהר"א אביגדור ז"ל בתשו׳ חי"ל סי׳ וי"ו יע"ש, ולהרב שאלת יעבץ ח"א סי׳ ט"ל יע"ש ודוק

עוד כתב הרב הפוסק מנ"ר נר"ו וז"ל והנה אחרי כותבי כל זה שמעתי באומרי׳ לי דנהגו האנשים הנקראים סרסורים שראובן שחייב לגוי ברבית ובא הגוי אצל ראובן לגבות מעותיו ולפעמים שאין לו מעות לראובן כותב בכתב אחד לשמעון שיתן בעדו לגוי סך מה והגוי קורע הטימיסוק שהיה על ר׳ או כותב בכתב ידו אירקבלתי החוב שהיה חייב לי ראובן ונותן לראובן הלוקח הכתב מראובן לגבות מש׳ ובא הגוי אצל שמעון ונותן לו הכתב של ראו׳ וש׳ כותב לו טימיסוק איך נתחייב לו ברבית סך מה וכגון דא נראה דהיינו נ"ל דהא זה חשוב כאומר לגוי והפטר אלא דיש להסתפק קצת אם קריעת הטימיסוק החוב כמו והפטר ומסתברא כן דודאי אין לך פיטור גדול מקריעת הטימיסוק דזה מוכח דכבר פטר אך דא עקא דלפעמים איזיד הגוי נאמנע כלל אלא דראובן החייב לגוי בא אצל שמעון ואומר לו אני חייב לגוי סך מה תן לי טימיסוק אחד לגוי שאתה מתחייב לו בסך מנו׳ שאני חייב לגוי ונותן ראובן המעות לשמעון והולך ראובן אצל הגוי ונותן לו הטימיסוק של ש׳ ולוקח הוא טימיסוק שלו וכגון דא הוי ממש כמו בריש׳ דבריית׳ דיש׳אל שלוה מגוי וביקש להחזירם לו ואומר לו ישראל חבירו תנם לי ואני אתן כו׳ שכתבו התוס׳ שם בפ׳א"ב דכגון דא אפי׳ אם אינו חייב לגוי כיון שנותן הישראל רבית עפ"י ישראל הוי ר"ק

ויש להבין שהרי באומ׳ הגוי והפטר ליכא רבית של תורה אלא משום דמחזי כרבית כמ"ש התוס׳ שם בסמוך והיינו משום דכיון שכבר פטרו אינו נותן רבית כמו חבירו וקשה מאי שנא מהתם שכתבו דאפילו אינו חייב רבית לגוי הוי ר"ק ומשמע נמי דאפי׳ אינו חייב כלל הוי ר"ק ואין לו׳ דהכא באומר והפטר חשוב ממון הגוי מה שנותן ישראל לישראל דזה אינו דכיון דאין של"ג ואינו זוכה הישראל בעד הגוי ממון דידיה חשיב וזה פשוט וכמו שכן כתב הרשב"א בהדיא הובאו לדברין בש"מ שם א"ן נראה פשוט דהתם מיירי בישראל עם ישראל לראובן אומר לשמעון תן לי הסך שאתה חייב לגוי ואני אתן לגוי רבית ונמצא דעפ"י ישראל יהיב רבית וכגון דא אפילו אינו חייב כלום לגוי הוי ר"ק כמ"ש התוס׳ והרא"ש ז"ל בתשו׳ כלל ק"ח ומה יושיענו דהגוי פוטר לו א"כ במה שנתחייב לו הקרן והרבית הישראל אחר הבל לקמן באומר הגוי והפטר מיירי שהגוי בא לישראל ואומר לו תן חובי לחברי והפטר ואני אתנה עמו שיתן לי רבית דכגון דא אינו נותן רבית ע"פ חברו אלא הגוי הוא למתנה עמו ליקח רבית ובזה אמרינן דאי פטרו ונסתלק הישראל אין כאן ר"ק דהרבי׳ שנותן אינו בשביל חברו דכבר נסתלק ופטרו הגוי אבל אם לא פטרו חשיב כנותן בשבילו וזהו נראה לע"ד מתוך דברי התוס׳ והרא"ש וא"כ בנ"ל דראובן בא אצל שמעון ולוקח טימיסוק לגוי וידוע הוא דהוי ודאי ברבית וא"כ נותן הטימיסוק של שמעון ולוקח את שלו הוי ממש בבבא דהתוס׳ והרא"ש דהוי ר"ק וזהו הנראה לע"ד עכ"ל

חיים מדבר הנה בשוג ראובן במה ששמעון פורע לגוי בעל חוב ראובן במעו׳ בעין הקרן והרבית שהיה חייב לגוי לזו אינה צריכה לכניס דפשוט הוא דמותר גמור ברס בששמעון לא פרע לגוי במעיה בעין אלא שגם שמעון כתב שטר הלואה לגוי כל הסך ההוא ברבית בהא צריך לדעת באיזה אופן הוא אם הוא שראובן אומר לש׳ מחייב אתה לגוי ואני מתחייב לך והגוי קבל לש׳ להיות מתחייב לו ופטרו לר׳ או שאומר לו ר׳ לש׳ אני נותן לך המעות ביד או שהיה חייב לו בלאו"ה ש׳ לר׳ וע"י זה שפרע בעדו לגוי שילם חובו דבכל אלו האופנים יש לעמוד בהם דנראה שאף דהגוי פטרו לריעב"ץ הוא מקבל ש׳ המעות מר׳ ולדעת התוס׳ שם בסוגיין בב"מ דע"א ע"ב ד"ה בשלמא נראה מדבריהם שכתבו וז"ל אבל בשלא הניחם ע"ג קרקע אלא תן לפי ישראל והפטר ואני אתנה עמו שיתן לי קרן ורבית היה אסור אע"פ שעתה נמי אינו פורע לו רבית לפטור את עצמו דהרי כבר פטרו הגוי מ"מ כיון שקבל המעות מיד ישראל הראשון שהיה צד עתה המעות באחריותו נראה כנותן לו רבית אע"פ שאינו מתנה עמו אלא הנכרי עכ"ל דנר׳ מדבריהם דלא"מ פיטור הנכרי כל זמן שמקבל ישראל שני מישר׳ ראשון, וא"כ לא"מ אם יהיה הענין שר׳ נותן המעות מידו ליד שמעון דנראה דאסור אלא אפילו אם יתחייב בשטר או שהיה חייב לו מקודם ובא לפורעו ע"י שמתחייב לגוי, נראה לכאורה דאסור ולא"מ פיטור הגוי במה שקורע לו השטר דלא יהי כמ"ש כא"ר דקריעת השטר אין לך פיטור גדול מזה מ"מ צריך שלא יהיה הישר׳ שני מקבל מיד ישר׳ הראשון ולכך בעינן הניחם ע"ג קרקע וכמו שכן נראה מהראשונים דס"ל דבעינן הניחם ע"ג קרקע דוקא שהרי עכ"פ ע"י שמתחייב ש׳ לגוי בהלואת זה הוא פוטר לר׳ ועל דבר זה נשאל הרא"ש בתשו׳ כלל ק"ח סי׳ י"ג וז"ל שאלה ראובן עיגן על שמעון היית חייב לגוי אלף והוזים כו׳ ובאת אלי ואמרת לי אלו המעות שאני חייב לגוי דעתי להחזירם לו אם תרצה תקח אותם ועתה שטר חוב עליך לגוי ואני אתן לו שטרך כו׳ השיב הרא"ש דלדבר זה אסור כיון שנתנו הישר׳ לגוי בציווי הראשון הוי כאלו נותנן ליד ישר׳ ואע"פ שכתב שטר בשמו לגוי דלא תסכה התירה בתלמודא אלא בנשא ונתן הגוי ביד כו׳ יע"ש וכ"פ בש"ע יו"ד ר"סי קס"ה יע"ש ועיין בתשו׳ להרב מהרש"ה בס׳ מ"י סימן י"ב מ"ש לאסור בכעין נ"ד ואם כן נראה דאסור בנ"ד כה"ג. אלא דאחר ההתבוננות נראה דכ"ז מה שאסרו בש"ס והפוסקים והרא"ש בתשו׳ הנז"ל ל"ד כלל להא דנ"ד דהתם הוא בשנעשה הענין בתורת הלואה ובתורת שליחות אוכעין שליחות והוזכר ביניהם לי הלואה ורבית אבל בנ"ל שראובן האומר לשמעון או כותב לו שיפרע בעדו ופטרו הגוי לר׳ שקרע לו השט"ח או כתב לו כתב קבלה שקבל משמעון כל סך החוב שלו ואז הגוי מתפשר עם ש׳ באיזה אופן שיהיה או שכותב שט"ח או פורע לו מיד ולדומה ואין כאן לא הזכרת הלואה וחיוב חוב ולא שום שליחות מזה לזה נאמרי׳ פיטור בלא הניחם ע"ג קרקע מהני פיון שאין ביניהם שום הלואה ולא רבית כלל בכה"ג נראה למותר גמור כהוראת הרב הפוסק נר"ו

אמן מ"ש מנ"ר נר"ו לאסור איסור היכא שהישראל הראשון נותן המעות לישר׳ השני מה שהיה חייב לגוי ברבית ולוקח ממנו השטר חוב מישר׳ שני ונותן לגוי ולוקח שטרו כמ"ש בד"ק בהא ודאי מודינא ליה לק"ה נר"ו דאסור והוא ר"ק וכמו שנראה מסוגיית הש"ס.

הש"ס והפוס' אך אמנם מה שרצה ללמוד לענין נ"ד בעיקר שאלתו דר' שביקש מהגוי שילוה לו ושלחו אצל שמעון שיתן בעדו כו' דגם בכה"ג אסור כו' ככתוב בדל"ק ישלח נא אדוני בדבר הזה ובמקומי אני עומד דאין כאן איסור כלל כיון שלא יש שום הוכרת הלואה ולא קצילה והוכרת רבית בין ישראל לחבירו ולא בין ישראל לגוי נראה לע"ד דמותר גמור כפי מה שנתבאר לעיל ואין להאריך עוד בזה

זאת

הו' העולי' דכיון דר' זה לא עלה בדעתו לעשות שום ערמה בדבר אלא דלפי תומו הלך אצל הגוי וביקש ללוות ממנו והגוי אמ"ל דאין לו מעות אלא שילך אצל שמעון בשמו שיתן בעדו בשטר קבלה שנתן לו הגוי שקיבל משמעון דאפי' לוקח ראובן המעות מידו כיון דלא קבלם כ"א לצורך השבון הגוי ולא הוזכר ביניהם שום הלואה ולא קצילת הרבית אלא דראובן פורע לגוי והגוי חוזר ופורע לש' נראה דמותר וגם אפי' אם יהיה האמת דזה השט' הואת הלואת שלוה הגוי מישראל נראה לק"ד דהוא מותר גמור וכ"ש כשיהיה שטר קבלה זה שקבל הגוי מישר' להשבונו ש"ג דהיה חייב לו ש' מקודם שלא היה מעיקרי הלואה גוי מישראל דנראה דהוי היתר פשוט, כרם צרי' לידע אם זה שכתב הגוי קבלה זאת שיתן לש' לחשבונו אם הענין הוא דהגוי אפטרו' או סרסור של ישראל זה ולוקח המעות מזה כדי להלוותם ברבית על ידו, ולחשבונו שכתב הגוי בקבלה היינו הך שיעבירנו בכלל החשבון דיש לו עמו משאר המעות, או לאידך גיסא דהמעות הם של הגוי שהיו ביד הישראל שהוא אפוטרו' של גוי הישראל ואומר שיתן לחשבונו מהמעות שלו שיש בידו שיתן לישראל זה

והנה

פשיטא ודאי דכשהמעות הם של הגוי וכתב הקבלה שקבלם ע"י ראובן ודאי דמותר כיון דאחריותו על הגוי והגוי ג"כ הוא המלוה אבל כשיהיה הענין דהמעות הם של ישראל והגוי הוא אפטרו' ומלוה לישר' נר' דאסור כמ"ש מרן בש"ע בסימן קס"ט ס' כ"ד דישר' דעשה לגוי אפטרו' על נכסיו אסור ללוות ממנו ברבית יע"ש דנר' דכשאחריותו הוא על הגוי מותר כדמסיים התוס' בזה הכלל כל שבאחריות הגוי מותר וכמ"ש התוס' שם בדע"א ע"ב ד"ה כגון והטור בסי' קס"ט וכמו שכן סיים מרן בדין זה וגם זה תלוי במי שאחריות עליו וכאן בנ"ד אם יהיה הענין גם בכה"ג נראה למותר כל זה כתבתי כפי מה שעלה במצודתי וה' ברחמיו יצילנו משגיאות ויראנו מתורתו נפלאות

הצעיר

חיים פאלאג"י

ס"ט

סימן מ"ה

שאלה

מי שנהג היתר בדבר המותר במקום דנהגו בו איסור מה דינו של האיש הלזה אי חייב נידוי גם יודיענו אי מנדין על הספק או לא

תשובה

לכאורה ריהטא נראה דחייב נידוי ממ"ש במגילה ד"ה ע"ב דר' חזייה לההוא גברא דהוה קא שדי כתנא בפוריא ולטייה ולא צמח כתניה ומסיק הש"ס בדקעובדא דמ"ט לטייה רבי לההוא גברא משום דבריא מוותרים ואחרים נהגו בו איסור הוא ובאתריה דרבי לא נהוג וכה' הרז"ה בס' המאור שם וז"ל ופורים מותר בעשיית מלאכה והיכא דנהגו איסור אסיר ומשמתינן ליה כעובדא דרב דלטייה להההוא גברא דזרע כתנא עכ"ל, הרי דס"ל להרז"ה דבמקום שנהגו איסור בדברים המותרים אם עבר עליה משמתינן ליה וכ"כ להדיא הרב ארחות חיים בה' פורים הובא ז"ך והכלבו שם בסי' מ"ה דמנדין אותו מפני שעובר על המנהג כו' יע"ש וה"ל מרן בב"י סי' תרצ"ן יע"ש וכ"כ בשאלתות דרב אחאי גאון ז"ל בפ' ויקהל סי' ס"ן יע"ש וה"ל בהגמ"י בפ"ב דה' מגילה וכן הוא גירסת הרא"ש ז"ל בביאורו לסמ"ג ריש ה' פסחים כיון דלא צמח כתנא היינו שמתא ולצומח זה מצינו להרי"ף והרא"ש והרמב"ם בפ"ב דמגי' הי"ד והטור בא"ח סי' תרצ"ו דלא פסקו להא דחייב נידוי נר' דס"ל דליכא נידוי בזה כ"א דוקא דאינו רואה סי' ברכה והיינו כגירסתו בש"ס דלטייה לההוא גברא ולא צמח כתניה וכ"כ מרן החבי"ב ז"ל בשכנה"ג בסי' תרצ"ו הגב"י אות ב' דכל הפוסקים חולקים על א"ח הרי"ף והרמב"ם והרא"ש וריב"ה ורבי' ירוחם דכולם פסקו דפורים מותר בעשית מלאכה במקום שלא נהגו איסור כו' ולא ידעתי מנ"ל לבעל א"ח זה מה שלא פורש בדברי הגאוני' והפוסקי' כו' יע"ש וכ"כ לדעת רק"י ז"ל בס' הפרדס דמ"ו ע"ג והריטב"א נחי' למגילה שם דכתבו דלגוי לייטינן שמותי לא משמתינן יע"ש

אלא

דתמהני על מרן החבי"ב דאיך פ"כן דמנ"ל להא"ח זה כו' ולא זכר שר מדברי השאלתות ומהיתה לו גירס' אחרת בש"ס וכמ"ש הגאון הרא"ש ומן המאור אחרי המ"ר יש להשיב ע"ד עט"ד התייר הגדול מרן זקני ז"ל בחק"ל היו"ד ח"ב בשיורי א"ח סי' ך' דף ל"ב ע"א שהביא לדברי הרב"ל בתשו' א"ח סי' תנ"ה שכ' לפורים המגר מט"ב דאלו בפורים מצינו שכ' הב"י בשם א"ח למנדין מה שלא מצינו מ' בכ"ל בט"ב וע"ז השיב ז"ל והנה הכרח זה דבפורים כתב הא"ח דמשמתין נתבטל שהם דברי יחיד כמ"ש בשכנה"ג בהגהי' תרצ"ו כו' יע"ש וא' הרואה יראה דנתבטל דהרב כנה"ג עצמו לא כתב להדיא דהא"ח יחיד בסברא זו ולא יתכן לר כן בדעת הרב כנה"ג שהרי הביא לס' הרז"ה בס' המאור דק"ל כס' הרב א"ח אות ועוד דכבר נתבאר דרב אחאי גאון וה"ל בהגה"מי והכלבו קיימי כוותייהו וא"כ לא הוי יחיד בס' זאת ועל דברי הרב"ל ק"ל במ"ש דפורים חמיר מט"ב משום דאיכא מתפוסקים דס"ל דמנדין ואלו בט"ב אין מנדין אחרי המ"ר לק"ל בר' דפורים וט"ב שוים לענין זה לנדי הוא טעמא דמנדין בפורים משום דברי' המוחרי' הה"ן בט"ב דמנדין כיון דעבר בדברי' המותרי' כו' וכדמסיק הש"ס ועיין עוד להרב ארחות חיי' בה' שבת סי' א' דין ג' שכתב דבמקום שנהגו שלא לעשות מלאכה כל היום אין עושין ומן המנהג אסור והעושה בשמתא דרבנן וקי' דהרי מבואר בש"ס ר"ע מקום שנהגו דאין משמתין וכ"ן להדייא מדברי הר"ן בה' שם שכתב על הגות חולין במנהגא אבל מחזות ומעלה מיהא איכא איסורא ומשמתינן ליה כדאיתא לקמן בגמ' יע"ש ועמ"ש בס' כוכבא דשביט שם בחי' לפסחי' ד"ת ע"א יע"ש ויש להשיב ע"ד ועיין עוד למורינו הרב הרא"ב ז"ל לס' בתי כנסיות בא"ח רס"י תס"ח שעלה ונסתפק בעושה מלאכה במקום שנהגו איסור אי משמתינן ופשיט ליה מדברי הש"ם דלא יע"ש ואחרי המ"ר יש להעיר עליו כי לא הזכיר מכל זה כלום וסו"ר אחר כמה שנים שעט"ר מו"ה הגדול בס' הק"ל א"ח סי' פ"ה דקפ"ו ע"ב שעמד ע"ד הרב א"ח אלו יע"ש ודו"ק ועיין להרב נחפה בכסף בחי' על תוס' הרא"ש דקנ"ב ע"ב יעש"ב

ולענין

ולענין הלכה כיון דהוי מחלוקת הפוסקים אי חייב נידוי או לא נר' דמספק יש להקל עליו כיון דקי"ל דאין מנדין על הס' וזה הוי ס' דמחלו' הפוסקים כמ"ש הריטב"א והט"ז סי' של"ד ומרן הב"י שם בשם תשו' הריב"ש ועמ"ש אני בעניי בחק"ל ח"מ ח"א סי' ד' דח"י ע"ג יע"ש אשר בספרינו וכר לנו אבינו מלכנו מו"ה הגדול ז"ל , ואין לחלק בזה בין ספק הבא מכח מחלוקת הפוסקים וציין להרב משפטי שמואל סי' ס"ה דמ"ש ע"ד שיש ללמוד מדבריו ראיה לזה ממ"ש וז"ל דבשלמא אם היה ההסכמה בל' נידוי איכא למימר אחרי דספק פוסקים הרבה בענין נידוי הוי ספקו להקל כו' בכה"ג לא הוי ספיקא דבשלמא בענין כשיפול הספק בדבר הזה הדבר ההוא נכלל התקנה או לא שייך למימר דמספקא ראוי להחמיר ולו' שגם הדבר ההוא נכנס בכלל התקנה כו' אבל בנ"ד שהספק הוא בעיקר החרם אי חל או לא נכלל כה"ג לא שייך לו' ספקא דאורייתא לחומרי כו' יע"ש מינה יש ללמוד בנ"ד דכיון דהוי ספק אי חייב נידוי אי לא דהוי ספקו להקל וכן מצאתי להרשב"א בתשובה ... סי' ... שכתב דאין מנדין על הספק דקי"ל ספק נידוי להקל יע"ש וכון מינה ואוקי באתגין

ועוד דהדבר יותר ברור בתשו' הראנ"ח ח"א סימן יו"ד דכ"ך ע"ב שכ' וז"ל ויש לנו לגדל בטעמי היחד אף לפטור מהנידוי משום דיש לנו לחוש ג"כ שלא לנדות בכלי ואיסורא רבא איכא נמי בהכי דגר' דכל דיש ספק בנידוי מספקא לא מנדינן והוי ס' איסור תורה ולאו למקלל לחבירו וכענין שכתבו התוס' כו' וכיון שכן כל שיש איזה ספק בחיוב הנידוי יש למנוע הנידוי לשב וא"ת עדיפא כו' יע"ש , הנה מבואר מדברי הראנ"ח דס"ל דכל דיש ספק בחיוב הנדוי אין לנו לעשות מעשה לנדותו לשב וא"ת עדיף , וכ"נ מדברי הרב מהר"י הלוי בסי' דל"ז ע"ד שכתב וז"ל ואע"ג דראב"י"ה מפ' ההיא דירוש' בזקן שניד' לצורך עצמו בענין אחר מ"מ הרב הגדול מהרד"ך כו' נוט' יותר לדברי הסג"ה ולו יהי אלא ספק דהיינו דהני הדבר תלוי בפלוגתא דסג"ה הנז' וראבי"ה הלא הדבר ידוע שאין מנדין על הספק דספק נידוי להקל וכמ"ש הרשב"א ז"ל וכ"כ מהריק"ו שורש פ"ה בשם הרי"ף ז"ל יע"ש ,

באופן דהדבר ברור דבנ"ד אם עבר ועשה מלאכה בפורי' במקו' שנהגו שלא לעשות או שעבר על מנהג המקום בשאר הדברים בדברים המותרים שנהגו איסור דאין מנדין אותו כיון דהדבר ס'תכה מחלוקת הפוסקים קי"ל ספקו להקל והוא ברור

סימן מו

חיים שאל בהא דקי"ל בטור וש"ע י"ד סימן רי"ד דדברים המותרים ואחרים נהגו בהם איסור דא"א רשאי להתירם בפניהם אי הוי מד"ת או מדרבנן ונ"מ בספקו אי אזלינן לקולא או לחומרא ,

ואען ואומר דנר' לקי"ד דאיסור זה אינו כ"א מדרבנן , וכמ"ש בנדרים דט"ו דכריך ומי איכא בל יחל מדרבנן ומשני הן והתניא דברים המותרים ואחרים נהגו בהם איסור א"א רשאי להתירם שנא' לא יחל דברו ופרש"י א"א רשאי לנהוג בהם התר בפניהם לבטל מנהגם לעובר משו בל יחל ומד"ת אינו בבל יחל אלא מדרבנן עכ"ל , וכ"כ הרמב"ם שם בפי"המ רפ"ב וכ"ן דעת רע"ם שם וכמ"ש הרב תוס' י"ט יע"ש וכ"כ הר"ן שם בפי' בד"ה הגיא יע"ש , ושם בדפ"א ע"ב בד"ה ר"נ יע"ש וכ"כ הרא"ש שם בפי' לדפ"א ד"ה דברים המותרי' ובפסקיו שם בכ"ב סי' ג' יע"ש וכ"כ החוי בדכ"א בד"ה מאן תנא כו' יע"ש והרנ"י שם בדט"ן בס' אסי ה' והרב המאירי ז"ל שם בס' בית הבחירה יע"ש וכן ראיתי למהרשד"ם בחיו"ד סי' ג"ן שהוכיח לאיסורו זה דדברים המותרים דא"א רשאי להתיר אין איסורא כ"א מדרבנן ואיליה מהך סוגיא דנדרים דט"ו ופרש"י ז"ל יע"ש וכ"כ הרב מ"ן ח"ב סי' מ"ג דנ"ו ע"ב יע"ש וכ"נ מתשו' הרב נאמן שמואל סי' כ"ט דכ"ה ע"ב יע"ש

אבל אות ק' הוגד לי ממ"ש רש"י ז"ל שם בדפ"א ע"ב בד"ה דסב"ג אומר יפר וז"ל משו' שנא' לא יחל דברו דאורייתא אע"ג דלאו כל כמיניה לאפקועי שעבודיה דבעל מינה כו' יע"ש נר' דס"ל לרש"י ז"ל דהא דאמר ר"ג יפר משום בל יחל הוא מד"ת והרי כשבא הש"ס לאוקמיה הא דתניא דברים המותרים כו' משום בל יחל כו' ר"ג היא הוא מכח שאמר יפר דעובר על בל יחל אפי' דהוי דברים המותרים כו' והרי דין דברים המותרים גופיה הא דעובר בבל' יחל הוא מדרבנן כדקאמר בהדיא הש"ס בדט"ו וכ"כ רש"י ז"ל עצמו שם דהוי מדרבנן כי כן נר' דט"ס נפל בדברי רש"י וצ"ל במקום דאורייתא דרבנן וכצ"ל משום שנאמר לא יחל דברו דרבנן דאע"ג דלאו כל כמיניה כו' וקרובים דברי רש"י אלו לדברי התוס' שם

א"נ י"ל בגל רש"י דה"ק ר"ג אומר יפר משום שנאמר לא יחל דברו והיינו מדרבנן דמד"ת לאו כל כמיניה לאפקועי כו' ויותר נר' להגיה בל' רש"י וצ"ל אע"ג דאורייתא דלאו כל כמיניה והיותר נכון , נמצא לפי פשט דברי הש"ס ורש"י והרמב"ם והתו' והרנ"י והמאירי ודע"מ והתו' יו"ט והרשד"ם והרב מ"ץ והרב נאמן שמואל כ"להו ס"ל לדין דדברים המותרי' כו' אין איסורו אלא מדרבנן וליכא בזה מחלוקת כלל ועיקר

וראיתי להרב פרי תואר ביו"ד סי' ע"ל ס"ק ל"ב דע"ה ע"ב דהביא סוגיא זו דנדרים דפ"א דמייתי הך ברייתא דדברים המותרים כו' דא"א רשאי להתיר משום בל יחל כתב וז"ל ומ"ג להגהת רש"י והר"ן דהצלו דהך מילתא הוא מד"ת היכי שרי' בלא החרה ואולי סובר ר"י כלעת הרא"ש דאינו כ"א מדרבנן כו' ות"ד יע"ש , ואחרי המ"ר דבריו נפלאו ממני דאיעיקרא היכן ראה ומצא שהר"ן ס"ל דהך לדברים המותרים כו' הוא מד"ת מאחר דאיפכא שמעי' להר"ן בכי' לדפ"א ושם בדט"ו כמ"ש לעיל דכתב הר"ן בפי' דהוא דרבנן וקרא אסמי' בעלמא ואיך כתב דהר"ן ס"ל דהוי מד"ת ויותר קשה במה שראיתי עוד להרב שם לקמן בדע"ז ע"ג שכתב וז"ל והר"ן בסיומא דמילתי' כתב דסובר ר"ג דמד"ת בעי להפר א"ד יע"ש ולא ידעתי היכן כ"כ הר"ן בסיומא דמילתא דלא חזינן כי האי סיומא כלל ,

גם מ"ש בדעת רש"י דס"ל"ה דהוי מד"ת האמת הוא דכן נר' זה לכאורה מדברי רש"י בדפ"א אבל כבר הוכחנו בבירור גמור דלא ניתן להאמר כן בדעת רש"י אחר דרש"י גופיה כתב להפך בדט"ו והוא הפך הש"ס ונקל כבר ישבנו לדעת רש"י דלא קשיא מידיה

מדיליה אדיליה וא"ת דכל זה לא ניחא"ל להרב פ"ת ודברי רש"י שבדפ"א הם כפשטן עכ"ז טפי הו"ל להרב להכריע דעת רש"י שפי' בשט"ז דהוי מדרבנן שהוא כדברי הש"ס שם להדיא ודברי כל הראשוני' והאחרוני' ולא לאינקטו לדברי רש"י שבדפ"א שהם הפך הש"ס ודברי עצמו וכל הראשונים ועל אחרין קשה מכולם דה"ל להרב להזכיר דברי הש"ס דדש"י דקאמר להדיא דאיסורו מדרבנן ולא לתלות הדבר במחלוקת ניקרש"י והר"ן להרא"ש ולעיונה זה זב פעמים נ' ל"מ להרא"ש דסובר דמדרבנן קאמר וקרא אסמכתא אלא אפי' למאן דסובר דהוי מד"ת כו' יעי"ש דהוא דבר תימא דמהיכן המציא המחלוקת זה מאחר דכל הראשונים והאחרונים שלמים הם אתנו וכלם שוים לטובה דהוי מדרבנן ואפי' אם המצא ימצא לדעתו ז"ל מאן דס"ל דהוי מד"ת הו"ל להרב ז"ל לדחות ס' זאת מכח הש"ס דדש"ן דקרי בהיל דהוי מדרבנן וכהסכמת כל הראשונים והאחרונים ואיך נעלם ממנו כל זה וצ"ע.

ולא תעזוב נפשי לסא"ול למה שראיתי להרב שיורי ברכה בי"ד סי' ר"ל שהביא משם כמוהר"ש עאמאר ז"ל שעמד בחקירה זו בהא דדברים המותרים כו' אם הוא מד"ת או מדרבנן והביא ראיה ע"ז ממ"ש מרן בש"ע דברים המותרים כו' הוי כאלו קבלו עליהם בנדר ואסור להתיר להם כאלו קבלו עליי' הכי דייק ועוד קי"ל בנדרים עד שיוציא בשפתיו ועוד הביא ראיה מלשון הר"ן בכ"מ שכת' כיון דליכא בהו איסורא דאורייתא כו' זה"ל ודבריו קשים לשמוע דהא דקא מייתי ראיה דהוי מדרבנן מדקדוק לשון הש"ע שכתב כאלו קבלו בנדר אין זה ראיה כלל דאימא כמו נדר דיהוי איסור גמור וצריך התרה מד"ת. גם מ"ש דקי"ל צריך שיוציא בשפתיו הרי כל שנהג איסור בדבר המותר אפילו דאינפס אמירה מ"מ איא ביה מעשה וחשיב כאמירה מה שנהג לעשות איסור בדבר המותר גם מה שהביא מת"ש הרא"ש בפ' מקו' שנהגו סוף סי' ד' וז"ל משמע הא לא אכשר בלא מחלוקת היה לו לעשות מלאכה עמהם דגדול השלום ויש לו לעבור על מנהג מקומו כיון דליכא ביה איסור דאורייתא אלא שנהגו איסור להחמיר עליהם עכ"ל, היה מקום לדחות דאה"ן דס"ל להרא"ש למה שנהגו איסור בדבר המותר הוי איסורו כנדר גמור דמד"ת אסור אלא דיעס כ"ז כיון דליתא ביה איסור תורה דהיינו עשה ול"ת גמור לענו' על ד"ת אלא שנהגו להחמי' אפי' דהוי מד"ת יש לו לעבור מפני השלום וזה היה מקום לדחות בכי' דברי הרא"ש אלו והא דקא מייתי מדברי הרא"ש הלו דאיכא למדחי הו"ל להביא לשון הרא"ש בפי' נדרין ובפסקיו שם וסוגיית הש"ס דשם. קאמר להדיא דהוי מדרבנן ולא להביא מכל הני דוכתי דאיכא בהו דחיה ואמאי שביק מאי דאתמר בש"ס להדיא ודברי הראשוני' וכמה מהאחרונים דהוי מדרבנן והביא. עצות מרחוק מדקדוקי סיפרים וסברא דהוי מדרבנן אחר שהדבר שהדבר כתוב ומפורש להדיא בש"ס ובפוסקים וכמ"ש ע"ק דאמאי לא כרנש מפרש"י דבדפ"א דלכאורה איכא למילף דהוי מד"ת ולכאורה היה לו לעמוד עליו וגם"נ דמתני' להרב פ"ת שבנה דייק ע"ד רש"י אלו לו' דס"ל דהוי מד"ת ואיך כתב בפשיטות דהוי דרבנן והו"ל להזכיר דברי רש"י והרב פ"ת

כי מן הנאה המתני להרב כני אליהו בקונט' אמר לו ארעא דישראל במער' הד' אות יו"ד דעלה ונסתפק גם הוא בחקירה זו לדברים המותרים כו' אי הוי מד"ת או מדרבנן והפיא סוג' דנדרים דע"ז ודברי הרא"ש שכ' לפ"א דהוי מדרבנן עכ"ש והוא תימא עליו ג"כ דלא זכר כלל ממ"ש רש"י בדפ"א ודברי הכ"ח

ומאחר שנתבאר דאין איסור זה כ"א מדרבנן א"כ כל ס' פיסול בדין זה הוי ספק להקל ככל ס' דרבנן לקולא אלא שראיתי למהרשד"ם חיו"ד סי' ג"ן דאחר שהכריע דדין זה הוי מדרבנן מס' דנדרים דט"ו דליכא אלא משום בל יחל מדרבנן כתי' וז"ל ומ"מ אפי' היתה דאינו כ"ז איסורא מדרבנן היה ראוי להחמיר אחר דיש לו סמך מד"ה כו' וכו' עכ"ל עוד שם בסי' קל"א דכל שיש לו עיקר מן התורה אעפ"י דהוי מדרבנן ס' להחמיר ע"ש וזה תמהני להרב מ"ך ה"ב סי' מ"ז דהכריע דהוא איסורא מדרבנן ושכ"כ מהרשד"ם שכתב וז"ל וא"כ מאחר דאינו אלא בל יחל מדרבנן והוי כפלוגתא דרבוותא הלך לקולא ככל ס' במידי דרבנן נהדא ס' אזלינן לקולא א"ד, והדבר ק"ד אמר דהביא חסו' הרשד"ם הלזו דהוכיח דאיסורו מדרבנן ומינה רצה ללמוד דכיון דהוי דרבנן אזלינן לקולא והרי הרשד"ם גופיה שם סי' ג"ן פי' שיחותיו וכתב להדיא דאין אזלינן לקולא וראוי להחמיר כיון דהוי עיקר מד"ה ואיך הרב ז"ל הביא לדברי מהרשד"ם וקא מוכיח מינה להפך וצ"ע

וכזאת וכזאת אבוא העי"ר ע"ל הרב נאמן שמואל סי' כ"ט דכתב דכיון דהך מיל' פלוגתא דרבוותא במילי דרבנן אי מהני התרה אי לא אזלינן לקולא ונתיר להפלכתהי'כמו שהעיד מהרשד"ם בשם מוהרי"ט שהתיר לא' שנהג ב' ימים יו"הך ונראה שהוא מטעמא דכחינבא דהוי פלוגתא דרבוותא וס' דרבנן לקולא א"ד יע"ש והדבר ק'דהנה אמת למהרשד"ם שם בסי' מ' העיד בנו משם רבו שהתיר לא' שנהג להתענות ב' ימים יו"הך אבל חיש הרב דה"ט משום דהוי ס' דרבנן לקולא זה אינו לדעת מהרשד"ם דבפי' כתב מהרשד"ם בסי' ג"ן דאפי' דהוי דרבנן אזלי' לחומרא משום דהוי עיקרו מד"ת והטעם דהתיר לאיש ההוא מבואר שם בסי' מ' דה"ט דהתיר רבו מהרי"ט למי שנהג להתענות ב' ימים יו"הך משום שהיא מנהג זר נגד רוב הפוס' כמ"ש שם וז"ל כי המנהגים אשר אתם מותרים דנוהגים האונגאדוש הם זרים ובטלו דעתם אצל רוב העולם ואפי' שימצא איזה פוסק דאזי' כן כיון דרוב הפוס' רובא דמנוא גדולים בחכמה ובמנין לא של"ה הלכה כרבים ע"כ אני אומר אפי' שהנהגהם במנהגם מדעת כיון דהוא מנהג זר נגד הפוס' רובם ככולם יש התרה למנהג זה מי שנהג איסור בדבר המותר וידע שהיה מותר ויש לסמוך על הרא"ש כו' וכו' וראיתי' למורי הרב הגדול מהררי"ט דהתיר לא' שנהג ב' ימים כפור כו' יע"ש דש"מ מדבריו דכל עיקר טעם הדבר הוי היכא דהוי המנהג זר נגד רוב הפוס' המפורסמים בזה דוקא אזלינן לקולא וסמכינן על רמקלין להתיר וע"ז הביא הוראת רבו מהרי"ט דהוי מהך טעמא גופיה כיון למנהג זה דנהג ב' ימים כיפור הוא מנהג זר לרוב העולם ולרוב הפוס' ומאחר שכבר מבואר טעמו של מהרי"ט בדברי מהרשד"ם איך הרב ז"ל נתן טעם אחר משום דהוי דרבנן ואזלינן לקולא דליתיה להאי טעמא בדברי מהרשד"ם ואדרבה ס"ל למהרשד"ם ז"ל להפך וצ"ע ועיין להרב ערוך השלחן כ"ו ביו"ד בר"סי רי"ד וק"ת שלא הרגיש בכל זה

המורם מכל האמור הוא דבס' הנופל בענין זה לא אזלי' לקולא מטעמא דבהם מהרשד"ם ז"ל דכיון דהוי עיקרו מד"ת אזלינן בספקו להחמיר

סימן מז

מעתה לנו לדעת היכא דאיכא ס"ס בדבר דהיינו ס' א' איך היה המנהג אי מחמת טעות או מחמת גדר וסייג ואת"ל מחמת גדר וסייג דילמא ס' כמ"ד למתני הקדה והוי ס"ס המתהפך, ואומר דהנה ראיתי להרשב"א בחי' לחולין לדף י' ע"ב שכתב וז"ל ולפיכך נ"ל שכל מה שנהגו באיסור ואין אדם יודע עיקרו של איסור אי מחמת טעות אם מחמת חומר נשאל אין מתירים דדילמא משום חומר הוא עד שנדע שע"י מחמת טעות אין מתירין לו והילכך כיון דבמקומו של ר"ן נהוג בו איסור ולא נודע אי מחמת טעות או מחמ' חומרא יש לנו לר"ן לנהוג בו איסור דדילמא הו' בעלמא היתה שהרי אנו רואים אותם נוהגים בו איסור ומי שבא להתיר ולומר טועים באיסור אין עליו הראיה על"ל הרי לך בפי' דס"ל להרשב"א ז"ל דכל דאיכא ס' בדבר ואין אנו יודעים הדבר בבירור גמור מעיקרא אי נהגו לגדר או מחמת טעות ס' להחמיר דדילמא מחמת גדר היתה וכ"כ ג"כ בתשו' בח"א סי' צ"ח וז"ל ואין מקום להקיר אלא בגל א' והוא שידענו בבירור דטעו באיסור וכגון שהיה בדבר נדור כיצד יצא האיסו' וכגון שבא א' והורה להם בטעו' או דטעו במשמ' דבריו וכהיא מעש' כו' הא בכל שאר הענייני' אין מתירין להם דשמא כך קבלו מפי חכמים או שמא אבותיהם נהגו איסור לגדר וזהו שאמרו דברים המותרים ואחרים נהגו איסו' לגדר נשאל ואין מתירין דברים המותרים ואחרים טעו בהם באיסור נשאל מתירים עכ"ל הרי מבואר יוצא דדוקא היכא שידענו בבירור דנהגו איסור בטעות גמור בלי ס' דלית הספא אפי' בגל ס' שהיה המנהג דנהגו לגדר וסייג הוא דמתירים הלא"ה דלא ידענו בבירור שהיה מחמת טעות או אין מתירים וה"ן יש להוכיח מהא דהתיר ר' בית שאן שהיה יודע בבירור בטעו דחשבו שהיה מא"י ולא נתקדשה וליכא בזה גדר וסייג כלל בהפרשת מעשר דאדרבא נפק מיניה חורבא דהוי מן הפיטור על החיוב

וזה תמהני על הרב מהרש"ך בח"א סי' קע"ח דעשאו זה לס' דהיינו ס' דנהגו מחמת גדר וסייג או מחמת טעות ואת"ל מחמת גדר וסייג ס' אי הלכתא כמ"ד דלא מתני התרה או הלכה כמ"ד דמתני התרה יע"ש וכ"כ הרמ"ץ ה"ד סי' מ"ו לעשות ס' א' אי שמא קבלו עליהם לסייג או מחמת טעות כמו שיע"ש, ואחרי המ"ר הוא הימא איך כתבו ס' זה אי מחמת גדר או מחמת טעות אחר שהרשב"א בב' מקו' בחי' ובתשו' כתב להדיא דזה לא מקרי ס' כלל וכ"כ הרב משא מלך ה"ן דכ"ה ע"ב והביא הא דכתב הרשב"א בחי' לחולין יע"ש והרפ"ח שם במנהגי איסור סק"ג והביא מ"ש בחי' ובתשו' אלא דסיים דלמ"ש הוא ז"ל לעיל דהעיקר כס' מ"ד דגם בגדר וסייג מהני התרה ב"ש היכא דהוי הדבר ס' דמהני התרה יע"ש,

וא"כ לדעת הרשב"א ז"ל דס"ל דלגדר וסייג ל"מ התרה א"כ לא יתכן לעשות ספק אי מחמת גדר או טעות כיון דאעיקרא אין מקום לס' זה מעיקר הדין דאין להתיר מחמת טעות כ"א כשידענו בבירור הטעות הלא"ה יש לחוש לגדר וסייג ול"מ התרה ואין כאן ס' כלל וא"כ איך כתבו מהרש"ך והרב מ"ץ ס' זאת ולא זכרו מדברי הרשב"א שנר' להפך וצ"ע

והיותר ק' על דברי מרן החבי"ב ז"ל בי"ד הגב"י ר"סי רע"ו שכתב וז"ל והרשב"א כתב כו' (והדוגמא יראה לט"ס הוא והנהו זו שייכא בסי' הקודם בסי' רי"ד עמ"ש הב"י שם והרשב"א כתב בתשו' כל מי שנהג איסור בדבר המותר בגדר אפשר שהוא המותר מן הגדר כו' שאין להם היתר לעולם כו' יע"ש) כ"כ אפי' לפי לדבריו עיר א' כו' יכולים לישאל מטעם ס"ס ס' אי נהגו כן מחמת טעות ומותר ואת"ל מחמת סייג ופרישות ס' אי הלכה כמ"ד דיש להם התרה כו' מהרש"ך ח"ג סי' קע"ח א"ח והוי ס"ס המתהפך עכ"ל והדבר קשה דאיך כתב ס' זו אחר דהרשב"א ז"ל כתב להדיא דל"מ ס' זה כלל, ומ"ג שהכנה"ג עצמו שם בהג"הט אות מ"ז כתב וז"ל מנהג שאין ידוע אי עיקרו מחמת טעות או מחמת חומרא אין מתירין אותו מ"מ ח"ז בתו' המנהגות חקירה א' בשם הרשב"א עכ"ל הרי דהרב כנ"הג ה"ל לדברי הרשב"א אלו בחי' לחולין דלא מיקרי זה ס' אי מחמת טעות או סייג וא"כ איך הכנ"הג גופיה כתב להדיא דלדעת הרשב"א דאיכא ס"ס ס' אי מחמת טעות או סייג אחר שהרשב"א ס"ל להפך ולדברי מהרש"ך ז"ל היה אפי' נומר דלא לדעת הרשב"א ביחוד כתבו כ"א לדעת הסוברים דל"מ התרה ואפי' דמינו דהרשב"א הוא מכללם והביאו מרן בב"י עכ"ו לא היה קשה כ"כ על מהרש"ך כ"א שכתב להפך מדברי הרשב"א ברם להרב כנ"הג שכתב ביחוד על השו' הרשב"א שהביאו הב"י דאפי' לפי דברי הרשב"א, יש להתיר מכח ס"ס ס' אי מחמת טעות וסייג כו' כמ"ש מהרש"ך והרי הרשב"א גופיה לא ס"ל ה וכתב להדיא דלא מקרי ס' כלל וצ"ע

וראיתי להרב שיורי ברכה בסי' רי"ל שהביא משם הרב מוהר"ש עאמאר ז"ל בכ"י דעלה ונסתפק בזה אי לא ידעינן אי מעיקרא כשנהגו הוי מחמת טעות או גדר ונידד דס' דרבנן הוא ואזלי' לקולא ולבסוף הכריע דכל דאיכא הוכחה דהוי מחמת טעות והביא ראיה מהא דהתיר ר' בית שאן יעש"ב ומ' דהרי מפורש יוצא מדברי הרשב"א דלא סגי בהוכחת קצת אלא בעי' דוקא שידעו בבירור גמור שיהיה הדבר מחמת טעות ולית חשש אפי' על צד ס' ואז הוא דיש להתיר והא דר' דהתיר בית שאן הוא דידע ר' בבירור דהיה מחמת טעות וכמש"ל. אבל כל דליכא בירור גמור אין להתיר לדברי הרשב"א כלל ועוד ק' דלא זכרו הרב מוהר"ע והרב שיורי ברכה מתשו' מוהרש"ך והרב מ"ץ דהקירו ס"ס בכ"הג להוי הס' הא' אי מחמת גדר או טעות ועמ"ש הרב ערוך השלחן נר"ו בסי' זה יע"ש ודוק

ומ"מ נלק"ד דכל כה"ג דאיכא ס"ס במילי דרבנן דיש להקל וכן ראיתי בס' לעת קדושים חי"ל סי' מט"ר הוא ז' שכתב דכשיש טום פוס' דאוסר מטעם דרוצה להחמיר מחמת ס' ושאר מתירים אם יהיה עוד ס' אחר יש להקל מטעם ס"ס כיון דהפו' עצמו לא התיר אלא מטעם ס' יע"ש

ועמ"ש עוד בזה בעניותין בעניניס ואלו בס' סמיכה לחיים בקי"ל סי' ה' כאורך וברוחב בס"ד

סי' מ"ח

נתתי את לבי לבאר אי מצות ישיבת בא"י אם היא מ"ע ד"ת או מד"ס, ונ"מ אם נשבע עליה אי חלה שבועה והוי נשבע לבטל את המצוה אי לא

ואומר הנה הרמב"ן בס"המ בהשגו' להרמב"ם במצות ששכח מנה למצוה זו בסי' ד' וז"ל

וז"ל ת"ע שנצטוינו לרשת הארץ אשר נתן האל יתעלה לאבותינו ולא נעזביה ביד האומות או לשממה כו' שהוא מצוה לא ועל והבטחה וזו היא לחכמים קורין אותה מלחמת מצוה כו' א"כ היא מ"ע לדורות מחייבי' כל אחד ממנו ואפי' בזמן הגלות כידוע בש"ס בכמה מקומות ، ולשון הספרי מעשה בריב"ב ור"מ בן חרש ור"ח בן אחי ר"י ור"נ דהיו יוצאים לח"ל והגיעו לפלטיה וזכרו את א"י וזקפו עיניהם וזלגו דמעותיהם וקרעו בגדיהם וקראו המקרא הזה וירשתה וישבת בה ושמרת לעשות ، ואמרו ישיבת א"י שקולה ככל המצות עכ"ל ، וכ"כ בפי' עה"ת ס' מסעי ע"פ והורשתם את הארץ וישבתם בה כי לכם נתתי את הארץ לרשת אותה על דעתי זו מ"ע כו' יעו"ש ، גם מהרי"ט שם בס' מסעי רמז לדברי הרמב"ן אלו יעו"ש ، וכ"כ התשב"ץ בס' זהר הרקיע במ"ע סי' רכ"ו יעו"ש וכ"כ בנו הרשב"ש ז"ל בתשו' סי' ב' וג' יעו"ש ، וכ"כ הרב ס' החרדים במצות התלויות בארץ פ"א סימן ע"ו והרב של"ה ، וכ"נ דעת המבי"ט בח"א סי' לק"ט דמצוה לדור בא"י דוחה למצות כבוד אב ואם דאם אמרו למ"ע דהשבת אבידה דוחה למצות כבוד או"א כ"ש מצות ישיבת א"י דהיא חמורה כו' יעו"ש ، ותשובת הרב הנז' היא נעלמה מהרב בית יהודה ח"א הי"ד סי' ד"ן שנשאל מעין נדון הרב המבי"ט ، והוכיח מתוך ברייתא דאל תחזיר ומתשו' הרב ח"הד סי' מ' יע"ש ، וכן הם הדברים אשר דבר משה הרב המבי"ט ולא זכר שם ממנו

וזה ראיתי להתשב"ץ ח"ג סי' רפ"ח דאחר שהביא ש' הרמב"ן בס"המ דישיבת א"י היא מ"ע מד"ת סיים דמותר לצאת משום כבוד או"א יעו"ש והדבר קשה דמנ"ל להרב לדחות מ"ע דישיבת א"י משו' כבוד או"א ، ומ"מ קשה על הרב"י דלא זכר מתשו' התשב"ץ הנז', ועיין להרב מים רבים הי"ד סי' מ"ח ועיין בקידושין דל"א ע"ב ، ומיהו מבואר מדברי המבי"ט שם דס"ל דמצות ישיבת א"י מ"ע מד"ת ככל שאר מצות התורה והיא מהמחמירות יעו"ש ، וכן מבואר עוד שם בתשו' סי' רמ"ה שכתב דהנשבע שלא לעלות לא"י דאין שבועה חלה יעו"ש ، וכ"נ דעת בנו הרב מהרימ"ט בח"א סימן קל"ח ובחי' לש"ס כתובות יעו"ש ،

אשר מטעם זה האמירו רז"ל בישיבת א"י בסוף מסכת כתובות דקי"ל דכל הדר בח"ל דומה כמי שאין לו אלוה וכמה הפלגות אחרות דנאמרו בה הכל הוא משום שהוא מ"ע מד"ת וכמ"ש שם הרמב"ן בס"המ

גם אהי דקי"ל שם בכתו' הכל מעלין לא"י כו' ובברייתא שם הוא אומר לעלות והיא אומרת שלא לעלות כופין אותה לעלות ואם לאו תצא. הלא בלא כתו' היא או' לעלות והוא או' שלא לעלות כופין אותו לעלות ואם לאו יוציא ויתן כתו' הוא או' לצאת והיא או' שלא לצאת כו' ואם לאו יוציא יתן כתו' ופסקו דין זה הרי"ף והרמב"ם והרא"ש והטור ומרן בש"ע אה"ע סי' ע"ה יעו"ש וה"ט משו' דהוי מצוה לדור בא"י ، ולדעת הרמב"ן ה"ט משום דכיון דמ"ע מד"ת לבי לאו' שאינו רוצה לדור בא"י כדין מורדת כמ"ש בפי' עה"ת שם בס' מסעי כיעו"ש

ואולם לדעת הרמב"ם שהשמיט מצוה זו בס' המצות שלו נר' דס"ל דאינה מ"ע מד"ת כ"א מ"ע מד"ס וכ"כ הרשב"ש בסי' א' וסי' ג' בדעת הרמב"ם ، גם ראיתי להרב כנה"ג בי"ד סי' רל"ט הגה"ט אות' ג"כ שהביא משם תשו' להרב מוהר"א ששון ומוהר"ל ן' נהוראי אם כ"י שלאחר' דהוי מ"ע מד"ס מדלא מנאה הרמב"ם במנין המצות יע"ש והרב כנה"ג שם הגה"ט ע"ל המבי"ט שכתב בפשיטות בסי' רמ"ה דהוי מ"ע מד"ת ואין שבועה חלה דאם סמך ע"ל הרמב"ן בס"המ עכ"ז מה הי' לעזב ס' הרמב"ם ונקלה בדעת הרמב"ן ומ"ג דלא הזכיר ס' הרמב"ם כלל ועיקר עכ"ל והנה בדידן כמו כן ק"ל על תשו' המבי"ט שם בסי' לק"ט דגם שם מבואר מדבריו דס"ל דישו' א"י היא מ"ע מד"ת ודוחה למ"ע דכבוד או"א שהרי לדעת הרמב"ם הוי מ"ע מדרבנן אלא דאי לזאת מקום יש נראה ליישב לדעי' המבי"ט דאף אי קי"ל לדעת הרמב"ם הוי מ"ע מד"ס ולא מד"ת מ"מ בהך דינא דאיכא לאתקפי מצוה דזו משו' ישו' א"י בזה שפיר כתב הרב המבי"ט למצות א"י חמורה ואיכא בה מ"ע ונלחה קראו לה למצות כאו"א כיון דיש מן הסוברים דהוי מ"ע מד"ת וכדעת הרמב"ן ומה תאמר דאיכא חולקים והוא הרמב"ם דס"ל דהוי מד"ס מ"מ אינה סותר דינו של הרב המבי"ט דהא אפי' שהיא מד"ס עכ"ז אין מצות כאו"א דוחה אותה כאשר פסק להדיא הרמב"ם בפ"ו ממרים הי"ב וז"ל מי שאמר לו אביו לעבור עד"ת בין דאמר לו לעבור על מל"ת או לבטל מ"ע אפי' מד"ס הרי זה לא ישמע לו כו' יעו"ש הרי דאפי' למ"ד דהוי מ"ע מד"ס עכ"ז אין לבטלה משום כאו"א וכיון דלכל הדברות הדין דין אמת ע"כ הפליג הרב המבי"ט במצות ישו' א"י ולהשוותה למ"ע מכל הורי' דאפי' למ"ד דהוי מד"ס אין נגרע בזה אתה לבטלה משו' כבו' או"א

ברם בהך דכתב המבי"ט בסי' רמ"ה דאם נשבע שלא לעלות לא"י דהוי נשבע לבטל המצוה דהוי מ"ע מד"ת ק' דלא הזכיר לס' הרמב"ם דס"ל דהוי מד"ס כמו שהק' הרב כנה"ג، כיון דנ"מ טובא לענין דינא דמאחר דעיקר מצותה במחלוקת שנויה אי הוי מד"ת או מד"ס א"כ השבועה הויא מל"ת בודאי והמצוה הוי בספק ואין ס' מצוה מוציא מידי ודאי דחיוב השבועה ، ואפ"ל דכיון דהמבי"ט שם כבר הביא המחלוקת דלדעת ר"ח הכהן ליכא מצוה בזה"ז ושבו' הלכה לא רצה להאריך להביא ס' הרמב"ם בזה ואף דהמבי"ט שם סיים וכתב דלא קי"ל כר"ח הכהן הו"ל להזכיר ס' הרמב"ם כי קו' לא קשיא בגל' הרב המבי"ט הלא מתרתי או דהרב המבי"ט ס"ל בדעת הרמב"ם דמה שלא מנה מצות ישו' א"י למ"ע בסה"מ הוא משו' דהוי מצוה כוללת לכמה מצות התלויות בה ، ועיין בס"המ בשו' הד' דלדעת הרמב"ם שלא למנות מצוה כוללת במנין המצות ע"ש ועי' להרמב"ן שם או אפ"ל דכיון דהרמב"ן כתב בפי' דהוי מ"ע מד"ת וס' הרמב"ם החולק ע"ז לא מצינו בפי' כ"א מתוך שהשמיטה לכן נקט הרב המבי"ט לס' הרמב"ן דס"ל בפי' דהוי מ"ע מד"ת ולא הזכיר לס' הרמב"ם כיון דלא נמצא גילוי בדבריו שכתב בפי' דהוי מד"ס וזה יהיה ג"כ טעמו דמר בריה הוא הר' מוהרימ"ט ז"ל בח"א סי' קל"ח והנ"ל אמר לדברי הרמב"ן בס"המ שכתב דהוי מ"ע מד"ת ולא זכר לס' הרמב"ם כלל כיעו"ש דס"ל שדעתו כדעת מ"א המבי"ט ע"ד שכתבנו ،

ואם כפי אשר כתבנו בזה מינח ניחא לן דברי הרדב"ז בח"ג סי' ת"י שנשאל במי שנשבע לעת הנשואין שלא יבדיל לאשתו מאמה ואחר אם יכול להוציאה לא"י והשיב דשבועה חילה לבטל המצוה בכולל ומנו דהיינו להוליכה למקו' אחר' חוץ ממי שלא יבדילה' לצאת לא"י כו' יעו"ש דס"ל דלדעת הרדב"ז הוא דישיבת א"י היא מ"ע מד"ת ואין השבועה חלה וכס' המבי"ט ז"ל מדהוצרך לומר דחילה בכולל ובכלולה הדברים לכל

זה

זה הוא לדעת הרמב"ן דס"ל דהוי מ"ע מד"ת ולדעתו ז"ל דהנשבע לבטלה הוי נשבע לבטל המצוה ובעינן שיחול בכולל אך להרמב"ם דהוי מדרבנן ונלח"ה שבועה חלה במילי דרבנן ולא היה צריך הרדב"ז לטעם דהייל' בכולל וא"כ למה לא הזכיר להרמב"ם . ומ"ש באחריה דהרדב"ז לאיהו אמריה למר הרמב"ם כי כן ע"כ לו' דהרדב"ז ס"ל כדעת הרמב"ם דהוי מ"ע מד"ת אלא דהיא כוללת או דס"ל כיון דכתב בפי' דהוי מ"ע מד"ת והרמב"ם לא גילה לעתו בפי' נקיט לה' וכס' הרמב"ן א"נ י"ל בדעת הרדב"ז כיון דכ"ל היה שלא יפרידנה אמה ואביה וללמדנו דאפי' אם נאמר דקי"ל כמ"ד דהוי מ"ע מד"ת ואינה יכולה לעכב עליו מ"מ משום חומר שבועה דהוי בכולל חיילה השבועה והיינו ללמדי' אפי' לס' הרמב"ן וכ"ש לס' הרמב"ם דחיילא אפי' נשבע ביחוד ע"ז כיון דהוי מדרבנן זה נ"ל לבדר ולו' בדעת הרדב"ז אבל האמת יורה דרכו דמאחר דלא הזכיר מחלוקת בזה אלא כתב בפי' דשבועה חיילא בכולל נר' לדעתו דהוי מ"ע מד"ס דכל כה"ג רצה למינקט לאוס לאיסורא באיסור מצות א"י החמורה ומה גם דדעת הרמב"ם אינו בפי' ובלכתיבנא וזה ברור ול"נ לדעת הרב נאמן שמואל בסי' נ"ך יעו"ש

והנה ראיתי להריב"ש בסי' ק"א במאי דקי"ל דלדבר מצוה מותר להפליג אפי' בע"ש כתב וז"ל אמר לדבר מצוה מותר אפי' בע"ש אין ספק דעליית א"י מצוה היא ורז"ל אמרו דהדר בח"ל כו' ולכאורה ק' דמאי האי שכתב דאין ס' דעליית א"י מצו' ממ"ש דהדר בח"ל כו' והו"ל להביא עיקר הראיה מדכתיב' וירשתם אותה וישבתם בה דמשם הוכיח הרמב"ן דהוי מ"ע מד"ת ומדכתב אין ס' דהוי מצוה ממה שאמרז"ל דהדר כו' נר' כוונתו דנ"יה דהוי דבר מצוה לאפוקי דלא הוי דבר הרשות לדין דאין מפליגין דבהא לא בעי' דיהיה מצוה גמורת עשה של תורה ותות קימ' אירלא הביא לדברי הרמב"ן בס"המ למנה אותה למ"ע של תורה ואפ"ל דכיון דבלא"ה לענין נ"ד גם דיהיה מצוה מד"ס כס' הרמב"ם כמ"ש הפוס' הכי הוי הדין דמותר להפליג אפי' בע"ש לכן לא רצה לבאר ולהביא מחלוקת זה ויש להרגיש על הרב בית יהודה. א"ב סי' קכ"ל דאחר להביא ס' הרמב"ן בס"המ והרשב"ש ז"ל שכתבו דהוי מ"ע מד"ת כתב ז"ל וכן הריב"ש בסי' ק"א כו' יעו"ש והו"ל לחלק ולבאר דלדעת הריב"ש שכתב דהוי מצוה לאו מ"ע גמורה מד"ת קאמר וכ"י . ומ"מ אין מוזא הכרח מדברי הריב"ש אלו דס"ל דלא כר"ח הכהן דס"ל דבזה"ז ליכא מצוה די"ל דגם ר"ח מודה דהא מיהא דבר מצוה מקרי לגבי דבר הרשות דלא גרע מההולך לראות פני חבירו ולתורה שכתבו הפוסקים דהוי מצוה ומזה יש להשיב ע"ד הרב שמח להיי בקי"ל סי' ן' דהכריע מדברי הריב"ש אלו דס"ל דלא כר"ח דיש לדחות כמ"ש

וראיתי להרב מהר"ס גאלאנטי ז"ל בסי' מ"ל שכתב וז"ל שאם כתב בכי' דאפי' לא"י אינו יכול להוציאה ואז יהיה כפוף לתנאיה דאפי' דמצוה לעלות לא"י כיון דהתנה בפי' צריך לקיים תנאו ובכרי' אם יש לו שבועה כו' יעו"ש ואחרי המ"ר הדבר קאת דלדעת הרמב"ן ודעימיה דס"ל דישיבת א"י הוי מ"ע מד"ת לאו אפי' נשבע בפי' הוי נשבע לבטל המצוה ואין שבועה חלה כ"ש כשהוא תנאי בפי' ואפי' לסברת הרמב"ם ודעי' דס"ל דהוי מצוה מד"ס וס"ל דשבועה חלה עכ"ז בתנאי דמתנה בפי' לעבור על מצות מד"ס תנאו בטל כמ"ש הרב בעל העיטור אות ח"ן דאפילו בדבר שבממון תנאו קיים דבתילתא מדרבנן תנאו בטל דחכמים עשו חיזוק לדבריהם יותר משל תו' יעו"ש ונראה דדבר זה במחלוקת הוא שנוי ובפרט בשתרנה קודם נישואין עיין בטור א"ע סי' ל"ב והפוסקים אחרונים ובהליא כתבו מהרשד"ס בחי"ד סי' ס"ט ומהרימ"ט בח"ה סי' לק"ל דבאיסור מד"ס תנאו קיים יעו"ש וסובר מהרמ"ג דמ"ע דישיבת א"י דהוי מד"ס כס' הרמב"ם ז"ל ותנאו קיים ולא הוי מתנה עמ"ש בתורה דתנאו בטל אלא דעדין קשה לעכ"פ הו"ל למהרמ"ג להביא מחלו' זה להרמב"ן דס"ל דהוי מ"ע מד"ת והרמב"ם ז"ל ס"ל דהוי מד"ס ולומר דלהרמב"ם תנאו קיים. לכן נראה לומר דדברי מהרמ"ג מוכרחים אפי' אם נאמר דס"ל דהוי מ"ע מד"ת עכ"ז שבועה חלה ותנאו קיים . יען דזה התנאי והשבועה הוי שלא יוציאנה לאשה מעירה לא"י ואם כן הוא לא נשבע לעבור עד"ת דיכול לגרשה או ינימנה ויקיים המצוה ויעלה לארץ ישרי. ועי"ד שכ' הרדב"ז סי' ת"י להשיב על כיוצא בזה מהרמ"ג וז"ל ואו דהרי יכול לעשות המצוה לקיים שבועתו כגון שיגרשנה כו' ויעלה לארץ ישרי' וכיון שכן השבועה במקומ' עומדי' ועל ידי התנאי נסתלקה מתנה דין הכל מעלין לארץ ישר' יעו"ש וכ"כ מהר"א הסון בתשו' בי"ה ה"ד הרב כנה"ג בי"ד סי' רל"ט הגה"ט אות ל"ל יעו"ש ואם תאמר דהא אינו יכול לגרש בעל כרחה משום חקנת ר"ג הרי אונס הוא וכמ"ש הר"ן סי' מ"ב והרב מהרמ"ג שם בסי' ס"ו יעו"ש.

אלא דראיתי למהריט"ץ בסי' ה' דבתהי' עלה על דעתו לומר דאם התנה עם אשתו בפי' לדור בכרך ת"ו או בח"ל באיזה מקום בפירוש ונשבע ע"כ אינו יכול להוציאה לא מנפה לירוש' ולא מח"ל לארץ ישר' כמבואר מדבריו שם והביא ראיה דלא מקרי מתנה עמ"ש בתורה. דהא אפי' ירושה מד"ת אם התנה לבעלה קודם הנישואים תנאו קיים כיון דהתנה קודם נשואין וכ"ש במצות עליה לירושלים שאינה מד"ת דולאי אין התנאי כלום יעו"ש והיינו לדברי הרב מהרמ"ג סוג הדר ביה הרב מהריט"ץ וכתב וז"ל סוב כתבתי בתשו' אחרת הפך מזה דאפי' כתב בפי' הדירה בח"ל יכול לכופה לא"י ונ"ל לירושה דהוי דבר שבממון וכמ"ש בש"ס נחלה הבאה לו לאדם כו'

אמנם לדבר שאינו ממון אינו מתנה לעקור את האיסור וכ"ה מא"י לירוש' ואין לומר דמאי דנקט הדירה בה נפק מ"ו הוא לאפוקי ח"ל לא לאפוקי ירוש' דהא ליתא כו' עד: וכן בח"ל דרך משל אם כתב הדירה פה דמשק אינו יכול לכופה לעלות לא"י כיון דהתנה יע"ש. והנראה יראה שדברי הרב מעורבים דבתחילה רצה לומר דכל דהתנה בפי' אינו יכול לכופה דתנאו קיים וסוב הדר ביה מ"ש בתשו' אחרת הפך מזה דתנאו בטל ונ"ל לירו' ואם כן איך חזר וגזר אומר לו' עוד מעט אחרת ואין לומר דמאי דנקט כו' למבוארים לדבריו דתנאו קיים אם כתב בפי' הדירה פה דמשק כו' כי כן נראה לשון הרב סוב כתבתי בתשו' אחרת הפך מזה היה כתיב בסיף התשו' תוכתו'בזמנו בתאי ירחו ז"ש ואין לו' דמאי דנקט כו' האי אדלעיל לדבריו הראשוני' דאיה מכרי' דתנאו קיים והא"ן עתה להרב מהריט"ץ חזר ביה בת' אחרת ודיחה דאיתו מירושה שהוא דבר שבממון הנה דעתו ז"ל דאפי' התנה בפי' הדירה פה דמשק יכול לכופה דהוי מתנה עמ"ש בתורה ותנאו בטל ונ"ל לירו' דומרי' תנאו קיים לירושה שאני דהוי דבר שבממון ונראה דלדעת מהריט"ץ בתשו' אח' דס' ה' הוא כדעת מהרמ"ג דהמתנה בפי' דלא יוציאנה לא"י לא מיקרי מתנה

מתנה עמ"ש בתו' ותנאו קיים כיון למתנה קודם נישואין וכ"ש לתהרמ"ג יודה בנדון מהרי"ט דלהתנאי היה בכולל לדור כה נפה או פה דמשק דבא"י הרי דלא מיקרי זה מתנה עמ"ש בתורה יען דהנאי הוא בכולל ומיגו דזיילא שלא יוציאנה לשאר ארצות דבה"ל אל נמי לא"י וירושלים וכמ"ש המבי"ט ח"א סי' לק"ט יע"ש ׃

אך שמ"ש בתשו' אחרת להיפך מזה דאם החנה לדור בח"ל והוי התנאי בכי' בח"ל דיכול לכופה לא"י מטעם דאינו יכול להתנות לעקור את האיסור אפי' שהוא מד"ס כמ"ש שם הרב, א"כ עליג להרי' מהרמ"ג להשתא ומה בהתנה הדירה בח"ל הוי מתנה עמ"ש בתורה אכי' להוי בכולל כ"ש בהתנה בכי' דלא יוציאנה לא"י כנדון מהרמ"ג להוי ולאי מתנה עמ"ש בתורה ותנאו בטל ׃

והנה תשו' הלזו שכתב מהריט"ץ להיפך דאם התנה בפי' לדור בח"ל דיכול להוציאה לא"י מטעם דאינו יכול לעקור האיסור היא מוצ'את שם בסי' זכ"ר על מה שנשאל במי שנשא אשה בארץ מצרים והתנה שלא יוציאנה מהחוס מצרים השיב וז"ל כלל העולה דהאונן זה פטור מהשבועה דלא עלה על דעתו לשלול לא"י דהכל מעלין לא"י ובודאי דלא התנה שלא יעשה מצוה כו' יע"ש והיינו דס"ל למהריט"ץ דהתנאי שידור פה מצרים אינו בא לשלול שלא יוציאנה מא"י והיינו מטעם שכתב הרב דא"י להתנות לעקור האיסור אלא דאפי' נשבע ולדידיה דס"ל דהוי מצות ישיבת א"י מד"ס כמ"ש בסי' ה', א"כ היה צ"ל דשבו' חלה כיון דהוי מד"ס, לזה הוכרח ליתר דאדעה' דרכי לא נשבע, ואה"נ דלדעתו ז"ל דאם לא נשבע אלא דהיה התנאי בפי' לדור בארץ מצרים ולא לצאת לא"י היה התנאי בטל דאינו יכול להתנות לעקור האיסור כמ"ש בסי' ה'

אלא דקשה ע"ז שהרי סיים שם מהריט"ץ ז"ל בסי' זכ"ר בסוף התשו' וכתב דאפי' אם היתה בא"י והתנה דיוציאנה בחבהי דאינו יכו' להוציאה דל"ת שבועה לבטל את המצוה עכ"ל, והרי כיון דהוא ז"ל ס"ל בסי' ה' דהוי מד"ס הרי קי"ל דשבועה חלה אם לא שנאמר דס"ל למהריט"ץ כס' הרב הלבוש ודעימיה דס"ל דשבועה חלה במילי דרבנן לאיסורא בשב ואל תעשה וכנדון שנשבע שלא יוציאנה מח"ל לא"י אבל כשנשבע שיוציאנה מא"י לח"ל בקום ועשה ודאי דהוי ביטול מצוה בקום עשה כל כה"ג אין שבועה חלה ואפי' דהוי מד"ס ׃

ומאחר עלות כ"ו עט' המדב'רה הנה מקום אתי' להשיב ע"ד הרב יד אהרן בא"הע סי' ע"ה הוא כ"ג שהביא תשו' הריט"ץ דסי' ה' שכתב דהיכא דהתנה בפי' לדור פה דמשק דא"י להוציא' אפי' לא"י, ואתה ע"ד דהוא היפך ממ"ש בסי' זכ"ר על מה שהתנה שלא יוציאנה ממצרים כתב הוא ז"ל דאם התנה כן לא התנה לשלול לא"י כו' יע"ש ׃ ואחרי המ"ר לא ידעתי מאי ק"ל שהרי הרב מהריט"ץ בעצמו שם בסי' ה' וזכ"ר עשה לתשו' זאת דסי' רכ"ו שכתב בכי' דבתשו' אחרת כתב להיכרוני דאי ליעל תשי' זו היתה כונתו שכתב בה להפך ואת אי לגבי דידיה לא כיון להשו' זו ומטעם שכתב בסי' ה' דלא הל התנאי לעקור האיסור ושם כתב מטעם דלא נתכוון לשלול א"י, אם דכל לגבי דידי נר' דכולא שוים לטובה וכדפי' מ"ת אפי' לגבי דידיה דתשו' זו היא אחרת ואינה אותה שרמז הרב עכ"פ מבואר יוצא דבדין זה עצמו שכתב דאם התנה בפי' לדור פה דמשק דאינו יכול להוציאה לא"י כבר נרגש מהריט"ץ דבתשו' אחרת כתב להיפך דאפי' התנה בפי' בח"ל יכול להוציאה לא"י ויהיה חשו'ו לסימן זכ"ר באותה תשו' שזכר הרב, ומה דהוצרך לתת טעם דהתנה לעקור האיסור אינו שכ"כ באותה תשו' אלא לכאן בסי' ה' כדי לאמת הראיה לירושה הוצרך לחלק בהכי, וא"כ אין כאן קושיא ע"ד מהריט"ץ

גם מ"ש ויש לחלק קצת כו' איני רואה מקום לחלק ביניהם אחר דמהריט"ץ גופיה מעיד על עצמו דכתב להיפך מה מקום לחלק באופן דדברי הרב יד אהרן אלו צ"ע, ושוב אחר כמה ימים ושניכה הראני בני הגדול הא'השלם והכולל הנרהס רחימאי נר"ו מ"ש בתשו' ב"ק משה להרב מהרמ"ג סי' ח' וסי' ט' יע"ש ׃

ומ"מ נלק"ד לחלק ע"ד ראיה שהביא מהרי"ט"ץ מירושה דאוריית' למתנה לעקור ד"ת דתשו' למתנה קודם נשואין להוי קודם דהל חיוב הירושה משא"כ במצות ישיבת א"י דהחיוב כבר מוטל על שניהם ובשעה דמתנה כבר הם מחוייבים לכן אין יכול להתנות לעקור האיסור

אמנם ק"ל ע"ד מוהריט"ץ במ"ש בפשיטות וז"ל מכ"ש וק"ו במצות עליית ליתו' דאינה מן התו' לבודאי אין אחר התנאי כלום יע"ש, דהרי לס' הרמב"ן בס"המ ורבים שעמו ס"ל דהוי מ"ע מד"ת ואיך כתב דהוי מצוה שאינה מן התו' ולאמיה הו"ל להזכיר לדבר זה במחלוקת הוא שנוי ונר' ליישב לדעת הרב דכיון דנ"ד היה היה לדר בגכא והיה רוצה להעלותה לירו' בזה הוא לכתב דלא הוי מצוה מד"ה אפי' לס' הרמב"ן דכיון דכל עיקר חיוב מ"ע הוא מדכתי' וירשתם כו' וישבתם בה והרי גם בגפא וכאר א"י דיושב ודר בה מקיים המ"ע וא"כ לזכא מ"ע מד"ה פרטית לעלות מא"י לירו' כ"א מצד מעלה וקדושה דיש לירו' למקו' מכל הארצות ומש"ה כתב דאינה מצוה מד"ה והוא ברור

וראיתי בתשו' לאהל קדו' והובא בס' אבק רוכים סי' י"ל דס"ז דנשאל במי שנדר לעלות לא"י ואשתו אינה רוצה הסי' וכבר הזכיר למעניתו הרב כמוהר"ם ליון כו' (עיין בס' לב שלמה בא"הע סי' ל"ד) וכתב שם וז"ל דלשהשבועה היא שלא להוציאה מעירה לעיר אחרת בע"כ בהא הוא דאמרי הני רבוותא דאין ההוצאה לא"י נכנס בכלל ההוצאה ולעד"ן דעיצתא אית להו משו' דהוא אינו הכופה אותה לעלות ר"ל להוציאה מעירה בע"כ לעלות לא"י אלא ב"ד הם הכופין אותה לעלות עמו כו' כופין אותה ב"ד ולא הבעל כו' יע"ש והדבר ק' שדברי הרב בטעם הלזה הם לדברי המבי"ט בסי' לק"ט שנשאל על נדון זה והשיב בתחילה דהנאם שלא להוציאה מעירו אינו נכנס א"י ואף אם היינו אומרי' שכלול א"י ותלה השבועה לא מהני כ"ז שלא חכסיד כתובתה. וע"ז כתב דכופין דאני בנדייתא לב"ד קאי ולא הבעל יע"ש והו"ל להביא דברי המבי"ט אלו כיון דאחד מרבוותא אשר דבר בענין זה הוא הרא"ש והרב המבי"ט ז"ל והוא נתן טעם לדבר כדברים האלה. ועוד דנעלם מתנו מ"ש הרב נחיבות משפט דרמ"ד צ"ג דסדא ניה נרגא בטעם המבי"ט וכתב וז"ל ודבריו צ"ע דאפי' אם ח"ל דב"ד כופין צ"ו היינו דהאיש הוגע לא לעלות עמו וכיון שנשבע ואינו יכול לתובעה צ"ו מאי דהעייי' דב"ד לכופה יע"ש

וחוץ מזאת אני תמיה ע"ד הרב אחד קדוש בתשו' ולא דאחר שהשיב בתחי' דברין כתב וז"ל ומ"מ והו לוקא היכא דהשבועה היא שלא להוציאה מעירו לעיר אחרת בע"כ הוא דאמרינן דאין ההוצאה

שהוציאה לארץ ישראל נכנס בכלל. וכיון דאינו נכנס בכלל חיוב דנתחייב בעלה בשבועה זו להוציאה לא"י ואם מוציאה בע"כ לא מקרי עובר על השבועה מה מקו' לתיהב טעמא משום דב"ד כופין לה. ולא הבעל ואי משום דתנא שלא בכתובה חודה להלוך עמו לא מקרי מוציאה בע"כ אלא מרצונה כו' יעו"ש שדברים אלו אינן מובנים בטעמם במ"ש דאין חיוב זה דנתחייב שלא להוציאה נכנס א"י בכלל החיוב ואם המבי"ט נתקשה זה הוא למה שביאר וכתב ואף אם היינו אומרי' דהכונ' היתה גם לא"י ויהיה התנאי חל בכולל דבר המותר כו' הפ"ה לא יועיל לה התנאי זה כ"א לענין שלא תפסיד כתו' דבלא תנאי זה היתה מפסדת כו' וע"ז כתב המבי"ט דבין כך ובין כך כופין קודם כו' אלא דחילוק דאם יהיה התנאי מועיל הוא לגבי הבעל ולא לגבי ב"ד יעו"ש הרי לטעם זה שכתב המבי"ט דהב"ד הם הכופין ולא הבעל דלא מועיל התנאי אלא לגבי בעל זהו כמאן אומרים דכולל בתנאו גם דלא יוציאנה מא"י אבל כשהתנאי הוא לעיר אחרת ולא נכלל א"י אף דכופין ב"ד וגם הוא כופה אותה ומפסדת כתו' היינו דסיים המבי"ט וז"ל והכא דהתנה כופין אותה ב"ד ואם אינה שומעת לא תצא בכתובתה מפני התנאי דהתנאי אינו מועי' לה אלא לבעלה דאינו יכול לכופה לא לגבי ב"ד ואם לא תשמע תהיה עוברת ע"ד הכמים עכ"ל ונראה להגיה בלשון המבי"ט וז"ל ואם אינה שומעת לו בזיון דקאי לבעל או לב"ד וז"ל להם תצא בכתובתה דלא אמרי' בכה"ג תצא שלא בכתו' וכדמפ' ואזיל משום דהתנאי אינו מועיל כ"א לגבי הבעל דאינו יכול לכופה ולהוציאה בלי כתובה וירויח הבעל לא לגבי ב"ד ואם לא נשמע תהיה עוברת ע"ד הכמים ולא להפסיד כתו' והיינו דהרב המבי"ט בא לאכוקי מס' הרדב"ז בח"ג סי' ת"י דאם התנה שלא יוציאנה מאמה ואחיה השבועה חלה ואו דיכול לקיים שבועתו דיגרשנה ויתן כתובה ויעלה לא"י וכיון שכן דשבועה במקומה עומדת וע"י התנאי נסתלק ממנה דין דהכל מעלין לא"י יעו"ש הרי דכל דהתנאי הוי בכולל וחל אפי' שלא להוציאה לא"י או ליכא דינא דמתני' דהכל מעלין ולא לב"ד שכופין כמ"ש המבי"ט ז"ל ׃

ואולם לעיקר קו' הרב נתיבות משפט ע"ד המבי"ט דמאי ריהטייהו דב"ד הכא נראה ליישב דכיון דנתנאי דהתנה שלא יוציאנה לא"י הרי הוא מועיל לה עכ"פ דאינו יכול לכופה ולא להפסיד כתובתה אם כן ליכא בין האשה והבעל שום טענה ביניהם לא לענין דררא דממונא ולא לענין לכופה שילך עמו נשאר עלין דהבעל הוא הולך לא"י והוא בא"ל לכן משום דקיים גרושין מוטל לב"ד לכופה שילך אחרי בעלה כדי שלא יבואו לידי גרושין וגם שיקיים האשה מצות ישיבת א"י שאם לכל אדם אין כופין דאפשר דיהיה להם טענה משום מזונות וביוצא באשה ליכא שום טענה וכמו שביאר כל זה המבי"ט ׃ ואם כן כיון דכפיית הב"ד לאשה לאו לענין דררא דממו' שיש בין האשה ובעלה היא כ"א בדבר הנוגע לדין הוי דלא יבואו לידי גרושין לגדול השלום ומצות ישי' א"י בהא ודאי ב"ד כופין לאשה לקיים המצוה ואף דהבעל התנה ואינו מדבר לה כלל הב"ד כופין משום ישיבת א"י ואם כן לא ידעתי מאי ק"ל להרב נתי' משפט אחר דלדבר המבי"ט ביאר דבריו בא"הט דעיקר כפיית הב"ד הוי מג' טעמים אלו דקיים גרושין ומצות ישי' א"י דהוא דבר הנוגע בין האשה ובין המקום ולא בא כפיית הב"ד משיכת הבעל כלל

ואף שיהיה למאי דאתאן עלה הנה מבואר דדבר זה במחלוקת הוא שנוי בין הרמב"ן והרמב"ם דלהרמב"ן ישיבת א"י היא מ"ע מד"ת ולהרמב"ם דלא מנאה בענין המצות היא מד"ס אלא דאני תמיה להרמב"ם ועי' דס"ל דהוי מד"ס מה יענו לברייתא דספרי ס' ראה ע"פ כי ירשת ה"ז כו' שהביאה הרמב"ן שם בס"המ דקתני וז"ל מעשה בריב"ב כו' דהיו יוצאים לח"ל והגיעו לפלטיה וזכרו לא"י זקפו עיניהם וזלגו דמעותיהם וקרעו בגדיהם וקראו המקרא הזה וירשתם אותם וישבתם בארצם וחזרו ובאו למקומם אמרו ישי' ארץ ישראל שקולה ככל המצות שבתורה יעו"ש ׃ הנה מבואר דישיבת ארץ ישראל היא מ"ע גמורה מד"ת ואדרב' היא שקולה כנגד כל המצות של תורה דזה מורה להדיא דהיא מ"ע מד"ת וכונראה. ומצי' הרב ספרי לבני רב דר"י עטא דנתן שם טעם למה דהותר לצאת לח"ת משום דמצות ת"ת הוי גדולה וכדתנן בפיאה. וה"ת כנגד כולם יעו"ש

וזה ראיתי להרב מגי' האחר בלא"ו ע"ב דילא לישע להלין בעד הרמב"ם וכתב וז"ל ונראה לומר למה דלא מנאה הרב הוא לפי דמצות ירושת הארץ וישיבתה לא נהגה רק בימי משה ויהושע ודוד אחר דגלו מעל אדמתם אין מצוה זו נוהגת לדורות על בא המשיח כו' יעו"ש ׃ ולענ"ד דאין זה ישוב לדברי הרמב"ם דאם אינה מצוה כ"א בזמן הבית ולא בזמן הזה הרי יש כמה מצות כיוצא בזה הנוהגות בזמן הבית ולא בגלות ואפי' הכי מנה אותם הרמב"ם ז"ל במנין המצות ואין זה ענין למצות הנהוגות לפי שעה ולא לדורות שכתב בשו"ג' דהכא שאני דהיא נוהגת גם כן לדורות ואם כן לא יבצר גם לדעת הרמב"ם דיהיה ישיבת א"י מ"ע אלא דאינה נוהגת כ"א בזמן הבית ׃

גם ראיתי מה שלמה שם הרב לראית הרמב"ן מהספרי וז"ל נראה לומר דעל שלא היה בידם לקיים מקרא זה לפי שהיה הבית חרב היו בוכים והראי' הוא דקרעו בגדיהם דנר' דעל החרבן היו מתאבלים יעו"ש ומלבד דיש לעמוד ע"ד כמ"ש לקמן בסימן מ"ט בס"ד זאת ועוד דאכתי לפי דעתו הוי מ"ע מד"ת כמ"ש בספרי שקולה כנגד כל המצות והי"ל להרמב"ם למנות' למ"ע מד"ת וכאמור ואם כן לא הוי המצוה מד"ס כ"א מ"ע גמורה מד"ת ככל מצות שבתורה כס' הרמב"ן ז"ל ודעימיה באופן דהכי קי"ל דישי' א"י היא מ"ע מד"ת והנשבע לבעל מצוה זו לא חלה השבועה וכ"ש המתנה לבעלה דלא חל התנאי כמו שנתבאר לענ"ד

סימן מט

שאלה במאי דקי"ל דישיבת ארץ ישר' היא מ"ע מד"ת כס' הפוסקים דס"ל הא מצוה זו נוהגת גם בזה"ז לדעת כולם או לא ׃

תשובה הנה הרמב"ן שם בס"המ כתב דמצוה זו נוהגת גם בזה"ז והביא מהספר דס' ראה מעובדא דריב"ב ור"מ ור"ש כו' דיצאו לח"ל בו' וזכרו לא"י זקפו עיניהם וזלגו דמעותיהם וקרעו בגדיהם וקראו מקרא זה וירשתם אותם כו' וחזרו למקומ' ואמרו ישי' א"י שקו' ככל מצות שבתו' עכ"ל והיינו דריב"ב ור"מ ור' חרש ודעי' היו אחר החורבן כמ"ש רבינו המאירי בס' בית אבות בהקדמתו די"ד ע"א בדורות התנאים דהיו אחר החרבן ועכ"ז נצטערו הרבה ע"ל

שבכו וקרעו בגדיהם בזוכרם ישו' א"י על שמכה זה דרה"ג מקרא זה וישלחם אותם כו' והורו למקומם ואמרו ישו' א"י שקולה ככל המצות שבתורה לפ"מ דאפי' אחר החו' איכא מ"ע לישו' א"י וכן מהכא מעובדי' דהרינא דמייתי שם בספרי סמוך ונראה וא"ל מעשה בר"א בן שמוע ור"י הסנדלר דהיו הולכים לנציבין אצל ריב"ב ללמוד ממנו והגיעו לצידן וזכרו לא"י זלגו דמעותיהם וקרעו בגדיהם וקראו מקר' וירשתם כו' וחזרו למקומם אמרו שקולה ישיבת א"י ככל המצות שבתורה עכ"ל, והרי ר"א ן' שמוע ור"י הסנדלר היה אחר החו' כמבואר שם בדברי ר' המאירי ז"ל וגם הרב מגילת אסתר שם הודה למעשה זה היה אחר החו' אלא דמ"מ אחר שדא ביה נרגא ע"ד הרמב"ן אלו דאין ראיה מהספרי הלזה דמה שבכו וקרעו בגדיהם לא היה מפום ישיבת ארץ ישראל אלא משום דלא היה בידם לקיים המקרא הזה ומשום חורבן הבית הוא דבכו והראיה ממה שקרעו בגדיהם דנר' דעל החו' היו מתאבלים דאם מצוה זו היא נוהגת אחר החו' למה בכו וקרעו והלא גם עתה היו יכולים לקיימה לכך נאמר בודאי דמצוה זו אינה נוהגת אחר החורבן יע"ש

ואחרי המ"ך כמה תמוהים דבריו דמלבד דל' הספרי בהני ב' עובדי דקאמר להדיא הורו למקו' כו' וכמו שתמה הרב עין זוכר מע' יו"ד אות ה' יע"ש, זאת ועוד דאף לי' הספרי דהעתיק הרמב"ן בס"המ הנה מבואר דקאמר שהיו יוצאין לח"ל כו' וזכרו לא"י דנראה דכל הזכרון הזה היה משום א"י ולא משום החורבן וגם מ"ש וקראו מ"ע וירשתם וישבתם בה דזה מורה על ישו' א"י גם מ"ש דישו' א"י שקו' ככל המצו' שבתו' ואפשר אחר החורבן ליכא מצו' בישו' א"י מה להם להצטער על מצוה זו טפי משאר מצות דיש בזמן הבית ובחורבן נתבטלו דמ"ש מכל זה דלא היה הצער שלהם כ"א דוקא על מצות ישו' א"י ולא נחשב דעתם כ"א עד שחזרו למקום כאמור בספרי

אלא דמלבד אחר יש לעמוד ע"ד הרמב"ם והרב מגילת אסתר והרב ע"ז דנקטו בפשיטות דעובדא דספרי בין דריב"ב בין דר"א ן' שמוע כו' דהלכו לנציבים אצל ריב"ב היו אחר החורבן דהרי מבואר בקידושין ד"י וכבר שלח יוחנן ן' בג בג אצל ריב"ב כו' והרי ן' בג בג היה קודם החורבן דהיה בימי הלל ולא ראה החורבן כמ"ש הרמב"ם בהקד' לס' זרעים כ"ל יע"ש ושם כתב הרמב"ם דריב"ב היה עמהם יע"ש, וה"ד הרב ס' יוחסין וכ"כ רבי' המאירי בס' בית אבות די"ל ע"א יע"ש וא"כ ריב"ב היה בזמן הבית והכי נר' מסוגיא דפסחים ד"ג בעו' דההוא ארמאה דהוי סליק אכיל ק"פ בירוס' דשלחו ליה לריב"ב שלום לך ריב"ב דאת בנציבים ומצודתך פרוס' בירושלים הרי לך להדיא דכשהיה ריב"ב בנציבים היה בזה"ב וכ"כ התוס' שם והביאו ראיה מהספרי דנציבים היה ח"ל וא"כ כשיצא ריב"ב ולעיוניה מא"י לח"ל וחזר בו היה קודם דנתיישב בנציבים וכמ"ש הרב סדרי דבי רב דר"י ע"א יע"ש, ואם כשהוה בנציבים עדיין היה הבהמ"ק קיים כ"ש כשהיה בא"י דהיה קודם לזה דודאי היה הבית קיים א"כ ק' להרמב"ן והרב מג"א והרב עין זוכר דכתבו דהני עובדי היו אחר החורבן דמלבד מה שק' דבמעשה דר"א ן' שמוע ור"י שהלכו לנציבים אצל ריב"ב אין הכרע לומר דהיה אחר החורבן דהרי מצינו דבהיותו ריב"ב בנציבים היה הבית קיים וכ"ש במעשה דריב"ב בעצמו דיצא לח"ל וחזר לא"י דהיינו קודם זה וכמ"ש הרב ס' דבי רב דודאי היה בזמן הבית וא"כ אין מזה ראיה כלל דאיכא מצות ישו' א"י גם אחר החורבן.

ועלה לע"ל ליישב ולנו' דמ"ל להרמב"ן דריב"ב לא היה בזמן הבית כ"א אחר החו' ומה שמצינו דשלח ליה בין בג בג לריב"ב לנציבים שהוא היה בזמן הלל ולא ראה החו' כמ"ש הרמב"ם ז"ל י"ל דהרמב"ן פליג ע"ז וס"ל דתרוייהו היו אחר החו' וכמו שראיתי שם בס' יוחסין דקיים ע"ד הרמב"ם אלו וכתב ואני לא ידעתי וכתב הרב ס' הדורות מע' ב"א דפ"ה ע"ז וז"ל ונראה דא"א שהיה ן' בג בג דבימי הלל שהרי הולך עם ר' כפיים בזמן ר"א ור"י אחר החורבן יע"ש ועם דהיה נראה ליישב דאין זה הכרח לדעת המאירי שהוא ז"ל כתב דהיה בחבורת הלל ושמאי ן' בג בג ור' עכיים דאפשר דהאריך ימים גם לאחר החורבן ונחלק עם ר"א ור"י אלא דע"ד ר' המאירי קשה דמנה לריב"ב בדור ב' וג' לאחר החורבן שכתב שבימיהם היה ריב"ב יע"ש אם לא בנאמר גם לזה דכונתו לומר בימיהם היה ריב"ב ר"ל דהאריך ימים עד שהיה בימיהם לדור ב' אחר החורבן ומה שלא מנאו בדור הלל ושמאי ון' בג בג ור' כפיים י"ל דכבר מנה רבי' המאירי שם לבני בתירא דהיו עליהם ונתכוון גם לריב"ב דהוא ג"כ מבני בתירא זה י"ל לדעת המאירי והרמב"ם אך הרמב"ן ס"ל דן' בג בג היה אחר החורבן וריב"ב גם אחר החורבן עם ר' כפיים וכהכרעת הרב סדר הדורות, וגם מהא דפסחים ד"ג דנראה דהיה ק"כ כשהיה ריב"ב בנציבים י"ל דאף דהיה אחר החורבן היו מקריבין ק"פ דמקריבין בין שאין בית וכמ"ש הרב שאלת יעבץ ח"א סי' פ"ט יע"ש ועיין מ"ש הרב עצמו בס' להם שמים בפי"הת פ"ג דכיאה מ"י דט"ז ע"ב וצ"ע

אלא דק' ע"ז דמלבד דכמו זה נתקב סברא זו וכבר השיב ע"ד הרי שאלת יעבץ אלו הרב חיד"א בס' עין זוכר מע' יו"ד יע"ש. זאת ועוד דפגון דא דנדון הש"ס דכל שנה היה עולה זה כמה שנים לירו' וגם התוס' שהקשו שם דריב"ב אמאי לא עלה ומה שהי' יע"ש מזה מתבאר דהיה בזמן הבית דהיה בפירסום גדול ואין זה כ"א דוקא בזמן הבי' כי כן הורה הקו' למקומה לס' הרמב"ן ולעיניה דליכא ראיה מהספרי דהני עו' היו אחר החו' די"ל דהיה בזמן הבית ובהא ודאי איכא מצות ישו' א"י והיותר תימא להרב מגילת אסתר דרצה לדחות ראית הרמב"ן וליישב דעת הרמב"ם דלא מנה מ"ע הלזו משו' דאינה נוהגת כ"א בזמן הבית והיה לו להסתייע לסברתו מדברי הס' בהני ב' עו' כריב"ב דע"כ צ"ל דהיו בזמן הבית דוקא שהרי הרמב"ם גופיה בהקד' לס' זרעים שם בכ"ל כתב דריב"ב היה בזמן הבית ולא ראה החו' וא"כ צ"ל דלדברי הספרי הסבו"הב דוק' דהרי ריב"ב לא ראה החור' ומש לו להרמב"א לאחו' בדברי הספרי אחר דיש לו חיימרוח לכי דעתו וס' דהרמב"ם לא מנה מ"ע זו משו' דאינה נוהגת כ"א בכני הבית וריב"ב היה ג"כ בזמן הבית וא"כ אין ראיה מהספרי כלל

אלא דכל לנבי דידן מלבד דאין זה נכון ליישב נהכי ס' הרמב"ם דלפי"א היה מצות ישו' א"י נוהגת דוקא בפני הבית עב"ז הי"ל להרמב"ם למנותה ככל שאר המצות הנהוגות בזמן הבית וכמ"ל בסי' הקו' זאת ועוד דהרי התנאים דהיו עם ריב"ב במעשה הראשון דהני שם בס' מעשה בריב"ב ור"מ ון' ח"ס ור"א כו' והרי ר"מ ן' ח"ס היה בדור ד' אחר החו' בדו' רשב"י ורשב"ג כמ"ש ר' המאירי בס' בית אבות די"ל ע"ב גם ר"א ן' אחי ר' יהושע היה בזמן ר"ג ור' שהיו בדור ג' אחר החו' כמ"ש הרמב"ם שם בהקד' לס"ז ור' המאירי שם והיו ג"כ בדור ר"ג שהוא היה בדור ג' אחר החו' כמ"ש הרמב"ם שם לדורי המאירי שם יע"ש

בדור א' יע"ש) ול' יונתן נמי היה בתבורה הל"אחר החו' כמ"ש הרמב"ם שם ור' המאירי שם די"ד ע"ג, וכ"נ במעשה הנ' דתני שם בספרי דר"א ן' שמוע ור"י הסנדלר שהיו הולכים לנציבים אצל ריב"ב ללמוד ממנו הו'כו' הרי ר"א ן' שמוע ור"י הסנדלר היו אחר החו' כחבור הנ' כמ"ש הרמב"ם ור' המאירי שם

ואי"ב ספיר מייתי הרמב"ן דהיה מהני ג'עובדי דתרוייהו היו אחר החו' וש"מ דהיכא מצות ישי' א"י גם בזה"ז הגם דמצינו דריב"ב היה בזמן הבית י"ל דהאריך ימים עד זמן הני תנאי דהיו אחר החו' ויותר מזה עד זמן רב ושמואל כמ"ש בס' יוחסין בד"ה בני בתירא ע"ש והוא תימה להרמב"ם שכתב שם דריב"ב לא ראה החו' והוא פלא וסו"ר בס' יוחסין בד"ה ואחר שהשלמתי כו' מ"ש בזה יע"ש וא"כ אפי' אם נאמר דמעשה דריב"ב עם הני תנאי לא היו כולם בזמן אחד אלא דהברייתא השמיענו מה דאירע להם לכל אחד ואחד מאלו כל אחד בפני עצמו ובזמנו, ויתכן לעו' דריב"ב היה בזמן הבית מ"מ תמה שמצינו לשאר תנאים דנזכרו שם דהיו אחר החו' תו לא צריכנא לדחוקי לאוקמי לעו' דריב"ב שהיה בפני עצמו דספיר מתיקם המעשה דהיו כולם בפרק אחד ואחר החו' וספיר מייתי הרמב"ן ראיה ממעשה שאירע לתנאים ואפי' מריב"ב וזה ראיתי להרב ס' הלגרות מער' חי"ת דק"ב ע"ב שהביא מאמר הספרי הנזה לריב"ב ור"מ ן' חרש כו' ומ"ש בס' יוחסין ד"ל וז"ל והפי' הנ"ל בזה דאלו לא היה ביחד אלא דכל אחד מאלו יצא לח"ל ריב"ב לבבל לנציבים ור"מ ן' חרש לרומי ור"ח ן' אחי ר"י לגולה כו' יע"ש

ולכאורה ק' דמי הכריחו לו' כן דלא היו כולם ביחד בזמן אחד יגייאתם אחר דכבר ביאר הוא עצמו דריב"ב האריך ימים והיה בזמן התנאים הללו ואם נאמר דק"ל להרב ס' יוחסין דכיון דריב"ב היה בנציבים בזמן הבית והאריך שם זמן הרבה עד זמן הני תנאי ר"א ן' שמוע ור"י הסנדלר דהיה אחר החורבן ואכ חזר לא"י בזמן החורבן בזמן ר"מ ב"ח ור"ח ור"י איך יתכן להיות בנציבים קודם החו' ואח"כ לזה נה ליטב דעובדא דריב"ב היה בזמן הבית קודם שהיתה ישיבתו בנציבים שיצא מא"י לח"ל וחזר לא"י ושוב אחר זמן יצא מא"י לגמרי והלך ונתיישב בנציבים כמ"ש הרב ספרי דבי רב ועדיין היה הבית קיים בעובדי דההוא ארמאה דפסחים וא"כ צ"ל דאותו מעשה דריב"ב לא היה בזמן אחד עם הני תלת תנאי אחריני דנזכרו עמו והיה בזמן הבית כאמור וא"כ צ"ל דהרמב"ן כסברי' דהיה מהספרי לענין דאיכא מצוה בישי' א"י גם בזה"ז אלו מריב"ב מייתי כ"א מהנך ג' תנאי וכמו שנילדנו, או אפש"ל לדעת הרמב"ן דהך עובדא היה בזמן אחד אחר החו' שעלה מנציבים לא"י אחר שכבר הלכו הללו ר"א ור"י הסנדלר ושוב כשעלו לא"י יצא עם הני תלת תנאי ר"מ ב"ח ור"ח ור"י וחזר לא"י או לאידך גיסא דאחר החו' עלה מנציבים לא"י ויצא עם הני תלת תנאי וחזר לא"י ושוב חזר פעם ב' לצאת לח"ל לנציבים

ומ"מ עדיין לא איפרק מחו' בדברי הרב ס' יוחסין דאם כל הכריחו לפ' מאמר הס' דעובדא דריב"ב לא היה עם הני תלת תנאי בזמן אחד משו' דהני תנאי היו אחר החו' וריב"ב כבר היה בנציבין מזמן הבית א"כ מאי האי דכתב דכל אחד מאלו יצאו לח"ל ריב"ב לנציבים ור"מ ברומי ור"ח לגולה דאין דברים אלו מוכרחים לפי' שלא היו כולם בפרק אחד דאעיקרא עזובא ביניאתם דהתנאים, אלו לח"ל לא היה יגיאתם

לגמרי כ"א כיון דהגיעו לפלטיה זכרו א"י והזרו למקו' כמ"ש בס' שם וא"כ יכול להיות יציאתם וחזרתם ביחד ואם הא"כ יצאו כל אחד ואחד מאלו לח"ל ביחד או בפרטות זה לא נאמר בספרי להדי' וגם אין הכרח אם היה בזמן אחד או כל אחד ואחד בפני עצמו דיש צדדים לכאן ולכאן כמו שנתבאר ועיין בס' לחם שמים במס' פיאה פ"ג מ"ו דט"ז ע"ב יע"ש

ומן האמור יש להשי' יצ"ד הרב פחד יצחק בחי' לקידושין לדל"א דכ"ה ע"א דהביא הך עו' דספרי דר"א ן' שמוע כו' דהיו הולכין לנציבים אצל ר'ב"ב ללמוד תו' וחזרו והק' דהרי אמרי' בכ"ק דיצ"ו דללמוד תו' ולישא אשה שרי כו' וחי' דהספרי איירי בזמן הבית, יע"ש ודבריו תמוהים דמלבד דלא זכר לדברי הרמב"ן והרב מג"א דכי' הספרי דהיה אחר החור'הנה מוזאת דאיך יתכן דר"א ן' שמוע ור"י הסנדלר היו בזמן הבית ולכמו שביארנו לעי' ומריב"ב דהיה בזמן הבית בנציבים אין ראיה ככל האמור לעי' ואיך נעלם ממנו כל זה ולעיקר הקו' דללמוד תו' מותר לצאת כמ"ש בע"ו ק"ג וק"ל כר"י האם דק ז'ד דכי'דמוצ'ללמו' כבר הרגיש הרב יעיר אזן שם והב"ז תימה דלא זכר דבריו, ולעד"ן לתרץ דר"א ן' שמוע הוה ס"ל כר"י דהתם דמחלק היכא דמוצא ממי ללמוד דלא יצא ואף דאנן לא קי"ל הכי יתכן דר"א ור"י הסנדלר ס"ל כוותיה וכיון דהיו מוצאין בא"י רב ללמוד ממנו הזרו ולא יצאו אלא דהוא דוחק לאוקמי להני תנאי כרבי יהודה דלא קי"ל כוותיה, לכן הנכון הנר'לע"ל לומר בזה הוא דהא"ן דאם יהיה בתחילת למודו ולא מצא ממי ללמוד לר"י ור' יוסי אפי' מוצא בא"י ורוצה ללמוד מרב שבח"ל יוצא וכדמפרש טעמא משום דלאו מכל אדםזוכה ללמוד, אבל בשכבר זכה לכתר תורה כראוי ורוצה ללמוד עוד הלכות מרובות בהא אפי' רבי יוסי מודה דלא יצא. וא"כ ענין הספרי דר"א ן' שמוע ור"י הסנדלר תרוייהו כבר היו גדולים בתורה אלא דרצה לצאת לח"ל כדי ללמוד עוד מריב"ב לפי שהיה זקן מופלג וכמו שנתבאר ובכה"ג לא הותר לצאת ומאי דמייתי שם ראיה מהמכילתא אין ראיה כלל דהספרי דרש קרא לענין מצות ישיבת א"י אחר ירוש' וישיבה וחזקה שכבר החזיקו בה אבותינו וקדושת א"י, וע"ק ממה שהכריע דהיה בזמן הבית דריב"ב היה בנציבים והרי ריב"ב היה בא"י ויצא לח"ל כבר'מעיבד' דספרי שם וע"כ צ"ל כמש"ל, גם מה שהשי' למה שהי'חכמי הדור דמ"ש דמותר לצאת הוא אם ירצה ולחז דבריהם יע"ש, הרואה יראה דליכא דהיה כלל דמ"ש דלת"ת ולישא אשה מותר היינו משום דת"ת כנגד כולם ולישא אשה נמי היינו משום דלא תהו בראה וכמ"ש התוס'שם בע"ו, ומה גם דעיקר ישוב א"י הוא הנשואין שהוא מישוב הארץ לפרות ולרבות

ואיך שיהיה הנה נתבאר דראית הרמב"ן הלזו מהספרי דמצות ישיבת א"י איכא בזמן הזה היא ראיה אלימתא ומה שדחה הרב מגילת אסתר לראיה זו כבר ביארנו דל"ת ואדרבא דבריו תמוהים כמו שביארנו

עוד ראיתי להרב מג"א שם שכתב וז"ל דאדרבי' נלמוהו כפי מ"ש בסו'כתו' דקי"א שלא למרוד באומות ללכת לכבוש את הארץ בחוזקה והוכיחו מקרא דהשבעתי אתכם בנות ירוש' ודרשו בו שלא יעלו ישראל בחומה יע"ש. נאחרי הישר לא ידעתי מה ראיה מייתי מהא דלא יעלו ישראל בחומה דהרי פרש"י וז"ל בחומה שם יחד ביד חזקה, וא"כ

וה״נ למצות ישיבת א״י איכא גם בזה״ז. אבל לעלות כל ישראל יחד כולם ביד חזקה ולהלחם באומות זה ודאי אסיר והה״נ אחר דהבין דכונת הש״ס באומרו שלא יעלו בחומה הוא לכבוש ולהלחם באומות בהא ודאי י״ל דלא הותר להם לישראל אבל מצות ישי׳א״י גרידא כל ישראל חייבים בה אם יש כח בידם לקיימה :

וזה ראיתי להרשב״ש בסי׳ ב׳ דאחר להכריע דליכא מצ׳ת ישי׳א״י גם בזה״ז כתב וז״ל אמנם מצוה זו אינה כוללת בגלות הזה לכל ישראל אבל היא נמנעת כלל וכמ״ש רז״ל בש״ס דכתו׳ פרק אחרון שהיא מכלל השבועה שהשביע הקב״ה לישר׳ שלא ימהרו את הקץ ושלא יעלו בחומה ולא וראה בני אפרים מה אירע להם דמהרו הקץ אמנם מצוה היא על כל יחיד לעלות לדור שם כו׳ יע״ש דנר׳ דגם הרשב״ש אף הוא היה מכוין לאותו ראיה זו דליכא ראי׳ מסוגי׳ זאת דליכא מצות ישי׳א״י בזה״ז דה״ד לכללות כל ישראל, וכ״כ מהרמ״א בת״א שם יע״ש. ופשט דברי הרשב״ש אלו מורי׳ דהשבועה היא לכל ישראל שלא יעלו כולם אפי׳ בלי מרד ומלחמה באומות, וכ״נ דעת הרב מהרש״א יפה קול בס׳ יפה קול ע״פ השבעתי אתכם שדרשו שם ד׳ שבועות יש כאן השביע לישראל שלא ימרדו עול המלכות כו׳ ושלא יעלו חומה מן הגולה והביא פרש״י שפי׳ יחד ביד חזקה והק׳ ע״ז דאין לך מרד גדול מזה ונהר דהשביעם דלא ימרדו הא למ״ל והי׳ לזה דס״ל דוקא בע״דם תחת רשותם הוא דלא ימרדו בהם שלא למנוע מחוקי המלכות כגון מסים כו׳ אבל כשיכולים לצאת מתחת רשותם יצאו לז״א שלא יעלו חומה עד שיגאלו ע״י המשיח. עכ״ל והרואה יראה דיש להשיב ע״ז דאם מניעת המסים כו׳ מקרי מרד כ״ש הוא יציאתם מתחת רשותם. דהוי מרד גדול גם מה שתי׳ הוא ז״ל וז״ל ולי אפשר דהכא אפי׳ ברשות המלכיות קאמר דכיון דה׳ פיזרנו בד׳כנפות הארץ אין לנו רשות להתקבץ ולהיות כחומה. לעלות יחד לא״י כו׳ יע״ש ונראה דדברים אלו הם כדברי הרשב״ש אלא דלעד״ן דיש׳ לדחות דכיון דהאומות נותנים רשות לכל ישראל לעלו׳ לא״י והוי מ״ע מה בכך אם ה׳ פיזרנו בד׳ כנפות הארץ ונר׳ דגם הרשב״ש ז״ל לא כתב דהוי שבועה לכללות ישראל בעלותם לא״י כ״א משום דהסברא נותנת דהוא דבר מן הנמנע דכל ע׳ אומות לישראל תחת ידם כולם יסכימו לשלוח ליש׳ מארצם ויעלו לא״י שהיא ארצה ונחלתם וכולם יהיו במקום אחד זהו דבר זר ואין הדעת סובלו דזה לא יהכן כ״א ע״י מלחמה וביד חזקה וכפרש״י ול״ק קו׳ הרב מהרש״י ד״ל דהשבועה היא שלא ימרדו במלכיו׳ היינו בשאר עניינים ובשאר הרציה אבל בעליית א״י שהיא מ״ע מן התורה אין סברא לו׳ דבהא השביען ואפי׳למ״ד מ״ע מדרבנן היה ס״ד לומר דאין שבועה חוקם ע״ז וע״ד שכתבו התוס׳ דאפי׳ במילי דרבנן אין שבועה חלה היכא דאיכא צד לו׳ דאדעתא דהכי לעבור ע״ד רז״ל לא נהכוון לזה השביעם בפי׳ גם במצות עליית א״י דאפי׳ דהוי מצוה אפ״ה לא יעלו בחומה כאמור

עו״ב הרב מגי׳אסתר שם ע״ד הרמב״ם וז״ל ומ״ש הרמב״ן דרז״ל אמרו דכבוש הארץ היא מלחמת מצוה והו כשלא נהיה משועבדים לאומו׳ יע״ש ולכאורה ק״ט ע״ד הרמב״ן שכתב שם הרי נצטוינו לכבוש הארץ בכל הדורות כו׳ יע״ש והוא תימה דאיך יתכן חיוב זה בכל הדורות אחר דיש שבועה דהשביע הקב״ה לישראל שלא למרוד באומות. ונראה ליישב דבודאי בזמן הגלות ליכא חיוב לכבוש את הארץ דהוא מהנמנע אלא כונתו לומר דכוונה בכל הדורות ר״ל בכל הדורות דישראל שרויים על אדמתם ואינם בגלו׳ והראיה לזה דהרמב״ן בשכתב שם דין חיוב מצות ישיבת א״י כתב ח״ל וא״כ מ״ע לדורות מתחייב כל א׳ מהם ואפי׳ בזמן הגלות כו׳ הרי דלא הספיק במ״ש לחיוב מ״ע מתחייבת לדורות ופי׳ וכתב ואפי׳ בזמן הגלות דס״ל דיש אופן דמתחייב המצוה בכל הדורות והוא כשלא יש גלות וכ״כ הרב הרב החינוך ס׳ שופטים מצוה י״ג סי׳ תק״ג למצות כיבוש הארץ אפי׳ במלחמת הרשות לקרות לשלום אין נוהגת מצוה זו כ״א בזמן שישראל על אדמתם בזכרים שהם ראוים למלחמה והיא מהמצו׳ המוטלות על הצבור ויותר על המלך כו׳ אלא דנראה דזה דוחק בדברי הרמב״ן אחר שכתב בכל הדורו׳ יע״ש

עו״ב הרב מג״א שם וז״ל ומ״ש עוד דרז״ל הפלינו בסכנת דירת א״י והו דוקא בזמן הבה״מק אבל עכשיו אין מצוה לדור בה וכפי׳ התוס׳ שם גבי הוא אומר לעלות עכ״ל והנה התוס׳ שם בד״ה הוא אומר כתבו וז״ל אינו נוהג בזמן הזה דאיכא סכנת דרכים והיה או׳ ר״ח דעכשיו אין מצוה לדור בא״י דיש כמה מצות התלויות בארץ וכמה עונשים דאין אנו יכו׳ להזהר ולעמוד עליהם עכ״ל. ואם הרב מג״א רצה להביא ראיה מדברי התוס׳ בטעם ראשון שכת׳ משום סכנת דרכים אין זה סותר לס׳ הרמב״ן שכת׳ דהוי מ״ע גם בזה״ז דאפ׳ דיש מ״ע אם יש סכנה פטור ולאו למעוטי ערך המצוה באו התוס׳ דיתכן דבזמן דלא היה סכנה ולא יהיה המצוה עומדת במקומה בין בזמן הבית בין אחר החורבן ואם סמך הרב לטעם ר״ח שכת׳ דבזה״ז ליכא מצות ישי׳ א״י משו׳ דאיכא כמה מצות כו׳ וה״ט שייך שפיר אחר החו׳ וא״כ ס״ל להרב מג״א דגם׳ זאת דהתי׳ך דס״ל דליכא מצוה כ״א בזמן הבית קאי׳ הרמב״ם ולכך לא מנאה בס״המ ואי לזאת הדבר תמה דמלבד דנר׳ דעת הרמב״ם בפי״ג דאישות ה״ך שכתב דין זה דהוא או׳ לעלות והיא או׳ שלא לעלות כו׳ דהלא שלא בכתובה יע״ש ואם דין זה אינו נוהג בזה״ז הו״ל להרמב״ם לחלק ולו׳ דבזמן הזה ליכא ככיה כס׳ הד״ך וכמ״ש מוהריק״ו סי׳ קנ״ג דדרכו של הרמב״ם לבאר בדין דמשתנה מזמן לזמן כיע״ש וכמ״ש אני עני בס׳ הקטן לב חיים ח״א סי׳ ח׳ ד״יד ע״ג יע״ש

וגם דעת הרי״ף והרא״ש והטו׳ באה״ע סי׳ ע״ה ורבי׳ ישעיה והסמ״ג לאוין פ״א ורי׳ ירו׳ משרים נתי׳ כ״ג ח״ח דפסקו דין זה בסתם נר׳ דעתם דס״ל דלא כר״ח וחולקים עליו וס״ל דגם בזה״ז איכא מצות ישיבת א״י וכמו שהכריע ר״ין שם מפסק הרי״ף והרמב״ם שלא חילקו יע״ש וכמ״ש ג״כ הרב חומת ישר׳ בס׳ א״ח סי׳ ס״ו להכריע דכל הני אשילי רברבי חולי׳ לר״ח וכתב דליכא למימר דהם פסקו ה׳ למשיחא כו׳ יע״ש ולעד״ן להשיב דמלבד דהטור ור״ין כתבו דאין לחלק בין בזה״ז לזמן הבית כיע״ש, זאת ועוד דלא יתכן לומר בזה ה׳ למשיחא כיון דהדין הוא שייך לנהוג נמי בזה״ז אם איתא דיש׳לחלק הו״ל להפוסקים לחלק כדי שלא נטעה כמ״ש מהרי״קו והר״ן. אם היה הדין מוכיח עליו דלא שייך כ״א דוקא בזמן הבית הי״ל לדחוקי ולומר שהוא ה׳ למשיחא לא כן בדין זה שהוא נהוג בין היום ואשתו גם בזה״ז ואם היה חילוק בזה בין בזה״ז לזמן הבית הי״ל לבאר וכ״כ להדיא הרב דוך ערמה בחי׳ להרמב״ם בסו׳ פי״ג דאישות דאחר דהביא ס׳ התוס׳ בטעם סכנה וטעם דה״ך משום מצות התלויות בארץ סיים וכתב וז״ל ואין כן דעת ר׳

אלא

אלא כופין כו' יע"ש וה"ט כיון דלא חילק הרמב"ם נר' דלא ס"ל לא חי' התוס' ולא חי' רה"ך

ועו"ק ע"ד הרב מג"א דלא יתכן לומר בדעת הרמב"ם כר"ח דדינא דמתני' דהכל מעלין כו' איירי בזמן הבית דהרי להדיא כתב הרמב"ם בפ"ח דעבדים ה"ט וז"ל עבד שאמר לעלות לא"י כופין לרבו לעלות כו' ודין זה הוא בכל זמן אפי' בזמן הזה דא"י ביד גוי עכ"ל וכ"פ הטור ומרן בש"ע יו"ל סי' רס"ז ויע"ש בב"י וכ"פ שאר הפוס' שם יע"ש ודינא דעבד הוא נלמד מהך מתני' דהכל מעלין כו' כמ"ש שם בש"ס והרי ביאר הרמב"ם וכתב דדין זה הוא בכל זמן ואפי' בזמן הזה דא"י ביד גוי ומה דהוצרך הרמב"ם ללמדנו דין זה אפי' בזה"ז דא"י ביד גוי גבי עבד ולא גבי דין דאיש ואשתו בה' אישות י"ל הלא מהדרתי אי משום דדין זה דעבד נלמד ממתני' בתחילתה דקתני הכל מעלין או למאי דקתני בהדיא אחד אנשים ואחד נשים ואחד עבדים כמ"ש בש"ס ומינה לשארא דמתני' או דגבי עבד אצטריכא ליה דסד"א דבהיות א"י ביד האומות לא יתכן לנהוג דין עבד לכוף לרבו לעלות לא"י קמ"ל וכ"ש בין איש לאשתו והוא ברור

ומזה ק"ל ע"ד הרב מעט יוסף בק"א הי"ד סי' יו"ל די"ז ע"ד דרצה להכריע דהרמב"ם חולק לרה"ך מדלא חילק כו' הי"ל לחבוא מ"ש בהלכות בה' עבדים וכ"י וזה מן התימא ע"ד ר"יו נס"מ נתי' כ"ג ח"ח דרצה להכריע דמדלא חילק הרמב"ם נראה דאין חילוק בין בזמן הזה לבזמן הבית דקשה דעכי הו"ל להביא מלשון הרמב"ם בה' עבדים דכתב להדיא דדין זה נוהג בזמן הזה אפי' בזמן הגלות ובודאי דאין לחלק בין דין עבד לשאר הדינים דתני במתני' דבחדא מחתא מתניא במתני' וכמו כן ק' ע"ד מהרש"ל בי"ד סימן ג"ר דאחר דהביא מ"ש התוס' דאין נוהג דין זה בזמן הזה דאיכא סכנה כתב וז"ל ואע"ג דלבי הומה לי בדברי התוס' לפי שלא ראיתי לאחרונים מי שהבי' דבריהם כמו הרא"ש והטור ולא ר"יו עד שיוכל הא' לו' דאין מסכימי' לדעת התוס' כו' יע"ש דלכאורה ק"ט דלא היה צריך לזה להכריע דעת הטור ור"י דמדלא הביאו לדברי התוס' דהם חולקים דהרי אדרבא מלבד דלא ה"ל חלקו בפי' וכתבו דאין לחלק בין בזמן הזה לזמן הבית

והיותר קשה עמ"ש עוד מהרש"ל בא"הע סימן קכ"ל שכתב דמדסתמו הפוסקים וכתבו הדין סתם ולא חילקו משמע דאין לחלק בין זמן הש"ס לזמן הזה וכ"כ בפסקיהם הרא"ש ומהריב"ח ז"ל שדין מחודש דסתמו הפוסקים ולא חלקו נראה ודאי דלא ס"ל כ"ש דין חלוק כו' יע"ש והרי כבר כתבו הרמב"ם והטור להדיא דאין חי' והיה נראה ליישב מ"ש הרמב"ם והטור ור"יו דאין חי' לזמן הבית לזמן דלאחר החורבן בזמן התלמוד דהדין שוה בהם אבל אה"ן דאפ דלדין זה יהיה נוהג אחר החורבן עכ"פ יש חילוק בין בזמן הזה לזמן הש"ס וכאשר מדוקדק בלשון הג"מר שם בסוף כתובות סימן סי"ג שכתב וז"ל כתב רה"ך בת' דה"מ בימיהם שהיה שלום בדרכים אבל עכשיו דהדרכי' משובשים אינו יכול לכופה כו' יע"ש, דנראה דכל עיקר חי' זה דמשום סכנה אינו אלא כי אם עכשיו בזמן הזה ולא בזמן הש"ס ויותר מבואר בדברי האגודה שם סוף כתובות סימן קצ"א וז"ל מצאתי בתשו' דכל אלו הדינים היו בימיהם דהיה שלום בדרכים או בזמן הזה סמוך לארץ ישראל אבל בזמן הזה בדרך רחוקה אין אדם יכול לכוף לחבירו כו' יע"ש דנראה מבואר דכל עיקר חי' זה הוא בין זמן הש"ס לזמנם ובזה הוא דכתבו הרבנים הנז"ל ודעימייהו דמדלא חילקו הרמב"ם והטור ור"יו ש"מ דס"ל דגם בזמן הזה הדין שוה לזמן הש"ס וכההוא והבה הלכה זה למהרש"ל דמהר"א"ש והטור לא הביאו חי' זה דהתוס' דהיכא דיש לחוש לסכנה וסתמו ולא כתבו חילוק זה דאם איתא דהוה ס"ל הכי ש"מ דלא ס"ל וכמ"ש ג"כ הרב תו' יצ"ים בתשו' וכן הכריע מהריב"ל בתשו' ח"ב סי' מ"ז דאחר דהביא ב' הטעמים שכתבו התוס' כתב דא"א דס"ל לפוסקים הכי לא הוו שתקי יע"ש

ואני הדל אומר דאי לטעם רה"ך משום מצות התלויות בארץ כו' בודאי דפליגי להו הני רבוותא דבוותא לפסקו הדין גם בזה"ז כמו שכתבנו וכ"כ מהרימ"ט בח"ל סי' כ"ח דאי איתנהו לדברי רה"ך לא הוו שתקי יע"ש, אלא דיש להרגיש ע"ד דלא היה צריך לזה דאי הוה ס"ל לא הוו שתקי דהרי מדסתמו וכתבו הדין בסתם ש"מ דס"ל להיפך ; ומה גם לדברי הטור ור"יו והרמב"ם וכמש"ל ; אבל לטעם התוס' דמשום סכנה נר' דלכ"ע הפוסקים שכתבו הדין ולא חילקו, דכמו דאין לנו להק' ע"ד התוס' שכתבו ה"ט דאין נוהג דין זה בזה"ז משום סכנה דכל כי האי הו"ל להש"ס לפרושי משום דמילתא דפשיטא היא דאין לך דבר דעומד בפני פיקוח נפש ובפרט היכא די"ל דבזמן הש"ס היו קרובים ומצויים לא"י ולא היו כ"כ רחוקים וכמ"ש האגודה להדיא ע"ו בחילוק התוס' הלוא ואילא נמי טעמא דנתרבו הנייסות והמלחמות הרבה גוי בגוי ממלכה בממלכ' וכמ"ש הג"מ דהדרכי' משובשים ואפשר דזה שכתב בהג"מר דהדרכים משובשים נתכוון לדברי האגודה שהם בדרך רחוקה לא"י דזה גורם להיות הדרכים משובשים, וא"כ כמו דאין להק' ע"ד התוס' בחי' זה דהש"ס לא ביארו כמו כן י"ל להפוסקים דלא חילקו דסמכו לפשיטות הדבר דכל דאיכא סכנה אין לך דבר העומד בפני פיקוח נפש, וכמ"ש הרמב"ם בפי' א' דהוא דבר דהכל מחייבו יע"ש, ואי שבת התמוד נדחה משום פקוח נפש כ"ש מצות ישיבת א"י וכמ"ש בתשובה לאחד קדוש בס' אבן הרכים סי' י"ד דס"ג ע"ג יע"ש, אלא דק"ל ע"ד דרצה להביא סמך וראיה דהיכא דיש סכנה ליכא כפיה לעלות לא"י ממ"ש הפוסקים גבי שבת וכיוצא כו' יע"ש ; ולא הזכיר דברי התוס' והמרדכי והאגודה במקומם שכתבו חי' זה בפי' וגם לא הזכיר לדברי רבני האחרונים ע"ז ואפשר דמה דליין למהריב"ל ח"א סי' י"ג ע"ש הוא והוא בח"ב סי' מ"ז ונתכוין לתשו' הנז"ל שהביא לדברי התוס' ועכ"ז צ"ע ועוד אכתוב לקמן בס"ד ובאח"מ שלפנינו באורך יע"ש

ואין להק' ע"ד רה"ך ממ"ש בספרי ס' ראה בנו בדא דריב"ב ושאר התנאים ובעובדא דר"א ן' שמוע ור"י הסנדלר דאפי' דהיה אחר חו' הבית דיצאו לח"ל והורו בהם משום דמצות ישיבת א"י שקולה כנגד כל המצות די"ל דלצאת מא"י לח"ל גם רה"ך מודה דאיכא מצוה ליישב שם ולא לצאת, וכ"כ הרב תומת ישרים סי' ס"ו לתרץ מ"ש בסוף כתו' בההוא דנפלה ליה יבמה כו' יע"ש, אמנם מ"ש עוד שדרך הומה אתרו דהא"י מותר לצאת לח"ל כו' יע"ש, אשתמיט ליה דברי התוס' לע"ז דף י"ג ד"ה ללמוד תורה יע"ש ועיין בס' שדי יצחק בח' לקידושין לדל"א דכ"ד ע"ל דהכריע כהך עובדא דסוף כתובות בההוא דנפלה ליה דאיירי אפי' דלעתו לחזור יע"ש, והוא תימא דהוא היפך דעת התוס' דע"ז וה"ל הרב שם לעיל מזה וצ"ע

ומה.

מה שלא כתיר ר"ת שילך לח"ל ע"ת לחזור היינו משום דהוהש שמא ישתקע שם כמ"ש הרב אהלי תם בסי' ס"ו וכ"כ הרב לסין ערומים דרו' ג' ד"ה ע"ד יע"ש אלא דקשה דלא זכר להרב אהלי תם שכ"כ דאפי' לס' רח"ך דההשש הוא משום כמה מצות ועונשים ואין יכול לזהר וא"כ מ"ל אם היה שם ומ"ל אם בא לדור מחדש הרי עכ"פ החשש ישנו דאינו יכול לקיים המצות התלויות ובתו פרשה הרב כנ"הג להכריע בא"הע סי' ע"ה הגב"י אות פ"ח אלא דמזר בו משום דהרב תומת ישרים פת' להפך וכן הסכים הרב כ"מ דרמ"ג ע"ג ע"ש וכ"כ הרב שדה הארץ ח"ג בא"הע סי' י"ג מ"מ אינו דומה הבא לדור בא"י בכונה מכוונת דכיון דהוא היה בח"ל מקום פטור ובא לדור בא"י עונשו גדול כשאינו נזהר ומקיים המצות יותר מני שכבר היה דר שם מקדמת דנא וכן מצאתי ס' זאת להרב מל"ח בשער האותיות דס"ו ע"א וז"ל ורבים מיושבי ארץ הקדושה רצו לפטור את עצמן מחמת הדוחק הגדול שהיה ערב שביעית רעב במדינה לא סיפק בידם כו' ואני דנתי בעצמי וחשבתי בלבבי ואני מחוייב לקיים יותר מהם ואפי' למכור גלימא דעל כתפאי ליאמר לי הקב"ה למה באת ממקום שהיה פטור מזה ובאת למקום החיוב כו' יע"ש הנה מבואר דיותר עונש יש למי שבא לדור מחדש כשאינו מקיים המצות התלויות בה למי שהיה כבר דר בא"י ובאמור ובלאו הכי גרי' ליישב לס' רח"ך ול"ק מעובדא דתנאי דספרי דהתנאים דהיו אהנים מופלגי ארץ היו מקיימים המצות ונזהרים בכל העונשים ומ"ג למ"ש הרב מט"י אם בה"ל סי' יו"ד די"ו ע"ג דטעמיה דרח"ך הוא משום דאינם בקיאים בדינים יע"ש דבתנאים לא שייך ה"ט דהסנגמוקדרו לנו ס' זרעים וס' טהרות והוא ברורו לוק

ובזה יש ליישב מה שדחה מהרימ"ט בח"ב חי"ל סי' כ"ח ס' רח"ך הלז מדברי הספרי הנז' שהבי' הרמב"ן בס"הת יע"ש דיש ליישב ולק"מ לס' רח"ך דאפי' דהיה אחר החורבן לאות מא"י לא הותר וגם דהיו תנאים בקיאים ונזהרים במצות וזה מתמני להרב זרע אברהם חי"ל סי' י"ג וה"ל ג"כ בהרב אורים גדולים לימוד רי"ט שהביא לדברי מהרימ"ט הלזו ושיים וכתב וז"ל הרי ראיה גמורה הפך ס' רח"ך יע"ש, ואהרי המ"ר ליתא לפא דאין ראיה לסתור ס' רח"ך מהספרי הלזו וכאמור

עוד ראיתי למהרימ"ט שם ובחי' סו' כתו' שהשיג ע"ד רח"ך שהרי גם עתה אם קונה קרקע בא"י יכול לקיים המצות התלויות כו' וליזהר מהעונ' כו' יעי"ש וכ"כ הרב זרע אברהם שם, ולענ"ד להרץ דכונת לדברי רח"ך שכתב וז"ל דעתה ליכא מצוה לדור בא"י דיש כמה מצות דאין אנו יכולים ליזהר ולעמוד עליהם עכ"ל וכוונתו בדברים אלו דאפי' דיש לו קרקע ומחוייב במצות התלויות בה עכ"ז כיון דאין אנו יכולים ליזהר בהשליכא מצוה בזמן הזה ואפ' דטעם הדבר דאין אנו יכולין ליזהר בהשרוא מצד דוחק השעה ועלו' הגוים בגופו ונפש ולא הוי כזמן הבית דהיו ישראל שרויים על אדמתם לבטח וידם תקיפא והיו יכולים לקיים המצות ביד רמה גם מה שהשיב מהרימ"ט מכירות ז' דיכולין לקנות הבוא' מח"ל דשפיראו מהבוא' דערב ז' כו' יע"ש גם לזה יש להשיב דלהביא הבואה מח"ל הוי דוחק גדול ובא הוא דכתב רח"ך דאין אנו יכולים ליזהר, ועל מ"ש כי יש תקנת מפירות ערב שביעית הרי כפים רעבון ואינו מספיק להם מה תקנה יש וכמ"ש הרב של"ה שם בשער האותיות דס"ו דאירע כן בזמנו יע"ש ועוד דמ"ש רח"ך דיש כמה עונשים היינו כמה קדושות שיש בירוש' יותר משאר א"י וצריך לרוזהר שלא יכשל בהם ועי' תשו' הרדב"ז הח' סי' הרג"ל

עו"ב מהרימ"ט בתשו' הנז' וז"ל ואי משום קיום המצות התלויות בה אשה מאי עבידתיה במצות אלו שתהא כופה לאיש לעלות הרי אמרו בפ"ק דקי' לענין כבוד איש יש ספק בידו לעשות אשה אין סיפק בידה לעשות דרשות אחרים עליה כו' יע"ש.

ואחרי המ"ר לא הבנתי דבריו דמלבד דטעם רח"ך הוא דמשום דיש כמה מצות התלויות בארץ דאינו יכו' ליזהר א"כ מצות ישי' א"י בז"הז וא"כ הפי' אם האשה אינה חייבת במצות התלוי' כלל הרי בעיקר מצות ישי' א"י שהיא מ"ע שלא הז"ג הרי האנשים חייבות ומשום מצות ישי' א"י גרידא כופה לאיש לעלות עמה ועוד דהרי גם במצות התלויות בארץ יש מהם דהאשה חייבת כבל מצות ל"ת וגם במ"ע שאינן תלויות בקנין ממון ול"ד למ"ש בקידו' דהאשה רשות אחרים עליה דהתם כשבא לקיים מצות כבוד א"וא היא דומה לכבוד בעלה משא"כ הכא דאם האשה כופה לאיש לעלות לא"י היינו דהיא כופה אותו לדבר מצוה ושניהם חייבים בכבוד המקום ב"ה והראיה דאפי' עבד דמשועבד לרבו כופה לרבו לעלות לא"י וכ"ש אשה ובזה אזדא לית מ"ש עוד מהרימ"ט והו דעבד מה שייך במצות התלויות בארץ דאמרי' לאתויי עבד שברח מח"ל לארץ ישראל דאמרינן ליה זבניה הכא וזיל משום ישוב א"י יע"ש דהרי מלבד דעבד אינו כאשה לקיום המצות ומחוייב ג"כ בישוב א"י וכמ"ש הר"ן בה' שם בפנ' כתו' וז"ל לפי שהעבדים ג"כ חייבים במצות כנשים ויש מצווים ג"כ בישוב א"י יע"ש וכבר ראיתי להרב מטה יוסף חא"ה חי"ל סי' י"ד די"ו שהשיב ע"ד מהרימ"ט אלו יע"ש

ועו"ק דהשמיט מיטה לברי' ריא"ז הי"ד הרב ש"הג בפ"ד דגיטין וז"ל המוכר עבדו בא"י ע"מ להוציאו לח"ל ומפקיעו ממצות א"י קנסינן אותו כו' יע"ש הרי דעבד נמי שייך במצות התלויות בארץ ועי' מ"ש אני עני בס' הקטורת חיים בס' דברי' בס"ל ועו"ק ע"ל מהרימ"ט לבתשו' זאת דהי"ד דקה לס' רח"ך הלזו דכת' ולאו דסמכא היא ואילו בה"א ס"ספי קנ"ת כתב וז"ל ואו היכא מ"ד דאפי' בז"הז אפי' הבעל אינו יכול לכוף לאשתו הואיל דאין אנו יכולים לקיים מצות התלויות בארץ כו' יע"ש, והרי הך מ"ל הוא רח"ך ואיך הביא ס' הלזו לראיה לנ"ד אחר דהוא דחאה לס' זאת אם לא שנאמר דשם נה"א כבר קנית ראיו' כמו' לנ"ד הביא הקדמ' לרח"ך ג"כ לכניק בעל מציין הכנ"הג בא"הע סי' ע"ה הגב"י אות כ"ה והרב י"א הגב"י אות ל"ה יע"ש ודוק

וראיתי להרב אבק דרכים ה"ן דרו' א' ע"ב דרצה לתרץ לקו' מהרימ"ט ע"ד רח"ך דכמ"ש רח"ך דאינו מקיים מצות התלויות בארץ היינו מב' סיבות הא' משום דאפי' אם יקנה הקרקע מהגוי לא קרינן ביה בארצכם משום דסחם גוים גזלני ואפ' דישראל ניהו וא"כ איך יקנה לקיים מצות התלויות בארץ מאחר דמה שקנה מהגוי אינו קנין כו' יע"ש ואחרי המ"ר אין תי' מחוור כלל דמלבד לדברי רח"ך שכתבו התוס' בשמו וז"ל והיה רח"ך אומר דבז"הז אינו מצווה לדור בא"י דיש כמה מצות התלויות בארץ וכמה עונשים דאין אנו יכולים ליזהר בהם ולעמוד עליהם יע"ש, ולזה מורה דהחיוב מוטל עלינו לקיים המצוה אלא דאין אנו יכולים ליזהר ולעמוד עליהם והינו משום דחסר המציאות והחיוב ישנו ועוד דאם קי"ל דסתם גוים גזלני זרעא עכ"פ הקרקע הוא עפשין ביד ישראל והרי אם כשהקרקע ביד גוי איכא מ"ד דאין קנין לגוי בא"י להפקיע מלוי מעשר כ"ש כשהקרקע הוא

הוא ביד ישראל ותמ"נ אם הקרקע הוא של גוי בקנין גמור ולא גזלו משום אחד מישראל הרי הקנהו לישראל זה הקונה ואם הוא גזול מישראל אחר הרי הקרקע נתחייב במצות ומי שהוא עתה בידו מחוייב להפריש ח"ומ והוא ברור. ועוי"ק שהרי הש"פ וכל הפוסקים פסקו דיני תרו' ומעשר גם בזה"ז ולא חשו לזה כלל

גם מ"ש לשיטה ב' דאין אנו בקיאים בש' השמיטה כמ"ש הטור בי"ד סי' של"א אחרי המ"ר. לא הבנתי טעמו דמלבד דבודאי כאן מ"ל בקנייהו כרש"י או כר"י או כהרמב"ם וכבר כתב מרן בב"י ז"ל דנהגו כהרמב"ם. וא"כ לש' זאת יכול לקיים ועיין להרב יוסף אומץ סי' ב"ן דרצה לצדד כדברי הרב אבק דרכים נר"ו ויש להשיב ע"ד כמ"ש וגם להרב א"ד יק' דלא זכר מדבריו ועיין שם שישב תשו' מהרימ"ע ע"ד שכתבנו

והנה ס' מוהר"ס בב' היא תבו' ממ"ש הרא"ש בסו' כתו' סי' י"ן וז"ל והאיא לירוש' דפליג אש"ס דילן דקאמר אין כופין האיש לעלות אחר האשה לא"י וירוש' פירש ר"מ דאיירי בזמן הזה ומשנתינו היא בזמן הבית יע"ש וכ"כ הטור בא"הע סי' ע"ה והרב ש"הג שכיב הרי"ף בסו' כתו' יע"ש וכ"כ בתשו' אהלי תם סי' ס"ו יע"ש, ועיין להרב שדה יהושע שם בסו' כתו' בד"ה הוא רוצה לעלות כו' שנרגש שהירוש' הוא הפך הש"ס דילן ונקיט דפליג וקי"ל כש"ס דילן יע"ש והאמת דסברא זאת היא סברת גדולי הפוסקים ז"ל אבל על כל פנים קשה דהוה ליה מהר"ס ז"ל להזכיר דהיא קו' מהר"ס וכ"י ומ"מ הנה נתבאר שדעת מוהר"ס ז"ל ג"כ דלא כרח"ך וס"ל דגם בזמן הזה איכא כפיה לעלות לא"י וזה ק"ל ע"ד הרב אהלי תם בסי' ס"ו שכתב דרח"ך מוקי לה נתני' בזמן הבית כתו' מהר"ס יע"ש והרי על כל פנים לדעת מהר"ש הירוש' אומר כן דגם בזמן הזה כופה האיש לאשתו לעלות ולס' רח"ך ליתא ונר' לו' דלדעת רח"ך גם הירושלמי מוקי ליה בזמן הבית ופליג אש"ס דילן ומ"ש הרב אהלי תם הוא דרח"ך מוקי למתני' בזמן הבית צ"ל שחילק מהר"ס כוותיה ולא מטעמיה וזה ברור וכן ראיתי להדיא למוהר"ס עצמו בתשו' ק"ק סי' קל"ט וז"ל ועל כי ראיתי שיש בני אדם באים לחלק בין בזמן הבית לזמן הזה צריך אני לבאר דאין לחלק בזה והבי' הירוש' וחי' דהירוש' מיירי בזמן הזה וברייתא דכתו' בזמן הבית יע"ש הרי מבואר למוהר"ס גופיה הביא חילוק זה דיש מחלקים בין בזמן הזה לזמן הבית שהוא חילוק רח"ך ודחאו דאין לחלק בזה כי אם לגבי האשה דאינה כופה לאיש דבזמן הזה אין כח באשה לכוף לאיש ובזה יפה האיש מכח האשה

אלא דאני תמיה למה שראיתי בתשו' מהר"ס ב"ב ה"ד בתשו' מיי' דשייכי לה' אישות סי' כ"ח שאחר שהביא הירוש' הנז' והכריע דיפה כח הבעל מכח האשה ולא כר"ת כתב וז"ל והא דבש"ס דילן פי' בתרא דכתו' תנן דכופין אותו לעלות כמו שכופין אותה י"ל דההיא מיירי בזמן הבית דאז היה מצוה טפי לדור בירושלים מבא"י והיא לתוספת' מיירי בז"הז עכ"ל והדבר תמוה למ"ש למהר"ס שהוי היפך דידיה אדידיה דבמ"ש הרא"ש תמהו ומ"ש בתשו' ק"ק דמוקי הירוש' בז"הז וש"ס דילן בזמן הבי' ובתשו' זאת כת' כל כה"ג איפכא זאת ועוד שדבריו תמוהי' דהירוש' ש"ז קא' נ"ב תך דינא במי שרוצה לעלות לירוש' דהיא רוצה לעלות לירוש' והוא אינו רוצה לעלות אין כופין אותו לעלות הרי קגם בירוש' נמי אתמ' בירו' הא' דינא דאין כופין אותו אפי'

דהוי מצוה טפי דאיירי בזמן הבי' הן אמת דראיתי בהג"א שם בסוג' סי' ח' שכתב בשם ר"ת דהירוש' איירי בזמן הבית דאז הוי מצוה טפי לדור בירושלים מבא"י וברייתא דהכא מיירי בזמן הזה ומוה הכיא דיפה כח הבעל מכח האשה יע"ש וכ"כ המרדכי בסו' כתו' סי' פ"ד והדבר ק' דהרי בירוש' מבואר דגם לעלות לירוש' אין כופין אותו

וכבר ראיתי להרב נתיבות משפט דרמ"ג יצ"ו שעמד בזה וכתב דאפשר שלא היה כתוב זה בנוסחתם וע"ד הג"א והמרדכי כתב ודוחק לו' דט"ס כו' יע"ש וזה תמהני להרב מראה הפנים שם בסו' כתובות שהביא דברי הג"א והמרדכי בשם מוהר"ם דמחלק דהירו' איירי בזמן הבית דהוי מצוה טפי לדור בירו' מבא"י וסיים, וכתב וז"ל וכלו' דהוא זיל בזמן הבית מצוה טפי בירו' אין כופין לעלות לא"י עכ"ל, והדבר תמוה דמה יענה להלוקח הירו' בש שמביאו בגיסה שלו בירו' עם חיבור שדה יהושע ובירו' בלי פי' שתביא נוסח זה הוא רוצה לעלות לירו' כו' יע"ש והוא פלא, ומ"ג דלא זכר שר מדברי הרב נתיבות משפט דכבר עמד בזה ונ"ע ועיין בס' אגודת שם בסו' כתובות, סי' קצ"א

וזה תמהני להרב מלך שלם בחי' לסו' כתו' דט"ל ע"כ שהביא מ"ש הרב שלטי הגבורים בסו' כתו' משם ר"מ דהירו' איירי בזה"ז וכ"כ ממ"ש בהג"א בשם מוהר"ם להפך דהירו' איירי בזמן הבית וכתב וז"ל ונר' דט"ס נפל בהג"א יע"ש ודבריו תמוהים דלא זכר שר דכבר קדמו בקו' זאת הרב נ"מ, וכתב דדוחק לו' דט"ס נפל כמבואר בדבריו שם, ועוי"ן דאמתי הביא עצות מרחיק להק' ממ"ש הרב שה"ג לש"ס בהג"א דשם בהרא"ש באותו פרק באותו מקום הביא הרא"ש בשם מוהר"ם כמ"ש בשה"ג הפך לבדין שהביא בהג"א וכ"ע

וראיתי למוהרימ"ש בח"א ש"סי' קי"ג שכתב וז"ל ומו למוהר"ם הוכיח מהירו' דאחר החורבן אין האשה כופה לאיש וכן הובא במרדכי שם יע"ש והוא תימא דבמרדכי הביא להפך מזה משם מוהר"ם והי"ד מרן בב"י בא"הע סי' ע"ה יע"ש וכ"י, ומה שיש לעמוד ע"ד מרן כבר עמד בזה הרב נתיבות משפט שעיין להרב דינא דחיי לאוין פ"א דפ"נג"ב ובס' שדה הארץ ח"ג בא"הע סי' י"א ודוק ועיין בס' יוסף אומץ סי' ב"ן

והרב קרבן העדה שם בסו' כתו' ד"ה היא רוצה כו' כתב וז"ל נ"לפ"ז שם בקונט' דהא דקאמר בבבלי כופין היינו או דיצלה או שיוציא ויתן כתובה ובירו' קאמר אין כופין להפסיד משלו כמו שכופין לאשה שתצא בלא כתו' נמצא דב' התלמודין שוים עכ"ל ותי' זה דחק מאד דבאומרו בירו' אין כופין סתמא משמע בכל אופן השייך ביה כפיה והרי גם לאיש קי"ל דכופין יהיה בדברים או בשוטין ועיין להרב נתיבות משפט דרמ"ג יצ"ל דרצה לו' להטור הבין בדברי מוהר"ס דכ כותבס' רח"ך דבז"הז אין מצוה לדור בא"י ולכך השיג עליו כו' יע"ש, ואחרי המ"ר ליתא להא כלל דכן הבין הטור בדעת מוהר"ס דמלבד דלא יתכן לו' כן דמוהר"ס ס"ל כרח"ך דליכא מצוה בז"הז שהרי הירו' קאמר דלאשה כופין וגם מוהר"ס בתשו' כתב בהדיא לדחות דברי המחלקין בין בזה"ז לזמן הבית כמו שכתבנו אלא דברי הטור בדעת מוהר"ס הם כפשטן דאי איירי הירו' בז"הז וס"ל דבמחלקין דרבא לענין כפיה אמאי כופין אותה למה טעם לחלק ביניהם ועיין להרב"ח שם יע"ש ודוק

וראיתי

וראיתי להרב זרע אברהם בחי"ד סי' י"ג דנ"ו ע"ב שהק' ע"ד מוהרימ"ט בחי"ד סי' כ"ח שכתב וז"ל שדברי מוהר"ם שהביא הרא"ש הוי תיובתיה למוהרימ"ט שהרי כתב דמתני' בזמן הבית איירי דאז הוי מצוה טפי לדור בירו' ובא"י וכ"ל דאז היה מצוה מינה דבזמנינו זה אינו כו' יעי"ש ואחר המ"ר יש להשיב טובא ע"ד הלא דמ"ש דהרא"ש בשם מוהר"ם דמתני' מיא בזמן הבית דאז הוי מצוה יותר לדור בירו' ובא"י דליתא להא כ"א דהרא"ש כתב בסתם בשם מהר"ם דמתני' בזמן שבהמ"ק קיימת עוד וכמ"ש בתשו' ק"ק סי' קל"ט ולא כתב דהוי מצוה טפי כו' כ"א בהג"א ובמרדכי איתא לי' זה אבל הוא להפך דהם ז"ל כתבו בשם מוהר"ם דהירו' איירי בזמן הבית דאז הוי מצוה טפי לדור בירו' מבא"י יעי"ש והוא ז"ל הפך הדברים וכתב לשון אחר ובמקום בירו' מבא"י כתב הוא בירו' וא"י ואם רצה להגיה ע"ד שכתב הרב נתיבות משפט והרב הדרישה בא"הע סי' ע"ה ס"ק ח' נהגה יעי"ש כל כי האי הו"ל להזכיר דבר בשם אומרו ומ"ג להזכיר למרן בב"י שם ומרן שם הבי' לשון המרדכי להפך ולא הגיה וגם הרב נתיבות משפט כתב שם דהוא דוחק להגיה ועל הכל ק' דאפי' דכתב מוהר"ם דבזמן הבית דאז הוי מצוה טפי לא בא למעט דבזה"ז ליכא מצוה כלל כ"א דבזמן הבית היה מצוה טפי והכי דייק לשו' שכתב דהוי מצוה טפי והוא ברור וכן דקדק הרב הדרישה שם וכבר הזכירו הרב ז"ל שם אח"ז כמו שיע"ש

עוד ראיתי להרב זרע אברהם שם שלחה ראית הרב מוהרימ"ט מתשו' מוהר"ם דסי' קנ"ט שכתב שעל מה שראיתי בני אדם באים לחלק בין בזמן הבית לבזה"ז וכא' דאין לחלק נר' דס"ל דלא כרח"ך לזה כתב וז"ל ולע"ד אין שום ראיה מכאן דכונת מוהר"ם לחלוק על הבאים לחלק בין בזה"ז לזמן הבית דאפי' האיש אינו יכול לכוף לאשתו וגא הוא בו' דאפי' בזה"ז האיש כופה לאשתו ויליף לה מהירו' כו' אבל לענין אי בזה"ז אי איכא מצוה לדו' אי לא אינשום ראיה כלל עכ"ל ואחרי המ"ר בניו"ק דבריו נפלאו ממני דכיון שהבני אדם דבאו לחלק בין בזה"ז לזמן הבית הוא דבזה"ז ליכא כפיה כלל אפי' האיש לאשתו שהוא דינא דמתני' והברייתא א"כ מהיכא תיתי דס"ל דיש מצות ישי' א"י בזה"ז דהרי כל עצמה להיות מצוה זאת היא מוצאת מהך סוגיא דמתני' והברייתא הלזו ובודאי דס"ל להני מחלקים כסי' רח"ך דבזה"ז ליכא מצוה דגם רח"ך לא כתב דליכא מצוה כ"א לענין שלא יהיה כפיה כלל אפי' איש לאשתו ועל הך ברייתא אמרה ר"ח למילתיה וכמ"ש התוס' א"כ כשבא מוהר"ם לדחות סברתם דאין לחלק הדין לגמרי בחיוב מצוה וזה לענין כפיה לגמרי והעיל אנחי ביניהם לעשות פשרה בדבר מכח הירו' דלאיש אין כופין ולאשה כופין הנה זה מורה לה"יא דמוהר"ם גילה דעתו דחיוב מצות ישי' א"י איתיה בכל מקום ובכל זמן אלא דלכוף לאיש יש להקל קצת בזה"ז וא"כ שפיר הכריע מוהרימ"ט מתשו' מוהר"ם הלזו דס"ל דלא כרח"ך

ומזה יש להשיב ע"ד הרב אבק דרכים נר"ו בדרשו' ל"א ע"ד דהשיב ע"ד מוהרימ"ט דהרא"ש ס"ל כרח"ך מדהביא דברי מהר"ם דק"ז מחלק כפי' הירו' בין בזה"ז לזמן הבית והיינו ממש כדברי רח"ך כו' יע"ש ואחרי המ"ר טעה כלל דמלבד דבתשו'

ק"ק' כתב לדחות להלכה ס' המחלקים דהוא פ' רח"ך עו"ק עמ"ש הרב"ח דהט"ע למוהר"ם דלאשה כופין משום דנכנס שנדחה דאיכא מצוה למוהר"ם גם בזה"ז הכך מ' רח"ך והוא תימא איך כתב בפי' הרב"ח דהוי מ' כרח"ך דהרואה יראה דהם מחולקים וצ"י גם מה שהק' ע"ל הרב אהלי תם סי' ס"ו לחילק לס' רח"ך דלאת גם רח"ך מודה לאסו' לצאת מא"י והק' דמה חילוק יש בין הדרים לבאים לדור שם כו' יע"ש ואחר הרואה יראה דרב המרחק ביניהם דהדר כבר שם ובא לצאת מא"י בקום עשה מש"כ לדר בח"ל דהוא בשב וא"ת וכיון דליכא מצוה לא הוצרכו רח"ך שיקום וילך לא"י עו' הק' ע"ל הרב אהלי תם במ"ש דהוא חומרא דהרי מוחר לצאת לישא אשה וכ"ש יבמה יע"ש וק' דהרי ק"ל להיבמה הולכת אחר היבם להחירה כו' יע"ש וכן הק' בסו' פו"ב דל"א ע"ב ונטור וש"ע אה"ע סי' קס"ו ובתלמידו מד אהובינו הרב מוהר"ין נר"ו בס' כני מנין בחי' לסנהדרין שם יע"ש, ומזה ק"ל למוהרימ"ט בחי' לסו' כתו' שם ד"ה אחיו שכתב דמשום מצו' יבים לא התירו כו' דאפשר בחליצה שהבוא כאן אצלו יע"ש והרי הא דקי"ל דהיבמה הולכת אחר היבם הוא בין ליבום בין לחליצה ואפ"ל דס"ל להרב אהלי תם בדעת רח"ך דהוא גברא לאו מקוה דירתו היה בא"י והרי כתבו בשם הרא"ה וכסק מור"ס שם דרגה דאת אין מקום דירתו אז אין היבמה הולכת אצלו והנ"ל כעת להליך בעד הרב אהלי תם ודוד.

וגם מה שהכריע הרב מל'מהר"ם שהביא הרא"ש (נ"ל הג"ה כמש"ל) והמרדכי דאל"כ הוי מהר"ם היפך מיניה וביה יע"ש מלבד מה שביארנו לעיל דאין ראיה מל'הזה שכתב דהוי מצוה טפי שבא למעט המצוה לגמרי ועוד דאיך יהכן למהר"ם יכשוך דהאיש יכוף לאשה לעלות אי ליכא מצוה כלל בזה"ז ועוד דאפי' בל'זה שכתב דהוי מצוה טפי בזמן הבית כונתו הזאת דבא להכריע למתני' איירי בזמן הבית מתה דתני דכופה לעלות מא"י לירו' וע"ד שכתב הרב דינא דחיי לאוין פ"א ובמש"ל, וגם ק' דלא זכר דברי הרב כ"מ והרב דינא דחיי ותשו' המבי' בסי' כ"ח שהביא תמהר"ם ובמש"ל, ועיין להרב מט"י בה"ח הי"ד סי' ט' די"ד ע"ד בתשו' מהר"י היין שכתב בפי' דברי ר"ח ליתא דל' רח"ך הוא דיש כמה מצות דאין אנו יכו' ליזהר בהם גם מ"ש דל"פ מוהר"ם עם ר"ח, הא נמי ליתא וכבר השיגו הרב המחבר שם בסי' ו"ל הלא דמ"ש שם בדי"ו ע"ג למהר"ם ס"ל כרח"ך וגם הרא"ש ס"ל למ"ש דיש יפוי כח בזה"ז כבזמן הבית ונדחק ליישב יע"ש כבר הרב"ח נתן טעם נכון לזה, ועיין להרב יוסף אומץ בסי' כ"ן מ"ש בזה יעש"ב והוא תימא דלא זכר מדברי הרב נתיבות משפט

ועוד היה נראה להכריע בדעת מהר"ס מתשובה בקונטרס גדול סי' ג"ר וז"ל לענין נדרך דנדרת לעלות לא"י יש לך הפרה אחרי דאסתך הרה דאין כל איסור עומד בפני פיקוח נפש ויש סכנה להוליכה עוברה וגם הילד כו' יע"ש מבואר גם מתשו' זאת דאיכא מצוה בישיבת א"י גם בזמן הזה דאל"כ הו"ל בפשיטות דליכא מצוה כלל והוא ברור, א"א דאין הכרח לומר דהיא מתשובת מהר"ס כ"ב דלא זו מר מהר"ם חיים עלה ואפי' דקביעת בתשובותיו אפש"ל דאינה מתשו' מהר"ם עצמו וכמו שכן הוא האמת דהיא מתשו' דבי' שמשון בר אברהם שהשיב לרבי' מנחם וכמ"ש בהג"מ' בפ"ו דשבועו' יע"ש ואין ראיה ממה דקבעה מהר"ם בתוך תשו' דהכי ס"ל

וביותר

ולענין בזה כתב הרב כנה"ג בח"מ סי' קכ"א הגה"ט אות ט' על הרשב"א דאין הכלה לו' דס"ל כמוהר"ם מלקנעה בתוך תשו' יע"ש ומוא יש להשיב ע"ד הרב מרע אברהם הי"ל סי' צ"ג ולהרב אורים גדולים לימו' רי"ט דנר' לחשבו דהיא מתשו' מוהר"ם דליתא כמ"ש ועיין להרב יוסף אומץ בסי' כ"ן דגם הוא הסי' בזה ע"ד הרו"א יע"ש ומ"מ האמת במה שהוא אמת למוהר"ם לא ס"ל כרח"ף וס"ל דגסט"הו איכא מצו' ישי"א"י וכאמור

וראיתי להרב מגילת ספר בלאוין פ"א דו"ן ע"ב שהק' ע"ד מוהר"ם אלו בישוב דברי הירו' דאיירי בז"הז והכריע דיפה כח הבעל מכח האשה וז"ל ואיני מוצא מקום אריות [מהירו' דהא מסיים ואומר הוא רוצה לצאת לח"ל והיא אינה רוצה אין כופין אותה לצאת היא רוצה לצאת והוא אינה רוצה כופין אותה שלא לצאת עכ"ל ואחד הרואה יראה כמה תמוהים דבריו שהרי גם בסיפא דהירו' הלזה הנה מבואר להדיא דיפה כח הבעל מכח האשה דכשהיא רוצה שלא לצאת והבעל רוצא אין כופין אותה שלא לצאת ואילו כשהיא רוצה לצאת והבעל אינו רוצה לצאת כופין אותה הרי להדיא דגם בסי' יפה כח הבעל מכח האשה ומה שלא אמר בסיפא כשהוא רוצה לצאת דכופין אותה לצאת דהוא דבר דאין לו שמר וכי לעשות עבירה לבעל מצות ישיבת ארץ ישראל יהיה כופין לה לצאת כו' והרי כל עצמה למצות ישי' ארץ ישראל שלא לצאת ממנה כי כן דבריו תמוהים ביותר וצ"ע

ודעת הרא"ש לכאורה היה נראה דס"ל כסברי' מהר"ם רבו שת"ל שם בסו' פתו' דמיטב הירוש' עם ש"ס דילן שהרי אחר שהביא מחלוקת ר"ת עם מהר"ם ושמוהר"ם הכריע מהירוש' דיפה כח הבעל מהאשה דלא כר"ת כתב עוד וז"ל והיא דירוש' דפליג אש"ס דילן [דקאמר אין כופין לאיש לעלות לארץ ישראל ולירוש' פי' ר"ת דאיירי בזמן הזה ומשנתינו משנית בזמן הבית עכ"ל ומדהביא פ' רבו מהר"ם ולא חלק עליו ש"מ דהכי ס"ל וכ"ן מדברי מהרימ"ט שם בסי' כ"ח דהשיב ע"ד רבו מהר"ם שאגיו ז"ל שכתב דאדרבה הרא"ש חולק לרח"ף מדהביא פ' מהר"ם יע"ש אלא דאין זה הכרח ליש לדחות למהרימ"ט דנה להכריע דלעת הרא"ש דלא כרח"ף מדהביא לדברי מהר"ם דחולק לרח"ף ואם אנו אומרים דהרא"ש לא ס"ל כמהר"ם אלא כר"ת דהירוש' פליג אש"ס דילן וקי"ל כש"ס דילן ויותר יתאמת הדבר בלעת הרא"ש דס"ל דלא כרח"ף וזה ברור ולפי"ז יש להשיב ע"ד הרב מע"י קי"א חי"ל סימן יו"ל די"ן ע"ב ואכמ"ל

אמנם ראיתי להתשב"ץ ח"ג סימן פ"ו דאחר דהביא דברי מהר"ס ז"ל אלו דהוכיח מהירושלמי דיפה כח הבעל מכח האשה סיים וז"ל וכן דעת הרא"ש כלעת רבו מוהר"ם לדחות פירוש ר"ת יע"ש ואם אמת הדבר הזה דלעת הרא"ש כלעת מוהר"ם הוא דבר תימה דהטור בריה בא"הע סימן ע"ה דהם תירוץ זה דמהר"ם ובסק להפך ואם אביו הרא"ש ס"ל כמהר"ם קשה הדבר דהטור יאמר כן דאין חי' מספיק ויחלוק אאביו בסתם מבלי הזכיר לו כלל וכבר ראיתי להרב הפרישה שם בסי"א דהכריע דהרא"ש לא ס"ל כמהר"ם וז"ל ויש לדקדק קצת מלשון הרא"ש דס"ל כדברי רבינו דמלכתב שם והיא דירוש' דפליג אש"ס פי' ר"ת דאיירי בזה"ז דוקא ולמה כתב דפליג אש"ס דילן כיון דהא סי' והוה ליה למימר דהא דירושלמי מפרש לה ר"ת כו' כדי שלא יפלג אש"ס דילן יע"ש ואחרי המח"ר אי

מחה לא אירייא ואדרבה מלהוצרך לומר והאית דירוש' פליג אש"ס דילן שהיה קשה לו מאי דפליג הירושלמי אש"ס דילן ש"מ דרצה להוכיח שלא נלחה גם הירושלמי ולהשוותם דלא פליגי וכבר ראיתי להרב ז"א בחי"ד סי' י"ג דהרגיש בזה ע"ד הפרישה אלא דהסכים לסברתו דהרא"ש קאי דלא כמהר"ם כסברת הטור יע"ש וכ"כ להדיא מהרא"ח סימן מ"ג יע"ש ,

גם מה שילדל שם הרב הפרישה לומר דהרא"ש ס"ל כמהר"ם מדהביא לדברי מהר"ם לבסוף עם ראיותיו משמע דס"ל כמהר"ם יע"ש יש לדחות דמאחר דר"ת קדם בזמן למוהר"ש לא אמרי' דמדהביא לר"ת ואח"ך למהו"ס דס"ל כמהר"ס וצ"ע דמהר"ס בא להלוק ע"ד ר"ת דנדיך להביא לר"ת תחי' ואח"ך למהר"ס שחולק עליו ועיין להרב כנ"הג בי"ד סי' קכ"ג הגב"י אות ס"ז יע"ש

ומ"ש י"ל דאה"נ לענין הדין במחלוקת ר"ת עם מהר"ס הרא"ש ס"ל כמהר"ס וכמ"ש התשב"ץ וכן במה דרצה מהר"ס ליישב הירו' דלא פליג אתלמוד דידן ומי'בין בזמן הזה בזמן הבית בהא לא ס"ל להרא"ש והטור כמהר"ס מכח מה דהקשה הטור דא"כ דהירושלמי איירי בזמן הזה למה כופין אותה כמ"ש שם הטור וכ"כ הרב ש"הג שכיב הרי"ף בסוף כתובות יע"ש

ומ"ש שהביא הפרישה שם משם רבו שהק' ע"ל הטור דקרי ליה מאריה הלא מהר"ס הביא ראיה מזה דיפה כח הבעל מכח האשה ודלא כר"ת וכמ"ש המרדכי פו' יע"ש ולעד"ן דלק' דהכרח זה דיפה כח האשה מכח הבעל הוא שמעינן מן הירושלמי אם היה הירוש' מיירי בכל מקום ובכל זמן אם כן אמרי' דיפה כח הבעל מכח האשה לא כן עתה דהירוש' איירי דוקא בזמן הזה לבזמן הבית גם לאיש כופין אם כן יפוי זה דכח לבעל הוא משום דנהרג הבית אם כן אמתי הוא הכפיה לאשה דוקא ולא לאיש

וזה ראיתי להרב ישועות יעקב ס' לך לך ד"ו ע"ב דר"ל דהטור והרא"ש ס"ל דה"ט דאין יוצאים מא"י משום קיום מצות התלויות בארץ ועתה בזמן הזה אין זה נוהג יע"ש ודבריו תמוהים דמלבד דה"ט גופיה גמרא רבה אמרו הוא הרא"ש רה"ך ולא הוכירו זאת ועוד דכבר כתבו ז"ל דהרא"ש לא ס"ל כרח"ך וכמו כן הטור שם גם מ"ש דהרא"ש ס"ל כמהר"ס הא כמי ליתא כמו שנתבאר והוא כלא דנעלם ממנו כל זה

באופן שדעת כל הראשונים רובא דאיתי'קמן דזכרנו לעיל כלהו ס"ל דלא כר"ת ובעה לא מצינו חבר לרח"ך כי אם להתוס' שכתבוהו בשמו ופסקו שם כן בפסקי התוס' סי' שפ"ו כי כן מ"ש בדרישה שם וז"ל גם בהג"מר ובזמן הזה אין לעלות משום דליכא כמה מצות למנוין בארץ זואין בידינו לקיימם ונענשים עליהם והיינו כס' רח"ך שהביאו התו' יע"ש והרואה יראה בדברי הג"מר שם בסו' כתו' דלא כתב דבר זה כלל כ"א מטעם אחר שכתב משום סכנה משם רח"ך

וראיתי למהרש"ך בח"ב סי' קי"ט דנשאל במי שנדר לעלות לארץ ישראל ונשבע לדור בעיר אחת מח"ל שנה א' והשיב דהשבועה חיילא דהוי בכולל ועוד דאפי' אח"ל לעלית לדור לארץ ישראל יהיה מצוה אפי' הכיודאי דאין לו' דהיא מצו'עשה מל"ת דהיינו שיהיה מל"ם וא"כ ל"ת כו' אלא אפ'היה נשבע כ"וכו' הי' לרוצא דמי'לקוש'דמיילחא היא דהא כמי ליתא ר"ל לעלית לדור בא"י בזמן הזה אינה

אינה מצוה לא מד"ת ולא מד"ס כמ"ש התו' בשם רח"ך יע"ש. והדבר ק' דהרי ס' רח"ך היא דהויא מכמה גדולי הראשונים דביארנו דלא ס"ל"ה וכמש"ל, ואיך עבה ס' זו עיקר וכמו שכבר תמה בזה הרב מנח יוסף בח"א בי"ל סי' י"ה יע"ש. ועיין להרב אבק דרכים נר"ן בדרו' א' ד"כ ע"ה דגם הוא המתפעל מוהרש"ך בזה ולא זכר להרב מט"י שקדמו, גם מה שתי' דכונתו הוא דכיון דבז"הז איכא סכנה כלאי הוא רח"ך לסמוך עליו דליכא בז"הז מצוה לדור בא"י יע"ש, והרואה יראה שם בתשו' מוהרש"ך דלא הזכיר לטעם סכנה כלל ואפי' בדרך (אז) וכך היה מכוין להקשו' תלמידי הארוס החכם הנעלה יהודה בונומו הי"ו והדבר צ"ע

אמנם דלעד"ן דאי מהא לק"מ ע"ד מוהרש"ך דכיון דנ"ד היה דכבר נשבע לדור בהעיר והיכא איסו' שבועה ודאית והמצוה אכר במא' עליה דיהיה זה נשבע לבטל את המצוה הוי ספק דהרי מצוה זו היא מחלוקת בין הרמב"ם והרמב"ן אם היא מד"ת או מד"ס, וחוץ מזאת דאיכא ספק אחר דלדעת רח"ך ליכא מעיקרא מצוה א"כ שפיר פסק מוהרש"ך דשבועה חיילא הן מצד דאפי' אם יהיה מ"ע גמו' מד"ת הרי השבועה הוי בכולל הן לו יהי דלא הוי בכולל הרי יש גריעות בעיקר המצוה ידלרח"ך לא הוי מצוה כלל בזה"ז לא מד"ת ולא מד"ס דלכ"ן בודאי דיש לנו לחוש לאיסור שבועה נגד עיקר המצוה דלא הוי מצוה לדעת רח"ך, וכ"ש דאיכא עו' ספק במחלו' הפוסקים אי הוי מצוה מד"ת או מד"ס דכל כה"ג אית לן למינקט איסור שבועה דחמיר והוא איסו' ודאי נגד ס' המצו' דחויה נגד רבותינו הפוסקים דבאיסור שבועה כה"ג דבלאו הכי גם לס' החולקים להרמב"ם דס"ל דהוי מצוה מד"ס עדיין לא איפרק מהולשה מצוה זאת להיות מד"ת ושבועה חיילא, ואין להרגיש על מהרש"ך כ"א דהיה לו להזכיר דמעיקרא מצוה זו אי הוי מד"ת או מד"ס במחלוקת היא שנויה ולא לכתו' הדבר בפשיטות וצ"ע

אלא דאי קשיא ע"ד מהרש"ך היא ק' במ"ש בח"ב סימן מ"א במי שנשבע לעלות לא"י וז"ל דלא התיר משום דנשבע לעלות לא"י משאר שבועות דעלמא דכי היכי דשאר שבועו' דעלמא זקוקין להתיר אפי' ע"י חרטה כו' ה"נ הנשבע לעלו' לא"י כו' לא מיקרי נשבע לקיים המצוה דאינה מצוה לא מד"ת ולא מד"ס כמ"ש התוס' בשם רח"ך יע"ש ואחרי המ"ר הוא דבר תימא דאיך כתב בפשיטות להקל דלא הוי נשבע לקיים המצוה היות לנו סברת הרמב"ן ודעימיה דס"ל דהוי מ"ע מד"ת והרמב"ם ודעמיה דהיא מ"ע מד"ס גם בזה"ז והוא הניח סברתם מכמה אשלי רברבי במקום שאמרו להחמיר ופסק להקל כס' רח"ך דהיא סברת יחידאה נגד רוב הפוסקים הראשונים ובפרט היכא דיש לו להחמיר משום חומר שבועה ומה אקשה מהרי ע"ד הרב משא דמיי בחי"ד סימן ח' דכ"ן ע"ד דכתב בפשיטות דמצות ישיבת א"י בזה"ז ליכא לא מד"ת ולא מד"ס ושבועה לא חלה והני ראיה מתשו' מהרש"ך דה"ב סי' קי"ט יע"ש, ולא זכר דס' זו דנקיט בפשיטות דעיקר מצות ישיבת א"י אינה מצוה מד"ת כ"א מד"ס כמו שיראה הרואה בדבריו שם ולא זכר שר שהרמב"ן בס' המצות מנאה למ"ע מד"ת אפילו בזמן הזה וצ"ע

ובזאת וכזאת יש להעיר ע"ד הרדב"ז בח"ב סי' קט"ו ה"ל הרב כנה"ג בי"ד סימן

ג"ר הגב"י אות וי"ו שכתב וז"ל הנודר לעלות לא"י בז"הז וכ"ש הנודר לעלות לזיה"ק ליכא מצוה דבשביל לא יתירו לו הנדר וכתב ע"ד הרב כנה"ג שם דטעמו' של הרדב"ז הוא משום דסמך לדעת רח"ך שכתבו התו' כו' יע"ש, ואם אמת היה הדבר הזה דהרדב"ז סמך לס' רח"ך יש לתק' עליו דאיך נקט להקל בנדר לדבר מצוה דאפי' לדעת הרמב"ם יבכ"ש איכא מצוה מד"ס אפי' בז"הז וכ"ש לדעת הרמב"ן דהוי מ"ע מד"ת וא"כ היה לו לחוש לדבריהם להחמיר, וע"ק ע"ד הרדב"ז בח"ג סי' ת"ח דכ"ל על ראובן דנירש לאשתו והשתו אינה רוצה להוליך בנה עמה השיב וז"ל אעפ"י שאני רגיל לומר דמכאן ועד א"י אין כ"כ סכנה בדרכים כו' והביא לתשו' הרשב"א שהשיב לר"ת דיכול להתיר כו' וכתב דאין זה האמור אלא לבוא ממקומות רחוקים כו' אין שם סכנה כו' יע"ש

הנה מבואר דעת הרדב"ז דס"ל דגם בז"הז איכא מצות ישיבת א"י דאי ס"ל כסברת רח"ך הו"ל לומר בפשיטות דבז"הז ליכא מצות ישיבת א"י ויכול להתיר ולא בחנאי אם איכא סכנה, גם מתשו' דסי' ה"ט נאשה שהיתה רוצה לעלות לא"י ורוצה למכור מנדונייתה ולא רצה הבעל, השי' דהא רבן הכל מעלין לא"י כו' אבל עכשיו לא דיינינן הכי משום דכל אשה יתן עיניה בגירושין כו' ואין הריות מצוי שם ולא ימצא להתפרנס כו' יע"ש, הא קמן גם מהש' זאת דגם בז"הז איכא מצוה היכא דיש לו ריות ויוכל להתפרנס, ואי ס"ל כרח"ך דלא"ה ליכא מצוה גם מתשו' שכתב אה"כ בסי' ת"י מבואר הכי דס"ל דלא כרח"ך דנשאל במי שנשבע לאשתו בעת רנשואין שלא יוציאנה משם אמה ואחיה השיב דלא"י אינה יכולה לעכבו מלנסוע אבל כל מעיינת שפיר תסכח דיכולה לעכבו עליו הלא דשבועה חיילא לבטל את רקמות בכולל כו' יע"ש, ומדכתב דשבועה חיילא בכולל נר' דס"ל דלא כרח"ך וס"ל דאיכא מצוה גם בז"הז ועוד דאפי' למ"ש שם וז"ל ובלא שינמא לשבועה אין אנו דנין אותה בדין הכל מעלין לא"י כו' לכי דאין המחיה מצוי שם בעונותינו אם לא שיש אומנות להכשר שיהיה ממנו בדוחק יע"ש נראה דכל דיכול להתפרנס אפי' בדוחק איכא מצוה, וכל זה מורה להדיא דדעת הרדב"ז דלא כרח"ך, וא"כ קשה מ"ש בתשו' דסימן קט"ו שהביא הרב כנה"ג דנר' דס"ל כרח"ך

אלא דכשאני לעצמי נראה לומר דלא קשה תשו' הרדב"ז אהדדי דגם תשו' שהביא הרב כנה"ג בח"ב סי' קט"ו מתשו' זו כמי נר' מדבריו דס"ל דלא כרח"ך דהנה תשו' דסי' קט"ו היא לו נדפסה בתשו' הה' להרדב"ז בס"א סי' תכ"ד דנשאל באיש ואשה דהיו חולים ונדרה האשה לעלות לא"י והחרים לה הבעל כו' והיו עניים ואין לאל ידם להוציא הדרך השי' הרב במה לעלות לירו' אין לך אונס גדול מזה והדב' ברור דהאנוס פטור כו' ואם היו עשירים חייבת לקיים נדרה וחו להאשה זאת כו', ואעפ"י שכתבתי בתשו' כה"ג סי' ח"ע באשה שאמרה כו'), ואע"ג דלא דיינינן בכשין הכל מעלין לא"י כו' לפי שאין הריות מצוי ולא יוכל להתפרנס כו' ואו אם יתבדר שלא היה דינתו עלין כו' והו דגם היה חולה כו' א"ל אין נדר כלל ועוד אני אומר דאפי' היה הנדר נדר פותחים לו בעניות כו' יע"ש

הנה מבואר מכל הטעמים שכתב דכולם הם מסכימים דיש צריך מצוה לעלות לא"י אלא

אלא דביקא טעמים לפוטרם הן משום דהם עניים ואין לאל ידם וגם דאין הריוח מצוי שם ולא יוכל להתפרנס כו' והיינו כמ"ש בתשו' דסי' ח"ת וסי' ת"י דדוקא היכא דאינו יכול להתפרנס פטור ואי ס"ל כרה"ך כמ"ש הרב כנה"ג בדעתו הו"ל להשיב בפשיטות דהשתא בז"הז לא דיינינן דין זה דהכל מעלין כס' רה"ך ומלבד דלא כ"כ אדרבא גילה דעתו וכת' דהשתא לא דיינינן הך דינא דהכל מעלין משום דאין הריוח מצוי דגר' לסיבי' דהריוח מצוי איכא מצוה וכמ"ש בתשו' דסי' ת"י . ועוד כתב הרדב"ז בסי' תנ"ד וז"ל ואע"ג דתנן שנשבע לקיים מצוה אין מתירין לו ליכא הכא מצוה שלא יתירו בשבילה דבשלמא אם נדר לדור בירוש' איכא מצוה לדור בא"י אבל לעלות לא"הא ולשוב מיד אין כאן מצוה רבה כו' יע"ש , הנה מבואר להדיא בתשו' זו שכתב דליכא מצוה משום שהוא ע"מ לחזור הא לא"ה איכא מצוה ודין דבע"מ לחזור ליכא מצוה רבה לכ"ע הא מיהא איכא מצוה , ואם כדברי הרב כנה"ג דס"ל בדעת הרדב"ז כמ"ש בתשו' דסי' קט"ו דס"ל להרדב"ז כדעת רה"ך דליכא מצוה בז"הז הוי לדברי הרדב"ז מבואר להדיא להפך מרה"ך דאיכא מצוה גם בז"הז כל שהוא לדור שם ולא ע"מ לחזור

עו"ב שם הרדב"ז וז"ל ואפי' היתה השבועה לדור בא"י כבר ידעת מש"כ הרשב"א לר"מ אשר נדרת ללכת לא"י שמי"ת שהשיב הרשב"א לר"מ היא תשו' שהביאה הנמ"י פ"ו דשבועות וז"ל לענין נדרך שנדרת לעלות לא"י יש לך הפרה אחר דאמך היה דאין כל איש יעמוד בפני פיקוח נפש ויש סכנה להוליכה מעוברה וגם הילד עד שיתגבר ויכנסו ימות הקיץ ואע"פ דאין פותחים בנולד מילתא דשכיח הוא כו' יע"ש הרי דלא התיר הרשב"א כ"א משום דהיה סכנה בדבר דהאשה הרה וגם הילד שיתגבר . אבל בנ"ד לא היה סכנה בדבר כלל לא לאשה ולא לולד ולא זו בלבד דהרדב"ז עצמו בסי' ת"ג הביא תשו' וכתב עליו דבתקו' לא נאמר דין זה ואין סכנה כלל לא לאשה הרה ולא לקטן וכו' ליישב הכונת דברי הרדב"ז כמ"ש וכבר ידעת מה שהשי' הרשב"א לר"מ כו' אין כונת ראייתו מדין סכנה כלל אלא עיקר ראייתו הוא ממה שסיים שם וכת' ואע"פ דאין פותחין בנו' מילתא דשכיח' הוא דרוב נשים כו' מדבריו אלו הוא דמייתי הרדב"ז ראיה לנ"ל נמי דהיו עניים דעניות שכיח ואע"פ דזה כבר כתב הרדב"ז לעיל מזה שם בהך תשו' הוסיף ידו ב' להביא ראיה דאף במקום מצות ישי' א"י יש להתיר בפתח דנולד דרוב נשים יולדות כו' כמו כן נ"ד בפתח בעניות שכיח וזה ברור

באופן דמבואר מכל דברי הרדב"ז ז"ל בתשו' הלזו דס"ל דאיכא מצות ישיבת א"י גם בז"הז היפך ס' רה"ך וקשה להרב כנה"ג דר"ל בדעת הרדב"ז להיפך דס"ל כרה"ך דמלבד דבאר תשו' נראה להדיא דלא ס"ל כרה"ך , זאת ועוד דמקו' שבא בתשו' זאת דסי' קט"ו דהיא תשו' דסי' תנ"ד מבואר להדיא להיפך דלא . אלה הטעם דליכא מצוה בז"הז משום דאין שם פרנסה מצויה ואיך כתב הרב כל בתר איפכא נהוא שלא , ועוד אני יוסיף להפליא ע"ד הרב כנה"ג דאת"הג סי' ע"ה הגב"י אות כ"ט הבי' תשו' הרדב"ז דסי' קט"ו . הטעם שכתב דליכא מצות ישיבת א"י ב"ז הז לפי דאין הריוח מצוי שם ואינו יכו' להתפרנס כו' יע"ש , הרי טעמו של הרדב"ז בדידו דה"ט משום דאינו יכול להתפרנס דש"מ דביכול להתפרנס איכא חיוב ישיבת א"י וזהו דלא כרה"ך וכיון דכבר נתגלה בו להרב כנה"ג עיקר תשו' הרדב"ז הלזו בשורשה ועצמה

טעים משום פרנסה מה מקום לומר חו דס"ל להרדב"ז כרה"ך דאחרי המ"ר ליתא להא כלל ,

עוד אני תמיה ע"ד הרב כנה"ג שם שהת"ל הרדב"ז אלו דמשום דוחק הפרנסה פטור ממצות ישיבת א"י וז"ל דינה הרב ז"ל דין זה למ"ש הרב ח"מ סימן רע"ו דכל דאינו יכול להתפרנס יכול לכופה להוציאה משם ונראה לומר דב' תשו' בדבר אחד דשאני התם דבמקום שהוא דר א"י להתפרנס והוא דבר ברור דאין בו ספק אבל שלא יעלה למקום פי' דאינו יכול דאין הדבר ברור דאינו יכול להתפרנס דאפשר דיתפרנס שם יכו' לכופה יע"ש . ואחרי המח"ה דבריו תמוהים על אחד דמי גילה לו רז זה דנדון הרדב"ז היה דאינו ברור לו שאינו יכול להתפרנס דאימא דגם מ"ש הרדב"ז דאין הפרנס' מצויה שם היינו דאין לו יכולת מספיק להתפרנס שם . ומלבד דהכי נליכים אנו לומר בדעת הרדב"ז דהרי בח"ג סימן ת"י כתב להדיא דהיכא דיכול להתפרנס שם אפילו בדוחק איכא חיובא דש"מ דכל מ"ש בתשו' הלזו שהבי' הרב כנה"ג דמשום דאין הפרנסה מצויה פטור היינו כשאינו יכול להתפרנס אפי' בדוחק , זאת ועוד דבמקומו מוכרח הוא בתשו' זאת שהביא הרב כנה"ג שהיא בתשו' בסי' תנ"ד כתב להדיא בנ"ל דעדיין הם ואשתו לעלו' לא"י וירדו מנכסי' והם עניים דאין להם אפי' להוצאת הדרך והרי כיון דאין להם ממון כלל אפי' להוצ' הדרך איך יוכלו להתפרנס שם . ועו"ז כתב הרדב"ז בכלל הטעמים דליכא חיוב מצות ישי' א"י דאין הפרנסה מצויה בירוש' כלל ובודאי לכוונתו בזה דאין הפרנסה מצויה שם כלל היינו לכיון שהוא עני מדולדל אין שם עסק שיוכל להתפרנס ומקרי אין הפרנסה מצויה שם דמי שאין לו מעות בידו דמביא עמו מח"ל מהיכן יתפרנס שם , דודאי אין כוונת הדברים דאין הפרנסה מצויה שם כלל הוא דאין שם מזונות מידי דמיון כלל דא"כ הדרים שם מהיכן מתפרנסים והכי משמע ממה שסיים שם הרדב"ז וז"ל וכ"ש בנ"ד שהיא עניה ונמצאת דוחקת לעניי א"י יע"ש דש"מ דהיא עניה דאין לה במה להתפרנס אפילו בדוחק וצריכה להתפרנס בהיותה חוזרת על הפתחים ולינקה נדקה מאחרים לדחק למחר עניי ירו' , ואחר כל אלה הדברים הנ"ל ברור ומבואר בדברי הרדב"ז דאיירי דאין יכו' להתפרנס כלל יותר מנדון הרב ח"מ מה מקום לחלק ולומר דאינו דומה נדון הרדב"ז ז"ל לנדון הרב ח"מ מטעם דנדון הח"מ היה דהיה ברור לכל דאינו יכו' להתפרנ' משא"כ בנדון הרדב"ז דאדרבה הרי זה נראה בבירור גמור ליותר ברור בנדון הרדב"ז דאינו יכול להתפרנ' מנדון הרב ח"מ כמבואר

עו"ב הרב כנה"ג שם ועוד דשאני נדון הח"מ שהוא מח"ל לח"ל אבל מח"ל לא"י הפי' דאין טענה זו מספקת לפטור את האשה מלעלות עמו וכ"נ מכללות דברי האחרונים דלא חילקו בזה יע"ש , ואני אומר דאם אמת הוא דתשו' זו דהרדב"ז דסי' קט"ו שהי"ד הרב כנה"ג בי"ד סי' ג"ר דמורה להדיא דהוא התשו' שנתחדשה סי' תנ"ד כמו שנתבאר , הנה מבואר שם דה"ט משום דאין הפרנסה מצויה שם כלל . שכתב הרב שם היינו דאין חיו' מצוה זו על האיש ועל האשה לעלות לא"י ויכול לאחר ושלא יוכל לכוף האשה לאיש שיעלה עמה לא"י כדקי"ל דהאשה כופה לאיש , וכ"פ נ"כ שם בח"ג סי' ז"ט , ואי לואת הוא זה ירא דחילוק זה דהיכא דאין הפרנסה מצויה מבואר יוצא מדברי הכלבו סי' קכ"ו והתשב"ץ ח"ג סי' תקס"ו ואהלי

שם

הס סי' ס"ו ומהר"ם מינץ סי' צ"ט והרב חה"ל בפו"ל סי' פ"ק והרב חוות יאיר סי' ר"י יע"ש דמתבאר מדבריהם דכל דאינו יכול להתפרנס שם ליכא לא מצוה ולא כפיה

אלא דנשאר לנו לדעת היכא דהאיש רוצה לעלות לא"י והאשה אינה רצה מה"ט דאין הפרנסה מצויה שם בהא י"ל דמודו הרבנים הנז"ל דיכול האיש לכוף לאשתו כיון דהמזונות עליה דידיה ליתה"ר ומאי איכפת לה לאשה בזה אי המזונות בדוחק או בריוח, וכ"כ הרב"ח להדיא בא"הע סי' ע"ה ס"ו בדעת מוהר"ש דבזמן הבית דאין דוחק מזונות כופין אותו כשם דכופין אותה אבל בז"הז דאיכא דוחק מזונות אותה הוא דכופין דהרי חיוב המזונות הוא מוטל על הבעל לזונה ולפרנסה אבל אין כופין אותו כיון דיכול לומר השתא איכא דוחק מזונות כ"יע"ש, וכ"נ מדברי המבי"ט בח"א סימן קל"ט יע"ש.

הנה מבואר מדבריהם דאינמי זה היכא דאינו יכול להתפרנס מספיק לפטור את האשה מלעלות לא"י, וזה שלא כדברי הרדב"ז אלו דמייתי להו הרב כנה"ג, כן אמת דכל לגבי דידי לא כיון הרדב"ז בתשו' דסי' קט"ו דהיא בק' סי' תנ"ד לא כלל כמו שיראה הרואה, אמנם בתשו' דה"ג סי' ת"י נר' מבואר דגם לפטור את האשה מכפייה לבעלה יהיב הרדב"ז ה"ט דאין אנו דנים אותה בדין דהכל מעלין לא"י ואם לא תרצה לעלות עמו הפסידה כתו' אפילו דאין המחיה מצויה שם בעונותינו אלא א"כ נתברר אצלינו שיש לו אומנות דאפשר שיחיה ממנו אפי' בדוחק או אנו דנים בו אחר שנעשה חקירה גדולה בדבר שהרי ראינו בעינינו כמה רמאים טענו בזה וגרמו בשותיהם כו' יע"ש הרי דכתב הרדב"ז ה"ט לפטור גם לאשה מלעלו' לא"י וכמ"ש הרב כנה"ג בשמו ואפשר דאותה תשו' דסי' קט"ו אינה כמו זאת ובהדפות בסי' תנ"ד או שהניא הרב כנה"ג דברי התשו' דסי' ת"י והיתה כתובה שם בסי' קט"ו

ואיך שיהיה נראה דל"ק ע"ד הרדב"ז אלו דהא ע"פ דאי' זה דאם יוכל להתפרנס לא נאמ' כ"א לפטור את האיש ולא לאשה והו כשיוכל להתפרנס קצת בדוחק דאז איןטענה לאשה למאן אבל כשהדבר ברור דאינו יכול להתפרנס כלל ואפי' בדוחק כמ"ש הרדב"ז בסי' ת"י בהא כ"ע מודו דגם האשה יכולה למאן ולעכב כיון דל"ית לה מזונות כלל והוא סברא פשוטה לחלק בהכי והוא ברור ושו"ר להרב ב"ד בח' א"הע סי' מ"ב דל"ל ע"א דנדון דידיה היה דהיה המניעה מהאשה והיפך בזכותה כיון דהבעל הוא ח"ח ולא יוכל להתפרנ' והביא מ"ש הכלבו והרב אהלי תם כו' דכל דאינו יכול להתפרנס ליכא כפיה ונרגש מתשו' המבי"ט סי' לק"ט שכתב דאין לפטור לאשה מה"ט יע"ש וכתב ע"ז וז"ל נ"ל למ"ש המבי"ט דכופין אותה ויסתייע מלמעלה בשו' מצותי דהתם איירי בלבו נוקפו בעלמא אבל הכא דאין לו אומנות יודה יע"ש והטעם פשוט דכיון דאין לו אומנות ואין יוכל להתפרנס אפי' ע"י הדחק ונכה"ג כ"ע מודו דאפי' לאשה אין כופין והרי מצאנו לו חבר להרב"ד אלא דק"ל על הרב"ד דלא הזכיר לא לדברי הרב"ח דהוא כהמבי"ט ולא להרדב"ז דהוא תנא דמסייע ליה ועל הכל דהרב כנ"הג יצימה מנגד ודחה לדברי הרדב"ז

וחוץ מזה איכא טעם אחר דמתבאר מדברי הרדב"ז גופיה מילתא בטעמא דכשאין שם מזו' להתפרנס אפי' בדוחק דאין כופין לאשה היינו משום דכוונתם הוא להרע כדי שבזה יוכלו לכוף לאשה ולגרשה בלי כתובה דאין מזונות כלל אפילו בדוחק מאי כיונתו לומר שהם רוצים לעלות לא"י אם לא לגרש לאשה ולהפסידה מכתובתה וכל כה"ג דאנו רואין את זדונו ורוע לבבו של בעל לכן כתב הרדב"ז ז"ל דמה"ט אין דנים עתה דין דהכל מעלין כ"א אחר החקי' גדולה שיוכל להתפרנס לכה"ת אפי' ע"י הדחק ודבריו כ"יחים וברורים דצריך חקירה הגם אם לבבו שלם לעלות לא"י או אם עושה עורמה כדי לגרש לאשתו להפסידה מכתובתה וכל דאין יכול להתפרנס אפי' בדוחק לעלות זה מורה להדיא דהולך ע"מ להזור דהרי לא יוכל לדור שם שהוא זמן הנמנע וא"כ ל"יק מכל מה שהק' עליו הרב כנ"הג כאמור ודוק ועי' להרב יוסף אומץ בסי' נ"ו שעמד גם הוא בזה שכתב הרב כנ"הג בדעת הרדב"ז ז"ל דס"ל כרח"ך יע"ש.

וראיתי להרב"ל עיד שם בסי' מ"ב דל"ל ע"ג שכתב וז"ל כלל הדברים דהבעל ז"ל תרי ק"יל ק"יל כמ"ד דאיכא מצוה לדור בא"י אפי' אחר הבית דלא כרח"ך ודלא כהסמ"ג ז"ל דס"ל דליכא מצוה כמו שדקדק באהלי תם יע"ש ואחרי המ"ר ליתא להא דהסמ"ג לא ס"ל כרח"ך כלל דאדרבה הסמ"ג הביא המשנה והברייתא דסו' כתובות דהוא או' לעלו' כו' דכופין אותו ואותה ולא חילק דבזמן הזה ליכא כפיה דש"מ דלא סל"ה ומ"ש כמו שדקדק בס' אהלי תם אחרי המ"ר הא נמי ליתא דהרב' אהלי תם שם בסי' ס"ו כתב וז"ל וע"כ לומר דרח"ך חוי' להרי"ף ז"ל והרא"ש והטור והר"ס מטרני וכל האחרונים שכתבו דין זה והביאו הברייתא ההיא לפסק הלכה כו' וגם בעל הסמ"ג נר' לומר דנטה אחר דעת הר"ן שלא הביא דיוקא כלל עכ"ל וכונת דבריו אלו דגם הסמ"ג קאי כדעת הרי"ף והרא"ש כו' דנטה אחר הדעה הלזו שלא הביא דין זה כלל היינו דין זה שכתב רח"ך דאם רצה לומר שלא הביא דין זה קאי לדינא דברייתא הרי כבר הבי' הסמ"ג ג"כ כמו שהביאוהו הרי"ף והרא"ש וגם הלשון שכתב וגם הסמ"ג אינו סובל פי' זה דהסמ"ג ז"ל קאי כרה"ך ועל הכל ק"ש דאם לפי דעתו וסברתו הבין הרב"ד בדברי אהלי תם דהסמ"ג קאי כרח"ך והכרחו הוא דלא הביא דין זה דהברייתא ומדהשמיטו ש"מ דב"הז ליכא מצוה איך הונח לו דבר זה אחר דהסמ"ג הביא דין זה כמו שכתבוהו הרי"ף והרא"ש והרמב"ם והו"ל לתמוה עליו לפי דעתו ועם שלענ"ד נראה דהרב אהלי תם לא כיון לזה כלל אדרבה מוכיח שדע' הסמ"ג דלא כרח"ך וכ"כ ג"כ להדיא הרב דינא דחיי בס הכ"ן ע"ג יע"ש כיכן לדברי הרב"ד לא"ח

ומ"מ למדנו דגם הסמ"ג והרדב"ז לא ס"ל כרה"ך ודלא כהרב כנה"ג דס"ל בדעת הרדב"ז דקאי כרח"ך ועיין עוד להרב כנה"ג בא"הע סי' רמ"ה הגב"י בכח וז"ל אבל הרדב"ז ח"א סי' ל"ד הז"ל סי' ע"ו) כתב ע"ז שכתבו הריב"ש והרשב"ץ דעליה לא"י מקרי מצוה וזו קולא גדולה לא שמענוהו כו' יע"ש, ולכאורה נר' דס"ל להרדב"ז דליכא מצות עליית א"י כלל בזמן הזה והיינו כרח"ך כמ"ש הרב כנה"ג בהעתו בי"ד סי' ג"ר או לכחות כדעת התוס' דכתבו מטעם סכנה כו' וכבר ביארנו דהא ליתא לו' בדעת הרדב"ז דסל"ה לא מטעם רה"ך ולא מטעם התוס' כמבואר בתשובותיו וכמש"ל, והעיקרא ממקום שבא מתשו' הישנות בח"א סי' ע"ו אין הוכחה כלל דס"ל דלא מיקרי מצוה דאדרבה מבואר שם ובסי' כ"ן דכל דאינו הולך לטייל מצוה מקרי והרדב"ז איירי שם בהיתר לענין

שבת למבואר שם וטו"ר להרב כנה"ג נעלמו בסיירי ה"מ שם פירמ"ח הנג"י הו'ט'סכ"כ בדע'הרדב"ז דלא לאפוקי דליכא מצוה בעליית א"י יעש"ב, אלא דהיא גופא חיקשי ליה להרב כנה"ג מלידיה הדידיה דביו"ד סי' ג"ר כתב בלעת הרדב"ז דס"ל כרח"ך דליכא מצוה בז"הז וכאן בא"ח כתב בלעתו להפך דאיכא מצוה אם לא שנאמר דביו"ד שכתב דליכא מצוה היינו מצוה גמורה לענין חיובא וכפיה אבל לענין דינא דאין מפלגי' דבעינן שם דבר מצוה כל דהוא הה"נ למקרי דבר מצוה לענין זה ודוק

והנה נראה שלעת הרב בה"ג כרח"ך שהרי ככתו'דע"ה ע"א הביא משנה דשלשה ארצות לנשואין כו'והשמיט משנה דלאחריה דהסמוכה לשם דהכל מעלין לא"י ובריית' דקני התם וכמה מאמרי רז"ל שהגדילו בשבח א"י, גם בה'עבדים דס"ח לא הביא דין להמוכר עבדו לח"ל וגם לא הביא הדין לענין סברה מח"ל לא"י דס"ת מכל זה דלעת הבה"ג כרח"ך דבז"הז ליכא מצוה בישיבת א"י מדהשמיט כל הני דינים, והרי כל הכרת הפוסקים דהרי"ף והרמב"ם והרא"ש חולקים לרח"ך הוא מדהביאו דין זה דמתניתין והברייתא דסוף כתובות וכמש"ל, מינה נשמע לדעת הבה"ג שהשמיט ולא הביא מכל הני דינים כלל ש"מ דס"ל דליכא מצות ישיבת א"י בז"הז כרח"ך, והרי לך חבר לרח"ך ותנא דמסייע ליה לרח"ך ואינו רח"ך יחיד בס' זאת וכיון שכן תמהני להרב מטה יוסף ח"א סימן יו"ד די"ז ע"ד שכתב דס'רח"ך יחידאה היא יעו"ש, וכ"כ הרב זרע אברהם חי"ד סי' י"ג דז"ן רע"א והרב בית יהודה ח"ב סי' קכ"ד דקנ"ח והרב מהרמ"א בריש ס'תורת חסד יע"ש, וכ"נ דעת הרב לב שלמה חא"הע סי' ל"ד יע"ש, שהרי מצינו לו חבר לרח"ך הרב בה"ג והוא תימא עליהם ועל שאר גדולי הראשוני' ואחרונים דלא הזכירו לעת הב"הג בזה

אלא דק"ל ע"ז שהרי הרב בה"ג שם בכתובו' דס"ח ע"ד הביא מתני'ובריית' השנויה ביבמות דס"ד דתנן נשא אשה ושהה עמה עשר שנים ולא ילדה אינו רשאי להבטל אלא יוציא ויתן כתובה אעפ"י שאין ראיה לדבר זכר לדבר שנאמר מקץ עשר שנים לשבת אברם בארץ כנען ללמדך דאין ישיבת ח"ל עולה לו מן המנין עכ"ל, והרי הך טעמא דאין ישי'ח"ל עולה מןהמנין דילמ'משום עוןח"ל הם עקורים כמו שפי' רש"י יעו"ש ואי ס"ל להבה"ג כס' רח"ך דליכא בז"הז מצות ישיבת א"י א"כ ליכא עון משום ישיבת ח"ל דא"כ למה פסק דאין ישיבת ח"ל עולה מן המנין כיון דלדידיה ליכא מצות ישיבת א"י בז"הז ובלא"ה ל"ק לס' רח"ך די"ל דס"ל דדין זה דאין ישיבת ח"ל עולה מהמנין דתני בברייתא לאו דוקא בז"ז בזמן הבית כמ"ש הפוס' לדעתו על מתני' ובריית' ומאמרי רז"ל דסו' כתו' דכלהו מיירי בזמן הבית וכמו כן י"ל לשיט' התוס' ושאר הראשונים דס"ל דבז"הז ליכא מצות ישי' א"י משום סכנה די"ל דברייתא זו מיירי בזמן הבית ולא בזמן הזה או אפי' בז"הז היכא דליכא סכנה אבל היכא דאיכא סכנה אז ישיבת ח"ל עולה מן המנין, ברם להרב בה"ג דלפי האמת נראה דס"ל כרח"ך דליכא בז"הז מצות ישיבת א"י ק' למה פסק הא דאין ישיבת ח"ל עולה לו מן המנין

ואפ"ל דס"ל להב"הג דטעמא דברייתא דאין ישיבת ח"ל עולה לו מהמנין אינו משום עון ח"ל גורם דיהיו עקורים כיון דלדעתו ליכא מצוה בז"הז אלא ה"ט דקדושת א"י אשר שם דהדר בה זוכה להבנות ואם כן אפי' לס' רח"ך דליכא בז"הז מצוה בישיבת א"י מודה הוא דאיכא קדושה בה יותר מח"ל והקדושה שבה גורם להבנות אבל כל שהוא בח"ל איכא עיכוב דילמא דלא זכה לבנים משום דאויר הטומאה גורם אלא דזה דוחק דאם לפי האמת ליכא חיוב ומצוה בישיבת א"י אמאי יעכב לו להבנות משו' ישיבת ח"ל אם לא שנאמר דאה"ן אם הוא כל העשר שנים בח"ל ולא נכנס לא"י עולה לו מן המנין ישיבת ח"ל אלא דאםנכנס לא"י אז אינו עולה לו מהמנין ומונה משעה כניסתו לא"י, וכן מצאתי סברא זאת להריטב"א בחי'שם בחי'ב'ומ"ל עוד י"ל כמ"ש ר"י דאם עלה שום אדם מח"ל לא"י שלא יעלה לו מה שדר בח"ל כלל ואפי'דר כמה שנים דאולי בזכות הארץ יבנה ממנהומונה משעת כניסתו לארץ יו"ד שנים כמו שמנה אאע"ה משעה שנכנס לארץ יע"ש, וכ"כ הרנ"י שם והרב ש"מג שביב הרי"ף כ"כ על שם הרמב"ם יע"ש וע"ש הוא מ"ש הרמב"ם דהרי הרמב"ם לא כתב כלל דין זה אלא השמיטו לגמרי, וכתי' הסמ"ג שם בתחילת דבריו מוילא הזכיר דישיבת ח"ל אינה ממנין עשר שנים נר'דפליג ולמ"ש הסמ"ג בעשין מ"ט וה"ה שם הי"ת ובהגמ"י ושם כתב ה"ה דין זה בשם יש מי שכתב יע"ש וז"ל במקום הרמב"ם הרמב"ן, והוא מ"ש הרמב"ן עה"ת ס'לך לך ד"ה מקץ יע"ש, וכ"כ בחי'ליבמות שם, וכ"כ הרשב"א בחי'שם והרב המאירי שם בשם י"מ וכ"כ הטור בא"הע סי' קנ"ד יע"ש ועיין עוד להרב ש"הג מה שהק'על הסמ"ג דיחס ס' הרי"ף לס'הרמב"ם ורש"י לישיבת ח"ל עולה למהיכן מ"ש כן מלדברי הרי"ף יע"ש, והוא תי'להרב דינא דחיי עשין מ"ט דס"ב ע"ג שהק'כן וכ"כ בכנ"הג ה"א כלי רש"י דקמ"ו ע"א יע"ש ולא זכר שר מדברי הש"הג

ואף י"ל להבה"ג ור"ח דס"ל דליכא בז"הז מצות ישיבת א"י ס"ל כהרמב"ן ולעיקר דמ"ש בש"ס דאין ישיבת ח"ל עולה מהמנין היינו אם היה בח"ל ושוב הלך לא"י או אין ישיבת ח"ל עולה וכ"ש לפי סברת הרא"בד והביאו הראשונים שם ולעיקריה דס"ל דדוקא באאע"ה שהיה דר בא"י ויצא לח"ל או מנין ח"ל עולה לו לס' רח"ך ז"ל ולעיקריה דס"ל דאין מצות ישיבת א"י בזמן הזה מודה הוא דהדר שם בא"י דלא יצא לח"ל ואם כן בבה"ג דהיה דר אברהם אע"ה בא"י ויצא ילפינן מיניה דאין ישיבת ח"ל עולה מהמנין

ואולם לומר בעל הבה"ג דס"ל כס' רש"י בחו' ס' לך לך דדוקא לאברהם נאמר לו ע"פ השם לך לך דהוא דנענש על ישיבת ח"ל ולא לדורו' הבאים אחריו ובלע' זה הסכימו רוב הראשונים הרמב"ם בכט"ו דאישות כמ"ש הסמ"ג שם וה"ה וה"מ בשם רי"ז וכ"פ הרא"ש והטו' והרמב"ן והרשב"א והריטב"א ורבי' המאירי יע"ש דאם כן הוא דס"ל לבה"ג דדוקא לאברהם נאמר דבר זה ולא לדורות הבאים א"כ למה הביאו לפסק הלכה א"ו דס"ל להבה"ג דלאברהם נאמר ולדורות וע"כ צ"ל כדרך שכתבנו לעי' בב' דרכים דאם נאמר דבא ללמד הא דקתני בסיפא דברייתא לכיכך חלה הוא כו' דהכונה דכיון שמצינו באאע"ה דהיה לו עיכוב בישיבת א"י משום ניווי ה' כמו כן ילפינן מיניה לדורות לשאר עיכובים כיוצא בזה וכדקתני בברייתא לפיכך חלה כו' הא לא אתיא לדעת הבה"ג כיון דהוא ז"ל הביא הך סיומא דברייתא דאין ישי' ח"ל עולה מהמנין בז"הז אכן לדעת רח"ך זה

יתכן לו' דס"ל ג"כ ס' הלז דדוקא לאברהם נאמ' לבר זה ולא לדורות כי היכי דלא תיקשי ליה לדעתו דס"ל דליכא מצות ישיבת א"י בזמן הזה היך יהיה נענש על דירת ח"ל.

ועוד י"ל לדעת רה"ך דאפשר דס"ל כסברת הראשונים ז"ל ה"ה המרדכי בפ' הבא על יבמתו. והרב דינא דחיי בעשין מ"ע דבז"הז אפילו ישיבת א"י אינו עולה משום מ"ש בסו"פ ה"ה ד"ש מיום שחרב בה"מק דין הוא שנגזור על עצמינו שלא לישא נשים ושלא להוליד בנים וע"ש בתוס' ד"ה דין הוא יע"ש ולסי זו דס"ל דאחר החרבן ליתא להך דינא א"ש שהוא כדעת רח"ך מילתא בטעמא דכיון דאיכא מצות ישיבת א"י אחר החו' לא נאמר ההי דינא ולדעת התו' שכתבו דליכא מצות ישיבת א"י בז"הז משום סכנה אפשר דס"ל כהני טעמי ופליג התוס' דנ"ב או דס"ל כסברות אחרות שכתבו הראשונים הנזכרים מלעלה, ובהכי ל"ק גם ע"ד הרה"ך מהך סוגיא דיבמות, ועיין להרב ס' כתונה נקי' לסנגיין שעמד בזה ע"ד התוס' ומה שתי' ולעד"ן דהאמת הוא כמ"ש והוא ברור ודוק ועי' בס' נודע ביהודה תה"הע ה"א סימן א.

במצא לפי האמור דס' רח"ך לאו יחידאה היא דגם הכנ"הג קאי כוותיה והוץ מזאת רואה אני דבפסקי התו' שם סי' שכ"ו כתוב וז"ל והרב חיים אומר דאין מצוה עכשיו לדור בא"י עכ"ל, וזה מורה דהתוס' נקטו כן להלכה וכמ"ש הרב כנ"הג בא"ח ח"א בכללי הפוס' סי' י"ו משם הרב מהר"א קאפסאלי בתשו' כ"י יע"ש וכ"כ הרב מהרמ"א בריי' ס' חו' חסל וכיים וכ"נ לדעת מהרא"ש שם בה"ג סימן ס"א יע"ש והיינו למהרא"ש חשש לס' רבי' רח"ך הלזו והשיב ע"ד הרשד"ס שחילק דהיכא דהמלכיות אינה מחולקו' דליכא חשש סכנה שכתבו התוס' השיב לעדין איכא ס' רה"ך הלזו יע"ש

ומזה חשו' מוצאת ע"ד מהרימ"ט ני"ל שם בסי' כ"ה להכריע דדברי רה"ך אלו שכתבו התוס' לאו דסמכא הוי ואיזה הגהה תלמיד היא דהרי מדמתינו שפסקו כן בכס' התוס' ש"מ דסברו וקבילו התוס' נהא להלכה ולמעשה ולא מבעיא אי אמרינן דפסקי התוס' הם מהרא"ש שחיברם כמ"ש הרב שם הגדולים ח"א מע' פ'אות ד'וכ"כ בח"ב מע'פ'אות כ"ו בשם הרב דברי אמת יע"ש או לדעת הרב משנה להם בסו' פסחים שכתב דחיברם הצ'ר יע"ש דאם כן הוו הרי כאות רה"ך או הרא"ש והטו' ולאו ס'תודא'היא ואית דסמכא אלא אפי' אם נאמר דפסקי תוס' הם מהתוס' עצמן כמו שרצה לגדל מהר"י הלוי סימן י"ד דלא"ו ע"ד יע"ש עכ"ו נראה דס"ל להתוס' דכן הוא כפק הלכה כס' רח"ך והו ליכא למימר דלאו דסמכא ושוב ראיתי להרב יוסף אומץ בסימן נ"ן שעמד ע"ד הרב מהרימ"ע הלו מכסקי תוס' שכתבו הא דרה"ך וכתבו ועל הרוב דאחד מהראשונים חיבר פסקי תוס' ובמהר"ס בל"מ הביא ס' רח"ך ומהריב"ל ומהרה"ש ומהריט"ץ סימן ה' ולא כתבו דהיא הגהת תלמיד כו' עכ"ל.

והנראה לע"ד ליישב לדעת מהרימ"ע הוא דאם אמרינן כדעת מ"ד דהפסקי התוס' חיברם הרא"ש ז"ל או הטור קשה דתכאן הוא מברקיא דהרי הרא"ש והטור הם חולקים לרה"ך בזה וכמו שכן הכריע שם הרב מהרימ"ע גופיה וכמש"ל אם כן לא יתכן לומר דהרא"ש או הטור ז"ל חיברם לדעת מהרימ"ע מה נא' לדעת מהרימ"ע דהם מהתוס' עצמן

כמ"ש הרב מהר"י הלוי והרי כמו דאמרינן שדברי רח"ך שכתבו בתו' הם הגה' תלמי' ולאו דסמכ' הוא כמו כן נימ' נמי לפסקי תוס' דהוא הגה' תלמי' ובהכי ל"ק ע"ד הרימ"ט ומה שהביא הרב יוסף אומץ ממהר"ס ומהריב"ל והרא"ש והריט"ץ דלא כתבו דהיא הגהת תלמיד אין זה היתא למהרימ"ט הוא חולק עליהם וכיוצא בזה אמרינן בעלמא גברא אגברא קא רמית ואולם כשאני לעצמי נר' דאין הכרח כלל מפסקי התוס' דבפסקי התוס' לא כתבו כי אם ור"ח אומר דאין עכשיו מצוה לדור בא"י יע"ש ולא הביאו הטעם שכתב רח"ך משום מצות התלויות ויש בזה לומר דהפסקי תוס' כתבו זה לעיקר פסק הלכה דהלין דין אמה דליכא מצוה בז"הז אבל יהיה מטעם הסכנה כמ"ש התוס' בענים, או אפשר דרח"ך אמרן לב' הטעמי' כמ"ש המרדכי בשם רח"ך מטעם סכנ' כמ"ש התוס' ולכן בפסקי תוס' כתב הלין בסתם ויהיה מאיזה מב' הטעמים ולא הכריע ועיין להרב נתיבות משפט דרמ"ג ע"ג או יהיה מאיזה טעמים אחרים ומה שהקשה הרב נתי"מ מלדברי רה"ך שבתוס' למ"ש בהג"מר י"ל לתרוייהו רח"ך אמרם אבל לו' דרח"ך לחוד ור"ת סתם שכתבו התוס' אינו רה"ך ליתא דסתם ר"ת שמביאים התוס' הוא רח"ך וכ"כ הרב לב שלמה בחא"הע בסי' ל"ד אלא למ"ש שם דרח"ך אזר ממ"ש בתוס' ז"ל אחרי המ"ד אין הכרח כלל לומר לחור בו כמו שירצה הרואה,

ולענין הלכה בהך פלוגתא נראה דאם הבעל מוחזק יכול לו' קי"ל כדעת רובא דרבו' דחו' לרח"ך וס"ל דאיכא חיוב מצות ישיבת א"י גם בז"הז ויכול הבעל לכוף לאשתו ואם לאו הרא שלא בכתו' וכמו כן נמי אם האשה מוחזקת יכו' לומר קי"ל כרח"ך דס"ל דבז"הז ליכא מצות ישיבת א"י וליכא כפיה כלל ועיקר ותחזיק היא במה שבידה ממון הבעל יגבה כתו' עשו"ע דכבר ביארנו דגם ס' רח"ך לאו יחידאה למצינו סוברים כותיה כמ"ש הרב כנ"הג ז"ל בדעת הרדב"ז וגם הרב בה"ג. סל"ה לפי מ"ש אני עני וכמו שכ"כ דעת רבני האחרונים מהרא"ש והרט"ז והרב נ"צבא"הע ס"סי ע"ה וגה לדעת הרב יוסף אומץ שכתב דהפסקי תוס' קאי כרח"ך ויכולה האשה לו' קי"ל כרח"ך והוא ברור

וזה תמהני למה שראיתי להרב כנ"הג בא"הע סימן ע"ה הגב"י אות כ"ה שהביא תשו' הרב מהר"א מוטאל נכ"י דפסק כרה"ך דבזמן הזה ליכא מצות ישיבת א"י וחייב ליתן כתובתה והסכימו עמו מהר"ל ן' נחמיאש ומהר"א חאבון ומהר"ז ן' נחמיאש ואני ראיתי חתימת מהר"ל ן' נחמיאש ומהר"א בן נחמיאש ומהר"א חסון ואיברא דמהר"ל ן' נחמיאש ז"ל הסכים לפסוק דבז"הז ליכא מצוה לדור בא"י אבל הרב מהר"א ז"ל לא זיכה לאשה אלא מכח התנאי שהתנה עמה כו' וכן מהר"א ן' נחמיאש לא זיכה לאשה אלא מטעם השבועה עכ"ל והנר' מדבריו למ"ש למהר"א מוטאל פסק כרח"ך דליכא בז"הז מצוה וחייב ליתן כו', והרי הדבר ק' דמה ראה הרב לפסוק בפשיטות כרח"ך דהוא ס' יחידאה לדעת קצת מרבו' האחרונים כמש"ל ואפי' אם נאמר דמהר"א מוטאל ז"ל ס"ל כדעת הסוב' דהפסקי תוס' ז"ל והרב נה"ג והרדב"ז ז"ל קיימי לסברת רה"ך עכ"פ מידי פלוגתא לא נפיק ואם הבעל מוחזק כנראה מכמט הדברים שכתב וחייב ליתן כתוב' הרי הבעל היה מוחזק ואומר קי"ל כדעת החולקים לרה"ך וא"כ איך פסק בפשיטות כרח"ך וחייב ליתן כתובתה ולפחות היה לו לבאר דזהו דוקא כשהוא מוחזק אף דעיקר התשו' ועיקר הדברים בגופן שלהם לא זכינו לראותם

להאיתם מ"מ אם היה כלבר הזה להרב מהרא"ס עיקר כפסק דינו היה אכה בלינגה ומטעם הקי"ל היה משמיענו. וזה הרב כנ"הג כדרכו דרך הקלש בכל מקום והדרבה מליזה שכתב לפסק להח"ך ומחייב לחת כתו' מורה דמלינה קאמר ולא מכה קי"ל, והוא תימה להרב מהרא"ש ומהר"ל ינהמיאם דהסכים עמו וגם על מרן החבי"ב שלא הרגיש בכל זה ולומר למוהרי"א חאסון ומהר"י בן נחמיאם דזיכו לאשה מטעמי אחרים מכח אנאי ושבועה אפשר דזה הרגישו על פסק מהרא"ס וחלקו עליו הא נתי ליתא דא"כ היה לו להרב כנ"הג לומר דהלקו עליו בטעם פסק דין זה והסכימו עמו מטעמא אחרינא דנ"מ טובא לענין דינא ובאותו שהם לא זיכו לאשה נר'להם לא זכו לאשה כ"א מסו' הני טעמי לבד אבל לא חלקו עליו כפי' לדחות פס"ד מה"ט דלא קי"ל כרח"ך היכא דהבעל הוא מוחק, ושו"ר מ"ש הר"ב כנ"הג שם באות כ"ו בתשו' מהר"א ן' נחמיאם להוא הסכים לכיון דאיכא פלוגתא דרבוותא יכול המוחזק לומר קי"ל כמ"ד דגם בז"הז איכא מצוה אלא דמלל השבועה כו' יע"ש, וזה מורה דהא הוא. היה מכוין לכל מ"ש, והאפשר דזהו היה נכלל השגתו על פסק מהרא"ס ונעה לעתו לזכות לאשה מכח השבועה ועי"ד שכתבנו

גם ראיתי להרב כנ"הג שם שהביא משם הרב הנז' שהקשה לו ע"ז דחייב מכח השבועה שהרי כתב מהריב"ל דיכול לומר קנין אין כאן שבועה אין כאן וא"ד דבי'דלענין ממון יכול לומר קי"ל כמי' שאומר דחייב לעלות לא"י מ"מ לענין שבועה אינו יכול לומר קי"ל כוותייהו כיון דלשאר רבוותא השבועה איילא ומי יקל ראשו להקל באיסור ערוה המותרה נגד סברתם והקשה ע"ז הר"ב כנ"הג ואתמהא דמאי שנא הא מתחייב עצמו בד"שאין דאע"ג דלדעת החולקים להרמב"ם קנה וחייב לקיים שבועתו יכול לומר קי"ל כהרמב"ם דל"ק וקנין א"כ לשבועה א"כ וה"נ, אמינא קי"ל כמ"ד דמצוה לעלות לא"י ואינו חייב לתת לה כתובה א"ל

ואחרי המ"ר לע"ד לא זכיתי להבין דבריו דהרי לדברי הרב מהר"א ן' נחמיאם ברורים שכתב דאע"ג דהיה יכול לומר דהנין א"כ דהיינו כמ"ד דאיכא מצוה בישיבת א"י בז"הז וליכא כאן חיוב פרעון כתו'דקי"ל חנא שלא בכתו'וכמ"ש מהריב"ל דומה לזה לענין דבר שא"ק עב"ז דחה ואמר דל"ל לנדון מוהריב"ל דהתם כל עצמות דחיוב השבועה הוא להחזיק הענין בחיוב הממון דאיתחייב וכיון דקנין אין כאן שבועה אין כאן משא"כ הכא דעיקר השבועה חלוי בשלא יוציאנה כ"א מדעתה ורצונה וכל דאינו נותן לה כתו' בולאי דאינה מתרצי'ואפי'אם מתרצית עכ"פ הוי עיקר חיוב השבועה פרעון הכתובה הוא שיוציאנה, והרי כיון דמוציאה בלי כתובה הוי בעיקר המעשה לגירושין כאלו חסר תנאי. אחר ול"ל לקנין דעלמא א"כ הוי חיוב השבועה תלויה באיסור ערוה וכמו שמדייק הרב מהר"א בן נחמיאם גופיה בדבריו ומי יקל ראשו נגד איסור ערוה התמורה וזה ברור

ואולם אנו בדידן נמי נחלק חילוק ברור דלא"ל ענין זה שנתחייב בשבועה לפרוע כתו' כשיוציאנה'להא דמהריב"ל בחיוב דשא"ק ודבשלב"ל דקנין א"כ שבועה א"כ דהתם בעיקר הקנין ביצה שנתחייב בדשא"ק או בדשלב"ל לא היה מקום לחול החיוב. וקנין מעיקרא א"כ גם השבועה לא חלה דנין אין כאן שבועה א"כ משא"כ לאודנתחייב בשבועה לפרוע כתו'כשיוציא דחל החיוב והשבועה מעיקרא באותו פרק כדין וכהלכה

אלא דא"ז מכה שיה וענין אחר דנולד דרצה הוא לעלות לא"י והיא אינה רוצה דהדין נותן דתצא שלא בכתובה הוא דנגרע כחה בחיוב זה נבה"ג לא שייך. לו' קנין א"כ שבועה א"כ אלא דגם בזה י"ל דאלעתא דהכי לא נשבע, ועיין בתשו' מהריט"ץ ומהרמ"ג שכתבנו לעיל בראש אמ"ר ועדיין צריך להתיישב בדבר

פ"ש גנן טעמא אחרינא דכתבו התוס' שסנסו' כתו' דק"י ד"ה הוא או' לעלות וז"ל אינו נוהג בזמן הזה דאיכא סכנה דרכים וכ"כ בהג"מר שם סי' פי"ג בשם ר"ח ז"ל הנ"מ בימיהם דהיה שלום בדרכים אבל עכשיו דהדרכים משובשים אינו יכו' לכופה כו' וכן דעת האגודה שם בסו' כתובות סי' קע"א וכן הובא בתוך תשו' מוהר"ין בחי' אגודה דצ"ו ע"ב יע"ש וכ"כ הריטב"א בש"מ בשם וז"ל הכל מעלין ואפי' לאחר החורבן דזכתי איכא מיבח א"י וכדאי' בש"ס ומיהו שמעתי מרבינו דדוקא כשיש שם ישוב בא"י ואין סכנה בדרכים ואין צריך לעבור בים מפני שהוא בחזקת סכנה ה"ד יע"ש וכ"כ הרא"י בשמו שם ונרי' דרבי' דהזכיר הריטב"א הוא הרמב"ן כמו שהזכתי במקו' אחר ואפי' להרמב"ן פסק בס"הת דבז"הז יש מ"ע לדור בא"י עב"ז ס"ל דהיכא דאיכא סכנה פטור דאין לך דבר דעומד בפני פקוח נפש ולדעת הרב כנה"ג בי"ד סי' ק"ם הגה"ע אות ז' ס"ל דרבי' המוזכר בריטב"א הוא הרא"ה יע"ש ובמ"א כתבתי עליו בזה ובמ"ש אני עני בקונט' הכללים גס"ל ואכמ"ל וכ"פ מוהר"ם מינץ סי' ע"ט דעתה בזה"ז נשתבשו הדרכים ואית בהו כמה סכנה גוף וממון יע"ש וכ"כ הרב אות יאיר בסי' ר"י יע"ש והר"ב הפרישה והע"ז באה"ע סא"י ע"ה יע"ש

וראיתי להרשב"ש בתשו'סי' א' שחקר והרא' בדין מצות לעלות לא"י אם העליה הואת המחייבת על האיש ועל האשה היא אפי' בדבר סכנות מצויות ורפיכת ימים ודריכת מדברות כו' ומאין להתבונן בדרכים ולחת בין העתים אהלכים אלא בין יש שלום בעולם או מלחמה בטחון או סכנה עצמה כיון שהדין זה ניכר במשנה וגמ' ובשאר הספרים בלי שיור ותנאי אעפ"י שדבר זה לא מצאתי בה בשכלי ציור או לוקא אין לדברים אמורים אלא כשאין שם סכנה מצויה ואינו לדבר כו' אבל כל שיש סכני בדבר יש חלק דין הכפיה ובדבר זה לא הוצרך ליכתב בחי' והויא לפי שמידהם של חכמים כך היא לסמוך על דבר דבמקום אחר נזכר והכל כל אדם עבר כו' וכבר באו להם כמוהו דברים ועניינים דאסיר לעמוד במקום סכנה כו' אח"ל יע"ש

ואח"כ המ"ר מנהגי איך איסתמיט מיניה למר מ"ש רבותינו התוס' שם באותו פרק באותו מקום דכתבו להדיא דאינו נוהג דין זה בז"הז דאיכא סכנה, וכ"כ בה"מ"ר ואף סדברי האגודה והריטב"א. לא נראו בזמנו דעדיין לא יצא טבעם בעולם עכ"פ דברי התו' והג"מר כבר היו' כתובים על הס' ובדין והם כתבו להדיא דכל דאיכא סכנה ליכא כפיה וא"ע דליכא מצוה במקום סכנה דהרי כל עיקר הכפיה לאיש ולאשה לעלות לא"י הוא משום חיוב מצוה ישי' א"י וכל דאיכא סכנה אזלא לה חיוב המצוה, וכן מבואר שם בדברי הרשב"ש דכל עיקר הדין הוא דאיכא חיוב מצוה הוא דאיכא כפיה וכל דאיכא סכנה דליכא חיוב מצוה הוא דליכא כפיה כמבואר שם בתוך התשו' דסי' א' וסי' וג' כיע"ש וא"כ הוו דבריו כדברי התוס' דבר א' וז"ל

ק"ט מחקר ודרש למצוא דבר זה מפורש בש"ס ובספרים ולא מצא עד שרצה לאמדו ממקומו. הרים דהזכיר רז"ל חשש סכנה ולא היה צריך עליה מה"ק דמתקו' מוכרח מדברי התוס' והג"מ. וזה תמהני למרן בב"י הה"ע סי' ע"ה דהוכיח לחשו' הרשב"ש הנזו והביא מ"ש הרשב"ש בסמ"א לפסק הלכה וז"ל הילכך בא"הז בהדרות הללו כל שיוצא משו' מערב ועד לא תמון אין כופין לעלות ומנא אמון ומצלה כופין לעלות דרך יבשה וגם הדרך יש בימות החמה אם אין שם לסטים עכ"ל וקבעה הלכה זו לדורות שם בש"ע יע"ש. והרי נר' להיאחז בידו חשו' הרשב"ש הנזו ואיך לא הרגיש עליו בזה דלא הזכיר לדברי התוס' והג"מ אלו לא בסי' א' וב' וג' שכתב ה"ט דמשום סכנה פטור וליכא מצוה מס' דנכסיה והוא כלא ולו' דלא בא לידו כל חשו' הרשב"ש כ"א הא לכתב בסו' דבריו לבל הוא דוחק.

ועו"ק למה לא הזכיר מרן גוכיה לדברי התו' ושאר הראשו' שכתבו ה"ט דסכנה

וכבר ראיתי להרב כנה"ג שם הג"ה אי' ד"ק דעמל ע"ד מרן בזה דזכר להשו' הרשב"ש לבד וחי' וז"ל ואו' אני דסו' הרב המחבר להחוס' והרשב"ש אינם שוין בדין זה דהחוס' ס"ל דבז"הז אינו נוהג כלל אפי' אי ליכא סכנה והטעם בזה הוא דכיון דיש פעמים דאיכא סכנ' ואינן חייבין לעלות אלא נתנו חכמים דבריהם לשיעורי' ובזמן שהיה שלו' בעולם וכל הדרכים בטוחים נוהג אבל בז"הז דלכעמים איכא סכנה אינו נוהג ד"ו אפי' בדליכא סכנה יע"ש וכ"כ בסי' דינא דקיי לאוין פ"א דפ"ג ע"ד יע"ש ואחרי המ"ר יש להשי' ע"ז דמלבד דכל עיקר דברי הרשב"ש הוא דבא להוכיח אם חיוב מצוה זאת איתיה בכל עת ואפי' במקום סכנה או דוקא כשאין סכנה משו' דקי"ל דאין לך דבר דעומד בפני פיקוח נפש, ולזה הכריע לד זה דכל דיש לחוש לסכנה פטור והרי דבר זה כהבנתו' דתוס' להדיא ומה הכרח שייך לו' בזה בין דברי התוס' לדברי הרשב"ש. ועוד מזאת דלא יתכן לו' דמ"ש התוס' דדין זה אינו נוהג בזה"ז הוא לגמרי ואפי' בדליכא סכנה כטור דהרי איך יתכן לעקור מצוה מד"ח או מד"ס למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה מטעם סכנה היכא דליה מקום לחוש דאפי' כשאין סכנה דיודו התוס' דליכא חיוב שהוא דבר הנמנע מהסברא וגם בדין קי"ל דכל דליכא טעם סכנה איך יהיה פטור מהמצוה ומי פטרו. ומילי דרוה לשאר מצות מד"ח או מדרי דקי"ל דפטור במקום סכנה ובשיעבור זעם וליכא סכנה חייב ולמה יגרע מצוה זו מ"י משאר המצוה, ועוד דהתוס' דברו בהרצוחם ובמקומותם דהם רחוקים הרבה מא"י ואיכא סכנה טובא עתה שנשתבשו הדרכים כמו שביאר בהג"מ והאגודה לס"מ דאי ליכא שיבוש דרכים לא מיקרי דרך סכנה והדרבה כתב להדיא האגודה דבמקום דליכא סכנה מחייב גם הריטב"א ז"ל בשיטה זאת כתב להדיא דאפי' אחר החורבן איכא חיוב ובתנאי שלא יהיה סכנת דרכים וגם שלא יעבור דרך ים שהוא במוק ה סכנה לס"מ דבמקום קרוב דליכא סכנת דרכים כ"א מה שהיו מן הסתם דאמרו רז"ל כל הדרכים בחזקת סכנה בכה"ג איכא חיובא והוא דוחק לו' דהתוס' חולקים ע"ד הראשונים אלו מאחר דמן הסתם נר' דקיימי בשיטה אחת וקי"ל כמי. דאפשי פלוגתא לא מכסינן

עוד כתב הרב כנה"ג שם וז"ל א"נ דס"ל לקמן ז"ל דכל הדרכים. בחזקת סכנה

ואפי' דרך ים בימות החמה ויש סכנה מרוח מקצי או משודדים כו' וכן נמי מנא אמון ומצלה ואפי' הוי מקום סכנה אז"ל הרשב"ש מחלק היכא דאפשר לעלות בלי סכנה אפי' דלפעמים יקרה מקרה רע כו' יע"ש וכה"ג כתב בסי' דינא דחיי דהתוס' ס"ל דבכל מקום ובכל זמן איכא סכנה דכל הדרכים בחזקת סכנה כו' יע"ש והוא תימא דהרי אם יהיה הענין דהתוס' ס"ל דחיישי' לסכנה מה"ט דאמר"ול דכל הדרכים בחזקת סכנה א"כ מאי איריא בזה"ז אפי' בזמן הבית איכא ה"ט דכל הדרכים כו' ויהיה פטור לגמרי אין קצ"כ לא נתנו התוס' ה"ט דסכנה כ"א כשיהיה הסכנה רבה יותר על מה שהיה נהוג בזמן הבית כגון שיש מלחמות וכיוצא דאיכא סכנות בגוף ואינו סכנה מן הסתם משו' דכל הדרכים כו' וכ"כ הרב מוהרד"ב ז"ל בחי' להרמב"ם סו' פי"ג דאישות וז"ל וכתבו ז"ל דדוקא באותם הזמני' דלא היה כ"כ בחזקת סכנה אבל בזה"ז דהדרכים בחזק' סכנה הרבה לא יכופו לעלות יע"ש ומזה שדקדק וכת' בחזקת סכנה הרבה נר' דהוא יתר על מה שהוא בהווה ורגיל וכ"כ מוהריט"ץ להדיא בסי' ה' דלא דברו התו' מטעם סכנה כ"א בא"ותם לדחוקות מא"י טובא וליכא שיירות מצויות ואיכא סכנת דרכים טובא לכך דיברו סתם משו' דעסקי' בארצותם כו' יע"ש.

וראיתי להרב פ"מ בק"א סי' ז"ך דהילק למ"ש התוס' טעם סכנה

הוא משום דכל הדרכים בחזקת סכנה בסתם ואיכא סכנה היינו דקביע היזקא יע"ש והרשב"ש שכתב אחרי המ"ר דהא ליתא דגם התוס' לא כתבו טעם סכנה כ"א היכא דקביע היזקא מסיבת שנשתבשו הדרכי' או שעת חירות כמ"ש הראשו' האגודה והג"מ ומסתמא הם אזלו בשיטת התוס' וכ"נ לעת הרב פ"מ שם בתשו' זו כמ"ש שם בסו' דבריו דגם התוס' יודו היכא דליכא סכנה וכל הפוסקים מודים היכא דאיכא סכנה דפטור ומסתמא חיישי' בזה"ז לסכנה יע"ש גם ראיתי לו שם שרצה ומש' מוהריב"ל בה"ג סי' מ"א דהראשונים לא חילקו מי' התוס' מטעם סכנה ש"מ דס"ל להפך וכ"כ הרש"ס מזה"ע סי' קכ"ל וע"ש בסי' רט"ו ובח"ל סי' נ"ר יע"ש

ולעד"ן דלא נאמר בכה"ג אי הוה סגי להאי חילוקא לשאר הפוסקים

הוו שתקי דמלבד ד"ל דסתמו כפי' דלא דיברו היכא דליכא סכנה אבל היכא דאיכא סכנה כ"א רווחא היא דאין לך דבר שעומד בפני פיקוח נפש והוא דבר דהשכל והסברא מחייבו וכמ"ש הרשב"ש וכ"כ הרב מיהר"ש פרימו בס' כרם שלמה אה"ע סי' ג"ל והרב פ"מ ח"ג דז"ט וה"ל הרב יד מלאכי בכללי הפוס' דקנ"א ע"ב או' ג' בכלל זה דאם איתא להאי חילוקא לא הוו שתקי דהיכא דהדין יוצא מהיקש או מסברא לא אמרי' הכי יע"ש

וזה תמהני על מוהרשל"ס שם באה"ע סי' קכ"ד שכתב דכיון דשאר הפוסקים כתבו הדין סתם ולא חילקו משמע דאיו לחלק בין זמן הש"ס לז"הז וכ"כ בפסקי הרא"ש והרי"ף כו' יע"ש

ומלבד מה שיש להשיב ע"ז דשאני האי חילוק דהוא תלוי בסי' והשכל מחייבו לא

אמרינן הכי זאת ועוד דאיהו הכא מיניה וביה עמ"ש מוהרשל"ס גופיה בה"מ סימן ש"ב שהשיב ע"ד מהר"ק בתשו' שכתב ע"ד מהר"ס דלא אשתמיט חד מהפוס' לכתוב

בלחוב נפלאתי וכי הר"ס מאן דהוא הזיב דלא אפשר שהדם דין שאינו ברור בפוסקים והוא הוציאו מחשך לאור וכיון דלא מצינו חולק אפשר דשאר הפוסקים לא נפלו בו לבארו ומקום הניחו לו הקדמונים ז"ל למ"ש בחולין ד"ז יע"ש הרי נראה דלדעת מהרשד"ם גופיה דלא איכפת ליה אם דין שכתב איזה פוסק ולא ביארו שאר הפוסקים ושו"ר להרב משכנ' אלק ח"ב סימן ל"ו דעל כיוצא בזה עמד מתמיה ע"ד מהרשד"ם ממ"ש בהה"מ סימן ס"א וסימן שפ"ה כמ"ש בהז"הע דהם איח'להאי חי' לא הוו שתקי דהוה הכך ממ"ש בה"מ בכך אמו' דסימן שנ"ב יע"ש

אמנם לעד"ן לייסב לדעת מהרשד"ם דלק"מ דלא כתב מהרשד"ם דא"א להאי חי' לא הוו שתקי הפוסקים כ"א בדין שהיה ראוי להפוס' לבארו כגון האי מאי דקאן בי"ד בדין ישיבת ארץ ישרי דמלסאמו הפוסקים ואתבו חיוב הכפיה ולא חילקו בזמן הזה זה מורה כאלו ס"ל הדין לגמרי ועיין מהרשד"ם בי"ל סימן ג"ר וכמו כן בנדון הרשד"ם ז"ל דסימן ס"א בדין שמיטה להכריע שם דלא ס"ל הך חילו' להרשב"א דמאי שנא משאר תנאים כו' וכן בסימן שפ"ה בדין שכתב ה"ה בכט"ו למכירה ה"ג בשם יש מי שאומר דהיכא דיכול להבחין לאלתר כו' שכתב הרשד"ם דא"א דס"ל לשאר הפוס' הי"ל להו לבאר והיינו לשאר הפוס' שאמו וכתבו הדין בסתם כדברי הרמב"ם שכתב שם המוכר לחבירו קרקע או עבד כו' ונמצא במקח מום שלא ידעו הלוקח מחזירו אפי' לאחר כמה שנים כו' וכו' זה למחזירו אפי' לאחר כמה שנים מורה שאמו אפי' להוא היה יכול להבחין לאלתר כו' דא"א האי חי' ליש מי שכתב הו"ל להטיל תנאי בדבר וזה ברור ומו לק"מ מה שהקשה הרב מ"ן ע"ד הרשד"ם ז"ל ודוק ׃

אלא דיש לעמוד בזה ע"ד מוהרשד"ם ממ"ש ביו"ד סי' פ"ח בדין שכת' המרדכי והרא"ש ור' ירו' בשם הפוסקים לשנים שנשבעו זה לזה ועבר האחד על השבועה השני נפטר מהשבועה וכאחר חפשנו בס' הפוסקים הנהוגים והמפורסמים אצלינו כו' לא הביאו דין זה בפי' והיה אפשר למי שירצה לומר דהפוסקים דלא הביאו דין זה לא ס"ל וכמו דכיוצא בזה כתב הרא"ש כו' יע"ש, והרי בדין זה הוא מחודש וכי המרדכי והרא"ש וריו' הם מאותם מאן להו דלא ידעי להדם איזה חידושי דינים, ומ"ג שלחבוהו בשם פוסקים והרי בדין זה לא יש שם הכרח ושום דבר אמנגד בדברי הפוסקים למורה הפך זה בשהמ' אם לא שנאמר למהרשד"ם בתשו'זו לא כתבו לפי האמת וכמו שמתבאר בל'שכתב והיה אפשר למי שירצה לו' דהפוס'כו'דמדכתב בל'אפשר ולמי שירצה זה מורה דאין דעתו מסכמת לומר כן לפי האמת והוא ברור, ועיין למהרד"ע בחי'להרמב"ם בסוף כי"ג דהיאו'דאחר שהביא מ"ש ז"ל דהיכא דאיכא סכנה הרבה אין כופין כו'וסיים ואין כן דעת רבי' יע"ש, והנראה דקאי גם לטעם סכנה הרבה

והנלע"ד דגם הרמב"ם מודה דבדרכים דאיכא סכנה טובא למקומות הרחוקים מודה הוא להתוס', וזה תלוי בראיי' האדם אם הדרך מסוכן יותר על מה שהוא מסתמא כגון דהדרך רחוקה הרבה ואיכא סכנת לסטים ושביה וכיוצא כמו שביארו הרשב"ם והרב אוות יאיר שם בתשובת הנז"ל ועמש"ל ועיין להרב מטה יוסף ח"א הח"מ, סי'ו"ו ובס'חקת שלמה סי' כ"ה א"ק נ"ך יע"ש

ואולם להרשב"ם עכ"פ קשה דאפי' אם נאמר דס"ל כס' מהרשד"ם בא"הע סי' רע"ו להתוס' לחבו בסתם אין כופין בז"הז והרשב"ם חלק דהיכא דאפשר בלא סכנה וכמ"ש הרב כנ"הג שם ונם' לינא דהיי מ"מ קושייתינו על הרשב"ם במקומה עו' דהו"ל להביא לדברי התוס' דכתבו בסתם דבז"הז יש לחוש לסכנה אפי' בדאפשר בלי סכנה וכ"ש בענין כ"ד לחקר ודרש היכא דאיכא סכנה תלוי שזה נלמד במכ"ש וק"ו מדברי התוס' ולעימייהו וכמש"ל זהו ועוד דאם בא לחלוק ע"ד התוס' ולהחמיר הל"ל לו משמיו' דברי שאר הפוס'ועל"ד שכתבו הרבנים האחרונים רנז"ל מ"מ כלק"כה"ג דבא לחלוק ע"ד התוס' ולהכריע להפרמכה בחמיות שאר הראשונים הי"ל לבאר ולא לסתום כי כן הלבר נה"ת

אמנם למרן הקדוש הרב"י נר' לישב מקו'הרב כנ"הג להזכיר להרשב"ם ולא זכר להתוס' יע"ש די"ל דמה שהביא לחטו' הרשב"ם ולא לדברי התוס' הוא לחשב מרן להרשב"ם אינו חולק להתוס' אלא כל דאפשר בלי סכנה מודה ויען דהרשב"ם ביאר האופן דאפשר בלי סכנ' שהוא ממקום קרוב כנא אמון כו' מה שלא ביארו התוס' לכן הביא לק'הרשב"ם הלזו ולא הזכיר לדברי התוס' ומה שכתוב באגודה חילוק זה כה"ג ממקום קרוב לרחוק ולא הזכירו מרן שם י"ל דמלבד שלא הגיע ליד מרן ס' האגודה זאת ועוד דמדברי הרשב"ם הם מבוארים ביותר בא"הע לכן הביא מרן תשו' הרשב"ם וכהבה להלכה בשו' הטהור ודוק וכ"פ הרלב"ז להדיא דממקום קרוב כזרך מצרים ליכא סכנה למ"ש רז"ל כל הדרכים בחוקת סכנה ה"מ לענין דצריך להודות אבל להתיר נדרו מפני הסכנה זולא אמרו יע"ש וכ"כ הרב המבי"ט ח"ב סי' רי"ן אלא למ"ש שם להרשב"ם לא דיבר כ"א כשהמלכיות מחולקות כו' וכ"כ בח"ג סימו קל"ו יע"ש, וכ"כ הרשד"ם בא"הע בסימן הנז"ל כמש"ל ועיין למהר"ם אלשיך סימן ל"ח דיש להשיב להרשב"ם) כתב סכנת יש ולסטים ושביה כו' ומה מהני דיוהו תחת מלכות אחד כמו שהשיב הרב נחיבות משפט דרמ"ד ע"א יע"ש אלא למ"ש שם הרב נתיבות משפט להקשות למהרשד"ם ז"ל דהיכא דאיכא סכנה הוא מחלוקת כו' יע"ש, ליתא דמהרשד"ם ז"ל לא כתב בסימן רע"ו דמן הסתם הוא מחלוקת אבל בודאי דאיכא סכנה כ"ע מודו וק"ל

והמבי"ט בא"ח סימן רמ"ה בהא דכתב המרדכי בשם ר"ת לעקה דהיכא סכנה בדרכים ומ"ש בתשו'הרשב"א וסיים לעק'בז"הז לבוא מתוגרמה לדרך יש בם זיכות וכמר כמו שרגילים בכל שנה לבוא כו' ליכא סכנה יע"ש, ואני אומר דמלבד דהריטב"א בסדרו לכתב בסתם ושלא לעבור בים מורה דאיכא סכנה ביה בכל מקום ובכל זמן והוא בא להוסיף על דברי הרשב"ם, זאת ועוד דכיון דהרשב"ם כתב שם השש סכנת לסטים או שביה והרי בז"הז איכא סכנה בים למלול שלל ולבוז בז כמ"ש הרב כנ"הג בה"מ סי' ר"ו הג"הט אות מ"ט יע"ש ומזה יש להשיב ע"ד הרב שם אי בסי' ט' לח"י ע"ד וז"ל לזה אני אומר דודאי אם הספינה של הפראנסים והגדול שבהם נכנם ערב ליכא שום חשם סכנה כו'יע"ש ומלבד דלדעת הריטב"א בכל אופן איכא סכנ'בדרכים זאת ועוד דכבר כתב בהג"מ שם נמוף כאו' דאפילו יעמוד ערב מגופו וממון ערבך ערב ז צריך יע"ם הרי דלא שייך ערבות לדבר סכנה ואיך מהני הערבות של גדול שבהם

ועיינו

וראיתי להרב אשד הנחלים בנחל אשכול דרו' י"ד דס"א ע"ג דרצה לא' לקו' הרב ט"ך הנז' וז"ל דאין סתירה לדברי מהרימ"ט דאפי' דהיה לכי שעה עדיין יכו' לו' כמ"ש בסו' פ"ק דסוטה מכני מה נתאוה מש"ר ליכנס לא"י כו' אלא הרבה מצות כו' וכיון שכן כל מגמת משה לא היה כ"א כדי לקיים המצות יע"ש ולע"דן דיש לדחות לזה דבעלייתו לא נהכוון לקיום המצוה התלוית בארץ דבזה לא יספיק לו ימים והדשים להרוש ולזרוע ולקצור וכיו' בהם ומ"ם בשעה היינו בעיקר האות משה ליכנס לא"י ולישב שם שהיה טעמו משו' מצות התלויות בארץ לא לפי המדרש שאמר לכי שעה והוא ברור ׃

גם ראיתי להרב הון רב ה"א בשימסעי לקמ"א ע"ב שתי' לקו' הט"ך הנזו עפ"י מ"ש הרשב"ש בתשו' סי' א' להוא סבר דהעליה אינה מצוה אבל הרמב"ם והרא"ש ס"ל דעליה נמי הוי מצוה וא"ר ס"ל כהרמב"ם דהעליה הוי מצוה וא"ל ודבריו תמוהים דהקו' הוי למ"ד דהעליה אינה מצוה ממש"ר דאמר אעברה נא . ועק"ט דהרשב"ש לא כתב נמחלוקת בזה כלל ולא הזכיר להרמב"ם בזה כלל וגם' להרא"ש דקאי כוותיה דהעליה אינה מצוה וצ"ע ׃

עוד ראיתי להרב ט"ך שתמה למהרימ"ט מהא דעולא דהוה רגיל לעלות שלשה פעמים בשנה ולחזור כו' יע"ש . ולדידי ל"ק דאפשר דלא היה יכול לדור בא"י משו' איזה סיבה והיה מוכרח לחזור לח"ל ומה שהק' דמה הרויח בזה י"ל . כמ"ש הרימ"ט דאיכא היבוב הארץ ומ"ג אם היתה עליהו בג' רגלים כמ"ש במ"ד חזיה , ואת ועוד דהיה מרויח חו' דא"י כמ"ש בס"ס דאורות דא"י מחכיב ואין הו' כחו' א"י ור"ז עבד עובדא בנפשיה כשעלה לא"י והתענה מאה תעניות דליסכח תלמוד בבל כמ"ש בב"מ דפ"ה יע"ש דס"מ דתלמוד ירו' עדיף הן כירס"י שם שהם נוחים כיע"ש הן מהד שמתהלכ כמ"ש וכ"נ מתשו' הרשב"א בסמ"י ל"א יע"ש וכ"נ ממ"ש בהלכות דר"נ פכ"ה רשב"א או' ה"ה הדר בא"י ויוצא לח"ל כנס הדר בה משובת ואע"פ שכנס משובה יותר מכל המשובהים שבמדינות יע"ש הרי דת"ח העולים לא"י והוזרים יש לו מעלה יותר ממי שלא עלה כלל ואעפ"י דעולא ע"י היציאה היה כנס היה מוכרח לצאת וכמ"ש ואין להק' למהרימ"ט ולהרב שה"ג דיש מצוה גם בעולה ע"ת להזור דכבר נהכ"ר. דעכ"פ איכא שבה ומעלה בעולה אכי' לחזור מכני היבת הארץ וכמ"ש הרימ"ט להדיא והוא ברור ׃

ולענין אי נדר לעלות לא"י ע"מ לחזור או עולה לזיהר"א אי מהני התרה לכי ס' הרב שה"ג ומוהרימ"ט נר' למהני התרה ואפי' נדר בעת צרה כמ"ש הרדב"ז בחדשו' סי' הנ"ל ומ"מ לענין מעשה נר' דלוקא מדוחק הוא דמהני כלי לצאת י"ח מדעת מוהרא"נ"ח ח"ב סי' מ"ג ונכדו הרב פ"מ שם בסי' ה' ועיין להרב מטה יוסף ב"ח חי"ד מסי' ע' ואילך ובתשו' מוהרמ"א בריש ס' ח"ח יע"ש והנמשכים אחריהם . ועיין הרשב"ש בסי' א' וב' וג' ׃

אבל בנודר לדור ולישב שם כל ימי חייו אי מהני התרה לדעת קצת מהרבנים הנז"ל. דלפי' דברי הרא"ש בתשו' דמאי דמהני התרה הוא מפני שהוא ע"מ להזור"א"כ בנודר לדור שם בקבע ל"מ התרה וכ"פ הרב נאמן שמואל סי' נ"ך והכריע כן מתשו' מהרימ"ט כנו"ל יע"ש וכ"כ הרשב"ש סי' ב' יע"ש אכן ראיתי למוהר"ש מינץ סי' ע"ט ולמוהרש"ך ח"ב סי' מ"א וקי"ט דאפי' בכה"ג מהני ליה התרה ועיין מש"ל בסי' הקודמים ומ"מ קשה על הרב נאמן שמואל דהי"ל להרגיש מתשו' מוהרש"ך הנז' וצ"ע ׃

ועיין להרב מטה יוסף בסי' ט' די"ל ע"ב דאחר דהביא ס' מוהרש"ך ומהרימ"ט דלעלות לא"י מהני התרה כתב וז"ל וכן משמע מדברי המבי"ט דאף בתשו' ראשונות סי' קל"ט החמיר הרבה בענין זה כמבואר בדבריו שם , ואילו בשניות אז"ל לאידך גיסא דאין כאן נדר לדבר מצוה כלל כמבואר בדבריו יע"ש ולא הבנתי לדבריו דאעפ"י דבח"א סי' קל"ט כתב דאין נשאלין זהו ממי שלא מהרע כ"א להיה אביו ואמו מעכבים אותו כיע"ש ומ"ש בח"א סי' רמ"ה דלמאי דקי"ל דהוי מצוה ונשבע שלא יעלוה לא חלה אכי' לדעת ר"ח דליכא מצוה השבועה חלה יע"ש , ואפי' למ"ש בח"ב סי' רי"ו ובח"ג סי' רל"א דיש לחלק בין בז"הז לזמן רה"ך דבזמן הזה דהכל תחת מלכות א' כו' ליכא סכנה מ"מ ס"ל דהוי מצוה גם בז"הז ולא ידעתי היכן מצא להמבי"ט שכתב בענין דליכא נדר כלל וכמו כן ק"ע"ל הרמ"א בריש ס' ה"ק שהביא לדברי הרי מע"ין אלו ולא הרגיש עליו בזה כמו שיע"ש וצ"ע ׃

וגם בזה בנודר לדור שם אני אומר דאם לפי האמת יש לו מניעות דהבנו . הפוסקים בענין למבטל ממנו חיוב מצות א"י אין לך דוחק גדו' מזה ויכו' להתיר נדרו וכ"ש אם יש לו אונס דודאי בכה"ג יש לו התרה לכ"ע וכמ"ש הפוסקים ועיין בתשו' הרב ראש משביר הא"ע סי' ל"ג שנדפס מחדש וראיתי שהאריך בענין זה וכעת אין הפנאי מסכים לחזור על המקרא ודוק במ"ש שם הרב ובמ"ש בעניותי לעיל בסימנים הקודמים וק"ל

זאת חירת העולה להנודר לעלות לא"י ע"מ להזור מקרי דבר מצוה וצריך התרה ומ"ג אם עולה סמוך לג' רגלים דאיכא מצוה גם בז"הז לעשות זכר למקדש , וכן נמי אם עולה לזיהר"א להשתטח על קברי הצדיקי' הוי מצוה כמ"ש רז"ל ע"פ האמור בכלב ויבא עד חברון ועיין להרב שדה הארץ ח"ג בא"הע סי' י"א וגם הליכה ד"א בא"י לדעת הרבנים הנז"ל אפי' להוא ע"מ לחזור הוי מצוה וכמש"ל וכ"כ הרב זהב שיבה דקכ"ה והרב דרכי נועם באה"ע סי' ז' יע"ש וגם אין להתיר בנדרים אלו כ"א בשיהיה מדוחק והיכא דנדר לעלות ולישב שם והוא רוצה לחזור בו אי ליכא סיבה מונעת לו כלל יש לחוש לס' האוסרי' ואין להתיר לו בהם אם יש לו סיבה מונעת וכ"ש אונס נר' למהני ליה התרה הנלע"ד כתבתי הצעיר מסגיאו' ויראתו מהורתו נפלאו' אכי"ר **הותבי"ת** ס"ט

סימן נא

בשאלתי במי שזימן אצלו אורחים בביתו וערך השלחן לפניהם ונטל אחד מהמסובין איזה דבר אכילה ונתן לעני השואל על הפתח אי שרי למיעבד הכי דדילמא בעה"ב קפיד ולא נתן לפניה' אלא ע"ד דהם יאכלו חלקם ולא לתת לצדקה לעניים או דילמא דהוי מצוה דמסתמא ניחא ליה

התשובה

תשובה מה דאיתי למהרימ״ט ז״ל בח״א סימן ק״ן דעמד על כיוצא בזה במי שנטל דבר מעל השולחן שהיה יושב בה וקידש בו את האשה אם היא מקודשת ותחילת דיבר הביא ראיה ממ״ש בפ׳ בתרא דדמאי המזמין את חבירו שיאכל אצלו ומ״ש בירוש׳ דליכא משום גזל משום נחת רוח דבע״ה כו׳ יע״ש ולענ״ד יש לדחות דהתם שאני דהוא עושה הכל לדעת בע״ה ומשלו והרי הוא בא לתרום בממונו של אחר ומשו׳ הכי היה מן הראוי לחוש דלא ניח״ל לבע״ה והוי איסו׳ גזל והוצרכו לטעם נחת רוח אבל כשזה לוקח דבר מן הסעודה מה״ן דאינו מקפיד וכן י״ל לראיה אחריתי שהביא הרב שם מפועל שהיה אוכל אצל בע״ה כו׳ וכיוצא מזה

גם הראיה אחרת שהביא מפועל שאוכל משל בע״ה ומשל שניים אהדדי המ״ר לאו ראיה היא דהתם ה״ט שהוא חיוב בע״כ דלא ניח״ל ואדרבה אם אינו אוכל טפי הוא ניחא ליה לבעל הבית מה שאין כן כאן דמדעתו ורצונו הוא מזמינם ונותן לפניהם

גם הראיה שהביא עוד הרב ז״ל שם ממ״ש בחולין ל״ז ע״ב דיש שאין לו ורוצה ויש שאינו רוצה ויש לו והא נמי לא דמיא לכך דהכא דהתם ה״ט דאינו רוצה לסעוד בבית חבירו כלל ואול שכל דנחית לסעוד בבית חבירו וקים ליה בגויה דליה הוא אזיל וכיון דיש לו ורוצה מותר לסעוד ואם לקח איזה דבר מעל השלחן ונתן לאחר אמרי׳ דגם זה ניח״ל לבע״ה

ומדברי רבי׳ יונה ז״ל בסו׳ פ׳ אלו דברים שכתב דאין נותנים פרוסה לשמש אבל לשאר בני הסעודה יכולין לתת זה לזה דמאחר שהוא זימן אותם אינו מקפיד במה שהם נותנים ז״לז דלא חיישי׳ לתקלה יע״ש דנראה מדבריו דדוקא במה שנותנים המסובין בסעודה ז״לז הוא דאינו מקפיד הבע״ה אבל לאחר קפיד וכן דקדק הרב מג״א בא״ח סי׳ קס״ט ס״ק ד׳ מדברי ר׳ יונה אלו וכתב דמש׳ דלאחר שלא זימן אסור ליתן יע״ש וזו היא ראיה לדברי מהרימ״ט ואינה מקודשת כיון דלא נתן לאחד מהמסובין אלא דבלא״ה הר׳ מהרימ״ט נסתפק אי זכיית המסובין היא דוקא משנתנו לתוך פיהם או מעת שזימנם והרי מדברי ר״י נראה דלא בעינן נתינה לתוך פיהם כ״א ללתת לאחר לאו ועיין להרב מש״ל בפי״ב מה׳ שכירות הי״ב שעמד ע״ד הרב מהרימ״ט אלו מדברי רבי׳ יונה אלו יע״ש

ואולם מה שנראה לע״ד דס״ל לר׳ יונה דהיכא דנתן לאחר לא מהני במחלוקת הוא שנוי דראיתי להרב ש״הג בפ״ב דקידושין שהביא משם ריא״ז דס״ל דמקודשת ואלו מלבד ר׳ יונה נר׳ דאינה מקודשת וי״ל דכונת רבי׳ יונה דנקט אבל מה שנותנים ז״לז לא קפיד לאו לאפוקי לאחר אלא לשמש דאיננותני׳ ועדין צ״ע, גם הראיה שהביא הרב מהרימ״ט ממ״ש בחולין דבע״ה דאין האורחים רשאין ליתן ממה שלפני׳ לבנו ולבתו של בע״ה כו׳ יע״ש ראי׳ זאת כבר דחה הרשב״ץ בח״ג סי׳ נ״ה דאיכא דאין ליתן אבל אם נתן מותר יע״ש

והתיר הגדול עט״ר הגאון מרן זקני נר״ו בס׳ הנחמד חק״ל ה״ת סי׳ קמ״ו דר״ך ע״ד אשר הוא עולה כעת על מזבח הדפוס רצה להביא ראיה מסוג׳ דנדרים דל״ד דמוקי לה הש״ס בהזמנה עלה כו׳ יע״ש כבר דחה אותה הרב ברכות המים בא״הע סי׳ כ״ח יע״ש ועיין ג״כ מ״ש בס׳ יגחן ירנן בפי״ב מה׳ שכירות הי״ב ובס׳ קול אליהו ח״ב בקונטרים מחנה ישראל דקי״א ע״ב ובס׳ שם יוסף דק צ״ד ע״ב בה׳ שכירות שם יע״ש, ועט״ר אדוני אבי נר״ו הביא גם הוא ראיה שם בחק״ל ממ״ש בבי״ב בפ׳ משילין דתנן מי שזימן אצלו אורחים כו׳ דלדעת הר״ן ז״ל שם בה׳ והראשונים ז״ל שם בש״ס נראה דמטעם דהזמינם זכו האורחים יע״ש א״ד נר״ו ועיין בס׳ הנדכם עמדם מזל שעה בדרשים פ׳ ויצא דקנ״ג ע״א ועיין להידיו של משה בליקו׳ ד״ס ע״ז סי׳ ה׳ ש הביא דברי הרשב״א שהביא ה״ה ומגן בב״י בא״ח ס״ס שס״ו וז״ל אבל הרשב״א תמה בבני חבורה שהיו מסובין אצל א׳ שזימנן לאכול משלו ואף ע״פ שהוא ע״כ משלו צריך לזכות בכאן שזמנו כפירשו דכל דזימן אותם לאכול על השלחן הרי זיכה להם את הכל עכ״ל. ואף ז״ל דהא דזיכה להם את הכל לאכול דוקא ומה שמערבין הו״ל כאכלו כולם וניח״ל נמי לבע״ה דהוי עושה מנה לכולם בממונו מש״כ כשלוקח אחד מן המסובין כתן לאחר לשם קידושיו לאיזה דבר לתועלתו לבד אה״נ דקפיד בע״ה כיון דלכולם זיכה חלק בדבר ועיין בס׳ עשה שלום מע׳ ה׳ דפ״ב ע״ב דהביא לת׳ החשב״ץ ח״ג סי׳ נ״ה וכו׳ דכל זה נעלם ממהרימ״ט יע״ש ואין זו קו׳ כלל יע״ש דמקרוב הוא דיצא לאור תשו׳ הרשב״ץ ועלו לדפוס ועם שמ״ש הרב מר אביו המבי״ט ז״ל ח״א סי׳ י״ד לק״מ ועיין להכנה״ג בא״הע סי׳ כ״ח הגב״י אות׳ ע״ג ועיין להר׳ שמחת יו״ט סי׳ מ״ט ודוק, והנה בעת יצא לאור העולם ס׳ יד שלמה למוה״ר מהור״ש ן׳ עזרה ושם ראיתי מ״ש בדי״ט ע״ד ול״ם ע״א

ומיהו לתאי דאתינן עלה לעיקר שאלתינו נ״ל דכיון דנתן דבר מה מהסעודה לצדקה לעני בודאי דניח״ל לבע״ה ולהמסובין ועינינו הרואות מעשים בכל יום בסעודות דכשבא העני זריזין מקדימין לתת לו כוס של יין ודבר מה מהסעודה ועל הרוב בסעודות גדולות אינו בנמצא שם הבע״ה בעונה הואת ויש להם על מה שיסמוכו וכמו שכבר הפליגו רז״ל במעלת מצות הצדקה ובפרט לנותן מן השלחן דבר מאכל לעניים כנו׳ בזוה״ק ובדרז״ל בב״ב ובמדרשים, כיע״ש ואם כן שפיר מני ליתן והנה שכרו אתו

סימן נב

נתתי את לבי לדעת באדם שאינו נותן צדקה כראוי לו ואם יכול חבירו ליקח ממנו ממון שלא מדעתו ולתת אותו לצדקה ואם לקח ממנו מע״כלי לקנות לו דבר והוא לא כן עשה והלך לעניים לצדקה בלא ידיעתו אם מותר לעשות כן ואם זכו העניים באותו׳ צדקה כשנתרצה הבע״ה אה״ך זו אמרי׳ כיון דבא לידם לא זכו וא״ת מ״ל דזכו ה״ד כשנתרצה בפי׳ אבל אם לא נתרצה בפי׳ אלא בגילוי דעת זו מיני בכה״ג או אמרי׳ משום כיסופא דשליח שלא לבייש הוא דנתרצה ואם א״ל כשידע הדבר אמר לא נחת רוחי או יפה עשית אי אמרינן דודאי ניחא ליה במה שנעשה למפרע על הכל צריך לעמוד בו ולבררו

הנה המשו׳ לזה היא מימרא ממאי דאמר במדרש ס׳ בהר פל״ד סי׳ מ״ן וז״ל ר״ט יהב לר״ע שית מאה קנטרין דכסף א״ל אזיל זבין לך חדא אוסיא דנהוון לעיין באורייתא ונתפרנסי מינה נסב יתהון ופליג יתהון לספריא ולמתנייא ולאילין דלעיין באורייתא לבתר יומין קם עמיה א״ל זבנת לך ההיא אוסייא דאמרית לך א״ל אין א״ל איתה בך מחזי לה לי א״ל איתנהו תמן ואחוי ליה ספריא ומתנייא ולאלין דלעין באורייתא

בארייתא א"ל איה בר נש יהיב מגן אפוכי דידה אן היא א"ל גבי דוד מלך ישראל דכתיב כי יצר נתן לאביוני כו' ופי' הרב מהר"ש יפה ז"ל שם בכונה. והנאמר דהעני הוא דר"ט נתן לר"ע ד' הסית מזה קנטרין שיקנה לו שדה ור"ע ז"ל נתנם לסופרים ולא"ח דעסקי בתורה לאחר ימים כששאל לו ר"ט אם קנה לו השדה א"ל אין ושאל לו שיראנה לו והוליכו לבה"מ ולגבי איכן דלען בתורה א"ל איה בר נש יהיב מגן ר"ל בחינם אפוכי דידה ר"ל שטר המקנה היכן א"ל גבי דמ"י דכתיב פזר נתן כו' למעלה עליו הכתוב שכר לנותן צדקה יע"ש

וצריך לדעת מה היה דעת ר"עק לשנות מדעת ר"ט ולתת לצדקה כה"ג סך גדול כזה בלתי ידיעתו ורשותו ואין אדם מקדיש דבר שאינו שלו ואף שהרשה אותו לתת היינו הפירות ולא הקרן ועס דעשיית דר"עק ידע בר"ט דכשידע מהמעשה הלזה יתרצה ומינה ניח"ל וכמו שהיה האמת כן שלא נתרעם כשא"ל ר"ע דנתנם לעניים, עכ"ז עדיין י"ל דהשתא הוא דניח"ל, ומעיקרא לא הוה ידעינן אי ניח"ל אי לא, ובכה"ג נר' דלא"ו שכיר עבד, ואמינא לה ממ"ש בקידו' דב"ן ע"ב בגונבא דההוא דקדיש בכרותא דשכרא אתא מאריה דבכרא השכחיה א"ל אמאי לא תיתי מהאי חריפא אתא לקמיה דרבא אמר לא אמרו כלך אצל יפות אלא לענין תרומה בלבד דתניא כיצד אמרו התורם שלא מדעת א"ת הרי שירד לתוך שדה חבירו ולקט ותרם שלא ברשות אם חושש משום גזל אין ת"ת ואם לאו ת"ת ומנין הוא יודע אי חושש משום גזל אי לא הרי שבא ב"ה ומצאו וא"ל כלך אצל יפות אם נמצאו יפות מהם כו' בין כך ובין כך ת"ת אבל הכא משום כיסופא הוא דעבד והינה מקו', וברש"י ז"ל בד"ה לא אמרו כלך יפות שיועיל למי שנטל, אם שלא ב"ה שלא ברשות דאימא גלי דעתיה. דניח"ל אלא לענין תרומה בלבד דהא לחרוס הם עומדות אבל למי שנטל לעצמו משום כיסופא הוא דקאמ"ל דלא ליכסוף אבל למפרע לא ניח"ל יע"ש, נראה דלדע' רש"י דוקא לענין תרומה דלמהרסקא"י י"ל דגילוי דעת דעכשיו מהני למפרע אבל מי שנוטל משל חבירו לעצמו שלא מדעתו י"ל דמשום כיסופא הוא אבל למפרע לא ניח"ל ומאחר דלמפרע לא ניח"ל נמצא דבאיסורא בא לידו ואינו קונה אפי' מכאן ולהבא כיון דלא מחל לו אלא משום כיסופא ואעפ"י דרבא אזיל לשיטתי' דס"ל בר"פ אלו מציאות דיאוש שלא מדעת הוי יאוש, דנמצא דמהני היאוש אחר שבא הדבר ליד המוצא למפרע הא"ס שאני משום דגם אם מעיקרא היה יודע דנאבד לו היה עושה יאוש, משא"כ בלוקח משל חבירו בלא ידיעתו דמעיקרא לא עלה בדעתו שיבא חבירו ויטול את שלו שלא מדעתו מש"ה אינו קונה לו, ובכה"ג חילק הרב ח"ה בס"סי קפ"ה דכל דאנן סהדי דאם היה יודע מאחיל' הוה ניח"ל עכשיו דלא ידע מהני משא"כ כשלא ידעינן דעתו מעיקרא דאז הגילוי דעת דלבסוף לא מהני, ובזה יש לדקדק ע"ד הרמב"ן ז"ל בחי' לשם שרקשה ע"ד רש"י אלו שכתב דלמפרע לא ניח"ל וז"ל משמע דמכאן ולהבא ניח"ל ואינה כשמעתיה דרבא דיאוש שלא"מ הוי יאוש עכ"ל

ולע"ד אהרי המ"ד נר' דאיכא למימר דכונת דברי רש"י אבל למפרע לא היינו משום כיסופא ולכן לא מהני, ומ"ש הרמב"ן דאתייא כשמעתיה דרבא דיאוש שלא מדעת לענ"ד יש לחלק ובזה גם רבא מודה דלא"מ למפרע אם יש לחוש משום כיסופא וכמ"ש. ועיין להרב קרית מ"ר בפ"ה דאישות ה"ת בפי' לדברי רש"י אלו דנ"ל משום כיסופי למפרע לייתי אבל היכא למחל לו מחילה גמורה בלב שלם מהני אפי' למפרע יע"ש

ועיין להרב שער המלך בפ"א דגירושין סוה"א שכתב וז"ל דהא ודאי דהיקא מילתא טובא למאי דקא' רבא לא אמרו כלך אצל יפות אלא לענין תרומה בלבד היינו לענין שלא הוא מקודשת למפרע אבל מודה הוא למקודש' מכאן ולהבא ויש להק' ע"ד דלא זכר שר לדברי הרמב"ן ז"ל אלו דקמ"ל כן מדברי רש"י יע"ש

והנה לדעת הריטב"א ז"ל שם בחי' נר' דהיכי דקדש אשה בגזל אע"ג דא"ח מחלו הבעלים לא מהני וצריך לקדשה פעם שנית כמ"ש הרב שער המלך שם. וכת' לפלוג על רש"י ומהר"ש יונה יע"ש ועיין שם הרב שער המלך ועיין בחשו' הרשב"א ח"א סי' תר"ב יע"ש, והיינו להרשב"א כת' לאיש קדש לאשה שנדרה הנאה ממנו אעפ"י בנשאלה על נדרה אח"כ ל"מ אותם הקידושי' וצריך לקדשה פ"ב יע"ש ולע"ד החילוק ברור דהתם הקידושי' לא שייך לגבה נתינה כיון דאסורא עליה בהנאה משא"כ הכא דהנתינה הויא נתינה לגבי האיש והאשה אלא דאיכא דבר מבחוץ דמעכבה דהוי ממון אחרים וכל דנתפייס ומחל ליה היכא דקאי תיקו"ס ועיין להרב קמ"ר שם שחילק כיוצא בזה יע"ש

והנה התוס' ז"ל שם בד"ה אם נמצאו הכריחו להך עובדא דכרותא דשכרא דלא מהני ג"ד דיש לחוש משו' כיסופא איירי בדעשאו שליח דא"ל"ה מאי מייתי יע"ש וכונתם להק' דבתרומה ה"ט דמהני כשאומר כלך א"י כו' היינו משו' דעשאו שליח כדמוקי לה הש"ס בפ' אלו מציאות דב"ק דמק' ליה לאביי דס"ל יאוש שלא"מ לא הוי יאוש מהך ברייתא דהורם שלא מדעת כו' ומשני הש"ס בדשוייה שליח, ה"נ מסתברא כו' הרי דהא דמהני כלך א"י ונמצאו יפות מהם ה"ל בשעשאו שליח ולכן תי' התוס' דהך עובדא דשכרא איירי בעשאו שליח והרמב"ן שם בחי' תי' דקס"ל דכי היכי דבעשאו שליח ותרם מהיפות הו"ל כלך א"י ג"ל אעפ"י שמתחילה לא נעשה שליח מסתמא אלא לבינוני ה"נ הוי ג"ד ואמרי' למינה ניח"ל כו' יע"ש, וזה נ"ל להיות כונת התוס' רי"ד ז"ל שם בקידושין שהבי' משם המתמיהים דהק' דאפי' לענין תרומה בעי' שליח וכת' וז"ל ואני מתמיה על המתמיהים דלא ראו הא דתניא ותרם שלא ברשות אלמא בדלא עשאו שליח איירי עכ"ל

ומבואר דבריו אתוס' דהרי להדיא אתמר בש"ס על הך ברייתא דהורם שלא ברשות כשעשאו שליח וכדברי התוס' והרמב"ן ז"ל כי' דשלא ברשות הוא ליפות אבל נר' דהיא גופא מאי דמתרץ התוס' רי"ד לקו' על המתמיהים הוא דפשיטא ודאי דאיירי לענין שלא ברשות לגבי יפות ומינה יליף בהך עובדא דאיירי נמי שלא ברשות וכדברי הרמב"ן ותמהני על הרב זרע יצחק ז"ל שם בחי' לקידו' שהק' ע"ד התוס' רי"ד שהוא תמיהא גדולה דאיך נעלם ממנו הא דאלו מציאות דמוקי להך ברייתא גופ' בדעשאו שליח יע"ש, והרואה יראה דאין כאן תמיה כלל דכונת התוס' רי"ד כפשוטה לפניה שהוא לומ' דשלא ברשות הוא לענין יפות והרי הוי שלא בשליחות ומאי דמוקי לה הש"ס בדשויה שליח היינו לתרום סתמי' וכאמור בגמ' התם והרי לדברי התוס' רי"ד הם כדברי הרמב"ן והוא ברור, והריטב"א ז"ל שם בחי' תי' וז"ל

דקיינו

להיינו מאי דקאמר תלמודא דלא אמרו כלך אצל יפות אלא בתרומה שהיא שם שליחות ובשוכחת כל דהו הוי ג"ל דניח"ל עכ"ל הנה מבואר לדעת הריטב"א דכל דאיכא שליחות מהני גם לעלמא בג"ל כמו דמהני לתרומה והדבר קשה דהרי שם בפ' א"מ אמרו הכי אמר רבא לא אמרו כלך א"י אלא לענין תרומה למצוה הוא ומיה"ל כו' הרי דזכי' לענין תרומה לעשאו שליח עכ"ז בעינן ה"ט דמצוה היא לניח"ל דש"מ דבעלמא אפי' לעשאו שליח כל דליכא מצוה לא מהני הא' ג"ל

ושו"ר להרב קרמ"ר פ"ה דאישות ה"ח שהקשה כן להריטב"א והניחו בצ"ע ולעד"ן ליישב לדעת הריטב"א דמ"ש ל"א כלך אצל יפות אלא לענין תרומה משום מצוה ה"ט משום דהיה מקום לחוש גבי תרומה כי עשאו שליח שמא דלא ניחא כל שלא עשאו שליח בפי' לתרום מהיפות והיינו טעמא דבתרומ' בעינן שליחות גמור לכן בעלמא דתלי בזכיה בג"ל מהני ולכן קא יהיב טעמא בתרומה דניח"ל משו' מצוה ובכה"ג דעשאו שליח סתם ליכא למיחש למידי

א"נ י"ל דהריטב"א לא הוה גריס בש"ס משום מצוה אלא לא אמרו כלך אצל יפות אלא לענין תרו' בלבד ול"א עוד ושו"ר להריטב"א בעצמו בפ' אלו מציאות שהביא תי' זה משם הרא"ד ו"ל והרא"ד ז"ל כתב דהיינו דא"ל לא אמרו כלך אצל יפות אלא לענין תרומה בלבד משום דבתרומה ל"מ למהוי אלא בדשוייה שליח כדאמרינן לעיל אבל דלא שוייה שליח לא . וכן מצאתי מוגה בס' עכ"ל והיינו ודאי דכוונתו פשוטה דהרא"ד למחלק בין שוייה שלי' ללא שוייה שליח ולא גריס משו' מצוה דאל"כ איך יתכן לחלק בהכי והיינו דכתב וכן מצאתי בס' מוגה דל"ג משום מצוה וכמו שהביא ג"כ בלשונו דלא גרים משום מצוה והך תי' הרא"ד ז"ל שהביא הכא הריטב"א הוי תי' הריטב"א שתי' נקי' וא"צ"פ דשם בקי' תי' כן מס' דנפשיה כמ"ש ולי נר' כו' אפשר דהריטב"א תי' כן קודם ראות דברי הרא"ד ז"ל ואח"כ כשראה להרא"ד שתי' כן כתבו משמו בחי' ב"מ אלא דמכל מקום זה אינ' לפי מ"ש הרב ועד לחכמים ה"ב מע' יו"ל או' ל"ו דתי' הריטב"א לב"מ השמהדורא קמא וכן הראתי אני עני בספרי שמיכה לחיים חיו"ד סי' ג' יע"ש והשגתי ע"ל הרב ה' יו"ש במ"ש בדקפ"ט ע"ב דהריטב"א לחי' ב"מ אינו מבעל חי' קידושין יע"ש ובקונט' כללי הפו' הארכתי עוד בזה בס"ל יע"ש ותמהני להרב ברכות המים בתשו' בא"ח סי' כ"ח דרצה לתרץ דברי הריטב"א בחי' א' דלעלמא שכתב הריטב"א היינו כמו תרומה וקידושין דאיכא מצוה כו' והרואה יר' בדברי הריטב"א דהא ליתא

גם מ"ש בחי' ב' מדברי הריטב"א עצמו בחי' ב"מ שכתב גבי אתימר ומ"ז ולא ידעתי אמאי לא הביא לדברי הריטב"א דבר הלמד מעניינו שדבריו משם הרא"ד הן הם דברי הריטב"א בחי' קידושין והנראה דל"ג מצוה כאמור והנה בפי' לדעת התוס' והרמב"ן ז"ל מוכח דאפי' שעשאו שליח עכ"ז ל"מ ג"ל כאומר אלא לענין תרומה בלבד אבל לדעת הרא"ד והריטב"א הוא דגם בעלמא אם עשאו שליח מהני

אבן מצינו להרמב"ם בפ"ה דאישות ה"ח דפסק הך סוגי' דקידושין דאינה מקו' משום כיסופא וזהק' הרב לח"מ כיון דהרמב"ם איירי בדלא שויא שליח כמ"ש לא שייך לטעם משום דכיסופא יע"ש אי לזאת היה מקום לומר דהרמב"ם מפ' בפי' הרמב"ן והריטב"א לתרש דהך עובדא איירי בדלא שויא שליח ומייתי מתרומה דלא שויה שליה ליפות ושייך משום כיסופא

אבל בתר דחזינן להרמב"ם בפ"ל דתרומות ה"ג דמפ' להדייא גם בתרומה דלא שויא שליה וכבר תרן שם בכ"מ ובב"י ביו"ד סי' של"א והרב מהריק"ו שם בה' תרומות כתבו ליישב לדעת הרמב"ם דמאמר דקאמר רבא בש"ס דל"א כלך אצל יפות אלא לענין תרומה משו' דמצוה תו לא בעינן לתרוצי אליבא דאביי דס"ל יאוש שלא"מ לא הוי יאוש בשויא שליח דמשום מצוה בג"ל לבד מהני אכי' כי לא עשאו שליח וכ"כ שם תרן בדעת הטור והרב"ה בדעת הסמ"ג יע"ש ותימא על הרב ט"ז שם ביו"ד סי' שלא"ה ס"ק ט"ו דהרבה להפי' ע"ד תרן ביישוב דברי הרמב"ם ולבסוף מסיק כדברי מרן אלא שהרחיב בלשונו ומרן ז"ל קיצר בלשונו ודוק ועיין בס' מול שעה בדרשו' דקי"ב ע"ד ובס' בית אברהם אשכנזי בקונ' גט כשר דל"ה יע"ש ועיין להרמ"ל שם שהביא הירו' בכ"ק דתרומות שאמרו מכאן ולהבא הוא דהוי תרומה ומ"ש הרב פרי האדמה בה' גזילה די"ח ע"ג והרב יצחק ירנן ה' תרומות שם הך הרב הדרישה שם הכריע כדעת רבו דבלא שליחות ל"מ ואעפ"י שהוא מצוה אלא מכאן ולהבא ולא למפרע והנ"ע לדעת הפוסקים

איברא דקשה ע"ד הרמב"ם ז"ל בה' אישות שכת' דה"ט דלא מהני כדי שלא יתבייש עמו והוא הטעם דמשו' כיסופא דקאמ' רבא בש"ס והרי הוא ז"ל כסק בפי"ד דגזו"א כאביי דיאוש שלא"מ ל"ק וא"כ בלי טעם דמשום כיסופא לא מהני ג"ל למפרע ומה שתי' הרב שער המלך בסו' פ"א דגירושין דמה שכתב הרמב"ם הטעם משום כיסופא היינו דתהני מכאן ולהבא יע"ש , הרואה יראה שהוא דוחק דהוי"ל להרמב"ם לאשמיענו עיקר הדין האמור בש"ס לדעת אביי , והיה אפש"ל לדעת הרמב"ם לפי מ"ש הר"ל בפי' המ' בפ' אלו מציאות לדעת הרמב"ם דס"ל דהאי דיאוש שלא"מ לא הוי יאוש היינו כשלא ידעו הבעלים אבל אם ידעו הבעלים מהני וכ"כ לדעת מרן בכ"מ שם בה' גזו"א רפט"ו דס"ל להרמב"ם דיאוש שלא"מ אסור ליטלו אבל אם עבר ונטלו מותר יע"ש וה"נ כבר נטלו וקדש בו את האשה אבל הא נמי לא מכרעא דהרי קשה על הר"ל טובא וכן ע"ד מרן דמלבד דהסוגיא עצמה מוכחת להפך דקא פריך וכי נמצאו יפות אמאי הא בעידנא דהרם לא הוה ידע כו' וכנים להק' מאחר דוכתי וכמו שכבר עמדתי ע"ז בס"ד אני הדל בשו"ת הרשב"א ח"ה בהגהו' שם סי' רל"ט יע"ש ולע"ד היה נר' לחלק דהכא שאני דבידו של ב"ה היא לומר לו דאינו מתרצה בליקחתו שלא"מ ולהכי כיון שראה ולא הקפיד ש"מ דגם למפרע ניחא"ל וכה"ג ניש לתרץ לדעת הרמב"ם דבהי תרומות ס"ל דגם אביי מודה דבכה"ג דבידו להתרעם ולהקפיד ולא תרגם בודאי דאזיל ומודה וניח"ל גם למפרע וכ"כ הרב מהנ"א בה' גזילה סי' י"ב אלא דהוי דוחק דאיך יתכן להרמב"ם לדהות קוש' ותי' הש"ס מס' דנפשיה ולחלק כן מדעתו כמ"ש הרט"ז שם בסי' שלא"ה ויש להרגיש על הרב קמ"ר שם דרצה לומר כן דהרמב"ם מפ' סוגית הש"ס באופן אחר יע"ש וכבר הרב קמ"ר כתב דהוא על כל הדוחק , גם מה שהק' מגיר' הש"ס כבר עמד בזה הרב מוהר"י קורקוס שם בה' תרומות גם מה שהק' מען דאתימר ומ"ז כבר נרגש גם בזה הרב שם יע"ש

וראיתי להרב משאת משה בהא"ח סי' ד' דנשאל באחד דגזל אתרוג קודם החג ובירך עליו ביום א' . ושוב בח"המ הלך ופייס לבעל האתרוג שימחול ואמ"ל דבין שני האופני' אין זה מעלה ומוריד ולא קבל ממנו המעות ומחל לו אי יצא י"ח ביום א' קמא מאחר דמחלו והביא הסוגיא בב"ק דכלך אצל יפות דלא אמרו אלא לענין תרומה משו' מצוה והביא מ"ש הרמב"ם דבלא שליחות מהני ג"ל למפרע וה"ט משו' דאמרי' דניח"ל וגם בההיא דמרי בר איסק אי הוה בה סרך מצוה אפי' למאי דאכיל למפרע היה מהני יע"ש , ואחרי המ"ר יש לתמוה ע"ד דאדרבה איכא מסתברא דבנ"ל דזה גזל האתרוג לעשות המצוה , הרי לגבי בעל האתרוג ליכא שום מצוה ותיוב בזאת הלקיחה משא"כ בעובדא דאמימר ור"א דאיכא מצוה רבה במהנה לת"ח מנכסיו , וכמ"ש הריטב"א עמ"ש בש"ס דאמימר ור"א אכול דהיכי אכלו כיון דלא היה לאדים רשות לתת כלום בלא רשות מרי בר איסק די"ל דמידע ידעי דמינח ניח"ל למרי בר איסק שיהנה ת"ח מנכסיה ולא אתא באיסורא לידיה דרחמנא שריא מעיקרא כי הע"ג דלא ידע כי הוי שהם ת"ח כדאמרי' בזוטו של ים יע"ש , הרי דלדעת הריטב"א איכא מצוה להנות לת"ח וניח"ל למפרע דרחמנא שריא וכ"פ הר"ב בס"מ נשם גליון במאי דאמ"ל לאימר ור"א למ"ה הבאת המאי לא אכיל מר והתניא אם נמצאו יפות ה"ה כח' וה"ל ולא מצי לשנויי מצוה שאני משו' לכבוד חכמים הוי כמצוה יע"ש , הרי דס"ל דאיכא מצוה בהא דאמימר ור"א אלא דק"ל ע"ד דהוי להביא מתני הש"ס ע"ז לא אמרו כו' אלא לענין תרומה משו' דמצוה הוא וניח"ל יע"ש הרי דהיא גופא קא מתרץ הש"ס דתרומה שאני דמצוה היא , ואפש"ל דלא גרים משום דמצוה היא וכגירי' הרא"ש ל וכמש"ל , או דהא"נ דגרים אלא דה"ט דלא אמרו כו' אלא לענין תרומה משום מצות עשה דאיכא בחיוב להפריש תרומה ואפי' ע"ה לא נחשדו על הפרשת תרומה , משא"כ מהנה לת"ח מנכסיו אפי' דהיא מצוה רבה הוא אם רוצה לעשות הלא"ה דהוא קמצן וכילי ואינו רוצה אינו מוכרח וגמור בחיוב מ"ע כתרומה והוי כמצות צדקה דבאיזה זמן שירצה יתקיים , והיינו דקא דייק הר"ב בגליון וכת' דהוי כמצוה כו' א"נ דהכא לא נתן להם נתו' צדקה והצטרכות אלא משום כבוד דאקלעו לאושפיזא ובכה"ג הוא כבוד חכמים וכמ"ש משום דלכביד חכמים הוי כמצוה עמ"ש בעניותי בספרי שמיכה לחיים הה"ת סימן ט"ו דקי"ג ע"ג יע"ש והא"נ דליהנות לת"ח מנכסיו אם יש לו צריכות הוי מ"ע כמצות הצדקה ודומה לתרומה ובודאי דניח"ל ומה"ט הוא דלא אכל מ"ז כיון דלא היה צריך לזה לא היה מצוה , או אכש"ל דאכי' דהיה מצוה רבה במה שהיה מהנה וכמ"ש הריטב"א בפשיטות ולא היה חושש משום גיסופא עכ"ז מ"ז היה חושש שלא ליהנות מכבוד התורה וגם משום בושה מהנו' יתי' כמ"ש בחולין דמ"ל ע"כ ומ"ש אבל הכא משום גיסופא היינו דרוב העולם אינם יודעים בטיב מצות למהנה ת"ח מנכסיו כמו שיודעים במ"ע דתרומה , ועיין להרב אשדות הפסגה בחי' לב"מ שם שחלק ע"ל הרב מ"מ דדוקא במצות תרומה הוא דאמרי' משום מצוה ניח"ל ולא במקום אחר יע"ש , ויש להשיב ע"ד ואפ"ל דגם הרב לא כ"כ אלא במצות קלות מתרומה שאינם מצוה , גם מ"ש הרב מ"מ שם ראיה מדברי הרמב"ם דאיירי בלא מיניהו שלי' וכפי' דברי מרן בכ"מ יע"ש , עיין להרת"ל שם שהביא הירו' ומ"ש רבני האחרונים בזה וכמ"ש .

מבואר יוצא מכלזה דלכל הדרות ולכל האמירות דאיכא סרך מצוה טפי במהנה לת"ח מנכסיו וכל לגבי המהנה גדול מעלתו והאי בבריך אשר יקים את דברי התו' הזאת וכמו שכבר הארכתי אני עני בדרשותי מלמה לוכהי בש"ס דילן ובהירוש' והכמ"ל ועמ"ש בהגהותי דהתים לחיים ובתשו' הרשב"א ז"ל ח"ה סימן רל"ט דס"ח ע"א יע"ש בא"ל ועדיף טפי ממי שלקח אתרוג שלא"מ דבמהנה לת"ח איכא הרתי דהוא מחייב בדבר ונעשית מצוה בממונו , לא כן באתרוג דהלוקח הוא דמקיים המצוה לבד , וכמ"ש הרב גט מקושר והרב ק"א והוא ברור .

ואולם מה שהק' ע"ד הרב משאת משה הרבני' הללו לדחות הראיה שהביא מתשו' הרשד"ם בא"ה סימן כ"א במי שמכר לולב והתנה ע"ת שלא יטלו הצבור ושוב פייסו למוכר בדמים דיצא י"ח למפרע דאומדנא' דמוכח דדעתיה אזוזי רוא דקפיד יע"ש ורצה הרב מ"מ ללמוד מינה לנ"ד דגזל אתרוג ואח"כ מחל לו אפי' דבתן הדמים מהני למפרע והרבני' הללו דחו ראייתו דהתם שאני דבהתר בא לידו דקנאו בקנין גמור אלא דהטיל בו תנאי כו' משא"כ בנ"ד דגזל ובאיסו' בא לידו והיינו דהוצרך מהרשד"ם לאומדנא יע"ש , וכ"כ הרב ברכ"י בא"ח סימן תרנ"ח בקונט' בכורי ברכה משם תשו' גבעת פנחס ח"ג סימן ד' שדחה ראיה זאת דשאני נדון הרשד"ס דהוי דרך מקח וממכר , והרב ברכ"י שם כתב דיש ראיה מדברי הרשד"ס והסכים עמו לדין יע"ש , וע"ע להרב בס' אהבת דוד דפ"א שהביא דברי רבו הרב גט מקושר שדחה לראיה זאת והשיב ע"ד ובהא מיהא עבר על תנאו יע"ש , ולעד"ן אחרי המ"ר דהא מיהא י"ל דרב המרחק ביניהם בין גזל דבאיסו' בא לידו מתחילה משא"כ במקח וממכר דבהתר בא לידו , וכבר בא"נה הבוכר והוציאו מרשותו

ולקו"ד נראה להליץ בעד הרב משאת משה דהא"נ דכבר ראה והבין ההכרש זה דהתם בא בהתר בקנין גמור , אבל מ"מ מלד אחר איכא ריעותא גדולה דהתנה בפי' דלא יטלו הצבור וכי אנו באים לעשות הוכחה ע"י פיום הדמים דמהני למפרע הוי האומדנא לסתור ההנאי שעשה בפי' וזה לא שמענו ולא ראינו דתהני למפרע אלא דוקא כשהיה קשה הדבר שחוש מעיקרא אכי' שהוא גזל גמור דגזל את האתרוג אבל מ"מ איכא למימר דאם באולי לא היה מקפיד מעיקרא הרי ניעקר האיסור מעיקרא אז מהני אם נתרצה לבסוף דהוי הוראה גם למפרע לא כן כשהתנה בפי' כנדון הרשד"ם מה מקים לומר דמהני למפרע כשנתרצה ונתפייס אח"ך ולכן הוצרך מהרשד"ם לומר דאומדנא דמוכח דבעבור הדמים הוא דהתנה ובל שכיים אח"כ בדמים מהני אכי' דהתנה מעיקרא בפי' א"כ מינה יליף הרב מ"מ לנ"ד ג"כ דכל שגילה דעתו ולבסוף דלא קפיד כלל מתחילה מהני ועיין מ"ש הרב מראית העין בליקוטיו ד"ב ע"ג והרב קמ"ר סי' ב' והרב לימודי ה' סי' י"ג , והרב עקרי הד"ט חי"ד בקונט' בטעם כעיקר לדק"א הא"ה סי' ל"ג אות טו"ב יע"ש ועי' להרב שמחת יהודה להרב מהרחי"א ז"ל סי' קנ"ג יע"ש ועי' בס' מאמר המלך שם בפ"ד מה' תרומות דט"ל ע"ג ובס' שער יהודה הלכות אישות די"א ע"א

והנה ראיתי להרב משה ישראל בס' הכ"מ משה ילברנין וגבל להרב מ"מ שכתב בתשו' בה' איסות סי' ד' שנסתפק אי הא דקאני נברייתא

ליקטו הבעלים והוסיפו עליהם ת"ח אי מהני גם לענין קידושין והכריע דה"ט לא אמרו כלך אבל יפות אלא לענין תרומה גם למאי דקאמר הוסיפו הבעלים קאי יע"ש והמרני עליו דלא זכר דברי הרב משאת משה בהך תשו' דאם הוסיפו הבעלים על מעשיו דאכי' לא נמצאו יפות שני ומפני זו גדולה מכלך אבל יפות דמוסיף על דבריו אלימא מילתא לאורויי דמדעתיה קאמר גם מה שנסתפק שם בענין קידושין עי' להרב מר אביו בס' קול אליהו ח"ב הא"הע סי' ב' ועי' להרב קרבן אליעזר שם שרצה לדחות דברי הרב מ"מ דה"ל בענין תרומה דבתוספת הוא שלא כדרך העולם דרוב העולם תורמי' אבל בנדון הרב מ"מ דדרך העולם דבין ב' אהובים לא מעלה ולא מוריד ושפיר ליה מילתא ליקח דמים ולא מקרי תוספת יע"ש והרואה יראה דבזה נשמר הרב משאת משה במתק שפתיו דבענין זה שגזל והוא בא לשאול לו מחילה וסליחה וכפרה על מה שחטא בענין הגזל וזה מוחל לו בקבלת דמים הוי רבה לגביה ואפי' שיתן לו הדמים ולא שייך בזה משום כיסופא יע"ש ומבואר דגם לדעת הרב קרבן אליעזר היכא דליכא דרך העולם להוסיף ולמחול הוי הוכחא דניח"ל ועיין להרב אהבת דוד דפ"א שחילק בין מצות תרומה לשאר מצוה דשאני תרומה דבכל שעתא ושעתא זימניה הוא א"כ כשניח"ל לבסוף מהני משא"כ במצות דבכר נעשית כאתרוג דבגר עשאה דהשתא לאו שעתא היא אפי' דניחא ליה לא מהני יע"ש ואחר ימים ושנים נדפס מחדש ס' מטה אהרן ח"א וראיתי מ"ש במערכת ג' אות כ"ו יע"ש ויש להשיב ע"ד כפי מ"ש ואכ"מ"ל ,

ומ"מ אין ס' דהיכא דהוי מצוה והוסיפו הבעלי' עליה פשיטא ודאי דמהניא ליה לכ"ע והוא ברור ועי' בתשו' בתא"ח לה' כסת באחד שגזל מצה ואכלה בליל פסח ושוב ביום נודע לבעלים ומחלו לו אם יוצא י"ח למפרע יע"ש מ"ש בזה בס"ל ועי' מה"ת הענין שם ע"ל וק"ל

ומעתה הנה נתבאר אקירתינו דזה שלקח מחבירו ממון בלי רשותו וידיעתו וחילק הליקת הממון הוא גברא דחזיב ומידע ידיע ליה דאם יודיע לו אח"כ בודאי יתרצה אז הוא מוחל לכתחילה לעשות וכעובדא דר"ע דנטל ממון מרבי טרפון וחילקו גם את הקרן לת"ה והיינו כדברי הריטב"א דס"ל דכל שהוא נתינה לת"ת דאיכא מצוה שריא דאמנא וניח"ל לבעלים ואפי' דליכא שליחות כלל שהרי הריטב"א הוא מן הסו' דמה דמהני ג"ל למפר' הוא דוקא בתרומה דאיכא שליחות ועי"ו בעובדא דאמימר ורב אשי כתב דלא"ת שריא רחמנא כוותו של יש ושם לא הוה שום שליחות מתחי' ויש לצדד דגם עובדא דר"ט לפי מ"ש בויק"ר הוי שעשאו שליח לדבר מצוה דיתכנס לעמלי תורי ויהיה הקרן קיים אלא דשינה וחילק לאחר

וכ"ש לדעת הרמב"ם ודעימיה דס"ל דהיכא דאיכא מצוה אפי' בלא שליחות כלל מהני בנ"ל לכד וא"כ בענין אקירתינו אם נזולו ממון לקנות לו איזה דבר ושלוחו שינה ונתנס לצדקה בלא ידיעתו למיתר כיון דהוא מצוה והרי היה בדבר שליחו' ונגם שי"ל דהכא הוי השליחות לגריעותא דמ"ש בתרומה ושאר דברים דמהני בשליחות ג"ד ה"ל באותו דבר עצמו דהוסיף על אותו שליחות אבל הכא כענין זה דשינה השליח מן הקנה אל הקנה היה מקום לומר דלכ"ע לא מהני אבל עכ"ז נראה דאם גילה אח"ך דניחא"ל מהני כל היכא דאיכא אומדנא דמוכח דניח"ל

בהא. וכמ"ש הרשד"ם דאפי' דהתנה בפי' דלא יטלו הגביר מהני אח"ך כשנתרצה ועם דעובדא דר"ע ור"ט היה הדבר הזה בעצמו שנתן לו ממון לקנות שדות ור"עק חילקם לת"ה מ"מ בודאי דר"ט נתרצה לבסוף בעי' בזה ואם ר"עק לא היה מכיר ביה בר"ט אהוגו ודעי' שהיה מתרצה בודאי דלא היה עושה כן וכיון שמצינו דלבסוף נתרצה הרי זכו העניים מתחילה ובכל שעתא ושעתא איכא לאקו'ודמי לתרומ'ועבדים הולקי' וס"ל דדוקא במצות דהפרשת תרומה הוא דמהני ור"ט משום דלאו דובא דאינשי ידעי ערך שכר המצות לא כן בר"ט דמידע ידע ערך ויקר מצות ה"ת ומהזיק ידי לומדי התורה דבודאי דניח"ל ואכי' שרו"ל שם במ"ר לא אמרו דר"ע נתרצה היינו מרוב פשיטות' דודאי נתרצה בפי' ובכ"הג דנתרצה בפי' לא שייך משו' כיסופא וכמ"ש מהרי"קו בה' תרומות יע"ש , ולבי אומר לי דהע"פ שלא זכרו רז"ל בענין רצוי ר"ע אפשר דר"ט הוסיף לסייע מנתינת ר"ע דבזה דהוא מוסיף הרי הוא מורה דניח"ל וכדתני בברייתא ליקטו הבעלי' והוסיפו בין כך כו' ח"ת וכמ"ש הרב מ"מ ואפי' דנחלקו עליו בנ"ל כ"ע מודו דהרי אינו דרך העולם להוסיף על הנתינה דמשתייס דניח"ל במה שנתן בלי ידיעתו וכאשר למיתי כן היה דאחר החיפוש ראיתי במס'כלה רפ"ה שהובא שם הך נגמא דעובדא דר"ע עם ר"ט וז"ל אמרו עליו על ר"ט דהיה עשיר גדול ולא היה נותן מתנות לעניים פעם אחת מצאו ר"ע א"ל רבי רצונך שלקח לך עיר אחת כו' א"ל אין בזוחה שעה עמד ר"ט ונתן לו די אלפים דינרי זהב נטלן ר"ע וחילקם לעניים לימים מצאו ר"ט א"ל היכן עיירות שלקחת לי תפסו בידו והביאו לבה"מ והביא ס' תהלים והניח לפניהם והיו הולכים וקורין עד שהגיעו לפסוק פזר נתן לאביונים צדקתו עומדת לעד א"ל זאת העיר שלקחתי לך עמד ר"ט ונשקו א"ל ר' ואלופי ר'בחכמה ואלופי בד"א והוסיף לו ממון לבזבז עכ"ל ,

הרי להדיא דר"ט נתרצה כשהגיד ר"ע חי' לעניים ושמח שמחה גדולה עד שנשקו וזה מורה דנתרצה בפי' והחזיק לו טובה ובכה"ג ליכא למיחש לכיסופא ושו"ר להרב כאן רחמים שם שכיון לזה בהא דהוסיף ר"ט פשתי שכיונתי לדעת עליון , ועיין להר"ב בס"מ לכתובות ד"ן על מאמר מ"י הלוה ומ"ש הרב פתח עינים לפ"ן דגתרא ד"י יע"ש ועיין להרב הלק"ט ח"ז סי' ש"ה בזהדכתב דלא הותר לתת של"מ והך עובדא דר"ע היינו שאם לא היה מתרצה ר"ט היה משלם לו ר"ע יע"ש וכ"כ הרב נודע ביהודה בתשו' ה"ב סי' קנ"ח יע"ש והוא תימא כי לא זכר מתשו' הרב הלק"ט גם הרב פתח עינים שם נרגש בהך עובדא דר"ע עם ר"ט ויסב דהילים דר"ע היה מדין כופין על הצדקה יע"ש ויש להשיב ע"ד שהרי קי"ל דאין כופין שלא בפניו ושלא בידיעתו כמ"ש הפו' כמ"ש הרב נודע ביהודה שם יע"ש ועמ"ש בזה בעניותי בס"ל בדרשותי נסכרי הקטן ראה חיים סדר וירא יע"ש

וכן יש להביא עוד מעובדא דהבא אימנא דאמרינן בתענית דכ"ך ע"א דשדר אביי זוגא דרבנן למיבדקיה אותביניהו ואכלינהו ואשקינהו ומך להו ביסתרקי לגפ"א לדרגהו וסקלינהו וקמו ונפקו כו' ואשכחינהו א"ל לשיימיה מר היכי שוו כו' אמרו ליה בתטותא מינך במאי חשדתינן אמינא כדיון שבויים איקלע לה לרבנן ואכסיפו למימר לי כו' ש"מ דלדבר מצוה לצדקה ופדיון שבויים מותר ליקח

ליקח דבר שלא מדעת הנ"ה ועם שיש לדחות ולומר דזהו לדעת אבל הומכא דחשב לזכותם להו נרבנן לכה זכות ולא כיונו לגזול אלא לשם מצוה אבל אה"ן דלא הוחר אכי' בכה"ג מ"מ הא מידא מדקאמר להו הכי לשבת דידהו ש"מ דמותר הדבר לעשותו ולא אלמודא למשדי בזה כרגא ולא קבעי בש"ם דברים כאלו אם לא ללמדנו דעת ודרך תבונות .

אלא שראיתי במדרש ש"ט סי' פ"ב ע"פ עני ורש הצדיקו שדרשו לא בשביל שהוא עני תגזלנו אמל עשיר כו' וכן הובא שם בילקוט יע"ש די"ל דדוקא בענין הטיית הדין הוא שהזהיר הכתוב וכדרשת רז"ל בה"כ ס' קדושים ע"פ לא תשא פני דל יע"ש והמכילתי ס' משפטים ע"פ ודל לא תהדר בריבו ורז"י ז"ל בחומש ועמ"ש שם הרב שבות יהודה דקנ"ד ע"א יע"ש ועיין בה"ש דילן בחולין ד קל"ד ע"א שאמרו עפ"ז וז"ל מאי הצדיקו אלימא בדינים והא כתיב ודל לא תהדר בריבו כו' יע"ש ודוק

העולה מן המדובר דמותר גמור הוא ליקח ממון חבירו שלא מדעתו כדי לתת לצדקה היכא דאינו נותן צדקה כראוי היכא דקים ליה דמסתמא והאי דניח"ל ולא ליכר משום כיסופא . ועיין להרב"ן ז"ל ה"ד מהרש"ל בס' יע"ש לב"ק סימן ע"ו בההיא דאין מקבלין מן הנשים דבר מה מדבריו דלפי דאינו מהרלה הבעל כ"ש אמרי' דניח"ל יע"ש והוא הדין נמי אם גזל העני ועשה בהם צדקה ואחר כך השיב את הגזילה אז שמחלו לו הבעלים מחי' במורה דעלתה הצדקה למפרע וכמ"ש הרב אהבת דוד דפ"ו ע"א יע"ש

סימן גן

יש לחקור בהא דקי"ל דאסור ליתן מתנת חינם לגוי ומינו דכפסק הרמב"ם ז"ל בפ"ט דזרה דין יו"ד דאם זה הכיד מרע לתת לגוי דהיינו כמזוה לעכיר עבירה ואין שומעין לו יע"ש . לנו לדעת אם אחר שנתן מתנת ש"מ ומת נתגייר זה הגוי אם זכה מי אמרי' מאחר דבשעת שזכה במתנת ש"מ לא היינא דהיה גוי אף ש"ה"כ נתגייר כנים חדשות באו לכאן וליכא השתא שום זכיה א"כ מאחר דליכא עכשיו טעמא דהוה עובר עבירה יזכה במתנה ועיין בחשו' הרב המבי"ט ח"ב סימן קכ"ב דיש להכריע ולהביא ראיה מדבריו דזכה כיון דנתגייר כפי ראות עיני הנ"ל . ולענ"ד יש להשיב ע"ד דנראה מל' הרמב"ם דלא אלא הראיה לנ"ד שירצו אם ראוי לקנים ולא בנחלי"י ולוה ג"כ ... כי ... הא ... הגאון המחבר ... לבני ... בזה

אברהם ה"ו שיצתה בזה כיד ה' הטובה עליו ואלה הם דבריו כהתבו וכלשונו , דבר דבור על אופנו

סימן דן

בשותי לבי לבאר בהא דקי"ל דאנו מצווים על לא תחנם דהיינו שאסור ליתן לגוי מתנת חינם אי גם על הגוים שבזמנינו שאינן עובדי ע"ז אנו מוזהרים על ככתבו לא

ואין לומר דהנה זה נמצא מפורש בדברי מרן ב"י בד"מ סי' מט"ר דכתב דכל גוי במשמע אפי' ישמעאל לאפוקי גר תושב וכן הרב ש"ך ביו"ד סי' קנ"א ס"ק ח"י והרב ש"גנשט אות ל"ד וכן ראיתי להרב הכרישה ולהרב מערכת השלחן שם בח"מ שהביאו דברי מרן ב"י בלי חולק וכ"כ בס' בית לחם יהודה ביו"ד שם ס"ק ח' ושער אפרים ובס' מנחה אדמה שם בח"ו ד"ל ע"ג וכמו כן ראיתי להרב זקן שמואל ז"ל בח"ע סי' מט"ר דקמ"ה ע"ב שכתב ועוע"ז נהו דוקא כ"כ מוהריק"א ז"ל ואלין עמו כו' יע"ש והרב נ"ה שם בח"מ הביא לדברי מרן ב"י וט"ם נפל וצ"ל לאו לאפוקי ישמעאל אלא לאפוקי כו' יע"ש והוא ז"ל חמ'ה יקרא ע"ל מרן אלו וז"ל ולפי דבריו קלו לרבינו לכתוב לעוע"ז ולאת מכשיל שיבינו למעט ישמעאלים ולפי ע"ין דלפי שמלכיות מקפידים אם יוכירו שם גוי בספרינו במקום שאינינו לכבוד ע"ל הסירו מילת גוי וכתבו במקומו לעוע"ז אבל עיקר הנוסחא בספרי רבינו היא אסור ליתן מתנת חינם לגוי כו' וכדאיתא סופ"ק דע"ז עכ"ל

ובשאני לעצמי אחרי התחבקי בעפרות רגלי הצדיקים אתמהני על כולם דזה הוי הפך תשו' הרשב"א ז"ל בראשון סי' ח' דכתב וז"ל ומה שבאל ממך הנער בשולח אדם ירך לנכרי איך יתיישב עמ"ש אסור לתת מתנת חינם ואמרה לו דהאוא דהשולח שאינו עע"ז יפה אמרת ומקרא מלא דבר הכתוב לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה או מכור לנכרי וכ"ש לר"מ דאמר א' גר וא' גוי בין במכירה בין בנתינה ולא אמר הכתוב במכירה בגוי ונתינה בגר אלא להקדים כתינתגר למכירה לגוי ושם מתנייר"מ , ועוד שלא אמרו אלא מתנת חינם הא לכיבה והעיבמזקה שעורנו הגוי או יתן לו להבא מותר שאינו מתנת חינם כן אפילו מפני ד"ש ואמרינן בע"ז דס"ו ע"ב רב יהודה שדר קורבנא לאבידרנא ביום אידו אמר ידענא ביה דלא פלח לע"ז וכן רבא שדר קורבנא לבר שסך עכ"ל ועיין להרב דעת קדושים ז"ל בחי"ד מנ' מ' אות ס"ג דהי"ל ע"ד שהביא לדבריו ועיין להרב כפתור ופרח פ"י ד"ת ע"ב דישב בזמן אחר דהיא דרבא דשדר קורבני היה משום אונסא דככ כי הא' ליכא איסורא דלא תחנם כיע"ש

הרב הגדול אחינו ס"ל דאיסור מתנת חינם היינו לעע"ז דוקא אבל אם אינו עע"ז בסתם גוי מותר . מ"מ הוראה יוצאה להרשב"א עם וכן ראיתי לאחד מן קדמאי הרלב"ג ז"ל בפי' ראה ע"פ לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה או מכר לנכרי שכי' בדר"ך יע"ש וז"ל והגר לא רצה השם שיתעלה שתתן אותה לנכרי לפי שהוא עע"ז ולזה לא רצה שנהנה אותו מתנת חנם יע"כ יכ"ה עוד שם בע"ג בהועליות וז"ל ולזה ראוי שנהיוב עליו יתר שהוא גר מזה הוא ליסד בלבבו שאיננו לעע"ז והועלת בזה שירה בינינו וקבל עליו שלא שנתנו לתת לו מתנת חינם לפי שהוא עע"ז ה"ו ז"ל

הרי מפשט דבריו נראה דסבר לה מר כדעת הרשב"א דדוקא בעע"ז הוא שאסרו לתת לו מתנת חינם והשתא דאתית להכי איכא למימר דדברי ריב"ה ז"ל דנקט עוע"ז בהו בדקדוק דהי' עע"ז מחש עליו שהכלהי לנוגלה חוזה דהם לא זכרו לדברי רבנן דלא כהרב נ"ה ונהרי יש להעלות מלתין כ"י והאונים קמאי הנ"ל דמיכח דס"ל הפר דברים דדוקא בעע"ז היא דאסרו הלא"ה ועפ"י שלייו מקיים ז' מצות ב"ן ליכא איסורא ליתן לו מתנת חנם ולכתיח דיי"ל להזכיר דבריהם ואם היה כדי להשיב על זה היה להם להשיב . ועוד אנכי תמיה דהכא ע"ד הטור פי' מרן דזקכתב בפי' עע"ז אינו עע"ז המנע ליונוד זיה מרן

בה לין ליטנא ואלו מרן הקדוש גוכיא בכ"מ בכיו"ל מה' ע"ו ע"ל הרמב"ם כלין ב' כתב וז"ל ומלבדי רבי' שהזכיר בכל זה עע"ו משמע שאם אינו עע"ו מותר לרפאתו וכן להעלותו מהבור עכ"ל, הרי דמשקט עע"ו הוכיח במישור דהוי מתש עובד עבודת אלילים הסך לדברו שלקדק בס' בית יוסף ועיין בל' החינוך סו"ס ואתהנן יעי"ש, ומן הבא"ר ק"ל על הרב קיי אברהם ז"ל בלישותיו דרוש ו' לי"ג ע"ב שכתב מסברתו וז"ל דאם הגוי שניק הע"ז מודיה לכ"ע מותר ליתן לו מתנת חנם אף שעדין הוא גוי כמו שמצינו במס' ע"ז לס"ה לרבי יאודה ששלח לורון לאבידרנא ואמר ילעיא דלא עביל ע"ז אח"ל וזה בעצמו חזר לחב עוד הפעם שם בלי"ל ע"א ובע"ב ע"ש והוא תימא איך לא הביט עין לראות לזה שכתב מסברתו לכשאינו עע"ו ליכא איסורא לתת מתנת חנם והדיא שהביא הלא היא חשו' הרשב"א ז"ל מתש כאשר זכרנו וסמכינו ג"כ לאקת הנביאים הלוקים ע"ז מרן הקדוש והעימיה ואירפו עמהם לעת הטור כאשר ביארנו וא"כ איך יחלק מדנפשיה וכתב שהוא מוסכם אליבא לכ"ע ודוק בתשו' המבי"ט בח"מ סי' קל"ב ע"ש ועיין להרב עין זוכר מע' ד' הוא ב' למ"ו ע"ב, וכזאת וכזאת יש להשיב אחרי המ"ר על מ"ש הרב בית יהודה ז"ל בח"א חיו"ד סי' ל"י לכ"ע לכנר'דנעלם ממנו כל האמור ומלובר כאשר עיניך תחזינה מישרים ועי' להתוס' בפ"ק דע"ז ל"ב ע"א ד"ה אסור ובתשו' הריב"ש סי' ק"ט יעי"ש והרדב"ז הישנות סי' צ"ב ועיין לתוהרשד"ם יו"ד סי' נ"ג ובס' ערך לחם ביו"ל סי' קנ"א ולהרב קהלת יעקב אלגאזי במ"ל מע' ג' אות קנ"ו בלין שותפות עם הגוי אם הוא בעע"ו דונא ועיין להפוס' בא"ח סימן קנ"ו ויו"ל סי' קמ"ז וח"מ סי' קפ"ב יע"ש ואכמ"ל

איברא דלפי קוצר השגתי לדברי הרשב"א ז"ל הנז"ל צריכין ביאור במ"ש יפה אמרת ומקרא מלא דבר הכתוב לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה או מכור לנכרי ע"כ דהיכי מוכח מהך קרא דלגר אשר בשעריך תתננה ואכלה הוי חילוקי כל הרב השואל דלגמו'למה שקלם ובשאינו עע"ז למוא'דאדרבה איפכ'מסתבר'מקרא דוא"כ דאתא לחילוק דלגמו'לגמה שקלם לכל והיינו כלאיתא בתוספת' בסוס"ג דע"ז וז"ל במל"א בזמן שאינו מכירו או שהיה עובר מתקו'למקו' אבל אם היה שכנו או אהובו הר"ז מותר שאינו אלא כמוכרו לו ע"כ וכן הביאו בתוס' בעירובין לס"ל ע"ב ד"ה ולמלנו ובע"ז ד"ף ע"א ד"ה רי"א ובחולין ד' קי"ל ע"ב ד"ה רי"א משם התוספת' לבשכנו או מכירו מותר דהוי כמוכרו לו וכ"כ בפסחים דכ"א ע"א ד"ה ור"ש יע"ש, וכן האגודה בפ"ק דע"ז סימן י"ג וכן העתיק הרא"ש ל' התוספתא שם בפ"ק דע"ז סי' י"ט וכ"פ בפסקי הרא"ש שם וכ"כ המרדכי פ"ק דע"ז סי' תת"ד וז"ל ובתוספתא שנינו אם היה שכנו או מכירו מותר מפני שהוא כמוכרו לו עכ"ל וכלשון הזה כתב בס' התרומה בה' ע"ז סי' קמ"ב לב"ן ע"ג וכן רי"ו בס' אדם נתיב טו"ב ח"ו נליק עח"ק לדברי התוספתא ככתבו וכלשונו וגם בס' צלה ללרך למהר"א ן' זרה ז"ל במאמר ב'כלל ד' וכ"פ ריב"ה בי"ל סי' קנ"א וכת'שם מרן ב"י שהוא מהתוספת' שכתב הרא"ש ז"ל וכ"ה בב"י ח"מ סימן מט"ר מהתו' שהביאו ל' התוספתא וכן הביאו הרב ב"ח שם בס' קנ"א סעי' יו"ל והרב ש"ג שם ס"ק ל"ה יע"ש

ולפין תמהני למה שראיתי להרב הפרישה שם ביו"ל ס"ק ך' דכתב וז"ל אבל אם מכירו או שכנו מותר ואינו אלא כמוכרו לו גמרא ע"כ וגם דאיתי בס"ק סי' קל"ג שכתוב שם בהג"ה וז"ל מיהו אם הוא שכנו או מכירו מותר מפני שהוא כמוכר לו כדאיתא בירוש' יע"ש, ולא ידעתי היכן מצאו בין בבבלי בין בירוש' דאמר הכי דלפי מה שנתבאר מכל דברי הראשונים והאחרונים חלקם בחיים היינו עיקר מקורו מן התוספתא ואין עוד מלבדו והפרישה איהו גופיה בח"מ סי' מט"ר הביא הקלינא משם התוס' דכתבי' יע"ש, איך שיהיה נמצא אתה למד דבשכנו ומכירו מותר לתת לו מתנת חנם וה"ט משום דהוי כמוכרו לו וכ"ש הרב כפתור ופ"ח בפי"ול ד"מ ע"ב ובתשו' המבי"ט ח"ב סי' קכ"ב דל"ן יע"ב וגם הלבוש ביו"ל סי' קנ"א סעי' י"ן כתב וז"ל במל"ז בשאינו מכירו אבל אם מכירו או שכנו מותר שאינו אלא כמוכרו לו שכיון שמכירין זה את זה גם הגוי יחזור ויתן לו פעם אחרת או יחזיר לו טובה בעלו ויהנהו ממקום אחר ע"כ, וכ"כ עוד בח"מ סי' מט"ר סעי' ב' וגם הפרישה ביו"ל סי' קנ"ו ע"ב כתב וז"ל ובגוי המכירו המתנה שנותן לו נקרא מכירה דנותן לו פעם אחרת ג"כ או כבר עבל לו נייה נפשיה עכ"ל וכ"כ הל"ב בח"מ סי' מט"ר וגם הב"ח ביו"ל סי' קנ"א ס"ק ח' כתב הכי אבל אם מכירו לא הוי עלייהו שם מתנה אלא כמכירה שהרי ישלם גמולו או כבר שילם לו ע"כ, וכלשונו כתב בס' בית לחם יהוד' ושע"א ביו"ל סי' קנ"א סק"ט ועיין להיב"ת ולהרי' נו"סק בב"ר פל"ן סימן ה' ולהנת"ב מצוה פ"ו סימן ה' ולוק ומאחר שכן הכי יפורשו לדברי הרשב"א ז"ל למכירה היינו שהוא לגמול למה שקדם ואף שאינו כ"כ פשוט בקרא לומר דלגמול למה שקדם נכנס בכלל מכירה מתש כאורח כל ארעא מקח וממכר על כל פנים צ"ל בהכרע דזו היתה כונתו דאי לחילוק בשאינו עע"ז הא ודאי ליכא בכתוב משמעות מזה כלל לומר דדוקא בנכרי עע"ז הוא דנאסר דאדרבא מתש שנאמר לגר אשר בשעריך נראה דהוץ מגר ליכי דאיירי בשום גוי משום דמצוה להחיותו דמזה הוא דנפק"ל למון לומר דל"ל עע"ז וכמ"ש הרב זקן אהרן ז"ל שם לקמ"ה ע"ג

אשר בזה היה מקום ליישב קו'התוס' ז"ל שם בע"ז ד"ך ע"א ד"ה ר"י שכתבו וז"ל תימא לר"י ל"ל לא תחנם לאסור מתנת חנם ותפ"ל מהכא ותירצו יע"ש, ולפ"ואתכן דמילי חזי קרא והוא דאם באנו לקרא דלא תחנם הוי"א דוקא עע"ז הוא לנאסר הלא"ה מותר לכן בא קרא דלגר לגלות דדוקא בגר אבל בשם גוי אסור ולא כמשמעות ל"ת דאיירי קרא בעע"ז ואי הוה שתיק קרא דלא תחנם וקאמר לגר אשר בשעריך דוקא היה ספק לומר דלא קרא למשרי נבלה לגר דהיה ס"ד שלא ליתן לו משום נבילה כמ"ש התוספות בד"ה להקדים דה"ע כדי שיתן לב להתגייר כיע"ש לכן איצטריכו תרי קראי ועמ"ש באגרות הרמב"ם ז"ל דמ"ל ע"א יע"ש, ועיין להרב פרי האדמה ז"ל בח"ג שם בפ"ל דע"ז ודוק

אף עדין לא הגיע גפשי לשאול בתשובת הרשב"א הלזו במ"ש עוד שם אחרי זה וכ"ש לר"ת דאמר כו'ושתם מתניתין כר"ת ע"כ, ולא זכיתי להבין לבדות קלפו דהרי כל עיקר שאלת הרב השואל להרשב"א היו תהיה לפי מסקנת הש"ס דאוקמוה כר"י דהיא להשולח אלם ירך לנכרי וכמו שכן הם לדברי התוס' בפסחים דכ"ב ע"א ד"ה ור"ש שכתבו וז"ל משמע להשולח ירך לנכרי אתיא כר"י הק' ריב"ם דהא ר"י אית ליה בפ"ק דע"ז לאסור ליתן להם מתנת חנם כו' וכן בע"ז ל"ך ע"א בד"ה ר"א כתבו הכי והקשה ריב"ם

ריב"ש דהכא אסר מתנת חינם לנכרי כר"י ובפ' כ"ש מוקמינן הכיא דשולח אדם ירך לנכרי כר"י יע"ש והלין לישנא כתבו בחולין דקי"ד ע"ב ד"ה רי"א ובערובין דס"ד ע"ב ד"ה ולמדנו הרי דעיקר הקו' דיוצא בזה היינו מסיבת דאוקימנא כר"י ואינו כר"מ ככל סתם מתני' וא"כ איך כתב הרשב"א וסתם מתני' כר"מ דהרי הך מתני' לא אוקמוה כר"מ דהא לר"מ יבא על נכון כשיטתיה דסובר לגר ולנכרי בין במכירה בין בנתי' ואף שאלה הרשב"א בסתמות השאלה מאחו מ"מ א"א ליישב דסתם מתני' ר"מ כיון דבגמ' עשו אוקמתא כר"י להך מתני' דשולח אדם וכדברי התוס'. ועיין למהרי דאתרין מרן החבי"ב בכנה"ג יו"ד סי' ס"ה הג"הט אות י"ב דדיק עת"ק תשו' הרשב"א הלזו והביא ע"ז החילוק שחילק דבמקום מתנו שיעזרנו לעבר או לעהיד שאין זה מתנת חנם דיקן הס' לדברי התוס' בפ' כ"ש דהקשו קו' זאת ותי' דאם היה שכנו מותר מפני שהוא כמוכרו יע"ש והוא ז"ל לא הרגיש עליו מכל האמור בענין דבתר איפכא הוא למנוסחת קו' התוס' מינה חברא להרשב"א אלא שכתב דסתם משנה ר"מ כדבר האמור

ועוד יש להעיר על מורינו הרב ז"ל במ"ש על שם הרשב"א דכתב דהתי' דהשולח אדם ירך לנכרי מיירי במכירה ולא בחנם, ואנכי הרואה דהא ליתא בתשו' הרשב"א דלא כתב כ"א דההיא דהשולה ירך לנכרי לא לחנם אלא לגמול למה שקדם ע"כ אבל בדרך מכירה לא מוכח כלל וכמו שהכי לייקי התוס' בחולין דקי"ד ע"ב ד"ה רי"א וז"ל וא"ת והא הנן שולח אדם לנכרי ירך שגיד הנשה בתוכה ושולח בחינם משמע יע"ש וכ"כ עוד בחולין דצ"ד ע"ב ד"ה אמר דשולח דורון היא ועל כונה זו הוא שהקשו שם בחולין ובערובין וכמהים מהך מתני' דשולח לדין מתנת חינם לגוי דאסור דהוא ס' ר"י דבפ' מתני' משמע דורון ואינו בדרך מכירה וכן ראיתי בס' התרומה ה' ע"ז סי' קמ"ב דב"ן ע"ג שכתב וז"ל דמתני' דשולח אדם משמע שולח במתנה ודורון ואלו בפ' כ"ש משמע דאהיא כר"י כו' יע"ש הרי לפנינו דהם ז"ל מכרשי דמתני' מיירי בדורון שמגלה לו מתנה וכן פי' הרשב"א בחי' לחולין לדצ"נ דמתני' דקאמר שולה היינו בדרך מתנה כמו שיראה המעיין מחוך לשונו ובהכי איך אפי' לפרש בדעת הרשב"א דס"ל דמתני' איירי במכירה אלא האמת כדבריגנא למעלה ראש

ומאחר שכן איכא לאתמוהי להרב יד אהרן בס' מרכבת המשנה ביו"ד מס' ע"ז דע"ז ע"ד שהק' על הרמב"ם שלא חילק חילוק התוס' שהביאו התוס' בחירולם בין מכירו לשאינו מכירו דאם כן מה יענה לקו' התוס' ותי' הרב ז"ל דהרמב"ם ס"ל דההיא דהשולח ירך לנכרי לאו במתנה מיירי אלא בדמים ונראה להא קצת הכרח מל' רבי' שכתב בפ"ח מה' מ"א גיל הנשה מותר בהנאה לפיכך שולח אדם ירך לנכרי שגיד הנשה בתוכו ואם איתא דמיירי בחנם איך קאמר לגיד הנשה מותר בהנאה לפיכך שולח הא ההיא דהשולח מיירי בחנם א"כ איך קאמר לפיכך אלא ודאי דס"ל לרבי' דשולח בדמים ומשמע כנ"ל עכ"ל ועיין להרב בארות המים בפיו"ד דע"ז שם דס"א סוע"ב שתמה תמיה זו על הרמב"ם והניחה בתימה יע"ש מ"מ מה שתי' הרב מוהר"א אלפאנדארי ז"ל עמו הסליחה דהלא כשהביאו בגמ' בפסחים דכ"ך ע"א הך מתני' הוי לראיה שגיד הנשה מותר בהנאה וע"ז הוא דהקשו התוס' שם מדין מתנת חינם וכמו שפירשו בחולין

לשולח דורון משמע והרב ז"ל הנב שטפיה לא דק וכתב ודלא כמ"ש התוס' בפ' כ"ש לשולח בחנם משמע ולפי האמת הא ליתא בפ' כ"ש כ"א בחולין דצ"ג וגם בדף קי"ד אבל בפסחים הקשו בסתמות יע"ש ועיין בס' מירת דכייא להרב ה"ור ז"ל ד"ן רע"ד

איך שיהיה דבר הלמד הוא למותר בהנאה אמרו בגמ' בגיד הנשה בש' ר"י מהך מתני' דשולח אדם ירך לנכרי וגיד הנשה בתוכו ועוד תימה דנכרי דלא ראה סוג' דלוכהא בעת ההיא דערובין דס"ד ע"ב במעשה דר"ג דאמרו שם ולמדנו שחמצו של נכרי אחר הפסח מותר בהנאה ופירשו שם רש"י ותוס' ז"ל מדנתנו לנכרי דאיכא טובת הנאה דנכרי דאי ס"ל דאסור בהנאה היה לו לאסור מס' דטמא בפסח נעשה יע"ש בתוס' ד"ה ולמדנו ועיין להרב חסדי דוד ז"ל בפ"ב דפסחים דע"ו ע"ב יע"ש הא קמן דאף במתנה שייך לומר טובת הנאה וא"כ מה הכרח הוא זה דאם איתא דבחינם מיירי איך קאמר מותר בהנאה מאחר דאף במתנה אם אסור בהנאה אסור ליתן כיון דסוף סוף מטי ליה הנאה לנותן מחמת המתנה שנתן והעל לזה הוא גם לשון הלבוש שכתב ביו"ד סי' ס"ה סעי' יו"ד וסעי' י"א וז"ל גיד הנשה מותר בהנאה דלא יאכלו איסור האכילה משמע ולא איסור הנאה לפיכך שולח אדם ירך לנכרי שגיד הנשה בתוכו אפי' היא שלי' שהירך גדול יותר בשהגיד בתוכו והגוי מחזיק לו טובה יותר בסיבת הגיל שיחשבנו למתנה מרובה ע"י הגיד אינו חושש שהרי מותר בהנאה וכ"ש דמותר למוכרה לגוי כו' עכ"ד וכה"ג כתב הטור ז"ל בסי' ס"ה יע"ש, ועינך הרואה דכתבו כל' הרמב"ם ממש בנוסח לפיכך והבינו דשולח מיירי בדרך מתנ' ומשו' שמות' בהנא' הוא שהותר לשלוח

וגדולה מזו ראיתי להרב זקן שמואל ז"ל בה"מ דקמ"ה ע"ג שכתב וז"ל וקשה דלמה כתבו הרי"ף והרמב"ם חילוק זה דהא תוספתא היא כמ"ש התוס' וי"ל דכיון דהביאו דין שולח אדם ירך לנכרי מינה משמע חילוק זה ופשוט עכ"ל הרי דהרב ז"ל הרגיש בקו' זאת עצמה ואדרבה מכח שפסק הך דהשולח רצה לומר דמשם באה חי' התוס' דמפסט פסיט"ל להרב זקן שמואל דברור ופשיט בדברי הרמב"ם דשולח בדרך דורון משמע כדעת רבותינו בעלי התוס' והפוס' כאמור ועי' להרב דמשק אליעזר בהך מתני' דשולח עי"ש ועת"ש בס' מקום שמואל בחי' ליו"ד דזי"ן ודכ"ב ע"ש

עוד אנכי תמיה למ"ש הרב מרכבת המשנה ז"ל שם אחר זה וז"ל ובדברי ריב"ה ראיתי שמינה את טעמו ממקום למקו' דבסי' קנ"א כתב אסור לתת מתנת חנם ואלו בסי' קטו"ב כתב וכן חי שנזדמן לו נבלה או טרפה יכול למוכרה לגוי או ליתנה לו במתנ' ע"כ הרי דשינה את טעמו וכתב דמותר ליתנה לגוי במתנה הפך ממ"ש בסימן קנ"א וכ"ל דשם לא נחית לדין מתנת גוי אם מותר ואם אסור כ"א לדין הנוגע לדברי' האסורי' ולעשות בהם סחירה ומש"ה לא הוצרך לומר דמיירי בגוי המכירו דולאי דכדיניה מיירי שמותר ליתן מתנה לגוי כשמכירו וסמך עמ"ש בסימן קנ"א כי שם ביאר לחלק בין מכירו לשאינו מכירו עכ"ל וכן הק' וכן תי' הרב קהל יהודה ז"ל שם בסימן קטו"ב מת"ח ע"ג ולא זכרו להפרישה ביו"ד שם בסימן קטו"ב שכתב וז"ל ועי' בת"ח סימן מט"ר שכתב דאסור ליתן מתנת חינם לגוי כו' ורבי' קיצר כאן משום דאין כאן מקומו

מקומו ולא בא כאן אלא לומר דמכל איסור מקח וממכר שבהן מותר למכור ומיירי באופן שאסור לתנו דהיינו לגר תושב או לגוי המכירו וכמבואר שם עכת"ד וע"י להרב אליהו רבה ז"ל בס' לחולין דקנ"ג יע"ש לנו לעניים אופן קושייתם ותי' תמה וכ"כ הרב הלכה למשה ז"ל ה' גניבה דח"י ע"ב והרב בית יצחק דל"ו ע"ב וכן ראיתי למרן מלכא גאון עוזינו פאר הדור מורי' הרב זה הי"ס גדול ז"ל בס' המבואר שרשי הים בח"ג דפ"א ע"ד שהק' ק' זאת ממש ותי' כתירוצם הנז' והביא דכ"כ הפרישה אמנם השיג על הרב הפרישה וז"ל אלא שהרב ז"ל הביא מתחק לאמו ממ"ש הטור בח"מ סי' מע"ר דאסור ליתן לגוי מתנת חינם ולא היה צריך להביא מאותו מקום וכלא מרן ח"ד , ובהורמנותיה דמר אני אומר דהרב הפרישה טעמו ונימוקו עמו שלא הק' מסי' קט"ב לסימן קנ"א והוא דהפרישה ראה וידע דבסימן קנ"א כבר הוא מפורש שם חילוק זה דכתב וז"ל אסור ליתן להם מתנת חינם בד"א כשאינו מכירו אבל אם מכירו או שכנו מותר ע"כ

נמצא דדבריו באו על נכון באמר הטב דיש אופנים להיתרא לתת לגוי מתנת חינם ובהכי אין זו תמיה למ"ש בסי' קט"ב דשם סתם הדברים וסתמו כפירושו כמ"ש בסימן קנ"א באופן שיש היתר או מכירו או שכנו וגם בדין שולח אדם ירך לנכרי שגיד הנשה בתוכו דפסק הטור ביו"ד סימן ס"ה דמותר למות' לתת לגוי מתנה היינו כדיניה באופן ההיתר וכמו שמבואר בדבריו שכתב אע"פ שמחזיק לו טובה בשביל הגיד ועיין במרן ב"י ז"ל אבל בח"מ סימן מע"ר נקט בסתמות אסור ליתן מתנת חינם לגוי אבל מותר ליתן לגר תושב שהרי מצוה להחיותו עכ"ל הרי דלא ביאר אופן היתר בגוי כדי ליתן לו מתנת חינם כ"א סתם כתב שאסור ליתן ע"ז שייך להק' דבסימן קט"ב כתב סתם ג"כ וז"ל וכן מי שנזדמן לו נבילה וטריפה יכול למוכרה לגוי או ליתנה במתנה ע"כ ולא פירש באיזה אופן מותר ליתן וגם בח"מ כתב דאסור ליתן מתנת חינם לגוי ולא ביאר אי יש אופן היתר בגוי עצמו ליתן לו וזה נראה בעיני כדי להליץ בעד הפרישה ,

אלא דעדל אחר לי הפרישה אינו מיושב היטב דק"ל והוא דכתב ומיירי באופן שמותר ליתנה דהיינו לגר תושב או לגוי המכירו וכמבואר שם עכ"ל , ועינינו הרואות דלא נזכר שם דין גוי המכירו כ"א שנותנה לגר תו' ודין מכירו הוא כתוב ביו"ד סימן קנ"א ואיך כותב דהיינו לגר תושב או לגוי המכירו וכמבואר שם כאלו הב' דינים נזכרו שמה ולפי האמת הא ליתא ותו ק' לדין גר תושב אינו חילוק דאיכא איסור לתת לגוי מתנת חינם כמו חילוק מכירו דהלא גר תושב גלי רחמנא בכתוב באומרו לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה או מכור לנכרי ובכלל שם גוי ונכרי אינו נכנס בכלל הגר תושב וכיון שכן איך אפשר לאוקמיה למ"ש הטור יכול למוכרה לגוי או ליתנו במתנה דהיינו גר תושב כיון דגם גר תושב אינו נכנס בש"נ עובד עבודת אלילים ואיכא לי מורה יותר דקאי לגר ועמ"ש הרב דמשק אליעזר ז"ל בדרמ"ז ע"א וז"ל הזולת מזונב לשון ליעבד למילתא אגב אורחיה קמ"ל דכיון דלאו טבח הוא לא ישלח לגוי לכתחילה משום לא תחנם משא"כ בטבח דבאומנותו קא עסיק ומוכרח לעשות כן אי"ל ומזה דיוק והלכה יעמוד לדברי ריב"ה ז"ל ודעימיה מתה שהקשו הרבנים הנ"ל דפסקו בלשונם או שנותנה לו במתנה וק"ל ועיין עוד שם להרב ז"ל ע"ש

עוד ראיתי למורינו הרב כמהרי"ס ז"ל שם שכתב וז"ל והרב כנה"ג בהגה"ט אות די כתב שהטור ז"ל פי' כר"מ והכריע הדבר יע"ש , ודבריו ז"ל תמוהים דנראה דאשתמיטתיה מ"ש הטור בשני מקומו' האמורי' ודבריו צ"ע עכת"ק וכן ראיתי אני הדל להרב מרכבת המשנה שם במקום הנ"ל דהק' הכי וז"ל אך ראיתי להרב החבי"ב שכתב משם רש"ל דמ"ש ריב"ה שמותר ליתנה לגוי במתנה היינו שפסק כר"מ דסבר הכי ואף דר"מ ור"י הלכה כר"י שאני הכא דמוכח דר"א סבר כר"מ ותמהני על שני הרים הגדולים איך נשתמי' מינייהו הסיא דסימן קנ"א דשם פסק ריב"ה כר"י וצ"ע עכת"ד וכקו' זו הקשה הרב הלכה למשה כ"ב מה' גניבה דח"י ע"ב על מרן החבי"ב וגם הרב קהלת יהודה ז"ל בסימן קט"ב דה"ב ע"א יע"ש

ולי הפעוט אין כזה כדי להקשות על מורינו הרב כנה"ג ז"ל וגם למ"ד דשמעתתיה דרש"ל והוא דכיון דרש"ל גופיה נרגש ששנהוהו דבור מהקושיא דלא תחנם וכתב וז"ל וא"ל איך יכ"ל ליתן לגוי בחינם הא כתיב לא תחנם דאסור ליתן להם מתנה חינם אפשר דאיירי הכא למתניא לו א"נ שאני הכא דהתורה התירה לו דבזיון הוא לוכו' נמצא דרש"ל ס"ל דר"מ אית ליה איסור לא תחנם ויפה פסק הטור ז"ל בסימן קנ"א ובח"מ סימן מע"ר דאסור ליתן לגוי מתנת חינם אלא דבנבלה פסק בסי' קט"ב דמותר כטעמים שכתב הרש"ל ובהכי לא נשאר שום קושיא להטור ז"ל מדידיה אדידיה

וכן יש לי לתמוה על הרב דברי אמת בקו' ד"ל סוע"ד דכתב וז"ל ובתוס' ע"ז ל"ך ולס"ל אמרו שאסור ליתן מתנת חינם לגוי פלוגתא דר"מ ור"י ובכולי תלמודא אזדו מלי"ת ועיין רש"ל בחולין סימן ק"ג דפסק כר"מ וצ"ע עכ"ל ואתהמ"ר תמהני עליו דכנר' דלא ראה לדברי רש"ל במקומו שנתן טעם משום דר"ז קאי כוותיה לכן פסק כר"מ ג"ל דאי איסור נבילה להתיר ר"מ לגר , אבל בכל מקום ס"ל לר"מ איסור לא תחנם דהוא מתנת חינם אלא דבלא"ה כל דברי רש"ל אלו צ"ע וכמו שכבר השיג כהלכה הרב אליה רבה בס' לחולין ופר' מהרמ"א בס' הלכה למשה שם ע"ג וגם הרב בית יצחק ז"ל דל"ו שנ"א וע"ב יע"ש בדבריהם ועיין להרב יגל יעקב בקו"ז דקכ"ה ע"ב ,

כי מן הבאר ק"ל עמ"ש הרב מופת דורינו כמהרי"ן בס' התזוב אהלי יהודה בפי' על הסעדי בפ"א דע"ז ע"ל וז"ל והרמב"ם בפיו"ד דע"ז ופ"ג דזכיה פסק כר"י והטור ביו"ד סימן קי"ז פסק כר"מ ועמ"ש ביש"ש בחולין עכ"ל , והוא שלא על רוב בקיאותו דאשתמיט מיניה דמר כל האמור בענין שזכרנו מקודם ועיין להרב ידי אליהו סי' נ"ו ולס"ב יצ"ד ולהרב שער המלך בה"א בהי' ח"ומ דס"א ע"ב ולהרב ס' משנה ז"ל הנ"מ חיבור על הרמב"ם ז"ל בפיו"ד דע"ז דין ד' יע"ש , ועי' להרב חלות יעקב ולהרב פני אריה ז"ל בתי' לב"ן דלמ"א יע"ש , או הויא להרב מרכבת המשנה ז"ל שהקשה על מרן ב"י דכתב שם בסי' קט"ב בש' הטור דכתב דיכול למוכרה לגוי או ליתנה במתנ' מקרא מלא הוא לגר אשר בשעריך תתננה כי' דהא קרא קאמר לגר בנתינה ולגוי במכירה שכן הוא כפשט הכתוב ואיך כתב מקרא מלא הוא ואי לאו דמסתפינא הו"א דט"ס נפל בדברי ריב"ה וצ"ל יכול למוכרה לגוי או ליתנה לגר במתנה וכן היה כתוב בספרי מרן ב"י ז"ל וע"ז כתב מ"מ הוא שאף שר"מ סבר לכונת הכתוב לגר ולגוי במכירה ומתנה מ"מ פשט הכתוב מורה כר"י

דק"י

אבל סוף סוף קשה דהו"ל להזכיר מחלוקת ר"מ ור"י וצ"ע עכ"ל יעו"ש להרב הלכה למשה ז"ל באותו מקום דה"י סיע"ב שכתב וז"ל ולא הדרי לסוף דעתו של מרן שכתב שם בב"י וצ"ל הטור מק"ו אלא הוא כו' דמה הוצרכו בהבאת הכתוב הו"ל לגרש כמאן כשן דבקרא לא פליגי ר"מ ור"י והוא עצמו כתב בב"י ה"מ וידוע דהלכה כר"י וכ"כ בהדיא בש"ע הכא והתשב"ץ וכן ראיתי להרב קהל יהודה דמ"ח ע"ג שכתב ודברי מרן בב"י מגומגמים כיע"ש ח"ד ז"ל, ואנכי הרואה להרב הפרישה ז"ל שם בסימן קטו"ב דכתב וז"ל וכן מי שנזדמן נבילה וטריפה יכול למוכרה לגוי או ליתנם לו במתנה מקרא מלא הוא לא תאכל כל נבילה לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה או מכור לנכרי

ובזה מיושב דנקט הכא יכול למוכרם לגוי או ליתנה לו במתנ' ובסמוך גבי מי שנזדמנו לו טמאים נקט מותר למוכרם ולא נקט ליתנם במתנ' ואין להק' הואיל וליסנא דקרא נקט ליתנה לא אמר מהני בריסא שהרי בקרא כתיב לגר אשר בשעריך התננה די"ל דאדלעיל קאי ואמר ומותר למוכרם ואמר שגם בזה יכול למוכרם או ליתנה וברישא לא נקט מתנה דאי מכירה מותר מתנה לא כ"ש ח"ד ז"ל, הרי לפנינו דנרגש הרב בעצמו מהבאת הכתוב ויישב דבהכרח הוצרך להביא קרא כדכתיב וא"כ מאי קא מקשו על הלבוש שם בסי' קטו"ב שם דנקט כהדין לישנ' מי שנזדמן לו נבילה וטריפה בחובותיו יכול למוכר' לגוי או ליתנה לו במתנה שכן כתיב מקרא מלא לא תאכלו כל נבלה לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה או מכור לנכרי עכ"ל הא הוי כל' מרן ב"י והרב הפרישה ושלשתם ליישב דבר בהבאת הכתוב ובכן אין מקום למה שהיה רוצה להגיה הרב מרכבת המשנה דט"ס נפל בל' הטור שבספרי מרן ולכך הביא הכתוב לפשט הכתוב מורה הכי דהלא צריך להגיה גם בספרי הלבוש דכתב כל' הזה ממש וכן בס' האגור סי' אלף וס"א כתב כהדין לישנא והריק"ש שם סי' קטו"ב ולפי פשט הלבוש היפי כתב ב"י סי' קכ"ג וב"ח סי' תע"ר להלכה פסק שאסור ליתן מתנה חנם לגוי ולפי דעת הרב מרכבת המשנה ז"ל וזהו דוחק גדול לאוקימי' כמה מקומות בט"ס. ואף גם זאת לא יתכן לומר שבספרי מרן ב"י היה כתוב יכול למוכרה לגוי או ליתנה לגר במתנה דהרי תנינו בגמ' בין אליב' דר"מ בין אליבא דר"י צריך להקדים נתינה דגר למכירה דגוי ומכירה דגר לנתינ' דגוי אלא דלר"י להקדים לא צרי' קרא עכ"ש כלם מודו דהדינא להקדי' נתי' דגר למכי' דנכרי וא"כ איך כותב יכול למוכרה לגוי או ליתנה לגר במתנה ועם שראיתי להרב הפרישה נרגש בדרך זה לפי גירסתו דאיך הקדי' מכירה לנתינה כיון דהכתוב מקדים מכירה לנתינה ויישב ואנכי לא הבנתי דבריו כלל ודוק

ואחר הדברים האלה ספתי לא הכלא ממה שראיתי להרא"ם ז"ל בפי' קמ"א דע"ב ע"א דכתב כל' הזה ואמר ר"מ קרא למה לי להקדים נתינה דגר למכירה דגר עכ"ל, ודבריו אינם מובנים אלא דהלא ר"מ לא הק' קרא למה לי דהרי הכתוב כתבו אצטריך וקושית הש"ס היינו על תיבת או דוקא השיב ר"מ דתיבת או להקדים נתינה דגר למכירה לנכרי בא ואיך כותב הרב ז"ל דמאמר ר"מ הוא על ק"ז גופיה דהוא מיותר שגם הדרשה של ר"מ הוא להקדים מתנה דגר למכירה דגר ואנכי לא נדע היכן הק' ר"מ כזאת ואי' הכי. ואולי ט"ס נפל בדבריו וצ"ל

או ל"ל להקדומי מתנה דגר למכירה דגוי וברור ועיין בכסף יקרה פירוש דכתבו וז"ל א"כ למה נאמר לגר אשר בשעריך להקדים נתינה דגר למכירה דגוי ע"כ ת"ל לכותם היינו על סיפיה דקרא ואחר אינה וגומר ועמ"ש התוס' בפסחים דכ"א ד"ה בשלמא והולין דקי"ד ד"ה עד ובס' מירא דכיא להרב ה"ור ז"ל ד"ו ע"ג ובס' לחם דוד למהר"ד נאג"ר ד"כ ע"ב בחידושיהם לפסחים שם ובס' הליכות אלי סי' ת"ו יע"ש מ"מ נראה דהדין דין אמת ובמכ"ש הוא דאצטריך להקדים מתנה לגר למכירי לגר עצמו דהוא כסדר הכתוב לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה או מכור כמ"ש בס' יראים לנכרי כהויתן והוא פשוט

ועפ"י הדברים האלה הנני בא ליישב קצת לשון הספרי בפ' ראה דאיתא שם כל' הזה לא תאכלו כל נבלה אין לי אלא נבלה וטריפה מנין ת"ל נבלה כל נבלה לגר אשר בשעריך מלמד שנותנ' במתנה לגר אשר מנין אף לנכרי ת"ל לנכרי ומנין שמוכרה לגר תושב ת"ל או מכור ומנין אף לנכרי כשתמצא לומר מוכרה ונותנה במתנה לנכרי ולגר תושב רבי יהודה אומר דברים ככתבן ע"כ ובפסיקתא דרשו שתי דרשות כל לרבות את הנתנבלה בשחיטתה וי"א להביא את הטריפה והביאו בפי' שהוא מחלוקת ר"י ור"ש דבי רב ז"ל שם דרי"ט ע"ג ד"ה לא תאכלו כתב וז"ל טריפה מנין כו' אין לכרם טריפה מנין שאסורה באכילה דהא כתוב הדר הוא ובשר בשדה טריפה לא תאכלו ואי משום שאר טריפות הלכה למשה מסיני והיה נראה לומר דעמ"ש לגר אשר בשעריך או מכור לנכרי אתא הוא למרבה לטריפה דאע"ג דאתם נמי כתיב לכלב תשליכון אותו והיינו אחר הנאה דשרי אפי' לכלבו ונכרי בהדיא מכ"ש דכ"ו להביא קרא אחר הנאה משמע מ"מ הו"א דלא שרי אלא הנאה כ"לוי אבל למוכרה ולהכול למיה אימא לא קמ"ל דטריפה נמי שריא למכור לנכרי אלא דהא לא יתכן דלהא אצטריך כל דק"ו הוא ומה נבלה חמורה למטמאה שרי למוכרה טריפה קלה לא כ"ש עכל"ד

ואנכי הרואה דהק"ו הלזה הלא היא ברכת במכילתא ס' משפטים פ"ך והובא בילקוט שם וז"ל לכלב תשליכון אותו לכלב ככלב אתה אומר או אא"ל לכלב כמשמעו ת"ל ל"ת כל נבלה והלא דברי' ק"ו ומה נבלה שהיא מטמאה במשא הרי היא מותרת בהנאה טריפה שאינה מטמאה במשא אינו דין שתהא מותרת בהנאה הא מה"ל לכלב תשליכון ללמדך שהכלב מכובד מן העבד שהטריפה לכלב ונבלה לעבד ללמדך שאין הקב"ה מקפח שכר כל בריה כו' ע"כ הרי דחז"ל הוצי' הק"ו הלזה ועיין שם להרב שבות יהודה דקכ"ג ע"א דכתב וז"ל ק"ו ומה נבלה צ"ע מה לנבלה שכן מותרת בחיים תאמר בטריפה שאסורה מחיים וכדכרכינן בזבחים ד"ע עכ"ל ואם האמת הכי דליכא ק"ו הפירכא הוא פירכא מינלא י"ל לדברי הרב סברי דר"ר דלהכי הוא דאתא תיבת כל לרבות אחר טריפה בהנאה ועיין במ"ש הראים סי' קנ"א

ועוד י"ל ע"פ מ"ש החינוך בפ' ראה סי' ת"ף וז"ל מדיני המצוה מ"ש ז"ל שנבלה הראויה לגר היא קרויה נבילה ויש חיוב באכילתה ומרני זה האריך הכתוב לומר לגר תתננה ללמד זה דאלת"כ אין צריך ללמדנו לתת ניתן מה שיש לנו ואין לומר שבא להתירה בהנאה שכבר כתוב במ"א וחלב נבלה וחלב טרפה יעשה כו' וזהו ת"ל, הרי דהכתוב דלגר אשר בשעריך

בשעריך תתננה ואכלה בא ללמד הראוי לגר ואם כן י"ל דכל בא לרבות טריפה שהיא ראויה לאכילה דהא בלא"ה שאינה ראויה לגר או לנכרי לאוכלה אין חיוב באכילתה ועיין בכריתות דכ"ג ע"ב

אלא לעדין נ"י דכל לייקינן פורתא דברי הרב החינוך הם תמוהים דכתב להתיר הנא' נבלה וטרפה נפק"ל מקרא דחלב נבלה וטרפה יעשה לכל מלאכה דהרי מלי' המכילתא הנ"ל הוא דמקרא דבשר בשדה טרפה לא תאכלו לכלב תשלכון אותו היינו התר טריפה בהנאה וכדאיתא במנחות דק"א ע"ב יע"ש ומהכתוב דל"ת כל נבלה לגר אשר בשעריך כו' למדו התר נבלה בהנאה ומשם עשו ק"ו ומה נבלה התורה מותרת בהנאה מדכתיב לגר תתננה ואכלה או מכור לנכרי ואינו מהך קרא דחלב נבלה וחלב טרפה, ועיין לה"ה מהרי"ן בס' אהלי יהודה פ' ראה דע"ז ע"ל שהניא דברי הרב החינוך אלו וכתב וז"ל וצ"ע דאי מהתם ק"ל דוקא חלב הוא דשרי בהנאה אבל בשר נבלה לא עכ"ל ועיין בסוגיא דפסחים דכ"ג ע"ב ובחולין דל"ו ע"א יע"ש והיה מקום לומר עוד דמאן דדריש הנאת טריפה מבשר בשדה טרפה לא תאכלו דריש האי כל לנרבנלה בשחיטתה כדרשא קמייתא דדרשו בסיפרא יע"ש ועיין להרב יקרא דשכבי דכ"ב ע"ב דרוש ט' יע"ש עוד יש לעמוד במ"ש הרב ס' דבי רב ז"ל דאי מק"ו אתא האי כל לרבויי למה לי יע"ש ותמיה מילתא דמאחר דקי"ל גכל דוכתא מילתא דאתיא מק"ו טרח וכתב לה קרא והוא בריבויא ג"כ כה"ג כמ"ש הרב תוס' יו"ט בפיו"ל דכלים ודברו הן היתה על ריבוי מתיבת כל יע"ש א"כ הוי כמו הך דהכא ועיין להרב מהרל"ף ז"ל בס' התורה הזה ס' חוקת דקל"ג ע"ד ודלק"ב ע"ב ובס' אהלי יהודה למהרי"ן דמ"ה רע"א ודע"ו ע"ל על פי' הרב זית רענן יע"ש ומ"ש בהך כללא מע' מורינו הרב כמהרי"ך נאבארו הי"ו בס' הבהיר פני מבין בראשון דקע"ה ע"ב ובח"ב דו"ו ע"א יע"ש ועמ"ש בירוש' פ"ו דנזיר יע"ש ועיין בכריתות דכ"א ע"א שדרשו האי כל דבא לרבות נבלה כו' יע"ש ועמ"ש הרב לקח טוב פ' ראה דקל"ג ע"ג

עו"ד להרב הנז"ל דכתב שם אח"ז וז"ל ומ"מ הכא בספרין מ"ש בסיפא גבי מכירה ומנין אף לנכרי ת"ל כו' יש לתוחקו דלשין יחר הוא למה שייך לשחול מנין אף לנכרי אדרבה עיקר מכירה גבי נכרי כתיבה א"ל ולעד"ן דכונת הס' ללמד לנו דכמו במתנה צריך להקדים מתנה דגר למתנה דנכרי וגם למכירה לנכרי כן הוא במכירה עצמה דצרי' להקדי' מכירה דגר למכירה לנכרי וכמש"ל בס"ל וא"כ כמו שנקט הס' במתנה ומנין אף לנכרי כתב נמי במכירה ומנין אף לנכרי דהכונה דהוא טפל לגר ור"ל דגם נכרי אחר גר ושני לו ואין קדימה לנכרי קודם הגר וגם אינו הנכרי כמו הגר דהגר ראוי להקדים לו מתנה קודם מכירה אבל גוי הוא להכך דצריך להקדים מכי' למתנה דאל"ה היה אומר הכתוב לא תאכלו כל נבלה לגר אשר בשעריך או לנכרי תתננה ואכלה או מכור ואז היו שוים הגר עם הנכרי כפי ס' ר"מ ומלנקט כהאי לישנא היינו ללמד דדוקא גגר מקדמי' נתינה למכירה אבל בגוי מקדמינן מכירה לנתינה לידיה וגם אצטריך או להקדים נתי' דגם למכירה לנכרי זה נ"ל לדחוק ולפרש לשון הספרי כדי שלא למחוק דברים ככתבם ועוד עלה בדעתי כדי ליישב ל' הספרי בב' פנים אחרים אבל רואה אנכי דהם על צד הדוחק יותר ועל כן לא העליתי אותם על שפתי

תו נתקשיתי בדברי מהרל"ף ז"ל במ"ש עוד שם וז"ל ואמנם במ"ש ר"י לדריש ככתבן כו' דלא אתא לאפוקי אלא נתי' לנכרי כו' וקמ"ל דאסור ליתן להם מתנת חנם וקרא דלא תחנם דריש ר' יהודה לאידך פי' דחנייה בקרקע א"נ לשון חן עכ"ל ואשתמי' מיניה למר לשוס שגת' דברי התוס' בע"ז ד"ך ע"א ד"ה רי"א דברים ככתבן קימא לר"י ל"ל לא תחנם לאסור מתנת חנם ותפוק ליה מהכא וי"ל דלא תחנם אצטריך ליתן בו בלאו והאי דהכא נמי אצטריך לעשה א"נ א"ל דהאי דהכא אצטריך לגלות על נכרי דגר שהיא מתנה ממש ולא בנתי' בלחיים עכ"ל, והלח"מ די"ט ע"ב הק' ע"ל התוספות אלו דר"י נהי דס' דאסור לתת מתנ"ח מיהו נפק"ל מנבלה אבל ל"ת מצריך ליה לחן והניה ותי' דזה אי אפשר דא"כ ברייתא דקתני לא תחנם לא תתן להם מתנת חנם אמאן תרמייא ע"כ לר"י דלר"מ לא אפשר כלל והוא דוחק יע"ש והרב ריח שדה ז"ל בחי' לשם ד"ה ע"א הביא דברי הרב לח"מ אלו וכתב וז"ל ואפשר דהתוס' סברי דמאי דקאמר בגמ' ומת"ח גופה תנאי היא ר"ל דהאי דרשא דל"ת דדרשי' ליה למתנת חנם תנאי היא דר"מ לית ליה האי דרשא ור"י אית ליה האי דרשא ולזה מק' לר"י דל"ל ל"ת דהא מנבילה נפקא אבל ר"מ לית ליה האי דרשא את"ל וכן ראיתי להרב פרי האדמה בח"ג ד"ב סוע"ג שכתב ע"ל הרב לח"ם כל' הזה ולע"ד ל"ק על התוס' דהרי בהדיא קאמר הש"ס ומתנת חנם גופה תנאי היא כו' הרי נראה דקאמר דר"מ לא דריש אלא לר"י עכ"ל וגם ראיתי להריטב"א ז"ל בסיטתו לע"ז הנלכס בס' אוריין תליתאי ד"ט ע"א שכתב וז"ל והותי' להא מתני' לאסר מתנ"ח מל"ח כר"י לדריש לה מנבלה וקשה תרי קראי למה לי וי"ל דאי לאו קרא דנבילה לא הוה דרשי' ל"ת למתנ"ח אלא לאידך דרשי' הילכך אצטריך קרא דנבלה ואי מקרא דנבלה לחוד לא הוה ביה אזהרה להכי כתבו לא תחנם ללאו עכ"ד

ומזה ראיתי בס' מעשה רוקח חיבור על הרמב"ם ז"ל בפיו"ד מה' ע"ז דין ד' ד"מ ע"ב שתמה בלשון הרמב"ם דנפקא ליה איסור מתנת חנם מקרא דלגר אשר בשעריך דהרי בגמ' מוקמינן לקרא דלא תחנם למתנ"ח ג"כ ומביא ברייתא להדיא דקתני הכי והך ברייתא אמאן תרמייא אי לר"מ הא איהו ס"ל למתנ"ח לגוי שריא אי לר"י איהו לא דריש לה כו' ואם נאמר דדריש ק' תרי קראי למה לא תחנם וגם לגר אשר בשעריך והניח דברי התוס' האמורים וע"פ דבריהם ישב לשון הרמב"ם דס"ל כתי' בתרא של התוס' ומ"ש הרמב"ם קרא דלגר אשר בשעריך היינו משום דשמעי' מינה תרתי וכיון דלכי האמת גם מהך קרא שמעי' לאסור מתנ"ח כתב כן כדי לאשמועינן דין הגר ודין הנכרי ודוק עת"ל ועיין הס"ד ליישוב זה לא נהירא לי כלל בדעת הרמב"ם ז"ל דאי לזאת כבר פסק הרמב"ם בפ"ג מה' זכיה ומתנה דין י"א וז"ל אסור לישראל ליתן לגוי מתנ"ח אבל נותן הוא לגר תושב אשר בשעריך תתננה ואכלה או מכור לנכרי כו' ע"כ הרי דכבר השמיענו הרמב"ם ז"ל הך דינא דלגר אשר בשעריך ולא בא בהך דוכתא לאשמועי' פעם אחרת בחזרה כ"א דרך אגב שכתב איסור ל"ת הביא ג"כ לגר תושב מותר וא"כ מן הראוי היה לומר דאסור לתת לגוי מתנ"ח דהוא מהאי קרא דל"ת ואף בה' זכיה נמי תכף אחרי אומרו איסור מתנ"ח מל"ת יאמר אבל נותן לגר תושב מדאמר כו' וא"כ דברי הרמב"ם. עדיין צריכים ביאור לע"ל

וראיתי להרי"פ"הז בח"ג שסל"ג סוע"ב הביא לדברי המע"ר הללו וזה ליישב דעת הרמב"ם
דאו וכו' אחר והדברים תמוהים ולדעתי כאשר ירי הרו'
וכל לגבי דידי בתחילת השקפה עו"רי בארש יכתנו
מאי דעלה בדעתי כדי ליישב לי' הרמב"ם דלא מפיק
איסור מתנ"ה מל"ת כ"א מפסוק לגר אשר בשעריך
ונשם לדעתו וסברתו הוא מטעם שמצינו בגמ' שדרשו
ג' דרשות מלא תחנם תנייה בקרקע וחן ומתנת חנם
והרמב"ם כבר ביאר לחנייה בקרקע וגם חן מלא תחנם
ופקח כמ"ש להדיא בדין ד' ואפ"ה שם באותו פרק
דיוא' כתב וז"ל ואסור לרחם עליהם שנאמר ולא
תחונם לפיכך אם ראה גוי אובד או טובע בנהר לא
יעלנו ראהו נטוי למות לא יצילנו אבל לאבדו בידו או
לדחפו לבור אסור כו' יע"ש הנך רואה בעיניך להרמב"ם
דריש לן לא תחנם לדרשה אחריתי שלא לרחם עליהם
ובהכי ליכא למדרש עוד מהך קרא מתנ"ח כיון דדריש
לן הלתא דרשות מלבד מתנת חנם וא"כ תו לא מפקת
מהך קרא דדי לן אוריין הליחאי כדרך דרשות הש"ס
דעד הפלגה לו בא ולא יסבול הכתוב ואת רביע
לכן מפיק ליה הרמב"ם הך דינא דאסור לתת מתנת
חנם לנכרי מקרא דלגר אשר בשעריך תתננה ואכלה
או מכור לנכרי כדרשת ר' יהודה בגמ' ועי' בתשו'
מורינו הרב אבי התעודה מרן החבי"ב ז"ל בשו"ת חא"ח
ק"ק סי' ל"ב דכ"ג ע"א ולהרב יד מלאכי ז"ל בכללי
הרמב"ם אות ל' דקע"ח ע"ג ועמ"ש הרב נר מצוה
בראשון סי' ח' אות כ"ז דל"ו ע"ד

אלא דזה אינינו שוה לי כדי ליישב דעת הרמב"ם והוא דהך דינא שכת' הרמב"ם
ולא לרחם עליהם מדכתיב לא תחנם וזהו ממשמעיה
דקרא דתוכה שהא לי' רחמנות ומתילא הוראה יונה"ה
ואינו דמהוך הדרשא חנא דינא כמו דרשת דלא תתן
להם חן דהוא מדלא כתיב לא תחנם וכן חנייה בקרקע
שהוא מדלא כתיב לא תחנם וכן הוליך דהוא
מהוך לשון המקרא אבל עכ"ל לי' רחמנות אף על שלשה
דרשות הנוכרים דרשינן לה דזהו ממשמעותיה דקרא
דאין מקרא יוצא מידי פשוטו וכמו שתרגם אונקלוס
ולא תרחם עליהון וכן בפ' נשא בפי ויחונך הרגם וירחם
ימך וכן בכמה מקומות תרגם הכי בהיכא חן ומ"ש
הכתוב בפ' חשא והנני את אשר אחן ורחמתי את אשר
ארחם פירושו היינו מיני חוננים וסוגים בענין
הרחמנות דרבו הרחמים לכמה עניינים ומשמעות חן
היינו רחמים וא"כ אין זה מספיק לומר דמשום דפי'
דקרא לי' רחמנות שלא יוציא מ"זוהו קרא ליש ר מתנת
חנם דהא והא איתנהו לידרש והכי הוינא לרי' בחיי ז"ל
בפ' ואתחנן עפ"ו דכתב וז"ל ולא תחנם מילה זו לדרשו'
ר"ה על כנים רבים מלי' חן ומלי' חנייה ומלי' חינם
מלבד פשוטו שהוא לשון תחינה כאלו אמר לא תחון עכ"ל
וכ"כ בס' טעמי המצות להרב מהרמ"ב בל"ת סי' רמ"ה
וגם הסמ"ג בלאוין סי' מ"ח ע"ע

וכ"ן מגילי הפרסים ע"הח ז"ל דהם הביני הכי בפשיטות כלישנא דקרא וכן הביא בס' כתר
תורה במל"ת סי' ג"ן יע"ש וכן הרב פעמור ובית
בד"מ ע"ב הביא גם הוא הך מג' דרשות הש"ס גם
הפי' שהוא רחמנות כיע"ש אבל לא אהכל עצמי מלהגיד
כי ישר עם שים להעיר בלש בו לפי ק"ד והוא דכתב
וז"ל דהניא ל"ה לא תתן להם חנינה ד"א לא תחן
להם חנייה בקרקע דבר אחר לא תתן להם מתנ"ח ד"א
לא תתן להם חן דא"ר יהודה אמר רב אסור לאדם
לומר כמה נאה גוי זה ע"כ והנכי לא
ידעתי היכן הוזכרה ברייתא זו שהביא הרב ז"ל דהרי
בגמ' בע"ז ד"ך ע"א ליתא כ"א ג' אלה לבד חנייה
בקרקע ומתנת חן ומתנ"ח אבל חנינה דהיינו לרחם
עליהם לא הוזכרה ואם נאמר דיש גירסא' בגמ'
והיא דגרסי בברייתא ארבע דרשות בהך קרא מתני'
רות והגלה יעמוד ליישב בזה שהלא הרדב"ז ז"ל בקה"ה
הב"מ בסי' שני אלכים ורמ"ז ל"מ ע"ג וז"ל שחלק על
מ"ש הרמב"ם כפי' דע"ז ואסור לרחם עליהם שנא'
ולא תחנם ופקח דרשה זאת ולא מצאת ורבינו חובס
אותה עיקר ע"כ ואי מונח זה אמת מוכל אחז צדיק
הוא הקדוש הרמב"ם זצוק"ל דלא כזאחר מוכ תמיהא
עליו היכא דהוו גרסי בש"ס הכי דהיינו לא רחן להם
חנינה ואל יקהך לנך לבטח בשמתים דאם כפי גירסא
זאת מהיכן כמק"ל ד' דרשות הללו מאחר דבגמ' בנסו
צריכא בלישנא דקרא שיהא כהא בהני תלתא דהא
ודאי בורכא היא דהלא דרשה זו יפה נדרשת כדאית
מאמר לפי פשוטו של מקרא דמורה הכי ולא שייך בזה
להק' דמהיכן משמע כאשר ביארנו למעלה ראש
וכן ראיתי בס' נר מצוה ח"ג סי' י"ח אות כ"ה דקמ"ל
יע"ש ועיין בסמ"ג לאוין מ"ח ולמהרי"ס
בביאורו לט"ז ולמוה"ר ד"ל דנ"א והר"ן והילך ובתשו'
בעי חיי חיו"ד דק"ל ע"א ובס' כנה"ג סימן תכ"ה
הגב"י אות י"ב ועמ"ש הרב אהלי יצחק ז"ל דכ"ט והרב
מרכבת המשנה אלפ' אנדרי דטו"ב ולוק ועיין
להרב קרבן אליעזר דקכ"ד

ומן הדא יש להשיב על השו' הרדב"ז ז"ל לשאלה הנז' וז"ל השו' גרסי' עלה דמתני'
דאין מוכרין להם במחובר לקרקע מהנ"מ אמ"ר יוסי
דאמר קרא לא תחנם לא תתן להם חנייה בקרקע האי ל"ת מיבעי
ליה להכי קאמר רחמנא לא תתן להם חן ומהש"י שלא
יאמר כמה נאה גוי זה והוא ז"ל גרס לך שלא מצאת
הדרשא וק"ל עליה דרש"י להכי הו"ל לאקשויי הא מיבעי
שלא לרחם עליהם דהכי משמע פשטיה דקרא עכ"ל
ולשרי לן מר דאין כאן השגה כלל על פי' רש"י דהלא
כבר נתבאר מדברי הראשונים נוחי נפש דהיא הנותנת
דמשום שהוא פשטיה דקרא לא נשאר שום בגיא דמהיכן
משמע מן הכתוב הזה לי' חנינה דענין הש"ס היינו דבש
וזה הוי פשט וברור

עו"ב שם הרדב"ז וז"ל ותו ק' לאמרי' לקמן ד"א לא תחנם לא תתן להם חן מסייע
ליה לרב דאמ"ר יהודה אמ"ר אסור לאדם לומר כמה
נאה גוי זה ואפילו לו' כמה נאה גוי זה כדמשמע מל'
רש"י מאי מסייע ליה היא עכ"ל ולעד"ן
לדברי רש"י נכונים הם ושפיר אמרי' מסייע ליה והוא
דלפי האמת לא אסמכיה רב המימרא שלו בלישנא
דקרא כ"א אמר שהם בלי ראיה ושיוע דלא אמר מהיכא
נפק"ל וע"ז בא לסייע ליה למימרא זו היא ברייתא
דנפק"ל ממקרא מלא ולא תחנם ולכן שייך לו' מסייע
ליה להדי אי נפרש לי' רחמנות יד הלוחה לדחות ולומ'
דזה"נ דאסור לרחם עליהם שהוא מעשה בפועל אבל
נתינת חן בפיו ובשבחיו מי יימר דאסור אבל האמת הוא
דחן היינו ממש שלא לפארו ולהדרו ועיין בס' כפתור
ופרח שם דלא הביא משנה דגמ' בהדין ליכא דמסייע
ליה כ"א דאמרי' אמ"ר ולא עוד וכן במ' התרומה ה' ע"ז
סימן קנ"ב כתב כל' הוה ודרשינן נמי לא תתן להם חן
פי' אמר רב יהודה אסור לאדם שיאמר כמה נאה גוי זה
ע"כ וכן הוא בילקוט ס' ואתחנן רמז תתמ"ה
לא תתן להם חן דאמר רב יהודה אסור לאדם שיאמר
כמה נאה כותי זה והכי איתא בפסיקתא שם בפ' ואתחנן
ד"א לא תתן להם חן מכאן אמר רב יהודה אסור
לו לאדם שיאמר כמה נאה גוי זה ע"כ וכן הביא הב"ח
ביו"ד סימן קנ"א סעי' יו"ד יע"ש נראה מגי' זו דרש"י
אמר רב שיהא ליכא דברייתא קאי זה שלא לומר
כמה

כמה נאה גוי זה והכי נמי נהג שקעה חמיאת הרדב"ז ז"ל על לי רש"י ז"ל ועוד יש לייסב לספיר קאמר בגמ' מסייע ליה לרב דאמר הלשון אשר דבר נקדלו רב יש"ה הוא אסור לאדם שיאמר כמה נאה נכרית זו והביאו מעשה דרשב"ג דראה נכרית אחת נאה ביותר ואף רע"ק שראה אשת טורנוסרופוס הרשע יע"ש . וכן רבינו הרב בא"ר יצחק ז"ל בפ' וישב דרוש א' והרב שלקוגבות ז"ל בסימן קנ"א ס"ק ט"ל הרי למימרא רב היתה באשת נכרית ובנכרי זכר לא דבר רב ואפשר שהיה מודה דמותר אבל מדרשת הברייתא דלא תחנם היינו באיש נכרי א"כ הוי סייעתא גדולה כלפירש"י שם למימרא רב במכ"ש דלא מיבעיא בנקבה אלא אף בזכר אסור לומר כמה נאה וכו גוי זו יאה ויאה לומר מסייע ליה אבל הרדב"ז הביא בנים אחו נכרי זה כמו שהביא בשאלתיו ונה וגם בס' כפתור ופרח בתקוס הנו' וגם הרא"ש ז"ל שם בפ"ק דע"ז סימן י"ט וז"ל לא תחן להם אין מסייע ליה לרב יהודה דאמ"ר יהודה אמ"ר אסור לאדם לומר כמה נאה נכרי זה ע"כ . וכתוב שם בהג"ה בגליון ובגמ' גרסינן נכרית זו יע"ש , ודברי הרא"ש הם מועתקים מלישנא דגמ' דערכין פ"ג ד"ל רע"ז דאמרו שם כלר"י אמ"ר דאמ"ר יהודה אמ"ר אסור לאדם שיאמר כמה נאה גוי זה והאמת הוא דבסוגיא דע"ז לא הוזכר הכי כמ"ש הרא"ש אלא דבערכין גרסי הכי בשם ר"י אמ"ר וכן מאיש ועל אשה וכ"ר להרי"ף ז"ל דגי' היתה הכי נמי וכגי' הרבנים הנ"ל שהבאתי בא נוך ועיין בלי רש"י אשר בהרי"ף ועמ"ש הרב נוה שלום ז"ל סימן כ"ל ולהרב בא"ר יצחק ז"ל דע"א ע"ז יע"ז , ועיין במגילה דכ"ח ע"ש ולין אוסיף עוד להביט בלי הרדב"ז ז"ל לכתב וז"ל הילכך מאי דפריך תלמודא מיבעי ליה דהקדים לא תחן להם חן היינו שלא לרחם עליו כמו לא תתן להם הנייה כו' ולחרץ קו' זאת כתי' רש"י שלא יאמר כמה נאה גוי זה אבל פשט למשמעותיה דקרא שלא לרחם עליו עכ"ל

ויש להעיר עליו דאמאי לא הביא שמועות לו מלי רש"י כתוב שם בד"ך ע"א וז"ל ה"ג א"כ לכתוב לא תחנם בקריאתו מלא למשמע לי הנייה דהוא חן ע"כ . ולפי דבריו דלא תחנם היינו לא תתן להם חנינה אתה תביאור דרש"י בעצמו כתב הכי דלי"א היינו חנינה והיינו חן ועמ"ש הרב תורת חיים ז"ל בחי' לע"ז שם ודק"ך ע"ג ד"ה ורב יע"ש ,

ומאחר עלית כל זה תשובה אתבלא על שני המאורות הגדולים הרב מזה שערים ז"ל בשער נ"ד והרב לקח טוב פ"ואתחנן דק"ט ע"א וז"ל מצוה שלא לחון את הגוים שנא' ולא תחנם וג' דברים דרשו רז"ל במקרא הזה לשון חנייה בקרקע ול' חן שאסור לומר כמה נאה גוי זה ול' חנינה שאסור לרחם עליהם ואין מעלין אותן מן הבור ולא מורידין כו' ואת"ל

ודבריהם תמוהים אצלי דהלא בע"ז ד"ך מה שדרשו היינו מתנת חנם וחנייה בקרקע ונתינת חן וכן הביאו הראשונים ואת אחרונים משמא לגמ' ואירך אמ"י משם רז"ל דהג' דרשו' הם רק זנית וחן וחנייה ולא עלה על דל ספחותם דרשה דלא תתן להם מתנ"ח דהוא אחד מכל אלה ואףדדרשה זו לא אתייא לסי"מ הרי ר"מ ור"י הלכה כר"י כמ"ש בזה הרב ס' התרומה סי' קמ"ב וכ"כ בתשו' המבי"ט ח"ב סימן קכ"ב ועוד מטעם אחר משום דתניא כוותיה דר"א פסקינן כר"י יע"ש , וכ"כ מרן הקדוש בב"י

ח"מ סימן רע"ר והרב מרלה הכנים בפי' להירוש' שם ב"ב דע"ז דק"ל הלכתא כר"י יע"ש הרב"מ בסימן קנ"ז סעיף ז"ל ופרישה וח"מ סי' מע"ר וגם ס"ק ב' והכי פסקו כל הפוסקי' דהלכה כר"י כמו שכתבנו למעלה ע"ד רש"ל ז"ל וכיון שכן מה להם אל לדבר השמיטו לדרשה דמתנ"ח ולפרש שלשה להיות אין זה כ"א לדברי אימה

סימן נה

העוד לנו לעמוד במ"ש עוד הרמב"ם ז"ל בכ"ט מה' זכיה ומתנה דין יוד דכתב וז"ל סכ"מ שציוה ליתן לגוי מתנה אין שומעין לו שזה כמי שצוה לעשות עבירה בנכסיו א"ל והרב מגיד משנה ז"ל שם בכה עליו ופשוט רוז אבל לא מצאתיו מבואר בגמ' ע"כ . וכ"כ הרב הגדול עיז ז"ל דפשוט הוא עי"ש ואנכי בע"ר קטן אמינא דנפק"ל מדין התוספתא לכ"ג דע"ז שאמרו באיסור לא תתן להם מתנת חנם במל"א בנכרי שאינו מכירו או שהיה עובר ממקום למקום אבל אם היה אוהבו או שכנו מותר הרב חסדי דוד שם שכי' התוס' ז"ל במ"ש ופירש שהיה עובר ממקום למקום ר"ל שהולך לדור במקום רחוק למעתה שוב אינו מצפה ממנו שום גמול או הוא דאסור הנ"ל ז"ה לא מבעיא לשכנו דכל שעה צריך לו דודאי שרי אלא אפי' לאהובו קצת הואיל ומקוה לקבל ממנו שום טובה שרי על"ל ולי התוס' הלזו היא מוצאת ברבים מן הפוסקים ז"ל הלא בספרתם וגם הרמב"ם סבר וקביל הך דינא כמו שכיררנו לעיל בעזר משדי וכיון שכן הרה יוצאה דאם הוא שכ"מ ונוטה למות לא יש התר לתת מתנת חנם לגוי דהא ההתר שנתנו לתת לגוי היינו באופן שיקוה מתנות שלו' גמ"ל וכיון שזה הולך לארצות החיים ונפטר מן העה"ז לא גרע מדין שהיה עובר ממקום למקום דהולך ולא ישוב וליכא הפרש בין אם הגוי הולך להיכא שהישראל הולך דהא עיקר הטעם הוא תלוי דלא יראנו עוד ויצטרך והנה אנינו וא"כ כיון שזה נוטה למות או אינו' עוד שיראנו ויעשה עמו חסד ומתנה בעבור כן אין נותנין מתנה על פיו דזהו חסד של אמת דאינו מצפה לתשלום גמול ואף את"ל שקיבל טובה הנאה גדולה מהגוי הזה והוא רוצה לשלם לו זהו דוקא מן הנאה בידו אבל אף כי אחרי מותו דנפל קמיה יורשים לא היו רשאים לתת לגוי דהיורשים עצמם לא קבלו הנאה ממנו ולהכי הדין נותן דאין שומעין לו דהוי כמי שצוה לעשות עבירה מנכסיו דעובר על לא תחנם במקום שהיה ראוי להיות מכריש פרש"ה להקדים עניים וא"ה ולא מן ה' הוא זה לתת לגוי מתנה אשר לא כדה וזה פשוט יעו"ש הרב המבי"ט בח"ב סי' קכ"ב דז"ן יע"ש אלא דצריך להבין דהגע עצמך דכוגתו של המנוה הוא היא שיודע שע"ז יבא ויתוסף תועל' גדול לבניו אחריו וליורשיו דתלכותייהו בתר אודנייהו ויפול לאומנות המלך או בא"זה שירות כמו שהוא הגוי באופן שיהיה וא"ן בס מועיל דעשירי בניו אחריו וכל כי הא' מצוה לקרות פרשת שמ"ע לקיים דברי המת והמצי' ליה דלהנאת יורשיו קא מכוין וכמו שמצינו מעין כיוצא בזה דאדם עשוי שלא להשביע את בניו וגם ליורשיו ג"כ כמ"ש הרב אבי התעודה מרן החבי"ב ז"ל בח"מ סי' ל"ב עי"ש וכ"ל דכמילתא דאיסורא לא בניה את הודאי לאו דלא תחנם להוא נראה לעינים וליטול את הס' בשביל בניו ליתכן לעושה עצמו כפרעה

אסר

הטר לא ידע את יוסף או שמא ימות ועל כן הלא נראה
דאין שמחין לו דמוס אימן שבגולים ומכ״ש כשלא
פירש את דבריו על איזה סיבה הכן לתת דיקויים בזה
לא יתן ולא יתנו היום בהתר גמור ועמ״ש הרב אור
נעלם ז״ל בחשו׳ סי׳ נ״ו דת״ל ע״ב יע״ש ועיין להרב
מלך פלס נקי׳ על הרמב״ם במקום הנ״ל דלק״ט ע״ג
ולהגאון הרב נחלת בנימן תנוה פ״ה דק״א ע״א מש
שהקשה ע״ד קרשב״א ויש להשיב על דבריו ועי׳ע לחסות

והנה ספתי עוד הם מדברים אדרהם במחזה
חזה הויח זה כתב ידו של אבא אנא
עבדא ביר מיניה למר חסה כביר מלאה ידו ועלה
ונסתפק בנתגייר אהרי כן אי נותנים לו המתנה ככתוב
בדברי קדשו לדברי אלהים חיים והנה הלא בר אמרא לגבי
אבא רחמנא נר״ו ידעתי כי׳ני דל״ד כלל להאיא דפ״ל
דפאה משנה ו׳ ברם מקום הניח לנו דהן עוד נביא מאי
דאית׳ ב׳ איזהו נשך דע״ג ע״א ת״ר ישר׳ שלוה מעות מן
הנכרי ברבית וזקפן במלוה ונתגייר אם קודם שנתגייר
זקפן עליו במלוה גובה את הקרן ואת הרבית ואם לאחר
שנתגייר גובה את הקרן ואינו גובה את הרבית וכן
נכרי שלוה מעות מישראל ברבית כו׳ ר״יו אומר נכרי
שלוה מעות מישראל בין כך ובין כך גובה את הקרן
ואת הרבית א״ר חסדא אמר רב הונא ה׳ פר״יו א״ר
מ״ט דר״יו כדי שלא יאמרו בשביל מעותיו נתגייר זה
יע״ש והוא בכ״א דגריס עי״ש והכי פסיק והני הרמב״ם
בפ״א מה׳ מל״ול דין ו׳ ומרן בש״ע יו״ד סי׳ קע״א יע״ש

הראת לדעת דבדבר שבא לאח מזמן היותו
גוי אינו נותן דלא זכי ליה רחמנא
אם לא שזקפן עליו במלוה ואפ״ה מינו דהלכה הוותא
דלגבי ישראל שהוא הגוי הלוה שלא ישלם כדי שלא
יאמר בשביל זה נתגייר ואם כן הכא נמי ניתא דזכות׳
דמלבד דזה המתנה היתה על זמן היותו גוי ועתה
נתגייר והלך הלך עוד בה דכשלוקה המתנה לזכות בה
יאמרו בשביל זה נתגייר לקדמה לו הודיעה דלא זכה
במתנה ובעבור כן נתגייר ואף שסיבה זאת לא שייך
בכל ענין הא מיהא דקנא הכתיב איכא לפיעורין
ובכל דבר כקטון כגדול איכא למיחש להא ולא יהבי׳
ליה

ובהיותי משתומם בזה אדהכי והכי חמותי
ראיתי הו״ר כמה משאל הרב ידי
אליהו ז״ל סי׳ מ׳ בגר שנתגייר ויש בידו גזל ממה שגזל
בגיותו אי מחויב להחזיר וממה שנשא ונתן באמונה
שם אתה חבאר לס׳ שאנו דנים בו ועיין בתשו׳ הרב
נחלה ליהושע ז״ל סי׳ ד׳ יע״ש ועי׳ ג״כ להרב כתר
יצחק מע׳ג׳יצ״ש ובדינקטועי׳ להרב מבות יעקב בראשון
סי׳ קע״ו ובכנה״ג סי׳ ל׳ הג״הט אות י״ד ובסי׳ חכ״ד
הג״הט סי״ד ובענין זכיה לקטן בסיגליא עי׳ בת״ש הר׳
קה״רה״א סי׳כ״א והר׳ ז״ל אליהו ח״ב א״הע סי׳ט׳ והרב
בית המלך לל״א ע״ב ויתר רבני האחרונים בזה ודוק
ועמ״ש מ״ר ועט״ר הרב א״א נר״ו בס׳ הר המר העומד
במזבח הדפוס בכ״ומה׳מעשר דין י״ט יע״ש ועי׳ להר׳ חיי
אברהם קונו בדרשו׳ די״ג ודי״ד דכתב בפשיטות דמותר
לאח מרבה הנס לגוי שהוא המוח׳ להתגייר יע״ש ולעד״ן
דכל זמן שלא נתגייר כראוי צריכה רבה ודוק במה
שנסתפק מורינו הרב כמהר״א מודעי בשו״ס׳ ברך משה
בקו׳ זכרון לראשונים דק״ן ע״ג יע״ש ובכל אלה
עדין לא מצאתי בירור כדהוי ואין הפנאי מסכי׳ לעמוד
בזה כאות נפשי ואין להניח ראיה מת״ש במכילתא ס׳
משפטים ועש״ק הפוס׳ בסי׳ ח״ש דלענין פקדון בגוי

שנתגייר בענין חוילתו וגופו ישראל כי״ב״ש דלפי האמת
לא שמה מציא דהאם שאני דגלי לן קרא כמ״ש הש״ע
סס ס״ק י״ב ועו״ל וחוכן מהלין ועיין ד״מ בס׳ דע״ב
ועוד מסבד״ז עיין שם

ואתב הלוה לעני׳ בחאי דאין קיימין ויוא
במה מראיתי לכהוס׳ שם בע״ז
ובעריכין ובכסתי׳ ונח ליוסה שוי עמ״ש בגמ׳ פ׳ בעריכין
דס״ל ע״כ דר״ג הוי בדרך יתן בגלוסקין אחת לנכרי
אחד דאין כתן דאיכא איסו׳ לא תחנם וחי׳ למהלו׳ עמו
בדרך היה וכל כי האי חשיב כמוכרו לו זח״ד ויש להבין
בדבריהם דהרי אמרו בגמ׳ בהקוא עובדא בזוחה שעה
למדנו ג׳ דברים דאין מעבירין על האוכלין ושהולכין
אחר רוב עוברי דרכים ושחמצו של נכרי אחר הפסח
מותר בהנאה ואם כפ״ו בהרבנ תני׳ והו״ל לומר ואת
בדרך דהוא קידוש להזהיר לאו דלא תחנם ועוד אנכי
תמיה בעיקר קו׳ התוס׳ דאיך לא הזכירו לקושיתם
דע״ז ה׳ ט׳ דאיתא שם ז״ל לא תחנם לא תתן להם
חן והתניא מעשה בר״ג שהיה מהלך בדרך והיה גלוס׳
זו דאת נכרי אחר בא כנגדו א״ל מבעי טול לך גלוסקא
זו רץ אחריו רבי אלעאי כו׳ ע״ש הענין הרי כקו׳ התו׳
ממש ו״ו״ר להמראה הכנים בפי׳ להירוש׳ שם דזכר
עסר לדברי התוס׳ דערובין הנ״ל יע״ש וכיוצא בזה
ראיתי להרב החסיד כמהר״א ז״ל בס׳ הבהיר יקר
הערך דכ״ט ע״א דכתב וז״ל שמעתי מקשים דאי׳ זה
שכתבו התוס׳ הכי משני לה בירוש׳ בפ״ק דשקלים
וכבר רמזה קו׳ זאת הר׳ אורי׳ גדו׳

והנלע״ד דכונת התוס׳ הוא לומר דכל כי
האי מילתא ודוחקא הו״ל להש״ס
לפורה ולתרץ הכי כיון שאינו אי׳ מרוות וכמו שמקשה
ומתרץ בירוש׳ כנ״ל כונת התוס׳ זה״ד ולעד״ן דגם אי׳
הרב ז״ל דאיך מוחר האי דרגה איכא מסתברא וזה הוי
ישוב נכון מדברי התוס׳ עצמן על מה שלא ירי׳ הכי
בגמ׳ משום דהמה ראו דהוא דוחק לומר הכי לכך לא
הי׳ הכי בתלמודין מ״מ ממנו נקח כדי ליישב למאי
דקמן כי היסוד של הרב ז״ל והוא דהתוס׳ ז״ל ידעי
דאיכא קו׳ הירושלמי אבל כיון היינו דליזה בתלמודין
לא נרננו מזה ושנה רצו לתרץ לפיק׳ הקו׳ ובירושלמי לא
מצינו דהוי הכי אלדבה מעשה ליהודו׳ מוכח דהסיק
בהירכא ועיין בתו התוס׳ ז״ל לתרץ כדבר האמור
שלאין הירו׳ היינו מכוון לליסנא דתלמודא דיקון
דבתלמוד בבלי אמרי דא״ל ר״ג לר״א טול גלוסקין מן
הדרך וא״ל אה״ד לנכרי טול גלוסקין הללו מאלינהו
אכן בתלמוד הי׳ אמרו דא״ל ר״ג לטבי עבדו טול לך
גלוסקין זו נכרי דלא היה לר״א ועמ״ש הרב מוהרד״ף
ז״ל בס׳ הש״ך בראשו׳ דע״ו ע״ב וכונו׳ מדבריו דלא
שלמה ביה עינא בלי הירוש׳ מתחילתו ועד סופו דהוא
כל׳ התוספתא המובלח למנין דלא הוזכר דהטילל היה
ג׳ מילין יגה שאומר ר״ג היה לטבי עבדו כיע״ש
ועיין במ״ר ס׳ בתיקוני סו״ל סי׳ ג׳ יע״ש

ובכל זאת אני בעניי קטן שאין בו דעת להשאל
הבענה ספתי דאם היה האופן דיש לו
לאדם איזה דבר למכור ורוצה לתת לגוי אחד בעדרתו
מוזה שמוכר לאחר אפילו לאיש ישראל צריכים אנו
למודעי אי איכא בזה איסורא דלא תחנם דהרי
מצינו ראינו למוהרד״ף ז״ל בבית ל״ז חדר ג׳ בענין עני
המהפך

התחבר בחי"ה בתוך דבריו לפי ענינו דר"ל למכירת בזול נקראת בחנם כיע"ש , ולפי דבריו היה מקום לומר דכיון דבזול הוי בכלל חינם א"כ כשאמרו לא תתן להם מתנה של חינם יהיה נכללת הא כמו אבל לפי האמת הדבר הוא במתנה עצמה וליכא הוכחה לענין מכירה כדי לפ"ש לענין מכר בזול וא"כ לדבעלמ' יהיה אסור למכור לגוי פחות מהערך שמוכר לישראל אבל אם עשה כזאת לגוי אחד בארץ לא יהיה איסור לא משום תחנם ולא משום מנות וכי תמכרו ממכר לעמיתך ועיין להרב ס"ך על התורה ס' ר"ה ע"ש או מכור לנכרי יע"ש , ועמ"ש מאור הגולה אבי המעולה מורינו הרב הגאון מרן זקני זיע"א בקק"ל ח"מ בראשון סימן ס"ד ונס' לק"ט נמשרו מערכי לב בח"ז דרוש ח"ל לפ"א ע"ב ומ"ש נ"ל הרב מטה אהרן ז"ל בח"ב מע' מ' אות ע"ו לקכ"ד ע"ש , וציין בנשה"ק הרב זקן שמואל בלק הנז' ועיין בירא"ס סימן קמ"ח וסמ"ג ס' רמ"ז וזוהר הרקיע סי' ר"ל ע"ש

איברי הסתא יע"ש לדבר במ"ש עוד . הרמב"ם ז"ל פס בפ"ו"ד מהלכות ע"ז דין ד' וז"ל ומ"מ אין מוכרין להם שנ' ולא תחנם וכן אסור לספר בשבחן ואפילו לומר כמה נאה גוי זה בצורתו ק"ו שיספר בשבח מעשיו או שיחבב דבר מדבריהם שנאמר ולא תחנם לא יהיה להם חן בעיניך מפני שגורם להדבק עמו וללמוד ממעשיו הרעים כו' יע"ש , וכל' הזה כתב בס' הלבבו בה' ע"ז סימן ל"ו דקי"ג ע"ג ובכת"ר במל"ת סי' נ"ן ור' איתי להרב לחם סתרים ז"ל דף י' ע"ב דהקשה לפי דברי הרמב"ם אלו על מ"ש בע"ז לעו"ב ע"א כשנהגא דרא לתינות שאמר ע"י שנהנה ממה שדבר הזה מינא נתפס לאינותו ועבר עמ"ש בתורה הרחק מעליה דרכך שדהשו זו מינות ולפי לי הרמב"ם להסר לשבח בשבח מעשיו וגם לחבב דבר מדבריהם והיינו החיבוב בלי סיפור וא"כ אף שר"א לא סיפר הדברים ונהנה בלבו דוקא הי"ל לו' ועברתי עמ"ש בתורה ולא תחנם שהוא ל"ת ומה לו לדברי קבלה עי"ש שהרחיב הדברים והניח הדבר בתימה

ולי הפעוט נראה שדברי הרמב"ם ז"ל ברורים ומאורים כשמלה והוא דלא כן הוא כונת הרמב"ם ז"ל כאשר חשב הרב ז"ל לאסור איסור אפילו לחבב הדברים בלב בלי סיפור אלא כונתו מבוארת להוסיף עוד לומר דלאו דוקא מעשיהם הטובים שעושים דנראה לעינים בבירור דעושים טובות וחסד לאומים דוהו אסור לספר לא זו אף זו דלחבב דבר מדבריהם דהיינו שאינו טובים דאם יספר הדברים שהם אינו שבח להם כלל ואין להם שום טיבותא וזכות כלל והוא יביע אומר ולא זו מתכבן בלישנא מעליא אלו מסייע ומסלים לדבריהם שמדברים טובה זה ג"כ אסור ואין הכונה לאון יחשוב ונמצא דד' סוגים כתב הרמב"ם ז"ל בזה הא' ראשה בענין מעשיהם הטובים וזכיות שלהם שעושים שהם סיפור דברים בפהם דברים כהויתן שהם כמפרש דמי אף בלי תוספה וגריעותא אפ"ה אסו' השני לספר בצורתו הנראה אף שנוגע למעשה ה' ברוך הוא שברא אותו דהיה לו לומר למותר והסוג הג' לספר בשבח אומנותם ומדר מעשיהם אשר הוא בחכמה ובתבונה והסוג הרביעי היינו לספר דבר מדבריהם שאינן לא טובים ולא רעים והוא מספר אותם ומחבב הדברים כמסייע אותם לו' לטעמו ונימוקו של כותי זה שדבר כזאת או דבר כזאת וכדומה גם אופן כזה הוא איסור והטעם בכל זה שלא יבא להדבק עמו וללמוד ממנו וכל' הרמב"ם ז"ל זה נראה לי בכונת דבריו והארכות בזה הוא יגיעת בשר וכנבקתם חזיתיהו להרב נוה שלום ז"ל

בחי' פוסקים כי' כ"ד לקי"ט ע"ג שדרך בדרך זה לפי דעת הרמב"ם כאשר כתבנו דאין כונת הרמב"ם דאסו' להכב אפי' בלב והנה הוא בא לתרץ לקו' מהרש"ל ז"ל ורצה להכריע מ"ש אסור לאדם שיאמר כמה נאה גוי זה עליפא מינה הו"ל למינקט דאם ראה גוי נאה ונהנה בראייתו עובר על לא תחנם אע"פ שלא אמר ואתי במכ"ש אם אמר שהוא נאה הלא מוכרח לומר מלנקט האי לישנא דאסור לומר משמע דלא עבר הלא אם אמר ולפ"ז מ"ש הרמב"ם או שחיבב כו' היינו במספר לאחרים ולא הוצרך לנאר דעמ"ש בתחילת דבריו קא סמך שאסור לספר וגם סמך עמ"ש ואפי' לימר כמה נאה גוי זה כו' דמשמע דוקא באמירה והאי דנקט או שחיב'בא להודיענו דלא עבר על לא תחנם אם סיד אלא אם חיבב אותם אבל אם דפר דבריהם ולא הבב אותם אף שהשומעים הספר שקן הנינין אצלן לא עבר המספר אה"ל ואע"פ שיש לי להשיב קצת על הכרתו שעשה מנוחי לנקטו הדבר באמירה מ"מ דבריו נדקו והדין דין אמת דאין ס' נדבר לזוהי כונת הרמב"ם ז"ל וברור

ועוד אפ"ל דזה שאסרו לספר בשבחם היינו בגוים דוקא אבל ישראל ורע כשר והוא נעשה מין עכ"פ ישראל הוא ולא יהיה בכלל גוים כפ"ט וזה דליכא איסורא לספר בשבחם ומבל מינות שבו הוא דוקא דליכא איסורא ואינו בכלל לא תחנם האמור בתורה ועיין להרב אהלי יעקב שם בחי' לע"ז לטו"ב לי"ט ע"ב יע"ש , והרב ראש מלה ז"ל בס' לע"ז שם בל"ה ע"ג הביא קו' כמהרש"א הלזו ותירץ באופן אחר כמ"ש הרמב"ם או דבר מדבריהם ר"ל דבר המיוחד להם בדתם או במה שמדברים או מה שעושים והיינו דקאמר מדבריהם זה נפיק מלא תחנם אבל דבר שמדברים בפי' מתורתינו הקדושה זה לא נפיק מלא תחנם אלא מתרחק עכת"ד

אשר בזה מינה ניחא לי ג"כ למ"ש הרב כמהרח"ז ז"ל ה"ל בס' שלמת הקדש בפ' ואתחנן דקל"ו ע"ב להק' צ"ל חז"ל הללו שאסרו לו' כמה נאה גוי זה מלא תחנם ומאי דאמרי' בפ"ק דברכות ד"ח ע"ב ושמה יעקב ויקרא לרחל השדה כו' תמ"ר שב"ג בג' דברים אוהב אני את בני מדי שאין נושכין ואוכלין ואין חותכין ואוכלין ואין נוטלין אלא ביד ואין נוטלין עצה אלא בשדה דלית ביה רוחא הה"ד ויקרא לרחל וללאה השדה כו' ...כו ע"כ הרי דנתן חן לבני מדי עכ"ל והרב המחבר ...לישב לקו' הרב הנז' בלומרו דע"כ לא שאסור ליתן להם חן היינו דוקא לומר כמה נאה גוי זה אבל הכא רשב"ג חן שנתן להם הוא בענין ימוסיהן שאין נושכין ואוכלין ואין חותכין ואוכלין ואין נוטלין עצה אלא בשדה תמני למלו כן מיעקב אע"ה וכה"ג ודאי שרי כמ"ש מכל מלמדי השכלתי כו' ולכן מצי ללמוד מעשיהם הטובים וכההיא דר"מ רמון מצא כו' אבל לומר כמה נאה גוי זה דליכא למילף מיניה מידי אלא לתת לו חן אסור אבל מה שעשה שראיתי למרן בי"ד סו"ס קנ"א דכתב דאפי' לשבחו בענין המעשים אסור כו' וא"כ תתגדל הקו' על רשב"ג שסיפר בשבח בני מדי עכ"ל

ובשאני לעצמי עדיין מקום יש בראש לחלק ולומר והוא דיש הפרש מרובה בין איסור לא תחנם להא דבני מדי דשאני התיא דבני מדי דהמודם מהם הוא כענין דין תורה דשלשתן הן הם מגל סדרך ארץ קרוב לי"ה של תורה והלא מיניהו יצא דבר הלמד מיעקב שלימא ובהני איכא איסורא דס...

כל עיקר הטעם הוא כמ"ש הרמב"ם וסייעתיה דשמא ילמוד ממעשיו וזהו במעשה של רשות דהא אסור לספר בשבח מעשיו אבל לדבר הנוגע וקרוב להורתינו הקדושה ליכא איסורא לאדרבה טוב הדבר להתנהג בדרך זה כדי שלא יהיה לנו לפוקה ולמכשול כשכחת דאוה"ע עושים מנהגים טובים הנוטים להורתינו הקדושה וכל"ז יעשה בקרב כל ישראל וא"פ הם לא למדו"כן כ"א מינן הוי מאבותינו הקדושים דלא תל מינייהו נתברר מחקר' מלא כאמור ביעקב אע"ה וכל כי האי אין ש' למוחר וזה הוי מעין כיילא תנה שהילק הרב ריח שדה ככתוב שם ועיין במה שיגא להלק הרב מלאכ' הקדש שם אח"ז יע"ש

עוד אבא הצעיר על הרב כמהרש"א ז"ל שהביא הרב מלאכת הקדש ועל הרב מל"הק ג"כ דהם הביאו משמא לגמ' דהך מימרא היא מרשב"ג והזכירו פזה לרשב"ג במימרא זו כמה זימני ואנכי הרואה בגמ' דבעל המימרא הוא ר"ע וכן הוא בכמה דפוסים ולא ראיתי אף במפרי' ראשונים ואת אחרונים לאחד מהם גריס רשב"ג והנ' י"ל במ"ש הרב מלאכת הקדש במ"ש אחר קו' הנ"ל וז"ל ואין לומר לרשב"ג לא דריש האי לא תחנם לא תתן להם חניה בקרקע הא לא יכילנא למימר דדבר זה ליכא מאן דפליג עליה דהרי הכנן אין מוכרין להם במחובר לקרקע ואיבעיא לן מנה"מ אמר רבב"ח אמר קרא לא תחנם לא תתן להם חנייה בקרקע והא מבעי ליה לדאמר רב יהודה אסו' לאדם לומר כמה נאה כותי זה א"כ לימא קרא ל"ת מאי לא תחנם ש"מ תרתי מיכח להדיא דהאי דרשא דלא תתן להם חן ליכא מאן דפליג עלה והדרין לקמיי' מ"ט דרשב"ג דנתן להם חן ז"ל ואיני מכיר הכרחו"זה דהלא אח"ז בגמ' שם סמוך ונראה אמרו ואכתי מיבעי ליה להכי אמר רחמנא לא תחנו להם מתנה של חנם א"כ לימא קרא לא תהינם מאי לא תחנם ש"מ כלהו הניא נמי הכי לא תחנם לא תתן להם חנייה בקרקע ד"א לא תתן להם חן ד"א לא תחנו להם מתנ"ח הרי דשלשתן נכתי מחד קרא כמו שהביא הש"ס ברייתא דתני הכי ג' דרשות כחדא מחתא והא"ה אמרו שם בגמ' אח"ז ומתנ"ח גופה תנאי היא דתניא כו' יע"ש דלר"מ ליכא איסורא במתנ"ח לגוי ולר"י הוא דאיכא נמצא דהא דאפקיה מהאי קרא העכ"פ במחלוקת הוא שנוי וכמו שכן ראיתי להתוס' ע"ה בערובין דס"ד ע"ב ד"ה ולמדנו שהק' לר"ג מהך ברייתא דלא תתן להם מתנ"ח ותירצו דשמא לא סבר לה ר"ג להא דר"י ועוד תי' יע"ש הא קמן דמצינו דיש לדחות ולומר דלא ס"ל הך דרשא אף דמקום יש בראש בהך קרא גופיה להוציא הנזה דרשא וא"כ הכא נמי י"ל דלא ס"ל לר"ע הך דרשה כמו שכ' התוס' בר"ג וא"כ מה כחו יפה להכריע דלא יש מאן דפליג עלהו עם שידעתי ביני דיל הדוחה נטויה לדחות למה בגמ' לא הזכירו גבי נתינה חן פלוגתא מאן דפליג כמו שהביאו למתנ"ה ומה גם דנתברר לנו טעם הדבר של ר"מ מסיבת דקרא נדרשת לכנין ולאחריו אין זה מעלה ומוריד להך דר"מ שהביאו היא הברייתא המפור' בכמה דוכתי בש"ס ומפורסמת לכל לא פוסי' ר"ע יחכן דלא סמיע להו בעת ההיא כמו שכ"כ התוס' במקומות' הרבה וכמו שהבאתי אני בעניי בס' הנורא חק"ל תמוחין קדושין בה"מ ה"ב סי' ל' העולה כעת על מזבח הדפוס ע"ש ויצא לזה הוא דברי התוס' הנלבים לחינו דכהבו דאפשר דר"ג לא ס"ל כר' ואתיא כר"מ ואפי' הכי לא הזכיר בגמ' בשום דוכתא להביאו לר"ג דק"ל

בשי' ר"מ דלא כר"י אף דהתוס' לא אמרוהו זה לשום קושיא הא מילא נחתו דעתם ונראה להם דהוא מן היבוב

אלא דלפי האמור לגי' זו שאנו גורסין ר"ע נהדיא דברבות אי אפשר לומר דלא ס"ל הך דרשה דלא תתן להם חן דהלא לר"ע גופיה הק' בע"ז שם בד"ך ע"א מדין לא תתן להם חן ותי' מה שתי' מוכח דסבר וקבי"ל דין זה דל"ת כמו שראיתי להרב זהב שבא ז"ל דקי"ג דנר' שהבין דהקו' היא מר"ע נמי וכ"ן מלשון הרב פחד יצחק ז"ל במערכת ג' ע"ש אך ראיתי להרב תורת חיים ז"ל בחי' לע"ז שם בדק"ך סוע"ב ולהרב החסיד יקר הערך הנ"מ דג"ון ע"ג דהם אמרו דהקו' אינה מר"ע כ"א מרשב"ג לבד ומאי דמייתי לר"ע הוא אגב ומיניה לא קא ק"ל כיע"ש ואולם מרשב"ג גוכיה לכי הי' הרב מהרש"א הנז' והרב מל"הק לא יחכן לומר דלא ס"ל לרשב"ג הא דלא תתן להם חן לכי מאי דמקשו הכא ונמצא דמהחזק קו' יותר אבל מאי דהיינו מחלקים נראה אמת ודוק

ועוד עלה בדעתי לקו' הרב הנז' מהא דברכו' וגם למ"ש עוד הרב מלאכת הקדש שם מתאי דאיתא בשבת דג"ל ע"ב דאמרו שם כשנכנסו רבותינו לכרם ביבנה נשאלה שאלה זו בכניהם כו' נענה ר' יהודה בר אלעאי ואמר ויתיב יהודה ן' גרים קמייהו פתח ר' יהודה ואמר כמה נאים מעשיה של אומה זו תקנו שוקים תקנו גשרים תקנו מרחצאות ר' יוסי שתק נענה רשב"י ואמר כל מה שתקנו לא תקנו אלא לצורך עצמן הלך יהודה ן' גרים וסיפר דבריהם עד שנשמעו למלכו' כו' עיי"ש ש"מ דר"י נתן להם ברותיים ומגנאים במעשי' ונפל שכר ע"ז שהוא ראש המדברים בכל מקום וי"ת קושיתו

ואגבי איש צעיר אשיב לזה ואדל להצילו לר"י דלא עבר על לא תחנם והוא דע"כ לא אסור לספר בשבח מעשיהם וביופא היינו באופן שיוצא תקלה מזה דשמא ידבק אחריו וילמוד ממעשיו ובהכי היכא למימר דזה שייך בגוי אחד בארץ דכורת עמו ברית באהבתו אתו ונחמלרו ונפשו קשורה בנפשו של שנאים מדותיו ידבק אחריו ע"י שמשבח אותו לא כן באומה אחד כולה כגון מדי פרסיים רומיים שהם כל א' וא' כאומה אחת בפני עצמה לא שייך לכרות אהבת עם כולם שידבק אחריו שילמוד מעשיהם דכיון שהם רבים מה שבח ויופי נשאר לזה כיון דכולם עושים כמעשהו וכן ע"ז הדרך כולם ולא יש לו שבח מאחת עצמו כ"א מהאומה בכללות אמנם לשבח לגוי אחד בפרטות מדבר טוב הנמצא בו והנם מועטים כמוהו אזי נכנס אהבתו בקירות לבו ויבא להמשך אחריו ולהדבק בו

ועוד י"ל דהא דר"י בר אלעאי שאני דהוא בעלמן ברוח קדשו יהכן דהיה יודע דרשב"י הו אחד מהם ישיב לזה דכל מה שתקנו לא תקנו אלא לצורך עצמן והוא בקא לעוררן מה חשובה יאתרו לזה לכן פתח פומיה לשבח אותם והשבח השבח כלי שמתוך שבחם יבואו לידי גנותם והינו בכונה מכוונת כ"א שע"י שמספר טובתם רעה הבא עליהם וה' יראה ללב כי לא מלבב ומנפש היה זה גנותן לבוא וכליות אלהים צדיק ועיין בכ"ב דקס"ד ולמהרש"א ז"ל בח"א שם ובנמ"ה למ"ב דה"י ע"ב ובס' סדר משנה בפ"ז מה' דעות דין ד' דמ"ז ע"א ע"ש וצ"ע לקצר וכפי זה והרי

אפשר ליישב דברי התוס' שם בע"ז ד"ך ע"א ד"ה הרואה שכתבו וז"ל הרואה בריות טובות כו' בירוש' זומר אפי' גמל נאה סוס נאה חמור נאה אומר ברוך שככה לו בעולמו עכ"ד וראיתי להרב לח"ם שם שכתב וז"ל כאן הנכון לא מה הוצרכו להביא זה הירוש' ויר' דק"ל ודקרי לה מאי ק"ל וכי לא הוי' בהדיא שאמר מה רבו מעשיך דאודויי קא מודה לזה תי' דהמקשן סבר דבריות טובות היינו אפילו גמל נאה וסוס נאה אבל גוי הו"א דגרע טפי לענין הודאה ז"חד

וגם אני בעניי חשבתי דרכי מאז לפרש בדרך זה כונת התוס' והוא דהמקשן ס"ל דמה שהותר להודות היינו באופן דהסתכלות אינו אסור אבל נאסה דאסור לראותה כי בא יצ"ז לדבר עבירה מי יימר דמותר להסתכל ואף שאסור להסתכל בכני אדם רשע מ"מ כדי להודות יהיה מותר ׳ ועיין במגיל' דכ"ח ע"ש אבל בנקבה דיבא לידי איסור לא הותר וס"ל דבריות טובות לרבות אפי' גמל וסוס דאין איסור בהסתכלותה אבל מעשה דר"ג ורע"ק להיו בנקבות צ"ז הוא דקא פריך אח"ר ולאסתכולי מי שרי יע"ש ׳ ועיין להרב נוה שלום בחי' פוסקים סימן כ"ל ׳ דקטו"ב ע"ד שכתב דיש לנמגס בדברי הלח"ם הנז' והוא פירש לדברי התוס' באופן אחר יע"ש ׳ וגם הרב באר יצחק ז"ל ד"ע ע"ד פירש כדרך הרב נ"ש ועיין בס' אהלי יצחק דנ"ט ע"ד לפרש בכונת התוס' וז"ל ולכאורה נ"ל דהוקשה להו למרשב"ג דקאמר מה רבו מעשיך ה' מ"ש לעל הגוי אינו מברך שככה לו בעולמו והכא לעל בריות אומר שככה לו בעולמו מש' אפי' על הגוי מברך לזה כתבו דבירו' מוקי לה אפי' גמל נאה כו' אבל על הגוי אינו מברך אלא שני במה רבו מעשיך ה' ׳ וכ"ת שכתב הלק"ט מיהו בש"ע כתב דהאומר בשכל"ב וכ"מ מהגמ' דקאמר ורב אודוייה כו' והשתא ע"כ דרשב"ג בירך נמי ברכה זו והתימא מהלק"ט עכ"ל

ואחה"מ הראויה לדבריו אלה תמוהים בעיני במה שפי' לדברי התוס' ז"ל והניח יסוד מוסד מהירוש' דבגוי מברך מה רבו מעשיך ה' ונעלם ממנו כונת ההיא מאמר הירוש' שם באותו מקום וגם בברכות פ"ט דאיתא שם וז"ל הרואה אילנות נאים ובני אדם נאים אומר בהוך שכך ברא בריות נאות בעולמו מעשה בר"ג שראה גויה נאה ובירך עליה לא כן אמר"ו בשם ר"י ב"מ לא תחנם לא תתן להם חן מה אמר אנסקעה לא אמר אלא שכך ברא בריות נאות בעולמו שכן אפי' ראה גמל נאה כו' אומר ברוך שכך ברא ברוך אלות בעולמו עכ"ל ׳ הבט ימין וראה להירוש' אומר בפי' דהברכה היא ברוך שככה לו בעולמו ולא מה רבו מעשיך ה' שכן הוי בגמל וסוס וחמור והוי כבהמות נלמו ממש הגוי אשר בשר חמורים בשרם ואיך הרי ז"ל פי' בדעת התוס' שהביאו הירו' כדי לו' דאף בגמל וסוס וחמור אומר שככה לו בעולמו משא"כ בגוי דמברך מה רבו מעשיך ה' מאחר דהירוש' כי קאמר דעל גמל וסוס וחמור דמברך שככה לו בעולמו היתה דבריהם דכמו שמברך על הגוי כמו שבירך ר"ג ברוך שככה לו שכן הוא בגמל וסוס נאה וכיון שכן לא הי"ל להר' ז"ל לראות את עצמו כדי להכריע מתלמודא דידן להפך דמברך על הגוי שככה לו בעולמו דבר שאינו מפורש בתלמוד בבלי כיון דבירוש' אתמר להדיא בשני מקומות שבירך ר"ג ברוך שככה לו בעולמו על הגוי ועי"ק במ"ש ותימא מהלק"ט דאנכי הרואה לדברי הלק"ט הן הם דבפי' הש"ע הוכחתי דאינו מברך שככה לו אלא מה רבו מעשיך ה' וא"כ למברך הרי אמרו כו' עכ"ד וכיון שכן מאי מקשה על דבריו הרב אהלי יצחק

ז"ל בלא ראות מ"ש בחיבורו על הש"ע אשר לו דשם הרחיב דבורו כלחוי ובראות שדבריו הם על הש"ע עצמו איך יתכן להקשות לו מן הש"ע כיון דעלה קאי ולא זו בלבד אלא לדבר כתב ואת"ל נמצא דלא תקע עצמו לדבר הלכה לצד אחד ויהיה סברתו של הלק"ט ז"ל שכתב ואם תמצא לומר דמברך משום דמרשב"ג דליכא דסוג' מוכח דהברכה היא שככה לו בעולמו ובזה סרו מעל התלונות של הרב אהל"י על הרב הלק"ט ז"ל ועיין מ"ש בעניותי בס' חק"ל ח"מ ה"ב סי' נ' בל' אח"ל ולע"ל בי"ד סי' ג"ס ולקמן תוה בח"מ יע"ש ׳ אתנם מה שיש ליתמוה בד' הלק"ט הלא' מגד אהר ולכתביהו במקומו הראוי לו בס"ד ואכמ"ל

והנה בדבר הזה שאנו דנין בו רצה ראיתי להרב ברכ"י ז"ל בא"ח סי' רכ"ה אות ג' יו"ד דכתב וז"ל ראיתי בחשו הרב מוהרי"א שמקדק על זה עת"ש הש"ע דאפי' גוי ובהמה מברך שככה לו בעולמו דמסוג' ע"ז ד"ך מש' דליכא ברכה דרשב"ג א"ה כ"ת מה רבו מעשיך הומאי לאמרי' כההיא דז"ר הרואה בריו' טובות כו' כלומר דוגמא דההיא ולא דקא' ברכה עצמה עכ"ל ולא ק"מ דכיון דבירוש' פי' הרואה ובכ"ק דיצ"ז דקאמר דר"ג בירך שככה לו בעולמו וגם משמע תלמודין דקאמר אודויי כו' משמע דמברך ברוך שככה לו בעולמו וגם רשב"ג הא מיהא מודה דנקיטינן לברך ימן האחר חשו' מינאת ל"ש שהק הש"ח דמרן מייתי לה מהירוש' הוא תלמוד ערוך בבלי ולפשר דטעם מרן דלא מייתי מתלמודין לברך על גוי משום דיש לדחות כמלוב' וכו"ד

הראת לדעת דמאנו לו חבר להר' מהרי"א מולכו ז"ל הלא הוא הלק"ט דלידך כשברתו לומר דאינו צריך ברכה שככה לו בעולמו ויפה השיב עליו הרב חיד"א ז"ל כאשר כתבנו ועיין להרב נוה שלום בחי' פסקים סי' כ"ב דקי"ח ע"ג שהעתיק כל דברי הרב ברכ"י הנ"ל וע"ב דבריו פי' דברי התוס' דמאי להוכיח דמברך לא הודאה וביון לעיקר דאייתו משום וגמל נאה מאי"ה מצאון כי היכי דלישמע מינה חדתי עכ"ל ׳ וזה הוא ע"ד פי' הראשון שכי' בדברי התוס' הרב נוה שלום שם בלקטו"ב ע"ד יע"ש וישב נמי קו' הפר"ח הנ"ל דטעם מרן להביא הירוש' הוא דמשם היא עיקר הראיה דמברכין על הגוי דאיתא במכ"ש דבהמה דשם מוזכר בהדיא דמברכין את"ל וקרוב לזה ראיתי שתי' הרב יד אהרן במ"ב שם בשם רכ"ה הנב"י הוא ד' דרצה לשון הפר"ח וכתב ואני אומר שמה שהביא מהירוש' הוא על הבהמה עכ"ד

ולי הדליוט אין פי' זה מחוור דאם בזנו לומר דמה שהביא הירוש' הינו ללמד על הבהמה נאה דאמרי' לברך א"כ עדיין הקו' במקומה עומדת דעמ"ש העור ולא"י אשי דאמר לתלמודין דע"ז ד"ך ע"א כיון דמייתי בהדיא שם ומה שתי' הרב ברכ"י ז"ל דקו' הא הבלין מלתי דמרן בנחרי ד"צ בפר"ח מה' צ"ל דין ד' כתב וז"ל ומוכח דרשב"ג שאסור לספר בשבחו אמר זה ואיכא יכול להודות לה' ית' ולומר מה רבו מעשיך ה' א' צריך שככה לו בעולמו הי מרן הקדוש עצמו ס' מספקא"ל בסי' הש"ס בתלמודין אי מברך ברוך שככה לו או מה רבו מעשיך ה' ובהכי יפה כתב הרב ברכ"י דזהו טעמו של מרן דהביא הירוש' דמשם מבואר דמברך שככה לו בעולמו וכ"מ קצת מ"ש רבי' הרוקח ז"ל בדיני ברכות סי' שמ"ב וז"ל בפ' ז דע"ז גוי נאה יש לו לשבח גבי ר"ג

ר"ג ור"ע בז' הרואה בריות טובות אילנות טובות אוי שככה לו בעולמו בפ"א דע"ז ירו' ראה המור נאה ג"ן ס"ן אומר בשכל"ב עכ"ל, ומדכתב יש לו לשנת סתם ולא פי' כמ"ש מז' הירוש' בני בהמה וכן בבריו' ואילנות דאומר ברוך שככה לו בעולמו נראה דלא פסק להכריע מה ברכה יברך או מ"ר מ"ה או בשכל"ב ועיין גם' לידה לדרך מאמר ב' ח"ד פ"ד דכתב מצוה לומר ברוך שברא בריה נאה כזה יע"ש וגם הרב כהחור ופרח ז"ל בפיו"ד ד"מ ע"ב כתב וז"ל וכן הותר לתת להם חן באומם כמאמרם ז"ל פ' הרואה ראה בריות טובות ואילנות טובות אומר בשכל"ב והוא בשם ומלכות וזה אפי' בגוי וכן הסכים הרחב"ד ז"ל עכ"ל.

ויש להרגיש קצת דהי"ל להביא דבהדיא יאמר בירוש' בשני מקומות דמברך על הגוי בשכל"ב ושכן יש להוכיח מריהטא דסוג' דתלמודא דידן ממס' ע"ז ומפשט דבריו מורה דהוא היה אומר דהדין כות אף בגוי ומביא סמוכות מהרחב"ד דהא אם באנו לס' הרחב"ד ז"ל הברכה אינה בשם ומלכות כמו שכ' הפוסקים משמו כיע"ש בספריהם ועיין מ"ש הרב מר זקניעז ז"ל שם בס' רב"ה דג"ה ע"ג יע"ש. ושם בע"ד כתב וז"ל ומ"ש אפי' גוי או בהמה כך הוא בירוש' והך מילתא כו' ועוד לו בהשמטות דנ"א ע"ד הבריו המוהים מכל האמור וז"י. ועיין להרב דרכי שלום ז"ל כרשה נה ד"ז ע"ב דהעתיק ב' הסוגי' דתלמודין דאנן קיימין בה והביא משמא דגמ' דקאמרי הרואה בריות טובות אומר מ"ר מ"ה בשכל"ב וליתא להא בגמ' ואין ס' דט"ס נפל דלפי מה שנתבאר הוא דגם תלמודא דידן ז"ל בהכרח דאתייא כירוש' האמור בשתי מקומות דהברכה היא ברוך שככה לו בעולמו ולא מ"ר מ"ה והוא ברור. וראיתי לו עוד שם דכתב וז"ל והרמב"ם פסק בפיו"ד מה' ע"ז וז"ל אסור לספר בשבחו של גוי ואפי' לומר כמה נאה גוי זה שני ל"ת ולא ידעתי ל"ל פסק דאם הוא להודייה להקב"ה הוהר כמו שנראה מן הגמ' ואפשר לו' דסמך עמ"ש בה' ברכות בפיו"ד דין י"ג וז"ל הרואה בריות טובות נאות ומתוקנות אומר ברוך שככה לו בעולמו יע"ש א"ד ז"ל

וכבר קדמו מרן הקדוש בכ"מ ז"ל דהוא הרגש בקו' זאת וכמ"ש הרב משנה כסף והרב בא"ר יצחק ז"ל לע"א ע"א וע"ב ואי' שם הרב בא"ר יצחק כתי' ה' דרכי שלום וכן ראיתי להרב מרכבת המשנה אלפאנדרי ז"ל שסדט"ו ע"ד שגם הוא הרגש מזה והי' כתי' הגו' ולדידי אין חידושו תי' כלל דהרי הרמב"ם ז"ל כתב בריות טובות סתם והעיקר לו פירש דהי"ל להשמיעינן דאף על הגוי מברך וגם על הבהמה וכמו שכת' הטור ז"ל ומדכתב סתם בריות טובות איכא למימ' דבר טהור שהוא בר ישראל ונראה לי דלזה כיוון הרב האסכנזי ז"ל דכתב בספרו מרכבת המשנה נה"ב שם בה' ע"ז די"ז סוע"א וז"ל ומ"ש רבינו וכן אסור לספר בשבחם כו' עיו"כ"מ ועיין בפיו"ד מז' ברכות הי"ג שכ' רבינו בריות סתם עכ"ל. כנראה דהרגיש בזה דהכ"מ נתעורר ע"ז ולא יתכן לו' דסמך עמ"ש בה' ברכות דהתם סתמא קתני והי"ל לבאר דאף בגוי מותר כדבר האמור

וגם זה הוא גם' אורחות חיים בה' ברכות דכתב בסעי' נ"ז ד"מ ע"א וז"ל הרואה בריות טובות ומתוקנות ואילנות נאות ליהנות בהם בני אדם ואומר בירוש' אפי' פרה נאה אומר ברוך שלא חיסר בעולמו כלום וברא בו בריות טובות ואילנות טובות ליהנות מהם בני אדם עכ"ד, וכל' הוו מתש

כ' בס' הכלבו ה' ברכות סי' כ"ו דק"ג רע"ב יע"ש וזה כיונו על לי הירו' הניצב למעלה הא קא חזינן דהברכה היא ברוך שככה לו בעולמו כאמר כמבאר ועיין בס' התוספות לברכות ובמ"ש הרב חס"ד שם ד"ה ר"א ב"ז כו' עי"ש ועמ"ש הרב ז"ש במי' לעיל כין דקי"ג ומה שהיא לי להשיב על דבריו קלמני הרב יקר הערך דב"ן עי"ש

עוד ראיתי להרב מלאכת הקדש ז"ל שם דכתב וז"ל עוד זאת אדרש להודיע לקדכיון דהסיקני לאסור ליתן להם חנייה בקרקע והכי פסק מרן ביו"ד סימן קנ"א ס"ח כו' א"כ מה הוא זה שנאמר במלכים א' סי' ט' חירם מלך צור נשא את שלמה בעצי ארזים ובזהב לכל חפצו אז יתן המלך שלמה לחירם עשרים עיר בארץ הגליל ולא תמיהנו להם לחז"ל שהפסו את שלמה בזה כו' אז לא שנאמר דה"ו שנתן דוה א"ז דמי נתן לו לשלמה ערים אלו שנתן מתנה חלוטה דלא למיהדרבה לעלמין שבט דעלו לו בגורלו גזל אותם ממני ח"ו אלא הכוונה שנתן לו ערים אלו ליהנות מפירותיהם כל ימי חייו גם"ל קנין פירות לאו כקנין הגוף דמי אח"ד. ואחרי המ"ר חמהני עליו דהי"ל להביא דברי התוס' ביבמות דכ"ג ע"ז ד"ה ההוא שהקשו בלשון הכתוב עצמו דלא אכרות להם ברית ותי' ואי מן האחי' הוא דאירם גר תושב היה כיע"ש ועיין בזו"הק ס' אחרי דס"א ע"כ ויהי שלום גע"ש ועמ"ש מ"ר הרב מרן אבא נר"ו בס' הטהור ראה קיים ס' יתרו יע"ש ועמ"ש הרב נחלת בנימין ז"ל מצוה כ"ז דקי"ד. ועוד קי"ל דכנראה דלא ראה דברי מהר"י אברבאנאל בפי' למלכים שם דכיו"ל ולכן אחשוב אני שלמה נתן לחירם בכל שנה ושנה כמו שנזכר למעלה חטים ושמן למאכל ביתו ואחרי שכלה את כל מלאכתו רצה לתת לחירם עיירות מארץ הגליל לא שיתעבדו העיירות בהם לחירם ולא שיהיה אדון עליהם וישתעבדו בהם ישראל הד"יס בהם אל מלך נכרי כי יהיה שלמה עובר על מצות התורה אבל אי והיה הענין מתנה שבאותם העיירות יגבה בכל שנה ושנה החטים והשמן אשר היה נותן אליו והיו את"ך הפירות לחירם ומשפט הערים ואדנות' היה לשלמה ולכן נתנם אליו בארץ הגליל שהם חטה ושעורה ארץ זית שמן ודבש כו' הנה כי כן לא היה המתנה כ"א בפירות לא בקרקע הארץ את"ד

וכן ראיתי להרי"ף ז"ל בס' קהלת יעקב בפי' לפס שהסכים לדברי מוהרי"א ז"ל אלו דכתב בל' הזה, ולפק"ד לדקו דברי מוהרי"א ז"ל שנתנם לו לפי שכבר הבטיח לו לתת לו מאכלת ביתו כנו' בלחוזים ולהבטיחו שלא יבצר לו נתנלו אלו הערים דיוכל להוצי' כרנסתו מהם ולעולם שישארו בקדושת א"י וישראל ימנו בה וגם פועלי חירם לעבוד את האדמה עכ"ל. הרי דלא היה בעולם מתנה נהלוטין הקרקעות כ"א לפירות דוקא וקדושת א"י במקומה עומדת דאעיקרא כל איסור דלא תתן להם חניה בקרקע הוא משו"ש לא להפקיע קדושת א"י להוציאו' מיד קדושי' עם בנ"י ולהכניס' ביד טמאים כמ"ש להדיא הרב נחלת בנימין מצוה פ"ה סי"ט"ו דק"י ע"ג ועמ"ש הרב"ז ח"א סי' כ"ז וכיון דהוי ליקח הפירות דוקא אוי מותר

ולדידי כמעט הוא הדין במתני' שם די"ט ע"ב בדין לא תתן להם חנייה בקרקע כיע"ש וגם ראיתי להרב כלי יקר שם במלכים שכתב וז"ל וק"ק איך יתכן לתת להם ארץ קדושה ארץ ישראל בארץ חולין כו' והביא דברי מהרי"א הנז"ל והוא ז"ל כתב וז"ל תכלית זה הגרים הללה להושיב בהם ונפכלו

הירס כלי שיהיו כמו בני הערונות בס נכנעים וממושכנים אליו כדי כי לא יכהל ממרד ומעל כי ידו בכל הבל יהיה דרך כבוד גדול והשתעבדות כאלו הם היך כבלי גרזל כבולים בו' יע"ש ומאחר שכן דכונת שלמה היתה להסיר מלכיהם נזקים ונכנדיהם בכבלי ברזל המילא נסתלקה הקו' לגמרי דכל כי האי ליכא איסורא דלא תתן להם חנייה בקרקע דהא נמי משום ישוב א"י ומותר הוא וכיוצא בזה ראיתי שכתב הרב כפתור ופרח בפיו"ד ג"ן ע"א דהוכיר כלאו דלא תחנם דלא תתן להם חנייה בקרקע הי איכא אונכא באופן שיהיה דבר הלמד ממ"ש בפ"ל דגיטין למ"ד ע"א יע"ש ואמוכה אחפלי"א עוד על הרב מלאכת הקדש ז"ל במ"ש שם וז"ל ואין לומר דלא אסרו למכור להם בתים בא"י ושדות בח"ל אלא דוקא אם ידור בהם הגוי שהוא מכנים שם ע"ז והתורה אמרה לא תביא תועבה אל ביתך אבל מותר למכור לו ופוסק עמו שישאר הישראל שם דר בבית ומעלה לו שכר והכא אירס לא היה דר באלו הערים אלא היה נהנה מפירותיהם לזה דוחק לחלק בכך דמסתמא פסק מרן ז"ל דאין מוכרין להם בא"י כל דבר המחובר בקרקע כגון בו' אבל מוכר הוא ע"מ לקוץ וקוצץ ועוד אם איתא דאין אסור למכור אלא אם ידור בה הגוי בהא אפי' בח"ל נמי אסור וכדפסק מרן שם סעי' יו"ד יע"ש ולא ידעתי איך עבד שלמה האי מילתא עכ"ל ועוני אגיד דלא זכינא למתני' ארסת שפתיו דהלא לדברי מרן בש"ע סעי' יו"ד כך הם אף במקום שהתירו להשכיר לא התירו אלא לאוצר וכיוצא בו אבל לא לדירה מפני שמכנים לתוכו אלילי' בקבע עכ"ל

הרי לדבריו הן הם בשכירות דאסור לבית דירה אבל במכירה מצינו למרן הקדוש איהו גופיה בס' ב"י בסי' קנ"א ע"ל הטור שכתב דין זה דלא התירו להשכיר אלא לאוצר וכיוצא כתב וז"ל ונר' דלמכור אפי' לדירה שרי דכיון דקנאו הגוי ואין לישראל זכות בו אפי' שמכנים הגוי לתוכו אליל לית לן בה ולא דמי לשוכר שאף על פי שהיא ברשות הגוי מכל מקום כיון דעיקר הבית של ישראל אית ביה ולא תביא תועבה אל ביתך עכ"ל, וכדברים האלה כתב הלבוש ז"ל שם סעי' יו"ד וכן הרב ב"ח ז"ל שם הביא לדברי מרן ב"י אלו וכתב ופשוט הוא דכך מוכח לי המשנה ע"כ וגם הרב ש"ך ס"ק ט"ז ה"ל מרן ב"י הללו ול' הב"ח הלזה ושוב כתב וכן משמעות הפוס' וכן מבואר בלברי הרא"ש שבסי' שאח"ז א"ל ז"ל ועי' להרב נר מצוה ח"א סי' י"א אות כ"ה דקס"ה ע"ל הא קמן מכל הני אשילי רברבי ומכללם מרן הקדוש דבמכירה שהתירו בח"ל התירו אף לדירה ודוקא בשכירות לא הותר לדירה ופשוט דבהא נמי קי"ל מתנה כמכר וכיון שכן איך כתב הרב מלאכת הקדש דבהא אפי' בח"ל אסור וכדפסק מרן שם סעי' יו"ד דהוא פלא דנהפוך הוא דמשם בארה דבמכירה בח"ל אפי' לדירה מותר ואם באנו לס' התוס' בע"ז דכ"א ע"א ד"ה אף במקום משם ר"י דאף בשכירות וידור בו ומכנים בו ע"ז מותר יע"ש בטעמו ונסברא זו קיימי רבים שרים ונכבדים כמ"ש הרב ש"ך שם בסי' ק נ"א ס"ק טו"ב יע"ש מ"מ להא לחירם נראה פשוט דלפי מאי דחלי טעמא הרמב"ם ז"ל בפיו"ד דע"ז דין די דמאי דאסיר לן שלא ליתן להם חנייה בקרקע משום דיהיה ישיבתן עראי בא"י וכיון דלא ידורו כלל ודאי דמותר לתת להם חנייה בקרקע ועיין להרב מזבח אדמה שם ני"ד סי' קנ"א די"ב ע"ב וגי' אמר העלה ואסר

הביא בכרע זה לענין דינא ומ"ם באר"ה ועמ"ש מורי' הרב אבי העזרה מרן החבי"ב ז"ל בדינא דחיי א"א רים לאו מ"ה דה"ן ע"ב ע"ד הרב אחיו ז"ל יע"ש ועי' להרב נוה שלום בחי' פוסקים סי' כ"ה ועיין מ"ש הרא"ן ז"ל בסי' ר"ך יע"ש

ולפי האמירות עדין נשאר לי לדעת על הרא"ם ז"ל בס' יראים דאמאי לא הביא לכאן הלכה בספרו התשוב הני הלא דרשות שדרשו רז"ל בהך קרא דלא תחנם דהיינו מתנת חינם ותן וחנייה בקרקע דכיון דהיא מוסכמת נרייתא זו ולא רבו עליה אמאי הביא דוקא מחלוקת של ר"מ ור"י בקרא דלגר אשר בשעריך כיע"ש בסי' קמ"א ולא עלה על דל שפתיו קרא דלא תחנם עם דרשתו והחילוקי' הנאמרים באמת ועיין בס' נר מצוה ק"ק פי' על אזהרות ד"ב ע"א דפירש בדבור לא תחון צרים דכתיב לא תחוס יע"ש ועמו הסליחה דאין זו האמת דהלא פי' לא תחון צרים הוא מכוון לפי' לא תחנם וכדפי' שאר המפרשים דאל"כ לאו דלא תחנם היכן רמיזא והך קרא דלא תחוס עיניך עליהם האמור בר"ס עקב אינו בכלל ענין המצות ולכן צריך להגיה ולומר דכתיב ל"ת ובטוע, ויהיו כל אלה, כל כי הני מילי, מאיש רש ונקלה, נער חסר לב נקלר ועולה, מגנב דברים ואין אתיבה קולעת ממהדורי מילי, ומסדר צלותיה ומלי, אלהים ינהני במעגלי, להיות שוקד בתורת ה' התמימה על דנטחרי כותלי, יומי ולילי בשובע שמחות זבינ דמון ומלא, שתי בה' מחסי יגן בעדי מגן **אברהם**

סימן נז

יש לחזור בת"ת העוסק בתורה והאיזה ליה שעתא ורוצה לקיים בעצמו יגיע כפיך כי תאכל ולא יהיה צריך לבריות איזה מכס עליך לעסוק אסב בתורת ה' תמיד כל הימים אף שהוא נהנה מן הבריות או דילמא יותר טוב שלא יעסוק בתורה תדיר ויהיה נהנה מיגיעו

הנה צריך אתה לידע בסוג זה דת"ח הנהנה מלקרי' כל דבר ענין הוא דאם הוא צריך לשאול מאחרים ותובע בפה שיתנו לו בשביל שהוא עוסק בתו' זה פשיטא ודאי דמוטב לו שיעסוק בפרקמטיא ולא יביא את עצמו לידי כך שהוא בכלל ואל תעשה עטרה ולא קרדום לחפור בהם וכמו שהאריך הרמב"ם ז"ל בפי' המשנה זאת שם בפ"ב דאבות ואף לדעת מהר"י אברבנאל ז"ל שם בס' נחלת אבות והתשב"ץ ח"א סי' קל"ס והרב מהרמ"ל בדרך חיים לפ"ז שחלקו על הרמב"ם ז"ל בזה שמותר לת"ח ליטול הספקות מ"מ לדברי הכל לא התירו כ"א ליטול אם נותנים לו אבל לשאול לא דבזה הכל מודים דאיסור גמור הוא ובודאי דבכה"ג יותר טוב שיהיה נהנה מיגיעו ולא יעסוק בתורה כ"א מעט וע"ז נאמר אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוין לבו לשמים

אך אם יהיה האופן שהוא נהנה מאחרים בלי שאלה שיו אלא דמאליו איש נדיב נדיבות יעץ לתת לת"ח שיעסוק בתורה תדיר דבזה לדעת רובא דרבוותא ליכא איסורא כלל ועיקר נראה דבכה"ג מוטב לו שיהנה מאחרים ולא יתבטל מת"ת אפי' שעה אחת כיון דכשהוא נהנה מאחרים לית ביה איסור א"כ ימנע מלעסוק בתורה בזה האופן ואי משום שונא מתנות ליכא למיחש שהרי כתב הסמ"ע ז"ל בח"מ סי' קע"ה דכשקבל הנותן טובת הנאה ליכא משום שונא מתנות

ושרי

והרי הכא ע"י זה הנותן לת"ח שיעסוק בתורה הוא עושה צדקה ומחזיק ידי לומדי תורה ומרבין תורה דאין מצוה גדולה מזאת כמ"ש מהרשד"ם חי"ל סימן קע"א יע"ש

ועל כיוצא בזה הורה גבר מופת דורינו הרב חיד"א בס' חיים שאל ח"א סי' ע"ל או"מ"ב מי שהיה לו ס"ת והיה רוצה למוכרו להשיא את בתו ובא עשיר נדיב וא"ל לא תמכור את הס"ת ואני נותן לך הממון והיה חושש השואל משום שונא מתנו' והשיב הרב ז"ל דאין כאן בית מיחוש כלל שהנותן מגיע לו הנאה בנתינתו כי הא לכתב הסמ"ע והכא דאיכא הנאת מצוה אין בו משום שונא מתנות יע"ש גם ראיתי להרב החסיד בס' דבר שמואל סי' קנ"ח שהשיב על מעיונ"ל שאלו לו בת"ח דיכול לעסוק בתורה עם תלמידיו וליהנות מאחרים ואם לא יהנה מאחרים אינו יכול ללמוד בתורה כ"א מיום שבת לשבת השיב דיותר טוב דילמוד תדיר בתורה עם התלמידים ויהנה מאחרים משלא יעסוק בתורה ויהנה מיגיעו יע"ש

סימן נז

יש לחקור אם מותר לת"ח לשאול מן הבריות כדי לקנות ספרים ללמוד בהם דוקא ויהיה הקדש לשם בעליו שהתנדבו לו קיים לעד לעולם ונראה ודאי דמותר ושרי ואדרבה למצוה החשב לו שמזכה את אחרים וכיגנין שאמרו בכתובות ד"ן ע"פ וצדקתו עומדת לעד זה הכותב ספרים ומשאילן לאחרים גם קי"ל בח"מ סי' רצ"ב דמי שיש לו ספרים כופין אותו שישאילם לת"ח דאיכא משום ביטול תורה שיתבטל הת"ח מלמודו

ועם שראינו להרמב"ם ז"ל בפיהמ פ"ב דאבות על מתני' ועל תעסט עטרה כו' להכור בהם דהחמיר באיסור ת"ח המתפרנס מן אחרים כו' ומ"מ בנ"ל דאין שאלתו כ"א לקנות ספרים ללמוד דודאי דהרמב"ם מודה דמותר לשאול בפיי דלא תבעיי לדעת הרשב"ץ בח"א מסי' קד"ס ואילך ומהרד"ל ז"ל בדרך חיים דפ"א ע"ב ותשו' אבקת רוכל וגם בכ"מ בה' ת"ת שחלקו על הרמב"ם ז"ל וסבר דמותר לקבל הת"ח הספקות דכ"ש וק"ו דמותר בנ"ד ומצוה איכא

אלא שראיתי בירוש' במס' פאה פ"ק דתני רשב"י אומר גדול הוא כבוד אב ואם שהעדיפו הקב"ה יותר מכבודו נאמר כבד את אביך כו' ונאמר כבד את ה' מהונך ממה את מכבדו משיחננך מפרים לקט שכחה ופאה מפרים תרומה ומעשר כו' ועושה סוכה ולולב ושופר וציצית ותפילין אם יש לך את חייב בכל אלו ואם אין לך אין את חייב באחת מהן אבל כשהוא בא אצל כבא"וא בין שיש לך בין שאין לך כבד את אביך ואת אמך ואפי' אתה מסבב על הפתחים עכ"ל וציין בתוס' בקידושין שהביאו להירוש' הנז' ועיין שם בח"ה למהרש"א ז"ל ובמפרשים שם הרי מוכח מדברי הירוש' הנז' דאפי' לדבר מצוה לא הותר לו לשאול צדקה מאחרים אא"כ הוא לכבד או"א דוקא וא"כ מינה יש ללמוד לנ"ד דלקניית ספרים עם שהוא מצוה רבה יותר מכתיבת ס"ת כמ"ש הרא"ש והטור ביו"ד סי' ע"ר מ"מ כיון דלגבי הקב"ה אם אינו משלו פטור א"כ לא הותר לו לשאול מן הבריו' לדבר זה כמו שהוא מתבטל ממצות ציצית ותפלין מפני שאין לו

ואפשר לומר דשאני נ"ד דכיון דאיכא תמוד ת"ת דהוי שקילא ככל המצות כדתנן ות"ת כנגד כולם וגדול ת"ת נראה דהותר לשאול מן הבריות יותר מכבוד או"א ועיין להמפרשים בח"ה שם כבוד או"א איזה עדיף ומ"מ שזה שזה רוצה לקנות הס' מאחרים היינו כשמקדשים הספרים לשם בעליהם והיו קיימים לעד לעולם ואיכא בזה מצוה כמ"ש בכתובות ד"ן וצדקתו עומדת לעד זה הכותב ספרים ומשאילן וזה ל"ק בגמ' גבי שאר מצות ציצית ותפלין ופיוצא ש"מ דשאני ת"ת דוקא דאיכא מצוה בפ"ע זה שקונה ספרים ומשאילן וא"פ זה הת"ת שהוא מעשה שיקנו לו ספרים וילמוד בהם ויהיו הקדש לעד לעולם פשיטא ודאי דמותר ומצוה אדרבא איכא שמזכה לאחרים וגדו' המעש' והוא ג"כ לומד בהם ואיכא נמי מצוה ת"ת ואי במחזיק ידי לומדי תורה שנותן לת"ח שיתפרנס שהוא צורך חיי שעה אפליגו חז"ל במעלתו כמ"ש על פס' קבלל החכמ' בצל הכסף כ"ש וק"ו במחזיק ע"י הספרים שנותנים לו שילמוד בהם דהוי חיי עולם ואיכא הנאה ותועלת להקב"ה כמ"ש בגמ' מיום שחרב בהמ"ק אין להקב"ה אלא ד"א של הלכה וכ"ש אם הת"ת זה תלמוד זיפהו ה' להיות מחדש חידושים בתורה דאפליגו בזוהר במעלתו בס' בראשית ד"ל לבורא שמים חדשים כו' ובס' בלק דר"ב אמרו דהוא מעלה יותר מכל הקרבנות שבעולם ועיין בהקדמתי בספירה למיים יע"ש ובס' הקטן נפש חיים מע' הח"ית בס"ל

ועוד יש לומר טעם אחר דמצות ת"ת שאני שהרי ראיתי להרב החסיד והעניו מהר"יא הכהן בס' אגדת אליהו בפ"ק דפאה שם במאמר הוא סי' ט' שפי' דה"ט דלא הקפיד הקב"ה במה שנוגע בעשיית המצוה לקנות סוכר ולולב כו' משום דכיון שעושה אותה האדם בין שלא יעשה אינו מגיע להקב"ה כלום לאם לדקת מה תתן לו כו' יע"ש והיו דוקא בשאר מצות משא"כ במצות ת"ת איכא הנאה ותועלת להקב"ה כמ"ש במדרש ע"פ חסד אל כל היום וז"ל אדם שעושה חסד עם האל כביכול הוא דבר קשה אלא כל העוסק בתו' כאלו עושה חסד עם הקב"ה יע"ש. ועוד אני אומר דאה"ן דאם אין לו לא יש לו חיוב לחזור על הפתחים משום לקיים את המצות מ"מ אם רוצה לחזור על הפתחי' ולשאול ליכא איסור ועמ"ש ה"ב עולת תמיד הביאו הרי' בא"הט א"חריי"ש כ"ה ועמ"ש בכסאים דקי"ג וזכמנודין לשמים וא' מהן הוא מי שאין לו תפילין ע"ש בתוס'

אלא דיש להכניס בכאן סוג מ"ש בירוש' כל הפטור מן הדבר ועושהו נקרא הדיוט ולא ע"ש האסף וציי' בא"ח סי' תע"ב וסי' תרע"א הרדב"ז החדשות סי' תס"ו ובס' שפת של מי בסופו בקו' יעקב נחק לימוד ג' יע"ש

סימן נח

יש לחקור אי שייך איסור לאו דבל תאחר בנודר בכל דבר מצוה דלא מצינו לאו דב"ת דאמרינו בגמ' בפ"ק דר"ה אלא לגבי קרבנות וצדקה ומתן וערכין וכדומה

הנה ראיתי להרדב"ז ז"ל בתשו' הישנות סימן רפ"ד למסה"ז להרב ז"ל אי שייך בנודר להתענות איסור דב"ת יע"ש ושם בתשו' הנז' הכריע בתחלה דהיכא דקבע זמן חייב בב"ת אבל כשאין ק"נ להייב

דחייב משום מ"ש בפ"ק דר"ה ד"ה וצדקה מחייב עליה לאלתר מ"מ אינו עובר בב"ת גם בתעניות כן דאע"ג דחייב הואיל ובידו להתענות עם · כל זה אינו חייב בבל תאחר יעי"ש אלא · ומדבריו יש מקום לדחות למה שכתב לי נר"ו עפ"ד מ"ז הרב נר"ו בס' גן ז"ח סי' ק"א דרי"ג ע"א כרכ"ל להכריע מדברי הס"ז ופחבי סי' ס' דמי שנדר להתענות סך תעניות יכול לצוותן ליתות הקיף ואי קאי בב"ת איך שרי והרי אמרו בר"ה ד"ה דצדקה מחייב לאלתר דהא קיימי העניים וה"נ קאי הנודר יעי"ש ·

ואחרי המח"ר בני"וק לע"ד לא מכרעא דאה"ן דמחייב לאלתר עכ"ז אינו עובר בב"ת כמ"ש הרדב"ז ז"ל שם וכתב שם דכן הוא דעת הרשב"א ז"ל יע"ש · גם מ"ש ליישב שם מה שלחה הרב מחנ"א ז"ל בה' שבועות סימן י"ד לדברי הראשונים כפי לדברי הרדב"ז אין כאן לחיה כלל וגם מ"ש הרב מ"ז נר"ו לדחות דברי הרב מחנ"א לחלק בין נודר לצדקה לנודר לשאר נדרי מצוה כפי לדברי הרדב"ז א"צ לכל זה ועל הכל ק' על הרב מחנ"א ומ"ז הרב נר"ו שלא זכרו דברי הרדב"ז הללו וצ"ע · ועיין להרשב"ץ בתשו' ח"ג סי' קס"ט דנקיט בפשיטות דאין ב"ת כדי' אלא בנדרי גבוה יע"ש · ומ"ש שם הרשב"ץ דאם מלא שיירא הגונה ומתעצל מלעלות בכל יום הוא עובר בעשה עיין להרשב"א ז"ל ח"ל סימן נ"א בזה ומ"ש הרמב"ם והראב"ד פ"א מה' מילה ע"ש · ומהר"י קלכי סימן ג' ועט"ר מ"ז הרב נר"ו בס' חק"ל חא"ח סימן א' יע"ש · ושו"ר מ"ש הרב מ"ז נר"ו בהשמטות לחא"ח בקונ' כונן לחקר כיע"ש

סימן נט

יש לחקור במי שהפריש מעשר ממתונו לצדקה כדין וכהלכה ומת ונפלו המעות קמי' יורשיו אי צריכין להפריש מעשר עוד אחר בכ"ע או אין צריכין ונראה להביא ראיה ממ"ש בכתובות דס"ו ע"ב ת"ר מעשה בריב"ז שהיה רוכב על החמור כו' ראה ריבה אחת שהיתה מלקטת שעורים מבין גללי בהמתן של ערביים כו' אמ"ל מי את אמרה לו בת נקדימון ן' גוריון אני אמ"ל נכסי ממון של בית אביך היכן כו' מלח ממון חסר כו' ופריך ונקדימון ן' גוריון לא עבד צדקה והתניא אמרו עליו על נקדימון ן' גוריון כשהיה יוצא מביתו לבי"המ כלי מילת היו מציעין תחתיו ובאים עניי ומקפלים אותם מאחריו ואי בעי' אימא לכבודו עבד ואי בעי' אימא כדבעי למיעבד לא עבד יע"ש · וא"א דכשכבר הפריש אביו מעות מעשר אינו חייב היורש אחריו א"כ דפריך ונקדימון ן' גוריון לא עבד צדקה אבל אם כשכבר הפריש אביו המעשר עכ"ז חיובא רמיא על היורש אחריו ולאחרי' מחלם מעות מעשר מאי מקשה ונקדימון ן' גוריון לא עבד צדקה דאי נמי עבד צדקה כדבעי ליה למיעבד ומשום כבודו לא עשה עכ"ז כאבד ממונו משום דהיורש לא עשה צדקה

ואפשר לדחות דאה"ן דהיורש חייב אעפ"י שהפריש אביו מעשר לצדקה והכא העניין היה דנאבד הממון מרשות אביו ואף אם נאמר לברשות היורש היה וכדמשמע בגמ' דעל ממון נדונייתה אתובתה איירי דנאבד מ"מ הצריכא היתה ע"צ דהיא השיבה כו' מלח ממון חסר על שאלת ריב"ז וממון של בית אביך היכן משמע דאיירי על מה שהיה ברשות אבא לזה פריך ונקדימון ן' גוריון לא עבד צדקה כו' וגם ממון דהוכחה נאבד גם מה"ע ומשום דלא עבד צדקה הלא דהקו' הוי על שאלת ריב"ז על ממון של בית אביך היכן הלך כו' ועדיין צריך ישוב בזה ועיין בכיורי ברכה יו"ד סי' רנ"ו ועיין להרב של"ה ז"ל דרש"כ ע"א מכתב דחייב לעשר ועיין בנק"הט יו"ד סו"סי של"ה סק"ת מ"ש משם הע"ז ז"ל

סימן ס

יש לחקור בעיר אחת שבא שבוי אחד ונודע לבני העיר קצבת הדמים אך לא הספיקו לפדותו ומאי דביני ביני מת אחד מבני העיר והניח ממון רב אי היתומים חייבים מכח הוכח אביהם או דילמא כל שלא פסקו הדמים ופדאוהו לא חל השעבוד על נכסיו וא"ת דלא חל השעבוד אי חייבין בלא"ה מצד עצמן

והנה יש לדינא אי בבא להם זה השבוי וידעו שכום הדמים אי חל השעבוד על נכסי העיר לפדותו ומוכח מדברי הרא"ש ז"ל בפרק בן ס"ומ לע"ג והרא"ד בס"מ לפי הגוזל בתרא דקי"ו בד"ה החילוק הנ' דממונו של אדם נתחייב בהצלת חבירו כל שהוא בכניו וא"צ י"ל דהכא נמי משמע שראו בני העיר את השבוי ועליהם מוטל לפדותו חל השעבוד על נכסיהם ומדברי הרב מהרימ"ט בח"ב חח"מ סי' קי"ט נראה כן ממ"ש ע"ד חשו' מהרד"ך ז"ל שורש ז' וז"ל דמליון שקבלו הקהל ושוי בני העיר עליהם פדיון הנפש ההוא כבר נעשה חיוב עליהם וחל שעבודו על כל נכסי הקהל כו' יע"ש ש"מ דמסתמא לא חל השעבו' עליהם אא"כ קבלו הקהל עליהם הל"ה לא · ומזה יש לי לפשוט ס' של הרב הגדול עט"ר מ"ז הרב נר"ו בחק"ל ח"ג לי"ד סי' ק"ג במאי דקי"ל בשו"ד סי' רנ"א דאם יש בכים כדי לפדות שבוי א' לבד ונאו שבוים הרבה מקדימין כהן ללוי וכו' יע"ו הדרך אם היה בכים כדי לפדות שבוי א' ובא שבוי ולא הספיקו לפדותו עד שבא אחר שקודם לזה מי נימא כבר זכה השבוי הקודם או דילמא כל שלא נפדה לא"ק והב' יש לו דין קדימה וקדם יע"ז ולפי האמור מדברי מהרימ"ט ז"ל דרוקא היכא שקבלו עליהם הקהל לפדותן אז יש שעבוד הל"ה לא א"כ ה"נ המעות שבכים לא נתחייבו לשבוי הא' ועדיין צ"ע ועי' הרדב"ז ח"ה סימן ב' אלפים ס"ל יע"ש

סימן סא

יש לחקור בנודר לתת מתנה לת"ח והוא עשיר אי יש צד חיוב לקיים נדרו כיון דלאו עני הוי

הנה המבי"ט ח"א סי' קנ"ה כתב וז"ל ואיכא לדינא ר"ת דכתב דהן לאו זוכי הכא דהמקבל הוא בעל תורה ומשום מצוה דעץ חיים היא למחזיקים בה שלהו לו אינו יכול לחזור בו והולך הוי כזכי לכ"ע אם הוא עני עכ"ל הנה מוכח מדבריו דאף שהוא עשיר כל שיש בו דין תורה אינו יכול לחזור בו דהוי נדר לדבר מצוה דהרי כתב אה"ז בטעם דהולך וזכי אם הוא עני ש"מ דלטעמא קמא דכתב משום עץ חיים היא למחזיקים בה היינו אף שהיה עשיר וכ"ן מדברי מרן החבי"ב ז"ל בח"מ סי' קכ"ז הג"ט אות כ"ג של' דברי המבי"ט הללו בסתם דאם המקבל הוא בעל תורה דזכי ומשום מצוה צ"ח היא למחזיקים בה ע"ש גם ראיתי להרב מחנ"א ז"ל בה' שלוחין סי' ד' שכתב וז"ל נראה דנכ"ד כיון דשלחו ללוי שהוא ת"ח בירוש' הולך דידיה כזכי

כופי למי דומיא לת"צ הטיר להם המקבל עני דהולך כופי דמי משום דנעשה נדר ואינו יכול לחזור בו והא נמי כיון שלוי הוא ת"ח אע"פ שאינו עני מ"מ בכה"ג שהוא כעין דורון מצוה קעביד דכל המקריב דורון לת"ח כאלו הקריב בכורים יעי"ש וכ"ן שהוא דעת הרב משפטי שמואל ס"ס ל'

איברא דמדברי הרב מהריט"ץ בתשו' סימן רפ"ד מבואר דדוקא בת"ח עני הוא דאמרינן אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט יע"ש. הא לא"ה שהת"ח עשיר לא מיחייב באמירה מדין נדר גם ראיתי להרב שבות יעקב ח"ב סי' קנ"ט שהכריע דבת"ח עשיר ליכא דין נדר והחה דברי הרב בכ"הג שהביא משם המבי"ט דבת"ח אפי' שהוא עשיר איכא נדר לאיתא דהמעיין יראה שהרב המבי"ט איירי באותה תשובה באדם עני ועוד הכריע לזה מת"ש בירוש' ושוג' דכתו' דמחלק לענין נדר בין עשיר לעני ולא מחלק נמי בין ה"ח לע"ה יע"ש והנה מה שרצה לומר דהרב המבי"ט כתב חילוק זה שהוא בעל תורה בהנחה שהוא עני דאיירי באותה תשו' לא הזינא כי ההי סימנ' דאדרבא מוכח דחילוק שהוא ת"ח כתבו הרב אע"פ שהוא עשיר דהרי כתב והולך הוי כופי אם הוא עני ש"מ דלהילוק הן כופי בת"ח אינו אלא אפי' שהוא עשיר

אלא דלע"ד יש לומר דהמבי"ט איירי בת"ח עני מדבריו שכתב ומשום מצוה עץ חיים למחזיקים בה שלהו לו ואם איתא שהוא עשיר הרי אין צריך מאחרים להחזיק בידו ואלי מצוה איכא ובכלא לפי טעמו של הרב מהכ"א דהוי מצוה משום מביא דורון לת"ח א"ש כי ע"כ נר' לע"ד דכונת דברי הרב המבי"ט הוא לומר שהוא נצרך להחזיק בידו ואיכא משום מחזי' ויתכן דהוא עני ממש או אפילו דאינו עני נצרך עם כל זה להחזיק בידו שילמוד בלי טירדא יותר אכניא ליה זו שלחו ובלא הוא לדעת הרב המבי"ט ז"ל בין יהיה עשיר או עני כל שהוא מה שנדר לתת לת"ח הוא דבר דעי"ז לומד בתורה והוא מחזיקו חייב לקיים נדרו אך לדעת הרב מהכ"א הוא אע"פ שלא יחזיק בידו ותימה על הרב שבות יעקב ז"ל היך לא דייק בלשון הרב המבי"ט ז"ל עצמו גם להרמ"א קשה דנראה שחולק ע"ד הרב המבי"ט

ואולם מה שהכריע הרב ש"י ממה שלא חלקו בירושלמי ובגמרא בין ת"ח לע"ה לצד"כ דהא לי"ת דעל הרוב וההווה הוא דשכיחי עניים ועשרים וגם לעניים יהבי על הרוב משום דאיכא מצוה גלויה של צדקה משא"כ בת"ח עשירים דמלבד שהם מועטים ולא שכיחי דשקלי מתנות ע"כ לא הזכירו בירוש' ובגמ' כי אם הרוב והההוה והוא ברור

איך שיהיה נראינו למדין מדברי הרב המבי"ט דבנודר לתת מתנה או איזה דבר לת"ח והוא עשיר אם יש להחזיקו בידו ועי"ז יש לו ישוב ללמוד בתורה נראה לע"ד דכ"ע מודו דמשום מצוה עץ חיים למחזיקים בה חייב לקיים נדרו וגם בדברי מהריט"ץ יש לנו לדחות קצת ולומר דבזה מודה וגם הרב שבות יעקב ז"ל בכה"ג מודה . ולא חילק הרב המבי"ט כ"א בעיקר הדין דבת"ח עשיר איכא נדר דהא ליכא אבל במה שיש בו כל זכרמצוה כ"ע מודו כדבר דהוי נדר ואינו יכול לחזור בו ולא מצינו מחלוקת בזה כ"א היכא דליכא מצות מחזיק אלא מתנה ודורון בעלמא דאז לדעת הרב מהכ"א נראה דאע"ה איכא משום נדר וכבר הרב שבות יעקב ומהריט"ץ חלוקין עליו בזה אית גם כבר הורינו דהלכתא כהרב המבי"ט אין להוציא נדרו דר' מהכ"א ואפי' לפי דברי הרב משפטי שמואל יכ' נכפי' דהנודר לת"ח הו"ל כנודר לצדקה לענין היוצא אחרי' והיינו נמי דעי"ז הת"ח ירבץ תורה בנ"ל דאיירי שסברו ה"ח להרביץ תורה ונדרו לתת לו כ"וכ לשנה כי ע"כ נראה דבדליכא כל מצוה מחזיק ביד הת"ח והוא עשיר דליכא משום נודר כלל והו"ל כנדר לתת מתנה לעשיר ע"ה כדברי אשילי רברבי הללו ושלא כדברי הרמ"א דיחיד הוא בדבר וכ"כ הר' כנה"ג בי"ד סי' רנ"א הג"הט או' י"ב אמירת אדם לת"ח שאינו נצרך לזו כמסירתו להדיוט הר"א ן' יע"ש בתשו' כ"י עכ"ל , וגם מהר"מ מינץ סי' ג"ל כתב דבעשיר ליכא נדר כ"א בשהולך חוץ לעיר והוא באכספיא יע"ש ועי' תוס' הולין דק"ד ע"ב ד"ה הניחנה ועי' לרש"ל במ"ש בפי' אלו טריפות סי' ס' יע"ש . וכבר הרחבתי הדבור בזה בתשו' במ"א בס"ד ואכמ"ל

סימן סב

שאלה אבי הבן ביום מילת בנו שעוש' סעודה ושמחה ומשתה ויום טוב שלו הוא אם אחר שסיים סעודתו יכול להחליף את בגדיו ולבש בגדים אחרים ולשתות ולאכול ולעסוק במלאכת איש קים ממלאכתו אמר המה עושים אולי את כיון שהוא יום טוב שלו אסור יורינו המורה להיכן הדין נוטה ושכמ"ה

תשובה נלע"ד להביא כמך וראיה לאסור במלאכה מת"ש בירוש' בר"פ מקום מנהגו וז"ל מה תוגא את הפסח מה ח"ל שם תוגא את הפסח בערב אינו דין שההא עסוק במלאכתך וקרבנך קרב אבל אסרו מלעשות מלאכה כהדא דתני להן כל אינש דיהוי עלוהי חעין ובכורים האומר הרי עלי עצים למזבח וגזירים למערכה אסור בהספד ותענית ומלעשות מלאכה בו ביום אמר ר' יונה הילין תמנדין קרבנותיהם של כל ישראל הינון כו' אם יהיו כל ישר' יושבים ובטלים והכהיב ואספת דגניך כו' אלא שהתקינו הנביאים הראשונים עשרים וארבע משמרות כו' יע"ש .

הנה מבואר מדברי הירוש' שאדם המקריב קרבנות קרבנו הוא יום טוב שלו ואסור במלאכה כל אותו היום וכן איתא נמי בירוש' כ"ק דמגילה ה"ו ובפ' בתרא דתעניות ה"ד כמו שיע"ש וכן הביאו הירוש' הלזה התוס' ר"פ מקום שנהגו ד"ן ע"א ד"ה מקום. ובחגיגה פ"ב דף ע"ב ד"ה אלא ובר"פ בפסקי תוס' בפסחים סימן קל"ט ובחגיגה סימן נ"ח דביום שמביא אדם קרבנותיו הוא י"ט ואסור במלאכה יע"ש . וכן הוא לדעת הרז"ה בס' המאור שם בר"פ מקום שנהגו לפסוק כהירוש' . וכ"כ הרמב"ן והר"ן שם וכתב שם הר"ן שכ"ן לדעת הרי"ף וכ"כ הרב ש"הג שם סביב הרי"ף ורא"ש שם וכן הוא לדעת הרמב"ם זצ"ל יו"ט פ"ח הח"י וכתב שם ה"ה ז"ל שהוא מהירו' וכן דעהו נטה והשיב על פירש"י כמו שיע"ש . וכ"כ עוד מדברי הרמב"ם בס' כלי המקדש פ"ו דין ט' וה"ה והרב מ"ל שם יע"ש . וכ"כ הרב ארחות חיים בה' ער"פ סימן ה' יע"ש . והסמ"ג בלאוין ע"ו יע"ש . וכ"כ מרן בב"י בא"ח רס"י תצ"ח בשם הר"ן ז"ל יע"ש . וכ"ן מדברי רי"ו ש' אדם נתיב ה' ח"ז יע"ש . ועיי"ש רש"י ז"ל בפ' הפרדס דיי"א ע"ד דאסור מתמות ואילך ואפכ"ל

ואפש"ל דלטעמו ולשיטתו הו"ל שפי' שם בפיה"מ ר"פ מקום שנהגו משום טירחא דמצות יע"ש , ועמ"ש הרב נחפה בכסף בח"ה סימן ז' די"ט ע"ג ליישב קו' ה"ה על רש"י בר"פ מקום שנהגו ד"ן ע"א ד"ה שלא לעשו' כו' שם בכ"מ מה' י"ט הח"י דגם. רש"י ס"ל כטעם הירוש' שרש"י מעיקרא פירושו הוא למקום שנהגו שלא לעשות כו' וכ"כ הרב"ל בפיה"מ שם ר"פ מ"ש ותמה ע"ד ה"ה והתוס' י"ט והדמ"ו יע"ש ,

והראה ירא"ה דלק"ת דמ"ש רש"י טעם למנהג לקודם חצות זהו עצמו הוי הטעם גמי לאחר חצות דאז הוי הזמן יותר קצר והיא שעת עשיית הזמן המצות ההם וכן נראה מדברי הר"ן בה' שהבין בדברי רש"י שטעם שכתב רש"י הוא לפום גמרא דילן דלא הוזכר בו טעם הירוש' כמבואר מדברי הר"ן ושו"ר להרב פוסקים לדוד ז"ל שם שרצה ליישב קו' הרב"ל עליו אלא שלא הזכיר לדברי הר"ן ואכמ"ל , ומה שתי' הרב תוס' יו"ט ציין להרב פ"ח בא"ח רס"י תס"ח מ"ש בשם תוס' חולין דפ"ג ד"ה וכלברי כו' ובפ"ק דע"ז ד"ה ע"א ד"ה עי"ט כו' דאיכא טירדא דסוכה ולולב עכ"ז נ"ל לטירחא דפסח כו' ודוק , וכ"ש שענין מצות מצוה רבים ס"ל דקודם חצות אינו יכול לעשותה וכמ"ש הרב לח"מ שם כמו שיע"ש ועיין בס' מוצל מאש אשר בסוף ספר מוהרי"י קלכי ז"ל סימן ג' יע"ש ולהרב יד אהרן א"ח רס"י תס"ח ודוק , ולעט"ר מז"ה הגדול בס' הק"ל א"ח סימן פ"ח יע"ש

וממ"ש למה שנידל שם בתחילה שרש"י ז"ל יחיד שהרי בדבר וכ"פ נהדיא הרב אדמת קדש ח"א א"ח סימן יו"ד כמו שיע"ש , יש לתמוה עליהם הרב רע"ס ר"פ מקום שנהגו שם כתב לדברי רש"י יע"ש וגם הר"ן בה' שם נראה שדעתו נוטה גם לדברי רש"י כמו שיע"ש , וכן הרמב"ן בס' המלחמות שם מפיס הולך גם לפירש"י יע"ש , עוד ראיתי להרב ראש יוסף בא"ח ר"סי תס"ח שכתב דאדי העזרי ס"ל כטעמו של ר"שי יע"ש גם לדעת הכלבו נראה כדעת כל הני דבוותא לטעם איסור המלאכה הוי משום הקרב' הקרבן פסח כמו שיע"ש וכ"כ הרב אלבוש בא"ח ר"סי תס"ח יע"ש וכ"ש הרשב"ץ בס' י"ש במאמר חמץ דל"ב ע"ג והרב הלכה ברורה בא"ח סי' תס"ח סק"ב וכן הוא לדעת ר"ש משאנץ בסי' לפסחים ג"י הובאו דבריו בתשו' מוצל מאש אשר בסוף ס' מהר"י קלכי ר"סי ג' יע"ש

והנה הרא"ס בתוספותיו על הסמ"ג בפסחים הקשה דאפי' לדברי התוס' שכתבו דמש' מהירוש' דאיסורו, הוי מד"ת אם כן למה לא הביאו הירו' ראיה מקרא דששת ימים תעבוד כו' דמשמע טעי' להיתרא מוספת דגניך והניחו בקושיא יע"ש ועי' למהרש"ל בביאורו שם מה שעמל בזה ותי' יע"ש וכן ראיתי להרב משפט צדק ח"ג סי' י"ט דד"ן ע"א שהק' כן וכ"כ בס' צרור החיים דנ"ל ע"ב יע"ש וכן נראה מדברי הרב המגיה בס' אדמת קדש ח"א בא"ח סי' יו"ד ד"ג ע"ב יע"ש ובס' נחפה בכסף בתשו' א"ח סי' ז' ובתוספותיו על הסמ"ג בסוף הס' דקנ"ג יע"ש , וגם מורינו הרב ראש יוסף בא"ח ר"סי תס"ח הרגיש בזה כמו שיע"ש וראיתי להרב מהר"א אלפאנדארי בתשובת מוצל מאש אשר בסו' ס' מהר"י קלכי בתשו' סי' ג' שעמד גם הוא בקו' זאת יע"ש ותימה שלא הזכיר שקו' זאת הלא היא ברבת מהרא"ס ודעימיה וכמו כן יש להרגיש על מורינו הרב הגדול כמהרי"ס בס' הבהיר שרשי הים ח"א דק"ו ע"ד שהביא קו' זאת משם הרב מהרח"א יע"ש ולא זכר שר שהיא של כת הקודמים מהרא"ס ז"ל ודיקרן שמיכין עלוהי כמו שיע"ש ,

ולעד"ן לתרץ דמקרא דששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך ל"ק די"ל דנאמר קודם שהיו מצוין על הקרבנות ולא היה אז קרבנות תמידין ומ"ג למ"ש רז"ל שבת ודינין במרה איפקוד אם כן יתכן לומר שמה שהתירה תורה מלאכה בשאר ימות החול היינו בזמן שלא יש בו קרבן תמיד וכ"כ לאחר החרבן בזמן דליכא קרבנות וכמו כן י"ל למה שהקשו המפרשים הנ"ל דמדאסר מלאכת ימים טובים מכלל דבשאר ימים מותרים די"ל דמלבד דבס' בא כשאסר הכתוב מלאכה בימות הפסח ליכא קרבנות ועוד דכל זה יתכן לאסור גם בזמן שאין בה"מק קיים אבל קרא דכתיב ואספת דגניך דמיירי בזמן הבית דמלבד דהפרש' עצמה מוכחת כן דכתיב והיה אם שמוע תשמעו אל מצותי כו' וגם כתיב השמרו לכם כו' ואבדתם מהרה מעל הארץ הטובה אשר ה' נותן לכם הרי דקרא דואספת דגניך מיירי כשישראל שרויין על אדמתם ומסתמא כיון שישראל שרויין על אדמתם היינו בזמן הבית דאיכא קרבן התמיד וכן מוכח עוד מדברי הספרי ע"פ ולעבדו בכל לבבכם שדרשו בו אזהרה לכהנים שלא יהרהרו במחשבה אחרת בשעת הקרבן יע"ש לש"מ דמיירי בזמן הקרבת הקרבנות זה הפסוק דואספת דגניך ולכן שפיר מק' הירוש' דאם אתה אוסר להם המלאכה בזמן הקרבן מי יאסוף להם הדגן דאין לו' דפסוק זה מיירי שלא בשעת הקרבן בזמן הקרבן שהרי מוכח לאלית דבזמן הקרבת הקרבנות מיירי וכדהוכחנו וזה ברור ,

ושו"ר להרב נחפה בכסף ז"ל בתוס' על הסמ"ג והרא"ס בדקנ"ג ע"ב שבביאור מהרש"ל כתב שם המעתיק מ"אחר לקו' הרא"ס עמ"ש בברכות דל"ה ע"ב דר"ח בר פפא רמי כתיב ולקחתי דגני כו' וכתיב ואספת דגנך ל"ק כאן בזמן שישראל עושין רצונו כו' הרי דקרא דואספת דגנך מיירי כשעושין רצונו של מקום והוא בזמן שבהמ"ק וקרא דששת ימי' בזמן שאין בהמ"ק כו' יע"ש . הרי נראה שתי' קרוב למ"ש אלא דמה שדחה הרב נחפה בכסף מדברי התוס' שם נחי' ב' יע"ש ליע"ן דבכי מ"ש ל"ק דאפי' לדרש' רשב"י דמוקי לה לקרא דואספת דגניך כשאין ישר' עושין רש"מ עכ"ז לאו שאין עושין רש"מ לגמרי שהם רשעים שהרי קרא כתיב והיה אם שמוע תשמעו אל מצותי ומיירי בזמן שבהמ"ק כדמוכחי קראי ומדברי הספרי אלא שאינן עושין רצונו של מקום בשלימו' ועמ"ש התוס' ע"ה ת' בסו' ס' עקב בס' ד"ן ומ"ש מוהרש"א ושאר המפרשים כתבתי בזה בחי' על ברכות שם ע"ל התוס' בס"ד ואכמ"ל , וראיתי להרב משפט צדק שם ח"ג סי' י"ט שהק' להירוש' למאסרה תור' מלאכה ביו"ט ש"מ דבשאר ימים שרי ואם התורה אסר לאחר החרבן א"כ למה שכתבו התוס' שהוא נאסר מכח זמן הקרבת הקרבנות כו' יע"ש

ולעד"ן דל"ק דזה שנאסר ע"פ במלאכה מכח הקרבת הקרבן בזמן שבהמ"ק אינו אלא משום דבר שנאסר במנין שצריך מנין אחר להתירו ודבר זו אינו מד"ת כי אם מדרבנן וכמ"ש הרב נחפה בכסף בתשו' שם הא"ח סי' ז' ומורינו הרב קול יעקב בליקוטין דז"ן ע"ב , ועוד נראה לו' דמלבד דאיסור מלאכה בי"ט שאסרה תורה אינו כמו איסור מלאכה בע"פ

בערב"פ מחמת איסור הקרבת הקרבנו׳ שהרי עכ"ז דאיכ׳ קרבן בערב"פ הותרו כמה מלאכות משא"כ בי"ט שלא הותר כ"א אוכל נפש בלבד ואפי׳ בח"ה דהותרו קצת מלאכות ובדבר האבד יותר מיו"ט עכ"ז בערב"פ לא נאסרו כמה מלאכו׳ למו׳ח"ה וקיל מח"ה כמ"ש הרמב"ם בה׳ יו"ט פ"ח הח"י ועיין שם בפי׳ ה"ה. ועמ"ש הסמ"ג בלאוין ע"ה ובפי׳ הרא"ש שם ומ"ב נחפה בכסף דקנ"ג ע"ד והרב אדרת אליהו ד"ו ע"ב יע"ש, ואף אם יהיה שוה ערב"פ ליו"ט ה"ה לא נמצא מפורש להדיא בפסוק איסור מלאכה בח"ה כ"א בי"ט והרי איסור מלאכה ביו"ט אינו שוה לאיסור מלאכה ביום הקרבן והוא ברור

ועוד ראיתי להמ"ץ שם שתמה מדמצינו בר"ח דאיכא מוספים ולמה לא נאסרו כו׳ יע"ש

וכבר עמד בזה הרא"ש שם והריץ יתיב. דבקרבנו׳ צבור כיון שהותרו לפ׳ בהם יע"ש ועמ"ש הרב מא"בר בא"ח סי׳ ז"ת ולהרב ערוך השלחן שם ומ"ש בס׳ יוסף אומץ סי׳ כ׳ די"ט ע"א יע"ש ודוק עוד ראיתי להרב מ"ק שם שכתב וז"ל ועוד דאחר דלפי הירוש׳ דהאמר נפק"ל מואספת א"כ בערב"פ מהאות ולמעלה למה יהא מותר אפי׳ לתקן מניו ולכתוב ספריו כדקי"ל וכי גרע אינהו ממלאכת האסיף שעושה לצרכיו דאסירא כפי ראית הירוש׳פו׳ יע"ש ואחר המ"ר לא ידעתי מאי ק"ל שהרי מלאכת אסיפה היא מלאכת כוללת לכל עבוד׳ בשדה שהם מלאכות גמורות וכבדות ולימים הרבה וכן הוא להדיא בש"ס דברכות דל"ה ע"ב עפ"ז דכתיב ואספת דגניך וכי אפשר אדם חורש בשעת חרישה וזורע בשעת זריעה וקוצר בשעת קצירה ודש בשעת דישה וזורה בשעת הרוח כו׳ הרי דאיכא כמה מלאכות גדולות והנה הנם אבות ומלאכות כמה תולדות כדי לקיים ואספת דגניך וא"כ ודאי דהני מלאכות שהם גדולות הוא שנאסרו אבל מלאכות שאינן כ"כ גדולו׳ הותרו ואדרבא מזה הירוש׳ הוא סמך להפוסקים שהתירו מלאכות שאינן גמורות כמ"ש הטור בא"ח סי" תס"ח בשם אבי העזרי ופסקו מרן שם בש"ע ס"ב יע"ש גמה"ט גופיה שלא נאסר בירו׳ מלאכה בערב"פ משום קרבן כי אם מלאכה גמורה דומיא קרא דכתיב ואספת דגני׳ למייתי שם בירוש׳

ואדרבה אימא איכא למימר כדי להרץ קושייתו שהיא קו׳ הרא"ש על הירוש׳

דלא מייתי מששת ימים העבוד שהיה מקום לו׳ שפי׳ זה מיירי במלאכות קלות משא"כ בקרא דואספת דגניך שהיא במלאכות כבדות וגמורות וגדולות וכן בקלש הזיהיה למורינו הרב הגדול כמהרי"פ שכ׳ שהי׳ כן להדיא וכ"כ הרב מהר"א ישראל בס׳הטהור הנד׳מהלש אדרת אליהו בחי׳ על תוס׳ הרא"ש והסמ"ג ד"ו ע"ב יע"ש וזה ק"ל ע"ד הרב ברכר החיים בה׳ יו"ט פ"ח הי"ח שהביא דברי הרמ"ץ בכ"י ועמד ע"ד יע"ש ולא ידעתי איך לא הרגיש בכל זה

ואולם כשאני לעצמי מלבד מה שהק׳ע"ד הרבנים הללו שני המאורו׳הגדולים שלא זכרו כלל מחשו׳הרב מ"ק זאת ועוד דאין הי׳עולה יפה במשמעות הכתוב דקאמר ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתיך דתיכל מלאכתיך מורה על כל מלאכות שבעולם ועוד כתיב ברישא דקרא ששת ימים תעבוד ול׳ עבודה שהמ׳ האמורה בקרא אבל מלאכה מורה משמעותה על עבו׳ בשדה וכמו שכן הראה אותי פרי בטני בני ידידי יצחק הי"ו דברי הרמב"ן ז"ל ע"הת בס׳ יתרו עכ"ז אפירש וז"ל

ששת ימים תעבוד ענין עבודה היא מלאכה שאינה להנאת הגוף כאוכל נפש וכיוצא בענין שנאמר וכל עבודה בשדה כי העבוד את האדמה כו׳ ועשית הוא לצורך גופך ולהנאתך כענין שנאמר את אשר תאפו אפו כו׳ יע"ש הרי לך בפי׳ דגם בע׳ זה דששת ימים תעבוד נכללו כל מלאכות הכבדות הנעשות בעבודת קרקע

וראיתי למורינו הרב הגדול כמהר"י איסקאפה בספרו ראש יוסף א"ח ר"סי תס"ח

שכתב טעם לאסור המלאכה במקריב היחיד קרבנו לא בקרבן צבור משום דבצבור הם מעכלים בקרבן בב"המ העומדים שם משא"כ בקרבן יחיד. שהוא מעכל בפנאתו והירוש׳ שהביא מקרא דואספת דגניך יש לחוש שהוא ע"י גוים יע"כ ולעד"ן דיש להשיב שהרי קרוב לזה קאמר בירוש׳ משום כ"ד משמרות שתקנו וממילא איכא להנים בעבודתם והי"ל להרב להזכיר מזה ועוד קשה דמ"ש ואספת דגניך הוא ע"י גוים מלבד כי פשט הכתו׳ אינו מורה כן זאת ועוד שמבואר בסוגיא דברכות הנ"ל דבין לר"י בין לרשב"י קרא דואספת דגניך מיירי ע"י עצמו ולא ע"י אחר ועמ"ש הרב אדרת אליהו שם ד"ו ע"א יע"ש

וראיתי להרב אדמת קדש ח"א א"ח סי׳ סהק׳ בשם כמהרי"ף על סוג׳ דברכות הנ"ל

דקאמר ת"ר ואספת דגניך מה"ל כו׳ דלפי הירושלמי הנז׳ דקרא דואספת דגניך בא להתיר לכל ישראל שיעשה מלאכה ולא לאסור אותם משום קרבנות תמידין א"כ מאי מק׳ מה"ל ואספת דגניך שהרי הצריך להתיר מלאכה כדברי הירוש׳ יע"ש, ולעד"ן לתרץ דאפי׳ למה שביארנו לעיל דהאי קרא דואספת דגניך מיירי בזמן שבה"מק קיים עכ"ז הו"ל להפוכה התורה לגלות הבר זה במקום אחר ולמה נלי רחמנא אחר זה דוקא במקום ברכה דואספת דגניך לזה משני לפי שנאמר לא ימוש ס׳ התורה הזה כו׳ ולדעת ר"י הוא דהנהג בהם מנהג דרך ארץ ואכי׳ לרשב"י למיירי כשאינו עושין רצונו של מקום עכ"ע לאו דאינן עושין לגמרי כיון דעכ"פ בהכשמוע משמעו מיירי וקרא בברכה קמיירי ובני ידי"ן יצחק הי"ו הי׳ שהירוש׳ מיירי על אוקמתא דמקשי הנא לבריית׳ על מקרא דואספת דגניך הוא ועל אוקמתא זאת שמוקי דוקא מתיר קרא בהדיא מעשה מלאכה בימות החול מכא מה. שמקשה נכה מר ת"ל ואספת דגניך ומשני משום דכתיב לא ימוש ס׳ התורה כו׳ יכול דברים ככתבן ת"ל ואספת דגניך הנהג בהם מנהג ד"א לדברי ר"י על סמך זה דקרא מתיר מלאכה וליכא משו׳ ביטול תורה סמך ירוש׳ לומר מי יאסוף להם את הדגן אם נאסרים משום קרבן ואכי׳ לרשב"י דאמר דברים ככתבן מוקי לקרא שיש התר למלאכה ואפי׳ בזמן הקרבת הקרבנות כדהוכחנו לעיל ועכ"ז כשאינן עושים רש"מ מלאכתן נעשית על ידי עצמן וח"ל ועמ"ש בס׳ אדמת קדש שם ובתשו׳ בית יעקב סי׳ קנ"ב ובתשו׳ נחפה בכסף הא"ח סי׳ ז׳ ובהוספותיו על הסמ"ג בסוף הס׳ דקנ"ג יע"ש ודוק

ולענין אם איסו׳מלאכה בערב"פ.שהוא מטעם הקרבת הקרבן אי הוי מד"ת או מדר׳

לדעת התוס׳ שם והרא"ש כלל נ"ה סי׳ יו"ד הוי מד"ת ולדעת הר"ן בה׳ שם והרשב"ץ בס׳ יבין שמועה בקונ׳ מאמר החמץ דל"ב ע"ד ועיין להרמב"ם בה׳ יו"ט פ"ח הח"י דאיסורו מד"ס ובה׳ כלי המקדש פ"ו ה"ט ויו"ד דח"י

דהוי מנהג יעו"ש הרמ"ל שם ועיין להרד"א ע"ד הקוס' שכתבו ומ"מ אינה דהלז דייתא אפייו כברי דלוקא מירוש' הוא דמשמע כן ולא מתלמודין , וישב דלא מתלמודא דילן ליכא סתירה יעו"ש , והרב פר"ח בא"ח הס' תס"ה הביא דאיה מתלמו' דילן דהוי מדרבנן ובפי' עמלו ע"ד הרב י"א שם והרב קול יעקב בליקו' דו"ן ע"ב יעו"ש , ועמ"ש הרב לח"ש בפי"הת שם פר"ע מקיה שנהגו ובת זו' נתנה בבקע איוי ובס' שני אליהו בקונט' ליעא דיארול מני מ"ש אות כ"ג ובס' כא"ז שם ולעו"ד מו"ה הגדול שם בחא"ח סי' פ"ח יע"ש , ועיין בס' מועדי ה' להרב מוהר"ין ז"ל שם ובביאור מהרש"ל שם בסו' הס' ודוק

ומ"מ לענין"ל בלבי הבוה"ל את בכול אמרו רז"ל להוי כמקריב קרבן כא"ש במדרש מ"ט סי' ק"ג והובא בפר"א פכ"ט וז"ל ובשלל יצחק בן שמנה ימים הגיעו למילה זכו ויומל אברהם את יצחק בנו כו שנה' ימים וזבחיו למזבח ע"ג המזבח ועשה משתה ושמחה מכאן אמרו חכמים חייב אדם לעשות משתה ושמחה בזמן היום שזוכה את בנו למול יעו"ש

והנה דקדקו חז"ל לומר למזבח ע"ג המזבח דע"י המילה איכא תרתי לטיבותא שהוא כקרבן מנחה ושהוא בונה מזבח ומקריב קרבנו ע"ג המזבח והענין מובן עם מ"ש כבר"ר מ"ש פי"ח סימן ד' ע"פ וירא אליו ה' ר' יצחק פתח מזבח אדמה תעשה לי אמ"ר יצחק מה אם זה שבנה מזבח לשמים הריני נגלה עליו ומברכו אברהם שמל את עצמו לשמי עאכ"ו רבי לוי פתח ושור ואיל לזבוח לפני ה' אמר מה אם זה שהקריב שור ואיל לשמי הריני נגלה ומברכו אברהם שמל לשמי עאכ"ו יעו"ש , והנראה שר"י מדמה המילה למזבח ור"ל מדמה לקרבנות וכמבואר שם מדברי מהרש"י והרב נזה"ק ז"ל יעו"ש הרי דפליגי ר"י עם ר"ל דמר מדמה המילה למזבח ומר מדמי לקרבן ולזה בא המאמר כש"ט ופר"א לומר דתרווייהו איתנהו במילת הקרבת קרבן מנחה וע"ג המזבח שבונה ג"כ המזבח יעו"ש , וכן אמרו בילקוט ס' לך לך ע"פ אני אל שדי וז"ל מכאן אתה למד שכל מי שהוא מקריב את בנו למילה כאלו כ"ג מקריב מנחתו ונסכו ע"ג המזבח מכאן אמרו שחייב אדם לעשות משתה ושמחה באותו יום פו' יעו"ש

ונראה שלקדקו חז"ל לומר אחר שביארו דהוי כמקריב קרבן ע"ג המזבח שחייב לעשות משתה ושמחה באותו יום היינו להודיענו דין הירוש' הנזה לליון שהוא כמקריב קרבן א"כ כל היום ההוא הוא יו"ט שלו ויש לו לעשות משתה ושמחה וינס שיש לרחות דלאו לכל היום אמרו שיעשה משתה ושמחה מ"מ כיון דאתינן עלה דהוי המילה כקרבן א"כ דבר הלמד מענינו הוא דמה במקריב קרבן הוי יו"ט שלו ואסור במלאכה כמו כן הוא ביום המילה דהוי כקרבן וכו מתבאר מדברי הזוה"ק ס' לך לך דצ"ו ע"א שאמרו וז"ל פתח ואמר מזבח אדמה תעשה לי וזבחת עליו את עולותיך ואת שלמיך כו' תנא כל מאן דקריב בריה לקרבנא דא כאלו הקריב כל קרבנין דעלמ' לקמיה דקב"ה וכאלו בני מדבחא שלימתא קמיה בג"כ בעי לסדרא כו' ואיתחשיב קמיה כאלו אדכח עליה עלאין קרבנין עאנא ותורי וניחא יתיר מכולהו כו' וכו' חולקיה למאן דקריב הלי קרבנא בחדותא ברעותא קמיה דקב"ה ובעי למחדי בהאי חולקא כל ההוא יומא דכתיב וישמחו כל חוסי בך לעולם ירננו ותסך עלימו ויעלצו בך אוהבי שמך עכ"ל

הנ"ז מבואר מדברי הזוה"ק דהמילה הוי לו כקרבנות ועולות שיש לו לשמחה כל היום יומא שיש דכל ההוא יומא צריך לעשותו יו"ט והיינו משום דהוי כהקרבת הקרבנות , וכ"נ מדברי הטור בי"ד בה' מילה סי' רס"ה שכתב וז"ל וכתב עוד מנהג שאבי הבן עומד על המוהל להודיענו שהוא שלוחו כדאמרי' לגבי קרבן וכי איפשר שיהיה קרבנו של אדם קרב והוא אינו עומד על גבו עכ"ל הרי מדבריו דקא מדמי ענין מילה לדין הקרבת קרבן ממש וכמו שכן נילף מיניה לאסור במלאכה לאבי הבן ביום המילה דהוי כהקרבת קרבן ויו"ט שלו הוא וכלברי הירוש'

ועוד נראה דזיה לזה מש"כ בתלמודא דילן בתענית דכ"ו ע"א במשנה בזב היה קרבן עצים לבני סנאה בן בנימין ואמרו שם בגמרא לעיל דכ"ב ע"א וז"ל ת"ש לא"ר אלעזר בר צדוק אני מבני בניו של סנאה בן בנימין ופעם אחת חל ט"ב להיות בשבת ודחינו אותו לאחר השבת והתענינו בו ולא השלמנוהו מפני שיו"ט שלנו היה ומייתי לה נמי בעירובין דמ"א ע"א והיא גופא בריתא שנויה בתנחו' תענית פ"ה יעו"ש וכמ"ש הרא"ש בר"פ מקום שנהגו והרב ש"הב שם והכי איתא נמי בירוש' בפ"ק דמגילה ובריש פ"ד דסקלים ובפ' בתרא דתענית ה"ל יעו"ש הרי דמוכח להרא"ש דחבי' כותי שלא היה בזמן ג"כ ולא היו מקריבין קרבן עצים עכ"ז היו נוהגים אותו היום יו"ט וכ"ש למקרי' כ"ש ביום המילה שהיא עצמו קרבנו והוא בו ביום שצריך לעשותו יו"ט ולא לעשות מלאכה

ועדיפא מינה מצאתי להגהות בד"מ סי' תקנ"ט שכתב וז"ל מעשה שחל ט"ב בשבת ונדחה עד מחרתו והיה רבי' יעקב בעל ברית והתפלל מנחה בעוד היום גדול ורחץ ולא השלים תעניתו לפי שיו"ט שלו היה ורלי' מהא דתני' אמר ר"א בר צדוק אני הייתי מבני סנאה בן בנימין וחל ט"ב בשבת ודחינו לאחר השבת והתענינו בו ולא השלמנוהו מפני שיו"ט שלנו היה יעו"ש , וכ"כ הג"מי והמרדכי סוף תעניות כמ"ש מרן בב"י שם יעו"ש ועיין עוד למרן בש"ע סי' תקנ"ט בשם תשו' מהרי"ל שהתיר לבעל ברית שהוא אבל לאכול וללבוש בגדי שבת כי יו"ט שלו הוא ובשם ס' הפרנס כתב שם להתיר כרבי' יעו"ש ועמ"ש הרב פרי האדמה ח"ג דס"ז ולהרב' חיי' סי' קל"א ומ"ש עט"ר מו"ה הדול בחקל"ל ח"ג ליו"ל סי' ק"ן יעו"ש , ואם כן כיון שזכינו לזה אשילי רברבי שאמרו מבואר דרבא"ן שהיה עושה יו"ט משום קרבן העצים אף שהיה זכר למקדש ולמד מזה רבי' יעקב ולעיניהם ליום המילה שלא להשלים התענית מטעם שאסור להתענות כ"ש וק"ו שיש לנו לאסור גם המלאכה ביום המילה כיון שמקום שאנו למדין איסור התענית משם נלמד לענין המלאכה ואדרבה במלאכה איכא טעמא רבא דליכא שום דחוי לגזרת חכמים משא"כ בתענית דהא מיהא הוא דוחה גזירת חכמים ומנהג איסור כל ישראל שכלם חייבים בתענית וכ"ש בהצטרף עם רז"ל דגבי המילה גופא הו"ל כקרבן וכאמור דודאי דיש לנו לאסור מלאכה ביום המילה וכאמור ועמ"ש הרב פר"ח בא"ח סי' תק"ן במנהגי איסור ס"ק י"ד יעו"ש ודוק

אלא שאני מתמיה על הפוסקי' שלא זכרו בשום ספר דבר זה שאבי הבן יהיה אסור במלאכה ביום המילה ונראה לומר דמקום הניחו לנו ואין מקום לומר אלו הוה שמיע להו להפוסקים לא הוו שתקי דהא"בד ליש לומר כמה חלוקים בזה ואת

ועי"ל דכאן שאנחנו מביאים ראיות ברורות בשו"ת ה"נ כר כדי ללמד מתנו שהם מדברי רז"ל והפוס' ואותו הראיות כבר באו ועלו בספרי הפוס' ולא שייך לומר בזה אלו הוה שמיע להו לא הוו פסקי. וכמ"ש הרב מוכל מאש אשר בסו"ס אש דת סי' ז"ן דל"ב ע"ד. ועמ"ש בזה לעיל סי' מ"ע ובק"ב כללי הפוסקים בס"ד ואכמ"ל.

ושוב אחר כמה ימים ושנים שכתבתי זה כה הראני בני הגדול החכם השלם והכולל אברהם חיים נר"ו שהרב מאמר מרדכי בא"ח סימן רס"ח דעתו נוטה לאסור במלאכה ביום המילה מטעם הירוש' דביום הקרבן אסור במלאכה יע"ש והוא תנא דמסייע לן ותמה ע"ל הרב עושה שלום מער' בי"ת דף י"י ע"א שכתב להפך מזה יע"ש את"ד נר"ו. וכשאני לעצמי תמהני עוד ע"ד הרב עושה שלום דבמקו' שצמד להלך וכתב וז"ל הן אמת דהטור כתב סי' תקנ"ט דיו"ט שלו הוא אמנם הוא יו"ט קל"ש דהא מותר בעשיית מלאכה לאחר שמל את התינוק כו' יע"ש שהרי ממקום שבא מדברי הטור סי' תקנ"ט משם מבואר לאסור גם כן בעשית מלאכה כיון שהטור ז"ל הביא ראיה מראב"ן ז"ל שהיו מקריבין קרבן עצים והיו עושים יו"ט ואותו יו"ט הוא לאסור במלאכה ג"כ כמבואר בירו' ומהיכן כשיט"ל דיו"ט של מילה קל"ש מאחר דמינו ובזוה"ק שעשו המילה כהקרבת קרבנות והדין הוא לעשות יו"ט ולאסור במלאכה ביום הקרבת הקרבן כמ"ש ואדרבא מינו בחתן דליכא איסורא במלאכה כ"א שפסקו שלא לעשות מלאכה כדי שיהיה שמח כו' כמו שדקדק הרב מהרית"ץ מדברי הרמב"ם ואף למה שסיים שם מדברי הר"ן דנראה דאסיר יע"ש עכ"ז אינו איסור חמור כמו גבי מילה דאיכא טעמא דקרבן וגם לת"ש בזוה"ק דמחלי כל ההוא יומא וא"כ יש לאסור גם מצד זה כדי לשמוח כמו שמינו איסור בחתן כדי לשמח לכלתו ונוסף גם הוא על טעם הקרבת הקרבן ולכי מ"ש הרב הגדו' חיד"א ז"ל בס' ביורי ברכה בא"הע רס"א ס"י דאפילו במלאכה קלה יש להסור כדי שלא יהיה טרוד ויתבטל מלשמוח לכלתו וה"נ יש לאסור גם ביום המילה וכאמור

ואף שראיתי להזרע אמת חיו"ד ח"א סי' קנ"א שמס' מדבריו דיום המילה הוא יו"ט שלו הוא מדרבנן וכמ"ש התוס' ז"ל בשבת דק"ל ע"א ד"ה שם אנכי כו' גבי מ"ש עדיין עושין אותו בשמחה כגון מילה דכתיב שש אנכי על אמרתיך וכמ"ש בזה"א ויעש אברהם משתה גדול ביום הגמל את יצחק ה"ג מ"ל כו' יע"ש, מ"מ חיוב מדרבנן איכא ומדרבנן הוא יו"ט שלו וכמו כן יהיה אסור במלאכה מטעמא דכתיבנא.

איברא שראיתי לעט"ר מו"ה הגדול שם בחק"ל ח"ג ליו"ד סי' ק"ן שאחר שהביא לדברי הז"א והתוס' אלו כתב דליכא חיוב אפי' מדרבנן כ"א משום מנהג וכמ"ש הרב אבודרהם יע"ש, והאמת שכ"ן ג"כ מדברי הרב אבן ירחי ז"ל בס' המנהיג סי' קכ"ט אלא דקשה על זה מדברי הפר"א פכ"ט דקא' להדיא מכאן אמרו חכמים חייב אדם לעשות משתה ושמחה באותו היום שזכה למול את בנו וכמו שנרגש בזה עט"ר מו"ה ז"ל שם ומכח זה הכריע דלא קי"ל הכי והביא עוד ראיה שם מדברי רז"ל במדר' תלים שהביאו הרב מנורת המאור דכ"ד ע"א שאמרו וז"ל ואני אמיל איחל והוספתי על כל תהלתיך אמ"ר שב"י בא וראה שאין חביב לאדם יותר מבניו וכדי לעשות רצון בוראו רואה בנו שנשפך ממנו דם מילה ומקבלו עליו בשמחה

אמד"ה ולא עוד אלא שמוציא הוצאות ועושה אותו היום יום שמחה מה שלא נצטוה כו' ע"ש

ועדין לו"ד בדיון חיובו הוי מדרבנן ומ"ש במד' מה שלא נצטוה היינו מה שלא נצטוה בפי' בתור' כמו חיוב וצווי מצות מילה ומ"מ אפי' לדברי עט"ר מו"ה ז"ל היינו דאין כח בי"ט של מילה לדחות אבילות מדרבנן שחיוב אבילות מדרבנן הוי חיוב ברור לכ"ע והחיוב י"ט של מילה לא הוי חיוב ברור שהרי אינו אלא מטעמא מנהג ואפלמי שאומר מצד חיוב אינו ברור ומילי פלוגתא לא נפיק והוי הדבר ס' אי חייב מדרבנן חיוב גמור אי הוי מטעמא מנהג ועיין במדרש תנחומא ס' תצוה ומ"ש הרב זרע אמת ח"א חיו"ד סי' קמ"ה ומ"ש עט"ר מו"ה הגדול ז"ל שם דקצ"ו ע"ב ואין ס' זרע אמת בידי לראות הדברי' בשו' ועמ"ש עוד בתשו' לחיו"ד בדין אי סעודת ברית מילה הוי מצוה ודין אם יש לו סעודה והליכה לברית ותחנה איזה עדי' יע"ש מ"ש בס"ד אין כאן מקום להאריך וא"כ כל כה"ג ואין ס' זה מוציא מידי ודאי חיוב אבילו' גמור מדרבנן אבל כל דליכא שום דבר חיוב לדחות כנגדו גם עט"ר מו"ה ז"ל יודה דמשום לצאת י"א מד נפר"א והמדרש ש"ט שאמרו דיש חיוב וגם למאמרי רז"ל והזוה"ק ושאר הפוס' שכתבו דהוי המילה כמו קרבן יש לחוש שלא לעשות מלאכה ג"כ כפי כל מה שנתבאר מדברי הש"ס והירו' והפוס' וכדברי הרב מאמר מרדכי שכתב כן להדיא שם בסי' רס"ח וז"ל שאחר שהביא דברי הירו' שהאחיל המביא קרבן ביום קרבנו אסור במלאכה כתב וז"ל מכאן נראה סמך למה שנהגו העולם שלא לעשות מלאכה כל שהם בעלי ברית דהיינו המוהל וסנדק ואבי הבן שהרי הם כמקריבים קרבן כמבואר בי"ל אע"פ שיש להוות כבר אמרו בהרבה מקומות שיו"ט שלהם הוא הלכך אין לשנות עכ"ל

הנה מ"ש ראיה מדברי הטור ביו"ד ממ"ש דהוי כדין העומד ע"ג הקרבן שעומד אבי הבן ע"ג המוהל כו' ולזה כתב יש לדחות מ"מ כבר מצינו בדברי רז"ל שאמרו בהדיא דהמילה עצמה הוי כמקריב קרבן ממש ע"ג המזבח ועדיפא מינה כמש"ל אלא דלגבי המוהל והסנדק לא נבירא לי דהרי לאו קרבן דידהו הוי כ"א כמקריבים והכהן המקריב ולא מצינו בכהן גופיה המקריב קרבן לאיזה יחיד שהוא יו"ט שלו ושיהיה נאסר במלאכה ובלא"ה כבר ביארנו לעיל שזהו מחלוקת בפוס' אי גרסינן בעל ברית או בעלי ברית כי כן באה דנ"ל נראה לע"ל דמסיים לאסור משום יו"ט ומקריב קרבן דוקא לאבי הבן אבל לסנדק ולמוהל לא נאסר להם המלאכה וכן עמא דבר שאבי הבן לבד הוא לובש בגדי שבת ויו"ט ועושה אותו יו"ט שלו ואינו יוצא לשוק ואינו עוס' במלאכ' אבל המוהל והסנדק בעירינו זאת לא שמענו ולא ראינו מי שנהג איסור במלאכה וגם אינם לובשים שום בגדי שבת ויו"ט. כלל ועיין ג"כ להרב מעם לועז ס' לך לך שכתב וז"ל וצריך להרחיק מלבו דאגה ועצבות ומחשבה ביום השבת יע"ש והנראה דאם במחשבה צריך ליזהר ביום השבת כ"ש ממעשה מלאכה ואפי' דקי"ל אפי' בשבת דהרהור מותר אפש"ל דר"ל שלא יהרהר בטרדותיו כדי שיהיה שמח וטוב לב

אמנם שמעתי באומרים לי ומצו בה משתגה לגברא רבה הרב כמוהר"ר אליקים גאטיניו ז"ל בעל ס' חו"ר ויצחק ירנן ואגורה באהליך שפעם אחד הזיר לאבי הבן דהיה בעל ברית שאמר ששים

שטיים הסעודה שיחליף שמלותיו ויצא הלב לכעולו ולעבודתו עלי ערב זח״ל וכשאני לעצמי הוי מילתא צריכה רבה כמי מה שכתבנו נראה דיש טעם נכון לאסור במלאכה ביום המילה כיון דהוי כמקריב קרבן ולפי הנראה בעירינו וזה דמי שהוא גבר בגוברין אפי׳ שאינו ת״ח ומכ״ש הת״ח נוהגים שאינם עושין שום מלאכה ביום המילה כלל ואינן יוצאין לשוק כי עושין אותו היום יו״ט ברס מלבד העם שהם עניים ובעלי מלאכה נראה דיש מהם מקילין ואני אומר אחרי שראינו שהמילה כקרבן ומצינו כי ביום הקרבן אסור במלאכה אם כן יש לנו להסור ולהחזיק בדבר וכיון דמטעם קרבן אתינן עלה נראה דאין חילוק בין מלאכה לכהורה ולמצוה ומתקבתנות דמדברי מרן החב״י בשכנ״הג בא״ח סי׳ תרנ״ו הג״הט אות ה׳ שכתב וז״ל ואפי׳ שהמנהג הוא בער״פ אחר חצות שלא לעשות בפרקמטיא התם שאני שאחר חצות אסור במלאכה מטעם הקרבת הקרבן יע״ש וכן נר׳ דעת הרב נ״ל בא״ח סי׳ רת״ג שנסתפק אי סחורה אסורה בער״פ קודם חצות במקום שנהגו לעשות מלאכה וכתב דמותר מדלא פירשו הפוס׳ כמ״ש ובפרט לפי מ״ש הרב שכנ״הג דפועל שאין לו מה יאכל כו׳ ומה שלא ביארוהו הפוס׳ כמ״ש ובפרט לפי מ״ש הוא משום דמכ״ש לח״ה נפקא כו׳ וא״ל אין לומר שמה שלא פירשו הפוס׳ שסחורה בער״פ דסמכו על מ״ש בח״ה דהא לא ילפינן ער״פ מח״ה אלא ע״כ נראה דסחורה בער״פ שרי על״ל כנר׳ מדבריו שרוצה להתיר מדינא סחורה בער״פ אפי׳ אחר חצות ואם לכתו כן אחרי המח״ד הדבר קשה למלבל שכבר ביאר הרב שכנ״הג לאסור להדיא פרקמטיא ואיך כתב דלא פירשו הפוס׳ איסור פרקמטיא ובכלל בא לסוכית מדברי השיירי כנ״הג ממ״ש בח״ה גבי פועל ולא זכר שהרב שכנ״הג בעצמו קא אסר פרקמטיא בח״ה כמ״ש בסי׳ תרנ״ח וי״ל ועיין להרב ברכ״י בא״ח סי׳ תס״ח אות ג׳ ודוק׳ •

ואין לומר דאף לנימא למשום דיום המילה הוי כהקרבת קרבן ואסור במלאכה זהו דוקא עד זמן המילה ולאחר המילה יהיה מותר שהרי כבר ביארנו מהירוש׳ דכל היום אסור אף שיהיה הקרבן קרב בשחרית ואף לתי׳ מהרש״ל דכתב דבקרבן התמיד היה מותר אחר ד׳ שעות שכבר עבר זמן קרבן תמיד של שחר קודם זמן תמיד של בין הערבים כמ״ש בהגהו׳ של הסמ״ג שם ע״ש אשר לדברי מהרש״ל נשלמו מהר׳ צרור החיים שם כו׳ וא״כ הו״ל זמן קרבן תמיד של בין הערבים כדין ק״פ שזמנו הוי אחר חצות ומאותו זמן ואילך הרי הוא נאס׳ במלאכ׳ ולא קודם וכמ״ש שם בירו׳ ברם בתמי׳ של שחר שזמנו מתחיל מתחיל׳ היום ולכך נאסר במלאכה א״כ אנחנו מתירין לאחר ד׳ שעות דעבר זמנו א״כ במיל׳ היה אפש״ל דכיון שמלו בבקר ועשה מצותו כבר נשלם המצוה אבל לא נהירא כלל לו׳ כן דהתם בקרבנות תמידין איכא זמן מיוחד והפסק זמן לכל אחד ואחד ונעבר זמנו וכמו כן קודם זמנו פסול ואתא את ופסקיה משא״כ מילה דקי״ל כל היום כשר למילה דודאי דכל היום אסור במלאכה אף כשנעשה המילה בשחרית והראיה דקרבן עצים ושאר קרבנות יחיד הגם כי היו מקריבים אותם בבקר ואפ״ה היו אסורים כל היום אלא ה״ט דכיון דכל היום הוי זמן מצותו אפי׳ שגמר מצותו והקריב קרבנו בבקר עפ״ז כל היום נאס׳ במלאכה דיו״ט שלו הוא ובאסור ולת״מ הפוסקים ז״ל שם

וזאת תורת העולה דלכי כל מה שביארנו מיל׳ בטעמא דהוי יום המילה כהקרבת קרבן ע״ג המזבח דלפי זה יש לאסור לאבי הבן בעל הברית במלאכה כל אותו היום ומה גם לדברי הזו״הק דק אמר ולמחרי כל ההוא יומא דכיון דאיכא חיוב שמחה כל היום יש לאסור במלאכה ולא מטריל מחשבתו כמ״שהפוס׳ גבי חתן ולפ״ז יש לאסור כל מלאכ׳ אפי׳ קלה ומשא ומתן וכמ״ש כל הפוסקים גבי חתן ברס אם יש לו שותף ומסרת שעוסק בשבילו אין לאסור כיון שעיקר הביטול הוא כדי שלא יהיה טרוד או כמ״ש בירוש׳ או מטעם כדי לשמוח כמצא דביטולו הוא משום יו״ט שלו ושמחה וכל שאחרים עוסקים בשבילו וכ״ש אם הוא עסק מלאכה שמרוויחים להרבה היא שמחה לו ויכולים האחרים לעשות בשבילו ואפי׳ אם בניו וסומכים על שלהנו ול״ד למ״ש ביו״ד סי׳ ש״ף דאסור כה״ג באבל דהתם שאני דאסור בשמחה והחמירו אפי׳ בדבר האבל דמותר בח״ה משא״כ ביום המילה כשעוסקין לו מלאכה ומרויח הרי הוא שמח יותר דודאי למותר גמור ועיקר זה שאנחנו באים לאסור במלאכה הוא מידוש שחידשנו בו ואין בו אלא חידושו לאסור המלאכה הוא דוקא ולא שותפו ולא שלוחו ולא בניו ובני ביתו אפי׳ סמוכים על שלחנו וכן נראה דאבי הבן שהוא בעל ברית והוא אינו עושה מלאכה ולא משא ומתן באותו יום שאינו נאסר אלא הוא בעצמו דוקא ולא אחרים ואלו אף שהם שותפים ושלוחים ומשרתים שלו ואפי׳ בניו הסמוכים על שלחנו אף שכל הריוח שלו הוא והוא פשוט וברור כן נר׳

לע״ל הצעיר
חיים פלאג׳י ס״ט

סחיים מדבר הנה נא ערכתי משפט להביא שתי תשובות בדבר שהם להלכה ולמעשה בקצירת האומר אשר לבר בקלמו עט״ר הרב אדוני אבי זצוק״ל ויען שאני נגררתי אחריו להשיב אמרים בימי חורפי מקדמוני במגילת ספר כתוב עלי וזכור אזכרנו כי לזכר עולם יהיה צדיק זצ״ל

סימן ס״ג תמוז תש׳ מבע״ר טוב׳

שאלה בדידי הוה עובדא בבני בכורי שקלתא בכל לשמונים יום לטבילתה ושאלנו את המילדת ואמר לנו שלא היה בו באותו כל שום ריקום כלל ונסתפקתי אי חייב את הבן הבא אחריו בכליון אי לא

תשובה הנה ראיתי להרב מהרי״קו ז״ל שורש קמ״ג והביא דבריו מור״ם בס׳ המפה ביו״ד סי׳ ש״ה וז״ל וכל זמן שאין אבריו מרוקמים אינו פוטר הבא אחריו עכ״ל. ולפי דבריו חייב בפדיון ונלון הרב מהרי״קו היה לא׳ שבועות לטבילתה ואין הפרש בין ששים לשמונים כל שלא היה בו ריקום עכ״ל מור״ם אבל זמן שאין אבריו מרוקמים נראה דאין הפרש ודברי הרב מהרי״קו צריכים ישוב וכבר ראיתי להרב מהר״י קצבי בתשו׳ סימן ד׳ בענין נ״ד ישב דבריו וסו״ל העלה דחייב בפדיון ויברך את השם וגם ראיתי עוד בזקנותו מי קודם האב או הבן והעלה דפיון דלא פלאו חולא רמיא עליה דאב אלא על הבן והביא ראיה מדבריו הריב״ש ז״ל יע״ש ואחרי המח״ר מכבוד תורתו קשה שדבר זה במחלוקת הוא שנוי שהנה הרשב״א בח״ב סי׳ שכ״א כתב להפך דהאב קודם והביאו ג״כ מרן ב״י ביו״ד סי׳ ש״ה בב״ה יע״ש ולהיות שאין תנאי מספיק

לא הוזכר (ואח"כ עיין בכנה"ג י"ד מ"ה הגב"י אות י"ח) וזולת לעיקר הדין מה שיוצא מדבריהם הוא שהרב הנז' הביא משם הכתי גרושה יצ"א שחייבו ג"כ לברך יע"ש וכס' שער המים סי' ג' בכעין נ"ל הורה לחייב לברך והסכים עמו הרב נקפה בכסף זולת שראיתי שם שהביא משם הרב אליעזר נחום והרב דרכי נועם בחי"ל סיי"ג דלענין ברכה נסתפקו וכתבו דברכות אינן מעכבות ועכ"ז כסקו הרבנים הנז' דחייב לברך יע"ש, נמצא דלדברי הכל חייב בפדיון כמו שיע"ש. אמנם ראיתי בתשו' חלש לבי סי' ק"ה, והרב שבות יעקב ח"ג סי' פ"ג שכתבו דמדינא פטור והרוצה להחמיר יפדה בלא ברכה משום דקשיא להו דברי מהריק"ו יע"ש וכבר כתבתי שהרב מהר"י קצבי ז"ל תירץ יתיב לדברי מהריק"ו כמבואר בדבריו שם יע"ש

ולענין הלכה כיון דרבים ניתנו לקיימי' בחד סיעתא הלא המה הרב מהריק"ו ומור"ם והרב יוסף קצבי ורבני ברוסה והרב שער המים והרב יונה נבון ועל הכל מאריה דאתרין מרן החבי"ב ז"ל בסי' זה בהג"הט אות כ"ו שכסק מצין כיוצא בזה שחייב בפדיון ובברכה יע"ש, ונראה לומר דאין כאן משם ברכה לבטלה שהרי שפיר מצי אמר אשר קדשנו במצותיו וצונו כי כן ציונו בהדיא בתורה ואחרי רבים להטות וכעין זה ראיתי להרב"ל בתא"ח סי' של"ו יע"ש ועכ"ו לא מלאני לבי לעשות מעשה ושאלתי את כי בעלי הוראה ראשון לכל דבר שבקדושה הרב המובהק כמה"ר חיים מודעי נר"ו ושני בקדש מורי ורבי הרב המובהק כמה"ר יצחק מאיין נר"ו והסכימו גם המה לברך וכן עשיתי ולהיות שמשום לבי הודי והדרי, ופאר נזרי, מורי ורבי רב מ"מ הרב המובהק, המאיר כברק, כמה"ר יוסף הזן נר"ו, היה חולה בזמן הזה ולא היה יכול להעמיק לא גילה לנו דעתו אבל מ"מ דבר לדברים אלו שאם היה יכול להעמיק עכ"פ היה אומר שלא לברך וה"ל נר"ו ועיין להרדב"ז הח' ח"א סימן רכ"ט דאם מחלוקת הפוסקים הוא בעיק' המצוה יכול לברך ברם אם המחלוקת הוי בעיקר הברכה אם יברך אם לאו ס' ברכות להקל יע"ש כי כן נראה לחייב בפדיון ולברך עליו

נא"ה,

יעקב פאלאג"י

סימן ס"ד

אמר הבן החבי"ף ס"ט הנה מ"ש עט"ר אדוני אבי נר"ו עליון למעלה בשם השו' מהריק"ו שורש קמ"ג דפסק להדיא דכל זמן שאין בנפל ההוא אבריו מרוקמים אינו פוטר הבא אחריו מן הפדיון דאדרבא יש להעמיד אשה בחזקה שלא נפטר רחמה עדיין וגם הנפל הזה בחזקה שלא נתרקמו אבריו עדיין דהא חזקה גמורה היא יע"ש אשר זוהי התשובה שהביאה רת"א בדרכי משה בי"ד סי' ש"ה סעיף י"ל ופסקו בהגה שם בש"ע סעי' כ"ג כמו שיע"ש וכן ראיתי להרב תלמידו בעל הלבוש שפסק כן וכ"כ הרב הכריתה שם ס"ק מ' וכן דעת מרן החבי"ב כמ"ש א"א הרא"ש נר"ו גם ראיתי להרב בני חיי בסימן זה בהג"הט אות ד' שהביא דברי הרב כנה"ג שפסק כתשו' מהריק"ו לחייב בפדיון ובברכה והנראה שגם לעי' הרב ב"ח לפסוק כן כמו שיע"ש וכן פסק מורינו ורבינו מאריה דאתרין הרב מהר"ש הלוי ז"ל בספרו הבהיר לב שלמה בתשו' א"ח (ח"ל ח"ל) סי' כ"ך והרב גור אריה הלוי ז"ל בנימוקיו לי"ד סי' זה סק"ט ויו"ד יע"ש וכן פסק בפשיטות הרב באר עשק בתשו' סי' ג"ל יע"ש והנראה מדברי מהרי"קו והנמשכים אחריו שכסקו כדבריו שאם דחייב לפדות הוא בברכה ג"כ כיון שדברי מהריק"ו ברורים שכתב מטעם חזקה וכבר ידוע מאי דקי"ל דגדולה חזקה ולא אתי עליה משום ספק כדי לומר ס' ברכות להקל וכמ"ש הרב דרכי נועם שם בתשו' חי"ל סי"ג וכמו שכן מצינו נמי בשלמים וכן רבים מגדולי המורים הנ"ל אשר פסקו כדברי מהריק"ו וכתבו ג"כ בפירוש לפדות בברכה

ומה שנראה מדברי הרב דרכי נועם שם בסוף הסימן בענין הברכה שכתב דס' ברכות להקל וכ"כ הרב מהר"א נחום שהבאו לדבריו בס' שער המים סי' ג' כמ"ש א"א נר"ו נראה לי לומר כי לא כתבו הרבנים הללו לענין ברכה ופסקו דס' ברכות להקל כ"א בהיכא דיש ס' במחלוקת בשר שיש בו עצם אם הוא ולד או לא הלא"ה שהוא בלאו עצם בחתיכת בשר לכל מודים שחייב לפדות בברכה וכאשר מתבאר להדיא בדברי הרב ד"ן שם ד"ל ע"ג כמו שיע"ש וכ"ן מתשו' הרב שער המים שם יע"ש, וזה ק"ל ע"ד הרב ש"י שהבין בדברי הרב ד"ן שבנדון מהריק"ו ס"ל ליפדה בלא ברכה והרואה יראה דזה אינו וכמו כן ק"ל ע"ד הרב מנחה בלולה על י"ד סימן זה סק"ל שכ"כ ולית

גם מ"ש א"א הרא"ש נר"ו להרב מהר"ץ והרב ש"י הסיבו ע"ד הרב מהריק"ו ולבסוף העלו שאם ירצו להחמיר כדברי מהריק"ו לא יברך יע"ש, הנה אמת נכון הדבר שכ"כ בהדיא הרב מהר"ץ ז"ל שם בהך תשו' אמנם הרב שבות יעקב הפריז על המדה דהרוצה להחמיר לא שפיר עביד דיש חשש שיבוי עי"ן לידי ספק ברכה יע"ש הרי שדעת הרב שבות יעקב לפסוק שלא לעשות הפדיון אפי' בלא ברכה וכבר ראיתי להרב בא"הט בסי' זה ס"ק י"ב שגם הוא בחדא מחתא מייתי להו להני תרי תשלי' דרבני ועל שניהם הוא אומר ואפי' הרוצה להחמיר לא יברך יע"ש ויש להקשות עליו דלאו שניהם שוים כ"א לענין הברכה שלא יברך אך לענין חיוב פדיון פלגן בהדייהו דלהרב מהר"ץ יכול להחמיר ולהרב ש"י אינו יכול להחמיר אלא דקי"ל בעיקר דברי הרב ש"י כמ"ש דאינו יכול להחמיר מכל ס' ברכה לבטלה שהרי מצינו בדוכתי טובא שכהנו הפוסקים בספק שיעשה המצוה לצאת י"ח שמים ולא יברך משום דברכות אינן מעכבות וס' ברכות ולא חששו משום שמא יברך ברכה לבטלה משום ספק ואת חששא קייך בזה מאחר דהיכא דנחית לקיים המצות אדעתא דהכי קא נחית לעשות המצוה בלא ברכה ושו"ר להרב הגדול חיד"א נר"ו בס' השוב חיים שאל ה"ב סי' ט"ו שעמד בזה ובסוף הגלה וז"ל כאוכן שאין לנו להניח דברי הגאון מהריק"ו ורבותינו מרן ומור"ם וכל רבני אשכנז והרב כנה"ג מפני קושיות מהר"ץ והרב ש"י ומ"נ שהרב מהר"י קצבי יצא ליסע מהריק"ו וגם בס' סדרי טהרה דפ"ג כתב דקשה לסתור דברי מוהרי"קו ומור"ם כו' הילכך בנ"ד נראה לחייב פדיון ויברך כמנהג וכן נהגו בחוכמי ירושלים עי"ש כמהריק"ו ומור"ם דכל שלא יש היכר בההיכח בשר שהפילה כלל עושין פדיון ומברכין כמ"ש מהריק"ו ושיעתו ובא ורחה מ"ש הרדב"ז לפוס ויניציא סי' רכ"ט דאם יש מחלוקת במצוה ועביד כמ"ד שהוא חייב הרי מברך

מברך ולא יאמר בזה ס' ברכות להקל יע"ש הרי לך חנא לאורייתא למסייע לעט"ר מ"א נר"ו ככל מ"ש להם נים לס' מהריק"ו ודעימיה שחייב בפדיון ובברכה וגם בר המסכים לראיה עט"ר א"א נ"ו מתשו' הרדב"ז החדשות סי' רכ"ט וכהסכמת הרבנים שני המאורות הגדולים מורנו הרב מהר"ח מודעי ז"ל ומורנו הרב כמהר"ס נר"ו ועמ"ש הרב נמת נלך בתשו' סי' קכ"ה יע"ש ודוק

אלא שיש לעמוד בדברי הרא"ד"א נר"ו שהוא עמד ע"ז הרב לקט הקמח ולא עמד כראוי בדברי הרב מהרי"קו שהוא כתב בנדון שלו ליפלה ויברך והספק הוא בשו' התשו' היכא אם הפילה חתיכת בשר ודם ויש בה עצם כו' יע"ש ולא נרגש דקו' זאת יש להקשות גם על הרב ש"י ומלבד שלא הרגיש על הרב שבות יעקב בזה אלא אדרבא הביא לדברי הרב ש"י לסיועי ולהקשות ע"ל הרב ד"ן ׳

ואולם כשאני לעצמי לקוצר דעתי רואה אנכי דיש להחמיר בודאי לחייב בפדיון כיון דכלם שוין לטובה לחייב בפדיון הן מליגא הן משום תומרא וסברת הרב ש"י ז"ל שכתב שלא להחמיר מלבד שהיא יחידאה עוד בה דק"ל בגווה ולכן פשיטא ודאי לנקטינן להחמיר משום ספק איסור תורה בקיום מ"ע מד"ת וכלעת כל הני רובא דרבוותא שכתבו להדיא דחייב בפדיון ברם לענין ברכה צריכה רבה ובהורמנותיה דאבא מארי נר"ו נראה לומר דכיון דהוא ס' ברכות ויש להתיר בזה שלא לברך שמלבד שיש מהרבנים הניחנים למעלה שמחייבים בפדיון ובענין ברכה כתבו שלא לברך דס' ברכו' להקל עוד בה הנה הלום ראיתי אחרי רואי להרב שאלת יעבץ ח"א סי' ת"ע שהשיב לתשו' מהריק"ו הלזו שחייב לפדות את הבן והשיב ע"ל הרב מר אביו מהר"ץ ז"ל למה שהשיג על תשו' מהריק"ו וכת' דאפי' בברכה היה מהראוי לברך דהא ס"של תורה הוא כו' אעפ"כ חששתי לאזק ברכה לבטלה אלילא ושב וא"ת עדיף והא ברכות אינן מעכבות ומ"מ עדיין צ"ע כו' יע"ש ׳ דשמעינן מיהא מלברי הרב ז"ל שלעתו להדיא לחייב בפדיון אבל לענין ברכה יותר נוטה דעתו שלא לברך וכן נראה להוכיח מדברי הרב שמן המר בתשו' טוי"ד ס"סי ה' שנשאל בס' בכור בענין אחר וסיף דבר העלה שחייב בפדיון ולא יברך משום ס' ברכות להקל ואחר זמן רב נדפס ס' עקרי הד"ט חיו"ד וראיתי בסי' נ"ל אות ע"ז שהביא תשו' כ"י מהרב עזריאל דאייאנה ז"ל סי' ל"ב וז"ל ספ' בדין אשה שהפילה ספיר מרוקם אם היה בו מעשה לידו היה יועץ לאבי הבן שעל כן הבא אחריו לתת חמשה סלעי' לכהן בלא ברכה יעש"ב ואף שיש מקום להקשות ע"ל הרבנים הללו הרב מהרע"ל והרב שמן המר שלא זכרו מתשו' הרדב"ז החדשות סי' רכ"ט הנ"ל ואולם ע"ל הרב מוהרע"ל הנז' בתשו' כ"י הלזו אשר לא זכינו עדיין לאורו לא ידענו אולי מזכיר בה תשו' הרדב"ז הלזו ואם שי"ל בתשו' מוהרע"ל הלזו דספיר מרוקם שאני יש להקשות עליו לאידך גיסא דבהדיא פסק מרן בש"ע שם סי' ס"ה סב"ך דהמפלת ספיר מרוקם הבא אחריו אינו בכור יע"ש וצ"ע איך לא הרגיש הרב הנז' בזה ומ"מ אע"ה אנן בדידן כיון שנתחדש לן עכשיו גם בזה מחלוקת בפוס' בעיקר הברכה נמי אם חייב לברך או לא הדרינן לכללין דס' ברכות להקל וכדברי הרדב"ז שם שכתב בשהמחלוקת הוא בעיקר הברכה אי מברך או לא או אמרי' ס' ברכות להקל ומאי דאתי עלה הרב הגדול

חיד"א נר"ו מכח המנהג שכן נהגו בחוכמי ירוש' עי"ש לע"ד אחר המח"ר נניו"ק יש להשיב ע"ד כי כל כהאי גוונא שתלד ; האשה בכור אחר הנפל באופן שיהיה חייב בבכורה על צדדי ואופני החיוב שכתבו הרבנים הנז' הוי מילתא דלא שכיח ואינו הווה ורגיל בתמידות וקי"ל דכל מילתא דלא שכיח לית ביה הורת מנהג וכמ"ש הרמב"ם בעי"א מה' שחיטה הי"ג והריב"ש סי' תס"ג ותע"ה והרדב"ז הח' סי' תקמ"ה וכן תפסו למה וכמה מרבני האחרונים הלא בספרתם יע"ש ונראה לע"ד להליץ בעד הרב נר"ו לומר כחילוק הרב אורח מישור נחי' על הרב ד"מ חיו"ד ר"סי א' שכתב להלק בזה דה"ד בשלא ידענו בירור למנהג כלל אז אנו סומכים מסתמא דכיון דלא שכיח לא שייך לומר בו דין מנהג אבל כשיש בירור גמור דנהגו הכי גם כי הוי דלא שכיח סמכינן אמנהג' גשלפי האמת מצינו שנהגו הכי יע"ש ועמ"ש לקמן בס"ד סי' ס"ה יע"ש ואם כן י"ל דבירושלים נתאו לדייק ובדקו אחר המנהג ומצאו בבירור שכן נהגו אך המנס בעירנו זאת אומיר יע"א שלא נמצא מפור' תורת מנהג בזה לא מפי סופרים ולא ספרים שמה שפסקו מע' הרבנים דייני מתא כתשו' הרב מהרי"קו אין מהחשב מנהג כמ"ש מהריק"ש בס' ערך לחם בח"מ סי' רל"א ועמ"ש הרשב"א ח"ה כ"י סי' פ"ה יע"ש גם לא עלו הרבנים הנ"ל ועט"ר א"א נר"ו שום זכר משום מנהגא וכיון שלא יש שום מנהג בעירנו זאת אין ס' לנקטי' לחייב בפדיון בלא ברכה משום ס' ברכות להקל ומה שיש עוד לעמוד בעיקר שורש דין זה בס' ברכות כבר כתבתי לע"ד במ"א בזה בס"ד ואכמ"ל

סוף דבר נראה לע"ד להלכה ולמעשה כדכתי' דכל ס' אשר יפול בענין חיוב פדיון הבן יש לחייבו בפדיון לתת חמשה סלעים לכהן אכן לענין ברכה לא יברך דברכות אינן מעכבות וקי"ל ס' ברכות להקל ומלבד דיש בשגרא זאת לתקן הפוס' שהסכימו לזה כמו שהבאתי עוד בזה כי יש לנו אב זקן שקנה חכמה אדוני זקני הגאון רבה ורב יוסף נר"ו אשר מלבד יקר שהדותא של אבא מארי ועט"ר נר"ו אשר דיבר אליו לאמר כי היה חולה בזמן ההוא ולא היה יכול להעמיק מפני החולשה בעומקה של הלכה אעי"ה כה דיבר בקדשו שאפי' היה יכול להעמיק דעתו היה נוטה שלא לברך ואת ועוד כי בהיותי עומד ומשמש בתחלת שמושי לכני מי שגדול והתגלגלתי על ברכי יוסף מו"ה נר"ו בא מעשה לפניו כענין כ"ל ובאותו פרק אני עמדתי מהו"ד ולנחי לפניו ככל האמור והסכימה דעתו דעתו עליון לחייב בפדיון בלא ברכה וכה דיבר אלי וכבחי אז כחי עתה וכ"ש וק"ו שמגלת שלמים וכן רבים דקיימי בסברתי ויברך אותי אייסר הילך לאורייתא זהו תורף אמרי קדוש מו"ה נר"ו וה' יזכני לעסוק בתורה' לשמה ולא נכשל בדבר הלכה אכי"ר ׳ נאום ; הצעיר

חיים פאלאג'י

ס"ט

סימן סה

שאלה נחל יום שלשים שלו לחול ביום שבת קדש אם מותר לגלח בערב שבת לכבו' שבת אף שהוא יום כ"ט שלו או דילמא לא ׳

תשובה הן אמת שכבר עמדו על זה רבנן קדישי הלא בספרתם ואנן יד עניי

מה

מה נענה מ״מ חורה היא וללמוד אני צריך ומו׳ דלפי קוצר עניות דעתי נראה דמותר לגלח ממ״ה. דאיתא בירוש׳ בפ׳ ואלו מגלחין ה״ה רבי ירמיה הורה לר׳ ינחן עט״ייא לגלח יום שלשים מן מתני׳ דהקובר את מתו שמנה ימים קודם לרגל בטלה ממנו גזירת ל׳ היא מיהיא לדאמר רבי יוסף שניא היא תמן שמפני כבוד הרגל התירו תדע לך שהיא כן דאמר ר׳ חלבו אמר רב הונא בשם רב חל יום שמיני להיות בשבת ערב הרגל מגלח ערב שבת אין תימר שלא מפני כבוד הרגל התירו מעתה אפי׳ חל יום שלשים בשבת מגלח ע״ש ועוד מן הדא על כל המתים הוא סולל לאחר ז׳ ומאחה לאחר שלשים ויסלול יום ז׳ ויאחה י״ל יאמר ר׳ תני כי הוה שמועתא כן ושמועתא כן תני וז דברי אבא שאול ר״י בשם ר״ש ר״א בשם ר״י הלכה כאבא שאול ותני כן הלכה כדבריו ע״כ פירושו מבואר דמאי דהורה לגלח ביום שלשים הוא דס״ל מקצת היום ככלו וכמו דביום ז׳ אמרינן מקצת היום ככלו ה״נ ביום ל׳ ועל זה הקשה ר״י דטעמא דמתני׳ לאו משום דאמרי׳ מקצת היום ככלו אלא מפני כבוד הרגל דאם לא כן מעתה אפי׳ חל יום שלשים בשבת מגלח ע״ש כר״י דלאו משום דאמרי׳ מקצת היום ככלו ועוד מן הדא מוכח דלא אמרי׳ מקצת היום ככלו דקתני לאחר שבעה ולאחר שלשים ואי אמרי׳ מקצת היום אמאי קתני לאחר ז׳ דנראה דביום ז׳ ויום שלשים אינו סולל ומאחה ואמאי הא אמרי׳ מקצת היום ככלו א״י תני כי הוה שמועתא כן כו׳ דאה״ן דמגלח ע״ש וסולל יום ז׳ ומאחה יום שלשים כיון דס״ל מקצת היום ככלו ובקו׳ ר׳ יוסף ק״ל דמאי מייתי מאיחוי לתגלחת

וראיתי

להרב שדה יהושע שם שנרגש מזה וכתב דאיחוי ותגלחת בהדי הדדי איתנו לענין שלשים גזירת שלשים גיהוץ ואיחוי ותגלח׳ כו׳ ואחרי המח״ר לפי קוצר דעתי אינו דמה נסוף פרקין איתא ע״כ המתים הוא סולל לאחר שבעה כו׳ ובתגלח׳ וגיהוץ לא מהנו דלאחר דהני ע״כ המתים הוא אסור בהגלחת עד שלשים כו׳ ע״כ המתים הוא אסור בגיהוץ עד שלשים יום הרי דלא מתניא בלאחר כלי שלא נידוק דביום שלשים אסור כמו בסולל ומאחה ואם כן מאי מייתי מאיחוי לתגלחת ומהא הקשה מתגלחת עצמה ש״מ דס״ל עד ולא עד בכלל ואף שבכנלי הובאה בלאחר מ״מ היה לו להק׳ מתגלחת עצמה ובמסי׳ שמחות פ״ט מתניא ע״כ המתים אסור בהגלחת עד שישלמו שלשים מדהוצרך למתני עד שישלימו משמע דעד ולא עד בכלל ועי׳ בס׳ גן המלך בסו׳ ס׳ ג״ור ה״א סי׳ מ״ו וסי׳ הכ״ז בזה יעו״ש

במצינו

למדין מדברי הירוש׳ הלזה דמגלח ע״ש כיון דס״ל מקצת היום ככלו והכי הלכתא מדקתני בתר הכי זו דברי אבא שאול דברי דשייך וקאי לעתי דסליק מיניה דהן הם דברי אבא שאול דס״ל מקצת היום ככלו ואיפסיקא הלכת׳ כותיה דהכי תני ר״י בשם ר״ש רבי אבהו בשם ר״י הלכה כאבא שאול ותני כן הלכה כדבריו יעו״ש. ואף לדעת המקשה עיקר הקו׳ אינה אלא מאיחוי דקתני לאחר כו׳ אבל קושיא ראשונה לא תני לה ראיה ודרך דהיה הוא דאפשר לדחות וכיון דמצא באיחוי דלא ס״ל מקצת היום ככולו נעשה קושיא הראשונה קושיא ועל זה תירץ ר״ה דאף מאיחוי ל״ק כיון דס״ל מקצת היום ככולו אך את זה ראיתי להג״מי בפ״י מה׳אבל הביאו מרן ז״ל בנ״י שכתב וז״ל חל יום שלשים לאבל בשבת מותר לו לרחוץ ע״ש לכבוד שבת אבל לא לספר עד אחר השבת ודמי להא דמודים חכמים לאבא שאול כחל יום שמיני בשבת ערב הרגל דמותר לגלח ע״ש כיון דהכנים הוא כ״ש ברחיצה שלאחר ז׳ דשרייא ואינו אלא מנהג בעלמא ואינו לא מד״ס ולא מד״ת לפיכך מותר ברחיצה היכא דאנוס הוא לכבוד שבת כדפירשית ע״כ ובפ״ז מה׳ י״ע כתב בקיצור וז״ל אבל שחל שלשים שלו בשבת למותר לרחוץ ע״ש ע״כ

ואחרי

המח״ר קשה דמן הירוש׳ שהבאתי מוכח להדיא דיכול לגלח ע״ש. וראיתי להרב״ח בי״ד סי׳ שפ״ט שכתב וז״ל כתב הג״מ חל שלושים בע״ש מותר לרחוץ ואסור לגלח עכ״ל. ופשוט הוא דע״ס נפל בלשונו דהא להג״מי אסר לפנינו ליתא להא ועוד דזה לא אמרו ה״ס מעולם ועי״כ צ״ל הל שלשים בשבת בע״ש מותר לרחוץ כו׳ וראיתי להתוס׳ בפ׳ ואלו מגלחין די״ט ע״ב ד״ה הלכה וז״ל בירו׳ מקשה לר״נ לאבא שאול מה בין יום ל׳ ליום ח׳ דקאמר מקצת היום ככולו ומגלח ערב הרגל וביום ל׳ לא אמר מקצת היום ככולו שיהא מגלח בו ומשני משום כבוד הרגל התירו תדע שהרי חל שמיני שלו בערב הרגל מגלח ערב הרגל ואילו חל שלשים בשבת אינו מגלח בע״ש עכ״ל

ואחרי

המח״ר התמי׳ להך ירוש׳ לא ראיתין עד הנה ומלי׳ הירו׳ הנז״ל נר׳ דהא ליתא והירוש׳ הנז׳ שהבאתי הכי איתא נמי בירוש׳ דנזיר רפ״ג יעל חי״ר״מ יעו״ש ולמו כן נמי ק״ל במ״ש לעיל בדי״ז ע״ב ד״ה כגון אבל ח׳ שלו בשבת כגון שמע שמועה בשבת דקבורה לא היה בשבת ובירו׳ מוקי לה בסנהדרין היה ונתייאשו מלבקש למונין לו מצאה שנתייאשו וכונתם מבוארת דאיך אפשר יום שמיני להיות בשבת דזה אבלות מתחיל משיסתום הגולל וקבורה ליתא בשבת וע״ז אי׳ דשמע כו׳ ובירוש׳ כו׳ כנראה דהך אי׳ דשמע כו׳ שמוע׳ בשבת ליתיה בירו׳ וזה תי׳ דמלבד הי׳ דשמע כו׳ ונרדתו איתא התם עוד תי׳ אחר אחמר מם וז״ל הירוש׳ בהאי פירקא רבי חלבו בשם רב חל שמיני שלו בשבת מגלה ע״ש איך אפשר לומר אפשר שנרדתו חיה כו׳ אמר רבי אבין אפשר שנסתם הגולל ע״ש עם השיכה כו׳ אית דבעי מימר שבאה לו שמועה קרובה בשבת ע״כ והירוש׳ הלזה הביאו ג״כ הריטב״א בחידושיו לשם לדי״ט יעו״ש ויש להקשות ע״ד הרב ב״ד בהא״ת סי׳ שי״א שהק׳ קו׳ התוס׳ ז״ל והביא דברי התוס׳ הללו ולא נרגש מזה יעו״ש. ועוד ק״ל בדבריהם במה שכתבו ומשני משום כבוד הרגל התירו תדע שהרי חל שמיני שלו בערב הרגל מגלח ערב הרגל ואילו חל ל׳ כו׳ דאתדי המח״ר שנא ושנא וכדתנן דהרגלים מפסיקים כו׳ ושנה עולה כו׳ וע״כ צ״ל בדבריהם חל שמיני בשבת ערב הרגל מגלח ע״ש דמודים חכמים לאבא שאול דהש״ס ולא ראיתי לשום אחד מרבני האחרונים שנרגשו מזה והגיהו אדרבה מלשונם שהביאו דברי התוס׳ ינקל יותר התימא והם הרב ג״ור בחי״ד כלל ה׳ סי׳ ה׳ והלנ״ך בי״ד סי׳ קנ״ה שכתבו כלשון הזה תדע שהרי חל ח׳ שלו ברגל מגלח ערב הרגל כו׳ יעו״ש. ולפי דבריהם יגדל התימא דזה כשחל שמיני ברגל מגלח ערב הרגל דהוא ז׳ אינו אלא לאבא שאול דס״ל מקצת היום ככולו אבל רבנן לא דנהדיא תנן הקובר מתו שמונה ימים קודם הרגל כו׳

ומצאתי

הון לי להרב מהרי״ק״ש בס׳ ערך לחם בהגהתו לי״ד סי׳ ש״ע שהביא דברי התוס׳ כמ״ש ולא מן הביא דבריו בס״ד יעוי״ש בדבריהם

כדבריהם במ״ש דאילו הל שמיני שלו בשבת ערב הרגל לפי מ״ש או גרסינן בערב ממש כפי דבריהי הכתובים לפנינו מגלח ערב הרגל או ערב שבת ואילו חל בשבי אינו מגלח כו׳דיש לחלק דהתם א׳שהוא בשבת ערב הרגל דמגלח ע״ש שאני לכיון דאי הוה ההיא א׳ בחול היה יכול לגלח כלתנן הקובר מתו א׳ימים כו׳ דרבנן דלא ס״ל מקצת היום ככולו דאיכא א׳ימים קודם לרגל אינו אף ביום הז׳דאכתי לא שלים אבילות דז׳ ומש״ה בעו א׳היכך כשחל האי א׳בשבת יכול לגלח ע״ש משא״כ כשחל יום ל׳ בשבת דאף אם היה חול לא היה יכול לגלח דלרבנן דלא ס״ל מקצת היום ככולו אינו מגלח אלא ליום ל׳ואחד מש״ה אינו מגלח בע״ש כיון דאם היה חול האי בלאים לא היה יכול לגלח ואינו כשמיני בשבת ערב הרגל למגלח ע״ש כיון שאם היה חול היה מותר לגלח בא׳ כמ״ש ׳

באופן דלפק״ד אחרי המח״ר כל דבריהם צריכים אלי ישוב ואף לפי דבריהם אין כרז יוצאת לתה שאנו דנים והכי דייקו בלשונם ליהוהב שכתבו וז״ל בירו׳מקשה לרבנן דאבא שאול כו׳ כנראה דכל זה הוא לרבנן דלא ס״ל מקצת היום ככולו אבל לדידן דקי״ל כאבא שאול א״ן דיכול לגלח בע״ש וכמ״של מן הירוש׳ שהבאתי ואף התוס׳ מודו דדבריהם אינן להלכה אלא בדרך שקלא וטריא כמנהגם לפעמים וראיה שלא ראיתי מגדולי הראשונים שהביאו דבריהם דתוס׳אלו להלכה ועל הכל דהרא״ש ז״ל דכללא הוא דקיי״ל לן מרן התני״ב בס׳ ליקה דחיי עטין מ״ח דכ״ו ע״ב וז״ל מיהו לא ראיתי להרא״ש ז״ל שהזכיר קו׳התוס׳ותי׳משמע דס״ל לקו׳ התוס׳ ותי׳ אינו אלא לר״מ דאי ס״ל כקו׳ותי׳היה אליבא דתכמים היה לו להביאו דהוא ו״ל כל מקום שקושית התוס׳ הוא לפי ההלכה מביאה בפסקיו עכ״ל ובמפתחות הספר כתב בכללי וכל מקום שקושית התוס׳היא לפום הלכ׳מביאה הרא״ש בפסקיו יע״ש

ואת זה חמלני אחרי המח״ר להרב ג״ור חי״ל כלל ה׳סי׳ ה׳ ולהרב״ד בחי״ל סי׳ קנ״ח שלמדו מדברי התוס׳הללו איסור גילוח בע״ש שהוא כ״ט כנ״ל ולפי מה שנתבאר לנ״ל אין מדבריהם ראיה לפסק הלכה ועל הכל שלא הזכירו דברי הירוש׳שהבאתי והר׳ ג״ור דחה דברי התוס׳לדעת המתיר מאיזה טעם שהיה לאם דבהא לא קי״ל הכי ומכל מ״ש הטעמי׳ ברורים כאמור ׳ ועוד נלע״ד להביא ראיה ממ״ש הר׳מהריק״ש שם בס׳ערך לחם בא״ח סי׳תל״ג סעי״ב וז״ל חל ל״ג לעומר ביום א׳מסתפרין בע״ש לעשה דלדברי קבלה עליף וקראת לשבת עונג וכיון דביום א׳מסתפר מועב להסתכל בע״ש ועיין סי׳תרל״ו ס״ז עכ״ל והוא דשם פסק מרן בש״ע דלא אתי עשה דיחיד ודחי עשה דרבים לדברי קבלה נינהו שהם כדברי תורה יע״ש ׳ ולפי דבריו הה״נ לחל ל׳בשבת דיכול לגלח בע״ש ׳ וגדולה מזו היא מ״ש כאן בנ״ל דהא בחל ל״ג ביום ראשון דמגלח ער״ש ׳ משום עשה כו׳אף שאם היה חול לא היה יכול לגלה דאין מגלחין בל״ב לעומר אפי״ה מגלח ע״ש משום עשה דוקראת לשבת עונג תכ״ש בנ״ל דמגלח ע״ש כיון שאם היה חול היה מותר לגלח לקי״ל כאבא שאול דמקצת היום ככולו וליכי למילתי דעומר שאני דאינו אלא מנהג דאבילות ישנה משום דלא אתי עשה דיחיד ׳ דאבלות ודחי עשה דדברי קבלה כדברי מרן בש״ע שם והם אפי׳ לאונן שלדי״ה הוא מד״ת ואפי״ה לא אתי עשה דיחיד כו׳ יע״ש

אף דבריו צריכים ישוב לע״ל ממ״ש בי״ל סימן סנ״ט וז״ל כתבו התוס׳ במ״ק די״ט ע״ב דדוקא כשחל יום א׳ בשבת ערב הרגל אז מותר לגלח בע״ש אבל אם חל יום ל׳בשבת אינו יכול לגלח בע״ש ולא הוי יום ל׳כיום שמיני שלפני הרגל דדוקא מפני כבוד הרגל התירו והכי איתא בירו׳עכ״ל ואחרי בקשת המחילה רבה דבריו קשים להולמם שהרי דברי התוס׳ ז״ל הכתובים לפנינו אינם כמו שהביאם הרב מהריק״ש דלפי מ״ש הוא ז״ל להתוס׳ מעצמן כתבו כל זה ושוב מצאו שהוא יהו׳ כל מ״ש וזה אינו כמו שיראה הרואה שדבריהם הם בדרך שקלא וטריא כמו שביארנו ועוד שאם כן דבריו סותרי׳ נינהו דלפי מ״ש בא״ח סי׳תל״ג הדין יוצא בפשוט דיכול לגלח כשחל ל׳בשבת בע״ש שהוא כ״ע מהטעם שכתבנו משום דדבריהם מדברי קבלה דוקראת לשבת עונג וכמש״ל

ועוד ראיתי להרב ג״ור שם בריש הסי׳ שכתב וז״ל כתב התשב״ץ בתשו׳ח״ג סי׳קע״ה וז״ל שכל יום ל״ג לעומר הוא אסור כו׳ויש להתיר בינס ל״ג שחל ע״ש לכבוד שבת כמ״ש ולהסתפר ערב הרגל תוך ל׳ לאבל מפני כבוד הרגל וה״ה לכבוד שבת וכן בזכל שהל א׳שלו להיות בשבת שמותר לגלח בע״ש אעפ״י שאם היה חול לא היה מותר לגלח על שיעבר ז׳ימים קודם הרגל כו׳יעש״ב ויש לצמוד ע״ל כפי מ״ש ולוק ׳ ע״כ הוא מתורתו של רבי אבא נר״ו

סימן סו

אמור הבן המחבר ׳ חיים מלבר ׳ הנה מ״ש עט״ר הי״א הרב נר״ו להכריע שדברי התוס׳לאו להלכה נאמרו כ״ו בדרך שקלא וטריא הנה אנכי מביא תנא דמסייע ליה לרבינו בגלאל בס״ת לכתובות בפ״ק לד״ג ע״א ולדע״ע ע״א שכתב שאין דרך התוס׳אשר לפנינו שנקראים תוס׳טוך לפסו׳ הלכה כ״א לפרש שמעתתא בדרך שקלא וטריא וכך קבלנו מרבותינו יע״ש והביאו הרב יד מלאכי בכללי התוס׳ סי״ד יע״ש וכן ראיתי למרן בב״י בי״ל סי׳קט״ו שכתב דהתוס׳לא אמרו להלכה למעשה אלא להוראה יע״ש ומה שיש לעמוד ע״ד מרן בזה כתבתי בעניותי בחי׳ע ש״ע י״ד שם ס״ב יע״ש בס״ד גם ראיתי להרב הדרים בי״ל סי׳ר״ץ שכתב שהתוס׳ושאר מן המפ׳ לפעמים כותבים איזה נדון או אופן לתרוקי קושיא ולפי הדין אינו כן כל היכא דלא נקטוה דבריהם לענין דינא ׳

ואת זה ראיתי להגאון מו״ה הגדול נר״ו בספרו הנחמד הק״ל חי״ד ח״ג סימן קכ״ב דקל״ט ע״א שהביא לדברי הרב הדרישה הללו והשיב עליו וז״ל ואחרי המח״ר אין ישוב זה כלל דאין דרך שום פוסק בכך וכ״ש להתוס׳שיכתבו כן בלי הכרה הכבר תירצו כו׳ עת״ל ׳ ואהרי נ״ל קשה שהרי מינו שדברי הרב הדרישה בכלל זה הלא הם כתובים להרב״א ומרן בב״י ומ״ג שהרב״א כללא כייל לן וקבלה בידו מהקדמונים, וא״כ איך כתב דאין דרך שום פוסק וכ״ש להתוספות ׳

הן אמת שראיתי למרן החבי״ב בכנה״ג חא״ח בכללי דרכי הפוסקים סימן נ״ז שכתב משם הרב מוהר״ר אליה קאפשאלי בתשובה כ״י וז״ל מקובלני מפי אבא מארי שאין לסמוך למעשה ע״ל התוס׳אם לא שביארו בהדיא שלדבריהם הלכה למעשה כו׳

יע"ש וכתב עוד שם באות ע"ג משם הרב הנז' וז"ל לפעמים התוס' יתרצו ויעשו אוקמתא ע"פ הפילפול ואין כן האמת וצריך המורה להיות נזהר שלא יורה מתוכם עד שידע ודאי דהכי ס"ל הלכה למעשה אבל הרב מהר"ש אאקלן הלוי ז"ל בתשו' כ"י כתב דלא תהא כזאת בישראל כו' יע"ש וכ"כ בספרו בעי חיי ביו"ד סי' ז"קן ובח"מ ה"א סי' ק"ף יע"ש הרי נראה שדבר זה במחלוקת הוא שנוי שלדעת הרב מהר"א קאפסאלי ז"ל כדעת הר"ן ומרן והדרישה אכן הרב מהר"ש אאקלן הלוי ז"ל חולק על זה וכדברי עט"ר מז"ה נר"ו ועם שלפי האמת נראה שדעת הרב מהרש"ח הלוי יהיד נגד ארבעה מלכים האדירים הללו מ"מ ראיתי להרב דבר משה בתשו' ח"ב חח"מ סי' ק"ג דקי"ב ע"א שאחר שהביא דברי הרב כנה"ג בשם הרב מהר"א קאפסאלי כתב וז"ל ולא ראיתי לרבני האחרונים שסמכו על כלל זה כאשר ירא"ה הרואה יע"ש

ואולם נראה ליישב שנכון להכא שדברי התוס' בלא"ה מוקשים ועומדים שאינן מסכימי' להלכה וגם בפסקי תוס' לא פסקוהו להלכה גם הרא"ש לא הביאם כלל שיש הכרח ברור דלאו להלכה כיוונו גם הרב מהרש"ח הלוי מודה בזה וע"ד שכתב הרב כנה"ג שם בכללי דרכי הפוסקים סי' ח"י כמו שיע"ש וא"כ לדקו לדברי א"א הרא"ש נר"ו וגם לדברי עט"ר מרן מלכא הגאון מז"ה נר"ו מיושבים על אלני פז דספיר קא מותיב ע"ד הרב הדרישה שאין דרך פוסק בכך וכ"ש להתוס' שיתכנו כן בלי הכרח לכנר חירצו כו' והיינו דקא מקשה עט"ר מז"ה נר"ו דאף אם נאמר שהתוס' מתרצין ועושין אוקמתות דאינן להלכה זהו כשהם מוכרחים בדבר מפני קושיתם והשקל' וטריא ברם כשאין להם הכרח הדבר זה לומר שיעריכו התוס' ה"ו בכלי ומ"ג שהיה עוד הכרחיות אחרות למז"ה נר"ו שם כמבואר בדבריו וזה ברור ודו"ק ׃

ולענין דינא הגם שמצינו שדעת הרב כרם שלמה בהי"ד בסי' כ"ח והרב ג"ור בתשו' הנ"ל ס"ל להתיר מ"מ רוב הפוסקים דעתם לאסור כמו שנראה מדברי הרב ב"ד בתשו'הנ"ל והרב בית הרואה דז"ן ע"ד ואפי' לדעת הג"ר נראה דמודה שם לאסור מפני ס' התוס' כמו שיע"ש ועיין להרב פרי האדמה ח"ג דס"ח ע"ג יע"ש ועיין למהריק"ש בס' אהלי יעקב סימן נ"ה ודוק, גם דעת הרב מהר"י עייאש ז"ל בס' שבט יהודה סי' ח' לס"ל לאיסור וכ"כ בס' שמש צדקה בסוף הא"ח דמ"ט ע"ב וע"ד יעש"ב ׃ וכ"פ בס' מנחה בלולה בי"ד סי' ספ"ט יע"ש, וכבר ראיתי להרב פהל יצחק מער' א' ד"ה ע"ג שהביא תשו' הרב ג"ור הלזו והשיב על דבריו במ"ש דיש להעלים עין מן המורה להתיר דאדרבא על המורה הוראה מוטל לתקע בהלכה זו במסמרות ושלא להעלים עיניהם מן המורה ההוא אשר ירום לבבו מאהיו להקל במקום שהחמירו כל הגמרות והפוסקים עכ"ל וגם הרב זרע אמת ח"ב הי"ד סי' קנ"ג השיב ע"ד הרב כרם שלמה והרב ג"ור אלו שהתירו והסכימה דעתו לאסור יע"ש ועיין להרב מהר"י ן' יעיש ז"ל בס' נ"ת יוסף למר אשר בסו' ס' בן לאברהם בתשו' חי"ד סי' ט' שנטה דעתו להתיר והשיב ע"ד הרב נ"ד יע"ש, ודבריו תמוהים כאשר ירא' הרואה ועיין להרב נהרות דמשק בתשו' חי"ד סי' ב' ויש להשיב ע"ד ודוק

ולענין מעשה העיקר תלוי במנהג המקומות דהיכא דנהוג נהוג כמ"ש הרב באר היטב בי"ד סי' ת"ס ק"ו ושם בסימן ש"ט סק"ט כתב דהמתירים ושיים והעולם אין מקילים בזה יע"ש לכרי' שרוב העולם נהגו כס' האוסרים וכ"כ רבני האחרונים ומנהג עירנו אומיר יע"א לאסור איסר וכמ"ש עט"ר הגאון מ"ור אדוני זקני נר"ו בספרו הבהיר הק"ל הי"ד ח"ב בשירי א"ה סס"י ט"ב יע"ש וגם הרב פחד יצחק שם כתב דמנהג המפורסם בכל קהלות איטלייא ובפרט בעיר פירארה מאנטובה פאדווה וינציאה ושאר המדינות אשר הייתי שם ושמעתי שמעם נהגו שלא להקל כמו שיע"ש וכן ראיתי להרב עקרי הד"ט בחא"ה סי' י"א אות ט"ו כתב דלכך הוא המנהג פשוט לאסור יע"ש גם ראיתי להרב הגדול חיד"א ז"ל בס' חיים שאל ח"ב סי' כ"ג שכתב וז"ל אמנם בשגם הלכה כדברי המקל באבל אף בפוסקים מ"מ בדין זה כבר פשט המנהג מקדם קדמתה לאסור התגלחת ביום כ"ט ׃ ובמקום דהמנהג פשוט בדור לוריב לאסור תו אין להקל מטעם הלכה כדברי המקל זה"ד ועיין בס' אהל יצחק הנ"ת להרב מהר"י הכהן חסיד ז"ל בחי"ד סי' ז"ל ובתשובת להרב יוסף למר במקום הנ"ל מ"ש בעניין זה בכלל זה יעש"ב והכמ"ל

והנה בשאלוניק יע"א לא מצינו בהדיא המנהג ברור בדין זה דלפי מ"ש הרב אהל יצחק שם נראה דהמנהג להתיר מדכתב כלשון הזה ובשאלוניק דאין ידוע המנהג מודה הרב ד"מ דיותר לגלח כיון דיש ספק במנהג יש להקל כיון דקי"ל הלכה כדברי המקל באבל דאם המנהג שלא לגלח למה כ"כ היהא הרב כרם שלמה עכ"ל ׃ וגם אני לעצמי עדיין יש מקום לבעל הדין להלוק ולומר להידך גיסא דאם היה המנהג פשוט להתיר היה הרב כרם שלמה אומרו והגיאה שלא עמד בזה לברר עיקר המנהג ׃ וכבר ראיתי להרב חסד לאברהם בתשו' חי"ד סי' י"ט דכתב וז"ל ומיגתה לענין מעשה מאחר דהוינן שרמיות כל הפוסקים דהביא מהרי"ל שם לאסור ההסכמה ושהרב כרם שלמה דהו אותה בידים וכתבו דאין לעשות מעשה להתיר מאילא אנן הכי עבדינן עיבדא שלא להתיר לגלח בע"ש ושו"א עדיף ובפרט ככי מ"ש הרב בא"הט שכן מנהג העולם וגם בגלילותנו כפי הנראה דכן הוא המנהג להחמיר אלו דבריו ז"ל ׃ ועיין למהרש"ל בהא"ה ע סי' קל"ד ובס' י"ד הא"ה סי' שלמ"ו מ"ש דבשאלוניקי אין לו דין מנהג דעם רב יש בה יע"ש וכיון שנתפשט המנהג ברוב העולם לאסור כפי האמור ומדובר נראה לע"ד שאם יהיה ספק בזה מקום אם נהגו איסור או היתר יש לנו ללכת בתר רוב העולם ולאסור ע"ד שפסק מרן בש"ע א"ח סי' תרפ"ח ס"ד בכרך שהוא ספק כו' דלא יברך כ"א בי"ד שהוא זמן קריאה לרוב העולם

ודע דלדידן דנהגינן איסורא בגילוח צריך לדעת אם הדין לאסור נמי בנטילת הצפרנים והנה ראיתי להרב פנים מאירות בתשו' ח"ב סי' קמ"ת דכתב לאסור גם בנטילת הצפורנים יע"ש, אכן ראיתי להרב אהל יצחק שם שנסתפק בזה ודעתו נוטה להתיר יע"ש ויש לתמוה עליו כי לא זכר שר מתשו' הרב פ"מ הלזו שדעתו לאסור, אמנם ראיתי להרב זרע אמת בתשו' הנ"ל שהכריע בדעתו הרחבה להתיר והרבה להשיב ע"ד הרב פ"מ כאשר עיניך תחזינה משרים יע"ש וכ"כ בתשו' הרב חס"ל הנ"ל להתיר בנטילת הצפרנים וכמו כן רחיצה ולבוש המכובס ושינוי מקום וכיוצא דאינן אלא מתירת מנהגא דלכ"ע שרי ועי"ש בסוף התשובה שכתב שחזר בו ממ"ש בס' זכור לאברהם לאסור בנטילת הצפורנים כיון שראה להרב זרע אמת

אלא מתיר בהלואה הדר ביה יעו"ש ומאחר שכן רבי נקטינן. ועמ"ש בס' מנחה בלולה על יו"ד סי' ספ"ט דגם בעוילת לכורניים אסור יעו"ש ויש להשיב ע"ד כפי מה שנתבאר ודוק

סימן סז

שאלה במי שתכפוהו אבליו ב"מ בזה אחר זה דהיינו שביום ז"ך לאבלות ראשונ' מת לו מת אחר ובגיע יום שלשים לאבילות שניה ביום שבת קדש אם יכול להסתפר ביום כ"ט שהוא ער"ש לכבוד שבת לדידן דהמנהג לאסור או דילמא כל כי הא"ג דתכפוהו אבליו נתיר לו ולהקל בכה"ג ולסמוך על דעת המתירים יודיענו להיכן הדין נוטה ושכמ"ה

תשובה הנה כבר נתבאר בסי' הקודם דרבו האוסרים לגלח ביום כ"ט לאבל שחל להיות בער"ש ושהמנהג בעירנו לאסור ברם על שנעתה באתי בכה"ג שתכפיהו אבליו נר' לע"ד דבכגון דא יש להקל ולסמוך על המתירים שעם שמצינו למנהג עירנו לאסור יש מקום לומר כי לא נהגו כן כ"א בפשוט באבלו' יחידי שהוא ההווה הרגיל ושייך בזה דין תורת המנהגות אך אמנם במי שתכפוהו אבליו שהוא דבר דלא שכיח וגם שיפול האבילות שניה ביום כ"ט שלו בע"ש זה הוי דבר דלא שכיח. וכבר קי"ל דכל מילי דלא שכיח ואינו הווה ורגיל לא שייך בזה דין מנהג כמבואר בדברי הרדב"ז בפי"א מה' שחיטה ח"ג שכתב ואין בזה משום מנהג שדבר שאינו מצוי הוא יעו"ש וכ"נ מדברי מרן בב"י ביו"ד ר"סי א' במה שהשיב ע"ד האגור כמו שיעו"ש וכ"כ הרב הלבוש שם סי' ט"ל ס"ב ומור"ש בהגה ח"מ ר"סי של"א בשם תשו' הריב"ש סי' תצ"ה וז"ל ואינו קרוי מנהג אלא השכיח כו' וכ"ה בש"ך שם ס"ק כ"ב וז"ל ואינו קרוי מנהג וכ"כ הרמב"ם בה' מאכלות אסורות יע"ש ואני בקטנתי בה' מאכלות אסורות ולא מצאתי שמץ מינהו והנר' דט"ס הוא וצ"ל בה' שחיטה גם הרב הלבוש תלמידו כתב כן שם בח"מ סי' של"א כמו שיע"ש וכ"כ עוד הריב"ש ס"סי תס"ג ומהרי"ל בת"ג סי' ל' והרדב"ז החדשות סי' תקמ"ה והרב משאת משה ח"א סי' ג' וביו"ד ס"סי ז"ך וזה שנס חייע הרב מתשו' הרב פני משה וכתב וז"ל וגדולה מזו זכורני דהוציאה להרב פ"מ כו' יעו"ש הלא היא בתשו' הרב פני משה ח"ב סי' ל"ב יעו"ש והרב פר"ח ז"ל בא"ח סי' תצ"ו אות י"ז

וכבר כתבנו בעניותין בזה בס' סמיכה לחיים חא"הע סי' ט' דל"ה ע"ב בזה בס"ד והנה מבואר מדבריהם ז"ל דאפי' במנהגות שנהגו איסור בדבר ושוב מצאו איזה דבר שינוי והתחלפות קצת באותו דבר עצמו כל דהוי אותו השינוי וההתחלפות דבר דלא שכיח לא גמרי' מניה דגם בכה"ג הוקב' המנהג לאסור כמו כן נימא אנן בנ"ד דכל שמצינו התחלפות ושינוי בנדון זה שזה האבל תכפוהו אבליו והגיע יום כ"ט לאבילות שניה בע"ש שהוא דבר שאינו הווה ושכיח ורגיל י"ל דבכל כה"ג לא נהגו לאסור ואע"פ שראיתי להרב אורח מישור נחי' להרב ד"מ ביו"ד ר"סי א' דרצה לנהר ולומר דאע"פ שאין הווה ושכיח ומצוי שייך דין מנהג ורצה להשיב ע"ד מרן בב"י שהק' ע"ד האגור מ"מ גם הרב ז"ל הודה מיהא דה"ד כשמצינו הדבר בבירור שהיה מנהג גם בדבר שאינו מצוי ורגיל ושכיח אז אמרי' דיש לו דין מנהג אבל כל שלא ידענו בבירור אם היה המנהג גם במילי דלא שכיח לא אזלי' בזה בתר מנהגא יעו"ש. וכאן בנ"ד ענין זה הוא דבר שלא ידענו בבירור אי גם בכה"ג דהוי מילי דלא שכיח תפסו במנהג הלזה לאסור כל כה"ג אמרי' דאין לו דין ותורת מנהג וכן בענין סותרת יבם שנתה שכתבתי שם בס' סמיכה לחיים שחקרנו ודרשנו ולא מצאנו בירור בזה אם היה מנהג בעיר וגם דלאעיקרא הנדון לא שכיח ובזה ובכל כיוצ' בזה לכ"ע אין בו דין מנהג כאמור:

ויש להביא עוד קצת סמך לזה מדברי הרב הגדול מופת הדור הח"ס ז"ל בס' החשוב חק"ל ח"ב ליו"ד בשיורי א"ח ס"סי ע"ב שכתב וז"ל ועל הכל בנ"ד שהוא יום כ"ט לאבלו' שיש מי שמתיר להסתפר כשחל בע"ש מפני כבוד השבת ועם שרבו האוסרים ופשט המנהג לאסור מ"מ סניף מיהא הוי לנ"ד כו' יע"ש הלי נר' שיש מקום להקל לכשימצא עוד צד להתיר לעשות נמי סניף לסמוך לס' המתירים כמו כן יש ללמוד גם לענין נ"ד למי שתכפוהו אבליו שיש לסמוך בכה"ג על ס' המקילים ולסניף חד שיש לו דאפי' למה שנהגו לאסור לא נהגו בכה"ג

עוד נר' ראיה להתיר מת"ש בס' אהל יצחק הכ"מ להרב מהר"י הכהן חסיד ז"ל בתשו' ביו"ד סי' ל"ו שכתב וז"ל בא"ל יניקי דאין ידוע מנהג מודה הרב ד"מ דמותר לגלח דכיון דהס' במנהג יש להקל כיון דקי"ל הלכה כדברי המקל באבל כי' כשנא' דהרבה יש לתפוס צד הקולא בענייני אבל יעו"ש דכותי' נראה דיש לומר נמי בענין נדון זה דכיון דתכפוהו אבליו והגיע יום כ"ט בע"ש והדבר ס' אם גם בכה"ג נהגו או לא יש לנו ללכת בזה וכיוצא בזה לקולא

ועוד יש להביא ראיה מוכחת להתיר מת"ש הרב הגדול חיד"א ז"ל בתשו' בס' הנחמד ככר לאדן בליקוטיו סי' י"א דק"ס ע"ב שכתב וז"ל והנה דהמנהג בעירו שלא לגלח ביום שלשים זה למ"ש דבטורקי'אה רובם ככולם מתירים בגילוח וכי יקרה איזה פעם לצורך מתירים האחרונים וכמש"ל ולהיות כי מציאות רחוק קצת אין לומר שנהגו בעירו גם כה"ג ואדרב' ניכר מהסותם דלא נודע המנהג גם בנדון זה ועל הרוב דגם מי שהנהיגו לא עלתה על דעתו להתיר בנ"ל כו' יע"ש ועי' להרב פרי האדמה ח"ג דס"ח ע"ג שהתיר לאחן לגלח אף לס' הרב"ד יע"ש הרי בנמצא איזה טעם אחר מתירין לכ"ע ועיין להרב בא"ח המים היו"ד סי' כ"ג יע"ש ודוק דון מינה ואוקי באתרין כי גם בנ"ד במי שתכפיהו אבליו ושיהיה ס' אבילות שניה ביום שבת ויהיה כ"ט שלו בע"ש שנאמר דגם בזה נהגו להחמיר לא אמרי' כיון שלא נודע המנהג אי נהגו לאסור גם בכה"ג ניזל הרוב לבי האמת מי שנהג לאסור לא עלה על דעתו לנהוג הומרא זאת גם בנדון כזה וכדברי הרב חיד"א כי כן נראה לע"ד להתיר ולהיות שמוראי ההוראה אלי לא מלאני לבי להתיר ולסמוך על דעתי ואמרתי לשאול דבר שילך ישאל נא' מן המורים דייני מתא היושבים על מדין מעי' הרבנים המובהקים הע"י"ז ועל פיהם יקום דבר וכן עשה שהלך ושאל לג' המיוחד מגדולי המורים הי"ו ופסק לו את הדין להתיר אבל לא ידעתי טעמו וראיותיו בזה ולא שמעתי מאיזה ראיה סמך להתיר אבל על"פ שמחתי ושמחתי כעל כל הון שכיונתי לדעת גדול שהתיר כמ"ש בעניותין בעיקר הדין וה' יצילנו משגיאות, ויראנו מתורתו נפלאות, ונזכה ונחיה כולנו חיים, ויטים חלקנו בתורתו תורת חיים,

הצעיר

חיים פאלאג'י ס"ט

סימן ס"ח

יש לחקור אם אדם אחד נתקטעה ידו או רגלו או אחד מאחר אברים אי מחוייב לקבור אותו אבר או לא. ואת"ל דחייב אי חייב לקבור אותו אבר לאלתר מיד או ינוחינו עד שימות דאברי עצמות שנינו דלא בני סיקות נינהו

הנה עיקר מצות קבורת המת אתחת לארץ זו שמענוה מסו' דפ' נגמר הדין דמ"ו רמז לקבורה מן התורה והיינו ראה שכביע ליה להש"ס דמשום כל תלין איכא מ"מ סגי ליה כשהוא תונח בארון וקבורה מתחת לארץ לא יהיה לו ועיין מ"ש הר"ן בכי' הסי' ואפ"ה אינו מחוייב לקבור כ"א בשהוא שלם אשר היה היונחו בג"ת והיינו גוף שלם ולא אברים איברא דשמעהי מפי עמיתי בחורה האדם השלם חיים פיפירנו נר"ו מרגה להביא ראיה מת"ש הרב כ"י משם רד"ק בשופטי' ע"פ דכתיב גבי יפתח ויקברו בערי הגלעד מיהו יש לדחות ועוד הביא ראיה ממ"ש במג' איכה רבתי ע"פ השתפכנה אבני קדש אלו ב' רבעיות של דם שהיה ירמיהו נוטלן וקוברן גם אנכי ראיתי להביא ראיה ממ"ש בפ"ק דברכות גבי ר"י דאמר דין גרמא דעשיראה ובזה שן דאינו משום כמ"ש הרב ר' נתן בעל הערוך גם זה יש לדחות כאשר יראה הרואה וכזה ראיתי להרב מופת הדור בס' יוסף אומץ שעמד על נדון כזה בסי' ל' אות ב' שעמד אם יש להצניע שיניו כדי שיקברם והביא ראיה דאין לחוש ממ"ש בפ"ק דברכות דין גרמא דעשיראה ביר וכתב דיש לדחות ומשם הרב מעבר יבוק בשפתי רננות פ"ה הביא שכתב דיש נוהגים כן להצניע שיניו ואפ"ה אין לחוש וליכא אזהרה לזה יעו"ש

ולעד"ן להביא ראיה מבוארת ממ"ש בפרק המוכל דפ"ה ע"א דפריך הא נער ובושת איכא דכסיבא ליה מילתא למשקל מגברו למשדייה לכלבים ע"כ ואם ככי הדין איכא בית מיחוש שאבר הפורש מן האדם טעון קבורה לא הו"ל להש"ס לומר בפשיטות למשדייה לכלבים אם לא דמילי' דפשיטא היא . ומה גם דבלא"ה מאי למצרך שפיר דהרי איכא כיסופא במאי דמהחכא ודוק ועיין בס' נחלת בנימין ד"ס ע"א לגחן טעם שאבר הנופל מאדם אי צריך קבורה יעו"ש ועי' להרב ש"ך ולהרב ט"ז שם ביו"ד סי' שס"ג ולהרב שבות יעקב ח"א סי' ונס' עיקרי הדט היו"ד סי' ל"ה אות ז' ועי' נודע ביהוד' ח"ב חיו"ד סי' ר"ט ודוק

סימן ס"ט

מעשה שאירע מתה אחד מישראל בחצר אחד והמנהג לשפוך המים שבשכונה והיה שנחצר הסמוך לחצר שמת המת אפו ובשלו באותו המים אי הפת והתבשיל מותר דיש לחקור אם גם בחצר הסמו' לחצר המת בכותל אחד שנים וכיח ולא יש שום חלון וחור באותו כותל וגם לא שום אהל יעל אותו כותל אלא שהבית והגג הוא נסמך יעל אותו כותל אי איכא קפידא באופן זה גם יש לחקור אם בדיעבד . אפו אם יהיה מותר ואת"ל דאסור אם מותר ליתן ולמכור לגוי דכיון דיש לאסור משום סכנה דהגוים לא מצלין ולא מורידין נעיד דיש לחוש שימכור לישראלים ועוד יש להקור אם מצינו שאחר שנאפה באותן המים ואכל אחד מאותו הפת ומאותו התבשיל ולא אירע לו היזק אי הותר לו כל מאכל הפת והתבשילים או לא. על הכל יורנו היכי נעביד ויבא שכמ"ה

תשובה הנה פשיטא ודאי דלכי הנעם מכ' הב"י משם הסמ"ג ביו"ד סי' של"ט משום סכנה דמלאך המות מליה חרבו שם ומטיל טיפ' דם ורואה הח"צ שאחד שתה ומת ודאי דיש לאסור דחמירא סכנתא מאיסורא אלא דהיה מקום לומר דיש ביטול לאיסור בששים בתבשיל ובאפיית הפת וכבר כתבו האיסור והתר והמרדכי והפר"ח ביו"ד רס"י קי"ו דאפי' דבר שהאסור משום סכנה יש לו ביטול בס' וא"כ ה"נ ודאי דנתבטלו כל המים לגבי הפת והתבשילים הכילנ ביותר בס'

אלא דראיתי להרט"ז שהביא משם ד"מ ביו"ד ס"ס קי"ו אות וייו דחמירא סכנתא ולא בטיל א"כ יש לחוש לדיעה האומרי' דלא בטיל בס' משום האי טעמא גופיה דחמיר' סכנתא מאיסורא אך היה מקום לומר מצד אחר להתיר יען דודאי המלאך המות הוא תליה חרבו בכלי אחד של מים והכא שהיו ג' כלים וגם ג' בעלי בתים שהיו דרי' בחצר הסמוך א"כ הו"ל איקרא שאם של המים הם משום סכנה וכל דהעיקר היכא שנדבר גם בל"מ והנ"ו יורו דבכה"ג תבטל בס' ומיהו עכ"פ לענין מעשה צריך איכ וכן נמי יש להקור היכא דהוי ס' איקרא אם מת קודם האפיה או אחר האפיה

ועוד היה מקום להתיר מתאי דאיתא בירוש פ"ח דתרומות מים מגולים דאפה בהן הפת דאדם הנחש כלה בזור גם זה איכא להרי ת"ק פליג שם ע"ו וכמ"ש להדיא הרב פר"ת בר"שי קי"ו יעו"ש

ועל דבר אם מותר למכור לגוי כיון דמשום סכנה היה לנו לאסור משום דהגוים לא מעלין ולא מורידין אבל נר' דמותר למכור לגוי כיון דאינו ודאי סכנה אלא שיש אברים דלישראל מוקר בכה"ג מותר למכור לגוי ומ"ג דכבר כתב הרנ"ל ביו"ד ס"ק"ס דלגוי לא מזיק להו משום דחביל גופייהו יע"ש שכתב כן משם התו' גבי גילוי , ועיין להרב"ל שם בחיו"ד סי' ז"ן אלא דקשה לע"ד ע"ו דבירוש' שם פ"ח דתרומות והביאו הרנ"ל שם ס"ק ס"ז אמרו דלא ישקה לגוי וכ"י ועיין להרב ברכ"י ביו"ד סי' של"ט אות ז'

גם לחוש שמא ימכור לישראל נר' דליכא לחוש יען ישראל נזהרים שלא ליקח מן הגוים כח של בעל הבית שהרי יש שינוי בפת כלטר לשל בע"ה ועיין להרנ"ל שם ס"ק"ס ולהרב בית יהודה ח"א חלק י"ל סימן ת"ו שהתיר למכור לגוי כרושות ולא כת שלם יע"ש ויש להקשות עליו מהך ירוש' ועיין להתוס' ד"ה בע"ז דל"ה ע"ב ד"ה דאכלי יע"ש , ולענין שכונה ע"ש להרנ"ל ולהרב מט"י שם בהי' ל"ד

ולענין מה שאכל אחד מן הפת הנז' ולא אירע לו שום נזק אין להתיר שהרי כתב הטור וש"ע ביו"ד שם בסי' קי"ו דבמים מגולים אפי' שאכל ושתה מאותן המים יש להוש שמא נשאר הארס למטה כו' יע"ש ועיין בתשו' דרך אברהם חיו"ד סי' ה"י ולהרב חסד לאברהם בתשו' חיו"ד סי' ל"ב ויש להשיב ע"ד כאשר עיין המונה חפ"ים וכ' הרב עיקרי הד"ט חיו"ד סי' י"ל אות ב' וז"ל ואני בעניי לנד"ן דכל כי האי מילתא כל עוד שאתא תרבה ספיקות וס"ס אין בהם כדי שניעה להקל ובפרט לדקדק ועיין להרב מנחת דרבותא דרי"ל ע"ג ודוק

סימן ע

שאלה בראובן שנמצא הרוג בדרך ועברו שם יהודים וגמלו עמו חסד וקברו אותו במקומו ואחר עבור כמו חמשים יום נתודע לקרובים שהיה חגור במתניו זהובים ונסתפקו דשמא הגנבים אחר המיתוהו לא שלטו ידן בהם ולשאול הגיעו אם מותר לפתוח הקבר ולראותו אם יש לו הזהובים הללו וליקח אותם ומ"ג דהמעות הללו הם של בע"ח שחייב המת ומקיים בהו מצות פריעת בע"ח וכל כי האי ימצא'התר א"ד לא

תשובה עיין מ"ש מרן בב"י י"ד סי' שס"ג בשם הירוש' שאין לפתוח שום קבר אחר שנסתם הגולל אפי' לבדוק אחר י"ב שעות יע"ש ואף לפי מ"ש הטור ומרן דלפתוח קבר בלי פינוי מותר הרי כתבו הרב ש"ך והרט"ז דאסור משום שמתייראים מהדין וא"כ ככי זה נראה דאסור לפתוח הקבר בנ"ל ומ"ג שעברו כמה ימים דיש לחוש משום ניוול וכמו שהאריך בכל זה בתשו' חכם צבי סי' מ"ו והנמשכי' יע"ש

ועם שראיתי להרב שבות יעקב בתשו' סי' ס"ז הביאה הרב עיקרי הד"ט חי"ל סי' ל"ה אות כ"ח צדדים להתיר בילדה אחת בת ט"ו חדשי' שנקברה ושכחו להסיר ממנה נזם זהב דרצה להתיר דליכא בילדה כ"זאת משום אימת הדין שאינה בת עונשים ואי משום דבגלוי לה ואי משום דאין ראוי לבא בזהב לפני המקום משום קטיגור וכמ"ש גבי כ"ג גם זה לא שייך בנשים, ואדרבא סניגור הוא להן שלא רצו לתת לעגל וכמ"ש רש"י במגילה דכ"ב יע"ש אדרבה מינה נשמע לנ"ד לאסור יען אדם זה היה גדול ובר עונשים אלא שהין בו זהובים שהזהב הוי קטיגור לאנשים ועדיין צ"ע, גם ראיתי להרב שבות יעקב שם שכתב וז"ל גם מוכח קצת מל' מור"ם ז"ל סימן שמ"ט שכתב וז"ל ולכן מותר ליטול טבעת שביד המתים וכיוצא בזה וא"א דהוי שינוי וגנאי הו"ל להדיך ליטול א"ו אין בו קפידא לבקש מחילה שאם לא יועיל לא יזיק עכ"ל, ועיין להרב בכור שור דף קכ"ד ע"א ועיין להרב עיקרי הד"ט חי"ד סי' ל"ה, ועיין להרב שבות יעקב ח"ב סי' ק"ג שהוכיח דהיכ'דהוי חששת ספק שמא נחפרו או שמא נרקבו כו' דאין לנוול את המת מספ'קי האי מכ"ש שיש כאן סכנות החיים בכמה חששות יע"ש, וא"כ גם בנ"ל יש ג"כ ס'לא שיקרא שמא הגנבים חפשו בבגדיו ולקחום וכעת לא מלאני לבי להתיר ועיין בכנסת יחזקאל חי"ד סי' מ"ל, ועיין מס' שמחות פ"ג הי"ב והרא"ש פ'אלו מגלחין סי' כ"ו ע"ש ועיין בתשו' אחרת דהארכתי בענין לכנות המת ממקום למקום בס"ד

סימן עא

שאלה בח"ח שנשא בתו לאדם אחד ואירע בתוך ז' ימי החופה שהיה לה לאבי הבת יאר צייט היום שם והחתן ואינו רוצה ליכנס לחופה לאכול אותו והכלה מצטערין אם מותר או לא,

תשובה הנה כתב מור"ם ז"ל בי"ל סימן תנ"א ס"ג בהג"ה דאסור לאכול בסעודת בלילה וכ"כ לקמן בס"ס ת"ב וא"כ נראה דמי שאינו נוהג להתענות יא"צ או אם אירע בשבת או י"ט דאינו נוהג להתענות מקודם דאותו יום אסור ליכנס בשמחת וגיל ולאכול בסעודת שמחה,

איברא שהרב הלבוש בסי' זה כתב דלא ראה נוהגים כן וגם בסוף סי' ת"ב כתב דטעם תענית זה אינו משום אבילות כו' יע"ש, וכיון שכן אין איסור כלל, אכן הרב ש"ך בסימן זה סק"ה השיב על הלבוש בזה דלדבר שאינו מצוי לא שייך בו מנהג ולא ראינו אינה ראיה וכ"כ ממדברי הרט"ז בסי' שנ"ה סק"ג דס"ל דעד עולם צריך לנהוג כן ביום יא"צ שלו דהיינו לנהוג אבילות כו' כמבואר שם יע"ש והוא תימא כי הרב הלבוש כתב דטעם התענית לאו מדין אבילות הוא ואעכ"י שהביא הרט"ז בסוף דברי להרב הלבוש וז"ל וכתוב בלבוש אולי בתקיעתו של מור"ם ז"ל כו' נראה דעל איסור שכתב שלא לאכול בלילה קאי דאל"כ שבונתו להביא לדברי הלבוש למיהד'ניה. הו"ל להביא דברי הלבוש שבסי' ת"ב שכתב להדיא דאעכ"י שמתענה ליכא דין אבילות כלל, ועיין להרב קשל"ה בד"זע"ד שכתב דעכ"פ אסור לילך על סעודת נישואין אבל על סעודה מרעים וכה"ג מותר יע"ש, א"כ כפי זה לדעת מור"ם והרש"ך והט"ז והרב קשל"ה נראה דבנ"ד אסור לאבי הבת לאכול בסעודת נישואין ביום יא"צ שלו

ואגבי הו'ן הרדתי להרב חוקי דעת בי"ד מע'א'אות ס"ג שהביא משם ס' מענה לשון להרב הגאון מהר"ר יעקב שכתב מ"מ מור"ם אנו דאין לאכול כו' וז"ל ה"מ בשנה ראשונה אבל לא בשאר שנים כהסכמת שאר גאונים, וכן שמעתי מפי מר מתי הגאון שהורה כן הלכה למעשה וכ"מ בלבוש סי' שנ"א עכ"ל, וכ"כ בספרו להם השנים בסי' זה הרב שלבעת הלבוש ומוהר"י והסכמת הרבנים אשר אתן והרב מו"ח שהוא בעל מג"א והרב המחבר גופי'כולהו ס"ל דליכא איסורא כלל וכיון שסבר זה במחלוקת הוא שנוי הוי ק"ל בדין אבילות הלכה כדברי המיקל בהכל

ועוד נראה טעם אחר להתיר בנ"ד דכיון שהין הנשואים הללו בניבא בת מ"ח למנינו דכתב הרב חוקי דעת שם אות ז"ן וז"ל ובנשואי בח"ח לע"ד אם אומרים שירות הוי סעודת מצוה יע"ש וא"כ א"ה בכל סעודה מז'ימי החופה בלי שירות והשבחות והוי סעודת מצוה

גם מצד אחר נראה להתיר כיון שהחתן והכלה מצטערים בזה דמותר לו ליכנס בחופה ולאכול סעודה נישואין יכמ"ש מהרשד"ם בתשו' סימן ר"ב דכיון שהחתן אושושביניו מצטערים במה שאינן נכנסים להופה מותרים לאכול בסעודת נישואין אבילן חוץ יב"ח כמו שיע"ש כ"ה וק"ו בנ"ד שהוא אחר יב"ח אלא שהוא יא"צ דודאי דיש להקל יותר מזה, עו"כ טעם אחר אם מכני בנקרא'י"ט שלהם והרי בדבר זה עדיף טפי נ"ד שהוא אבי הכלה מנדון הרשד"ם דמיירי באחים ועיין בהשו'מקום שמואל סי' פ' ודוק,

סימן עב

שאלה מי שמת לו אביו או אמו בשנה פשוטה בט"ו בסיון ונתעבר' השנה הבאה דנ"ל סוף יב"ח בט"ו באייר מה דינו לענין התענית ואמירת קדיש וקריאת ההפטרה אי הוי בסוף יב"ח והוי בט"ו באייר או בעינן באותו יום שנמנו שמת דהיינו בט"ו בסיון תשובה

תשובה הנה כתב הטור בי"ד רס"י שצ"א וז"ל ואמנם ע"כ המתים נכנס לבית הכנסת לאחר שלשים יום ועל אביו ועל אמו לאחר י"ב חדש ואף אם השנה מעוברת מותר לאחר יב"ח וכתב שם מרן בב"י כ"כ הרא"ש בפ' אלו מגלחין בשם ראבי"ה וכ"כ רבי' ירוחם והגמ"י והתרומה בתשו' ודייק לה מדקתני יב"ח ולא קתני שנה וכ"כ הרנ"ח והרט"ז והרב ש"ך יע"ש והרב הפרישה וכן הסכמת הפוסקים

ונהגו לענין קדיש פשיטא ודאי דלפי מ"ש מור"ם בי"ל ס' שע"ו דאין אומרין קדיש ותפלה רק י"א חדשים כדי שלא יעשו אביהם ואמם רשעים כי משפט הרשעים בגהינם יב"ח כו' יע"ש, וע"ז אין ספק דודאי נכלות חדש י"א נשלם אמירת הקדיש וזה שנסתפקנו הוא אם יום השלום השנה הוי בסוף י"ב חדש או בסוף י"ג חדשים כיום שנפטר ומפשט לדברי הרנ"ח שכתב בסי' הנז' לגמרי הפסיק האבילות לאחר י"ב וכך אני מורה וכא ולא כיש עושין פשרה מס' הכרס יע"ש וכ"כ בשמו הרט"ז בסי' הנז' וז"ל והמהתי על שיש אנשים נוהגים קצת אבלות גם בחדש הי"ג מאין להם דבר זה והוא באמת דבר בטל וכך כת' מו"ח ז"ל יע"ש, ומפשט לדבריהם דס"מו היה נראה דלא יש שום דין אבלות במ' י"ג אפי' יום השלום השנה מדסתמו לומר דאינו נוהג שום אבילות ונפסק לגמרי ומ"מ יד הדוחה נטויה לדחות דהיינו לענין אבילות לבד ולא לענין יא"צ ועיין בבא"הט סי' שצ"א סק"א

ואין להביא ראיה ממ"ש מרן בש"ע א"ח סי' תקס"ח ס"ז דכשאירע יום שמת אביו או אמו באדר והשנה מעוברה יתענה באדר ב' וכת' מור"ם בהגה דיש אומרים ליתענה בראשון כו' יע"ש דשאני התם דהא מיהא שם אדר מיקרי גם בחדש י"ב משא"כ נ"ד ומיהו ממ"ש ז"ל הטעם של י"ב חדש משום דמשפט הרשעים בגהינם הוא יב"ח א"כ אם התענית תהיה לכפרת המת וכן אמירת קדיש והפטרה למה יאחר כפרתו וכ"נ מדברי הרב הלבוש בא"ח סי' תקס"ח וז"ל מי שמת לו או"א באדר ומתענה בו ביום יתענה במעוברת באדר ראשון משום דאין מעברין על המצות ומצוה הוא עושה באותו יום שהרי מנ"ג הוא שאומר קדיש ובאמירת קדיש הוא מציל את אביו בשנה הראשונ' מדין גהינם כדאיתא במדרש וגם התענית הוא מתענה לכפרת אביו וא"כ למה יאחר כפרתו מלהביא תכף אחר כלות משפט וטהרתו של אביו שאין משפט הרשעי' בגהינם יותר מי"ב של חדשי הלבנה מדכתיב והיה מדי חדש בחדשו וכתיב אחריו ואשם לא תכבה שהוא גהינם כו' יע"ש, ואע"פ שהרב הלבוש מיירי במת באדר מ"מ לפי דבריו וטעמו דהתענית הוי משום כפרה א"כ צריך להתענות בסוף יב"ח ולא בי"ג וכ"ן מדברי מרן בב"י בי"ל סי' ת"ג עמ"ש התשב"ץ ז"ל דמתענה באדר ראשון כתב וז"ל ונראה לטעמו משום דסוף שנה ראשונ' הוי לסוף יב"ח כדאמרינן למשפט רשעי ישראל בגהינם יב"ח ולא אמרו שנה הילכך יב"ח מנינן יע"ש הרי דכתב בפי' למשפט הרשעים בגהינם הוא יב"ח ולא קאמר שנה הוי חדש מעובר בכלל והרי מה"ט גופיה הוי בכל שאר חדשי השנה משנת העיבור ולכת' הטור ואף אם השנה מעוברת מותר לאחר יב"ח והרי חלי טעמיה הרנ"י שם משום דאמרינן יב"ח ולא שנה ולא שנא לן בין חדשי שני אדרים לשאר חדשים

גם הרט"ז בא"ח סי' תקס"ח סק"ל הכריע דכיון דמשפט הרשעים בגהינם הוי יב"ח ותו לא מה"ט גופיה הוי היא"צ בסוף כלות יום יב"ח ותו לא יע"ש, א"כ מאי שנא בנ"ד דכשלמו היב"ח עם חדש העיבור ואינו בשני אדרים גופיה דלא יתענה ויעשה הסדר הזה בסוף כלות יב"ח ככתוב והיה מדי חדש בחדשו וכליסנייהו דרבנן יב"ח וא"כ תימא הוא למה שכתב הרנ"ח בי"ל סי' שצ"ה ע"ל הרב ח"ה סי' רצ"ב וז"ל מיהו אם השנה מעוברת למוחר ליכנס לבי' הכנסת לאחר יב"ח ואו אין נוהג דין יב"ח ביום שמת בו אב או אם אעפ"י שאומר קדיש וברכו ומתענה בכ"ז וכ"כ הרב ש"ך והט"ז שם בשמו יע"ש, ולא ידעתי למה יתענה בחדש י"ג כיון דכל טעמו של התענית הוי משו' כפרה ומשפט רשעים בגהינם הוי יב"ח ותו לא וכמ"ש

גם בתשו' הרב מהר"י מברונא סס"י קנ"א הכריע דיש להתענות באדר א' מטעם דלא יספיל לאביו יותר מיב"ח ולה"ט שוה נמי לנ"ד ע"ש בתשו' מהר"י מברונא סי' קנ"ג וזה גם כן תמהני על דברי הרבנים אשר נקטו לבריהם משום דמתענה באדר א' דנראה דלוקא משום דשם החדש הא מיהא נקרא אדר הלא"ה בשאר חדשי השנה לא ולזה י"ל דלנ"ד נקטו אדר כיון דכל עיקר טעמם הוי משום דיותר מיב"ח לא שייך אבילות ותעניה וכמ"ש מרן בב"י ס"ס ת"ג ע"ל התשב"ץ ז"ל והכי דייקי לברי הרב הלבוש ז"ל ומהר"י מינץ סי' ט' ותשו' מהר"י מברונא בתשו' הנ"ל וכל חכם לב עיניו יחזו דלא אפי' טעמ' משו' דהוי נק' אדר ביום שמת אלא אלו הטעם ביב"ח והרי זה הוי עיקר טעם כל הפוסקים בענין אבילות דנפס' לגמרי מה"ט ומאחר דפשוו הרבנים הללו דין האבלות וטעמו עם דין התענית מה מקום יש לומר לעמס דיש לחלק אף לכופ' דס"ל ליעשה באדר ב' נראה ודאי דכ"ש וק"ו בשאר חדשי השנה הן אמת דק' ע"ז וכמו שהקשה הרב מהר"י מברונא ז"ל סימן קנ"ג ומהר"י מינץ שם בסוף תשו' ואם כן לדעתם דשאני חדשי שני אדרים להו"ל כחדש אחד ארוך ומה"ן לבשאר חדשים יודו דשני ב"ח ותו לא ועם שמהר"י מינץ הק' עליהם בטעם זה מ"מ נראה דזהו הוי דעתם ועם סי"ל דאה"ן דלענין הטעם משום כפרה סגי ביב"ח יש טעם אחר לדברי משום דאותו יום שמת אביו או אמו דיע מזליה וצריך תשובה וכמ"ש ז"ל עב"ן הרואה יראה בתשו' מהר"י מינץ שם סימן ט' דיש ללון מדבריו דאע"ג דס"ל לה"ט נמי דריע מזליה עכ"ו דעתו היא להקדים ואם יש לדחות למהר"י מינץ איירי בשני אדרים מ"מ פשט דבריו וטעמו משום כפרה לא יתכן לעקרו ולומר דלא יתענה ביום כלות יב"ח וסדר שאר הדברים דהיינו קדיש והפטרה

וזה תימה על הרב הלבוש דבי"ל סימן ת"ב כ' לטעם התענית היא דריע מזליה ולכן כתב ליתענ' בשנת העיבו' בסו' יב"ח ואילו' דשאני אדר דשם אדר שמא חל הוא ע"ש והדבר תמוה דבא"ח כתב הטעם משום כפרה ודייק מקרא ודברי רז"ל להיות נעשה בסוף יב"ח ובי"ל שינו טעמו משום דריע מזליה דיוצא מזה הטעם דבשאר חדשי השנה דלא מת באדר יש להתענות ביום סו' חדש י"ג ועוד קשה על הרב הלבוש ז"ל במ"ש נוהגין להתענות יום שמת בו אב או אם וטעמ' שמעתי ליעשה תשובה מפני הסכנה דריע מזליה כו' יע"ש והרי טעם זה לחבו מהר"י מינץ בהך תשובה ועוד דאפי' ס"ל להרב ז"ל ה"ט דריע מזליה נמי מ"מ כיון

כיון דהוא ז"ל כתב בא"ח דהתענית הוי לכפרת המת אמאי לא חש לזה כלל ואפי' לענין אמירת קדיש כתב דיאמר משום כבוד המת והרי בא"ח כתב הטעם דמציל לאביו מדין גהינם בשנה ראשונה :

סוף דבר נראה לע"ד דלענין אמירת קדיש וקריאת ההפטרה ושדר ליאמר לעילוי נשמת המת העיקר הוי בסוף יב"ח מה"ט דמציל לאביו ואמו מדין גהינם ולמה יאחר כפרתו ומשפטו ובסוף חדש הי"ג אין צורך לזה כלל דאפי' דבשאר שנים עושה היאר צייט ביום המיתה ה"ט לפי מ"ש האר"י ז"ל דבכל יום בשנה שמת יש לו עילוי לעלות למעלה ראש ומשני זה כתב ז"ל דאם אירע יום המיתה בשבת דיקרא ההפטרה בשבת שלפניו כדי שתהיה לו זכות הבן לעזר ולהועיל משא"כ בשנה ראשונה דכבר בסוף יב"ח כבר עלה בעילוי מה שהיה לעלות והרי בסוף י"ג חדש באותה שעה לא יש לו שום עילוי מחדש והרי אפי' לדעת הב"ח והרב הלבוש דמתענה הרי גלוי וידוע טעמייהו דרבנן משום דאותו יום באותו חדש איתרע מזליה ולא שייך זה לגבי המת והכי נראה מדברי הרב הלבוש ז"ל שכתב ובאותו יום אומר קדיש לכבוד המת . ומ"מ לפי מה שנראה מדברי הב"ח דאפילו ביום שמתענה בחדש הי"ג מותר להכנס לבית המשתה באותו יום שמתענה כמו שנראה ביאור כשטו דבריו ה"ט משום דכיון דאדם הי"ג בשנה ראשונה ליכא שום שייכות למת בתענית זה כמו בשאר שנים לכן התיר הרב ז"ל משא"כ בשאר שנים דאע"ג דאיכא משום ה"ט דריע מזליה מ"מ איכא נמי דין לגבי המת כדי לעלוי במעלה יתיר והרי כל טעם אבילו יב"ח הוי מה"ט דמידה הדין מתוחה לגבי אביו ואמו וזהו נראה ליישב דברי הב"ח ול"ק מה שהקשה הט"ז בסי' שנ"ה ס"ק ג' ומה שרצה הרב ש"ך ליישב שם ובס' נקודות הכסף ליישב דברי הב"ח הרואה יראה לדברי הב"ח ז"ל ברורים ואינם סובלים פירושו כאשר יראה הרואה .

ולענין התענית בסוף יב"ח כפי מ"ש ז"ל די"ב חדש מנינן גם לענין תענית ומטעם דהוי כפרה נראה דיתענה אבל כיון דברור הדבר בדברי הב"ח והלבוש דהתענית הוי בחדש י"ג יש לחוש . ועיין בס' החסידים סי' רל"א ובס' מטה משה סימן תשס"ל וטעם של תענית הוי שיצטער ביום שאירע לאביו ואמו צער ולה"ט הוי יותר קרוב לשיטת הב"ח והרב הלבוש ועי' להרב שמש צדקה א"ח סי' כ"ה יע"ש .

והנה בעת"ה ראה ראיתי להרב נחלת יעקב בתשו' סימן ז' שנשאלו ממנו כענין נ"ד שמתה אמו בט"ו באלול ונתעברה השנה אם יתענה ויאמר קדיש בט"ו באב או באלול והביא דברי התשב"ץ ומ"ש בב"י שם בספי' ח"ב ורצה השואל לומר דלענין קדיש דבעינן י"א חדשים ותו לא כלה אמירת הקדיש בט"ו בתמוז ולענין אבילות בסוף יב"ח בט"ו כתב ולענין תענית בט"ו באלול ביום המיתה השיב הרב ז"ל שם לתענית יהיה בט"ו באלול שהוא יום המיתה ושאני נדון התשב"ץ דהיה בחדש אדר יע"ש ואחרי המח"ר יש להשיב על דבריו דהרואה יראה לטעם מרן דכתב די"ב חדש מנינן לא שני לן בין שני אדרים לשאר ולא ידעתי מה חילוק יש בין אבילות דהפסיק בסוף יב"ח לענין התענית אם הטעם של יב"ח הוי טעם לזה אין שום חילוק ביניהם ועי' בתשו' הגאונים בש"ש שער הד' סי' י"ב ד"ך ע"ב ומהר"ש הלוי חא"ח סי' ט"ז ולמה"ר בס"ד

שלמה הז"מ דכ"ג סוע"ב ובס' זכור לאברהם ח"ג בה' אבל מערכת י"ל דח"ן ע"א ולהרב עושה שלום במערכ' ד' דט"ו ע"ג ולכ"ע דבריהם תמוהים ולענין מעשה הנראה לע"ל כתבתי והאל יצילנו משגיאות . ויראנו מתורתו נפלאות תורת **חיים**

הס ונשלם ספר נשמת כל חי
שבח והודאה למלך אל חי

מכל החי

כ"ל שהוא עיקר הח' מדבר בא לתקן זימנין דמשכחת ויתנו בחסרו"ת , אגב ריהטא ונעלמה מעיני כ"ל ח"י פה תבא בעזר משדי יוצר המאורות

חא"ח סי' ל' דל"ט ע"ב בענין עוסק במצוה עמ"ש הרב מטה אהרן ח"ב מע' דיאות ח"ס ד קצ"ז ע"ד ועמ"ש בס' ישועות יעקב בא"ורח יע"ש

שם בדיו"ד כדין ליגנות א"י ש"ר דהוי הפסק גדול עיין מ"ש הרב מהר"א אביגדור בס' זכור לאברהם חא"ח סי' ת"י

סי' ה' ד"י ע"ג שיטה ג"א ועיין בס' פי שנים בח' לא"ה סי' י"ג דכ"ב ע"א דהיכי דאיכא איסורא אם אינו מוחל קהותר למחול על כבוד צבור יע"ש

סי' ט' די"ג ע"א בענין אי מחילת צבור מהני עיין להרב משנת דרבנן בא"ח סי' ב"ב דל"ה ע"ל ובמ"ש הרב מטה אהרן בח"ב מע' צ' אות י"ב דרנ"ן ומוה"ר מרן מלכא בעל מראה הגדול ז"ל בדרוש תולהסתר יע"ש

סו' סי' ט"ו דל"א ע"ד ועתה ראיתי למורנו הרב מהרי"ן הי"ו בספרו הבהיר לב מבין בה' ח"ות דמ"ד ע"ב דיש ללמוד היתר גמור מדברי קדשו גם לנ"ד והוי חנא דמסייע לן

סי' כ"ב דכ"ה ע"ד עמ"ש בתשו' הגאונים סי' ר"ס ועיין בס' יד המלך הנ"מ לאחד מרבני אשכנז מ"ש בדס"ד ע"ד ודבריו תמוהים וצ"ע

סי' ל"א דנ"ל ע"ב עיין בתקונים בהקדמה די"ב ע"א דאין מלקין בשבת כו' ועיין בס' יד המלך אשכנזי בפכ"ד מהלכות שבת ה"ו דנ"ס ע"ד

סו' סי' ל"ב דג"ל ע"ד ועמ"ש בציונוי לקונ"ט ח"ב בא"הע סי' בדין גט בלילה דבמ"ת שהוא על מצות הנהוגות בלילה שאומרים לו עשה סוכה ואינו עושה או אכול מצה בליל פסח ואינו אוכל מכין אותו עד שתצא נפשו ואפי' שהוא בלילה ע"ש ;

חיו"ד סי' מ"א דמ"ל בדין ערבות גוי וישראל נ"ב ועיין מ"ש בס' התשוב' הנדפס עתה מה' שבט בנימין סי' ק"ע וקצ"א ודוק בדבריו ובמ"ש בפנים בס"ד

סי' ג"ס דמ"ח ע"ד ועיין בתשו' מהר"י סג"ל סימן קי"ב

סי' מ"ג דע"ג ע"ג עמ"ש הרב החסיד בס' אהל יצחק הנ"מ מ"מ בחא"ה סי' ד' יע"ש

סי' מ"ט דפ"ד ע"ג דא"א דהוה סל"ה לא הוו שחקי עיין בס' הנ"מ אהל יעקב להרב המופלא וק הי"ס גדול כמהר"י מנשה זצ"ל במע' א' אות י"ל די"ב ע"ב ודוק

סי' נ"ן

סי׳ נ״ן לפ״ט ע״א בדברי הרב מאמת משה אלו עיין להרב רק מאי עמיחנו בתורה מהרי״ל נר״ו בספרו החשוב רנ״מ חחנה לויה ד״ל ע״ב

סי׳ ד״ן ד״ן ע״ב סי״ט״ו ז״ל א״א ובדרושותי כבר עמדתי בזה בעזר ממדי הכיון הרב״א ז״ל בזה לראיהאו לא ואכמ״ל

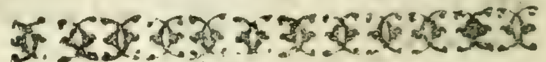
שם דנ״ח ע״א סי״ד״ן ז״ל ולא כמ״ש התוס׳ בפ׳ כ״ש דמולה בהינם משמע כנ״ל על״ל כו׳

סי׳ ד״ן דנ״ג ע״ד סי״מ״ו אחרי כותבי ועמ״ש המגי״ט נשמט מהדפוס ועיין בס׳ החסדים סימן חלק״ת

שם דנ״ד ע״ז א״א עיין בס׳ הבהיר אמר יוסף הנדפס עתה וראיתי ססנלקט יוסףדק״ו ע״ב מ״ש בזה ודוק

שם דנ״ה ע״ב סיג׳ א״א ועיין להרב מרא׳ הכניס שם מ״ו ע״ד התוס׳ יע״ש

בו׳ סי׳ ע״א דק״ד ע״ד נ״ב ועמ״ש הרב אדני פז ז״ל בתשו׳ סי׳ יוד דל״ו ע״ב

בס״ד עיני כל חי

מפתחות פתוחות לס׳ נשמת כל חי

חא״ח ה׳ ברכות השחר

סי׳ א׳ בח״ח ספרקו נאה וקולו ערב והוא נשוי וגדול בשנים אלא שלא נתמלא זקנו אי כשר לש״ץ לכתחילה. ואם הוא סריס גמור אי מותר לכתחי׳ למנותו לש״ץ ואם יש הפרש בימים נוראים לשאר ימות השנה ל״ה ע״א ואי בעינן אפי׳ שהוא יותר מך׳ שנה ע״ל שם. ואי גם בשאר ימות השנה בעינן בן כ׳ ונשוי שם ל״ב ע״ב

הלכות קרית שמע

סי׳ ב אי מותר להפסיק לענו׳ קדיש וכדומ׳ במתחיל ברכה קודם אמירת יוצר אור או יוצר המאורות ואת״ל דאסור אי בשאר ברכות בברכת המצות או ברכת הנהנין אי מותר להפסיק באמצע הברכה ד״ב ע״ד ואי בברכו׳ שפותח בברוך אי מפסיק לענות באמצע שסד״ג ע״ד ואי בברכת מזון שהיא דאורייתא מותר להפסיק שם

סי׳ ג במאי דקי״ל דבאמצע ק״ש וברכותיה פוס׳ קדיש כו׳ אם הוא לענית ה׳ אמני׳ או דוקא לעניי׳ איש״ר כו׳ לבד ד״ל ע״ב. אקירת הכם דאמאי החירו להפסיק דהרי קי״ל העוסק במצוה פטור מן המצוה שם ע״ל

סי׳ ד הדברים מגיעים על סי׳ הקודם ד״ה ע״א אי קדיש שהז כולל כל אמנים שבקדיש או איש״ר דוקא. שם ע״ל בדין עוסק במצוה דל״ל להר״ן אם הולך לקיים ואי מיקרי ביטול מצוה לפי שעה אף מיש את״כ שהיא. שם ד״ו ע״ד חילוקים הרבה בענין העוסק במצוה פטור מן המצוה שם ד״ט ע״א. הם באמצע ק״ש וברכותיה עונה לשאר אמנים ואת״ל דלפה״ד אי בין הפרקים מותר להפסיק לשאר אמנים שם ע״ג. אי באמצע ק״ש וברכותיה אומר פסוק וזאת התורה שם ע״ל. מוכתחיים שלא להתפלל במקום שמתפללים הרבה תפלות ביחד גו״אתו משני הבלבול

ועניית אמנים וכדומה אם לא בשעת הדחק שם ד״י ע״ב

סי׳ ה במקום שמתפללים הרבה תפילות ביחד בזה אח״ז והשלוחי ציבור שומעים זה מזה אי מותרים לענות כל דבר שבקדושה במקום שמותר להפסיק או מיישינן לטורח צבור שכ ד״י ע״ג חילוקים בענין טורח צבור שם שם

ה׳ קריאת ס״ת

אי מותר לצאת מב״הכ בין גברא לגברא כדי לבקר בב״הכ אחר סי׳ ל׳ ד״ט ע״ב

סי׳ ו אי הא דתשו משום טורח הוא דוקא בבי׳ הכנסת או בכל מקום שיש שם י׳ ד״א ע״ג גם עלי׳ בא״ד בכמה נק׳ צבור שכ די״ג ע״ג אזהרה שמענו באיסור ט״ן לכבוד צבור הוי כבוד שכינ׳ שם ע״ל

סימן ז באיסור טורח צבור צריך לדעת עד כמה שיעור זמן מקרי טורח צבור די״ב ע״ל. ואי איכא טורח צבור באמירת כפוק אחד או חלחא שם די״ג ע״א

סימן ח אם איסור טורח צבור הוי מדאורייתא או מדרבנן די״ג ע״א אם איסור דברים שבכ׳ א״א רשאי לזומרם בע״פ הוי מד״ת או מד״ס שם גם איסור ברכה שא״צ אי הוי מדרבנן שם ע״ב

סימן ט בענין טורח צבור שרצו הצבור למחול על כבודם אי מהני מחילה די״ג ע״ג. חלוקים בענין כבוד צבור באיזה אופנים מהני מחילה שם ודי״ד ע״ג

סימן י׳ כבוד צבור וכבוד חתן ות״ח איזה מהם עדיף די״ב ע״ב

סימן יא כבוד מלך וכבוד צבור איזה מהם עדיף די״ל ע״א

ה׳ שבת

סימן יב אם יש לקדש על היין מגולה גם צריך לדעת כמה שיעור צריך להיות מגולה שם די״ל ע״ל אם משום הקריבהו נא לפחתך אסור לקדש בו שם דט״ו ע״ל. אם נתגלה ביום על שנכנס פרעושים וכיוצא בלילה או אחת יש לאסור שסדט״ו ע״ג

סימן יג אם יש לאסור יין מגולה להבדלה וברכת המזון שם שם

סימן יד אם קידש על יין מגולה בז״הז בדיעבד אי מהני כו׳ די״ו ע״ז. גם אם יש להתיר כשאין לו יין אחר שם ע״ב

ה׳ עירובין

סימן טו אי מצי לזכות בעירוב ע״י בנו הגדול הסמוך על שלחנו את״ל דלא משום יחוס הסמוך ע״ש כ״ה אי יכול לזכות ואת״ל דמצי לזכות אם היה קטן עשיר וסמוך לשלחן חברו אי מצי לזכות ע״י לח״י ע״ש

ה׳ פסח

סימן טז במעשה שהיה שאחר האפיה אפו כל המצות ראו בדף שהיו נשים בו מלוכלכת

בדם ונלקו המצות והוא כמו די מצות מלוכלכות בדם אם יש לאסור גם שאר המצות מספק או לא ד"ך ע"ב, אי בדבר מועט מועד יש לחוש לת"פ יעש מים שם שם, אי יש להתיר מכח ס"ס שם שם, אי דם הוי ת"פ או לא שם דכ"א ע"א, אי אמרינן כאן נמצא וכאן היה שם, אם יש להתיר בתרי משהו שנתערב בתערובת שני שם שם אם המצות חשיבי דבר שבמנין שם ע"ב, בנע"לפ שנתבטל קודם הפסח אי חוזר ונפסח שם ע"ג, אי איסור מלאכה בער"פ מחצות הוי מד"ת גם בז"הז או לא סי' ס"ב דל"ה ע"ג ודל"ט ע"ב ואם יש לחלק בין מלאכות גדולו' למלאכות קטנות שם דל"ט ע"א, ואם יש חילוק בין מלאכה לסחורה שם ד"ק ע"ג

ה' יו"הכ

סימן טו במ"ש בש"ס ובפוס' דמכין אותו מכת מרדות אם הוא על מה שכבר עבר או על עבירה נמשכת דכ"א ע"ד

ואם יש לחלק בעבירה שכבר עבר למי שעומד במרדו ואינו רוצה לשוב שם דכ"ג ע"א

ואם יש לחלק במלקות בין בז"הז לזמן הבית שם דכ"ג ע"ד ואם יש לחלק בזה בין איסור תורה לאיסורי' מדרבנן שם דכ"ד ע"א

סימן יח לנו לדעת במספר המכות של מכת מרדות כמה הם דכ"ל ע"א, אם יש מלקות בז"הז או מ"ת דכ"ל ע"ד ששה סברות ובמ"ת בכמה מלקין אותו יע"ש דכ"ו ע"ג

סימן יט על איזה עבירות הוא שמכין עליהם מ"ת דכ"ו ע"ג, ואם יש לחלק בין איסורי' מד"ת לאיסורי' של ד"ס שם ע"ד

סימן ך במי שעבר על מצות עשה באיזה עונש מענישין אותו ואי חייב מ"ת על זה דז"ן ע"א תיקונים למי שחטא ועבר על מ"ע שם דכ"ח א

סימן כא אם הא דקי"ל דכשאומרי' לו עשה סוכה ואינו עושה כו' דמכין אותו עד שתצא נפשו אם הוא דוקא במ"ע מד"ת או אפי' במ"ע דרבנן דכ"ח ע"ב

סימן כב במאי דקי"ל דכשאינו רוצה לקיים מ"ע דמכין אותו עד שתצא נפשו אי מלקות זה הוי מד"ת או מדרבנן דכ"ח ע"ד

סימן כג אי במ"ת צריך התראה כמו מלקות של תורה דכ"ע ע"א ואם יש לחלק בין איסורים מד"ת או כעין של תורה לאיסורים דרבנן לגדר וסייג שם ע"ב

סימן כד אי מ"ת הוא דוקא כשהוא במזיד או אפי' בשוגג דכ"ע ע"ב

סימן כה אי מ"ת מלקים על ספק או דוקא באיסורים שהם ודאי ונא ע"ש דכ"ט ע"ג, כשהספק הוא אי איסור או מותר וכן בספק איסור תורה אי מכין אותו וכו' שם ד"ל וגם אי המחלוקת הוי בעיקר חיוב מ"ת שם ד"ל ע"ג

סימן כו במאי דקי"ל במלקות של תורה דבעינן הראויות להשתלש אי הה"נ במ"ת שם ד"ל ע"ג

סימן כז לפי מה שהצריכו בש"ס ובפוס' במלקיות של תור' דאומדין אותו אי יכו' לקבל אי"ל אי גם במ"ת בעינן אומדנא או לא שם ד"ל ע"ד

סימן כח אי במ"ת בעינן שילקה אחד מלפניו ושתים מאחריו כמו מלקות של תורה דל"א ע"א

גם אי בעינן כפיתה על העמוד שם שם לענין מנהג המלקות הנהוג בז"הז שם

סימן כט אם עבר עבירה שחייב עליה שתים מלקות של תורה ומ"ת אם לוקה שתים או שני כחד אי במ"ת בעינן שיהיה לוקה ברצועה או בדבר אחר דל"א ע"ב, אם לענין מנהג בז"הז איך נוהגים שם

סימן ל אם גם במ"ת בעינן שילקה ברצועה או בדבר אחר דל"א ע"ב

סימן לא אי מלקות של תורה מלקין בלילה ואח"ל דלא אי במ"ת בז"הז מלקין בלילה וגם אי מלקין בשבת וביו"ט ובער"ש ובעיו"ט שם דל"א ע"ג, ואם חטא בחילול שבת אם יש להלקו' או להתענות בשבת שם דל"ג ע"ב אם נהגו להלקות מלקות בלילה יש לבטל המנהג שם דל"ג ע"ג, אם יש להלקות מלקות בפורים שם ע"ד

סימן לב אי עברו והלקו הב"ד מלקות או מ"ת בדיעבד בלילה אי מהני דל"ג ע"ד, אי ב"ד מנדין בלילה שם

הי"וד ה' טרפות

סימן לג מי שנוהג איסור באיזה דבר כגון שאינו אוכל בשר הירך וכיוצא אם הנוהג בו היתר יכול לתת לו מאותו דבר למי שאינו אוכל או יש איסור משום ולפני עור לה"מ דל"ג ע"ד, היכא דלא קאי בתרי עברי נהרא אי אסור אפ"ה משו' מסייע ידי עוברי עבירה שם דל"ו ע"ב, אי איסור מסייע איתיה בגוי שם ע"ד

סימן לד איסור מסייע ידי ע"ע מהיכן נפק"ל גם אם הנביא חייבות בלאו דל"ע דל"ז ע"ב

סימן לה אי איסור מסייע ידי ע"ע אי גם הנשים חייבות בזה דל"ז ע"ג

סימן לו אי גם בתינוק מחברו מלקיים מצות עשה איכא איסור משום ולפני עור לת"מ דל"ז ע"ד

סימן לז אי גם באיסורים דרבנן איכא איסור דל"ע לת"מ דל"ח ע"ב

סימן לח אי באיסורי' של תורה שהוזהרו עול המאכיל כאוכל ועל המעשה האיסר בעושה אי גם בכה"ג שייך איסור ל"ע לת"מ דל"ח ע"ב

ה' תערובת

סימן לט אם נפל חתיכת שומן של בשר לתוך קדרה של דגים והיו בדגים כדי לבטל בס' אי מותר וגם בכל תידי דיש לחוש לסכנה אי בטל בס' דט"ל ע"ב

ה' מאכלי עכו"ם

סימן מ במאי דקי"ל דבמקום דשכיחי נחשים חיישינן לגילוי אם יש לאסור מלשתות מים בבית גוים דלא קפדי אגילוי ד"מ ע"ב

סימן מא יש לנו לדעת לפי מאי דקי"ל דהגוים

אף קמלי אגילוי א"כ יש מקום לאסור מלאכול פת של פלטר גוי ושאר מיני מאכלי' המותרי' משום דס"ג לאסור אותם משום גילוי דמ"ז ע"ג גם יש מקום לאסור מלאכול פת ושאר תבשילין מבית ארמלאי' כיון דלא זהירא בגילוי שם

סי' מ"ב אם בכל דבר פיש לחוש משום סכנת כשים מגו ליס וכדומה אם יש להתיר במקום מצוה משום שומר מצוה לא ידע דבר רע דמ"ב ב

ה' ריבית

סי' מ"ג ראובן שדר בעיר אחת שעוברים המעות ביוקר והוכרח ליקח מעות משי' ונתן לו פוליס'ה לשקיל של ראובן שיפרע בקושטא לפקיד ש' שמעון ליתן ד' חדשים ויש הפרש בשיווי המטבע בין ... לזה וכ"כ ביהודים ... שלוים מעות ביוקר ופורעים בעיר בזול וכן מי שנותן סחורה שיוליכנה במקום אחר וישתמש במעות וכשחוזר לעיר פורע ממעות העוברים בעיר אם יש בכל זה סרך רבית דמ"ג ע"ל

ולענין אם נשתנו המטבעות ויש תוספת אי איכא משום רבית וגם אם יש פחת אי איכא משום גזל שם דמ"ה ע"ל . ולענין אם יש היתר דרך כוליסה שם דנ"ן ע"ל

אם יש לחלק בין הנאות להנאות שלא יהנה המלוה מהלוה שם דנ"ן ע"א אם לוקח סחורה להוליכה למקום אחר ולמוכרה וללוות המעו' ע"מ לשלם בחוזרו לבעל הסחורה יש בזה אופנים לאיסור ולהיתר דד"ן ע"א ודין מבטל כיסו של חבירו שם ע"ג

סי' מ"ד ראובן שהיה דחוק למעות ובקש ללוות ברבית מגוי אחד ואמר הגוי שאין לו אלא שילך אצל ש' וילוה לו בעדו וכתב הגוי כתב ידו לש' וש' נתן לראובן ויהודה פירע לגוי הרבית אם יש איסור רבית בזה דנ"ה ע"א . ישראל שחייב לגוי וקבלם ומהל הכ'בו' דאפי' אי הוי איסור זה מד"ת או מד"ס שם דנ"ה ע"ג . אי איכא מעמד שלשתן בגוי שם דה"ן ע"ב ואם המ"ל או לו במודה מקדין כו' אי מהני דנ"ט ע"א אם יש ס"לג להודאה דס"ו . אם קורע השטר חוב דגוי להפטר שם דע"ב ע"ג חילוק בין היכא דהגוי אפוטרופוס ושליח של ישראל או לאידך גיסא שם דע"ג ע"א

ה' נדרים

סי' מ"ה מי שנהג היתר בדבר המותר במקום שנהגו איסור מה דינו של האיש הלזה דע"ג ע"א

סי' מ"ו במאי דקי"ל דברים המותרים ואחרים נהגו בהם איסור א"א רשאי להתירם בפניהם אם איסור זה מד"ת או מדרבנן דע"ג ע"ג

סי' מ"ז אח"ל דבש' אחד להימנע היכי דאיכא ס"ס והוא מסתכן אי מותר או לא דע"ד ע"ג

סי' מ"ח אי מצות ישיבת א"י הוי מ"ע מן התורה או מד"ס ונ"מ אם נשבע שלא לקיימה אי הוי נשבע לבטל את המצוה דע"ו ע"ל

אף מצות כבוד או"א נדחית מפני מצות ישיבת א"י שם דע"ה ע"א אי נשבע לבטל את המצוה

אבי מד"ס אי שבועה חלה עם ע"ג גם אם תאמר שבו מד"ס אי מהני שם אם יש לחלק בין אם התנאי קודם שחל האיסור לאחר שחל שם דע"ו ע"ב

סי' מ"ט במ"ע של ישיבת א"י לדעת הסוברים דהוי מ"ע מד"ת אי נוהגת גם בזה"ז דע"ו ע"ל

אף מצות כבוד אב ואם אי איתיה בכל זמן שם דע"ח א

היכא שנדר לעלות לא"י והוא עני ואין לאל ידו וא"א להתפרנס שם דפ"ז ע"ג . היכא שהוא מתפרנס בדוחק אי יכול האיש לכוף לאשתו שם ואם יש לחלק בזהו א ברור שא"י להתפרנס כלל דפ"ב ע"ד . ולענין יו"ד שנים ששהתה ולא ילדה אם ישיבת א"י עולה מן המנין או לא שם ע"ג . חילוק לענין קנין אין כאן שבועה אין כאן דפ"ג ע"ג . היכא דאיכא סכנת דרכים אם יש מצות ישיבת א"י שם פ"ד ואם יש לחלק בין סכנת דרכים בהווה להיכא דנחרבה ביותר שם דפ"ד ע"ב אי מהני ערבות לסלק הסכנה דפ"ג ע"א

סי' נ' מי שנדר לעלות לא"י בזה"ז ע"מ להדר אי העליה לבד הוי מצוה או הישיבה גם ואם עולה לזיארה וכדומה אי הוי מצוה גם אם יש סמך בזה"ז לעלות בג' רגלים לדור לירוש' ואי מהני החרה בכל זה דפ"ה ע"ג

בהולך דייה אם היינו דוקא פשקבר שם דפ"ו ע"ג העולים שם אפי' פחורים יש להם מעלה שם דפ"ו ע"א אי נדר לעלות לזיארה אי מהני הזרה ... ואי מהני התרה לעולה לדור שם כל ימי חיו עכ"ש

ה' ע"ז

סי' נ"א במאי דקי"ל בשכ"מ מרע מצוה לתת מתנה לגוי דאסור ואין שומעין לו אם אח"ך נתגייר אי קיימא המתנה או לא ד"צ ע"א

סי' נ"ב מהנ'ייקיר בוכס החכם השלם ותבו גדול הנאמר כאברהם נר"ו במאי דקי"ל דאסור ליתן מתנת חינם לגוי אם גם על הגוים שבזמנינו שאינן עע"ז אנו מוזהרים על זה או לא ד"צ ע"א היכא דהגוי גמל לו חסד מקודם אי מותר שם ואם יש לחלק בין מכירו לאינו מכירו שם ע"ג . שם בענין דרז"ל הפוסל לו דלא תחנם לא תתן להם מתנת חינם וחניה בקרקע ולא תתן להם חן ורחמנות וכדומה שם דצ"ג ע"א

סי' נ"ג גם את זה מבני הגדול אברהם אוהבי נר"ו בענין ס"ת שמצוה לתת מתנה לגוי אם יש להתיר פסיקים במקום שיש בזה תועלת לבניו אחריו שם דצ"ג ע"ד . ואם נתגייר אח"ך אי מצי זכי שם דצ"ד ע"א . אי בכלל איסור זה שלא לתת מת"ח לגוי אם הוא ג"כ במוכר לגוי בזול שם דצ"ד ע"ב . באיסור לשבח לפני מעשיו שם ע"ג . אם יש לברך על בריות טובות ... ואם יש לחלק בין זכרים לנקבות שם דצ"ה ע"ג

ה' ת"ת

סי' נ"ד ת"ח דדחיקא ליה שעתא ורוצה לקיים יגיע כפיך ולהבטל מתלמודו ולא להצטרך לבריות איזה מהם עדיף אם יגיע כפיך או תורה יצטרך

שצריך לבריות או יתבטל מתלמודו יהיה נהנה מיגיעו דל"ו ע"ד, ואפ יש לחלק בין כששואל בפיו מאחרים להיכא שנותנים לו בלתי שאלה שם ואם יש לחוש משו' שונא מתנות דל"ו ע"א

סי' ז"ן
הקיר דבר אי מותר לת"ח לשאול מן הבריות כדי לקנות ספרים ללמוד בהם וע"ו בא התשובה דמותר גמור הוא ואדרבה איכא מצוה רבה שמזכה לאחרים ואם יש לחלק בין מצות ת"ת לשאר מצות שם

ואם יש לומר דאין לו חיוב לחזור על הפתחים לקיים המצוה תיהו אם רוצה רשאי שם

ה' צדקה

סי' נ"א
במי שאוכל על שולחן ב"ה ובא העני שואל על פתחו אי שרי לאורח ליקח דבר מהשלחן לתת לעני או לא דע"ו ע"ב

סי' נ"ן
במי שהוא אמיד בנכסים ואינו נותן צדקה כראוי אם יכול חבירו ליקח מממונו שלא מדעתו ולחלק אותו לצדקה או לא ואת"ל דאסור אם נודע אח"כ וניחא"ל אי מותר למפרע ואי בעינן נתרצו בפי' או בגילוי דעת דפ"ו ע"ד, ואם יש לחלק בין מצות צדקה ומחזיק לת"ת לשאר מצות שם דכ"ט ע"א, מי שגזל אתרוג ומצה וקיים המצוה ושוב פייס לבעלים ומחלו לו אי מהני למפרע שם ע"ג ואי בעינן שיהיה הנותן שליח מעיקרא או אפי' בלתי שליחות שם ואם נתנן שיהיה לקרן קיים וחילקם לאחר שסומך אם גזל מעות ועשה בהם צדקה ושוב השיב את הגזילה או מחלו לו הבעלים אי מהני למפרע שם ד"צ ע"א

סי' ח"ן
מצוה התקירה אי שייך איסור לאו דבל תאחר בנודר לכל דבר מצוה שסדל"ז ע"ב

סי' נ"ט
במי שהפריש מממונו מעשר ומת ונפלו המעות קמי יורשים אי צריכים לעשר פעם אחרת או לא דל"ז ע"ג

סי' ס'
בעיר אחד שבא שבוי ונודע לבני העיר קבצו הדמים אך לא הספיקו לגבות ומאי לדיני דיני מת אחד מבני העיר והניח ממון רב אם היתומים חייבים בכה"ג שם דל"ז ע"ד

סי' ס"א
אי בנודר לתת מתנת לת"ת עשיר איכא חיוב נדר או לא דל"ז ע"ד

ה' מילה

סי' ס"ב
אבי הבן ביום מילת בנו אי יכול לעשות מלאכה ולשאת ולתת באותו יום שהוא יו"ט שלו דל"ה ע"ד באיסור מלאכה ביום הקרבת קרבן אם הוא דוקא בקרבן יחיד כו' דל"ט ע"ב אם המילה חשיבא כהקרבת קרבן שם דל"ט ע"ג בחתן אי אסור במלאכ' שם ד"ק ע"א אי הא דיו"ט שלו הוא ביום המילה אם הוא מד"ת או מדרבנן שם אמנם לבני המוהל והסנדק לא ברירא לן אם יש מקום לאסור מלאכה שם ע"ב ואם יש לאסור בפרקמטיא ביום המילה שם אם יש לאסור כל היום כלו או לא שם ע"ג ולאחרים כמו שותפיו ושליחות מותרים שיתעסקו בעדו ואפי' בניו ובנותיו הסמוכים ע"ש שם ע"ל

ה' פדיון

סי' ס"ג
מעש"ר הרב א"א ז"ל בבן שקדמו נפל לשמונים יום לטבילתה ושאלו למילדת ואמרה שלא היה בו צורת נפל שום ריקום כלל אי חייב זה הבן הבא אחריו בפדיון ד"ק ע"ל ואם יש ס' בפדיון ועכ"ז כודהו אי חייב לברך שם דק"א ע"א

סי' ס"ד
ממני הצעיר המחבר הי"ו על הענין הנז' כשיש חזקה גדולה חזקה ויש לברך אמנם כיון דמידי ס' לא נפיק והוא מחלוקת הפוס' בעיקר המצוה יש לנו' בזה ס' ברכות שם ע"ג ואפ כתבו לדון מכח מנהג שנהגו לברך כו' אם יש לחלק בין מנהג דשכיח ללא שכיח שם ע"ל והיכא שידענו בבירור דנהגו כן אף בלא שכיח שם

ה' אבל

סי' ס"א
מהרב עט"ר ז"ל נחל יום ז' שלו לאבל ביום שבת קדש אם מותר לגלח בערב שבת שהוא כ"ע לכבוד שבת דק"א ע"ל

סי' ס"ו
מהצעיר בנו המחבר הי"ו שכתב הולך על דברי עט"ר הרב רבי אבא ז"ל דהכל תלוי במנהג המקומות שם דק"ב ע"ג, אי יש לנו' הלכה כדברי המקל נגד המנהג שם ע"ב אם יש ספק במנהג המקומות שם במקומות שנהגו איסור בגילוח אם יש לאסור בנטילת הצפורנים שם

סי' ס"ז
מי שתכפוהו אבליו ב"מ בזה אח"ז שביום ז"ך לאבילות ראשונה מת לו מת אחר ופגעו יום ל' לאבילות שניה ביום ש"ק אי יכול להסתפר ביום כ"ט שהוא ער"ש לכבוד שבת לדידן דהמנהג לאסור אי יש לסמוך בכה"ג על מתירין דק"ג ע"ג אם בדבר דלא שכיח יש בו תורת מנהג שם

סי' ס"ח
במי שנתקטעה ידו או רגלו או א' משאר אבריו אי מחוייב לקבור אותם ואת"ל דחייב אם יקבור אותם מיד או יניחם עד שימות דק"ד ע"א

סי' ס"ט
מעשה שהיה שמת אחד בשכונה ולא שכלו דוויס ואמו ובשלו בהם מה דינו אפ בדיעבד מותר ואת"ל דאסור אם מותר למכור לגוי ואם כסו הדבר שאכלו ממקצת המאכל ולא ניזוקו אם יש להתיר גם את השאר שם דק"ד ע"ז, אם הדבר האסור משו' סכנה אי בטיל ברוב ואם מעיקרא היכא ספיקא אם יש להתיר שם דק"ד ע"א

סי' ע'
בראובן שנמצא הרוג בדרך וקברו אותו ואחר עבור חמשים יום נתודע זלקרובים שהיה תפור בבגדיו זהובים ונסתפקו מאחר הגנבים לא שלטו בהם יד אם מותר לפתוח הקבר או לא דק"ד ע"ג

סי' ע"א
בח"ח שנשא בתו לאדם אחד ואירע בתוך ז' ימי החופה שהיה לאבי הבת יא"ר ציי"ט ואינו רוצה ליכנס לחופה באותו יום והחתן והכלה מצטערים בזה אם יש להתיר שם שם

סי' ע"ב
מי שמת לו אביו או אמו בשנה פשוט' ונתעברה השנה הבאה דבאים סוף יב"ח בתוך ב' אדרים מה דינו לענין התענית ואמירת קדיש וקריאת ההפטרה כדומה שם דק"ד ע"ל

כללי הש"ס

א קבלה אי הוי כבני ב"ד או לא, סי' טו"ב דכ"ג ע"א

ב בן בג בג וריב"ב אם היו בזוג הזוג או לא
סי' ת"ט דצ"ז ע"א

ג תפלה סתם בש"ס הוא תפלת ח"י, סי' ב'ד"ג
ע"א

ד עיבר בלאו מצינו שאומרים כן על איסור מד"ס
סי' מ"ל דכ"ו ע"ל

ה מילתא דאתיא בק"ו ט"ח וכתב לה יק"א
סי' ד"ן דנ"ב ע"ל

ו מנהג דלא שכיח דלא הוי מנהג אי ידענא
בבירור דנהגו כן אי חשיב מנהג סי' ס"נ
דק"א ע"ב וסי' ס"ז

ז אין למדין הלכה מפי תלמוד, סי' ה' די"א ע"א

כללי הדינים

א אי אזלינן בתר מקום ההלואה או בתר מקום
הפרעון, סי' מ"ג דמ"ז ע"ב

ב אי נהג היתר בדבר המותר במקום שנהגו
איסור אי חייב נידוי ואי מנדין על הספק
סי' מ"ה דע"ג ע"ד

ג אם יש לחלק בין ספק הבא מחמת חסרון לשי'
מכח מחלוקת הפוסקים, שם ע"ב

ד ספק סכנה יש להחמיר, סי' י"ב דט"ז וסי' מ"א
דמ"א ע"ד

ה אי קריאת ההלל הוי מד"ת או מד"ס, סי' ן'
דפ"ו ע"ג

כללים בלשונות הפוסקים

א אכשר אי הוי ל' ספק או ודאי, סי' א'ד"א ע"ג

ב לשון האמור בש"ס לכוונה אחת משתמשים הפוס'
באותו לשון עצמו לכוונה אחרת, סי' ד'ל"ה ע"ל
וסי' מ"ל ד"ס ע"ב

ג הריטב"א כשכתב מורי הרב סתם או רבינו אם
הוא על הרשב"א או על הרא"ה, סי' ט"ז דח"י
וסי' מ"ל דו"ן ע"ג וסי' מ"ט דכ"ג ע"ל

ד לשון אף אתי"ל בפוסקים אי הוי פשיטותא
סי' מ"ד דס"ח ע"ג

ה פוסק שמביא שיטה ראשונה בסתם ושניה בשם י"א
קי"ל כסתם, סי' ט"ו דק"י ע"ב

ו א"ת דסל"ה להפוסקים לא הוו פסקי אי אמרינן
הכי סי' מ"ח דכ"ד ע"ב

ז דיעבד חשיב דבר שאין לו תקנה, סי' י"ל די"ו א

כללי הפוסקים

א בה"ג יש לסמוך ע"ד שדבריו הם דברי קבלה,
סימן ט"ז ד"ק ע"ב

ב רי"ף ס' רי"ו כולו מלא טעיות ויש להגיה בו,
סימן מ"נ דמ"ו ע"ל

ג דרכו של רש"י לפי' לפי הס"ד אפילו למי שאין
הלכה כמותו. סימן י"ב דט"ו ע"ג

ד כפתי תוס' מי הוא המחברם סי' מ"ט דפ"ג ע"א,

ה סתם רבינו חיים שמביאים בתוס' אם הוא רבינו
חיים הכהן, סימן מ"ט דפ"ג ע"א

ו אם לדברי התוס' נאמרו להלכה למעשה או לא
סימן ס"ה וסימן ס"ו דק"ב ע"ד

ז הרא"ש כשאינו מביא לדברי התוס' ש"מ דס"ל דלאו
להלכה הוו, סימן ס"ה דק"ב ע"ג

ח הרא"ש אין דרכו בפסקיו להביא דבר שאינו כהלכה
וגם דבר דלא שכיח, סי' מ'דמ"א ע"א

ט הג"א כל דברי הג"א לחלוק על הרא"ש דלא"כ
למאי אתו, סי' די' ד"א ע"א

י"ד הראב"ד כשאינו משיג להרמב"ם אמרינן דסל"ה
ונראה דזהו דוקא כשמוצא הראב"ד שהרב
בש"ס או מדברי הגאונים והראשונים בהם יש מקום
לומר כשהוא חולק מדעיהו ושבחו. מכלי שום שנוך
כלל וכותב ומעלה בחיבורו וצב"ז אינו משיג להרמב"ם
סי' מ"ג דמ"ט ע"ל

יא אם יש חילוק בדין בין זמן לזמן הוי"ל
להרמב"ם ולפוסקים לאחרו סי' ד'ל"ז ע"א
וסי' מ"ט דע"ח ע"ב

יב אם הי' הריטב"א שבב"מ הם מהריטב"א הידוע
המחבר חי' קדושין ושאר מסכתות סי' נ"ן
דפ"ח ע"ב

יג פוסק שמביא תשובה אחת בהוראותיו ואחריו אם
לא חזים עלה יש לו' שאינה מהמחבר עצמה
סי' מ"ט ד"ק ע"ב

יד הרמב"ם ז"ל היכא דלא גילה דעתו אמרינן
דעתו כדעת הרבים סי' ב' ד"ל ע"א

טו מור"ם דרכו לכתוב בהגה' דינים המובאים בב"י
או בד"מ, סי' מ"ל דס"ל ע"ג

טז דין שמביא מרן בב"י ומור"ם בד"מ בלתי חולק
אין ס' לומר שמשמיטים אותו הדין בספר הקצר
וכותבים במקומו דין אחר סי' מ"ל דס"ל ע"ג

טוב המציין בהגה מור"ם אינו ממור"ם,
סימן מ"ד דס"ל ע"ב

מקרא

סדר קדושים ולפני עור לא תתן מכשול, סי' נ"א
דנ"ו ע"ל

שמואל א' סי' כ"ו ואם בני אדם ארורים כו'
בהקדמתי

מלכים א' סי' ט' חירם מלך צר נשא את שלמה
סימן נ"ה דנ"ו ע"ב

ירמיה סי' מ' וישבע להם גדליהו, סי' מ"ט
דפ"ס ע"ב

תהלים סי' קי"ט שמכני כאמרתך כו' בהקדמתי

משלי סי' ב' בני אם תקח אמרי כו', שם

מכילתא סדר בא. עי"ש והיה לאות בהקדמתי
סדר משפטים עיך לבלב תשליכון אותו
סי' ד"ן דנ"ב ע"ב

שבות יאודה דק"ס ע"ד סי' מ"ו וסי' כ"א

סדר יתרו דיצ"ב סי' ג"ד דכ"א ע"א

תורת כהנים

סדר קדושים ע"ש ולפני עור ל"ת מכשול, סימן נ"ג
דנ"ה ע"ב

ספרי

פ' ואתחנן ע"פ ושמרתם ועשיתם | בהקדמתי
פ' ראה ע"פ ואכלתם שמה לפני ה' א' | סי' ח"ב וסי' ה"ג
סי' י"ד ע"א
פ' ראה לא תאכלו כל נבלה ודברי הר"ש ספרי דפ"ב | סי' ל"ו דל"ז ע"ד
א'

ב"ר

פ' וירא מ"ח פ' ד' מזבח אדמה סי' ס"ב דל"ט ע"ג
ריש פ' תולדות כל היגע בתורה | בהקדמתי

ויקרא רבה

פ' בהר פל"ד סי' ט"ו ר"ט יהב לר ע"ק סי' נ"ח דפ"ל ע"ז

דברים רבה

פ' ואתחנן העגלה לא הרגה | סי' ן דפ"ו ע"ד
פ' תבא שאין גדול לפני הקב"ה כעניות אמן סי' ד' ד"י ע"ב וסי' ד"א ע"א
פ' נצבים את ברכת התורה כו' | בהקדמתי

מדרש חזית

ע"פ השבעתי אתכם ודברי מהרש"א סי' ת"ט לע"ח ע"א
ע"פ הראיני את מראיך בעולי רגלים סי' ן' דפ"ן ע"ג
ע"פ עיניך יונים מה יונה שם שם
ע"פ ואם דלת היא | שם שם

מדרש שמואל

פ' ק"ץ כל המורם מהתורה לעצ"ז | בהקדמתי
שם ע"פ סמכוני באשישות | שם שם

פרקי ר"א

פכ"ט חייב אדם לעשות משתה סי' ס"ב דל"ט ע"ג

ילקוט

פ' לך לך ע"פ אני אל שדי | סי' ס"ב דל"ט ע"ג

משניות

מס' ברכות פ"ח מ"ה סי' ת"ב דת"ל ע"ל
סי' י"ב דו"ל ע"ד
שם מ"ו

הרמב"ם בפי' המשנה

בהקדמתו לסדר זרעים דרי"ב לא ראה הרבן סי' ה"ט דע"ז ע"ג
ברכות פ"ח מ"ז | סי' י"ב די"ד ע"ב
נזיר כ"ל מ"ג | סי' טו"ב דנ"ך ע"ב

רבינו עובדיה ז"ל

מעשר שני פ"ב מ"ל, סי' ט"ו די"ט ע"ב
עדויות פ"ז מ"ו | שם שם

פסחים ריש פ' מ"ט | סי' ס"ב דל"ח ע"ג
נזיר כ"ל מ"ג | סי' טו"ב די"ט ע"ב
ב"מ פ"ק מ"ה | סימן ט"ו די"ט ע"ב
מנחות כל הקרבנות אין מביאין כו' סי' י"ל דט"ב ע"ג

תוספתא

ברכות פ"ה מ"ג | סי' י' דד"ז ע"ד
פסחים ר"פ מ"ט | סי' ס"ב דל"ח ע"ג
סוכה פ"ד | סי' י"ב דט"ו ע"ג
נזיר פ"ל מ"ג | סימן טו"ב דכ"ך ע"ד
סוטה פ' ח"ג מ"ח ל"ה עגל | סי' י"א די"ל ע"ג

קול הרמ"ז

פסחים ריש פ' מ"ט | סי' ס"ב דל"ח ע"ג
נזיר פ"ל מ"ג | סימן טו"ב דכ"ב ע"א

הון עשיר

ברכות פ"ה מ"ג | סי' ה' די"א ע"ב

בית דוד

פסחים ריש פ' מ"ט ע"ל ה"ה ותוס' יו"ט סי' ס"ב דל"ז ע"ג
נזיר כ"ל מ"ג | סי' ח"י דכ"ל ע"א
ב"מ ריש פ' א"מ ביאום מל"מ | סי' ב"ן דפ"ה ע"ל

שושנים לדוד

פסחים ריש פ' מ"ט | סי' ס"ב דל"ח ע"ג
סוכה פ"ל | סי' י"ב דט"ו ע"ג

לחם שמים

ברכות פ"ה מ"ג | סי' ה' די"ז ע"ג
פאה פ"י מ"ג | סי' מ"ע דע"ן ע"ב

נזיר שמשון

שבת ריש פ"ק סי' טו"ב דכ"ב ע"ב וסי' ח"י דכ"ו ע"א

תוספות ופי' הרב המלי דוד

למאי סוף פ"ב היה נודר מן הככר סימן ג"ל דל"ו ע"א
תרומות פ"ו עיסה שנילושה | סימן מ"ה דמ"ח ע"ב
ע"ז פ"ג במד"א בנכרי שאינו מכירו והס"ל סימן ד"ן ושי' נ"ה דל"ג ע"ל
מכות סו' כ"ג מכות של תורה מ' והרב מג"א שם סימן טו"ב דכ"ח ע"ל
שם בספר הס"ל בענין לפני עור סימן נ"ג דל"ו ע"א

מגלת תענית

פ"ה אדר"ה נ"ן | סימן ס"ב דל"ט ע"ל

ירושלמי ומפרשיו

ברכות פ' הרואה אילנות בניס | סי' נ"ה דנ"ח ע
פאה כ"ק תניא רשב"י גדול כוח כבוד אב"ח, סי' ו' ל"ו ע"ז

שם פ"ל מציאת בנו כו' סי' ט"ו לי"ך ע"א
הרומות כ"ה מים שנא גלו כו' סי' מ"א למ"א ע"ג
שם הכל מודים במים שהוחמו שם שם
שם הל כ"ג איגלי ליה גרבא דחמרא ופי' מהרש"א וח"א
ונהריע"ב סי' מ"ב למ"ב ע"ל
מעשר שני פ"ב רבנן דקסברי סי' ט"ו לי"ט ע"ל
שבת פ' אלו קשרים שלא ניהנו שבתות בהקדמה
ערובין פ' אלו רבנן דקסברי שם שם
פסחים ריש פ"מ"ש שם מונה את הכס' סי' ס"ב לנ"ח ע"ב
מ"ק פ' אלו מגלחין ר"ה ופי' הרב שלה יהושע סי' ס"ה
דק"ב ע"ב
יומא פ' בא לו אין גוללין ס"ת בצבור ופי' הרב קרבן
העדה סי' וי"ו די"א ע"ג
סוכה סו' פי' לולב הגזול וכולן מבן ד' סי' א' די"א ע"ב
שם פ"ד אלא יין מ"ט פי' י"ב לט"ו ע"ל וסי' י"ל לט"ו ע"ב
תענית פ' בהרא ה"ל סימן ס"ב דנ"ח ע"ב
שקלים ריש פ"ל שם שם
מגילה כ"ל אין גוללין ס"ת סי' וי"ו די"א ע"ג
כתובות יעה כח האשה ופי' הרב קרבן העדה וש"י
ומראה הפנים סי' מ"ט ל'ף ע"ג
נזיר ריש פ"ג סי' ס"ה לק"ב ע"א
שם פ"ל ה"ג והרב קרבן העדה ומראה הפנים סי' ט"ב
לא"ך ע"ל
ב"מ פ"ק מציאת בנו ובתו סי' ט"ו ל"ך ע"א
ע"ז פ"ק ה"ט סי' כ"ה לנ"ל ע"ב

תלמוד בבלי ופרש"י ותוס'

ברכות

ברכות ד"ח בג' דברי' אוהב אני את סי' נ"ה לנ"ל ד
די"ב ע"ב ולימא הקבסוקא ופרש"י סי' ז' די"ג ע"א
די"ג ע"ב תוס' ד"ה שואל ופסקי תוס' שם סי' מ"ב
סי' ב' ד"ב ע"ל
דכ"א ע"ב הנכנס לב"הכנ ומצא צבור מתפללין סימן
ב' ד"ג ע"א
דכ"ל העולה מבבל סי' מ"ט דפ"ה ע"ב
דל"ו ע"ז לא יענה אמן ותוס' שם ד"ה לא סי' י' די"י
דל"ה ע"ב ואספת דגנך כו' סי' ס"ב דנ"ח ע"ל

שבת

דנ"ל ע"ל כוה נאים כו' סי' נ"ה דנ"ה ע"ל
דמ"א העולה מבבל סימן מ"ט דפ"ה ע"ב
דנ"ה והייתי לי מייא דאחים כו' סימן מ"א דמ"א ע"ל
דפ"א ע"ב דלכ"ע בשבת ניתנה תורה בהקדמה
דק"ה ע"ב ע"פ לא יהיה בך אל זר שם בהקדמות
דק"ן לא ישכור אדם כו' ופרש"י שם סי' ל"ו לל"ח ע"ב

ערובין

דכ"א ע"ב כל העובר ע"ל חכמים סי' עו"ב דכ"ב ע"א
דכ"ו מכאן לח"ח שחלה כו' סי' מ"ב לג"ן ע"א
דמ"א ע"א לאמר ב"ץ כו' סימן ס"ב דנ"ט ע"ל
דס"ל ע"ב תוס' ד"ה ולמדנו כו' סי' ל"ן דנ"א ע"א
וסי' נ"ה דנ"ל ע"ב
דע"ט ע"ב ומזכה להם ע"י בנו ובתו כו' והוי שם
ובפסקי תוס' ג' סי' תנ"ל סימן ס"ו די"ח ע"א

פסחים

ד"ב ע"ב דאת בנליבין כו' סימן מ"ט דע"ו ע"א
דנ"ב ע"א תוס' ד"ה ומ"ט כו' סי' ד"ן ד"ג ע"ל וסי'
נ"ה דנ"ל ע"ב
ד"ן ע"א רש"י ד"ה בלא כו' ותוס' ד"ה מקום ובפסקי

תוס' סימן מ"ב דנ"ה ע"ב
דק"ט ע"ב תילי מתקני רבנן כו' סימן מ"ב דמ"ג ע"ב
חגיגה די"ג תוס' ד"ה אין כו' סי' ל"ג דל"ה ע"ב
יעו"ב ע"ב תוס' ד"ה אלא ופסקי תוס' סי' כ"א שם
וסימן ס"ב דנ"ה ע"ב
מ"ק די"ל ע"ב אחו מצפרא סי' ל"א דל"א ע"ג
דטו"ב ע"ב תוס' ד"ה כשהל כו' סי' ס"ה דק"ב ב
די"ט ע"א תוס' ד"ה הלכה כו' שם שם

דס"ט אין גוללין סי' וי"ו די"א ע"ל וסי' ז' די"ב ע"ב
ד"ע אין גוללין ס"ת בצבור סי' ה' ד"י ע"ג וסי' וי"ו
די"א ע"ג וסי' ז' די"ב ע"ל וסי' ח' די"ג ע"ג
סוכה ד"י ע"ב ותוס' ד"ה שלוחי מצוה סי' ד' ד"ח ע"
דכ"ה ע"ב עוסק במצוה ותוס' שם סי' ג' ד"ל ע"ל
וסימן ד' ד"ו ע"ב
דמ"ג או כתנלתה כו' ופירש"י ותוס' סי' י"ב דט"ו ע"ג
תענית ד"ב ע"א מ"ש דאמר"א ב"ץ סי' ע"ב דנ"ט ע"ל
דכ"ב ע"א ואבסיפו למימר כו' סי' ד"ן דפ"ט ע"ל
דכ"ל ע"ב רב נגליה כו' סי' טו"ב לכ"ב ע"א
דכ"ו ע"א בעשרה בא"ב סימן ס"ב לנ"ט ע"ל
מגילה ד"ה ע"ב דברים המותרים כו' סי' מ"ה די"ג ע"א
יבמות די"ל מולעי להו ופרש"י סי' ג"ל דל"ל ע"ב
דנ"ב ע"א רש"י ד"ה והתניא סי' ה"י לכ"ה ע"ב
דפ"ל ע"ב מתיב רבי סי' ח"ל לט"ל ע"א
כתובות דס"ו ע"ב מלא תמון חסר סי' נ"ז דנ"ו ע"ג
דפ"ו ע"א מלקין אותו עד שתצא נפשו סי' טו"ב לכ"א
ע"ל וסי' י"ט וסי' ך' ד"ך ע"א
דק"י ע"ב מגבהו ממעות בבל סי' נ"ס דמ"ו ע"ב
שם שהוא אומר לעלות ותוס' ד"ה הוא כו' סי' מ"ט דע"א
שם העולה מבבל כו' שם דפ"ה ע"ב
קידושין ד"י וכבר שלא יוחנן ן' בג בג סי' מ"ט דנ"ו ע"א
דכ"ח קורא לחבירו ממזר כו' סי' ח"י דכ"ל ע"ב
דל"א ע"ב ע"פ ומתם
דנ"ן ע"ב לא אמרו כלך אצל יפות ופרש"י סי' נ"א בהקדמה
דכ"ח ע"א
שם תוס' ד"ה אם נוטלו יפות
דפ"א מלקין על לא טוב השמו' ופרש"י סי' ח"י דכ"ל ב שם ע"ב
גטין דס"ל ע"ב ומודה להם ותוס' שם ד"ה אלא ופסקי
תוס' סי' ר"מ
נדרים לט"ו לברים המותרים שם ד"ה אין כו' סימן סי' ט"ו לח"י ע"ב
דפ"א ע"ב רש"י ד"ה רשב"ג כו' מ"ו לג"ס ע"ג
נזיר ד"ך תוס' ד"ה ר"י כו' סי' טו"ב לכ"ז ע"ל וסי' ח"י שם שם
סוטה לכ"ה ועל זקן ממרא כו'
דל"ג ע"א תוס' ד"ה כל סימן ט' די"ג ע"ל
די"ג לעולם תה"א אימת צבור סי' ט' די"ל ע"א וסי' י"א סימן ה' די"ג ע"ב
ב"ק דכ"ו ותוס' ד"ה המלוה כו' סימן מ"ג דמ"ל ע"ל
דפ"ה ע"א למשכיה לגלגים סימן מ"ו דק"ל ע"א
דפ"ו ע"ב תוס' ד"ה תייבי סי' ל"א די"א ע"ל
דל"ו ע"א המלוה לחבירו ורש"י כו' והוס' שם ד"ה על
כו' סימן מ' למ"ח ע"ג
דקי"ה ע"א לא יהזיר לו במדבר
ב"מ די"י ע"ב תוס' ד"ה לאמר סי' מ"ג דמ"ז ע"א
די"ב ע"א מציאת בנו ובתו כו' סימן ל"ג דל"ה ע"ב
שם בפסקי תוס' סי' נ"ה סימן ט"ו לח"י ע"א
דמ"ל ע"ב רש"י ד"ה דינרים שם שם
ד"ס ע"ב אם אוזיף מאה במאה סימן מ"ג דמ"ו ע"ג
דס"ג ע"ב והא בעי למיתב זוזי שם דמ"ל ע"א
דס"ה אמר פפא ערסא לידי שרי לשבורא שם דכ"ן א
דע"ג ליזה מאה כו' שם דנ"ה ע"ג
שם דמ"ל ע"ג
שם

סח ע"ב המוליך פירות כו' שם שם ע"א
דע"ד ע"ב א"ר אומר אלם לחבירו שם שם ע"ל
דע"ה רש"י ד"ה יש לו שם דמ"ו ע"ג
שם ע"ב המלוה והלוה והערב כו' ותוס' ז"ל סי' ל"ח דל"ח ע"ב
דע"ו אן לי בדינר כו' סי' ת"ג רמ"ו

בבא בתרא

ד"ס דין הוא כו' ותוס' ד"ה לין סי' מ"ט דפ"ג
דנ"ו ע"ז למעוטי תגולה סי' י"ב לי"ד ע"ל וסי' מ"ב למ"ב ע"ב
שם אין אומרים קידוש כו' סי' י"ג דע"ו ע"ג
דקל"ו ע"ב אקנייה לגנו קטן ורשב"ם שם סי' ע"ו לח"י ע"ל

סנהדרין

ד"ו ע"ב רש"י ז"ל ד"ה מקל כו' סי' עו"ב דכ"א ע"ל וסי' ח"י דכ"ה ע"ב
ד"י ע"א מלקות במקום מיתה עומדת סי' ל"א דל"ז ע"ג
דכ"ו ע"ב מי בכחפיה סי' ח"י דכ"ד ע"ג
דל"ב ע"ב דניה ביוס סי' ל"א דל"א ע"ג
דל"ג ע"ב אתייא לשון רשע כו' שם שם ע"ל
דל"ד ע"ב והוקע אותם לה' נגד השמש שם שם ע"ג
דל"ה ע"א נגד השמש בעינן כו' שם שם
דמ"ו ב"ד מכין ועונשין שלא מן הדין סי' כ"ג דפ"ט ע"א
שם ע"ב ישראל גופייהו ניח"ל סי' ט' די"ג ע"ל
דנ"ה ע"ב רש"י ד"ה לא לימא כו' סי' ל"ג דל"ו ע"ל
דפ"ח ונצ' זקן ממרא כו' סי' ט די"ג ע"ב
דפ"ט ע"א ותוס' ד"ה הכובש סי' כ"ב דל"ט ע"א

ע"ז

ל"ו בשנכנס ר"א לנינוה סי' נ"ה דל"ל ע"ג
ד"ך ע"א לא תחנם ופרש"י ותוס' ד"ה ר"י סי' ד"ן ד"ן ע"ד וסי' נ"ה דל"ד ע"ב
סח תוס' ד"ה הרואה סי' נ"ה דל"ז ע"ג
ד"י ע"א רב לא שתי מיא מבית ארמאה סי' מ ד"מ ע"ב
דל"א ע"ב תוס' ד"ה באתרא שם שם ע"ג
דל"ה ע"ב ד"ה אחלא כו' שם שם
דע"ל דבם למאי ניחוש שם שם ע"ל
שם ע"ב אין לוקחים כו' ופרש"י, סי' ל"ז דל"ח ע"ב
דע"א ע"א אמאי לאוסר סי' מ"ל דע"א ע"ג

מכות

די"ג ע"א תוס' ד"ה גרוסה סי' כ"ט דל"א ע"ב

מנחות

דמ"ד ע"א כל המניח תפילין בהקדמתי
דס"ד ע"א הקריבהו נא כו', סי' י"ל דטי"ב ע"א וע"ג
דס ט הטים שבגללי כו' שם שם ע"ב וע"ג
דפ"ה אין מכניסים כו מבית הזבלים כו' שם שם

חולין

דכ"ד ע"ב א"ר נתמלאה זקנו כו' ותוס' ד"ה נתמלא סי' א' ד"א ע"א

לק"ב ח"ר אבל מן אחי כו' סי' ל"ג דל"ד ע"א
לקי"ל ע"ב תוס' ד"ה ד"ז כו' סי' ל"ן דצ"א ע"א
דקמ"א ע"ב רש"י ד"ה מ"מ סי' ט"ו דכ"א ע"ל וסי' ח"י דכ"ו ע"ב

תמיד

דל"ב ע"ב ע"פ ספלי כוים לכך כו' בהקדמה

אבות דר"ן

פל"ל עשרה דברים נקראו חיים בהקדמה

מסכת כלה

ריש פ"ה אמרו עליו על ר"ט כו' סי' ב"ן דפ"ט ע"ל

מסכת סופרים

פ"א אין גוללין ס"ת בצבור, ומ"ש הרב כסא רחמים סי' ו' ד"א ע"ל
פ"ל על שיחת בן ך סי' ז' ד"ח ע"ג

הרי"ף

ברכות פ"ג לאיסור סי' ג' ד"ל ע"ג
עירובין בחלון שבכותל לשם סי' ט"ו לח"י ע"ל
פסחים פ"ב למעוטי תגולה, סימן י"ב די"ל ע"ל
מגילה פ"ק ולא דמו כיתנא סי' ת"ז די"ג ע"ב
ע"ז ע"ב משמרת אם יש בה כו' סי' י"ב ד"ל ע"ל,
שם דבש וכיר סי' מ"ה דמ"ג ע"א

הרז"ה בס' המאור

פסחים ריש פ' מ"ש סי' ב"ב דל"ח ע"ב
מגילה פ"ק ופורים מוקף סי' מ"ה דע"ג ע"א

הרמב"ן בס' המלחמות

ריש פ' מ"ש סימן ס"ב דנ"ח ע"ב

תלמידי רבינו יונה

ברכות פ"ג מהו לפסוק ליש"ר סי' ד' ד"ה ע"ג

הר"ן ב"ה

פסחים ריש פ' מ"ש סימן ס"ב דנ"ח ע"ב
ער"פ אבל הגדלה ב"הח סימן י"ג דט"ו ע"ג
סוכה פ"ב עוסק במצוה סי' ל' ד"ה נ"ד ול"ק ע"ב
כתובות ריש פ"ד סי' טו"ב דכ"ב ע"א וסי' ח"י דכ"ל ע"ב וסי' ך' דכ"ה ע"ל
סוף כתובות לא היה כתוב בו סי' י"ג דמ"ת ע"ל
קידושין פ"ק הקורא לחבירו ממזר סי' ה"י דכ"ה ע"ב
סנהדרין פ"ק מקל כו' סי' ט"וב וסי' ך דו"ך ע"ג
מכות סוף פ"ג בענין מ"מ שם שם
בתרא פ' המוכר פירות למעוטי תגולה סי' י"ב די"ל
חולין בסו' בענין מ"מ סימן טו"ב וסי' ך דו"ך ע"ב

הרב"י

ב"מ פ"ק מציאת בנו ובתו סימן ע"ו דת"י ע"ג

שיטות הקדמונים

שיטות הראשונים

ספר הישר לר"ת

עירובין סי' ר"ן — סימן ע"ו לח"י ע"א
גיטין סי' ק"ו — סס סס

תוס' רי"ד

קידושין לדכ"ן ע"ב לא אמרו כלך אצל יפות — סימן נ"ן לפ"ה ע"ב

הרמב"ן

קדושין לדכ"ב לא אמרו כלך אצל יפות סי' נ"ן לפ"ח א'

הרמ"ה

בחי' לסנהדרין לע"ה ע"ב — סימן ל"ג לל"ד ע"ד

הלב המאיר י בשם בית הבחירה

מגילה לדכ"ד ומ"ת גלוי המפרשים כו' סי' א' ד"א ע"ד
נזיר ד"ק ע"ב — סי' טו"ב לכ"ג עב
יבמות ל"ג — סימן ך' לו"ך ע"ב

הר"ן בחי'

חולין לדקל"ב ע"ב — סימן ך' לכ"ז ע"ד
סנהדרין ל"י ע"א — סי' ל"א לל"ן ע"ל
דרין לט"ו לבריס המותרים — סימן מ"ו לט"ג עד
ס לפ"א ע"ב רשב"ג כו' — סס סס

הריטב"א

יומא לד"מ אין נוטלין ס"ח בצבור סי' ו"ו לו"א ג
עירובין לע"ט וכן דעת מורי הרב סימן ט"ו לח"י ע"ב
מ"ק ד"ג בשם רש"י — סי' עו"ב לכ"א ע"ד
רכיח דכ"ב סי' ה"י לכ"ה ע"ב וסימן כ"ך לכ"ח ע"ד
סוכה ד"י ע"ב — סימן ל"ו לל"י ע"א
בהי' לב"מ לדמ"ו — סימן מ"ג למ"ז ע"ד
קידושין לדד"ן ע"ב לא אמרו כלך אצל יפו' סי' ב"ן לפ"ח ב
בהי' ב"מ לדכ"ב — סח ע"ג
לב"מ בס' מהרמ"ג פ"ק דב"מ די"ב סי' ט"ו לי"ח עב

שמ כתובות

דמ"ה ע"ב בשם הריטב"א — סי' טו"ב לכ"ב ע"א

שמ ב"ק

דכ"ו ע"א בשם הרא"ל — סימן מ"ג למ"ט ע"ל

שמ נזיר

דכ"ג בשם הרא"ש — סימן טו"ב לב"ך ע"ל

שמ ב"מ

די"ב ע"א בשם מהר"פ — סימן ט"ו לח"י ע"ב
סס בשם הרמב"ן סס סס בגליון תוס' די"ט ע"א
די' הריטב"א בשם הגליונים — סס ע"ד
דע"ה ע"ב בשם הריטב"א — סימן ל"ה לט"ל ע"א
ד"י ע"ב בשם הריטב"א — סס סס

לע"ו בשם תוי"ט — סי' מ"ג למ"ו ע"ל
דס"ג ע"ב והא לאיתנהו זוזי אסברא בשם ש"י סימן מ"נ לד"ן ע"ב
סס בשם הריטב"א — סס לנ"ן ע"א
דמ"א ע"ב הריטב"א — סי' מ"ד לי"א ע"א

סם חיים

סוכה לדמ"ח — סי' י"ב די"ו ע"ב
סנהדרין לדי' ע"א — סי' ל"א לל"ז ע"ד

נמקי יוסף בס' אסי"ה

כתובות לדמ"ה ע"ב — סי' טו"ב לכ"ב ע"ב

מהרש"ל בים ש"ש

חולין פ"ק סי' מ"ח — סימן א' ד"ב ע"א
חולין פ"גה סי' ק"ג — סימן ד"ן לנ"ה ע"ד

מהרי"פ"ט בחי'

כתובות לדקי"א בתוס' ד"ה הוא סימו מ"ון לע"ט ע"א
קידושין לד"ע — סימן ל"ה לנ"ו ע"ג

לחם סתרים

בכ"ק דע"ו לח"י ע"ב — סי' נ"ה לנ"ד ע"ג

זרע יצחק

קדושין לדכ"ן ע"ב לא אמרו כלך אצל יפות סי' ד"ו לפ"ח ע"ב

ריח שדה

בהי' ע"ו לד"י בדין ל"ע — סי' ל"ג לל"ו ע"ב

מו"ה עין יהוסף

בחי' ב"מ לד"י בשם המגיה סי' ל"ג לל"ד ולל"ה ולל"ז ע' בוסי' ל"ז לל"ח ע"ל

בכור שור

חולין דק"א ע"ד — סימן ל"ג לל"ה ע"א

אורח מישור

בחי' לנזיר ד"ך בענין מ"ת — סימן טו"ב לפ"ב ע"א
בחי' לי"ד ד"ג — סימן ל"ג לל"ה ע"ב
סס סימן קי"ו — סימן ט"ל ד"מ ע"א
סס בת"ב סו' הספר על סי' קי"א — סס ל"מ ע"ב

פתח עינים

ב"ב ד"י — סימן נ"ן לפ"ט ע"ל
סנהדרין למ"ו ע"ב — סימן ט' לי"ג ע"ל

אשרת הפסגה

בחי' לב"מ ע"ל הרב מ"ת — סימן נ"ן לפ"ט ע"א

מבוא רשב"ם

פסחים ד"ן ע"א סי' נ"ה לע"ג ע"ב

מגדנות בתן

ב"מ ללע"ה סי' מ"ג לנ"ה ע"ל

אהלי יצחק

בחי' לע"ו לדנ"ט סי' נ"ה לכ"ה ע"ג

פחד יצחק

בחי' קידושין ללנ"ה סי' מ"ט לע"ו ע"ל ולצ"ח ל

ס' בתובה

כתובות לקי"א סי' מ"ט לפ"ג ע"א

פרי העץ

לע"ב ע"א סי' ל"ג לל"ו ע"א

הרמב"ם נס' היד ומפרשיו

ח"א ה' יצ"ופ"י ה"ה — סי' ד"ן דל"ג ע"א
סס ה"ב וכ"מ סס — ד"ך ע"ג
סס ה"ל — סס סס וסי' נ"ה דנ"ל ע"ג
ה' ק"ש סו' פ"ג בדברי הכ"מ — סי' ב' ד"ג ע"ב
ה' תפלה פ"ת ה"ו סי' ך' ד"ו ע"א וסי' ט' ד"ג ע"ג
סס רפ"ט ולח"ה, סי' ג' ד"ה ע"ג וסי' ד' ד"ו ע"ל
סס סו"פ"י ותל"ל בסדר ברכות ופי' כ"ח סי' ב' ד"ג ע"ב וסי' ג' ד"ל ע"ג
בס' חפלות בנוסח הקליש, סי' ג' ד"ל ע"ג וסימן ד' ד"ו ע"ל
ה' שבת כפ"ל ה"ו — סי' נ"ה דנ"ב ע"ג
פ פ"ט ה"ל — סי' ב' ד"ל ע"ל
ה' עירובין פ"ב ה, — סי' ט"ו ד"ג ע"ל
ה' יו"ט פ"ת ה"ח וה"ה — סי' ס"ב דנ"ח ע"ב
ה' חו"מ פ"ו ה"ב — סי' ע"ב דכ"ך ע"א
ה' מגילה פ"ב ה"ל — סי' מ"ה לע"ג ע"ב

ח"ב ה' אישות פ"ג ה"ח — סי' כ"ן לפ"ח ע"ג
פ"ג ה"ך — סי' מ"ט לע"ח ע"ב
ה' איסורי ביאה פ"ת ה"ח וה"ה — סי' ך' ד"ך ע"ג וסי' כ"ג דכ"ט ע"א
פ"ג ה"ה — סי' כ"ה ד"ל ע"ב
כט"ו הט"ו — סס סס
פ"ו ה"ז — סי' כ"ה דכ"ט ע"ל
המ"ח פ"ג הנ"ך — סי' מ' דמ"ו ע"ו
פ"ל ה"ל — סי' כ"ה ד"ל ע"ב
פ"ח ה"ל — סס סס
פ"ט ה"ו — סס סס
פ"י ה"ל — סס סס ע"ו
פ"י הב"ך — סי' מ' דנ"ח ע"ו
ה' קהיעה פ"ג הק"ו — סי' כ"ה ד"ל ע"ה
פ"ה ה"ח — סס ע"ב
פ"ב ה"ו — סס ע"ח
פ"ג ה"ח — סס סס

ח"ג ה' נזירות פ"ה ה"ך — סי' ל"ג דל"ו ע"ב
ה' כלאים פ"ט ה"ג וכ"מ סי' כ"ג דל"ט ע"ב
פ"י ה"ח — סי' ל"ג דל"ו ע"ב
ה' תרומות פ"ד ה"ג וכ"מ — סי' כ"ן לפ"ח ע"ג
ה' ביכורים כ"ג ה"ו — סי' ך' דו"ך ע"ב
כ"ח ה"ב ופי' ב"ט — לכ"ט ע"ג
ה' מעשר ב' פ"ב ה"ו — סי' ך דו"ך ע"ל
ה' מעשה וזכל פי"ח ה"ג וכ"מ — סי' ע"ה ד"ל ע"ג
ה' כלי המקדש פ"י ה"ט וה"ה — סי' ס"ב דל"ח ע"ב
ה' בית מקדש פ"ג הכ"ד, סי' כ"ל דכ"ט ע"ג ורים סי' כ"ה
ה' איסורי מזבח פ"ו ה"ג וכ"מ ולח"מ, סימן י"ל דעו"ב ע"ב
רפ"ח — סס סס

ח"ד ה' גזילה ואבידה רפט"ו וכ"מ, סימן כן לפ"ח ע"ל
ה' רוצח פי"א ה"ח — סי' מ"ח למ"ו ג
פ"א ה"ל — סי' ב' לי"ל ע"ל
סס הט"ו וכ"מ — סי' מ"א למ"ו ע"ג
ה' זכיה פ"ט ה"י — סי' ג"ן וסי' נ"ה דנ"ל ע"ג
ה' שכירות כ"ח ה"ט — סי' מ"ט ד"ח ע"ל
ה' מ"ול פ"ה ה"ג — סי' מ"ל דנ"ו ע"ל
רפ"ט בל"ח וה"ה — סי' מ"ג למ"ו ע"ב
פ"י ה"ב — סס סס
פ"ו ה"ט — סס למ"ח ע"ב
ה' טוען כ"ח ה"ה — סי' עו"ב לכ"ב ע"ב
ה' סנהדרין פ"ג ה"ח — סי' ל"ו דל"ז ע"ג
פ"ח ה"ל וכ"מ — סס סס
פ"ג ה"ה — סס סס
כט"ו ה"ג — סס
פ"ו ה"ח — סס
פכ"ו ה"ה — סי' עו"ב דכ"ך ע"ב
ה' עדות כ"ג פ"ח וכן — סי' ל"ח לל"ו ע"ג
פ"ח ה"ג — סי' עו"ב דכ"ך ע"ב
ה' ממרים פ"ה הט"ו — סי' ך' [illegible] ע"ג
ה' אבל פ"ג ה"ו — סי' ל"ג לל"ו ע"ב
ה' מלכים פ"ג ה"ג וכ"מ, סימן מ"ט לפ"ה ע"ג

הגמ"י

ה' תפלה כט"ו אות ל', סימן ה' ד"י ע"ל
ה' עירובין פ"ב — סי' ט"ו ד"ח ב
ה' מגילה פ"ב ה"ל בשם שאלתות ד"ז סימן מ"ה דע"ג עב
ה' אבל פרק י"ח יום ל', סי' ס"ה לק"ב ע"ו

משנה למלך

ה' כלי המקדש פי"ל ה"ט, סי' ס"ב לל"ח ע"ב
ה' איסורי ביאה כ"ו ה"ז, סי' כ"ט לל"ו ע"ו
ה' כלאים פ"ח ה"ו — סימן ל"ג לל"ו ע"ל

רבינו מנוח

ה' חמץ פ"ו ה"ב, סימן י"ו לכ"ג ע"ב

מוהר"י קורקוס

ה' תרומות פ"ל ה"ג, סימן כ"ב לפ"ח ע"ג

יקר תפארת

ה' נזירות פ"ג סימן ל"ג דל"ו ע"א וסימן ל"ח דל"ח ע"ד

מוהר"י ערמה

ה' שבת רפ"א סימן י"ח דכ"ו ע"ב וסימן כ"א דכ"ח ע"ד
ה' אישות פי"ג סימן מט דפ"ד ע"ב
ה' גירושין פ"ו סימן ח"י דכ"ו ע"ב
ה' איסורי ביאה רפ"א שם שם וסי' כ"ד דכ"ט ג
ה' נערה בתולה פ"ג שם שם

מרכבת המשנה אמכנוי ח"ב

ה' תפילה רפ"ט דע"ו ע"ב סימן ד' ד"ו א
ה' כלאים פ"א ה"ו סימן ל"ג דל"ו ד

חלפה למשה

הלכות גזילה הי"ג דקל"ה ע"ב סימן ע"ו די"ח ע"ג

מרכבת המשנה אלפאנדרי

ה' ע"ז פי"ד דע"ז ע"ד סימן נ"ד דצ"א ע"א וסימן נ"ה דנ"ו ע"א
הלכות שבת פכ"ד ה"ו סימן ל"א דל"ב ע"ד
הלכות ערכין פ"ב סימן ט"ו די"א ע"ד
הלכות א'ות פ"ו הי"ב סימן י"ו דכ"ב ע"ג

בני יעקב

בהגהות על הרמב"ם ה' א"ב פ"ו ה"ג סימן כ"ה דף כ"ט ע"ד

מעשה רוקח

בתחילת הספר בחי' הרמב"ם כ"י ד"א ע"ג סימן א' ד"א ע"ג
הלכות ע"ז פ"י ה"ד סימן ד"ן דנ"ב ע"ד
הלכות תפילה רפ"ע סימן ד' ד"ו ע"א
הלכות שבת פכ"ד ה"ו סימן נ"א דל"ב ע"ד
הלכות ה"ונ כ"ו הי"ב סימן טו"ב דב"ך ע"ג

פרי האדמה ח"ג

ד"ג ע"ב סי' ד"ן דל"ג ע"א
דא"ח ע"ג סימן ס"ו דק"ג ע"א

קמ"ר

הלכות אישות פ"ה ה"ח סימן נ"ן דה"ח ע"ג
הלכות מו"ל פ"ה ה"ל סימן מ"ל דע"ט ע"א ודפ"א ע"ד

צרור החיים

הלכות יו"ט פ"ח הי"ו סימן ס"ב דצ"ו ע"ד
הלכות כלאים פ"ג ה"ג דקט"ו סימן כ"ה דכ"ע ע"ד

מלך שלם

בה"סוף כתובות דע"ל ע"ב סימן מ"ע דע"ט ע"ד

שער המלך

הלכות גרושין פ"א סוף ה"א סימן נ"ן דפ"ח ע"ב

שורשי הים ח"א

דק"ו ע"ד סימן ב"ב דצ"א ע"ג
ח"ב דפ"א ע"ד סימן ד"ן דצ"א ע"ג

לחם יאודה

הלכות שבת פ"א ה"ג סימן כ"ד דכ"ע ע"ג

יד המלך

ה' מ"ול פ"י ה"ב ע"ד התשב"ן סימן מ"ג דמ"ה ע"א

יצחק ירנן

ה' מעשר שני פ"ב ה"ו סי' טו"ב דכ"ג ע"ד

לב מבין

הלכות א"ת פ"א די' ע"ב סימן טו"ב דכ"ג ע"ד
הלכות גזילה פ"ו הי"ג דקמ"א סימן ט"ו די"ך ע"ב
הלכות מ"ול פ"ד דק"ן ע"ב סימן מ"ג ד"ן ע"ב

סמ"ג

לאוין ס"ו סימן ל"א דל"ב ע"ג
שם קמ"ח סימן מ' דמ"א ע"א
עשין כ"ט סימן י"ב די"ד ע"ד
שם ע"ט שם, שם
שם קב"ג סימן מ' דמ"א ע"א
שם ר"ט בשם הירו' סימן ו' די"א, ע"ד וסי' ז' די"ב ע"ד
במ"ע מד"ס סימן א' סימן ט"ו דח"י ע"ג

הרא"ם על הסמ"ג

ריש ה' כמאים כיון דלא נמח כחנא כו' סימן א"י ד"ח י"ן י"ד
שם ע"ד התוס' סימן ס"ב דצ"ח ע"ג

מגילת אסתר

די"ד ע"ב סימן טו"ב דכ"ב ע"ב
דנ"ו ע"ב, סי' מ"ס דע"ו ע"ד וסימן מ"ט דפ"ו ע"א והכ"ז ע"ב

אדרת אליהו בחי' על הסמ"ג והרא"ס

ד"ו ע"ב סימן ס"ב דצ"ט ע"א

עבודת הקדש להרשב"א

שער ד' דכ"ו ע"ב סימן ט"ו די"ח ע"ב

הרמב"ן בספר המצות

סו' א' במנין מכת מרדות סימן טו"ב דכ"א ע"ד
בהשגות להרמב"ם במנוי קטנה סי' מ"ח דצ"ד ע"ד וסימן מ"ט דע"ו ע"ד
סת"ק

סמ"ק

סי'קנ"ג סי'ר"ן ד"ך ע"ל
סי'רע"ט סי"ב לט"ו ע"ב

ספר יראים

סי'קמ"א סי'ד"ן ד נ"ב ע"א

ס' האגור

סי'קט"ו סי'י ד"ב ע"ל

ספר המנהיג

סי'קל"ט סי'ס"ב ד"ק ע"א

סידור ר"ע גאון

ינוסח הקליס סי'ד'ד"ו ע"ל
עיו"הן טונל כו' סי'ל"ח לנ"ב ע"א

רוקח

סי' רי"ל סי'ל"ח לנ"ב ע"א

שיבולי הלקט

ה'תפילה כלל ו' ד"ה ע"א בסס ה"ר אלחנן, סי'ד'ר"ג ע"א וסי'ד' ד"ה ע"א
ה'כהנים כלל ט"ו ורבינו שלמה, סי' ל"ח לנ"ב ע"ב

ארחות חיים

ה' הכלה סי'ע"ח נחמלאה וקנו, סי' ה'ד"א ע"ב
ה' תפי'ערבית סי' ו סי'ל"א לנ"ב ע"ב
ה'סנת סי'ה'דין ג' סי' מ"ר למ"נ ע"ב
סס סי'ד"נ סי' י"ב לט"ו ע"ב
סס לס"ה הו'כ"ב סי'י"נ לט"ו ע"ל
סס לס"ח אות י"ט סס סס
עירובין סי'י"ט סי'י"ט לה"י ע"ב
ה' עיו"הך מלקות קודס הנילה, סי'ל"א לנ"ב ע"א
ה' פורים סי'כ"ו סי'מ"ה לע"ג ע"ב

כלבו

סי'י"א ותי סלא נחמלאה וקנו, סי'ח'ד"א ע"ב
סס ע"ס הרמב"ן שהביא תשורב נטרונאי גאון
ה'סנת סי'ל"א למ"א ע"א סס ע"ג
עיו"הך סי'ס"ח התלקות קודס הנילה, סימן ל"א לנ"ב ע"א סי"ב לט"ו ע"ב
ה'פורים סי'מ"ה סי' מ"ג לע"ג ע"ב

מטה משה

סי'ספ"א סי'ל"א לנ"ב ע"ב

ס' תניא

סי'ו"ד סי'ל"א לנ"ב ע"א

סי'ע"ח סס סס

בעל התרומות וגר"ת

ג'ר"ת סמ"ו"ח"ב סימן ל', סימן מ"ל דנ"ג ע"ל ותי' מ"ה דנ"ט ע"א
בר ה"ר סי"ה סס סס
סס ה"ח דרס"ו ע"ב סי'מ"נ למ"ה ע"ב
ריס ד"ר נ"י ינל"ח סס סי'ב' סס למ"ו ע"ב
ג'ר"ח דרי"נ ע"ל סי'ח"ל דס"נ ע"ב
סס לרנ"ה ע"ב ע"ל רי"ו, סי'ח"נ למ"ו ע"ל

מגלת ספר

עשין ח"י ד"ל ע"ב ע"ד הכ"ח, סי'ב ד"ג ע"ב
לאוין ס"ט לט"ו ע"ב סי'ך'דו"ך ע"ב
לאוין ע"א דו"ן ע"ב סי'מ"ט ל"ף ע"ג

ס'איסור והתר לרבינו יונה

כלל כ"ג סי' ו' סי'ט"ל לט"ל ע"ב

דינא דחיי

עשין מ"ט דס"ב ע"ג סי' מ"ט דכ"ב ע"ל
לאוין כ"א דס"ו ע"ל סס דפ"ל ע"א

נתיבות משפט

דרי"נ ע"ל סי'מ"ט לע"ט ע"ל
דרמ"ל ע"ג סי'מ"ח לע"ו ב
סס ע"ל סי'מ"ט דפ"ל ל

מאה שערים

שער נ"ל סי"ד"ן לנ"ג ע"ג

הרא"ש בפסקיו

ב"לות פ"ב סימן ה' סי'ב'ד"ב ע"ל וסי'ג'ד"ל ע"ג
סס פ"ג מהו להפסיק סס
עירובין פ'חלון סי"חי סימן ט"ו למ"י א
כסחים פ'כל שעה סי'כו סי'מ"א לע"ג א
פ'מקוס שנהגו סי"ד סי'ה"ו דע"ל ע"א
ביצה פ"ב סי"ו ובקיצור סי'ע"ו דמ"י ע"א
ר"ה פ'בתרא לענין ס'חיינו נל"ב, סי'ב' ד"ג ע"ג
סוכה לכל"ה סי'ו"ו עיסן במצוה, סי' ג' ד"ל ע"ל וסי'ד' י"ח ע"א
מגילה פ"ק באיסור מלאכה בפורים, סימן מ"ח דע"ג ע"ב
סו' כתובות סימן י"ו סימן מ"ו לע"ט ול"ף ע"ג
ב"ק פרק הגוזל קמא סימן י"ג סימן מ"ג דמ"ט ע"א
ב"מ פ"ק סימן נ"ל סימן ט"ו דח"י ע"א
סס פרק א"נ סימן טו"ב סימן מ"ג למ"ט א
סס סימן נ"ל סימן מ"ל דס"ו ע"נ
בתרא פרק המוכר פירות סימן יו"ב סימן י"ב די"ל ע"ל
סס פרק בתרא סימן מ"א סימן מ"ל דס"א ע"ג
ע"ז פ"ב סימן י"ג סימן מ' ד"מ ע"ל

סס

שם סימן ט"ו] שם שם
שם סימן ז"ך שם למ"ח ע"ד

הגהות אשירי

עירובין סימן ו"ו סימן ט"ו לח"י ע"ב
מ"ס סוף סימן ח' סימן מ"ט לע"ט ע"ד
כתובה סימן ו"ו סימן ד' ד"ח ע"א

לחם חמודות

ברכות פ"ב סימן קכ"ג סימן ג' ד"ל ע"ב
שם פ"ה סימן קכ"ח סימן ד' ד"ט ע"א
נה' תפילין סימן נ"ן סימן ה' די"ז ע"א

קרבן נתנאל

ביצה פ"ב סימן ו"ו סימן ט"ו די"ט ע"ג

מרדכי

ברכות פ"ג מהו להפסיק באו"ש"ר בשם ר"י סימן ד' ד"ה ע"ג
עירובין פרק הדר סימן תקי"ג סימן ו"ו די"ב ב
שם סימן הה"ך סימן ט"ו דח"י ע"ב
ב"ק פרק הגוזל סימן ק"י סימן מ"ג דמ"ח ע"ג
ב"מ סי' ר"ס ורמ"ח סימן ט"ו דח"י ע"ב
שם פרק א"נ חשו' ר"י סימן מ"ד דס"ט ע"ב

הגהות מרדכי

יבמות כ"ק סימן נ"ה סימן נ"ג דנ"ו ע"ד
סוף כתובות סימן סי"ג סימן ד'
גיטין סימן קס"ג סי' ו"ן די"ח ע"ג
ב"מ כ"ק סימן תמ"ו סי' ט"ו דח"י ע"ג
פרק א"נ סימן תנ"ט סימן מ"ד דס"ג ע"א
ע"ז סימן תתי"ו סימן ט"ל דט"ל ע"ג

שלטי הגבורים סביב הרי"ף

עירובין פ' חלון סימן ט"ז דה"י ע"ד
מגילה כ"ד בשם ריא"ז סימן ט' די"ג ג
יבמות שאין ישיבת א"ל סימן מ"ט דפ"ב ע"ד
שבועות כ"ג שם דפ"ה ע"ד

שלטי הגבורים סביב המרדכי

נדרים כ' ר"ב בענין מ"ת סימן מ"י דכ"ה ע"ד וסימן כ"ו ד"ל ע"ד
ע"ז ריש פ"ב סי' מ, דמ"ח ע"א

גדולי הראשונים

ערוך

ע' תרל סימן טו"ב דכ"ך ע"א וסימן כ"א דכ"ח ע"ג

בה"ג

כתובות לע"ה ע"א ; סימן מ"ט דפ"ב ע"ג
ב"ק דב"מ מציאת גנו סימן ט"ו די"ח ע"ג

סוף ה' י"ן דקכ"ג ע"ב סימן מ' דמ"ז ע"ד
ה' ענלים דס"ח ע"ד סי' מ"ט דנ"ג ע"ג

ס' הפרדס לרש"י

די"א ע"ד לאסור מחליף סימן ס"ב דנ"ח ב
דכ"ה ע"ב מכלל דיש לנו מלקוח קטן סימן ח"י דכ"ד ע"א ודכ"ה ע"ד
שם שם נהגו ללקוח לבני מעריב סימן ל"א דל"ב ע"ב
דכ"ו ע"ג בענין מכת מרדות סימן טו"ב דכ"ז ע"ד וסי' ח"י דכ"ה ע"ג
דז"ן ע"ד ותיד עונים סימן ד' ד"ו ע"ג
דח"ן ע"א ועונים כל הקהל שם שם

צידה לדרך למהר"ר ן' זרח ז"ל

מאמר ד' כלל א' סימן י"ב דט"ו א

אגודה

ברכות סימן ס"א בשם ראבי"ה סימן ט' די"ג ע"ג
עירובין סימן פ"ג סימן ט"ו די"ח ע"ב
פסחים פרק כ"ש סי' מ"א סימן ח"ב דמ"ב ד
כתובות סימן קיב"א סימן מ"ט דנ"ח ע"ג
גיטין סימן קי"ו סי' ט"ו דח"י ע"ב
ב"מ פ"ז סימן כ"ך שם שם
ב"ב פרק השפינה סימן קמ"ל סימן י"ב דט"ו ע"א
ע"ז כ"ב סי' נ"ה סימן מ' דמ"א ע"א
שם סימן כ"ט סימן מ"א דמ"ח ע"א

ר"ן

ס' משרים נתיב א' ח"ב סימן מ"ג דמ"ו ע"ד
שם שם ח"י סימן מ"ל דו"ן ע"ג ודס"ח ע"ב
שם נתיב כ"ג ח"ח סי' מ"ט דנ"ח ע"ג
פ' אדם נתיב ב' ח"ל סימן ה' ד"ח ע"ד
שם נתיב ד' ח"נ סימן ט"ו די"ח ע"ב
שם נתיב ח ח"ב סימן ד' ד"ח ע"ד
שם נתיב י"ב ח"א סימן י"ב די"ד ע"ד
שם נתיב י"ג סוף ח"ג סימן ד' ד"ח ע"ד
שם נתיב ט"ו אות ל סימן י"ב די"ד ד
שם נתיב י"ז ח"ן סי' מ' דמ"ז ע"א
שם שם ח"ז סי' מ"א דמ"א ד
שם נתיב י"ט ריש ח"ל סימן ד' ד"ח ע"ד

אבודרהם

די"י בזה המחבר"א סימן ו' דו"ב ע"א
דז"ך ע"ב בזה ר"י סינליא גאון סימן ד' ד"ו ע"ד
דנ"א כתב אבן ירחי סימן נ"א דנ"ב ע"ב

חינוך

ס' ויקהל סימן קי"ל סימן נ"א דנ"ב ע"ד
סדר ראה סימן ח"פ סימן ד"ן דנ"ב ע"ב
סדר שופטים סימן תק"ח סימן טו"ב דכ"ז ע"ג

טור

ד"ג **או"ח** סימן כ"ה ולא יפסיק כו' סימן נ' ד"ג ע"ג וסימן ד' ד"ו ע"ב
כ"נ בט"ז שלא נתמלא זקנו סימן א' וסימן ט' די"ג ע"ב
כ"ן או"ש"ר כו' סימן ג' ד"ל ע"ג וסימן ד' ד"ו ע"ב

רל"ז

סי׳ רל״ו אומר והוא רמוס — סי׳ל״א דל״ב ע״ב
סי׳ ער״ב — סי׳י״ב די״ל ע״ב
שס״ו ומוכח להם — סי׳ט״ו ד״ך ע״ב
הנ״ה בשם המרדכי דאין להפוך מים כו׳, סימן מ״ב דמ״ב ע״ד
הקנ״ט והיה רבי׳ בעל ברית, — סי׳ס״ב דנ״ט ע״ד

יו״ד רמ״י מ״ב — סי׳נ״ג דל״ד ע״א
סימן ס״ה — סי׳ ד״ן דנ״ה ע״א
קי״ב פת של פלטר — סי׳ מ״א דמ״א ע״ד
שם דבר וכיר — סימן מ׳דמ״א ע״א
קט״ו הלב מחלבו גוי — שם ע״ב
קי״ז — סי׳ד״ן דנ״א א
קכ״א — שם שם
קמ״ב בשם תשו׳הרא״ש; — סי׳מ״ג דמ״ו ע״א
עק״ב ס״ד — סי׳מ״ג דג״ן ע״ג
רס״ה לגבי קרבן כו׳ — סי׳ס״ב דנ״ט ע״ד

אה״ע סי׳ ע״ה — סי׳ מ״ט ד״ף ע״ג

חו״מ סי׳מט״ר — סי׳ ד״ן ד״ן ע״ב

ב״י

או״ח סי׳ ל״ח נדין עוסק במצוה פטור מן המצוה — סימן ד׳ד״ו ע״ג
סי׳ג״ן כתי שלא נתמלא זקנו והוא גדול, סי׳ א׳ד״א ע״ב וסי׳ט׳די״ג ע״ג
שם וכתוב בנמק״י פ׳הקורא עומד — שם ע״ד
סי׳פ״ו בשם הזו״הק — סי׳ג׳ד״ד ע״ד
סי׳פ״ן בשם מהרי״א במ״ש ע״ל הסמ״ק, — שם שם וסי׳ד׳ד״ו ע״ב
שם שלעת הרשב״א כלע׳הרא״ש ומחלק למהר״ס סי׳ב׳ ד״ב ע״ד וסי׳ג ד״ל ע״ג וסי׳ד׳ד״ה ע״ג
סי׳ק״ט בשם המרדכי — סי׳ד׳ד״ס ג
סי׳ ... בשם סי׳ה״ל מועד — סי׳ ז׳די״ג ע״א
סי׳ ...״ק בשם הגה״י — סי׳ה׳ד״י ע״ד
סי׳קל״ס בשם הג״מר והריטב״א, — סי׳ו׳ ד״א ע״ג
שם תשו׳הרשב״א ר״ה כתב בשבת, — שם די״ב ע״ג
סי׳רס״ג בשם תשו׳רס״ג, — סי׳ל״ח דל״ב ע״ד
סי׳שס״ו ונראה שכן הוא לעת הרי״ף, סי׳ט״וי די״ח ע״ד וד״ך ע״ג
סימן תרנ״ו בשם הא״הו והכלבו — סי׳נ״ה דע״ג ע״ב

יו״ד סי׳קט״ו — סי׳ס״ו דק״ב ע״ד
סי׳קס״ה משם ה״ה — סי׳מ״ג דמ״ט ע״א
רפ״י קס״ט בשם תלמידי הרשב״א בשם הרמב״ן, — סי׳פ״ד דו״ן ע״א
שם בשם הג״מר פ״נ — סי׳ מ״ד דס״ג ע״ג
שם בשם תשו׳הרשב״א — שם דס״ד ע״ד
שם בדין אם יש לג׳ — שם דס״ו ע״ג
סי׳של״א ע״ד הרמב״ם — סי׳ב״ן דפ״ח ע״ד
סי׳של״ד בדין תלין על הספק — סי׳כ״ה ד״ל ע״ג

חו״מ סימן מט״ר — סי׳ד״ן ד״ן ע״א

בדק הבית

יו״ד סי׳ט״ג — סי׳פ״ג ד״ק ע״ד

מור״ם נר״ו

או״ח סימן ל״ח ומהר״ן והה״ג חולקים; סימן ד׳ ד״ט ע״א
שם סי׳כ״ג ע״ל תרן בשם נמק״י — סימן א׳ד״ב א
סימן ס״ו וכש׳ רע״ג כו׳ — סי׳ד׳ד״ו ע״ל

יו״ד סי׳קי״ו ס״ו — סי׳ ע״ב דט״ב ע״ג
סי׳ש״ל בשם מהריק״ו ש׳קמ״ג סי׳ס״ג דק״ו א

פרישה

או״ח סי׳נ״ג בשם הנ״י — סי״א ד״ב ע״א
סי׳רע״ב — סי״ב דט״ו ע״א
סי׳שס״ג ומוכח לכן, — סימן ט״ו די״ח ע״ד וד״ט ע״ב

יו״ד סימן מ״ב נה״גה — סי׳ל״ג דל״ד ע״א
ר״סי קי״ג — סי׳מ׳דמ״א ע״ב
סי׳קי״א סק״ך — סימן נ״ד ד״ן א
סימן קס״ט ס״ה — סימן מ״ד דס״ו ע״ל
שם סעיף ט׳ וי״ח — שם שם
סעיף יו״ד — שם ד״ע עא

אה״ע סי׳ע״ה סי״א — סי׳מ״ט ד״ף ע״ג

חו״מ סימן ע״ג בענין ת״ת בזמן הזה, — סימן טו״ב דנ״ג ע״ל

דרישה

יו״ד סי׳קי״ן ס״ב — סימן י״ב דט״ו ע״א
סימן קס״ט ס״ח — סימן מ״ל דס״ו ע״ל
סימן ר״ן — סי׳ס״ו דק״ב ע״ל

אה״ע סימן ע״ה סי״א — סי׳ מ״ט ד״ף ע״ל

חו״מ סימן רמ״ט בשם ב״י — סי׳ד״ן ד״ן ע״ב

ש״ע

או״ח סי׳ג״ן ס״ח — סימן א׳ ד״א ע״ג
סימן ס״ו ס״ג — סי׳ב׳ד״ג ע״א וסי׳ג׳
רכ״י ק״ט — סי׳ ד׳ ד״ה ע״ג
סימן קי״א סעיף ב — סי׳ז׳ די״ג ע״א
סי׳קל״ס סעיף ג׳ — סי׳ ו׳ די״א ע״ב
סימן שס״ו ס״י ומוכח לכן כו׳ — סי׳ט״ו ד״ך ע״א
סי׳תכ״ל ס״ו — סי׳ז׳ די״ג ע״א
סי׳תר״ו סעיף ד׳ — סימן ל״א דל״ב ע״א
סימן תר״ו סעיף ו — שם שם

יו״ד סימן פ״ד מ״ט — סי׳טי׳ דכ״א ע״א
סי׳ק״ב ס״ג — סימן מ״ד דע״א א
שם סעיף כ״ג — סימן מ״ג דמ״ו ע״א
סימן קס״ב סעי׳ה׳ — סי׳מ״ג שם
סימן קס״ט סעי׳ — סימן מ״ד דס״ד ד
סי׳קע״ג סעיף טו — שם דד״ן עא
סימן רכ״א סעיף ח׳ — שם שם ח״ה

א"הע סי' ע"ה בשם הרשב"א — סי' מ"ט לפ"ד א

ח"מ סי' ע"ר ס"ו ומובא לקמן . סי' ט"ו ד"ך ע"א

מורי"ם בהג"ה

א"ח סי' ש"ט בשם תשו' רש"ג — סי' ל"א לנ"ב ל

יו"ד סי' קס"ט ס"ג — סי' מ"ל דס"ג ע"א

שם סעיף ה' — שם דס"ה ע"א

סי' ה"ע ס"ב — סי' ה"ל דע"א ג

סי' רמ"ב סי"א — סי' מ"ב למ"ג ע"ג

סי' ט"ס סכ"ג — סי' ס"ג דק"א א

בית הדין

א"ח סי' ג"ן דבכבוד לא נהגי מחילה . סימן ט' דל"ג ע"א

סימן קכ"ח ס"ג — סי' ה' ד"י ע"ל

סי' ער"ב — סי' י"ב דט"ו ע"א

סי' ס"ה ומובא לקמן כו' — סי' ט"ו דמ"י ל

יו"ד סי' קי"ל — סי' מ' דמ"א ע"ב

סי' קי"ו — סי' י"ב דט"ו ע"א

סי' קס"ב — סי' מ"ג דמ"ו ע"א

סי' קס"ט ס"ג — סי' מ"ד דס"ג א

שם ס"ה — למ"ו ע"ל

סי' שפ"ט בשם הגמ"י — סי' ס"ה דק"ב ב

ח"מ סי' מט"ר — סי' ל"ן ד"ן ב

כנה"ג א"ח

סי' קו והמנהג להמתין — סי' ט' דכ"ג ע"ג

סימן רמ"א הגב"י בשם הרלב"ו — סימן מ"ט דפ"ב ע"ב וסימן ו' דפ"ה ע"א

סי' רפ"ב דלכבוד חתן כו' — שם שם וסי' י"א די"ד ג

בד"ס"י דקמ"ו — סי' מ"ט דכ"ב ל

בכלל' דרעי הכוס קים . — סימן ט"ז וסי' מ"י סימן ס"ו דק"ב ע"ב

שכנה"ג א"ח

סי' ג"ן אות ה' ואות ז' — סי' ט' דטי"ג ל

שם הגב"י אות ו' — סי' ה' ד"כ ע"א

סי' ס"ו בהגב"י ותשו' הרשב"א אינה תמהר"ש ומהר"ק למהר"מ — סי' כ' ד"ב ע"ל

סי' קכ"ח הגב"י אות י"ב — סי' ה' ד"א ע"א

סי' רכ"ן הגב"י אות ב — סי' מ"ה דע"ג ע"ב

כנה"ג יו"ד

סי' ק"ם הגב"י אות ע"ח — סי' מ"ג ד"ן ע"ב

סי' קפ"ב הג"הט א ח ו' — סי' מ"ג דמ"ז ע"א

סי' קס"ל הג"הט אות ב — שם ד"ן ע"ב

סי' ג"ר הגב"י אות ו"ו — סי' מ"ט דפ"א ע"ב

שם הגב"י אות ו"ו — סי' ו' דפ"ה ע"ל

סי' רל"ח הגב"י אות ער"ב — סימן נו' ע"א

סי' רל"ט הג"הט אות ג"ל — סי' מ"ח דע"ו

בירי יו"ל דתשו' ריש הס' — סימן מ"ג ל

שם ריש סי' רט"ו — סי' מ"ו לצ"ד וד"ן ע"ל

סי' ס"ה הג"הט אות י"ב — סי' ד"ן לכ"ה ע"א

סי' רנ"ח הג"הט אות י"ב — סי' ס"ה לפ"ה ב

כנה"ג א"הע

סי' ע"ה הגב"י אות כ"ט — סימן מ"ט דפ"א ע"א

שם אות כ"ג — שם דפ"ג ע"ב

שם אות כ"ל — שם דפ"ד ע"א

שם אות ו"ך — סימן ו' דפ"ה ע"ל

כנה"ג ח"מ

סימן ב סי"א הגב"י אות ב' — סימן ל' דל"א ע"ב

סימן קנ"ה הג"הט אות ל"ג — סימן ס"ה דל"ז ע"ל

סימן קפ"ג הגב"י אות ל"ח ומ"א — שם דנ"ה

סימן ספ"ו הג"הט אות מ"ה — סימן מ"ב דד"ן ע"ל

לבוש

א"ח סימן ג"ן ס"ט — סימן א' ד"ב ע"ג

סימן שס"ו ס"י — סימן ט"ו די"ט ע"ב

ר"סי רג"ו — סימן ל"א דל"ב ע"א

סימן הר"ח ס"ו — שם שם

יו"ד סימן קס"ב ס"ה — סימן מ"ג דמ"ט ע"א

בני חיי

בחי' לסנהדרין דט"ו ע"ג — סימן כ"ג דכ"ט ע"ב

ביו"ל סימן ס"ב ע"ל ה"ב א"ש — סי' ל"ג דל"ב ע"ב

יד אהרן

א"ח סי' קמ"ה לכבוד תורה עליך כו' סי' יו"ל ליו"ל

סי' רנ"ו בהג"הט תשו' סע"א — סימן י"ג דט"ו ע"ל

סימן רמ"ח — סימן מ"ט וו' דפ"ה ע"א

סימן של"ט הגב"י — סימן ל"א דל"ב ע"ל

סימן תצ"א בענין ת"מ . — סימן טו"ב דכ"ן ע"ב

מהדורא שניה ח"א

סימן רכ"ה הגב"י אות ד' — סימן כ"ה דל"ה ע"ל

שם סימן ער"ב הג"הט אות ד' — שם שם

סימן רכ"ו — סימן י"ג דט"ו ע"ל

חא"הע

סימן ע"ה הג"הט אות כ"ב — סימן ו' דע"ו ע"א

שם הגב"י אות ל"ו — סימן ו' דפ"ו ע"א

סמ"ג

ח"א סימן ע"ג ס"ק טו"ב — סימן טו"ב דכ"ג ע"א

ש"ך

יו"ל סימן הכ"א ס"ק י"ו — סימן ל"ג דל"י ע"ב

סימן קס"ט ס"ק ד"ט — סימן ע"ד לס"ג ע"ל

שם ס"ק יו"ד — שם דס"ה ע"ב

סימן קנ"ח ס"ק ה"י — סימן ב"ו

ח"ב סי' ע"ג ס"ק ט"ו — סימן ט"ב דכ"ב ע"ל

סימן כל"א ס"ק כ"ב — סימן ס"ו דק"ב ע"ג

נקודות הכסף

נקודות הכסף

יו"ד סי' קי"ו סק"ב — סימן ט"ל דט"ל ג
סי' ק"ס ס"ק כ"ב — סי' מ"ג דג"ן ע"ב

ערך לחם למהריק"ש

א"ח סי' חצ"ג — סי' ס"ה דק"ב ג
יו"ל סי' קס"ב — סימן מ"ג דג"ן ע"ג
שם סי' קמ"ה — שם שם
סי' ספ"ט — סי' ס"ה דק"ב ע"ב

ראש יוסף

א"ח רסי' תפ"ח — סימן ס"ב דל"ח ע"ג

עולת תמיד

א"ח סי' קכ"ח ס"ק מ"ג — סי' ס' די"ח ע"א
סי' תס"ו ס"י ומזכה לכהן כו' — סי' ע"ו ד"ך ע"א

פרי חדש א"ח

סי' ג"ן ס"ו — סימן ט"ו די"ג ע"ג
סי' קכ"ח סי"ט וכ' — סימן ה' די"ח א
בה' לברכות ד"א ע"ב ע"ל הרב חוו"ט — שם שם
סי' קמ"ג ס"ב — סי' ע' די"ג ע"ג
סי' קמ"ל ס"ג — שם שם
סי' חמ"ו סעיף י' — סי' ע"ו דכ"א ע"ג
סימן תכ"א בדין חזו"ן — סימן ע"ו דכ"ח ג
סימן תע"א בענין מ"מ — סי' טו"ב דכ"ב א
וה"י דכ"ס ע"ב
ריש קט"ו — סי' ד"ה ע"ג
ריש סי' תס"ח — סי' ס"ב דל"ח ג
סימן תנ"ט במנהגי איסור — סי' כ"ג סי' ל"ג דל"ל ג

פר"ח י"ד

סימן קי"ו סק"ל — סי' ט"ל דט"ל ע"ל
שם סק"ו — סי' מ' ד"מ ע"ג וסי' מ"א דמ"א ג
שם נפי' הירו' ומ"אי דבוה — סי' מ"ב דמ"כ ע"ל

פרי תואר

יו"ד סי' ט"ל ס"ק ל"ב — סימן מ"ו דע"ג ע"ג

אליהו רבה

סי' קכ"ח סקכ"ח — סי' ה' די"א ע"א
סימן קד"ם ס"ק ג — סי' ו' די"ב ע"ג
ר"סי רל"ו — סי' ל"א דל"ב ע"ב

אליהו זוטא

סימן קכ"ח ס"ק טו"ב — סי' ה' די"א ע"א

עצי אלמונים

ה' נט"י סי' ק"ס ס"ק יו"ד — סימן י"ב דט"ו ע"ב וסי' מ"ב דמ"ב ע"ג
ה' ערובין סי' שס"ו — סי' ע"ו די"ט ע"ג

מג"א

א"ח סי' ג"ו ס"ק ט' — סימן ט' די"ג ע"ג
סימן ס"ו סק"ג סימן ג' ד"ד ע"ב וסימן ד' ד"ה ע"א
ר"סי ח"ו — סימן ד' ד"ה ע"ג
סימן קד"ס סק"ו — סימן ו' די"א ע"ג
ר"סי ער"ב — סי' י"ב דט"ו ע"א
סי' של"ט סק"ב — סי' ל"ח דל"ב ע"ג
סי' תס"ה סק"ח — סי' ט"ו דכ"ו ע"ד
סי' תל"ו סק"ב — סימן ח"י דכ"ו ע"א
סי' תרכ"ח סקי"ב — סי' ל"ן דל"ח ע"א
סי' תרע"א סק"ח — שם שם

ט"ז

א"ח סי' ג"ן סק"ב — סימן ט' די"ג ע"ג
סי' קכ"ז סקי"ל — סי' ה' ד"י ע"ל
סימן קל"ס סקי"ג — סי' ו' די"ב ע"ל
ר"סי ער"ב — סי' י"ב דט"ו ע"ב
סי' תנ"ה סק"ג — סי' מ"ב דמ"ב ע"ל

יו"ד סי' פ"ל סק"ט — סי' ט"ו דנ"ד ע"א
סי' קי"ו סק"ך — סימן ט"ל דט"ל ע"ג
שם סק"ב — סימן מ"ב דמ"ב ע"ב
סי' ק"ס סק"ך — סימן מ"ג דנ"ג ע"ד
סי' קס"ט סק"ה — סימן מ"ה דס"ג ע"ד
שם סק"ג — שם דס"ל ע"א
סי' של"א סקכ"ו — סי' נ"ב דפ"ח ע"ל

מחצית השקל

א"ח סי' תצ"ו ס"ק ב — סי' ח"י דכ"ו ע"ב

פרי מגדים

א"ח ר"סי ער"ב — סי' י"ב די"ו ע"ג
פתיחה כוללת ד"ג ע"ל אות כ"ה סי' ח"י דכ"ח ע"ב וסי' כ"ט דל"א ע"ג
שם אות כ"ה — סי' כ"ה ד"ל ע"ג

באה"ט

א"ח סי' תנ"ח סקל"ל — סי' ה' די"א ע"ד
יו"ד סי' של"ט סק"ו — סימן ס"ו דק"ג ע"ד
שם סי' ת' סק"ו — שם שם
סי' ש"ה סקי"ב — סי' ס"ג דק"ו ע"ל

מנחה בלולה

יו"ד סי' ש"ה סק"ל — סימן ס"ג דק"א ע"ב
סימן ש"ט ס"ק — סי' ס"ו דק"ג ע"ג

מסגרת השלחן

ח"מ סי' מט"ד — סי' ר"ן דל"ג ג

מנחת יעקב

כ ל"ג ע"ג אות כ"ה — סי' ט"ל ד"מ ע"ג

סס בסוף הספר בקונ׳ ס״ב סס ע״ב

בית לחם יאודה

סי׳ קי״ו סק״ג סימן ט״ל ד״מ ע״א
יו״ד סי׳ קכ״א סק״ח סימן ל״ן ד״ז ע״ב

זקן שמואל

ח״מ סי׳ מט״ר סי׳ ל״ן ד״ז ע״ב

חמר משה

סי׳ תמ״ו ס״ק כ״ג סימן ט״ז דכ״א ע״א

בית הרואה

ל״ן ע״א סימן ס״ו דק״ג ע״א

מו״ק

א״ח סי׳ קכ״ח לא יענה אמן כו׳ סימן ד׳ די״א ע״ב
סי׳ קל״ס ע״ל הרמב״ם סק״ו סי׳ ו״ן די״ב ע״ב

מחנה יאודה

סי׳ רי״ל דרי״ן ע״ג סימן י״ו דה״י ע״ד

קהל יאודה

יו״ד סי׳ קי״ו סימן ד״ן דל״א ע״ב

מטה יאודה

ס״סי נ״ט מדברי ר״י שהביא מרן סימן ב׳ ור״ג ע״ב
סי׳ ס״ו בענין חיט״ר סי׳ ג׳ ד״ל ע״ג וסי׳ ד׳ ד״ו ע״ב
וד״ז ע״ג
סימן חנ״א בדין טפו סימן ט״י דכ״א ע״ב
נס׳ סבע יאודה יו״ל סי׳ ח׳ סי׳ ס״ו דק״ג ע״א

ברכי יוסף

א״ח סי׳ ל״ח בדין עוסק במצוה סי׳ ג וסי׳ ד ד״ו ע״ד
ר״סי ער״ב סי׳ י״ל די״ו ע״א
בקונט׳ שיורי ברכה סי׳ תרל״ח סי׳ ד

מח״בר

יו״ד סימן ס״ב סי׳ ל״ג דל״ה ע״א וסי׳ ל״ל דל״ן ע״ב

שיורי ברכה

יו״ד סימן קנ״א סימן ל״ג דל״ן ע״ב
סי׳ רי״ל בשם הרב מהר״ש עאמר סימן ע״ג
דע״ד וסי׳ מ״ן סס ע״ב

כסא אליהו

א״ח סי׳ ס״ו דאין להפסיק בין ברכה סי׳ ב׳ ד״ג ע״ג
סימן סס״ו אות ו״ן סי׳ ט״ו ד״ך ע״ב

מאמר מרדכי

סי׳ נ״ן סק״ב סי׳ ט׳ די״א ע״ג
סימן ס״ו ס״ל בשם הרב נזירות שמשון סי׳ ל׳ די״ו ח
סימן תפ״ח לאסור במלאכה בניסן הילה
סי׳ ס״ב ד״ק ע״א

מנחת אהרן

כלל ט״ו סי׳ ע״ט סימן ס״ן די״א ע״ב

ערוך השלחן

א״ח סימן מ״ס סימן ח די״ג ע״ב
סי׳ ס״ו אות ב סימן ד׳ ד״ל ע״א
רס״י ער״ב סימן י״ג דט״ו ד
סימן שמ״ז סס סס
יו״ד סימן ס״ב סי׳ ל״ג דל״ו ע״א
רס״י רי״ל סי׳ מ״ו דע״ד ן ע״ב

בתי כנסיות

רס״י חס״א סי׳ מ״ו דע״ג ע״ב

שעשוע תלמידים

ח״מ סי׳ מ״ב ד״מ ע״ל הרב גל״ה סי׳ מ״ג דמ״ו ג

עיקרי הד״ט

חא״ח סי׳ י״ט אות יג סי׳ ל״ו דנ״ה ע״א
הי״ל סי׳ י״ד אות ב סי׳ מ״ב דמ״ג ע״ב
סס סי׳ כ״ג אות ד סימן ן׳ דפ״ו ע״ב
סס סי׳ ג״ל אות ט״ו תשו׳ כ״י סימן ס״ג דק״א ג

שלחן גבוה

חא״ח נכללים אות קס״ה סימן ט״ב דב״ך ע״ג
וסי׳ ה״י דכ״ל ע״ב
סס אות קס״א סי׳ ה״י דנ״ה ע״ג
סס אות קס״ו סי׳ ז״ך ד״ל ע״ד
סי׳ רי״ו ס״ק י״ג וי״ל סימן נ״א דל״ג ע״א
יו״ל סימן קנ״א אות נ״ל סי׳ ד״ך ג ע״ב

תשובות הראשנים

תשובות הגאונים הישנות

סי׳ ו״ד סי׳ ל״א דל״ב ע״ג
סימן קס״ח סימן מ״ג דמ״ט ע״ד
סימן רפ״ב סימן נו״ב דכ״א ע״ד
סימן ס״ד סי׳ י״ט דו״ך ב
וסי׳ כ״א דכ״ח ע״ב

תשובות הגאונים בספר שערי צדק

סי׳ ט״ל דנ״ז ע״ב סי׳ ט״וב דכ״א ע״ב

תשובות הגאונים בס׳ טהרות למסק

סי' ט"ו סי' ח"י דכ"ו ע"ג
סי' פ"י סי' י"ט דכ"ו ע"ד
סי' קכ"ו סימן י"ד דח"י ע"ד
סי' קכ"ב סימן ל"א דל"ב ע"ב

שאלתות דרב אחאי גאון

ס' ויקהל סי' ס"ו סי' מ"ה דנ"ג ע"ג

תשו' הרי"ף

סי' ט"ל סי' י"ט דפ"ו ע"ב

תשו' הרמב"ם נס' פאר הדור

סי' ט"ל סי' ג' ד"ל ע"ב
סי' קט"ו סי' ח ד"ח ע"ג
סי' קכ"ט סי' ג' ד"ה ע"ב
סי' קמ"ז שם שם

תשו' מהר"ם נ"ב ק"ג

סי' ר"ג סי' ת"ט ד"פ ע"ג

נויקובץ קטן

סי' קל"ט סי' מ"ט לע"ט ע"ג

תשב"ץ לתלמיד מהר"ס

סימן ק"ל סי' נ"א דנ"ב ע"א

תשו' הרא"ש

כלל ב' סי' ז' סי' ן' דכ"ה ע"ג
כלל ק"ה סי' י"א סי' מ"ד דס"ו ע"ג
שם סו' סי' ט"ו סי' מ"ג דמ"ו ע"א
שם סי' ה"י סימן מ"ל דס"ו ע"ג

תשו' מיימוני

ה' אישות סי' כ"ח סי' מ"ט דמ"ט ע"ג
ס' משפטים סי' ג"ל סימן מ"ל דס"ו ע"ד
ס' נזיקין סי' ה' סי' ע"ו דה"י ע"ב

הרשב"א ח"א

סי' חי סי' ד"ן ד"ל ע"ב
סי' קי"ו סימן יו"ד די"ד ע"ב
סי' רמ"ל סי' ב' ד"ג ע"ג
סי' תכ"א שם שם
סי' תר"ב סי' נ"א דפ"ח ע"ב
סי' תת"ג, סי' ב' ד"ב ע"ל וסי' ג ד"ל ע"ג וד"ה ע"א וע"ב
סי' תתס"ב שם שם וד"ט ע"ג

ח"ב

סי' קכ"ה סימן ת"ג דמ"ט ע"ב
סי' תכ"ח סי' ס"ג ד"ק ע"ד

ח"ג

סי' רמ"ג סי' מ"ל ד"סל ע"ד

ח"ד

סי' רס"ל סי' טו"ב לכ"ג ע"ל וסי' ג"י לכ"ל ע"ב

ח"ה

סי' ט', סי' ב' ד"ב ע"ל וסי' ג' וסי' ד' ד"ה ע"א וד"ט ע"ב

שם ברחמים לחיים

סי' רנ"ט סי' נ"ן דפ"ח ע"ל

תשובות המיוחסות

סי' רי"נ סימן ט"ו ד"הי ע"ל

תשו' הרשב"א ק"ק

סי' מ"ט סי' ב' ד"ג ע"א וסי' ד' ד"ה ע"א
סי' ת"ל שם שם
סי' ה"ו שם שם

מוהר"י קולון

שורש קת"ג סי' ס"ג ד"ק ע"ל

תומת ישרים

סי' ס"ו סימן ת"ט לע"ח ע"ל

הריב"ש

סי' פ"ב סימן ב' ד"ג ע"ג
סי' ז' סי' טו"ב דכ"ב ע"ג וסי' כ"ז דכ"ח ע"ג
סימן ק"ח סי' מ"ט דע"ח ע"ג וסי' ת"ט דפ"ח ע"ג
סי' תכ"ו סי' מ"ג דמ"ל ע"ל

תרומת הדשן

סי' י"ב סי' ג' ד"ל ע"ג וסימן ד' ד"ו ע"א
סימן י"ב שם שם
סימן רט"ו סימן מ"ט דפ"ח ע"ל
סימן ס"ח סימן מ"ל דע"א ע"ג

פסקים וכתבים

סימן ד"ן סימן ת"ג ד"ו ע"ל
סימן ס' סימן ה"ן דכ"ז ע"ג

תשב"ץ

ח"א סימן פ"א סי' י"ג דט"ז ע"ג
שם סימן קי"ד סי' מ"ג דמ"ה ע"א
ח"ב סימן נ"א סימן טו"ב לכ"ג ע"ל וסי' ה"י לכ"ל ע"ג ודכ"ח ע"ל
ח"ג סימן פ"ו סימן מ"ט ד"פ ע"ג
שם סי' קל"ג סי' ל"ג דל"ו ע"ל
שם סימן קס"ט סימן ח"ן דכ"ו ע"ב
שם סימן רפ"ז סימן מ"ח לע"ה ע"א

תשו' הרשב"ש

סי' ח' וב' סימן מ"ה לע"ה וסימן מ"ט לע"ח ע"ח ודפ"ג ע"ד
סימן ר"ג סי' כ"ג וכ"ל דפ"ט ע"ב
סימן תר"י סס סס

מהר"ם אלשקר

סימן ו' סי' מ"ג למ"ה ע"ד

מהר"ם אלשיך

סימן נ"ח סימן מ"ט דפ"ל ע"ל
סי' ע"ט סי' מ"ג למ"ח ע"ב
סימן קט"ו סס סס

מבי"ט

ח"א סי' לק"ט סי' מ"ח לע"ה ע"ב וסי' ן' דכ"ו ע"ג
סס סי' קנ"ח סי' ס"ח דנ"ו ע"ל
סס סי' רמ"ח סי' מ"ח לע"ה וסי' מ"ט לכ"ד ע"ד וסי' ן' דפ"ג ע"ב
סי' רמ"ו סס סס
ח"ב סי' רי"ו סימן מ"ט דפ"ל ע"ל וסי' ן' לפ"ו ע"ב
ח"ג סי' קל"ח סס סס

בנימין זאב

סס"י רפ"ל סי' ז"ן ד"ל ע"ל

זקן אהרן

סי' כ"ח סי' ל"ל דל"ו ע"ב

מהר"ם גאלאנטי

סי' כ"ו סימן מ"ג ד"ן ע"ב
סי' מ"ל סימן מ"ח דע"ו ע"ג
סי' פ"ב סימן מ"ג ד"ן ע"ל

אהלי יעקב למהריק"ש

סי' כ"ח סימן ס"ו דק"ג ע"א
סי' קנ"ג סימן מ"ג דמ"ט ע"ג

מהרלב"ח

סימן קכ"ח סי' ל"ג דל"ל ע"ג
בכס' הסמיכה לסי' ג' ע"ל סי' ח"י דכ"ה ע"ח
סס דסי' ל' ע"א סס דכ"ל ע"א
סס דסי' ו סס סס ודכ"ה ע"ד

מהר"א ששון

סי' קנ"ג סי' מ"ג למ"ח עד

משפטי שמואל

ס"סי ל' סי' מ"ח דצ"ח ע"ב
סימן קל"ל סי' ל"ג דל"ו ע"ד וסי' מ"ח דל"ח ע"ב

מהרי"בל

ח"ג סי' מ"ח סי' מ"ט לפ"ל ב

מהרשד"ם

חא"ח סי' כ"ד סי' צ"ן דפ"ט ע"ב
חיו"ד סימן מ' סי' מ"ו לע"ה ע"ב
סי' ג"ן סס סס
סס סימן מ"ל סי' מ"ל דז"ן ע"ל
סס סי' פ"ח סי' מ"ט דפ"ד ע"ג
סס סי' קל"א סי' מ"ו לע"ל ע"ב
סס סי' קע"ו סי' מ"ג ד"ן ע"א
סס סי' ר"ג סי' מ"ט לע"ח ג ודפ"ל ע"ב
סס סי' רכ"ר סי' ל"ג דל"ל ע"ג
סס סי' רכ"ד סי' מ"ג למ"ט ע"א
חאה"ע סי' קכ"ל, סימן מ"ט לע"ח ע"ב ודפ"ד ב
סס סימן רע"ו סס סס
חח"מ סימן ע"ה סי' מ"ג למ"ט ע"ח
סס סימן קע"ט סס דנ"ל ע"ב
סי' קפ"ג סס סס
סימן ספ"ה סימן מ"ט לפ"ד ע"ב
סימן ש"ב סס סס

הרדב"ז השגות

סימן נ"ל סימן מ"ט דפ"ב ע"ב
סימן קפ"ו סי' מ"ג למ"ו ע"ב ודכ"ח ע"ג
סימן רכ"ל סי' ה"ן דל"ז ע"ב

החדשות

ח"א סי' ע"ה סימן מ"ג דכ"ח ע"ג
סי' קט"ו סי' מ"ט דפ"ח ע"ב
סימן רכ"ט, סימן ט די"ג ע"ג וסי' ס"ג דק"ח ע"ח
סי' חכ"ה סימן מ"ג למ"ו ע"ג
ח"ב סי' תשנ"ו סי' ל"ג דל"ה ע"ל
סס בס' הרמב"ס סי' רט"ו סס דל"ו ע"א
ח"ג סי' ה"ח סי' מ"ג דכ"ח ע"ב
סס סי' ח"ט סס סס
סס סי' ח"י סי' מ"ה לע"ה ב
סס סי' תנ"ל סי' מ"ט דכ"ח ע"ג
סס סימן תקל"ו סימן ל"ג דל"ה ח
ח"ב סי' סני אלפים וקכ"ו, סימן כ"ב דכ"ד ע"א וסי' לו' דע"ב
סס סי' גני אלפים רמ"ו, סימן ד"ן דכ"ג ע"ב
סס סני אלפים וסי"ג סימן מ"ג דנ"א ע"ג

תשו' הר"ב אשכנזי

סי' ל"ג דל"ה ע"ל סי' צ"ן ד"ח ב

מהר"ם די בוטון

סימן ז"ב סימן מ"ג דנ"ד ע"ל
מהר"ם יונה

מוהר"ש יונה

סי' ט' סימן ג' די"ו ע"ל וסי' ד' ד"ו ע"ב

מקור ברוך

סימן ו"ו סימן ע"ו דמ"י ע"ב

תשו' רש"ל

סימן כ"ח סימן מ"י דכ"ל ע"ג

מהרי"ה לוי

חח"מ סימן ל"ג סימן מ"ג ד"ן ע"א

מהראנ"ח

ח"א סימן ק"ל סימן מ"ג ד"ן ע"א

ח"ב סימן מ"ח דע"ג ע"א סי' מ"י דכ"ה ע"א וסימן י"ט דו"ך ע"א

מהרח"ש ח"ג

סימן ל"ו סימן ט"ו דכ"ג ע"ל וסי' י"ט דו"ך ע"א

מהרי"ו הלוי

סימן ע"ה סימן מ"ט דכ"ה ע"א

מהריט"ץ

סימן ה' סימן מ"ח דע"ה ע"ד
סי' י"ל סימן מ"ג דמ"ח ע"א
סימן ל"ג סס סס וד"ן ע"א
סימן ר"י סימן מ"ה די"ו ע"א
סימן דפ"ל סי' ס"ח דנ"ח ע"א

מהרימ"ט

ח"א סימן י"ל סי' מ"ג דמ"ל ע"ל
סס סי' קנ"א וקנ"ל סי' מ"ח די"ה ע"ב וסי' מ"ט דע"ט ע"ב ודפ"ה ע"ב
סי' ה"ן סי' נ"ח דפ"י ג
ח"ב חיו"ד סימן כ"ח סימן מ"ט דע"ח ע"ג ודפ"ג ע"א ע"א וסי' ו' דפ"ה ג
סס סי' מ' סי' מ"ג ד"ן ע"ב ודנ"ח ע"ב

בני שמואל

סימן מ"ן סימן מ"ג דמ"ה ע"ב וד"ן ע"א
סי' ס"א סס סס

משפט צדק

ח"ב סימן נ"ו סי' מ"ט דפ"ל ע"ג
סימן מ"ו סי' מ"ס דע"ה ע"ב וסי' מ"ז דע"ל ג
ח"ג סימן י"ט סימן ס"ג דנ"ח ע"ג

מהרש"ך

ח"א סי' ס"ב סי' מ"ג ד"ן ע"ב
סימן ע"ב סס ע"ד
סימן ק"ח סס סס
סימן קע"ה סימן מ"ו דע"ל ע"ב

ח"ב סי' מ"ד סי' מ"ו דפ"א ע"א
סימן ג"ן סימן מ"ג ד"ן ע"ל
סימן קי"ט סימן מ"ט ד"ף ע"ל

פני משה

ח"א סי' ד' סי' נ' דנ"ז ע"ג
סימן כ"ח סי' מ"ל דנ"ט ע"א
סי' ז"ך סימן מ"ט דפ"ל ע"ב

ח"ב סימן נ"ו סימן מ"ג דת"ח ע"ב

ח"ג סי' ל"ב סימן מ"ה דע"ט ע"א

מעשה חייא

סימן ו"ו סי' מ"ג ד"ן ע"א

מהר"י באסאן

סימן ה"ן סי' מ"ג ד"ן ע"ב

באר שבע

סימן כ"ס סי' מ"י דכ"ו ע"א וסי' כ"ו ד"ל ע"א

תשו' הרב כנה"ג חא"ח

סימן ל סי' ו' די"ג ע"ב
סימן כ"ח סימן ד' ד"ט ע"ל

בעי חיי

חיו"ל סימן ק"ן סימן ס"ו דק"ג ע"א
חח"מ ח"ז סי' קל"ס סי' ע"ו דח"י ע"ב
סס סימן ק"ב סימן ס"ו דק"ג ע"א

בני אהרן

סימן ד"ן סי' ט' ד"ך ע"א

כרם שלמה

חיו"ל סי' כ"ח סי' ס' ז וסי' ס"ו דק"ג ע"א

באר עשק

סימן מ"ל סימן ט"ו דח"י ע"ל

דבר משה

ח"א חיו"ל סי' כ"ב סימן מ"ל דנ"ו ע"ג ודח"ן ע"א
סימן כ"ג סימן מ"ג דנ"א ע"א
ח"ב ח"ג סימן ק"ג דקי"ב סימן ל"ו דק"ג ע"א

דרכי נועם

חיו"ל סימן י"ג סימן ס"ג דק"א ע"
סס סימן כ"ל סימן מ"ג ד"ן ע"ג ודנ"א ע"א
גינת ורדים

גינת ורדים

חי"ד כלל ה' סי' ח' — סימן ס"ה דק"ב ע"ב
חח"מ כלל ד' סי' ח' — סי' מ"ג דמ"ט ע"ד

פרח שושן

חח"מ כלל ד' סי' ח' — סימן מ"ג למ"ח ע"ד

בתי כהונה

ה"נ סי' כ"ה — סימן מ"ג דמ"ט ע"ב

עדות ביהוסף

ח"א סימן ב' — סי' מ"ל דנ"ט ב
שם סי' ג' — שםשם

משפטים ישרים

בדברי מוהרש"ה סימן י"ב — סימן מ"ל דנ"ה ע"ג

נאמן שמואל

סימן כ"ב — סימן ן דפ"ז ע"א
סי' כ"ט — סי' מ"ו דע"ד ב'

הלקט

ח"א סי' ס"ה — שם סי' נ"ן דפ"ט ע"ד
שם סימן רס"א — סי' רנ"ה דנ"ה ע"ג
ח"ב סימן ס"ה — סימן ל' דל"א ע"ב

מטה יוסף

ח"א סימן ט — סימן ן' דפ"ו ע"ב ודפ"ז ע
חם סימן יו"ל — סימן מ"ט לע"ח ג ודפ"ב ג
ם

תורת חסד

נריש הספר בתשו' מהר"מ — סימן מ"ט דפ"ב ע"ב וסימן ן' דפ"ו ע"ל

אדמת קדש

ח"א סימן י"ול — סימן ס"ב דנ"ח ג

משאת משה

ח"א הא"ח סימן ג — סימן ס"ו דק"ג ע"ג
שם סימן ד' — סימן נ"ן דפ"ס ע"ד
חי"ד סימן ד' — סימן ל"ג דל"ז ע"א
שם סס"י ז"ך — סימן ס"ו דק"ג ע"ג

שער אפרים

סימן מ"י — סימן י"ג די"ו ע"ב וסי' י"ל די"ו ע"א

אמונת שמואל

סימן י"ל — סימן ל"נ דל"ד ע"א

מחנה אפרים

ה' שבועות סימן י"ל — סימן ה"ן דנ"ז ע"ג
ה' שלוחין סימן ד' — סי' ס"א דנ"ז ע"ל
שם סימן י"ג — סימן מ"ל דס"ה ע"ב
שם סימן כ"ב — שם שם
שם סימן כ"ד — שם דס"א ע"ג
הל' מ"ול סימן כ"ב — סימן מ"ג דמ"ד ע"ב
שם סימן כ"ג — ודמ"ו ע"ג
שם ע"ג

מהר"י קצבי

סימן ד' — סימן ס"ג ד"ק ע"ד

חכם צבי

סימן ק"ל — סימן ס"ג דק"א ע"א

דברי אמת

בקונט' סימן ויו דנ"ך ע"ב — סי' טו"ב דנ"ך ה
שם ד"ל — סימן נ"ל דנ"א ע"א

שמש צדקה

ח"ח דמ"ט — סימן ס"ו דה"ג ע"ב
חיו"ד סי' ל"ז — סימן מ"ב דמ"ג ע"ל

צרור הכסף

חי"ל סימן וי"ו — סימן מ"ב דמ"ג ב

סבא חיי

סימן ט' דה"י — סימן מ"ט דפ"ל ע"ל

סמא דחיי

ח"ח סימן פו — סימן ט' די"ג ע"ג
שם סימן ן — סימן מ"ח דע"ה ע"ג
חיו"ד סימן ח' — סימן מ"ט דפ"א ע"א

מים רבים

חי"ד סימן מ"ה — סימן ן' דפ"ג ע"ל

חוות יאיר

סימן קע"ח — סימן ח' די"ג ע"ב

חוט השני

סימן ס"ו — סימן ט"ו דט"ו ע"ג

שבות יעקב

ח"א סימן ח"ג — סימן ט"ז ד"ז ע"א
ח"ב סי' קכ"ט — סי' ס"י דנ"ח ע"א

אורים גדולים

לימוד קל"ח סימן מ"ב — ד"ן ע"ב
לימוד ר"ז — שם שם
לימוד רי"ט, סימן מ"ט דע"ח ע"א וסימן ן' דפ"ג ע"ג

כהונת עולם

בחי׳ ליו״ל סימן קס״ט — סימן מ״ל לס״ו ע״ל
בחמו׳ סימן ו״ך — סימן ן׳ לפ״ו ע״ג

שער המים

סימן ב׳ — סימן מ״ב למ״ז ע״ג
סימן ג׳ — סימן ס״ג לק״ז ע״ג

ימים שאל

בחי׳ ליו״ל סי׳ קס״ב ד״ה ע״ג — סי׳ מ״ג ד״ן ע״ג

מוצל מאש ישן בסוף ס׳ אם לה

סימן י״ב — סימן ל״ה דנ״ו ע״ג
סימן מ״ח — סי׳ ל״ח לט״ל ע״ג

מוצל מאש חדש בסו׳ ס׳ מהרי״ק

סימן ג׳ — סימן ס״ב לנ״ה ע״ג

נחפה בכסף

ח״א סימן ז׳ — סימן ס״ב לנ״ח ע״ג
שם בתוס׳ דקנ״ג — שם שם

שאלת יעבץ

ח״א סימן מ״ט — סימן ס״ג לק״ז ע״ג
שם סימן ל״ן — סימן ה׳ לי״ח ע״ג
שם סי׳ ע״ן — סי׳ מ״ב למ״ג ע״ג
סימן פ״ט — סי׳ מ״ט לע״ו ע״ב

בית יהודה

ח״א ח״ח סי׳ כ״ב — סי׳ ט׳ די״ג ע״ל
שם סימן מ״ג סי׳ י״ב לט״ו ע״ב וסי׳ י״ג ל נ״ו ע״ג וסי׳ מ״ב לנ״ב ע״ג
ח״ו״ל סי׳ ג׳ — סימן נ״ג דנ״ל ע״ל
שם סימן ד׳ — סימן ד״ן ד״ל ע״ג
סימן ל״ן — סימן מ״ה לע״ה ע״א
ח״ב סי׳ נ״ן — סימן ל״ו לל״ח ע״א
סי׳ קנ״ל — סי׳ מ״ח לע״ה ע״ג וסי׳ מ״ט דפ״ב ע״ג

בית יעקב

סימן ט״ז — סימן ד׳ דה״ה ע״ל
סימן י״ל — סימן ל״ן לל״ה ע״א

מנו שאול

בלי׳ הרמב״ם לל״ז ע״ל הסמ״ג — סי׳ ע״ו דה״י ע״ב

בית דוד

חא״ה סימן קכ״ג — סי׳ ל״ח דג״ל ע״ב
שם סי׳ רמ״ג — סי׳ ס״ב ד״ס ע״ג
שם סי׳ ס״ח — סי׳ ס״ה דק״ב ע״ב
שם סי׳ הל״ה — סי׳ מ״ה לע״ג ע״ב

חיו״ד סי׳ נ״ז — סימן מ״ב לג״ס ע״א
שם סימן נ״ז — סימן פ״ה דן״ד ע״ג
שם סי׳ ק״ס — שם שם
כם סימן קס״ה — סימן מ״ב למ״ב ע״ל

חאה״ע סי׳ מ״ב — סימן מ״ט לפ״ח ע״א

לשון למודים

סימן ע״ל — סימן מ״ב לנ״ו ע״ג

זרע אברהם

חיו״ד סי׳ י״ג , סי׳ מ״ט לע״ט ע״א ולע״א ולפ״ב ע״ג וסי׳ ן׳ דפ״ל ע״ג

עין משפט

סימן ל״ — סימן ג״ס לד״ן ע״ב

משאת משה

חאו״ח סי׳ ג׳ — סי׳ ס״ו דה״ג ע״ג
שם סי׳ ד׳ — סימן נ״ן לנ״ט ע״א
חיו״ד סי׳ ד׳ — סי׳ ג״ל לל״ו ע״א
ס״סי ו״ך — סי׳ ס״ו לק״ג ע״ג

מז״ה חקרי לב

חאו״ח סימן י״ג לט״ז ע״ל המרדכי סימן ו״ן די״ב ע״ב
שם סוף סי׳ נ״ו — שם שם
שם סי׳ ס״ה דקי״ן — סימן מ״ח לנ״ח ב
סוף סי׳ ז — סימן ל״ו דל״ו ע״ב
סי׳ ק״ח לרי״ג — סי׳ ה״ן לנ״ו ע״ג

ח״א חיו״ד סי׳ ז׳ — סימן ג״נ דנ״ל ע״ל

ח״ב בהיו״ד א״הס״ש וו״ב — סי׳ ס״ו דק״ג ע״ל
שם סי׳ — — סי׳ מ״ח לע״ג ע״ב
ח״ג היו״ד סי׳ קכ״ב דלק״ט — סימן ס״ו לק״ב ע״ל
שם סי׳ ק״ן — סי׳ ס״ב ד״ק ע״א
שם סי׳ קנ״ל — סי׳ נ״ל לנ״ח ב
שם סי׳ רנ״ה — סי׳ ס׳ דנ״ו ל

חו״מ ה״ז סי׳ קמ״ז — סי׳ ן׳ ד פ״ז ע״ג
שם סי׳ קנ״ל — סי׳ מ״ג ד״ן ע״ל

חיים שאל

ח״א סי׳ כ״ג — סי׳ מ״ב למ״ג ע״ג
ח״ב סי׳ טו״ב — סי׳ ס״ג לנ״ח ע״ב

יוסף אומץ

סי׳ נ׳ אות כ׳ — סי׳ ס״ן לק״ל ע״א
סי׳ נ״ן — סי׳ מ״ט לע״ט ע״ג ולפ״ג ע״א

בית דינו של שלמה

ח״א סי׳ עו״ב למ״ל ע״ב ע״ל המ״א , סי׳ ו״ן לי״ח ע״ב סי׳ ז׳ לי״ג ע״א וסי׳ ט׳ לי״ג ל
קדרת הליה

אדרת אליהו

למהר"א ה"ר בקונ' קול חוסי' סי' א' אות ט' סי' ז' די"ב ד
שם אות י"ט סימן ח' די"ג עב ופימן ט די"ג על
זרע יעקב חא"ח סימן א' סימן ח' די"ג עב
בני אהרן חיו"ד סימן ז ד"ת ע"ג סימן ח"י דל"ה עב
חא"הע סימן ט' סימן ת"ט דפ"ה עא
אורח לצדיק חא"ה סי' ה' סימן א ד"א ע"ג
קול אליהו ח"א חיו"ד סימן כ"ח סימן מ"ג דמ"ז על
עוגת אליהו סימן ל"ה סימן ה' ד"א עג
זרע אמת ח"א חיו"ד סימן קנ"ג סימן ס"ב ד"ק א
גח"ב חי"ל סימן קנ"ג סימן ס"ו דק"ג עא
לב שלמה חא"הע סימן ל"ל סימן מ"ט דפ"ג ג
ברך אברהם ח"ב הח"מ סימן ע"ח סימן ט"ו דח"י ד
חזון למועד סימן ד סימן ן דפ"ו עב
נהרות דמשק חיו"ד סימן ב' סימן ס"ו דק"ג עא
ברכות המים חא"ח סימן כ"ח סימן נ"ג דפ"ת עג
הי"ל סימן קס"ט סימן ת"ל דפ"ו ע"ל
נודע ביהודה ח"ב סי קנ"ח סימן נ"ן דפ"ט על
יוסף לחר הי"ל סימן ט' סימן ס"ו דק"ג עא
מטה ידבר בה' אישות סימן ד סימן נ"ן דפ"ט עב
חסד לאברהם הי"ד סימן י"ט סימן ס"ו דק"ג עב
שם סימן ל"ב סימן ס"ה דק"ד עב
שמן המר הי"ל סימן ה' סימן ס"ג דק"א עג
אבק דרכים בחמו' סימן י"ד סימן ת"ח דע"ו על
שם בדרושים דרו' א' ד"ב סימן מ"ט דע"ט ע"א וסימן נ' דכ"ה על
דרך עץ החיים בח"מ סימן קכ"ו דס"ט ע"א סימן ד"ן דח"ן עב
סמיכה לחיים היו"ד סימן ג' וסימן ד' סימן מ"ג דכ"ן על
שם ע"ל הריטב"א סימן כ"ן דפ"ח עג
החא"הע סימן ט' דנ"א סימן ס"ו דק"ג עג
הח"מ סי' י"א דכ"ו ע"ג סי' ח"י דכ"ה עב

בעלי הכללים בית אבות

רבינו המאירי די"ל ע"א בדורות התנאים אחר הרבנן, סימן ח"ט דע"ו ע"ב
ד מלאכי בכללי החוס' סימן י"ד, סי' ס"ו דק"ב ע"ל
מע' למד אות מס"א סי' ל"ג דל"ו ע"ב וסי' ל"ח דל"ח ע"ב
עא דרבנן מערידלית אות קס"ב סי' ח די"ג ע"ב
מע' מ"ס אות קל"ט סימן כ"ה ד"ל ע"א
אות ס"ט סימן י"פ דכ"ו ע"א
סמך אות חל"ט סימן כ"ה ד"ל ע"א
הלת יעקב אלגאזי מע' מ"נ אות קע"א, סי' ה"י דכ"ח ע"ל וסי' כ"ג דכ"ט עב
אות קע"ב סימן כ"ה ד"ל ע"א
אות קע"ו סי' כ"ד דכ"ט ע"ב

...רא דארעא מע' מ"ס אות ט"נט סימן כ"ה ד"ל ע"א
...עא דישראל מע' די אות י"ו סימן ו"יו די"ב ע"ב
אות י"ד סי' מ"ז דע"ד ע"א

עושה שלום מע' מ"ס לס"ה ע"א סימן כ"ה ד"ל ע"ב
מע' בית דו"ס ע"א סימן ס"ב ד"ק ע"א

יעיר אוזן מע' ה"א דג"ב ע"ב סימן נ"א דפ"ו ב
ע' זוכר מע' יוד אות ד סימן מ"ט דנ"ו ע"א

מטה אהרן ח"ג מע' ג' אות כ"ו

פחד יצחק מערכת א ד"ה ע"ג סימן נ"ג דכ"ט ע"ו סימן ס"ג דק"ג ע"א

ענינים

כפתור ופרח פ"יוד ד"ת סימן ד"ן דל"ג ע"א

קול בן לוי בחידושי הרמב"ם דפ"ט דכ"א ע"ב וסימן נ"א דנ"ו ע"א

טל אורות בחי' למרדכי דף ל"ד ע"ד הרב ח"ש סימן כ"ה ד"ל ב

לימודי ה' לימוד ב"ן סימן ל"ג דל"ד ע"ל
לימוד נ"ו דל"ג ע"ב, שם דל"ד ע"ד סימן ל"ג דל"ו ע"ל
לימוד ז"ן סי' ל"ו דו"ל ע"ד

מקראי קדש דו"ד ע"ד הרב הכו"ח סימן ל"ג דל"ל ודל"ה
ה' ר"פ דקס"ט ע"ב סימן נ"ן דפ"ס ע"ב

עזתי ירות למהר"ח"ל
מעריך דמ"ו ע"ב סימן מ"ב דמ"ב ע"ד

ועד לחכמים ה"ב
מע' יו"ד אות ל"ו סימן נ"ן לפ"ח ע"ג

סדר הדורות
תע' הי"ת דק"ב סימן מ"ט דע"ז ע"ב

ס' יוחסין
ד"ל א רונ"ב רהה ההרבן, סימן מ"ט דע"ז ע"ג

שלמי צבור
ד"ב ע"ב כתב הרב חו"י, דקס"ז ע"א סימן ח' די"ג ע"ב סימן כ"ה דל"ב ע"ב

אמת ליעקב
סי' ח' אות יו"ד סימן ח די"ג ע"ב
חיי אברהם

חיי אברהם

בדרושים דרוש ויו די"ד — סימן ד"ן ד"ן ע"ג
סם די"ד — סימן כ"ה דנ"ד ע"א

נשמת חיים

בביאור הפמ"ג כאוין רנ"י דל"ו ע"ד סי' ח"י לכ"ה ע"א

מפרשי ע"הת

ללב"ג סדר תנא דרנ"ה ע"ד סימן י"ט לס"ן על

אמרי נועם סדר קדושים ע"פ ולפ"ע לה"ת סימן ל"ג דל"ה ע"ב

מוהרא"י ע"הת סדר חנה בענין מ"ת סימן ח"י דכ"ו עא

דרשנים

לקח טוב סדר ואתחנן ע"פ לא תרנס סימן לן לנ"ג עא

נחלת בנימן מנוה פ"ג סימן כ"ה דנ"ד עא

באר יצחק ד"ע ע"ל — סימן כ"ה דנ"ו עג

עץ החיים סדר ויטב ע"ל הרב ה"ס סי' נ"ג דל"ל על

דת ודין ס' קרח ע"ל התוס' בב"מ ד"ו ע"ב ל"ה באמר — סימן ל"ג לנ"ה עב

טיף סדר ואתחנן דרס"ו ע"ג — סימן נ' דפ"ה עב

אשד הנחלים דרוש י"ד דס"ח ע"ג סימן ו' דפ"ח עא

הון רב ה"א ס' מסעי דקמ"א — סי' ו' דפ"ו א

ישועות יעקב סדר לך לך ל"ה ע"ב סימן ח"ט ד"ע עד

אהבת דוד דרע"ו דס"ט ע"ב סימן מ"ב דמ"ג ג

דרכי שלום סדר נח ד"ה ע"ב סימן נ"ה דנ"ו ב

מלאכת הקדש סדר ואתחנן בסם מירס"א סימן ז נ"ה דנ"ד על

בעלי המוסר

ספר החסידים

סימן ה"ט — סימן ל"ב דל"ג ד
סימן חע"ו — סימן מ"ב דמ"ג על
סימן הפ"ח — סם סם

צואת ר"י החסיד

סימן י"ו כל הבוכה — סימן מ"ב דמ"ג עא
סימן כ"ב לא יעשה אדם ביתו — סם סם
סימן כ"ה שלא ליקח בת אחותו — סם סם
סימן ל"ה לא יעשה נישואין כו' — סם סם

סימן מ' שלא לקח ג' ילדין לסנדק א' — סם סם
סימן מ"א לא יניחו כו' — סם סם
סימן נ"ן אילן העושה פירות — סם סם
סימן נ"ח לא יחוץ הנור וכירים — סימן מ"ב דמ"ג א

ברית עולם סימן ה"ט — סימן ל"א דל"ב ע"א

חמדת ימים

ה' פסח פ"ג בנט"לפ בפסח — סימן י"ו דכ"א ע"ג

מנורת המאור

דכ"ד ע"א ח"ג ע"פ ואני תמיד איהל סי' ס"ב ד"ק ע"א

קשל"ה

סוף ה' ק"ש ושמעתי מהגאון מהרא"ש סי' ג' ד"ב עג וסימן ד' ד"ו עא

קשר גדל

סימן ט' אות י"ד ואות י"ו סימן ד' ד"ה ע"א וט עג

סם סימן י"א אות כ"ז — סם סם

עמודי שמים

סם

בהקדמתו דנ"ב ביציבת א"י — סימן מ"ע דב"ה עא

זוה"ן

סדר לך לך דנ"ו ע"א ע"ב מזבח אדמה סי' ס"בדנ"ט ג

ספר הכונות

דרוש שער התכילין — בהקדמה

מוצאי חיים

טעם כי המע"ז בתורה מאריך ימים — בהקדמה
טעם למ"ש ז"ל כי המניח תפילין מאריך ימים — ס
טעם למ"ש כי הפורש מהתורה כו' — ס
טעם כי וי"ע עסק התורה כופה ליצה"ר — ס
טעם למה שתיקנו לומר שבת נשמת כל חי בשבת — סם

בעזר אלהים חי
תו ספר נשמת כל חי

3 1761 06587869 6